

مظاہر حق

دمشکوۃ المصابیح پینستو شرحہ

تالیف

علاقہ ثواب لکھنؤ قطب الدین خان دہلوی

مولا محمد علی شاہ

مولانا عبد اللہ جاوید غازی پوری (فاضل دارالعلوم دیوبند)

پنجم جلد

مباحث

کتاب البیوع

کتاب الفرائض والوصایا

کتاب النکاح

احکام و فتاویٰ

۱. حدیث و تفسیر و اقوال و اعراب سرہ

۲. لغت لفظی ترجمہ

۳. حدیث و تفسیر و اقوال و اعراب سرہ

۴. دلائل و احکام

مظاہر حق

رنگ بازار کنگدھار

مظاهر حق جديد

د مشكوه المصاييح پښتو شرحه

پنځم جلد

تاليف

علامه نواب محمد قطب الدين خان دهلوي رحمۃ اللہ علیہ

ترئين او ترتيب

مولانا عبدالله جاويد غازي پوري (فاضل دارالعلوم ديوبند)

مباحث

كتاب البيوع

كتاب الفرائض والوصايا

كتاب النكاح

خانگړتياوي

۱: حديثونه د اعراب سره.

۲: تحت لفظي ترجمه.

۳: د حديثونو تخريج.

۴: د لغاتو حل.

صَلَاتُ كُنْجَانَهُ

بسم الله الرحمن الرحيم

(د مشكوة المصابيح پښتو شرحه)

مظاهر حق

تأليف: نواب محمد قطب الدين خان دهلوي رحمته الله عليه

ترتيب او تزئين: مولانا عبدالله جاويد غازي پوري (فاضل ديوبند)

خپرندوی: صداقت خپرندويه ټولنه

پښتو ژباړه: محمد رسول سعيد

تصحیح کوونکي: بسم الله رحيمي، مولوي عبدالکريم کریمي، مولوي عبدالجبار

لومړی چاپ: ۱۳۹۲ ش - ۲۰۱۴ ع.

پنځم چاپ: ۱۳۹۹ ل. / ۲۰۲۰ م.

د خپرونو لړ: ۱۸۳

چاپ شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

د تر لاسه کولو ځایونه:

صداقت خپرندويه ټولنه-کندهار

اوله ناحیه، نوی سړک - کریم اعتماد مارکېټ

✉ Sadaqat.books@gmail.com / ۰۷۰۰۳۰۵۴۰۷ 📞

کندهار: صداقت خپرندويه ټولنه- ارگ بازار- قلم او کتاب مارکېټ ۰۷۰۰۳۰۹۲۴۴.
کابل: صداقت خپرندويه ټولنه، کوټه سنگي مینه یار مارکېټ او اکسوس کتاب پلورنځی. هلمند: تاج منور
خپړندويه ټولنه. هرات: صداقت کتاب پلورنځی- کوچه گدام. جلال آباد: مومند خپرندويه ټولنه. ننگرهار
مارکېټ. غزني: نعماني کتاب پلورنځی. پکتیکا: مجاهد کتاب پلورنځی. خوست: اسلامي کتاب پلورنځی.

د دې کتاب ټول حقوق په خپرندوی اړه لري!

د مظاهر حق پنځم جلد فهرست

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۴۹	حلاله گټه فرض ده	۱۷	کتاب البيوع (د رانيولو او پلورلو بيان)
۵۰	د قرآن کریم د ليکني مزدوري جائز ده	۱۹	د پاكي روزی او حلال کسب بيان
۵۱	کوم کسب غوره دی؟	۲۳	د خپل لاس گټه تر ټولو غوره ده
۵۱	د شېدو د قيمت حکم	۲۴	د حلال مال خوړلو فضيلت او
۵۲	د معاش ذرېعه بېله سببه مه پرېږدئ	۲۶	يوه پيشگوئي
۵۳	د ابوبکر صديق <small>رضي الله عنه</small> احتياط او تقوا	۲۷	د مشته شيانو څخه پرهز
۵۵	د حرام مال پر خوړلو باندي وعيد	۳۰	د زنا کونکې اجرت حرام دی
۵۵	د حضرت عمر <small>رضي الله عنه</small> تقوا او احتياط	۳۱	د سپي د قيمت مسئله
۵۶	د حرام مال شيان پر عبادت اثر کوي	۳۳	وينه خرڅول حرام دي
۵۷	په معاملاتو کي د نرمۍ بيان	۳۴	د حرامو شيانو رانيول او پلورل ...
۵۷	د نرمي کونکي لپاره دعاء	۳۶	د يهوديانو يوه بدي
۵۹	تاسو د بل په معامله کي نرمي کوي الله	۳۶	د پيشي د رانيولو او پلورلو مسئله
	به ستاسو په معامله کي نرمي وکړي	۳۷	د وينې کنبلو مزدوري حلاله ده
۶۰	په رانيولو او پلورلو کي قسمونه	۳۷	د اولاد گټه خوړل جائز ده
۶۱	د درواغو قسم اخيستونکي وعيد	۳۸	د حرام مال حکم
۶۱	د امانت دار کاروباري فضيلت	۴۰	پر حرام مال خوړلو باندي وعيد
۶۲	د تجارت سره د صدقې حکم	۴۱	د شکمنو شيانو څخه ځان وساتئ
۶۳	د تاجرانو لپاره وعيد	۴۲	د نيکۍ او بدۍ پيژندنه
۶۴	د خيار بيع بيان	۴۴	د پوره پرهېزگاري درجه
۶۵	د خيار مجلس مسئله	۴۵	د شرابو پر متعلقينو باندي لعنت
۶۷	په رانيولو او پلورلو کي چم مه کوئ	۴۶	د وينې کنبلو مزدوري
۶۸	په کاروبار کي د فريقينو رضامندي	۴۸	د غزلو د مزدوري څخه منع
۷۰	د عقيد بيع وروسته د فسخ اختيار	۴۸	د سندري ويونکو رانيول او پلورل

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۱۰۱	د سود په باره کي يوه شبه	۷۰	د سود بيان
۱۰۵	پر سود خوړونکي باندې لعنت	۷۸	پر سود اخيستونکي او ورکونکي لعنت
۱۰۶	د سود تشرېح	۷۸	د سود صورت
۱۰۸	د پور وړي تحفه مه قبلوئ	۸۱	د سرو او سپينو زرو حکم
۱۱۱	د منعه سوو بيعو بيان	۸۲	د هم جنسو شيانو تبادله
۱۱۶	د منع سوو بيعو بيان	۸۲	د هم قدره شيانو تبادله
۱۲۰	د بيع عرايا مسئله	۸۳	د بڼه او خرابو شيانو تبادله
۱۲۱	د او مو ميوو د بيع ممانعت	۸۵	د يوه غلام په بدله کي دوه غلامه
۱۲۲	د ميوو او درختو پيشگي خرڅول	۸۶	د هم جنسو شيانو په تفاوت سره
۱۲۳	د ضائع سوي مبيع ذمه دار		راکړه او ورکړه جائز نه ده
۱۲۳	په منقوله شيانو کي د قبضې تر منځ	۸۶	د سرو زرو مسئله
	بله بيع جائز نه ده	۸۷	د سود په اړه پيشگوئي
۱۳۰	د يو چا په معامله کي مه ورگډه پرئ	۸۹	د مختلف الجنس شيانو لاس په لاس
۱۳۱	بناري دي د صحرائي مال نه پلوري		راکړه ورکړه
۱۳۲	بېله صورت او مبادت بيع	۹۰	د وچو او تازه ميوو مسئله
۱۳۴	د بيع حصاة او بيع غرر منع	۹۰	د غوښو او حيوانانو تبادله
۱۳۵	د بيع جبل الحبله منع	۹۱	د دوو حيوانانو تبادله
۱۳۵	د نر پر مادي پرېښودو مزدوري	۹۲	د غير مثلي شي پور اخيستل
۱۳۶	د او بو خرڅولو منع	۹۳	په پور کي د سود مسئله
۱۳۷	د ضرورت څخه زياتي اوبه	۹۴	پر سود خوړلو باندې وعيد
۱۳۸	د چم کولو څخه ځان وساتئ	۹۷	د سود خوړونکي په ظاهري
۱۳۸	د بيع ثنيا منع		خوشحالي مه خطا کيرئ
۱۳۹	ميوې او کښت د پختيا وروسته خرڅوئ	۹۸	سود خوړونکي ته حقيقت عزت نه ..
۱۴۰	پور په پور سره خرڅولو منع	۹۹	د نن بې ارامي او اقتصادي بدحالي
۱۴۱	د بيعانې مسئله		د سود له کبله ده

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۱۶۷	په شرعي حقوقو کي د پيمانې او وزن اعتبار	۱۴۱	د بيع مضطر منع
۱۶۷	په تللو او ناپ کي د کمۍ وعيد	۱۴۳	د غير موجود شي پلورل
۱۶۸	د بيع سلم د مبيع د قبضي مخکي پلورلو منع	۱۴۴	په يوه بيع کي د وې بيعي مه کوئ
۱۶۹	د خوراکي توکو ذخيره کول	۱۴۵	بيع د پور سره مه گډوئ
۱۶۹	احتکار کونکي گناه کار دی	۱۴۶	د قيمت په ادا کولو کي د سکې تبديلي جائز ده
۱۷۰	د احتکار کونکي لپاره وعيد	۱۴۷	د رسول الله ﷺ د يو بيعاني ذکر نيلا م کول جائز دی
۱۷۰	حاکم دي خپل له طرفه نرخ نه ټاکي	۱۴۹	د عيب لرونکي شي په چم سره خرڅولو باندې وعيد
۱۷۲	د غلي د ذخيره کونکي لپاره موعظت او عبرت	۱۵۰	د بيع مشروط بيان
۱۷۴	د انظار او ډېوالي کېدو بيان	۱۵۱	د مشروط بيع مسئله
۱۷۴	د مفلس کېدونکي په اړه يو مسئله	۱۵۲	د حق ولاء مسئله
۱۷۵	د مفلس سره د مرسته کولو حکم	۱۵۴	د حق ولاء پلورل او هبه کول
۱۷۶	په پور کي د وخت ورکولو اجر	۱۵۶	څوک چي د تاوان ذمه دار وي هغه د گټي حقدار هم دی
۱۷۸	په ښه توگه پور ادا کونکي	۱۵۶	د بائع او مشتري د نزاع صورت
۱۷۹	پور ورکونکي غوښتنه کولای سي	۱۵۷	د بيع اقاله مسئله
۱۸۰	د توان سره سم پور نه ادا کول	۱۵۹	يوه عبرتناکه واقعہ
۱۸۱	د پور وړو تنازعه ختمول جائز دي	۱۶۰	د بيع سلم او رهن بيان
۱۸۲	د پور په ادا کولو د تاخير يو واقعہ	۱۶۱	د بيع سلم شرائط
۱۸۴	د پور د ادا کولو د نيت لرونکي الله جلّ و علا مرسته کوي	۱۶۲	پور رانيول او گروي جائز ده
۱۸۴	الله جلّ و علا حقوق العباد نه معافوي	۱۶۳	د انتفاع رهن مسئله
۱۸۵	د پور وړی د جنازې څخه د رسول الله ﷺ اجتناب	۱۶۵	گرو سوی شی د مالک د ملکیت څخه نه وځي
		۱۶۶	

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۲۰۷	د نبي کریم ﷺ وکیل	۱۸۷	د ډېوالي حکم
۲۰۸	په مضاربت کي خیر دی	۱۸۸	د پوروړی روح تر ادا کولو پوري
۲۰۹	یوه واقعہ		معلق وي
۲۰۹	یو شو مسئلې :	۱۹۰	بېله عذرہ پورنه ادا کول
۲۱۵	د غصب او عاریت بیان	۱۹۱	د پوروړی د جنازې څخه انکار
۲۱۵	د غصب کونکي سزا	۱۹۲	د پور په ادا کولو سره د مړ کېدونکي
۲۱۶	د یو حیوان شیدې د مالک د اجازې		لپاره زیږی
	پرتہ لوېشل نه دي پکار	۱۹۲	د مفلسۍ په حالت کي پوروړی مړ
۲۱۷	یوه واقعہ		کېدل گناه ده
۲۱۹	د مسلمان مال لوټول حرام دي	۱۹۳	په حرامو شيانو کي صلح ناجائز ده
۲۲۰	د حاجیانو د سامان غلا کونکي	۱۹۴	د رسول الله ﷺ ټوکړ رانیول
۲۲۱	د حیوان په عاریت اخیستل جائز دي	۱۹۵	د پور په ادا کولو کي غیر مشروط
۲۲۲	د مړې محکمي ابادونکی د هغه		زیاتوب جائز دی
	مالک دی	۱۹۶	د پور په ادا کولو کي تلوار وکړئ
۲۲۳	د بل چا مال خوړل حلال نه دی	۱۹۶	پوروړي ته د وخت ورکول ثواب دي
۲۲۳	د یو چا مال غلا کونکی د اسلامي	۱۹۷	پور پر مېراث مخته دی
	ټولني فرد نه دی	۱۹۸	په وار وار شهېد کېدل هم د پور کفارہ
۲۲۴	د یو چا مال په مخسرو او خندا کي		نه کیږي
	مه خورئ	۱۹۹	د شراکت او وکالت بیان
۲۲۵	خپل غلا سوی مال چي د چا سره	۲۰۳	په عقود کي شرکت جائز دی
	پیدا کړی ځيني وايي خلئ	۲۰۴	د انصارو په مال کي د مهاجرینو شرکت
۲۲۶	د چا څخه چي شی واخلي بیرته يې	۲۰۵	په معاملاتو کي وکیل ټاکل جائز دي
	ورکړئ	۲۰۶	د امانت داره شریکانو الله ﷻ
۲۲۶	د یو چا باغ ، حیوان وغیره ته تاوان		ساتونکی وي
	رسول	۲۰۷	د خائن څخه د انتقام جذبه

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۲۴۱	د مساقات او مزارعت بيان	۲۲۸	د اضطرار په حالت کي د بل د حيوان
۲۴۱	د خيبر د مځکي بندوبست		شيدې څښل
۲۴۳	د مخابرات منع	۲۲۹	د بل د باغ ميوه بېله اجازې خوړل
۲۴۳	په مزدوري د مځکي ورکولو ذکر	۲۲۹	مستعارشي د امانت په حکم کي دی
۲۴۴	د مزارعت يو منع صورت	۲۳۰	د مستعارشي پيرته ورکول
۲۴۵	خپل مځکه بل ته د کښت لپاره په	۲۳۱	د درختو څخه د لوېدلو ميوو
	رعایت ورکول غوره ده		اخيستلو حکم
۲۴۶	خپل مځکه بېکاره مه پرېږدئ	۲۳۲	د مځکي غصب کولو سزا
۲۴۶	په کښت کي د بوختيا په وجه د جهاد	۲۳۳	د شفعي بيان
	پرېږېښودلو وعيد	۲۳۴	د شفع حق يوازي شريک ته حاصل
۲۴۷	د يو چا مځکه بېله اجازې مه کړئ		دی که همسايه ته هم
۲۴۸	د مزارعت ثبوت	۲۳۵	د شفع حق يوازي د مځکي او ځای
۲۴۹	د اجارې بيان		سره مخصوص دی
۲۴۹	د اجارې جواز	۲۳۶	د مشترکه مځکي يا سراي د يوې
۲۵۰	رسول الله ﷺ پسونه پيولي دي		برخي د پلورلو پر وخت دوهم شريک
۲۵۱	د مزدوري پر نه ورکولو وعيد		ته خبر ورکول ضروري دي
۲۵۲	دم کونکي اجرت اخيستلای سي	۲۳۶	همسايه ته د شفع د حق
۲۵۵	د غير شرعي دم اجرت حرام دی	۲۳۶	د همسايه توب حق
۲۵۶	د مزدور په مزدوري ورکولو کي زنده	۲۳۷	د لاري په اړه يو هدايت
	مه کوئ	۲۳۷	د غير منقوله جائيداد بېله ضرورته
۲۵۷	د مزدوري په اړه د حضرت موسی		خرڅول مناسب نه دي
	عليه السلام ذکر	۲۳۸	همسايه ته د شفع حق حاصل دی
۲۵۸	د خاوند خدمت د ښځي مهر کيدای	۲۳۸	د شفع تعلق
	سي که يا؟	۲۳۹	د بيري د درختي پر پرېکولو وعيد
۲۵۹	د ديني تعليم د اجرت مسئله	۲۴۰	په غير منقول جائيداد کي شفع

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۲۸۴	عمری جائزده	۲۶۰	د وراني مځکي ابادول او اوبه کول
۲۸۵	عمری د وارثانو ملکیت وي	۲۶۲	د وراني مځکي ابادونکی د هغه مالک دی
۲۸۶	د حضرت جابر <small>رضی الله عنه</small> روایت او ...	۲۶۳	د یو څر ځای د ځان لپاره خاص کول منع دي
۲۸۷	د عمری او رقبی څخه منع	۲۶۴	د کښتو پر اوبو باندي یو جگړه او د رسول الله <small>ﷺ</small> فیصله
۲۸۸	عمری او رقبی جائزده	۲۶۷	کومي اوبه چي تر تاسو زیاتي وي هغه مه منع کوی
۲۸۹	د جواز عمری یو بل حدیث	۲۶۹	پر نا اباده مځکي دیوال گرځول
۲۸۹	د خوشبوداره شي تحفه مه رد کوی	۲۷۰	د رسول الله <small>ﷺ</small> له خوا صحابه کرامو ته مځکي ورکول
۲۹۱	د یو شي ورکول او بیرته اخیستل	۲۷۳	د الله <small>ﷻ</small> درې نعمتونه
۲۹۱	د یو شي په ورکولو کي د اولاد په مینځ کي فرق مه کوی	۲۷۴	یو مباح شی چي هر څوک تر مخه حاصل کړي د هغه سو
۲۹۳	تحفه بیرته اخیستل ښه کار نه دی	۲۷۴	په کوم قوم کي چي د کمزورو انسانانو حقوق محفوظ نه وي ...
۲۹۴	په اوو ۷ صورتونو کي تحفه بیرته اخیستل جائز نه دي :	۲۷۷	په ویاله وغیره سره د کښت اوبول
۲۹۵	د یو شي ورکول او بیرته اخیستل ښه کار نه دی	۲۷۷	د خپل جائیداد په ذریعه چا ته تکلیف مه ورکوی
۲۹۶	د تحفې بدله تحفه	۲۷۹	د اوبو، مالګي او اور ورکولو څخه منع مه کوی
۲۹۸	د احسان کونکي لپاره د خیر دعاء	۲۸۱	د بڅښي بیان
۲۹۹	د انسان شکر نه ادا کونکی د الله <small>ﷻ</small> شکر هم نه ادا کوي	۲۸۲	د حضرت عمر <small>رضی الله عنه</small> له خوا د خپل مځکي وقف
۳۰۰	د نعمت د شکر اهمیت		
۳۰۱	تحفې ورکول عداوت له منځه وړي		
۳۰۲	د کم شي تحفه سپکه مه ګڼی		
۳۰۳	د ګلانو تحفه مه رد کوی		
۳۰۳	په اولاد کي د یوه سره ترجیحي سلوک کول مناسب نه دي		

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۳۳۰	د مړي ترکه اول ذوي الفروض	۳۰۴	رسول الله ﷺ به د نوي گل تحفه خرنگه قبلول
۳۳۱	د مذهب اختلاف د ميراث څخه محروم تياراولي	۳۰۵	د ورک سوي شي بيان
۳۳۱	ازاد کونکی د غلام وارث وي	۳۰۸	د بې وارثه کوچني پورته کول...
۳۳۲	خوري د ماما وارث وي	۳۰۹	د لقطې په باره يو څو نوري مسئلې
۳۳۳	کافر د مسلمان او مسلمان د کافر وارث کيدای نه سي	۳۱۰	که يو څوک يو شی پيدا کړي نو
۳۳۳	د انا شپږمه برخه ده	۳۱۴	د ورک سوي شي بېله تشهيره اېښودل خيانت دی
۳۳۴	ژوندی پيدا کېدونکی ماشوم	۳۱۵	د حاجيانو ورک سوي شيان
۳۳۵	د اسلام د ابتداء يو حکم	۳۱۵	د غير اباد محکمې لقطه
۳۳۵	خوري د ماما ذري رحم وارث وي	۳۱۷	د ورک سوي شي استعمال او د مالک غوښتنه
۳۳۶	بنځه د چا ميراث ترلاسه کوي؟	۳۱۸	ورک سوی شی په بد نيت سره مه پورته کوی
۳۳۸	د ولد الزنا حکم	۳۱۹	کله چي ورک سوی شی پورته کړی نو يو څوک شاهد کړی
۳۳۸	د ازاد سوي غلام ميراث	۳۲۰	د پيدا سوي شي هغه مقدار چي د اعلان ضرورت يې نسته
۳۳۹	انبياء عليهم السلام د چا وارثان نه وي	۳۲۱	د فرائضو (مېراث) بيان
۳۴۰	د چا چي هيڅوک وارث نه وي ...	۳۲۱	د وارثانو ترتيب :
۳۴۰	د مړي د پورا دا کول	۳۲۶	د عصباتو تفصيل
۳۴۲	د ميراث د آيت شان نزول	۳۲۶	د ذوي الارحام تفصيل
۳۴۵	د لور، ملسی او خور برخي	۳۲۷	د مېراث څخه محروم کونکي شيان
۳۴۶	د نيکه برخه	۳۲۹	د مړي ترکه د هغه د وارثانو حق دی
۳۴۷	د انا برخه		
۳۴۹	د پلار په موجود کېدو کي انا ته د شپږمي برخي ورکولو يو واقعہ		
۳۴۹	د يت د مقتول وارثانو ته		

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۳۷۳	د دینداره ښځې سره نکاح کول	۳۵۰	موالي د یو بل وارث نه وي
۳۷۴	نیک بخته ښځې	۳۵۱	ازاد سوی غلام د خپل بادار وارث
۳۷۴	د قریشو د ښځو فضیلت		دی که یا؟
۳۷۵	د ښځو فتنه ډېره تاوانی ده	۳۵۲	د ولاء مسئله
۳۷۶	د ښځو د فتنې څخه ځان وساتئ	۳۵۳	د اسلام څخه مخکې میراث ...
۳۷۷	په بني اسرائیلو کې د تباهی سبب	۳۵۳	د عمه او وراره وارث کېدل
۳۷۹	نحوست په درو شيانو کې وي	۳۵۴	د فرضو زده کولو حکم
۳۸۰	د نکاح لپاره د پیغلې ښځې ترجیح	۳۵۵	د وصیت بیان
۳۸۲	هغه درې کسان چې الله ﷻ یې	۳۵۶	د وصیت لیکلو حکم
	خامخا مرسته کوي	۳۵۶	د مال په دریمه برخه کې وصیت
۳۸۲	د ښځې د ولي لپاره هدایت	۳۵۹	د وارث په حق کې وصیت
۳۸۴	د مینه ناکه ښځې سره نکاح کوئ	۳۶۱	د بل چا لپاره په وصیت کولو سره
۳۸۵	د پیغلې سره نکاح کول غوره دي		وارثانو ته تاوان مه رسوئ
۳۸۶	د نکاح یو خصوصیت	۳۶۲	د جائز وصیت کونکې لپاره زیری
۳۸۶	د ازادو ښځو سره د نکاح فضیلت	۳۶۳	کافر ته د نیک عمل ثواب نه رسیږي
۳۸۶	د ښه ښځې خصوصیت	۳۶۴	د وارث حق خوړونکې لپاره وعید
۳۸۸	نکاح نیم دین دی	۳۶۵	کتاب النکاح (د نکاح بیان)
۳۸۸	بابرکته نکاح	۳۶۵	د نکاح ارزښت
۳۸۹	د نسبت کړل سوي ښځې لیدل او	۳۶۶	د نکاح گټې او تاوانونه
	د عورت پټولو بیان	۳۶۸	د نکاح احکام
۳۸۹	د ښځې د لېدو مسئله	۳۶۹	د نکاح مستحبات
۳۸۹	د نکاح څخه مخکې یو وار لیدل	۳۶۹	ایجاب او قبول او ...
۳۹۰	د ښځې حال مه بیانوئ	۳۷۱	ځوانانو ته د نکاح کولو حکم
۳۹۱	د نارینو او ښځو لپاره لارښوونې	۳۷۱	د نکاح نه کولو څخه منع

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۴۱۱	د نکاح څخه مخکې د ښځې اجازه	۳۹۳	د پردې ښځې سره د خلوت منع
۴۱۴	کونډه خپل ناخوښه نکاح رد کوی سي	۳۹۴	علاج کونکې د ښځې بدن کتلای سي
۴۱۴	د رسول الله ﷺ سره د نکاح پروخت	۳۹۵	ناڅاپه نظر لوېدل
	د حضرت عائشې (رض) عمر	۳۹۵	د پردې ښځې په لېدو او بد خیال
۴۱۵	د کم عمره انجلۍ نکاح		پیدا کېدو سره خپل ښځې ته ځی
۴۱۷	بېله شاهدانو نکاح نه صحیح کیږی	۳۹۶	د واده څخه وړاندې د ښځې لیدل
۴۱۷	د ښځې سکوت د هغې رضاده	۳۹۸	ښځه دې په پرده کې اوسي
۴۱۸	د غلام نکاح د بادار د اجازې پرته	۳۹۹	پر پردې ښځې د ناڅاپه نظر لوېدو
۴۱۹	بالغه د خپل نکاح په اړه خودمختار		وروسته دوهم وار کتل ناجائز دي
۴۲۰	د بالغې نکاح ولي ته مستحب دي	۳۹۹	د مینځې د نکاح وروسته
۴۲۱	پر پلار د اولاد حقوق	۴۰۰	ورون شرمگاهه ده
۴۲۲	د انجلۍ پر بالغ کېدو د هغې نکاح	۴۰۱	بېله ضرورت په یوازې ځای کې ستر
۴۲۳	د نکاح اعلان، خطبې او شرط بیان		لوڅول ښه کار نه دی
۴۲۳	د واده مراسم او بدعتونه	۴۰۲	ښځه سړي ته کتلای سي که یا؟
۴۲۴	د نکاح پروخت دریا وهل جائزه	۴۰۳	په یوازې والي کې هم سترپټ ساتی
۴۲۶	د شوال په میاشت کې نکاح کول	۴۰۴	د پردې ښځې سره یوازې مه اوسی
۴۲۷	د مهر ادا کولو تاکید	۴۰۵	غلام د پردې سړي په ډول دی
۴۲۷	د بل منسوبې ښځې ته پیغام مه ...	۴۰۶	نر ښځې هم په کور کې مه پرېږدی
۴۲۸	ښځه دې د خپل خواش لپاره د بلي	۴۰۸	د لوڅ کېدو څخه منع
	ښځې د طلاق سبب نه جوړیږي	۴۰۸	د شرم او حیاء انتهائي درجه
۴۲۹	د شغار (موخۍ) منع	۴۰۹	ښځې ته په نظر لوېدو سره
۴۳۰	د متعه منع	۴۰۹	منع شي ته پر کتلو باندي وعید
۴۳۱	د متعې په باره کې د شيعه گانو	۴۱۰	د نکاح د ولي او د ښځې څخه د
۴۳۳	د نکاح خطبه		اجازې اخیستلو بیان

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۴۹۳	په کافر ښځي او خاوند کي که یو اسلام قبول کړي نو ...	۴۳۵	د خطبې پرته نکاح بهې برکته وي
۴۹۶	محرمات څوک دي؟	۴۳۶	د نکاح اعلان کول مستحب دی
۴۹۷	د خپلي ښځي د لور سره نکاح منع ده	۴۳۷	په واده کي د سندرو اجازه
۴۹۸	د کوروالۍ بیان	۴۳۹	په دوو نکاحو کي اوله نکاح صحیح
۴۹۸	د مباشرت په اړه د یهودو غلط خیال	۴۴۰	متعه د اسلام په پیل کي جائزه
۴۹۹	د عزل مسئله	۴۴۳	په واده کي د سندرو اجازه
۵۰۷	ښځي ته د راز خبرو ښوولو څخه منع	۴۴۴	د هغه ښځو بیان چي نکاح ورسره حرامه وي
۵۰۹	په حیض کي د کوروالۍ منع		د محرمات تفصیل او ...
۵۱۱	د ښځي سره د شاله خوا کوروالي	۴۴۴	یو څو اړوند ضروري مسئلې
۵۱۲	د غیله منع	۴۷۶	د ښځي د عمه او خاله سره نکاح
۵۱۳	د عزل مشروط جواز	۴۷۹	د رضاعت ذکر
۵۱۴	مینزي ته د ازادۍ وروسته اختیار	۴۷۹	د رضعتی ورېرې سره نکاح حرامه ده
۵۱۴	مینزه د ازادۍ وروسته	۴۸۱	د رضاعت مقدار
۵۱۶	مملوک ښځه او خاوند ازادول	۴۸۲	د رضاعت د مدت وروسته
۵۱۷	مینزي ته د نکاح اختیار	۴۸۴	د رضاعت د ثبوت لپاره شاهدي
۵۱۸	د مهر بیان	۴۸۵	د دار الحرب د بندي ښځي سره نکاح
۵۱۹	د مهر کم از کم مقدار	۴۸۶	هغه ښځي چي په یو وخت کي په نکاح کول منع دي
۵۲۲	د ازواج مطهراتو د مهر مقدار	۴۸۷	د پلار د ماینې سره نکاح کول
۵۲۳	د ډېر مهر منع		د رضاعت حق ادا کول
۵۲۵	د مهر لږ برخه سمدستي ورکول	۴۸۸	د رسول الله ﷺ د رضعتی مور تعظیم
۵۲۶	د مهر مثل واجب کېدو یو صورت	۴۹۰	تر څلورو زیاتې ښځي ناجائز دي
۵۲۷	دام حبیبې نکاح او مهر	۴۹۱	د دوو خوښو سره په یو وار نکاح
۵۲۹	د اسلام قبلول د مهر قائم قام دی	۴۹۲	
		۴۹۳	

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۵۵۰	د بنځي په سفر بهولو لپاره قرعه	۵۳۰	د واده د ډوډۍ کولو بيان
۵۵۳	يو شوک د خپل ټولو بنځو سره په يو	۵۳۰	د ولیمې شرعي حیثیت او وخت
	ډول مینه کولو مجبور نه دی	۵۳۰	د مېلمستیا ډولونه
۵۵۴	د بنځو په منع کي پر انصاف نه کولو	۵۳۱	د ولیمې کولو حکم
۵۵۴	د نبی کریم ﷺ په نهه بي بيانو کي د	۵۳۲	د رسول الله ﷺ تر ټولو لویه ولیمه
	يوې وار ټاکلی نه وو	۵۳۳	د بنځي ازادول د هغې مهر کيدای
۵۵۷	د بنځو د حقوقو بيان		سي که يا؟
۵۵۷	د بنځي کوږ والی په بده لهجه نه سي	۵۳۴	د حضرت صفیه (رض) ولیمه
	سميدلای	۵۳۴	د حضرت ام سلمه (رض) ولیمه
۵۵۹	د بنځو سره ښه چلن کوی	۵۳۵	د ولیمې بلنه قبولول پکار ده
۵۶۰	کوږ والی هري بنځي ته په ميراث	۵۳۷	په ولیمه کي يوازي شتمن خلک را
	کي تر لاسه دی		بلل بد کار دی
۵۶۱	د بنځي د وهلو منع	۵۳۸	نابلل سوي کس ته خوراک ورکول .
۵۶۳	د خپلي بنځي سره ښه چلن کوی	۵۳۹	د حضرت صفیه (رض) ولیمه
۵۶۴	رسول الله ﷺ د عائشې (رض)	۵۴۰	د دنيوي زيب او زينت څخه پرهېز
	خوښي او ناخوښي څرنگه پېژندل؟	۵۴۱	بېله بلني مېلمستيا ته ورتلل
۵۶۵	بنځي ته د کوږ والی څخه انکار کول	۵۴۲	که دوه کسان په يو وار بلنه ورکړي نو
۵۶۶	بنځه دي د خپلي بني سره بد چلن نه	۵۴۲	د نامه لپاره د ولیمي کولو وعيد
۵۶۷	د ايلاء مطلب	۵۴۴	د فخر کونکو بلنه منع ده
۵۶۹	د رسول الله ﷺ د ايلاء واقعه	۵۴۵	د فاسق بلنه مه قبلوی
۵۷۶	د رسول ﷺ د خپلو بيبيانو سره چلن	۵۴۵	د يو پر هېزگار د خوراک پلټنه مه کوی
۵۷۷	د خپلي کورنۍ سره ښه چلن کونکی	۵۴۶	د بنځو په منع کي دوختو وېشل
۵۷۸	فرمانبرداره بنځي ته د جنت زيری	۵۴۸	د رسول الله ﷺ ازواج مطهرات
۵۷۹	که چيري غير الله ته سجده کول	۵۴۹	يوه بنځه خپل وار خپلي بني ته

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۶۰۱	د کومو خلکو ورکړی طلاق واقع کیږي او د کومو خلکو نه واقع کیږي	۵۷۹	د خاوند د رضا اهمیت
۶۰۱	د اختیار مسئله	۵۸۰	د خاوند اطاعت وکړئ
۶۰۲	یو شی پر ځان باندي حرامولو سره کفاره لازمیږي	۵۸۰	خاوند ته تکلیف مه ورکړئ
۶۰۵	د بېله ضرورت طلاق غوښتونکي	۵۸۱	پر خاوند د ښځې حق
۶۰۵	طلاق ښه شی نه دی	۵۸۱	خاوند خپله ښځه تادیباً وهلاي سي که یا؟
۶۰۶	د نکاح څخه مخکي د طلاق ورکولو	۵۸۳	بد زبانه ښځې ته طلاق ورکړئ
۶۰۸	د طلاق بت مسئله	۵۸۳	د ښځو د وهلو څخه منع
۶۰۹	د نکاح او طلاق الفاظ په خدا او مخسرو کي هم ثابتیږي	۵۸۵	د ښځې د خاوند پر خلاف پارولو منع
۶۱۰	په زوره طلاق واقع کیږي که یا؟	۵۸۶	د کمال ایمان دلیل
۶۱۱	د لیوني طلاق نه واقع کیږي	۵۸۶	د حضرت عائشې سره د رسول الله ﷺ یوه واقع
۶۱۲	درې مرفوع القلم کسان	۵۸۸	غیر الله ته سجده کول جائز نه دي
۶۱۲	مینزي ته دوه طلاقه دي	۵۸۹	نافرمانه ښځې ته سزا
۶۱۳	د خپل خاوند څخه د طلاق یا خلع غوښتونکو ښځو وعید	۵۹۰	ښځه دي د خاوند د اجازې پرته نفل روژه نه نیسي
۶۱۴	د ښځو د ټول مال په عوض کي خلع	۵۹۱	په سخت حکم کي هم د خاوند
۶۱۴	په یو وار درې طلاقه ورکول	۵۹۳	د کومي ښځې خاوند چي ناراض وي د هغې لمونځ په پوره توګه نه قبلېږي
۶۱۶	د الله جل جلاله په نزد طلاق بد شی دی	۵۹۴	د غوره ښځې پېژندنه
۶۱۷	د هغه ښځې بیان چي درې طلاقه ورکول سوي وي	۵۹۵	د خلعي او طلاق بیان
۶۱۸	د حلالې صحیح کېدل ...	۵۹۶	د ناخوښه خاوند څخه طلاق ...
۶۱۹	پر محلل او محلل له باندي لعنت	۵۹۸	په حیض کي د طلاق څخه منع

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۶۵۵	د ولد الزنا نسب	۶۲۰	د ایلاء مسئله
۶۵۶	هغه څلور بنځي چي د هغو څخه	۶۲۱	د ظهار حکم
	لعان نه کيږي	۶۲۴	د ظهار كفاره
۶۵۷	رسول الله ﷺ تر خپل امکان پوري د	۶۲۷	په كفاره ظهار کي د غلام نوعیت...
	لعان څخه ځان ساتي	۶۲۷	كفاره ظهار
۶۵۸	شیطان د خاوند او بنځي په مینځ کي	۶۳۰	د ظهار د كفاري مسائل
۶۶۰	د عدې بیان	۶۳۲	د لعان بیان
۶۶۱	د عدت په ورځو کي پر خاوند نفقه	۶۳۳	د لعان یوه واقعہ
	واجب ده که یا؟	۶۳۵	د لعان په صورت کي د خاوند او
۶۶۶	د عدت په زمانه کي د ضرورت لپاره		بنځي په مینځ کي د تفریق مسئله
	د کور څخه وتل جائز دي که یا؟	۶۳۷	د لعان کونکو محاسبه په اخرت کي
۶۶۷	د حاملې بنځي عدت	۶۳۸	د لعان د آیت شان نزول
۶۶۸	د عدت په زمانه کي د سترگو تورول	۶۴۰	د زنا تهمت د څلورو شاهدانو
۶۶۹	د عدت په زمانه کي د وېر کولو حکم	۶۴۲	د الله ﷻ څخه هیڅوک غیرتمند نسته
۶۷۲	د ماتم (غم کولو) احکام او مسائل	۶۴۳	د الله ﷻ د غیرت تقاضا څه شی ده؟
۶۷۴	په عدت کي نقل کېدل جائز نه دي	۶۴۳	د کوچني د نسبت څخه انکار مه کوئ
۶۷۶	په عدت کي سنگار کول نه دي پکار	۶۴۴	د زنا په نتیجه کي د پیدا کېدونکي
۶۷۷	د مطلقه د عدت په اړه یو بحث		ماشوم نسب د زاني څخه نه ثابتیږي
۶۸۰	د مطلقې د عدت مسئله	۶۴۷	د نسب په اثبات کي
۶۸۰	د استبراء بیان	۶۴۸	د خپل پلار څخه انکار کونکي
۶۸۱	د استبراء څخه پرته جماع کول...	۶۵۰	د خپل کوچني څخه انکار کونکی
۶۸۴	د غیر حائضې مینزي استبراء	۶۵۱	بدکاره بنځي ته طلاق ورکول
۶۸۵	د پیغلي مینزي لپاره استبراء	۶۵۲	د نسب د اثبات په اړه یو هدایت
		۶۵۴	غیرت په ځینو صورتو

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۷۰۳	د غلام سره ښه چلن کول	۶۸۶	د نفقي او غلامانو او مينځو د حقوقو بيان
۷۰۵	که غلام د خدای روی درکړی نو	۶۸۶	د ښځې د نفقي احکام او مسائل
۷۰۵	کم عمره کوچنی د مور څخه مه بېلوئ	۶۸۹	د اولاد د نفقي احکام او مسائل
۷۰۷	پر غلام باندي د احسان کولو اجر	۶۹۰	د مور او پلار د نفقي احکام
۷۰۸	لمونځ کونکی غلام مه وهئ	۶۹۰	د ذوي الارحامو د نفقي احکام
۷۰۸	د مملوک د خطاوو معاف کولو حکم	۶۹۱	د مينزي او غلام د نفقي احکام
۷۰۰	د مملوک په اړه يو هدايت	۶۹۲	د ښځې او اولاد نفقه پر خاوند ده
۷۱۰	د حيوانانو سره د ښه چلن کولو حکم	۶۹۳	د الله ﷻ ورکړی دولت بايد اول پر خپله کورنۍ مصرف کړل سي
۷۱۱	د يتيم د مال په اړه د الله ﷻ قول	۶۹۳	د غلام نفقه پر مالک واجب ده
۷۱۳	د پلار او زوی او دوو وروڼو په مينځ کي بېلوالی مه راولئ	۶۹۴	د غلام سره د ښه چلن حکم
۷۱۳	بد خلک څوک دی؟	۶۹۵	د غلام روزې منع کول گناه ده
۷۱۴	غلامان د اولاد او وروڼو په ډول وساتئ	۶۹۶	د خپل خادم او مزدور سره په خوراک کولو کي شرم مه کوئ
۷۱۵	د نابالغه کوچنيانو د بلوغ او په وړکتوب کي د هغوی روزنه	۶۹۷	غلام ته دوه چنده ثواب
۷۱۷	د بلوغ عمر پنځلس کاله دی	۶۹۷	د غلام لپاره غوره خبره څه شي ده؟
۷۱۸	د حضرت حمزه د لور روزنه	۶۹۸	د تنبېدلي غلام لمونځ نه قبلېږي
۷۲۰	د يو ماشوم د روزني تر ټولو زیاته حقداره موده	۶۹۹	پر غلام د زنا تهمت لگولو مسئله
۷۲۱	د روزنې وروسته کوچني ته اختيار ورکول	۶۹۹	د غلام بېله خطا وهلو کفار
		۷۰۰	د اولاد پر گټه د پلار حق دی
		۷۰۱	د مربي په حق کي د يتيم د مال حکم
		۷۰۲	د غلامانو د حق ادا کولو تاکيد
		۷۰۳	د غلام سره د بد چلن کونکو وعيد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کِتَابُ الْبُيُوعِ

(درانیولو او پلورلو بیان)

د اسلام له نظره د انساني کائناتو د عملي دور دوه محوره دي اول حقوق الله چي عبادات ورته وايي او دوهم حقوق العباد چي معاملات ورته وايي، دغه دوه اصطلاحات دي چي د انسان د ژوند د نظام د ټولو اصولو، قواعدو او قوانینو بنیاد دی، په دغه دواړو کي حقوق الله ته عمومیت حاصل دی، ددې تعلق د کائنات انساني د هر فرد سره دی ځکه د کتاب مصنف مخکي دا بیان کړل اوس د دغه ځای څخه د حقوق العباد يعني د معاملاتو بیان شروع کيږي چي د هغه تر ټولو اهم جز بیع ده.

د بیع معنی: د بیع معنی پلورل او خرڅول دي مگر کله ددې معنی د رانیولو هم وي ځکه د بیع ژباړه په اصطلاحی توګه سره پر رانیولو او پلورلو باندي کيږي. د فخر الاسلام وینا ده چي د شریعت په اصطلاح کي په خپل منځ کي په خوښۍ سره د مال په مال بدلولو ته بیع وايي.

د بیع شریعت: د بیع يعني رانیولو او پلورلو شرعي کېدل د قرآن کریم د دغه آیت (واحل الله البيع وحرم الربوا) : الله تعالی بیع حلاله کړې ده او سود یې حرام کړی دی، او د رسول الله ﷺ د دغه حدیث څخه چي وروسته به راسي ثابت دي.

د بیع ډولونه: په بیع يعني رانیولو او پلورلو کي په بنیادي توګه سره درې شیان دي اول عقد بیع يعني نفس معامله چي یو سړی یو شی پلوري او بل هغه رانیسي، دوهم مبیع يعني هغه شی کوم چي پلورل کيږي، او دریم ثمن يعني قیمت، ددغه درو شیان په اعتبار په فقهي توګه سره د بیع څو ډولونه دي، د نفس معاملې او د هغه حکم (چي بیع صحیح ده که یا) په اعتبار د بیع څلور ډولونه دي، ۱: نافذ، ۲: موقوف، ۳: فاسد، ۴: باطل.

بیع نافذ هغه بیع ته وايي چي په طرفینو کي مال وي (يعني د پلورنکي سره مبیع وي او د رانیونکي سره ثمن وي) او عاقدین يعني رانیونکی او پلورنکی دواړه عاقلان وي او هغوی دواړه بیع یا خواصالته وکړي یا وکاله او دلالة، په کومه بیع کي چي دغه درې شیان موجود سي نو هغه بیع بالکل صحیح او نافذ ده.

۲: بيع موقوف هغه بيع ته وايي چي په هغه کي يو سړی د بل چا شی د هغه د اجازې يا ولايت څخه پرته وپلوري، د دغه بيع حکم دادی چي تر څو پوري د اصل مالک اجازه او رضا تر لاسه نه سي هغه به صحيح نه وي او د اجازې څخه وروسته صحيح کيږي.

۳: بيع فاسد هغه بيع ده چي باصلا يعني د معاملې په اعتبار صحيح وي مگر بوصفه يعني د يو خاص وجه په وجه صحيح نه وي.

۴: بيع باطل هغه بيع ته وايي چي نه خو باصلا صحيح وي او نه بوصفه، د بيع فاسد او بيع باطل تفصيل او د هغه مثالونه به انشاء الله تعالى په باب المنهي عنها من البيوع کي راسي.
د مبيع يعني پلورنکي شي په اعتبار د مبيع څلورو ډولونه دي، ۲: مقائضه، ۲: صرف، ۳: سلم، ۴: بيع مطلق.

۱: بيع مقائضه هغه دی چي مبيع هم مال وي او ثمن هم مال وي مثلاً يو سړی جامه ورکړي او بل سړی د هغه په بدله کي هغه ته غله ورکړي يعني دا د بيع هغه صورت دی چي په اصطلاح کي د مال تبادله ورته ويل کيږي.

۲: بيع صرف داده چي د نقدو تبادله په نقدو سره وکړل سي مثلاً يو سړی د روپۍ نوټ ورکړي او بل سړی د هغه په بدله کي د يوې روپۍ پيسې ورکړي يا يو سړی اشرفۍ ورکړي او بل سړی هغه په بدله کي هغه ته روپۍ ورکړي يعني روپۍ وټه کول يا د روپۍ مېده کول د بيع صرف يو ډول دی.

۳: بيع سلم داده چي پلورنکی د رانيونکي څخه د يو شی قيمت تر مخه واخلي او دا فيصله وسي چي رانيونکی دغه شی د دومره وخت مثلاً يوې مياشتي وروسته اخلي.

۴: بيع مطلق داده چي د يو شی بيع د نقدو په عوض کي وکړل سي مثلاً پلورنکی يو من غنم ورکړي او رانيونکی د هغه د قيمت په توگه ديرش روپۍ ورکړي.
د ثمن يعني قيمت په اعتبار د بيع څلورو ډولونه دي ۱-: مباحه، ۲: توليت، ۳: وديعت، ۴: مساومت.

د مباحه صورت دادی چي پلورنکی مبيع خپل رانيونکی ته په گټه اخيستلو سره خرڅ کړي، د توليت صورت دادی چي پلورنکی مبيع د هغه قيمت څخه هم په کم خرڅ کړي يعني په قيمت کي هغه خپله رانيولی وي او د مساومت صورت دادی چي پلورنکی او رانيونکی په خپلو کي په خوښي سره د يو شی رانيول او پلورل وغواړي په کوم قيمت چي يې وکړي او په هغه کي د خرڅونکی د قيمت څه لحاظ نه وي.

بَابُ الْكَسْبِ وَطَلَبِ الْحَلَالِ

(د پاکی روزی او حلال کسب بیان)

د کسب او د حلال طلب مطلب دادی چي د خپل ژوند د ضروریاتو مثلاً ډوډی، جامې وغیره د تر لاسه کولو لپاره گټه کول او پاکه روزي او حلال کسب تر لاسه کول.

په دغه باب کي د کسب فضیلت ذکر سوی دیاو دا بیان سوی دی چي کوم کسب ښه دی او کوم خراب دی، د فقهي په کتابو کي ددې تفصیل داسي دی چي تر ټولو غوره کسب جهاد دی او دهغه څخه وروسته تجارت بیا زراعت او بیا لاسي کار (مثلاً کتابت او داسي نور)

کسب يعني گټه کول فرض هم دي او مستحب هم همدارنگه مباح هم دي او حرام هم، دومره گټه فرض ده چي گټونکی او دهغه د کورنۍ د ژوند د اړتیاوو لپاره بس وي او که دهغه پر ذمه پور وي نو دهغه د ادا کولو لپاره بس سي تر دې زیات گټل مستحب دي په شرط ددې چي په دې نیت سره زیات وگټي چي د خپل او خپل کورنۍ د اړتیاوو څخه څه پاته سي هغه به فقیرانو او مسکینانو او خپلو نورو قریبانو باندې خرڅ کړم همدارنگه د ژوند د اړتیاوو څخه زیات گټل په هغه صورت کي مباح دي کله چي نیت د خپل شان او شوکت او د خپل وقار حفاظت وي البته محض د مال او دولت په جمع کولو سره د فخر او تکبر د اظهار لپاره زیات گټل حرام دي که څه هم په حلاله ذریعه سره وي.

د گټونکي لپاره ضروري دي چي هغه خپل گټه پر خپل ځان باندې او خپل کورنۍ باندې داسي خرڅ کړي چي نه خو په اسراف کي اخته سي او نه په بخل او تنگی کي.

کوم څوک چي پر خپل روزی تر لاسه کولو باندې قادر وي نو پر هغه لازمه ده چي هغه وگټي او څرنگه چي کیدای سي په حلاله ذریعه سره د خپل او خپلي کورنۍ د عزتمند ژوند د ساتني لپاره د ژوند ضروریات تر لاسه کولو باندې پر نورو بوج نه سي، هو کوم څوک چي د یو مجبوری او عذر په وجه پر گټي باندې قادر نه وي نو بیا د هغه لپاره ضروري دي چي هغه د نورو څخه په سوال کولو سره د خپل ژوند ساتنه وکړي که په دغه صورت کي یو سړی محض په دې وجه چي د نورو په مخکي لاس غزول د هغه غیرت نه خوښوي نو هغه د چا څخه سوال ونه کړي تر دې چي لوږه او مفلسي د هغه ژوند ختم کړي نو نه یوازې دا چي هغه د خپل مرگ خپله ذمه دار دی بلکه د یو گناه کار په مرگ به مړ کیږي او کوم څوک چي په خپله گټه سره د خپل نس

مړولو څخه عاجز وي نو د هغه د حال څخه پر خبر کسانو باندي فرض دي چي د هغه معذور سړي خبر واخلي په دې توگه چي د هغه نس مور سي يا هغه خپله پر دغه انساني فريضې ادا کولو باندي قادر سي نو يو داسي چا ته د هغه د مرستي سفارش وکړي چي د هغه پر مرسته کولو قادر وي .

حضرت مولانا شاه عبدالعزیز دهلوي رحمۃ اللہ علیہ ددغه آیت کریمه په تفسیر کي :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ:

ژباړه: اې مؤمنانو! تاسو يوازې هغه پاک او حلال رزق خورئ کوم چي موږ تاسو ته درکړی دی ليکلي دي: چي تر ټولو غوره کسب جهاد دی په شرط ددې چي د جهاد د ارادې پر وخت د غنیمت د مال تر لاسه کول په خپل زړه کي قطعانه وي بلکه په نيت کي اخلاص وي، او ددې څخه وروسته د تجارت درجه ده په خاصه توگه هغه تجارت چي د يوه هيواد څخه بل هيواد ته يا د يوه ښار څخه بل ښار ته د مسلمانانو ضروريات وړي او راوړي، دا ډول تجارت کونکی که چيري د گټې تر لاسه کولو سره د مسلمانانو خدمت او د هغوی د اړتياوو پوره کول هم په نيت کي ولري نو د هغه تجارت به د عبادت يو ډول جوړ سي، د تجارت څخه وروسته د زراعت درجه ده د زراعت کسب هم د دنيوي گټې څخه پرته د اجر او ثواب لويه ذريعه جوړيږي کله چي په هغه کي د الله تعالی د مخلوق يعني انسانانو او حيوانانو د خوراک برابرولو نيت او د الله تعالی پر رحمت يعني باران او هواء باندي توکل او اعتماد وي.

ددغه درو کسبو څخه پرته نور کسبونه څه فضيلت نه لري البته د کتابت کسب غوره درجه لري ځکه چي په دغه کسب کي نه يوازې د علم خدمت کيږي بلکه ديني علوم، شرعي احکام، د انبياؤ او بزرگانو احوال هم په ياد کيږي، د پورتنیو کسبو څخه وروسته د هغه کسبو درجې دي چي د عالم د بقاء او د ټولني او تمدن د اصل اړتياوو سره ژور تعلق لري مثلاً معماري، خښته وهل، چونه جوړل، غوړي او تېل را ايستل، پمبه خرڅول، تارونه او بدل، جامې گنډل، اوږه کول او داسي نور دغه کسبونه هم حسب موقع دي په دې توگه چي د هغه په وجه د شريعت خلاف کارونه نه کوي نو په دې کي څه کراهت نه سته پر خلاف د هغه کسبو چي په هغه کي چټلي، نجاست او جعل سازي او د چم او غلا کارونه وي لکه ښاخونه وهل، د پوست پخول، کفن پلورل، دلالي، غزلي ويل، نقالي، جره بازي (په مخکي زمانه کي دا يو مستقل کسب وو چي يو چم باز به پر عام سرک باندي يو سړی ودری چي پر لاره باندي تلونکي سړي ته به يې داسي

دوکه ورکړه چي هغه ته به هيڅ معلومات هم نه کيدی چي دا د چا کار دی هغه چي به پر دې حيران او پرېشان سو نو ټولو چمبازانو به پر هغه باندي په زوره خنډل ، دې ته جره بازي وايي) ، دلالي او وکالت (چي په هغه کي د درواغو څخه کار اخيستل کيږي) امامت، اذان او د مسجد خدمت او د قرآن کریم د تلاوت او د تعليم معاوضه اخيستل او داسي نور ټول کسبونه مکروه دي . (شاه عبدالعزیز رحمۃ اللہ علیہ) .

په مغني الطالب کي ليکلي دي چي د کسب او د کسب کونکي فضيلت په حديثو کي ډېر نقل سوی دی همدارنگه کوم څوک چي پر کسب باندي د قادر کېدو سربېره د سستی له کبله کسب نه کوي بلکه د خپل تېم پاسۍ لپاره گرځي او دنورو څخه سوال کوي نو د هغه په اړه لوی وعيد بيان سوی دی مگر کوم څوک چي د الله تعالی پر رزاق کېدو باندي په يقين کولو سره د چا په مخ کي لاس نه غزوي او نه په خپل ديني بوختياوو او عبادت کي د خلل لوېدو په وجه کسب وغيره کوي نو په دغه وعيد کي هغه داخل نه دی په شرط ددې چي د خپل مرستي لپاره نورو خلکو ته د هغه زړه متوجه وي او نه د چا د مرستي او خدمت توقع ولري .

کوم څوک چي دومره زر او مال ولري چي د هغه د ژوند د اړتياوو لپاره بس وي يا د بلي لاري څخه هغه ته د ضرورت په اندازه روپۍ تر لاسه کيږي (مطلب دا چي په کور کي ناست وي او هغه ته په جائز وسيلې سره د ضرورت په اندازه آمدني راځي نو د هغه لپاره غوره ده چي هغه په عبادت وغيره کي بوخت سي او خپل وخت په کسب وغيره کي بوخت نه کړي ، همدارنگه د ديني علم تعليم ورکونکی مفتي ، قاضي او داسي نورو خلکو لپاره هم دا حکم دی که دغه خلک د ضرورت په اندازه آمدني ولري نو هغوی ته په خپلو کارو کي بوخت کېدل پکار دي په کسب وغيره کي بوخت کېدل پکار نه دي .

کوم څوک چي يو کسب مثلاً تجارت وغيره اختيار کړي نو پر هغه فرض ده چي هغه يوازي حلال او جائز مال وگټي د حرامو څخه بالکل پرهيز وکړي او په خپل کسب او هنر کي د شرعي احکامو رعايت په هر صورت کي وساتي او په خپل کسب کي د ټولو محنت او کوشنې سربېره د الله تعالی پر ذات توکل او اعتماد ولري چي رزق ورکونکی يوازي الله تعالی دی او کسب محض د يو ظاهري وسيلې په درجه کي دی خپل کسب او هنر دي هيڅکله رزاق نه گڼي ځکه چي دا شرک خفي دی ، د حرام کسب په ذريعه د حاصلېدونکي مال څخه دي پوره پرهيز کوي ځکه چي په دې اړه رسول الله ﷺ څخه دا وعيد منقول دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : کوم څوک چي د حرام مال څخه صدقه او خيرات کوي نو د هغه صدقه نه قبلېږي او حرام مال په ځان پسې

يعني د مالک د مرگ څخه وروسته ددې څخه پرته نور هيڅ نه وي چي هغه د خپل مالک لپاره داسي دلاري خرابه توبښه جوړيږي چي هغه د دوږخ او رته رسوي .

ځيني خلک د ډېر حرام مال څخه پرهېز خو کوي مگر په لږ اندازه کي احتياط نه کوي حالانکه د حرام مال د لږ څخه تر لږ مقدار څخه هم داسي پرهېز کول پکار دي لکه څرنگه چي د ډېر مقدار څخه پرهېز ضروري دی ، په دې باره کي دا احساس کول پکار دي چي د حرام مال هغه لږ اندازه په ټول حلال مال کي په يو ځای کېدو سره ټول مال مشتبه گرځوي او د مشتبه مال او مشتبه کسب په باره کي دا مسئله ده چي د هغه څخه پرهېز کول غوره دي .

که سړي ته يو څوک د تحفې يا بل شي په توگه داسي مال ورکړي چي د هغه د حرمت او حلت په باره کي شک وي نو پکار دي چي هغه شی يا هغه مال په ښه انداز او نرمۍ سره بېرته هغه کس ته ورکړي که چيري په بېرته ورکولو سره هغه ناراضه کېږي نو بېرته ورکول نه دي پکار دا حکم د هغه مشتبه حال د تحقيق کولو هم دی که هغه مشتبه مال ورکونکی نه خفه کېږي نو بيا د هغه مال تحقيق کول پکار دي او که هغه په تحقيق کولو سره خفه کېږي نو بيا د هغه تحقيق کول نه دي پکار ځکه چي مسلمان خفه کول حرام دي او د مشتبه مال تحقيق کول تقوا ده او په دې باره کي مسئله داده چي د تقوا لپاره حرام کار کول نه دي پکار مگر د کوم مال په باره کي چي بالکل تحقيق وي چي هغه حرام دی نو بيا د هغه بېرته ورکول په هر صورت ضروري دي که څه هم ورکونکی خفه کېږي البته که چيري د هغه مال په بېرته ورکولو کي د فتنې بېره وي نو بيا دي يې بېرته نه ورکوي بلکه د هغه په اخيستلو سره دي يې يو غريب ته ورکړي او که خپله غريب وي نو په خپل استعمال کي دي يې راولي .

په کوم بازار کي چي د حرام مال تجارت کېږي د هغه بازار څخه پرهېز کول پکار دي چي په هغه کي دي رانيول او پلورل نه کوي تر څو چي دا معلومه نه سي چي فلانی مال حرام دييا مشتبه دی ددې تحقيق او تفتيش ضروري نه دی ځکه د حرمت او شبه نه معلېدو په صورت کي هر ځای او د هر شي تحقيق او تجسس محض وسوسه ده .

د غير مشروع کسب مزدوري هم حرامه ده مثلاً د نارينوو لپاره د ريشم جامې اغوستل يا د خلکو لپاره د سرزور زيورات جوړول همدارنگه د غير مشروع څخه حاصلیدونکې گټه او مال هم حرام دی لکه محترکه (ذخيره سوې) غله خرڅول په ټولو تجارتو کي تر ټولو غوره تجارت د بزاړی دی همدارنگه په ټولو کسبو کي تر ټولو غوره کسب مشک (ژی) جوړول او گنډل دي ، په رانيولو او پلورلو کي ناچله لوټ چلول قطعاً جائز نه دی که چيري ناچله لوټ په لاس ورسي

نو هغه دي په شاه و غیره کي په غورځولو سره ضائع کړي .

همدرانګه د هر تجار او دوکاندار لپاره ضروري ده چي هغه په معاملاتو کي د مکر او چم څخه کار وانخلي پر هره خبره دي قسم نه اخلي که په یو شي کي یو عیب وي نو د رانیونکي څخه دي یې نه پټوي د خپلو شيانو تعریف او توصیف دي د حقیقت څخه زیات نه کوي یو شی دي پر داسي سړي نه خرڅوي چي هغه یې په حرام کار کي استعمالوي مثلاً انګور دي پر شراب جوړونکي نه خرڅوي یا وسله و غیره دي پر غله و غیره باندې نه خرڅوي ، په ناپ او تول کي دي کمی نه کوي په چم او دوکه ورکولو سره دي خپل لمن نه چټلوي هر وخت دي دا تصور کوي چي په ناجائزه طریقو او حرامو ذرائعو سره یوه روپي هم په جنت کي د داخلېدو څخه منع کوي پر لږ ګټه دي اکتفاء وکړي ، د نورو تجارتونو او کاروبار په ذریعه دي د زیاتي ګټي حرص نه کوي بلکه پاته وختونه دي د آخرت په نېکګنه کي صرف کړي ځکه چي یوازي د دغه فاني دنیا په عیش او راحت تر لاسه کولو کي ټول وخت لګول او د آخرت د همېشني ژوند د سعادتونو څخه بې پروا کېدل د عقل څخه ډېره لیري خبره ده .

الفصل الأول (لومړی فصل)

د خپل لاس ګټه تر ټولو غوره ده

﴿۲۶۳۹﴾: عَنْ الْبِقْدَامِ ابْنِ مَعْدِيكَرَبَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت مقدم بن معديکرب رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

وَسَلَّمَ مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ

هیڅ خوراک چا تر هغه خوراک غوره نه دی خوړلی څوک چي یې په خپل لاس سره وګټي او وه یې خوري او د الله تعالی نبي

دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ . رواه البخاري .

داؤد علیه السلام به د خپل لاس ګټه خوړل . بخاري .

تخریج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۳۰۳/۴ ، رقم : ۲۰۷۲ .

تشریح : حضرت داؤد عليه السلام د الله تعالی یو جلیل القدر نبي وو او ددې سره سره الله تعالی ورته د دنیا سلطنت او پاچاهي هم ورکړې وه د هغه په اړه منقول دي چي هغه به په خپل حکومت کي د

خلکو څخه په خپل اړه پوښتنه کول کوم چا چې به نه پیژندی د هغه څخه به یې پوښتنه کول چې داؤد څرنگه دی؟ په خلکو کې د هغه سیرت او عادت د کومې درجې دي او د هغه په باره کې ستا څه تاثر دی، یوه ورځ داسې وسوه چې الله تعالی یوه ملائکه د سړي په شکل کې هغه ته راولېږل نو ده د هغې څخه هم دا ډول پوښتنې وکړې، هغې ورته وویل چې داؤد عليه السلام خوښه سړی دی مگر خبره داده چې هغه د بیت المال څخه روزي خوري، ددې په اورېدو سره د حضرت داؤد عليه السلام په زړه او دماغ کې د برق په ډول پلوشه راغله، سمدستي یې د خپل پروردگار څخه دعاء وغوښتل چې اې الله! ما د بیت المال څخه مستغني کړې او ماته یو داسې هنر اکرې چې په هغه سره زه خپل روزي وگټم، الله تعالی دده دعاء قبوله کړه او د زغري جوړولو هنر یې ورکړی، نقل سوي دي چې الله تعالی د هغه په لاسونو کې داسې خاصیت ایښی وو چې اوسپنه به یې لاس ته په رسېدو سره د موم په ډول نرمه سوه چې د هغه څخه به یې زغره جوړول او په څلور زره درهمه به یې خرڅول، بلکه ځیني علماء د الیکلي چې حضرت داؤد عليه السلام به هره ورځ یوه زغره جوړول او په شپږ زره درهمه به یې خرڅول او بیا هغه شپږ زره درهمه به یې داسې مصرف کول چې دوه زره به یې پر خپل ځان او خپلي کورنۍ باندې خرڅ کول او څلور زره به یې د بني اسرائیلو په فقیرانو او مسکینانو باندې د صدقې په توګه ویشل.

په هر حال رسول الله ﷺ د پورتنۍ ارشاد په ذریعه دا وفرمایل چې کسب یعنې خپل روزي په خپله گټل د انبیاء علیهم السلام سنت دی لکه څرنگه چې د حضرت داؤد عليه السلام د عمل څخه معلومه سوه ځکه تاسو هم د هغوی طریقه اختیار کړئ، دلته رسول الله ﷺ د خپلي روزۍ په خپل لاس گټلو سره ترغیب ورکړی دی ځکه چې په دې کې لوی لوی فائدې دي مثلاً کوم څوک چې په خپل کسب سره گټه کوي هغه نه یوازي دا چې خپل ځان ته گټه کوي بلکه نورو ته هم د هغه کسب په ذریعه گټه رسوي، او بیا دا چې یو سړی په خپل کسب کې د بوختیا په وجه د خرابو خبرو او خرابو کارو څخه خوندي وي او په خپل لاس سره د کار کولو په وجه د نفس ماتېدل هم کیږي ځکه هغه د خپل نفس د سرکښۍ څخه خوندي کیږي او بیا تر ټولو لویه گټه داده چې داسې سړی د هیچا محتاج نه وي د چا په مخکې د سوال لاس نه غزوي د چا په مخکې نه عاجزه کیږي او هغه یو عزتمند ژوند تېروي.

د حلال مال خوړلو فضیلت او د حرام مال څخه د ساتنې اثر

(۲۶۳۰): وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ

د حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل : الله تعالى

طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ يَا

پاک دی او پاک شيان قبلوي او الله تعالى و مؤمنانو ته هم د هغه شي حکم ورکړی دی چې د هغه حکم یې و خپلو رسولانو ته هم ورکړی دی لکه چې فرمایلي یې دي : اې

أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ وَقَالَ

رسولانو! پاک شيان خورئ او نیک کارونه کوئ، بېله شکه زه ستاسو په کړنو خبر یم او فرمایلي یې دي :

تَعَالَى {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ} ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ

اې ایمان لرونکو! پاک حلال خوراکونه کوئ کوم چې موږ و تاسو ته درکړي دي بیا نبی کریم ﷺ دیوه سړي ذکر وکړ

يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ

چې اوږد سفر وکړي تار په تار سر دوږ و وهلی (د دې سفر څخه د حج سفر مراد دی)، او اوږده کړې خپل لاسونه آسمان ته وایي اې زما ربه! اې زما ربه! اې زما ربه! (دی په داسې حال کې لاسونه پورته کړي چې) خوراک دده حرام وي،

وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابَ لِذَلِكَ .

رواه مسلم .

څېښاک دده حرام وي، اغوستل دده حرام وي او پرورش یې په حرامو سوی وي نو څرنگه به دده دعاء قبوله سي . مسلم .

تفريغ : مسلم في الصحيح ۷۰۳۱۲، رقم : ۶۵ - ۱۰۶۵ .

تشریح : په دغه ارشاد کې د حلال مال گټلو فضیلت او د هغه د حکم په بیانولو سره دې ته اشاره سوې ده چې الله تعالی خپله پاک دی او حلال رزق ته د هغه په پاک ذات کې په دې وجه نسبت حاصل دی چې حلال رزق هم د حرمت د نجاست څخه پاک وي نو د عبودیت تقاضا داده

چي بنده حلال رزق و خوري چي د هغه پاک او حلال رزق په وجه هغه بنده ته د الله تعالی قرب حاصل سي.

ددې څخه وروسته رسول الله ﷺ دا بنوولي دي چي د حرام مال څخه د پرهیز کولو اثر د دعاء نه قبلېدل دي نو دا خبره رسول الله ﷺ د یو مثال په ذریعه څرگنده کړې ده چي یو سړی د حج یا نورو عباداتو لپاره اوږد سفر کوي هغه مقدسو ځایو ته په رسیدو کي پوره مشقت او کونښن کوي چيري چي غوښتونکي دعاء د قبولیت دروازې ته رسیږي تر دې چي هغه مقاماتو ته ورسېږي چي هلته په رسیدو سره په هغه حال کي د سوال لاس پورته کوي چي د سفر د مشقت او اوږدوالي په وجه د هغه وېښتان بېروي ټول بدن یې د گرد او غبار څخه ډک وي او د عاجزی او زاری پوره کیفیت پر هغه خپور وي، څرگنده ده چي په داسي صورت کي د هغه دعاء په ظاهره قبلېدل پکار دي ځکه چي اول خو هغه یو عبادت کونکی بنده دی بیا هغه مسافر هم دی او د مسافر په باره کي دا معلومه سوې ده چي د هغه دعاء د قبولیت دروازې ته رسیږي، دوهم دا چي په هغه ځای کي دعاء غواړي چيري چي د هري غوښتونکي دعاء لحاظ ساتل کيږي غرض دا چي د دعاء قبلېدو ټولو آثار موجود دي مگر ددغه سړي دعاء نه قبلېږي ځکه چي پوهېدونکي پوهیږي چي هغه د حرام مال څخه پرهیز نه کوي يعني د هغه ټول محنت او مشقت او د هغه ټول عبادت او حالت د هغه دعا ځکه مؤثر نه وي چي هغه حرام مال خوري حرامي جامې اغوندي او په گټه کي د حرامو څخه پرهیز نه کوي ددې څخه معلومه سوه چي د دعاء قبولیت پر حلال رزق باندي موقوف دی ځکه ویل سوي دي چي د دعاء دوې دروازې دي یو اکل حلال او دوهم صدق مقال يعني حلال خوړل او رښتیا ویل.

یوه پیشگوئي

﴿۲۶۴﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُبَالِي الْمَرْءُ مَا أَخَذَ مِنْهُ أَمِنْ الْحَلَالِ أَمْ مِنَ الْحَرَامِ . رواه البخاري .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: پر خلکو باندي به يوه زمانه راسي چي په مال کي چي څه شي په لاس ورسې هغه به د هغه شی پروا نه لري چي دا حلال دي يا حرام (بخاري)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۹۶۱۱، رقم: ۲۰۵۹.

تشریح: د قیامت په نژدې زمانه کې چې د عامې گمراهۍ په وجه چې ډیرې خرابۍ پیدا سي نو هلته به یوه لویه خرابي دا هم پیدا سي چې خلک به د حلال او حرام مال په مینځ کې تمیز کول پرېږدي چاته چې کوم مال په لاس ورسې او په کومه ذریعه سره حاصل سي هغه دې د کتلو څخه پرته چې دا حلال دی که حرام هضم کوي، ددې څخه څوک انکار کولای سي چې دغه پیشگويي په نن زمانه کې په پوره توګه ثابت ده نن داسې څومره خلک دي چې د حلال او حرام مال په مینځ کې فرق کوي هر سړی د مال او زر په ترلاسه کولو کې اخته دی مال حرام دی که حلال ددې هېڅ پروانه کوي بس یوازې لاس ته راتلل پکار دي، یو چا څومره ښه ویلي دي شعر:

هر چه آمد بدهان شان خورند و آنچه آمد بزبان شان گفتند

دا د دغه زمانې عام حالت دی چې هېڅ ډوله او هېڅ طبقه ځینې محفوظ نه ده.

د مشتبه شیانو څخه هم پر هېز کول پکار دي

﴿۲۶۳۲﴾: وَعَنِ النَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت نعمان بن بشیر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل:

الْحَلَالُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا مُشَبَّهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ

حلال څرګند دي او حرام څرګند دي مګر ددې دواړو په مینځ کې مشابهه شیان سته چې د هغه څخه ډېر خلک ناخبره دي

فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعَرْضِهِ وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي

چا چې ځان وساتې د شبهې د شیانو څخه هغه خپل دین پاک کړ او خپل عزت یې وساتې او څوک چې د شبهې په شیانو کې اخته سو هغه اخته سو په

الْحَرَامِ كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْحَيِّ يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ

حرامو کې د هغه کیفیت د شپانه په شان دی چې په بیابان باندې خپل حیوانات څروي او هر وخت ددې بېره وي چې یو درینده حمله پرې ونه کړي خبردار! دا چې د هر باچا

حَيٍّ أَلَا وَإِنَّ حَتَّى اللَّهِ مَحَارِمُهُ أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ

یو حد ټاکل سوی دی او د خدای ﷻ حد حرام شیان دي پوه سئ! د انسان په بدن کې یوه د

غوښو ټوټه ده ترڅو چي هغه ښه وي

الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ إِلَّا وَهِيَ الْقَلْبُ. متفق عليه

نو ټوله بدن يې ښه وي او كله چي خرابه سي نو ټول بدن خراب سي چي هغه زړه دی. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۲۶۱۱، رقم: ۵۲، ومسلم ۱۲۱۹۱۳، رقم: ۱۰۷-۱۵۹۱.

تشریح: حلال هم څرگند دي: ددې مطلب دادی چي ځيني شيان خو هغه دي چي د هغو حلال کېدل ټولو ته معلوم دي، په نېک کلام کي خبري، هغه مباح شيان چي د هغو کول يا هغو ته کتل صحيح دي لکه واده کول، گرځېدل وغيره، همدارنگه حرام هم ظاهر دی ددې مطلب دادی چي ځيني شيان داسي دي چي د هغو حرام کېدل د نص په ذريعه بالکل په واضح توگه معلوم سوي دي لکه شراب، خنزير، مردار حيوان، جاري وينه، زنا، سود، درواغ، غيبت، چغلي، هلک او انجلۍ ته په بد نظر کتل او داسي نور، داسي ځيني نور شيان هم سته چي د هغو د حرمت يا حلت په باره کي د دلائلو د تعارض په وجه واضح حکم نه معلومېږي بلکه دا اشتباه کېږي چي دا حرام دي که حلال، داسي څومره شيان دي چي د هغو د حلال کېدو فيصله کول د هر سړي د توان خبره نه ده د هغه نتيجه دا کېږي چي داسي شيانو حقيقت ډېر خلک نه پيژني البته هغه علماء چي د اجتهاد پر مرتبه فائز وي يا د هغوی علم ډېر وسيع او ژور وي داسي شيانو په باره کي دواړو خواوو ته دليلونه د يوې خوا دليل خپل قوت اجتهاد او بصيرت فکر او نظر په ذريعه په راجح گرځولو سره يو واضح فيصله کوي، په هر حال د مشتبه شي په باره کي د علماء درې قولونه دي: ۱: داسي شيان دي نه حلال گڼل کېږي نه حرام او نه مباح، دا قول تر ټولو زيات صحيح دي او پر دې باندي عمل کول پکار دي، ددې مطلب دادی چي داسي شيانو څخه پر هېز کول پکار دي، ۲: داسي شيان حرام گڼل پکار دي، ۳: داسي شيان مباح گڼل پکار دي، اوس دغه درې سره قولونه په ذهن کي په اېښودو سره د مشتبه مثال داسي وگڼئ چي يو سړي د يوې ښځي سره نکاح وکړل، يو بله ښځه راغله او وه يې ويل چي ما دغه دواړو ته خپل تي ورکړی دی په دغه صورت کي هغه منکوحه ښځه د هغه سړي په حق کي مشتبه سوه ځکه چي يوې خوا ته خو د ښځي بيان دی چي ما دواړو ته تي ورکړی دی ځکه نو دغه دواړو رضاعي ورور او خور سول او ظاهره ده چي د رضاعي ورور او خور په مینځ کي نکاح نه صحيح کېږي نو ددغه دليل تقاضا داده چي دغه نکاح ته قطعاً ناجائز وويل سي مگر بلي خوا ته د نکاح د جائز کېدو دا دليل دی

چي دا يوازي د يوې بنځي خبره ده چي پر هغه باندي يو شرعي شاهد نه سته پر هغه به څرنگه يقين وکړل سي چي دا بنځه صحيح وايي ، کيدای سي چي دا محض د بدنيتۍ په وجه دا خبره کوي چي د هغوی دواړو په مينځ کي بېلوالی راوړي په دغه صورت کي به وويل سي چي نکاح جائز او صحيح ده ، د دليلونو د دغه اختلاف په وجه لامحاله دا حکم دی چي دا يو مشتبه مسئله ده د هغه سړي په حق کي به غوره دا وي چي دغه بنځه په خپل نکاح کي نه وساتي ځکه چي د مشتبه شي څخه پر هېز کول غوره دی ، د مشتبه شي دوهم مثال دادی چي د يو سړي سره يو څه روپۍ دی چي په هغه کي ځيني جائز گټه ده او ځيني ناجائز گټه نو په دغه صورت کي ټولي روپۍ د هغه سړي په حق کي مشتبه دي نو د دغه روپو څخه پر هېز کول پکار دي .

په حديث شريف کي حرامو شيانو ته د ممنوع سره تشبيه ورکړل سوې ده لکه څرنگه چي يو حاکم يو خاص وابنه د نورو لپاره منع گرځوي چي د هغه په نتيجه کي د خلکو لپاره ضروري وي چي هغوی خپل څاروي د هغه منع وېشو څخه ليري وساتي .

همدارنگه کوم شيان چي شريعت حرام کړي دي هغه د خلکو لپاره ممنوع دي نو د هغو څخه پر هېز کول واجب او ضروري دي او په مشتبه شيانو کي اخته کېدلو ته يې د ممنوع وابنه په غاړه د عامو څارويو د څرولو سره تشبيه ورکړې ده چي څرنگه د شپانه لپاره ضروري ده چي هغه خپل څاروي د منع سوو وابنه څخه ليري وڅاري چي د هغه څاروي په منع وابنه کي داخل نه سي او که هغه خپل څاروي د منع وابنه پر څنډه څروي نو بيا به د دې احتمال وي چي د هغه څاروي به منع سوي وابنه کي ننوځي چي د هغه په نتيجه کي به هغه مجرم وگرځول سي ، همدارنگه انسان ته پکار ده چي د مشتبه شيانو څخه ليري اوسي چي په حرامو شيانو کي اخته نه سي ، د دې څخه وروسته رسول الله ﷺ د پورته ذکر سوي تشبيه په وضاحت کولو سره وفرمايل چي پوه سئ د هر پاچا يوه داسي ممنوع سيمه وي چي په هغه کي څاروي څرول جرم گڼل کيږي همدارنگه د الله تعالی ممنوعه سيمه حرام شيان دي چي په هغو کي اخته کېدل د خلکو لپاره منع گرځول سوي دي (نو څوک چي په دغه منع سوي سيمه کي داخل کيږي يعني په حرامو شيانو کي اخته کيږي نو) هغه به د عذاب وړ وگرځول سي او بيا په دغه حرامو شيانو کي هم ځيني شيان خو داسي دي چي د هغه د کونکي بڅښنه نه کيږي لکه شرک او ځيني شيان داسي دي چي د الله تعالی پر رضا موقوف دي که وغواړي نو و به يې بڅښي او که وغواړي نو نه به يې بڅښي البته په ريښتوني زړه سره توبه او استغفار سره هر شی بڅښل کيږي .

حضرت شيخ علي متقي رحمه الله دله د دغه ترتيب : مباح ، مکروه ، حرام او کفر قائمولو سره

لیکلي دي چي کله بنده د خپل معاشي، تمدني او ټولنیز ژوند په ټولو اړخونو کي پر دومره ضرورت باندي اکتفاء کوي چي په هغه سره د هغه وجود او د هغه عزت پاته سي نو هغه په خپل دين کي د هري خطرې څخه سلامت وي مگر کله چي د ضرورت د حد څخه د تېرېدو کوښښ کوي نو په مکروهاتو کي داخل سي تر دې چي حرص او هواء يې د مکروهاتو څخه د محرماتو په حد کي داخل کړي چي د هغه نتيجه دا سي چي د هغه اول قدم کفر ته ورسوي نعوذ بالله من ذالک، د حديث په پای کي په انساني بدن کي د غوښي د هغه ټوټې اهميت بيان سوی دی چي زړه ورته ويل کيږي نو فرمايي چي کله هغه ټوټه خرابه سي يعني د انکار، شک او کفر په وجه پر هغه تياره خپره سي نو د هغه په نتيجه کي د گناه او معصيت په وجه ټول بدن خراب سي نو هر عاقل او بالغ لپاره ضروري ده چي هغه خپل زړه ته متوجه وي او هغه په نفسياني خواهشاتو کي د بوخت کېدو څخه منع کړي چي هغه په زيات مخه کېدو سره د مشتبه شيانو په حد کي داخل نه سي ځکه چي زړه کوم وخت نفسياني خواهشاتو ته روان سي نو بيا د الله تعالی پناه پر هغه ټولو حدو باندي په ټوپ وهلو سره د ظلمت آخري حد ته رسيږي.

په پای کي په دې هم پوه سئ چي دغه حديث دې ته اشاره کوي چي د بدن غوره والی او خير پر حلال رزق باندي موقوف دی ځکه چي په حلاله غذا سره د زړه صفائي تر لاسه کيږي او د زړه په صفائي سره ټول بدن په ښه حالت کي وي په دې توگه چي د هغه د هر اندام څخه ښه اعمال کيږي او د ټولو اندامو خرابی ته ميلان ختم سي.

اوس په دې خبره هم پوه سئ چي د علماء پر دې خبره اتفاق دی چي دغه حديث د علم او وسائل د وسيع خزانی حامل دی او په کومو حديثو کي چي د اسلام شرائعو او احکامو دار او مدار وي هغه درې دي يو خو: انما الاعمال بالنيات، دوهم من حسن اسلام المرء ترکه ما لا يعنيه، او دريم دغه حديث دی: الحلال بين... الخ.

د زنا کوونکي اجرت حرام دی

﴿۲۶۲۳﴾: وَعَنْ رَّافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ثَمَنُ الْكَلْبِ خَبِيثٌ وَمَهْرُ الْبَغِيِّ خَبِيثٌ وَكَسْبُ الْحَجَّامِ خَبِيثٌ. رواه مسلم

د حضرت رافع بن خديج رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د سپي قيمت حرام دي د زنا کاره مزدوري حرامه ده او د حجام (رگ خلاصونکي) اجرت حرام دی. (مسلم).

تخریج: مسلم فی الصحیح ۱۱۹۹۱۳، رقم: ۴۱-۱۵۶۷.

تشریح: تر ټولو مخکې په دې پوه سئ چې د خبیث لغوي معنی د ناپاک او خراب ده مگر په فقهي توګه ددې هیڅ معنی نه سته، مجتهدین امامان او فقهاء حسب موقع او محل ددې معنی کله د حرام، کله د ناپاک او کله د مکروه وغیره اخلي.

امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ په (ثمن الکلب خبیث) کې د خبیث معنی د حرام اخلي او وایي چې د حدیث څخه دا ثابتېږي چې د سپي د قیمت په توګه تر لاسه کېدونکی مال حرام دی ځکه د سپي رانیول او پلورل هم ناجائز دي سپی که تربیت یافته وي او که غیر تربیت یافته وي، د امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ امام محمد رحمۃ اللہ علیہ او نورو امامانو قول دادی چې د هغه سپیانو، شرموښانو او درندګانو رانیول او پلورل جائز دي چې د هغو څخه ګټه تر لاسه کېږي که هغه تربیت یافته وي او که غیر تربیت یافته، دغه حضرات د ثمن الکلب خبیث په باره کې دا ویلي دي چې لفظ د خبیث پر محض حرمت باندې دلالت نه کوي چې د هغه واضح مثال ددغه حدیث الفاظ (وکسب الحجام خبیث) دی که چیرې د لفظ خبیث څخه یوازي حرام مراد وي نو ددې مطلب به دا وي چې د ویني کښونکي مزدوري حرامه ده حالانکه په اتفاق سره د ټولو علماؤ په نزد هغه حرام نه ده، نو په ثمن الکلب خبیث کې د خبیث لفظ معنی د ناپاک ده او ددغه جملې مطلب دادی چې د سپي قیمت مکروه دی حرام نه دی.

په (کسب الحجام خبیث) کې د خبیث معنی د ناخوښه ده ځکه چې خپله د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په باره کې ثابت دي چې د ویني کښونکی مزدوري یې ورکړې ده که چیرې دغه مزدوري حرامه وای نو رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به خپله ولي ورکولای نو ددې جملې مطلب به دا وي چې وینه کښونکي د خپل مزدوري په توګه چې کوم مال تر لاسه کېږي هغه ناخوښه يعني مکروه تنزیهي دی.

د سپي د قیمت مسئله

﴿۲۶۳۳﴾: وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَمَهْرِ الْبَغِيِّ وَحُلْوَانِ الْكَاهِنِ. متفق عليه

د حضرت ابو مسعود انصاري رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د سپي قیمت څخه د زناکاره او د کاهن د اجرت څخه منعه فرمایلي ده. (بخاري او مسلم) (کاهن) د راتلونکي حالاتو بیانولو والا. (نجومی): يعني فالګرته ویل کېږي.

تخریج: البخاري في الصحيح ۴۲۶۱۴، رقم: ۲۲۳۷، ومسلم ۱۱۹۸۱۳، رقم: ۱۵۶۷۱۳۹.

د لغاتو حل: البغي: هو ما تاخذ الزانية على الزنا (زنا کاره ښځه چې د زنا په بدل کې روپۍ اخلي). حلوان: ای يعطاه على الكهانة. (هغه چې د کهنات په بدل کې ورکول کېږي).

تشریح: د سپي د رانيول او پلورل او د هغه د قیمت په توګه تر لاسه کېدونکي مال په باره کې تفصیلي بحث ددې څخه مخکې سوی دی، په دغه حدیث کې د سپي د قیمت د هنج کېدو چې کوم حکم بیان سوی دی په دې باره کې حنفي علماء وايي چې دا حکم هغه وخت وو کله چې رسول الله ﷺ د سپیانو د وژلو حکم کړی وو او رسول الله ﷺ د سپیانو څخه د ګټې اخیستلو څخه هم منع کړې وه مګر بیا وروسته رسول الله ﷺ ددې اجازه ورکړه چې د سپیانو څخه ګټه واخیستل سي تر دې چې دا هم منقول دي چې یو سړي د ښکار سپی وژلی وو نو رسول الله ﷺ هغه ته حکم ورکړی وو چې د سپي مالک ته څلوېښت درهمه ورکړي، همدارنګه یو بل سړي د رمې د ساتني سپی وژلی وو نو رسول الله ﷺ هغه ته حکم ورکړی چې مالک ته د هغه سپي په بدله کې یو پسه ورکړي.

علامه طيبي رحمه الله فرمايي چې د جمهورو علماء مذهب دادی چې نه خو د سپي رانيول او پلورل جائز دي او نه د سپي وژونکي ته دا ضروري ده چې هغه ته د سپي قیمت ورکړي که سپی تربیت یافته وي او که غیر تربیت یافته وي، همدارنګه که د هغه سپي ساتل جائز وي او که ناجائز مګر امام ابو حنیفه رحمه الله د هغه سپي رانيول او پلورل جائز ګرځولي دي چې د هغه څخه ګټه تر لاسه کول مقصد وي مثلاً د کور ساتنه کوي، یا د رمې ساتنه کوي او داسي نور، امام ابو حنیفه رحمه الله د داسي سپي د وژونکي لپاره دا ضروري ګرځولې ده چې د هغه سپي مالک ته د هغه قیمت ورکړي.

د بد کاري ښځي د هغه مال حکم چې هغه یې د خپل بد کاري په سبب تر لاسه کوي په تېر حدیث کې بیان سوی دی.

کاهن هغه سړي ته وايي چې د راتلونکي زمانې خبرې ښيي همدارنګه د حلوان لغوي معنی که څه هم د خواږه شي ده مګر په اصطلاحی توګه حلوان هغه مزدوری ته وايي چې کاهن یې د راتلونکو خبرو ښودلو په بدله کې تر لاسه کوي که هغه د شیریني او طعام وغیره په صورت کې وي یا د جامو، نقدو وغیره په شکل کې وي، د کاهن مزدوری ته د حلوان ویلو وجه داده چې څرنګه شیریني خوړلو سره طبیعت ته خوشحالي محسوس کېږي همدارنګه کاهن د خپل مزدوری اخیستلو سره ډېره خوشحالي محسوس کوي ځکه چې هغه بېله مزدوری او

محنت څخه مال اخلي .

دا خبره خو معلومه ده چي څرنگه کاهن ته تلل او د هغه څخه د راتلونکو خبرو حال معلومول حرام دي همدارنگه د پټو خبرو معلومولو لپاره نجوم ~~غیر~~ غیره ته تلل او د هغه پر بنوولو خبرو باندي يقين کول حرام دي په دې باره کي د هيڅ عالم اختلاف نه سته ، ددې تفصيلي بحث به انشاء الله تعالی په باب السحر کي راسي .

وينه خرغول حرام دي

﴿۲۴۵﴾: وَعَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ ثَمَنِ

د حضرت ابو جحيفه رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ منعه فرمايلې ده د قيمت

الدِّمْرِ وَثَمَنِ الْكَلْبِ وَكَسْبِ الْبَغِيِّ وَلَعَنَ أَكْلَ الرِّبَا وَمُوكَلَّهُ وَالْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ وَالْمُصَوِّرَ . رواه البخاري

څخه د ويني د سپي د قيمت څخه د زنا کاري بنځي د اجرت څخه او پر سود خور، پر بدن باندي د خالو وهونکي (که خپله وي او که بل څوک وي) او پر عکسو جوړونکو باندي لعنت ويلى دی . (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۱۴/۴، رقم: ۲۰۸۶،

تشریح: د ويني د قيمت څخه د منع کولو مطلب دادی چي رسول الله ﷺ د ويني د رانيولو او پلورلو څخه منع فرمايلې ده، وينه نجسه ده او د هغه رانيول او پلورل جائز نه دي او ظاهره ده چي د کوم شي رانيول او پلورل جائز نه وي نو د هغه قيمت هم ناجائز دی ، ځيني حضرات د ثمن الدم پر مزدورۍ محمول کړې دي په دغه صورت کي به د منع تعلق د مکروه تنزيهي سره وي ، د سپي قيمت او د بد کارۍ بنځي د مزدورۍ په باره کي په تېرو حديثو کي بيان سوی دی .

د خال وهلو صورت دادی چي د بدن پر يو اندام باندي يا پر ټول بدن باندي په ستن وهلو سره رانجه يا نيل وغيره لگوي چي په هغه سره د رانجو يا شين داغ لگيږي ، رسول الله ﷺ پر خال وهونکي باندي لعنت ويلى دی ځکه چي دا د فاسقانو او غير مسلمانانو کار دی ، او په دې طريقه سره د الله تعالی د ورکړل سوي بدن په اصل خلقت کي تغير او بد نمائي کيږي ، که د يو مسلمان پر بدن باندي د خال وهلو داغ وي نو د هغه په باره کي په تعليق القرار کي ليکلي دي

چي هغه دي دغه داغ په يو تدبير سره ليري کړي او که د زخم پيدا کولو څخه پرته په يو تدبير سره هغه خرابېدل ممکن نه وي نو بيا دي يې پرېږدي او د هغه د خرابولو لپاره د زخم وغيره تکليف وړلو ضرورت نه سته البته پر دغه بد کار باندي پښیماني او توبه کول پکار دي د توبې څخه وروسته به گناه کار نه وي .

رسول الله ﷺ پر مصور (عکس جوړونکي) باندي هم لعنت ویلی دی مگر د مصور څخه مراد د حیوان یا ساه لرونکي شيانو عکس جوړول مراد دی د ساه نه لرونکي شيانو مثلاً درخته، غراو داسي نورو شيانو عکسونه جوړول او لگول صحيح دي .

خطابي رحمه الله فرمایي چي د عکس دوه ډوله دي ۱: يو خو دادی چي پر کوم شي باندي عکس جوړېږي هغه شی د عکس يو ضمني شی وي او عکس مقصود بالذات وي مثلاً کله چي عکس واخيستل سي يا پر کاغذ باندي جوړ کړل سي نو د هغه عکس د کاغذ حیثیت محض ضمني وي د اصل مقصد تعلق د عکس سره وي ، دوهم ډول دادی چي پر کوم شي باندي عکس جوړ سوی وي هغه شی مقصد بالذات وي او عکس د هغه شي يو ضمني وصف وي مثلاً پر الوښو ، دیوالو ، چتونو ، غاليو او داسي نورو شيانو باندي جوړ سوي عکسونه ، نو د دوهم ډول عکس رانيول او پلورل جائز دي مگر د دواړو ډولو جوړول ناجائز دي .

د حرام شيانو رانيول او پلورل هم حرام دي

﴿۲۶۴۶﴾: وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ عَامَ الْفَتْحِ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه د فتحي په کال چي وو هغه ﷺ په مکه کي دا واورېدل چي ويل يې:

وَهُوَ بَيْكَةٌ إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخِنْزِيرِ وَالْأَصْنَامِ

خداي جل جلاله او د هغه رسول ﷺ حرام کړي دي شراب خرڅول، د مردارو خرڅول، خنزير خرڅول او بتان خرڅول،

فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ شُحُومَ الْمَيْتَةِ فَإِنَّهَا يُطْلَى بِهَا السُّفْنُ وَيُدْهَنُ بِهَا

يو چا پوښتنه وکړه يا رسول الله ! د مردار د وازگي په باره کي څه حکم دي ؟ هغه په کښتو

الْجُلُودُ وَيَسْتَصْبَحُ بِهَا النَّاسُ فَقَالَ لَا هُوَ حَرَامٌ ثُمَّ قَالَ عِنْدَ ذَلِكَ قَاتِلَ

موږل کيږي په دې باندي پوښتونه غوړ کيږي او خلک په دې سره اور بلوي نبي ﷺ فرمايل :
ددې څخه فائده اخيستل جائز نه دي بلکه حرام دي تردې وروسته نبي ﷺ وفرمايل :

اللَّهُ الْيَهُودُ إِنَّ اللَّهَ لَهَا حَرَّمَ شُحُومَهَا أَجْمَلُوهُ ثُمَّ بَاعُوهُ فَأَكَلُوا ثَمَنَهُ . متفق عليه

خدای تعالی دی پر یهودو باندي لعنت وکړي هر کله چي خدای تعالی د خنزیر وازگه حرامه کړه نو هغوی به وازگه ویلي کول او خرڅول به یې او د هغې گټه به یې خوړل . (بخاري او مسلم)

تخریج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۴۲۴/۴ ، رقم : ۲۲۳۶ ، و مسلم ۱۲۰۷/۳ ، رقم : ۷۱-۱۵۸۱ .

تشریح : عطاء رحمۃ اللہ علیہ لیکلي دي چي د شرابو په پورتنی حکم کي باجه هم داخل ده او د هغه رانیول او پلورل هم جائز نه دي او که چيري یو څوک د یو چا باجه تلف کړي نو پر هغه باندي ضمان يعني مالک ته د هغه قیمت ادا کول واجب نه دي .

د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ مذهب دادی چي د مردار حیوان د وازگو رانیول او پلورل جائز نه دي مگر د هغه د وازگو څخه گټه اخيستل يعني د هغه د خوړلو او پر بدن باندي د موږلو څخه پرته په بل کار کي استعمال جائز دی لکه پر کبښۍ یې و موږي یا خراغ په بل کړي یا داسي نورو کارونه .

همدارنگه د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ د مذهب سره سم کوم غوړي یا زيتون چي د نجاست لوږدو په وجه نجس سوي وي نو هغه په خراغ کي بلول یا د هغه څخه صابون جوړول جائز دي ، د جمهورو مذهب دادی چي څرنګه د مردار شي رانیول او پلورل ناجائز دي همدارنگه د هغو څخه گټه اخيستل يعني هغه په یو شي کي استعمالول هم ناجائز دي ځکه چي د مردار شي حرمت په طریقه د عموم ثابت دي البته پخ سوی پوست ددې څخه مستثنی دی ځکه چي د هغه جواز په خاصه توګه ثابت دی .

امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ او د هغه پیروانو علماؤ د نجس تیلو د رانیولو او پلورلو اجازه ورکړې ده البته د هغوی په نزد نجس تېل په خراغ کي بلول په خاصه توګه په مسجد کي مکروه دي .
د حدیث په پای کي د یهودیانو یو خاص عیب ته اشاره سوي ده هغه دا چي کله الله تعالی د هغوی لپاره د مردار حیوان وازگه حرامه کړه نو هغوی دا حيله اختیار کړه چي هغوی به د وازګي په ویلي کولو سره خرڅول او بیا د هغه د قیمت په توګه تر لاسه سوی مال به یې په خپل استعمال کي راوستی او دا به یې ویل چي الله تعالی خود د وازګي خوړلو څخه منع فرمایلي ده او موږ خو وازگه نه خوړو بلکه د هغه د قیمت په توګه تر لاسه سوی مال خوړو ، يعني هغوی جاهلانو د وازګي په ویلي کولو سره دا ګڼل چي موږ د وازګي حقیقت بدل کړی دی چي د ویلي

کېدو څخه وروسته هغه وازگه نه ده ځکه نو په دغه صورت کې د الله تعالی د حکم خلاف ورزي نه کېږي، رسول الله ﷺ د هغوی د دغه چم په وجه هغوی د الله تعالی د لعنت مستحق وگرځول، ددې څخه دا خبره معلومه سوه چې داسې حيله اختيارول چې د هغه په سبب د حرام ارتکاب کېږي بالکل غلط دی، او دا حدیث ددې دلیل هم دی چې داسې شي قیمت د حکم په اعتبار د هغه شي تابع دی که هغه شی حرام وي نو د هغه قیمت به هم حرام وي او کوم شی چې حلال وي نو د هغه قیمت به هم حلال وي.

د یهودیانو یوه بدي

﴿۲۶۲۷﴾: وَعَنْ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ حَرَمَتْ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ فَجَمَلُوهَا فَبَاعُوهَا. متفق عليه

د حضرت عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: خدای تعالی د یهودیان تباه کړي په هغو باندې مرداره وازگه حرامه کړل سوه نو هغوی وازگه ویلي کړه او خرڅول به ئې. (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۱۴/۴، رقم: ۲۲۲۳، ومسلم ۱۲۰۷/۳، رقم: ۷۲-۱۵۸۲.

د پیشي درانیولو او پلورلو مسئله

﴿۲۶۲۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَالسِّنَّورِ. رواه مسلم.

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ د سپي او د پیشي د قیمت څخه منع فرمایلي ده. (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحيح: ۱۱۹۹/۳، رقم: ۴۲-۱۵۶۹.

د لغاتو حل: السِّنَّور: حيوان اليف، من خير ما كاله الفار (پیشي).

تشریح: علامه طیبی رحمه الله فرمایي چې د پیشي روپی په استعمال کې راوستل د نهي تنزیهي په توګه دي، تقریباً ټولو علماؤ د پیشي رانیول، پلورل، هبه کول او عاریتاً ورکولو ته جائز ویلي دي البته حضرت ابوهریره رضی الله عنه او په تابعینو کې ځیني حضرات ددغه حدیث د ظاهري معنی سره سم ددې د جواز قائل نه وه.

د ويني کښلو مزدوري حلاله ده

﴿۲۶۲۹﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ حَجَّمَ أَبُو طَيْبَةَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعٍ مِنْ تَمْرٍ وَأَمَرَ أَهْلَهُ أَنْ يُخَفِّفُوا مِنْ خَرَاَجِهِ. متفق عليه.

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چې ابو طيبه رضي الله عنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم رگ وواهه نو نبي کریم صلى الله عليه وسلم د هغه لپاره د يوه صاع (يوه پېمانه) د خرماؤ وړکولو حکم وکړ او مالکانو ته يې وويل: چې د هغه څخه کم اجرت اخلي (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۲۴/۴، رقم: ۲۱۰۲، ومسلم ۱۲۰۴/۳، رقم: ۱۵۷۷-۶۲

تشریح: د عربو دا عادت وو چې هغوی به خپل غلامان او مينزي په مختلفو کسبو کي لگول او د هغوی سره به يې دا فيصله کول چې د مزدورۍ په توگه تر لاسه سوي مال کي به دومره برخه زموږ وي او د پاته تاسو حقدار ياست، نو ابو طيبه چې د بني بياضه غلام وو د رسول الله صلى الله عليه وسلم خدمت وکړ نو رسول الله صلى الله عليه وسلم ډېر ځيني خوشحاله سو او د هغه مالکانو ته يې وويل چې تاسو خلک د ابو طيبه په گټي کي چې کومه برخه اخلي په هغه کي يو څه کمي وکړئ.

دا حديث ددې خبري دليل دی چې د ويني کښلو کسب يو حلال کسب دی او د هغه مزدورۍ اخيستل جائز دي او ددغه حديث څخه يو څو نور مسائل هم ثابتيږي اول دا چې علاج کول او علاج کونکي ته مزدوري ورکول مباح دي، دوهم دا چې د مالک لپاره جائز دي چې هغه په خپل غلام باندې کار وکړي او د هغه د گټي څخه خپل برخه وټاکي، دريم دا چې صاحب حق او صاحب مطالبه ته سفارش کول جائز دي.

الفصل الثاني (دوهم فصل)

د اولاد گټه خوړل جائز ده

﴿۲۶۵۰﴾: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أُطْيَبَ مَا

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: کوم شی چې تاسو خوړئ نو

اَکَلْتُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ وَإِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ. رواه الترمذي والنسائي

په هغه ټولو کي افضله هغه دي چې په خپل کسب سره يې وگټي او وې خوړي او ستاسو اولاد

هم ستاسو د کسب څخه شمیرل کیږي (یعني د اولاد گټه هم خوړل و تاسو ته جائز دي). (ترمذي

وابن ماجه و في رواية ابي داؤد والدارمي ان اطيب ما اكل الرجل من كسبه

وان ولده من كسبه

، نسائي ابن ماجه) او د ابو داؤد او دارمي په روايت کي دا الفاظ هم سته : بهتر د هغه چي خوري يې سپری له کسبه يې وي او اولاد دده له کسبه دی .

تخريج : الترمذي في السنن ۶۳۹/۳، رقم: ۱۳۵۸، والنسائي ۲۴۰/۷، رقم: ۴۴۶۹ وابن ماجه في السنن ۷۶۸/۲، رقم: ۲۲۹۰، وابوداؤد في السنن ۸۰۰/۳، رقم: ۳۵۲۸، والدارمي ۳۲۱/۲، رقم: ۲۵۳۷.

تشریح : اولاد ته گټه په دې اعتبار وړيل سوي دي چي هغوی د مور او پلار د نکاح په نتیجه کي پیدا کیږي ، یعنی ددغه ارشاد په ذریعه دې ته اشاره سوې ده که چیري مور او پلار د گټي وړ نه وي نو د هغوی لپاره د اولاد گټه خوړل جائز دي مگر که چیري مور او پلار په خپل لاس سره د خپل رزق لاره خپل لټولای سي نو بیا د هغوی لپاره دا جائز نه ده چي پر خپل اولاد باندي بار جوړ سي البته د اولاد گټه خوړل جائز دي ، د حنفي علماؤ دا قول دی .

علامه طيبي رحمته الله علیه فرمايي که چیري مور او پلار محتاج وي نو د هغوی د ژوند د اړتیاوو برابرول پر زامنو باندي واجب دي مگر د امام شافعي رحمته الله علیه په مذهب کي ددغه وجوب شرط دادی چي هغوی د گټي څخه معذور وي او د نورو علماؤ په نزد دا شرط نه سته .

د حرام مال حکم

﴿۲۶۵۱﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ مَسْعُودٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل :

قَالَ لَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالًا حَرَامًا فَيَتَصَدَّقَ مِنْهُ فَيُقْبَلَ مِنْهُ لَا يَنْفَقَ مِنْهُ

کوم بنده چي حرام وگټي او صدقه يې کړي او هغه دده څخه قبوله کړل سي (هغه هيڅ کله نه قبلېږي) او هغه حرام مال څخه چي څوک خپل ځان يا اولاد باندي څه خرڅ کړي

فَيَبَارِكُ لَهُ فِيهِ وَلَا يَتْرُكُهُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ

وروسته پرېږدي د هغه د پاره هغه د دوږخ توبنه ده خدای تعالی

لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ . رواه احمد و كذا في شرح السنة .

بد په بد نه ليري کوي (گناهونه حرام مال سره نه ليري کوي) بلکه بدې په نيکي سره ليري کوي (يعني په پاک مال سره گناهونه ليري کوي) ناپاک مال ناپاکي نه ليري کوي . (احمد شرح السنة).

تخريج: احمد في المسند ۳۸۷\۱، شرح السنة ۱۰\۸، رقم: ۲۰۳۰.

تشریح: د مال او زر هوس انسان خومره وړندوي چي هغه د دغه يو شو ورځي دنيا د جائز او ناجائز راحت له کبله د عافيت هيڅکله نه ختمېدونکي ژوند تباه کوي ، هغه د دې فکر نه کوي چي د کوم مال او زر له کبله هغه خپل ژوند د عزت او آبرو په لوی نیلام گاه کي دروي چي د هغه په نيتجه کي کله درواغ وايي کله مکر او چم څخه کار اخلي کله د نورو حق غصب کوي او کله د غريبانو ويني څښي تر دې چي د خپل دين او ايمان سودا کوي، خپل عزت د لاسه ورکوي او د انساني شرف تر ټول حد تېری کوي په پای کي د ټولو ذرائعو او حرامو طريقو سره گټلی هغه مال او زر خپل د گټونکي لپاره د مرگ څخه وروسته يوه داسي توبنه ذريعه جوړه سي چي هغه د جهنم اور ته ورسوي ځکه چي اول خو په حرامو سره د گټلو او بيا د هغه گټي څخه د فائدې اخيستلو گناه پر هغه وي .

ددې څخه پرته د مرگ څخه وروسته چي کوم حرام مال او زر پاته سي هغه د يو بل پسې د وارثانو ملکيت سي چي د هغه څخه د گټي اخيستلو په وجه هغوی ټول په گناه او معصيت کي اخته وي او د هغه پای د هغه حرام مال په ذريعه تر قيامته پوري د صادرېدونکو گناهونو توروالی د هغه په عمل نامه کي داغداره کيږي .

ان الله لا يمحو السيئ... الخ : دغه جمله مستانغه يعني يوه بېله جمله ده چي په منزله د تعليل عدم قبول يعني د حرام مال د صدقې د نه قبلېدو د علت بيانولو لپاره استعمال سوې ده ، د دغه جملې مطلب دادی چي د حرام مال څخه صدقه ورکول د ثواب ذريعه خو څه بلکه دا خپله يوه گناه ده او الله تعالی خراب اعمال د خرابو په ذريعه نه ليري کوي يعني که څوک غواړي چي خپل حرام مال څخه د الله تعالی په نامه په صدقه ورکولو سره په خپلو گناهو کي د تخفيف سامان برابر کړي نو دا ناممکنه ده ځکه چي د حرام مال څخه صدقه ورکول خپله گناه ده بلکه

خُيْنِي علماء داسي وايي که د حرام خُخه صدقه او خيرات ورکړي او بيا پر هغه باندي د ثواب اميد ولري نو هغه د کفر حد ته رسيږي او که يو فقير او مسکين ته دا معلومه سي چي هغه ته صدقه ورکونکی چي کوم مال ورکوي هغه حرام مال دی او ددې سرېره هغه د صدقه ورکونکی لپاره دعاء کوي نو هغه هم د کفر حد ته رسيږي .

ولکن يمحو السيئ بالحسن : ددغه جملې تعلق هم د مخکنۍ جملې سره دی ، مطلب دادی چي په گناهونو کي تخفيف يا د گناهونو بخښنه د نیکو او ښو اعمالو په ذريعه کيږي مثلاً د حلال مال خُخه د الله تعالی په لاره کي مصرف کول هغه ته به د هغه ثواب هم تر لاسه کيږي او د هغه گناهونه به هم ختمیږي ، لکه چي په دغه خبره سره دغه آيت کریمه ته اشاره ده : ان الحسنات يذهبن السيئات ، بېله شکه نيکی بدی ختموي .

او دغه ټولي جملې په اصل کي د حديث د آخري عبارت (ان الخبيث) د تمهيد او مقدمې په توگه دي .

پر حرام مال خوړلو باندي وعيد

﴿۲۶۵۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَدْخُلُ

د حضرت جابر رضي الله عنه خُخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : ولاړه به نسي

جَنَّةَ لَحْمٍ نَبَتَ مِنَ السُّحْتِ وَكُلُّ لَحْمٍ نَبَتَ مِنَ السُّحْتِ كَانَتْ النَّارُ أُولَى

رواه أحمد والدارمي والبيهقي في شعب الإيمان

جنت ته هغه غوښه چي په حرامو سره پالل سوي وي او کومي غوښي چي په حرام مال سره پالل سوي وي هغه غوښه د دواړو مستحقه ده . (احمد دارمي بيهقي په شعب الايمان کي) .

تخريج : احمد في المسند ۳/۳۲۱ ، والدارمي ۲/۴۰۹ ، رقم : ۲۷۷۶ ، والبيهقي في شعب الايمان ۵/۵۶۱ ، رقم : ۵۷۶۱ .

تشریح : په حرام مال وده کونکی بدن په دواړو کي داخلېږي ، ددې خُخه يا خو دا مراد دی چي داسي سړی په شروع کي د خلاصون تر لاسه کونکو خلکو سره به جنت ته نه داخلېږي بلکه هغه چي څومره حرام مال خوړلی وي د هغه په اندازه سزا به خوري او بيا به په جنت کي داخل کړل سي ، يا دا چي هغه سړی به د جنت په اعلى درجو کي داخل نه سي ، او يا دا مراد دی چي هغه خلک به په جنت کي نه داخلېږي کوم چي د حرام مال په حرام گڼلو سره نه بلکه هغه حلال مال په

یقین کولو سره خوري ، يا دا چي ددغه مبارک ارشاد اصل مقصد د حرام مال خوړلو خرابي بيانول دي او ددې څخه مراد تهديد او سخت وعيد دی.

کوم څوک چي د حرام مال خوړلو څخه وروسته پر خپل دغه بد فعل باندي په پښیماني سره توبه وکړي يا الله تعالی هغه بېله توبې په خپل فضل او کرم سره و بخښي او هغه چي د کومو خلکو څخه په حرامه طريقه مال اخیستی وي هغوی راضي کړي يا هغه ته د یو چا شفاعت تر لاسه سي نو هغه سړی به ددغه وعيد څخه مستثنی وي .

د شکمنو شيانو څخه ځان وساتئ

﴿۲۶۵۳﴾: وَعَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت حسن بن علي عليه السلام څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا خبره ياد کړې ده

وَسَلَّمَ دَعُ مَا يَرِيْبُكَ إِلَى مَا لَا يَرِيْبُكَ فَإِنَّ الصِّدْقَ طَمَآنِينَةٌ وَإِنَّ الْكَذِبَ

رِيْبَةٌ . رواه احمد والترمذي والنسائي وروى الدارمي الفصل الاول .

کوم شی چي تا په شک کي اچوي هغه پرېږده او د هغه شی ولورته متوجه سه چي تا په شک کي نه اچوي ځکه چي حق او صداقت د زړه د پاره اطمینان وربخښي . او باطل د شک او تردد موجب دي . (احمد ترمذي نسائي دارمي)

تخريج: احمد في المسند ۲۰۰۱، والترمذي في السنن ۵۷۶۱۴، رقم: ۲۵۱۸، والنسائي في ۳۲۷۸، رقم: ۵۷۱۱، والدارمي ۳۱۹۱۲، رقم: ۲۵۳۳.

تشریح: د ارشاد مطلب دادی چي په شبهاتو کي د لوېدو څخه ځان وساتئ او کوم شيان چي په شبهاتو کي اخته کونکي وي د هغو څخه ځان وساتئ د ځيني علماؤ په نزد دا مطلب دی چي د اقوالو او اعمالو د کوم شي د حلت او حرمت په باره کي چي ستا ضمير په شک کي وي نو د هغه په پرېښودو سره هغه شی اختيار کړه چي د هغه په باره کي ستا ضمير په شک کي نه وي ځکه چي د انسان ضمير غلطه رهنمائي نه کوي د يو شي په باره کي د ضمير په شک کي اخته کېدل د هغه شي د غلط او باطل کېدو علامه ده او د يو شي په باره کي د ضمير مطمئن کېدل د هغه شي د صحيح کېدو او حق کېدو علامه ده يعني د يو شي د صحيح کېدو او د هغه د حلال او حرام پيژندلو لپاره دا يوه قاعده ده مگر دا په ذهن کي کېښنول پکار دي چي دا خبره د هر چا لپاره حلاله نه وي بلکه دغه وصف يوازي د صالحينو بندگانو په نصيب وي چي د هغوی ذهن، فکر،

زړه او دماغ د تقوا او ايمان څخه جوړ وي.

د نيکۍ او بدۍ پيژندنه

﴿۲۶۵۳﴾: وَعَنْ وَابِصَةَ بْنِ مَعْبَدٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَا

د حضرت وابصه بن معبد رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل : اي

وابصه چمتو تېسأل عَنْ الْبِرِّ وَالْإِثْمِ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَجَمَعَ أَصَابِعَهُ فَضْرَبَ

وابصه ! ته وپوښتني کولو ته راغلي يې چې نيکي څه ده ؟ او گناه څه ده ؟ ما عرض وکړ : بلې هو ! (په دې اورېدو سره) نبي کریم ﷺ خپلي گوتې يو ځاي کړې او زما سينه يې په ووهل

صدره وقال اسْتَفْتِ نَفْسَكَ اسْتَفْتِ قَلْبَكَ ثَلَاثًا الْبِرُّ مَا أَطْمَأْنَنْتَ إِلَيْهِ قَلْبَكَ

ويې فرمايل : د خپل نفس څخه پوښتنه وکړه د خپل زړه څخه پوښتنه وکړه درې واره يې دا الفاظ و فرمايل (بيا يې وفرمايل) نيکي داده چې د هغې سره ستا و نفس ته ارام (سکون قرار اطمینان) حاصل سي او ستا زړه ته اطمینان و رسي

وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي النَّفْسِ وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدْرِ وَإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ. رواه احمد

والدارمي .

او گناه هغه ده چې ستا په نفس کي خلل پيدا سي او ستا د زړه تردد (پرېشاني) پيدا سي که څه هم خلکو د هغې (د جواز) فتوى درکړې وي . (احمد دارمي)

تخريج : احمد في المسند ۲۲۸/۴ . والدارمي ۳۲۰/۲ ، رقم : ۲۵۳۳ .

تشریح : په دغه حديث شريف کي د نيکۍ او بدۍ او د ښه والي او بد والي د پيژندو يو داسي واضحه علامه ښودل سوې ده چې هر صالح انسان يې په خپل هر قول او فعل سره جوړولای سي . پر کوم فعل او قول چې زړه مطمئن سي او زړه ته سکون محسوس سي نو پوهېدل پکار دي چې هغه قول يا عمل نيک او ښه دی او په کوم قول او عمل چې طبيعت کي شک او تردد محسوس سي نو پوهېدل پکار دي چې هغه قول يا فعل غلط او خراب دی .

د حديث خلاصه داده چې د هر قول او فعل په باره کي د خپل ضمير لارښوونه ترلاسه کړه د کوم شي سره چې رغبت پيدا کيږي او په زړه کي دا خلجان نه وي چې دا خراب دی نو پوهه سي چې هغه

نیکی ده او د کوم شي سره چي رغبت نه پیدا کيږي او په زړه کي تردد پیدا سي نو پوه سه چي هغه گناه ده که څه هم خلک د هغه شي په باره کي دا ونه وايي چي دا صحيح او بنه دی او يو مفتي د هغه د صحيح کېدو فتوا ور نه کړي نو د هغوی پر وينا عمل مه کوه مثلاً د يو سړي په باره کي تاته دا معلومه وي چي د هغه سره حلال مال هم سته او حرام مال هم او هغه سړی تاته د خپل مال څخه يو څه درکول غواړي نو که چيري ستا زړه پر دې مطمئن وي چي هغه تاته کوم مال درکوي نو دا هغه مال دی کوم چي په حلاله طريقه گټل سوی دی او ته يې واخلې او که چيري ستا زړه مطمئن نه وي او تاته دا پېره وي چي دا هغه مال نه وي کوم چي په حرامه طريقه گټل سوی دی نو ته د هغه څخه هيڅ مه اخله که څه هم هغه په خپله دا وايي چي ستا لپاره دغه مال اخستل جائز دي ځکه چي فتوا بېل شی دی او تقوا بېل شی دی پر تقوا باندي عمل کول پر فتوا باندي تر عمل کولو ډېر غوره دی .

د تېر حديث په تشریح کي دا خبره هم بنودل سوې ده چي د ضمير د صحيح لارښووني جوهر هر سړي ته په برخه نه وي اوس دلته هم پوه سئ چي په حديث کي د خپل زړه څخه د پوښتني کوم حکم سوی دی د هغه تعلق يوازي د صالحو خلکو سره دی چي د هغوی زړونه او نفساني خواهشات د چټلۍ څخه پاک وي او د تقوا او پرهېزگاري آخري حد ته رسيدلي وي ځکه چي د هغوی طبيعيتونه او د هغوی زړونه يوازي ښيگڼي ته مائل وي او د بدۍ څخه بېزاره وي او خراب خلک په خپل نفساني خواهشاتو کي راگيروي او د نيکۍ او خير څخه يې بې اعتنائي اختيار کړې وي ، او څرگنده ده چي په دغه صورت کي هغوی ته د ضمير صحيح لارښوونه نه سي تر لاسه کيدای ، دا خبره هم په ذهن کي ساتل پکار دي چي د خپل زړه څخه د پوښتنه کولو دغه حکم په هغه صورت کي دی کله د يو شي په باره کي يو واضح شرعي فيصله نه وي که چيري د يو شي په باره کي په قرآن کریم کي اختلاف وي نو واجب ده چي حديث ته رجوع وکړل سي حديث چي د کوم آيت مطابق فيصله وکړي په هغه آيت دي عمل وکړل سي که چيري په حديثو کي هم تعارض وي نو بيا د علماؤ اقوالو ته رجوع کول واجب دي او که د علماؤ په قولو کي هم اختلاف وي نو د دې څخه وروسته د خپل زړه لارښوونه تر لاسه کړه او په هغه اقوالو کي د هغه قول مطابق عمل وکړه کوم چي ستا زړه يې مني او پر هغه مطمئن سي .

په پای کي دا بنودل هم ضروري دي چي کله حضرت و ابصه عليه السلام د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سو نو هغه د خپل حاضرېدو مقصد خپله بيان نه کړ بلکه دا نبوي معجزه وه چي رسول الله ﷺ د خپل مکاشفې له مخي د هغه د زړه خبره بيان کړه او رسول الله ﷺ د خپل گوتو په پورته

کولو سره د هغه سينه ځکه ووهل چي د رسول الله ﷺ د مبارکو لاسونو په وجه هغه ته د رسول الله ﷺ د کلام پوره پوهه تر لاسه سي ، دوهم د هغه زړه ته اشاره کول هم مقصد وو چي دلته زړه دی د هغه څخه پوښتنه وکړه .

د پوره پرهیزګارۍ درجه

﴿۲۶۵۵﴾: وَعَنْ عَطِيَّةِ السَّعْدِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُتَّقِينَ حَتَّى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهِ حَذَرًا لِمَا بِهِ الْبَأْسُ . رواه الترمذي وابن ماجه .

د حضرت عطيه سعدي رحمه الله څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : بنده تر هغه وخته پوري د پرهیزګارانو و درجې ته نسي رسېدلای تر څو چي هغه پرېږدي هغه څه چي په هغه کي بدي نه وي لپاره ددې چي په دې طريقې سره د هغه شيانو څخه وساتل سي چي په هغه کي بدي ده . (ترمذي ابن ماجه)

تخريج: الترمذي في السنن ۵۴۷۸۴، رقم: ۲۴۵۱، وابن ماجه في السنن ۱۴۰۹۱۲، رقم: ۴۲۱۵.

تشریح: د شريعت له نگاه څخه متقي يعني پرهیزګار هغه څوک دی کوم چي خپل ځان د هغه شيانو څخه ليري وساتي چي د هغو اختيارول د الله تعالی د ناراضګۍ او د هغه د عذاب سبب وي ، ځيني علماء وايي چي تقوا درې درجې لري: اول د شرک څخه پرهیز، ځکه چي کوم بنده د شرک څخه ځان وساتي نو هغه د دائمي عذاب څخه خلاصون تر لاسه کړی، په دغه آيت کریمه کي (الزمهم کلمة التقوى) او الله تعالی دغه مؤمنانو د پرهیزګارۍ پر خبره يعني پر توحيد باندي قائم وساتل، دوهم دا چي د هري گناه څخه تر دې چي د کوچنيو گناهو څخه هم پرهیز پکار دی، د ځيني علماؤ په نزد د تقوا چي کومه مشهوره شرعي اصطلاح ده د هغه اطلاق پر دغه درجې باندي کيږي او په دغه آيت کریمه کي (ولو ان اهل القرى آمنوا واتقوا) که چيري ددغه کليو خلکو ايمان راوړی وای او پرهیزګاران سوی وای ... الخ، هم دا درجه مراد ده، دریم په هر شي کي پوره احتياط کول تر دې چي د ځيني مباح شيانو څخه هم د احتياط په وجه ځان ساتل، خپل زړه په غير الله کي نه لگول او د غير الله څخه خپل توجه ليري کول او الله تعالی ته متوجه کېدل، لکه چي په دغه آيت کریمه کي (اتقوا الله حق تقاته) اي مؤمنانو! د الله تعالی څخه و بيريږئ لکه څرنگه چي د هغه څخه د بېرېدو حق دی، په پورتنی حديث کي هم د تقوا دغه

کامله درجه مراد ده .

د حدیث خلاصه داده چي هیڅ بنده تر هغه وخته پوري پوره متقي او پرهیزگار نه سي کیدای ترڅو چي هغه د دغه بیړي په وجه مباح شيان هم نه پریرېدي چي داسي نه دغه مباح شی د یو حرام یا مکروه یا مشتبه شي ته د رسیدو ذریعه جوړه سي مثلاً که هغه واده نه وي کړی نو د شهوت په غلبه او حرام کار کي د اخته کېدو د بیړي څخه دي په ماره نس ووهی نه خوري (ځکه چي کله نس ډک سي نو د شهوت غلبه هم زیاته سي) همدارنگه خوشبويي وغيره دي نه لگوي او نه دي داسي مباح شي استعمالوي چي په هغه سره په جذباتو کي جوش پیدا کيږي، په هر حال د حرام، مکروه او مشتبه شيانو څخه د پرهیز وروسته د احتیاط له مخي د مباح شيانو څخه هم پرهیز کول د پرهیزگاري کامله درجه ده ، حضرت عمر فاروق رضی الله عنه به فرمايل چي موږ په حرامو کي د اخته کېدو د بیړي څخه د لس حلالو شيانو څخه نهه برخي پرې ایښی دی همدارنگه د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه په باره کي نقل سوي دي چي هغه به فرمايل موږ خلکو به په حرامو کي د اخته کېدو د بیړي څخه د مباح شيانو څخه او یا برخي پرېښودلې .

د شرابو پر متعلقينو باندې لعنت

﴿۲۶۵۶﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْخَمْرِ عَشْرَةً

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله د شرابو په کاروبار کي په لسو کسانو لعنت ویلي دی

عَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَشَارِبَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا

۱- د شراب پر نینستېدونکو ۲- د هغو دپاره چي نینستېږل کيږي ۳- په څښونکو باندې ۴- په پورته کونکي باندې ۵- په هغه چا باندې چي و هغه ته شراب وړل کيږي او ورته پورته کيږي ۶- په ساقی (چښلو والاؤ) باندې ۷- په خرڅونکو باندې

وَأَكَلَ ثَمَنِهَا وَالْمُشْتَرِي لَهَا وَالْمُشْتَرَاةَ لَهُ . رواه الترمذي وابن ماجه .

۸- د شرابو پر قیمت خوړونکو باندې ۹- په رانیونکو باندې ۱۰- او پر هغه چا باندې چي و هغه ته رانیول کيږي . (ترمذي ابن ماجه)

تخریج: الترمذي في السنن ۵۸۹۱۳، رقم: ۱۲۹۵، وابن ماجه ۱۱۲۲/۲، رقم: ۳۳۸۱.

تشریح: د نینستېدونکي څخه مراد هغه سړی دی چي هغه د شراب جوړولو لپاره انګور نینستېږي

که د خان لپاره یې جوړوي او که د بل چا لپاره، په هر صورت هغه د لعنت مستحق دی، د پلورنکي څخه مراد هغه سړی هم دی چې خپله د تجارت په توګه شراب پلوري او هغه سړی هم مراد دی چې د بل چا لپاره شراب پلوري او کوم څوک چې پر شراب جوړونکي باندې انګور پلوري او د هغه انګورو قیمت خوري نو هغه هم د دغه لعنت مستحق دی.

﴿۲۶۵۷﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَشَارِبَهَا وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا وَمُبْتَاعَهَا وَعَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ. رواه ابوداؤد وابن ماجه

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و فرمای: خدای تعالی لعنت ویلي دي: ۱- پر شرابو ۲- د هغه په څښونکو ۳- د هغه پر ساقی (څښونکي) ۴- د هغه پر خرڅونکي ۵- د هغه پر رانیونکي ۶- د هغه پر جوړونکو ۷- او هغوی چې ورته جوړیږي ۸- د هغه پر پورته کونکو ۹- او پر هغه چا باندې چاته چې پورته کیږي او وېل کیږي. (ابوداؤد ابن ماجه) **تخریج:** ابوداؤد فی السنن ۸۱۷۴، رقم: ۳۶۷۴، وابن ماجه فی السنن ۱۱۲۱۱۲، رقم: ۳۳۸۰.

تشریح: پر شرابو باندې الله تعالی ځکه لعنت ویلی دی چې شراب ام الخبائث یعني د ټولو خرابیو رېښه ده او دا احتمال هم دی چې دلته د شرابو څخه مراد هغه سړی وي کوم چې د شرابو ګټه خوري.

دویني کښلو مزدوري

﴿۲۶۵۸﴾: وَعَنْ مُحَيْصَةَ أَنَّهَا سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَجْرَةِ الْحَجَّامِ فَنَهَاهاَ فَلَمْ يَزَلْ يَسْتَأْذِنُهُ حَتَّى قَالَ أَعْلِفُهُ نَاضِحَكَ وَاطْعِمَهُ وَرَقِيقَكَ. رواه مالك والترمذي و ابوداؤد وابن ماجه.

اخیستلو اجازت طلب کړ (یعني پوښتنه یې وکړه چې د دې مزدوري اخیستل جائز ده) نبي کریم صلی الله علیه و آله هغه ددې څخه منعه کړي بیا یې د دویم وار لپاره اجازه وغوښتل تردې پوري چې څو

واره یې پوښتنه وکړه نو نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: د دې مزدوري په خپل غلام یا په خپل اوبڼ وخوره. (مالک ترمذي ابو داؤد ابن ماجه)

تخریج: الامام مالک في الموطا ۹۷۴/۲، رقم: ۲۸، وابوداؤد ۷۰۷/۳، رقم: ۳۴۲۲، والترمذي في السنن ۵۷۵/۳، رقم: ۱۲۷۷، وابن ماجه في السنن ۷۳۲/۲، رقم: ۲۱۶۶.

د لغاتو حل: ناضح: هو الجمل الذي يسقى به الماء (هغه اوبڼ چې اوبه په راکښل کېږي).

تشریح اکثر و صحابه کرامو به ډېر غلامان درلودل چې ځيني به يې د ويني کښلو پر کار لگول او بيا د هغوی گټل سوی مال به يې په خپل استعمال کې راوستی، يو صحابي حضرت محيصة رضی الله عنه د رسول الله ﷺ څخه دا معلومول وغوښتل چې ايا د ويني کښلو مزدوري جائزه ده که يا؟ او دا اجازه يې وغوښتل چې زما غلام د ويني کښلو مزدوري تر لاسه کوي د هغه څخه يو څه برخه زما ملکيت دی څنگه؟ ايا زه هغه زما برخه استعمال کړم که څنگه؟ رسول الله ﷺ د دې اجازه ورنه کړه، صحابه کرامو به د خپل ځينو غلامانو څخه د ويني کښلو د مزدورۍ څخه د خپل برخي په اخیستو سره خپل اړتياوي پوره کولې او هغه به يې خوښول، ځکه رسول الله ﷺ د دې اجازه ورنه کړه او محيصة رضی الله عنه ته په دې باره کې ډېر مشکل محسوس سو او په دې اميد سره چې کيدای سي رسول الله ﷺ هغه ته اجازه ورکړې هغه په وار وار اجازه غوښتل نو رسول الله ﷺ هغه ته دومره اجازه ورکړه چې هغه دغه روپۍ د اوبڼانو په وښو او پر خپلو غلامانو او مينزو باندې مصرف کړي او همدارنگه رسول الله ﷺ يوې خوا ته خو اشاره وفرمایل چې د ويني کښلو څخه کومې روپۍ تر لاسه کېږي هغه که څه هم جائز دي مگر د ويني کښلو گټه ده ځکه نو هغه د شريفانو لپاره استعمالول مکروه دي او د هغوی د شان خلاف کار دی، او مينزي او غلامان د ازادو خلکو په مقابله کې دا شرف نه لري کوم چې د دغه کسب د سپکوالي خلاف وي ځکه د ويني کښلو روپۍ خوړل د هغوی د شان خلاف نه دي، بلي خوا ته رسول الله ﷺ د دې په ذريعه د اولو العزمۍ او لوړ همتۍ تر غیب هم ورکړی دی چې شريفانو او باوقاره خلکو ته د خپل کسب او خپل لاس گټې څخه خوړل پکار دي.

په هر حال د رسول الله ﷺ حضرت محيصة رضی الله عنه ته اجازه نه ورکول د نهې تنزيهي په توگه دي، د دې مطلب دا نه دی چې د ويني کښلو مزدوري حرامه ده که چيرې دا حرامه وای نو رسول الله ﷺ به هغه د خپلو څارويو په وښو، مينځو او غلامانو باندې د مصرف کولو اجازه هم نه ورکولای ځکه چې د بادار لپاره دا جائز نه ده چې هغه په خپلو حيواناتو، مينځو او غلامانو باندې حرام مال وځوري، د حديث خلاصه داده چې د ويني کښلو گټه خوړل مکروه تنزيهي ده.

د غز لو د مزدوری څخه منع

﴿۲۶۵۹﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَكَسْبِ الزَّمَارَةِ. رواه في شرح السنة.

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د سپي د قيمت څخه او د کسب د غزلچي د اجرت څخه منعه فرمايلې ده. (شرح السنة)

تخريج: شرح السنة ۲۳۸، رقم: ۲۰۳۸.

د لغاتو حل: الزمارة: اى الزانية (زنا کوونکې).

تشریح: د ځينو علماؤ قول دی چې د زمارة څخه مراد هغه ښځه ده چې بدکاره وي همدارنگه د ځينو حضراتو وينا ده چې لفظ د زمارة مشتق دی د زمر څخه او ددې معنی ده د سترگو او ورزو په ذریعه اشاره کول او بدکاري ښځي خلک د خپل سترگو او ورزو په بنورولو سره په خپل جال کي راوړي، ځکه په حدیث شریف کي بدکاره ښځه په زمارة سره تعبیر سوې ده.

د سندري ویونکو درانیولو او پلورلو حکم

﴿۲۶۶۰﴾: وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَبِيعُوا

د حضرت ابو امامه رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: غزلچي مینزه مه خرڅوئ

الْقَيْنَاتِ وَلَا تَشْتَرُوهُنَّ وَلَا تَعْلَمُوهُنَّ وَثَمَنُهُنَّ حَرَامٌ وَفِي مِثْلِ هَذَا أَنْزَلَتْ

او مديې اخلي او نه مینزي ته غزلي ويل ښائي. ددې قيمت حرام دي او ددې په اړه دا ایت نازل سوې دي

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ. رواه أحمد والترمذي وابن ماجه

وقال الترمذي هذا حديث غريب وعلي بن يزيّد الرواي يضعف في الحديث.

وسند كره حديث جابر: نهى عن أكل أهر في باب ما يحل أكله "إن شاء الله تعالى

و من الناس من يشتري لهو الحديث (او ځيني د خلكو څخه داسي دي چې د لوبو ټوكو خبري را نيسي) (يعني غزلي او قصي) (احمد ترمذي ابن ماجه) او په ترمذي كې دا حديث غريب گڼل

سوي دي . علي بن یزید راوي ضعیف دي او د جابر رضی اللہ عنہ حدیث به موږ ژر تر ژره انشاء الله په مایحل اكله کي بیان کړو .

تخریج: الامام احمد في المسند ۲۶۴۵، والترمذي في السنن ۵۷۹۱۳، رقم: ۱۲۸۲، وابن ماجه في السنن ۲، رقم: ۷۳۳، رقم: ۲۱۶۸.

تشریح ځیني علماء د حدیث د ظاهري الفاظو سره سم وایي چي غزل ویونکي مینزي پلورل جائز نه دي، او پاته ټول علماء وایي چي د هغوی پلورل جائز دي، دغه حدیث که څه هم ضعیف دی چي د هغه په وجه دا دیو مذهب دلیل گرځول مناسب نه دی مگر ددې سربېره د ثمنهن حرام تاویل دا کیږي چي ددغه حدیث مطلب یوازي د هغو غزلو د مزدوری حرام کېدل دي یعني د هغوی په غزلو ویلو سره تر لاسه کېدونکی مال حرام دی لکه څرنګه چي پر شراب پلورنکي یا شراب جوړونکي باندي انګور پلورل حرام دي همدارنګه د غزل ویونکي مینزي هغه مزدوري چي هغوی ته د غزلو په وجه تر لاسه کیږي حرام مال دی چي هغه په یو حرامه ذریعه سره حاصلیږي .

په آیت کریمه کي د لېو څخه مراد هغه غزلي او حرام آوازونه دي چي د الله تعالی د ذکر څخه سړی منع کوي او د ګناه او معصیت سبب جوړیږي، قصې، درواغ خبري، خرافات، پالتو د مسخرو خبري، موسیقي، او دا ډول نور ټول پالتو او لغو شیان هم په دغه حکم کي داخل دي .

ددغه آیت کریمه شان نزول دادی چي یو سړی چي نصرابن حارث نومیدی غزل ویونکي مینزي به یې ددې لپاره رانیولې چي د هغوی په ذریعه خلک د الله تعالی د لاري څخه ګمراه کړي ددغه کار په بدوالي کي دغه آیت کریمه نازل سو، ځیني علماء وایي چي نصرابن حارث د نجوميانو لیکل سوي یو څو کتابونه رانیولي وه چي د هغه د درواغو قصو په ویلو سره به یې قریشو ته اورولې او ویل به یې چي محمد صلی اللہ علیہ وسلم خو ستاسو په مخکي د عاد او ثمود د قوم قصې بیانوي او زه تاسو ته درستم او اسفندیار او د پاچاهانو قصې اوروم نو الله تعالی ددغه آیت په ذریعه د هغه بدی بیان کړه .

الْفَصْلُ الثَّالِثُ (دریم فصل)

حلاله کته فرض ده

﴿۲۶۲۱﴾: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

طَلَبُ كَسْبِ الْحَلَائِلِ فَرِيضَةٌ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ". رواه البيهقي في شعب الإيمان

د حضرت عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د فرضو څخه وروسته د پاک رزق گټل فرض ده. (يعني د هغو فرضو څخه وروسته چي خداي ﷻ مقرر کړي دي حلاله گټه هم فرض ده). (بيهقي)

تخريج: البيهقي في شعب الإيمان ۴۲۰/۶، رقم: ۸۷۴۱.

تشریح: مطلب دادی چي د خپل ځان او خپل کورنۍ د ژوند د اړتیاو د کفالت لپاره د خپل لاس په محنت سره گټل فرض دي مگر الله تعالی چي کوم فرضونه ټاکلي دي لکه لمونځ، روژه او داسي نور نو اول د هغو درجه ده چي د دغه فرضونو څخه وروسته د حلالي روزی گټل فرض دي. په دې اړه فقهي مسئله داده چي گټل پر هغه چا باندي فرض دي چي د هغه ځان او د هغه کورنۍ د گټي لپاره محتاج وي،

په حديث کي د کسب حلال يعني حلالي گټي څخه مراد هغه روزي ده چي د هغه حلال کېدل يقيني وي، يعني دلته د حلالي روزی اطلاق پر هغه مال باندي هم کيدای سي چي مشتبه وي ځکه چي په حديثو کي د مشتبه څخه د پرهيز کولو حکم محض د احتياط په توگه دی د فرض کېدو په توگه نه دی او دا خبره هم په ذهن کي راوستل پکار دي چي په دغه حديث کي حلالي روزی گټلو ته فرض ويل سوي دي ددې مخاطب هر څوک بذاته نه دی ځکه چي داسي ډېر خلک دي چي د هغوی د ژوند د اړتیاوو کفالت پر نورو واجب وي چي د هغه په وجه خپله هغه ته گټل ضروري نه وي.

د قرآن کریم د ليکني مزدوري جائز ده

﴿۲۶۲۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ أَجْرَةِ كِتَابَةِ الْمُصْحَفِ فَقَالَ لَا

بَأْسَ إِنَّمَا هُمْ مُصَوِّرُونَ وَإِنَّهُمْ إِنَّمَا يَأْكُلُونَ مِنْ عَمَلِ أَيْدِيهِمْ. رواه رزين

د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي د هغه څخه د قران کریم د ليکلو د مزدورۍ په اړه پوښتنه وسوه نو هغه ورته وويل په دې مزدورۍ کي څه پروا نسته ځکه چي دا خلک (کاتب نقاش) په خپل لاس سره گټه خوري. (رزين)

تخريج: رواه رزين.

تشریح: پوښتنه کونکي د قرآن کریم د ليکني مزدوري اخستل او د هغه خوړل يې يوه ليري

خبره گنل حکم د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ څخه د دې حکم وپوښتی ، ابن عباس رضی اللہ عنہ په جواب کي ورته وویل چي کاتب (لیکوال) خو پر کاغذ باندي د الفاظو نقش جوړوي يعني د هغوی کار خو یوازي کتابت او لیکل دي چي د هغه مزدوري تر لاسه کوي که هغوی د قرآن کریم لیکنه کوي او که د بل کتاب دا د هغوی کسب او هنر دی چي د هغوی لپاره د حلالي روزی ذریعه ده .

کوم کسب غوره دی؟

﴿۲۶۲۳﴾: وَعَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْكُسْبِ أَطْيَبُ؟ قَالَ عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ . رواه أحمد

د حضرت رافع بن خديج رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم څخه پوښتنه وسوه چي کوم کسب بهتر دي نو نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم ورته وفرمايل : د انسان د خپل لاس گټه او هر جائز تجارت . (احمد)

تخریج : الامام احمد في المسند ۱۴۱/۴ .

د شیدو د قیمت حکم

﴿۲۶۲۴﴾: وَعَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ كَانَتْ لِبِقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرِبٍ جَارِيَةٍ تَبِيعُ اللَّبَنَ وَيَقْبِضُ الْمِقْدَامُ الثَّمَنَ فَقِيلَ لَهُ سُبْحَانَ اللَّهِ أَتَبِيعُ مِيزِي بِهِ شَيْدٍ خَرَّحُولِيَّ أَوْ مِقْدَامٍ بِهِ وَرْخُخَهُ دَهْغَةً قِیمَتِ أَخِیْسْتِي یوه ورخ مِقْدَامِ تَهْ وویل سوه سبحان الله ! مینزه شیدې خرخوي

اللَّبَنَ وَتَقْبِضُ الثَّمَنَ فَقَالَ نَعَمْ وَمَا بِأَسْ بِذَلِكَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَنْفَعُ فِيهِ إِلَّا الدِّينَارُ وَالدِّرْهُمُ . رواه أحمد .

او ته يې قیمت ځيني اخلي . . مِقْدَامِ ورته وویل چي هو ! په دې کي څه باک نسته ما د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم څخه اورېدلي دي چي

په خلکو کي به داسي زمانه راسي چي په هغه کي به د درهم او د دينار پرته بل به هيڅ شی فائده نه ورکوي. (احمد)

تخريج: الامام احمد في المسند ۱۳۳/۴.

تشریح لکه خلکو چي حضرت مقدم عليه السلام ته طعنه ورکړې وي چي ستا مينزه ستا د څارويو شېدې پلوري او ته د هغه شيدو گټه خوري حالانکه د شېدو په باره کي غوره داده چي هغه پر فقيرانو او مسکينانو باندي د صدقې او خيرات په توگه وويشل سي يا خپلو قريبانو او دوستان ته ورکړل سي ، شېدې پلورل او د هغه قيمت تر لاسه کول ستا د شان سره وړ نه دی ، ددې په جواب کي حضرت مقدم عليه السلام وويل چي په دې کي څه پروا نه سته ځکه چي دا يو داسي معامله نه ده چي په دې کي يو شرعي تاوان دی شېدې پلورل او د هغه گټه خوړل حرام نه دي او نه مکروه دي او بيا زما دغه کار د حرص په وجه يا د مال او دولت په وجه نه دی بلکه زه د خپل ژوند د اړتياوو لپاره ددې محتاج یم، ددې څخه وروسته حضرت مقدم عليه السلام په راتلونکې زمانه کي مال او زرت ته د خلکو د سخت ميلان په باره کي د رسول الله صلى الله عليه وسلم دا پېشگويي بيان کړه چي يوه داسي زمانه به راسي چي په هغه کي به د خلکو ټوله توجه او د کونښنونو مرکزيوازي مال او زر جوړ سي خلک به د خپلو اړتياوو دائره پراخه کړي او د اسبابو کموالي او گرانۍ به يې په هر ډول پريشانو کي اخته کړي . نقل سوي دي چي صحابه کرامو به خپل مينځ کي ويل چي د تجارت او محنت په ذريعه دومره مال او زر خامخا گټي چي په هغه سره د عزتمند ژوند ساتنه وکړل سي او په ياد ولري چي يو داسي زمانه هم راتلونکې ده چي په تاسو کي څوک محتاج او مفلس وي نو تر ټولو مخکي به خپل دين او ايمان و خوري .

د معاش ذريعه بېله سببه مه پرېږدی

﴿۲۶۶۵﴾: وَعَنْ نَافِعٍ قَالَ كُنْتُ أَجْهَظُ إِلَى الشَّامِ أَوْ إِلَى مِصْرَ فَجَهَّزْتُ إِلَى

د حضرت نافع عليه السلام څخه روايت دی چي ما د شام او مصر ولور ته سامان لېږي وروسته مي د

الْعِرَاقِ فَاتَيْتُ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةَ فَقُلْتُ لَهَا يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ كُنْتُ أَجْهَظُ

عراق ولور ته د مال ليږلو اراده وکړه او د بي بي عائشې عليها السلام په خدمت کي د مشورې لپاره حاضر سوم عرض مي ورته وکړ چي اې د مؤمنانو مور! ما به مخکي د شام ولور ته مال لېږي

إِلَى الْعِرَاقِ فَقَالَتْ لَا تَفْعَلْ مَا لَكَ وَلِمُتَجَرِّكَ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

او اوس مي اراده ده چي د عراق و خواته مال ولېږم هغه ورته وفرمايل : داسي مه كوه تا او تجارت ته څه پېښه ده ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِذَا سَبَبَ اللَّهُ لَاحِدَ كَمْ رِزْقًا مِنْ وَجْهِهِ فَلَا يَدْعُهُ حَتَّى يَتَغَيَّرَ لَهُ أَوْ يَتَنَكَّرَ لَهُ. رواه احمد وابن ماجه .

هر كله چي خداى جلّ شانه ستا د رزق چيري اسباب برابر كړي نو هغه مه پرېږده ترڅو پوري چي په هغه كي بدلون رانسي يا وهغه ته نقصان ونه رسيږي . (احمد ابن ماجه)

تخريج : الامام احمد في المسند ۶/۲۴۶، وابن ماجه ۲/۷۲۷، رقم : ۲۱۴۸.

تشریح : د رسول الله ﷺ د ارشاد مطلب دادی چي د چا د رزق يو جائز ذریعه وي مثلاً هغه د تجارت سامان يو ځای ته استوي چي د هغه په گټه سره هغه ته رزق تر لاسه کيږي نو هغه دي بلا سبب نه پرېږدي مگر که چيري يو داسي شی پېښ سي چي د هغه په وجه د هغه ذریعې ختمول ضروري وي مثلاً گټه كول بند سي يا په اصل مال كي تاوان راسي نو په داسي صورت كي د هغه په پرېښودو كي څه پروا نه سته .

علامه طيبي رحمه الله فرمايي چي په دغه حديث كي دې ته اشاره ده چي کوم څوک يو مباح شی تر لاسه کړي نو هغه ته پکار دي چي هغه د الله تعالی په نعمت گڼلو سره پر هغه قائم اوسي او بېله يو قوي عذر څخه د هغه په پرېښودو سره د هغه غير طرف ته مائل نه سي .

د حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه احتیاط او تقوا

﴿۲۶۲۶﴾ : وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ لِأَبِي بَكْرٍ غُلَامٌ يُخْرِجُ لَهُ الْخَرَاجَ فَكَانَ أَبُو

د بي بي عائشې رضی الله عنها څخه روايت دی چي د حضرت ابو بکر رضی الله عنه يو غلام وو چي د خپلي گټي

بَكْرٍ يَأْكُلُ مِنْ خَرَاجِهِ فَجَاءَ يَوْمًا بِشَيْءٍ فَأَكَلَ مِنْهُ أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ لَهُ الْغُلَامُ

څخه به يې خپل مالک ته څه ورکوله او حضرت ابو بکر رضی الله عنه به هغه گټه خوړله يوه ورځ هغه غلام يو شی راوړ او حضرت ابو بکر رضی الله عنه د هغه سره و خوړه غلام ورته عرض وکړ

أَتَذَرِي مَا هَذَا فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ وَمَا هُوَ قَالَ كُنْتُ تَكْهَنُ لِإِنْسَانٍ فِي الْجَاهِلِيَّةِ

تاسو ته معلومه ده چي دا څه دي ؟ حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه ورڅخه پوښتنه وکړه چي څه شي

دي؟ نو غلام وويل: چي ماد جاهليت په زمانه کي يوه سړی ته د غيب خبر بنودلی وو

وَمَا أَحْسَنُ الْكِهَانَةِ إِلَّا أَنِّي خَدَعْتُهُ فَلَقَيْتَنِي فَأَعْطَانِي بِذَلِكَ فَهَذَا الَّذِي أَكَلْتُ

حالانکه زه د هغه فن څخه خبر نه وم لیکن چم مي ورسره وکړ د هغه سړي زما سره ملاقات و سو او داسي يې راکړ او دا هغه څه دي کوم چي يې تاسو خورئ

مِنْهُ فَأَدْخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَدَهُ فَقَاءَ كُلَّ شَيْءٍ فِي بَطْنِهِ . رواه البخاري .

بي بي عائشي رض وويل (په دې اورېدو سره) حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ خپل حلق ته لاس د ننه کړ او هر څه چي يې په نس کي وه (خورلي يې وه) بيرته يې قی کړه . (بخاري)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۴۹۱۷، رقم: ۳۸۴۲.

تشریح: دغه حديث د حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ د ديني احتياط او د هغه د تقوا واضح مثال دی چي هغه ته څرنگه معلومه سوه چي نس ته يې يوشی تللی دی چي په حرامه ذريعه سره تر لاسه سوی دی نو سمدستي يې په قی کولو سره هغه د باندي راو کښی بلکه هغه شی د کھانت او د هغه سره د چم کولو په وجه د سخت حرمت حامل وو ځکه هغه په قی کولو سره نه يوازي پر هغه شي اکتفاء وکړه بلکه د هر هغه شي را ايستل يې ضروري وگڼل کوم چي په نس کي دننه وه ځکه چي هغه ته بيره وه چي ددغه شي يو جز به په نس کي د نورو شيانو سره گډ نه سي .

د حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ ددغه فعل څخه امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ د مسئلہ را ايستلې ده که يو څوک يو حرام شی و خوري او د هغه د حرمت د علم سربېره يې خورلی وي يا په ناخبرۍ کي يې خورلی وي او وروسته ورته معلومه سوې وي چي هغه شی حرام وو نو پر هغه لازم دي چي سمدستي په قی کولو سره هغه شی دنس څخه د باندي را وباسي .

امام غزالي رحمۃ اللہ علیہ په منهاج العابدین کي ليکلي دي چي د حضرت ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ دغه فعل د ورع يعني تقوا او پرهيزگاري څخه دی او هغه ليکلي دي چي د ورع حکم دادی چي تاسو د يو چا څخه يو شی تر هغه وخته پوري مه اخلئ تر څو چي د هغه په باره کي پوره پلټنه ونه کړئ بيا د پلټني څخه وروسته دا يقين تر لاسه کړئ چي په هغه شي کي خو اشتباه نه سته که د هغه شي په باره کي پوره پلټنه او دا يقين حاصل نه سي نو هغه شی سمدستي بيرته ورکړئ .

د حرام مال پر خوړلو باندې وعید

﴿۲۶۶﴾: وَعَنْ أَبِي بَكْرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَدْخُلُ

الْجَنَّةَ جَسَدٌ غُذِيَ بِالْحَرَامِ . رواه البيهقي في شعب الايمان

د حضرت ابو بکر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل: کوم بدن چې په حرام مال سره روزنه کړي وي هغه به جنت ته نه داخلېږي .

تخریج: لم نجده في الشعب.

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ تقوا او احتیاط

﴿۲۶۷﴾: وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ أَنَّهُ قَالَ شَرِبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لَبَنًا وَأَعْجَبَهُ

د حضرت زید ابن اسلم رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې یو وار حضرت عمر بن خطاب رضی اللہ عنہ شیدې وچنبلي چې هغه ته ډیرې ښه معلومي سوې،

وَقَالَ لِلَّذِي سَقَاهُ مِنْ أَيْنَ لَكَ هَذَا اللَّبَنُ فَأُخْبِرَهُ أَنَّهُ وَرَدَ عَلَى مَاءٍ قَدْ سَبَّاهُ

نو هغه د هغه سړي څخه چې هغه شیدې یې په چنبلي وې پوښتنه وکړه چې دا شیدې دي د کومه کړې؟ نو هغه ورته وښودل چې هغه (یعني زه) د اوبو یوې چینې یا شاه ته تللی وم (د هغه چینې یا شاه نوم یې هم وښودی)

فَإِذَا نَعِمٌ مِّنْ نِّعِمِ الصَّدَقَةِ وَهُمْ يَسْقُونَ فَحَلَبُوا لِي مِنَ الْبَانِهَا فَجَعَلْتُهُ فِي

نو هلته ما ولیدل چې د زکوٰۃ حیوانان اوبو چنبلو ته راغلي وه او د هغه شپانه شیدې لوشلې او په خلکو یې چنبلي نو هغه زما لپاره هم شیدې ولوشلې چې ما هغه په مشک کې واچولې او دا

سِقَائِي وَهُوَ هَذَا فَأَدْخَلَ عُمَرُ يَدَهُ فَاسْتَقَاءَهُ . رواه البيهقي في شعب الايمان

هغه شیدې دي، (د دې په اورېدو سره) حضرت عمر رضی اللہ عنہ په خپل ستوني کې لاس دننه کړ او قی یې وکړ او هغه شیدې یې د نس څخه را وایستلې (ځکه چې هغه د زکوٰۃ مال وو چې د هغوی لپاره جائز نه وو). بیهقي په شعب الايمان کې.

تخریج: البيهقي في شعب الايمان ٦٠٨٥، رقم: ٥٧٧١.

تشریح: حضرت سید جمال الدین محدث رحمۃ اللہ علیہ لیکلي دي چي دغه حدیث د مشکوة شریف په اکثرو نسخو کي ذکر سوی نه دی موږ چي د مشکوة شریف په کومه نسخه کي د خپل استاذ څخه دغه حدیثونه اوریدلي دي په هغو کي هم دغه حدیث نه سته البته د هغه په حاشیه کي لیکل سوي دي ځکه نو مناسب ده چي دغه حدیث د دغه باب څخه محذوف کړل سي .

په کومو نسخو کي چي دلته دغه حدیث ذکر سوی نه دی په هغو کي اول حدیث یعني د حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ د روایت څخه وروسته دغه عبارت : رواهما البیهقي کي لیکل سوی دی .

د حرام مال شیان پر عبادت اثر کوي

﴿۲۶۶۹﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ مَنْ اشْتَرَى ثَوْبًا بِعَشْرَةِ دَرَاهِمَ وَفِيهِ دِرْهَمٌ

د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی څوک چي (مثلا) په لس درهمه سره کالي رانیسي او په هغه کي یو درهم

حَرَامٌ لَمْ يَقْبَلُ اللَّهُ لَهُ صَلَاةً مَا دَامَ عَلَيْهِ ثُمَّ أُدْخِلَ أَصْبَعِيهِ فِي أُذُنَيْهِ قَالَ

د حرام مال وي نو خدای تعالی تر هغه وخته پوري د هغه کس لمونځ نه قبلوي تر څو پوري چي هغه کالي یې د بدن څخه نه وي کښلي د دې په ویلو سره ابن عمر خپل دواړي ګوتي په غوږو کي ننه ایستلي او وه یې ویل :

صُمَّتَا إِنْ لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعْتُهُ يَقُولُهُ . رواه احمد والبيهقي في شعب الايمان وقال اسناده ضعيف .

دا دواړه غوږونه دي کانه سي که دا الفاظ ما د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم څخه نه وي اورېدلي . (احمد او بیهقي) په بیهقي کي راغلي چي دا حدیث غریب دي .

تخريج: الامام احمد في المسند ۹۸/۲، والبيهقي في شعب الايمان ۱۴۲/۵، رقم: ۶۱۱۴.

تشریح: د حدیث خلاصه داده که د حرام مال لږ اندازه هم په بدن کي موجود وي نو د هغه څخه د عبادت نتیجه متاثره کیږي ، دا خبره د مثال په توګه بیان سوې ده که یو څوک یوه جامه په لس درهمه رانیسي او په هغه لسو درهمو کي یو درهم داسي وي چي هغه په حرامه ذریعه سره حاصل سوی وي نو هغه جامه تر څو چي پر بدن وي د هغه لمونځ نه قبلېږي که څه هم د هغه د ذمې څخه فرضیت ساقط کیږي مګر د هغه لمونځ به د دې وړ نه وي چي هغه په ثواب سره

و نازل سي لکه څرنگه چي يو سړی پر غصب سوي مځکه باندې لمونځ کوي نو که څه هم د هغه د ذمې څخه فرض ساقط کېږي مگر هغه ته د لمانځه پوره ثواب نه ترلاسه کېږي .

د روايت د آخري الفاظو مطلب دادی چي کومه خبره ما کړې ده هغه زما خبره نه ده بلکه د رسول الله ﷺ هغه ارشاد دی کوم چي ما په خپلو غوږو سره اوریدلی دی که ما دغه حديث په خپلو غوږو سره اوریدلی نه وای او زه غلطه خبره کوم نو الله تعالی دي وکړي چي زما دواړه غوږونه کانه سي .

=====

بَابُ الْمُسَاهَلَةِ فِي الْمُعَامَلَةِ

(په معاملاتو کې د نرمۍ بيان)

په راکړه ورکړه کې او د رانيولو او پلورلو په معاملو کې نرمي اختيارول د ټولنيز اړيکو د استحکام او په خپل مينځ کې د تعاون او همدردۍ له مخي ډېر ضروري دي ، په دغه باب کې د دغه موضوع سره اړوند حديثونه نقل کېږي .

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د نرمي کونکي لپاره د رسول الله ﷺ دعاء

﴿۲۶۰﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا سَمَحًا إِذَا بَاعَ وَإِذَا اشْتَرَى وَإِذَا اقْتَضَى. رواه البخاري .

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : الله ﷻ دي پر هغه سړي رحم وکړي کوم چي نرمي کوي کله چي رانيول او خرڅول او غوښتنه کوي . (بخاري)

تخریج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۴۹۴/۶ ، رقم : ۳۴۵۱ ، ومسلم ۱۱۹۴/۳ ، رقم : ۱۵۶۰ - ۲۶ .

تاسو د بل په معامله کې نرمي کوئ الله ﷻ به ستاسو په معامله کې نرمي وکړي

﴿۲۶۱﴾: وَعَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ رَجُلًا

د حضرت حذيفه رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : يو سړی وو

كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ أَتَاهُ الْمَلِكُ لِيَقْبِضَ رُوحَهُ فَقِيلَ لَهُ هَلْ عَمِلْتَ مِنْ

ستاسو څخه په مخکنيو خلکو کي کوم وخت چي د مرگ ملکه هغه ته د روح د قبضولو لپاره راغله نو د هغه څخه يې پوښتنه وکړه چي ايا تا يو نیک کار کړي دي؟

خَيْرٌ قَالَ مَا أَعْلَمُ قِيلَ لَهُ انْظُرْ قَالَ مَا أَعْلَمُ شَيْئًا غَيْرَ أَنِّي كُنْتُ أَبَايِعُ النَّاسَ

نو هغه جواب ورکړ چي زما په ياد نه دي ملکي ورته وويل چي سوچ وکړه په ياد يې کړه نو هغه جواب ورکړ چي نور څه مي نه پياديږي خو دا خبره مي ياد ده چي په دنيا کي به مي د خلکو

فِي الدُّنْيَا وَأَجَارِيهِمْ فَأَنْظَرُ الْمُسِرَّ وَأَتَجَاوِزُ عَنِ الْمُعْسِرِ فَأَدْخَلَهُ اللَّهُ

سره په رانيولو او پلورلو کي د غوښتنې په وخت کي مي ورسره احسان کوی يعني شتمن ته مي وخت ورکوي او اړ کس مي معافوي نو (د دې په برکت سره) جنت ته داخل کړل سو.

الْجَنَّةَ . متفق عليه وفي رواية لمسلم نحوه عن عقبة بن عامر وابي مسعود الانصاري فقال الله انا احق بذا منك تجاوزا عن عبيدي .

(بخاري او مسلم) او د مسلم په يوه روايت کي راغلي دي چي خداي تعالي (د دغه بيان په اورېدو سره) وفرمايل : زه ستا څخه ډېر د معافولو حق لرم ملائکو ! تاسو زما د بنده معاف کړئ .

تخريج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ٤٩٤ / ٦ ، رقم : ٣٤٥١ ، ومسلم ١١٩٤ / ٣ ، رقم : ٢٦ - ١٥٦٠ .

تشریح : اتاه الملك : ددې څخه مراد دادی چي خپله حضرت عزرائيل عليه السلام د هغه د روح قبض کولو ته راغلی وو يا دا چي د هغه ملائکو څخه يوه ملائکه راغلې وه کوم چي د حضرت عزرائيل عليه السلام مرستياليان او ماتحت دي ، مگر اغلب خبره داده چي خپله حضرت عزرائيل عليه السلام به راغلی وي . ځکه د روح په قبض کولو کي صحيح خبره داده چي د روح قبض کولو کار حضرت عزرائيل عليه السلام سرته رسوي لکه څرنګه چي الله تعالی فرمايي :

قل يتوفکم ملک الموت الذي وكل بکم : ورته ووايه چي تاسو ملک الموت حضرت عزرائيل عليه السلام وژنئ چي پر تاسو باندي د دغه کار لپاره ټاکل سوی دی .

کله چي حضرت عزرائيل عليه السلام روح قبض کړي نو کوم چي ښه روح وي هغه د رحمت ملائکي واخلي او کوم چي خراب روح وي نو هغه د عذاب د ملائکو په نگرانی کي راسي ،

مگر دا خبره دي په ذهن کي وي چي ملک الموت که عزرائیل عليه السلام وي يا بله يوه ملائکه د روح قبض کولو يوازي يوه ظاهري ذریعه جوړېږي کنه نو په حقيقت کي خو روح قبض کونکی او د مرگ خپرونکی الله تعالی دی لکه څرنگه چي فرمايي: الله يتوفى الانفس حين موتها: هر نفس د هغه د مرگ پر وخت الله تعالی وژني.

فقیل له (نو د هغه څخه پوښتنه وسوه) په دې باره کي هم دوه احتماله دي يا خو د هغه څخه دغه پوښتنه الله تعالی خپله وکړه يا ملائکو ځيني وکړه او د پوښتنه کولو د وخت په اړه صحيح خبره داده چي د هغه سړي څخه دغه پوښتنه د روح قبض کولو څخه مخکي سوې وه لکه څرنگه چي د حديث د لومړنيو الفاظو څخه فهمول کيږي مگر دا احتمال هم دی چي دغه سوال د روح قبض کولو څخه وروسته په قبر کي سوې وي لکه څرنگه چي د شيخ مظهر رحمته الله عليه قول دی، او علامه طيبي رحمته الله عليه يو احتمال دا هم بيان کړی دی چي په اصل کي دغه سوال په قيامت کي کيږي. په هر حال د دغه حديث څخه دا خبره معلومه سوه چي د مطالباتو په وصولۍ کي صاحب استطاعت ته مهلت ورکول او مفلس سړی معافول د ثواب کار دی.

په رانيولو او پلورلو کي ډېر قسمونه مه اخلي

﴿۲۶۷۲﴾: وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِيَّاكُمْ وَكَثْرَةَ الْحَلِفِ فِي الْبَيْعِ فَإِنَّهُ يُنْفَقُ ثُمَّ يَمَحُوقُ. رواه مسلم.

د حضرت ابو قتاده رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: د اخيستلو او پلورلو په معاملاتو کي زيات قسمونه مه اخلي زيات قسمونه اخيستل رواج پيدا کوي او برکت ضائع کوي. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۲۲۸۱۳، رقم: ۱۳۲-۱۶۰۷.

تشریح: مطلب دادی که څه هم په تجارتي معاملاتو کي د زياتو قسمونو په وجه په کاروبار کي پراخي راځي په دې توگه چي خلک پر قسم باندي په باور کولو سره زيات رانيولو ته مائل کيږي مگر زيات قسمونه په کاروبار کي خیر او برکت ختموي ځکه چي د چا زيات قسمونه اخستل عادت وي د هغه څخه د درواغو قسمونه هم صادرېږي چي د هغه نتيجه دا سي چي يو خو په باطني توگه سره د هغه د تجارت څخه د خیر او برکت روح وځي دوهم دا چي د هغه اعتبار، باور او خلک د هغه سره په رانيولو او پلورل کي تامل کول شروع کوي.

﴿۲۶۷۳﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
الْحَلْفُ مُنْفِقَةٌ لِلسَّلْعَةِ مُحِقَّةٌ لِلْبَرَكََةِ . متفق عليه .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه خنجه روايت دی چي ما د رسول الله صلی الله علیه و آله خنجه دا اورېدلي دي چي په قسم سره سودا زر خرڅه سي خو برکت يې ځي . (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۱۵/۴، رقم: ۲۰۸۷، و مسلم ۱۲۲۸/۳، رقم ۱۳۱-۱۶۰۶.

تشریح: د قسم خنجه مراد د قسم زیاتوب هم کیدای سي او د درواغو قسم هم مراد کیدای سي، خلاصه داده که چیري یو څوک زیات قسمونه اخلي که څه هم هغه قسمونه رښتیا وي یا د درواغو قسم اخلي نو د هغه په وجه په شروع کي د هغه په مال او اسبابو کي پراخي او زیاتوب راځي مگر په پای کي دغه شی د هغه په مال او اسبابو کي د برکت ختمولو سبب جوړیږي، په دې توگه چي یا خو د هغه مال او اسباب ضائع سي یا هغه په داسي ځای کي مصرف سي چي د هغه خنجه گټه نه په دنیا کي ترلاسه سي او نه په آخرت کي د اجر او ثواب باعث وي .

د درواغو قسم اخیستونکي لپاره وعید

﴿۲۶۷۴﴾: وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ

د حضرت ابوذر رضي الله عنه خنجه روايت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمايل: درې کسان دي چي د قیامت

الله یوم القیامة وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ قَالَ أَبُو ذَرٍّ

په ورځ ورسره خدای تعالی خبري نه کوي نه به د هغوی لورته گوري او نه به هغوی د گناهونو خنجه پاک کړي او د هغوی لپاره دردناکه عذاب دي ابوذر رضي الله عنه پوښتنه وکړه یا رسول الله صلی الله علیه و آله !

خَابُوا وَخَسِرُوا مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْمُسْبِلُ وَالْمَنَّانُ وَالْمُنْفِقُ سِلْعَتُهُ

بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ . رواه مسلم

هغه بدبخته او د نیکي خنجه محرومه او زیان کاران بسول څوک دي دوی ؟ نبی کریم صلی الله علیه و آله وفرمايل: ۱- یو خو اوږدې پائڅې (یعني د بجلکو لاندې پر توگ اغوستونکي، ۲- احسان کونکي، ۳- هغه څوک چي په قسم خوړلو سره خپل مال خرڅوي . (مسلم) .

تخریج: مسلم فی الصحیح ۱۰۲۱، رقم: ۱۷۱ و ۱۰۶.

د لغاتو حل: الْمُسْبِلُ: ای ازاره عن کعبیه والمطول سرواله الی الارض کبرا واختیالا (هغه چي پایڅي یې تر بجلکو لاندې وي او یا اوږد پرتوگ جوړوي د تکبر له پاره).

تشریح: د پایڅو کښته کونکي څخه مراد هغه سړی دی چي هغه د تکبر په وجه تر بجلکو لاندې پرتوگ زړوي، په دې کي هغه سړی هم داخل دی کوم چي تر بجلکو لاندې پوري قمیص اغوندي.

د احسان څنډونکي څخه مراد دادی چي د چا سره د ښه چلن په کولو سره مثلاً یو چاته د یو شي په ورکولو سره یا د یو چا سره د مرستي یو معامله کولو سره هغه پر ژبه راوړي، کوم څوک چي د چا سره د مرستي او همدردۍ یو معامله وکړي بیا پر هغه احسان اچوي نو هغه د ثواب څخه محروم کیږي.

په درواغو قسم اخیستلو سره د تجارت زیاتونکي څخه مراد هغه تجار دی چي د زیاتي گټي تر لاسه کولو لپاره یا د خپل تجارتي مال زیاتولو لپاره د درواغو قسمونه اخلي، مثلاً هغه یو شی په نیوي روپۍ رانیولی وي او د رانیونکي څخه د زیات قیمت تر لاسه کولو لپاره یا د هغه مالیت زیاتولو لپاره د درواغو په قسم اخیستلو سره ووايي چي قسم په خدای دغه شی ما په سل روپۍ رانیولی دی.

الْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د امانت دار کاروباري فضیلت

﴿۲۶۷۵﴾: عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ التَّاجِرُ

د حضرت ابوسعید رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و سلم وفرمایل: سوداگر

الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ. رواه الترمذي والدارمي والدارقطني ورواه ابن ماجه عن ابن عمر وقال الترمذي هذا حديث غريب.

رښتیا ویونکی، امانت دار به د نبیانو شهیدانو او صدیقانو سره وي. (ترمذي دارمي دارقطني) ابن ماجه د ابن عمر رضی الله عنه څخه روایت کړي چي ترمذي وویل دا حدیث غریب دي.

تخریج: الترمذي في السنن ۵۱۵۳، رقم: ۱۲۰۹، والدارقطني ۷۱۳، رقم: ۱۸.

تشریح: د کاروباري څخه مراد هغه سپړی دی چي تجاري کاروبار او اجاره داري کوي، او دا خبره هم په ذهن کي کښېنول پکار دي چي تر ټولو غوره کاروبار د کپړو تجارت دی او ددې څخه وروسته عطاري (عطر پلورل او جوړل).

د حديث شريف مطلب دادی چي کوم کاروباري سپړي په بڼتيا، ديانت داری او امانت په صفتو سره متصف وي نو د هغه ټول ژوند به د کمالیه صفاتو څخه مزین وي او د هغه نتیجه به دا وي چي هغه به د حشر په میدان کي د نبیانو، صدیقینو او شهیدانو سره وي لکه څرنګه چي هلته د سختي پروخت به دغه درې طبقې د الهي رحمت په سایه کي وي همدارنګه دغه سپړی به هم د الله تعالی د رحمت په خاص پناه کي وي یا دا چي هغه ته به په جنت کي د هغوی د ملګرتیا شرف حاصل سي نو هغه ته به د انبیاءو ملګرتیا د هغوی د اطاعت او فرمانبرداری په وجه تر لاسه وي، د صدیقینو سره د هغوی د خاص صفت یعنی د صدق د موافقت په وجه به وي او د شهیدانو سره د ملګرتیا سعادت به هغه ته ځکه په برخه وي چي شهیدان به د هغه سپړي د صدق او امانت شاهدي ورکوي.

د تجارت سره د صدقې او خیرات حکم

﴿۲۶۷﴾: وَعَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي غَرْزَةَ قَالَ كُنَّا نَسْتَفِي فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى

د حضرت قيس بن ابي غزوه رضي الله عنه څخه روايت دی چي د رسول الله صلى الله عليه وسلم په زمانه کي به موږ خلکو

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّمَايَةَ فَمَرَّ بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَمَّانَا

(تاجرانو) ته دلال ويل يوه ورځ نبي کریم صلى الله عليه وسلم زمونږ سره تیر سو نو پر موږ يې داسي نوم

بِاسْمِهِ هُوَ أَحْسَنُ مِنْهُ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ التُّجَّارِ إِنَّ الْبَيْعَ يَحْضُرُهُ اللَّغْوُ

کښېنود دي چي د مخکيني نوم څخه بهتره وو. نبي کریم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: اې د تاجرانو ډلې! په خرڅولو کي بې فائدې خبري او قسمونه پېښېږي

وَالْحَلْفُ فَشُوبَةٌ بِالصَّدَقَةِ. رواه ابو داود والترمذي والنسائي وابن ماجة.

تاسو د بيع سره خیرات يو ځاي کوئ (يعني صدقه خیرات ور کوئ کوم چي د بې فائدې خبرو کفاره کېږي). (ابو داود ترمذي نسائي ابن ماجة)

تخریج: ابوداود فی السنن ۳/۶۲۰، رقم: ۳۲۲۶، والترمذی ۳/۵۱۴، رقم: ۴، والنسائی ۱۵/۱۵۷، رقم: ۳۷۹۷، وابن ماجه فی السنن ۲/۷۲۶، رقم: ۲۱۴۵.

د لغاتو حل: فشوبوه: ای اخلطوا. (یو حای کول)

تشریح: لفظ د سماره په اصل کې د سمسار د جمع صیغه ده او ددغه لفظ معنی د دلال یا د یو شي د مالک ده، په مخکي زمانه کې به تجارت کونکو ته سمسار ویل کیدل بیا رسول الله ﷺ دغه خلکو ته تردې غوره نوم یعنې تجار چې د تاجر د جمع صیغه ده وضع کړل، ددغه نامه د غوره کېدو وجه داده چې الله تعالی په قرآن کریم کې د رانیولو او پلورلو کاروبار په مدحیه توګه سره د تجارت په لفظ ذکر کړی دی لکه چې د یو آیت دغه ټوټه ده: هل ادکم علی تجارة تنجیکم من عذاب الیم: ایا زه تاسو ته یو داسې تجارت وښیم چې تاسو ته د دردناک عذاب څخه خلاصون درکړي، په یو بل آیت کې دي: تجارة عن تراض: سوداګري په خپلو کې په خوښۍ سره، په یو بل آیت کې دي: تجارة لن تبور: تجارت کوی په هلاکت کې مه لویږئ. فشوبوه بالصدقة (تجارت د صدقې او خیرات سره یو حای کوی) ددې مطلب دادی چې په تجارتي ژوند کې په عامه توګه سره بې ګټې خبرې او د درواغو او رښتیا قسمونه راځي او دغه دواړه شیان د الله تعالی د غضب او غصې باعث دي ځکه تاسو ددغه دواړو شیانو د کفارې په توګه خپل مال صدقه کوی ځکه چې صدقه او خیرات د الله تعالی غضب او غصه لیري کوي.

د تاجرانو لپاره وعید

﴿۲۶۷۷﴾: وَعَنْ عُبَيْدِ بْنِ رُفَاعَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبید بن رفاعه رضی الله عنه د خپل پلار څخه او هغه د نبی کریم صلی الله علیه و آله څخه روایت کوي چې

قَالَ التُّجَّارُ يُحْشَرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فُجَّارًا إِلَّا مَنْ اتَّقَى وَبَرَّ وَصَدَقَ. رواه

الترمذی وابن ماجه والدارمی و روی البیهقي فی شعب الایمان عن البراء وقال الترمذی هذا حديث حسن صحيح.

رسول الله ﷺ وفرمایل: د تاجرانو حشر فاجرانو (دروغجنو او نافرمانو) خلکو سره وي خو (هغه تاجران نه) چا چې پر هېزګاري اختیار کړي وي نیکی یې وکړه او رښتیا یې

وويل . (ترمذي ابن ماجه دارمي بيهقي شعب الايمان) په شعب الايمان کي د براء ثخنه روايت کړي چي ترمذي کي راغلي چي دا حديث حسن صحيح دي .

تخريج: الترمذي في السنن ۵۱۵۳، رقم: ۱۲۱۰، وابن ماجه في السنن ۷۲۶۱۲، رقم: ۲۱۴۵، والدارمي ۱۲۳۲۲، رقم: ۲۵۳۸. لم نجده في الشعب.

وهذا الباب خال من الفصل الثالث

په دغه باب کي دريم فصل نه سته.

=====

بَابُ الْخِيَارِ (د خيار بيع بيان)

لفظ دخيار د اختيار ثخنه مشتق دی او معنی يې ده په دوو شيانو کي د يو ښه شي انتخابول ، او د فقهي په اصطلاح کي د يو تجارتي معاملې فسخ کولو يا د هغه د باقي ساتلو هغه اختيار چي رانيونکي او تجارته حاصل وي .

په تجارتي معاملو کي د اختيار ثخنه ولونه دي چي د هغو تفصيلي احکام او فقهي اختلاف د فقهي په کتابو کي مذکور دي بيا هم دلته د هغه ولونه او تعريفونه ذکر کول ضروري دي :

خيار شرط: په تجارتي معامله کي د فيصله کولو ثخنه وروسته تاجر يا رانيونکي دواړو د معاملې د ختمولو يا باقي ساتلو حق ته خيار شرط ويل کيږي مثلاً تجاريو شي خرڅ کړي او رانيونکي رانيوي مگر ددغه رانيولو او پلورلو ثخنه وروسته تاجر رانيونکي دا وويل چي ما ته به يوه ورځ يا دوې ورځي او يا تر درو ورځو پوري دا اختيار وي چي بيع باقي وساتل سي يا ختم کړل سي ، که په دغه موده کي بيع فسخ کړل سي او که ددغه وخت تر ختمېدو پوري بيع قائم وي يا سکوت وکړي نو د وخت ختمېدو ثخنه وروسته به بيع پخه سي ، دا خبره بايد په ذهن کي وي چي د خيار شرط وخت د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد تر درو ورځو پوري دی .

خيار عيب: د بيع کولو ثخنه وروسته په رانيول سوي شي کي د يو عيب معلومېدو وروسته د هغه شي د ساتلو يا بيرته ورکولو کوم اختيار چي رانيونکي ته حاصل وي هغه ته خيار عيب وايي مثلاً تجاريو شي خرڅ کړي چي رانيونکي يې رانيسي اوس ددغه بيع ثخنه وروسته که رانيونکي ته معلومه سي چي ما کوم شي رانيولی دی په هغه کي دغه فلاني عيب دی نو هغه ته به اختيار وي که وغواړي هغه شي د ځان سره وساتي او که وغواړي نو پلورنکي ته يې بيرته

ورکړي او د هغه څخه خپل روپۍ تر لاسه کړي ، البته که چیري پلورنکي د هغه شي د پلورلو پر وخت رانیونکي ته دا ویلي وي چي په دغه شي کي یو عیب وي نو زه د هغه ذمه دار نه یم که ته یې اوس رانیسي او که یې نه رانیسي او ددې سربیره رانیونکي راضي سوی وي نو هر ډول عیب چي په رانیول سوي شي کي وي رانیونکي ته به د هغه د بېرته ورکولو اختیار نه وي .

خیار رویت: دیو شي د نه لېدلو په صورت د رانیولو څخه وروسته د هغه شي د ساتلو یا بیرته ورکولو چي کوم اختیار رانیونکي ته حاصل دی هغه ته خیار رویت ویل کیږي مثلاً یو رانیونکي یو شی بېله لېدلو رانیسي نو دغه بیع به جائز وي مگر رانیونکي ته به دا اختیار حاصل وي چي هغه کله هغه شی وويني چي د ځان سره یې وساتي او یا یې بیرته ورکړي .

خیار تعین: په څو شيانو کي د ځينو د ساتلو او د ځينو د بېرته ورکولو کوم اختیار چي رانیونکی ته حاصل وي هغه ته خیار تعین وایي، مثلاً یو رانیونکي د یو تاجر څخه د کپړو یو څو تانه راوړي او په هغه کي د یوه د رانیولو خبره وکړي اوس هغه ته اختیار دی چي په هغه کي کوم یو تان خوښ کړي هغه واخلي او نور بېرته ورکړي .

ددغه ډولو څخه پرته په دغه باب کي د خیار یو بل ډول هم ذکر کیږي چي هغه ته خیار مجلس وایي ، ددې صورت دادی چي په یوه مجلس کي د تاجر او رانیونکي په مینځ کي د رانیولو او پلورلو یو معامله کېدو څخه وروسته د هغه مجلس تر ختمېدو پوري تاجر او رانیونکي دواړو ته دا اختیار حاصل دی چي په هغه کي هر یو معامله ختمولای سي ، د مجلس ختمېدو څخه وروسته دغه اختیار هیچا ته نه حاصلیږي، مگر د خیار په دغه ډول کي اختلاف دی د حضرت امام شافعي او ځيني نور علماء ددغه خیار قائل دي مگر امام ابو حنیفه او ځيني نور علماء ددې قائل نه دي ، دا حضرات وایي چي کله دبیع ایجاب او قبول وسي یعنی معامله پوره سي نو اوس هیچا ته د هغه معاملې د فسخ کېدو اختیار نه سته او دا چي د معاملې پر وخت د خیار شرط فیصله سوې وي چي هغه ته خیار شرط وایي او د هغه وخت تر درو ورځو پوري دی تر درو ورځو وروسته د خیار شرط صورت هم ختمیږي .

الْفَضْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د خیار مجلس مسئله

﴿۲۶۷۸﴾: عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُتَبَايعَانِ

د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل: اخیستونکي او پلورونکي

کُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ عَلَى صَاحِبِهِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا إِلَّا بَيْعُ الْخِيَارِ مُتَّفَقٌ

دواړو کي هريو ترڅو چې جلا سوي نه وي يو د بله سره اختيار لري (که غواړي د رانيولو او خرڅولو معامله پاته وساتي خواه رد يې کړي يعني د هغه ځايه څخه د تللو وروسته خرڅول پوره کيږي او وروسته اختيار پاته نسي) خو د بيعي د اختيار څخه پرته چې په دې کي د جلا والي وروسته بيا هم اختيار پاته وي. (بخاري او مسلم)

عليه وفي رواية لمسلم إذا تباع المتبايعان فكل واحد منهما بالخيار من

او په مسلم کي دا الفاظ هم سته هر کله چې اخیستونکي او خرڅونکي د رانيولو او خرڅولو معامله وکړي نو په هغوی کي هريو په خپله معامله کي اختيار لري

بَيْعِهِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا أَوْ يَكُونَ بَيْعُهُمَا عَنْ خِيَارٍ فَإِذَا كَانَ بَيْعُهُمَا عَنْ خِيَارٍ

ترڅو پوري چې په هغوی کي يو د بله سره جلا نسي يا د هغوی بيعه (بيع الاختيار) نه وي په دې

فَقَدْ وَجَبَ وفي رواية الترمذي البيعان بالخيار ما لم يتفرقا أو يختارا في

المتفق عليه او يقول احدهما لصاحبه اختر بدل او يختارا.

صورت کي اختيار واجب دي او ترمذي کي دي چې په دوی کي يو کس خپل ملگري ته دا ويلاي سي چې تا ته اختيار دي په ځاي کي د (يختارا) يعني دواړه اختيار لري.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۲۶/۴، رقم: ۲۱۰۷، ومسلم ۱۱۶۳/۳، رقم: ۴۳-۱۵۳۱. والترمذي في السنن ۵۴۷/۳، رقم: ۱۲۴۵.

تشریح: د دغه حديث څخه په ظاهره د خيار مجلس جواز ثابتيږي مگر کوم حضرات چې د خيار مجلس قائل نه دي بلکه د بېلېدو څخه مراد د دواړو د تجارتي معاملې د خبرو پای ته رسيدو سره منقطع کېدل دي يعني ترڅو پوري چې هغوی دواړه د هغه معاملې په اړه خبري کوي او ايجاب او قبول پوره سوی نه وي تر هغه وخته پوري په هغوی کي هريو ته دا اختيار وي که هغوی غواړي نو معامله فسخ کړي او که وغواړي نو باقي يې وساتي مگر کله چې ايجاب او قبول پوره سي يعني پلورنکی دا ووايي چې ما دغه شی پر تا باندي خرڅ کړ او رانيونکی

ووايي چي ما دغه شی رانيوی نو اوس ددې څخه وروسته په هغوی کي يوه ته هم د معاملې د فسخ کولو اختيار نه سته، دغه حضراتو د بېلېدو د معنی اخیستلو په اړه ددغه آیت کریمه څخه استدلال کړی دی: وان يتفرقا یغن الله کلامن سعتہ: که هغوی دواړه بېل سي نو الله تعالی به په خپل فضل سره په هغوی کي هریو بې پروا کړي.

په دغه آیت کریمه کي د بېلېدو مطلب د مجلس څخه بېلېدل نه دي بلکه د ښځي او خاوند په مینځ کي د طلاق په ذریعه بېلولی مراد دی.

﴿۲۶۷۹﴾: وَعَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت حکیم بن حزام رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و فرمای :

الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا فَإِنْ صَدَقَا وَبَيْنَا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا وَإِنْ كَتَمَا وَكَذَبَا مُحِقَتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا. متفق عليه

رانيونکي او خرڅونکي تر څو پوري چي يو دبله سره جلا نسي اختيار لري که دواړه خپل مینځ کي رښتيا ووايي او دشی حقيقت څرگند کړي نو د هغوی په بيعي کي برکت اچول کيږي او که عیب پټ کړي او درواغ ووايي نو په بيعه کي يې برکت نه پاته کيږي. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۰۹/۴، رقم: ۲۰۷۹، و مسلم ۱۱۶۴/۳، رقم: ۴۷-۱۵۳۲.

په رانيولو او پلورلو کي چم مه کوئ

﴿۲۶۸۰﴾: وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنِّي أُخْدَعُ فِي الْبُيُوعِ فَقَالَ إِذَا بَايَعْتَ فَقُلْ لَا خِلَابَةَ فَكَانَ الرَّجُلُ يَقُولُهُ. متفق عليه

د حضرت ابن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چي يوه سړی نبي کریم صلی الله علیه و فرمای ته عرض وکړ په بيعي کي ما ته دوکه را کول کيږي رسول الله صلی الله علیه و فرمای : کله چي ته يو شی خرڅوې نو دا الفاظ وایه دوکه نسته (په دين کي) او هغه سړي به دا ويل. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۳۷/۴، رقم: ۲۱۱۷، و مسلم ۱۱۶۵/۳، رقم: ۴۸-۱۵۳۳.

د لغاتو حل: خلابه: ای غبن و خديعه. (چم).

تشریح: فقل لا خلابه (ته ووايه چي فريب او چم نه سته) ددغه قول په مطلب کي د علماؤ

مختلف قولونه دي چا ددې يو مطلب بيان کړی او چا بل مطلب ، ددغه قولونو تفصیل په نورو شرحو کي مذکور دي دلته د اختصار په وجه يوازي هغه مطلب بيانېږي کوم چي د تورپشتي رحمة الله عليه پر قول مبني دی او علامه طيبي رحمة الله عليه هم خوښ کړی دی د تورپشتي رحمة الله عليه د قول سره سم ددې مطلب دادی چي رسول الله ﷺ هغه سړي ته حکم ورکړی وو چي کله ته د يو چا سره د رانيولو او پلورلو معامله کوي نو مخکي هغه خبر کړه چي وروره ! زه د رانيولو او پلورلو په معاملو زيات نه پوهېږم ته داسي شی مه خوښوه چي په هغه سره زه تاواني سم او زموږ په دين کي ددې هيڅ ځای نه سته چي يو څوک دي يو سړی په چم او فريب کي واچوي ځکه نو مهرباني وکړه دوکه او چم مه را سره کوه .

داد هغه زمانې خبره ده کله چي په عامه توگه سره خلک ديندار ، امانتدار او د پرهيزگاری خاوندان وه ، د الله تعالی د مخلوق سره د همدردۍ او خير جذبه زياته وه هر مسلمان به د بل مسلمان لپاره هغه څه خوښول کوم چي به يې د خپل ځان لپاره خوښول په خاصه توگه که چا به يو څوک خبر کړ چي زما سره داسي چلن مه کوه چي په هغه سره ما ته تاوان او تکليف رسيږي نو بيا به هغه ددې په خاصه توگه خيال کوی چي هغه ته تاوان ونه رسوم ځکه رسول الله ﷺ هغه ته ددغه خبري تعليم ورکړه هغه په خپل باره کي داسي خبر ورکوي نو خلک به د هغه د خيرخواهی خامخا خيال ساتي .

الفصل الثاني (دوهم فصل)

په کاروبار کي د فريقينور ضامندي

﴿۲۶۸۱﴾: عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

عَمْرُو بْنُ شُعَيْبٍ رحمة الله عليه د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلاره څخه روايت کوی چي رسول الله ﷺ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا إِلَّا أَنْ يَكُونَ صَفْقَةً خِيَارٍ

و فرمايل : رانيونکي او خرڅونکي ترڅو پوري چي جلا نسي دواړه اختيار لري که بيعه

وَلَا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يُفَارِقَ صَاحِبَهُ خَشْيَةً أَنْ يَسْتَقْبِلَهُ . رواه الترمذي و

ابوداؤد والنسائي .

اختياري وي او په دواړو کي يوه ته هم دا خبره جائز نه ده چي په معاملو کولو سره د هغه حايه
څخه ولاړ سي په دې خيال چي د دويم سرې د بيعي د فسخه کولو اختيار پاته نسي. (ترمذي
ابوداؤد نسائي)

تخريج: الترمذي في السنن ۵۵۰\۳، رقم: ۱۲۴۷، و ابودارد في السنن ۷۳۶\۳، رقم: ۳۴۵۶، والنسائي
۲۵۱\۷، رقم: ۴۴۸۳.

﴿۲۶۸۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَفْتَرِقَنَّ
اِثْنَانِ إِلَّا عَنْ تَرَاضٍ. رواه ابوداؤد.

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: رانيونکي او خرڅونکي
دي تر هغه وخته پوري يو دبله نه جلاکيږي تر څو پوري چي دواړه په بيعي کي را ضي
نسي. (ابوداؤد).

تخريج: ابوداؤد في السنن ۷۳۷\۳، رقم: ۳۴۵۸.

تشریح: مطلب دادی چي دواړه رانيونکی او پلورنکی دي د يو تجارتي معاملې څخه وروسته
تر هغه وخته پوري د يو بل څخه نه بېليږي تر څو چي د قيمت ادا کول او د رانيول سوي شی تر
لاسه کول د دواړو تر منځ په رضا او رغبت ونه سي يا په عمل کي رانه سي، ځکه چي ددې څخه
پرته يو بل ته د تاوان رسيدو احتمال دی چي په شريعت کي منع دی، يا ددې څخه مراد دادی
چي کله معامله و سي او دواړه کسان د هغه حای څخه د ولاړېدو اراده وکړي نو د دوهم کس
څخه دي دا پوښتنه وکړي چي ته راضي يې، ددې څخه وروسته که هغه دوهم کس معامله فسخ
کول غواړي نو فسخ دي يې کړي او که هغه په معاملې سره راضي وي نو بيا دي سره بېل سي،
په دغه صورت کي دغه حديث د معنی په اعتبار د اول حديث موافق دی او دا خبره دي په ذهن
کي وي چي دغه منع دنهي تنزيهي په توگه ده ځکه چي پر دې خبره د ټولو علماؤ اتفاق دی چي
د يو بل د اجازې څخه پرته بېلېدل جائز دي.

الفصل الثالث (دریم فصل)

د عقید بیع وروسته د فسخ اختیار

﴿۲۶۸۳﴾: عَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيَّرَ أَعْرَابِيًّا بَعْدَ الْبَيْعِ.

رواه الترمذي وقال هذا حديث حسن صحيح غريب.

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ يوه صحرايي ته تر خرڅولو وروسته اختيار ورکړ. (ترمذي) او په ترمذي کي دا حديث حسن صحيح غريب دي.

تخريج: سنن الترمذي ۵۵۱۲۳، رقم: ۱۳۴۹.

=====

بَابُ الرِّبْوِ (د سود بيان)

سود يو ټولنيز لعنت دی چي د هغه اقتصادي تاوانونو همېشه د غريبانو په وینو سره د سرمایه داری آبیاري (اوبه کول) کړې ده او د غريب د زپلي بدن څخه يې د سرمایه دار هوس ته غذا بخښلې ده، په دغه لعنت کي اخته کسانو ته الله تعالی داسي خبرداری ورکړی دی:

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ (البقرة)

ژباړه: که چيري تاسو پر دغه (د سود پرېښودو پر حکم) عمل نه کوئ نو د الله تعالی او د هغه د رسوله له طرفه د جگړې اعلان واورئ.

اسلام په تجارت او پور دواړو کي سود حرام کړی دی او داسي کول يې لويه گناه گرځولې ده، کوم مسلمان چي د سود د حرام کېدو قائل نه وي نو د اسلامي قانون دا فيصله ده چي هغه کافر دی. دغه لعنت ډېر پخوانی دی د اسلام څخه مخکي د جاهليت په زمانه کي هم سود رواج وو د مکې په قريشو او د مدينې په يهودو کي هم سود عام رواج وو او په هغوی کي يوازي د شخصي اړتياوو مثلاً پور وغيره لپاره نه بلکه د تجارتي مقاصدو لپاره هم سود کیدی، همدارنگه د سود تاوان د همېشه څخه منل سوی دی او ددې کونکی هيڅکله د تاواني اثرانو څخه منکر نه دی البته يوه نوې خبره دا سوې ده چي د کله څخه د يورپ دلالان د دنيا پر اقتدار او تجارت باندي واکمن سوي دي هغوی د لویو سوداگرو او يهوديانو دغه خاص کاروبار ته

نوي نوي شڪلونه او نوي نوي نومونه ورکړي دي او ددې دائره يې دومره پراخه کړې ده چې هغه سود چې مخکي د انساني د ټولنيز ژوند يو عيب گڼل کيدی نن د ټولني ، اقتصاد او تجارت د ملا تېر گڼل کيږي او فکر لرونکو ته دا يقين سوی دی چې نن هيڅ يو تجارت يا صنعت يا يو بل ټولنيز نظام د سود څخه پرته پر مخ نه سي تللای که څه هم نن د يورپ څخه هغه خلک چې د تقليد محض او غصبیت څخه په لورېدو سره په پراخ نظر د معاملاتو څارنه کوي او څوک چې د اقتصاد پراخ علم نه لري بلکه ددې پر عملي اړخونو ژور نظر هم لري په خپله د هغوی دا فيصله ده چې سود د ټولني او اقتصاد لپاره د ملا تېر نه دی بلکه يو داسي چينجی دی چې د ملا تېر نه ننوتلی دی او تر څو چې دا چينجی ونه کښل سي د دنيا په اقتصاد کي چې کوم اضطراب او پريشاني ده هغه نه ختميږي .

په دې کي شک نه سته چې نن په دنيا کي د سود کاروبار څومره پراخ سوی دی او دنيا ددغه کونج څخه نيولې تر هغه کونج پوري په ټولو تجارتونو کي ددغه جال چې څومره فتنه خپره سوې ده د افرادو او اشخاصو څه حيثيت که يوه پوره ډله يا طبقه بلکه که يو پوره هيواد هم ددې څخه وتل غواړي نو هغه ته به ددې څخه پرته بل څه په لاس ور نه سي چې يا خو خپل تجارت د لاسه ورکړي يا به تاوان زغمي ، دا وجه ده چې اوس عام مسلمان تجار بېل سو هغه دينداره او پرهيزگار مسلمان تاجر چې د هغه اعتقادي او عملي ژوند ډېر پاک او مثالي دی اوس هغوی هم دا سوچ پرې ايښی دی چې سود چې يو حرام شی دی او بدترينه سرمايه ده ددې څخه څرنگه خلاصون تر لاسه کړي ، د هغه نتيجه داده چې په دغه ديندار او مسلمان کي او د يو خاص دنيا داره سوداگر په مينځ کي هيڅ فرق نه معلوميږي .

نود سود د خپرېدو مطلب دا نه دی چې مسلمان ددغه عامي مجبوری په مرسته اخيستلو سره د دومره لوی لعنت څخه بالکل بې پروا سي او د هغه په زړه کي د ذرې په اندازه پريشاني پيدا نه سي چې هغه په څومره حرام شي کي اخته دی ، نن چې د سود په باره کي تاويلونه کيږي يا هغه ته چې کوم نوي شڪلونه ورکول کيږي په ياد ولرئ ! دا ټول په هغه درجه حرام دي په کومه درجه کي چې خپله د سود حرمت دی ځکه د مسلمانانو فريضه ده چې هغوی خپل تجارتي معاملات په داسي طريقه صحيح کړي چې په هغه سره تر خپل وسه ددغه لعنت څخه خلاصون تر لاسه کړي ، که په اوسني اقتصادي نظام کي تر دغه حده پوري تبديلي د هغه په وس کي نه وي نو کم از کم خپل ژوند او معاملات خو دي سم کړي چې د سود د لعنت څخه که بالکل خلاصون تر لاسه نه کړي نو کم از کم په دې کي کمي خوبه وسي او د مسلمان کېدو دغه ادنا

تقاضا په پوره کېدو سره هغه به تر خپل وس پوري د حرامو څخه د ځان ساتنې په فکر کې وي .
په هر حال په دغه باب کې د موضوع سره اړوند حدیثونه ذکر کېږي چې د هغه په ضمن کې
د موقع سره سم د سود احکام او مسائل بیانېږي مگر دا خبره ضروري ده چې د هر څه څخه
مخکې د دغه موضوع سره اړوند یو څو بنیادي خبرې بشوول ضروري دي :

د ربا (سود) تعریف : د لغت په اعتبار د ربا معنی د زیاتوب او لوړوالي ده او د شریعت په
اصطلاح کې داسې زیاتوب ته ربا وایي چې هغه د یو مالي معاوضې څخه پرته تر لاسه سي .
په ربا او سود کې فرق : په قرآن کریم کې چې کوم شی په لفظ د ربا سره حرام سوی دی د
هغه ترجمه په پښتو ژبه کې په عامه توګه سره په سود کېږي چې د هغه په وجه خلک په غلط
فهمۍ کې اخته دي او رواج سوی سود دواړه په عربي او پښتو کې د یوه شي دوه نومونه دي
یعني کوم شي ته چې په عربي کې ربا ویل کېږي حالانکه داسې نه ده بلکه ربا د عام او وسیع
مفهوم حامل دی او مروجه سود د ربا یو ډول دی ، ځکه چې د مروجه سود معنی ده د روپو یو
ټاکلې اندازه د یو ټاکلي وخت لپاره په پور ورکولو سره په ټاکلې سوې شرح سره ګټه یا زیاتوب
اخیستل بېله شکه د ربا په تعریف کې داخل دی مګر یوازې دغه یو صورت یعني پر پور باندي
ګټې او زیاتوب اخیستلو نوم ربا نه دی بلکه د ربا مفهوم تر دې هم وسیع دی ځکه چې رسول
ﷺ د وحی په رڼا کې د ربا مفهوم ته په وسعت ورکولو سره د رانیولو او پلورلو د معاملاتو
یعني داسې صورتونه هم بیان کړي دي چې په هغو کې د شیانو په خپلو کې د ورکړې راکړې یا د
هغوی د یو تر بله رانیولو او پلورلو کې کمی او زیاتوب کول هم ربا ده او په هغه کې د پور
کاروبار کول هم ربا ده که څه هم په دغه پور کې پر اصل اندازه باندي زیاتوب نه وي بلکه برابر
په برابر واخستل سي او ورکړل سي .

د ربا ډولونه او د هغو احکام : د ربا د پورتنی وسیع مفهوم سره سم فقهاؤ چې د ربا کوم
ډولونه ترتیب کړي دي په هغو کې په عامه توګه سره پنځه ډولونه بیانېږي .

۱: ربا قرض، ۲: ربا مرهن، ۳: ربا شراکت، ۴: ربا نسیه، ۵: ربا فضل.

۱: ربا قرض: د دې مطلب دادی چې د پورې څخه د ټاکلي وخت څخه وروسته د خپل اصل
مال څخه زیات اخیستل، د دې مثال د مروجه سود صورت دی یعني یو څوک یو چاته د خپلو
روپو ټاکل سوی مقدار تر یو ټاکلي وخت لپاره په دې شرط په پور ورکړي چې دومره روپی به د
میاشتني سود په حساب سره راکوې او اصل روپی به پر خپل حال پاته وي ، د سود دغه صورت
بالکل حرام دی او په دې کې د هیڅ شک او شبې گنجائش نه سته .

۲: رباء رهن: ددې مطلب دادی چي بېله يو مالي معاوضې هغه گټه چي مرتهن ته د راهن څخه يا د مرهونه شي څخه تر لاسه سي، ددې مثال دادی چي يو سړی (يعني راهن) خپل يو ملکيت مثلاً سراي بل سړي (يعني مرتهن) ته د امانت په توگه په اېښودو سره د هغه څخه يو څو روپۍ په پور واخلي او هغه مرتهن د هغه گرو سوي شي څخه گټه تر لاسه کړي مثلاً په هغه سراي کي اوسېږي يا په کرايه يې ورکړي يا دا چي د هغه گرو سوي شي څخه گټه نه تر لاسه کوي بلکه د راهن څخه يې تر لاسه کوي په دې توگه چي په پور ورکړي روپو باندي سود حاصل کړي، د رهن دغه دواړه صورتونه حرام دي.

۳: رباء شراکت: ددې مطلب دادی چي په يو مشترک کاروبار کي يو شريک د بل شريک گټه وټاکي او د ټولو تاوانو او گټو خپل ځان مستحق وگرځوي، دا هم حرام دی.

۴: رباء نسيه: ددې مطلب دادی چي د دوو شيانو په تبادله کي يا دوو شيانو په رانيولو او پلورلو کي پور کول که په هغه پور کي پر اصل مال باندي زياتوب واخيستل سي او که وانه خيستل سي، مثلاً يو څوک يو چا ته يو من غنم ورکړي او بل سړی د هغه په بدله کي هغه ته يو من غنم ورکړي مگر يوه يا دوې ورځي يا يوه يا دوې مياشتي وروسته يې ورکړي دا دهغه صورت مثال دی چي په دوو شيانو کي تبادله وکړل سي که دغه تبادله لاس په لاس و نه سي بلکه د يوې خوا څخه په نقدو او د بلې خوا څخه په پور معامله وسي او په دغه پور کي پر اصل مال باندي زياتوب او کمي و نه سي، په کمۍ او زياتوب سره د را کړي او ورکړي مثال دادی چي يو څوک به بل سړي ته يو من غنم ورکړي، د رباء نسيه دا هغه صورت دی چي د جاهليت په زمانه کي هم رواج وو او اوس هم په مروجو سود کي موجود دی او په يوه اعتبار سره دا د رباء قرض په ډول کي هم داخل دی.

۵: رباء فضل: ددې مطلب دادی چي په دوو شيانو کي په کمي او زياتوب سره لاس په لاس را کړه ورکړل کول، مثلاً يو سړی يو چا ته يو من غنم ورکړي او د هغه څخه د خپل يو من غنم په بدله کي يونيم من غنم واخلي، د رباء دغه دواړه ډولونه يعني نسيه او فضل کي دوه بنيادي صورتونه دي او د ناخبرۍ په وجه په عامه توگه سره خلک په دې کي د سود پيدا کېدونکي حکم څخه ناخبره دي ځکه نو مناسب ده چي د هغه د احکامو بيانولو څخه مخکي يو څو خبري د مقدمې په توگه بيان کړل سي چي پر دغه احکامو باندي په پوهېدو کي تکليف نه وي.

۱: د را کړي او ورکړي او تجارت معامله چي د کومو شيانو متعلق ده د هغو درې ډوله دي: ۱: يا خو په وزن سره وي، ۲: يا په يو لوبښي يعني ناپ سره وي، ۳: نه په وزن سره وي او نه په يو

لوبني سره ، د اول او دوهم ډول مثال غله ده چي غله يا خو په تللو سره خرڅيږي او يا په لوبني سره په اندازه کولو سره خرڅيږي، په پلورلو او رانيولو کي چي کوم شيان تلل کيږي هغه ته موزون وايي او کوم شيان چي په ناپ سره اندازه کيږي هغه ته مکيل وايي ، او مکيل د يو شي موزون يا مکيل کېدو صفت ته د فقهي په اصطلاح کي قدر ته وايي ، دغه لفظ د قدر هم په ذهن کي وساتئ .

۲: د هر شي يو حقيقت وي، د غنمو غنم کېدل، د سپينو زرو سپين زر کېدل او د کپړې کپړه کېدل، دغه حقيقت ته جنس وايي، دغه لفظ د جنس هم په ياد ولري .

۳: د کومو شيانو چي سودا کيږي هغه کله په قدر کي متحد او مشترک وي او په جنس کي مختلف وي مثلاً غنم او نخود، دغه دواړه شيان په قدر کي مشترک دي ځکه چي دواړه موزون دي يا مکيل دي مگر په جنس کي مختلف دي ځکه چي د يوه حقيقت غنم دی او د بل حقيقت نخود دي، او کله داسي هم کيږي چي د کومو دوو شيانو سودا کيږي د هغوی جنس متحد وي مگر په قدر کي يو ډول نه وي مثلاً د ململ د ململ سره تبادله چي د دواړو جنس يو دی مگر دواړه موزون يا مکيل نه دي ، ځکه نو کله چي دغه دواړه قدر نه وي نو په قدر کي به يو ډول څرنگه وي ، يا د پسه په پسه سره تبادله چي د دواړو جنس يو دی مگر موزون او مکيل نه دی ځکه نه قدر دی او نه د قدر اتحاد او کله داسي هم کيږي چي د کومو دوو شيانو سودا کيږي د هغوی جنس هم يو وي او په قدر کي هم مشترک وي لکه د غنمو په غنمو سره تبادله چي د دواړو جنس هم يو دی او قدر هم يو دی ، او کله داسي کيږي چي د کومو دوو شيانو سودا کيږي په هغو کي نه جنس يو وي او نه قدر لکه روپۍ او ټوکر ، يا روپۍ او غله چي نه په هغو کي جنس يو دی او نه قدر يو دی ، نو يو تر بله سودا کېدونکي شيان پر څلور ډوله سول ۱: متحد القدر والجنس (يعني د دواړو قدر هم يو وي او جنس هم يو وي) ۲: متحد القدر غير متحد الجنس (يعني د دواړو قدر خويو وي مگر جنس يو نه وي)، ۳: متحد الجنس غير متحد القدر (يعني د دواړو جنس يو وي مگر قدر بېل بېل وي)، ۴: غير متحد الجنس والقدر (يعني د دواړو جنس هم يو نه وي او قدر هم يو نه وي) ،

په دغه شيانو باندې د پوهېدو وروسته د شيانو د سودا کولو او تجارت کي په هغه قاعده باندې پوه سئ که چيري دا په ذهن کي وي نو نه يوازې دا چي د دغه باب په احکامو او مسائلو باندې په پوهېدو کي به اساني وي بلکه په خپل اصلي ژوند کي به هم د ربا او سود د گناه څخه ځان ساتل اسان وي، هغه قاعده داده چي کوم دوه شيان متحد القدر والجنس وي د هغوی يو

تر بل سودا او په تجارت کي په شرعي توگه سره دوه شيان ضروري دي يو خو دا چي هغه دوه شيان په وزن يا پيمانه کي برابر وي ، دوهم دا چي دواړه لاس په لاس وي ، مثلاً که يو څوک غنم په غنمو بدلول غواړي نو په هغه کي کمي او زياتوب صحيح نه دي يعني دا صحيح نه ده چي يو سړی يو سیر غنم ورکړي او بل سړی پاو بالا يو سیر غنم ورکړي بلکه دواړو ته يو سیر غنم ورکول ضروري دي ، او دا هم صحيح نه ده چي يو خويي په لاس ورکړي او بل يې سبا يا بله ورځ يا لږ وخت وروسته ورکړي ، بلکه په يوه مجلس کي او په يوه وخت کي دواړو ته خپل حق اخيستل او ورکول لازم دي ، او کوم شيان چي متحد القدر او غير متحد الجنس وي يا متحد الجنس غير متحد القدر وي او د دواړو حکم يو وي هغه دا چي د هغوی په خپلو کي سودا کي کمي او زياتوب خو جائز دی مگر پور جائز نه دی مثلاً غنم په نخود سره بدل غواړي چي د دواړو جنس بېل بېل دی مگر قدر يو دی ځکه نو د دغه دواړو په تبادله کي پور جائز نه دی .

همدارنگه يو پسه د بل پسه سره بدلول غواړي چي د هغه دواړو جنس يو دی مگر قدر يې يو نه دی ځکه چي قدر خو موزون يا مکيل کېدو ته وايي او پسه نه مکيل دی او نه موزون ، نو په دې کي هم کمي او زياتوب جائز نه دی چي يو سړی يو پسه ورکړي او بل د هغه په بدله کي دوه پسونه ورکړي مگر د هغه په تبادله کي هم پور جائز نه دی او کوم شيان چي نه متحد الجنس وي او نه متحد القدر وي په هغو کي کمي او زياتوب هم جائز دی او د نقد او پور فرق هم جائز دی مثلاً د روپو او غلې په خپلو کي تجارت چي د دغه دواړو نه خو جنس يو دی او نه د دوی قدر يو دی نو که يو سړی د روپو په ورکولو سره غله رانيول غواړي نو په دغه صورت کي کمي او زياتوب هم جائز دی او که غواړي د يوې دودې په بدله کي سیر غله واخلي او که د يوې روپۍ په بدله کي دوه سیره غله واخيستل سي همدارنگه په دغه صورت کي پور هم جائز دی چي لاس په لاس سودا وکړل سي او که د پور په صورت کي وي ، اوس د دغه قاعدې خلاصه څلور قاعدې سولي :

۱. د متحد القدر او متحد الجنس شيانو په سودا کي برابري او لاس په لاس کېدل واجب دي .
۲. د متحد القدر او غير متحد الجنس شيانو په سودا کي نه برابري واجب ده او نه لاس په لاس کېدل واجب دي .
۳. د متحد الجنس او غير متحد القدر شيانو په سودا کي لاس په لاس کېدل واجب دي مگر برابري ضروري نه ده .
۴. د متحد القدر او غير متحد الجنس شيانو په سودا کي لاس په لاس کېدل ضروري دي مگر

برابري ضروري نه ده .

ددغه ټولو بنيادي خبرو په ذهن کي کښېنولو څخه وروسته اوس د سود هغه دواړه اقسام يعني د نسيه او فضل احکامو ته راسي چي د هغو يا دونه په پيل کي سوې وه .

که چيري سودا کول د داسي دوو شيانو وي چي په هغو کي اتحاد د جنس هم وي او اتحاد د قدر هم يعني هغه دواړه متحد الجنس هم وي او متحد القدر هم نو د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد په دغه سودا کي رباء نسيه هم حرامه ده او ربا فضل هم او دا خبره مخکي بنسول سوې ده چي د جنس څخه مراد د هغه شي حقيقت او د قدر څخه مراد د هغه شي مکيل يا موزون کېدل دي لکه څرنګه چي په سودا کي او په تجارتي معاملاتو کي شرعي معيار د کيل يا وزن دی ، دلته دا خبره هم په ذهن کي راوستل پکار دي چي شارع کوم شي ته مکيل ويلي دي هغه به موزون نه وي که څه هم په عامه اصطلاح او رواج کي هغه موزون وي همدارنګه کوم شي ته چي يې موزون ويلي دي هغه به مکيل نه وي که څه هم په عامه اصطلاح او رواج کي هغه مکيل وي ، مثلاً غنم شارع په هغه شيانو کي شمېرلي دي چي د هغو پلورل او رانيول په پيمانه سره کيږي ځکه د غنمو په غنمو سره سودا د وزن په ذريعه وي ځکه چي د غنمو په غنمو سره سودا کول د وزن په ذريعه جائز نه دي همدارنګه سپينو زرو او سرو زرو ته شارع موزون ويلي دي ځکه نو د سپينو زرو په سپينو زرو او د سرو زرو په سرو زرو سره سودا کول د کيل په ذريعه جائز نه دي ، ددغه حکم وجه داده چي په يو معامله کي د شارع واضح حکم د عرف او رواج څخه ډېر قوي او غوره دی مګر د کومو شيانو په باره کي چي شارع نه مکيل ويلي دي او نه موزون نو د هغه شيانو په سودا کي د عام رواج اعتبار دی مګر دا خبره په ذهن کي ساتل پکار دي چي په حنفیه حضراتو کي امام ابويوسف رحمته الله عليه په مطلقه توګه باندي د رواج اعتبار کړی دی د هغه په نزد ددغه شيانو سودا د وزن په ذريعه جائز ده کوم ته چي شريعت مکيل ويلي دي په شرط ددې چي په عام رواج کي د وزن په ذريعه د هغه سودا کيږي ، کمال رحمته الله عليه د امام ابويوسف رحمته الله عليه قول ته ترجيح ورکړې ده او له همدې کبله هغه نقود مسکوکه (يعني د سپينو او سرو زرو سکه) مثلاً اشرفي او داسي نورو په ذريعه د پور په توګه سودا کول يا د اوږو د وزن په ذريعه رانيول او پلورل جائز ګرځولي دي ، او په کافي نامي کتاب کي هم دا ليکلي دي چي د حنفیه په نزد په دې باره کي د امام ابويوسف رحمته الله عليه پر قول فتوا ده ، ددې مطلب دادی که څه هم شارع غنمو ته مکيل ويلي دي مګر د هغه سودا د وزن په ذريعه بېله شکه جائز ده ځکه چي نن سبا په عامه توګه سره د هغه سودا د وزن په ذريعه کيږي ، په هر حال اتحاد جنس او اتحاد قدر والا شيانو د سودا په باره کي معلومه

سوه چي په دې کي رباء نسيه هم حرامه ده او رباء فضل هم، همدارنگه که چيري سودا داسي دوو شيانو وي چي په هغه کي د جنس او قدر اتحاد نه وي مثلاً هغه متحد الجنس خو وي مگر متحد القدر نه وي که چيري متحد الجنس نه وي نو د هغه په باره کي دا حکم دی چي داسي شيانو په سودا کي رباء نسيه حرامه ده مگر رباء فضله حرامه نه ده نو که چيري د غنمو په غنمو سره يا د نخودو په نخودو سره يا د چونې په چونې سره يا د سرو زرو په سرو زرو سره يا د اوسپني په اوسپني سره سودا وکړل سي نو په دغه صورت کي فضل (يعني کموالی او زیاتوب کول او لاس په لاس اخستل او ورکول) حرام دي او نسيه هم حرام دي ځکه چي دلته اتحاد قدر هم موجود دی او اتحاد جنس هم او که چيري د غنمو په نخود سره او د سرو زرو په سپینو زرو يا د اوسپني په مسو سره سودا وکړل سي نو په دغه صورت کي فضل حلال دی مگر نسيه حرام دی ځکه چي دلته يوازي اتحاد د قدر موجود دی په دې توگه چي د غنمو او نخودو سودا هم په کيل يا وزن سره کيږي او د اوسپني او مسو سودا هم په وزن سره کيږي او د سپینو زرو سودا هم په وزن سره کيږي مگر دلته اتحاد د جنس موجود نه دی، که چيري د يوه ټوکريو ټوټه د هغه ټوکري د بلي ټوټې سره يا د آس په آس سره سودا وکړل سي نو په دغه صورت کي به فضل حلال وي او نسيه به حرامه وي ځکه چي دلته اتحاد د جنس موجود دی مگر اتحاد د قدر نه سته په دې توگه چي ټوکري نه مکيل دی او نه موزون او نه آس مکيل او موزون دی، حال دا چي شرعي معيار مکيل يا موزون دی گزو وغيره شرعي معيار نه دی.

که چيري سودا کول داسي دوو شيانو وي چي په هغو کي نه اتحاد د قدر وي او نه اتحاد د جنس نو په دې باره کي حکم دادی چي داسي شيانو په سودا کي فضل او نسيه دواړه حلال دي مثلاً که چيري د غنمو د سپینو زرو يا اوسپني سره سودا وکړل سي نو په دغه صورت کي فضل او نسيه دواړه جائز دي ځکه چي دلته نه اتحاد جنس سته او نه اتحاد قدر، په دې توگه چي غنم مکيل دي او سپین زريا اوسپنه موزون دي.

همدارنگه د اوسپني د سرو زرو سره يا د سرو زرو د اوسپني سره سودا کولو کي هم فضل او نسيه دواړه جائز دي ځکه چي دلته هم نه اتحاد د جنس سته او نه اتحاد د قدر په دې توگه چي د سرو زرو د تللو ډبره بېله وي او د اوسپني د تللو ډبره بېله وي، د غنمو په چونې سره د سودا کولو هم دغه حکم دی ځکه چي په هغه کي هم دا صورت دی چي د غنمو د سودا کولو پيمانه بېله وي او د چونې د تللو پيمانه بېله وي. (مگر دا د هغه سيمو صورت دی چي د غنمو او چونې رانيول او پلورل په وزن سره نه بلکه په پيمانه سره کيږي).

الْفَضْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

پر سود اخیستونکي او ورکونکي لعنت

﴿۲۶۸۴﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْلَ الرِّبَا وَمُؤْكَلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدَيْهِ وَقَالَ هُمْ سَوَاءٌ. رواه مسلم.

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم پر سود خوړونکي باندې او پر سود اخیستونکي باندې د سود پر ورکونکي باندې د سود کاغذ لیکونکي باندې لعنت ویلي دي او فرمایلي یې دي چې هغوی ټول په (گناه) کې برابر دي. مسلم.

تخریج: مسلم فی الصحيح ۱۲۱۹/۳، رقم: ۱۵۹۸۱۱۰۶.

تشریح: د سود د کاروبار پر منشي او د هغه پر شاهدانو باندې ځکه لعنت ویل سوی دی چې دوی په یو غیر شرعي کار کې مرسته کونکي دي، ددې څخه دا خبره واضحه سوه چې د سود منشي توب کول او د هغه شاهد جوړېدل حرام کار دی.

د سود صورت

﴿۲۶۸۵﴾: وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عباده بن صامت رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل:

الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالتَّمْرُ

د سروزرو په بدله کې شره زر او د سپینوزرو په بدله کې سپین زر او د غنمو په بدله کې غنم او د اوربشو په بدله کې اوربشي، د خرماؤ په بدله کې

بِالتَّمْرِ وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ مِثْلًا بِمِثْلِ سَوَاءٍ بِسَوَاءٍ يَدًا بِيَدٍ فَإِذَا اخْتَلَفَتْ هَذِهِ

الْأَصْنَافُ فَبِيعُوا كَيْفَ شِئْتُمْ إِذَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ. رواه مسلم.

خرما د مالګې په بدله کې مالګه برابر برابر لاس په لاس خرڅ کړئ او کله چې دا جنسونه مختلف وي نو څرنګه چې غواړي خرڅ یې کړئ خو په دې شرط چې معامله لاس په لاس وي. (مسلم)

تخریج: مسلم فی الصحيح ۱۲۱۱/۳، رقم: ۱۵۸۷۸۸۱.

تشریح: دا هغه حدیث دی چي در باء مفهوم ته په وسعت کولو سره د رانیولو او پلورلو ځیني معاملې یې سود گرځولي دي، ددغه حدیث شریف مطلب دادی چي دلته کوم شپږ شیان ذکر سوي دي که چيري ددغه شیانو تبادله یا ددغه شیانو یو تر بله رانیول او پلورل وکړل سي نو دا ضروري ده چي برابر برابر به هم وي او لاس په لاس به هم وي، د برابر مفهوم دادی که یو څوک یو چا ته خپل غنم د تبادلي په توگه ورکړي نو د هغه څخه دي دومره غنم اخلي څومره چي یې خپله ورکړي دي، د لاس په لاس مطلب دادی چي په کوم مجلس کي معامله وسي په هغه مجلس کي دي دواړي ډلي خپل خپل حق د یو بل څخه د بېلېدو مخکي په خپل قبضه کي واخلي. دا نه ده پکار چي یو سړي نقد ورکړي او دوهم دا وعده وکړي چي زه به یې وروسته درکړم او که چيري ددغه حکم پر خلاف وي چي یا خو راکړه ورکړه برابر نه وي یا لاس په لاس نه وي نو په دغه صورت کي هغه معامله په سود کي داخله سي، اوس سوال دا پیدا کیږي چي په حدیث کي د کومو شپږو شیانو ذکر سوی دی ایا د سود حکم ددغه شپږو شیانو سره مخصوص دی او که دغه شیان د مثال په توگه بیان سوي دي او نور هم داسي شیان په دغه حکم کي داخل دي که چيري نور شیان هم په دغه حکم کي داخل وي نو د هغو قاعده څه ده؟

د مجتهدینو امامانو فیصله داده چي په حدیث کي د کومو شپږو شیانو ذکر سوی دی هغه یوازي د مثال په توگه دي او هغوی په خپل اجتهاد سره ځیني نور شیان مثلاً اوسپنه، چونه او داسي نور جنسونه هم پر دغه شپږو شیانو باندي قیاس کړي دي او په دې اړه د یوې قاعدې جوړولو لپاره هر یو په خپل اجتهاد سره په دغه شپږو شیانو کي د سود علت بېل بېل متعین کړی دی چي تفصیل یې دادی:

د امام مالک رحمۃ اللہ علیہ په نزد په دغه شپږو شیانو کي د سره زرو او سپین زرو د سود علت ثمنیت دی (یعني د یو شي د قیمت کېدو صلاحیت دی) او په پاته څلورو شیانو کي د سود علت قوت مذخر (یعني محفوظ کېدونکې غذا ده)، په دغه اعتبار سره ددغه شپږو شیانو څخه پرته هم په کومو شیانو کي چي ثمنیت وي یا کوم شیان چي قوت مذخر وي په هغو ټولو کي سود حرام دی. نو د امام مالک رحمۃ اللہ علیہ په مذهب کي په شنګیاوو، میوو او د خوراک په داسي شیانو کي چي تر ډېره وخته پوري ذخیره کیدلای نه سي دا هغه شیان دي چي د هغوی په تبادله او رانیولو پلورلو کي سود یعنی په کمی او زیاتوب سره اخیستل او ورکول جائز دي.

د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ په نزد په سرو زرو او سپینو زرو کي د سود علت ثمنیت دی مگر په پاته څلورو شیانو کي د سود علت محض قوت (یعني غذايیت) دی نو دده په مذهب کي په

شنگیاوو، میوو او داسي نورو شيانو کي د سود حکم جاري دی چي ددغه شيانو په تبادله کي برابر په برابر اخيستل او ورکول خو جائز دي مگر په کمي او زیاتوب سره پلورل او رانيول جائز نه دي، همدارنگه د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ په نزد اوسپنه، مس، چونا او داسي نور شيان هغه شيان دي چي د هغو په تبادله کي د سود حکم نه جاري کيږي مثلاً د يوې پيماني چونی په بدله کي د يوې پيماني چونه اخيستل صحيح دي همدارنگه د يوه سپر اوسپني په بدله کي د يوه سپر اوسپني اخيستل يا د يوه سپر مسو په بدله کي دوه سپر مس اخيستل جائز دي.

د امام ابو حنيفه رحمۃ اللہ علیہ په نزد په اصولي توگه سره د ربا علت قدر مع الجنس دی له همدې کبله په حنفي مذهب کي په سرو زرو او سپينو زرو کي د سود علت وزن دی ځکه چي نو د هر هغه شي په تبادله کي د سود حکم جاري دی کوم چي موزون وي يعني د وزن په ذريعه رانيول او پلورل کيږي لکه اوسپنه، مس او داسي نور، او په پاته څلورو شيانو کي د سود علت مکيل دی ځکه نو د هر هغه شي په تبادله کي د سود حکم جاري دی کوم چي مکيل (يعني د پيماني په ذريعه اندازه کيږي) وي لکه چونه او داسي نور، دا خبره مخکي بنوول سوې ده چي شريعت د کوم شی د مکيل يا موزون کېدو حکم په صراحت سره بيان کړی دی په هغه کي تبديلي جائز نه ده مثلاً سپين زر او سره زر شريعت په هغه شيانو کي شمېرلي دي کوم چي د وزن په ذريعه رانيول کيږي او پلورل کيږي ځکه نو دغه دواړه د موزون په حکم کي دي که څه هم عام رواج ددې پر خلاف وي، همدارنگه غنم، اوربشي، خرما، مالگه او داسي نور شيان شريعت په هغه شيانو کي شمېرلي دي کوم چي د پيماني په ذريعه رانيول کيږي او پلورل کيږي ځکه نو دغه شيان د مکيل په حکم کي دي که څه هم عام رواج ددې پر خلاف وي، نو د سرو زرو او سپينو زرو په تبادله کي به د وزن او کيل اعتبار وي که چيري سره زرد سرو زرو په بدله کي يا د سپينو زرو په بدله کي واخستل سي نو د وزن برابر کېدل ضروري دي او په وزن کي کموالي او زیاتوب به قطعاً جائز نه وي، همدارنگه د پاته څلورو شيانو په تبادله کي د کيل اعتبار دی که څه هم د عام رواج مطابق ددغه شيانو تبادله د کيل په اعتبار سره کيږي مگر په شرعي توگه دغه شيانو د مکيل په حکم کي دي ځکه که يو سړی يو چاته د يو من غنمو په بدله کي يو من غنم ورکړي نو دا تبادله جائز نه ده تر څو چي د دواړو له خوا د غنمو پيماني برابري نه وي (دا خبره هم مخکي بنوول سوې ده چي په حنفيه حضراتو کي د امام ابويوسف رحمۃ اللہ علیہ په نزد مطلقاً د هر شي په مکيل يا موزون کېدو کي د عام رواج اعتبار دی) او د حنفيه په نزد پر دې عمل دی، د اوربشو، خرما او مالگي هم دغه حکم دی، هو د کومو شيانو موزون يا مکيل کېدل چي شريعت په

وضاحت سره نه وي بيان کړي د هغو په باره کي د عام رواج اعتبار دی که هغه شيان د عام رواج سره سم د وزن په ذریعه پلورل کيږي او رانيول کيږي نو د تبادلې پر وخت د وزن برابر کېدل ضروري دي او که چيري په وزن کي کموالي يا زياتوب وسي نو دا به د سود په حکم کي وي .

﴿۲۶۸۶﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابوسعید خدری رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و فرمای :

الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالتَّمْرُ

سره زرد سرو زرو په بدله کي خرڅوئ د سپینو زرو په بدله کي سپین زراو د غنمو په بدله کي غنم او د اوربشو په بدله کي اوربشي د خرماؤ په بدله کي

بِالتَّمْرِ وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ مِثْلًا بِمِثْلٍ يَدًا بِيَدٍ فَمَنْ زَادَ أَوْ اسْتَزَادَ فَقَدْ أَرَبَى
الْأَخْذُ وَالْمُعْطَى فِيهِ سَوَاءٌ . رواه مسلم .

خرما د مالگي په بدله کي مالگه برابر برابر لاس په لاس خرڅوئ لیکن چاچي زیات ورکړ یا یې زیات واخیستل نو هغه سود واخیستی او سود اخیستونکی او سود ورکونکی دواړه په گناه کي برابر دي . مسلم .

تخریج : مسلم فی الصحيح ۱۲۱۱۳، رقم: ۱۵۸۴۸۲.

د سرو او سپینو زرو حکم

﴿۲۶۸۷﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ

د حضرت ابوسعید خدری رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و فرمای :

بِالذَّهَبِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ وَلَا تُشَفُّوا بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ وَلَا تَبِيعُوا الْوَرِقَ

کي سره زرمه خرڅوئ خو بالکل برابر او ځیني پر ځینو مه زیاتوئ او مه د سپینو زرو په بدله کي

بِالْوَرِقِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ وَلَا تُشَفُّوا بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ وَلَا تَبِيعُوا مِنْهَا غَائِبًا

سپین زر مگر برابر او ځیني پر ځینو مه زیاتوئ او مه یې داسي خرڅوئ چي یو موجود وي او

بِنَاجِزٍ . متفق عليه و فی رواية لا تبیعوا الذهب بالذهب ولا الورق بالورق الا وزنا بوزن .

بل نه وي . (بخاري او مسلم) او په يوه روايت کي دا الفاظ دي چي سره زرد سرو زرو په بدله کي او سپين زرد سپينو زرو په بدله کي مه خرڅوئ بلکه دواړه برابر وي .

تخريج: البخاري في الصحيح: ۳۷۹۱۴، رقم: ۲۱۷۷، ومسلم ۱۲۰۸۱۳، رقم: ۷۵-۱۵۸۴.

د لغاتو حل: لا تبیعوا: ای لا تفضلوا (يعني زیاتوب مه کوئ).

تشریح: دغه حدیث شریف ددې خبري دلیل دی چي که چیري یو څوک د سرو زرو زیورات په سرو زرو سره یا د سپینو زرو زیورات په سپینو زرو تبادله کړي نو په دغه صورت کي هم د دواړو په وزن کي برابر کېدل ضروري دي .

د هم جنسو شيانو تبادله

﴿۲۶۸۸﴾: وَعَنْ مَعْمَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كُنْتُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ الطَّعَامُ بِالطَّعَامِ مِثْلًا بِمِثْلٍ . رواه مسلم .

د حضرت معمر بن عبد الله رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه اوریدلي دي چي فرمایل یې خوراک په خوراک مثل په مثل دی . مسلم

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۲۱۴۱۳، رقم: ۹۳-۱۵۹۲.

د هم قدره شيانو تبادله

﴿۲۶۸۹﴾: وَعَنْ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ

د حضرت عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمایل: سره زرد سرو زرو په بدله کي

رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ وَالْوَرِقُ بِالْوَرِقِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ

سود دي که لاس په لاس خرڅ نه کړل سي او سپين زرد سپينو زرو په بدله کي سود دي که لاس په لاس خرڅ نه کړل سي او غنم د غنمو په بدله کي سود دي که لاس په لاس خرڅ نه کړل سي او

وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ . متفق عليه

اور بشي د اور بشو په بدله کي سود دي که لاس په لاس خرڅ نه کړل سي او خرما د خرماؤ په بدله کي سود دي که لاس په لاس خرڅ نه کړل سي. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۴۷/۴، رقم: ۲۱۳۴، و مسلم ۱۲۰۹۱۳، رقم: ۷۹-۱۵۸۶.

تشریح په هم جنسو شيانو کي د يو بل سره د تبادلې د معاملې درې صورتونه دي ۱: يا خو دواړه شيان موزون وي يا مکيل وي، ۲: دواړه شيان نقد وي يا دواړه په پور وي، ۳: يوې خوا ته نقد وي او بلې خوا ته د يو څو ورځو لپاره يا د زياتو ورځو لپاره پور وي.

په دغه درو صورتو کي د اول صورت مطابق رانيول او پلورل جائز دي په شرط ددې چي دواړو خواوو ته مقدار برابر په برابر وي که چيري هغه دواړو شيان موزون وي نو په وزن کي به برابر وي او که مکيل وي نو په پيمانه کي به برابر وي، او دا چي دواړو خواوو ته نقد شيان وي، د دوهم او دريم صورت مطابق يعني دواړو خواوو ته پور يا يوې خوا ته د پور کېدو په صورت کي د تبادلې معامله جائز نه ده که څه هم د مقدار په اعتبار دواړه هم جنس شيان برابر وي.

د ښه او خرابو شيانو تبادله

﴿۲۶۹۰﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ وَ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو سعيد رضي الله عنه او حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم يو سړی د

اَسْتَعْمَلَ رَجُلًا عَلَى خَيْبَرَ فَجَاءَهُ بِتَمْرِ جَنِيْبٍ فَقَالَ أَكُلْ تَمْرَ خَيْبَرَ هَكَذَا

څېر عامل مقرر کړ هغه د نبي کریم صلي الله عليه وسلم په خدمت کي د ښو خرماؤ سره حاضر سو نبي کریم صلي الله عليه وسلم ور څخه پوښتنه وکړه چي ايا د څېر ټولي خرماوي داسي دي؟

قَالَ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا لَنَأْخُذُ الصَّاعَ مِنْ هَذَا بِالصَّاعَيْنِ وَالصَّاعَيْنِ

هغه وويل: نه، اې رسول الله صلي الله عليه وسلم! په خداي تعالي دي مي قسم وي يو صاع دا خرماوي په دوو صاعو خرماؤ سره اخلو او دوه صاع خرماوي

بِالثَّلَاثِ فَقَالَ لَا تَفْعَلْ بَعْ الْجَمْعَ بِالذَّاهِمِ ثُمَّ ابْتَغُ بِالذَّاهِمِ جَنِيْبًا وَ

په درو صاعو خرماؤ په بدل کي اخلو نبي کریم صلي الله عليه وسلم ورته وفرمايل: داسي مه کوه هر ډول خرماوي په جمعه سره خرڅي کړه په دراهمو او بيا يې رانيسه په دراهمو ښه خرماوي

قَالَ فِي الْمِيزَانِ مِثْلَ ذَلِكَ . متفق عليه

او ویلی دی ده ﷺ په میزان (تول) کی په مثل ددی . (بخاری او مسلم)

تخریج: البخاری فی الصحیح (فتح الباری): ۳۹۹۱۴، رقم: ۲۲۰۱، و مسلم ۱۲۱۵۱۳، رقم: ۹۵-۱۵۹۲.

دلغاتو حل: جنب: نوع جید من انواع التمر (یو ډول ښه خرما).

تشریح د حدیث شریف د آخري جملې مطلب دادی چي څرنگه د خرما او د هغه شیانو په باره کي چي په کیل یعنی پیمانې سره رانیول کیږي او پلورل کیږي دا حکم بیان سوی دی همدارنگه د هغه شیانو په باره کي هم چي د وزن په ذریعه رانیول کیږي او پلورل کیږي لکه د سپینو زرو او سروزرو هم دغه حکم دی ، که په دغه شیانو کي د داسي دوو هم جنسو شیانو تبادله وسي چي په هغو کي یو ښه وي او بل خراب نو په دغه صورت کي هم دا جائز نه دي چي ښه شی کم ورکړل سي او د هغه په بدله کي خراب شی زیات ورکړل سي بلکه په دغه صورت کي دا طریقه اختیارول پکار دي چي مخکي دي خراب شی د درهم یا روپو په عوض کي خرڅ کړي بیا دي په هغه روپو سره ښه شی رانیسي .

۲: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ جَاءَ بِلَالٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَمْرٍ

حضرت سعید رضی الله عنه څخه روایت دی چي بلال رضی الله عنه د ښو ډولو خرماؤ سره د نبی کریم ﷺ په

بِرْنِي فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَيْنَ هَذَا قَالَ بِلَالٌ كَانَ عِنْدَنَا

خدمت کي حاضر سو نبی کریم ﷺ ورڅخه پوښتنه وکړه چي دا دي د کوم ځاي څخه راوړې؟

حضرت بلال رضی الله عنه ورته وویل: زما سره کمزوري خرماوي وې نو

تَمْرٌ رَدِيٌّ فَبِعْتُ مِنْهُ صَاعَيْنِ بِصَاعٍ فَقَالَ أَوْهَ عَيْنُ الرَّبِّ أَعَيْنُ الرَّبِّ لَا تَفْعَلْ

ما دهغو څخه دوه صاعه ورکړه او یو صاع دا خرماوي مي ځيني واخيستلې رسول الله ﷺ ورته فرمايل: آه دا خو سود دی داسي مه کوه

وَلَكِنْ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْتَرِيَ فَبِعِ التَّمْرَ بِبَيْعٍ آخَرَ ثُمَّ اشْتَرِهِ . متفق عليه

که تاته ضرورت وي نو اول خپلي خرماوي خرڅي کړه او بيا وروسته د هغو په قيمت سره نوري خرماوي واخله . (بخاری او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۹۰/۴، رقم: ۲۳۱۲، ومسلم ۱۲۱۵/۳، رقم: ۹۶-۱۵۹۴.

د لغاتو حل: آوه: کلمه تحسروندامة. (دپښېمانې او افسوس لفظ).

د يوه غلام په بدله کي دوه غلامه

﴿۲۶۹۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ جَاءَ عَبْدٌ فَبَايَعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي يو غلام د نبي کریم صلی الله علیه و آله پر هجرت کولو باندي بيعت وکړ

الْهَجْرَةَ وَلَمْ يَشْعُرْ أَنَّهُ عَبْدٌ فَجَاءَ سَيِّدُهُ يُرِيدُهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ

نبي کریم صلی الله علیه و آله ته معلومه نه سوه چي هغه غلام دی د هغه مالک د هغه په تلاش راغلي رسول

الله صلی الله علیه و آله وهغه ته وفرمايل:

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعْنِيهِ فَاشْتَرَاهُ بِعَبْدَيْنِ أَسْوَدَيْنِ وَلَمْ يُبَايِعْ أَحَدًا بَعْدُ حَتَّى
يَسْأَلَهُ أَعْبَدُ هُوَ أَوْ حُرٌّ. رواه مسلم.

دی پر ما خرڅ کړه نو نبي کریم صلی الله علیه و آله دوه تور رنگي غلامانو په ورکولو سره هغه رانيوي. او بيا
يې وروسته د هيڅ يوه سره بيعت نه کوی تر څو پوري چي پوښتنه به يې وکړه چي هغه ازاد دي
او که غلام. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۲۲۵/۳، رقم: ۱۲۳-۱۶۰۲.

تشریح: ددغه حديث شريف څخه معلومه سوه چي يو غلام د دوو غلامانو په بدله کي رانيول
او پلورل جائز دي او همدارنگه دغه حديث ددې خبري دليل دی چي کوم شيان په سود کي
داخل نه دي د هغو تبادله په داسي ډول کول چي يوې خوا ته کم وي او بلي خوا ته زيات وي
جائز دي، په شرح السنه کي ليکلي دي چي علماؤ پر دغه بنياد باندي دا مسئله بيان کړې ده
چي يو حيوان د دوو حيوانانو په بدله کي لاس په لاس رانيول او پلورل جائز دي که څه هم د
دواړو خواوو څخه د يوه جنس حيوان وي يا د مختلفو جنسو، البته په دې باره کي د علماؤ
اختلافي قولونه دي چي ايا حيوان د حيوان په بدله کي په پور ورکول جائز دی که يا، په صحابه
کرامو کي يو ډله د عدم جواز قائل وه او حضرت ابن ابی رباح رضي الله عنه هم ددې قائل وو، او د امام
ابو حنيفة رحمه الله هم دا مذهب دی د هغوی دليل دادی چي د رسول الله صلی الله علیه و آله څخه نقل سوي دي چي

رسول الله ﷺ حیوان د حیوان په بدله کي په پور رانیولو او پلورلو څخه منع فرمایلي ده ، مگر ځیني صحابه کرام ددې د جواز قائل وه او دامام شافعي رحمه الله علیه په مذهب کي هم دا جائز دي .
د هم جنسو شیانو په تفاوت سره را کره او ور کره جائز نه ده

﴿۲۶۹۳﴾: وَعَنْهُ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ الصُّبْرَةِ مِنَ التَّمْرِ لَا يُعْلَمُ مَكِيلَتُهَا بِالْكَيْلِ الْمُسْتَى مِنَ التَّمْرِ . رواه مسلم .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ منع کړې ده له خرڅولو د ډيري (چي غټه کوټه خرماوي يو ځای پرته وي) د خرماوو چي معلومه نه وي اندازه د هغه په پیمانه معین سره له خرماؤ څخه . مسلم .

تخریج: مسلم في الصحيح ۱۱۶۲/۳، رقم: ۴۲-۱۵۳۰.

تشریح: رسول الله ﷺ د رانیولو او پلورلو د دغه صورت څخه منع فرمایلي ده چي یوې خواته د خرماوو د غیر معین اندازې کوټه وي او بلي خواته د خرماوو د معین مقدار مثلاً لس یا شل پیمانې کوټه وي ځکه چي په دغه صورت کي د هغه خرماوو مقدار غیر معلوم دي کیدای سي چي دغه کوټه د هغه بلي کوټي د مقدار څخه کم سي یا زیات سي ، ځکه نو په دغه دواړو صورتو کي د سود شکل پیدا سو ، مگر دا باید په خیال کي وي چي د رانیولو او پلورلو دغه صورت په خپلو کي د تبادلې کېدونکو داسي دوو شیانو په مینځ کي منع دی چي د یوه جنس څخه نه وي لکه څرنګه چي مخکي د خرماوو مثال ورکړل سوی دی ، هو د مختلف الجنس شیانو په رانیولو او پلورلو کي دغه صورت منع نه دی ځکه چي د مختلف الجنس شیانو په تبادلې کي کمی او زیاتوب هم جائز دی .

د سروزرو مسئله

﴿۲۶۹۴﴾: وَعَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ قَالَ اشْتَرَيْتُ يَوْمَ خَيْبَرَ قِلَادَةً بِاِثْنَيْ عَشَرَ دِينَارًا فِيهَا ذَهَبٌ وَخَرَزٌ فَفَصَّلْتُهَا فَوَجَدْتُ فِيهَا أَكْثَرَ مِنْ اِثْنَيْ عَشَرَ دِينَارًا .
د حضرت فضاله بن ابی عبید رضي الله عنه څخه روایت دی چي ما د خیبر د جګړې په کال کي یو امیل په دوولس دیناره رانیوي

دیناراً فیها ذهبٌ وخرزٌ ففصلتها فوجدت فيها أكثر من اثنی عشر دیناراً
چي په هغه کي سره زر هم وه او غمي هم وروسته مي د امیل څخه دواړه شیان جلا کړه نو سره زر

د دوو لسو دینارو څخه زیات سوه

فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لَا تُبَاعُ حَتَّى تُفْصَلَ . رواه مسلم .

ما د هغه ذکر رسول الله ﷺ ته وکړ نو نبي کریم ﷺ راته وفرمایل : تر څو پوري چي سره زراو غمي جلا جلا نسي داسي اميل پلورلای نسي . مسلم

تخریج : مسلم فی الصحيح ۱۲۱۳/۳، رقم: ۹۰-۱۵۹۱.

تشریح : د دغه حدیث شریف څخه معلومه سوه که چیري د سود په مال کي د داسي دوو هم جنسو شيانو سودا وکړل سي چي په هغو کي یو شی د غیر جنس څخه وي نو دا جائز نه دي مثلاً یو څوک په زرو پریولل سوي زیورات د زرو په عوض کي رانیسي یا وپلوري که هغه د اشرفیو په صورت کي وي یا په بل شکل وي نو لازمه ده چي مخکي د هغه زیوراتو څخه غمی وغیره بېل کړي او بیا د هغه زیوراتو خالص زر په برابر وزن واخستل سي دغه حکم د سپینو زرو په باره کي هم دی که چیري د سپینو زرو یو داسي زیور وغیره وي چي په هغه کي یو بل جنس هم ګډ وي نو د سپینو زرو په بدله کي که هغه د روپو په صورت کي وي یا په بل شکل وي نو د رانیولو او پلورلو په صورت کي ضروري ده چي د هغه زیوراتو څخه د سپینو زرو په بېلولو سره د بلي خوا د سپینو زرو سره وزن برابر کړل سي ، دا حکم ځکه دی چي هم جنس شيان په کموالي او زیاتوب سره د رانیولو او پلورلو په وجه د سود صورت پیدا نه سي مګر که چیري په سرو زرو باندي پریولل سوي زیورات وغیره د سپینو زرو په بدله کي رانیول سي یا وپلورل سي که هغه سپین زر د روپو په صورت کي او که په بل شکل کي وي یا ددې برعکس وي چي په سپینو زر سره پریولل سوي زیورات د سرو زرو په بدله کي رانیول سي یا وپلورل سي که هغه سره زر د اشرفی په صورت کي وي او که د بل شي په صورت کي نو په دغه صورت کي د هغه زیوراتو څخه غمی وغیره ایستل ضروري نه دي ځکه چي د مختلف جنس شيانو په سودا کولو کي کمی او زیاتوب جائز دی او په دې کي په کمی او زیاتوب سره د سود صورت نه پیدا کیږي .

الْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د سود په اړه در رسول الله ﷺ پیشگوئي

﴿۲۶۹۵﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَيَأْتِيَنَّ

د حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل : را به سي يوه زمانه
 عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى أَحَدٌ إِلَّا أَكَلَ الرِّبَا فَإِنْ لَمْ يَأْكُلْهُ أَصَابَهُ مِنْ بُخَارِهِ وَ
 پر خلکو باندې چې پرته له سود خوړو څخه به بل څوک پاته نسي که یو څوک پاته سي نو هغه
 ته به یې اثر رسيږي

يُرْوَى مِنْ غُبَارِهِ . رواه احمد و ابو داؤد والنسائي وابن ماجة .

او په يوه بل روایت کې دي چې هغه ته به د سود گرځ رسيږي . (احمد ابو داؤد نسائي ابن ماجة)
تخريج: احمد في المسند ۲/ ۴۹۴، و ابو داود في السنن ۳/ ۶۲۷، رقم: ۳۳۳۱، والنسائي ۷/ ۲۴۳، رقم:
 ۴۴۵۵، وابن ماجة في السنن ۲/ ۷۶۵، رقم: ۲۲۷۸.

تشریح: د بخار يا غبار څخه مراد د سود اثر دی مطلب دادی چې د سود د عام کېدو په زمانه
 کې که یو سړی په ښکاره د سود د سودا څخه ځان وساتي نو بیا به هم هغه په یو صورت کې د
 سود تر اثر لاندې وي مثلاً هغه به د یو سود خوړونکي مزدوري یا منشي وي یا به د یو سودي
 کاروبار شاهد وي یا به د سودي کاروبار په مینځ کې رابطه پیدا کونکی وي یا د هغه خپل نور
 ذاتي او تجارتي معاملات به د سود خوړونکي سره وي .

همدارنگه دغه سړی هم بالواسطه د سود په مال سره خپل مال چټلوي یا دا چې د سود د
 دائرې په پراخېدو سره د تجارت او معیشت پر هر کونج باندې حاوي وي نو بیا د سود مال به هر
 سړي ته په یو صورت کې خامخا رسيږي، د مثال په توګه په نن زمانه کې تاسو یو پرهیزګار
 سړی وینئ چې دومره دینداره او پرهیزګار وي چې د هغه د اعتقادي او عملي ژوند هیڅ یو اړخ
 داسې نه دی چې د ذرې په اندازه کوږوالی هم معلوم نه سي او د دغه سړي پاکي او پرهیزګاري
 یو مثالي حیثیت لري مګر کله چې دغه سړی د خپلو بچیانو لپاره یو شی رانیسي نو ایا هغه
 سړی په خپله هم دا تصور کوي چې زه دغه شی په خپلو بچیانو باندې خورم یا یې خپله خورم دا
 معلومه نه ده چې دغه شی د څومره سودي ذرائعو او څومره سودي کاروبار د مرحلو څخه په
 تېرېدو سره زما لاس ته رارسیدلی دی ، د حدیث مفهوم دادی چې په راتلونکې زمانه کې به د
 سود لعنت دومره پراخ سي چې هر سړی په شعوري او غیر شعوري توګه سره په دې کې اخته وي
 څوک چې به بلا واسطه سود خوري او څوک به بالواسطه ددې کونکی وي او څوک به بالکل په
 غیر شعوري توګه سره ددې تر اثر لاندې وي .

د مختلف الجنس شیانو لاس په لاس را کړه وړ کړه

﴿۲۶۹۶﴾: وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ

د حضرت عبادہ بن صامت رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل :

لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ وَلَا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ وَلَا الْبُرَّ بِالْبُرِّ وَلَا الشَّعِيرَ

سره زرد سرو زرو په بدله کې مه خرڅوئ نه سپین زرد سپینو زرو په بدله کې نه غنم د غنمو په بدله کې نه اوربشي

بِالشَّعِيرِ وَلَا التَّمَرِ بِالتَّمَرِ وَلَا الْمِلْحَ بِالْمِلْحِ إِلَّا سَوَاءً بِسَوَاءٍ عَيْنًا بَعِيْنٌ يَدًا

د اوربشو په بدله کې نه خرما وي د خرماؤ په بدله کې او نه مالګه د مالګې په بدله کې مګر بالکل برابر پر برابر به یې خرڅوئ د نغدو په بدله کې نغد او لاس

بِيدٍ وَلَكِنْ يَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالْوَرِقِ وَالْوَرِقَ بِالذَّهَبِ وَالْبُرَّ بِالشَّعِيرِ وَالشَّعِيرَ

په لاس یې خرڅوئ او سره زرد سپینو زرو په بدله کې او سپین زرد سرو زرو په بدله کې او غنم د اوربشو په بدله کې او اوربشي

بِالْبُرِّ وَالتَّمَرِ بِالْمِلْحِ وَالْمِلْحَ بِالتَّمَرِ يَدًا بِيدٍ كَيْفَ شِئْتُمْ . رواه الشافعي

د غنمو په بدله کې او خرما د مالګې په بدله کې او مالګه د خرما په بدله کې لاس په لاس خرڅوئ څنګه چې تاسو غواړي خرڅوي یې . (شافعي)

تخریج: الشافعي فی ترتیب المسند ۱۵۸/۲، رقم: ۵۴۶.

تشریح: د حدیث شریف خلاصه داده که چیرې د داسې دوو شیانو سودا وکړل سي (لکه غنم د غنمو په بدله کې) نو په دغه صورت کې برابر کېدل او لاس په لاس کېدل ضروري دي او که چیرې د داسې دوو شیانو سودا وکړل سي چې هم جنس نه وي بلکه بېل بېل جنسونه وي (لکه غنم د اوربشو په بدله کې) نو په دغه صورت کې یوازې لاس په لاس کېدل ضروري دي او برابر کېدل ضروري نه دي .

د وچو او تازه میوو مسئله

﴿۲۶۹۷﴾: وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَاصٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت سعد بن وقاص رضي الله عنه څخه روایت دی چې ما واورېدل چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه

وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنْ شَرَى الثَّمَرِ بِالرُّطْبِ فَقَالَ أَيْنُقْصُ الرُّطْبُ إِذَا يَبَسَ فَقَالَ

د وچو خرماؤ په بدله کې د تازه خرماؤ اخیستلو په اړه پوښتنه وسوه نو نبی کریم صلى الله عليه وسلم ورته وفرمایل: ایا د وچو خرماؤ وزن د لنډو خرماؤ په مقابل کې کمیږي؟ ورته وویل سوه.

نَعَمْ فَنَهَى عَنْ ذَلِكَ. رواه مالك و الترمذي و ابوداؤد و النسائي و ابن ماجة.

بلي هو! نو نبی کریم صلى الله عليه وسلم د دې د خرڅولو څخه منعه وکړه. (ترمذي مالک ابوداؤد نسائي ابن ماجة).

تخريج: مالک في الموطأ ۲/ ۶۲۴، رقم: ۲۲، و الترمذي في السنن ۳/ ۵۲۸، رقم: ۱۲۲۵، و ابوداؤد في السنن ۲/ ۶۵۴، رقم: ۳۳۵۹، و النسائي في السنن ۷/ ۲۶۸، رقم: ۴۵۴۵، و ابن ماجة ۱۲/ ۷۶۱، رقم: ۲۲۶۴.

تشریح: رسول الله صلى الله عليه وسلم د وچو او تازه خرماوو د سودا څخه ځکه منع فرمایلي ده چې په دغه صورت کې د برابر کېدو شرط فوت کېږي چې د هغه په وجه د سود کاروبار کېږي، د امام مالک، امام شافعي، امام احمد او نورو اکثر و علمائو څخه پرته په حنفیه کې امام ابویوسف او امام محمد هم پر دغه حدیث عمل کړی دی، او امام ابوحنیفه رحمته الله علیه د هم جنس وچو او تازه میوو سودا جائز ګرځولې ده په شرط د دې چې دواړو خواوو ته میوه په مقدار یا وزن کې برابر وي، دغه حدیث د نسیه پر صورت محمول کړی دی یعنې د امام ابوحنیفه رحمته الله علیه په نزد په حدیث کې د ذکر سوي منع تعلق په هغه صورت کې دی کله چې یوې خوا ته نقد وي او بلي خوا ته د پور وده وي نو د پورتنی حدیث څخه امام ابوحنیفه رحمته الله علیه چې کوم مراد اختیار کړی دی د دې ثابتید د یو بل روایت څخه هم کېږي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د تازه خرماوو په بدله کې د وچو خرماوو سودا کول د پور په صورت کې منع کړی دی او په دغه مسئله کې چې حکم د وچو او تازه خرماوو دی دا حکم د نورو میوو مثلاً انگورو وغیره هم دی او د وچو او تازه غوښو معامله هم په دغه حکم کې داخله ده.

د غوښو او حیوانانو تبادله

﴿۲۶۹۸﴾: وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ مُرْسَلًا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ بَيْعِ اللَّحْمِ بِالْحَيَوَانِ قَالَ سَعِيدٌ كَانَ مِنْ مَيْسِرِ أَهْلِ
الْجَاهِلِيَّةِ . رواه في شرح السنة

د حضرت سعيد بن مسیب رضی اللہ عنہ څخه مرسل روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم غوښه د حیوان په بدله
کي خرڅولو څخه منعه کړې ده د سعيد بیان دي چې دا طریقه د جاهلیت د خمار څخه وه. شرح السنة
تخریج: شرح السنة ۷۶۸، رقم: ۲۰۶۶.

تشریح: د جاهلیت په زمانه کي د خمار څخه مراد دادی چې څرنګه د خمار په صورت کي په
غلطه طریقه سره د خلکو مال خوړل کيږي همدارنګه دلته هم دغه صورت پیدا کيږي که څه هم د
طریقې په اعتبار دواړه صورتونه مختلف دي ځکه چې په هغه کي خمار کيږي او په دې کي
معامله کيږي.

امام شافعي رحمته اللہ علیہ فرمایي چې دغه حدیث شریف ددې خبري دلیل دی چې د څارویو په
بدله کي د غوښي معامله حرامه ده که څه هم غوښه د هغه څاروي د جنس څخه وي یا د بل
څاروي د جنس څخه وي او که څه هم هغه څاروی خوړل کيږي یا نه خوړل کيږي ، د امام
ابو حنیفه رحمته اللہ علیہ په نزد دا معامله جائز ده د هغه دلیل دادی چې په دغه معامله کي د یو موزون
شي تبادله د یو غیر موزون شي سره کيږي چې په هغه کي دواړو خواوو ته د شيانو برابر کېدل
ضروري نه دي او ظاهره ده چې د تبادلې او رانیولو او پلورلو دغه صورت جائز دی، مګر په
دغه صورت کي سودا کول لاس په لاس کېدل ضروري دي ځکه په حدیث کي د ذکر سوي منع
تعلق په اصل کي د غوښو او د څارویو په مینځ کي سودا په هغه صورت کي ده کله چې سودا
لاس په لاس نه وي بلکه یوې خواته نقد وي او بلې خواته پوروي.

د دوو حیواناتو تبادله

﴿۲۶۹۹﴾: وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الْحَيَوَانِ

بِالْحَيَوَانِ نَسْئَةً . رواه الترمذي و ابوداؤد والنسائي وابن ماجة والدارمي

د حضرت سمره بن جندب رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د حیوان په بدله کي حیوان په
وعده یعنی قرض خرڅولو څخه منعه فرمایلي ده. (ترمذي ابوداؤد نسائي ابن ماجة دارمي)

تخریج: الترمذي في السنن ۵۳۸۳، رقم: ۱۲۳۷، وابوداود في السنن ۶۵۲۳، رقم: ۳۳۵۶، والنسائي ۲۹۲۷، رقم: ۴۶۲۰، وابن ماجه ۷۶۳۲، رقم: ۲۲۷۰، والدارمي ۳۳۱۲، رقم: ۲۵۶۴.

د غیر مثلي شي د پور اخيستلو مسئله

﴿۲۷۰۰﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن عمرو بن عاص رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ

أَمَرَهُ أَنْ يُجَهَّزَ جَيْشًا فَنَفَدَتْ الْإِبِلُ فَأَمَرَهُ أَنْ يَأْخُذَ قِلَاصَ الصَّدَقَةِ فَكَانَ

هغه ته د فوج سامان د ترتيبولو امر وکړ او کوم وخت چي د اوبنانو کمي سوه نويې وفرمايل:
د صدقي د اوبنانو په بدله کي قرض واخله

يَأْخُذُ الْبَعِيرَ بِالْبَعِيرَيْنِ إِلَى إِبِلِ الصَّدَقَةِ. رواه ابوداؤد

نو عبد الله به يو اوبن د دوو اوبنانو په بدله کي د صدقي له اوبنانو په وعده رانيول. (ابوداؤد)

تخریج: ابوداود في السنن ۶۵۲۲، رقم: ۳۳۵۷.

د لغاتو حل: قلائص: جمع قلوص وهو الفتى من الابل (خوان اوبن).

تشریح: د حديث په مطلب باندي د پوهېدو څخه مخکي په يو بنيادي خبره باندي پوه سئ چي يوازي د هغه شي پور اخستل صحيح دي چي خپل مثل لري په دې معنی چي داسي شي پور ورکونکي ته بېرته ورکول کيدای سي لکه غله، هگۍ، غوښه، روپۍ او داسي نور دغه شيانو ته مثلي ويل کيږي او کوم شيان چي داسي وي چي د هغه شي پور وړي ته ورکول مشکل وي نو د هغه پور صحيح نه دی لکه ميوه، څاروی او داسي نور شيان چي دې ته غير مثلي وايي.

اوس حديث شريف ته راسئ، حضرت عبدالله رضي الله عنه ته د رسول الله ﷺ دغه حکم چي هغه

دي په زکوة کي د اوبن په بدله کي اوبن واخلي، ددې مطلب دادی چي هغه دي د يو چا څخه په دې شرط د پور په توگه اوبن اخلي کله چي په زکوة کي حاصليدونکي اوبنان راسي نو هغه به د هغه پور ادا کړي، د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد د غير مثلي شي پور اخستل جائز نه دي او اوبن هم غير مثلي دی ځکه چي ددغه حديث په باره کي حنفيه وايي چي رسول الله ﷺ حضرت عبدالله رضي الله عنه ته دا حکم هغه وخت ورکړی وو کله چي د غير مثلي شي پور اخستل هم جائز وه مگر وروسته د غير مثلي شي د پور اخستلو جواز ختم سوی دی ځکه نو دغه حديث منسوخ دی.

شيخ عبد الحق رحمه الله ددغه حديث حکم پر بيع باندي په محمول کولو سره وايي چي ددغه حديث څخه دا معلومېږي چي څاروي د څارويو په بدله کي په پور رانيول او پلورل جائز دي ، حال دا چي زموږ (يعني حنفي) علماؤ د حضرت سمره رحمه الله د حديث (چي مخکي تېر سوی دی) مطابق دا منع گرځولي دي ، تورپشتي رحمه الله وايي چي د حضرت عبدالله ابن عمرو رحمه الله دغه روايت ضعيف دی او د حضرت سمره رحمه الله روايت تر دې زيات قوي دی ځکه حنفیه د حضرت سمره رحمه الله پر حديث باندي عمل کوي ، يا دا چي رسول الله ﷺ دغه حکم هغه وخت ورکړی دی کله چي د دوو هم جنسو شيانو سودا د رباء په حکم کي داخل نه وه مگر کله چي د سودا دغه صورت سود وگرځيدی نو ددغه حديث دغه حکم هم منسوخ وگرځيدی .

الفصل الثالث (دریم فصل)

په پور کي د سود مسئله

﴿۲۷۰۱﴾: عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الرَّبَا فِي النِّسَاءِ . وفي رواية قال : " لا ربا فيما كان يدا بيد . متفق عليه .

د حضرت اسامه بن زيد رحمه الله څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : سود په قرض کي دي او د بل يوه روايت دا الفاظ دي په هيڅ شی کي سود نسته چي لاس په لاس (سودا) وي . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۸۱/۴، رقم: ۲۱۷۸، ومسلم ۱۲۱۸/۳، رقم: ۱۵۹۶-۱۰۳.

تشریح: د پور په کاروبار کي د سود مطلب دادی چي د سود په صورت کي داسي معامله پيدا کېږي چي په هغه کي د دوو هم قدر شيانو يو تر بله تبادله کي د پور شکل وي چي يوې خوا ته نقد ورکړي او بلې خوا ته د پور سودا وي که څه هم د دواړو شيانو جنس مختلف وي او برابر برابر وي مثلاً يو څوک يو چاته اوربشي ورکړي چي د هغه څخه غنم واخلي نو په دغه سودا کي کمي او زياتوب هم جائز دی په شرط ددې چي لاس په لاس معامله وي که د يوې خوا څخه پور وي نو بيا دغه معامله جائز نه ده او د سود صورت به وي همدارنگه په هغه معامله کي سود نه وي کوم چي لاس په لاس وي مطلب دادی چي د داسي دوو شيانو تبادله وکړل سي چي د يوه جنس وي او برابر وي او دواړي خواوي خپل شی په هغه مجلس کي په خپل قبضه کي واخلي نو دا جائز دي او د سود صورت نه دی او که چيري دواړه شيان د يوه جنس څخه وي نو بيا په کمي

او زیاتوب سره په معامله کي هم دا معامله جائز ده او د سود صورت به نه وي په شرط ددې چي معامله لاس په لاس وي .

پر سود خوړلو باندي وعید

﴿۲۷۰۲﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَنْظَلَةَ غَسِيلِ الْمَلَائِكَةِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ

د حضرت عبد الله بن حنظله غسيل ملائکه ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دِرْهَمٌ رِبَاً يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ
د سود يو درهم چي څوک قصداً و خوري د شپږ دېرش زناگانو څخه زیاته گناه لري .

وَثَلَاثِينَ زَنِيَةً. رواه أحمد والدارقطني وروى البيهقي في شعب الإيمان
عن ابن عباس وزاد: وقال من نبت لحمه من السحت فالنار أولى به

(احمد دارقطني) او په بیهقي په شعب الايمان کي د ابن عباس ﷺ څخه دا روايت نقل سوي دي او دا الفاظ يې زیات کړي دي نبي کریم ﷺ وفرمايل: کومه غوښه چي نشو نمويې په حرام مال سره سوي وي هغه د دوېځ لائقه ده .

تخریج: الامام احمد في المسند ۵/ ۲۲۵، والدارقطني ۱۶/ ۳، رقم: ۴۸، البيهقي في شعب الإيمان ۱۴/ ۳۹۲، رقم: ۵۵۱۸.

تشریح: په حدیث شریف کي ذکر سوی وعید د هغه سړي په باره کي دی چي د سود مال په دې پوهېدو سربېره خوري چي دغه مال د سود په ذریعه حاصل سوی دی ، همدارنگه ددغه وعید تعلق د هغه سړي سره هم دی چي هغه په ناخبرتیا کي د سود مال خوري په شرط ددې چي هغه په ناخبرتیا کي خپله د هغه د کوتاهی او لاپرواهی دخل وي .

علماء کرام وایي چي د سود خوړلو گناه ته د زنا د گناه څخه سخته او لویه گناه ځکه ویل سوي دي چي د سود خوړونکي په حق کي الله تعالی څومره سخت او غضبناک تنبیه فرمایلي ده دومره سخت او غضبناکه تنبیه یې نه د زنا په باره کي فرمایلي ده او نه د بلي گناه په باره کي، سود خوړونکی الله تعالی داسي متنبه کړی دی :

فاذنوا بحرب من الله ورسوله : د الله تعالی او د هغه د رسول له خوا د جنگ اعلان واورئ. په دې خبره هر د شعور خاوند پوهیږي چي د چا پر خلاف د جنگ د اعلان څه مطلب دی، ظاهره ده

چي الله تعالى او د هغه رسول د کوم چا پر خلاف د جنگ اعلان وکړي يا کوم څوک چي د الله تعالى او د هغه د رسول سره په جنگ سي نو د هغه محرومي، شقاوت، بدبختي او د دنيا او آخرت د تباهي او بربادۍ څه اندازه لگيدلای سي .

علماء کرام دا هم وايي چي د سود خوړونکي په حق کي دومره سخت وعيد او دومره سختوالي سبب دادی چي د سود په باره کي په عملي توگه سره د گمراهۍ صدور نه کيږي بلکه د سود پيژندل مشکل کېدو په وجه په عامه توگه په اعتقادي گمراهۍ کي هم خلک اخته کيږي د هغه نتيجه دا سي چي اکثر خلک سود حرام نه گڼي بلکه د هغوی ذهن او فکر باندي د گمراهۍ او کوږوالي دومره تياره خپره سوې وي چي هغوي سود حلال گڼي او دا هم معلومه ده چي د سود د حرمت اعتقاد درلودلو سره د هغه کونکي په عملي گمراهۍ يعني گناه کبیره کي دی چي پر هغه باندي معافي هم ممکن ده ، مگر د سود د حرمت اعتقاد نه درودل بلکه دا حلال گڼل اعتقادي گمراهي ده چي د هغه نتيجه کفر دی او د هغه معافي او بخښنه ناممکن ده ، او حال دا چي زنا يو داسي کار دی چي د هغه د حرمت او خرابۍ څخه هيڅوک انکار نه سي کولای کوم څوک چي په دغه فعل کي اخته وي هغه هم د دغه خرابۍ په هر صورت اعتقاد لري تردې چي يوازي اسلام نه بلکه د دنيا په هر مذهب کي زنا يو خراب کار تصور کيږي او هيڅوک دا حلال او جائز نه گڼي . اوس پاته سوه دا خبره چي د شپږ دېرش عدد په خاصه توگه ولي ذکر سوی دی نو کيدای سي چي د دې مقصد محض د سود د حرمت اهميت بيانول وي چي الله تعالى او د هغه رسول ښه په پوهيږي .

﴿۲۴۰۳﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّبَا سَبْعُونَ جُزْءًا أَيْسَرُهَا أَنْ يَنْكَحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمايل : د سود د گناه او يا يمه برخه د دې گناه داسي ده لکه څوک چي د خپلي مور سره نکاح وکړي .

تخریج: سنن ابن ماجه ۷۶۴/۲، رقم: ۲۲۷۴. البيهقي في شعب الايمان ۳۹۴/۴، رقم: ۵۵۲۱.

﴿۲۴۰۳﴾: وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الرَّبَا وَإِنْ كَثُرَ فَإِنَّ عَاقِبَتَهُ تَصِيرُ إِلَى قُلٍّ . واهما ابن ماجه والبيهقي في

شعب الایمان . وروی أحمد الأخیر .

د حضرت ابن مسعود رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : د سود مال په ظاهره زیاتیري لیکن پای یې کم وي . دا دواړه حدیثونه ابن ماجه او بیهقي روایت کړيدي او دویم حدیث احمد روایت کړی دی .

تخریج : سنن ابن ماجه ۷۶۵۱۲ ، رقم : ۲۲۷۹ ، واحمد في المسند ۱۱/۳۹۵ ، البيهقي في شعب الایمان ۱۴/۳۹۲ ، رقم : ۵۵۱۱ .

تشریح : په سودي کاروبار سره تر لاسه کېدونکی مال په ظاهره خو ډېر زیات معلومیږي مگر په سودي مال کي د خیر او برکت هیڅ جز نه وي ځکه نو په پای کي هغه مال داسي تباه او برباد سي چي د هغه نوم او نښان هم نه پاته کیږي ، دا محض یوه وعیدی خبره نه ده بلکه دا یو داسي حقیقت دی چي هره ورځ معلومیږي دغه حقیقت قرآن کریم هم په دغه الفاظو کي واضح کړی دی : **يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ** : الله تعالی سود ختموي او صدقات زیاتوي .

د دغه آیت کریمه مطلب دادی چي انسان کوم مال په سود سره تر لاسه کوي الله تعالی هغه ختموي ، په دغه آیت کریمه کي د سود او صدقې په یو ځای ذکر کولو سره چي د کوم مال په گټلو سره هغه د الله تعالی په لاره کي خرڅ کړل سي هغه الله تعالی زیاتوي یعني په دغه آیت کریمه کي سود او صدقه یو ځای ذکر کولو سره دا واضحه سوې ده چي د دغه دواړو په حقیقت کي تضاد دی او د دغه دواړو په مینځ کي د تضاد ښوونه هم سوې ده ، د دواړو په حقیقت کي تضاد دادی چي په صدقه کي بېله معاوضې او بېله طمع انسان خپل مال محض د الله تعالی د رضا لپاره نورو ته ورکوي او په سود کي بېله یو معاوضې انسان محض د مال او زرد هوس او دولت د زیاتوب د جذبې لپاره مال تر لاسه کوي ، همدارنگه د دواړو د کونکونیت او غرض بېل بېل وي چي صدقه کونکی محض د الله تعالی د رضا او د آخرت د ثواب لپاره د خپل مال د ختمولو یا کمولو د فیصلې په کولو سره یوه لویه قرباني کوي او سود کونکی محض د دنیاوي حرص او طمع په وجه د الله تعالی او د هغه د رسول د غصې او ناراضگۍ څخه په بې پروا کېدو سره په خپل اوسني مال کي د زیاتوب خواش لرونکی وي ، دا خو د سود او صدقې د حقیقت تضاد وو د دواړو د نتائجو تضاد دادی چي کوم مال د الله تعالی د ناراضگۍ د پروا کولو څخه پرته په ناجائزه طریقه یعني سود سره تر لاسه کیږي الله تعالی هغه ختموي یا د هغه څخه برکت پورته کوي ددې پر خلاف کوم څوک چي د الله تعالی د رضا او خوښۍ لپاره خپل مال نورو ته

ورکوي الله تعالى د هغه مال زیاتوي په دې توګه چې د هغه په اوسني مال کې خیر او برکت اچوي،
د دغه آیت کریمه په ضمن کې د دواړو په نتائجو کې د تضاد مطلب مفسرینو داسې بیان
کړی دی چې د سود نیست او نابود کولو او د صدقې د زیاتولو تعلق د آخرت سره دی یعنې
سود خور ته د هغه مال په آخرت کې هیڅ ګټه نه رسوي بلکه د عذاب سبب ګرځي او د صدقه
کونکي مال په آخرت کې د هغه لپاره د ابدی سعادتونو او راحتونو ذریعه جوړېږي، او د سود
ختمېدل او د صدقې زیاتېدل د آخرت سره تعلق او د هغه آثار په دغه دنیا کې معلومېږي سود
چې په کوم مال کې ګډه سې ځینې وختونه هغه مال داسې تباړه او برباد سې چې د هغه وهم او
ګمان هم نه کیږي لکه څرنګه د سود په بازارونو کې په عامه توګه لیدل کیږي چې لوی لوی
کروړ پتیان او سرمایه داره خلک د یوالي سې که څه هم په بې سوده کاروبار کې هم د ګټې او
تاوان احتمال وي او په دې وجه ځینې وختونه بې سوده تجارت کونکي ته هم په تجارت کې
تاوان رسیږي مګر داسې تجار چې پرون کروړ پتي وو او نن د یوې روپۍ محتاج دی دا یوازي د
سود په کاروبار کې پېښېږي.

په هر حال څرنګه چې مخکې ښوول سوي دي چې د سودي مال زیاتېدل او په آخر کې برباد
کېدل محض د یو شرعي وعید د درجې خبره نه ده بلکه تجربه هم پر دې شاهد ده چې د سود مال
هر څومره زیات سې مګر هغه عموماً تر پایه نه وي چې د هغه ګټه نسلونو ته ورسیږي داسې یو
صورت خامخا پېښېږي چې سودي مال ختم یا کم کړي.

د سود خوړونکي په ظاهري خوشحالی مه خطا کیږئ

نن سبا د سود کاروبار عام دی ځای پر ځای د سود کاروبار جاري دی د هغوی په نزد په
ظاهري توګه سره د دولت زیاتوب معلومېږي د عیش او عشرت اسباب هري خوا ته معلومېږي
ځکه چې په عامه توګه سره خلکو ته شبه کیږي چې نن سبا خو سود خوړونکو ته ډېر راحت تر
لاسه دی هغوی د بنگلو، او لوړو لوړو ماڼیو خاوندان دي، خادمان او د شان او شوکت ټول
سامان ورسره موجود دی ځکه نو دا څرنګه ویل کېدای سې چې سود خوړونکي ته په دنیا کې
راحت نه تر لاسه کیږي او د هغوی مال او زړه هغوی ملګرتیا نه کوي حالانکه که غور او فکر
و کړل سې نو دا خبره څرګندیږي چې د راحت په سامان او راحت کې ډېر فرق دی د راحت سامان
خو تاسو د کارخانو او بازار څخه تر لاسه کولای سې هغه د سرو زرو او سپینو زرو په بدله کې تر
لاسه کېدای سې مګر د کوم شي نوم چې راحت دی هغه نه په یو کارخانه کې جوړېږي او نه په یو
بازار کې خرڅیږي بلکه هغه د یو داسې روحاني اطمینان او د زړه د یو داسې سکون نوم دی چې

د الله تعالیٰ د رحمت په صورت کي انسان ته ورکول کيږي چي ځيني وختونه بهې سرمایې او بهې سامانه انسان او حیوان ته تر لاسه کيږي او ځيني وختونه په زرگونو د عیش او عشرت د اسباب او د راحت د سامان درلودلو سرپرته نه سي تر لاسه کېدای ، خوب ته فکر وکړئ دا خوب څه شی دی د یو راحت او سکون نوم دی ددې د تر لاسه کولو لپاره تاسو دا کولای سئ چي یو ښه د خوب ځای جوړ کړئ چي په هغه کي د هواء او رڼا پوره انتظام وي په لوړه کچه پلنگونه وي په زړه پوري بسترې او بالبنستونه وي مگر تاسو په خپله وواياست ایا ددغه سامانو په تر لاسه کېدو سره د خوب راتلل لازمي دی ؟ که تاسو ته په خپله ددې تجربه نه وي نو هغه په زرگونو خلک به ددې جواب په نفی کي ورکړي کومو ته چي د یو وجه څخه خوب نه ورځي د هغوی لپاره دغه سامان بهې گټي دی تر دې چي کله خوب کوي نو دواوي هم جواب ورکړي د خوب لپاره سامان خويې د بازار څخه راوړ مگر خوب په هیڅ قیمت نه سي راوړل کېدای ، همدارنگه نور لذتونه او خوندونه ددې اسباب خو په روپو تر لاسه کېدای سي مگر ددغه راحتونو او لذتونو تر لاسه کېدو ددغه اسباب د موجود کېدو سرپرته هم ضروري نه دي ، په دې خبره باندي د پوهېدو څخه وروسته د سود خوړونکو حال ته فکر وکړئ نو د هغوی سره به تاسو هر څه پوښئ مگر د راحت او اطمینان نوم به هم پیدا نه کړئ هغوی په خپل حرص او هوس کي د خپل ځوښو د کولو او د خپل یو کروړ د یونیم کروړ او دوه کروړه جوړلو کي داسي مست معلومېږي چي نه د هغوی ته د خپل خوراک او څښاک هوش وي او نه د خپل کورنۍ خیال او فکر ، په ایمان سره وواياست ایا اطمینان او راحت داسي تر لاسه کيږي چي د سهار څخه تر ماښام پوري او د ماښام څخه تر سهار پوري د مالت او دولت په بازارو کي د خپل ځان فنا کولو نوم راحت دی ، څومره بهې عقله دي هغه خلک چي هغوی د راحت د اسبابو نوم راحت اېښی دی او کوم چي حقيقي راحت دی د هغه څخه په مېلونو ليري دي .

سود خوړونکي ته حقيقت عزت نه تر لاسه کيږي

یو شتمن انسان د مال او دولت انبار ځکه جمع کوي چي هغه ته د دنیا اطمینان ، سکون او راحت تر لاسه سي او هغه په ټولنه کي د عزت او وقار ژوند تېر کړي مگر د سود خوړونکي د راحت حال خو معلوم سو چي د هغه په نزد په ظاهري توگه سره د مال او دولت زیاتوالي او د عیش او عشرت او راحت او آرام ټولو اسبابو د موجود کېدو سرپرته دغه بد بختو ته د حقيقي راحت او اطمینان دولت په برخه نه وي او د زړه او دماغ سکون چي د الله تعالیٰ د لوی نعمت نوم دی د هغه څخه بالکل محروم دی ، اوس د عزت او وقار معاملې ته راسئ سود خوړونکی د سود په

لعنت کي په پرله پسې اخته کېدو په وجه په طبعي توګه سره بې رحم او په زړه تنګ وي او د هغه کسب دا وي چي هغه د مصیبت وهلي او مفلس خلکو د مصیبت او مفلسۍ څخه د ګټې اخیستلو او د هغوی د ویني په څښلو سره خپل ځان وپالي د دغه مقصد لپاره هغه د لوړې څخه د فریاد کونکو بچیانو د لاس څخه د وچي ډوډۍ توتیه اخیستلو او د غریبي حیاداري ښځي د بدن څخه د جامې اخیستلو څخه هم منع نه کوي د دغه شقاوت او سخت زړه والي کي دا څرنگه ممکن کیدای سي چي د خلکو په زړو کي د سود خوړونکي عزت او وقار پیدا سي تاسو د خپل سیمي تر ټولو لوی سود خوړونکي ته فکر وکړئ د هغه کڅوڼه د سرو او سپینو زرو او د روپو د څومره لویو ذخیرو څخه ډکي وي د هغه په کور کي د مال او دولت څومره خزاني خوندي وي مګر ایا د خلکو په نظر کي د هغه ادنا عزت هم وي؟ بې کسه او مجبور خلک د خپل ضرورت او احتیاج په وجه د هغه په مخکي لاس غزوي مګر د هغوی په زړونو کي د هغه لپاره د عزت او احترام ادنا جذبه هم نه وي، په ټولنه کي د هغه حیثیت د هغه درنده په اندازه هم نه وي کوم چي د ځان لپاره د انسانانو د بدن څخه د غوښو د توتۍ په پرېکولو سره هغوي د هډوکو په غالب بدلوي، د دې نیتجه دا سي چي هغه د انسانانو په هره طبقه کي د هغه انساني شرف او احترام څخه محروم وي کوم چي یو انسان د بل انسان په مخکي د عزت او وقار شخصیت جوړلو سره وړاندي کوي.

د نن بې ارامې او اقتصادي بدحالي د سود له کبله ده

د سود خوړلو پریو بل اړخ باندي هم نظر واچوئ، لوی مصیبت دادی چي ساینسي ارتقاء او مادي عروج انسان ته د ژوند تېرولو طریقه څرنگه وښودل چي د سوچ او پوهېدو تر طریقو پوري بدل سوي دي د نن انساني ذهن او د فهم او فراست د پختګۍ د دعوو سربېره د غور او فکر یو مخصوص طرز څخه مخته سوي نه دي د نن دنیا چي د انسان چاپیره په خالص مادي غالب کي اچول سوي د نوي ذهن د مصنوعي نظریاتو چر کوم حصار راغلی دی هغه د سوچ او فکر ټولو صلاحیتونه د مال او زر په یو خاص ماحول کي مقید کړی دی او د فکر او نظر د احساساتو د حقیقي نیکی او بدۍ د قوت د امتیاز څخه په محروم کولو سره یوازي د دنیا د ظاهري ګټو او راحتونو بنديان یې جوړ کړي دي ځکه نو نن د همېشه تسلیم سوي صداقتونه د انکار وړ سوي دي او د زرګونو کلونو حقیقي نظریات د ماتي وړ ګڼل کیږي د اسلام د یو پوخ حقیقت دی چي سود حرام دی د هر فرد لپاره د هري طبقې لپاره او د هري زمانې لپاره او په هر حالت کي مګر ځيني خلک داسي هم دي چي په ظاهره خو پوه وي مګر د اوسنۍ زمانې

مصنوعي افکارو او نظریاتو هغوی د دین او شریعت د حقیقي لاري څخه ليري ساتلي دي او د هغوی پر ذهن او فکر باندي د اوسني دور خاص ټاپې هغوی د جهالت په تبارو کي گمراه کړي دي د هغوی په نزد نه یوازي د سود د حرمت حقیقت په نن زمانه کي یو د عمل نه وړ شی دی بلکه د مادي خوشحالیو او د تجارتي کامیابیو په لارو کي یو خنډ هم دي د هغوی په نظر د اوسني اقتصادي نظام چي د سود په پنځو کي راگیر دی یوازي د یوه فرد، یوه قوم او یوه هیواد لپاره نه بلکه د ټولي دنیا اقتصادي استحکام او د انسانیت د اقتصادي خوشحالی ضامن دی هغه لوی لوی سرمایه دار هیوادونه چي هغوی د سود په شکل کي د غریبو قومونو او پس پاته هیوادونو د اقتصاد او معیشت د روح په کښلو سره هغوی یې د دنیا فقیران ګرځولي دي د دغه لیونیانو په نظر کي د انسان اقتصاد کامیابي د هغوی د اقتصادي اطمینان یوازیښی ذریعه ده دا خلک په دغه خوش فهمی کي اخته دي چي سرمایه دار طاقتونه د غریبو هیوادونو او د بدحالی د ښکار قومونو لپاره د خپلو خزانو خولې چي خلاصوي هغوی په حقیقت کي د عالمي ورورولی او بین الاقوامي اقتصادي خوشحالي پوري د هغوی د حقیقي جذباتو، ایثار او همدردی مظهر دی حالنکه که لږ هم د فکر او غور څخه کار واخستل سي نو دغه حقیقت د ورځي په ډول ځلانده کیږي چي دا هر څه د دغه هوس او عیاری د ترقي یافته لاره ده چي پر هغه باندي په تللو سره مخکي خویو انسان د بل انسان وینه څښلې ده او اوس پر دغه لاره باندي تلونکی یو قوم او یو هیواد د نورو قومونو او نورو هیوادونو وینه څښي بس فرق دومره دی چي مخکي یو فرد یا یوه طبقه د سود د اقتصادي تباهی ښکار سوې وه او دا یې محسوس کول مګر نن پوره پوره هیوادونه او پوره پوره قومونه د سود د اقتصادي تباهی په غیر محسوس توګه سره په ښکار کېدو سره خپل وقاریې د سود خوړونکو سره ګرو کړی دی.

د کوم پوهاند نظر چي د دنیا د دغه اقتصادي منصوبو باندي دی چي تر هغه لاندی سرمایه دار هیوادونه پس مانده قومونو او ترقي کونکو هیوادونو ته هر کال د اربونو ډالر مرسته په پور ورکوي هغوی پوهیږي چي دغه هیوادونه څرنگه چي د سود په شکل کي د دغه غریبو هیوادونو اقتصادي دولت په دواړو لاسونو لوټ کړي او خپل د هیواد خزانې ډکي کړي د دغه حقیقت څخه یو هوښیار او باخبر انسان انکار نه سي کولای چي د دغه سود خوړونکو هیوادونو سود خوړل د دنیا د هغه ټولو غریبو هیوادونو په اقتصادي نظام کي چي د بدبختی څخه خپل وسائل او د خپل لاس پر قوت او محنت باندي په باور نه کولو سره د سرمایه داره هیوادونو په چم کي را نغښتي دي غربت او مفلسي یې داسي زهرجن کړي دي ي دغه ټول اقتصادي غالب یې پر خپل

ځای پرې ایښی دی او د اقتصادي مرگ پر دروازه باندې را رسیدلي دي ، دغه صورت حال د دنیا امن او سکون هم په لږه کړۍ دی نن به تاسو داسې څومره هیوادونه وینئ چې د هغوی د سیاسي او ملکي فلانونو واګي ددغه سود خوړونکو هیوادونو په لاس ګرو سوي دي ددغه هیوادونو هغه مسائل او معاملات چې پر هغه باندې د ټولي نړۍ د امن او سکون دار او مدار دی د خپل هیواد د مدبرینو څخه محض په دې وجه وتلي دي او د سود خوړونکو د فلانونو ښکار سوي دي چې د هغوی د اقتصادي ژوند ټول دار او مدار ددغه سود خوړونکو پر مرسته او پور باندې دی ددغه مسائلو حل د هغوی د سیاسي او اقتصادي فلانونو خلاف دی ځکه هغوی دوی پر دنیا باندې داسې معلق کړي دي چې نن د هغوی په وجه د قومونو قومونه او د هیوادونو هیوادونه د خپل داخلي بې تابۍ او نا امیدۍ په ښکار کېدو سره د مرگ او ژوند په جال کې راګیر دي ، ځکه نو ویل کیږي چې نن پر ټوله نړۍ باندې د سیاسي بې اطمینانۍ او اقتصادي بې ارامۍ چې کومه د هیبت څخه ډکه وریځ خپره سوې ده هغه په اصل کې د سود خوړونکو مسلط کړل سوې ده چې په هغه سره رپیدونکی برق هم په یوه لمحې کې د انسانیت پوره وجود ختمولای سي .

د سود په باره کې یوه شبه او د هغې جواب

ځیني پوهان خلک هم په دغه شبه کې اخته دي چې قرآن کریم کوم سود حرام کړی دی هغه د یو خاص ډول سود دی چې د جاهلیت په زمانه کې رواج وو چې یو غریب او مصیبت زده به د خپل مصیبت لیري کولو لپاره د یو چا څخه پور اخیستی او پور ورکونکي به د هغه څخه ټاکلې ګټه د سود په توګه اخستل دا بېشکه د یو سخت زړه خبره ده چې یو سړی د یو چا په مشکل کې د مرسته کولو پر ځای د هغه د مشکل څخه ګټه اخلي ، قرآن کریم د سود دغه صورت حرام کړی ، زیات تر زیات دا ویل کیدای سي چې ددغه حرمت اطلاق په نن زمانه کې هم د سود پر هغه صورت کیدای سي چې د لویو سوداګرانو او نورو سود خوړونکو په نزد په شخصي او انفرادي توګه سره رواج دی چې یو اړ او غریب کس د خپل ضرورت پوره کولو لپاره د هغوی څخه پور اخلي او پر هغه د شرط او تعین سره سود اداء کوي مګر نن سبا د ټولو تجارتونو ، بانکونو او اجتماعي ادارو په ذریعه چې کوم سودي کاروبار کیږي ددې صورت بالکل مختلف دی چې د هغه په وجه اوس سود ورکونکي مصیبت وېلي خلک نه وي بلکه شتمن او سرمایه دار تاجران دي چې د غریبانو څخه د سود اخیستلو پر ځای یې خپله هغوی ته ورکوي ، ظاهره ده چې په دغه صورت کې د غریبانو ګټه ده چې له سرمایې لرونکو د پورتنیو ذرائعو څخه یو څه لاس ته

را وږي نو د اوسنۍ زمانې پر تجارتي سود باندي د حرمت اطلاق کېدل نه دي پکار ؟
 د جواب څخه مخکې په يو بنيادي خبره باندي پوهېدل پکار دي چي د شريعت د هر حکم
 تعلق د اصول او کليې سره دی د جزئياتو او اقسامو اختلاف د هغه حکم پر نفاذ باندي اثر نه
 اچوي ، شريعت چي کوم شی په اصولي توگه سره حرام گرځولی دی هغه شی به د خپلو ټولو
 اجزاوو او اقسامو سره حرام وي دا حق به هيچا ته تر لاسه نه وي چي هغه د الله تعالی په حکم
 کي د هغه شی څخه يو جز يا يو ډول محض په خپل خيال سره مستثنی کړي يا د هغه حکم اطلاق
 بېله يو شرعي دليل څخه مقيد او محدود کړي که يو سړی داسي کوي نو هغه گویا په قرآن کریم
 کي تحریف کوي او د الله تعالی د حکم څخه منحرف کېږي مثلاً شراب حرام گرځول سوي دي
 که يو څوک دا ويل شروع کړي چي ددغه حرمت تعلق د هغه شرابو سره دی کوم چي په مخکي
 زمانه کي په خرابو لوبو کي په خرابېدو سره جوړېدل اوس خو د پاکوالي ډېر اهميت کېږي د
 ماشينانو په ذريعه ټول کار کېږي او د غوره درجې شراب جوړېږي د اوسنۍ زمانې پر شرابو
 باندي د حرمت اطلاق کول نه دی پکار نو څرگنده ده چي دا خبره هغه سړی کولای سي چي د
 اسلامي شريعت د ذرې علم هم نه لري يا د اسلامي شريعت د مزاج څخه بالکل نا خبره وي ددې
 څخه پرته پر دې باندي هم فکر وکړئ چي استثناء يا د قرآن کریم احکام د خپل خيالونو د تابع
 کولو دروازه به خلاصه سي نو بيا به د کوم شی حرمت پاته سي خمار ، غلا ، زنا او فواحش په دې
 کي کومه خرابي داسي ده چي هغه په اوسنۍ صورت کي د مخکې زمانې د صورت څخه
 مختلف نه وي ، ددې مطلب خو به دا وي چي دغه ټولو خرابيو ته به جائز ويل پکار وي ، کله چي
 د يو سړي د شکل په بدلېدو سره د يو سړي حقيقت نه بدلېږي نو هيڅ يوه بدي که په هر صورت
 کي وي د هغه حکم هم په هيڅ حالت کي نه بدلېږي .

په دغه خبره باندي د پوهېدو وروسته اوس پر سود باندي نظر واچوئ نو معلومه به سي
 چي په قرآن کریم کي د سود د مخالفت ذکر په يو ځای کي نه بلکه په مختلفو صورتو کي په څو
 آياتو کي راغلی دی او تر څلوېښت څخه زيات حديثونو کي په مختلفو عنوانو سره ددې حرمت
 بيان سوی دی چي په هغو کي يو ځای هم په يوه لفظ کي دا اشاره نه سته چي د حرمت دغه حکم د
 يو خاص صورت يا يو خاص مصلحت سره سم دی د سود حرمت د هيڅ يو آيت يا هيڅ يو حديث
 څخه هم دا اشاره نه ثابتېږي چي دغه حرمت يوازي د هغه سود دی کوم چي د شخصي مقاصدو
 لپاره اخيستل کېږي او تجارتي سود ددې څخه مستثنی دی بلکه پر دغه مسئله باندي که په
 تاريخي توگه سره فکر وکړل سي نو معلومه به سي چي دا خيال بالکل غلط دی چي د قرآن کریم

د نازلېدو په زمانه کي د سود یوازي دغه صورت رواج وو چي یو مصیبت وهلي او غریب سړي به د خپل ضرورت پوره کولو لپاره په سود سره د پور معامله کول او د تجارتي معاملو لپاره د سود د روپو اخیستل او ورکول رواج نه وه بلکه د آیت کریم د شان نزول څخه معلومېږي چي د سود حرمت کله نازل سوی دی نو هغه وخت د شخصي مقاصدو لپاره د سودي کاروبار څخه پرته د تجارتي معاملاتو لپاره هم د سود کاروبار مروج وو ځکه چي عرب او په خاصه توګه قریش تجاران وه چي د تجارتي مقاصدو لپاره به یې د سود کاروبار کوی، د حضرت عباس او حضرت خالد ابن ولید رضي الله عنهما په باره کي امام بغوي رحمته الله علیه لیکلي دي چي دوی دواړو په شراکت سره کاروبار کوی او د دوی راکړه ورکړه د د طائف د بنو ثقیف سره وو، د حضرت عباس رضی الله عنه ډیري روپۍ د سود په توګه پر بنو ثقیف باندې پاته وې هغوی د بنو ثقیف څخه د خپل پنځوانۍ روپیو غوښتنه وکړه نو رسول الله صلی الله علیه و آله د قرآن کریم د دغه حکم سره سم چي سود حرام ګرځول سوی دی خپل اکا حضرت عباس رضی الله عنه ته د سود خپل روپۍ پرېښودو لپاره حکم ورکړ چي د هغه اعلان رسول الله صلی الله علیه و آله د حجة الوداع په خطبه کي داسي وفرمایه:

وربا الجاهلیة موضوع واول ربا اضع من ربانا ربا عباس بن عبدالمطلب: د جاهلیت د زمانې سود پرېښودل سوی دی او تر ټولو اول سود چي هغه زه د خپل سود څخه پرېږدم د عباس ابن عبدالمطلب سود دی.

ددې څخه پرته نوري ډېر داسي واقعي نقل سوي دي چي د هغو څخه ثابتېږي چي د یوې قبیلې د بلي قبیلې سره او د یوې کورنۍ سره سودي کاروبار وو، بیا ددې سره دا خبره هم د فکر وړ ده چي د کومو قبائلو یا کورنیو تر مینځ د کاروباري سود ذکر منقول دی هغه د یو سمدستي ضرورت یا مصیبت په وجه د پور اخیستلو په حیثیت سره نه وو بلکه په دې توګه وو چي د هغوی په مینځ کي دغه راکړه ورکړه د کاروباري او تجارتي حیثیت سره پرله پسې جاري وه لکه یو تجار چي د بل تجار سره یا یوه کمپنۍ د بلي کمپنۍ سره معامله کوي بلکه سود کاروبار کونکي خلک ربا هم یو ډول تجارت ګڼي چي د هغه ترديد قرآن کریم ته پرېښودل سو او د رانیولو او پلورلو معاملات د سود د یو ډول ګڼونکو کسانو لپاره سخت تهدید او وعید نازل سو.

اوس پاته سوه دا خبره چي د بانکونو په سودي کاروبار کي عامو خلکو ته ګټه ده په دې توګه چي هغوی ته پر خپلو روپو باندې څه نا څه ګټه ورکول کیږي، نو په یاد ولرئ چي دا هغه حسین فریب دی چي د هغه پر بنیاد یورپي قومونه د سود په ډول بد او د همېشه لعنت کاروبار ته یوه ښکلې جامه اغوستې ده او د عوامو په دغه فریب کي په اخته کېدو سره د سود د یو څو

برخي په دوکه ورکولو کي خپله سرمایه بانکونو ته حواله کړي همدارنگه د ټول قوم د سرمایي په راټولېدو سره بانکونو ته راغلی او بیا دغه سرمایه لوی لوی تاجرانو او کاروباريانو ته د بانکونو څخه د پور په توګه اخیستلو سره خپل کاروبار ته وسعت ورکړ او ددې څخه چي کومه لویه ګټه تر لاسه سوه او د هغه څخه د یو لږ برخي بانک ته په ورکولو سره یې د پاته روپو څخه خپل جیبونه ډک کړي او بانکو والا د هغه برخي څخه یو لږ برخه د ټول قوم په هغه خلکو کي ویشي کومو چي خپله سرمایه بانک ته حواله کړې ده همدارنگه سرمایه دار په خپلو لسو زرو روپو سره یو لک روپۍ وګټلې او د غریبانو په برخه کي څه راغله یوازې یو لږ برخه اوس ددغه بانکونو څخه اصل ګټه چاته تر لاسه سوه شتمنو کسانو ته او که غریبانو ته؟ غریب خود هغه متوقع ګټي څخه هم محروم سو کوم چي هغه د خپل سرمایي بانک ته د حواله کولو پر ځای په یو کوچني تجارت کي په لګولو سره تر لاسه کړې وای هغه ته خو دومره اسانتیا هم تر لاسه نه سوه چي هغه د بانک څخه د ډېرو روپو په اخیستلو سره کاروبار کړی وای ځکه بانک خو غریب ته د روپو د ورکولو څخه پاته سو هغه خو لوی لوی شتمنو کسانو ته پور ورکوي مګر ددې پر خلاف سرمایه دار چي د بانک څخه کومه ګټه تر لاسه کړه هغه د بانک څخه د ډېرو روپو نیستلو سره د پور په نامه واخستلې او په هغه روپو یې د تجارت او صنعت پر لویو لویو کلیو باندي خپل اجاره وکړه پر هر ډول کاروبار باندي قابض سو کمي سرمایي والا یې د مقابلي او مسابقت په ذریعه د تجارت په میدان کي نه پرېښودل او ددې پای دا سو چي د تجارت کاروبار چي د ټول قوم لپاره ګټور او د پرمختګ ذریعه وه په یو څو خاصو خلکو کي په محدود کېدو سره پاته سو او په پای کي ددغه سودي کاروبار پر غریبانو داسي اثر ولوېدی چي د تجارت پر اړه و باندي خاص سرمایه دارانو ځان واچوی نو د شیانو قیمت هم د هغوی حواله سو چي نتیجه یې دا سوه چي نن په هر ځای کي لیدل کیږي چي د معیشت په سامان کي ورځ په ورځ گراني راځي او د شیانو قیمت دومره لوړیږي چي د حکومت د ټولو کوښښونو سر پرته هغه په واک کي نه راځي او پای ددې غریبو عوامو ته د سود په نامه یو معمولي برخه تر لاسه سوې ده چي د هغه په نتیجه کي د معیشت سامان دوه برابر یا درې برابر پورته سوی دی نو ددغه غریبانو د جیب څخه د سود هغه معمولي برخه د نور سود په اخیستلو سره ووتل او بیا د هغه سرمایه دار جیب ته ورسیدل نو د بانکونو او تجارتي ادارو د سودي کاروبار ددغه فریب د پردې په پورته کولو سره وګورئ نو معلومه به سي چي د سودي کاروبار عامه نتیجه د هېڅ یو غریب په حق کي ګټوره نه ده بلکه دا په حقیقت کي د ټول قوم د غربت او مفلسۍ او د یو څو

سرمایه دارانو د بې پایه زیاتوب ذریعه ده او دا هغه معاشي بې اعتدالي او اقتصادي بربادي ده چي د ټول قوم او ټول هیواد د تباهی سبب گرځي ځکه نو اسلام د سود هره طریقه او هره ذریعه باندي بندیز لگولی دی که هغه د انفرادي او شخصي مقاصدو لپاره د پوراخیستلو په صورت کي وي یا د اجتماعي تجارت او د بانکونو د کاروبار په شکل کي وي ځکه په دغه دواړو صورتو کي د غریب وینه د سود خوړونکي غذا جوړیږي.

﴿۲۷۰۵﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَيْتُ

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ و فرمایل: د معراج په شپه زه د یو

لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي عَلَى قَوْمٍ بُطُونُهُمْ كَالْبُيُوتِ فِيهَا الْحَيَّاتُ تَرَى مِنْ خَارِجِ

داسي قوم سره تېر سوم چي د هغوی نسونه د لوی سړیو په شان وه او نسونه یې د مارانو څخه ډک وه کوم چي د دباندې څخه معلومېدل

بُطُونُهُمْ فَقُلْتُ مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جَبْرَائِيلُ قَالَ هَؤُلَاءِ أَكَلَةُ الرِّبَا. رواه احمد وابن ماجة.

ما د حضرت جبرئیل عليه السلام څخه پوښتنه وکړه چي دا څوک دي؟ هغه په جواب کي وویل چي دا سود خواره دي. (احمد ابن ماجة)

تخريج: الامام احمد في المسند ۳۵۳/۲، وابن ماجة ۷۶۳/۲، رقم: ۲۲۷۳.

پر سود خوړونکي لعنت

﴿۲۷۰۶﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ أَكَلَ الرِّبَا

وَمُوكَلَّهُ وَكَاتِبَهُ وَمَانِعَ الصَّدَقَةِ وَكَانَ يَنْهَى عَنِ النَّوْحِ. رواه النسائي

د حضرت علي رضی الله عنه څخه روایت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه وا ورېدل پر سود خور سود ورکونکي د سود کاغذ لیکونکي د سود حساب ساتونکي او صدقه منعه کونکي باندي لعنت ویلي دي او نبي کریم ﷺ پر ویر کولو هم منع فرمایلي ده. (نسائي)

تخريج: سنن النسائي ۱۴۷/۸، رقم: ۵۱۰۳.

تشریح: د صدقې څخه د منع کونکو څخه مراد یا خو هغه سړی دی چې بل څوک د صدقې او خیرات څخه منع کوي، رسول الله ﷺ پر داسې سړي باندې لعنت ویلی دی، یا ددې څخه هغه سړی مراد دی چې واجب صدقه یعنې زکوٰۃ وغیره نه ادا کوي.

د یو مړه سړي په یادولو سره په چغو چغو ژړلو ته نوحه وایي دا یو ډېر نازیبا او د وقار خلاف کار دی ځکه شریعت ددې څخه منع کړې ده.

د سود تشریح

﴿۲۴۰۷﴾: وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ إِنَّ آخِرَ مَا نَزَلَتْ آيَةُ الرَّبِّ بَأَنَّ رَسُولَ

د حضرت عمر بن خطاب رضی الله عنه څخه روایت دی چې اخیرې شی چې په رسول الله ﷺ باندې نازل سوې دي هغه درېوا (سود) ایت وو

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُبِضَ وَلَمْ يُفَسِّرْهَا لَنَا فَدَعَا الرَّبَّ وَالرَّيْبَةَ. رواه ابن ماجة والدارمي.

او رسول الله ﷺ وفات سو او د دې ایت تفسیر یې مودته و نه فرمایل نو په دې وجه تاسو سود او هغه شی چې په هغه کې د سود شک وي پرېږدئ. (ابن ماجة دارمي)

تخریج: سنن ابن ماجة ۷۶۴/۲، رقم: ۲۲۷۶، والدارمي ۶۴/۱، رقم: ۱۲۹.

تشریح: دا خبره مخکې بنوول سوې ده چې د سود رواجي شکل یعنې په پور باندې د ټاکل سوي گټې اخستل د اسلام څخه مخکې د جاهلیت په زمانه کې هم رواج وو او په خلکو کې دا ډول سود ډېر رواج وو، قرآن کریم چې د سود حرمت بیان کړ او د ربا آیت نازل سو نو رسول الله ﷺ د حرمت دغه حکم نه یوازې د هغه وخت پر رواجي او متعارف سود باندې نافذ کړ بلکه د ربا مفهوم ته په وسعت ورکولو سره د نورو شیانو په کاروبار او رانیولو پلورلو کې ځینې صورتونه د ربا په حکم کې داخل کړل چې د هغه تفصیل په تېرو حدیثو کې ذکر سوی دی، مگر صورت دا سو چې د آیت کریمه د نازلېدو څخه وروسته رسول الله ﷺ په دنیا کې ډېر لږ وخت تشریف فرما وو په دغه لږ وخت کې په نورو دیني او ضروري مصروفیاتو کې دومره بوخت وو چې رسول الله ﷺ د کاروبار هغه صورتونه په زیات تفصیل سره بیان نه کړل تردې چې رسول الله ﷺ وفات سو، د حضرت فاروق رضی الله عنه په دغه ارشاد کې د تفصیل څخه مراد د هغه صورتونو تشریح او تفصیل دی کوم چې رسول الله ﷺ په شپږو شیانو (سره زر، سپین زر، غنم، اوربشي،

خرما او مالگه) په کاروبار کي ځيني صورتونه د ربا په حکم کي داخل کړي وه ايا دغه حکم ددغه شپږو شيانو سره مختص دی او که دغه شيان يې د مثال په توگه فرمايلي دي او پاته شيان يې پر قياس او اجتهاد باندې موقوف کړل، همدا وجه ده چي وروسته راتلونکو مجتهدينو امامانو امام ابو حنيفه، امام شافعي، امام مالک او امام احمد بن حنبل رحمه الله عليهم هريوه دخپل خپل اجتهاد سره سم ددغه شيانو يوه قاعده جوړه کړې ده او نور شيان هم ددغه قاعدې لاندې په حکم کي داخل کړي دي، ددې تفصيل هم مخکي تېر سوی دی.

خلاصه دا چي د قرآن کریم د آيت د نازلېدو څخه د سود يو خاص معامله يعني پور ورکولو سره پر هغه گټه اخيستل په عربي ژبه کي د ربا په لفظ سره پيژندل کيدی او په ټولو عربو کي ددې رواج وو، عربو يوازي دغه معاملې ته ربا ويل او په پوهېدل چي دغه ربا قرآن کریم حرامه کړل، نو د ربا په دغه صورت کي ابهام نه وو ځکه کله چي قرآن کریم د ربا د حرمت ذکر وکړ نو چا ته ددې په پوهېدو کي څه تکلف نه وو او نه چا ته پر دې باندې په عمل کولو تردد وو البته کله چي رسول الله ﷺ د وحی الهي په ذريعه د ربا په مفهوم کي د نورو معاملاتو زياتوب وکړ نو هغه معاملات د عربو د پيژندل سوي مفهوم څخه بېل او د هغوی د رواج سوي سود څخه يو بېل شی وو او د اتفاق خبره ده چي رسول الله ﷺ د ربا ددغه وسيع مفهوم د تفصيلاتو په پوره تشریح سره بيانولو څخه مخکي ددې دنيا څخه تشریف يووړ ځکه نو ددې په تشریح کي حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ته اشکال پيدا سو، په پای کي هغه په خپل اجتهاد سره د احتياط په اختيارولو سره وفرمايل چي د ربا کوم صورتونه بالکل واضح او ټاکل سوي وي لکه رواجي سود يا د شيانو د تبادلي هغه صورتونه کوم چي رسول الله ﷺ بيان کړي دي هغه هم ترک کړئ او د هغه څخه پوره پرهېز وکړئ او په کوم شي کي چي د سود شبه او شک وي نو د تقوا او احتياط له کبله هغه هم پرېږدئ او پرهيز ځيني وکړئ.

يوه شبه او يوه غلط فهمي: د سود په اړه ځينو خلکو د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه دغه ارشاد خپل پناه وگرځوی کوم چي د سود د هغه خاص ډول په باره کي وو چي د هغه د رواجي سود سره هيڅ تعلق نه سته يعني د شپږو شيانو په بيع او شراء کي هغه خلکو ددغه ارشاد دا نتیجه واخستل چي د ربا حقيقت مبهم پاته سوی دی، ددې سره اړوند علماؤ او فقهاؤ چي څه ليکلي دي هغه يوازي د هغوی خپل اجتهاد وو.

مگر څرنگه چي اوس پورته وښودل سول چي حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ته يوازي د ربا په دغه ډول کي تردد وو کوم چي د قرآن کریم د الفاظو څخه ثابت نه وو بلکه رسول الله ﷺ د خپل

ارشاد په ذريعه د هغه حرمت بيان کړی وو او هغه د شپږو شيانو په خپل مينځ کي معامله ده ، کوم سود چي نن سبا رواج دی او کوم چي د جاهليت په زمانې کي عام وو ددې سره د حضرت عمر رضي الله عنه ددغه ارشاد هيڅ تعلق هم نه وو او څرنگه کيدای سو کله چي د جاهليت د زمانې سره ددغه معاملاتو رواج او جاري وو بيا دغه ارشاد چي ددغه شپږو شيانو د سود په باره کي حضرت عمر رضي الله عنه ته کوم تردد وو هغه هم په دغه خبره کي نه وو چي هغه ته ددغه شپږو شيانو په معامله کي د سود حرام گڼلو تردد وو بلکه اشکال يوازي دا وو چي دغه حکم کيدای سي تر شپږو شيانو پوري محدود نه وي بلکه ددغه حکم دائره ددغه شپږو شيانو څخه پرته تر نورو شيانو پوري هم وسيع وي ، په دغه صورت کي کيدای سي چي خلک په دا خيال کولو سره چي رسول الله صلي الله عليه وآله وسلم يوازي ددغه شپږو شيانو په باره کي دغه حکم فرمايلي دي د نورو شيانو په معامله کي د هغه صورتونو په اختيارولو سره په سود کي اخته سي کوم چي رسول الله صلي الله عليه وآله وسلم د شپږو شيانو لپاره په واضح توگه سره رباء گړځولې ده ، ددغه تردد سره سم حضرت عمر رضي الله عنه خلکو ته حکم ورکړ چي د سود سره سره د هغه شيانو څخه هم پرهيز وکړي په کوم کي چي د سود شبه وي ، نو دا به ظلم نه وي چي حضرت عمر رضي الله عنه د خپلو اشکالو نيتجه دا ظاهره کړه چي په منصوص شيانو کي هم د داسي معاملو څخه پرهيز وکړل سي چي په هغه کي د سود شبه هم وي او هغه خلکو د حضرت عمر رضي الله عنه ددغه ارشاد تعلق د هغه سود د هغه خاص ډول څخه په منقطع کولو سره د عام سود او رباء د معاملاتو سره وتړی او بيا يې پر دې باندي اکتفاء ونه کړه بلکه نور ظلم يې دا وکړ چي محض د خپل ناپوهۍ په وجه يې د حضرت عمر رضي الله عنه د ارشاد په رڼا کي د سود حرمت يوه مشتبه مسئله وگرځول .

د پوروي تحفه مه قبلوي

﴿۲۷۰۸﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اقْرَضَ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وآله وسلم وفرمايل : کله چي قرض ورکړي

أَحَدُكُمْ قَرْضًا فَأَهْدِي إِلَيْهِ أَوْ حَمَلَهُ عَلَى الدَّابَّةِ فَلَا يَرْكَبُهَا وَلَا يَقْبَلُهُ إِلَّا أَنْ

په تاسو کي يو څوک يو چاته وروسته بيا قرض اخيستونکي هغه ته څه هديه يا تحفه وروليږي

يا د سپرتيا لپاره يو حيوان ورکړي نو هغه دي نه پر سپرلي سپريږي او نه دي تحفه يا هديه

قبلوي مگر هغه وخت يې قبلولای سي چي

يَكُونُ جَرَى بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ قَبْلَ ذَلِكَ . رواه ابن ماجة والبيهقي في شعب الايمان

تر قرض ور کولو مخکي هم دغه معامله جاري وي . (ابن ماجة بيهقي)

تخريج: سنن ابن ماجة ۸۱۳/۲، رقم: ۲۴۳۲، البيهقي في شعب الايمان ۳۹۷/۴، رقم: ۵۵۳۲.

تشریح: مطلب دادی چي پور ور کونکی دي د پور وړي څخه د تحفې په توگه یو شی نه قبلوي ځکه چي پور وړي ته د پور په ذریعه کومه گټه رسیږي هغه د سود په حکم کي ده مگر که چیري د پور څخه مخکي هم د دواړو تعلقات داسي وي چي یو بل ته تحفې ورکوي نو بیا په دغه صورت کي د پور اخیستلو څخه وروسته هم که د پور وړي څخه تحفه واخلي نو پور ورکونکی هغه قبلولای سي ځکه چي ظاهره ده چي په داسي صورت کي به تحفه د پور په وجه نه وي بلکه د خپل پخواني تعلقاتو په وجه به وي .

د امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ په اړه منقول دي چي هغه یو سړي ته پور ورکړی وو، یوه ورځ چي هغه پور وړي ته د غوښتني لپاره ورغلی نو هغه وخت سخته گرمي وه نو هغه وغوښتل چي تر څو پور وړی د کور څخه راوځي تر هغه وخته به د هغه د سرای د دېوال په سایه کي ودريږم مگر سمدستي یې فکر وکړ که څه هم په شرعي توگه سره د دې څخه منع نه سته مگر د تقوا او احتیاط تقاضا داده چي زه د دېوال دده سایې څخه هم گټه تر لاسه نه کړم هغه پور وړي د پور وخت وروسته د کور څخه راووتی او امام صاحب تر هغه وخته پوري د لمر په گرمۍ کي ولاړ وو، دا د هغه مبارک د احتیاط کمال وو چي هغه د خپل پور وړي د دیوال د سایې څخه هم پرهیز وکړ .

په مالابد منه کي لیکلي دي چي په یو حدیث کي راغلي دي چي کوم پور پور ورکونکي ته د گټي رسولو سبب سي نو هغه رباء ده نو پور ورکونکی دي د خپل پور وړي بلنه هم نه قبلوي مگر که چیري د پور څخه مخکي هم د دواړو په مینځ کي د یو بل د بلني او د تلو او راتلو معمول وي نو بیا په دغه صورت کي په بلنه قبلولو کي څه پروا نه سته، او دا یې هم لیکلي دي چي د پور ورکونکي لپاره د خپل پور وړي د دیوال په سایه کي کښېنستل هم مکروه دي .

﴿۲۷۰۹﴾: وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا اقْرَضَ الرَّجُلُ

الرجل فَلَا يَأْخُذْ هَدِيَّةً . رواه البخاري في تاريخه هكذا في المنتقى .

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فرمایل: کله چي څوک چا ته قرض ورکړي نو بیا د قرض اخیستونکي دي تحفه نه قبلوی . (دا حدیث د بخاري په تاریخ کي روایت سوي دي او

همداسي په منتقى کي دي).

تخریج: لم نجدہ.

﴿۲۴۱۰﴾: وَعَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى قَالَ قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فَلَقِيتُ عَبْدَ اللَّهِ

د حضرت ابو بردہ بن ابی موسیٰ رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي زه مدينې منورې ته راغلم نو بيا ما د عبد الله بن سلام سره ملاقات وکړ

بْنِ سَلَامٍ فَقَالَ إِنَّكَ بِأَرْضٍ فِيهَا الرَّبَّاءُ فَأَشِ فَإِذَا كَانَ لَكَ عَلَى رَجُلٍ حَقٌّ

هغه ماته وويل: ته په داسي علاقه کي يې چي سود په پراخه پېمانه پکي رواج دي په داسي حالت کي که چيري ستا په يو چا قرض وي نو په داسي حالت کي هغه ته

فَأَخْذِي إِلَيْكَ حِمْلَ تَبْنٍ أَوْ حِمْلَ شَعِيرٍ أَوْ حِمْلَ قَتٍّ فَلَا تَأْخُذْهُ فَإِنَّهُ رَبَّاءٌ.
رواه البخاري.

د وښو يا بوسو يو پلنډه يا د اور بشو يوه بورۍ را ولېږي نو ته يې مه ځيني اخله ځکه چي داد سود په حکم کي راځي. (بخاري).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۰۳/۴، رقم: ۲۲۰۵، ومسلم ۱۱۷۲/۳، رقم: ۱۵۴۲-۷۶.

تشریح: علماء کرام وايي چي د (کل قرض جر نفعا فهو ربوا) يعني هر هغه پور چي په هغه کي گټه راخيستل سي سود دی، ددغه تر اصولو لاندې هغه پور چي په هغه کي يو گټه مشروط وي سود دی همدارنگه پور ورکونکي ته د پور اخیستو د پور د دباو له مخي چي کومه گټه تر لاسه کيږي هغه هم سود دی.

مسئله: که پور ورکونکی د خپل پوروړي څخه د پور د ادا کولو مخکي يو گټه تر لاسه کړي نو وه به کتل سي چي هغه گټه مشروط خو نه ده که هغه گټه مشروط وي نو په دغه صورت کي د هغه په حرمت کي هيڅ شبهه نه سته يعني هغه گټه به د سود په حکم کي وي او که هغه گټه مشروط نه وي نو بيا د هغه په باره کي هم د علماؤ اختلافي قولونه دي امام محمد رحمته الله عليه د دې د جواز قائل دی مگر يو ډله ممانعت ته مائل ده، مگر خبره داده که چيري هغه گټه د پور د دباو يا د پور د رعايت له کبله نه وي يا د مهلت او مهربانۍ په وجه وي نو په هر حال ناجائز ده مگر که

چيري د احسان د پخوانيو تعلقاتو په وجه وي نو بيا ددې په جواز کي هيڅ شک نه سته .
په پور کي د وخت ټاکلو څخه منع سوې ده مگر صحيح خبره داده چي د وخت په ټاکلو کي
څه پرواه نه سته ځکه مسئله داده که چيري پور تر يو ټاکلي وخت پوري واخيستل سي نو هغه
وخت د شرط په حيث لازميري مگر د پور په حيث نه لازميري که پور غوښتونکی د هغه وخت
څخه مخکي خپل پور وغواړي نو د هغه دا حق دی او پور وړي ته پکار دي چي هغه تر خپل وس
پوري د ادا کولو کوښښ وکړي .

که يو څوک يو چاته د پور ورکولو پر وخت دا شرط ولگوي چي زما دغه پور به په فلاني
بندر کي راکوې نو دا شرط به په طريقه د لزوم ناجائز وي .
ځيني خلک په سودي بانکونو کي خپل روپۍ د امانت په توگه جمع کوي او د هغه گټه او سود
نه اخلي نو کومي روپۍ چي په بانک کي جمع کيږي هغه په يقيني توگه سره بعينه محفوظ نه
وي بلکه په کاروبار کي لگول کيږي ځکه نو هغه امانت نه پاته کيږي بلکه پور کيږي که څه هم
هغه سړی سود وانه خلي مگر هغه يو ډول د پور په ذريعه د سود اخيستونکي او ورکونکي
مرسته کول هم گناه ده ځکه نو خپلي روپۍ په سودي بانک کي اېښودل گناه سوه .

=====

بَابُ الْمَنْهِيِّ عَنْهَا مِنَ الْبُيُوعِ

(د منعه بيعو بيان)

اسلامي شريعت د رانيولو او پلورلو ځيني معاملاتو څخه منع کړې ده همدارنگه ځيني
شيان داسي دي چي د هغو رانيول او پلورل د شريعت له نظره منع دي ، بيا ځيني معاملات او د
ځينو شيانو منع په طريقه د حرمت دي (يعني ددغه معاملاتو او ددغه شيانو د حرام کېدو په
وجه وي) لکه بيع باطل او د بيع فاسد منع او د ځينو منع او نه يي تعلق محض د کراهت سره وي
لکه د جمعې د اذان پر وخت د رانيولو او پلورلو څخه منع .

د رانيولو او پلورلو کوم معاملات يا د کومو شيانو د رانيولو او پلورلو منع چي په دې
وجه ده چي هغه معاملات يا هغه شيان د شريعت له نظره حرام دي د حنفي مذهب مطابق د هغه
دوه ډولونه دي ۱: بيع فاسد ۲: بيع باطل .

بيع فاسد : د رانيولو او پلورلو هغه معاملې ته وايي چې د بيع د اصولو د موجود کېدو په وجه خو صحيح وي مگر د بيع د صحيح کېدو چې کوم شرطونه دي په هغو کې د ځينو شرطونو د فوت کېدو په وجه هغه معامله جائز نه وي ځکه نو د داسې معاملې ختمول ضروري دي، دې ته د فقهاؤ په اصطلاح کې مشروع بنفسه او ممنوع بوصفه ويل کېږي، يعنې داسې بيع په اعتبار د اصول مشروع او صحيح ده او په اعتبار د مشروط او اوصافو منع ده.

بيع باطل : د رانيولو او پلورلو هغه معاملې ته وايي چې په شرعي توګه هيڅ حيثيت نه لري ځکه چې هغه معامله نه خو د اصول بيع په اعتبار صحيح وي او نه د شروط او اوصافو په اعتبار جائز وي.

مناسب ده چې دلته يو څو مسائل ذکر کړل سي چې په هغو سره نه يوازې د پورتنيو ذکر سوو اقسامو د تعريف په پيژندلو کې اساني وي بلکه د باب د موضوع په اعتبار هم د هغو پيژندل ضروري دي :

که مبيع (يعنې رانيونکی او پلورنکی شی) په شرعي اعتبار مال نه وي لکه وينه، مردار، ازاد سړی، ام الولد، مکاتب، بولي او بالکل بېکاره شی نو د داسې شيانو بيع باطله ده، همدارنګه مبيع مال وي مگر متقوم نه وي لکه شراب او خنزير، نو د دغه شيانو بيع به په هغه صورت کې باطله وي کله چې هغه د روپو په عوض کې وپلورل سي او که چيرې د هغه قيمت د اسبابو په عوض کې ورکړل سي نو په هغه صورت کې به د اسبابو بيع فاسده وي او د هغه مال تغير متقوم بيع به باطله وي.

په بيع باطل او بيع فاسد کې فرق دادی چې په بيع باطل کې مبيع د شريعت له نظره د مشتري يعنې د رانيونکي په ملکيت کې نه وي او په بيع فاسد کې مبيع مخکې تر قبضې څه حکم نه لري مگر وروسته تر قبضې د حرام په توګه د مشتري په ملکيت کې راځي او په نقدو سره د هغه د قيمت ادا کول د هغه پر ذمه ضروري وي مگر په قبضه کې د راتلو څخه وروسته هغه بيع فسخ کول واجبېږي په شرط د دې چې مبيع بعينه د رانيونکي سره موجود دی.

د څارويو په غولانزه کې د شېدو بيع باطل ده ځکه چې هغه مشکوک الوجود وي، کيدای سي چې د څاروي د غولانزې د ظاهري حالت په لېدو سره په هغه کې د شېدو د موجودتيا يقين وکړل سي او د هغه شېدو بيع وکړل سي مگر وروسته معلومه سي چې په غولانزه کې شېدې نه وې بلکه د هوا، وغيره په وجه غولانزه پرسېدلې وه نو په داسې صورت کې به د فريب او چم ورکولو معامله سي.

په هواء کي د الوتونکو مرغانو پلورل جائز نه دي په شرط ددې چي هغه مرغه داسي نه وي چي په هواء کېدو سره بېرته راگرځي لکه کوتره نو دداسي مرغه په هواء کي په الوتلو سره پلورل صحیح دي ، همدارنگه د هغه ماهي بيع هم ناجائز ده کوم چي تر اوسه نیول سوی نه وي بلکه په اوبو کي وي یا نیول سوی وي مگر بیا هغه په یو داسي حوض کي اچول سوی وي چي بېله جال څخه د هغه نیول ممکن نه وي ، همدارنگه د مینزي او د څارویو حمل او همدارنگه د څاروي د ذبح کېدو او پرېکولو څخه مخکي د هغه د غوښو بيع کول جائز نه دي ، د خنزیر د وېستانو بيع هم جائز نه ده البته د هغه د وېستانو څخه ګټه اخیستل مثلاً د حیوانانو د ځل او ګونۍ وغیره د ګنډلو لپاره استعمالول جائز دي مگر د سړي د وېستانو بيع هم ناجائز ده او د هغه څخه ګټه اخیستل هم ناجائز دي ، کومه بيع چي په خپلو کي د نزاع سبب جوړېږي هغه فاسده ده لکه د پسه وغیره پر شا باندي د هغه د وړیو پلورل یا پر بام پاندي د لګېدلو لرګیو بيع یا د یو لوی ټوکر څخه د یو ګز ټوکر بيع یا داسي بيع کول چي د هغه د قیمت د ادا کولو وخت مجهول وي مثلاً داسي ووايي چي په کومه ورځ باران وسي یا په کومه ورځ تېزه هوا راسي نو په هغه ورځ به ددې قیمت ادا کوم مگر په دغه ټولو صورتو کي که رانیونکی بيع فسخ نه کړي او پلورنکی رانیونکی ته د ورکولو لپاره په بام کي لګیدلي لرګي بېل نه کړي یا د لوی ټوکر څخه یو ګز ټوکر جلا کړي او رانیونکی د قیمت ادا کول پر مجهول وخت باندي موقوف کړه نو بيع به صحیح سي په فاسد شرط سره کېدونکې بيع فاسده ده او شرط فاسد دې ته وایي چي د اقتضاء عقد خلاف وي او په هغه کي یا د پلورنکي فائده وي لکه پلورنکی چي دا شرط ولګوي چي ما دغه سرای خرڅ کړی مگر تر یوې میاشتي پوري به زه پکښي اوسېږم یا د رانیونکي ګټه وي لکه رانیونکی دا شرط ولګوي چي ما دغه ټوکر رانیوی مگر دغه ټوکر ما ته ګنډلی راکړه یا د مبيع فائده وي کله چي مبيع انسان يعني غلام یا مینزه وي او هغه د ګټي مستحق وي لکه پلورنکی چي رانیونکی ته ووايي چي دغه غلام ازادول یا د هغې مینزي نکاح کول ، دا ډول شرطونه فاسد دي او د هغه په وجه بيع هم فاسد کیږي .

د رانیونکي د ملکیت شرط لګول د اقتضاء عقد خلاف نه دی ځکه نو فاسد نه دی همدارنگه که یو تجار د یو څه ټوکر په رانیولو سره پر رانیونکي دا شرط ولګوي چي دغه ټوکر مه پلوره نو دغه شرط که څه هم د اقتضاء عقد خلاف دی مگر په دغه شرط کي د یوه هم ګټه نه سته ځکه دا شرط به فاسد نه وي ، که چیري پلورنکی پر رانیونکي باندي دا شرط ولګوي چي ددغه آس چاغول که څه هم په دغه شرط کي د مبيع ګټه ده مگر مبيع انسان نه دی چي هغه د

گهتي مستحق وي ځکه نو دغه شرط هم فاسد نه دی بلکه دغه شرط به ساقط وي او بيع به صحيح سي

د بيع فاسد او بيع باطل نور زيات تفصيل د فقهي په کتابو کي سته ، په دې پوهېدل پکار دي چي د رانيولو او پلورلو د هغه معاملو څخه چي د شريعت په نظر کي د اعتبار وړ نه دي او هغه نن سبا ډېر رواج دي پرهيز وکړل سي ، دلته د يو څو نورو مسائلو وضاحت کول هم ضروري دی مثلاً : د پلورنکي له خوا د مبيع په ناپ او تول کي کمي کول يا د رانيونکي له خوا په قيمت کي کمي کول حرام دي لکه څرنگه چي د پلورنکي لپاره ضروري دي چي پر کوم قيمت فيصله وکړل سي د هغه د ادا کولو په وخت کي به کمي نه کوي کوم خلک چي ددې خلاف کوي د هغوی په باره کي په قرآن کریم کي داسي تنبيه راغلې ده : ويل للمطففين : په ناپ او تول کي د کمي کونکو لپاره لويه خرابي ده ... الخ.

د مبيع په قيمت کي او د مزدور په مزدوري کي بېله عذره ځنډ کول حرام دی ، د رسول الله ﷺ مبارک قول دی چي د غني له خوا (د مزدورۍ په ادا کولو کي) ځنډ کول ظلم دی نو مزدور ته د هغه مزدوري د خولې د اوچېدو څخه مخکي ورکړئ .

نقل سوي دي چي رسول الله ﷺ به د يو چا پور ادا کوی نو د پور د اندازې څخه به يې زيات ورکول ، که چيري د پور اندازه به نيم وسق وو نو د هغه پر ځای به يې يو وسق ورکوی او که د پور اندازه به يو وسق وو نو د هغه پر ځای به يې دوه وسقه ورکول او فرمايل به يې چي دا خو ستا حق دی او دومره زيات زما له خوا واخله ، مگر دا دي په ذهن کي وي چي د اندازې څخه زيات ورکول د سود په حکم کي داخل نه دي ځکه سود خو هغه وخت وي کله چي دغه زياتوب تر مخه مشروط سوی وي او بېله شرطه زيات ورکوي جائز بلکه مستحب دي .

په معاملاتو کي بې قولې کول ، مکر او فريب او د درواغو چلن کول حلال کسب هم حرام کوي نو ددې څخه پرهيز کول ضروري دی ، د رسول الله ﷺ په باره کي نقل سوي دي چي يوه ورځ رسول الله ﷺ په بازار کي په يو دوکان کي د غنمو يو جوال وليدی او کله چي يې په هغه جوال کي لاس مبارک دننه کړ نو دننه غنم لاندې معلوم سول ، رسول الله ﷺ د دوکاندار څخه پوښتنه وکړه چي دا څه دي ؟ هغه وويل چي دغه غنمو ته د باران اوبه رسيدلي دي چي د هغه په وجه د ننه څخه لاندي سوي دي ، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل نو بيا تا د هغه لندو غنمو جوال سربېره ولي نه کښېښودی (چي نا خبره سړی ددې په وجه دوکه نه سي) ، په ياد ولرئ کوم سړی چي مسلمانانو ته دوکه ورکوي هغه زموږ څخه نه دی .

په بيع مرابحت (د رانيولو پر قيمت باندي د گټي اخيستلو سره د پلورلو صورت) او په بيع توليت (د رانيولو پر قيمت باندي بېله گټي د پلورلو صورت) کي رانيونکی ته مخکي قيمت يعني په کوم قيمت باندي چي خپله رانيونکی رانيولي دي بېله کمي او زياتوب ظاهرول واجب دي که پلورنکی پر مبيع باندي د قيمت څخه پرته نوره مزدوري اچوي نو هغه دي هم د قيمت سره يو ځای کړي او رانيونکی ته دي داسي ووايي چي پر دغه شي باندي زما دومره روپۍ مصرف سوي دي ، دا دي نه وائي چي داسي ما په دومره روپۍ رانيولی دی چي درواغجن نه سي . که يو څوک يو ټوک په لس روپۍ خرڅ کړي او رانيونکی هغه روپۍ ادا کړي نه وي چي پلورنکی بيا هغه ټوک د رانيونکی څخه په پنځه روپۍ رانيسي يا هغه ټوک رپې د يو بل ټوک سره په لس درهمه رانيوی نو دا بيع به صحيح نه وي ځکه چي دا د سود په حکم کي راځي ، پر مبيع باندي د قبضې څخه مخکي تصرف کله چي مبيع منقول وي حرام دی ، او د منقول شي د قبض کولو څخه مخکي پلورل جائز نه دی .

يو سړی يو کيلي شی (چي په پيمانه يا تللو سره اندازه کيږي) د کيل په شرط رانيسي او د پلورونکي څخه يې هغه شی په پيمانه کي په ناپ کولو سره رانيوی او بيا هغه شی د هغه دوهم په لاس د کيل په شرط وپلوري نو اوس هغه دوهم رانيونکی لپاره ضروري ده چي تر څو پوري هغه خپله هم هغه د مخکي رانيونکی څخه د هغه شي په پيمانه کي ناپ نه کړي نو نه خو دي هغه شی په تصرف کي راولي او نه دي يې پر بل چا پلوري ځکه چي اول ناپ کافي نه دی ، د احتياط تقاضا داده چي هغه دي بيا ناپ کړل سي داسي نه چي هغه شی په پيمان کي زيات وڅيږي او هغه د بائع مال نه وي .

که يو مسلمان د يو شی د رانيولو او پلورلو په معامله کولو سره يو قيمت وټاکي يا يو مسلمان يوې بنځي ته د نکاح پيغام لېږلی وي نو تر څو چي د هغه معامله فيصله سوې يا موقوف سوې نه وي د دوهم سړي لپاره دا جائز نه دي چي هغه د هغه شي معامله وکړي يا هغه بنځي ته خپل پيغام ولېږي ، د جمعې د آذان پر وخت رانيول او پلورل مکروه دي ځکه چي ددې په وجه په سعي واجب (يعني د جمعې د لمانځه لپاره تياري کولو) کي خلل راځي ، که چيري په ډېرو مسجدو کي د جمعې لمونځ کيږي نو په کوم مسجد کي چي د لمانځه کولو اراده وي نو د هغه د آذان سره دي بيع ترک کړي .

که دوه غلامان په خپلو کي د محرميت قرابت ولري نو د هغوی جلا جلا بيع کول مکروه او منع ده همدارنگه که په هغوی کي يو کوچنی وي او بل لوی وي بيا هم بيع مکروه او منع ده بلکه

د ځینو علماؤ په نزد دا بیع جائز نه ده .

د مردار حیوان وازگه پلورل جائز نه دي ، مردار تېل پلورل د امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ په نزد جائز دي مگر د نورو امامانو په نزد جائز نه دي ، د انسان د لویو بولو بیع کله چي د هغه سره یو بل شی گډ سوی نه وي د امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ په نزد مکروه دي او که اېرې وغیره ورسره یو ځای سوي وي نو بیا جائز دي ، د امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ په نزد خوشایي پلورل هم جائز دي او د نورو امامانو په مذهب کي د دغه شیانو پلورل هم ناجائز دي ، دا خبره دي په ذهن کي وي چي د کومو شیانو بیع جائز نه ده د هغو څخه گټه اخیستل هم جائز نه دي .

د پاچا او حاکم لپاره دا مکروه دي چي هغوی د شیانو قیمت وټاکي مگر که چیري تجار د غلې او نورو شیانو په قیمت کي د حد څخه تجاوز کوي او خلک په پریشاني کي اخته کیږي نو بیا حاکم ته جائز دي چي هغه د تجربه کارو او ماهرینو په مشوره سره قیمت وټاکي .

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د منع سوو بیعو بیان

﴿۲۷۱﴾: عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الْمَزَابَنَةِ

د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د مزابنه (د خپل باغ تازه مېوه د وچي

أَنْ يَبِيعَ ثَمَرَ حَائِطِهِ إِنْ كَانَ نَخْلًا بِتَمَرٍ كَيْلًا وَإِنْ كَانَ كَرْمًا أَنْ يَبِيعَهُ بِزَبِيبٍ

مېوې په بدله کي خرڅولو) څخه منع فرمایلي ده چي خرڅوي مېوه د خپل باغ که خرما وي په

خرماؤ سره په پیمانو او که انگور وي چي خرڅوي یې په وچه مېوه

كَيْلًا أَوْ كَانَ وَ عِنْدَ مُسْلِمٍ وَإِنْ كَانَ زُرْعًا أَنْ يَبِيعَهُ بِكَيْلِ طَعَامٍ نَهَى عَنْ

په پیمانو او یا وي ، او په نزد د مسلم داسي دی چي او که وي فصل چي خرڅوي یې په پیمانو

معلومو د طعام سره منعه یې کړې له

ذَلِكَ كُلِّهِ. متفق عليه و في رواية لها نهى عن المزابنة قال و المزابنة ان

يباع ما في رؤس النخل بتمر بكيل مسي ان زاد فلي وان نقص فعلي .

دې ټولو څخه . متفق عليه، او په يو روايت کي دواړو لره داسي دي چي منعه يې کړې ده له مزابنې څخه ، ويلي دي رسول الله ﷺ مزابنه داده چي خرخوي شي هغه چي په سرونو د خرماؤ کي وي په وچو خرماؤ په پيمانو معلومو سره که زياتي سوې نو زما وي او که کمي سوې نو پر ما دي .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۰۳/۴، رقم: ۲۲۰۵، ومسلم ۱۱۷۲/۳، رقم: ۷۶-۱۵۴۲.

د لغاتو حل: حائطه: اي بستانه (د باغ يې).

تشریح: مزابنت د زين د لفظ څخه مشتق دی او معنی يې ده دفع کول ، ليري کول ، د بيع مزابنت څخه ځکه منع سوې ده چي ددغه بيع بنياد پر قياس او اندازې باندي وي په دې کي د دواړو خواوو لپاره د زياتوب او تاوان احتمال وي په دې وجه د دواړو په مينځ کي نزاع او فساد هم پيدا کيدای سي او په خپلو کي د دفعيه او ليري والي نوبت هم راتلای سي .

دلته دوه روايتونه نقل سوي دي او په دواړو کي فرق دادی چي په اول روايت کي د مزابنت تعريف په لفظ د ثمر ذکر سوی دی چي عموميت پکښې دی او په دوهم روايت کي د مزابنت لفظ په ثمر سره ذکر سوی دی چي د هغه څخه دا معلوميږي چي د بيع مزابنت تعلق يوازي د خرما سره دی حالانکه داسي نه ده بلکه په دوهم روايت کي هم عموميت مراد دی په خاصه توگه د خرما ذکر کول محض د مثال په توگه دی .

﴿۲۷۱۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُخَابَرَةِ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د مخابره

وَالْمُحَاقَلَةِ وَالْمُزَابَنَةِ أَنْ يَبِيعَ الرَّجُلُ الزَّرْعَ بِمِائَةِ فِرْقٍ حِنْطَةٍ

محاقله او مزابنه څخه منعه فرمايلي ده او محاقلت دادی چي څوک د خپل ولاړ فصل سل فرق (ديوه پيمانې نوم) د غلي خرڅ کړي .

وَالْمُزَابَنَةُ أَنْ يَبِيعَ التَّمْرَ فِي رُؤُسِ النَّخْلِ بِمِائَةِ فِرْقٍ وَ الْمُخَابَرَةُ كِرَاءُ الْأَرْضِ بِالثُّلُثِ وَالرُّبْعِ . رواه مسلم .

او مزابنه داده چي څوک هغه خرماوي چي په ونو کي وي د سل فرقو خرماؤ په عوض کي خرڅي کړي او مخابره داده چي يو سړی خپله مځکه د کښت لپاره ورکړي مثلاً د پيداوار په

نیمه یا دریمه یا ثلورمه . (مسلم)

تخریج: مسلم فی الصحيح ۱۱۷۴/۳، رقم: ۸۱، ۸۴-۱۵۳۶.

دلغاتو حل: فرق: هو مایساوي ۶۵۱۶ غراما عند الحنفية. (د حنفیه په نزد یو فرق ۶۵۱۶ گرامه وي).

تشریح: فرق د راء په زور سره د یو پیمانې نوم دی چي په هغه کي شپاړلس ۱۶ رطل يعني تقریبا اووه سپره غله وي ، او فرق د راء په جزم سره هغه پیمانې ته ویل کیږي چي په هغه کي یوسل او شل ۱۲۰ رطل غله وي ، په حدیث شریف کي د سل فرق ذکر کول محض د تمثیل په توګه دی ، مقصد دا بنودل دي چي د رېبلو څخه مخکي په کښت کي ولاړ غنم د اېښودل سوو غنمو په عوض کي پلورلو ته محاقلت وایي .

يعني مفهوم په تېر حدیث کي د مزابت په ضمن کي هم ذکر سوی دی مګر مزابت د پراختیا او عموم حامل دی او ددې اطلاق پر میوو باندي هم کیږي او پر کښت او غله باندي هم دغه لفظ استعمالیږي او د محاقلت استعمال یوازي د کښت او غلې لپاره کیږي که څه هم په ځینو وختونو کي مزابت هم یوازي د میوو لپاره استعمالیږي .

د مخابرات مطلب دادی چي خپله مخکې په نیمې باندي بل چا ته ورکول مثلاً یو سپری خپل مخکې بل چا ته په دې شرط ورکړي چي په دغه مخکې څه حاصلات وسي د هغه دریمه یا ثلورمه به ما ته راګوي .

په پورتنی حدیث کي ددې منع هم سوې ده ځکه چي اول خود اجرت شکل وي او په دې کي اجرت مجهول دی دوهم حاصلیدونکی شی معدوم دی او کوم شی چي معدوم وي د هغه معامله معتبر نه ده ، مخابرات ته مزارعت هم وایي مګر په دواړو کي فرق دادی چي د مخابرات په صورت کي تخم د کښت کونکی وي او په مزارعت کي د مخکي د مالک ، مزارعت او مخابرات د امام ابو حنیفه رحمه الله په نزد جائز نه دی لکه څرنګه چي په پورتنی حدیث کي حکم دی مګر صاحبین يعني امام ابویوسف او امام محمد په نزد صحیح دی ، په حنفي مسلک کي فتوا د صاحبینو پر قول ده ځکه چي دا کثیر الوقوع او د ډېر زیات احتیاط شی دی ددې د جائز نه ساتلو په صورت کي خلکو ته ډېره پرېشاني وي .

﴿۲۷۱۳﴾: وَعَنْهُ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُحَاقَلَةِ

وَالْمَزَابَنَةِ وَالْمَخَابِرَةِ وَالْمَعَاوِمَةَ وَعَنِ الثُّنْيَا وَرَخَصَ فِي الْعَرَائِيَا. رواه مسلم

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د محاقله، مزابنه، مخابره، معاومه او ثنیا څخه منعه فرمایلي ده او د عرایا اجازت یې ورکړې دي. (مسلم)

تخریج: مسلم فی الصحيح ۱۱۷۵۱۳، رقم: ۸۵-۱۵۳۶.

د لغاتو حل: المعاومه: هی بیع ثمر النخل او الشجرستین او ثلاثا فصاعدا قبل ان تظهر ثماره. الثنیا: ای ان بیع ثمر حائط ویستثنی منه جزا غیر معلوم القدر.

تشریح: د محاقلت، مزابنت او مخابرت معناوي مخکي بیان سوي دي او د معاومت معنی داده چې د درختو د میوو د ښکاره کېدو څخه مخکي یو کال یا دوه کاله یا درې کاله یا د زیات وخت لپاره و پلورل سي او د ثنیا مطلب دادی چې پر او ښو باندي کومي میوې و پلورل سي مگر په هغه کي یو غیر معین مقدار مستثنی کړل سي یعني هغه ونه پلورل سي.

عرایا د عریت جمع ده او عریت د خرماوو هغه درختي ته وایي چې د هغه مالک یې یو محتاج او مسکین ته د میوې خوړلو لپاره عاریتا ورکړي،

د عرایا اجازه یې ورکړې ده: ددې مطلب دادی چې ځینو خلکو به په خپل باغ کي یوه درخته یا دوې درختي یو محتاج ته د میوو خوړلو لپاره ورکولې بیا څرنگه چې معمول وو هغه د باغ مالک به د خپل کورنۍ سره باغ ته راغلی او د هغه ټولو خلکو په موجودتیا کي به هغه محتاج سړی راغلی نو په خپل باغ کي د یو پردي سړي د راتلو په وجه هغه ته مشکل وو ځکه هغه محتاج ته به د هغه درختي د میوې پر ځای د خپل طرف څخه د یو څه میوو په ورکولو سره به یې رخصت کوی او د هغه درختي میوه به یې د ځان لپاره وساتل، رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم دا جائز وگڼل مگر دا د پنځه وسق څخه په کم کي جائز ده او تردې په زیات کي جائز نه ده لکه څرنگه چې منته د حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ په روایت کي راځي.

﴿۲۷۱۳﴾: وَعَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَشْمَةَ قَالَ نَهَى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت سهل بن ابي حشمه رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم منع فرمایلي ده

عَنْ بَيْعِ التَّمْرِ بِالتَّمْرِ إِلَّا أَنَّهُ رَخَّصَ فِي الْعَرِيَّةِ أَنْ تُبَاعَ بِخَرْصِهَا تَمْرًا يَأْكُلُهَا أَهْلُهَا رُطْبًا. متفق عليه

په ونو کي د خرماؤ او د وچو خرماؤ په بدله کي د خرڅولو څخه لیکن عریه کي یې ددې اجازت ورکړي دي چې د درختو خرماوي د وچو خرماؤ په بدله کي خرڅي کړي او د هغه میوه دده اهل (را)

نيونکي) و خوري . (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۸۷/۴، رقم: ۲۱۹۱، ومسلم ۱۱۷۰/۳، رقم: ۶۷-۱۵۴۰.

د لغاتو حل: بخرصها: يقال باعه خرصا، اي تقديرًا من غير وزن. (د اټکل له مخي پلورل).

د بيع عرايا مسئله

﴿۲۷۱۵﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْخَصَ فِي بَيْعِ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د عرايا يعني د ونود مېوو اندازه کولو سره د خرڅ اجازه ورکړې ده

الْعَرَايَا بِخَرْصِهَا مِنَ الثَّمَرِ فِيمَا دُونَ خُمُسَةِ أَوْسُقٍ أَوْ فِي خُمُسَةِ أَوْسُقٍ شَكَّ

دَاوُدُ ابْنُ الْحَصِينِ . متفق عليه

د خرماؤ اندازه په پنځه وسق يا د دې څخه کم وي يعني پنځه وسق پوري اندازه سوي خرماوي دي خرڅولاي سي د دې څخه زيات اجازه نسته . وسق شپيته صاع وي او په صاع کي څلور سېره ته نژدې غله ځائيزي، او شک کړی دی داؤد بن حصين . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۸۷/۴، رقم: ۲۱۹۰، ومسلم ۱۱۷۱/۳، رقم: ۷۱-۱۵۴۱.

تشریح: تر پنځه وسق د کم قيد ځکه لگول سوی دی چي ددغه اجازې تعلق د احتياج او ضرورت سره وي او احتياج او ضرورت پر پنځه وسق کم وي، د عرايا د ميوو پورتنی بيع او تبادلې تر پنځه وسق په کم کي د ټولو علماؤ په نزد جائزه او تر پنځه وسق زيات کي جائزه نه ده البته د پوره پنځه وسق په باره کي د علماؤ اختلافي قولونه دي، صحيح قول د عدم جواز دی ځکه چي د مقدار په بيان کي راوي شک اظهار کړی دی نو په دغه صورت کي د احتياط تقاضا دا کېدل پکار دي چي د پنځه وسق څخه پر کم مقدار باندي عمل وکړل سي چي په هر حال متعين دي، په دې خبره کي د علماؤ اختلافي اقوال دي چي ددغه اجازې تعلق يوازي د محتاجو سره دی او که د شتمنو خلکو سره هم ددې تعلق دی، نو صحيح قول دادی چي دغه اجازه د دواړو لپاره ده.

وسق د يو پيمانې نوم دی، يو وسق شپيته صاع وي او يو صاع په پيمانه کي تقريبا درې نيم سېره غله وي، پنځه وسق تقريبا شپږ وېشت منه کيږي.

د او مو میوو د بیع ممانعت

﴿۲۷۱۶﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ

د حضرت عبد الله بن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم منعه کړېده د خرڅولو څخه

الثَّمَارِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاَحُهَا نَهَى الْبَائِعَ وَالْمَشْتَرِيَ . متفق عليه وفي رواية

د میوو تر هغه وخته پوري چې دهغو پوځوالي څرگند سوي نه وي او ممانعت د خرڅونکي او رانیونکي دواړو لپاره دي . (بخاري او مسلم) او د مسلم په یوه بل روایت کي راغلي چې

لمسلم نهى عن بيع النخل حتى تزهو وعن السنبل حتى يبيض ويأمن العاهة

رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د خرماؤ مېوه دارو ونو څخه تر هغه وخته پوري د خرڅولو څخه منعه کړېده تر څو پوري چې د هغو مېوه سره او ژړه نه وي او د فصل وړي د خرڅولو څخه یې منعه فرمایلي ده تر څو پوري چې پنځه نه وي او د آفت څخه محفوظه وي .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۹۴/۴، رقم: ۲۱۹۴، ومسلم ۱۱۶۵/۳، رقم: ۴۹-۱۵۳۴.

تشریح: د پلورنکي لپاره ځکه منع ده چې هغه د رانیونکي مال بېله د یو شی په عوض کي تر لاسه نه کړي او د رانیونکي لپاره منع ځکه ده چې هغه دخپل مال په تاوان کي اخته نه سي ځکه کیدای سي چې هغه او مېوه رانیسي او د هغه قیمت ادا کړي مگر مېوه د پنځېدو څخه مخکي په یو آفت سره ضائع سي .

﴿۲۷۱۷﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ

د حضرت انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د مېوه دارو ونو د خرڅولو څخه منعه

الثَّمَارِ حَتَّى تُزْهِيَ قِيلَ لَهُ وَمَا تُزْهِي قَالَ حَتَّى تَحْمَرَ وَقَالَ أَرَأَيْتَ إِذَا مَنَعَ اللَّهُ

فرمایلي ده تر څو پوري وچ رنگه نسي پوښتنه ځيني وسوه چې د دې مطلب څه دي؟ نو یې ور ته وفرمایلي: تر څو پوري چې سره نسي، بیا یې وفرمایلي: وښایه که خدای تعالی د مېوو د پنځېدو

الْثَّمَرَةَ بِمَا يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ مَالَ أَخِيهِ . متفق عليه

څخه منعه کړي وي نو په تاسو کي به څوک د خپل ورور مال څنگه اخلی؟ (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۹۸/۴، رقم: ۲۱۹۸، ومسلم ۱۱۹۰/۳، رقم: ۱۵-۱۵۵۵.

تشریح مطلب دادی چي د پخېدو او تیارېدو څخه مخکي د میوو په بیع کي ددې خبري خطره ده چي کیدای سي په یو آفت سره مثلاً سیلاب وغیره راسي او میوه د درختو څخه په لوېدو سره ضائع سي نو په دغه صورت کي پلورنکی چي د رانیونکی څخه د میوو د قیمت په توګه څه واخلي هغه به بېله عوضه او مفت په لاس ورسي نو دا ضروري ده چي د میوو تر پخېدو پوري انتظار وکړل سي کله چي هغه پخې سي نو هغه وخت دي د رانیولو او پلورلو معامله وسي.

د میوو او درختو پیشګي خرڅول

﴿۲۷۱۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ السِّنِينَ وَأَمَرَ بِوَضْعِ الْجَوَائِحِ. رواه مسلم.

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله د څو کالو لپاره د مېوو د پلورلو څخه منعه فرمایلي ده (یعني یو دوه درې کاله پوري د پلورلو څخه) او (د افتونو د نقصان په خاطر) یې د کمي کولو حکم کړي دي (یعني د تخم د غورځولو څخه وروسته د یو آفت په وجه په مېوو کي کمي راسي نو د تاوان څخه د خلاصېدلو په خاطر رانیونکي ته د معاوضې کمي پوره سي) (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحيح ۱۱۷۸/۳، رقم: ۱۵۳۶-۱۰۱.

د لغاتو حل: الجوائح: جمع جائحة وهي الآفة المستأصلة نصيب الثمار ونحوها بعد الزهو فتهلكها بان يترك لبائع ثمن ما تلف. (د میوو یو ډول مرض).

تشریح: د حدیث د آخري برخي مطلب دادی چي یو سړی پر درختي باندي لګیدلي میوې د پخېدو څخه مخکي رانیسي مګر مخکي تر دې چي رانیونکی هغه میوې په خپل تصرف کي راولي هغه میوې په یو وجه اېله سوې او ضائع سوې نو په دغه صورت کي پلورنکي ته پکار دي که چیري هغه تر اوسه پوري قیمت تر لاسه کړی نه وي نو په هغه کي دي څه کمي وکړي او که قیمت یې تر لاسه کړی وي نو د هغه څخه دي رانیونکی ته یو څه بېرته ورکړي که څه هم بیع سوې وي او د قاعدې په اعتبار هغه ددې لپاره مجبور نه دی، د رسول الله صلی الله علیه و آله دغه حکم یوازي د استحباب لپاره دی او ددې مقصد د تاواني سړي سره رعایت کول دي او کوم چي د فقهي د مسئلې تعلق دی نو دا خبره بالکل روښانه ده چي د هري ګټي او تاوان ذمه دار رانیونکی دی، ددې مطلب دادی چي په قبضه کي د راتلو څخه وروسته که مبيع د یو آفت په وجه ضائع سي نو هغه د رانیونکی تاوان دی پر پلورنکي باندي د هغه هېڅ بدله او تاوان نه واجبیږي.

د ضائع سوي مبيع ذمه دار څوک دی؟

﴿۲۷۱۹﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ بَعْتَ مِنْ أَخِيكَ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: که تا خپله مېوه په يوه مسلمان

تېر افأصابته جائحه فلا يحل لك أن تأخذ منه شيئاً بم تأخذ مال أخيك

بغير حق. رواه مسلم.

ورور خرڅه کړه او بيا په هغه مېوه باندې افت راغلي او هغه يې خرابه کړه نو ستا هيڅ حق نسته چې ته د خپل ورور څخه څه واخلي او ته په ناحقه باندې ولي د خپل ورور څخه مال اخلي. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۱۹۰/۳، رقم: ۱۴-۱۵۵۴.

تشریح: فلا يحل لك (د هغه څخه څه اخستل حلال نه دي) دا حکم په هغه صورت کې دی کله چې مبيع بالکلیه او مطلق ضائع سي او که چیرې یو داسې آفت راسي چې په هغه سره د مبيع یو برخې ته تاوان ورسیږي نو په دغه صورت کې یو څه کمې کول پکار دي لکه څرنگه چې د تېر حدیث په تشریح کې بنوول سوي دي، د دغه حدیث په باره کې هم هغه تشریح ته فکر کول پکار دي کوم چې د تېر حدیث په اړه تېره سوې ده، دلته حضرت ابن مالک رضي الله عنه هم دا وضاحت کړې دی چې که مبيع د رانیونکي حوالې ته کولو څخه مخکې ضائع سي نو د هغه تاوان به پر پلورنکي وي او په دغه صورت کې د حدیث د تاویل کولو ضرورت نه پاته کیږي او که چیرې مبيع د رانیونکي په قبضه کې ضائع سي نو بیا به ویل کیږي چې د حدیث الفاظ چې د هغه څخه څه اخستل جائز نه دي ددې مطلب دادی چې د تقوا او اخلاقو له مخې د رانیونکي څخه هیڅ هم اخیستل حلال (مناسب) نه دي.

په منقوله شیانو کې د قبضې تر مخه بله بیع جائز نه ده

﴿۲۷۲۰﴾: وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانُوا يَتَبَايَعُونَ الطَّعَامَ فِي أَعْلَى السُّوقِ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چې خلکو به په پورته بازار کې غله رانیول

فَيَبِيعُونَهُ فِي مَكَانٍ فَنَهَاَهُمُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِهِ فِي

او بیا به یې خرڅول رسول الله ﷺ خلک ددې کار څخه منعه کړه او حکم یې وکړ چې ترڅو

مَكَانِهِ حَتَّى يَنْقُلُوهُ. رواه ابو داؤد ولم أجده في الصحيحين.

چي تاسي غله د دې ځايه څخه نه وي نقل کړې خرڅولاي يې نسې. (ابو داؤد) خو په صحيحينو کې دا حديث نسته.

تخريج: سنن ابی داؤد ۷۶۱۱۳، رقم: ۳۴۹۴.

تشریح: د هغه ځای څخه نقل نه کړل سي: د دې مطلب دادی چي تر څو پوري هغه په خپل قبضه کې رانه ولي او د منقول شيانو په قبضه کې راوستل دادی چي د هغه د رانيولو څخه وروسته د هغه ځای څخه په پورته کولو سره بل ځای کې کښېږدي که څه هم هغه بل ځای نژدې وي. د دې خبري خيال ساتل پکار دي که هغه شی د پيمانې يا وزن په ذريعه رانيول سوی وي نو د پيمانې په ناپ کولو سره يا د وزن کولو څخه وروسته هغه پورته کړي او که چيري بېله پيمانه کولو او بېله وزن کولو يې رانيولي وي نو بيا د هغه څخه پرته په پورته کولو سره دي يې کښېږدي، خلاصه دا که يو سړی د منقوله شيانو څخه يو شی رانيسي او بيا هغه پر بل چا باندي پلورل غواړي نو د هغه لپاره ضروري ده چي هغه دغه شی مخکي په خپل قبضه کې واخلي او د هغه څخه وروسته دي يې وپلوري ځکه چي د منقوله شيانو په بيع کې تر قبضې مخکي بله بيع جائز نه ده، د صاحب مشکوٰۃ دا ويل چي ما دا روايت په بخاري او مسلم کې نه دی ليدلی دا په اصل کې پر صاحب المصاييح باندي اعتراض دی چي دا روايت يې په اول فصل کې ذکر کړی دی حال دا چي دغه روايت نه په بخاري سته او نه په مسلم کې بلکه په ابو داؤد کې دی ځکه نو دغه روايت د قاعدې سره سم په دوهم فصل کې نقل کول پکار وه.

﴿۲۷۲۱﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ ابْتَاعَ طَعَامًا

فَلَا يَبْعُهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ وَفِي رَوَايَةِ ابْنِ عَبَّاسٍ حَتَّى يَكْتَالَهُ. متفق عليه.

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي غله رانيسي نو هغه دي تر هغه وخته پوري نه خرڅوي تر څو چي هغه پوره نه کړي (يعني په هغه قبضولو څخه وروسته چي دهغې مقدار پوره نه کړي کوم چي د هغه خريد يې کړي وي) او د ابن عباس رضي الله عنه په يوه روايت کې دا الفاظ دي تر څو پوري چي هغه پيمانه نه کړي. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۴۴/۴، رقم: ۲۱۲۶، و مسلم ۱۱۶۰۱۳، رقم: ۳۲-۱۵۲۶.

تشریح: تر څو چي هغه په پوره توګه سره وانه خلي: ددې مطلب دادی چي تر څو پوري چي هغه په خپل قبضه کي وانه خلي ددې وضاحت د تېر حديث په ضمن کي سوی دی، دلته په یو فقهي اختلاف هم پوه سئ چي د امام شافعي او په حنفیه کي د امام محمد په نزد د یو شی په رانیولو سره بیا هغه شی د دوهم په لاس کي د قبضې څخه مخکي پلورل جائز نه دي هغه که د منقوله شيانو څخه وي لکه غله او داسي نور یا عقار يعني مخکه وي.

د امام مالک رحمته الله علیه په نزد تر قبضې مخکي یوازي د غلې پلورل جائز نه دي او د نورو ټولو شيانو پلورل جائز دي، د امام ابو حنیفه او امام ابویوسف په نزد تر قبضې مخکي د عقار يعني مخکي پلورل خو جائز دي مګر په منقوله شيانو کي د هېڅ شی پلورل هم جائز نه دي، د امام احمد رحمته الله علیه مذهب هم په ظاهره دادی.

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه د روایت الفاظ تر څو چي هغه ناپ نه کړي، ددې څخه ځینو علماؤ دا استدلال کړی دی که پلورنکی د رانیونکی په مخکي د غلې په ناپ کولو سره یا وزن کولو سره ورکړي نو دا کافي نه ده بلکه د رانیونکي لپاره ضروري ده چي هغه یې په خپله قبضه کي په اخیستلو سره دوهم وار بیا ناپ یا وزن کړي، مګر په دې اړه صحیح خبره داده چي د رانیونکی په مخکي د پلورنکی ناپ کول یا وزن کول کافي دي ځکه چي د رانیونکی په مخکي د پلورنکی ناپ کول یا وزن کول داسي دي لکه څرنګه چي هغه یې په خپله ناپ یا وزن کړي.

﴿۲۷۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَمَّا الَّذِي نَهَى عَنْهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چي هغه شی چي د هغه څخه رسول الله صلی الله علیه و آله منعه کړېده

وَسَلَّمَ فَهُوَ الطَّعَامُ أَنْ يُبَاعَ حَتَّى يُقْبَضَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَلَا أَحْسَبُ كُلَّ شَيْءٍ

الامثله . متفق عليه.

هغه غله ده چي په قبضه کي د راوستلو مخکي خرڅه کړل سي او د ابن عباس بیان دي زما خیال نه دی چي په ممانعت کي هر شی شامل دي يعني د هر شی حکم د غلې په شان دي. (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۴۹/۴، رقم: ۲۱۳۵، و مسلم ۱۱۵۹/۳، رقم: ۱۵۲۵-۲۹.

تشریح: د حضرت ابن عباس رضی الله عنه د قول مطلب دادی چي څرنګه غله د قبضې څخه مخکي پلورل جائز نه دي همدارنګه هېڅ شی تر هغه وخته پوري پلورل جائز نه دی تر څو چي هغه په

قبضه کي رانه سي، دا گوياد حضرت ابن عباس رضي الله عنه خپل گمان او خيال دی چي هغه په دغه مسئله کي پر غله باندي د غلې څخه پرته شيان قياس کړي دي.

﴿۲۷۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَلْقُوا

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: تاسو مخته مه ورځئ د

الرُّكْبَانِ لِبَيْعٍ وَلَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَلَا تَتَنَاجَشُوا وَلَا يَبِيعُ حَاضِرٌ

قافلې (يعني ښارته د غلې د راتلو مخکي په لار کي خريد مه کوئ) او په تاسو کي هېڅوک د يوه مسلمان ورور د بيع پورته بيع مه کوئ (يعني د دوو خلکو په مينځ کي د خريد او فروخت معامله وي نو دريم سړی دی د هغه بيع په مقابله کي خپل مال په ارزانه قيمت نه ورکوي يا په هغه مال کي دي عيب نه راباسي) او فريب او چم مه کوئ

لِبَادٍ وَلَا تُصَرُّوا إِلَّا بِلِ الْغَنَمِ فَمَنْ ابْتَاعَهَا بَعْدَ ذَلِكَ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ

او بازاری دي د صحرائي غله نه خرڅوي (يعني يو کليوال غله راوړي او په موجوده قيمت يې خرڅوي ليکن يو ښاري ووايي ته غله ماته وسپاره زه به يې په گران قيمت خرڅه کړم) او مه د اوبني او بزې په غولانزه کي شيدې جمعه کوئ (يعني د دوو يا درو وختو شيدې د حيوان په غولانزه کي مه جمعه کوئ چي بيا رانيونکی په خطا باسي) څوک چي داسي يو حيوان رانيسي

بَعْدَ أَنْ يَحْتَلِبَهَا إِنْ رَضِيَهَا أُمْسَكَهَا وَإِنْ سَخِطَهَا رَدَّهَا وَصَاعًا مِنْ تَمْرِ .

نو د شيدو لوشلو څخه وروسته هغو دواړو ته د خبرو اختيار دي که هغه راضي وي نو حيوان دي وساتي او که خوشحاله نه وي نو حيوان دي واپس کړي او د واپسېدو سره دي يو صاع خرماوي هم ورکړي

متفق عليه و في رواية لمسلم من اشترى شاة مصراة فهو بالخيار ثلاثة ايام فان ردها رد معها صاعا من الطعام لا سبعا .

(بخاري او مسلم) او د مسلم په يوه بل روايت کي راغلي دي چي يو څوک داسي بزه رانيسي چي په هغه کي يې شيدې جمعه کړي وي نو هغه ته تر درو وروځو اختيارسته (که يې ساتي او

يا پرېږدي (که يې بيرته په لاس ورکوي نو يو صاع خرماوي دي هم ورسره ورکړي غنم دي نه ورکوي .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۶۱۱۴، رقم: ۲۱۵۰، ومسلم ۱۱۵۵۱۳، رقم: ۱۱-۱۴۱۲.

تشرېح: د اول هدايت مطلب دادی چي تاسو ته معلومه سي چي د تجارانو يوه ډله د غلې وغيره په رانيولو سره بنارته را روانه ده نو مخکي ددې څخه چي هغه تجاران بنارته راوړسيږي او هلته د بازار قيمت معلوم کړي نو په لاره کي په ورتللو سره د هغوی سره د رانيولو او پلورلو معامله مه کوئ ، دا حکم رسول الله ﷺ ځکه کړی دی چي هغه تاجرانو ته د چم ورکولو او يا هغوی ته د تاوان رسولو موقع پيدانه سي .

په تاسو کي دي هيڅوک هم د بل پر بيع باندي بيع نه کوي، يعني کله چي دوه کسان په خپلو کي يو معامله کوي نو تاسو په هغه کي دخل مه کوئ په دې توگه چي مه خود شي د قيمت په زياتولو سره يا په يو بله ذريعه سره هغه رانيسي چي په هغه کي د رانيونکی تاوان وي او مه په خپل مال بنوولو سره په کم قيمت سره هغه پلورئ چي په دې کي به پلورنکي ته تاوان وي ، يا دا چي مثلاً يو سړی د يو چا څخه يو شی په شرط د خپار رانيسي نو اوس ته هغه رانيونکي ته ورځې او داسي ورته وايي چي ته دا معامله فسخ کړه زه به داسي شی تا ته په دغه قيمت درکړم . په داسي کولو سره د خپل گټي لپاره د بل معامله خرابول بد کار دی او که چيري مقصد د خپل شی پلورل يا رانيول نه وي بلکه محض معامله خرابول وي نو دا ډېر بد کار دی ، ځيني علماء وايي چي ددغه منع تعلق د هغه شی سره دی چي په هغه کي يو شرعي قباحت نه وي او که چيري په يو شی کي شرعي قباحت وي لکه يو څوک پر يو چا پاندي د غلام مال پلورل نو په دغه صورت کي د معاملې فسخ کول جائز دي . د نجش معنی ده رغبت ورکول او دوکه ورکول، ددې صورت دادی چي د دوو کسانو په مینځ کي معامله کيږي او دريم سړی راسي د هغه شی تعريف شروع کړي د کوم چي معامله کيږي يا د هغه قيمت زيات ولگوي او په دې سره د هغه مقصد رانيول نه وي بلکه دا وي چي رانيونکی زما په لېدو سره د هغه شی رانيولو ته زيات راغب سي يا د هغه شی قيمت نور زيات سي ، رسول الله ﷺ ددې څخه منع فرمايلې ده ځکه چي دا د رانيونکی په دوکه کولو کي يو بد ترين صورت دی .

بناري سړی دي د صحرائي مال نه پلوري، مثلاً يو صحرائي سړی خپل مال لکه غله وغيره د بازار په قيمت پلورلو لپاره بنارته راغلی او يو بناري هغه ته راسي او دا ورته ووايي چي ته

خپل مال ماته پرېږده زه به دا په ډېره اساني سره په گران قیمت وپلورم ، رسول الله ﷺ ددې څخه ځکه منع فرمایلي ده چي په دې کي د الله تعالی د مخلوق د گټي څخه منع کول دي ، د امام شافعي رحمه الله په نزد دا حرام دي او د حنفي مذهب سره سم مکروه دي .

د اوبني او مېږي په غولانزو کي شېدې مه جمع کوي ، مثلاً یو سړی د شېدو والا یو حیوان لکه مېږه ، یا غوا وغیره پلورل غواړي نو د هغه د زیات قیمت تر لاسه کولو لپاره هغه دا کوي چي د پلورلو څخه یوه یا دوې ورځي مخکي د هغه حیوان شېدې نه لویشي لکه د هغه په غولانزه کي یې پرېږدي چي زیاتي شېدې پکښي جمع سي او رانیونکی په دا گڼلو سره چي دغه حیوان زیاتي شېدې ورکونکی دي د هغه زیات قیمت ورکړي ، ددې څخه رسول الله ﷺ ځکه منع فرمایلي ده چي دا د دوکې ورکولو معامله ده ، په دغه مضمون کي چي رسول الله ﷺ کومه مسئله بیان کړې ده د هغې وضاحت دادی که یو بل سړی داسي څاروی رانیسي چي د څو ورځو یا څو وختونو شېدې د هغه په غولانزه کي جمع سوي وي او بیا د هغه د شېدو لوېشلو څخه وروسته معلومه سي چي هغه څاروی لږ شېدې کوي نو هغه ته به اختیار وي که وغواړي څاروی دي بېرته ورکړي او که وغواړي وه دي یې ساتي ، که چیري څاروی بېرته ورکوي نو یو صاع خرما به د هغه د شېدو په عوض کي ورکوي کوم چي هغه لویشلي دي .

دلته دا سوال پیدا کیږي چي د شېدو په بدله کي د یوه صاع خرماو تعیین ولي سوی دی حال دا چي د هغه شېدو د بېرته ورکولو یا د هغه شېدو د قیمت ورکولو حکم هم کیدای سو ؟ ددې جواب دادی چي رانیونکی د هغه څاروي شیدې لوېشلي دي نو په هغه کي به څه برخه هغه وي کوم چي د رانیونکي په ملکیت کي د راتلو څخه وروسته د څاروي په غولانزه کي پیدا سوې وي او څه برخه هغه ده چي د څاروي د رانیولو پر وخت د هغه په غولانزه کي وه او د څاروي سره د هغه شیدې هم بیع سوي دي ، ظاهره ده چي په دغه صورت کي د شېدو د هغه دواړو برخو تعیین او امتیاز د ناممکن کېدو په وجه نه خو شېدې بېرته ورکول کیدای سي او نه د هغه د قیمت په ټاکل کېدو سره ورکول کیدای سي ، نو شارع ددې خلاصه دا را وایستل چي په دواړو خواوو کي د فتنې او فساد د دفع لپاره د شېدو عوض یو صاع خرما و ټاکل سوې ، او په دې اړه د شېدو د کموالي او زیاتوب بنیادي ونه بنودی نو دا بالکل داسي ده چي شارع د ناحق خون دیت یعنی د قتل مالي معاوضه سل او بنان ټاکلي دي حالانکه د مراتبو او حیثیت په اعتبار هر نفس او هر خون یو ډول نه وي مگر په دې باره کي شریعت ددې تفاوت بنیاد ونه بنودی .

په دغه حدیث باندې امام شافعي رحمه الله عمل کړی دی او وایي چي داسي څاروي په بیع

کي خیار حاصل وي مگر امام ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ ویلی دي چي په دې کي خیار نه سته د هغه په نزد په حدیث کي ذکر سوی حکم متروک دی هغه وایی چي دغه حکم د رباء د حرام کېدو څخه مخکي وو حالانکه په معاملاتو کي دا ډول شیان جائز وه او اوس دا منسوخ سوي دي .

د حدیث د آخري جملې (یو صاع خرماوي دي ورکړي مگر غنم دي نه ورکوي) په دې باره کي علامه ابن حجر شافعي رحمۃ اللہ علیہ وایی چي ددې څخه معلومه سوه چي د څاروي په بېرته ورکولو سره د هغه د شېدو په عوض کي د خرماوو څخه پرته بل شی ورکول جائز نه دي که څه هم پلورونکی د هغه شي پر اخیستلو باندي راضي وي ، ددې وجه داده چي د عربو د غذا زیات تعلق د خرما او شېدو سره وو ځکه د شېدو پر ځای خرماوي ټاکل سوي دي مگر ځيني حضرات وایی که چيري پلورونکی راضي وي نو د خرماوو څخه پرته د بل شی ورکول هم صحیح دي .

﴿۲۷۲۳﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَلَقُّوا الْجَلَبَ فَمَنْ تَلَقَّاهُ فَاشْتَرَى مِنْهُ فَإِذَا أَتَى سَيِّدَهُ السُّوقَ فَهُوَ بِالْخِيَارِ . رواه مسلم .

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : تاسو د غلې د راوړونکي قافلې مخکي مه سره يو ځاي کيږي که چيري تاسو ور سره يو ځاي سي او غله ځيني را نيسي نو بيا د غلې مالک و بازار ته را سي نو هغه ته د بيع د قائم ساتلو او فسخه کولو اختيار سته (يعني که يې خوښه وي خرڅه دي يې کړي او که يې خوښه نه وي نو نه دي يې خرڅوي) (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۳۷۳۱۴، رقم: ۱۷-۱۵۱۹.

د لغاتو حل: الجلب: ای المجلوب من ابل وبقرو غنم.

تشریح: لفظ د جلب او لفظ د رکبان چي په تېر حدیث کي نقل سوی وو د دواړو یوه معنی ده او د هغه وضاحت د تېر حدیث په تشریح کي تېر سوی دی، علماء وایی چي ددغه ممانعت تعلق د هغه صورت سره دی کله چي راتلونکو تجارانو ته په لاره کي د رانیولو په وجه ښاریانو ته تاوان او ضرر ورسېږي او رانیونکی د ښار او بازار د قیمت په پټ ساتلو سره تجارانو ته دوکه ورکړي ، که چيري ښاریانو ته تاوان ونه رسيږي او نه رانیونکی د تجارانو څخه د ښار قیمت پټوي او نه د هغه سره دوکه کوي نو په دغه صورت کي به دا ممانعت نه وي .

په حدیث کي چي د کوم اختیار ذکر سوی دی د هغه په اړه شافعيه حضرات وایی چي کله مالک (يعني د دباندې څخه مال راوړونکی تجار) ښار ته راسي او هغه ته دا معلومه سي چي

رانيونکی د بنار په نسبت مال ارزانه رانيولی دی نو په دغه صورت کي به هغه ته اختيار وي که د بيع په فسخ کولو سره خپل مال بهرته واخلي او که بيع باقي وساتي ، که چيري هغه ته دا معلومه وي چي رانيونکی د بنار د قيمت څخه گران رانيولي دي يا د بنار د قيمت سره سم يې رانيولي وي نو بيا په دغه صورت کي به تجار ته اختيار نه وي .

په دغه مسئله کي د فقه حنفي د کتابو څخه معلوميزي چي تجار ته دا اختيار هغه وخت حاصل دی کله چي هغه ته بنار ته د راتلو څخه وروسته معلومه سي چي رانيونکی د هغه سره دوک کړې ده او که داسي نه وي نو هغه ته بيا دا اختيار حاصل نه دی .

﴿۲۷۲۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَلَقُّوا السِّلْعَ حَتَّى يُهَبَّطَ بِهَا إِلَى السُّوقِ . متفق عليه .

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : تا سو د سامان راوړو والا ومخته مه سره يو ځاي کيږئ او تر هغه وخته پوري د هغه مال مه رانيسي چي تر څو پوري هغه په مارکيت کي خپل مال نه وي تا کړي . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۷۳/۴، رقم: ۲۱۶۵، ومسلم ۱۱۵۶/۳، رقم: ۱۴-۱۵۱۷.

د يو چا په معامله کي مه ورگډېږئ

﴿۲۷۲۶﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَبْعُ الرَّجُلُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا يَخْطُبُ عَلَى خُطْبَةِ أَخِيهِ إِلَّا أَنْ يَأْذَنَ لَهُ . رواه مسلم .

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : تر څو چي يو چاته د دې خبري اجازت ورنه کړل سي هيڅوک دي د خپل ورور په بيع کي خپل مال نه خرڅوي او نه دي د خپل ورور د نکاح د پيغام سربېره خپل پيغام لېږي . (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۰۳۲/۲، رقم: ۵۰-۱۴۱۲.

تشریح هيڅوک دي د خپل ورور پر بيع باندې بيع نه کوي: د دې وضاحت د حضرت ابوهريره رضي الله عنه د روايت په ضمن کي تېر سوی دی . د حديث د دوهمي برخي مطلب دادی که چيري يو سړی يوې ښځي ته د نکاح پيغام لېږلی وي نو اوس د بل چا لپاره دا جائز نه ده چي هغه هم هغه ښځي

ته د نکاح پیغام ولیږي مگر دا ممانعت په هغه صورت کي دی کله چي دواړي خواوي د مهر پر یو ټاکلي مقدار باندي راضي سوي وي او ټول معاملات یې فیصله کړي وي او یوازي نکاح کول یې پاته وي .

د حدیث د آخري برخي مطلب دادی چي د یو چا د رانیولو او پلورلو په معاملاتو کي یاد نکاح په پیغام کي د مداخلت نه کولو حکم تر هغه وخته پوري دي ترڅو چي دواړي خواوي معامله ترک نه کړي مثلاً که صاحب معامله دا ووايي چي زه داشی نه رانیسم او ته یې رانیسه یا د هغه ښځي سره زه نکاح نه کوم ته خپل پیغام ور واستوه نو په دغه صورت کي هغه شی رانیول یا د نکاح پیغام استول جائز دي .

﴿۲۷۷﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَسُمُّ الرَّجُلُ عَلَى سَوْمٍ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ . رواه مسلم .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : هيڅوک دي د خپل مسلمان ورور په مقابله کي (يعني کله چي فريقين په بيع راضي سوي وي) د يوشی قيمت دي نه لگوي . (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۱۵۴/۲، رقم: ۹-۱۵۱۵.

تشریح دا حکم په هغه صورت کي دی کله چي پلورنکی او رانیونکی دواړه پر یوه قیمت باندي راضي سوي وي نو اوس بل چاته پکار نه دي چي د هغه شی د رانیولو اراده وکړي او د زیات قیمت په ورکولو سره د هغوی معامله خرابه کړي ، داسي کول مکروه دي که څه هم بيع صحیح کیږي .

علامه ابن حجر رحمه الله فرمایي چي په دې باره کي د مسلمان په حکم کي ذمي (غير مسلم) چي په اسلامي هیواد کي وي او جزیه ادا کوي او معاهد (چي د هغه سره د یو مسلمان معاهده وي) او مستامن (چي د یو مسلمان په پناه کي وي) هم داخل دي .

ښاري سړی دي د صحرائي مال نه پلوري

﴿۲۷۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ دَعَا النَّاسَ يَرْزُقُ اللَّهُ بَعْضَهُمْ مِنْ بَعْضٍ . رواه مسلم .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل : بناري دي د صحرائي مال نه خرڅوي هغوی دي پر خپل حال پرېږدي دا چې الله تعاليٰ ځينو ته په ځينو رزق ورکوي . (مسلم)
تخريج : مسلم في الصحيح ۱۱۵۷/۳ ، رقم : ۲۰-۱۵۲۲ .

تشریح : د حديث د آخري جملې مطلب دادی چې د کلي خلک پر خپل حال پرېږدی چې هغوی د دباندې څخه د غلې په راوړلو سره په ښار کې په ارزانه قيمت و پلوري او همدارنگه هغوی د ښاريانو په رزق کې د پراختيا باعث سي ، د پاته حديث وضاحت د حضرت ابوهريره رضي الله عنه د روايت په تشریح کې تېر سوی دی .

بېله صورت او منابذت بيع

﴿۲۷۲۹﴾ : وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 د حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ منعه فرمايلې ده
 عَنْ لِبْسَتَيْنِ وَعَنْ بَيْعَتَيْنِ نَهَى عَنْ الْمَلَامَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ فِي الْبَيْعِ وَالْمَلَامَسَةُ
 د دوو ډولو لباسو څخه او د دوو ډولو بيعو څخه يعنې ملامست او منابذت څخه . ملامست
 لَمَسُ الرَّجُلِ ثَوْبَ الْآخَرِ بِيَدِهِ بِاللَّيْلِ أَوْ بِالنَّهَارِ وَلَا يُقْلِبُهُ إِلَّا بِذَلِكَ
 دادی چې کالي ته په ورځ يا شپه کې يوازي لاس وروړي په پرانستلو سره يې ونه گوري او
 بيعه پوره سي .

وَالْمُنَابَذَةُ أَنْ يَنْبِذَ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ بِثَوْبِهِ وَيَنْبِذَ الْآخَرُ ثَوْبَهُ وَيَكُونُ ذَلِكَ
 او منابذه داده چې خرڅونکي کالي خريدار ته وروغورځوي او خريدار هغه را پورته کړي
 خرڅونکي ولورته يې وروغورځوي او د پرانستلو لېدو څخه پرته

بَيْعُهَا عَنْ غَيْرِ نَظَرٍ وَلَا تَرَاوٍ وَاللِّبْسَتَيْنِ اشْتِمَالُ الصَّبَاءِ وَالصَّبَاءُ أَنْ
 بيع کامله سي خواه فريقين راضي وي او که نه . او د دوو ډولو لباس څخه نبي کریم ﷺ منعه
 کړېده يو خود دې څخه مراد د ((صفاء)) طريقه ده چې

يَجْعَلُ ثَوْبَهُ عَلَى أَحَدٍ عَاتِقَيْهِ فَيَبْذُو أَحَدُ شِقَّيْهِ لَيْسَ عَلَيْهِ ثَوْبٌ وَاللِّبْسَةُ

په یو اوږد ټوکرواچول سي او بل اړخ یې لڅ پاته سي لکه په ځینو وختو کي د قميص په
لستونې کي دننه اوږې ته نژدې پليټ اچوي او هغه پليټ د یو جلا ټوکرو شکل لري یا د دې په
شان بل صورت

الْأُخْرَى احْتِبَاؤُهُ بِثَوْبِهِ وَهُوَ جَالِسٌ لَيْسَ عَلَى فَرْجِهِ مِنْهُ شَيْءٌ. متفق عليه

او د ((صماء)) یوه بله معني دا هم ده چې ټوکرو د سر څخه تر پښو پوري داسي په بدن چاپېره
کړي چې لاس پښه او مخ وغیره یې پټ وي او دویمه طریقه د لباس کوم چې ممنوع ده داده چې
ټوکرو په بدن داسي وپېچي چې کله کښېني نو شرمگاه یې ښکاره سي. (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۷۸۱۱۰، رقم: ۵۸۲۰، ومسلم ۱۱۵۲۱۳، رقم: ۱۵۱۲.

تشریح: د ملامست (يعني لاس وروړلو) طریقه دا وه چې یو سړی به د یو شی د رانیولو لپاره
تلی نو هغه شي ته به یې لاس وروړی هغه شي ته په لاس وروړلو سره به بیع وسوه، نه به ایجاب
او قبول وو چې دکاندار به دا ویل چې ما پرتا داسی وپلوری او رانیونکی به دا ویل چې ما ستا
څخه داسی را نیوی او نه به فعلي راکړه ورکړه کېدل چې دکاندار به په رضا او رغبت په پټه
خوله سره هغه شی ورکوی او رانیونکی به د هغه قیمت ادا کوی بلکه د رانیولو هغه شی به په
لاس سره مس کېدل کافي گڼل کېدل.

علامه طیبی رحمۃ اللہ علیہ د حدیث د الفاظو (لا یقبله الا بذالک): هغه به یې په خلاصولو او
اړولو را اړولو سره نه کتی: د دې مطلب یې دا بیان کړی دی چې ټوکرو پرته د مس کولو څخه نه
واړوي او را واړوي یعنی پکار خو داده چې ټوکرو خلاص کړل سي او په ښه ډول وکتل سي مگر
په بیع ملامست کي به نه خلاصېدل او نه به کتل کېدل البته هغه به یې یوازي مس کړل، ظاهره
ده چې د یو شی په محض مس کولو سره د هغه د خلاصولو او کتلو درجه نه تر لاسه کیږي.
په هر حال ملامست د جاهلیت په زمانه کي د رانیولو او پلورلو یو خاص طریقه وه چې یو چا به د
یو بل چا ټوکریا بل شي ته لاس وروړی نو بیع به وسوه نه به یې هغه کتل او نه به یې شرط خیار
کوی که د هغه د کتلو څخه وروسته به یې وغوښتل چې وه به یې ساتل او که نه نو بېرته به یې
ورکړه دا بالکل یوه غلطه طریقه وه ځکه رسول الله ﷺ د دې څخه منع وفرمایل.

د منابذت صورت دا وو چې دواړو خواوو به په خپلو کي یو بل ته ټوکرو وغورځوی نو بیع
به وسوه د مبيع د کتلو ضرورت به یې نه محسوس کوی دا هم د جاهلیت په زمانه کي د رواجي
بیع یوه طریقه وه نو د دې څخه هم منع وفرمایل سول.

د صماء يوه معنى خو هغه ده کوم چي په ترجمه کي بيان سوې ده مگر ددې زيات واضح او مشهور مفهوم دادی چي يو څوک يو ټوکر واخلي او هغه د سر څخه تر پښو پوري پر خپل بدن داسي وپيچي چي دواړه لاسونه هم په هغه کي دننه وي او د بدن هيڅ يو برخه د باندي نه وي ، ظاهره ده چي داسي سړی بالکل مفلوج او بېکاره پاته کيږي ځکه رسول الله ﷺ ددې څخه منع وفرمايل .

دوهمه اغوستنه چي د هغه څخه رسول الله ﷺ منع فرمايلي ده داده چي يو سړی پر ټوټو کښيني او دواړه زنگڼونه ودروي او بيا د خپلو زنگڼونو او ملا څخه کپړه داسي وپيچي چي سترېې خلاص وي ، رسول الله ﷺ ددې څخه ځکه منع وفرمايل چي په دې کي د ستر پټېدل نه کيږي که يو څوک په پورتنۍ صورت کي ټوکر پر ځان داسي وپيچي چي د هغه ستر پټ وي نو بيا دا ممانعت نه سته .

د بيع حصاة او بيع غرر منع

﴿۲۷۰﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ الْخَصَاةِ وَعَنْ بَيْعِ الْغَرَرِ . رواه مسلم

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د بيع حصاة (مثلا يو خرڅونکي و خريدار ته ووايي چي څومره ډبره چي ستا ولاړه سي هغومره مځکه در کوم) او بيع غرر (او بيع غرر داده چي شی يې په قبضه کي نه وي او نه يې دهغه قدرت ولري چي خرڅ يې کړي مثلا د درياب ماهيان او يا د هوا مرغان يا تنبېدلي غلام وغيره) څخه منع فرمايلي ده . (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۱۵۳/۳، رقم: ۴-۱۵۱۲.

تشریح د بيع حصات صورت دادی چي رانيونکی دوکاندار ته وایي چي کله زه ستا دغه شی په ډبره وولم نو پوه سه چي بيع واجب سوه يا دکاندار رانيونکي ته ووايي چي ما په خپلو شيانو کي هغه شی پر تا وپلوری چي پر هغه باندي ستا ويشتل سوې ډبري ولگيږي يا ما دا مځکه تر هغه ځايه پوري پر تا وپلورل تر کوم ځای پوري چي ستا نور څول سوې ډبره ورسپړي د بيع دغه طريقه د جاهليت په زمانه کي رواج وه رسول الله ﷺ ددې څخه منع وفرمايل .

بيع غرر هغه بيع ته وایي چي په هغه کي مبيع مجهول ديا پلورنکي د قدرت څخه وتلی وي لکه هغه ماهی پلورل چي په درياب کي وي يا په هوا کي د الوتونکي مرغ پلورل او يا د

تنبهډلي غلام پلورل .

د بيع حبل الحبله منع

﴿۲۷۲۱﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ منع فرمايلي ده د خرڅولو څخه

حَبْلِ الْحَبْلَةِ وَكَانَ بَيْعًا يَتَّبَاعُهُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ كَانَ الرَّجُلُ يَبْتَاعُ الْجَزُورَ

د حمل په حمل د او دا يوه بيعه وه چي د جاهليت په زمانه كي د دې رواج وو يعني يو سړي به اوښه په دې شرط را نيول چي د دې د نس څخه بچي پيدا سي

إِلَى أَنْ تُنْتَجَ النَّاقَةُ ثُمَّ تُنْتَجَ الَّتِي فِي بَطْنِهَا . متفق عليه .

او بيا د هغه بچي د نس څخه بچي پيدا سي نو بيا به د هغې اوښي قيمت ادا كوم . (بخاري او مسلم)

تخريج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۳۵۶۱۴ ، رقم : ۲۱۴۳ ، و مسلم ۱۱۵۳۱۳ ، رقم : ۵ - ۱۵۱۴ .

تشریح : د څاروي د حمل د بيع مطلب دادی چي مثلاً د يوې اوښي په نس كي بچي وي او س د هغه مالک د رانيونكي سره داسي معامله وکړي چي د دغه اوښي په نس كي کومه اوښه پيدا سي او هغه اوښه چي کوم بچي راوړي زه د هغه بيع کوم د دې څخه رسول الله ﷺ منع و فرمايل ځکه چي دا د يو معدوم شی يعني د هغه بچي بيع ده چي تر اوسه لا پيدا سوی نه دي .

ظاھر ده چي کله د څاروي حمل پلورل جائز نه دي نو د هغه د بچي بيع به څرنگه جائز وي چي د هغه حمل د حمل څخه به پيدا کيږي .

د ځينو حضراتو په نزد د بيع الحبل الحبله مطلب دادی چي يو سړي خپل حامله اوښه په دغه وعده سره وپلوري چي د هغه قيمت به هغه وخت ادا کيږي کله چي هغه بچي راوړي ، حضرت ابن عمر رضي الله عنه دا مطلب اخيستی دی لکه څرنگه چي د روايت په آخر كي وکان مبيعا الخ څخه هغه خپل وضاحت کړی دی .

د نر پر مادي پرېښودو مزدوري

﴿۲۷۲۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ عَسْبِ الْفَحْلِ .

رواه البخاري .

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ نر پر ماده د پرېښودو (د ختو) د اجرت اخيستو څخه منعه فرمايلې ده. (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۶۱۱۴، رقم: ۲۲۸۴.

تشریح: نو څاروی که اوبښ وي که آس او که بل يو څاروی هغه پر نر باندي د پرېښودو لپاره چا ته ورکول او د هغه مزدوري اخيستل منع دي ځکه چي په دې کي د يو داسي کار مزدوري اخيستل لازميږي چي د هغه د وقوع کېدل متعين نه دي په دې توگه چي نر څاروی کله پر هغه وڅيږي او کله ونه څيږي همدارنگه ښځينه څاروی کله حامله سي او کله نه سي ځکه اکثر صحابه کرامو او فقهاؤ د هغه مزدوري حرامه گرځولي ده.

مگر د نر حيوان پر ښځينه حيوان باندي د څيږلو لپاره عاريتا ورکول مستحب دي البته د عاريتا ورکولو څخه وروسته که د ښځينه حيوان مالک د خپل طرف څخه هغه ته د انعام په توگه يو څه ورکړي نو د هغه قبلول صحيح دي.

د اوبو خرڅولو منع

﴿۲۷۳﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ

ضِرَابِ الْجَمَلِ وَعَنْ بَيْعِ الْمَاءِ وَالْأَرْضِ لِتُحَرِّثَ. رواه مسلم.

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ اوبښ په اوبښه د ختلو د اجرت څخه او له خرڅولو د اوبو څخه او د مځکي څخه چي کرل کيږي منع فرمايلې ده. مسلم.

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۱۹۷۱۳، رقم: ۳۵-۱۵۶۵.

تشریح: د مځکي او اوبو د کښت لپاره د پلورلو مطلب دادی چي يو سپی خپل مځکه او هغه اوبه چي د هغه مځکي سره متعلق وي يو سپی ته په دې شرط ورکړي چي دغه مځکه او اوبه زما دي او تخم او مزدوري ستا ده مځکه چي ته وکړې نو د هغه څخه چي څه په لاس راسي د هغه دومره برخه مثلاً دريمه يا څلورمه برخه زه اخلم دې ته مخابرات وايي د مخابرات په باره کي تفصيلي حکم د حضرت جابر رضي الله عنه د روايت په تشریح کي تېر سوی دی.

د ضرورت څخه د زیاتو اوبو خرڅولو منع

﴿۲۴۳﴾: وَعَنْهُ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ فَضْلِ

الْمَاءِ . رواه مسلم .

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ د هغو اوبو د خرڅولو څخه منعه فرمایلي ده کوم چې تر خپل ضرورت زیاتي وي . (مسلم)

تخریج: مسلم فی الصحيح فی الموضع السابق. رقم ۱۵۶۵-۳۴.

تشریح: یعني که چیري د یو چا په ملکیت کي دومره اوبه وي چې د هغه د اړتیا پوره کولو څخه وروسته پاته کیږي او نور خلک هغه اوبو ته اړوي نو هغه پاته سوي اوبه منع کول او پر اړو کسانو باندي پلورل جائز نه دي بلکه هغه اوبه مفت ورکول پکار دي مگر دا حکم په هغه صورت کي دی چې د هغه خلکو د ضرورت تعلق د هغه اوبو د څښلو یا څارویو ته د ورکولو سره وي که یو سړی د خپل کښت یا درختو اوبه کولو لپاره هغه اوبه غواړي نو بیا د مالک لپاره جائز ده چې پر هغه اوبو باندي معاوضه واخلي .

﴿۲۴۵﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يُبَاعُ

فَضْلُ الْمَاءِ لِيُبَاعَ بِهِ الْكَلَاءُ . متفق عليه .

د حضرت ابو هريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایلي: زیاتي اوبه دي په دې خیال نه خرڅیږي چې د دې په ذریعه وانه خرڅ کړل سي . (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري فی الصحيح (فتح الباري): ۳۱۵، رقم: ۲۳۵۳، و مسلم ۱۱۹۸۱۳، رقم: ۱۵۶۶-۳۸.

تشریح: د اوبو پلورلو سره د وانبو پلورل داسي لازمیږي چې مثلاً یو سړی د بل چا د اوبو پر شاوخوا خپل څاروي څروي او ظاهره ده چې هغه څاروي به د څرېدو څخه وروسته اوبه خامخا څښي مگر د اوبو مالک د بل چا څارویو ته بېله قیمتې اوبه نه ورکوي ځکه لا محاله هغه سړی به په دې مجبور وي چې اوبه رانیسي او خپل څاروي په اوبه کړي همدارنگه د اوبو پلورل به په اصل کي د وانبو پلورل وي او دا معلومه ده چې وانه پلورل جائز نه دي .

د علماؤ په دې کي اختلاف دی چې دغه منع تحریمي ده که تنزیهي ، ځيني د تحریمي قائل دي او ځيني د تنزیهي مگر صحیح خبره داده چې دا منع تنزیهي ده .

د چم کولو څخه ځان وساتئ

﴿۲۷۲﴾: وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى صُبْرَةٍ طَعَامٍ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د غلې د يوې کوټې سره تير سو او په

فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا فَنَالَتْ أَصَابِعُهُ بَلَلًا فَقَالَ مَا هَذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ قَالَ

هغه کوټه کې يې لاس دننه کړ نو نبي کریم ﷺ يو څه لونډوالي محسوس کړ وروسته يې د غلې

أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَيْ يَرَاهُ النَّاسُ

مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنِّي . رواه مسلم

مالک ته وويل : دا څه دي ؟ هغه وويل يا رسول الله ﷺ ! په دې باندي باران اورېدلي دي نو

نبي کریم ﷺ ورته وفرمايل : لنده غله دي ولي سربېره نه ايسوله چې خلکو هغه ليدلې وای بيا

يې وفرمايل : چاچي چم او فريب وکړ هغه زمور څخه نه دی . (مسلم)

تخريج : مسلم في الصحيح ۹۹۱، رقم : ۱۶۴-۱۰۲.

الْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د بيع ثنيا منع

﴿۲۷۳﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الثَّنْيَا

أَنْ يُعْلَمَ . رواه الترمذي .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د ثنيا څخه منعه کړې ده مگر نه چې

مقدار معلوم کړي . (ترمذي)

تخريج : الترمذي في السنن ۵۸۵۱۳، رقم : ۱۲۹۰.

تشریح : که یو څوک د خپل یو شي د پلورلو پر وخت دا ووايي چې ما دغه شي پر تا باندي

وپلوری مگر ددې څخه یو برخه مانده پلورلې نو په مبيع کې د یو برخې استثناء کولو ته ثنيا

ویل کیږي شارع ددې څخه منع فرمایلي ده ځکه چې په دې کې یو مقدار ټاکل سوی نه دی مگر

که چیرې د مبيع یو مقدار معین کړي او مستثنی کړل سي مثلاً پلورنکی داسي ووايي چې ما پر

تا باندی دغه شی و پلوری مگر ددی دومره مقدار مثلاً ثلورمه برخه یا دریمه یا دومره سیره یا دوه منه ما دخان لپاره مستثنی کړي دي نو دا جائز دي .

میوې او کبست د پختیا وروسته خرڅوئ

﴿۲۷۸﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و آله د انگورو د خرڅولو څخه ترڅو پوري چې

الْعِنَبِ حَتَّى يَسْوَدَّ وَعَنْ بَيْعِ الْحَبِّ حَتَّى يَشْتَدَّ هَكَذَا رواه الترمذي و

تورنسي منع فرمایلي ده (یعني ترڅو پوري چې پاخه نسي) او د غلې د خرڅولو څخه یې منع فرمایلي ده ترڅو چې پخه سوې نه وي . (ترمذي)

ابوداؤد عن انس والزيادة التي في المصاييح وهي قوله نهى عن بيع التمر حتى تزهو انما ثبتت في روايتهما عن ابن عمر قال نهى عن بيع النخل حتى تزهو وقال الترمذي هذا حديث حسن غريب .

ابوداؤد) او په مصاييح کي دا خبره اضافه سوې ده چې نبی کریم صلی الله علیه و آله دا هم فرمایلي دي چې تر څو خرماوي سرې سوي نه وي او د حضرت عبدالله بن عمر څخه دا هم ثابتېږي هغه وويل : چې رسول الله صلی الله علیه و آله د خرماؤ د خرڅولو څخه تر هغه وخته پوري منع فرمایلي ده ترڅو پوري چې هغه سرې او ژړي سوي نه وي . او ترمذي کي دا حديث غريب گڼل سوي دي .

تخريج : الترمذي في السنن ۵۳۰/۳، رقم: ۱۲۲۸، و ابوداود في السنن ۶۶۸/۳، رقم: ۳۳۷۱، ومصاييح السنة ۳۲۴/۴، رقم: ۲۰۷۲.

تشریح د روایت په آخر کي د مشکوة مؤلف د مصاييح پر مؤلف امام بغوي رحمته الله علیه باندی دوه اعتراضونه کړي دي اول خو دا چې په روایت کي د ذکر سوو زیاتو الفاظو ناقل هغه حضرت انس رضی الله عنه بنوولی دی حال دا چې دغه الفاظ د حضرت ابن عمر رضی الله عنه څخه منقول دي دوهم دا چې هغه په دغه زیاتو الفاظو کي بیع التمر نقل کړې ده حال دا چې په اصل روایت کي بیع النخل دی .

تا باندې دغه شی وپلوری مگر ددې دومره مقدار مثلاً خلورمه برخه یا دریمه یا دومره سیره یا دوه منه ما دځان لپاره مستثنی کړې دي نو دا جائز دي .

میوي او کبست د پختیا وروسته خرڅوئ

﴿۲۴۳۸﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و آله د انگورو د خرڅولو څخه ترڅو پوري چې

الْعِنَبِ حَتَّى يَسْوَدَّ وَعَنْ بَيْعِ الْحَبِّ حَتَّى يَشْتَدَّ هَكَذَا رواه الترمذي و

تورنسي منع فرمایلي ده (یعني ترڅو پوري چې پاڅه نسي) او د غلې د خرڅولو څخه یې منع فرمایلي ده ترڅو چې پخه سوې نه وي . (ترمذي

ابوداؤد عن انس والزيادة التي في المصابيح وهي قوله نهى عن بيع التمر

حتى تزهو انما ثبتت في روايتهما عن ابن عمر قال نهى عن بيع النخل

حتى تزهو وقال الترمذي هذا حديث حسن غريب .

ابوداؤد) او په مصابيح کي دا خبره اضافه سوې ده چې نبي کریم صلی الله علیه و آله دا هم فرمایلي دي چې تر څو خرماوي سرې سوي نه وي او د حضرت عبدالله بن عمر څخه دا هم ثابتېږي هغه وويل : چې رسول الله صلی الله علیه و آله د خرماؤ د خرڅولو څخه تر هغه وخته پوري منع فرمایلي ده ترڅو پوري چې هغه سرې او ژړي سوي نه وي . او ترمذي کي دا حديث غريب گڼل سوي دي .

تخريج : الترمذي في السنن ۵۳۰/۳، رقم: ۱۲۲۸، وابوداؤد في السنن ۶۶۸/۳، رقم: ۳۳۷۱، ومصابيح السنة ۳۲۴/۴، رقم: ۲۰۷۲.

تشریح : د روایت په آخر کي د مشکوة مؤلف د مصابيح پر مؤلف امام بغوي رحمه الله علیه باندې دوه اعتراضونه کړي دي اول خو دا چې په روایت کي د ذکر سوو زیاتو الفاظو ناقل هغه حضرت انس رضی الله عنه ښوولی دی حال دا چې دغه الفاظ د حضرت ابن عمر رضی الله عنه څخه منقول دي دوهم دا چې هغه په دغه زیاتو الفاظو کي بیع التمر نقل کړې ده حال دا چې په اصل روایت کي بیع النخل دی .

پور په پور سره د خرڅولو منع

﴿۲۷۳۹﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ بَيْعِ الْكَالِيِّ بِالْكَالِيِّ. رواه الدار قطني.

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي نبي کریم صلی الله علیه و سلم قرض په قرض سره د خرڅولو څخه منع فرمایلي ده. (يعني یو شی د یوې مقرري مودې پوري په قرض خرڅول بیا په وعده د قیمت څخه د حاصلېدو په خاطر وروسته بیا هغه په څه قیمت د بل چا په لاس خرڅول ځکه په شی کي قبضه نه وي نو په دې وجه یې بیع ممنوع کړېده) (دارقطني)

تخریج: الدار قطني في السنن ۷۱۳-۷۲، رقم: ۲۶۹ و ۲۷۰.

د لغاتو حل: الکالی: ای النسیئة. (خند)

تشریح: لفظ دکالی په همزه سره لیکل کیږي او ویل کیږي او بېله همزې يعني کالي هم استعمالیږي د واره د کلاء څخه مشتق دي چي د هغه معنی د تاخیر ده.

پور په پور د پلورلو صورت دادی چي یو سپری د یو چا څخه یو شی تر یو ټاکلي وخت پوري رانیسي او دا فیصله وسي چي رانیونکی به د هغه شي قیمت د راتلونکي میاشتي تر فلاني تاریخ پوري ادا کوي نو پلورنکی به هغه شی هغه ته ورکړي خو کله چي هغه ټاکل سوی وخت راسي او هغه وخت هم رانیونکی د قیمت پر ادا کولو قادر نه وي نو پلورنکي ته دي دا ووايي چي اوس هغه شی تر نوي وخت پوري په څه زیات قیمت پر ما باندي خرڅ کړه مثلاً هغه شی یې په لس روپۍ رانیولی وو اوس دی ورته ووايي چي هغه شی پر ما باندي په یوولس روپۍ خرڅ کړه او د راتلونکي میاشتي پر فلاني تاریخ به یوولس روپۍ درکړم او پلورنکی دي ووايي چي ما پر تا باندي خرڅ کړ همدارنگه دغه معامله په خپلو کي د قبضې څخه پرته وسي که چیري مبيع د پلورنکي سره وي او قیمت د رانیونکي سره او د رانیولو او پلورلو معامله وسي نو د داسي بیع کولو څخه رسول الله صلی الله علیه و سلم منع فرمایلي ده ځکه چي دا یو داسي بیع ده چي په دې کي قبضه نه وي.

ځیني حضرات ددې یو بل صورت دا بیان کړی دی چي مثلاً د عمر سره د زید یو ټوکړ دی او د عمر پر ذمه د بکر لس روپۍ دي اوس زید بکر ته ووايي چي زما سره کوم ټوکړ دی هغه زه پر تا باندي د هغه لسو په بدله کي چي ستا پر ذمه دي خرڅوم زه به د عمر څخه لس روپۍ واخلم

ته د هغه څخه ټوکر واخله او بکرو وایي چي ماته دا قبوله نه ده نو دا بیع هم ناجائز ده ځکه چي په دې کي هم قبضه نه سته .

د بیعاني مسئله

﴿۲۷۰﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ الْعُرْبَانِ . رواه مالك وابوداؤد وابن ماجه .

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه دخپل پلار څخه او هغه دخپل پلار څخه روایت کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم د بيع عربان څخه منعه کړې ده . (د بيع عربان صورت دادي چي خريدار خرڅونکي ته يو معمولي رقم په طور د بيعانه ورکړي او ورته ووايي که د بيعي معامله زما او ستا په مينځ کي وسوه نو رقم به پکښي مجرا سي او که بيعه ونه سوه نو دا رقم به ستا سره وي زه به يې بيرته واپس نه اخلم) (ابوداؤد ابن ماجه مالک)

تخريج: مالک في الموطا ۱۲/۶۰۹، رقم: ۱، وابوداؤد في السنن ۱۳/۷۶۸، رقم: ۳۵۰۲، وابن ماجه في السنن ۱۲/۷۳۸، رقم: ۲۱۹۲.

تشریح: د بيع عربان وضاحت دادي چي مثلاً يو سړی د يو چا څخه يو شی رانيسي او پلورونکي ته يو څه روپی مخکي ورکړي او داسي ووايي که دا معامله پوره سوه نو دغه روپی به په قيمت کي ادا سي او که معامله پوره نه سوه په دې توگه چي زه د پوره قيمت د ادا کولو سره هغه شی په خپله قبضه کي اخيستلای نه سم نو بيا دغه روپی به ستا سره پاته سي زه به يې بېرته نه غواړم دې ته زموږ په اصطلاح کي بيعانه وایي رسول الله صلي الله عليه وسلم ددې څخه منع فرمايلې ده ځکه چي په شرعي توگه سره دا بيع باطل ده ، مگر ابن عمر رضي الله عنه او امام احمد رحمه الله ددې د جواز قائل دي د حنفيه په نزد په دغه صورت کي جائز دی کله چي داسي ووايي که معامله پوره سي نو هغه روپی به د پلورونکي حق وي په دې توگه چي هغه به په قيمت کي ادا سي او که معامله پوره نه سي نو بيا هغه به د رانيونکي حق وي چي هغه روپی هغه ته بېرته ترلاسه سي .

د بيع مضطر منع

﴿۲۷۱﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ الْمُضْطَرِّ وَبَيْعِ الْغَرَرِ وَبَيْعِ الثَّمَرَةِ قَبْلَ أَنْ تُدْرِكَ . رواه ابوداؤد .

د حضرت علي عليه السلام څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د بيع مضطر او بيع غرر څخه او مېوه تر پخېدو مخکي خرڅولو څخه يې منعه فرمايلې ده. (د بيع مضطر څخه مراد دا دي چي په زور سره د يو چا څخه شی اخيستل يا دا چي يو سړی مجبوره سي او خپل شی ارزانه خرڅ کړي). (ابو داؤد)

تخريج: ابو داود في السنن ۶۷۶\۳، رقم: ۳۳۸۲.

تشریح په بيع مضطر کي د بيع څخه مراد رانيول دي يعني رسول الله ﷺ ددې څخه منع فرمايلې ده چي د يو چا څخه په زور يو شی رانيول سي، د يو چا څخه په زور شی رانيول د بيع فاسد په حکم کي دی چي نه فافذ کيږي.

يا د مضطر څخه مراد محتاج دی چي د يو مصيبت په وجه د خپل سامان پر خرڅولو باندي مجبور وي مثلاً زید د يو چا پور ورپي دی او د پور د ادا کولو لپاره هغه ته روپی پکار وي يا پر هغه باندي يو مشکل راغلی دی چي د هغه په وجه هغه د روپو سخت ضرورت دی او هغه د خپل ضرورت پوره کولو لپاره خپل مال او اسباب په ارزانه بيعه خرڅوي نو د چا لپاره دا مناسب نه دي چي د هغه د مجبوري څخه ناجائزه گټه پورته کړي او د هغه سامان ارزانه رانيسي بلکه د مروت تقاضا داده چي د هغه مجبور او مضطر د مجبوري خیال و ساتل سي د هغه مال په ارزانه قيمت نه رانيسي او په داسي وخت کي د هغه مرسته وکړل سي چي يا خو هغه ته يو څه روپی د پور په توگه ورکړل سي يا د هغه مال د اصل قيمت په عوض کي رانيول سي مگر ددې خبري خیال ساتل پکار دي چي په دغه صورت کي بيع فاسد نه وي بلکه صحيح به وي مگر په کراهت سره به صحيح وي، د بيع غرر وضاحت د دغه باب په تېرو صفحو کي تېر سوی دی. همدارنگه د پخېدو څخه مخکي د ميوو د پلورلو تفصيل هم مخکي تېر سوی دی.

د نر پر مادي پرېښودو مزدوري

۲۲-۲۰: وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَجُلًا مِنْ كِلَابٍ سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت انس عليه السلام څخه روايت دی د کلاب د قبيلې يوه کس نبي کریم ﷺ ته نر په ماده د

عَنْ عَسْبِ الْفَحْلِ فَنَهَاها فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نُنْطَرِقُ الْفَحْلَ فَنُكْرِمُ
فَرَخَصَ لَهُ فِي الْكِرَامَةِ. رواد الترمذي.

پرېښودو د اجرت په اړه پوښتنه وکړه نو نبي کریم ﷺ ددې د اجرت څخه منعه و فرمايله هغه وويل يا رسول الله ﷺ! موږ خپل نر حيوان پر ماده د پرېښودو لپاره په عاريتا ورکوو (هغه يې نه غواړي موږ يې

ورکړو) بيا هغوی مودته د انعام په ډول يو څه را کوي رسول الله ﷺ د هغه انعام د اخيستلو اجازت ور کړ. (ترمذي)

تخريج: الترمذي في السنن ۵۷۳\۳، رقم: ۱۲۷۴.

د لغاتو حل: عَسَب: اى اجارة مائه و ضرابه.

د غير موجود شي پلورل

﴿۲۷۳﴾: وَعَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ قَالَ نَهَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حکیم بن حزام رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ زه د هغه شی د پلورلو څخه منعه کړم

أَنْ أُبَيِّعَ مَا لَيْسَ عِنْدِي. رواه الترمذي وفي رواية له ولا يبي داؤد والنسائي

کوم چې زما سره موجود نه وو. (ترمذي) او د ترمذي ابو داؤد او نسائي په یو بل روایت کي

قال قلت يا رسول الله يأتيني الرجل فيريد مني البيع و ليس عندي

فأبتاع له من السوق قال لا تبع ما ليس عندك .

دا الفاظ سته چې حکیم بن حزام رضی الله عنه وویل چې ما پوښتنه وکړه یا رسول الله ﷺ! یو سړی ماته

راځي او د رانیولو اظهار کوي او هغه شی زما سره موجود نه وي نو هغه شی زه د هغه لپاره د

بازار څخه رانیسم نو نبی کریم صلی الله علیه و آله وفرمایل: کوم شی چې ستا سره نه وي هغه مه خرڅوه.

تخريج: الترمذي في السنن ۵۲۴\۳، رقم: ۱۲۲۲.

تشریح مطلب دادی چې کوم شی د رانیولو او پلورلو پر وخت په خپل ملکیت کي نه وي د هغه

پلورل نه دي پکار اوس ددې دوه صورتونه کېدای سي اول خو دا چې هغه شی نه خو په خپل

ملکیت کي وي او نه ورسره موجود وي په دغه صورت کي به د هغه شی بیع صحیح نه وي.

دوهم دا چې هغه په خپل ملکیت کي نه وي او یو بل سړی د هغه مالک وي نو په دغه صورت کي

هم د مالک د اجازې څخه پرته د هغه بیع صحیح نه ده او که د مالک د اجازې څخه مخکي د هغه

بیع وکړل سي نو د امام ابو حنیفه، امام مالک او امام احمد د مذهب سره سم هغه بیع به د مالک

پر منلو موقوف وي که هغه یې ومني نو بیع به صحیح سي او که یې ونه مني نو بیع به کالعدم سي.

مگر امام شافعي رحمته الله علیه فرمایي چې هغه بیع به صحیح نه وي که مالک یې مني او که یې نه مني.

د اول صورت په حکم کې د هغه شي بيع داخله ده چې پر هغه قبضه حاصله سوې نه وي يا هغه ورک سوې وي يا مفرور (تسبېدلی) وي لکه غلام وغيره يا هغه رانيونکي ته په حواله کولو باندې قادر نه وي لکه په هوا کې الوتونکی مرغې، او هغه ماهی چې تراوسه د اوبو څخه راکښل سوې نه وي مگر ددې خبرې بايد خيال وي چې دغه منع د بيع سلم څخه پرته په نورو صورتو کې ده ځکه چې بيع سلم د متعینه او معروفه شرطو سره په اتفاق د ټولو علماؤ جائز ده، بيع سلم او ددې د تفصيلي شرطونو ذکر به انشاء الله تعالی په باب السلم کې راسي.

په يوه بيع کې دوې بيعي مه کوئ

(۲۷۴) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ

بَيْعَتَيْنِ فِي بَيْعَةٍ. رواه مالك والترمذي وابدأؤد والنسائي.

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ په يوه بيعه کې د دوو بيعو څخه منع فرمایلي ده (يعني په يوه معامله کې د دويمې بيعي معامله منع کړې ده مثلاً زید يو اس په سل روپۍ په عمر باندې په دې شرط خرڅ کړ چې ته به خپله بيعه د پنځو سو روپو په بدل کې ما ته را کړې يا دا چې اس مي په لس روپي نقد او شل روپي قرض پر تا خرڅ کړ) (مالک ترمذي ابو داؤد نسائي)

تخريج: الامام مالک في الموطأ ۲/۶۶۳، رقم: ۷۲، والترمذي ۳/۵۳۳، رقم: ۱۲۳۱، وابدأؤد ۴/۷۳۸، رقم: ۳۴۶۱، والنسائي ۷/۲۹۵، رقم: ۴۶۴۶.

تشریح: په يوه بيع کې دوې بيعي: ددې دوه صورتونه کيدای سي يو خودا چې يو سړی يو چا ته ووايي چې زه يو پسه د زرو روپو په عوض کې پر تا خرڅوم مگر شرط دادی چې ته خپل آس په پنځه سوه روپۍ پر ما خرڅ کړه داسي بيع کول صحيح نه ده.

دوهم صورت دادی چې يو سړی يو چا ته ووايي چې زه خپل آس پر تا باندې په پنځه سوه نقدو روپو او اووه سوه په پور خرڅوم دا هم ناجائز دي په شرط ددې چې د يو امر فيصله سوې نه وي او رانيونکي ته اختيار حاصل وي که غواړي چې هغه وخت په نيولو سره د نقدو روپۍ په ورکولو سره آس واخلي او که غواړي وروسته په اووه سوه روپۍ ورکولو سره هغه واخلي او که چيري يو امر فيصله سي او معامله مجمل نه وي يعني دا هغه وخت فيصله سي چې په نقدو مي رانيوی يا په پور مي رانيوی نو بيا دا معامله به صحيح وي.

﴿۲۴۳۵﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعَتَيْنِ فِي صَفْقَةٍ وَاحِدَةٍ. رواه في شرح السنة.

حضرت عمرو بن شعيب رضی اللہ عنہ د خپل پلار او هغه د خپل پلار څخه نقل کوي چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په یوه عقد یا معامله کي د دوو بیعو څخه منعه فرمایلي ده. (شرح السنة)

تخریج: البغوي في شرح السنة ۱۴۴/۸، رقم: ۲۱۱۲.

تشریح: ددغه حدیث او ذکر سوي حدیث معنی یوه ده کومه تشریح چي د پورتنی حدیث سوي ده هغه تشریح ددغه حدیث هم ده.

بیع د پور سره مه کړوئ

﴿۲۴۳۶﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَحِلُّ سَلْفُ

عمرو بن شعيب رضی اللہ عنہ د خپل پلار او هغه د خپل پلار څخه نقل کوي چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایلي: بیع او قرض (یعني یو شی خرڅ هم سي او د قرض معامله هم ورسره وسي) جائز نه دي

وَبَيْعٌ وَلَا شَرْطَانِ فِي بَيْعٍ وَلَا رِبْحٌ مَا لَمْ يُضْمَنْ وَلَا بَيْعٌ مَا لَيْسَ عِنْدَكَ. رواه الترمذي وابوداؤد والنسائي وقال الترمذي هذا حديث صحيح.

او په بیع کي دوه شرطونه کول هم صحیح نه دي او نه د هغه شی گټه اخیستل چي مبيع در سره نه وي او نه خرڅول د هغه شي چي ستا سره نه وي. (ترمذي ابو داؤد نسائي) او په ترمذي کي راغلي دي چي دا صحیح دي.

تخریج: الترمذي في السنن ۵۳۵/۳، رقم: ۱۲۳۴، وابوداؤد في السنن ۷۶۹/۳، رقم: ۳۵۰۴، والنسائي ۲۸۸/۷، رقم: ۴۶۱۱، رقم: ۴۶۳۰.

تشریح: پور او بیع حلال نه دي: ددې مطلب دادی چي د پور او بیع دوې جلا جلا معاملې دي او بل سره منسلک کول نه دي پکار مثلاً یو سپری پریو چا باندي په دې شرط یو شی خرڅ کړي چي ته ماته دومره روپی په پور راکړه نو دا جائز نه ده یا دا معنی هم مراد کیدای سي چي یو سپری یو چاته یو څو روپی د پور په توگه ورکړي او د هغه سره خپل یو شی پر هغه پوروړي باندي د اصل قیمت څخه په زیات خرڅ کړي نو دا حرام دی ځکه چي په دغه صورت کي ظاهره ده چي

رانيونکی د هغه شی زیات قیمت ځکه ادا کوي چي هغه د پلورنکی څخه پوراخیستی دی او دا بالکل صفا مسئله ده چي د کوم پور څخه گټه تر لاسه سي نو هغه حرام دی دا د سود یوه څرگنده حيله ده ځکه ددې څخه پرهیز کول ضروري دي .

په بیع کي دوه شرطونه لگول صحیح نه دي : ددې مطلب دادی چي په یوه بیع کي دوي بیعي کول نه دي پکار چي د هغه وضاحت په پورتنی حدیث کي تېر سوی دی .

د هغه شي څخه گټه اخیستل چي تر اوسه په خپل ضمان کي نه وي ، ددې مطلب دادی چي یو سړی د یو چا څخه یو شی رانیسي مگر هغه شی هم د رانیونکی په قبضه کي نه وي راغلی په دغه وخت کي پلورنکی د هغه شي کرایه وصوله کړه اوس که رانیونکی غواړي چي دغه شی ما رانیولی دی ځکه زما د رانیولو څخه وروسته ددغه شي کرایه د پلورنکي پر ذمه ده ، فرض کړه که چیري هغه شی ضائع سي نو د هغه تاوان به پلورنکی پر غاړه اخلي او د رانیونکي څخه به هیڅ نه اخلي همدارنگه په هغه شي کي که یو گټه تر لاسه سوې وي نو هغه هم د پلورنکی حق دی د رانیونکي په هغه کي هیڅ حق نه سته .

د قیمت په ادا کولو کي د سکې تبدیلی جائز ده

﴿۲۷۷﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كُنْتُ أُبِيعُ الْإِبِلَ نَقِيعَ الدَّنَانِيرِ فَأَخَذُ مَكَانَهَا

د حضرت ابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چي ما به په د نقيع په ځای کي او بنان د دینارو په بدل کي

الدَّرَاهِمَ وَأَبِيعُ بِالدَّرَاهِمِ فَأَخَذُ مَكَانَهَا الدَّنَانِيرَ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ

پلورل او د دینارو په ځای مي درهم اخیستل او د درهمونو په عوض کي به مي خرڅول او دینار

به مي پرې رانیوي زه د نبی کریم صلی الله علیه و آله په خدمت کي حاضر سوم

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ لَا بَأْسَ أَنْ تَأْخُذَهَا بِسَعْرِ يَوْمِهَا مَا لَمْ

او ددې حالت بیان مي ورته وکړنو نبی کریم صلی الله علیه و آله وفرمایل : په دې کي هیڅ تاوان نسته په شرط

ددې چي درهم او دینار د بازار په رېټ رانیول سي ترڅو پوري چي

تَفْتَرِقَا وَيَبْنِكُمَا شَيْءٌ . رواه الترمذي و ابوداؤد والنسائي والدارمي .

تاسي یو د بله سره جلا سوي نه یاست . (یعني رانیونکي او پلورونکي پر هغه ځای موجود

وي) (ترمذي ابوداؤد نسائي دارمي)

تخريج: الترمذي في السنن ۳/۵۴۴، رقم: ۱۲۴۲، وابوداود ۳/۶۵۰، رقم: ۳۳۵۴، والنسائي ۷/۲۸۱، رقم: ۴۵۸۲، والدارمي ۲/۳۳۶، رقم: ۲۵۸۱.

تشریح: درهم او دينار د دوو سکو نومونه دي، درهم د سپینو زرو وي او دينار د سرو زرو وي، ددغه حديث څخه معلومه سوه که يو سړی د يو چا څخه يو شی د روپو په عوض کي رانيسي او د روپو په عوض کي اشرفی ورکړي يا يو شی د اشرفيو په عوض کي رانيسي او د اشرفيو په بدله کي روپۍ ورکړي نو جائز دي.

د هغه ورځي د قيمت قيد د استحباب په توگه دی يعني مستحب او مناسب دادی چي د هغه ورځي د قيمت خيال وساتل سي او کوم چي د فقهي د مسئلې تعلق دی نو دا جائز دي چي په کوم قيمت سره وغواړي هغه واخلي.

ستاسو په مينځ کي يو شی نه وي: دلته د يو شي څخه مراد مبيع يا قيمت او يا پر دواړو باندي قبضه نه کېدل دي، مطلب دادی چي درهم او دينار په خپلو کي بدلول په دې شرط جائز دی چي په کوم مجلس کي د رانيولو او پلورلو معامله وي په هغه مجلس کي دواړي خواوي پر خپل خپل شي باندي قابض سي چي د هغه پر خلاف کېدو کي د نقد بيع په پور سره لازم نه سي چي د رباء د يو شکل کېدو په وجه حرام دی، د شيخ علي متقي رحمته الله عليه په باره کي منقول دي چي هغه به په مکه مکرمه کي خپل خادم بازار ته استوی نو ددغه حديث سره سم هغه به په خاصه توگه سره دا نصيحت ورته کوی چي خبردار يو تر بله په معامله کولو کي لاس په لاس ورکول که چي په مينځ کي فرق واقع نه سي.

علامه ابن همام رحمته الله عليه فرمايي چي درهم غير متعين دی ځکه که يو سړی دکاندار ته د يوه درهم په بنوولو سره ووايي چي ددغه په عوض کي فلانی شی پر ما خرڅ کړه نو د هغه درهم پر ځای بل درهم ورکول جائز دي په شرط ددې چي هغه دواړه درهمه په ماليت کي يو ډول وي.

درسول الله ﷺ د يو بيعاني ذکر

﴿۲۴۳۸﴾: وَعَنِ الْعَدَاءِ بْنِ خَالِدٍ بْنِ هُوْذَةَ أَخْرَجَ كِتَابًا هَذَا مَا اشْتَرَى

د حضرت عدا بن خالد بن هوذه رضي الله عنه په تحرير کي ليکل سوي دي د نبي کریم صلی الله علیه و آله له لوري د عدا بن خالد بن هوذه په نوم بيع نامه ده

الْعَدَاءُ بْنُ خَالِدٍ بْنِ هُوْذَةَ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

(عدا بن خالد بن هوذه) د محمد ﷺ څخه يوه مينزه يا غلام رانيوي چي هغه (هغې) هيڅ

اَشْتَرَى مِنْهُ عَبْدًا أَوْ أَمَةً لَا دَاءَ وَلَا غَائِلَةَ وَلَا خَبْثَةَ بَيْعَ الْمُسْلِمِ الْمُسْلِمِ .

رواه الترمذي وقال هذا حديث غريب .

ناروغي نه درلوده او نه پکښي بل عيب وو او خباثت نه وو پکښي او په دې ډول يې خريد وکړ لکه چي يو مسلمان د بل مسلمان څخه خريد کوي. (او په ترمذي کي دا حديث غريب دي)

تخريج: الترمذي في السنن ۵۲۰/۳، رقم: ۱۲۱۶.

د لغاتو حل: لا داء: اي فيه من جنون و جذام و برص و نحوها. غائلة: كزنا و سرقة و شرب خمر.

تشرېح: يو غلام يا يوه مينزه رانيسه: په دغه الفاظو کي لفظ د يا د راوي شک ظاهر وي يعني د حديث راوي ته شک سوی دی چي هغه په بيعه کي غلام ليکل سوی وو که مينزه. چي په هغه کي ناروغي نه سته: دلته د ناروغۍ څخه مراد جنون، جذام او داسي نور مضر ناروغۍ داخل دي، همدارنگه په (څه بدې نه سته) دلته د بدې څخه مراد هغه عيب دی چي د رانيونکي د مال د تاوان او هلاکت سبب جوړ سي لکه د غلام غل کېدل يا تېښتېدل.

او هيڅ خرابي نسته: د دې مطلب دادی چي د هغه په خلقت کي يو داسي خرابي نه سته چي د هغه څخه خراب اخلاق او افعال پيدا سي لکه د هغه ولد الزنا کېدل يا فاسق او درواغجن کېدل په آخري جمله کي چي يو مسلمان د يو مسلمان څخه رانيول کوي، په دغه جملې کي رعايت، خيرخواهي او د اسلام حقوقو ته اشاره سوې ده، مطلب دادی چي د اسلامي تعليم تقاضا داده چي يو مسلمان د بل مسلمان په لاس هره معامله او عقد کي رعايت، خيرخواهي، مروت، همدردی او هغه حقوق چي د يو مسلمان پر بل مسلمان عائد کيږي د هغو پوره پوره لحاظ و ساتل سي، په هر حال د پورتنني تحرير خلاصه دا سوه چي دغه غلام ښه دی او يو عيب پکښي نه سته، او د رانيولو او پلورلو په معامله کي دواړي خواوي دي يو بل ته دوکه او فريب نه ورکوي.

امام ترمذي رحمه الله دغه حديث ته غريب ويلي دي ځکه چي دغه حديث د عباد ابن ليث د سند څخه پرته په بل هيڅ سند سره ثابت نه دی او د محدثينو په نزد عباد د حديث روايت کولو کي ضعيف شمېرل کيږي.

علماء کرام وايي چي رسول الله ﷺ د هجرت څخه وروسته د هيڅ شي بيع نه ده کړې او که

یو بیع یې کړې وي نو هغه به یو نادر کار وي مگر د هجرت څخه مخکې رسول الله ﷺ بیع او شراء دواړه کول.

په بخاري شریف کې دا حدیث دي چې (هذا ما اشترى محمد رسول الله ﷺ من عداد بن خالد) دیعني دا هغه بیع ده چې عداد بن خالد سره د محمد رسول الله ﷺ د رانیولو په اړه وه، یعني د بخاري شریف ددغه حدیث څخه دا معلومه سوه چې رانیونکي رسول الله ﷺ وو او پلورنکي عداد ابن خالد وو او حال دا چې دلته کوم روایت نقل سوی دی هغه ددې برعکس دی ځکه ددې څخه دا ثابتیږي چې عدا ابن خالد رانیونکی وو او رسول الله ﷺ پلورنکی. والله اعلم.

نیلام کول جائز دی

﴿۲۷۳۹﴾: وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَاعَ جِلْسًا وَقَدَحًا

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ د یو ټاپ او یو پیالې د خرڅولو اراده وکړه

فَقَالَ مَنْ يَشْتَرِي هَذَا الْجِلْسَ وَالْقَدَحَ فَقَالَ رَجُلٌ أَخَذَهُمَا بِدِرْهِمٍ فَقَالَ

او داسي یې وفرمایل: دا ټاپ او پیاله څوک اخلي؟ یوه سپی وویل چې زه یې په یوه درهم اخلم

النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ يَزِيدُ عَلَى دِرْهِمٍ فَأَعْطَاهُ رَجُلٌ دِرْهِمَيْنِ

فَبَاعَهُمَا مِنْهُ. رواه الترمذي وابوداؤد وابن ماجه.

نبي کریم ﷺ و فرمایل: د یوه درهم څخه زیات څوک خریدار سته؟ یوه سپی نبي کریم ﷺ ته دوه درهمه ورکړل او نبي کریم ﷺ هغه دواړه وهغه نفرت وکړه. (ترمذي ابو داؤد ابن ماجه)

تخریج: الترمذي في السنن ۵۲۲/۳، رقم: ۱۲۱۸، وابوداؤد في السنن ۲۹۲/۲، رقم: ۱۶۱۴، وابن ماجه في السنن ۷۴۰/۲، رقم: ۲۱۹۸.

د لغاتو حل: جلسا: وهو كساء يوضع على ظهر البعير تحت القتب لا يفارقه.

تشریح: ددغه بیع اصل واقع داسي ده چې یو سپی د رسول الله ﷺ په مخکې د سوال لاس وغزوی او دا خواهش یې وکړ چې رسول الله ﷺ هغه ته یو څه ورکړي چې هغه خپل نس په موږ کړي، رسول الله ﷺ هغه ته وفرمایل ایا ستا سره یو څه سامان سته، هغه وویل چې یا زما سره هیڅ سامان نه سته مگر د ټاپ یوه ټوټه او یوه پیاله سته، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل دغه دواړه شیان خرڅ کړه او د هغه قیمت چې په لاس درسي په هغه سره خپل نس موږ کړه ددې څخه

وروسته چي ستا سره هيڅ هم پاته نه سي نو بيا صدقه او خيرات غواړه ، نو هغه سړي دواړه شيان راوړل او رسول الله ﷺ په ذکر سوي طريقه سره هغه دواړه شيان خرڅ کړل (د بيع دغه صورت ته په عربي کي بيع من يزید او خراج وايي او په شرعي توگه دا بيع صحيح ده).

اوس پاته سوه دا خبره چي شارع ددې څخه منع کړې ده چي يو سړی د يو داسي شي قيمت ولگوي چي د هغه قيمت د يو بل چا له خوا لگول سوی وي نو دا بيع به په دغه صورت کي څرنگه جائز وي په دې باره کي د قيمت لگولو په هغه صورت کي کله چي پلورنکی او رانيونکي دواړه پر يوه قيمت راضي سي او معامله فيصله سوې وي نو په داسي صورت کي اوس د بل چا لپاره دا جائز نه ده چي هغه په دغه بيع کي مداخلت وکړي او د خپل طرف څخه هم د هغه شي قيمت لگول شروع کړي مگر دلته چي د بيع کوم صورت ذکر سوی دی د هغه نوعيت بالکل بل دی په دغه بيع کي د پلورنکي اراده دا وي چي يو څوک زيات قيمت ولگوي هغه ته به دغه شی ورکول کيږي نو په نېلام کي دا کيږي چي خلک د يو بل څخه زيات قيمت ولگوي د کوم چا چي آخري قيمت وي پر هغه به دغه شی پلورل کيږي .

دا حديث ددې خبري دليل دی چي معاطات يعني د پلورنکي شي ورکول او د رانيونکي قيمت ورکول کافي دي که څه هم هغوی دواړه په خوله سره هيڅ ونه وايي يعني په ژبه سره ايجاب او قبول نه وي .

الْفَصْلُ الثَّالِثُ (دریم فصل)

د عیب لرونکي شي په چم سره خرڅولو باندې وعید

﴿۲۷۵۰﴾: عَنْ وَائِلَةَ ابْنِ الْأَسْقَعِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت وائله بن اسقع څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي

يَقُولُ مَنْ بَاعَ عَيْبًا لَمْ يُبَيِّنْهُ لَمْ يَزَلْ فِي مَقْتِ اللَّهِ وَلَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَةُ تَلْعَنُهُ . رواه ابن ماجه .

کوم سړی چي عیب لرونکي شی خرڅ کړي او عیب يې ښکاره نه کړي نو هغه همېشه د غضب الهي ښکار کيږي او يا ملائکې همېشه ورباندې لعنت وايي . (ابن ماجه).

بَابُ فِي الْبَيْعِ الْمَشْرُوطِ

(د ببيع مشروط بيان)

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د میوه لرونکي درختي پلورل

﴿۲۷۵۱﴾: عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ ابْتِئَاعَ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چې را نيسي

نَخْلًا بَعْدَ أَنْ تُؤَبَّرَ فَشَرَّتْهَا لِلْبَائِعِ إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتِئَاعُ وَمَنْ ابْتِئَاعَ عَبْدًا

د خرماوو ونې وروسته د تاير (تاير و دې ته وايي چې د نر خرما د ونې گل د مادې خرما په ونه کي ولگوي نو د خدای تعال په امر سره ډير خرماوي کيږي) نو هغه مېوه د خرڅونکي ده (د رانيوونکي نه ده) خو کله چې رانيوونکی د مېوې شرط وکړي او څوک چې غلام رانيسي او

وله مال و ماله للبائع إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتِئَاعُ. رواه مسلم و روى البخاري

المعنى الاول وحده

د غلام سره مال وي نو هغه مال د خرڅونکي دي خو که رانيوونکي د دې شرط وکړي . (په مسلم شريف کي دا حديث نقل دي او بخاري شريف يوازي اولني خبره روايت کړي دي .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۹۱۵، رقم: ۲۳۷۹، ومسلم ۱۱۷۳/۲، رقم: ۸۰-۱۵۴۳.

تشریح: د تاير صورت دادی چې د خرما د نارينه درختي گل د خرما په بنځينه درخته کي کښيږدي . د عربو دا عقیده وه چې د دې په وجه زیاته میوه پیدا کيږي .

په پورتنی حدیث کي د داسي درختو په باره کي فرمايل سوي دي که یو سړی تاير کړې درخته رانيسي او د رانيولو پر وخت په هغه درخته کي مېوه وي نو هغه به د پلورنکي وي مگر که چيري رانيونکی د رانيولو پر وخت دا فيصله وکړي چې زه دغه درخته د مېوې سره رانيسم نو بيا به هغه د مېوې هم رانيونکی وي ، د حنفیه په نزد د تاير څخه پرته د نورو درختو هم دغه حکم دی .

مگر د امام شافعي، امام مالک او امام احمد رحمۃ الله عليهم مذهب دادی چي د تاير
 څخه پرته په نورو درختو کي مېوه په بيع کي شامل نه ده بلکه دا به زما وي نو بيا په دغه صورت
 کي به هغه د پلورنکي وي .

غلام د مال مالک نه دي ځکه په حديث کي هغه ته د مال د ملکيت نسبت د ظاهر په اعتبار
 دی که د بيع پر وخت د هغه په لاس کي څه مال وي نو هغه د پلورنکي دي مگر که چيري
 رانيونکي په دغه مشروط طريقه سره هغه رانيسي چي د غلام په رانيولو کي دغه مال هم شامل
 دی کوم چي د هغه په لاس کي دی نو په دغه صورت کي به هغه مال هم د رانيونکي وي .

دا حديث پر دې خبره دلالت کوي چي د غلام د بيع پر وخت هغه جامې چي د هغه پر بدن وي
 په بيع کي داخل نه دي مگر دا چي رانيونکي د هغه د جامو سره بيع مشروط کړي ، د حنفيه په
 نزد د ځينو علماؤ رايه داده چي جامې په بيع کي داخل دي او د ځينو علماؤ قول دادی چي
 يوازي دومره جامې په بيع کي داخل دي په کوم سره چي ستر پتيرې مگر صحيح خبره داده چي د
 حديث د ظاهري مفهوم سره سم د هغه د هر ډول سامان هيڅ يو برخه هم په بيع کي داخل نه ده .

د مشروط بيع مسئله

﴿۲۷۵۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّهُ كَانَ يَسِيرُ عَلَى جَمَلٍ لَهُ قَدْ أُعْيَا فَمَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي هغه په خپل اوبن باندي سفر کوی چي اوبن سترې سو نو نبي
 کریم صلی الله علیه و آله د هغه لخوا څخه تېرېدي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهِ فَضْرَبَهُ فَسَارَ سَيْرًا لَيْسَ يَسِرُ مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ بِعْنِيهِ بِوَقِيَّةٍ

او د هغه اوبن يې وواهه بيا هغه داسي چابک روان سو چي مخکي يې داسي تگ نه وو کړی

قَالَ فَبِعْتُهُ فَاسْتَتْنَيْتُ حُمْلَانَهُ إِلَى أَهْلِي فَلَمَّا قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ أَتَيْتُهُ

بيا نبي کریم صلی الله علیه و آله وفرمايل : جابره ! دا اوبن پر ما په يوه اوقيه (خلوېښت درهمه) خرڅ کړه جابر رضي الله عنه
 وويل په تامي اوبن خرڅ کړ او دا يې ورسره وويل په دې اوبن به زه تر کوره پوري سفر کوم کوم وخت
 چي زه مديني منورې ته را ورسېدم

بِالْجَمَلِ وَنَقَدَنِي ثَمَنَهُ وَفِي رَوَايَةٍ فَأَعْطَانِي ثَمَنَهُ وَرَدَهُ عَلَيَّ . متفق عليه وفي

رواية للبخاري انه قال لبلال اقضه وزده فأعطاه وزاده قيراطاً .

نود او بن سره د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سوم نو نبي کریم ﷺ ماته د هغه قیمت راکړ او په یوه بل روایت کي دا الفاظ دي چي نبي کریم ﷺ ماته د او بن قیمت هم راکړ او او بن یې هم راته واپس کړ. (بخاري او مسلم) او د بخاري په یوه روایت کي دا الفاظ هم سته چي نبي کریم ﷺ بلال رضی الله عنه ته امر ورکړ چي د او بن قیمت ورکړه یو څه اندازه زیات نو بلال رضی الله عنه قیمت ادا کړ او یو قیراط یې زیات راکړ.

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۱۴/۵، رقم: ۲۷۱۸، ومسلم ۱۲۲۱/۳، رقم: ۱۰۹.

تشریح: وقیه چي اوقیه هم ورته ویل کیږي دا څلوېښت درهمه یعني د لس نیمو تولود سپینو زرو په اندازه وي،

فاستثنیت حملانه الی اهلي: ددې څخه د حضرت جابر رضی الله عنه مطلب دا وو چي زه دغه او بن پر تا باندي په دې شرط پلورم چي تر مدينې منورې پوري به پر دغه او بن سپور ځم.

ددې د ظاهري مفهوم څخه دا معلومه سوه که یو څوک خپل یو حیوان په دې شرط خرڅ کړي چي دغه حیوان به تر دغه وخته پوري زما د سپرلۍ لاندې وي نو دا جائز دي، د امام احمد رحمه الله عليه دا مذهب دی او د امام مالک رحمه الله عليه په نزد دا قید دی که چيري فاصله نژدې وي نو په دغه شرط سره بیع کول جائز ده دلته دا صورت پیدا سو چي حضرت جابر رضی الله عنه ته یوازي تر مدينې منورې پوري تلل وه ځکه ددغه کم مسافت په وجه هغه د سپرلۍ شرط ولگوی او د هغه دغه شرط ومنل سو.

د امام ابو حنیفه او امام شافعي رحمه الله عليهما په نزد په داسي هیڅ یو شرط سره بیع جائز نه ده چي په هغه کي د پلورنکي یا رانیونکي گټه وي که څه هم مسافت ليري وي او که نژدې وي، د دوی دلیل هغه حدیث چي په هغه کي رسول الله ﷺ مشروط بیع څخه منع فرمایلي ده.

ددغه حدیث جواب د دوی له خوا دا ورکول کیږي چي یا خو دا یو رعایت وو چي حضرت جابر رضی الله عنه ته ددغه مشروط بیع په خاصه توگه اجازه ورکړل سوې وه او د بل چا لپاره دا جائز نه دي یا دا چي حضرت جابر رضی الله عنه تر مدينې منورې پوري د خپل سپرلۍ د بیع کولو څخه وروسته مشروط کړې وي، ددې مطلب دادی چي کله هغه او بن وپلوري او رسول الله ﷺ رانیوی نو ددې څخه وروسته حضرت جابر رضی الله عنه د رسول الله ﷺ څخه دغه رعایت وغوښتی چي ماته تر مدينې منورې پوري پر دغه او بن باندي د سپرلۍ اجازه راکړل سي کوم چي رسول الله ﷺ ومنل.

د حق و لاء مسئله

(۲۷۵۳): وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ جَاءَتْ بِرِيرَةَ فَقَالَتْ إِنِّي كَاتَبْتُ عَلَى تِسْعِ أَوَاقٍ

د بي بي عائشې څخه روايت دی چې بريره مينزه راغله او ماته يې وويل: ما په نهه اوقيه مکاتبه کړي و و په دې شرط چې

فِي كُلِّ عَامٍ وَقِيَّةٌ فَأَعِينَنِي فَقَالَتْ عَائِشَةُ إِنَّ أَحَبَّ أَهْلِكَ أَنْ أُعْذَّهَا لَهُمْ

هر کال به يوه اوقيه ورکوم تاسو زما کومک وکړئ بي بي عائشې رض ورته وويل: که ستاد مالک دا خوښه وي چې زه ټولي اوقيې ورکړم

عدة واحدة واعتقك فعلت وَيَكُونُ وَلَاؤُكَ لِي فَذَهَبْتُ إِلَى أَهْلِهَا فَأَبَوْا إِلَّا أَنْ

او تا په رانيولو سره ازاده کړم نوزه به داسي وکړم په دې شرط چې ميراث به زما وي بريره رض خپلو مالکانو ته ورغله او مالکانو يې وويل:

يَكُونُ الْوَلَاءُ لَهُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَذِيهَا وَاعْتَقِيهَا

مور په دې شرط بريره ورکوو چې ميراثي حق به زموږ وي رسول الله ﷺ (ته چې دا واقعہ معلومه سوه) ويې فرمايل: دا واخله او ازاده يې کړه

ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّاسِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ

بيا نبي کریم ﷺ د خلکو په مينځ کي ودرېدي او د الله ﷻ حمد او ثنا يې بيان کړل بيا يې

قَالَ أَمَّا بَعْدُ فَمَا بَالُ رَجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ مَا كَانَ

و فرمايل: د خلکو څه حال دی؟ هغوی داسي شرطونه لگوي چې د الله تعالي په کتاب کي

مِنْ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ وَإِنْ كَانَ مِائَةً شَرْطٍ قَضَاءُ اللَّهِ أَحَقُّ

نسته هغه شرطونه باطل دي که څه هم سل شرطه وي او د الله تعالي حکم د عمل کولو لائق دي

وَشَرْطُ اللَّهِ أَوْثَقُ وَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ. متفق عليه.

او شرط لڳول د خدای تعالی مضبوط دي پوه سئ! چي د ولاء حق هغه چاته حاصل دي کوم
څوک چي غلام يا مينزه ازاده کړي. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري)، ۳۷۶/۴، رقم، ۲۱۶۸، و مسلم ۱۱۴۱/۲، رقم، ۱۵۰۴-۶.

تشریح: مکاتب د غلام او د هغه د مالک په مینځ کي د یو خاص نوعیت د معاهدې نوم دی،
ددې صورت دادی چي د غلام مالک هغه په دغه شرط ازاد کړي چي د روپو د ومره اندازه به په
د ومره وخت کي راکوې نو غلام هغه ومني، که چيري غلام هغه روپۍ په ټاکلي وخت کي ادا
کړې نو د خپل مالک د غلامۍ څخه ازاديږي او که هغه روپۍ ادا نه کړي نو بیا هم هغسي غلام
دی، دغه معاملې ته مکاتب یا کتابت او هغه غلام ته مکاتب وایي.

ولاء د ازادولو هغه حق ته وایي کوم چي د غلام مالک ته حاصل وي یعني که یو سړی خپل
یو غلام ازاد کړي او هغه د ازادۍ په حالت کي مړ سي او یو څه مال او اسباب تر شا پرېږدي نو د
هغه عصبه نه کېدو په صورت کي د هغه د ټول مال او اسباب مقدار به د هغه ازادونکي سړي
وي دې ته حق د ولاء وایي.

بریره د بي بي عائشې رضي الله عنها د مینزي نوم دی هغه د بي بي عائشې رضي الله عنها
په خدمت کي د راتلو څخه مخکي د یو یهودي په ملکیت کي وه کله چي هغه د خپلو مالکانو
سره کتابت وکړ نو د بي بي عائشې رضي الله عنها په خدمت کي حاضره سوه او هغې ته یې
وویل چي ما د خپلو مالکانو سره په نهه اوقیه سره په دې شرط کتابت کړی دی چي هر کال به یو
اوقیه (چي څلوېښت درهمه کیږي) درکوم او س زه تاسو ته ددې لپاره راغلې یم چي تاسو زما
مرسته وکړئ او ما ته د ومره روپۍ راکړئ چي زه یې د کتابت په بدله کي خپل مالکانو ته ورکړم
بي بي عائشې رضي الله عنها وویل که ستا د مالکانو خوښه وي نو زه دا کولای سم چي هغوی
ته نهه اوقیه په یو وار ورکړم او تا په رانیولو سره ازاده کړم، ظاهره ده چي په دغه صورت کي
ستا له خوا حق ولاء به ما ته تر لاسه کیږي مگر دا خبره چي د بریره مالکانو ته ورسېده نو هغوی
ددې څخه انکار وکړ ځکه چي هغوی بریره پر بي بي عائشې رضي الله عنها باندي په دې شرط
خرڅول غوښتل چي د بریره حق ولاء به هغوی ته حاصلیږي د هغوی دغه شرط چي بریره خو د بي
بي عائشې ازاده کړې ده او د هغې حق ولاء دي هغوی ته ورسېږي دا بالکل د ناپوهۍ خبره ده او
په شرعي توګه سره دا بالکل ناجائز ده ځکه بي بي عائشې رضي الله عنها چي ددې ذکر رسول
الله ﷺ ته وکړ نو رسول الله ﷺ ناراض سو او په حدیث کي ذکر سوي الفاظ یې وفرمایل.

د حق و لاء پلورل او هبه کول ناجائز دي

﴿۲۷۵۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ

الْوَلَاءِ وَعَنْ هَبَّتِهِ . متفق عليه

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د ولاء حق خرڅولو يا هبه کولو څخه منع فرمايلي ده . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۶۷/۵، رقم: ۲۵۳۵، ومسلم ۱۱۴۵/۲، رقم: ۱۶-۱۵۰۶.

تشریح: مثلاً یو سپری خپل غلام ازاد کړي چې د هغه په وجه حق ولاء د هغه لپاره ثابت سو او س که هغه دا وغواړي چې دغه حق ولاء پر بل چا خرڅ کړي یا یو بل چا ته یې تحفه کړي نو دا جائز نه ده ځکه چې ولاء مال نه دی چې هغه خرڅ کړل سي یا هبه کړل سي په دې باره کي د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا مذهب دی .

الفصل الثاني (دوهم فصل)

څوک چې د تاوان ذمه دار وي هغه د کټي حقدار هم دی

﴿۲۷۵۵﴾: عَنْ مُخَلَّدِ بْنِ خُفَّافٍ قَالَ ابْتَعْتُ غُلَامًا فَاسْتَغْلَلْتُهُ ثُمَّ ظَهَرْتُ

د حضرت مخلد بن خفاف رضي الله عنه څخه روايت دی چې ما یو غلام را نیوي چې د هغه گټه به ما په خپل خرڅ کي راوستل بیا زه د هغه په عیب خبر سوم

مِنْهُ عَلَى عَيْبٍ فَخَاصَمْتُ فِيهِ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَقَضَى لِي بِرَدِّهِ وَقَضَى

او دا معامله مي د عمر بن عبد العزيز په خدمت کي پېش کړه ، عمر بن عبد العزيز د بیرته واپسي حکم وکړ او ویې ویل :

عَلَيَّ بِرَدِّ غَلَّتِهِ فَأَتَيْتُ عُرْوَةَ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ أَرُوحُ إِلَيْهِ الْعَشِيَّةَ فَأُخْبِرُهُ أَنَّ

دده گټه دي هم واپس کړل سي بیا زه عروه بن زبیر رضي الله عنه ته راغلم او په واقعۀ باندې مي خبر کړ هغه وویل چې زه به ماښام ته عمر بن عبد العزيز ته ورځم او هغه به اگاه کړم چې

عَائِشَةَ أَخْبَرْتَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى فِي مِثْلِ هَذَا أَنَّ

بي بي عائشې زه خبر کړي يم چي رسول الله ﷺ د دې ډول په مقدمه کي دا فيصله کړې ده چي

الْخَرَّاجُ بِالضَّامِّ فَرَّاحٌ إِلَيْهِ عُرْوَةٌ فَقَضَى لِي أَنْ آخِذُ الْخَرَّاجِ مِنَ الَّذِي قَضَى بِهِ عَلَيَّ لَهُ . رواه في شرح السنة

نفع د تاوان په مقابله کي ده (يعني که غلام مړ سوي وای او يا په هغه کي څه عيب پيدا سوي وای نو په خرڅونکي باندې د هغه هيڅ اثر نه پرېوتې داسي چي د غلام څخه يو څه گټه وسي هغه هم خرڅونکي ته رسول نه دي پکار نو ما بنام ته عروه بن زبير عمر بن عبد العزيز ته ورغلي او هغه دا حکم وکړ چي د غلام گټه زه واپس اخلم) (شرح السنة)

تخريج: شرح السنة ۱۶۴/۸.

تشریح: منفعت د ضمان سره دی: د دې مطلب دادی چي څرنگه هغه غلام د رانيونکي سره مړ سوي دی يا په هغه کي يو عيب پيدا سوي دی نو ظاهره ده چي د هغه رانيونکي تاوان وو د پلورنکي څخه به هيڅ نه تلای، همدارنگه که چيري د غلام څخه يو گټه تر لاسه وي نو د هغه حقدار به هم رانيونکی وي د پلورنکي به پر هغه باندې هيڅ حق نه وي.

د بائع او مشتري د نزاع صورت

﴿۲۷۵﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

إِذَا اخْتَلَفَ الْبَيْعَانِ فَالْقَوْلُ قَوْلُ الْبَائِعِ وَالْمُبْتَاعُ بِالْخِيَارِ . رواه الترمذي

کله چي رانيونکي او خرڅونکي کي اختلاف پيدا سي نو د خرڅونکي قول به معتبر وي او خريدار ته به د بيع د قائم ساتلو يا فسخ کولو اختيار حاصل وي. (ترمذي)

وفي رواية ابن ماجه والدارمي قال: " البيعان إذا اختلفا والبيع قائم بعينه وليس بينهما بينة فالقول ما قال البائع أو يترادان البيع .

او د ابن ماجه او دارمي په روايت کي دا الفاظ دي چي کله د بائع (خرڅونکي) او مشتري (اخيستونکي) په مينځ کي اختلاف راسي او خرڅ سوي شي بعينه موجود وي او فريقين شاهدان و نلري نو د بائع قول معتبر وي يا فريقين به بيعه فسخه کوي.

تخريج: سنن الترمذي ۵۷۰۱۳، رقم: ۱۲۷۰، وابن ماجه في السنن ۷۳۷۱۲، رقم: ۲۱۸۶، والدارمي ۱۲۳۲۵، رقم: ۲۵۴۹.

تشریح: د رانیونکی او پلورنکی په مینځ کې ډېر واره د اختلاف او جگړې صورت پیدا کیږي کله چې دغه اختلاف او جگړه د قیمت په ټاکلو کې پیدا کیږي چې رانیونکی وایي ما ستا سره د دغه شې معامله په لس روپۍ فیصله کړې ده او پلورنکی وایي چې یا ما دغه شې پر تا باندي په دوو لس روپۍ خرڅ کړی دی، او کله د خیار شرط یا د وخت په ټاکنې کې اختلاف کیږي او کله د دې څخه پرته په نورو شرطو کې د جگړې صورت پیدا کیږي، د داسې پېښېدو لپاره دغه حدیث په وضاحت سره هدايات کړي دي چې په دغه صورتو کې د پلورنکي قول معتبر دی په شرط د دې چې د هغه قول په قسم سره وي یعنې هغه ته وویل سي چې ته قسم واخله چې تا دغه شې په دغه قیمت نه دی خرڅ کړی کوم چې رانیونکی وایي، بیا رانیونکی ته اختیار دی که هغه د پلورنکي پر دغه خبره راضي سي کومه چې هغه په قسم خوړلو سره کړې ده او بیع برقرار وساتي او که وغواړي نو هغه دي قسم واخلې او دا دي ووايي چې ما دغه شې په دغه قیمت نه دی رانیولی کوم چې پلورنکی وایي، او کله چې دواړه پر خپل خبري باندي قسم واخلې نو د هغوی به معامله به په دغه صورت کې پاته وي کله چې د هغوی څخه یو هم د بل خبره ومني، که په هغوی کې یو هم د بل خبري منلو ته تیار نه وي نو بیا په پای کې قاضي او دریم کس ته اختیار ورکول کیږي چې هغه دا بیع او معامله فسخ کړي که مبیع بعینه باقي وي لکه څرنگه چې د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ مذهب دی، امام ابو حنیفه او امام مالک رحمۃ الله علیهما دا وایي که چیرې مبیع باقي نه وي نو بیا دواړه رانیونکي او پلورنکی دي قسم نه اخلې بلکه په دغه صورت کې د رانیونکي قول په قسم سره معتبر دی.

د حدیث الفاظ (المبیع قائم) د دوی دواړو د قول تائید کوي، دوهم روایت ابن ماجه او دارمي په دغه الفاظو کې نقل کړی دی (فالقول ما قال البائع) یعنې په دغه صورت کې د پلورنکي قول معتبر دی، د دې مطلب هم د حنفي مذهب سره سم دادی که چیرې مبیع بعینه پاته وي نو پر پلورنکي دي قسم وخورل سي که هغه قسم واخلې نو رانیونکی ته به اختیار وي که هغه غواړي د پلورنکي خبره دي ومني او که غواړي خپله دي هم قسم واخلې او یا دي دواړه بیع فسخ کړي او که د اختلاف او جگړې پر وخت مبیع بعینه باقي نه وي نو بیا په دغه صورت کې په قسم سره د رانیونکي قول به معتبر وي په پلورنکي باندي قسم نه سي اخستل کیدای.

دا مسئله دلته په اجمالي توګه سره ذکر سوې ده، په هدایه کې دا په ډېر وضاحت او

تفصيل سره بيان سوې ده که څوک نور زيات تفصيل کتل غواړي نو هدايې ته دي رجوع وکړي .

د بيع اقاله مسئله

﴿۲۷۵﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ أَقَالَ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چې د مسلمان بيع

مُسْلِمًا أَقَالَهُ اللَّهُ عَثْرَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رواه أبو داود وابن ماجه وفي شرح

(چې د هغه خوبه نه وي) واپس کړي (فسخه کړي) الله تعالي به يې د قيامت په ورځ گناهونه وروبځني . (ابوداؤد ابن ماجه) او په شرح السنه کي

السنه بلفظ المصاييح عن شريح الشامي مرسلا .

د مصاييح د الفاظو سره شريح شامي څخه مرسلا روايت کوي .

تخريج : ابوداود في السنن ۷۳۸۱۳، رقم: ۳۴۶۰، وابن ماجه في السنن ۷۴۱۱۲، رقم: ۲۱۹۹، والبغوي في شرح السنه ۱۶۱۱۸، رقم: ۲۱۱۷.

تشریح: د اقاله مطلب دی د بيع بېرته ورکول يعني فسخ کول، په شرح السنه کي ليکلي دي چې په بيع او سلم کي تر قبضي مخکي او وروسته د قبضي څخه هم اقاله جائز ده .

دغه روايت ابوداؤد او ابن ماجه متصل نقل کړی دی همدارنگه حاکم هم دغه روايت د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه متصل نقل کړی دی مگر په مصاييح کي دغه روايت په طريقه د ارسال په دغه الفاظو کي منقول دی (من اقال اخاه المسلم صفقة کرها اقال الله عثرته يوم القيامة): يعني څوک چې د يو مسلمان ناخوبه بيع فسخ کړي نو الله تعالي به د قيامت په ورځ د هغه گناه و بځني، د مشکوة مؤلف د روايت د آخري الفاظو په ذريعه د مصاييح پر مصنف علامه بغوي رحمه الله باندې اعتراض کړی دی چې هغه په خپل کتاب مصاييح کي اولی ترک کړی دی په دې توگه چې د ابوداؤد او ابن ماجه نقل سوی دغه متصل روايت يې نقل نه کړي بلکه مرسل حديث يې نقل کړی دی .

الْفَصْلُ الثَّالِثُ (دریم فصل)

یوه عبرتناکه واقعہ

﴿۲۷۵۸﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اشْتَرَى رَجُلٌ

د حضرت ابوہریرہ رضی اللہ عنہ ثخنہ روایت دی چي رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل : یو سہري رانیول

مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ عَقَارًا مِنْ رَجُلٍ فَوَجَدَ الَّذِي اشْتَرَى الْعَقَارَ فِي عَقَارِهِ

مُحْكَةً سَتَاسُو ثخنہ مخکي اود مخکي د خرخولو ثخنہ وروستہ د مخکي ثخنہ د سروزرو

منگی را ووتل هغه رانیونکي و خرخولو والاته ورغي

جَرَّةً فِيهَا ذَهَبٌ فَقَالَ لَهُ الَّذِي اشْتَرَى الْعَقَارَ خُذْ ذَهَبَكَ عَنِّي إِنَّمَا اشْتَرَيْتُ

او ورته یی وویل : چي داسره زرتہ واخله ما ستا ثخنہ فقط مخکي رانیولی وه سره زرمي نه وه

الْعَقَارَ وَلَمْ أَبْتَغْ مِنْكَ الذَّهَبَ فَقَالَ بَايِعْ الْأَرْضَ إِنَّمَا بَعُثْتُكَ الْأَرْضَ وَمَا

د رخنہ رانیولی پلورونکي ورته وویل : ما پرتا باندي مخکي او هرڅه چي په مخکي کي وه پر

فِيهَا فَتَحَاكَمَا إِلَى رَجُلٍ فَقَالَ الَّذِي تَحَاكَمَا إِلَيْهِ الْكُفَا وَلَدٌ فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِي

تا پلورلي دي اخير دواړو یو دریم سہري (چي حضرت داؤد عليه السلام وو) و ټاکئ او خپله عريضه

یې ورته پیش کړه دریم نفرو رته وویل : چي ایا ستاسو اولاد نسته ؟ یوه ورته وویل چي زما

غُلامٌ وَقَالَ الْآخَرُ لِي جَارِيَةٌ فَقَالَ أَنْكِحُوا الْغُلَامَ الْجَارِيَةَ وَأَنْفِقُوا عَلَيْهَا

مِنْهُ وَتَصَدَّقُوا. متفق عليه.

زوی سته او بل ورته وویل چي زما لور سته نو پرېکړه کونکي پرېکړه وکړه چي د هلك نکاح د

انجلی سره وکړئ او داسره زړه هغوی مصرف کړئ او یو څه خیرات هم کړئ. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵۱۲۶، رقم: ۲۴۷۲، ومسلم ۱۳۴۵، رقم: ۲۱-۱۷۲۱.

تشریح: دغه واقعہ د حضرت داؤد عليه السلام د زمانې ده لکه څرنگه چي ځينو علماؤ ويلي دي چي

هغه دواړو یو بل دریم سہري خپل ثالث ټاکلی وو نو هغه حضرت داؤد عليه السلام وو نو حضرت داؤد

الْبَيْعُ په فيصله کولو کي د ذهانت او ذکاوت ثبوت ورکړ او داسي معتدله او معقوله فيصله يې وکړه چي د نبوت خاصه کېدای سي .

علامه نووي رحمه الله وايي چي دغه حديث د پلورنکي او رانيونکي په مينځ کي د صلح کولو پر فضيلت باندي دلالت کوي او علماء وايي چي د دوو مخالفو کسانو په مينځ کي صلح کول د قاضي او حاکم لپاره داسي مستحب دي لکه څرنگه چي د غير قاضي لپاره مستحب دي .

=====

بَابُ السَّلَمِ وَالرَّهْنِ (د بيع سلم او رهن بيان)

سلم د يو بيع نوم دی چي په هغه کي مبيع مؤجل او ثمن معجل وي يعني رانيول سوی شی وروسته اخيستل کيږي او د هغه قيمت مخکي ورکول کيږي، د مثال په توگه زید د بکر څخه د سلو روپو په عوض کي د دوو منو غنمو د رانيولو معامله وکړه په دې توگه چي زید بکر ته سل روپۍ ورکړې او د هغه سره يې دا فيصله وکړه چي زه به دوو مړه وخت وروسته ددې په عوض کي فلانی ډول دوه منه غنم ستا څخه اخلم، دغه بيع او معاملې ته په عربي کي سلم وايي، او پر ځينو موقعو باندي سلف هم ورته ويل کيږي او په بدهني سره هم موسوم کيږي، ددغه بيع مشتري يعني رانيونکي ته په عربي ژبه کي رب سلم او ثمن يعني قيمت ته راس المال، بائع يعني پلورنکي ته سلم اليه او مبيع يعني رانيونکي شي ته ته مسلم فيه وايي .

دا بيع په شرعي توگه جائز او صحيح ده په شرط ددې چي ددې ټول شرطونه موجود وي او د ټولو شرطو شمېر يې شپاړلس دی په داسي توگه چي د شپږو شرطو تعلق د راس المال يعني د قيمت سره دی او د لسو شرطو تعلق د مسلم فيه يعني مبيع سره دی .
د راس المال سره متعلق شپږ شرطونه دادي :

۱. جنس بيانوي يعني دا واضح کول چي دغه درهم دي يا دينار يا اشرفی يا روپۍ وغيره .
۲. نوع بيانول يعني دا واضح کول چي دغه روپۍ د سپينو زرو دي يا د نوټو دي .
۳. صفت بيانول يعني دا واضح کول چي روپۍ اصلي دي که جعلي دي .
۴. مقدار بيانول يعني دا واضح کول چي دا روپۍ سل دی يا دوه سوه دي .
۵. روپۍ نقد ورکول او په پورته ورکول .
۶. په کوم مجلس کي چي معامله وسي په هغه مجلس کي د پلورنکي پر راس المال باندي قبضه کول .

د مسلم فيه سره متعلق لس شرطونه دادي :

۱. جنس بيانول مثلاً دا واضح کول چي مسلم فيه غنم دي يا اوريشي دي يا نخود وغيره.
۲. نوع بيانول يعني دا واضح کول چي غنم د فلاني ډول يا د فلاني ځاي دي .
۳. صفت بيانول يعني دا واضح کول چي غنم ښه دي يا خراب دي .
۴. د مسلم فيه مقدار واضح کول چي يو من دي يا دوه منه دي .
۵. د مسلم فيه وزني يا کيلي يا ذرعي يا عددي کېدل چي د يو من تعين او اندازه وکړل سي .
۶. وخت بيانول يعني دا واضح کول چي دغه شی به دومره وخت وروسته مثلاً يوه مياشت يا دوو مياشتو يا څلورو مياشتو کي اخلي مگر دا خبره دي په ذهن کي وي چي کم او کم وخت يوه مياشت کېدل پکار دي .
۷. د مسلم فيه موقوف او معدوم نه کېدل يعني دا ضروري دي چي مسلم فيه د عقد او معاملې د وخت څخه د ادا کولو تر وخت پوري په بازار کي تر لاسه کيدای سي چي د معدوم بيع لازم نه سي .
۸. د بيع سلم معامله بېله شرط خیار فيصله کول يعني په دغه بيع کي خیار بيع برقرار ساتل يا د فسخ کولو اختيار کېدل نه دي پکار .
۹. که مسلم فيه داسي وزن لرونکی شی وي چي د هغه مزدوري ورکول وي نو د هغه د ورکولو ځای ټاکل يعني دا واضح کول چي زه به دغه شی په فلاني ځای کي درکوم .
۱۰. د مسلم فيه داسي شی کېدل چي د جنس، نوع او صفت په بيانولو سره متعين او معلومېږي کوم شی چي داسي وي چي د جنس، نوع او صفت په بيانولو سره معلوم او متعين کېږي نه لکه حيوان يا يو ډول جامې نو په دغه شيانو کي بيع سلم جائز نه ده .

الفصل الأول (لومړی فصل)

د بيع سلم شرائط

(۲۷۵۹): عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ مدينې منورې ته تشریف راوړ د

وَهُمْ يُسَلِّفُونَ فِي الثَّمَارِ السَّنَةَ وَالسَّنَتَيْنِ فَقَالَ مَنْ أَسْلَفَ فِي شَيْءٍ

مدينې خلکو به په مېوو کي د کال دوو کالو درو کلو به بيع سلم (هغه بيعه چي پېشکي پيسو ور کولو سره کوم شی رانيول سي د هغې تعداد يا نرخ او موده مقرره کړي) کوله رسول الله ﷺ و فرمايل: کوم سړی چي بيع سلم کوي

فَلْيُسَلِّفْ فِي كَيْلٍ مَّعْلُومٍ وَوَزْنٍ مَّعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَّعْلُومٍ . متفق عليه

هغه ته پکار ده چي ټاکلې پېمانه ټاکلې وزن او ټاکلې موده سره وټاکي (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۲۸۱۴، رقم: ۲۲۳۹، و مسلم ۱۲۲۷۱۳، رقم: ۱۲۷-۱۶۰۴.

تشریح: مطلب دادی چي د کوم شی بيع سلم کيږي که هغه په پېمانې سره ناپ کيږي نو د هغه پېمانه متعين کول ضروري دي چي دغه شی به لس پېمانې وي يا پنځلس پېمانې وي او که چيري هغه شی د وزن په ذريعه رانيول کيږي نو د هغه وزن متعين کول ضروري دي چي دغه شی به لس سپره وي يا پنځلس سپره وي همدارنگه د سلم فيه د ادا کولو د وخت تعين هم ضروري دي چي دغه شی به مثلاً يوه مياشت وروسته ورکول کيږي يا يو کال وروسته به ورکول کيږي.

ددغه حديث شريف ظاهري مفهوم پر دې خبره دلالت کوي چي په بيع سلم کي د وخت تعين د بيع د صحيح کېدو لپاره شرط دی لکه څرنگه چي د امام ابو حنيفه، امام مالک او امام احمد رحمه الله عليهم مذهب دی مگر د امام شافعي رحمه الله په نزد د وخت تعين ضروري او شرط نه دی.

پور رانيول او گروي جائز ده

﴿۲۷۶۰﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اشْتَرَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا

مِنْ يَهُودِيٍّ إِلَى أَجَلٍ وَرَهْنَهُ دِرْعَالَهُ مِنْ حَدِيدٍ. متفق عليه .

د بي بي عائشې رضی الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د يهودي څخه يو څه غله د يوې ټاکلې مودې په وعده رانيوله او د هغه سره يې خپله د اوسپني زغره کښېښودل. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): رقم ۲۰۶۸، و مسلم ۱۲۲۶۱۳، رقم: ۱۲۶-۱۶۰۳.

تشریح: ددغه حديث شريف څخه څو مسئلې معلومي سوې اول دا چي يو شی د پور په قيمت رانيول او د هغه پور قيمت په بدله کي خپل يو شی په گرو اېښودل جائز دي، دوهم دا چي د سفر څخه پرته په حضر کي هم رهن کول جائز دي که څه هم په قرآن کریم کي د رهن کولو اجازه د سفر په قيد کي ورکړل سوې ده او هغه آيت دادی: **وَأَن كُنْتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانَ**

مقبوضه: یعنی که تاسو په سفر کې یاست او هلته یو څوک لیکوال نه وي نو د اطمینان په ذریعه دي درهن کولو شیان په قبضه کې ورکړل سي.

علماء کرام وایي چې په دغه آیت کریمه کې د سفر قید محض اتفاقي دی، یو شی په گرو کې اېښودل لکه څرنګه چې په سفر کې جائز دی همدارنګه په حضر کې هم جائز دی او دریم دا چې اهل ذمه (په اسلامي پاچاهۍ کې بزیه ورکونکي اهل کتاب لکه یهود او نصارا) سره معاملات کول جائز دي، د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا مذهب دی چې د اهل ذمه او کفارو سره د رانیولو او پلورلو معامله کول جائز ده په شرط ددې چې د هغوی سره کوم مال وي د هغه نه حرام کېدل ثابت او معلوم وي مګر پر اهل حرب باندې د مسلمانانو وسله یا سامان پلورل جائز نه دي همدارنګه مطلقاً پر یو کافر باندې داسې شی خرڅول جائز نه دي چې د هغه د دین او مذهب د تقویت باعث وي او پر کفارو باندې د مسلمانانو مصحف شریف (قرآن کریم) او غلام پلورل هم جائز نه دي.

علامه نووي رحمه الله فرمایي چې دغه حدیث په ډېر وضاحت سره پر دې خبره دلالت کوي چې رسول الله ﷺ د دنیا مال او اسباب نه درلودل او دغه مفلسي او د مال کموالی د رسول الله ﷺ شان استغفار، توکل علی الله او د مال او زر څخه د رسول الله ﷺ د بې شوقۍ یو واضح مثال دی.

د دغه حدیث څخه دا خبره هم معلومه سوه چې د اهل ذمه سره د مسلمانانو د جنگ سامان په گرو اېښودل جائز دي او د رسول الله ﷺ د گرو اېښودو دغه عمل د یو یهودي سره وکړی او د صحابي سره یې ونه کړی په دې باره کې ځیني علماء وایي چې دا کیدای سي د بیان جواز لپاره وي یعنې رسول الله ﷺ د خپل دغه عمل په ذریعه دا واضحه کړه چې د اهل ذمه سره هم معامله کول جائز دي، ځیني علماء وایي چې رسول الله ﷺ د هغه یهودي سره دا معامله ځکه وکړه چې هغه وخت د خپل حاجت او ضرورت څخه زیاته غله د یهودیانو څخه پرته د بل چا سره نه وه.

﴿۲۷۱﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ تُوْفِّي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَدِرْعُهُ مَرْهُونَةٌ

عِنْدَ يَهُودِيٍّ بِثَلَاثِينَ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ. رواه البخاري.

د بي بي عائشې رض څخه روايت دی چې د رسول الله ﷺ وفات وسو او زغره يې د يوه يهودي سره د ديرشو صاعو اوربشو په عوض کې گرو پاته وه. (بخاري)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹۹۱۶، رقم: ۲۹۱۶.

د انتفاع رهن مسئله

﴿۲۷۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الظَّهْرُ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: که د سپرلی حیوان رهن

يُرْكَبُ بِنَفَقَتِهِ اِذَا كَانَ مَرَهُونًا وَلَبَنُ الدَّارِ يَشْرَبُ بِنَفَقَتِهِ اِذَا كَانَ مَرَهُونًا
وَعَلَى الَّذِي يَرْكَبُ وَيَشْرَبُ النَّفَقَةَ. رواه البخاري.

وي نو په هغه چي څه خرڅ کيږي د هغه په بدله کي ډيري سپرلياني کيږي او که د شيدو والا
حيوان رهن وي نو د هغه د اخراجاتو په عوض کي د هغې شيدې چنبلاي سي او څوک چي
سپرلی ساتي او شيدې يې څښي هغه به د خرڅ برداشت کوي. (بخاري). (رهن گروته ويل کيږي).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۴۳۵، رقم: ۲۵۱۲.

تشریح: د حديث د اولي برخي په وضاحت کي ملا علي قاري رحمته الله عليه چي کومه مسئله ليکلې ده
د هغې خلاصه داده چي يو سړی خپل يو څاروی د يو چا سره گرو کښيږدي نو د هغه مصرف
مثلا خوراک وغيره به پر رهن وي او هغه دي دغه څاروی په کار کي راولي، د امام ابو حنيفه او
امام شافعي رحمه الله عليهما دا مذهب دی.

مگر شيخ عبدالحق رحمته الله عليه د حديث د آخري جملې (وعلى الذي يركب ويشرب النفقة)
يعني کوم څوک چي سپرلی کوي او شيدې څښي نو د هغه د مصرف ذمه دار هغه دی، په دې
باره کي وايي چي کوم څوک پر گرو سوي حيوان باندي سپريږي يا د هغه شيدې څښي نو د هغه
به د مصرف ذمه دار به هم هغه وي که هغه رهن وي که مرتهن وي، يعني مطلب دا سو که مرتهن
د گرو سوي حيوان وابنه وغيره ورکوي او د هغه مصرف پر ځان وړي نو هغه حيوان په خپل
مصرف کي راوستلای سي او د هغه شيدې څښلای سي او که چيري رهن د هغه حيوان وابنه
وغيره ورکوي او د هغه مصرف پر ځان کوي نو بيا د هغه لپاره جائز ده چي هغه حيوان په خپل
استعمال کي راولي او د هغه شيدې وڅښي.

ددغه وضاحت په رڼا کي د حديث مطلب به دا وي چي مرتهن ته د گرو سوي حيوان څخه
گټه اخيستل او د هغه مصرف پر ځان کول جائز دي حالانکه اکثر علماء ددې پر خلاف دي، په

هدايه کي ليکلي دي چي د مرتهن لپاره دا جائز نه ده چي هغه د حان سره د گرو سوي څخه گټه تر لاسه کړي او دا چي د گرو سوي شي نفقه د راهن پر ذمه دی د مرتهن لپاره د رهن څخه گټه اخيستل ځکه ناجائز دي چي دا يو څرگنده مسئله ده چي کوم پور گټه کوي هغه حرام دی ځکه علماؤ ليکلي دي چي دغه حديث د راتلونکي حديث په ذريعه منسوخ دی .

الفصل الثاني (دوهم فصل)

گرو سوي شی د مالک د ملکیت څخه نه وځي

﴿۲۷۳﴾: عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا

د حضرت سعيد بن مسيب رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

يَغْلُقُ الرَّهْنُ الرَّهْنَ مِنْ صَاحِبِهِ الَّذِي رَهْنَهُ لَهُ غُنْمُهُ وَعَلَيْهِ غُرْمُهُ . رواه

الشافعي مر سلا وروي مثله او مثل معناه لا يخالفه عنه عن ابي هريرة متصلا .

يو شی په رهن ور کولو سره د رهن ور کونکي ملکیت نه ختمیږي راهن دهغه گټي حقدار دي او (که هغه شی ضائع سي نو) رهن ساتونکي د تاوان ذمه دار دي .

تخریج: ترتیب مسند الامام الشافعي ۱۶۳/۲، رقم: ۵۶۷-۵۶۹.

د لغاتو حل: لا یغلق الرهن: ای لایمنع (نه منعه کوي) .

تشریح: د حديث مطلب دادی که یو سړی خپل یو شی د یو چا سره گرو کښیږدي نو د هغه دغه گرو اېښودل د هغه شي ملکیت نه ختموي بلکه هغه شی به د راهن په ملکیت کي وي ځکه حديث ددې هم وضاحت کړی دی که د هغه گرو سوي شي څخه گټه تر لاسه کیږي یا په هغه کي زیاتوب کیږي نو هغه د راهن حق دی په دې توگه که د هغه شی کرایه راځي نو راهن د هغه کرایه تر لاسه کولای سي او که یو حیوان وي نو پر هغه سپرېدلای سي یا هغه د بار وړلو لپاره استعمالولای سي همدارنگه که چیري د هغه حیوان بچی پیدا سي نو هغه بچی هم د راهن حق دی ، او بیا څرنگه چي راهن د گرو سوي شي دگټي حقدار دی همدارنگه د هغه د تاوان هم ذمه دار دی په دې توگه که هغه شی د مرتهن سره هلاک او ضائع سي نو د هغه تاوان به پر راهن وي په دې وجه د مرتهن د حق څخه به هیڅ هم نه ساقط کیږي بلکه راهن به پوره حق پېرته ورکوي .

لفظ د روي د مشکوٰۃ په ځینو نسخو کي په معروف صیغه سره یعنی روی نقل سوی دی په

دغه صورت کي به د هغه فاعل شافعي رحمۃ اللہ علیہ وي او لفظ د مثله او مثل به منصوب وي .

په شرعي حقوقو کي د پيمانې او وزن اعتبار

﴿۲۷۶۳﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْبِكْيَالُ مِكْيَالُ أَهْلِ الْمَدِينَةِ وَالْمِيزَانُ مِيزَانُ أَهْلِ مَكَّةَ. رواه أبو داود والنسائي .

د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : (په حقوق شرعيه کي) پيمانې د مدينې معتبري دي او وزن د مکې معتبر دي . (ابو داود نسائي)

تخريج: ابو داود في السنن ۶۳۳/۳، رقم: ۳۳۴۰، والنسائي ۵۴/۵، رقم: ۲۵۲۰.

تشریح: ددغه ارشاد مطلب دادی چي په حقوق شرعيه مثلاً په زکوة وغیره کي د رانيولو او پلورلو لپاره په پیمانې کي د اهل مدينه پیمانې معتبره ده او په وزن کي د مکې وزن معتبر دی . داسي معلومېږي چي د رسول الله ﷺ په زمانه کي د مکې او مدينې په پیمانې او وزن کي فرق او اختلاف وو ، د مدينې منورې د پیماني او وزن مقدار یو وو او د مکې د پیمانې او وزن مقدار بل وو ، او په دې وجه په حقوق شرعيه يعني زکوة ، صدقې او داسي نور کي اخیستل او ورکول به د خلجان باعث کېدل ځکه رسول الله ﷺ پورتنی هدایت جاري کړ ، يعني ددې خلاصه دا وه چي په درهمو کي زکوة هغه وخت واجب وو کله چي هغه د مکې د وزن مطابق دوه سوه وای او صدقه فطر او نور واجب صدقو کي د مدينې صاع معتبر وه .

د مدينې منورې د وزن په مقابله کي د مکې وزن او د مکې د وزن په مقابله کي د مدينې پیمانې ته د ترجیح ورکولو وجه دا وه چي په هغه زمانه کي د غلې رانيول او پلورل د پیمانې په ذریعې کېدی او د مدينې منورې زراعت کسب وو ځکه هغوی ته د پیمانې په باره کي زیات خبر وو او د وزن استعمال په تجارت کي زیات وو او د مکې خلک اکثر تجاران وه ځکه هغوی د وزن څخه زیات خبر وه .

په تلولو او ناپ کي د کمي کوونکو لپاره وعید

﴿۲۷۶۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ ناپ او تول والاؤ ته وفرمايل :

الْبِكْيَالِ وَالْمِيزَانِ إِنَّكُمْ قَدْ وُلِّيتُمْ أُمْرَيْنِ هَلَكَتْ فِيهِ الْأُمَمُ السَّابِقَةُ

قَبْلُکُمْ . رواه الترمذي .

ستاسو په لاسو کي دوه داسي کارونه دي چي د کوم په سبب ستاسو مخکي قومونه هلاک سوي دي (يعني پوره تول او ناپ د کمبود ورکولو او زيات اخيستلو په وجه هلاک سوي دي نو تاسو داسي کارونه مه کوئ) (ترمذي)

تخريج: الترمذي في السنن ۵۲۱۱۳، رقم: ۱۲۱۷.

تشریح: د امت محمدي څخه مخکي داسي امتونه تېر سوي دي چي هغوی په بدترین خلصت کي اخته وه چي کله به هغوی یو شی د خلکو څخه رانیوی نو هغه به یې پوره ناپ کوی او کله چي به یې یو شی ورکوی نو د هغه په ناپ کي به یې کمی کول، د هغوی د دغه عامي خرابۍ په وجه پر هغوی د الله تعالی عذاب نازل سو او هغوی برباد سول، په داسي قومونو کي د ټولو په سر کي د حضرت شعیب عليه السلام قوم دی ځکه رسول الله ﷺ د خپل امت خلک خبردار کړل چي تاسو په ناپ او تللو کي د کمی کولو څخه پرهیزو کړئ چي په دغه لعنت کي د اخته کېدو په وجه پر تاسو باندي د الله تعالی قهر او عذاب رانه سي .

الفصل الثالث (دریم فصل)

د بیع سلم د مبيع د قبضي مخکي پلورلو منع

﴿۲۷۶﴾: عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَسْلَفَ فِي شَيْءٍ فَلَا يَصْرِفُهُ إِلَى غَيْرِهِ قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَهُ . رواه ابوداؤد وابن ماجه .

د حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي د چا سره د بیع سلم معامله وکړي هغه د شی د قبضه کولو څخه مخکي د دویم لور ته نه منتقل کیږي . (ابوداؤد ابن ماجه)

تخريج: سنن ابی داود ۷۴۴۱۳، رقم: ۳۴۶۸، وابن ماجه ۷۶۶۱۲، رقم: ۲۲۸۳.

تشریح: بل چا ته دي یې نه منتقل کوي : ددې مطلب دادی چي تر څو پوري هغه شی په خپل قبضه کي رانه سي نو هغه دي پر بل چا باندي نه پلوري او نه دي یې هبه کوي ، یا دا مطلب دی چي هغه شی دي د بل شي سره نه بدلوي يعني د کوم شی چي بیع سلم سوې ده د معاملې سره سم دي هغه شی واخلي د قبضي څخه مخکي دي د هغه په بدله کي بل شی نه اخلي .

بَابُ الْاِحْتِكَارِ (د خوراکی توکو ذخیره کول)

د احتکار معنی : د احتکار لغوي معنی د گرانۍ په وجه د غلې ذخیره کېدو ته وایي ، او د شریعت په اصطلاح کې د احتکار مفهوم دادی چې د یو شي د گران پلورلو لپاره ذخیره کول کوم چې د انسان یا حیوان غذائي ضرورت وي مثلاً د گرانۍ په وخت کې کله چې خلکو ته د غلې ضرورت وي یو سړی غله رانیسي او په دې نیت یې ذخیره کړي چې کله زیاته گرانه سي نو خرڅه به یې کړم دې ته احتکار ویل کیږي .

د احتکار حکم : د شریعت له گناه څخه احتکار حرام دی په دغه د نفرت په کار کې اخته کېدونکی سړی د شریعت له نظر ډېر ناخوښه دی مگر که چیرې یو څوک د خپل مخکې څخه پیدا سوې غله ذخیره کړي یا د ارزانۍ په زمانه کې د غلې په رانیولو سره هغه کنسېږدي او بیا هغه د گرانۍ په زمانه کې خرڅ کړي نو دا حرام نه دی همدارنگه د هغه شیانو ذخیره کول کوم چې د غذائي ضرورت په توگه نه استعمالیږي دا هم حرام نه دی .

په هدایه کې وضاحت سوی دی چې د انسانانو او حیوانانو د غذايي شیانو احتکار مکروه دي په شرط ددې چې دغه احتکار په داسې ښار کې وي چیرې چې ددې په وجه ښاریانو ته تکلیف او تاوان رسیږي یعنې که چیرې یو کوچنی ښار وي او هلته د احتکار په وجه د غلې کموالي پیدا سي چې د هغه په وجه د غلې گرانۍ زیاته سي او خلکو ته تاوان ورسیږي ځکه نو په داسې ښار کې احتکار ممنوع دي مگر که چیرې یو لوی ښار وي او هلته د احتکار په وجه ښاریانو ته تاوان نه رسیږي نو بیا په داسې ښار کې احتکار ممنوع نه دي ، همدارنگه په هدایه کې دا هم لیکلي دي که یو څوک د خپل مخکې د غلې احتکار وکړي یا په یو بل ښار کې غله رانیسي او هغه ذخیره کړي نو داسې سړي ته په شرعي توگه سره احتکار کونکی نه ویل کیږي .

الْفَضْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

احتکار کوونکی کناهکار دی

﴿۲۷۶﴾: عَنْ مُعْمَرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ اِحْتَكَرَ

فَهُوَ خَاطِئٌ . رواه مسلم و سنذكر حديث عمر كانت اموال بني النضير في

باب الفیء ان شاء الله تعالیٰ .

د حضرت معمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل : چا چي (د ګراني په خیال) غله و ساتله هغه ګناه ګار دی . (مسلم) د حضرت عمر رضی اللہ عنہ حدیث به انشاء الله په باب الفی کی ذکر کړو .

تخریج : مسلم فی الصحيح ۱۲۲۷/۳، رقم : ۱۲۹-۱۶۰۵ .

الفصل الثاني (دوهم فصل)

د احتکار کوونکي لپاره وعید

﴿۲۷۸﴾: عَنْ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْجَالِبُ مَرْزُوقٌ وَالْمُحْتَكِرُ مَلْعُونٌ . رواه ابن ماجة والدارمي .

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل : تجارت ته رزق ورکول کیږي او غله (د ګراني په فکر) ساتونکي او بندونکي لعنتي دي . (ابن ماجة دارمي)

تخریج : سنن ابن ماجة ۳۲۴/۲، رقم : ۲۱۵۳، والدارمي ۲۲۴/۲، رقم : ۲۵۴۴ .

تشریح : مطلب دادی چې کوم څوک د دباندې څخه ښار ته غله راوړي او هغه په موجوده او رواج قیمت باندې خرڅه کړي او د ګراني په نیت سره هغه ذخیره نه کړي نو هغه ته د الله تعالیٰ له خوا رزق ورکول کیږي یعنې هغه ته بېله ګناه ګټه تر لاسه کیږي او د هغه په رزق کې برکت ورکول کیږي ، ددې پر خلاف د خلکو د پریشانو او غذائي کموالي څخه په ګټه اخیستلو سره غله په ذخیره کول ګناه ده او د خیر څخه لیري خبره ده تر څو چې هغه په دغه لعنت کې اخته وي هغه ته برکت نه تر لاسه کیږي .

حاکم دي خپل له طرفه نرخ نه ټاکي

﴿۲۷۹﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ غَلَا السَّعْرُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په وخت کې غله ګرانه سوه

فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ سَعْرُ لَنَا فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمُسَعِّرُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ

خلکو وویل یا رسول الله ! زموږ لپاره نرخ وټاکه (یعنې تجارانو ته ووايه چې په دې نرخ باندې

غله خرڅه کړي) نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: الله تعالیٰ نرخ ټاکونکی دی هغه د شی
گرانوونکي دي او ارزانونکي دی،

الرِّزْقُ وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ أَلْقَى رَبِّي وَلَيْسَ أَحَدٌ مِنْكُمْ يَطْلُبُنِي بِمَظْلَمَةٍ فِي دَمٍ وَلَا
مَالٍ. رواه الترمذي و ابو داؤد وابن ماجه والدارمي.

رزق ورکونکی دی او زه خو یوازي دا ارزو لرم چې زه د الله تعالیٰ سره په داسي حال کي یو
ځای سم چې پر ما باندې د چا د قصاص یا د مال مطالبه نه وي. (ترمذي ابو داؤد ابن ماجه دارمي).

تخریج: الترمذي في السنن ۶۰۵/۳، رقم: ۱۳۱۴، و ابو داؤد في السنن ۷۳۱/۳، رقم: ۳۴۵۱، وابن ماجه
في السنن ۷۴۱/۲، رقم: ۲۲۰۰.

تشریح: الله ﷻ د قیمت ټاکونکی دی: د دې مطلب دادی چې گراني او ارزاني د الله تعالیٰ په
لاس کي ده قیمت د هغه ظاهري سبب وي، دا یوازي الله تعالیٰ دی چې کله په قیمت کي
د زیاتوب او گرانی په صورت کي پر خلکو د رزق تنگي مسلط کړي او کله په قیمت کي د
کموالي او ارزانی په وجه په رزق کي پراخي پیدا کوي، يعني خلک دا په آسماني قیمت سره
تعبیر کوي کله چې د گرانی زمانه وي او په قیمت کي زیاتوب کیږي نو الله تعالیٰ ته رجوع کول
پکار دي او د هغه څخه مرسته غواړي په خپل عقیدو او اعمالو کي د اصلاح کولو سره سره د
الله تعالیٰ د رضا او خوښۍ سامان تر لاسه کوي چې هغه د خپلو بندگانو څخه خوشحاله سي او
پر هغوی باندې د ارزانی او د رزق د پراختیا رحمت نازل کړي.

د حدیث د آخري برخي (زه د دې امید لرم...) د دې څخه په اصل کي دې ته اشاره ده چې د
حکومت له خوا د قیمت ټاکل منع دي ځکه چې په داسي کولو سره د خلکو په معاملاتو کي بې
ځایه دخل کیږي او د هغوی په مال کي د هغوی د اجازې او خوښي څخه پرته تصرف کول
لازمیږي چې د ظلم یو صورت دی، د قیمت ټاکلو یوه خرابه نتیجه دا هم کیږي چې د دې په وجه
د بې واره خلک کاروبار بند کړي او په تجارتي ژوند کي کمزوري پیدا سي چې د هغه په وجه تر
وچ کالي او کموالي پوري نوبت راسي په پای کي دا وي چې کوم شی د الله تعالیٰ د مخلوق د
خیر لپاره اختیارول کیږي هغه د هغوی د پریشانیو او مصیبتونو ذریعه جوړه سي.

د رسول الله ﷺ د ارشاد مطلب دادی چې د قیمت په ټاکلو سره دي خلک په پریشانی او
مصیبت کي نه اخته کیږي بلکه د دې پر ځای دي تجاران پر دې مجبور کړي چې هغوی د الله

تعالیٰ د مخلوق سره د همدردۍ ، انصاف او خیرخواهی- معامله وکړي او د هغوی ضمیر او احساس دي داسي بیداره کړي چي هغوی په قیمت کي په کمی کولو سره د خلکو پریشاني او مصیبت ليري کړي .

الفصل الثالث (دریم فصل)

د غلي د ذخیره کونکي لپاره موعظت او عبرت

﴿۲۷۷۰﴾: عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عمر بن خطاب رضي الله عنه څخه روایت دی چي ما د رسول الله صلي الله عليه وسلم څخه اورېدلي دي چي

يَقُولُ مَنْ اخْتَكَرَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ طَعَامًا ضَرَبَهُ اللَّهُ بِالْجُذَامِ وَالْإِفْلَاسِ .

رواه ابن ماجه والبيهقي في شعب الايمان ورزين في كتابه .

فرمايل يې: څوک چي غله پټوي او په مسلمانانو باندې يې په گرانه خرڅول غواړي نو خدای جل جلاله په هغه باندې د جزام (پيس) او مفلسۍ مرض نازل کړي . (ابن ماجه بيهقي رزين)

تخريج: سنن ابن ماجه ۷۲۹۱۲، رقم: ۲۱۵۵، البيهقي في الشعب ۵۲۶۱۷، رقم: ۱۱۲۱۸.

تشریح: ددې څخه معلومه سوه چي کوم څوک د الله تعالیٰ د مخلوق په خاصه توگه مسلمانان په تکلیف او تاوان کي اچوي الله تعالیٰ هغه په بدني او مالي مصیبتو کي اخته کوي او کوم څوک چي دوی ته گټه رسوي نو الله تعالیٰ د هغه په بدن او مال کي خیر او برکت اچوي .

﴿۲۷۷۱﴾: وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ اخْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ

يَوْمًا يُرِيدُ بِهِ الْغَلَاءَ فَقَدْ بَرَّئَ مِنَ اللَّهِ وَبَرَّئَ اللَّهُ مِنْهُ . رواه رزين

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم ارشاد پاک دي: چا چي د گراني په خیال غله تر څلویښتو ورځو پوري و ساتل نو هغه د خدای جل جلاله څخه بېزاره سو او خدای جل جلاله هم د هغه څخه بېزاره سو . (رزين)

تخريج: رواه رزين.

تشریح: هغه د الله تعالیٰ څخه بېزاره سو: ددې مطلب دادی چي هغه د الله تعالیٰ هغه عهد

مات کړ کوم چي هغه د شريعت د احکامو پر ځای راوړلو او د الله تعالی د مخلوق سره د همدردۍ او شفقت په اړه کړی وو .

او الله ﷻ د هغه څخه بهزاره سو : ددې مطلب دادی چي کله هغه ددغه بد عمل په ذریعه د مخلوق د پریشانی او تکلیف قصد وکړ نو الله تعالی د هغه څخه خپل ساتنه پورته کړه او هغه یې د خپل کرم او رحمت څخه لیري کړ .

﴿۲۷۷۲﴾: وَعَنْ مُعَاذٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ

د حضرت معاذ رضی الله عنه څخه روایت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چي فرمایلي یې :

بِئْسَ الْعَبْدُ الْمُحْتَكِرُ إِنْ أُرْخَصَ اللَّهُ الْأُسْعَارَ حَزَنَ وَإِنْ أَغْلَاهَا فَرِحَ. رواه البيهقي في شعب الإيمان ورزين في كتابه .

غله ساتونکي څومره خراب دي که خدای ﷻ غله ارزانه کړي نو هغه خفه سي او که یې گرانه کړي نو خوشحاليږي . (بيهقي رزين)

تخريج: البيهقي في شعب الإيمان ۵۲۵۷، رقم: ۱۱۲۱۵.

تشریح: دا د هغه چا لپاره وعید او سزا ده کوم چي تر څلوېښتو ورځو پوري د گرانی په نیت سره غله ذخیره کوي چي نه خو هغه بازار ته په راوړلو سره پلوري او نه د هغه په ذریعه د مخلوق غذائي ضروریات پوره کوي او کوم څوک چي تر دغه وخت کم احتکار وکړي نو د هغه لپاره هم دغه سزا ده مگر د هغه څخه په کمه درجه ده .

﴿۲۷۷۳﴾: وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ يَوْمًا ثُمَّ تَصَدَّقَ بِهِ لَمْ يَكُنْ لَهُ كَفَّارَةٌ. رواه رزين

د حضرت ابو امامه رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایلي : چا چي غله د څلوېښتو ورځو (د گراني په خیال) وساتله او بیایې هغه غله خیرات کړه نو دا صدقه د هغه کفارہ نسي کېدای . (رزين)

تخريج: رواه رزين.

بَابُ الْإِفْلَاسِ وَالْإِنْظَارِ

(د انظار او دېوالي کېدو بيان)

په انساني ژوند کې د يوه حالت قرار او دوام نه سته نن يو څه وي او سبا به بل څه وي داد ورځنۍ تجربې خبره ده ، د انسان اقتصادي او مالي ژوند ته فهم وکړئ څرنگه چې يو مفلس سړی په ورځ کې د الله تعالی د رحمت په نيتجه کې د مال او وزر د خزانو مالک جوړېږي همدارنگه لوی لوی شتمن خلک په يو وار دېوالي کېږي ، کوم خلک چې په لکونو کې لوبي کوي چې مال او زړې اغوستل د سترگو په رپ کې هغوی د يوې يوې پيسې محتاج کېږي ، دا د کائناتو نظام دی او داد د تقدير لوبه ده حالات پر يوه قرار ساتل د چا په وس کې نه دي دا ټولي لوبي د الله تعالی پابند دي او همېشه به همداسي پابند وي مگر بدلېدونکي حالات متوازن جوړول او په متوازن جوړولو کې مرسته کول د انسان په وس کې دي چې د هغه په اختيارولو سره د يو بل درد او تکليف وويشل سي او د بدلېدونکو حالاتو په سمولو کې مرسته هم وکول سي دلته چې کوم باب ټاکل سوی دی په هغه کې د نقل سوو حديثو خلاصه داده که چيري يو سړی د حالاتو د تبديلي بنکار سي په دې توگه چې مفلس او تنگدست سي نو د نورو انسانانو دا فريضه ده چې د هغه سره د همدردۍ اظهار وکړي او پر هغه سړي چې د چا حق وي او هغه د مفلس کېدو په وجه د هغه د ادا کولو څخه عاجز وي نو د حق خاوند دي هغه ته دومره وخت ورکړي چې کله د هغه حالات ښه سي نو د هغه څخه دي خپل حق ترلاسه کړي .

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د مفلس کېدونکي په اړه يو مسئله

﴿۲۷۷﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّمَارَ جُلِّ أَفْلَسَ فَأَذْرَكَ جُلِّ مَالَهُ بَعَيْنِهِ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْ غَيْرِهِ . متفق عليه .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چې دېوالي سي او هغه کس (چې شی وړباندې خرڅ کړی وي خپل شی په صحيح حالت کې ترلاسه کړي نو هغه د هغه شی حقداره دي يعنې يو په بل چا څه شی خرڅ کړي بيا خريدار مفلس سو او هغه شی

موجود دي نو خرڅونکي د نورو پوروړو په مقابلې کې دهغه زیات مستحق دي. (بخاري)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۶۲۸۵، رقم: ۲۴۰۲، ومسلم ۱۱۹۴/۳، رقم: ۲۴-۱۱۹۴.

تشریح: د مثال په توګه داسې پوه شئ چې زید د بکر څخه مال راښوی مګر د هغه قیمت یې ادا کړی نه وو چې مفلس سو او قاضي او حاکم هم د هغه د مفلس کېدو فیصله وکړه اوس بکر ولیدل چې د زید سره د هغه خرڅ سوی مال بعینه هم هغسي موجود دی یعنې نه خو هغه په ظاهري توګه ضائع سوی دی او نه د تصرفات شرعيه مثلاً د هبه او وقف په ذریعه په معنوي توګه ختم سوی دی نو په دغه صورت کې بکر ته اختیار دی چې هغه خپل بیع فسخ کړي او د زید څخه خپل مال بېرته واخلي ځکه د نورو پوروړو په نسبت هغه مقدم دی نو پر ځای ددې چې هغه مال بل پوروړی د زید څخه واخلي بکر د هغه د اخیستلو زیات حقدار دی او که چیرې زید راښوول وخت د مال د قیمت یو څه برخه ادا کړې وي او د پاته برخې د ادا کولو څخه مخکې مفلس او ډیوالی سې نو په دغه صورت کې دي بکر د هغه د مال څخه دومره اندازه واخلي چې د قیمت د پاته برخې په اندازه وي، د امام شافعي او امام مالک رحمۃ الله علیهما دا مذهب دی، ددغه حضراتو له خوا ددغه حدیث مطلب دا بیانېږي. مګر د حنیفه په نزد په دغه صورت کې پلورنکي ته نه خو د بیع فسخ کولو اختیار دی او نه د مال بېرته اخیستلو حق ځکه حنیفه دغه حدیث پر عقد بالخیار باندې محمول کوي یعنې د دوی په نزد ددغه حدیث تعلق د هغه صورت سره دی کله چې بیع په دغه شرط سره سوې وي چې پلورنکي ته به تر فلاني وخت پوري ددغه بیع د فسخ کولو اختیار وي د بیع څخه وروسته که راښوونکی مفلس او ډیوالی سې او د خیار په وخت کې دننه بائع ته معلومه سې چې راښوونکی مفلس او ډیوالی سوی دی نو اوس د هغه لپاره غوره داده چې بیع فسخ کړي او خپل مال بېرته واخلي.

د مفلس سره د مرسته کولو حکم

﴿۲۷۷۵﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ أَصِيبَ رَجُلٌ فِي عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو سعید رضی الله عنه څخه روایت دی چې د رسول الله صلی الله علیه و آله په زمانه کې دیو سړی پر باغ چې د

فِي ثَمَارِ ابْتَاغَهَا فَكَثُرَ دَيْنُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَصَدَّقُوا

هغه باغ مېوه هغه سړي اخیستې وه افت راغي او هغه ته یې سخت تاوان ورسوي او قرضداره

سو رسول الله صلی الله علیه و آله خلکو ته وفرمایل: ده ته صدقه ورکړئ

عَلَيْهِ فَتَصَدَّقَ النَّاسُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَبْلُغْ ذَلِكَ وَفَاءَ دَيْنِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

خلکو صدقه ورکړه خو د هغه مقدار دومره نه سو چي قرض پرې ادا سوي وای بیا رسول الله ﷺ د هغه قرض غوښتونکو ته وفرمایل :

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَغْرَمَائِهِ خُذُوا مَا وَجَدْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ إِلَّا ذَلِكَ . رواه مسلم

څه چي دده سره دي نو هغه واخلي او تاسو ته به يوازې دومره حاصلېږي . (مسلم)

تخريج : مسلم في الصحيح ۱۱۹۱۳، رقم : ۱۵۵۶-۱۸.

تشریح : ددغه واقعي تفصيل دادی چي د رسول الله ﷺ په زمانه کي يو سړي يوه مېوه ناکه درخته رانيول، د درختو ميوې د هغه په تصرف کي نه وې راغلي چي پر هغه آفت نازل سو او ټوله ميوه ختمه سوه دلته هغه قيمت هم نه وو ادا کړی او پلورنکي چي د قيمت غوښتنه وکړه نو هغه د خلکو څخه په پور اخيستلو سره قيمت ادا کړی چي د هغه په وجه ډېر زيات پور وړی سو، رسول الله ﷺ چي د هغه حال وليدی نو خلک يې هغه ته متوجه کړل چي هغوی د صدقې او خيرات په ذريعه د هغه مرسته وکړي چي د هغه د پور بار سپک سي . خلکو د هغه مرسته وکړه مگر د هغوی مرسته هم د پور د ادا کولو لپاره بس نه سوه د خلکو په مرسته چي څومره پور ادا کيدای سو هغه يې ادا کړ او د پاته پور د ادا کولو څخه هغه بالکل عاجز وو نو رسول الله ﷺ خلکو ته هغه الفاظ وويل کوم چي د حديث په آخر کي نقل سوي دي .

پور وړو ته د رسول الله ﷺ د ارشاد مطلب دا وو چي کله ددغه سړي افلاس ظاهر سي او حال يې خراب سي نو اوس ستاسو لپاره دا بالکل مناسب نه ده چي دې پريشانه کړئ يا د قيد او بند په مصيبت کي يې اخته کړئ بلکه په دغه صورت کي پر تاسو باندي واجب ده چي ده ته وخت ورکړئ چي دده سره د پور د ادا کولو لپاره څه پيدا سي نو هغه وخت تاسو غوښتنه ځيني وکړئ او خپل پور ځيني واخلي، د رسول الله ﷺ د ارشاد دا مطلب نه وو چي ددغه سړي څخه د پور وړو حق ساقط سوی دی بلکه ددې څخه د رسول الله ﷺ مقصد دا وو چي پور وړی ته وخت ورکړل سي .

په پور کي د وخت ورکولو اجر

﴿۲۷۷۶﴾ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كَانَ رَجُلٌ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : يو سړي به معامله کول او

يُذَايِنُ النَّاسَ فَكَانَ يَقُولُ لِفَتَاهُ إِذَا أَتَيْتَ مُعْسِرًا فَتَجَاوَزْ عَنْهُ لَعَلَّ اللَّهَ
يَتَجَاوَزَ عَنَّا قَالَ فَلَقِيَّ اللَّهَ فَتَجَاوَزَ عَنْهُ . متفق عليه

خپلو کار کونکو ته يې ويلي وه کله چي يو تنگدست ته د قرض اخيستلو لپاره ورسئ نو ته هغه
معافوه شايد چي الله تعالي موږ ته معافي وکړي او کوم وخت چي هغه وفات سو نو خداي
تعالي هغه وبخښي او د هغه گناهونه يې معاف کړه . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۰۸/۴، رقم: ۲۰۷۸، ومسلم ۱۱۹۶۱۳، رقم: ۱۵۶۲۱۳۱.

تشریح: فرض اعمال تر نفلو اعمالو او يا درجې زيات فضيلت لري مگر په ځينو مسائلو او
معاملاتو کي نفل اعمال تر فرضو اعمالو زيات فضيلت لري چي د هغو څخه يو مفلس او غريب
ته خپل حق معافول دي که څه هم دا مستحب دي مگر مفلس او غريب ته پور په ادا کولو کي
وخت ورکولو څخه افضل دی چي واجب دی ، دوهم په سلام کولو کي مخکي کېدل سنت دي
مگر دا غوره دي د سوال د جواب ورکولو څخه چي فرض دی، دريم د وخت څخه مخکي اودس
کول مستحب دی مگر دا د وخت د شروع کېدو څخه وروسته تر اودس کولو غوره دی کوم چي
فرض دی .

﴿۲۷۷۸﴾: وَعَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ أَنْظَرَ
مُعْسِرًا أَوْ وَضَعَ عَنْهُ أَنْجَاهُ اللَّهُ مِنْ كُرْبٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . رواه مسلم .

د حضرت ابو قتاده رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي څوک چي د
خپل قرض په وصولولو کي مفلس ته مهلت ورکړي يا خپل قرض ور معاف کړي نو خداي
تعالي به هغه د قيامت په ورځ د سختيو څخه وساتي . (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح في الموضع نفسه، رقم: ۱۵۶۲ - ۳۲.

﴿۲۷۷۹﴾: وَعَنْ أَبِي الْيَسْرِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا أَوْ وَضَعَ عَنْهُ أَظَلَّهُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ . رواه مسلم .

د حضرت ابو يسر رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي څوک چي

مفلس ته مهلت ورکړي يا خپل قرض ورمعاف کړي خداى جلّ و علا به د خپل سايبې لاندې ځاى ورکړي. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح في الموضع السابق.

تشریح: امام احمد، ابن ماجه او حاکم د رسول الله ﷺ دغه ارشاد نقل کړى دى چې کوم څوک يو مفلس او غريب سړي ته وخت ورکړي نو د ادا کولو د ورځې تر راتلو پوري هغه ته د هري ورځې په بدله کي د هغه پور په اندازه د صدقې ثواب ورکول کيږي او بيا کله چې د هغه د پور ادا کولو ورځ راسي او بيا هغه ته وخت ورکړي نو د هغه د ادا کولو د ورځې تر راتلو پوري د هري ورځې په بدله کي د هغه د پور په اندازه د صدقې ثواب ورکول کيږي او بيا کله چې د پور د ادا کولو ورځ راسي نو دى بيا هغه ته وخت ورکړي نو هغه ته د هري ورځې په بدله کي د هغه د پور په اندازه د صدقې ثواب ورکول کيږي.

دغه روايت د مثال په توگه داسي وفهموى چې مثلاً يو سړى يو چا ته د دوو مياشتو په وعده سل روپۍ په پور ورکړي او دوې مياشتي وروسته د هغه مفلس او غريب سړي په لېدو سره هغه ته د يوې مياشتي نور وخت ورکړي نو هغه ته به د ټولي مياشتي داسي ثواب ورکول کيږي لکه هغه چې هره ورځ سل روپۍ صدقه کوي همدارنگه د يوې مياشتي د تېرېدو څخه وروسته په دوهم وار وخت ورکولو کي همدارنگه ثواب هغه ته ورکول کيږي تر دې چې دريم وار وخت ورکړي نو هغه ته هره ورځ داسي ثواب ورکول کيږي لکه څرنگه چې هغه هره ورځ دوه سوه روپۍ صدقه او خيرات کوي.

په ښه توگه پور ادا کونکي غوره کس دى

﴿٢٤٨٠﴾: وَعَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ اسْتَسْلَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَكْرًا

د حضرت ابو رافع رضی الله عنه څخه روايت دى چې رسول الله ﷺ يو ځوان اوښ په قرض واخيستي

فَجَاءَتْهُ اِبِلٌّ مِنْ اِبِلِ الصَّدَقَةِ قَالَ ابورافع فَأَمَرَنِي أَنْ أَقْضِيَ الرَّجُلَ بَكْرَهُ

وروسته د صدقې اوښان راغله نو حضرت ابو رافع رضی الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ ماته حکم راکړ چې زه يو ځوان اوښ د قرض غوښتونکى ته ورکړم

فَقُلْتُ لَا أَجِدُ إِلَّا جَمَلًا خِيَارًا رِبَاعِيًّا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

أَعْطَاهُ إِيَّاهُ فَإِنَّ خَيْرَ النَّاسِ أَحْسَنُهُمْ قَضَاءً. رواه مسلم.

ما وویل (یا رسول الله!) په دې اوبنانو کي یو ځوان اوبن دي چي د هغه د اوبن څخه افضله دي او څلورم کال یې پېل سوي دي نبي کریم ﷺ و فرمایل: هغه ورکړه چي بهتر بنده هغه دي چي قرض په بڼه ډول سره ادا کړي. (مسلم)

تخریج: مسلم فی الصحيح ۱۲۲۴/۳، رقم: ۱۶۰۰۱۱۱۸.

د لغاتو حل: بکرا: فتی من الابل (ځوان اوبن). خيارا: ای مختارة (غوره). رباعيا: وهو من الابل ما اتی علیه ست سنين ودخل فی السابعة حين طلعت رباعيته (هغه اوبن چي په اووم کال کي وي).

تشریح: د دغه حديث څخه معلومه سوه چي د حيوانانو په پور اخیستل جائز دي لکه څرنګه چي د امام شافعي، امام مالک او اکثرو علماؤ دا مذهب دی، مګر د امام ابو حنیفه رحمه الله علیه په نزد دا جائز نه دی هغه فرمایي چي دغه حديث منسوخ دی.

د حديث د آخري الفاظو څخه معلومه سوه چي کوم شی اخیستل سوی وي د هغه په بېرته ورکولو کي د هغه په نسبت بڼه شی ورکول مستحب هم دی او لوړ همتي هم ده په شرط د دې چي د پور اخیستلو پړوخت دا شرط لګول سوی نه وي.

پور ورکونکی غوښتنه کولای سي

﴿۲۷۸۱﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا تَقَاضَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي د يو سړي څخه رسول الله ﷺ يو اوبن په قرض

فَأَغْلَظَ لَهُ فَهَمَّ أَصْحَابُهُ فَقَالَ دَعُوهُ فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا وَاشْتَرَوْا لَهُ

اخيستي وو هغه د نبي کریم ﷺ څخه په سخته سره غوښتنه وکړه صحابه کرام رض د هغه د ويرولو ياد وهل په خاطر را ولاړ سوه نبي کریم ﷺ ورته و فرمایل: وده ته هيڅ مه وایاست ځکه چي حقدار ته ځای د خبرو وي او وروسته یې و فرمایل: اوبن رانیسی

بَعِيرًا فَأَعْطُوهُ إِيَّاهُ وَقَالُوا لَا نَجِدُ إِلَّا أَفْضَلَ مِنْ سِنِّهِ قَالَ اشْتَرَوْهُ فَأَعْطُوهُ
إِيَّاهُ فَإِنَّ خَيْرَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً. متفق عليه.

او وده ته یې ورکړي صحابه کرامو رضي الله عنهم وویل دده د اوبن څخه بهتره او په عمر کي

زيات پيدا ڪيري نبي ڪريم ﷺ ورته وويل چي هغه رانيسي او ورته يي ورکري بهتره ستاسي هغه دي چي قرض په بنه ډول سره ادا کړي. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۸۳/۴، رقم: ۲۳۰۶، و مسلم ۱۲۲۵/۳، رقم: ۱۶۰۱-۱۲۰.

تشریح: د رسول الله ﷺ څخه د خپل پور غوښتونکی او بيا په غوښتنه کي تلخ کلامي کونکی به کيدای سي کافروي يا به يهودي وي او يا به بل څوک وي، ځيني حضرات وايي چي کيدای سي هغه يو صحرايي وي چي د نبوت د مقام او مجلس د ادبو څخه بالکل بې خبره وو چي په دې هم نه پوهيدی چي د چا سره څرنگه خبري وکول سي، ددې برعکس رسول الله ﷺ د هغه خبري په خپل غوره اخلاقو سره وزغملې چي دا يوازي د نبوت خاصه کيدای سي.

د چا چي حق وي هغه ته د ويلو اختيار دی: په دې باره کي ابن مالک رحمته الله عليه فرمايي چي دلته د حق څخه مراد پور دی يعني که چيري د يو سړي پريو چا باندي پور وي او هغه پور وړی د پور په ادا کولو کي ځنډ کوي نو پور ورکونکي ته دا حق حاصل دی چي د هغه څخه په سختی سره غوښتنه وکړي او د ناخوښۍ اظهار وکړي که بيا هم هغه حق ادا نه کړي نو حاکم او عدالت ته دي رجوع وکړي.

د توان سره سم پور نه ادا کول ظلم دی

﴿۲۷۸۲﴾: وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ

فَإِذَا اتَّبَعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَتَّبِعْ. متفق عليه

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د مالدار سړی په خپل قرض ادا کولو کي پس او پېش (انې بانې) کول ظلم دي کله چي د يو چا قرض په مالداره سړي باندي وگمارل سي نو تاسي هغه منظور کړئ. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۶۴/۴، رقم: ۲۲۸۷، و مسلم ۱۱۹۷/۳، رقم: ۱۵۶۴-۳۲.

د لغاتو حل: مَطْل: ای تاخيره اداء الدين من وقت الى وقت (په پور کي ځنډ کول).

تشریح: د حديث د اولي برخي مطلب دادی چي کوم څوک يو شی رانيسي او د هغه د قيمت ادا کولو توان درلودلو سر بېره قيمت ادا نه کړي يا د چا پور وړی وي او د پور پر ادا کولو باندي د قادر کېدو سر بېره ځنډ کوي نو دا ظلم دی بلکه ځينو علماؤ خو داسي ليکلي دي چي دا فسق دی او په دې وجه د دغه سړي شاهدي رد کيږي که څه هم دغه عمل يو وار ظاهر سوی وي مگر د

ئینو نورو علماؤ قول دادی چي د هغه سري شاهدي درد وړده چي د توان درلودلو سربېره په وار وار ناخبرتيا کي اخته وي او په ادا کولو کي ځنډ کول د هغه عادت گرځېدلی وي .

د حديث د دوهمي برخي (او کله چي په تاسو کي يو څوک صاحب استطاعت ته حواله کړل سي... الخ) ددې مطلب دادی چي د يو سري پريو چا باندې پوروي او د هغه د پور پر ادا کولو باندې د نه قادر کېدو په وجه يو شتمن سري ته دا ووايي چي ته زما پور ادا کړه نو پور غوښتونکي ته پکار ده چي هغه د پور وړی دغه خبره سمدستي ومني چي د هغه مال ضائع نه سي . دغه حکم د استحباب په توگه دی مگر د ئينو علماؤ قول دادی چي دغه حکم د وجوب په طريقه دی ، او ئينو علماء دغه حکم ته د اباحت په طريقه ويلي دي .

د پوروړو تنازه ختمول جائز دي

﴿۲۷۸۳﴾: وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنُ أَبِي حَدَرٍ دَيْنًا لَهُ عَلَيْهِ فِي

د حضرت کعب بن مالک رضي الله عنه څخه روايت دی چي هغه د رسول الله ﷺ په زمانه کي د ابن ابي

عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ فَأَرْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا حَتَّى

حدرد څخه په مسجد کي د خپلو پیسو تقاضا وکړه نو په خبرو خبرو کي د دواړو اوازونه پورته

سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي بَيْتِهِ فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا رَسُولُ

سوه نبي کریم ﷺ په خپل کور کي د هغوی اوازونه واورېدل نو هغوی ته را ووت

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ وَنَادَى كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ

او د خپلي حجرې پرده يې پورته کړه او کعب بن مالک رضي الله عنه يې مخاطب کړ او ورته يې

قَالَ يَا كَعْبُ قَالَ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَشَارَ بِيَدِهِ أَنْ ضَعُ الشَّطْرَ مِنْ دَيْنِكَ

و فرمايل : اې کعب ! کعب رضي الله عنه وويل يا رسول الله ﷺ ! حاضریم نبي کریم ﷺ په گوتو يې

ورته اشاره وکړه چي نیم قرض ورته معاف کړه

قَالَ كَعْبٌ قَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُمْ فَأَقْضِهِ

کعب رضي الله عنه ورته وويل يا رسول الله ﷺ ! ما ورته معاف کړ نو نبي کریم ﷺ ابن ابي حدرد ته

و فرمايل : ولا رسه او پاته قرض ادا كړه . (بخاري او مسلم)

تخريج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۵۵۱۱ ، رقم : ۴۵۷ ، و مسلم ۱۱۹۲۱۳ ، رقم : ۲۰ - ۱۵۵۸ .

د لغاتو حل : سَجَف : الستر (پرده) .

تشریح : د دغه حديث څخه معلومه سوه چي په مسجد كي د يو چا څخه د خپل پور غوښتنه كول جائز دي او حقدار ته سفارش كول ، د جگړه كونكو په مينځ كي صلح كول او د يو چا سفارش قبول په شرط د دې چي د هغه سفارش تعلق د معصيت او خرابۍ سره نه وي دا جائز دي .

د پور په ادا كولو كي د تاخير يو واقعہ

﴿ ۲۷۸۳ ﴾ : وَعَنْ سَلْعَةَ بْنِ الْأَكْوَاعِ قَالَ كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت سلمه بن اكوع رضي الله عنه څخه روايت دی چي موږ د نبي كريم صلى الله عليه وسلم سره ناست وو چي يوه

وَسَلَّمَ إِذْ أَتَى بِجَنَازَةٍ فَقَالُوا صَلِّ عَلَيْهَا فَقَالَ هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ قَالُوا لَا فَصَلَّى

جنازه راوړل سوه صحابه كرامو رض رسول الله صلى الله عليه وسلم ته د جنازې د لمانځه كولو وويل ، نبي كريم صلى الله عليه وسلم پوښتنه وكړه چي پرده باندي قرض سته ؟ صحابو كرامو ورته وفرمايل : يا ، نبي كريم صلى الله عليه وسلم هغه ته د جنازې لمونځ وركړ

عَلَيْهِ ثُمَّ أَتَى بِجَنَازَةٍ أُخْرَى فَقَالَ هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ قَالُوا نَعَمْ قَالَ فَهَلْ تَرَكَ

وروسته يوه بله جنازه راوړل سوه نبي كريم صلى الله عليه وسلم پوښتنه وكړه چي په ده باندي قرض سته ورته وويل سوه چي هو ! نبي كريم صلى الله عليه وسلم پوښتنه وكړه چي يو څه يې پرې ايښي دي ؟

شَيْئًا قَالُوا ثَلَاثَةَ دَنَانِيرٍ فَصَلَّى عَلَيْهَا ثُمَّ أَتَى بِالثَّالِثَةِ فَقَالَ هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ

صحابه كرامو رض وويل چي درې ديناره يې پرې ايښي دي نبي كريم صلى الله عليه وسلم و هغه ته هم لمونځ وركړ بيا دريمه جنازه راوړل سول نبي كريم صلى الله عليه وسلم پوښتنه وكړه چي آيا پرده باندي قرض (پور)

قَالُوا ثَلَاثَةَ دَنَانِيرٍ قَالَ هَلْ تَرَكَ شَيْئًا قَالُوا لَا قَالَ صَلُّوا عَلَيَّ صَاحِبِكُمْ قَالَ

سته ؟ ورته وويل سول چي هو ، نبي كريم صلى الله عليه وسلم پوښتنه وكړه چي څه يې پرې ايښي دي ؟ دوى وويل : چي هيڅ نه ، نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چي پر خپل قريب باندي لمونځ وكړئ

أَبُو قَتَادَةَ صَلِّ عَلَيْهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَعَلَيَّ دَيْنُهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ . رواه البخاري .

ابو قتاده رضي الله عنه وويل يا رسول الله ﷺ! لمونخ پري وکړي دده قرض زما پر ذمه سو نو نبي کريم ﷺ لمونخ پري وکړ. (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۶۶۱۴، رقم: ۲۲۸۹.

تشریح: کیدای سي چي درې سره جنازې په يوه ورځ او يوه مجلس ته راوړل سوې وي او دا هم کیدای سي چي په جلا جلا ورځو کي او په جلا جلا مجلسو کي دغه جنازې راوړل سوي وي .
پر دوهم سړي چي پور وود هغه اندازه به درې ديناره وه چي د ادا کولو څخه پرته مړ سوې وو ځکه رسول الله ﷺ ته معلومه سوه چي پرده باندي څومره پور دی د هغه د ادا کولو په اندازه سامان پرېښودو سره مړ سوې دی نور رسول الله ﷺ د هغه د جنازې لمونخ وکړ .

دریم کس د خپل پور د ادا کولو په اندازه مال نه وو پرې ایښی ځکه رسول الله ﷺ د هغه د جنازې د لمانځه څخه انکار وکړ ، د دغه انکار وجه یا خو دا وه چي ددې څخه خلک عبرت تر لاسه کړي او د هغوی د پور کولو څخه پرهیز وکړي او که چیري د مجبوري په وجه پور واخلي نو د هغه په ادا کولو کي دي د زنده او کوتاهی څخه منع سي ، او یا رسول الله ﷺ د هغه د جنازې لمونخ کول ځکه مناسب ونه گڼل چي زه دده لپاره دعاء وکړم او هغه قبوله نه سي ځکه چي پرده باندي د هغه خلکو حق وو چي هغه د هغه د بري الذمه کېدو څخه پرته مړ سوې وو .

په دغه حدیث کي ددې خبري دلیل دی چي د مړي له خوا ضامن کېدل جائز دي که څه هم مړي د ادا کولو لپاره مال پرې ایښی وي یا نه وي ، د امام شافعي او اکثر علماء دا مذهب دی ، مگر د امام ابو حنیفه رحمته الله علیه په نزد دا جائز نه دي .

ځیني حنفي علماء وايي چي امام مالک ، امام شافعي ، امام محمد او په حنفیه کي امام ابویوسف او امام محمد رحمته الله علیهم د دغه حدیث څخه د دغه خبري استدلال کړی دی چي د مړي له خوا کفالت جائز دی که یو چا مال نه وي پرې ایښی او پر هغه باندي پور وي نو دغه حضرات وايي که چیري د مړي له خوا کفالت جائز نه وای نور رسول الله ﷺ به د هغه دریم سړی د جنازې لمونخ نه کولای . مگر امام ابو حنیفه رحمته الله علیه فرمایي چي د مفلس سړي له خوا کفالت صحیح نه دی ځکه د مفلس سړي له خوا وکالت په اصل کي د دین ساقط کفالت دی او دا بالکل صفا مسئله ده چي د دین ساقط کفالت باطل دی .

اوس پاته سوه دا خبره چي حضرت ابو قتاده رضي الله عنه د مړي له خوا د هغه کفالت وکړ او رسول الله ﷺ د ابو قتاده رضي الله عنه د کفالت په منلو سره د هغه د جنازې لمونخ وکړ نو په دې باره کي امام ابو حنیفه رحمته الله علیه وايي چي د حدیث د الفاظو څخه یوازي دا نه ثابتیږي چي ابو قتاده رضي الله عنه د هغه

سڀي په ژوند کي د هغه له خوا کفالت کړی وي دلته هغه یوازې د رسول الله ﷺ په مخکي ددې خبري اظهار وکړ چي ما دده کفالت د مخکي څخه کړی دی . اوس زه دده د پور ذمه داریم ، رسول الله ﷺ د هغه پر دغه اقرار او اظهار باندي د هغه د جنازې لمونځ وکړ .

ددې څخه پرته دا هم کیدای سي چي ابوقتاده رضی الله عنه هغه وخت د مړي له خوا کفالت نه وي کړی بلکه د احسان او تبرع له مخي یې دا وعده کړې وي چي زه به دده پور ادا کوم .

د پور ادا کولو د نیت لرونکي الله ﷻ مرسته کوي

﴿۲۷۸۵﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ أَخَذَ

د حضرت ابوهريره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : څوک چي د خلکو څخه

أَمْوَالِ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِتْلَافَهَا أَتْلَفَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ . رواه البخاري .

قرض واخلي او د هغه د ادا کولو اراده ولري نو خدای تعالی پرې هغه قرض ادا کوي او څوک چي په دې نیت قرض واخلي چي هغه ضائع کوي نو خدای تعالی د هغه مال ضائع کوي . (بخاري) .

تخریج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۵۳۸۵ ، رقم : ۲۳۸۷ .

الله ﷻ حقوق العباد نه معافوي

﴿۲۷۸۶﴾: وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي

د حضرت ابوقتاده رضی الله عنه څخه روایت دی چي یوه سړی وویل : یا رسول الله ﷺ ! که زه د خدای تعالی په لاره کي ووژل سم

سَبِيلِ اللَّهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا مُقْبِلًا غَيْرُ مُدْبِرٍ يُكَفِّرُ اللَّهُ عَنِّي خَطَايَايَ فَقَالَ

او زما دا حالت وي چي ما په سختیو صبر کړي وي په جنگ کي د ثواب طلبگاریم (او همپشه مي مقابلې کړې وي) او د پرشاتگ (په جنگ کي د کفارو سره) مي هيڅ کله اراده نه وي کړې نو ایا زما گناهونه به خدای تعالی معاف کړي ؟ نبي کریم صلی الله علیه و آله ورته وفرمایل :

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَعَمْ فَلَمَّا أَذْبَرَ نَادَاهُ فَقَالَ نَعَمْ إِلَّا الَّذِينَ كَذَبُوا قَالَ

جَبْرِئِيلُ . رواه مسلم

هو، کله چي هغه سړی رهي سو نو رسول الله ﷺ ورته اواز وکړ او ورته يې وفرمايل : ټول گناهونه الله تعاليٰ معافوي خو قرض نه معافوي جبرئيل عليه السلام ماته همدغسي ويلي دي . (مسلم).

تخريج : مسلم في الصحيح ۱۵۰۱۳، رقم: ۱۱۷-۱۸۸۵.

تشریح : د دغه حديث څخه معلومه سوه چي د بندگانو د حقوقو معامله ډېره سخته ده الله تعاليٰ په خپل حقوق، عبادت او طاعت کي کوتاهي او گناه معافوي مگر د بندگانو حقوق يعني پور، وغيره نه معافوي او د دغه حديث څخه معلومه سوه چي حضرت جبرائيل عليه السلام رسول الله ﷺ ته يوازې هغه پيغام نه رسوي کوم چي د قرآن کریم په شکل کي زمونږ په وړاندي دی بلکه د دې څخه پرته نور هدايات او احکام يې رسول .

﴿۲۷۸﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلِّ ذَنْبٍ إِلَّا الدَّيْنَ . رواه مسلم .

د حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د شهيد ټول گناهونه معافېږي خو قرض يې نه معافېږي . (مسلم)

تخريج : مسلم في الصحيح في الموضع السابق ۱۵۰۲۱۳، رقم: ۱۱۹-۱۸۸۶.

تشریح : د دين (پور) څخه مراد د بندگانو حقوق دي، د دې مطلب دادی چي پريو چا باندي د پنده يو حق وي يعني که د يو چا پر ذمه د يو چا مال وي يا هغه د يو چا په ناحقه قتل کړی وي يا چاته يې بد ويلي وي يا د چا غيبت يې کړی وي که داسي سړی شهيد هم سي بيا هم د دغه شيانو معافي نه ورته کيږي ځکه الله تعاليٰ د بندگانو حقوق په هيڅ حال کي نه معافوي .

ابن مالک رحمه الله وايي چي د ځينو علماؤ دا قول دی چي د دغه حديث تعلق د شهداء بر (يعني په وچه کي د جنگ په وجه شهيد سوو) سره دی په بحري جنگ کي شهيدان د دې څخه مستثنیٰ دی ځکه ابن ماجه او ابوامامه مرفوع روايت نقل کړی دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل په بحري جنگ کي د شهيدانو ټولي گناهونه تر دې چي دين (پور) هم بخښل کيږي .

د پورې د جنازې څخه درسو ل الله ﷻ اجتناب

﴿۲۷۸﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُؤْتِي

د حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ته به د هغه سړی جنازه راوړل سوه

بِالرَّجُلِ الْمُتَوَفَّى عَلَيْهِ الدَّيْنُ فَيَسْأَلُ هَلْ تَرَكَ لِدَيْنِهِ قِضَاءً فَإِنْ حَدَّثَ أَنَّهُ

چي په هغه باندې به قرض پاته وو نو نبي کریم ﷺ به ورڅخه پوښتنه کوله چي ایا د قرض د ادا کولو لپاره یې څه پرېښي دي؟ که به ورته وویل سوه چي دومره مال یې پرې اېښي دي چي په

تَرَكَ وَفَاءً صَلَّى إِلَّا قَالَ لِلْمُسْلِمِينَ صَلُّوا عَلَيَّ صَاحِبَكُمْ فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ

هغه سره یې قرض ادا کيږي نو د هغه د جنازې لمونځ به یې کوي او که دومره مال به یې نه وو پرې اېښي نو صحابه کرامو رض ته به یې وویل چي و خپل دوست ته د جنازې لمونځ ورکړئ بیا چي خدای تعالی فتوحات ورکړه او انکشافات یې ورپه برخه سوه

الْفُتُوحَ قَامَ فَقَالَ أَنَا أُولَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَمَنْ تُؤَفِّي مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

نو نبي کریم ﷺ و فرمايل: زه د مسلمانانو لپاره د هغوی د ځانو څخه زیات عزیزیم څوک چي د مسلمانانو څخه ځيني مړه سي

فَتَرَكَ دَيْنًا فَعَلَيَّ قِضَاؤُهُ وَمَنْ تَرَكَ مَالًا فَهُوَ لَوَرَثَتِهِ . متفق عليه

او پر هغوی قرض وي نو د هغوی د قرض ادا کولو زه ذمه داریم او کوم مال چي ورڅخه پاته سي هغه د هغه د وارثانو دي. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴/۴۷۷، رقم: ۲۲۹۸، ومسلم ۳/۱۲۳۷، رقم: ۱۴-۱۶۱۹.

تشریح: زه (د دین او دنیا په ټولو امورو کي) پر مسلمانانو د هغوی تر ځانو زیات حق لرم، ددې څخه دا خبره ثابته سوه چي پر مسلمانانو باندي واجب ده چي هغوی رسول الله ﷺ تر خپلو ځانو هم زیات محبوب او خوښ وگڼي د رسول الله ﷺ حکم او خواهش دي د خپل نفس پر حکم او خواهش باندي مقدم کړي، د رسول الله ﷺ د حق دي د خپلو ځانو تر حق مقدم گڼي او د هغوی زړونه دي د خپلو ځانو نو د شفقت او محبت څخه زیات د رسول الله ﷺ د شفقت او محبت څخه ډک وي، همدارنگه د رسول الله ﷺ شان رحمت هم دادی چي یو مسلمان پر خپل ځان باندي څومره شفیق او مهربانه وي نو د رسول الله ﷺ په حق کي د هغه څخه زیات شفیق او مهربان وي د یو مسلمان ځان، عزت او آبرو او د هغه دین چي رسول الله ﷺ ته څومره عزیز او محبوب دی دومره خپله هغه ته نه دی دا پر مسلمانانو باندي د رسول الله ﷺ بې پایه شفقت دی

کله چي الله تعالى په فتوحاتو کي د حاصلیدونکي غنیمت په ذریعه پر رسول الله ﷺ د مال او زر دروازې خلاصی کړې نو رسول الله ﷺ دا هیڅکله خوښه نه کړه چي هغه مال او زریوازي تر خپل ځان پوري محدود کړي بلکه رسول الله ﷺ خپله د سختۍ او تنگدستۍ پر پخواني حالت باندي قناعت وکړ او ټول مال او زریې د مسلمانانو لپاره وقف کړ، ځکه رسول الله ﷺ اعلان وکړ اوس چي الله تعالى د مال او زر خزانه زما په تصرف کي راوستلی دي نو زه ددې زیات حقداریم چي د مسلمانانو د مال، عزت او آبرو ساتنه وکړم نو د مسلمانانو د پور د ادا کولو زه په خپله ذمه داریم او که یو مسلمان په داسي حال کي د دنیا څخه رخصت سي چي پر هغه پور باندې وي او هغه د پور د ادا کولو په اندازه مال نه وي پرې ایښی نو د هغه پور به زه ادا کوم.

ځیني حضرات وایي چي رسول الله ﷺ به د مړو د پور ادا کول د بیت المال څخه کول او دا خبره قیاس ته نژدې ده مگر د ځینو علماؤ قول دی چي رسول الله ﷺ به د هغوی پور د خپل مال څخه ادا کوی.

همدارنگه ځیني علماء وایي چي رسول الله ﷺ به د مړو له خوا د پور ادا کول پر رسول الله ﷺ واجب وه او د ځینو علماؤ قول دی چي د هغوی پور ادا کول پر رسول الله ﷺ واجب نه وه بلکه رسول الله ﷺ تبرعا یعنی د احسان او شفقت له مخي د هغوی پور ادا کوی.

الفصل الثاني (دوهم فصل)

د دېوالي حکم

﴿۲۸۹﴾: عَنْ أَبِي خَلْدَةَ الزُّرْقِيِّ قَالَ جِئْنَا أَبَا هُرَيْرَةَ فِي صَاحِبٍ لَنَا قَدْ أَفْلَسَ

د حضرت ابو خلد زرقی رضی الله عنه څخه روایت دی چي موږ ابو هريره رضی الله عنه ته د یوه سړي مقدمه راوپه چي مفلس سوي وو او د هغه سره د هغه خلکو مال وو چي د هغوی څخه رانیول سوي وو نو

فَقَالَ هَذَا الَّذِي قَضَى فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّمَارَ جُلٍّ مَاتَ أَوْ

ابو هريره رضی الله عنه وویل دا معامله بالکل د هغه سړي په شان ده چي د هغه فیصله رسول الله ﷺ دا کړې وه چي کوم سړي مړ سي یا مفلس سي نو د چا مال چي د هغه سره وي

أَفْلَسَ فَصَاحِبُ الْمَتَاعِ أَحَقُّ بِمَتَاعِهِ إِذَا وَجَدَهُ بِعَيْنِهِ. رواه الشافعي وابن ماجه

نو هغه د هغه د حقدار دي کله چي هغه بالکل ساتل سوي وي. (شافعي ابن ماجه).

تخریج: ترتیب مسند الامام الشافعی ۱۶۳/۲، رقم: ۲۳۶۰.

د پوروړی روح تر ادا کولو پوري معلق وي

﴿۲۷۹۰﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَفْسُ الْمُؤْمِنِ مُعَلَّقَةٌ

بِدَيْنِهِ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ. رواه الشافعي واحمد والترمذي وابن ماجه والدارمي.

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: د مؤمن روح د قرض په وجه معلق وي (يعني جنت ته تر هغه وخته پوري نسي داخلېدای) تر څو پوري چې دهغه قرض ادا نه کړل سي. (شافعي احمد ترمذي ابن ماجه دارمي).

تخریج: ترتیب مسند الامام الشافعی ۱۹۰/۲، رقم: ۶۷۸، واحمد في المسند ۴۴۰/۲، والترمذي في السنن ۳۸۹/۳، رقم: ۱۰۷۸، وابن ماجه في السنن ۸۰۶/۲، رقم: ۲۴۱۳، والدارمي ۳۴۰/۲، رقم: ۲۵۹۱.

تشریح: ځيني علماء وايي چې کوم پور د خپل ادا کولو تر وخته پوري د مؤمن روح د جنت او د صالح بندگانو په ډله کې د داخلېدو څخه منع کوي نو دا هغه پور دی چې بېله ضرورت له مال او زړ په صورت کې د چا څخه اخيستل سوی وي او هغه مال او زړ په پالتو کارو کې خرڅ سوی وي او هغه يې د اسراف په توگه مصرف کړی وي مگر کوم څوک چې د خپل يو ضرورت لپاره مثلاً د واجب حقوقو د تکميل لپاره يا د يو مالي غوښتني د ادا کولو په اندازه روپی يا مال په پور اخيستی وي او د بيا د هغه پور د ادا کولو څخه مخکې مړ سوی وي نو داسي پور به هغه د جنت او د صالحو بندگانو په ډله کې د داخلېدو څخه منع نه کړي انشاء الله تعالى، مگر د داسي پور په باره کې د وخت د پاچا دا اخلاقي فريضه ده چې د هغه حق ادا کړي او که هيڅوک د هغه پور ادا نه کړي نو بيا اميد دی چې الله تعالى به په قيامت کې پور ورکونکی راضي کړي چې هغه د پوروړی څخه په آخرت کې غوښتنه ونه کړي.

﴿۲۷۹۱﴾: وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت براء بن عازب رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

صَاحِبُ الدَّيْنِ مَأْسُورٌ بَدَيْنِهِ يَشْكُو إِلَى رَبِّهِ الْوَحْدَةَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رواه في

قرضداري به د قرض په وجه قيد وي او د قيامت په ورځ به خپل رب ته د خپل يوازي والي

شکایت کوي . (شرح السنة)

شرح السنة وروي أن معاذاً كان يدان فأتي غرماًؤه إلى النبي ﷺ فباع

او نقل سوي دي چي حضرت معاذ رضی اللہ عنہ به قرض اخیستی (یو محل) دهغه قرض ورکونکي د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سو

النبي ﷺ ماله کله في دينه حتى قام معاذ بغير شيء . مرسل هذا اللفظ

نبي کریم ﷺ د معاذ ټول سامان په قرض کي خرڅ کړل او معاذ رضی اللہ عنہ مفلس سو .

المصابيح . ولم أجده في الأصول إلا في المنتقى وعن عبد الرحمن بن

كعب بن مالك قال : كان معاذ بن جبل شاباً سخيّاً وكان لا يمسك شيئاً

فلم يزل يدان حتى أغرق ماله كله في الدين فأتي النبي صلى الله عليه

وسلم فكلّمه ليكلّم غرماًؤه فلو تركوا لأحد لتركوا لمعاذ لأجل رسول

الله صلى الله عليه وسلم فباع رسول الله صلى الله عليه وسلم ماله حتى

قام معاذ بغير شيء . رواه سعيد في سننه مرسلًا .

(مصباح) . او عبد الرحمن بن كعب بن مالك رض وايي چي معاذ رضی اللہ عنہ یو ځوان او سخي سپړی

وو هيڅ به يې د ځان سره نه ساتل (هرڅه به يې و نورو ته ورکول) او په دې خاطر به يې همېشه

قرض اخیستی تردې پوري چي دهغه ټوله مال په قرض ورکولو کي ختم سو بيا د نبي کریم ﷺ

په خدمت کي حاضر سو او عرض يې و کړ چي نبي کریم ﷺ دهغه د پوروپو سره خبري وکړي

(يعني د قرض معافي يا د يو څو ورځو مهلت لپاره) نبي کریم ﷺ د پوروپو سره خبري وکړې

هغوی وويل : که موږ د يو چا قرض معافولای نو د رسول په وجه به موږ د معاذ رضی اللہ عنہ قرض

خامخا معاف کړی وای (يعني هغوی د قرض معافولو څخه انکار وکړ) نو رسول الله ﷺ د

معاذ رضی اللہ عنہ ټول سامان د پوروپو لپاره خرڅ کړ او د معاذ سره هيڅ پاته نه سوه . (سعيد مرسلًا)

تخريج : البغوي في شرح السنة ۲۰۳/۸، رقم: ۲۱۴۸.

تشریح: خپل پروردگار ته د خپل یوازینوالي شکایت کوي: ددې مطلب دادی چي کله هغه سړی په جنت کي د داخلېدو اجازه تر لاسه نه کړي او د نیکبختو خلکو صحبت یې په برخه نه سي او هغه دا وويني چي ټول نیکبخته خلک جنت ته ځي او زه داسي بدبخت یم چي د هغوی د ملګرتیا او صحبت د سعادت څخه محروم یم او هغه داسي سفارش کونکی هم نه معلومېږي چي د یوازینوالي ددغه قید څخه یې خلاص کړي نو د خپل یوازینوالي او ددغه قید د وحشت څخه په پرېشانه کېدو سره به د الله تعالی په دربار کي شکایت کوي ترڅو چي هغه د پور په وجه خلاصون تر لاسه نه کړي په دې توګه چي یا خو د هغه د پور په عوض کي خپل نیکی پور غوښتونکی ته ورکړي یا د پور غوښتونکو ګناهونه د هغوی د پور په عوض کي پر ځان بار کړي یا الله تعالی په خپل فضل او کرم سره د هغه پور غوښتونکي راضي کړي او هغوی خپل حق معاف کړي نو تر هغه وخته به هغه په دغه یوازینوالي کي وي، یعنې دغه یوازینوالی به هم د هغه لپاره د عذاب په درجه کي وي چي د هغه سره به سخت تکلیف او اذیت محسوسوي.

په یوه روایت کي داسي منقول دي چي پور وړی به د خپل پور په وجه په قبر کي بندي کړل سي او بیا به هغه الله تعالی د خپل بند او یوازینوالي شکایت کوي. اصول هغه کتابو ته وایي چي په هغه کي حدیثونه په سند سره نقل سوي دي، منتقی د ابن تیمي رحمه الله دیو کتاب نوم دی، د مشکوة مؤلف د روایت الفاظ لم اجد الخ په ذریعه دا بنوول غواړي چي د مصابیح مصنف دغه روایت (و روی ان معاذاً کان الخ) په الفاظو کي نقل کړی دی په هغه الفاظو سره دا روایت ما د اصولو په کتابو کي نه دی لیدلی بلکه دغه روایت په منتقی کي منقول دی او هغه هم په دغه الفاظو کي (وعن عبد الرحمن... الخ).

علامه طیبي رحمه الله فرمایي چي دغه الفاظ د منتقی دی او دلته د مشکوة مؤلف ځکه نقل کړي دي چي معلومه سي دغه حدیث که څه هم د اصولو په کتابو کي نه سته چي مؤلف کتلي وي مګر په منتقی کي موجود دی مګر دغه روایت که د اصولو په کتابو کي نه وي نو صاحب منتقی به په خپل کتاب کي نه نقل کولای.

بېله عذره پور نه ادا کول

﴿۲۷۹۲﴾: وَعَنِ الشَّرِيدِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَ الْوَاجِدِ

د حضرت شريد رحمه الله څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د مالداره سړی په قرض ادا

يُحِلُّ عِرْضَهُ وَعُقُوبَتَهُ قَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ يُحِلُّ عِرْضَهُ يُغْلَظُ لَهُ وَعُقُوبَتَهُ يُحْبَسُ لَهُ. رواه ابوداؤد والنسائي.

کولو کي ځنډه کول د هغه بې عزتي او سزا جائز کوي ابن مبارک رحمته الله و فرمايل بې عزتي څخه مراد و هغه ته سخت او سست ويل دي او د سزا څخه مراد بندي کول دي. (ابوداود نسائي)

تخريج: ابوداود في السنن ۴۵۴-۴۶، رقم: ۳۶۲۸، والنسائي ۳۱۶۷، رقم: ۱۰۰.

تشریح: مطلب دادی چي کوم څوک د توان او شتمن کېدو سرپېره بېله عذره د خپل پور غوښتونکی پور نه ادا کوي نو د هغه بې عزتي هم مباح ده او هغه ته سزا ورکول هم صحيح دي ځکه چي د هغه له خوا بېله عذره په ادا کولو کي ځنډه کول يو ډول ظلم دی، د بې عزتي مطلب دادی چي هغه ته بد او رد وويل سي او د سزا مطلب دادی چي د حاکم او قاضي په ذريعه يې په بند کي واچوي.

د پور وړي د جنازې څخه در رسول الله ﷺ انکار

﴿۲۷۹۳﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ أَيْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو سعيد خدري رحمته الله څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ ته د لمانځه ورکولو لپاره يوه

بِجَنَازَةٍ لِيُصَلِّيَ عَلَيْهَا فَقَالَ هَلْ عَلَى صَاحِبِكُمْ دَيْنٌ قَالُوا نَعَمْ قَالَ هَلْ تَرَكَ

جنازه راوړل سوه نبي کریم ﷺ پوښتنه وکړه ايا پرده باندي د چا قرض سته؟ خلکو وويل بلي هو! پوښتنه يې وکړه چي ايا ده يو څه مال پرېښي دي؟

لَهُ مِنْ وَفَاءٍ قَالُوا لَا قَالَ صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيَّ

چي په هغه سره يې قرض ادا سي خلکو وويل: يا! نبي کریم ﷺ ورته و فرمايل تاسو و خپل قریب ته د جنازې لمونځ ورکړي حضرت علي رحمته الله بن ابي طالب وويل يا رسول الله ﷺ!

دَيْنُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَتَقَدَّمَ فَصَلَّى عَلَيْهِ. وفي رواية معناه وقال: فلك الله

دده قرض ادا کول زما پر ذمه دي وروسته نبي کریم ﷺ و هغه ته د جنازې لمونځ ورکړ او په يوه بل روايت کي ددې هم معني الفاظ دي او په هغه کي دا الفاظ زيات دي

رَهَانُكَ مِنَ النَّارِ كَمَا فَكَّكَتَ رَهَانَ أَخِيكَ الْمُسْلِمَ لَيْسَ مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ

د حضرت علي رضی اللہ عنہ خبره اور ہدو سره نبی کریم ﷺ و فرمایا: تہ خدای تعالیٰ د دوبرخ د اور
خخه ازاد کړې یا ازاد وي دي څنگه چي تا خپل مسلمان ورور د قرض څخه سپک کړ

يَقْضِي عَنْ أَخِيهِ دِينَهُ إِلَّا فَكَ اللَّهُ رَهَانَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ". رواه في شرح السنة

او وروسته يې و فرمایا کوم مسلمان بنده چي د خپل مسلمان ورور قرض ادا کړي الله تعالی
به د قیامت په ورځ دی د سختیو څخه وساتي. (شرح السنة)

تخریج: البغوي في شرح السنة ۸/۲۱۳، رقم: ۲۱۵۵.

د پور په ادا کولو سره د مړ کېدونکي لپاره زیږی

﴿۲۷۹۳﴾: وَعَنْ ثَوْبَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ مَاتَ وَهُوَ بَرِيءٌ مِنْ

الْكِبْرِ وَالْغُلُولِ وَالِدَّيْنِ دَخَلَ الْجَنَّةَ. رواه الترمذي وابن ماجه والدارمي.

د حضرت ثوبان رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ و فرمایا: څوک چي وفات سي او د
تکبر خیانت او قرض څخه پاک وي نو هغه به جنت ته ځي. (ترمذي ابن ماجه دارمي)

تخریج: الترمذي في السنن ۴/۱۱۷، رقم: ۱۵۷۲، وابن ماجه في السنن ۲/۸۰۶، رقم: ۲۴۱۲، والدارمي ۱۲/۳۴۱، رقم: ۲۵۹۲.

د لغاتو حل: الغُلُول: وهي الخيانة في المغنم والسرقة من الغنيمة قبل القسمة (د غنیمت په مال کي خیانت
او غلامخکي تروېشلو).

د مفلسۍ په حالت کي پور ورپی مړ کېدل گناه ده

﴿۲۷۹۵﴾: وَعَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ أَعْظَمَ

د حضرت ابو موسی رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ و فرمایا: د خدای تعالیٰ په نزد د

الذُّنُوبِ عِنْدَ اللَّهِ أَنْ يَلْقَاهَا بِهَا عَبْدٌ بَعْدَ الْكِبَائِرِ الَّتِي نَهَى اللَّهُ عَنْهَا أَنْ

کبیره گناهو څخه وروسته چي د هغه څخه الله تعالیٰ منعه کړېده د ټولو څخه لویه گناه داده چي
بنده د خدای تعالیٰ سره په داسي حالت کي یو ځای سي

يَمُوتَ رَجُلٌ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ لَا يَدَعُ لَهُ قِضَاءً . رواه احمد وابوداؤد .

چي په هغه باندي قرض وي او هغه دومره مال نه وي پرېښي چي په هغه باندي يې قرض ادا سي . (احمد ابوداؤد)

تخريج: احمد في المسند ۳۹۲/۴، وابوداؤد في السنن ۶۳۷/۳، رقم: ۲۳۴۲.

تشریح: د مفلسۍ په حالت کي د پور د بار په اخیستلو سره د مړ کېدو ګناه ته د کبیره ګناه څخه وروسته درجه ځکه ورکړل سوې ده چي ګناه کبیره خو بذات خود ممنوع ده مګر پور اخیستل بذات خود ممنوع نه دي چي هغه ګناه کبیره وي بلکه په ځينو حديثو کي د خپل اړتياوو د پوره کولو لپاره پور اخیستلو ته مستحب ويل سوي دي ، په ځينو ځايو کي چي د پور منع سوې ده هغه ددې په وجه ده چي ډېر واره په پور اخیستلو کي د خلکو حقوق ضائع کېږي يعني پور اخیستونکی چي پور نه ادا کوي نو د پور غوښتونکی مال بېله وجه ضائع کېږي په دغه صورت کي پور اخیستل ګناه ګرځي .

ځيني حضرات وايي چي په حديث کي د ګناه کبیره دا وضاحت که وکړل سي چي داسي ګناه کبیره چي مشهوري وي لکه شرک ، زنا او داسي نور ، نو مطلب به دا وي چي بالکل د مفلسۍ په حالت کي د پوروړی د مړ کېدو د ګناه درجه د مشهوري کبیره ګناه لکه شرک وغيره څخه وروسته ده نو په دغه صورت کي دا هم د نورو کبیره ګناهونو په شمېر کي راځي .

په حرامو شيانو کي صلح ناجائز ده

﴿۲۷۹۶﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ الْمُزَنِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ

د حضرت عمر بن عوف مزيني رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

الصُّلْحُ جَائِزٌ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا صُلْحًا حَرَّمَ حَلَالًا أَوْ أَحَلَّ حَرَامًا

د مسلمانانو په مينځ کي صلحه کول جائز ده خو هغه صلحه جائز نه ده چي د حلال شي د حرامولو

وَالْمُسْلِمُونَ عَلَى شُرُوطِهِمْ إِلَّا شَرْطًا حَرَّمَ حَلَالًا أَوْ أَحَلَّ حَرَامًا . رواه

الترمذي وابن ماجة وابوداؤد وانتهت روايته عند قوله شروطهم .

او د حرام شی د حلالولو موجب وي (مثلا صلحه په دې وکړي چي زه به د خپلي ښځي سره جماع نه کوم یا په دې خبره صلحه وکړي چي زه به شراب څښم) او کوم شرطونه چي مسلمانانو صلحه او وغیره کي کړې وي د هغه پابندي په هغه باندې واجب ده خو د هغه د شرطونو پابندي لازمه نه ده چي حلال حراموي او حرام حلالوي . (ترمذي ابن ماجه ابو داؤد) او ابوداود خپل روایت په ((شروطهم)) لفظ باندې ختم کړي دي .

تخریج: الترمذي في السنن ۶۳۴\۳، رقم: ۱۳۵۲، وابن ماجه في السنن ۷۸۸\۲، رقم: ۲۳۵۳، وابوداود في السنن ۱۹۱۴، رقم: ۳۵۹۴.

تشریح: د ناجائز صلح مثال دادی چي مثلاً یو سړی پر دې خبره صلح وکړي چي زه به د خپل ښځي سره جماع نه کوم نو دا صلح صحیح نه ده ځکه چي په دې کي د یو داسي شي پر ځان حرامول لازميږي چي هغه بالکل حلال او جائز دی، همدارنگه هغه صلح هم جائز نه ده چي حرام شی حلال کړي مثلاً یو څوک پر دې باندې صلح وکړي چي زه به شراب څښم یا خنزیر به خورم په دې کي حرام شی د ځان لپاره حلال گڼل دي .

د کوم شرط پابندي چي جائز نه ده: ددې مثال دادی چي یو سړی د خپل ښځي سره دا شرط او عهد وکړي چي زه به د خپلي مینزي سره جماع نه کوم په دې کي د یو داسي شي پر خپل ځان د حرامولو شرط دی چي حلال دی یا مثلاً د یو داسي خبري شرط وټري چي زه به د خپل ښځي په موجودتیا کي د هغې د خور سره واده کوم ددغه شرط او عهد پابندي هم صحیح نه ده ځکه چي په دې کي د یو داسي شي د ځان لپاره حلال گرځول لازميږي کوم چي قطعاً حرام دی .

په ظاهره خو دغه روایت ددغه باب سره تعلق نه لري مگر د کتاب مؤلف دغه حدیث دلته نقل کړی دی ځکه نو ویل کیږي چي د رانیولو او پلورلو په معاملاتو کي د مفلس او ډیوالي کېدو پر وخت اکثر د صلح او شرطو نوبت راځي ځکه نو په دغه مناسبت سره دلته دغه حدیث نقل سوی دی .

الْفَصْلُ الثَّالِثُ (دریم فصل)

درسول الله ﷺ ټوکړ رانیول

﴿۲۷۹۷﴾: عَنْ سُوَيْدِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ جَلَبْتُ أَنَا وَمَخْرَفَةُ الْعَبْدِيِّ بَرًّا مِنْ

د حضرت سويد بن قيس رضي الله عنه څخه روایت دی چي ما او مخرمه عبدي د مقام هجر څخه د خرڅ

هَجَرَ فَاتَيْنَا بِهِ مَكَّةَ فَجَاءَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْشِي فَسَاوَمَنَا

لپاره ټوک رانیول بیا هغه ټوک موبړ مکې ته راوړی رسول الله ﷺ پیاده زموږ خوا ته تشریف راوړی او زموږ سره یې د یوه پرتوګ سودا وکړه

بِسْرَاوِيلَ فَبِعْنَاهُ وَثَمَّ رَجُلٌ يَزِنُ بِالْأَجْرِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

موږ پرده باندې د یوه پرتوګ ټوک خرڅ کړ په دې کې یو سړي په مزدوري ټول کوی رسول الله ﷺ و هغه ته وفرمایل :

وَسَلَّمَ زَيْنٌ وَأَرْجَحُ . رواه احمد وابوداؤد والترمذي وابن ماجه والدارمي
وقال الترمذي هذا حديث حسن صحيح .

ته د دې قیمت مال ټول کړه او څه یې زیات ټول کړه . (احمد ابوداؤد ترمذي ابن ماجه دارمي)
دا حدیث په قول د ترمذي حسن صحیح دي .

تخریج : الامام احمد في المسند ۳۵۲/۴ ، وابوداؤد ۶۳۱/۳ ، رقم : ۳۳۳۶ ، والترمذي ۵۹۸/۳ ، رقم : ۱۳۰۵ ، وابن ماجه ۷۴۸/۲ ، رقم : ۲۲۲۰ ، والدارمي ۳۳۸/۲ ، رقم : ۲۵۸۵ .

تشریح : ابولیلی په خپل مسند کې د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت نقل کړی دی چې رسول الله ﷺ هغه پرتوګ په څلور درهمه رانیولی وه ، د حدیثو څخه یوازې د رسول الله ﷺ پرتوګ رانیول ثابتیږي دا نه ثابتیږي چې رسول الله ﷺ هغه پرتوګ اغوستی وو .

په دغه حدیث کې د رسول الله ﷺ د تواضع او انکسارۍ بیان دی چې رسول الله ﷺ د پرتوګ رانیولو لپاره خپل تشریف راوړ ، او دلته د رسول الله ﷺ د اخلاقو کمال او کرم اظهار هم کیږي چې رسول الله ﷺ پرتوګ خرڅونکي ته د فیصله سوې قیمت څخه زیات مال ورکړی .

دغه حدیث په ظاهره د دغه باب د موضوع سره اړوند نه دی مګر دا به وویل سي چې ځینې وختونه د پلورنکي مفلسي او د هغه د غریبۍ په وجه هغه ته د احسان له کبله د ټاکل سوي قیمت څخه زیات ورکول پکار وي نو په دغه مناسبت سره دغه حدیث دلته نقل سوی دی .

د پور په ادا کولو کې غیر مشروط زیاتوب جائز دی

﴿۲۷۹۸﴾ : وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ لِي عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَيْنٌ

فَقَضَانِي وَزَادَنِي . رواه ابو داؤد .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي پر رسول الله ﷺ زما يو څه اندازه پوروو نو نبي کريم ﷺ زما پورا ادا کړ او څه يې زيات را کړ . (ابو داؤد)

تخريج : سنن ابی داود ۶۴۲۱۳، رقم: ۳۳۴۷.

تشریح ددغه دواړو حديثو څخه معلومه سوه چي يو څوک د يو چا څخه غوښتنه (مثلاً پور) ومني او د خپل طرف څخه يو څه زيات ورکړي په شرط ددې چي هغه زياتوب د پور پر وخت مشروط نه وي نو دا صحيح دی او دې ته به سود نه ويل کيږي ځکه چي سود خو هغه زياتوب ته وايي چي د پور ورکولو پر وخت مشروط کړل سي مثلاً سل روپۍ د يو ټاکلي وخت په وعده د پور په توگه يو چا ته ورکړي او دا شرط کښيږدي چي ددغه پور د بېرته را کولو پر وخت به لس روپۍ زياتي را کوي نو دا قطعاً حرام دی .

د پور په ادا کولو کي تلوار وکړئ

﴿۲۷۹۹﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ قَالَ اسْتَقْرَضَ مِنِّي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ

د حضرت عبد الله بن ابی ربيعه رضي الله عنه څخه روايت دی چي زما څخه رسول الله ﷺ پور واخيستی

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعِينَ أَلْفًا فَجَاءَهُ مَالٌ فَدَفَعَهُ إِلَيَّ وَقَالَ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِي أَهْلِكَ

څلوېښت زره (درهمه) ، وروسته رسول الله ﷺ ته مال راغلی او زما قرض يې ادا کړ او ويې فرمايل: خدای تعالی دي ستا او ستا په اهل و عيال کي برکت واچوي

وَمَا لِكَ إِنَّهَا جَزَاءُ السَّلَفِ الْحَمْدُ وَالْأَدَاءُ . رواه النسائي .

د قرض بدله داده چي د خدای ﷻ شکر ادا کړل سي د هغه تعريف وکړل سي او قرض ادا کړل سي . (نسائي)

تخريج : سنن النسائي ۳۱۴۱۷، رقم: ۴۶۹۷.

د لغاتو حل : السلف: اى القرض (پور).

پور وړي ته دوخت ورکول ثواب دي

﴿۲۸۰۰﴾: وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى رَجُلٍ حَقٌّ فَمِنْ آخِرِهِ كَانَ لَهُ بِكُلِّ يَوْمٍ صَدَقَةٌ. رواه احمد.

د حضرت عمران بن حصین رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرماییل: د چا چي په بل چا پوروي او هغه د هغه په ورکولو کي ځنډ وکړي نو د مهلت ورکونکي هره ورځ صدقه ده. (احمد)

تخریج: الامام احمد في المسند ۴۴۲/۴ - ۲۴۳.

پور پر مېراث مخته دی

﴿۲۸۰۱﴾: وَعَنْ سَعْدِ بْنِ الْأَطْوَلِ قَالَ مَاتَ أَخِي وَتَرَكَ ثَلَاثَ مِائَةِ دِينَارٍ

د حضرت سعد بن اطول رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې زما ورور وفات سو او هغه درې سوه دیناره او

وَتَرَكَ وَلَدًا صَغِيرًا فَأَرَدْتُ أَنْ أَتَفَقَّ عَلَيْهِمْ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

کوچني بچيان پرېښودل ما غوښتل چې هغه پیسې د هغه په کوچنیانو باندې خرشي کړم رسول الله ﷺ ته زما اراده معلومه سوه نویې وفرماییل:

وَسَلَّمَ إِنَّ أَحَاكَ مُحْبُوسٌ بِدَيْنِهِ فَأَقِضْ عَنْهُ قَالَ فَذَهَبْتُ فَقَضَيْتُ عَنْهُ ثُمَّ

ستا ورور د قرض په وجه قید دي (یعني د خدای په نزد) ته د هغه پور ادا کړه نو بیا ما د هغه ټوله پور ور ادا کړه وروسته

جِئْتُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ قَضَيْتُ عَنْهُ وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا امْرَأَةٌ تَدَّعِي

زه حاضر سوم او وه مې ویل یا رسول الله! ما د ورور ټوله پور ادا کړه یوازې یوه ښځه پاته سوې

دِينَارَيْنِ وَلَيْسَتْ لَهَا بَيِّنَةٌ قَالَ أَعْطَاهَا فَإِنَّهَا صَادِقَةٌ. رواه احمد.

ده چې د دوو دینارو دعوی کوي لیکن د هغې هیڅ شاهد نسته رسول الله ﷺ راته وفرماییل: دوه دیناره و هغې ته ورکړه هغه رښتیا ویونکې وه. (احمد)

تخریج: الامام احمد في المسند ۷/۵.

تشریح: کیدای سي چې رسول الله ﷺ ته د سعد رضی اللہ عنہ د ورور د پور حال بېله وحي په یو بله

ذریعه معلوم سوی وي ځکه رسول الله ﷺ سعد رضی اللہ عنہ ته د هغه د پور ادا کولو حکم ورکړ، ځکه

د حاکم لپاره دا جائزه ده چې هغه پر خپل معلومات باندې په باور کولو سره حکم جاري کړي او

یا کیدای سی چي رسول الله ﷺ ته به د وحي په ذریعه د هغه د پور حال معلوم سوی وي .
ددغه حدیث څخه معلومه سوه چي پور پر میراث مقدم دی یعنی د مړي د مال او زر څخه
مخکي د خلکو هغه غوښتني دي پوره کړل سي کوم چي هغه پر خپل ذمه پرې ایښی دي او د
هغه څخه وروسته چي څه پاته سي نو هغه دي پر وارثانو وويشل سي .

په وار وار شهید کېدل هم د پور کفاره نه کیږي

﴿۲۸۰۲﴾: وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَحْشٍ قَالَ كُنَّا جُلُوسًا بِفَنَاءِ الْمَسْجِدِ

د محمد بن عبد الله بن جحش رضی الله عنه څخه روایت دی چي موږ د مسجد په انگر کي ناست وو

حَيْثُ تُوَضَّعُ الْجَنَائِزُ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ بَيْنَ ظَهْرَيْنَا

په هغه ځاي چي جنازه ایښودل کېده او رسول الله ﷺ زموږ په مینځ کي ناست وو،

فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَصَرَهُ قَبْلَ السَّمَاءِ فَنَظَرَ ثُمَّ طَاطَأَ

بي کریم صلی الله علیه و آله خپلي سترگي د اسمان و لور ته پورته کړې او ورته یې وکتل وروسته یې خپل

بَصَرَهُ وَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ مَاذَا نَزَلَ مِنْ

نظر کېښته کړ او خپل لاس یې پر تندي کېښېښودي او ویې فرمایل : الله پاک دي الله پاک دي

خو مره سختي نازله سوې ده .

التَّشْدِيدِ قَالَ فَسَكُنْنَا يَوْمَنَا وَلَيْلَتَنَا فَلَمْ نَرَ إِلَّا خَيْرًا حَتَّى أَصْبَحْنَا قَالَ

د راوي بیان دي موږ یوه شپه او یوه ورځ خاموشه وو او ماسېوا د خیر څخه مو بل هیڅ په نظر را

نغلی تردې چي سبا سو

نَحْمَدُ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا التَّشْدِيدُ الَّذِي نَزَلَ قَالَ

محمد راوي وايي چي ما د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه هغه کومه سختي ده چي نازله

سوې ده؟ نبي کریم صلی الله علیه و آله وفرمایل :

فِي الدِّينِ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ عَاشَ

چي هغه سختي د پور له درکه ده په هغه ذات دي مي قسم وي چي د چا په لاس کي د محمد روح ده که څوک د خدای تعالی په لاره کي مړ سي او بیا ژوندی سي

ثُمَّ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ عَاشَ ثُمَّ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ عَاشَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ

بیا د خدای تعالی په لاره کي مړ سي بیا ژوندی سي بیا د خدای تعالی په لاره کي مړ سي بیا ژوندی سي او پر هغه باندي پوروي

مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَقْضِيَ دَيْنَهُ. رواه احمد وفي شرح السنة نحوه.

نو هغه به تر هغه وخته پوري جنت ته نه داخليږي تر څو پوري چي دهغه قرض ادا نه کړل سي.
(احمد شرح السنة).

تخريج: الامام احمد في المسند ٢٨٩١٥، رقم: ٢١٤٥،

د لغاتو حل: فناء: هو المتسع امام الدار. (انگريزي)

تشریح: په دغه حديث شريف کي ددې خبري دليل دی چي رسول الله ﷺ او صحابه کرامو به د جنازې لمونځ په مسجد کي نه کوي بلکه د مسجد څخه د باندي په يو بل ځای کي به يې کوي.

=====

بَابُ الشَّرْكَهِ وَالْوَكَالَةِ

(د شراکت او وکالت بيان)

د شرکت لغوي معنی د يو ځای کولو ده مگر د شريعت په اصطلاح کي د دوو کسانو په مينځ کي يو داسي عقد او معامله کېدل چي په هغه کي دوی په اصل او گټه دواړو کي شريک وي.
د شراکت دوه ډولونه دي يو شرکت ملک او بل شرکت عقد، شرکت ملک دې ته وايي چي دوه يا څو کسان د رانيولو يا هبه او يا ميراث په ذريعه د يو شى مالکان وي يا دوه کسان په مشترکه توگه يو مباح شى تر لاسه کړي مثلاً دوه کسان په يو ځای کېدو سره بنکار وکړي او هغه بنکار د دواړو مشترک ملکيت وي يا دوه کسان د يوه جنس په بېل بېل مال کي داسي يو ځای سي چي د هغه دواړو د مال امتياز ونه کړل سي مثلاً د زید شېدې د بکر د شېدو سره يو ځای سي يا هغه دواړه خپل مال په قصد سره د يو بل په مال کي يو ځای کړي نو دا ټول د شرکت ملک صورتونه دي او ددې شرعي حکم دادی چي هر يو شريک د خپل دوهم شريک په برخه

کي د پردي سړي په ډول دی او هر شریک خپل برخه د بل شریک د اجازې څخه پرته پلورلای سي، البته په اخري دوو صورتو کي (يعني د يو بل د مال په يو ځای کېدو کي يا خپل مال د بل په مال کي په قصد سره يو ځای کولو په صورت) هيڅ يو شریک هم خپله برخه د دوهم شریک د اجازې څخه پرته خرڅولای نه سي.

د شرکت عقد مطلب دادی چي د شریکانو د ايجاب او قبول په ذریعه د خپل حقوقو او مالو يو ځای کول، ددې صورت دادی چي يو څوک بل چاته ووايي چي ما قبول کړ، همدارنگه د شرکت عقد رکن يعني بنياد ايجاب او قبول دی او د صحيح کېدو شرط يې دادی چي د شراکت په معاهده کي داسي مطلقات شامل نه وي چي هغه د شرکت بنيادي اصول فوت کړي لکه په شریکانو کي د يو شریک د ځان لپاره گټه ټاکل او مخصوص کول مثلاً په يو تجارت کي دوه کسان شریک دي او په هغوی کي يو شریک دا شرط ولگوي چي ددغه تجارت څخه په لاس ته راتلونکې گټې کي زه پنځه سوه روپۍ د مياشتي اخلم دا شرط د مشترک او متحد د معاملاتو بالکل خلاف دي چي د شرکت بنيادي اصول او مقاصد فوت کوي ځکه د شرکت په معاهده کي داسي شرط نه لگول د شرکت د صحيح کېدو لپاره شرط دی.

د شرکت عقد څلورو ډولونه دي ۱: شرکت مفاوضه، ۲: شرکت عنان، ۳: شرکت ضائع والتقبل، ۴: شرکت وجوه.

شرکت مفاوضه دادی چي يو څوک دا شرط ولگوي يعني په خپلو کي دا فيصله وکړي چي په مال کي، په تصرف کي، په مفاوضه کي به دواړه شریک يو مگر ددغه شرکت د صحيح کېدو شرط دادی چي هغه دواړه په دين او مذهب کي هم يو ډول او برابر وي دغه شرکت د يو بل وکالت او کفالت لازمي يعني په شرکت مفاوضه کي شریکان د يو بل وکیل او کفيل دي نوم دغه شرکت د مسلمان او ذمي په مينځ کي جائز نه دی ځکه چي د دين او مذهب په اعتبار دواړه يو ډول او مساوي نه دي همدارنگه د غلام او ازاد په مينځ کي او د بالغ او نابالغ په مينځ کي هم دغه شرکت جائز نه دی ځکه چي دوی په تصرف کي مساوي او يو ډول نه دي.

ددغه شرکت په معاهده او شرطو کي لفظ د مفاوضت يا ددې ټول متقضيات بيانول او واضح کول ضروري دي په دغه شرکت کي د عقد او معاهدې پروخت د شریکانو خپل خپل مال ورکول يا خپل خپل مال يو ځای کول شرط نه دی، په دغه شرکت کي شریکان د يو بل کفيل او وکیل دي ځکه که په دوی کي يو څوک د خپل کورنۍ د خوراک او جامو څخه پرته يو شی رانيسي نو هغه به د ټولو شریکانو ملکيت وي.

د امام محمد رحمۃ اللہ علیہ په نزد شرکت مفاوضه او عنان يوازي په داسي مال کي صحيح کيدای سي چي د روپو، اشرفيو او د وخت د نوټ او سکې په شکل کي وي او د سرو زرو او سپينو زرو په سکو کي هم جائز دی په شرط ددې چي د هغه په ذريعه رانيول او پلورل کيږي او که چيري په شريکانو کي يو څوک د وارث يا بلي ذريعه په وجه د يو داسي مال مالک سو چي په هغه کي مفاوضت صحيح کيدای سي لکه روپۍ، اشرفۍ او داسي نور نو د شرکت او مفاوضت په باطل کېدو سره به شرکت عنان جوړ سي او که په شريکانو کي يو څوک د يو داسي مال وارث سي چي په هغه کي شرکت مفاوضت نه سي کيدای لکه اسباب، سراي، محکه او داسي نور نو شرکت مفاوضت به پاته وي.

شرکت عنان دادی چي دوه کسان په يو خاصه معامله کي مثلاً تجارت وغيره کي شريک وي او هغوی دواړه په ذکر سوو شيانو يعني تصرف او دين کي يو ډول او برابر وي يا يو ډول نه وي، دغه شراکت د يو بل وکالت لازموي مگر کفالت نه لازموي مگر د شريکانو د يو بل په وکیل کېدو سره کفيل او امين هم کيږي مگر په هغه کار کي چي په هغه کي دوی شريک وي. شرکت ضائع والتقبل دادی چي دوه کسب کاره کسان مثلاً خياطان په دې شرط په شراکت کار کوي چي دواړه به په کار کي شريک وي او يو ځای به کار کوي او بيا چي څه مزدوري په لاس راسي هغه به په دواړو کي ويشل کيږي که د دوی د شرکت په معاهده کي دا شرط وي چي کار به دواړه نيم نيم کوي مگر په گټه کي به يو نيمی برخه اخلي او بل به دريمه برخه اخلي نو دا شرط جائز دی، په دواړو شريکانو کي چي هر څوک د يو چا کار پر ذمه واخلي نو د هغه کول پر دواړو ضروري دي داسي نه ده چي کوم شريک کار اخيستی وي هغه دي دغه کار کوي، همدارنگه کار راوړونکی سړی په شريکانو کي د دواړو څخه خپل کار غوښتلای سي همدارنگه شريکانو ته به په مساوي توگه دا حق حاصل وي چي د هغه د يو کار مزدوري هم تر لاسه کړي او په هغوی کي به يو مزدوري ورکونکی بري الذمه سي، د کار په گټه کي به دواړه برخه لرونکي وي که دواړه هغه کار وکړي او که يوازي يو يې وکړي.

شرکت وجوه دادی چي داسي دوه کسان چي د هغوی سره خپل سرمايه او مال نه وي په دې شرط يو مشترک کار وکړي چي دواړه به په خپل خپل حيثيت او اعتبار سره په پور سامان راوړي او هغه به پلوري او گټه به ويشي، که چيري د دواړو په شراکت کي د مفاوضت شرط وي نو هغه به صحيح وي او که چيري هغوی شراکت بېله مفاوضت يعني مطلق وساتي نو د هغوی دغه شراکت به عنان وي، دغه شراکت د تجارت لپاره په رانيول سوي مال کي وکالت لازموي

یعنی هغوی چي د خپل ځان لپاره د پلورلو کوم مال رانیولی دی د یو بل وکیل به وي که په دواړو کي دغه شرط موجود وي نو د هغه په گټه کي به هم دواړه نیم په نیم حقدار وي او که دا شرط ولگوي چي کوم مال راوړل سوی دی په هغه کي به د یوه نیمې برخه وي او د بل به دریمه برخه نو د هغه گټه به هم په دغه اعتبار سره ویشل کیږي په گټه کي د کموالي او زیاتوب شرط به باطل وي او دا به جائز نه وي چي هغوی دي مال نیم په نیم ویشي، او په گټه کي دي کموالي او زیاتوب وکړي په دې توگه چي یو دي د گټي دوې برخي واخلي او بل دي یوه برخه واخلي او ددې وجه داده چي د گټي استحقاق ضمان یعنی د ذمه داری په وجه وي او ضمان د هغه رانیول سوي شی د ملک تابع دی مثلاً په هغوی کي یو د مال د نیمي برخه مالک سي نو هغه ته نیم قیمت ادا کوي او کوم چي د دوو برخو مالک سي نو هغه به د دوو برخو قیمت ادا کوي ځکه چي گټه هم د ملکیت سره سم تر لاسه کیږي، څوک چي د څومره برخي مالک سي هغومره به گټه تر لاسه کوي او په هغه شي کي شرکت جائز نه دی چي په هغه کي وکالت صحیح نه وي لکه لرگي پریکول، وابنه کول، بنکار کول، اوبه راوړل او داسي نور نو په دواړو کي چي کوم څوک اوبه راوړي هغه به د هغه مالک وي که بل شریک د هغه سره مرسته وکړي نو هغه به د رواجي مزدوری سره سم د خپل مزدوری اخیستلو حقدار وي.

د وکالت معنی داده چي د خپل حق او مال په تصرف کي بل څوک خپل قائم مقام کړي، د وکالت د صحیح کېدو شرط دادی چي مؤکل (یعني بل څوک چي وکیل جوړ سوی وي) د تصرف مالک وي او کوم سړی چي وکیل جوړیدای سي هغه په هغه معامله پوهیږي په کوم کي چي هغه وکیل جوړ سوی وي.

کومه معامله چي یو چاته په خپله کول جائز وي په هغه کي د بل چا وکیل کول هم جائز دي او کومه معامله چي یو چاته په خپله کول جائز نه وي نو په هغه کي وکیل جوړول هم جائز نه دي مثلاً یو څوک د شرابو، خنزیر یا نورو حرامو شیانو د رانیولو او پلورلو لپاره یو څوک وکیل کړي نو دا صحیح نه ده، د ټولو حقوقو په ادا کولو او د هغه په تر لاسه کولو کي وکیل جوړول جائز دي همدارنگه پر حقوقو باندي د قبضې کولو لپاره هم وکیل جوړول جائز دي مگر په حدود او قصاص کي جائز نه دی ځکه چي د هغه په انجام کي سره د متوکل په هغه ځای کي د نه موجود کېدو وکالت نه صحیح کیږي.

امام ابو حنیفه رحمته الله علیه فرمایي چي د حقوقو د جواب ویلو لپاره وکیل جوړول د دوهمي خوا د رضامندی څخه پرته جائز نه دي مگر که چیري مؤکل ناروغ وي یا په درې منزله مسافت

باندي وي يا ددي خخه زيات ليري وي نو بيا جائز دي، مگر صاحبين يعني امام ابو يوسف او امام محمد رحمۃ الله عليهما فرمايي چي د دوهي خوا د رضامندی خخه پرته هم د حقوقو د جواب ويلو لپاره وکيل جوړول جائز دی .

د شرکت او وکالت په باره کي دغه اصول او مسئلې د فقهي په کتابو کي ليکل سوي دي د نور زيات تفصيل لپاره د فقه کتابو ته مراجعه وکړئ .

الفصل الأول (لومړی فصل)

په عقود کي شرکت جائز دی

﴿۲۸۰۳﴾: عَنْ زُهْرَةَ بِنِ مَعْبِدٍ أَنَّهُ كَانَ يَخْرُجُ بِهِ جَدُّهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هِشَامٍ

د حضرت زهره بن معبد رضي الله عنه خخه روايت دی چي د هغه نيکه عبد الله بن هشام به بازار ته بوتلو

إِلَى السُّوقِ فَيَشْتَرِي الطَّعَامَ فَيَلْقَاهُ ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا

او هلته به يې غله رانيوله هلته ابن عمر او ابن زبير رض ورسره يو خای سوه

فَيَقُولَانِ لَهُ أَشْرِكُنَا فَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ دَعَا لَكَ بِالْبَرَكَةِ

او ورته يې وويل : موږ هم د خانه سره شريک کړه ځکه چي رسول الله صلى الله عليه وسلم تاته د برکت دعا کړې ده

فَيُشْرِكُهُمْ فَرُبَّمَا أَصَابَ الرَّاحِلَةَ كَمَا هِيَ فَيَبْعَثُ بِهَا إِلَى الْمَنْزِلِ وَكَانَ

نو هغه به دوی هم شريکان کول او زمانیکه دومره وگټل چي اوښ به يې په بار کړی او کور ته به يې

وړل د زهره بيان دي زمانیکه

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هِشَامٍ ذَهَبَتْ بِهِ أُمُّهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَسَحَ

رَأْسَهُ وَدَعَا لَهُ بِالْبَرَكَةِ . رواه البخاري .

عبد الله بن هشام رضي الله عنه د هغه مور نبي کریم صلى الله عليه وسلم ته بېولي وو نبي کریم صلى الله عليه وسلم د هغه پر سر لاس را تير

کړی وو او د برکت دعا يې ورته کړې وه . (بخاري)

تخريج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۱۳۶/۵ ، رقم : ۲۵۰۱ .

د لغاتو حل : الراحلة : ای رېمارېج من الطعام حمل بعير .

د انصارو په مال کي د مهاجرینو شرکت

﴿۲۸۰۴﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَتْ الْأَنْصَارُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ څخه روایت دی (کوم وخت چي مهاجرین مدینې منورې ته راتلل)
انصارو رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ته وویل

اقْسِمُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا النَّخِيلَ قَالَ لَا فَقَالُوا اتَّكْفُونَا الْمُونَةَ وَنَشْرَكُكُمْ
فِي الثَّمَرَةِ قَالُوا سَبْعُنَا وَأَطْعُنَا. رواه البخاري.

چي زموږ او زموږ د (مهاجرینو) وړونو په مینځ کي د خرما وني تقسیم کړه نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم ورته
و فرمایل: زه وني نه تقسیموم تاسو دومره اندازه وکړي چي مهاجرین د کومک په حیث د
محنت او مشقت مدد کاره کړئ (يعني د وني حفاظت او اوبه ورکوي) او موږ په پیداوار کي در
سره شریک یو انصارو وویل او رو موږ او اطاعت کوو ستا. (بخاري)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۸۵، رقم: ۲۳۲۵،

د لغاتو حل: و بین اخواننا: (ای المهاجرون).

تشریح: کله چي د مکې پر مسلمانانو د هغوی د هیواد مټکه تنگه سوه او د الله تعالی او د
هغه د رسول په حکم هغوی د مکې څخه هجرت وکړی او مدینې منورې ته ولاړل نو هغوی خپل
ټول سامان او مال په مکه کي پرې ایښی وو ځکه دلته په مدینه کي د هغوی د ژوند د اړتیاوو
ذمه داري د مدینې منورې مسلمانانو (چي هغوی ته انصار ویل کیږي) پر خپل غاړه واخیستل
، د دغه مشکل حل داسي وسو چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د انصارو او مهاجرینو په مینځ کي ورورولي
قائم کړه ، د مدینې انصارو په خپل ټول مال او اسبابو کي مهاجرین د خپل ځان شریکان کړل ،
دلته انصارو د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم څخه خواست وکړ چي زموږ د خرماوو درختي هم زموږ او زموږ د
مهاجرو وړونو په مینځ کي وویشئ ، رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم هغوی ته و فرمایل چي زه درختي نه ویشم
بلکه تاسو خلک د دغه درختو کتنه کوئ او هغو ته د اوبو ورکولو او نور تکلیف گالي ځکه نو
ستاسو دغه ناروغ او کمزوري مهاجرو وړونو به دغه تکلیف او محنت ونه زغملای سي بیا چي
کله میوه تیاره سي نو زه به ستاسو او مهاجرینو په مینځ کي ویش وکړم ، د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم دغه
فیصله انصارو په خوښۍ سره قبوله کړه .

ددغه حديث څخه معلومه سوه چي د خپل مسلمان ورور مرسته کول د هغوی سره ښه چلن کول او د هغوی لپاره تکليف او محنت پر ځان وړل مستحب دی او دا حديث د شرکت د صحيح کېدو دليل هم دی .

په معاملاتو کې وکیل ټاکل جائز دي

﴿۲۸۰۵﴾: وَعَنْ عُرْوَةَ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ الْبَارِقِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عروه بن ابن جعد بارقي رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ ماته يو دينار د يوه

أَعْطَاهُ دِينَارًا لِيَشْتَرِيَ لَهُ بِهِ شَاةً فَاشْتَرَى لَهُ بِهِ شَاتَيْنِ فَبَاعَ إِحْدَاهُمَا

پسه رانيولو لپاره را کړ نو هغه د رسول الله ﷺ لپاره په يوه دينار باندې دوه پسونه رانيول او بيا يې يو پسه د يوه دينار په بدل کې خرڅ کړ

بِدِينَارٍ وَأَتَاهُ بِشَاةٍ وَدِينَارٍ فَدَعَا لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْعِهِ

بِالْبَرَكَةِ فَكَانَ لَوْ اشْتَرَى التُّرَابَ لَرَبِحَ فِيهِ . رواه البخاري

او د يوه پسه او يوه دينار سره د نبي کریم ﷺ په خدمت کې حاضر سو رسول الله ﷺ د هغه په رانيولو او خرڅولو کې د برکت دعا وکړه نو بيا که هغه خاوري هم اخيستی نو په هغه کې به يې گټه کوله . (بخاري .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۶۳۲۱۶، رقم: ۳۶۴۲.

تشریح: ابن ملک رحمته الله عليه فرمايي چي ددغه حديث څخه معلومه سوه چي په تجارتي معاملاتو کې وکالت جائز دی همدارنگه په هغه ټولو شيانو کې يو څوک خپل وکیل جوړول هم صحيح دي چي په هغه کې نيابت او قائم مقامي کېږي .

که يو څوک د يو چا مال د هغه د اجازې څخه پرته خرڅ کړي نو بيع منعقد کېږي مگر د هغه صحيح کېدل د مالک پر اجازې موقوف دی که مالک اجازه ورکړي نو بيع صحيح کېږي دا د حنفيه مذهب دی مگر د امام شافعي رحمته الله عليه په نزد د مالک د اجازې څخه پرته د هغه د مال خرڅول جائز نه دي که څه هم وروسته د مالک اجازه تر لاسه سي .

الفصل الثانی (دوهم فصل)

د امانت داره شریکانو الله ﷻ ساتونکی وي

﴿۲۸۰۶﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَفَعَهُ قَالَ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ أَنَا ثَالِثُ الشَّرِيكَيْنِ مَا لَمْ يَخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَإِذَا خَانَهُ خَرَجْتُ مِنْ بَيْنَهُمَا . رواه ابو داؤد و زاد رزين و جاء الشيطان .

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه مرفوعا روايت دی چي خداوند تعالي فرمايي: زه د دوو شريکانو په مينځ کي دريم يم تر څو پوري چي هغوی يو د بله سره خیانت نه کوي او کله چي هغوی خیانت کول پېل کړی نو زه د هغوی څخه جلا کېږم. (ابو داؤد) او د رزين په اخير کي دا الفاظ زيات کړي دي او شيطان په هغوی کي شامل سي.

تخريج: ابو داود في السنن ۶۷۷۱۳، رقم: ۳۳۸۳.

تشریح: د دوو شريکانو په مينځ کي دريم يم: ددې مطلب دادی چي تر څو پوري شريکان په دیانت، امانت او ايماندارۍ سره په خپلو کي شريک وي نو زما د محافظت او برکت سایه به پر هغوی وي په دې توگه چي زه هغوی د هر تاوان او تباهی څخه ساتم د هغوی پر مال باندي يو آفت او تاوان نه نازلوم د هغوی په رزق کي پراختيا راوړم د هغوی په معاملاتو کي خیر هېشمه ساتم او په هر ځای کي د هغوی مرسته کوم.

د هغوی څخه ليري سم: ددې مطلب دادی چي کله په شريکانو کي د بې ايمانی، مکروب پيدا سي او هغوی د يو بل سره خیانت شروع کړي نو زما د ساتني او برکت سایه د هغوي څخه ختمه سي او ددې پر ځای شيطان خپل تسلط پر راولي او ددې پای به داسي چي شريکان به د پوره تاوان او تباهی کندي ته ورسېږي او د هغوی د مال او رزق څخه به برکت ختم سي.

ددغه حديث څخه معلومه سوه چي په معاملاتو کي په خاصه توگه په تجارت او داسي نورو کاروبارو کي شرکت مستحب دی ځکه چي ددې په وجه په کاروبار او مال کي الله تعالی برکت نازلوي کوم چي يوازي کاروباري ته نه رسېږي ځکه په کوم کاروبار کي چي دوه کسان شريک وي نو په هغوی کي هر يو د بل شريک د مال پر ساتنه او نگرانی کوبښن کوي او دا معلومه سوه چي یو بنده تر څو پوري د خپل مسلمان ورور په مرسته او خيرخواهی کي وي نو د

الله تعالى مرسته هم د هغه سره وي .

د خائن څخه د انتقام جذبه

﴿۲۸۰۷﴾: وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَدِّ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنْ أَنْتَ مِنْهَا وَلَا تَخُنْ مَنْ خَانَكَ . رواه الترمذي و ابو داؤد والدارمي .

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله صلی الله علیه و فرمای : چاچي ته امين (امانت ساتونکي) کړي يې د هغه امانت ادا کړه او څوک چې ستا سره خیانت کوي نو ته د هغه سره خیانت مه کوه . (ترمذي ابو داؤد دارمي)

تخریج: ابو داود في السنن ۸۰۵۳، رقم: ۳۵۳۵، والترمذي ۵۶۴۳، رقم: ۱۲۶۴، والدارمي ۳۳۸۱۲، رقم: ۲۵۸۵.

تشریح: قاضي رحمته الله علیه وايي چې د حديث د آخري هدايت څخه مراد دادی چې کله يو خائن سړی ستا سره معامله وکړي نو هغه معامله ته د هغه سره مه کوه يعنې که يو سړی ستا سره خیانت وکړي نو ته د هغه سره خیانت مه کوه ځکه که ته هم خیانت وکړي نو بيا څرنگه چې هغه خائن دی همدارنگه به ته هم خائن سې مگر ددې څخه هغه سړی مستثنی دی چې د ظالم (د چا مال په زور اخیستونکي) څخه د خپل حق په اندازه مال واخلي ځکه چې هغه خو خپل حق د هغه څخه اخلي چې زیاتي او ظلم نه دی ،

امام ابو حنیفه رحمته الله علیه فرمایي که چیري د يو چا مال يا حق د يو چا پر ذمه واجب وي او هغه مال د هغه په لاس کي وي نو هغه د خپل مال په اندازه د هغه څخه مال اخیستلای سي په شرط ددې چې کوم مال د هغه په لاس کي وي هغه د هغه مال د جنس څخه وي کوم مال چې د هغه پر ذمه دی مثلاً د زید لس روپۍ د بکر پر ذمه واجب دي او د بکر يو څه روپۍ د هغه په لاس کي دي نو اوس زید ته دا حق حاصل دی چې هغه د بکر د روپو څخه خپل لس روپۍ واخلي .

د نبی کریم صلی الله علیه و آله وکیل

﴿۲۸۰۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ أَرَدْتُ الْخُرُوجَ إِلَى خَيْبَرَ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چې ما خيبر ته د تللو اراده وکړه او د رسول الله صلی الله علیه و آله په خدمت کې د اجازت اخیستلو لپاره حاضر سوم

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَقُلْتُ إِنِّي أَرَدْتُ الْخُرُوجَ إِلَى خَيْبَرَ فَقَالَ إِذَا

ما نبي كريم ﷺ ته سلام و اچوی او عرض مي و کړ چي زه خيبر ته د تلو اراده لرم نبي كريم ﷺ

أَتَيْتَ وَكَيْلِي فَخُذْ مِنْهُ خُمُسَةَ عَشَرَ وَسُقَّا فَإِنْ ابْتَغَى مِنْكَ آيَةً فَضَعْ يَدَكَ

عَلَى تَرْقُوتِهِ . رواه ابو داود

و فرمايل : ته په خيبر کي زما د وکیل سره يو ځاي سه او پنځلس وسقه خرماوي ځيني واخله او کله چي هغه ستا څخه يو نښاني وغواړي نو ته د هغه پر حلق باندي لاس کښېږده (شايد دا نښه نبي كريم ﷺ ټاکلې وه). (ابو داود).

تخريج : ابو داود في السنن ۴۷۱۴، رقم: ۳۶۳۲.

د لغاتو حل : ترقوته: اي علامه و دلالة (نښه).

تشریح : رسول الله ﷺ چي کوم سړی په خيبر کي خپل وکیل ټاکلی وو هغه ته دا هدايت سوی وو که يو څوک زما لپاره د يو شي د غوښتلو لپاره راسي او ستا څخه زما د را استلو يو نښه وغواړي او هغه خپل لاس ستا پر حق کښېږدي نو پوه سه چي هغه سړی ما در استولی دی نو رسول الله ﷺ حضرت جابر رضی الله عنه ته دا نښه وښوول او وروايې ستوی چي وکیل د دغه نښي په ذريعه هغه ته پنځلس وسق خرماوي ورکړي .

الفصل الثالث (دریم فصل)

په مضاربت کي خیر دی

﴿۲۸۰۹﴾: عَنْ صُهَيْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثٌ فِيهِنَّ

الْبَرَكََةُ الْبَيْعُ إِلَى أَجَلٍ وَالْمُقَارَضَةُ وَأَخْلَاطُ الْبُرِّ بِالشَّعِيرِ لِلْبَيْتِ لَا لِلْبَيْعِ .

رواه ابن ماجة .

د حضرت صهيب رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ و فرمايل : په درو شيانو کي برکت وي : ۱- په نېټه باندي د مال خرڅول (يعني چي مال د معين وخت په وعده خرڅ کړې). ۲- مقارضت (پور ورکول)، يا مضاربت ۳- د کور د خرڅ لپاره د غنمو سره د اور بشو يو ځاي کول

نه د خرڅلاو لپاره . (رواه ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۷۶۸۱۲، رقم: ۲۲۸۹.

تشریح مضاربت دادی چي یو سړی خپل مال بل سړي ته د تجارت لپاره ورکړي او هغه په خپل محنت سره کاروبار کوي او کومه گټه چي تر لاسه سي هغه دواړه په خپلو کي ویشي .
د کور د مصرف لپاره په غنمو کي اوربشي یو ځای کول گټور شی دی ځکه چي په داسي کولو سره د کور د غذائي اړتیاوو پوره کېدل په کفایت سره کیږي البته د خرڅولو په غنمو کي اوربشي یو ځای کول منع دي ځکه چي دا گناه او چم دی .

یوه واقعه

﴿۲۸۱۰﴾: وَعَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ

د حضرت حکیم بن حزام رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله حزام ته د قرباني د حیوان لپاره

مَعَهُ بَدِينَارٍ لِيَشْتَرِيَ لَهُ بِهِ أَضْحِيَّةً فَأَشْتَرَا كَبْشًا بَدِينَارٍ وَبَاعَهُ بَدِينَارَيْنِ

یو دینار ورکړ نو هغه یو پسه په یوه دینار واخیستي او په دوه دیناره یې خرڅ کړ بیا یې یو بل

فَرَجَعَ فَأَشْتَرَى أَضْحِيَّةً بَدِينَارٍ وَجَاءَ بَدِينَارٍ الَّذِي اسْتَفْضَلَ مِنَ الْآخَرَى

حیوان په یوه دینار را نیوي او د هغه او د یو دینار گټي سره د نبی کریم صلی الله علیه و آله په خدمت کي حاضر

فَتَصَدَّقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْبَدِينَارِ فَدَعَا لَهُ أَنْ يُبَارَكَ لَهُ فِي

تِجَارَتِهِ . رواه الترمذي وابوداؤد .

سو رسول الله صلی الله علیه و آله هغه دینار صدقه کړ او حکیم بن حزام لپاره یې دا دعا وکړه چي خدای تعالی دې دهغه په تجارت کي برکت واچوی . (ترمذي ابو داؤد)

تخريج: سنن الترمذي ۵۵۸۱۳، رقم: ۳۳۸۶.

تشریح

د شراکت او وکالت یو څو مسئلې: د شراکت او وکالت په باره کي یو څو اصولي خبري د باب په شروع کي او بیا یو څو مسئلې د حدیثو په تشریح کي بیان سوي دي ، دلته باب ختمیږي ځکه نو مناسب دي چي د دغه موضوع سره اړوند یو څو ضروري مسئلې ذکر کړل سي .

شراکتی جماعت : په یو تجارتي کاروبار یا معامله کې چې کوم خلک شریک او برخه وال وي د هغه دوه شکلو نه دي یو خو دا چې د هغه کاروبار یا معاملې هر شریک مالک او متصرف او یا یوازې متصرف وي همدارنگه په هغه کاروبار یا معامله کې د ټولو شریکانو په مشوره سره یو کار کېږي ددې شکل هغه خلور شکلو نه یعنې شرکت مفوضه، شرکت عنان، شرکت ضائع والتقبل او شرکت وجوه دی چې د هغه بیان د باب په شروع کې تېر سوی دی .

د شریکانو دوهم شکل دادی چې د څو کسانو یو ډله په یو تجارتي معامله کې شریک او برخه وال وي او هغه ټول کسان د قانوني نظام او ټاکل سوو قواعدو پابند وي او په هغوی کې هر یو شریک خپل ځان ته په مالکانه حیثیت سره بېل تصور کوي دغه شکل په اوسنۍ زمانه کې په تجارتي ادارو او کمپنیو باندې قیاس کېدای سي .

په دې باره کې فقهي مسئله داده چې :

۱. د داسې مشترک ادارې یا کمپنۍ د نظام چلولو پر قانون باندې عمل کولو او د کار د مزدورانو لپاره د شریکانو څخه یا د هغوی څخه پرته د نورو خلکو څخه یو سړی یا څو کسان د ټولو شریکانو په مشورې سره وټاکل سي .

۲. هیڅ شریک د تصرف حق نه لري البته د ملک حق هر شریک ته حاصل دی .

۳. د ټولو شریکانو ډله مالک او متصرف دي او دغه هیئت د ډلې که د ټولو په اتفاق وي او که په اکثره رایه سره وي .

۴. هر شریک د خپل مشترک تجارتي ادارې اجیر او مزدور جوړېدای سي .

۵. هیڅ شریک جلاوالی نه سي اختیارولای البته خپل برخه د هېې یا بیع په ذریعه منتقل کولای سي .

۶. کله چې د شریکانو شمېر محدود او پوره سي او یو شریک خپل برخه پلوري نو نور شریکان به مقدم گڼل کېږي .

۷. که یو برخه د میراث یا بیع په ذریعه تقسیم سي نو د کمپنۍ کارکونکي به پر دې خبره مجبور وي چې د هغه برخې ټول وارثان یا حقدارانو سره په کاروبار کولو کې څه زحمت و زغمي . د هغه برخې ټول وارثان یا شریکان که په یو ځای کېدو سره دغه کاروبار وکړي یا بل څوک دلیل جوړ کړي د داسې کس برخه د ټولو شریکانو مجموعه به د یو ذات برابر گڼل کېږي .

۸. شریکان د کاروبار چلولو لپاره چې کوم قانون جوړ او نافذ کړي د هغه پابندي به پر ټولو شریکانو باندې ضروري وي البته د شریعت خلاف قانون جوړول گناه او د هغه پابندي

کول ناجائز ده .

۹. داسي قوانين چي د نظم او ضبط لپاره وضع کړل سي يوازي د مباحث سره به متعلق وي په منصوبات شرعيه کي به اثر کونکي نه وي .

۱۰. دا شرط چي شريکان په ذاتي توگه سره د يو پور او تاوان ذمه دار نه دي يوازي په هغه صورت کي معتبر دی کله چي هغه اعلان سوی وي .

د شراکت فسخ : کوم تجارتي کاروبار يا يو بله معامله چي د دوو کسانو په شراکت وي د هغه د فسخ کولو يعني شرکت ختمولو دوه صورتونه دي : اول دا چي د شرکت پر ختمولو باندي دواړه کسان راضي وي مثلاً په کوم کار کي چي شرکت سوی وي هغه کار ختم سوی وي يا يو بله وجه وي او د هغه په وجه دواړه کسان د شرکت پر فسخ کولو باندي راضي وي .

دوهم دا چي يو کس شرکت ختمول غواړي که هغه مړ سي يا ليونی سي يا په يو مطالبه کي د مال ورکول پېښ سي چي په هغه سره سرمايه نه پاته کيږي يا د جلا والي يو بله وجه وي نو په دغه ټولو صورتو کي د شرکت په ختمېدو سره به وېش کيږي که څه هم د مړي وارثان او د ليوني سرپرستان د شراکت پاته ساتل غواړي .

د شراکت په فسخ کولو کي فقهي هدايت دادی چي :

۱. تر ټولو مخکي دي ټول مطالبات ادا کړل سي .

۲. د هغه معاهدو د پوره والي انتظام دي هم وکړل سي چي د شراکت پر ذمه وي .

۳. هغه ټول حقوق چي په اصل کي معتبر گڼل کيږي مثلاً مالونه به ويشل کيږي .

۴. کوم مطالبات چي پر نورو واجب وي او د هغه اصول کېدل باقي وي هغه به د اصول کېدو پر وخت د حصې په اندازه تر لاسه کيږي او هر شريک به د دوهم وکیل گڼل کيږي چي تقاضا او وصولي کوي .

۵. د شراکت د فسخ کولو په دوهم صورت کي د دغه دوو شيانو لحاظ کول ضروري دي اول دا چي د شراکت څخه جلا کېدونکی يا د هغه قائم مقام د ذمه دار په باره کي مخته کيدای نه سي ، دوهم دا چي ټول معتبر حقوق مثلاً په دوکان، نوم او داسي نورو شيانو کي جلا کيدونکي شريک ته حق نه سي ورکول کيدای .

۶. په شراکتي ډلو يعني مشترک تجارتي ادارو او کمپنيو باندي د هغه ادارې يا کمپنۍ د ټاکل سوي قانون حکم يا د حاکم د حکم څخه پرته د داسي انفساخ اثر نه سي لويديای ځکه چي د يوه شريک په مرگ، ليونتوب او مفلس کېدو سره د دې تعلق نه سته .

- د شراکت د فسخ کېدو په صورت کې د وېش ترتیب :** کله چې شراکت ختم سي او د شريکانو په مینځ کې د سرمايې او مال وېشل شروع سي نو د دغه ترتیب او امورو لحاظ ضروري دی :
۱. کوم مطالبات چې د شراکت پر ذمه وي د هغه ادا کول يا کومې معاهدې چې سوي وي د هغو د پوره کېدو انتظام دي په نظر کې وي .
 ۲. ټول معتبر حقوق او د مالو قيمت دي و ټاکل سي او د اختلاف او جگړې په صورت کې دي په قرعه اندازې (پچه اچولو) سره فيصله کول جائز دي .
 ۳. جلا کېدونکي ډلي ته به په راتلونکي کې هيڅ حق نه ورکول کېږي که څه هم د ذمه دار د بار څخه هغه خلاص نه دی .
 ۴. د شراکت کوم مطالبات چې د نورو پر ذمه وي په هغو کې به وکالت جاري وي ، پړو وړول کېدو باندې په اندازه د برخې وېشل پکار دي .

د وکالت احکام :

۱. د وکالت د صحيح کېدو شرط دادی چې وکیل لیونی، نابالغ، غلام او محجور نه وي .
۲. په يو داسې شي کې وکیل جوړول جائز نه دی چې هغه د يو چا مملوک نه وي لکه د ځنگل وانه يا لرگي ټولول ، يا د درياب څخه اوبه راوړل يا د صدقې اخيستلو لپاره وکیل ټاکل .
۳. دا جائز دي که چیرې وکیل غواړي نو مفت خدمت تر لاسه کړي او که وغواړي نو خپل مزدوري دي تر لاسه کړي او که غواړي نو په گټه کې دي شریک سي .
۴. په هر داسې تصرف کې چې د هغه نسبت ځان او مؤکل دواړو ته کېدای سي وکیل مثل اصل مدعی او مدعا علیه جوړیدای سي د هغه په رانیولو او پلورلو او هر داسې کار کې چې د هغه نسبت ځان ته نه سي کیدای د وکیل د حقوق عقد سره هيڅ تعلق نه سته لکه نکاح او طلاق .
۵. وکیل ته دا حق نه سته چې د خپل ځان لپاره مالکانه تصرف وکړي ځکه چې هغه يوازي امین دی .
۶. مؤکل خپل وکیل د تصرف څخه مخکې بر طرفه کولای سي د تصرف څخه وروسته هغه ته د وکیل سپارل سوی کار قبولول او تسليم کولو څخه پرته نور هيڅ حق حاصل نه دی .
۷. وکیل ته دا حق دی چې هغه د مؤکل لپاره کوم مال راوړی دی د هغه د قيمت تر لاسه کولو پرته هغه ته حواله نه کړي مگر په ورکولو سره يې بېرته نه سي ورکولای .

۸. ترڅو چي وکیل د قیمت تر لاسه کولو لپاره مال بند نه کړي هغه امین دی او د مال بندولو څخه وروسته به ضامن سي .
۹. وکیل ته جائز نه دي چي د کوم شي لپاره وکیل جوړ سوی دی د هغه معامله د خپل ځان لپاره وکړي .

یو څو مسئلې

۱. زید د خپل مزدور په ذریعه د یو دکان څخه یو شی را وغوښتی او مزدور هغه شی د دوکاندار څخه په پور راوړی نو هغه دکاندار د زید څخه د قیمت غوښتنه نه سي کولای بلکه د هغه مزدور څخه دي غوښتنه وکړي او هغه مزدور دي د زید څخه غوښتنه وکړي په شرط ددې چي زید هغه ته قیمت نه وي ورکړی ، همدارنگه خپل یو شی د خپل ویلو په ذریعه خرڅ کړي نو زید ته به دا حق نه وي چي هغه د رانیونکي څخه غوښتنه وکړي یا د هغه قیمت وصول کړي ځکه چي رانیونکي د کوم چا څخه هغه شی تر لاسه کړی دی هغه ته قیمت ادا کوي مگر که چيري رانیونکی زید ته خپله قیمت ورکړي نو دا جائز دي مطلب دادی که رانیونکی زید ته قیمت ور نه کړي نو زید یې په زور نه سي اخیستلای .
۲. زید د خپل مزدور په ذریعه یو من غنم وغوښتل مگر هغه یو نیم من راوړل نو زید ته د پوره یو نیم من اخیستل واجب نه دي بلکه که هغه یې نه واخلي نو نیم من به مزدور اخلي .
۳. زید یو چا ته وویل چي فلانی پسه چي د فلانی سره دی هغه په پنځلس روپۍ ما ته راوله نو اوس هغه پسه هغه سړی د خپل ځان لپاره نه سي رانیولای مطلب دادی چي کوم شی په خاص کولو سره وکیل ته وښوول سي هغه وخت وکیل ته د خپل ځان لپاره د هغه رانیول جائز نه دي البته مؤکل چي کوم قیمت ښوولی دی د هغه قیمت څخه په زیات باندې که چيري وکیل هغه شی رانیسي نو دا جائز دی او که مؤکل یو قیمت ښوولی نه وي یوازي د رانیولو لپاره یې ویلي وي نو بیا په هیڅ صورت کي هم هغه شی وکیل د ځان لپاره نه سي رانیولای .
۴. د زید وکیل د زید لپاره یو پسه رانیوی بیا وکیل زید ته پسه ورکړی نه وو چي پسه مړ سو یا غلا سو نو د هغه پسه قیمت به زید ورکوي که چيري زید وکیل ته دا ووايي چي تا هغه پسه زما لپاره نه بلکه د خپل ځان لپاره رانیولی وو نو د زید ددغه خبري اعتبار نه کیږي په شرط ددې چي زید د هغه پسه قیمت ورکړی وي مگر که چيري هغه قیمت نه وي ورکړی نو

په دغه صورت کي که زید په قسم اخیستلو سره وکیل ته دا ووايي چي تا هغه پسه د خپل ځان لپاره رانیولی وو نو بیا به د هغه د رانیولو اعتبار وي او د هغه پسه تاوان به وکیل پر ځان وړي او که زید قسم نه اخلي نو بیا به د وکیل د خبري اعتبار وي .

۵. که چیري د زید مزدوریو شی گران رانیسي نو هغه شی به زید اخلي او د هغه قیمت به ادا کوي او که چیري ډېر زیات گران یې رانیولی وي چي هغه شی په دغه قیمت هیڅوک نه رانیسي نو د هغه اخیستل به واجب نه وي که زید هغه شی نه اخلي نو مزدور به د هغه شی ذمه دار وي .

۶. زید خپل یو شی بکر ته ورکړ چي هغه خرڅ کړي ، نو د بکر لپاره دا جائز نه ده چي هغه شی په خپله واخلې او د هغه قیمت زید ته ورکړي همدارنگه که زید بکر ته ووايي چي فلانی شی زما لپاره رانیسه نو بکر ته دا اجازه نه سته چي هغه خپل شی زید ته راوړي او د هغه څخه قیمت تر لاسه کړي که چیري بکر خپل شی ورکول یا اخیستل غواړي نو زید ته دي ووايي چي زما دغه شی واخله او دومره قیمت ما ته راکړه بېله ویلو څخه داسي کول ناجائز دي .

۷. که زید په خپل مزدور باندې د پسه غوښه را وغواړي او هغه د گامېښي یا غوا غوښه راوړي نو زید ته اختیار دی چي هغه واخلې یا یې نه واخلې ، همدارنگه زید خپل مزدور ته د سیب راوړلو وویل او هغه پېنډی راوړلې نو مزدور ته به د هغه شي اخیستل پکار وي .

۸. زید دوه کسان ولېږل چي بازار ته ولاړسئ او فلانی شی راوړئ نو د هغه شي د رانیولو پر وخت دواړو کسانو ته حاضر کېدل ضروري دي او که چیري د یوه کس رانیول قبول کړي نو بیا صحیح دی .

۹. زید یو سړي ته ووايي چي د بازار څخه فلانی شی رانیسه مگر هغه سړي هغه شی نه رانیوی بلکه بل چا ته یې د رانیولو لپاره وویل ، نو اوس د هغه شي اخیستل پر زید باندې واجب نه دي که هغه غواړي هغه شی واخلې او یا د اخیستلو څخه انکار وکړي البته که هغه سړی یې په خپله رانیسي نو بیا زید ته اخیستل پکار دي .

وکیل له وکالت څخه ایستل : د وکیل د تصرف څخه مخکي د وکالت څخه د اېستلو هر وخت اختیار دی مثلاً زید یو چا ته ویلي وه چي زه یو پسه غواړم چیري چي تا ته تر لاسه سي ما ته یې راوله او بیا یې منع وکړه چي ما تا ته د کوم پسه د رانیولو لپاره ویلي وه اوس هغه مه رانیسه او ددې سربېره هغه سړي پسه رانیوی نو اوس د زید لپاره د ضروري نه ده چي هغه پسه واخلې ځکه د منع کولو څخه وروسته هغه سړي ته د پسه رانیولو اختیار پاته نه سو مگر که

چیري هغه پسه رانیسي او د رانیولو څخه وروسته زید هغه منع کړي نو په دغه صورت کي پر زید باندي واجب دي چي هغه پسه واخلې او د هغه قیمت ادا کړي .
 که چیري داسي صورت وي چي زید خپله هغه منع نه کړ بلکه لیکل سوی خط یې ورواستوی یا د یو سړي په لېږلو سره یې خبر ورکړی چي اوس زما لپاره پسه مه رانیسه نو بیا هم هغه سړی د وکالت څخه وایستل سو ، او که چیري زید د وکالت څخه د ایستلو خبر ور نه کړي بلکه یو بل سړي هغه ته وویل چي زید ته د وکالت څخه ایستلی یې نو اوس د هغه لپاره رانیول په دغه صورت کي که خبر ورکونکی هغه سړی وي یا یو سړی خبر ورکړی مگر هغه معتبر او د شریعت پابند وي نو د هغه په خبر ورکولو سره هم د وکالت څخه ایستل معتبر دی او که داسي نه وي نو هغه سړی به د وکالت څخه ایستل سوی نه وي که چیري هغه پسه رانیسي نو زید به هغه پسه اخلې او د هغه قیمت به ورکوي .

=====

بَابُ الْغَضَبِ وَالْعَارِيَةِ

(د غصب او عاریت بیان)

د غصب معنی په زور اخیستل دي او د شریعت په اصطلاح کي د غلا څخه پرته په ظلم او زیاتي سره د یو چا مال په زور اخیستل دي ، داسي سړي ته چي د یو چا څخه یو شی په زور اخلې غاصب وایي او په زور اخیستل سوي شي ته مغصوب وایي .
 د عاریت لغوي معنی د غوښتل سوي شي ده او د شریعت په اصطلاح کي بېله عوضه یو بل څوک د خپل شي د گټي مالک جوړولو ته عاریت وایي .

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د غصب کوونکي سزا

﴿۲۸۱۱﴾: عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَخَذَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ ظُلْمًا فَإِنَّهُ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ . متفق عليه

د حضرت سعید بن زید رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : څوک چي په ظلم سره یوه لوېشت محکمه واخلې د هغې محکمي د ټکرې اووه طبقې به د قیامت په ورځ د هغه په غاړه

کي د طوق په شکل کي ورواچول سي . (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۹۳۱۶ رقم: ۲۵۰۱. و مسلم ۱۲۳۱۱۳، رقم: ۱۴۰-۱۶۱۰.

تشریح: د یو چایو شی که زیات وي یا کم وي په زور د یو چا څخه اخیستل نه یوازې په ټولنیزه توګه ظلم او په اخلاقي توګه یو خطرناکه خرابي ده بلکه په شرعي توګه هم ډېر سخت جرم او ګناه ده ، اسلام چي د انساني حقوقو د ساتني کوم لوړ تصور وړاندي کړی دی او اسلامي شریعت پر حقوق العباد باندي د لوټونکو د کومو سزاوو او عذاب مستوجب ګرځولی دی دغه حدیث شریف د هغه یوه نمونه ده ، ددې خلاصه داده چي کوم سړی د بل چا د مځکي یوه لوېشت برخه هم په زور واخلي هغه ته به ددغه ظلم او زور سزا ورکول کیږي چي د قیامت په ورځ به یوازې هغه برخه نه بلکه د اوو مځکو څخه د هغه مځکي اخیستلو په اندازه د هغه په غاړه د توک په توګه واچول سي . العیاذ بالله .

په شرح السنه کي د طوق اچولو مفهوم داسي بیان سوی دی چي کوم سړی د چا مځکه غصب کړي نو د قیامت په ورځ به الله تعالی هغه په مځکه کي غرق کړي او د مځکي هغه برخه چي هغه غصب کړی وي د هغه پر غاړه به د طوق په ډول راچاپیره کړي .

د یو حیوان شیدې د مالک د اجازې پرته لوېشل نه دي پکار

﴿۲۸۱۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَحْلُبَنَّ

د حضرت ابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و فرمایل : هیڅوک دي نه لويشي

أَحَدٌ مَّا شِيَّةَ أَمْرِي بِغَيْرِ إِذْنِهِ أَيْحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تُؤْتَى مَشْرُبَتُهُ فَتُكْسَرَ

د چا حیوان بېله د هغه د اجازې څخه ، ایا په تاسو کي به یو څوک دا خبره خوښه کړي چي څوک د هغه خزانې ته راسي او د هغه خزانه ماته کړي

خِزَانَتُهُ فَيُنْتَقَلَ طَعَامُهُ وَإِنَّمَا تَخْزُنُ لَهُمْ ضُرُوعُ مَوَاشِيهِمْ أَطْعَمَاتِهِمْ .

رواه مسلم .

او د هغه غله یوسي همدا سي د حیوان غولانزه د هغوی لپاره خوراکونه جمع کوي . (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحيح ۱۳۵۲۱۳، رقم: ۱۳-۱۷۲۶.

د لغاتو حل: مَشْرَبَتُهُ: ای غرنه وهي بیت فوقاني یوضع فيه المتاع . (لوره خونه چي شيان پکښې اېښودل کیږي).

تشریح: د څارویو غولانزې ته د غلې په ګودام سره تشبیه ورکړل سوې ده لکه څرنګه چې تاسو په خپلو غلو ګودامونه ډک کوئ او ساتئ یې همدارنګه د نورو خلکو څاروي په خپلو غولانزو کې د خپل مالک غذائي اړتیاوي یعنې شیدې خوندي ساتي، لکه څرنګه چې تاسو دا خبره نه خوښوئ چې بل سړی ستاسو د ګودامو او خزانو څخه غله یا نور شيان یوسي همدارنګه ستاسو دغه کار هم د څارویو خاوندانو ته ناخوښه دی چې تاسو د هغوی د څارویو د غولانزو څخه شیدې لویښئ.

خلاصه دا چې د نورو په مال باندې بد نظر مه کوئ او د نورو حقوق مه غصب کوئ چې بل څوک ستاسو مال غصب نه کړي او څرنګه چې تاسو مال غصب کول نه خوښوئ همدارنګه د بل چا مال غصب کول هم مه خوښوئ.

په شرح السنه کې لیکلي دي چې اکثره علماؤ د دغه حدیث سره سم دا فتوا ورکړې ده چې د یو چا د څاروي (غوا، بزې او داسې نورو) څخه د مالک د اجازې څخه پرته شیدې لوېشل جائز نه دي مګر که چیرې یو څوک د لوېږي څخه بد حاله وي نو د هغه لپاره دومره اجازه ده چې هغه د ضرورت په اندازه د یو چا د څاروي څخه شیدې وڅیښي او بیا د هغه قیمت ادا کړي که چیرې هغه سره قیمت موجود وي نو هغه وخت دي قیمت ادا کړي او که نه وي نو بیا وروسته کله چې قادر سي د هغه قیمت دي ادا کړي.

یوه واقعہ

﴿۲۸۱۲﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ بَعْضِ نِسَائِهِ

د حضرت انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د خپلو بعضو بیبيانو په کور کې وو چې

فَأَرْسَلَتْ إِحْدَى أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ بِصُحْفَةٍ فِيهَا طَعَامٌ فَضَرَبَتْ إِلَيْهِ النَّبِيُّ

یوې بلي بي بي په کاسه کې خواړه را ولېږه د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم هغه بي بي چې هغه وخت دی د هغې

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِهَا يَدَ الْخَادِمِ فَسَقَطَتِ الصُّحْفَةُ فَأَنْفَلَقَتْ

سره وو د خادم لاس وواهه نو کاسه ولوېدل او ماته سوه نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د کاسې ټکړې پورته

فَجَمَعَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم فَلَقَّ الصُّحْفَةَ ثُمَّ جَعَلَ يَجْمَعُ فِيهَا الطَّعَامَ الَّذِي كَانَ فِي

کړې او بیا هغه خواړه چې په کاسه کې وو راټول کړه او په هغو ټکړو کې یې کښېښوده او

الصَّحْفَةَ وَيَقُولُ غَارَتْ أُمُّكُمْ ثُمَّ حَبَسَ الْخَادِمَ حَتَّى أَتَى بِصَحْفَةٍ مِنْ عِنْدِ

مینزی ته یې وفرمايل کوم چي خواړه یې راوړي وه: ستامور غیرت وکړ بیا یې هغه خادم را
وگرځاوه تردې پوري چي د کومي بي بي په کور کي چي نبي کریم ﷺ حاضر وو

الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا فَدَفَعَ الصَّحْفَةَ الصَّحِيحَةَ إِلَى الَّتِي كَسَرَتْ صَحْفَتَهَا

د هغه کور څخه جوړه کاسه راوړه هغه یې وهغې بي بي ته ورولېږه د چاچي کاسه ماته سوې وه

وَأُمْسَكَ الْكُسُورَةَ فِي بَيْتِ الَّتِي كَسَرَتْ. رواه البخاري.

او چاچي ماته کړې وه د هغه په کور کي یې ماته کاسه پرېښوده. (بخاري)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۲۰/۱۹، رقم: ۵۲۲۵.

د لغاتو حل: فَلَقَ: جمع فَلَقة وهي القطعة. (ټوټه)

تشریح: خادم غلام ته هم وایي او مینزی ته هم وایي دلته د خادم څخه مراد مینزه ده ځکه بي بي

عائشې رضي الله عنها ته مینزي کاسه او د خوراک شيان راوړي وه.

کله چي هغه کاسه ماته سوه او په هغه کي د خوراک شيان پر مخکې ولوېدل نو رسول الله ﷺ نه

یوازي دا چي د هغه کاسې ټوټې یې یو ځای کړې بلکه د خوراک هغه شی یې هم په ډېر احتیاط

سره یو ځای کړل چي په دې سره نه یوازي د رسول الله ﷺ د تواضع او د یبیاانو سره د رسول الله

ﷺ د تحمل او عفو د جذبې اظهار کیږي بلکه دا هم واضحه کیږي چي رسول الله ﷺ به د الله

تعالی د نعمت ډېر تعظیم کوی.

ستاسو مور ته غیرت راغلی: دا په اصل کي اورېدونکو ته د رسول الله ﷺ عام خطاب دی

د دغه ارشاد په ذریعه رسول الله ﷺ د بي بي عائشې رضي الله عنها له خوا عذر بیان کړی دی

چي د بي بي عائشې ﷺ څخه کوم فعل ظاهر سو او هغه په حقیقت کي د هغې د غیرت په وجه وو

چي د هري ښځي په جبلت کي داخل دی که څه هم یو ښځه پر هر څومره لوړ مقام باندي وي، او

نه دا د یو ښځي د وس خبره ده چي هغه خپل طبیعت او خپل نفس د دغه طبعي جذبې څخه

وساتي ځکه رسول الله ﷺ دغه الفاظ وفرمايل چي خلک د بي بي عائشې ﷺ دغه فعل پر بدی

محمول نه کړي بلکه په دې پوه سي چي د هغې څخه دغه کار د بشریت د غوښتنې سره سم سوی

دی چي په هغه کي د مقصد او ارادې یا بلي یو بدی هیڅ دخل نه سته.

قاضي رحمۃ اللہ علیہ ليکلي دي چي ددغه حديث شريف په دغه باب کي د ذکر کولو وجه داده چي د کاسي ماتول يو ډول غصه وه ځکه چي په دې سره د بل چا مال ضائع سو که څه هم د هغه سبب هر شی وي .

يادا چي د خوراک کوم شی را استول سوی وو هغه د تحفي په توگه وو مگر په کومه کاسه کي چي هغه شی را استول سوی وو هغه عاريتا وه ځکه نو په دغه مناسبت سره دغه حديث په دغه باب کي ذکر سوی دی .

د مسلمان مال لوټول حرام دي

﴿۲۸۱۳﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ نَهَى عَنِ النَّهْبَةِ وَالْمُثْلَةِ. رواه البخاري.

د حضرت عبد الله بن يزيد رحمۃ اللہ علیہ څخه روايت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د لوټ (يعني مال لوټ کولو) او مثله (پزه او غوړ پرېکولو) څخه منعه کړې ده . (بخاري) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۹۵، رقم: ۲۴۷۴.

د لغاتو حل: النهبة: اى الغارة. (لوټ)

تشریح: د يو مسلمان مال لوټول حرام دي مگر ددې مطلب دا بالکل نه دی چي د غير مسلم مال لوټول حرام نه دي بلکه مقصد يوازي دا څرگندول دي چي اسلام خپلو پيروانو ته په هيڅ حال کي هم ددې اجازه نه ورکوي چي هغوی د خپلو وړونو مال په ناحقه او زور سره واخلي ددې تعلق نه يوازي د بندگانو د حقوقو تر پښو لاندې کول دي بلکه د ټولني د امن او سکون د پوره تباهی سره هم دی نو د امن او سلامتی د سرچينې (اسلام) د تابعدار کېدو تعلق پر يو مسلمان باندي دا ذمه داري تر ټولو زياته عائد کوي چي هغه د خپل ټولني خپل قوم او د خپل هیواد نظام، امن او امان تر پښو لاندې کولو او د لاقانونيت خپرېدو څخه وساتي چي د هغه بنيادي اړخ دادی چي د بل مال، د بل جائيداد او د بل حقوق تر پښو لاندې کول او لوټول داسي د نه منلو وړ وگرځول سي لکه څرنگه چي خپل مال، خپل جائيداد او خپل حقوقو باندي د چا قبضه کول قطعاً زغملای نه سي .

مثله: د بدن د يو اندام مثلاً پزه، غوړ او داسي نورو پرېکولو ته وايي، دا شريعت حرام گرځولي دي ځکه چي په داسي کولو سره د الله تعالی په تخليق کي بدلون پيدا کېدل لازميږي .

د حاجیانو د سامان غلا کونکي حشر

﴿۲۸۱۵﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي لمر تنډره ونيوی د رسول الله صلی الله علیه و آله په زمانه کي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى بِالنَّاسِ سِتًّا

په کومه ورځ چي د نبي کریم صلی الله علیه و آله د زوي حضرت ابراهيم رضی الله عنه وفات وسو نو نبي کریم صلی الله علیه و آله خلکو ته شپږ رکعت له منځ ورکړی

رَكَعَاتٍ بِأَرْبَعِ سَجَدَاتٍ فَأَنْصَرَفَ وَقَدْ آضَتِ الشَّمْسُ وَقَالَ مَا مِنْ شَيْءٍ

په څلورو سجدو سره نو په دې کي لمر روښانه سو ، بیا نبي کریم صلی الله علیه و آله وفرمایل : او د کوم شی چي ستا سو سره وعده سوې ده

تُوعَدُونَهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي صَلَاتِي هَذِهِ لَقَدْ جِئَ بِالنَّارِ وَذَلِكُمْ حِينَ رَأَيْتُونِي

او کوم شی چي تاسو یې بهرولي یاست نو هغه نن ما په خپل لمانځه کي ولیدل زما مخ ته د وښ راوستل سو او دا هغه وخت وو چي تاسي زه وروسته ولیدم

تَأَخَّرْتُ مَخَافَةَ أَنْ يُصِيبَنِي مِنْ لَفْحِهَا وَحَتَّى رَأَيْتُ فِيهَا صَاحِبَ الْبُحْجَنِ

چي د د وښ د ګرمي د بيري څخه پر شا سوم ما په هغه کي یو سپری ولیدي چي د هغه سره یو لږ ګي وو

يَجْرُ قُضْبُهُ فِي النَّارِ كَانَ يَسْرِقُ الْحَاجَّ بِبُحْجَنِهِ فَإِنْ فُطِنَ لَهُ قَالَ إِنَّمَا تَعْلَقُ

په هغه سره یې خپله ګلمه را کښله دا سپری (عمر بن لحي) به د حاجیانو شيان تر خپل کوناتي لاندې پټول او که به معلوم سو نو ویل به یې چي

بِبُحْجَنِي وَإِنْ غُفِلَ عَنْهُ ذَهَبَ بِهِ وَحَتَّى رَأَيْتُ فِيهَا صَاحِبَةَ الْهَرَّةِ الَّتِي

زما په کوناتي باندې مښتي وو او که به معلوم نه سو نو د ځانه سره به یې یوړ او ما هغه پيشو

رَبَطْتُهَا فَلَمْ تُطْعِمْهَا وَلَمْ تَدْعُهَا تَأْكُلْ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ حَتَّى مَاتَتْ جُوعًا

والاښځه وليده چي هغې خپله پيشو ترلې وه نه یې خوراک ورکوي او نه یې خلاصوله چي د

مُخَكِّي حَشْرَات (مورکان یا نور) و خوري تردې چې هغه مړه سوه د لوږي څخه

ثُمَّ جِيءَ بِالْجَنَّةِ وَذَلِكَ حِينَ رَأَيْتُهُنَّ تَقَدَّمْتُ حَتَّى قُبْتُ فِي مَقَامِي وَلَقَدْ

بيا زما و مخته جنت را وړل سو او دا هغه وخت وو چې تاسو زه په مخکي کېدو وليدم بيا زه پر خپل ځای باندي ودرېدم

مَدَدْتُ يَدِي وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَتَنَاوَلَ مِنْ ثَمَرِهَا لِنَنْظُرُوا إِلَيْهِ ثُمَّ بَدَأَ لِي أَنْ لَا أَفْعَلَ . رواه مسلم .

و خپل لاس مي وړاندي کړ چې د جنت يوه مېوه را و شکوم چې تاسو يې په خپلو سترگو سره ووينئ خو بيا ما دا مناسب ونه گڼل (په دې چې بيا ايمان بالغيب نه پاته کيږي). (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۶۲۳۱۲، رقم: ۹۰۴-۱۰.

د لغاتو حل: قُصِبَ: اى يسحبه. (المحجن): عصا في راسه.

تشریح: ددغه حديث څخه څو خبري معلومي سوې اول دا چې جنت او د ورځ په وجود کي راغلي دي او موجود دي، د اهل سنت دا مذهب دی، دوهم دا چې د عذاب او هلاکت د ځای څخه ليري کېدل سنت دي، دريم دا چې ځيني خلک دا وخت هم د ورځ په عذاب کي اخته دي، او څلورم دا چې لږ عمل لمونځ نه باطلوي لکه څرنګه چې رسول الله ﷺ د لمانځه په دوران کي د جنت او د ورځ په لېدو سره ور مخکي سو او پر شا سو.

د حيوان په عاريت اخيستل جائز دي

﴿٢٨١٦﴾: وَعَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ كَانَ فَزَعٌ بِالْمَدِينَةِ فَاسْتَعَارَ

د حضرت قتاده رضی الله عنه څخه روايت دی چې ما د انس رضی الله عنه څخه دا اورېدلي وه چې يو وار په دې خيال کي چې ګني د کفارو لښکر نژدې راغلي دي په مدينه منوره کي پرېشاني پيدا سوه

النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَسًا مِنْ أَبِي طَلْحَةَ يُقَالُ لَهُ الْمُنْدُوبُ فَرَكِبَ

نبي کریم ﷺ د ابو طلحه رضی الله عنه څخه آس را و غوښتي چې هغه ته مندوب (سست قدمه) ويل کېده، نبي کریم ﷺ په هغه باندي سپور سو او ولاړي،

فَلَمَّا رَجَعَ قَالَ مَا رَأَيْنَا مِنْ شَيْءٍ وَإِنْ وَجَدْنَاهُ لَبَحْرًا . متفق عليه .

کله چي راغلی نو ویې فرمایل : ونه لیدی موږ هېڅ شی یعنی بېره او بیسه چي موږ وموندی دغه آس د دریاب غوندي آرام تگ کونکی . (بخاري او مسلم) .

تخریج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۲۳۰۱۵ ، رقم : ۲۶۲۷ ، و مسلم ۱۸۰۳۱۴ ، رقم : ۴۹-۲۳۰۷ .

تشریح : د حضرت ابو طلحه رضی الله عنه آس تر دې مخکي ډېر سست وو ځکه د هغه نوم یې مندوب یعنی سست اېښی وو مگر کله چي رسول الله صلی الله علیه و آله پر هغه سپور سو نو د رسول الله صلی الله علیه و آله له برکته هغه آس ډېر چالاکه او تېز سو .

ددغه حدیث شریف څخه معلومه سوه چي د یو حیوان عاریتا غوښتل او هغه په خپل استعمال کي راوستل جائز دي .

دغه حدیث شریف د رسول الله صلی الله علیه و آله د میړاني ، شجاعت او سربازی څرگندول کوي ، کله چي د دښمن فوج مدینې ته په رانژدې کېدو سره ټول د مدینې اوسیدونکي د بیړي څخه پریشانې سوي وه نو رسول الله صلی الله علیه و آله بالکل په بې خوفه کېدو سره د حال د پلټنې لپاره یوازي د مدینې دباندي ووتی ، دا حدیث ددې خبري هم څرگندول کوي چي د دښمن معلومات ترلاسه کول او د هغوی په حالاتو باندي د خپرېدو کوښښ کول جائز دي او ددغه حدیث څخه دا هم معلومه سوه چي د بیړي په وخت کي د بیړي د ختمولو لپاره خلکو ته زیږی ورکول مستحب دی .

الْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د مړې مخکي ابادوونکی د هغه مالک دی

﴿۲۸۱۷﴾ : عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ مَنْ

د حضرت سعيد بن زيد رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمایل : کوم سړی چي

أَحْيَى أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ وَلَيْسَ لِعِرْقٍ ظَالِمٍ حَقٌّ . رواه احمد والترمذي و

ابوداؤد ورواه مالك عن عروة مرسلًا وقال الترمذي هذا حديث حسن غريب مړه مخکه ژوندي کړي (د کښت قابله یې وگرځوي) نو هغه د هغه کس ده او د ظالم د اولاد هېڅ حق پکښي نسته . (احمد ، ترمذي ابو داؤد) مالک د عروه څخه د ارسال په لاره روایت کړی دی ترمذي کي دا حدیث غریب گڼل سوي دي .

تخریج : الترمذي في السنن ۶۶۳۱۳ ، رقم : ۱۳۷۸ ، ابوداؤد في السنن ۴۵۳۱۳ ، رقم : ۳۰۷۳ .

تشریح: د حديث د اولي برخي مطلب دادی که یو مخکه ورانه او نااباده وي او یو سړی په خپل کونښن او محنت سره هغه مخکه د کرنې وړ جوړه کړي یا هغه اباده کړي نو هغه مخکه د هغه سړي ملکیت کیږي په شرط ددې چې هغه مخکه تر دې مخکې د یو مسلمان په ملکیت کې نه وي او نه د ښار او کلي د یو ضرورت سره متعلق وي لکه د هغو د څارویو د ناستي ځای وي یا د نورو گټو لپاره یې استعمالوي، د امام ابو حنیفه رحمته الله علیه په نزد د وراني مخکې د کرنې وړ څرخول یا په ابادولو سره د خپل ملکیت جوړولو یو شرط د امام (یعني د وخت د حکومت) اجازه هم ده که هغه ته د حکومت له خوا اجازه تر لاسه سي نو بیا د هغه مخکې مالک کېدای سي، د امام شافعي، امام احمد او په حنفیه کې د امام ابویوسف او امام محمد رحمۃ الله علیهم په نزد د حکومت اجازه شرط نه ده، د ټولو حضراتو دلیلونه د فقهې په کتابو کې ذکر سوي دي.

او د ظالم هیڅ حق نه سته: ددې مطلب دادی که یو سړی د بل چا اباده کړې مخکه وکړي یا په هغه کې درختي ولگوي نو هغه ددې په وجه د هغه مخکې مالک نه جوړیږي.

د بل چا مال خوړل حلال نه دی

﴿۲۸۱۸﴾: وَعَنْ أَبِي حُرَّةَ الرَّقَاشِيِّ عَنْ عَمِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

حضرت ابو حره رقاشي رضی الله عنه د خپل اکا څخه روایت کوي چې رسول الله صلی الله علیه و فرمای :

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَّا لَا تَظْلِمُوا أَلَّا لَا يَحِلُّ مَالُ امْرِئٍ إِلَّا بِطَيْبِ نَفْسٍ مِنْهُ. رواه

البيهقي في شعب الإيمان والدارقطني في المجتبى

پوه سئ! په چا ظلم مه کوئ، پوه سئ چې حلال نه دی مال د هیڅ سړي مگر په خوښي د زړه سره دده. بیهقي په شعب الايمان کې او دارقطني په مجتبى کې.

تخریج: البيهقي في الشعب ۳۸۷۸۴. رقم: ۵۴۹۲.

د یو چا مال غلا کونکی د اسلامي ټولني فرد نه دی

﴿۲۸۱۹﴾: وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ أَنَّهُ قَالَ لَا جَلْبَ وَلَا جَنْبَ

وَلَا شِغَارَ فِي الْإِسْلَامِ وَمَنْ انْتَهَبَ نُهْبَةً فَلَيْسَ مِنَّا. رواه الترمذي.

د حضرت عمران بن حصین رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل : (په اسلام کي) نه خو جلب سته نه جنب نه شغار (موخی کول) او څوک چي لوټ کړي لوټ کول (يعني غلا وکړي) هغه زموږ د ډلي څخه نه دي . (ترمذي)

تخریج : الترمذي في السنن ۴۳۱/۳، رقم: ۱۱۲۳.

تشریح : جلب او جنب دوه اصطلاحی الفاظ دي او ددې تعلق د سباق سره هم دی او د صدقې سره سم ، سباق د آسونو مقابلې ته وایي مثلاً یو سړی په دې شرط په خپلو کي آسونه وځغلوې چي په مقابلې کي څوک مخته سي ، نو په سباق کي جلب دادی چي آس ځغلونکی یو سړی په خپل آس پسي وروسته وساتي او د هغه کار دا وي چي هغه آس وهي او اوازونه پسي کوي او هغه ځغلوې ، او جنب دادی چي آس ځغلونکی یو بل آس د ځان سره ولري چي کله د سپرلۍ آس سترې سي نو هغه پر دوهم آس باندي په سپرېدو سره مخته ووځي .

په صدقه کي د جلب صورت دادی چي صدقې او زکوۍ وصول کونکی کله خلکو ته راسي نو د ښار څخه د باندي یا د هغه خلکو څخه ليري په یو بل ځای کي پراو واچوي او یو بل څوک هغه خلکو ته واستوي چي پر کومو خلکو زکوۍ واجب دی هغوی د خپل مال زکوۍ دلته راوړي . همدارنگه جنب دادی چي پر کوم سړي زکوۍ واجب وي هغه دي د خپل مال په اخیستلو سره د خپل سرای څخه ليري ولاړ سي او زکوۍ وصول کونکي ته دي ووايي چي هغه دي دلته په رسیدو سره زکوۍ وصول کړي ، ددې بیان د زکوۍ په باب کي تېر سوی دی دلته هم د جلب او جنب څخه منع سوې ده که د هغه تعلق د سباق سره وي یا د صدقې سره وي .

شغار (موخی) دادی ي یو سړی د خپلي لور یا خور نکاح د یو چا سره په دې شرط وکړي چي هغه به د خپل خور یا لور نکاح د هغه سره کوي او هیڅ مهر ټاکلی نه وي بلکه دا شرط د مهر قائم مقام وي ، په حدیث کي داسي نکاح کول د اسلامي طریقې خلاف ګرځول سوي دي ، د اکثر و علماؤ په نزد داسي عقد فاسد دی مګر د امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ او ابوسفیان رحمۃ اللہ علیہ په نزد دا عقد صحیح دی البته مهر مثل واجب دی او داسي عقد کونکی ګناه کار دی ، دغه حضرات دا هم وایي چي داسي عقد باید ونه سي .

د یو چا مال په مخسرو او خندا کي مه خورئ

﴿۲۸۲۰﴾: وَعَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت سائب بن یزید رضی اللہ عنہ د خپل پلاره څخه روايت کوي چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل :

قَالَ لَا يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ عَصَا أَخِيهِ لَا عِبًّا جَادًّا فَمَنْ أَخَذَ عَصَا أَخِيهِ فَلْيَرْدِّهَا إِلَيْهِ. رواه الترمذي و ابوداؤد و روايته الى قوله جادا.

په تاسو کي دي څوک د خپل ورور لکړه په دې خيال نه اخلي چي د ځانه سره يې کښېږدي کوم سړی چي د خپل ورور څخه لکړه واخلې نو هغه دي بيرته ورکړي. (ترمذي ابو داؤد)

تخريج: الترمذي في السنن ۴۰۲/۴، رقم: ۲۱۶۰، و ابوداؤد في السنن ۲۷۳/۵، رقم: ۵۰۰۳.

تشریح مطلب دادی چي یو څوک د یو چا څخه د هغه لکړه یا بل شی په مسخرو او خدا کي واخلې مگر قصد یې دا وي چي هغه به د ځان سره اېږدم لکه څرنګه چي نن سبا دا ډېر رواج دی چي د یو بل شی په مسخرو او خدا کي پټیږي، که چیري مالک ته د هغه شي علم وسي نو هغه شی بیرته ورکړي او که د هغه هېر سي نو هغه د همېشه لپاره یې غائب کړي ځکه رسول الله ﷺ ددې څخه منع فرمایلي ده.

په حدیث شریف کي په خاصه توګه د لکړي ذکر د مبالغې په توګه سوی دی او ددې مقصد دا څرګندول دي چي لکړه یو ډېر حقیر او معمولي شی اخیستل هم منع دي نو ددې څخه د زیات حیثیت لرونکي شي اخیستل په طریقه اولی منع دي.

خپل غلا سوی مال چي د چا سره پیدا کړی ځيني وایې خلئ

﴿۲۸۲﴾: وَعَنْ سَمُرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ وَجَدَ عَيْنَ مَالِهِ عِنْدَ رَجُلٍ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ وَيَتَّبِعُ الْبَيْعُ مَنْ بَاعَهُ. رواه احمد و ابوداؤد والنسائي

د حضرت سمره رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ و فرمایلي: څوک چي خپل (غصب سوي غلا سوي ورک سوي) مال د چا سره وويني نو هغه د هغې د بیا پیدا کېدو زیات مستحق دي او اخیستونکی به په هغه نفر پسي ګرځي چي دغه شی یې پر خرڅ کړی وي. (احمد ابو داؤد نسائي)

تخريج: احمد في المسند ۱۳/۵، و ابوداؤد في السنن ۸۰۲/۳، رقم: ۲۵۳۱، والنسائي ۳۱۳/۷، رقم: ۴۶۸۱.

تشریح د حدیث خلاصه داده چي یو څوک د یو چا مال غصب کړي یا د یو چا یو شی غلا کړي یا د چا ورک سوی شی په لاس وړسي او هغه شی پر بل چا باندې خرڅ کړي اوس که مالک خپل هغه شی د رانیونکي سره وويني نو هغه ته دا حق دی چي هغه شی د هغه څخه واخلې او رانیونکي چي هغه شی د چا څخه رانیولی وي د هغه څخه خپل قیمت تر لاسه کړي.

د چا څخه چې شی واخلي بیرته یې ورکړئ

﴿۲۸۲۲﴾: وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ عَلَى الْيَدِ مَا أَخَذْتُ حَتَّى

تَوَدِّي. رواه الترمذي و ابوداؤد وابن ماجه.

د حضرت سمره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چې د چا څخه يو شی (په زور يا د غلا په ډول) واخلي نو هغه ته پکار ده چې هغه په خپل لاس سره مالک ته ورسوي. (ترمذي ابوداؤد ابن ماجه)

تخريج: ابوداؤد في السنن ۵۲۲/۳، رقم: ۳۵۶۱، والترمذي ۵۶۶/۳، رقم: ۱۲۶۶، وابن ماجه في السنن ۸۰۲/۲، رقم: ۲۳۰۰.

د لغاتو حل: على اليد: اى ما اخذته اليد ضمان على صاحبها.

تشریح مطلب دادی چې یو سړي د یو چا څخه یو شی اخیستی وي نو هغه دده پر ذمه واجب الاداء دی ترڅو چې هغه شی هغه مالک ته بهرته ور نه کړي، خلاصه داده که چیري یو سړی د یو چا څخه یو شی په زور اخیستی وي یا د یو چا شی یې غلا کړی وي یا د یو چا څخه یو شیې مستعار اخیستی وي یا د یو چا یو شی د امانت په توگه د ځان سره ساتلی وي نو هغه باید هغه شی مالک ته وسپاري، په زور د اخیستل سوي شي د هغه مالک ته بهرته ورکول واجب دي که څه هم مالک د هغه غوښتنه ونه کړي همدارنگه عاریتا اخیستل سوی شی تر وخت پوره کېدو وروسته مالک ته بهرته ورکول ضروري دي که چیري یو وخت ټاکل سوی وي مگر کوم شی چې د امانت په توگه اېښودل سوی وي هغه به وخت هغه ورکول لازم وي کله چې مالک د هغه غوښتنه وکړي د مالک د غوښتني څخه مخکي د هغه بهرته ورکول واجب نه دي.

د یو چا باغ، حیوان وغیره ته تاوان رسول

﴿۲۸۲۳﴾: وَعَنْ حَرَامِ بْنِ سَعْدِ بْنِ مُحَيْصَةَ أَنَّ نَاقَةَ لِبْرَاءِ بْنِ عَازِبٍ دَخَلَتْ

د حضرت حرام بن سعد بن محیصه رضي الله عنه څخه روايت دی چې د براء بن عازب رضي الله عنه اوښه یې

حَائِطٌ فَأَفْسَدَتْ فَقَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ عَلَى أَهْلِ الْحَوَائِطِ

باغ ته ننوته او باغ یې خراب کړ په دې کې رسول الله ﷺ دا پرېکړه وکړه چې د ورځي د باغ

حِفْظَهَا بِالنَّهَارِ وَأَنَّ مَا أَفْسَدَتْ الْمَوَاشِي بِاللَّيْلِ ضَامِنٌ عَلَى أَهْلِهَا. رواه

مالک و ابوداؤد وابن ماجه .

ساتنه د باغ والاؤ ده او کوم خاروي چي د شپي لخوا باغو ته تاوان ورسوي نو د هغه تاوان د خارويو والا په غاړه دي . (مالک ابوداؤد ابن ماجه) .

تخريج: مالک في الموطأ ۷۴۷/۲، رقم: ۳۷، و ابوداؤد في السنن ۸۲۸/۳، رقم: ۳۵۶۹، وابن ماجه في السنن ۷۸۱/۲، رقم: ۲۲۳۲.

تشریح: د حديث شريف خلاصه داده چي که چيري د يو چا حيوان د ورځي د يو چا باغ خراب کړي نو د هغه تاوان د حيوان پر مالک نه دی ځکه د ورځي د باغ ساتنه کول د باغ والا ذمه داري ده نو دا د هغه خپل کوتاهي ده چي هغه دخپل باغ څارنه ولي ونه کړه او يو حيوان يې باغ ته په ننوتلو سره ولي پرېښودی ، که چيري يو حيوان د شپې د يو چا باغ ته تاوان ورسوي نو د هغه تاوان به د هغه حيوان پر مالک واجب وي ځکه دا د حيوان د مالک کوتاهي ده د شپې د خپلو حيواناتو پاملرنه د هغه پر ذمه ده نو هغه د خپل حيوان په ازاد پرېښودو سره د بل چا د تاوان سبب ولي وگرځیدی .

دا ټول تفصيل په هغه صورت کي دی کله چي د حيوان مالک د حيوان سره نه وي که چيري مالک د حيوان سره وي نو د حيوان څخه رسيدلی تاوان به د مالک پر ذمه وي که هغه پر حيوان سپوروي يا د حيوان سره روان وي او که د شپې تاوان ورسوي او که د ورځي .

دا د امام مالک او امام شافعي رحمه الله عليهما مذهب دی ، په دې باره کي د حنفي مذهب دادی که چيري د حيوان مالک د حيوان سره نه وي نو بيا پر هغه تاوان واجب نه دی که څه هم حيوان د ورځي تاوان ورسوي يا د شپې .

﴿۲۸۲۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الرَّجُلُ جُبَّارٌ

وَقَالَ النَّارُ جُبَّارٌ . رواه ابوداؤد .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د پښو لاندي میده کېدل (چیتېدل) او د اور سوزل معاف دي (يعني د حيواناتو تر پښو لاندي يو شی میده سي او مالک ورسره نه وي نو د هغه تاوان نسته همداسي که چا اور بل کړو او بڅری يې يو ځاي ولاړې او تاوان يې ورسوي نو هم د دې تاوان نسته په دې شرط چي تېزه هوانه وي د اور لگونکي اراده فاسده نه وي) . ابوداؤد

تخریج: ابوداود في الموضع السابق ۷۱۶۱۴، رقم: ۴۵۹۴.

تشریح: که چیري یو حیوان یو شی ترپنبو لاندی کړ او هغه یې ضائع کړ نو ددې په وجه د هغه حیوان پر مالک باندي تاوان واجب نه دی په شرط ددې چي هغه مالک د حیوان سره نه وي همدارنگه که یو سړی د خراب مقصد مثلاً تاوان رسولو یا د خپل ضرورت یا یو وجه څخه اور بل کړي او د هغه اور بڅرکي په هواء کي په الوتلو سره د یو چا په سامان کي ولویدی چي په هغه سره د هغه سامان و سوځیدی نو په دغه صورت کي پر اور بلونکي باندي تاوان واجب نه دی په شرط ددې چي هغه کله وخت اور بل کړی وي نو هغه وخت هواء ولاړه وي او که چیري د اور بلولو څخه وروسته هواء چلیدلې وي او که هغه په داسي وخت کي اور بل کړی وي چي هواء چلېدل او د هغه په وجه د اور څخه د تاوان رسیدو احتمال وو نو بیا پر هغه تاوان واجب دی.

د اضطرار په حالت کي د بل د حیوان شیدې څښل

﴿۲۸۲۵﴾: وَعَنِ الْحَسَنِ عَنْ سَمُرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا أَتَى

حضرت حسن رضی الله عنه د سمره رضی الله عنه څخه روایت کوي چي رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمایل: په تاسو کي چي

أَحَدُكُمْ عَلَى مَا شِئْتُمْ فَإِنْ كَانَ فِيهَا صَاحِبُهَا فَلَيْسَتْ أَذْنُهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهَا

څوک څاروي پیدا کړي او مالک ورسره وي نو د هغه څخه دي اجازت واخلي او شیدې دي ولویشي او ودي یې څښي او که مالک ورسره نه وي (دېر وږي وي)

فَلْيُصَوِّتْ ثَلَاثًا فَإِنْ أَجَابَهُ أَحَدٌ فَلَيْسَتْ أَذْنُهُ وَإِنْ لَمْ يُجِبْهُ أَحَدٌ فَلْيُخْتَلَبْ

وَلْيُشْرَبْ وَلَا يَحْمِلْ. رواه أبو داود

نو درې واره دي په لور او از سره اعلان وکړي که څوک جواب ورکړي نو د هغه څخه دي د شیدو د لوشلو اجازت واخلي او که څوک جواب ور نه کړي نو شیدي دي ولوشي او ودي څښي په قدر د ضرورت او د ځانه سره دي یې نه وړي. (ابوداود)

تخریج: ابوداود في السنن ۸۹۱۳، رقم: ۲۶۱۹.

تشریح: په دغه حدیث کي د ذکر سوي هدايت تعلق د هغه سړي سره دی چي هغه د اضطرار حالت ته رسیدلی وي يعني د لوږي څخه مړ کيږي، د داسي سړي لپاره اجازه ده که چیري هغه د شېدو والا حیوان ويني او د هغه مالک موجود نه وي نو هغه دي د ذکر سوو هداياتو سره سم د

هغه حیوان شیدې د ضرورت په اندازه ولویشي او وه دي یې څیښي .

یا به دا وویل سي چي ددغه حدیث تعلق په عمومي توگه د داسي ځایو سره دی چیري مسافر د حیوانانو د شېدو په لوېشلو سره د څېښلو څخه نه منع کیږي نو د داسي ځای لپاره د اجازه ورکړل سوې ده او . ترسو وهدایا تو سره سم د ضرورت په اندازه شېدې څېښل جائز دي .

د بل د باغ میوه بېله اجازه خورل

﴿۲۸۲۱﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ دَخَلَ حَائِطًا فَلْيَأْكُلْ وَلَا يَتَّخِذْ خُبْنَةً . رواه الترمذي وابن ماجه وقال الترمذي هذا حديث غريب .

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و فرمایل : څوک چي (وېړي وي) باغ ته ولاړ سي نو (په قدر د ضرورت دي) مېوه و خوري او کڅوڼه دي نه ور څخه ډکوي . (ترمذي ابن ماجه او په ترمذي کي دا حدیث غریب شمېرل سوي دي .

تخریج: الترمذي في السنن ۵۸۳۱۳، رقم: ۱۲۸۷، وابن ماجه ۷۷۲۱۲، رقم: ۲۳۰۱.

تشریح: ددغه حدیث مقصد ددې عامه اجازه ورکول نه دي چي څوک وغواړي د بل سړي باغ ته په ورتلو سره مېوه را و شکوي او وه یې خوري ، ځکه د یو چا شی د هغه د اجازه او خوښۍ څخه پرته اخیستل او خورل بالکل صحیح نه دي بلکه دا حدیث هم د مخکني حدیث په ډول یا خو د اضطرار پر حالت باندي محمول دی یا ددې تعلق د داسي ځایو سره دی چي هلته د یو چا باغ ته په ورتلو سره د باغ والاد اجازه پرته هم مېوه خورل منع نه وي .

مستعار شی د امانت په حکم کي دی

﴿۲۸۲۷﴾: وَعَنْ أُمِّيَّةَ بِنِ صَفْوَانَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَعَارَ مِنْهُ أَدْرَاعَهُ يَوْمَ حُنَيْنٍ فَقَالَ أَغْضَبَا يَا مُحَمَّدُ قَالَ بَلْ عَارِيَةٌ مَضُونَةٌ . رواه ابوداؤد .

حضرت امیه بن صفوان رضي الله عنه د خپل پلاره څخه روایت کوي چي د حنین په غزا کي رسول الله صلی الله علیه و فرمایل د هغه څخه څو زغري مستعار واخیستي هغه پوښتنه وکړه چي اې محمد صلی الله علیه و فرمایل! چي ایا دا زغره د غصب په ډول (یعني په زوره) اخلې؟ نبي کریم صلی الله علیه و فرمایل: چي یا! د عريت په ډول هغه به بیرته واپس کیږي . (ابوداؤد)

تخریج: ابوداود في السنن ۸۲۲۱۳، رقم: ۳۵۶۲.

تشریح د حنین په غزا کې رسول الله ﷺ د صفوان څخه یو څو زغري په استعاره واخیستلې او صفوان د اسلام په دولت مشرف سوی نه وو ځکه هغه رسول الله ﷺ ته د زغرو ورکولو پر وخت چې کومه پوښتنه کړې وه هغه په ظاهره د ادب د حد څخه تجاوز معلومېږي مگر وروسته صفوان د اسلام په دولت مشرف سوی دی. رضي الله عنه.

د حضرت شریح، حضرت نخعی، حضرت سفیان ثوري او امام ابو حنیفه رحمه الله علیهم مذهب دادی چې کوم شی په استعاره واخیستل سي هغه د استعاره اخیستونکي سره د امانت په توګه وي که هغه ضائع سي نو د هغه بدله ورکول واجب نه دي مګر که استعاره اخیستونکی هغه شی په قصد سره ضائع کړي نو بیا د هغه تاوان واجب دی مګر د حضرت ابن عباس، حضرت ابوهریره، امام شافعي او امام احمد رحمه الله علیهم مذهب دادی که هغه ضائع شي نو پر استعاره اخیستونکي باندي د هغه بدله يعني د هغه شي قيمت ادا کول واجب دي ځکه ددغه حضراتو په نزد د مضمونه لفظ معنی داده چې د تلف کېدو په صورت کې به د هغه تاوان ادا کېږي.

د مستعار شي بيرته ورکول واجب دي

﴿۲۸۲۸﴾: وَعَنْ أَبِي أَمَامَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ الْعَارِيَةُ مُؤَدَّاةٌ

وَالْمُنْحَةُ مَرْدُودَةٌ وَالذَّيْنُ مَقْضِيٌّ وَالزَّعِيمُ غَارِمٌ. رواه الترمذي وابدأؤد

د حضرت ابو امامه رحمه الله څخه روایت دی چې ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي چې د مستعار شي بیرته ورکول واجب دي او منحه (يعني چا لره غوا یا بل حیوان ورکړي هغه صرف د هغه حیوان د شېدو څخه استفاده کولای سي او حیوان دي بیرته اصلي مالک ته ورکړي) بیرته ورکول هم ضروري دي او قرض دي ادا کړل سي او ضامن ته ضمانت ادا کول واجب دي. (ترمذي ابدأؤد)

تخریج: الترمذي في السنن ۵۶۵۱۳، رقم: ۱۲۶۵، وابدأؤد في السنن ۸۲۴۱۳، رقم: ۳۵۶۵.

تشریح منحه دې ته وايي چې يو څوک خپل يو څاروی يو چا ته د شېدو څښلو لپاره ورکړي یا يو چا ته خپل مځکه يا باغ د ميوه خوړلو لپاره ورکړي نو په منحه کې يوازې د ګټې اخیستنې مالک جوړېږي نه د هغه شي د اصل مالک ځکه دداسې شي څخه د ګټې اخیستلو څخه وروسته هغه بیرته مالک ته ورکول واجب دي.

د درختو مخخه د لوېدلو میوو اخیستلو حکم

﴿۲۸۲۹﴾: وَعَنْ رَافِعِ بْنِ عَمْرٍو الْغَفَارِيِّ قَالَ كُنْتُ غَلَامًا أُرْمِي نَخْلَ الْأَنْصَارِ

د حضرت رافع بن عمرو غفاري رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې زه کوچنی وم او د انصارو ونې به مې په ډبرو سره ویشتلې.

فَأَتَى بِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا غُلَامُ لِمَ تَرْمِي النَّخْلَ؟ قُلْتُ

انصارو زه ونيولم او د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کي یې حاضر کړم، نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم زما څخه پوښتنه وکړه چې ته خرماوي ولي ولې؟ ما ورته وویل چې

أَكُلُ قَالَ فَلَا تَرْمِ وَكُلْ مِمَّا سَقَطَ فِي أَصْفَلِهَا ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ فَقَالَ اللَّهُمَّ

أَشْبِعْ بَطْنَهُ. رواه الترمذي وأبو داود وابن ماجه. وسنذكر حديث عمرو

بن شعيب في "باب اللقطة" إن شاء الله تعالى

زه یې خورم نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم راته وفرمایل: ډبري مه غورځوه کومي خرماوي چې کښته لوېدلي وي هغه خوره بیا نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم خپل مبارک لاس زما پر سر راتېر کړ او ویې فرمایل: ای الله! ته دده نس ورموړ کړه. (ترمذي ابو داؤد ابن ماجه) (باب لقطه) (لویدلي شيان) کي به د عمرو بن شعيب حديث کي انشاء الله بيان کيږي.

تخريج: الترمذي في السنن ۵۸۴/۲، رقم: ۱۲۸۸، وابدود في السنن ۹۰/۳، رقم: ۲۶۲۲، وابن ماجه في السنن ۷۷۱/۲، رقم: ۲۲۹۹.

تشریح رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم رافع رضی اللہ عنہ ته د درختي څخه لویدلو خرماوو د خوړلو اجازه ځکه ورکړه چې په عامه توګه د درختي لویدلي مېوو څخه څوک نه منع کوي په خاصه توګه کوچنيان چې د لوېدلو میوو ډېر شوقیان وي او هغه ددې څخه څوک نه منع کوي چې هغوی د درختي څخه لوېدلي خرماوي وځوري.

علامه طيبي رحمۃ اللہ علیہ فرمایي که چیري رافع رضی اللہ عنہ د اضطرار په حالت کي وي يعني د لوېدي په وجه مجبور وي نو رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به هغه ته د لوېدلو خرماوو د خوړلو پر اجازه ورکولو باندې اکتفاء نه وای کړې بلکه د درختي څخه د خرماوو د شکولو اجازه به یې هم ورکړې وای.

الفصل الثالث (دریم فصل)

د مخکي غصب کولو سزا

﴿۲۸۳۰﴾: عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ. رواه البخاري.

حضرت سالم رضي الله عنه دخپل پلار څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: چا چي د مخکي څه برخه په ناحقه واخيسته هغه به د قيامت په ورځ ددغي مخکي اووه طبقې پوري کښته شي. (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۹۲/۶، رقم: ۳۱۹۶.

﴿۲۸۳۱﴾: وَعَنْ يَعْلَى بْنِ مُرَّةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ أَخَذَ أَرْضًا بِغَيْرِ حَقِّهَا كَلَّفَ أَنْ يَحْمِلَ ثَرَابَهَا إِلَى الْمَحْشَرِ. رواه احمد

د حضرت يعلى بن مره رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي څوک چي په ناحقه سره د چا پر مخکه باندې قبضه ولگوي د قيامت په ورځ به هغه ته حکم وکول سي چي د هغې مخکي خاوره په خپل سر باندې د حشر ميدان ته پورته کړي. (احمد)

تخريج: الامام احمد في المسند ۱۷۲/۴.

تشریح: په ظلم او زور سره د يو چا د مخکي د غصب کولو مختلفي سزاوي بيان سوي دي، په اول فصل کي دا فرمايل سوي وه چي د قيامت په ورځ به د داسي سړي په غاړه کي د مخکي هغه ټوټه د طوق په ډول واچول سي، په اوسني حديث کي دا ذکر سوي دي چي د يو چا پر مخکه باندې په ناحقه قبضه کونکی به د قيامت په ورځ د مخکي تر اوومي طبقې پوري غرق کړل سي، دلته په دغه حديث کي دا سزا ذکر سوې ده چي د چا پر مخکه باندې په ناجائزه طريقې سره قبضه کونکی به د حشر په ورځ پر دې مجبور کړل سي چي هغه د هغه مخکي خاوره پر سر پورته کړي، په راتلونکي حديث کي په دې باره کي د سزا يو بل ډول بيانېږي.

﴿۲۸۳۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ أَيُّمَا رَجُلٍ

د حضرت يعلى بن مره رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي څوک

ظَلَمَ شَيْئًا مِنْ الْأَرْضِ كَلَّفَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَحْفِرَهُ حَتَّى يَبْلُغَ آخِرَ سَبْعِ

چي لږ مځکه هم په ظلم سره واخلي الله ﷻ به هغه ته حکم ورکړي چي هغه مځکه تر اوومي
طبقې پوري وکيندي

أَرْضِينَ ثُمَّ يُطَوَّقَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ . رواه احمد .

بيا به هغه مځکه طوق جوړه کړل سي او دهغه په غاړه کي به ورو واچول سي او هغه به تر قيامته
پوري په دغه حالت کي وي تر دې پوري چي د قيامت په ورځ به د ټولو خلکو د معاملاتو
پرېکړه وسي . (احمد) .

تخريج : الامام احمد في المسند ۱۷۳/۴ .

=====

بَابُ الشُّفْعَةِ (د شفعي بيان)

شُفْعَهُ د شُفْع څخه مشتق دی چي لغوي معنی يې د يو ځای کولو او جفت کولو ده ، او د
فقهي په اصطلاح کي هغه همسايه يا شراکت ته وايي چي د هغه په وجه يو همسايه يا
شريک ته د هغه دوهم همسايه يا دوهم شريک د خرڅېدونکي مځکي د خرڅېدونکي سرای
رانېولو يو خاص حق حاصل وي ، او دا حق يوازې د مځکي يا سرای سره مخصوص وي ، کوم
چاته چي دا حق حاصل وي هغه ته شفيع وايي ، د دغه حق نوم ځکه شفيع دی چي دغه خاص حق د
خرڅېدونکي مځکي يا سرای د شفيع مځکي يا سرای سره يو ځای کوي .

د امام شافعي ، امام مالک او امام احمد رحمه الله عليهم په نزد د شفعه حق يوازې شريک
ته حاصل دی او همسايه ته دا حق حاصل نه دی مگر د امام ابو حنيفه رحمه الله عليه مذهب دادي چي د
شفعه حق لکه څرنګه چي شريک ته ثابت دی همدارنګه همسايه ته هم ثابت دی .

د يو صحيح روايت مطابق امام احمد رحمه الله عليه هم ددې قائل دی چي د همسايه د شفيع په
ثبوت کي حدیثونه منقول دي چي بالکل د صحيح درجې دي د هغه په موجودتيا کي همسايه ته
د شفيع حق ورکولو څخه انکار کول يو بې دليله خبره ده .

د حنفي مذهب سره سم د شفيع درې درجي دي : اول خليط في النفس المبيع : يعني د خرڅېدونکي سرای په ملکيت کي څو کسان شريک وي که هغه سرای ټولو شريکانو ته وراثت کي رسيدلی وي يا هغوی ټولو په شراکت سره رانيولی وي يا ټولو ته په ګډه سره هبه سوی وي. دوهم : خليط في حق المبيع : يعني د هغه خرڅېدونکي سرای يا مخکي په ملکيت کي شريک نه وي بلکه د هغه مخکي يا سرای په حق کي شريک وي لکه حق د مرور (يعني د راتلو او تللو حق) حق مسيل (يعني د اوبو د اېستلو حق) او حق شرب (يعني د کښت و غيره د اوبو کولو لپاره د اوبو د ويالي و غيره حق).

دريم همسايه چي د هغه سرای د خرڅېدونکي سرای سره متصل وي او د هغه دواړو سرايو ديوالونه د يو بل سره لګيدلي وي او د دواړو دروازې پريوه لاره وي . ددغه درو څخه پرته بل څوک شفيع کيدای نه سي نو تر ټولو مخکي د شفع حق هغه چاته حاصلېږي چي د هغه خرڅېدونکي سرای يا مخکي په ملکيت کي شريک وي د هغه په موجودتيا کي د شفع حق نه په حقوقو کي شريک ته حاصلېږي او نه همسايه ته ، که شريک د شفع د حق څخه منع اختيار کړي نو بيا د شفع حق هغه سړي ته رسېږي کوم چي په حقوق کي شريک وي او که هغه هم منع وکړي نو بيا د شفع حق همسايه ته حاصلېږي او که همسايه هم خپل حق څخه منع اختيار کړي نو ددې څخه وروسته هيچا ته د شفع حق نه حاصلېږي .

الفصل الأول (لومړی فصل)

د شفع حق يوازي شريک ته حاصل دی که همسايه ته هم

﴿۲۸۳۳﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَضَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ مَا لَمْ يُقَسَّمْ فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِفَتْ الطَّرِيقُ فَلَا شُفْعَةَ. رواه البخاري

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلی الله علیه و سلم په هر هغه شی کي چي د شريکانو په مينځ کي تقسيم سوي نه وي د شفع حکم ورکړي دي ليکن هر کله چي حدود و ټاکل سي (يعني مشترکه مخکه په خپلو کي تقسيم سي) او د هري حصې لاره جلا سي بيا شفع باقي نه پاته کېږي . (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۰۷۱۴، رقم: ۲۲۱۳.

تشریح: کله چي د يو مخکي يا سرای څو مالکان وي نو د هغه شريکانو ته د هر يوه پر برخه باندي د شفع حق تر هغه وخته حاصل وي تر څو چي هغه مخکه يا سرای په خپلو کي وېشل

سوی نه وي که هغه مخکه یا سرای پر شریکانو و ویشل سي او د ټولو برخو لاري جلا سي نو په دغه صورت کي هیچا ته هم د شفع حق نه ترلاسه کیږي، همدارنگه دغه حدیث ددې دلیل دی چي د شفعه حق یوازي شریک ته حاصل دی همسایه ته حاصل نه دی د امام شافعي رحمته الله علیه دا مذهب دی.

د امام ابو حنیفه رحمته الله علیه په نزد همسایه ته هم د شفع حق حاصل دی، دده په نزد نور حدیثونه هم سته، او همدارنگه دده په نزد ددغه حدیث مراد دادی چي د هغه مخکي یا سرای د وېشلو څخه وروسته د شراکت شفع نه پاته کیږي نو د حدیث ددغه مفهوم اخیستلو په صورت کي د همسایه د شفع د حق څخه ایستل نه لازمیږي.

د شفع حق یوازي د مخکي او ځای سره مخصوص دی

﴿۲۸۳۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَضَىٰ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله مشترکه مخکه چي تقسیم سوې نه وي د

شُرْكَه لَمْ تُقَسَّمْ رُبْعَةً أَوْ حَائِطٍ لَا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَبِيعَ حَتَّىٰ يُؤْذِنَ شَرِيكُهُ فَإِنْ

شفع حکم ورکړي دي که کوروي یا باغ وي او فرمایلي یې دي چي په دوو شریکانو کي یو شریک ته د خپل حصې خرڅولو حق نه لري تر څو پوري چي د خپل دویم شریک څخه اجازه وا نه خلي که چیري

شَاءَ أَخَذَ وَإِنْ شَاءَ تَرَكَ فَإِذَا بَاعَ وَلَمْ يُؤْذِنْهُ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. رواه مسلم.

د دویم شریک خوښه وي په خپله دي رانیسي او یایې پرېږدي او که یو شریک د دویم شریک د اجازې څخه پرته خپله برخه خرڅه کړه نو د هغه شریک د هغې د رانیولو حقداره دي. (مسلم)

تخریج: مسلم فی الصحيح ۱۲۲۹/۳، رقم: ۱۳۴-۱۶۰۸.

تشریح ددغه حدیث شریف څخه څرگنده سوه چي د شفع حق یوازي د غیر منقوله جائیداد سره مخصوص دی، په منقوله شیانو کي لکه اسباب، حیواناتو او داسي نورو کي د شفع حق نه سته د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا مذهب دی، او بیا د شفع حق یوازي د مسلمان سره خاص نه دی بلکه د مسلمان او ذمي په مینځ کي هم د شفع حق جاري دی (ذمي هغه غیر مسلم ته وایي چي جذیه یعنی د خپل سراو مال او د خپل عزت د ساتني لپاره دیو خاص محصول په ادا کولو سره د اسلامي هیواد او سیدونکی وي).

د مشترکه مخکي یا سرای د یوې برخې د پلورلو پر وخت دوهم شریک ته خبر ورکول ضروري دي

په حدیث شریف کې د ذکر سوو الفاظو (لا یحل له... الخ) یعنې هیڅ یو شریک ته خپل برخه پلورل حلال نه دي... الخ: ددې څخه دا خبره ثابته سوه که یو مثلاً ترکه مخکې یا سرای څخه یو شریک خپل برخه پلورل غواړي نو د هغه لپاره ضروري ده چې هغه د پلورلو د ارادې پر وخت خپل دوهم شریک ته خبر ورکړي که چیرې هغه یې رانیول غواړي نو هغه برخه به رانیسي او ګڼه نو د نه خبرتیا په صورت کې هغه دوهم شریک ته دا حق حاصل دی چې هغه به د شفیع په ذریعه هغه برخه ترلاسه کړي.

همسایه ته د شفیع د حق حاصل کېدو دلیل

﴿۲۸۳۵﴾: وَعَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْجَارُ أَحَقُّ بِسَقْبِهِ. رواه البخاري.

د حضرت ابو رافع رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و سلم وفرمایيل: همسایه د نژدیوالي په خاطر د شفیع زیات حقداره دي. (بخاري)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۳۷/۴، رقم: ۲۲۵۸.

د لغاتو حل: بسقبه: وهو القرب والملاصقة (نژدېوالی).

تشریح: مطلب دادی چې همسایه د شفیع زیات حقدار دی او دا مخکې بنودل سوې ده چې د شفیع حق یوازې هغه همسایه ته وي کوم چې نژدې او متصل وي. دا حدیث په ډېر وضاحت سره د حنفیه د مذهب دلیل دی چې د شفیع حق یوازې شریک ته حاصل نه دی بلکه همسایه ته هم حاصل دی.

د همسایتوب حق

﴿۲۸۳۶﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَنْعَجُ جَارٌ جَارُهُ أَنْ يَغْرِزَ خَشْبَهُ فِي جِدَارِهِ. متفق عليه.

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و سلم وفرمایيل: هیڅوک دي خپل همسایه په دیوال کې د لرګي (میخ وغیره) د ټک و هلو څخه نه منعه کوي. (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۱۰۵، رقم: ۲۴۶۳، ومسلم ۱۲۳۰۱۳، رقم: ۱۳۶-۱۶۰۹.

تشریح: د نه منع کولو حکم په هغه صورت کي دی کله چي د لرگي بنخولو په وجه یو تاوان او ضرر نه رسیږي، د امام احمد او محدثینو په نزد پورتنی حکم د وجوب په توګه دی، امام ابو حنیفه، امام مالک او امام شافعي رحمة الله عليهم فرمایي چي دغه حکم د استحباب په توګه دی.

دلاري په اړه یو هدایت

﴿۲۸۳۷﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اخْتَلَفْتُمْ فِي الطَّرِيقِ جَعَلَ عَرْضُهُ سَبْعَ أَذْرُعٍ. رواه مسلم.

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کله چي په تاسو کي د لاري په اړه اختلاف پيداسي نو د لاري عرض (بر) اووه گزه ساتئ. (مسلم).

تخریج: مسلم في الصحيح ۱۲۳۲۱۳، رقم: ۱۴۳-۱۶۰۹.

تشریح: مطلب دادی چي پریو محکمه باندي لاره جوړه سوې وي او هلته خلک سرای جوړول غواړي نو غوره داده چي په خپلو کي په اتفاق او اتحاد سره مناسب لاره پرېږدي مګر که چيري د لاري لپاره د محکمي پر اندازه باندي اتفاق نه وي او په خپلو کي اختلاف پيداسي نو په دغه صورت کي واضح هدایت دادی چي د لاري لپاره دي اووه لاسه محکمه وټاکل سي او په دغه اووه لاسه محکمه کي دي هيڅوک سرای وغيره نه جوړوي.

په دې باره کي یو بله مسئله هم په ذهن کي راوستل پکار دي هغه داده که چيري یوه لاره د اوو لاسو څخه لویه وي نو په دغه صورت کي د هیچا لپاره دا جائز نه دي چي هغه د لاري پر محکمه قبضه وکړي او ووايي چي د لاري لپاره اووه لاسه محکمه کافي ده.

الفصل الثاني (دوهم فصل)

د غیر منقوله جائیداد بېله ضرورته خرڅول مناسب نه دي

﴿۲۸۳۸﴾: عَنْ سَعِيدِ بْنِ حُرَيْثٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت سعيد بن حريث رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي

يَقُولُ مَنْ بَاعَ مِنْكُمْ دَارًا أَوْ عَقَارًا قَبْلَ أَنْ لَا يُبَارَكَ لَهُ إِلَّا أَنْ يَجْعَلَهُ فِي

مِثْلِهِ . رواه ابن ماجه والدارمي

شوڪ چي په تاسو کي کور يا مخکه خرڅه کړي مناسب دي چي د هغه په قيمت کي برکت را نسي ترڅو چي په هغه پيسو د هغه کور يا مخکي بل مثل رانيسي . (ابن ماجه دارمي) .

تخريج: ابن ماجه في السنن ۸۳۲/۲، رقم: ۲۴۹۰، والدارمي ۳۵۳/۲، رقم: ۲۶۲۵.

تشریح: مطلب دادی چي د جائیداد (مثلا سراي، مخکه، باغ) بېله ضرورت خرڅول او د هغه په قيمت سره منقوله شيان رانيول غير مناسب دي ځکه په جائیداد کي ګټه هم ډېره وي او د هغه د تاوان خطره هم کمه وي چي غل يې نه سي غلا کولای پر خلاف د منقوله شيانو چي د هغه د غلا هر وخت ډېره وي نو د عقل او پوهي تقاضا داده چي بېله ضرورته خپل جائیداد دي نه خرڅوي او که چيري خرڅ يې کړي نو د هغه په قيمت دي نور جائیداد رانيسي .

همسايه ته د شفع حق حاصل دی

﴿۲۸۳۹﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْجَارُ أَحَقُّ بِشَفْعَتِهِ يُنْتَظَرُ

بِهَا وَإِنْ كَانَ غَائِبًا إِذَا كَانَ طَرِيقُهُمَا وَاحِدًا . رواه أحمد والترمذي وأبو داود

وابن ماجه . والدارمي

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : همسايه د شفع زيات حقدار دي که هغه نه وي پر ځاي نو د هغه انتظار دي وکړي او دا حق هغه وخت حاصل يې هر کله چي د دواړو لاره يوه وي . (احمد ترمذي ابو داود ابن ماجه دارمي)

تخريج: احمد في المسند ۳/۳۰۳، والترمذي في السنن ۳/۶۵۱، رقم: ۱۳۶۹، وابوداود في السنن ۱۳/۷۸۷، رقم: ۳۵۱۸، وابن ماجه في السنن ۲/۸۳۳، رقم: ۲۴۹۴، والدارمي ۲/۳۵۴، رقم: ۲۶۲۷.

د شفع تعلق

﴿۲۸۴۰﴾: وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ الشَّرِيكُ شَفِيعٌ وَالشُّفْعَةُ فِي

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : شريک (په هغه مخکه

کُلِّ شَيْءٍ . رواه الترمذي قال : وقد روي عن ابن أبي مليكة عن النبي ﷺ
مرسلا وهو أصح .

کي چي خرڅه کړل سي (نو د شفع حق لري او شفع په هر شی کي ده . (ترمذي) او ابن ابی مليکه
رضي الله عنه د نبي کریم ﷺ څخه مرسلا روايت کړی دی او د ازيات صحيح دي .

تخريج: الترمذي في السنن ۶۵۴۱۳، رقم: ۱۳۷۱.

تشریح: غشما و ظلما : دلته لفظ د ظلم او لفظ د بغير حق د غشما د تاکيد لپاره استعمال
سوی دی یا دا چي لفظ د ظلم د غشما د تاکيد لپاره دی مگر د بغير حق څخه مراد شفعه ده .
د ابوداؤد په کتاب (مرقاة الصعود) کي ليکلي دي چي طبراني په خپل کتاب (اوسط)
کي دا وضاحت کړی دی چي کوم څوک د حرم په حدودو کي د بيړي درخته ووهي نو د هغه لپاره
دا وعيد دی ، ځينو ويلي دي چي دلته د مدينې د بيړي درخته مراد ده ، ځيني حضرات وايي چي
د ځنگل د بيړي څخه هغه درخته مراد ده چي د هغه په سایه کي مسافر او حيوانان راحت ترلاسه
کوي او ځيني علماء وايي چي د دغه وعيد تعلق د هغه سړي سره دی چي د بل سړي د بيړي
درخته په ظلم او زور سره پرېکړي .

د بيړي د درختي پر پرېکولو باندي وعيد

﴿۲۸۲۱﴾ : وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُبَيْشٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن حبیش رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

مَنْ قَطَعَ سِدْرَةَ صَوَّبَ اللَّهُ رَأْسَهُ فِي النَّارِ . رواه أبو داود وقال : هذا الحديث

څوک چي د بيړي درخته ووهي (بيړي وهلو څخه مراد د مکې د حرم او د مدينې د حرم بيره ده او
يا هغه بيره د چا په ملکيت کي وي او په زوره او په ظلم سره يې څوک ووهي د عامو بيړو درخته
ځيني مراد نه ده) نو خداي تعالي به يې سر د ورځ ته وغورځوي . (ابو داؤد) د ابو داؤد بيان دي

مختصر يعني مَنْ قَطَعَ سِدْرَةَ فِي فَلَاةٍ يَسْتَظِلُّ بِهَا ابْنُ السَّبِيلِ وَالْبَهَائِمُ

چي د احديث مختصر دي د دې مراد دادي څوک چي د ځنگل يوه داسي د بيړو درخته ووهي
چي د هغې لاندې مسافر او حيوان پناه حاصلوي

غَشْمًا وَظُلْمًا بِغَيْرِ حَقٍّ يَكُونُ لَهُ فِيهَا صَوَّبَ اللَّهُ رَأْسَهُ فِي النَّارِ .

او په ناحقه یې پرېکړې نو د هغه سربېره د وېځ ته و غورځول سي .

تخریج: ابو داود في السنن ۵/۴۰۴، رقم: ۵۲۳۹.

د لغاتو حل: صوب: ای نکس و خفض.

تشریح شاه یو داسې شی دی چې د وېشلو احتمال نه لري او د شفع حق په هغه محکمه کې وي چې هغه د وېشلو احتمال ولري حکم نو په شاه کې شفع نه کېږي، د امام شافعي رحمته الله علیه دا مذهب دی مگر د حنفیه په نزد شفع په هره محکمه کې ثابت ده که هغه د وېشلو احتمال ولري لکه سرای، محکمه، باغ او داسې نور او که د وېشلو احتمال ونه لري لکه شاه، حمام، ژرنده او داسې نور، د حنفیه دلیل د رسول الله صلی الله علیه و آله دغه ارشاد دی (الشفعة في كل شيء) یعنې شفعه په هر شي کې ده. او د نارینه خرما په درخته کې: یعنې خو کسانو ته د خرما یو خو درختي په مشترکه توګه په وراثت تر لاسه سوې چې هغوی په خپلو کې ویشلې او س په هغوی کې یو سړی د خپل برخې د خرما د درختو سره د هغه نارینه درختي خپل حقوق هم خرڅ کړي نو شریکانو ته به د هغه په خرڅولو کې د شفع حق حاصل نه وي حکم نو خو هغه محکمه ده او نه د هغه ویشل ممکن دي.

الفصل الثالث (دریم فصل)

په غیر منقول جائیداد کې شفع

﴿۲۸۲۲﴾: عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ قَالَ إِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ فِي الْأَرْضِ فَلَا شُفْعَةَ فِيهَا وَلَا شُفْعَةَ فِي بَيْرٍ وَلَا فَحْلٍ النَّخْلِ . رواه مالك .

د حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه څخه روایت دی چې هر کله (په مشترکه محکمه کې حدونه قائم سي نو شفع نه پاته کېږي او په شاه کې شفع نسته او د نر خرما په درخته کې شفع نسته) (مالک)

تخریج: الامام احمد في الموطا ۷۱۷/۲، رقم: ۴.

بَابُ الْمُسَاقَاتِ وَالْمُزَارَعَةِ

(د مساقات او مزارعت بيان)

د مساقات صورت دادی چي د مثال په توگه زید د خپل باغ یو څه درختي بکر ته په دې شرط ورکړي چي ته دغه درختي اوبه کوه او ساتنه یې کوه بیا په هغه کي چي کومي میوې وسي نو په هغه کي نیم یا دریمه برخه یا څلورمه برخه به په خپلو کي وويشو .

د مزارعت صورت دادی چي د مثال په توگه زید خپل مځکه بکر ته په دې شرط ورکړي چي ته دغه مځکه وکړه او په هغه کي چي څه حاصلات وسي نو هغه به نیم په نیم یا دریمه برخه یا څلورمه په خپلو کي وويشو .

د مساقات او مزارعت دواړو یو مفهوم دی یعني نیم په نیم ورکول مگر یوازي دواړه فرق دی چي د مساقات تعلق د درختو سره وي او د مزارعت تعلق د مځکي سره وي او د دواړو فقهي حکم هم یو دی ، مساقات او مزارعت یعني خپل مځکه یا خپل درختي په نیمه ورکول د امام ابوحنيفه رحمته الله علیه په نزد فاسد دی او د امام شافعي ، امام مالک ، امام احمد او په حنفیه کي د امام ابویوسف ، امام محمد او نورو علماء په نزد جائز دی .

د امام ابوحنيفه رحمته الله علیه دلیل دادی چي دا یو داسي اجاره ده چي په هغه کي مزدوري مجهول او معدوم وي او بیا دا چي د رسول الله صلی الله علیه و آله څخه د مزارعت نهی ثابت ده مگر فتوا د امام ابویوسف او امام محمد رحمۃ الله علیهما پر قول ده ځکه د حنفیه په نزد هم مساقات او مزارعت جائز دی .

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د خیبر د مځکي بندوبست

﴿۲۸۳۳﴾: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَفَعَ إِلَى

د حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله د خیبر د خرماؤ درختي او

يَهُودَ خَيْبَرَ نَحْلَ خَيْبَرَ وَأَرْضَهَا عَلَى أَنْ يَعْتَمِلُوهَا مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَلِرَسُولِ اللَّهِ

مځکه یې یهودیانو ته په دې شرط ورکړې وه چي هغوی به کار کوي او پیسې به لگوي او

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَطْرُ ثَمَرِهَا. رواه مسلم وفي رواية البخاري ان النبي
 ﷺ اعطى خيبر اليهود ان يعملوها ويزرعوها ولهم شطر ما يخرج منها.

رسول الله ﷺ به د پيداوار څخه نيمه برخه اخلي . (مسلم) او د بخاري په روايت کي داسي
 راغلي دي چي رسول الله ﷺ د خيبر مځکه يهوديانو ته په دې شرط ورکړې وه چي هغوی دي
 پکښي کار او خواري کاري او په حاصلاتو کي دي برخه اخلي .

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۱۸۷۳، رقم: ۵-۱۵۵۱، البخاري في الصحيح (فتح الباري) ۴۶۲۱۴، رقم:
 ۲۲۸۵.

تشریح: خيبر د يو کلي نوم دی چي د مدينې منورې څخه تقريبا شپېته مېله په شمال کي واقع
 دی ، مخکي دا يو مشهور ځای وو چي هلته د يهودو هستوگنه وه مگر اوس دغه کلی د يو څو
 کليو مجموعه ده ددغه کلي اوبه او هوا بڼه نه ده ځکه دلته خلک د هستوگني څخه بهر کوي
 په دغه سيمه کي د خرما او نورو شيانو کرنه کيږي .

په هر حال دغه حديث د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه څخه پرته د نورو ټولو علماؤ د مذهب دليل
 دی چي مساقات او مزارعت جائز دی ، امام ابو حنيفه رحمته الله عليه فرمايي چي د خيبر مځکه او
 درختي د هغه ځای يهوديانو ته ورکول د مساقات او مزارعت سره هيڅ تعلق نه لري ځکه د خيبر
 مځکه او د هغه درختي د رسول الله ﷺ په ملکيت کي نه دي چي رسول الله ﷺ هغه د مساقات
 او مزارعت په توگه د هغه ځای يهوديانو ته ورکولي بلکه هغه مځکه هم د يهوديانو ملکيت وه
 او د هغه ځای د درختو مالکان هم يهوديان وه رسول الله ﷺ د هغوی املاک هغوی ته وسپارل
 او د هغوی د حاصلاتو څخه نيم حاصلات يې د خراج په توگه د ځان لپاره وټاکل ، د خراج دوه
 ډولونه دي ۱: خراج موظف، ۲: خراج مقاسمت .

د خراج موظف صورت دادی چي د اسلامي هيواد له خوا پر کومو خلکو باندې خراج عائد
 کيږي د هغوی څخه د ملک پاچا هر کال يو څه مال اخيستل ټاکلي وي لکه څرنګه چي د اهل
 نجران څخه به هر کال دوولس سوه جوړی اخيستل کېدې .

د خراج مقاسمت صورت دادی چي پر کومو خلکو خراج عائد کيږي د هغوی د مځکي حاصلات
 د هغه خلکو او اسلامي حکومت په مينځ کي پر يو ټاکلي مقدار باندې ويشل کيږي لکه څرنګه چي
 د اهل خيبر سره وسوه چي د هغوی د مځکي او درختو نيم حاصلات به رسول الله ﷺ اخيستل .

د مخابرت منع

﴿۲۸۳۴﴾: وَعَنْهُ قَالَ كُنَّا نُخَابِرُ وَلَا نَرَىٰ بِذَلِكَ بَأْسًا حَتَّىٰ زَعَمَ رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَىٰ عَنْهَا فَتَرَكْنَاهَا مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ. رواه مسلم

د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي موږ به مخابره (يو ډول سود) کوي او دامو بده نه گڼله تر دې پوري چي يوه ورځ رافع بن خديج رضي الله عنه وويل چي رسول الله ﷺ د مخابري څخه منعه کړېده نو بيا موږ په دې وجه سره پرېښوده. (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۱۷۹/۳، رقم: ۱۵۴۷-۱۰۶.

د لغاتو حل: مخابر: اي نزارع او نقول بجواز المزارعة ونعتقد صحتها.

تشریح: مخابرت هغه مزارعت ته وايي چي د هغه ذکر په مخکني حديث کي سوی دی، د امام ابو حنيفه رحمه الله عليه په نزد مزارعت ممنوع دی ځکه دا حديث د هغه دليل دی.

په مزدوری د مخکي ورکولو ذکر

﴿۲۸۳۵﴾: وَعَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ قَيْسٍ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمَّايَ

حضرت حنظله بن قيس رضي الله عنه د رافع بن خديج رضي الله عنه څخه روايت کوي چي رافع بن خديج وويل: ماته زما اکاگانو ويلي دي چي

أَنَّهُمْ كَانُوا يُكْرُونَ الْأَرْضَ عَلَىٰ عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا يُنْبِتُ

د رسول الله ﷺ په زمانه کي به مخکه په دې شرط ورکوله چي د کښتو د ويالو پر غاړه چي کومه

عَلَى الْأَرْبَعَاءِ أَوْ شَيْءٍ يَسْتَتْنِيهِ صَاحِبُ الْأَرْضِ فَهَئَانَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

غله پيدا سي نو هغه د مخکي په اجرت کي د مالک حق دي او پاته کښت د هغه دي څوک چي خوري او محنت وکړي يا په دې طريقه سره به مخکه د کرلو لپاره ورکوله چي د مخکي يوه ټکړه به يې جلا کوله او د دې پيداوار به د هغه حق گڼل کيدي نبي کریم ﷺ موږ د دې څخه

وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ فَقُلْتُ لِرَافِعٍ فَكَيْفَ هِيَ بِالدرهم والدنانير فَقَالَ لَيْسَ

منعه کړو راوي وايي ما د رافع رضي الله عنه څخه پوښتنه وکړه چي مخکه د درهم او دينار په عوض کي ورکول سي نو بيا څه حکم دي؟ هغه وويل چي

بَهَا بَأْسٌ وَكَانَ الَّذِي نُهِيَ عَنْ ذَلِكَ مَا لَوْ نَظَرَ فِيهِ ذُووُ الْفَهْمِ بِالْحَلَالِ

په دې کي څه حرج نسته او د کوم شی څخه چي منعه سوې ده که عقلمند خلک غور او فکر

وَالْحَرَامِ لَمْ يُجِزْهُ لِمَا فِيهِ مِنَ الْمَخَاطَرَةِ . متفق عليه .

و کړي نو د دې اجازت به ورنه کړي ځکه چي په دې کي خطرې دي . بخاري او مسلم

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۵۱۵، رقم: ۲۳۴۶، و مسلم ۱۱۸۳۱۳، رقم: ۱۱۵-۱۵۴۷.

د لغاتو حل: الاربعاء: جمع ربيع وهو النهر الصغير الذي يسقى المزارع (لنبتی).

تشریح: د خپلي مخکي په کښت ورکولو لپاره دوه صورتونه ذکر سوي دي چي د هغو څخه

رسول الله ﷺ منع فرمايلې ده او هغه د علماؤ په نزد هم محل نهې دي کوم چي د مزارعت د جواز

قائل دي، د مزارعت په اړه مختلف حديثونه نقل سوي دي ځکه کوم علماء چي مزارعت جائز

گڼي نو هغوی هم خپل مذهب د حديث څخه ثابتوي او هغه علماء هم د حديث څخه استدلال

کوي چي د هغوی په نزد مزارعت جائز نه دي يعني د دواړو طرفه د علماء لپاره د تاويل دروازه

خلاصه ده.

دا خبره مخکي بنوول سوې ده چي اکثر علماء مزارعت جائز گڼي او امام ابو حنیفه رحمه الله عليه د هغه

د عدم جواز قائل دی مگر د حنفیه دوه جلیل القدر امامان يعني امام ابویوسف او امام محمد

رحمة الله عليهما د جواز قائل دي چي کله د ضرورت لپاره وي ځکه نو په حنفي مذهب کي هم

فتوا پر دې خبره ده چي مزارعت جائز دی .

د مزارعت یو منع صورت

﴿۲۸۳۶﴾: وَعَنْ رَّافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ كُنَّا أَكْثَرَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ حَقْلًا وَكَانَ

د حضرت رافع بن خديج رحمه الله څخه روايت دی چي موږ د مدينې منورې او سيدونکي زيات

کښت کروونکي وو

أَحَدُنَا يُكْرِي أَرْضَهُ فَيَقُولُ هَذِهِ الْقِطْعَةُ لِي وَهَذِهِ لَكَ فَرُبَّمَا أُخْرِجَتْ ذِهِ وَلَمْ

او په موږ کي به ځينو په دې شرط په کرايه خپله مخکه ورکوله چي د مخکي دومره برخه زما

لپاره ده او دومره مخکه ستا لپاره ده او زیاتره به داسي کيدل چي

تُخْرِجُ ذَهَبًا فَتَنْهَاهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . متفق عليه .

کله به د مخکي په هغه برخه فصل وسو او کله به په بله برخه نور رسول الله ﷺ د دې څخه منعه وفرمايل . (بخاري او مسلم) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۵۱۵، رقم: ۲۳۳۲، و مسلم ۱۱۸۳۱۳، رقم: ۱۱۷-۱۵۴۷.

د لغاتو حل: حقا: (ای الزرع) کښت.

خپل مخکې بل ته د کښت لپاره په رعایت ورکول غوره ده

﴿۲۸۳۷﴾: وَعَنْ عَمْرِو قَالَ قُلْتُ لِمَا وَسَّ لَوْ تَرَكْتُ الْمَخَابِرَةَ فَإِنَّهُمْ يَزْعُمُونَ

د حضرت عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې ما طاوس ته وویل: که تا مخاېره پرېښودلې نو به تره به وه ځکه د خلکو خیال دي

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْهُ قَالَ أَبِي عَمْرُو إِنِّي أُعْطِيهِمْ وَأُغْنِيهِمْ

چې رسول الله ﷺ د دې څخه منعه کړېده. طاوس وویل: ای عمره! زه کښت کرونکي ته مخکې ورکوم او د هغوی کومک کوم

وَأَنَّ أَعْلَمَهُمْ أَخْبَرَنِي يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَنْهَ

او یو لوی عالم یعنی ابن عباس رضی الله عنه ماته ښودلې دي چې نبی کریم ﷺ د دې څخه منعه نه ده

عَنْهُ وَلَكِنْ قَالَ أَنْ يَمْنَحَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهِ خَرْجًا

مَعْلُومًا . متفق عليه .

فرمایلي بلکه دا یې فرمایلي دي چې کښت لپاره خپل یو ورور ته مخکې ورکول د دې څخه به تر دي چې په هغه باندې یې ټاکل سوي محصول واخلي . (بخاري او مسلم) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۴۱۵، رقم: ۲۳۳۰، و مسلم ۱۱۸۴۱۳، رقم: ۱۲۰-۱۵۵۰.

د لغاتو حل: خر جا: ای اجرا. (مزدوري)

تشریح: مطلب دادی چې مزارعت خو داسي وي چې څه ورکړل سي او څه واخيستل سي يعني خپل مخکې ورکړل سي او د هغه په عوض کي د هغه د حاصلاتو څخه یو برخه واخيستل سي

مگر ددې برعکس که د چا سره احسان وکړل سي په دې توگه چي هغه ته خپل مخکې پرته د يو برخي د اخيستلو څخه عاريتا ورکړل سي او هغه گټه ځيني تر لاسه کړي نو دا غوره ده .

خپل مخکې بېکاره مه پرېږدئ

﴿۲۸۳۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيُزِرْهَا أَوْ لِيَمْنَحْهَا أَخَاهُ فَإِنْ أَبَى فَلْيُمْسِكْ أَرْضَهُ . متفق عليه .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : چا سره چي مخکې وي نو هغه له پکار ده چي هغه مخکې په خپله وکړي يا يو خپل مسلمان ورور ته دي ورکړي او که دا دواړي خبري يې خوښي نه وي نو بيا دي خپله مخکې د ځانه سره وساتي . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۲۵، رقم: ۲۳۴۰، رقم: ۲۶۳۲، ومسلم ۱۱۷۶/۳، رقم: ۱۵۳۹-۸۹.

تشریح: شيخ مظهر رحمته الله عليه وايي چي ددغه حديث سره سم انسان ته پکار دي چي هغه د خپل مال څخه گټه تر لاسه کړي د چا سره چي مخکې وي نو هغه بايد په خپل مخکې کي کښت وکړي چي د هغه حاصلات په لاس راوړي او که په يو وجه هغه خپله کښت نه سي کولای نو بيا دي هغه مخکې يو مستحق مسلمان ورور ته عاريتا ورکړي چي په هغه کي په محنت او مشقت کولو سره روزي تر لاسه کړي ، په دغه صورت کي به د انساني اخلاق او همدردۍ تقاضا هم پوره سي او هغه ته به ثواب هم په برخه سي مگر که چيري هغه په دغه دواړو صورتو کي يو صورت هم خوښ نه کړي او خپل مخکې د ځان سره پرېږدي نو دغه آخري حکم ددغه دواړو صورتونو پر ترک کولو او د مزارعت پر اختيارولو باندي د تنبيه له مخي ورکړل سوی دی چي د خپل مال څخه نه په خپله گټه تر لاسه کوي او نه بل چا ته گټه رسوي . ځيني وايي چي ددغه جملې (نو بيا دي خپل مخکې د ځان سره وساتي) ددې معنی داده که يو سړی د مخکي د عاريتا قبلولو څخه انکار وکړي نو خپل مخکې دي د خپل ځان سره وساتي په دغه صورت کي به دغه حکم د اباحت په توگه وي .

په کښت کي د بوختيا په وجه د جهاد پر پرېښودلو وعيد

﴿۲۸۳۹﴾: وَعَنْ أَبِي أَمَامَةَ أَنَّهُ رَأَى سِكَّةً وَشَيْئًا مِنْ آلَةِ الْحَرْثِ فَقَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا يَدْخُلُ هَذَا بَيْتَ قَوْمٍ إِلَّا أَدْخَلَهُ الذَّلَالُ . رواه البخاري .

حضرت ابو امامه رضی اللہ عنہ چي د یوي (هل) او د کښت څه سامان وليدي نو وه یې ویل چي ما د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم څخه دا اورېدلي دي په کوم کور کي چي دا سامان داخل سي الله تعالي په هغه کي ذلت او خواري دا خلوي (د دې څخه مراد دادي چي ټول خلک په ذراعت بوخت نسي جهاد دي هم کوئ او نور کارونه دي هم کوي). (بخاري).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۸۵، رقم: ۲۳۲۱.

تشریح: ددغه حدیث څخه په دې غلط فهمۍ کي اخته کېدل نه دي پکار چي د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په نزد زراعت ناخوښه یا معیوب دی او نه د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم مقصد د کښت کونکو مذمت کول دي بلکه په حقیقت کي ددغه ارشاد مقصد د جهاد ترغیب ورکول دي او دا اگاهي ورکول دي چي په زراعت کي په بوختیا سره جهاد پرې نه ښودل سي که یو سړی د خپل ضرورت د پوره لپاره د زراعت کسب اختیاروي نو ظاهره ده چي دا یو ناخوښه خبره نه ده او نه داسي سړی په وعید کي داخل دی.

ځيني علماء فرمایي چي ددغه وعید تعلق د هغو کسانو سره دی چي د دین د دښمنانو یا د هغوی د هیواد د سرحد سره متصل او سیدونکي وي که داسي خلک خپل ټوله توجه زراعت ته وکړي او د جهاد ضرورت او ارزښت هر کړي نو دښمن به پر هغوی غالب سي او د هغه نتیجه به دا وي چي هغوی به د خپل دښمن په لاس ذلیل او خواری سي.

الفصل الثانی (دوهم فصل)

د یو چا مخکه یېله اجازې مه کړئ

﴿۲۸۵۰﴾: عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ زَرَعَ

د حضرت رافع بن خديج رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایي: څوک چي کښت وکړي

فِي أَرْضٍ قَوْمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ فَلَيْسَ لَهُ مِنَ الزَّرْعِ شَيْءٌ وَلَهُ نَفَقَتُهُ. رواه

الترمذي و ابو داؤد وقال الترمذي هذا حديث غريب.

د چا په مخکه کي د هغه د اجازت څخه پرته نو ټول کښت د مخکي د مالک دي او پر مالک باندي یوازي د کښت کرلو خرڅ دي. (ترمذي ابو داؤد) او په ترمذي کي دا حدیث غریب گڼل سوي دي.

تخریج: الترمذي في السنن ۶۴۸۸۳، رقم: ۱۳۶۶، و ابو داؤد ۶۹۲۸۳، رقم: ۳۴۰۳.

تشریح: مطلب دادی که د یو چا په مځکه کې د مالک د اجازې او خوښۍ څخه پرته یو څوک کښت وکړي نو د هغه مځکې ټول حاصلات به د مالک وي مگر که چیرې کښت کونکي په هغه مځکه کې تخم پاشلی وي نو هغه به مالک بېرته ورکوي ددې څخه پرته نور هیڅ هغه ته نه تر لاسه کېږي د امام احمد رحمته الله علیه دا مذهب دی.

مگر نور علماء وایي چې په داسې صورت کې د مځکې حاصلات به د کښت کونکي وي البته د هغه لپاره به دا ضرورت وي چې هغه دي د مځکې تاوان مالک ته ورکړي د حنفیه د ځینو علماؤ دا قول دی او ابن مالک رحمته الله علیه وایي چې پر داسې سړي باندي د مځکې د قبضې د ورځني څخه د هغه کښت څخه د مځکې د خالي کېدو تر ورځې پوري د هغه مځکه معاوضه واجب ده او د هغه چې څه حاصلات وي هغه به د هغه سړي وي.

الفصل الثالث (دریم فصل)

د مزارعت ثبوت

﴿۲۸۵۱﴾: عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ مَا بِالْمَدِينَةِ أَهْلُ بَيْتِ

حضرت قیس بن مسلم رحمته الله علیه د ابو جعفر رحمته الله علیه څخه روایت کوي چې په مدینه کې د مهاجرینو

هَجْرَةَ إِلَّا يَزْرَعُونَ عَلَى الثُّلُثِ وَالرُّبْعِ وَزَاعَ عَلِيٍّ وَسَعْدُ بْنُ مَالِكٍ وَعَبْدُ اللَّهِ

داسې هیڅ یو کور نه وو چې د مځکې پر دویمي، دریمي او څلورمې باندي کښت نه کړي او حضرت علی رحمته الله علیه سعد بن مالک رحمته الله علیه او عبد الله

مَسْعُودٌ وَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَالْقَاسِمُ وَعُرْوَةُ وَآلُ أَبِي بَكْرٍ وَآلُ عُمَرَ

بن مسعود رحمته الله علیه عمر بن عبد العزیز رحمته الله علیه قاسم رحمته الله علیه عروه د ابو بکر رحمته الله علیه اولاد د عمر رحمته الله علیه

وَآلُ عَلِيٍّ وَابْنُ سِيرِينَ وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَسْوَدِ كُنْتُ أَشَارِكُ عَبْدَ

اولاد د علی رحمته الله علیه اولاد او ابن سیرین دي ټولو خلکو زمینداري کوله د عبد الرحمن بن اسود رحمته الله علیه بیان دي مابه د عبد الرحمن

الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدٍ فِي الزَّرْعِ وَعَامَلَ عُمَرُ النَّاسَ عَلَى أَنْ جَاءَ عُمَرُ بِالْبَذْرِ مِنْ

بن یزید شرکت کي کښت کوي او د حضرت عمر رضي الله عنه د خلکو سره دا معامله وه که حضرت عمر رضي الله عنه تخم د خانه څخه ورکړي

عِنْدِهِ فَلَهُ الشَّطْرُ وَإِنْ جَاءُوا بِالْبَذْرِ فَلَهُمْ كَذَا. رواه البخاري

نو د پيداوار نيمه برخه به اخلي او که کښت کروونکي تخم خپله راوړي نو د هغه هغومره برخه ده. (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۰۵، تعليقا.

تشریح: ميرک شاه رحمته الله عليه وايي چي د بخاري د عبارت او د هغه د تشریح څخه دا معلومېږي چي د حضرت ابو جعفر رحمته الله عليه عبارت پر لفظ د والربع باندې ختم سوی دی او ددې وروسته د زارع څخه تر اخره پوري ټول عبارت خپله د بخاري دی او دا ټول آثار (يعني د صحابي يا تابعي اقوال) دي چي بخاري بېله اسناده نقل کړي دي، د مشکوٰۃ د مؤلف لپاره ضروري وه چي هغه د روايت په پای کي رواه بخاري تعليقا ليکلي وای.

=====

بَابُ الْإِجَارَةِ (د اجارې بيان)

د اجارې معنی د يو شي په کرایه ورکول دي او د شريعت په اصطلاح کي د اجارې مفهوم دادی چي د خپل يو شي د گټي بل څوک مال جوړول. په فقهي توگه قياس دا وایي چي په اجاره کي گټه معدوم وي ځکه نو د اجارې جائز کېدل نه دي پکار، مگر شريعت د خلکو د احتياج او ضرورت له کبله دا جائز گرځولي ده، او اجاره د حديث او اثارو څخه ثابت ده.

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د اجارې جواز

﴿۲۸۵۲﴾: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغْفَلٍ قَالَ زَعَمَ ثَابِتُ بْنُ الضَّحَّاكِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُزَارَعَةِ وَأَمَرَ بِالْمُؤَاجَرَةِ وَقَالَ لَا بَأْسَ بِهَا. رواه مسلم.

د حضرت عبدالله بن مغفل رضي الله عنه څخه روايت دی چي ثابت بن ضحاک رضي الله عنه بيان کوي چي نبي

کریم ﷺ د مزارعت څخه منع فرمایلي ده او محکمه په اجاره ورکولو سره یې امر کړي دي او فرمایلي یې دي چي په اجاره کي هېڅ حرج نسته. (مسلم)

تخریج: مسلم فی الصحيح ۱۱۸۴/۳، رقم: ۱۱۹-۱۵۴۹.

تشریح: د مزارعت څخه منع فرمایلي ده په دې کي د مزارعت څخه مراد د مزارعت هغه صورتونه دي چي د هغه عدم جواز معلوم او متقین دی او د هغه یادونه په تېر باب کي سوې ده.

﴿۲۸۵۳﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اخْتَجَمَ فَأَعْطَى الْحَجَّامَ أَجْرَهُ وَاسْتَعَطَّ. متفق عليه.

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وینه وکښل او وینه کښونکي ته یې اجرت (مزدوري) ورکړ او په پزه کي یې دوا هم واچول. (بخاري)

تخریج: البخاري فی الصحيح (فتح الباري): ۱۴۷/۱۰، رقم: ۵۶۹۱، و مسلم ۱۲۰۵/۳، رقم: ۶۵-۱۲۰۲.

تشریح: د دغه حدیث څخه معلومه سوه چي د ویني کښلو کسب او اجاره مباح دي او علاج کول جائز دی.

رسول الله ﷺ په مزدوری پسونه پیولي دي

﴿۲۸۵۳﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا بَعَثَ اللَّهُ

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: هېڅ یو نبي داسي نه دي

نَبِيًّا إِلَّا رَعَى الْغَنَمَ فَقَالَ أَصْحَابُهُ وَأَنْتَ فَقَالَ نَعَمْ كُنْتُ أُرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطٍ لِأَهْلِ مَكَّةَ. رواه البخاري.

راېدل سوي چي هغه څاروی نه وي څرک کړي، اصحابو کرامو رض ځيني پوښتنه وکړه او تاسو هم؟ نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: هو ما به هم د مکې د خلکو پسونه د څو قیراطو په اجرت څرول. (بخاري)

تخریج: البخاري فی الصحيح (فتح الباري): ۴۴/۱۴، رقم: ۲۲۶۲.

تشریح: د نبوت د فريضې ادا کول چي د کومو او صافو او خصوصياتو حامل وي يا داسي به ووايو چي نبي ته د خپلو ذمه داريو د پوره کولو لپاره د ټولني سره چي کوم نژدې ربط او تعلق

وي د هغه لپاره دا ضروري وه چي د دعوت او تبليغ او اصلاح او لارښووني پر هراړخ باندي د تراني د افرادو په مينځ کي د اجنبیت او غیریت دېوال حائل نه وي، د قدرت له خوا په پیل کي نبي ته یو داسي تربیتي او آزمائشي دور څخه تېرېدل وي چي د هغه ځيني مرحلې خو په ظاهره د ډېري لاندي سطح معلومېږي مگر د نتائجو او اثراتو په اعتبار هغه مرحلې ډیر کارآمد ثابت سوي دي همدارنگه یوه مرحله د پسونو پیل هم دي دا که څه هم ډېر معمولي شی معلومېږي مگر که غور وکړل سي نو معلومه به سي چي د پسونو پیل د محبت، شفقت، محنت، مشقت، یو تر بله رابطه او تعلق او د عامي خیر خواهي یو غوره سبق دی چي د یو رهبر او مصلح د ژوند بنيادي وصف دی، هر نبي ځکه پسونو پیولي دي چي د دغه تجربې څخه د تېرېدو وروسته د امت د ساتني او شفقت او د ټولني سره د ربط او تعلق حقيقي جذبه په پوره ژوند کي پیدا سي او د قوم له خوا پر پېښېدونکي هري سختي او مصیبت باندي د صبر او تحمل قوت ور په برخه سي او په دغه ذریعه سره هغه ته حقيقي خلوت او یوازوالي هم تر لاسه کیدی چي د نبي د ابتدائي ژوند یو مطلوب وي.

مزدور ته د مزدوري پر نه ور کولو وعید

﴿۲۸۵۵﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اللَّهُ ثَلَاثَةٌ أَنَا

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: خدای تعالی فرمایلي دي: د قیامت په ورځ به زه د درو کسانو سره

خَصُّهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أُعْطِيَ بِي ثُمَّ غَدَرَ وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ

جگړه کوم. ۱- یو خو هغه کس دي چي هغه زما په نامه سره عهد یا معاهده وکړه او بیا یې ماته کړي ۲- د هغه کس سره چي ازاد انسان خرڅ کړي او د هغه قیمت و خوري.

وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوَفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِ أَجْرَهُ. رواه البخاري.

۳- د هغه کس سره چي یو سړی په مزدوري ولگوي او د هغه څخه پوره کار واخلي او بیا مزدوري ور نه کړي. (بخاري).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴/۴۱۷، رقم: ۲۲۲۷.

تشریح: په دغه حدیث شریف کي د داسي درو کسانو څرگندونه سوي ده چي د قیامت په ورځ به د الله تعالی د قهر او غضب نښه وي په دوی کي اول سړی هغه دی چي د الله تعالی په نامه

يعني دهغه په نامه په قسم اخیستلو سره یو عهد او معاهده کوي او بیا هغه ماتوي ، د عهد او معاهدې پابندي په هر صورت کي یو ضروري شی دی مگر د انسان د شرافت او انسانیت تقاضا داده چي هغه عهد او معاهده پوره کړي د یوې معاهدې بېله عذره ختمول د انساني شرف خلاف کار هم دی او د انسانیت توهین هم دی مگر که یو څوک یو عهد او معاهده د الله په نامه سره وکړي نو د بیا پوره کول ډېر زیات ضروري کیږي ځکه چي څوک د الله تعالی په نامه عهد او معاهده ماتوي نو هغه به د الله تعالی د غضب مستحق وي .

دوهم سړی هغه دی چي یو آزاد انسان خرڅوي ، د انساني شرف توهین تردې زیات نورڅه کیدای سي چي یو انسان د ځان په ډول یو بل انسان د بازار مال گرځوي او د هغه رانیول او پلورل کوي داسي سړی به هم د قیامت په ورځ په عذاب کي اخته وي .
دلته دا نکته په ذهن کي راوستل پکار دي چي په پورتنی حدیث کي (د هغه د قیمت خوړلو) قید محض د زیاتي تنبیه لپاره دی مطلب یې دادی چي یو آزاد انسان خرڅول د یو لوی گناه خبره ده که د هغه قیمت و خوري او که یې ونه خوري .

دریم هغه سړی دی چي یو مزدور د خپل کار د پوره کولو لپاره په مزدوري ولگوي او هغه ته د کار د ختمولو څخه وروسته خپل مزدوري ورنه کړي دا یو ډېر د نفرت وړ کار دی د یو سړي محنت د هغه د ژوند قیمتي سرمایه وي چي د هغه په ترلاسه کولو سره د هغه مزدوري نه ورکول د انسانیت خلاف کار دی د څومره ظلم خبره ده چي یو غریب د خپل نس د کولو لپاره د یو چا سره مزدوري وکړي مگر د هغه د محنت مزدوري هغه ته ورنه کړل سي د داسي سړي په باره کي هم ګوم چي د مزدور مزدوري نه ورکوي الله تعالی دا خبرداری ورکړی دی چي داسي سړی به د قیامت په ورځ د دغه انساني ظلم سزا خامخا ترلاسه کړي .

دم کوونکی اجرت اخیستلای سي

﴿۲۸۵۶﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ نَفَرًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چي د نبی کریم صلی الله علیه و آله د اصحابو یوه ډله د یو کلي سره

مَرُّوا بِبَاءٍ فِيهِمْ لَدِيغٌ أَوْ سَلِيمٌ فَعَرَضَ لَهُمْ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَاءِ فَقَالَ هَلْ

نژدې تېرېدل چي په هغه کي یو سړی مار یا لږم چیچلي وو د کلي څخه و هغه ته یو سړی راغلی

او پوښتنه یې ځیني وکړه چي آیا

فِيكُمْ مِنْ رَاقٍ إِنَّ فِي الْمَاءِ رَجُلًا لَدِيغًا أَوْ سَلِيمًا فَانْطَلَقَ رَجُلٌ مِنْهُمْ فَقَرَأَ

په تاسو کې یو څوک دم کونکي سته؟ په کلي کې یو سړی مار یا لږم چیچلي دي. په اصحابو کرامو کې یو کس ور سره سو او د کلي والاؤ سره یې په څو پسونو پرېکړه وکړه

بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ عَلَى شَاءٍ فَبَرَأَ فَجَاءَ بِالشَّاءِ إِلَى أَصْحَابِهِ فَكَرِهُوا ذَلِكَ وَقَالُوا

او په ناروغه باندې یې سورة فاتحه جف کړه ناروغه په قراره سو نو هغه پسونه یې د ځانه سره راوړل کله چې خپل ملګرو ته راوړسېدې نو اصحابو کرامو د پسونو د اجرت په اخیستو اعتراض وکړ او ویې ویل چې

أَخَذْتُ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ أَجْرًا حَتَّى قَدِمُوا الْمَدِينَةَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخَذَ

تاد خداي تعالي په کتاب باندې مزدوري اخیستې ده داؤ چې دوی و مدینې منورې ته را ورسېدل او نبی کریم ﷺ ته یې وویل چې

عَلَى كِتَابِ اللَّهِ أَجْرًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ

فلاني سړی د الله تعالي په کتاب باندې اجرت اخیستی دی نبی کریم ﷺ ورته و فرمایل: (په دې کار کې خو) د الله تعالي په کتاب باندې اجرت اخیستل د

عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللَّهِ. رواه البخاري وَفِي رِوَايَةٍ أَصَبْتُمْ أَقْسِمُوا وَاضْرِبُوا إِيَّائِي مَعَكُمْ سَهْمًا.

ټولو څخه زیات مناسب دي. (بخاري) او په یو بل روایت کې دا الفاظ دي چې نبی کریم ﷺ و فرمایل: تاسو ښه وکړل پسونه په خپلو مینځو کې ووېشئ او ماته هم یوه برخه را کړئ.

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۹۸۱۱۰، رقم: ۵۷۳۷،

تشریح: د لفظ سلیم او لفظ لدیغ دواړو یوه معنی ده یعنې مار چیچلی، د روایت په الفاظو کې د لدیغ او سلیم لفظ د راوي لفظي شک ظاهروي یعنې راوي د دواړو الفاظو په نقل کولو سره دا ظاهروي چې چاته دا په یاد نه دي چې دلته لفظ د لدیغ ویل سوی وو او که لفظ د سلیم، علامه طیبی رحمه الله علیه دا وایي چې اکثر لفظ د لدیغ پر هغه سړي باندې اطلاق کېږي کوم چې لږم

چیچلی وي او د سلیم لفظ اطلاق پر هغه سړي کيږي کوم چي مار چیچلی وي ، په دغه صورت کي به ویل کيږي چي دلته راوي ته د معنی په اعتبار شک دی چي یا خو هغه سړی لږم چیچلی وو یا مار چیچلی وو .

ځیني علماء وايي چي کوم صحابي د سورة فاتحې په ویلو سره دم کړی وو هغه ابوسعید خدری رضی الله عنه وو او د صحابه کرامو هغه ډله پر دېرش کسانو مشتمله وه ، په دې اعتبار سره د سورة فاتحې ویونکي صحابي دېرش پسونه اخیستي دي .

رسول الله صلی الله علیه و آله په ځینو پسو کي د خپل برخي لپاره ځکه وفرمایل چي هغه صحابه هم خوشحاله سي او په دې هم پوه سي چي د سورة فاتحې په ویلو سره دم کولو په عوض کي حاصلیدونکی پسه بېله شکه حلال دی .

ددې څخه معلومه سوه چي د قرآن کریم د آیاتونو او ذکر الله په ذریعه دم کول او د هغه شکرانه اخیستل جائز دي ، عامل روحانیات یعنی د قرآن کریم د آیاتونو او نورو منقولو دعاوو په ذریعه علاج کونکی که د خپل عمل یعنی تعویذ او دم کولو شکرانه واخلې نو په دې کي څه شرعي قباحه نه سته مگر ددې څخه دا نتیجه نه سي اخیستل کیدای چي د تلاوت قرآن اجرت اخیستل جائز دي ځکه چي په دغه دواړو کي فرق دی او هغه دا چي د قرآن کریم تلاوت یو عبادت دی او د عبادت قیمت اخیستل قطعاً جائز نه دي او پریو ناروغ او مصیبت زده سړي باندي د قرآن کریم په ویلو سره دم کول او د هغه د برکت څخه شفاء ترلاسه کېدل عبادت نه دی نو ددې شکرانه اخیستل جائز دي .

ددې څخه دا ثابته سوه چي د مصحف (قرآن کریم په کتابي صورت کي) پلورل، رانیول او په مزدوري باندي ددغه کتابت کول او ددین نور کتابونه په مزدوري باندي لیکل جائز دي همدارنگه متاخرینو (یعني وروستني علماء) د قرآن کریم تعلیم هم پر دې قیاس کړی دی او وايي چي د قرآن کریم د تعلیم مزدوري اخیستل جائز دي حال دا چي متقدمین (یعني د پخوانۍ زمانې علماء) لکه امام ابوحنیفه رحمته الله علیه او داسي نور علماء د قرآن کریم پر تعلیم باندي د مزدوري اخیستلو ته حرام ویلي دي .

الفصل الثانی (دوہم فصل)

د غیر شرعی دم اجرت حرام دی

﴿۲۸۵۷﴾: عَنْ خَارِجَةَ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ عَمِّهِ قَالَ أَقْبَلْنَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ

خارجہ بن صلت رضی اللہ عنہ د خپل اکا رضی اللہ عنہ څخه روایت کوي چي موږ د رسول الله ﷺ څخه رخصت سوو

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاتَيْنَا عَلَى حَيٍّ مِنَ الْعَرَبِ فَقَالُوا إِنَّا أَنْبِئُكَ أَنْكُمْ قَدْ

او د خپل وطن په لور روان سو چي د شپې لخوا يوه د عربو قافله زموږ سره تېرېدل نو هغوی و

جِئْتُمْ مِنْ عِنْدِ هَذَا الرَّجُلِ بِخَيْرٍ فَهَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ دَوَاءٍ أَوْ رُقِيَّةٍ فَإِنَّ

موږ ته وويل : موږ ته معلومه سوې ده چي تاسو د نبي کریم ﷺ د خير (يعني قران) سره

راغلي ياست، ايا ستاسو سره څه دوا يا دم نسته ؟

عِنْدَنَا مَعْتُوهَا فِي الْقِيُودِ قَالَ فَقُلْنَا نَعَمْ فَجَاءُوا بِمَعْتُوهِ فِي الْقِيُودِ قَالَ

په موږ کي يو لېونی په زولنو کي سته چي د هغه علاج وکړي. موږ ورته وويل هو، وروسته يې

يو لېونی په ځنځيرو تړلي راوستی

فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ غُدُوَّةً وَعَشِيَّةً أَجْمَعُ بُزَاقِي ثُمَّ أَتَفَلُّ

ما په هغه باندې تر درو ورځو پوري سهار او ماښام سورة فاتحه چف کړه په دې طريقه سره چي

ما به په خوله کي ناوړي جمع کولې او په سورة فاتحه ويلو سره به مي په هغه باندې موږلې

فَكَانَ مَا أَنْشَطَ مِنْ عِقَالٍ فَأَعْطَوْنِي جُعًا فَقُلْتُ لَا حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى

نو (په دريمه ورځ) هغه روغ رمت سو نو هغوی ماته د دې اجرت را کوي او ما ورته وويل تر

څو پوري چي زه د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه ونه کړم اجرت نه اخلم

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ كُلْ فَلَعَبْرِي مَنْ أَكَلَ بِرُقِيَّةٍ بَاطِلٍ لَقَدْ أَكَلَتْ بِرُقِيَّةٍ

حَقٍّ. رواه احمد وابوداؤد.

نبي کریم ﷺ د پوښتني وروسته را ته وفرمايل : وه يې خوره په خپل عمر دي مي قسم وي
څوک چي په درواغو باندې جادو کوي او د هغه څه خوري هغه بدکوي خو تا په حقه سره
خوړلې ده . (احمد ابو داؤد)

تخريج: احمد في المسند ۵/ ۲۱۰، وابدود في السنن ۷۰۶/۳، رقم: ۳۴۲۰.

تشریح: باطل منتر داسي دم ته وايي چي په هغه کي د ستورو، پيريانو او د الله تعالی څخه پرته
د نورو شيانو ذکر وي او د هغوی څخه مرسته غوښتل سوې وي، داسي عمليات چي د غير الله
د ذکر يا د غير الله څخه د مرسته غوښتلو په وجه وي دا غير شرعي دي لکه څرنگه چي د هغه
اختيارول ناجائز دي همدارنگه د هغه مزدوري خوړل هم حرام دي .

حق منتر هغه دم او عملياتو ته وايي چي په هغه کي ذکر الله او د قرآن کریم آیاتونه وي که د
هغه تعلق د ويلو سره وي او که د تعويد وغيره په شکل کي د ليکلو سره وي .

د حديث الفاظ فلعمري (يعني قسم دی زما په ژوند) ددې څخه دا اشکال واقع کيدای
سي چي د الله تعالی څخه پرته د نورو شيانو قسم اخيستل منع دي نو بيا رسول الله ﷺ د خپل
ژوند قسم څرنگه واخيستی، ددې جواب دادی چي لفظ د فلعمري څخه دا مراد نه دی بلکه دا
په اصل کي د عربو د کلام يو خاص لفظ دی چي د اکثرو خبرو په دوران کي د هغوی پر ژبه
جاري وي، يا به دا وويل سي چي دا د هغه وخت واقعه ده کله چي د غير الله د قسم خوړلو منع نه
وه سوې .

علامه طيبي رحمه الله فرمايي چي کيدای سي رسول الله ﷺ ته ددا ډول قسمونو اخيستلو
اجازه سوې وي نو ددې تعلق ه د هغه شيانو سره وي کوم چي د رسول الله ﷺ سره مختص دي
چي هغه د رسول الله ﷺ لپاره جائز وه او د نورو لپاره جائز نه دي .

د مزدور په مزدورۍ ورکولو کي زنده کوي

﴿۲۸۵۸﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
أَعْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرَقُهُ . رواه ابن ماجه .

د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : مزدور ته د هغه د
خولو د وچېدو تر مخه خپله مزدوري ورکړئ . (ابن ماجه)

تخريج: ابن ماجه في السنن ۸۱۷/۲، رقم: ۲۴۴۳.

﴿۲۸۵۹﴾: وَعَنِ الْحُسَيْنِ ابْنِ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لِلسَّائِلِ حَقٌّ وَإِنْ جَاءَ عَلَى فَرَسٍ . رواه احمد وابوداؤد في المصابيح مرسل .

د حضرت حسين بن علي عليه السلام څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د سوال کوونکي حق دي اگر چي پر آس سپور راسي . (يعني سوال کوونکي ته څه ناڅه يو شی ورکول پکار دي)
(احمد ابو داؤد او په مصابيح کي مرسل دي) .

تخريج: احمد في المسند ۲۰۱۱، رقم: ۱۶۶۵.

تشریح: ددغه حديث شريف مقصد دا تعليم ورکول دي چي سوال کوونکی خالي لاس جوابول نه دی پکار که څه هم هغه د سوال کولو لپاره پر آس راغلی وي ، نو د هغه سوال دي پوره کړل سي ، قاضي رحمه الله ويلي دي چي سوال کوونکی خالي لاس مه استوی که څه هم هغه په داسي حالت کي تاسو ته راغلی وي چي د هغه پر مستغني کېدو باندي دلالت کوي ځکه تاسو بايد دا فکر وکړئ که چيري هغه ته د سوال کولو حاجت نه وي نو هغه به ولي د سوال لاس غزولای او تاسو ته په يې خپل ځان ذليل او خوار کولای .

دا حديث په ظاهره ددغه باب سره هيڅ تعلق نه لري پرته ددې چي څخه دا وويل سي چي سوال کوونکي ته بايد يو څه ورکړل سي يعني دا د هغه د سوال اجرت دی نو ددې مناسبت سره دغه حديث په باب الاجاره کي نقل سوی دی .

ددغه حديث په اسنادو کي علماؤ ويلي دي چي امام احمد رحمه الله خو دا ويلي دي چي ددغه حديث اصل نه سته ، امام ابو داؤد رحمه الله په دې کي سکوت اختيار کړی دی ، ددې مطلب دادی چي د هغه په نزد ددغه حديث د استدلال وړ دی ، په مصابيح کي دغه حديث ته مرسل ويل سوي دي مگر تحقيقي خبره داده چي دا مسند دی د مصابيح په ځينو نسخو کي لفظ د مرسل هم مذکور نه دی .

الفصل الثالث (دریم فصل)

د مزدوری په اړه د حضرت موسی عليه السلام ذکر

﴿۲۸۶۰﴾: عَنْ عُتْبَةَ بْنِ النُّذَرِ قَالَ كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عتبه بن نذر رضي الله عنه څخه روايت دی چي موږ د رسول الله ﷺ سره ناست وو چي

فَقَرَأْتُ سَمِ حَتَّى إِذَا بَلَغَ قِصَّةَ مُوسَى قَالَ إِنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ آجَرَ نَفْسَهُ

نبي كريم ﷺ سورة طسم د موسى ﷺ تر کيسې پوري ولوست او ويې فرمايل: حضرت موسى ﷺ

ثَمَانِي سِنِينَ أَوْ عَشْرًا عَلَى عِفَّةٍ فَرَجِهَ وَطَعَامٍ بَطْنِهِ. رواه احمد وابن ماجه.

د اتو يا لسو کلو پوري مزدوري وکړه او دا يوازي د دې لپاره چې خپله شرمگاهه د حرامو څخه وساتي او د نس لپاره غذا تياره کړي. (احمد ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۸۱۷/۲، رقم: ۲۴۴۴. لم نجده عند الامام احمد.

تشریح: طسم يعني په سورة قصص کي د حضرت موسى ﷺ يادونه ده په هغه کي بنوول سوي دي ي حضرت موسى ﷺ مدين ته ورسيدی نو هلته د حضرت شعیب ﷺ سره يې ملاقات وسو بيا د هغه د لور سره د حضرت موسى ﷺ نکاح وسوه او حضرت موسى ﷺ د هغه په عوض کي خپل ځان د حضرت شعیب ﷺ په مزدوری کي ولگوی، رسول الله ﷺ د دغه سورت په تلاوت کولو سره چې کله د حضرت موسى ﷺ دغه يادوني ته ورسيدی نو پورتنی ارشاد يې وفرمايه. د شرمگاهه ساتلو څخه مراد نکاح ده، د دې تفصيل دادی چې حضرت موسى ﷺ د حضرت شعیب ﷺ د لور سره په دې معاهده نکاح وکړه چې زه به اتلس کاله پوري ستاسو پسونه پيايم، يعني تر دو مړه وخته پوري د پسو پېول هغه د خپل بنځي مهر وگرځوی، د هغوی په شريعت کي دا جائزه چې د ازاد سړي خدمت د هغه د بنځي مهر وگرځول سي مگر د حضرت موسى ﷺ په دغه معامله کي دا احتمال هم دی چې هغه به د خپل بنځي مهر بل څه ټاکلی وي او د پسو پېول به يې د احسان په توگه قبول کړي وي.

د خاوند خدمت د بنځي مهر کيدای سي که يا؟

په دې باره کي د علماء فقهي اختلاف دی، حنفي علماء وايي چې دا جائزه دي چې د يوې بنځي نکاح د هغه شي په عوض کي وکړل سي چې د هغه ازاد خاوند د مثال په توگه تريو کال پوري د هغې خدمت کوي مگر دا جائزه دي چې د بنځي نکاح د هغه شي په عوض کي وکړل سي چې د هغې د خاوند غلام د مثال په توگه تريو کال پوري د هغې خدمت وکړي، د شافعي علماء په نزد د ځينو کارو د مزدوری او خدمت په عوض کي صحيح کله چې مستاجر له او مخدوم فيه معلوم او متعين شی وي.

د دیني تعلیم پر ور کولو باندې د اجرت مسئله

﴿۲۸۶﴾: وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ رَجُلٌ أَهْدَى إِلَيَّ

د حضرت عبادہ بن صامت رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې ما وویل یا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم! ما به یوه سړی ته قرآن کریم ښودي نو هغه و ماته په هبه کې را کړه

قَوْسًا مِّنْ كُنْتُ أَعْلِمُهُ الْكِتَابَ وَالْقُرْآنَ وَلَيْسَتْ بِمَالٍ وَأَرْمِي عَلَيْهَا فِي

یوه لینده او دا چې لینده څه مال نه دي زه به په دې باندې د خدای تعالیٰ په لاره کې غزا کوم،

سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ إِنْ كُنْتَ تُحِبُّ أَنْ تُطَوَّقَ طَوْقًا مِّنْ نَّارٍ فَاقْبُلْهَا. رواه ابوداؤد وابن ماجه.

نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم راته وفرمایيل: که ته دا (خبره) خوښوې چې ستا په غاړه کې د اور طوق واچول سي نو دا هديه قبوله کړه. (ابوداؤد ابن ماجه).

تخریج: سنن ابی داؤد ۷۰۱۱۳، رقم: ۳۴۱۶، وابن ماجه ۷۳۰۱۲.

د لغاتو حل: وليست بمال (ای عظیم) ډېر.

تشریح: لیندۍ مال نه دی، د حضرت عبادہ رضی اللہ عنہ دا مراد وو چې لیندۍ داسې شی نه دی چې په مال یا مزدورۍ کې وشمېرل سي بلکه دا خو د جنگ یو سامان دی چې د الله تعالیٰ په لاره کې به یې زه استعمالوم، په دې توګه چې په جهاد کې به زه د دې په ذریعه غشي ولم مګر رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم هغه خبردار کړ چې دغه لیندۍ که څه هم تا ته د کلام الله د تعلیم د مزدورۍ په توګه حاصل سوې نه ده او نه دا یو داسې شی دی چې مزدوري وګڼل سي مګر په دې کې هم څه شک نه سته چې دا به ستا هغه اخلاص ختم کړي کوم چې ستا د خدمت تعلیم محور وو، او د هغه څخه په سرشاد کېدو سره تا هغه خلکو ته د قرآن او دین تعلیم ورکړی وو نو ستا لپاره دا مناسب دي چې ته دغه لیندۍ قبوله نه کړې، کوم علماء چې د قرآن او دیني تعلیم پر ورکولو باندې د اجرت اخیستلو ته حرام وایي هغوی د دغه حدیث ظاهري مفهوم څخه استدلال کوي.

=====

بَابُ إِحْيَاءِ الْمَوَاتِ وَالشَّرْبِ

(دورانې مځکي ابادول او اوبه کولو بيان)

په نهایه کي لیکلي دي چي موات هغه مځکي ته ویل کیږي چي په هغه کي نه کښت وي ، نه سرای او نه د هغه یو څوک مالک وي ، او په هدایه کي لیکلي دي چي موات هغه مځکي ته وایي چي د اوبو څخه د قطع کېدو یا تر ډېرو اوبو لاندې کېدو په وجه د کرنې وړ نه وي یا په هغه کي یو داسي شی وي چي د کرنې څخه مانع وي او داسي مځکه چي عادي یعنی قدیم وي د هغه څوک نه وي یا د اسلامي پاچاهۍ مملوک وي او د هغه د مالک معلومات نه وي او هغه مځکي د کلي څخه دومره لیري وي که یو سړی د کلي پر غاړه باندې په درېدو سره اواز پورته کړي نو د هغه اواز هغه مځکي ته ونه رسیږي نو هغه مځکه موات ده .

د احياء موات څخه مراد دادی چي د هغه مځکي ابادول او د هغه مځکي د ابادولو صورت دادی چي یا خو په هغه مځکه کي سرای جوړ کړل سي یا په هغه کي درختي ولگول سي یا په هغه کي کښت وکړل سي یا هغه اوبه کړل سي او یا هغه یو کړل سي .

د دغه ډول مځکي يعني د موات شرعي حکم دادی چي کوم څوک هغه مځکه اباده کړي هغه د دغه مځکي مالک دی مگر په دې باره کي د علماؤ لږ اختلاف دی او هغه دا چي امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ فرمایي چي د هغه مځکي د ابادولو لپاره د امام (يعني حکومت) اجازه اخیستل شرط دي ، د امام شافعي او صاحبینو (يعني د حنفیه امام ابو یوسف او امام محمد) په نزد اجازه شرط نه ده .

د شرب لغوي معنی د څښلو ده او د شریعت په اصطلاح کي د دغه لفظ مفهوم دادی چي د اوبو څخه د گټې اخیستلو هغه حق چي د څښلو لپاره ، د فصل او باغ اوبه کولو ، او د حیواناتو د اوبو کولو لپاره هر انسان ته حاصل وي ، اوبه چي تر څو پوري په خپل معدن (يعني دریاب ، تالاب وغیره) کي وي نو هغه د یو چا ذاتي ملکیت نه دی ځکه بېله خاصوالي هر انسان د هغه څخه د گټې اخیستلو حق لري چي د هغه څخه منع کول د هیچا لپاره جائز نه دي .

مگر په دې باره کي د دریابو ، ویالو ، تالابو او ځینو نورو اوبو کي چي لوبښي ور څخه د کیږي فرق دی چي د هغه تفصیل د فقهي په کتابو کي موجود دی ، دلته یوازي په دې پوه سئ چي د حنفي مذهب سره سم د دریاب پر اوبو باندې د ټولو انسانانو یو ډول حق دی که هغه څوک

د اوبو څېښلو لپاره استعمال کړي که مځکه په اوبه کړي او که یو څوک د ویا له په ذریعه د هغه اوبه خپل مځکي او باغ ته بوځي په هیڅ صورت کي هم څوک د دریاب د اوبو څخه منع نه سي کولای او نه چاته دا حق دی چي څوک منع کړي، د دریاب د اوبو څخه گټه اخیستل او د سپورمۍ، لمر او هواء څخه د گټي اخیستلو په ډول دي چي الله تعالی دغه نعمتونه بېله تخصیصه د کائناتو د هر فرد لپاره عام کړي دي، د دغه شیانو څخه گټه اخیستل د یو سړي یا یو خاص ډلي سره مخصوص نه دي بلکه د دې څخه په گټه اخیستلو کي ټول یو ډول شریک دي.

همدارنگه د څاه او ویا له پور اوبو باندې د ټولو حق دی مگر که یو سړی دا وغواړي چي د یو څاه یا ویا له پور اوبو څخه د موات احیاء وکړي یعنې وېرانه مځکه کي کښت وکړي نو په دغه صورت کي به هغه خلکو ته چي د چا په سیمه کي هغه څاه یا ویا له وي د منع کولو حق حاصل دی که څه هم هغه سړی په وېرانه مځکه کي په اوبو بېولو سره د هغه څاه یا د هغه ویا له پور اوبو کي کمی او تاوان واقع کیږي یا نه واقع کیږي ځکه چي د هغوی په سیمه کي د څاه یا ویا له پور کېدو په وجه د هغوی پر اوبو هغوی ته په هر حال یو حق حاصل دی او کومې اوبه چي په یو لوبښي یا تالاب وغیره کي وي نو د هغه لوبښي او تالاب والا ملکیت کیږي د دې مطلب دادی چي په هغه اوبو کي د هر سړي حق وي هر څوک چي یې غواړي تر لاسه کولای یې سي مگر کله چي هغه یو ښکاری و نیسي نو د هغه په قبضه کي په راتلو سره د هغه ښکاری ملکیت سي او پر هغه د پاته خلکو حق ساقط سي او که چیري یو څاه یا ویا له یا چین په داسي مځکه کي وي چي د یو خاص سړي ملکیت وي نو هغه سړي ته به دا حق حاصل وي که هغه وغواړي نو هغه په خپل حدود کي د اوبو غوښتونکي باندې پابندي ولگوي په شرط د دې چي د اوبو هغه غوښتونکی سړی هلته د یو داسي نژدې ځای څخه اوبه تر لاسه کولای سي چي د بل په ملکیت کي نه وي او که چیري هلته د نژدې ځای څخه د اوبو تر لاسه کول ممکن نه وي نو بیا هغه مالک ته دي وویل سي چي یا خو هغه خپل د خپل څاه یا ویا له څخه د اوبو راوړلو اجازه ورکړي یا هغه ته اجازه ورکړي چي هغه هلته په ورتلو سره اوبه تر لاسه کړي مگر په دې شرط چي هغه د څاه یا ویا له پور غاړي ته تاوان ونه رسوي.

که په موات مځکه کي یو څاه و کښل سي نو د هغه مځکي ابادونکي ته دا حق نه دی چي د هغه څاه څخه خلک منع کړي ځکه چي د ابادولو په وجه څرنگه چي هغه مځکه د هغه په ملکیت کي راغلې ده همدارنگه د هغه څاه اوبه د هغه په ملکیت کي نه دي که هغه یو داسي سړی منع کړي چي هغه د څاه څخه خپله اوبه را کښل غواړي یا حیوان په اوبه کوي او د اوبو څخه د

حاصلید و په صورت کي خپله د هغه یا د هغه د حیوان د هلاکت بېره وي نو هغه ته به ددې اجازه وي چي هغه په زور سره د هغه شاه خڅه اوبه تر لاسه کړي که څه هم ددې مقصد لپاره هغه ته جنگ کول پکار سي او په هغه جنگ کي د وسلې را اخیستلو ضرورت هم پېښ سي .

شاه بېله شکه د یو چا ذاتي ملکیت کیدای سي مگر د هغه شاه اوبه د شاه والا ملکیت نه وي بلکه هغه د هر چا لپاره مباح دي پر خلاف د هغه اوبو چي چا په خپل لوښي کي اچولي وي چي هغه ذاتي ملکیت دی .

که چيري یو څوک د تندي خڅه بې حاله وي او د هغه سړي خڅه اوبه وغواړي کوم چي خپل په لوښي کي اچولي وي او هغه د اوبو ورکولو خڅه انکار وکړي نو د هغه تېري سړي دا حق دی چي هغه په زور د هغه خڅه اوبه واخلي په شرط ددې چي د اوبو نه تر لاسه کېدو په صورت کي د مرگ بېره وي او هغه دي په جنگ کي وسله وغیره نه استعمالوي ، دا بالکل داسي ده لکه څرنګه چي یو سړی د لوږي خڅه مړ کيږي او د یو چا خڅه خوراک وغواړي او هغه خوراک نه ورکوي نو هغه ته دا حق دی چي د خپل ځان ساتني لپاره د هغه خڅه په زور خوراک واخلي مگر هغه ته په جنگ کي وسلې وغیره استعمالولو قطعاً اجازه نه سته .

ځيني علماء وايي که یو سړی د خپل شاه خڅه اوبه نه ورکوي نو په دې باره کي په زور د اوبو تر لاسه کولو غوره درجه داده چي د هغه شاه د خاوند سره بېله وسلې استعمالولو جګړه وکړي او ددې اجازه هم ځکه ورکړل سوې ده چي د اوبو په ډول د الله تعالی د نعمت خڅه یو څوک منع کول ګناه ده او په جګړې سره تر لاسه کول به د هغه په حق کي د سزا قائم مقام وي .

الْفَضْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

دوراني مځکي ابادونکی د هغه مالک دی

﴿۲۸۲﴾: عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ عَمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ قَالَ عُرْوَةُ قَضَى بِهِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي خِلَافَتِهِ . رواه البخاري .

د حضرت بي بي عائشې رض خڅه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي یو ناآباده مځکه آবাদه کړي چي د بل چا ملکیت نه وي نو هغه د دې مځکي حقداره دی ، عروه وايي

حضرت عمر رضي الله عنه په خپل خلافت کي د دې حديث په مطابق پرېکړه کړې وه. (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۸۱۵، رقم: ۲۳۳۵.

تشریح: د عروه رحمة الله عليه دغه الفاظ چي حضرت عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په زمانه کي د دې مطابق فيصله کړې وه، دغه الفاظ د دې خبري دليل دي چي دا حديث منسوخ نه دی.

د يو څرخي د ځان لپاره خاص کول منع دي

﴿۲۸۲۳﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ الصَّعْبَ بْنَ جَثَّامَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا حَتَّى إِلَّا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ. رواه البخاري.

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي صعب بن جثامه رضي الله عنه بيان وکړ چي ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه دا اورېدلي دي چي د وښو لرونکې مځکه د خدای تعالی او د هغه د رسول ده. (د) هیچا لپاره هغه د ځان لپاره مخصوصه کول جائز نه ده. (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۴۱۵، رقم: ۲۳۷۰.

تشریح: حمی (د حاء په زبر سره) هغه مځکي ته وايي چي په هغې کي د څارويو لپاره وابنه ساتل کيږي او په هغه کي د بل چا د څارويو د څرولو اجازه نه وي.

د حديث مطلب دادی چي دا مناسب نه ده چي د الله تعالی او د هغه د رسول د اجازې څخه پرته يو مځکه يوازي د خپل څارويو لپاره خاص کړل سي او په هغه کي د نورو خلکو د څاريو د څرولو څخه پابندي وي، ددغه حکم ضرورت داسي پېښ سو چي د جاهليت په زمانه کي دا رواج وو چي په کومه مځکه کي به وابنه او اوبه وې هغه به د عربو سردارانو د خپلو څارويو لپاره خپل خاص د څرولو ځای جوړوی چي په هغه کي به دهغوی څخه پرته د نورو خلکو څارويو ته بالکل اجازه نه وه، رسول الله صلى الله عليه وسلم د دې څخه منع وفرمايل مگر بيا هم رسول الله صلى الله عليه وسلم په جهاد کي د کار راتلونکو آسانو او اوبنانو او په زکوة کي د راتلونکو څارويو لپاره داسي خاص څرخي قائمو کړ او اجازه ورکړې وه مگر اوس د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه وروسته هيڅ يو حاکم او سردار ته دا جائز نه ده چي هغه يو څرخي د ځان لپاره يا د بل چا لپاره خاص کړي.

په دې باره کي د علماؤ مختلف قولونه دي چي د هيڅ فرد چا لپاره بلکه د اکثر مسلمانانو لپاره هم د يو څرخي خاصول جائز دي او که څنگه؟، ځيني حضرات وايي چي دا جائز دي لکه څرنګه چي رسول الله صلى الله عليه وسلم د جهاد د آسانو او اوبنانو لپاره او په زکوة کي د راتلونکو څارويو

لپاره د خر حای خاصو لو اجازه ورکړې وه، مگر ځینې حضرات دې ته هم ناجائز وایي په شرط ددې چې یو خر حای خاص کول د بناریانو د تکلیف او پریشانی باعث وي.

د کښتو پر او بو باندې یو جگړه او د رسول الله ﷺ فیصله

﴿۲۸۶۳﴾: وَعَنْ عُرْوَةَ قَالَ خَاصَمَ الزُّبَيْرُ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ فِي شَرِيحٍ مِنْ

د حضرت عروه رضی الله عنه څخه روایت دی چې د ابو ب د لویو ویالو په خاطر د زبیر رضی الله عنه او د انصارو تر

الْحَرَّةِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اسْقِ يَا زُبَيْرُ ثُمَّ أُرْسِلَ الْمَاءُ إِلَى جَارِكَ فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ

مینځ جگړه پیدا سوه مقدمه رسول الله ﷺ ته ورسېده نو نبي کریم ﷺ وفرمایل: (ای) زبیره! ته خپل کښت اوبه کړه او وروسته اوبه د خپل همسایه و لور ته پرېږده انصاري چې دا پرېکړه واورېدل نویي وویل:

أَنْ كَانَ ابْنُ عَمَّتِكَ فَتَلَوْنَ وَجْهَهُ ثُمَّ قَالَ اسْقِ يَا زُبَيْرُ ثُمَّ احْبِسُ الْمَاءَ حَتَّى

تاسو د اسي پرېکړه ځکه وکړه چې زبیر ستاسو د اکا زوی دی، په دې اورېدو سره د نبي کریم ﷺ د مخ رنگ بدل سو او ویي فرمایل: زبیره! خپل کښت اوبه کړه او اوبه د کښت د باندې مه پرېږده کله چې

يَرْجِعَ إِلَى الْجَدْرِ ثُمَّ أُرْسِلَ الْمَاءُ إِلَى جَارِكَ وَاسْتَوْعَى النَّبِيُّ ﷺ اللَّهُ عَلَيْهِ

کښت ښه اوبه سي نو د ویالې رخ د همسایه و لور ته کړه غرض دا چې نبي کریم ﷺ و زبیر رضی الله عنه ته پوره حق ورکړ (ځکه چې ویاله د زبیر د کښت سره څرمه وه او کښت یې پورته وو او د انصاري کښت کښته او ځیني ليري وه)

وَسَلَّمَ لِلزُّبَيْرِ حَقَّهُ فِي صَرِيحِ الْحُكْمِ حِينَ أَحْفَظَهُ الْأَنْصَارِيُّ كَانَ أَشَارَ

عَلَيْهَا بِأَمْرِ لَهَا فِيهِ سَعَةٌ. متفق عليه.

انصاري نبي کریم ﷺ ته قهر ور وستلي وو او هغه مخکي فیصله د دوی دواړو په گټه وه. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۴/۵، رقم: ۴۵۸۵، ومسلم ۱۸۲۸/۴، رقم: ۱۲۹-۲۳۵۷.

د لغاتو حل: شراج: مسایل الماء، احدها شرجة. الجدر: قيل هو الجدار (دېوال).

تشریح حضرت عروه ابن زبیر بن العوام د سترو تابعینو څخه دي، هغه وخت په مدینه کي چي کوم اووه فقیه کسان وه او د هغوی علم او فضل پر ټولو حاوي وو په هغوی کي یو حضرت عروه رضی الله عنه هم دی، د هغه مور مشهوره صحابیې بی اسماء رضي الله عنها ده چي د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه لور وه او د هغه پلار حضرت زبیر رضی الله عنه مشهور صحابي او د رسول الله صلی الله علیه و آله د اکا د لور بي بي صفیه بنت عبدالمطلب زوی وو، د حضرت زبیر رضی الله عنه یو خاصیت دا هم دی چي قدیم الاسلام دی یعني د رسول الله صلی الله علیه و آله د دعوت په شروع کي په اسلام مشرف سوی وو هغه وخت یې عمر شپاړلس کاله وو، یوې خوا ته یې دغه سعادت وو چي په دومره کم عمر کي د اسلام په دولت مشرف سوی دی او بلي خوا ته د هغه د ظالم اکا شقاوت وو چي هغه د اسلام راوړلو په جرم کي هغه ته ډول ډول سزاوي او تکلیفونه ورکول تر دې چي هغه بدبخت د صراط مستقیم څخه د لیري کولو لپاره په دود کي اچولی وو مگر دغه کم عمره ماشوم به ټول تکلیفونه زغمل او د اسلام په لاره کي چي یې کوم قدم پورته کړی وو د وروسته کېدو پر ځای به پر مخ تللی، د نبی کریم صلی الله علیه و آله سره یې په ټولو غزاوو کي گډون کړی دی او د اسلام د بهرغ لوړولو لپاره یې د مېړاني او شجاعت جوهر بنوولی دی، رسول الله صلی الله علیه و آله چي کوم خوشبخته صحابه کرامو ته په دغه دنیا کي د جنت زیری ورکړی وو او هغوی ته عشره مبشره ویل کیږي په هغوی کي حضرت زبیر رضی الله عنه هم دی.

د حضرت زبیر رضی الله عنه یوه واقعه ده چي ده او یو انصاري د یو ویالې په ذریعه خپلي مخکي اوبه کولې، یو وار د دوی په مینځ کي د اوبو په باره کي دا جگړه را منځته سوه چي انصاري به ویل مخکي به زه خپل مخکه اوبه کوم او حضرت زبیر رضی الله عنه به ویل چي مخکي به زه خپل مخکه اوبه کوم، کله چي دا خبره سخته سوه او هغوی په خپل منځ کي صلح ونه کړای سول نو د رسول الله صلی الله علیه و آله په خدمت کي حاضر سول، د موقع نوعیت داسي وو چي د حضرت زبیر رضی الله عنه مخکه پر لوړه باندي وه او ویالې ته نژدې هم وه او د انصاري مخکه لاندي وه او د ویالې څخه لیري هم وه، د قاعدې سره سم اوبه مخکي د حضرت زبیر رضی الله عنه د مخکي څخه تېرېدلې، نو رسول الله صلی الله علیه و آله د دغه صورت سره سم منصفانه فیصله وکړل چي مخکي دي زبیر رضی الله عنه خپل مخکه اوبه کړي او وروسته دي د هغه همسایه انصاري خپل مخکه اوبه کړي، د حق د صداقت د شعور ضائع کونکی انسان جبلت دا وي چي هر کله هغه په یو معامله کي پر حق باندي نه وي او د هغه په وجه فیصله د هغه د خواهش پر خلاف وي نو هغه پر ځای د دې چي په قبلولو سره د انصاف فیصله

و مني هغه داسي وکړل چي د فيصله کونکي پر فيصله باندي يې د جانبداري الزام ولگوي ، دلته هم داسي و سول هغه انصاري پر حق نه وو ځکه د رسول الله ﷺ له خوا چي کومه فيصله وسوه نو د هغه فيصلې په شوق سره د قبلولو پر ځای هغه دا وويل چي زير ﷺ ستاسو د ترور زوی دی ځکه تاسو داسي فيصله وکړه ، په داسي کولو سره هغه پر رسول الله ﷺ باندي د جانبداري الزام ولگوي چي د يو منصف او عادل لپاره د ذهني اذيت څخه لوی بل هيڅ سبب نه سي جوړيدای چي د هغه پر منصفانه فيصله باندي د جانبداري او عصبيت الزام ولگول سي . انصاري چي دا خبره وکړه نو د غصې سختو جذباتو د رسول الله ﷺ د مخ مبارک رنگ بدل کړ او د هغه نتيجه دا سوه چي د رسول الله ﷺ فيصلې د دغه صريح حکم صورت اختيار کړي چي زير ! اوس ته خپل حق پوره واخله او هغه دا چي نه يوازي ته خپل مخکې اوبه کړه بلکه مخکې په پوره توگه اوبه کړه هغه ته په ښه ډول اوبه ورکړه کله چي ستا مخکې ترپولو پوري ډکه سي نو بيا د ويالې رخ د دغه انصاري مخکي ته کړه .

د روايت د آخري جملو مطلب دادی چي په شروع کي رسول الله ﷺ کومه فيصله کړې وه په هغه کي حضرت زير ﷺ ته اشاره هم وه چي خپل يو څه حق د احسان له مخي د خپل همسايه لپاره پرېږده چي ستا کار هم وسي چي د انصاف غوښتنه ده او د انصاري سره هم څه رعايت وکړل سي ، که څه هم پر تا واجب نه دي مگر په معاملاتو کي د غوره والي پيدا کولو له مخکي مناسب دي مگر هغه انصاري چي د فيصلې قبلولو څخه انکار وکړ نو بيا رسول الله ﷺ حضرت زير ﷺ ته د خپل پوره حق تر لاسه کولو حکم وکړ .

اوس پاته سوه دا خبره چي د رسول الله ﷺ په شان کي د هغه انصاري د دغه بې ادبي سبب څخه وو نو ځيني حضرات وايي چي هغه به د رسول الله ﷺ د بې ادبي او ذهني اذيت کي د اخته کولو هيڅ موقع د لاسه نه ورکول بيا دا سوال پيدا کيږي چي کله هغه منافق وو نو هغه ته انصاري ولي ويل کيږي ؟ ددې جواب دادی چي هغه ته انصاري په دغه مناسبت سره ويل دي چي هغه د انصارو د قبيلې سره تعلق درلودی ، د انصارو په قبيلو کي ځيني منافقان هم مثلاً عبد الله ابن أبي او داسي نور .

دلته يو بل سوال پيدا کيږي چي کله هغه منافق وو او هغه د رسول الله ﷺ په شان کي دومره لويه بې ادبي کړې ده نو هغه ته سزا ولي ور نه کړل سوه د هغه سمدستي قتلول پکار وه نو په دې اړه دا ويل کيږي چي هغه ته د د سزا نه ورکولو سبب يا خو د هغه تاليف يعني د الفت او رعايت له مخي د هغه پر حق لاره بهول وه يا د رسول الله ﷺ صبر او تحمل د هغه قتلول خوښ نه

کړل چي همېشه د منافقانو پر ايذاء رسولو او تکليف ورکولو باندي ظاهريدي، بيا که چيري هغه قتل سوی وای نو د اسلام مخالفينو به طعنه ورکولای چي محمد ﷺ خو خپل ملگري وژني ځکه منافقانو به په هر حال په ظاهري توگه ځان ته مسلمان ويل او د رسول الله ﷺ د ملگرتيا اظهار به يې کوی .

د ځينو علماؤ تحقيق دادی چي هغه انصاري مؤمن وو مگر غصې د هغه زړه او دماغ داسي کړی وو چي د هغه څخه په پريشانۍ کي د رسول الله ﷺ په شان کي بې ادبي وسوه . والله اعلم .

کومي اوبه چي تر تاسو زياتي وي هغه مه منع کوی

﴿۲۸۶۵﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَمْنَعُوا فَضْلَ الْمَاءِ لِتَمْنَعُوا بِهِ فَضْلَ الْكَلْبِ . متفق عليه .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : مه منع کوی زياتي اوبه چي په هغه سره بيا د وښو زيات کښت منع کيږي ، (يعني په دې خيال سره که اوبه منعه سي نو خلک به هلته واښه نه شنه کوي ځکه چي په عموم کي واښه هلته کرل کيږي چيري چي اوبه وي) . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۱۵، رقم: ۲۳۵۴، ومسلم ۱۱۹۸۱۳، رقم: ۱۵۶۶-۲۷.

تشریح: په عامه توگه څاروي په هغه ځای کي څرول کيږي چيري چي اوبه وي ځکه نو که چيري څاروي د اوبو څښلو څخه منع کړي نو خلک به خپل څاروي چيري څروي ، همدارنگه د اوبو څخه د منع کولو مطلب به دا وي چي تاسو بالواسطه په واښو کي د څرولو څخه منع ياست او واښه د څارويو د عامي غذا کېدو په وجه د څارويو لپاره ډېر ضروري دي ځکه نو ددې څخه منع کول صحيح نه دي، نو رسول الله ﷺ منع وفرمايل چي څاروي د اوبه کولو څخه هيڅوک مه منع کوی چي ددې په وجه په واښو کي د څرولو څخه منع لازم نه سي ، د ضرورت څخه زيات قيد ځکه لگول سوی دی که اوبه او واښه د خپل ځان او خپلو څارويو د ضرورت په قدر وي نو په دغه صورت کي د خپل ضرورت مقدم کولو کي څه پروا نه سته مگر که چيري تر ضرورت زيات وي نو بيا د بل چا منع کول بالکل نامناسب خبره ده .

﴿۲۸۲۶﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمْ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلی الله علیه و فرمایيل : د قیامت په ورځ به خدای تعالی د درو کسانو سره خبري نه کوي

اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ رَجُلٌ حَلَفَ عَلَى سِلْعَةٍ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهَا أَكْثَرُ

او نه به د هغوی ولور ته د رحمت په نظر وگوري : ۱- هغه کس چي خپل سامان خرڅوي او قیمت د هغه شی کم وي خو قسم پراخلي چي دا ماته په گرانه پروت دي

مِمَّا أُعْطِيَ وَهُوَ كَاذِبٌ وَرَجُلٌ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ لِيَقْتَطَعَ بِهَا

۲- هغه کس چي د مازدیگر څخه وروسته قسم خوري چي هغه به د دې مسلمان مال نه

مَالَ رَجُلٍ مُسْلِمٍ وَرَجُلٌ مَنَعَ فَضْلَ مَاءٍ فَيَقُولُ اللَّهُ الْيَوْمَ أَمْنَعُكَ فَضْلِي

رانيسي . ۳- هغه کس چي د زیاتو اوبو د چنبلو څخه یې منعه کړي د دې کس په اړه الله تعالی فرمایي : تا له هغه زیاتو اوبو چي تانه وي پیدا کړي څوک منعه کول نن ورځ زه ستا څخه خپل

كَمَا مَنَعْتَ فَضْلَ مَا لَمْ تَعْمَلْ يَدَاكَ . متفق عليه و ذکر حدیث جابر فی

باب المنهي عنها من البيوع .

فضل و کرم منعه کوم . (بخاري او مسلم) او د جابر رضي الله عنه په اړه حدیث به د ((رانیولو او پلورلو)) د ممنوعاتو په باب کي بیانېږي .

تخریج : البخاري فی الصحيح (فتح الباري) : ۴۳۸۵، رقم : ۲۳۶۹، و مسلم ۱۰۳۸۱، رقم : ۱۷۳-۱۰۸.

تشریح د مازدیگر څخه وروسته تخصیص یا خو د دې لپاره دی چي ټینگ قسمونه په دغه وخت کي اخیستل کیږي او یا دغه تخصیص د دې لپاره دی چي د مازدیگر څخه وروسته وخت ډېر د فضیلت او برکت وخت دی ځکه نو دغه وخت د درواغو قسم اخیستل ډېره ګناه لري .

د دې سره چي اوبه تا په خپل لاس سره نه وي را کښلی یعني الله تعالی پر هغه سړي طعن کوي که هغه اوبه ستا د قدرت منونکي وي او تا هغه پیدا کړی وي نو ستا دغه عمل به د یو موزون هم وي مگر په دغه صورت کي کله چي هغه اوبه محض زما په قدرت سره پیدا سوي وي او ما

هغه د يو عام نعمت په توگه د ټولو مخلوقاتو لپاره مباح کړي وي نو بيا ستا دغه مجال به څرنگه وي چي ته د الله تعالی مخلوق د دغه نعمت څخه منع کړي .

که څه هم څاه او وياله د انسان په محنت سره په وجود کي راځي مگر د دغه اصل شي يعني اوبه يوازي د الله تعالی په قدرت سره پيدا کيږي که يو سړی څاه وکاږي يا وياله جوړه کړي او په هغه کي اوبه نه راوځي نو د هغه څاه يا ويالې هيڅ حقيقت نه وي ځکه د څاه کښل يا ويالې وغيره جوړول د دې خبري دليل نه سي کيدای چي هغه سړي ته پر نورو خلکو باندي د اوبو د استعمال پابندي لگولو حق حاصل سوی دی .

(و ذکر حديث جابر في باب المنهى عنها من البيوع) د حضرت جابر رضي الله عنه روايت په باب المنهى عنها من البيوع کي ذکر سوی دی يعني حضرت جابر رضي الله عنه دغه روايت (نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن بيع فضل الماء) يعني رسول الله صلى الله عليه وسلم د ضرورت څخه زياتي اوبه خرڅولو څخه منع فرمايلې ده ، دغه روايت صاحب د مصابيح دلته نقل کړی دی مگر صاحب د مشکوة دغه روايت په باب المنهى عنها من البيوع کي نقل کړی دی چي مخکي تېر سوی دی .

الفصل الثاني (دوهم فصل)

پر نا اباده مځکي باندي ديوال گرځول

﴿٢٨٦٤﴾: عَنْ الْحَسَنِ عَنْ سَمُرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ أَحَاطَ حَائِطًا عَلَى أَرْضٍ فَهِيَ لَهُ. رواه ابو داؤد.

حضرت حسن رضي الله عنه د سمره څخه روايت کوي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : څوک چي په يوه (نا اباده) مځکه باندي ديوال را وگرځوي هغه مځکه د هغه ده . (ابو داؤد)

تخريج: ابو داود في السنن ٤٥٦٣، رقم: ٣٠٧٧.

تشریح: مطلب دادی چي کوم څوک د موات (يعني وېرانه او غير اباده مځکه) څخه ديوال را وگرځوي نو هغه مځکه د هغه ملکيت کيږي يعني دغه حديث د خپل ظاهري مفهوم سره سم پر دې خبره دلالت کوي چي د موات مځکي د ملکيت د ثبوت لپاره پر هغه ديوال گرځول کافي دي لکه څرنگه چي د مشهور روايت سره د امام احمد رحمه الله دا مذهب دی او د پاته درو امامانو په نزد د داسي مځکي د ملکيت د ثبوت لپاره احياء يعني د هغه ابادول شرط دي چي د هغه وضاحت د باب په شروع کي تېر سوی دی ، او دا بالکل ظاهره خبره ده چي ديوال را وگرځول

احیاء یعنی د ابادولو په مفهوم کي داخل دی نو ددغه درو امامانو د مذهب سره ددغه حدیث تاویل به دا وي چي د دېوال گرځولو څخه مطلب هلته سکونت اختیارول مراد دي .
درسول الله ﷺ له خوا صحابه کرامو ته مخکي ورکول

﴿۲۸۶۸﴾: وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقْطَعَ لِلزُّبَيْرِ نَخِيلًا. رواه ابوداؤد

د بي بي اسماء بنت ابي بکر رض څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د خرماؤ وني زبير رضي الله عنه ته د ځاي په ډول ورکړي وې . (ابوداؤد)

تخريج: ابوداؤد في السنن ۴۵۱۱۳، رقم: ۳۰۶۹.

تشریح: په دې باره کي يو احتمال دادی چي کومي د خرماو درختي چي حضرت زبير رضي الله عنه ته ورکړل سوي وي هغه په اصل کي د خمس څخه وې چي د هغه حق وو او دا هم کيدای سي چي هغه درختي په موات محکه کي وي او هغه حضرت زبير رضي الله عنه اباده کړې وي .

﴿۲۸۶۹﴾: وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَقْطَعَ لِلزُّبَيْرِ حُضْرَ فَرَسِهِ فَأَجْرَى فَرَسَهُ حَتَّى قَامَ ثُمَّ رَمَى بِسَوْطِهِ فَقَالَ أَعْطُوهُ مِنْ حَيْثُ بَلَغَ السَّوْطُ. رواه ابوداؤد.

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ حضرت زبير رضي الله عنه ته د آس د يوې ځغستيا په برابري محکه ورکړې وه کله چي زبير خپل آس و ځغلو کوم وخت او ځای چي آس و درېدی بيا يې و غورزول غمچينه خپل نو نبي کریم ﷺ وفرمايل : تر کوم ځايه چي غمچينه ورسيدا تر هغه ځايه پوري محکه ورکړئ . (ابوداؤد).

تخريج: ابوداؤد في السنن ۴۵۳۸۳، رقم: ۳۰۷۲.

د لغاتو حل: حُضْر: ای عدوها (ځغاسته).

﴿۲۸۷۰﴾: وَعَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَائِلٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَقْطَعَهُ أَرْضًا بِحَضْرَمَوْتَ قَالَ فَأَرْسَلَ مَعِيَ مُعَاوِيَةَ قَالَ أَعْطَاهَا إِيَّاهُ. رواه الترمذي والدارمي

حضرت علقمه بن وائل رضي الله عنه دخپل پلاره څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ وائل ته په حضر

موت کي یوه مخکه ورکړه د وائل رضی الله عنه بیان دي نبي کریم صلی الله علیه و آله زما سره معاویه رضی الله عنه ولېږي او حکم یې وکړ چي فلاني مخکه وده ته ورکړی. (ترمذي او دارمي).

تخریج: الترمذي في السنن ۶۶۵۱۳، رقم: ۱۳۸۱، والدارمي ۳۴۷۱۲، رقم: ۲۶۰۹.

تشریح د اوسنۍ جغرافيايي نقشې سره سم د جبل السراة یوه لړۍ د یمن څخه په تېرېدو سره د جزیره العرب په جنوب مغربي کونج ته د مشرق خوا ته چاپېره سوې ده بیا د جنوبي ساحل نژدې تر لیري پوري تللې ده، د جبل السراة دغه لړۍ چي پر کومو سیمو مشتمل ده هغه ته حضر موت ویل کیږي، د حضرت موت ټوله سیمه پر غیر اباد مخکو او غرو باندي مشتمل ده چي نه زیاته لوړه ده او نه د باران د کم اوږېدو په وجه د کښت وړ ده مگر په دغه سیمو کي یو څو شېلې دي چي نسبتا ابادي دي چي په هغو کي د یوې شیلې نوم حضرت موت دی.

حضرت وائل ابن حجر رضی الله عنه د دغه سیمي د پخوانۍ شاهي خاندان یو فرد وو، د رسول الله صلی الله علیه و آله د اسلام دعوت د اورېدو سره د خپل هیواد د یو وفد سره د رسول الله صلی الله علیه و آله په خدمت کي د حاضرېدو لپاره د حضرت موت څخه روان سو او رسول الله صلی الله علیه و آله په مدینه کي د هغوی په راتگ باندي اکثر صحابه کرام خبر کړي وي او (وهو بقية ابناء الملوك) چي هغه د شاهي کورنۍ د سترگو تور دی، د دغه الفاظو په ذریعه د هغه تعارف یې کړی وو، کله چي هغوی مدینې ته راوسېدل او د رسول الله صلی الله علیه و آله په خدمت کي حاضر سول نو رسول الله صلی الله علیه و آله د هغوی د حیثیت سره سم د هغوی استقبال وکړ او د ځان سره یې نژدې کښېنول او د هغوی لپاره یې خپل څادر مبارک وغوړوی او بیا رسول الله صلی الله علیه و آله د حضرت موت د سیمي حاکم وټاکي او هلته یې یو څه مخکه ورکړه.

﴿۲۸۱﴾: وَعَنْ أَبِيضَ بْنِ حَمَّالٍ الْمَارِيَّ أَنَّهُ وَقَدَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابيض بن حمال ماريي رضی الله عنه څخه روايت دی چي هغه د رسول الله صلی الله علیه و آله په خدمت کي

وَسَلَّمَ فَأَسْتَقَطَّعَهُ الْمَلِكُ الَّذِي بَمَارِبَ فَأَقْطَعَهُ أَيَاةَ فَلَمَّا وَلَّى قَالَ قَالَ رَجُلٌ

حاضر سو هغه د مالکي هغه کان وغوښتي کوم چي په مارب کي وو نبي کریم صلی الله علیه و آله و هغه ته کان د جائیداد په ډول ورکړ وروسته چي کله ولاړی نو یوه سړی وویل

يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا قَطَعْتَ لَهُ الْمَاءَ الْعِدَّ قَالَ فَرَجَعَهُ مِنْهُ قَالَ وَسَأَلَهُ مَاذَا

يا رسول الله صلی الله علیه و آله! هغه کان خو تيار جائیداد دي په هغه کي مالگه تيارېږي د محنت او مشقت ضرورت نه پېښېږي دراوي بيان دي د دې معلومات څخه وروسته نبي کریم صلی الله علیه و آله هغه کان بیرته واخيست (ځکه

چي په هغه کي د ټولو مسلمانانو حق وو او د يو چا په قبضه کي راوستل جائز نه دي) وروسته هغه
سړی د نبی کریم ﷺ څخه پوښته وکړه

يُحْيَى مِنَ الْأَرَاكِ قَالَ مَا لَمْ تَنْلُهُ إِخْفَافُ الْإِبِلِ . رواه الترمذي وابن ماجه
والدارمي .

چي کوم قسم شاره مخکه په ابادولو سره ملکیت گرځي (يعني په يوه نا اباده مخکي کي د
ابادي لپاره دېوالونه جوړولو سره اباده سي) نبی کریم ﷺ ورته وفرمايل : هغه مخکه چي هلته
د اوبنانو پښې نه رسيږي (يعني د حيواناتو د څرېدو ځاي نه وي يا کوم ځاي چي ابادي نه
وي) . ترمذي ابن ماجه دارمي .

تخريج: الترمذي في السنن ۳/۶۶۴، رقم: ۱۳۸۰، وابن ماجه في السنن ۲/۸۲۷، رقم: ۲۴۷۵، والدارمي
۲/۳۴۷، رقم: ۲۶۰۸.

د لغاتو حل: مارب: موضع باليمن (په يمن کي يوه سيمه). الماء العد: اي الدائم الذي لا ينقطع .

تشریح: مارب د يمن د يو ښار نوم دی چي د صنعاء څخه شپېته مېله په مشرق کي تقريبا د
مخکي د سطح پر څلور زره فته لوړوالي واقع دی ، په يمن کي تر اولي عيسوي پېړۍ پوري د
سبا د نسل د حکومت زمانه کي مارب د يمن د دار الخلافه کېدو په وجه نه يوازي دا چي لوی
ښار وو بلکه يو ستر تجارتي مرکز هم وو ، حضرت ابيص رضی الله عنه د دغه ښار اوسيدونکی وو ځکه
هغه ته ماربې ويل کيږي .

الماء العد : يعني د تيارو اوبو مطلب دادی چي بالکل تياري او همېشه وي چي د هغه
ماده منقطع نه وي ، ددې څخه په رنگ کي بالکل د مالگي حالت ته اشاره ده ، د رسول الله ﷺ
دا خيال وو چي ابيص رضی الله عنه چي د مالگي د کان خواست کړی دی هغه بالکل په ابتدائي حالت کي
دی چي د هغه څخه به په محنت او مشقت او سخت تکليف څخه وروسته مالگه راوځي مگر د
حضرت اقرع رضی الله عنه د توجه په گرځولو سره رسول الله ﷺ ته معلومه سوه چي هغه کان په ابتدائي
حالت کي نه دی بلکه په هغه کي مالگه تياره سوې ده چي بېله محنته او مشقته د تيارو اوبو او
واښو په ډول تر لاسه کيدای سي نو رسول الله ﷺ هغه کان بېرته واخيستی ځکه چي په دغه
صورت کي هغه کان او په هغه کي تياره سوې مالگه باندي د ټولو خلکو حق وو هغه د يو کس
ملکيت گرځول مناسب نه وه ځکه رسول الله ﷺ د ټولو خلکو د حقوقو په نظر ساتلو څخه
وروسته بېرته اخيستل غوره وگڼل .

ددې څخه معلومه سوه چي د امام (حکومت) له طرفه د يو کان يو سړي ته ورکول کيدای سي په شرط ددې چي هغه کان په مځکه کي وي او د هغه څخه د محنت او مشقت پرته هيڅ شی تر لاسه کيدای نه سي مگر کوم کانونه چي را ايستل سوي دي او د هغه څخه وټونکی مال د محنت او تکليف څخه پرته تر لاسه کيدای سي نو هغه کان د يو چا ملکيت گرځول جائز نه دي بلکه د وانبو او اوبو په ډول د هغه په گټه کي ټول خلک شريک دي او پر هغه به د ټولو حق وي ، ددغه حديث څخه دا خبره هم معلومه سوه که يو حاکم په يو معامله کي يو فيصله وکړي او بيا هغه فيصله او حکم منسوخ کړي او د هغه څخه رجوع وکړي نو دا صحيح دی .

هغه مځکه چي هغه ته د اوبانو پنبې نه رسيږي ددې څخه مراد هغه مځکه ده چي د ثر ځای او سرايو څخه بېله وي ، ددې څخه معلومه سوه چي د هغه موات مځکي احياء يعني ابادول جائز نه دي کوم چي سرايو ته نژدې وي ځکه چي هغه څارويو د څرولو او د کلي د خلکو د نورو ضرورتو لپاره استعمالیږي .

د الله ﷻ درې نعمتونه

﴿۲۸۴﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
الْمُسْلِمُونَ شُرَكَاءُ فِي ثَلَاثٍ فِي الْمَاءِ وَالْكَلَاءِ وَالنَّارِ. رواه ابو داؤد وابن ماجه .

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : په درو شيانو کي ټول مسلمانان سره شريکان دي يعني اوبه وانبه او اور دي چي پکښي د ټولو مسلمانانو حق دي (هيڅوک دي يو د بله سره نه منعه کوي). (ابو داؤد ابن ماجه).

تخريج: ابو داود في السنن ۷۵۰/۳، رقم: ۳۴۷۷، وابن ماجه في السنن ۸۲۶/۲، رقم: ۲۴۷۲.

تشریح: په دغه حديث شريف کي د الله تعالی د هغه درو نعمتو ذکر دی کوم چي د کائناتو د هر فرد لپاره دي او په هغه کي د يو چا ذاتي او خصوصي دخل نه سته .

د اوبو څخه مراد د درياب، شاه، تالاب او داسي نورو شيانو اوبه دي او هغه اوبه مراد نه دي چي يو سړي په لوبښي کي اچولي وي ، ددې وضاحت د باب په شروع کي سوی دی ، همدارنگه د وانبو څخه هغه وانبه مراد چي هغه په ځنگل کي شنه سوي وي .

د اور څخه مراد دادی که د يو چا سره اوړوي نو هغه ته دا حق نه سته چي هغه نور خلک د اور اخيستلو څخه منع کړي يا د څراغ بلولو څخه يې منع کړي يا د هغه په رڼا کي د ناستي څخه

یہ منع کړي ، او داسي نور ، مگر که چیري یو سړی د هغه اور څخه هغه لرگي اخیستل غواړي کوم چي په هغه اور کي سوځي نو په دغه صورت کي د هغه منع کول جائز دي ځکه چي د هغه په اور کي کمي راځي او اور مړ کيږي او ځيني علماء وايي چي هغه ډبره چي د هغه په وهلو سره اور راوځي ددې څخه مراد دادی چي یو سړی دي د هغه ډبري د اخیستلو څخه نه منع کوي په شرط ددې چي هغه ډبري په وېرانه محکمه کي وي .

یو مباح شی چي هر څوک تر مخه حاصل کړي د هغه سو

﴿۲۸۴۳﴾: وَعَنْ أَسْمَرَ بْنِ مُضَرَّسٍ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَايَعْتُهُ فَقَالَ مَنْ سَبَقَ إِلَى مَاءٍ لَمْ يَسْبِقْهُ إِلَيْهِ مُسْلِمٌ فَهُوَ لَهُ . رواه ابوداؤد .

د حضرت اسمر بن مضر رضی الله عنه څخه روایت دئی چي زه د رسول الله صلی الله علیه و آله په خدمت کي حاضر سوم اسلام مي قبول کړ نبي کریم صلی الله علیه و آله وفرمایل : څوک چي اوبو ته اول ورسي چي مخکي یو بل مسلمان ورور نه وي وررسېدلي نو هغه اوبه د هغه دي . (ابوداؤد)

تخریج : ابوداؤد في السنن ۴۵۲۳ ، رقم : ۳۰۷۱ .

تشریح : مطلب دادی چي کوم سړی مباح اوبه يعني د درياب ، تالاب يا بل شي څخه په يوه اندازه واخلي نو د اوبو هغه اخیستی مقدار د هغه سړي ملکیت کيږي او کومي اوبه چي هغه ځای يعني درياب او تالاب وغيره کي پاته سي هغه د هغه په ملکیت کي نه دي بلکه هغه مباح دي همدارنگه نور مباح شيان لکه واینه او دلرگي وغيره هم دا حکم دی .

په کوم قوم کي چي د کمزورو انسانانو حقوق محفوظ نه وي ...

﴿۲۸۴۴﴾: وَعَنْ طَاوُسٍ مَرْسَلًا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ

د حضرت طاؤس رضی الله عنه څخه مرسلا روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمایل : څوک چي

أَحْبَى مَوَاتَا مِنَ الْأَرْضِ فَهُوَ لَهُ وَعَادِي الْأَرْضِ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ هِيَ لَكُمْ مِنِّي .

نا اباده مځکه آباډه کړي نو مځکه د هغه ده او پنځوانی مځکه د الله جل جلاله او د هغه د رسول صلی الله علیه و آله ده اوزماله لوري ستاسو ده

رواه الشافعي وروی في " شرح السنة " : أن النبي صلی الله علیه و آله أقطع لعبد الله بن

او شافعي او په شرح السنه کي دا روايت داسي ذکر سوي دي : چي نبي کریم ﷺ عبد الله بن

مسعود الدور بالمدينة وهي بين ظهري عمارۃ الأنصار من المنازل والنخل

مسعود رضی اللہ عنہ ته په مدينه کي کورونه ورکړه دا کورونه د انصارو په آباديو کي د ننه د هغوی د کورونو او د خرماؤ د ونو تر مينځ واقع وه

فقال بنو عبد بن زهرة : نكتب عنا ابن أم عبد فقال لهم رسول الله : " فلم ابتعثني الله إذا ؟ إن الله لا يقدرس أمة لا يؤخذ للضعيف فيهم حقه .

د عبد الله بن زهره زامنو نبي کریم ﷺ ته وويل : د ام عبد زوي زموږ څخه ليري ساته نور رسول الله ﷺ و هغه ته وويل : خداي تعالي زه د څه دپاره را لېږلي يم ؟ (يعني که زه د کمزور مرسته و نه کړم) خداي تعالي هغه قوم نه پاکوي چي په هغوی کي د کمزوري حق نه وي محفوظ .

تخريج : الشافعي في الام ۴۵۴ .

د لغاتو حل : عادي الارض : الابنية والضياع القديمة . (پخوانی مخکه او ابادي).

تشریح : د عادي الارض (پخوانی مخکي) څخه مراد هغه وېرانه او غير اباد مخکه ده چي د هغه د مالک خبر نه وي ، دلته په دغه مخکي د عاد د لفظ نسبت د حضرت هود عليه السلام قوم ته محض د داسي مخکي د قدامت په اظهار کي د مبالغې لپاره سوی دی ځکه چي حضرت هود عليه السلام او د هغه د قوم د قدامت وخت ډېر زیات دی .

او د هغه د رسول لپاره ده : ددې مطلب دادی چي داسي ټولي وېراني مخکي چي د هغه مالک نه وي زما په تسلط کي دي د خپل مرضی او مصلحت سره سم په هغه کي تصرف کوم چا ته چي یې وغواړم ورکوم یې او د هغه د ابادولو اجازه ورکوم .

قاضي رحمه الله وايي چي : ثم هي لكم مني (او بيا هغه زما له طرفه ستا سوده) ددې څخه معلومه سوه چي دغه جمله : او پخوانی مخکه د الله تعالی او د هغه د رسول لپاره ده ، دلته د الله او د رسول ذکر د عظمت شان سره سم د رسول الله ﷺ د ذکر د تمهید په توگه دی کنه نو په ظاهره خود الله ﷻ ضرورت نه سته ځکه چي د رسول الله ﷺ حکم او فیصله د الله ﷻ حکم او فیصله ده .

د عبد ابن زهره زامنو چي د خپل سرای او د خرما د درختو په مينځ کي حضرت عبد الله ابن مسعود رضی اللہ عنہ ته د سرای ورکولو کوم مخالفت وکړ ددې يو جذباتي علت وو او هغه دا چي د

حضرت عبدالله ابن مسعود رضی الله عنه پلاریعنی مسعود د جاهلیت په زمانه کي د عبد ابن زهره د زامنو مقابل وو او د حضرت عبدالله رضی الله عنه موریعنی ام عبد د هغوی د خدمتگارو څخه وه، کله چي رسول الله صلی الله علیه و آله حضرت عبدالله ابن مسعود رضی الله عنه ته په داسي ځای کي سرای ورکړی چي د عبدالله ابن زهره د سرايو او خرماوو د باغو په مینځ کي واقع وو نو دا هغوی ته ناخوښه سوه چي د عبدالله ابن مسعود رضی الله عنه سرای دي د هغوی د سرايو په مینځ کي واقع وي، یعنی په داسي کولو سره هغوی د خپل هغه حقارت اظهار وکړ کوم چي هغوی د حضرت عبدالله ابن مسعود رضی الله عنه سره درلودی.

نور رسول الله صلی الله علیه و آله د هغوی پر غلطو جذباتو باندي د غصې اظهار وکړ او وه یې فرمایل: که د بندگانو حقوق د داسي احساسانو سره متعلق وي او د کمزورو انسانانو په اړه دا جذبات او حقارت جائز وي نو زه به د الله په رسول کېدو سره دغه دنیا ته ولي راتللای که زه د کمزورو خلکو او مسکینانو د تقویت باعث او د هغوی مرسته کونکی جوړ نه سم نو زما د پیغمبري یو لوی مقصد به څنگه پوره سي او زما په را استولو کي به څه حکمت پاته سي، تاسو باید دا هر نه کړي چي زما په بنیادي مقاصدو کي دا خبره داخل ده چي زه د انسانانو په مینځ کي کښته، مورتې او د ټولني فرق او امتیاز له منځه یوسم، کوم خلک چي خپل ځان طاقتور او لوی گڼي هغوی د اعتدال لاري ته راوړم او څوک چي کمزوري او ناتوانه وي هغوی ته د خپل مرستي او نصرت سره طاقت وبخښم، بیا رسول الله صلی الله علیه و آله د قومونو د کرداریو نازک طرف ته اشاره وکړه چي کوم قوم د خپل کمزوري کس د حقوقو ساتنه نه کوي او په کوم قوم کي چي د کمزورو انسانانو اهمیت نه وي هغه قوم نه یوازي دا چي د کائنات انساني یوه غوره برخه نه ده بلکه الله تعالی هغه قوم ته د گناهونو او خرابیو څخه پاکي نه ورکوي، د کوم قوم طاقتور خلک چي د کمزورو خلکو حقوق تر پښو لاندي کوي د هغوی پر ټولنیز ژوند باندي د بد عنوانو او د گناه او معصیت بار لویږي چي د هغه نتیجه دا سي چي هغه قوم نه خو په ټولنه کي یو صالح او باوقاره کردار تر سره کوي او نه د الله تعالی له خوا پر هغوی رحمت او برکت نازلېږي، نور رسول الله صلی الله علیه و آله د عبد ابن زهره زامن خبردار کړل چي تاسو دا مه گڼي چي عبدالله ابن مسعود رضی الله عنه په دنیاوي توگه ستاسو څخه کم دی او هغه کمزوری انسان دی ځکه تاسو د هغه دا جائز حق چي هغه پر کوم ځای باندي غواړم خپل سکونت اختیار کړي غضب به وکړئ زه د هغه مرسته کونکی او معین یم او پر ما دا لازمه ده چي زه د هغه مرسته وکړم.

په ویا له وغیره سره د کښت اوبول

﴿۲۸۷۵﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

حضرت عمرو بن شعيب رضی اللہ عنہ د خپل پلاره څخه روایت کوي چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى فِي السَّيْلِ الْمَهْزُورِ أَنْ يُمَسَّكَ حَتَّى يَبْلُغَ الْكَعْبَيْنِ ثُمَّ يُرْسِلُ الْأَعْلَى عَلَى الْأَسْفَلِ. رواه ابوداؤد وابن ماجه.

د خلاصو اوبو په اړه داسي فرمايلي دي: چي (نژدې و کښت ته د) خپلي اوبه را وگرځوي کله چي اوبه تر بجلکو پوري ورسېږي نو د پور ته کښت لرونکي دي او به د کښته کښت ولور ته ايله کړي. (ابوداؤد ابن ماجه).

تخريج: ابوداؤد في السنن ۵۳/۴، رقم: ۳۶۳۹، وابن ماجه ۸۳۰/۲، رقم: ۲۴۸۲.

د لغاتو حل: المهزور: هو واد في بني قريظه (په بني قريظه کي يوه شېله).

تشریح: مهروز د مدينې منورې د يو شيلې نوم دی چي د بني قريظه په سيمه کي واقع ده، د بني قريظه مخکو او باغو ته به د دغه شيلې څخه اوبه راتلې، په دې باره کي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم حکم وکړ چي دغه شيلې ته نژدې چي د کوم چا مخکه وي د هغه حق مقدم دی چي مخکي هغه خپل مخکي ته اوبه ورکړي کله چي د هغه مخکه اوبه سي بيا دي هغه د اوبو رخ د خپل مخکي څخه واړوي چي هغه مخکي ته ولاړي سي کوم چي د هغه سره متصل او تر هغه لاندې دي.

د خپل جائيداد په ذريعه چاته تکليف مه ورکوي

﴿۲۸۷۶﴾: وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ أَنَّهُ كَانَتْ لَهُ عَصُودٌ مِنْ نَخْلٍ فِي حَائِطِ رَجُلٍ

د حضرت سمره بن جندب رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي د هغه يو څو د خرماؤ درختي د يوه انصاري

مِنْ الْأَنْصَارِ وَمَعَ الرَّجُلِ أَهْلُهُ فَكَانَ سَمُرَةُ يَدْخُلُ عَلَيْهِ فَيَتَأَذَّى بِهِ فَأَتَى

په باغ کي وې او دی د خپل کور او اولاد سره په باغ کي اوسېدي کله چي هغه (سمره) به باغ ته تلې نو د هغه له لوري څخه به ده ته تکليف رسېدی، انصاري

النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَطَلَبَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سو د دې خبري یادونه یې ورته وکړه رسول الله ﷺ سمره راوغوښت او حکم یې ورته وکړ چي

وَسَلَّمَ أَنْ يَبِيعَهُ فَأَبَى فَطَلَبَ إِلَيْهِ أَنْ يُنَاقِلَهُ فَأَبَى قَالَ فَهَبْ لَهُ وَلَكَ وَكَذًا

خپلي درختي پر انصاري باندې خرڅي کړه . سمره د درختو خرڅولو څخه انکار وکړ بیا رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : د دغه انصاري د درختو سره چي هغه بل ځای دی خپل درختي بدلي کړه سمره ﷺ له دې څخه هم انکار وکړ بیا نبی کریم ﷺ ورته وفرمايل : خپلي درختي و انصاري ته هبه کړه

أَمْرًا رَغِبَ فِيهِ فَأَبَى فَقَالَ أَنْتَ مُضَارٌّ فَقَالَ لِلْأَنْصَارِيِّ اذْهَبْ فَاقْطَعْ نَخْلَهُ

تا ته به په اخرت کي د دې اجر درکول سي سمره ﷺ له دې څخه هم انکار وکړ نبی کریم ﷺ ورته وفرمايل : ته انصاري ته ضرر رسونکی یې (او څوک چي چاته ضرر رسونکي وي نو د هغه دفعه کول ضروري دي) بیا نبی کریم ﷺ انصاري ته حکم وکړ چي ولاړه او د هغه درختي پرېکړه او وه یې غورځوه .

رواه ابوداؤد و ذکر حدیث جابر من احيى ارضا في باب الغصب برواية

(ابو داؤد) او د جابر ﷺ حدیث په من احيى ارضا د سعيد بن زيد څخه د غضب په باب کي بيان

سعيد بن زيد و سنذكر حدیث ابي صرمة من ضار اضر الله به في باب ما

ينهى من التهاجر .

سوي دي او ډېر ژر به د ابو صرمة په حدیث کي من ضار اضر الله به باب ما ينهى من التهاجر کي بيان سوي دي .

تخریج : ابوداؤد في السنن ۵۰/۴، رقم: ۳۶۳۶.

د لغاتو حل : عضد: ای طریقه (لاره).

تشریح : رسول الله ﷺ چي حضرت سمره ﷺ ته د خپل درختو د انصاري په لاس د خرڅولو يا تبادلې کولو يا هبه کولو کوم حکم ورکړی وو او هغه حکم ونه منی نو د هغه برخه دا وه چي رسول الله ﷺ هغه حکم د وجوب په توگه نه وو ورکړی چي د هغه مثل ضروري وه بلکه د

غوبنتني په توگه يې حکم ورکړی وو ، همدا وجه ده چي رسول الله ﷺ کوم آخري صورت د حضرت سمره رضى الله عنه په وړاندي کښېښودى په هغه کي د ثواب ترغيب ورکړل سوى دى .
که چيري د رسول الله ﷺ د دغه حکم تعلق د وجوب سره وي نو دا تصور هم نه سي کيداى چي حضرت سمره رضى الله عنه به دومره په صفائي سره انکار کړى وای .

اوس پاته سوه دا خبره چي د رسول الله ﷺ دغه حکم د وجوب په توگه نه وو بلکه د دغه تعلق د غوبنتي سره وو نو بيا رسول الله ﷺ انصاري ته د هغه درختو د پرېکولو حکم ولي ورکړ .
ددې جواب بالکل څرگند دى چي مخکي خو رسول الله ﷺ د غوبنتي په ذريعه په اخلاقي توگه سره حضرت سمره رضى الله عنه دې ته تيارول غوښتل چي هغه د خپلو درختو څخه تېر سي مگر سمره رضى الله عنه انکار وکړ نو رسول الله ﷺ باندي دا خبره ظاهره سوه چي سمره رضى الله عنه د انصاري په باغ کي عاريتا درختي لگولي دي مگر اوس هغه درختي نه خرڅوي او نه يې تبادله کوي او نه يې هبه کوي نو دا واقعتا انصاري ته تکليف او ضرر رسول وه نو په دغه صورت کي دا ضروري وه چي انصاري ته د هغه ضرر او تکليف څخه خلاصون ورکړل سي ځکه د هغه آخري صورت دا پاته سو چي رسول الله ﷺ د هغه درختو د پرېکولو حکم ورکړ .

د حضرت جابر رضى الله عنه حديث (من احبب ارضا الخ) د حضرت سعيد ابن زيد رضى الله عنه په روايت سره په باب الغصب کي نقل سوى دى او د حضرت ابي صرمه حديث (من ضار ضرا الله به.. الخ) په باب ما ينهى من التهاجر کي نقل سي . دغه دواړه حديثونه صاحب د مصابيح دله نقل کړي دي .

الفصل الثالث (دریم فصل)

د اوبو ، مالگي او اور ورکولو څخه منع مه کوئ

﴿۲۸۷﴾: عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الشَّيْءُ الَّذِي لَا يَحِلُّ مَنَعُهُ

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دى چي ما د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي هغه کوم شى دي چي د هغه د استعمال څخه منع نه ده راغلي

قَالَ الْمَاءُ وَالْمِلْحُ وَالنَّارُ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا الْمَاءُ قَدْ عَرَفْنَاهُ فَمَا

نبي کریم ﷺ ورته وفرمايل : اوبه ، مالگه او اور دي . بيا ما پوښتنه وکړه يا رسول الله ! د اوبو په اړه خوزه پوه سوم (يعني ددې د نه ورکولو څخه انسانانو او حيوانانو ته تکليف رسيږي)

بَالُ الْمِلْحِ وَالنَّارِ قَالَ يَا حُمَيْرَاءُ مَنْ أُعْطِيَ نَارًا فَكَانَتْهَا تَصَدَّقَ بِجَمِيعِ مَا

لیکن د مالگي او اور په اړه معلومات نسته نبي کریم ﷺ و فرمایل : ای حمیرا ! (د گلاب د گل په شان سور رنگه) څوک چې چاته او روړ کړي هغه ته دومره ثواب رسیږي لکه هغه چې خپل

أَنْضَجَتْ تِلْكَ النَّارُ وَمَنْ أُعْطِيَ مِلْحًا فَكَانَتْهَا تَصَدَّقَ بِجَمِيعِ مَا طَيَّبَتْ تِلْكَ

ټول شیان په دې اوړ پخ سوي وي صدقه کړل او څوک چې چاته مالگه ورکړي هغه ته دومره ثواب رسیږي لکه هغه چې خیرات کړه ټول هغه طعام (خوراک) چې په دغه مالگه خوندور

الْمِلْحُ وَمَنْ سَقَى مُسْلِمًا شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ حَيْثُ يُوجَدُ الْمَاءُ فَكَانَتْهَا أُعْتَقَ رَقَبَةً

کيږي او څوک چې د مسلمان په هغه ځای کې اوبه و څیښي کوم ځای چې اوبه وي په یوه وار اوبو چښلو سره لکه یو غلام چې آزاد کړ

وَمَنْ سَقَى مُسْلِمًا شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ حَيْثُ لَا يُوجَدُ الْمَاءُ فَكَانَتْهَا أَحْيَاهَا . رواه

ابن ماجه

او په داسې ځای کې چې اوبه نه وي په یو مسلمان اوبه چښل داسې دي لکه هغه مسلمان ته چې یې نوی ژوند ورکړ . (ابن ماجه) .

تخریج : سنن ابن ماجه ۸۲۶۱۳ ، رقم : ۲۴۷۴ .

تشریح : بي بي عائشې رضي الله عنها د اوبو د ارزښت او د هغه د کیفیت حال د پوهېدو دعوه کړې وه ځکه رسول الله ﷺ د هغې د دعوي په ضمن کې په پای کې د اوبو ورکولو او د څښلو د ثواب او د هغه د فضیلت په ذکر کولو دا ظاهره کړه چې تاته خو یوازې دا معلومه وه چې اوبه د یو عام ضرورت شی کېدو په وجه یو لوی نعمت دی مگر په دې باره کې دا تفصیل چې د اوبو ورکونکي څه درجه وي او هغه ته څومره زیات ثواب ترلاسه کیږي تاته دا معلومه نه وه .

بَابُ الْعَطَايَا (د بخښي بيان)

لفظ د عطایا د عطیه جمع ده او معنی یې د بخښي یعنی د خپل یو شي ملکیت او د هغه د حق تصرف بل چاته منتقل کول یا یو چاته خپل یو شي بېله عوضه ورکول، په دغه باب کې به د عطایا او بخښي ټول ډولونه مثلاً وقف، هبه، عمری او رقبی ذکر وسي.

ملا علي قاري رحمۃ اللہ علیہ لیکلي دي چي د عطایا څخه د امیرانو او پاچاهانو بخشش او د هغوی انعامونه مراد دي.

امام غزالي رحمۃ اللہ علیہ په منهاج العابدین کې لیکلي دي چي د امیرانو او پاچاهانو د بخشش په قبولولو کې د علماء اختلافي قولونه دي همدارنگه ځیني علماء وایي چي هغه بخشش او انعام چي د داسي مال په صورت کې وي چي د هغه د حرام کېدو یقین نه وي نو د هغه قبول صحیح دي مگر د ځینو حضرات دا قول دی چي ترڅو پوري د هغه مال د حلال کېدو یقین نه وي نو هغه نه قبول غوره او بهتر دي ځکه چي په اوسنۍ زمانه کې د پاچاهانو او حکومتی خلکو په خزانو کې اکثره مال په غیر شرعي ذرائعو سره ترلاسه کیدونکی مال او زروې.

ځیني علماء فرمایي چي د غني او فقیر دواړو لپاره د امیرانو او پاچاهانو تحفې حلالې دي کله چي د هغوی د مال د حرام کېدو په تحقیقي توګه سره ثابت نه وي د هغوی دلیل دادی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د اسکندریه د پاچا مقوقس تحفه قبوله کړې وه او د یو یهودي څخه یې پور اخیستی وو سره ددې چي د یهودیانو په باره کې قرآن کریم (اکالون للسحت) یعنی حرام خوړونکي، فرمایلي دي.

ځیني حضرات وایي چي د کوم مال د حرام کېدو یقین نه وي هغه د فقیر لپاره حلال دی مگر د غني لپاره حلال نه دی.

په پای کې په دې مسئله هم پوه سئ چي کوم څوک مفلس او غریب وي نو د هغه لپاره په دې کې څه پروا نه سته چي هغه د پاچاهانو مال قبول کړي ځکه که چیري هغه مال د پاچا د ذاتي ملکیت نه وي نو د هغه اخیستل بېله شکه صحیح دي او که چیري هغه مال د بیت المال څخه وي نو بیا مفلس د هغه حقدار دی همدارنگه په داسي مال کې د اهل علم هم دا حق دی چي هغه مال واخلي، نقل سوي دي چي حضرت علي رضی اللہ عنہ فرمایلي دي کوم سړی چي په رضا او رغبت سره په اسلام کې داخل سي او هغه قرآن کریم یاد کړي نو هغه د بیت المال څخه هر کال د دوه سوه

درهمو اخیستو حقدار دی که هغه خپل دغه حق په دنیا کي وانه خلي نو ددې اجر به الله تعالی په آخرت کي ورکړي. ددې څخه معلومه سوه چي مفلس او عالم باید د بیت المال څخه خپل حق تر لاسه کړي.

الْفَضْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د حضرت عمر رضی الله عنه له خوا د خپل مخکي وقف

﴿۲۸۷۸﴾: عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ أَصَابَ أَرْضًا بِخَيْبَرَ فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چي حضرت عمر رضی الله عنه ته په خیبر کي یوه مخکه د غنیمت حاصله سوه حضرت عمر رضی الله عنه د رسول الله صلی الله علیه و آله په خدمت کي حاضر سو

وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَصَبْتُ أَرْضًا بِخَيْبَرَ لَمْ أَصِبْ مَالًا قَطُّ أَنْفَسَ

او عرض یې وکړ یا رسول الله! په خیبر کي یوه مخکه ماته را کول سوې ده ددې څخه بهتره تر ننه پوري ماته داسي شی نه دي حاصل سوي

عِنْدِي مِنْهُ فَمَا تَأْمُرُ بِهِ قَالَ إِنْ شِئْتَ حَبَسْتَ أَصْلَهَا وَتَصَدَّقْتَ بِهَا فَتَصَدَّقَ

تا سو په دې اړه څه فرمایاست؟ نبي کریم صلی الله علیه و آله ورته و فرمایل: که ته وغواړې چي مخکه وقف کړه او پیداواریې صدقه کړه

بِهَا عُمَرُ أَنَّهُ لَا يُبَاعُ وَلَا يُوهَبُ وَلَا يُورَثُ وَتَصَدَّقَ بِهَا فِي الْفُقَرَاءِ وَفِي الْقُرْبَى

نو حضرت عمر رضی الله عنه مخکه په دې شرط سره د خدای تعالی په لاره کي چي اصل مخکه به نه ورکول کيږي نه یې هبه کولای سي او په میراث کي به زما وي او پیداوار به یې په فقیرانو

وَفِي الرِّقَابِ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَالضَّيْفِ لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهَا

دوستانو په قریبانو په مجاهدینو مسافرو او مېلمنو باندې خرڅیږي او د غلامانو په ازادېدو کي به ورسره مرسته او کومک کيږي او متولي به یې هم په اندازه حاجت شی ځيني وصولوي

أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا بِالْمَعْرُوفِ وَيُطْعِمَ غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ قَالَ ابْنُ سِيرِينَ غَيْرَ مُتَأَثِّلٍ

مَالًا . متفق علیه .

نو څه حرج نسته که یې متولي په خپلو قربیانو باندې خوري نو په شرط د دې ځان غني او مالدار نه کړي ، ابن سيرين ويلي دي چي د دغه مال څخه دي مال نه جمع کوي . (بخاري او مسلم) .

تخريج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۳۵۴/۵ ، رقم : ۲۷۳۷ ، و مسلم ۱۲۵۵/۳ ، رقم : ۱۵-۱۶۳۲ .

د لغاتو حل : غير متاثل : اي غير مجمع لنفسه منه راس مال .

تشریح : دغه حديث شريف د وقف د صحيح کېدو دليل دی ، د ټولو مسلمانانو په اتفاق دا مذهب دی که يو سړی خپل يو جائيداد مثلاً مځکه ، سراي يا بل شي د يو نیک مقصد او بڼه کار لپاره د الله تعالی درضا او خوښۍ په لاره کي وقف کړي نو دا جائز دی او هغه وقف کونکی به په بې شمېره ثواب سره ونازول سي ، او دغه حديث شريف د دې خبري دليل هم دی چي د وقف جائيداد نه سي خرڅېدلای او نه هبه کيدای سي او نه د چا مېراث کېدای سي ، دغه حديث د وقف فضيلت هم څرگندوي ځکه چي وقف يو صدقه جاريه ده چي د هغه ثواب وقف کونکي ته همېشه رسېږي .

خيبر د يو کلي نوم دی چي د مدينې منورې څخه تقريبا پر شپېته ميله فاصله په شمال کي واقع دی ، په دغه کلي کي د خرما وغيره کښت کيږي د رسول الله ﷺ په زمانه کي پر دغه کلي باندې مسلمانانو يعني د طاقت په زور فتح او غلبه تر لاسه کړې وه په دغه وخت کي د غنيمت اخيستونکو د دغه مځکي او باغونه واخيستل او هغوی په خپلو کي ووېشل چي د هغه يوه برخه حضرت عمر فاروق رضی الله عنه ته حاصله سوه هغه د خپل برخي مځکه د الله تعالی په لار کي وقف کړل . په شرح السنه کي ليکلي دي چي دغه حديث د دې خبري دليل دی چي د وقف کونکي لپاره دا جائز دي چي هغه خپل د وقف څخه د ضرورت په اندازه گټه تر لاسه کړي په دې توگه چي د آمدنی يو څه برخه د ځان او خپل کورنۍ د ژوند د اړتياوو لپاره خرڅ کړي يا د هغه څخه گټه تر لاسه کړي ځکه چي رسول الله ﷺ د حضرت عمر رضی الله عنه د وقف شرطونه ومنل يعني توثيق يې وفرمايه او د وقف د آمدنی څخه د ضرورت په اندازه يو څه برخه د هغه لپاره مباح وگرځول سوه کوم چي د هغه متولي وي او دا بالکل ظاهره ده چي وقف کونکی د خپل وقف متولي وي .

او د دې خبري يو دليل دا هم دی چي رسول الله ﷺ فرمايلي وه چي داسي يو څوک نه سته چي بېرومه (د مدينې منورې يو څاه چي د يهودي په ملکيت کي وو) رانيسي کوم څوک چي دغه څاه رانيسي او د مسلمانانو لپاره يې وقف کړي نو په دغه څاه کي به د هغه سړي سلواغه د

مسلمانانو د سلواغې په ډول وي (يعني څرنګه چي عام مسلمانان د دغه شاه څخه اوبه راکاږي همدارنګه دغه سړی به هم د دغه څخه اوبه راکاږي) نو حضرت عثمان رضي الله عنه هغه شاه رانيوی او د مسلمانانو لپاره يې عام وقف کړی .

عمری جائز ده

﴿۲۸۴﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْعُمَرَى

جَائِزَةٌ. متفق عليه

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : عمری يعني د چاله عمر لپاره (ترڅو پوري چي ژوندی وي) يوشی ورکول جائز دي . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۳۸/۵، رقم: ۲۶۲۶. و مسلم ۱۲۴۸/۳، رقم: ۱۶۲۶-۳۲.

تشریح: رانيول او پلورل د انساني ټولني د يو تربله ربط او تعلق د استحکام ذريعه ده ، په خپلو کي تعلقات د يو بل سره مينه او يو تربله ربط په خپلو کي پر هدايا او تحفو باندي هم منحصر وي ځکه چي ددې په ذريعه فطرت انساني د يو خاص ډول محبت او مسرت څخه سمسوروي دا په خپلو کي د معاملاتو په څو طريقو سره کيږي ، د هديې ، تحفې او هبې سره سره يو صورت د عمری هم دی چي په ظاهره د هبې يو بناخ دی نو پورتنی حديث ددغه هبې جواز ظاهر وي .

عمری څه شي ده ؟ د باب په شروع کي د عمری معنی بيان سوې ده دلته هم په دې پوه سئ چي د عمری صورت دادی چي مثلاً يو سړی يو چاته ووايي چي ما دغه خپل سرای تاته ستا ترژوند پوري درکړی نو دا جائز دی او په دغه صورت کي ترڅو چي هغه سړی ژوندی وي نو د هغه څخه هغه سرای بېرته نه سي اخيستل کيدای مګر د هغه دمرګ څخه وروسته هغه سرای بېرته اخيستل کيدای سي په دې باره کي د علماؤ اختلافي اقوال دي چي تفصيل يې دادی چي د عمری درې صورتونه دي : اول دا چي کوم څوک خپل سرای يو چاته ورکړي او ورته ووايي چي ما دغه خپل سرای تاته درکړ ترڅو چي ته ژوندی يې دا به ستا په ملکيت کي وي ستا د مرګ څخه وروسته به ستا د وارثانو او اولاد سي نو په دغه صورت کي د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا مذهب دی چي دا هبه ده په دغه صورت کي سرای د مالک د ملکيت څخه وځي او کوم چاته چي يې ورکړی دی د هغه په ملکيت کي راځي د هغه سړي د مرګېدو څخه وروسته د هغه

وارثان د هغه سرای مالکان کيږي که وارثان نه وي نو په بیت المال کي به جمع کيږي .
 د عمرای دوهم صورت دادی چي ورکونکی بېله قید او شرطه يعني مطلقا دا ووايي چي
 دغه سرای ستا تر ژوند پوري ستا دی په دغه صورت کي د علماء اکثريت وايي چي ددغه حکم
 هم هغه دی کوم چي ددې څخه مخکي د اول صورت حکم دی د حنفیه مذهب هم دادی او صحيح
 قول دادی چي د امام شافعي رحمته الله عليه قول هم دادی مگر حیني علماء وايي چي په دغه صورت کي
 هغه سرای د هغه سړي د مرگ څخه وروسته د هغه د وارثانو حق نه دی بلکه د اصل مالک دی .
 دریم صورت دادی چي ورکونکی داسي ووايي چي دغه سرای ستا تر ژوند پوري ستا دی ستا
 دمرگ څخه وروسته به زما او زما د وارثانو ملکيت وي نو په دغه صورت کي هم صحيح خبره
 داده چي ددې حکم هغه دی کوم چي مخکني صورت دی د حنفیه په آند دا شرط چي ستا دمرگ
 څخه وروسته به زما او زما د وارثانو ملکيت وي فاسد دی ، او مسئله داده چي د يو فاسد شرط
 په وجه هبه نه فاسد کيږي .

د امام شافعي رحمته الله عليه صحيح قول دادی مگر امام احمد رحمته الله عليه فرمايي چي دا صورت د يو
 فاسد شرط په وجه فاسد دی .
 د عمری په باره کي د امام مالک رحمته الله عليه قول دادی چي په دغه ټولو صورتو کي بنيادي
 مقصد د ورکړي شي د منفعت مالک کېدل دي .

عمری د وارثانو ملکيت وي

﴿۲۸۸۰﴾: وَعَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ الْعُمَرَى
 مِيرَاثٌ لِأَهْلِهَا . رواه مسلم .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : چي عمری د هغه د کور والو
 ميراث دي يعني ټول عمر لپاره څه شی چي ورکړل سو د هغه د کور خلک به د هغه د وفات څخه
 وروسته د هغه وارثان وي . (مسلم) .

تخريج : مسلم في الصحيح ۱۲۴۸۱۳ ، رقم : ۱۶۲۵-۳۱ .

تشریح : معموره هغه سړي ته وایي چي هغه ته د عمری په توګه يو شی ورکول سي ، د حديث
 مطلب دادی چي کوم چا ته يو سرای د عمری په توګه ورکړل سي نو هغه سرای د هغه تر ژوند
 پوري د هغه ملکيت وي او د هغه د مرگ څخه وروسته د هغه وارثانو ملکيت وي يعني دا د خپل

ظاهري مفهوم په اعتبار د جمهورو علماؤ د مذهب دليل دی .

﴿۲۸۸۱﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّمَارِ جُلٍ أُعْمِرَ عُمَرَى

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : د چا لپاره چې عمری وکول

لَهُ وَلِعَقِبِهِ فَإِنَّهَا لِلَّذِي أُعْطِيَهَا لَا تَرْجِعُ إِلَى الَّذِي أُعْطَاهَا لِأَنَّهُ أُعْطِيَ عَطَاءً

وَقَعَتْ فِيهِ الْمَوَارِيثُ . متفق عليه .

سوه هغه دهغي مالک دي او بيا د هغه قريبان عمری په حقيقت کي د هغه چا وي چاته چې ور کړل سي د ورکونکي و لور ته نه راگرځي او په دې کي ميراث هم وي . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۳۸۱۵، رقم: ۲۶۲۵، ومسلم ۱۲۴۵۱۳، رقم: ۲۰-۱۶۲۵.

تشریح: د حديث خلاصه داده چې کوم شی يو چاته د عمری په توگه ورکړل سي نو هغه شی د هغه سرې سي او د هغه د مرگ څخه وروسته د هغه د وارثانو ملکيت کيږي د ورکونکي ملکيت ته بېرته نه راځي، د حضرت ابوهريره رضي الله عنه روايت چې مخکي تېر سوی دی د هغه د تشریح په ضمن کي د عمری درې صورتونه بيان سوي دي، په دغه حديث کي د اول صورت بيان دی په دې باره کي چې کوم فقهي اختلاف دی د هغه تفصيل هم هلته ذکر سوی دی .

د حضرت جابر رضي الله عنه روايت او د هغه تاويل

﴿۲۸۸۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ إِنَّمَا عُمَرَى الَّتِي أَجَّازَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چې کومه عمری چې رسول الله صلى الله عليه وسلم جائز گرځولي ده هغه داده چې (د شی ورکونکي)

أَنْ يَقُولَ هِيَ لَكَ وَلِعَقِبِكَ فَأَمَّا إِذَا قَالَ هِيَ لَكَ مَا عِشْتَ فَإِنَّهَا تَرْجِعُ إِلَى

صَاحِبِهَا . متفق عليه .

داسي ووايي : دا عمری ستا او ستا د وارثانو لپاره ده او کله چې داسي ووايي چې دا عمری ستا لپاره ده ترڅو پوري چې ته ژوندی يې نو دا بېرته اصلي خاوند ته راگرځي . (بخاري او مسلم) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۳۸۱۵، رقم: ۲۶۲۵، ومسلم ۱۲۴۶۱۳، رقم: ۲۳-۱۶۲۵.

تشریح دغه حدیث په ظاهره د جمهورو علماؤ د مذهب خلاف دی او د جمهورو علماؤ مذهب د حضرت ابوهریره رضی الله عنه د روایت د تشریح په ضمن کي ذکر سوی دی ، جمهور علماء ددغه حدیث په باره کي فرمایي چي دغه حدیث مرفوع نه دی يعني دا د رسول الله صلی الله علیه و آله ارشاد نه دی بلکه خپله د حضرت جابر رضی الله عنه قول دی چي د هغه خپل پر خپل رایه او اجتهاد باندې مبني دی په دغه صورت کي ددغه قول د جمهورو علماؤ پر مذهب هیڅ اثر نه اچوي .

الْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د عمری او رقبی څخه د رسول الله صلی الله علیه و آله منع

﴿۲۸۸۳﴾: عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُرْقَبُوا وَلَا تُعْبَرُوا فَمَنْ أُرْقِبَ شَيْئًا أَوْ أُعْبِرَ فَهِيَ لَوَرَثَتِهِ . رواه ابو داؤد .

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمایل : رقبی او عمری مه کوئ او چا لپاره چي رقبی یا عمری سوې وي هغه او د هغه وارثان د هغو مالکان دي . (ابو داؤد)

تخریج : ابو داؤد في السنن ۸۲۰/۳ ، رقم : ۳۵۵۶ .

د لغاتو حل : لا ترقبوا : من الارقاب بمعنى المراقبة وهي ان يقول : وهبت لك داري ، فان مت قبلي رجعت الي وان مت قبلك فهي لك . (مرقات) .

تشریح : د عمری په ډول رقبی هم د هېڅ یو بناخ دی ، ددې وضاحت هم د باب په شروع کي سوی دی ، د رقبی صورت دادی چي د مثال په توگه یو سپری بل سپری ته دا ووايي چي زه خپل سرای تا ته په دې شرط درکوم که زه ستا څخه مخکي مړ سوم نو دغه سرای به ستا په ملکیت کي وي او که ته زما څخه مخکي مړ سوې نو بیا به دا زما په ملکیت کي وي ، لفظ درقبی مشتق دی د ارقاب څخه چي د مراقبه په معنی کی دی يعني په رقبی کي هریو دوهم د مرگ منتظر وي . په دغه حدیث کي د عمری او رقبی څخه منع سوې ده او ددې علت دا بیان سوی دی چي تاسو کوم شی د عمری یا رقبی په توگه یو چاته ورکړئ هغه د هغه سپری ملکیت سي او ستاسو ملکیت ختمیږي ځکه نو د هغه سپری د مرگ څخه وروسته هغه شی د هغه د ورثانو ملکیت ته منتقل کیږي نو تاسو خپل مال د عمری او رقبی په توگه د خپل ملکیت څخه په ایستلو سره خپل تاوان مه کوئ .

اوس پاته سوه دا خبره چي کله موږ ته دا مخکي معلومه سوې ده چي عمری او رقبی جائز

ده نو ددې منع به محمول څه شي وي ؟ ددې جواب دادی چي يا خو دا منع په هغه وخت کي فرمايل سوې ده کله چي دواړه جائز نه وه په دغه صورت کي دا هم ويل کيدای سي چي دغه حديث منسوخ دی يا دا چي ددغه ارشاد مراد ظاهر دی چي عمری او رقبی که څه هم د مصلحت خلاف کار دی مگر کله چي دا واقع سي نو په شرعي توگه سره صحيح کيږي او د هغه نتیجه دا سي چي هغه شی نه يوازې د هغه په ملکيت کي راسي چاته چي ورکړل سوی دی بلکه د هغه د مرگ څخه وروسته د هغه د وارثانو په ملکيت کي وي په دغه صورت کي ددغه حديث د منسوخ کېدو هيڅ صورت نه پاته کيږي .

د عمری په باره کي دا بنوول سوي دي چي د حنفیه په نزد جائز ده مگر د رقبی په باره کي ملا علي قاري رحمته الله عليه فرمايي چي دا د امام ابو حنیفه او امام احمد رحمه الله عليهما په نزد جائز نه ده مگر د امام ابویوسف رحمته الله عليه په نزد جائز دي .

په حنفي علماؤ کي ځيني شارحين د حديث په باره کي دا ليکلي دي چي دا نهی (ممانعت) ارشادي دی ، مطلب دا چي خپل مال تر يو ټاکلي وخت پوري مه هبه کوئ چي کله هغه وخت پوره سي نو خپل مال بېرته واخلي ځکه چي کله خپل يو شی يو چاته ورکړی نو هغه ستاسو د ملکيت څخه ووځي اوس هغه ستاسو په ملکيت کي نه راځي که څه هم تاسو هغه شی دهبې په صراحت کولو سره ورکړی وي يا د عمری او رقبی په توگه مو ورکړی وي .

عمری او رقبی جائز ده

﴿۲۸۸۳﴾ وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْعُمَرَى جَائِزَةٌ لِأَهْلِهَا وَالرَّقْبَى جَائِزَةٌ لِأَهْلِهَا. رواه احمد والترمذي وابوداؤد .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمايل : عمری (يعني هغه شی چي د ټول عمر لپاره ورکول سوي وي) عمری والاؤ لپاره جائز ده او رقبی د رقبی خلکو لپاره . (احمد ترمذي ابوداؤد) .

تخریج : احمد في المسند ۳/۳۰۳ ، الترمذي في السنن ۳/۶۳۳ ، رقم : ۱۳۵۱ ، وابوداؤد في السنن ۳/۸۲۱ ، رقم : ۳۵۵۸ .

الفصل الثالث (دریم فصل)

د جواز عمری یو بل حدیث

﴿۲۸۸۵﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُمِسُّكُوا أَمْوَالَكُمْ

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و فرمایل : خپل مال د ځانه سره ساته

عَلَيْكُمْ لَا تُفْسِدُوهَا فَإِنَّهُ مَنْ أَعْمَرَ عُمُرِي فَهِيَ لِلَّذِي أَعْمَرَ حَيًّا وَمَيِّتًا
وَلِعَقِبِهِ . رواه مسلم

مه یې کوه او مه یې خرابوه چا چې څوک د یو شی لپاره ټول عمر مالک جوړ کړ نو هغه دهغه
شی حقیقي مالک دي په ژوند کي او د وفات څخه وروسته هم د مرګ څخه وروسته دهغه
قربان دهغه وارثان دي. (مسلم).

تخریج: مسلم في الصحيح ۱۲۴۶۱۳، رقم: ۱۶۲۵-۲۶.

تشریح: ددغه حدیث په ظاهري مفهوم سره د عمری په جواز کي اشکال پیدا کیږي مګر د
دوهم فصل په حدیث کي پر تشریح باندي که نظر وکړل سي نو دا اشکال ختمیږي ځکه چې
ددغه حدیث تاویل هغه دی کوم چې دهغه حدیث په تشریح کي بیان سوی دی .

=====

بَابُ

الفصل الأول (لومړی فصل)

د خوشبوداره شي تحفه مه رد کوي

﴿۲۸۸۶﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ عُرِضَ

عَلَيْهِ رِيحَانٌ فَلَا يَرُدُّهُ فَإِنَّهُ خَفِيفُ الْمَحِلِّ طَيِّبُ الرَّيْحِ . رواه مسلم .

د حضرت ابوهريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و فرمایل : چاته چې یو خوشبودار

گل (د تحفې په شکل کي) ورکړل سي هغه دي بيرته نه ورکوي ځکه چي دا يو ډېر معمولي احسان دي او خوشبو ښه شی ده. (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحيح ۱۷۶۶۱۴، رقم: ۲۰-۲۲۵۳.

تشریح: دغه حکم چي هغه دي بيرته نه ورکول کيږي د هر هغه تحفې دي چي په ظاهره د کم کېدو په وجه زيات احسان نه لري مگر د گټي او خوښۍ په اعتبار ډېر گټور وي چي کوم چا هغه ته تحفه ورکړې ده د هغه زړه مات نه سي.

﴿۲۸۸۷﴾: وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ لَا يَرُدُّ الطِّيبَ. رواه

البخاري.

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم به د خوشبو تحفه نه واپس کول. (بخاري)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۳۴۱۵، رقم: ۲۶۲۲.

تشریح: د حديث د آخري جملې مطلب دادی چي زموږ ملت او زموږ قوم د کوم عزت او شرافت حامل دی او د انسانيت کوم لوړ اصول، شرافت او تهذيب په لوړ معيار سره نازول سوي دي د هغه سره سم زموږ د ملت او قوم د هيچا لپاره دا مناسب نه ده چي هغه داسي کار وکړي چي د هغه د ملي شرف او قومي عظمت خلاف وي او د هغه په وجه پر هغه باندې يو خراب مثال جوړ سي. په دې سره رسول الله صلى الله عليه وسلم دې ته اشاره وفرمايل چي يو چا د تحفې ورکول او بيرته اخيستل داسي دي لکه څرنګه چي سپی خپل قی بيرته خټي ځکه نو د مسلمان لپاره مناسب نه ده چي هغه يو چا ته يو شی په تحفه ورکړي او بيرته يې ځيني واخلې او همدارنګه په هغه خراب مثال سره ياد کړل سي.

دا خو د حديث وضاحت او د هغه څخه پيدا کېدونکې يو اخلاقي او نفسياتي اړخ وو مگر د دې فقهي او شرعي اړخ دادی چي د امام ابو حنيفه رحمه الله د مذهب سره سم يو چا ته د تحفې په توګه يا د هبې او صدقې په توګه يو شی ورکول او بيا د اخيستونکي په قبضه کي د راتلو څخه وروسته هغه شی بيرته اخستل جائز خو دي مگر مکروه دي البته په ځينو صورتو کي جائز نه دي چي د هغه تفصيل به د دوهم فصل په اول حديث کي راسي، او په دې باره کي يو حديث هم نقل سوی دی.

دلته د ذکر سوي حديث په باره کي حنفيه وايي چي دا پر کراحت باندي محمول دی او ددې مقصد دا ظاهرول دي چي يو چاته د يو شی په ورکولو سره بېرته اخيستل نامردي او ناخوښه خبره ده مگر د امام شافعي، امام مالک او امام احمد بن حنبل رحمۃ الله عليهم په نزد دا حديث پر حرمت باندي محمول دي ځکه ددغه حضرات مذهب دادی چي يو چاته د تحفې او صدقې په ورکولو سره بېرته اخيستل جائز نه دي البته امام شافعي رحمۃ الله عليه فرمايي که يو پلار خپل زوی ته يو شی په تحفه کي ورکړي نو هغه بېرته ځيني اخيستلای سي .

د يوه روايت سره د امام احمد رحمۃ الله عليه قول هم دادی ، او راتلونکي ځيني حديثونه هم پر دې دلالت کوي مگر ددغه حديثو معنی چي حنفيه اخيستې ده هغه به هم مخته ذکر سي .

د يو شي ورکول او بېرته اخيستل بد کار دی

﴿۲۸۸۸﴾: وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَائِدُ فِي هَبْتِهِ كَالْكَلْبِ يَعُودُ فِي قَيْئِهِ لَيْسَ لَنَا مِثْلُ السَّوِّءِ . رواه البخاري .

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د هبې د واپس اخيستونکي حال داسي دي لکه سپی چي قی ووهي او وروسته يې وختي دا بد مثال زموږ سره نه ښائي . (بخاري) .

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۳۴۱۵، رقم: ۲۶۲۲.

د يو شي په ورکولو کي د اولاد په مينځ کي فرق مه کوئ

﴿۲۸۸۹﴾: وَعَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّ أَبَاهُ أَتَى بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د نعمان بن بشير رضي الله عنه څخه روايت دی چي زما پلار زه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر کړم

وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنِّي نَحَلْتُ ابْنِي هَذَا غُلَامًا فَقَالَ أَكُلَّ وَلَدِكَ نَحَلْتُ مِثْلَهُ قَالَ لَا

او ووهي ويل : ما خپل و دې زوي ته يو غلام هبه کړی دی نبي کریم ﷺ ځيني پوښتنه وکړه چي ايا تا و هريوه زوي ته يو غلام هبه کړی دی ؟ هغه وويل يا !

قَالَ فَارْجِعْهُ . وَفِي رَوَايَةٍ أَنَّهُ قَالَ أَيْسُرُكَ أَنْ يَكُونُوا إِلَيْكَ فِي الْبِرِّ سَوَاءً قَالَ

نبي کریم ﷺ وفرمايل خپل غلام بېرته واخله او په يوه بل روايت کي دا الفاظ دي چي نبي

کریم ﷺ و فرمايل : ايا ته دا خبره خوښوي چي ستا ټول زامن ستا سره ښه چلن وکړي ؟ هغه
بلي قال فلا اذا و في روايه انه قال اعطاني ابي عطية فقالت عمرة بنت رواح
وويل : هو ! (نبي کریم ﷺ ورته و فرمايل) که دا خبره وي نو يوازي دې زوي ته غلام مه
ورکوه . په يوبل روايت کي راغلي دي چي نعمان وويل : زما پلار ما ته يوشی را کړ عمره بن
رواحه (د بشير ښځي) وويل :

لَا أَرْضَى حَتَّى تُشْهَدَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى
زده دا هديه تر هغه وخته پوري نه خوښوم ترڅو پوري چي رسول الله ﷺ د دې شاهد نه زما پلار
نبي کریم ﷺ ته ورغلی

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنِّي أُعْطِيتُ ابْنِي مِنْ عَمْرَةَ بِنْتِ رَوَاحَةَ عَطِيَّةً فَأَمَرْتَنِي
او عرض يې وکړ ما خپل دې زوي ته چي د عمره بنت رواحه د نس څخه پيدا سوي دي يوشی
ورکړې دي عمره ماته وويل چي زه په دې معامله کي (يا رسول الله !)

أَنْ أَشْهَدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أُعْطِيتَ سَائِرَ وَلَدِكَ مِثْلَ هَذَا قَالَ لَا قَالَ
تا شاهدوم نبي کریم ﷺ ځيني پوښتنه وکړه ايا تا خپلو ټولو زامنو ته داسي شی ورکړي دي ؟
هغه وويل نه ! نو نبي کریم ﷺ ورته و فرمايل :

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ قَالَ فَرَجَعَ فَرَدَّ عَطِيَّتَهُ وَفِي رَوَايَةٍ أَنَّهُ قَالَ
لَا أَشْهَدُ عَلَى جَوْرٍ . متفق عليه .

د خداي تعالي څخه وېرېږه او د اولادو په مینځ کي انصاف کوه نعمان وايي چي د دې په
اورېدو سره زما پلار بيرته راغي او خپله هبه يې بيرته واخيسته او په يوه بل روايت کي راځي
چي رسول الله ﷺ د شهادت مطالبه واورېده نو ويې فرمايل : زه په ظلم باندي شاهد نه
جوړېږم . (بخاري او مسلم) .

تخريج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۲۱۱/۵ ، رقم : ۲۵۸۶ ، و مسلم ۱۲۴۲/۳ ، رقم : ۱۳-۱۶۲۳ .

تشریح : د حديث شريف څخه معلومه سوه چي د خپل اولاد په مینځ کي فرق او امتياز کول

مناسب نه دي ، د حديث شريف په رڼا کي دا مستحب دي چي يوشی يوازي خپل يوه زوی يا يوې لور ته نه ورکول کيږي بلکه هغه شی دي پر ټولو زامنو او لوڼو باندي برابر ووېشل سي .
حضرت بشير رضي الله عنه د رسول الله ﷺ دغه حکم چي غلام بېرته واخله پر غوره والي محمول دي يعني ددغه غلام بېرته اخيستل غوره او بهتر دي ، حضرت امام ابو حنيفه ، امام شافعي او امام مالک رحمۃ الله عليهم فرمايي که يو سړی په خپل اولاد کي ځينو ته يوشی ورکړي نو د هغه تحفه به صحيح وي مگر په کراهت سره .

ددې برعکس د امام احمد ، ثوري او اسحاق رحمۃ الله عليهم او نورو حضراتو په نزد دا حرام دي ، د رسول الله ﷺ ارشاد (لا تشهد على جور) يعني زه پر ظلم شاهدي نه ورکوم ، ددغه حضراتو دليل دی حال دا چي اول الذکر يعني امام ابو حنيفه رحمۃ الله عليه د رسول الله ﷺ د الفاظو څخه استدلال کوي چي په يوه روايت کي نقل سوي دي (فاشهد على هذا غيري) يعني رسول الله ﷺ بشير رضي الله عنه ته وويل چي ته په دې باره کي زما څخه پرته بل څوک شاهد کړه .

دغه حضرات فرمايي که چيري دغه تحفه (يعني د حضرت بشير رضي الله عنه خپل يوه زوی ته غلام ورکول) حرام يا باطل وای نو رسول الله ﷺ به دا نه فرمايلاي چي بل څوک شاهد کړه ځکه چي د رسول الله ﷺ ارشاد پر دې دلالت کوي چي د بشير رضي الله عنه دغه تحفه صحيح او جائز ده مگر ناخوښه او مکروه ده ، ځکه رسول الله ﷺ خپل ځان شاهد مگر ځول مناسب ونه گڼل او دا يې وفرمايل چي بل شاهد جوړ کړه .

الفصل الثاني (دوهم فصل)

تحفه بېرته اخيستل ښه کار نه دی

﴿۲۸۹۰﴾: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَرْجِعُ أَحَدٌ فِي هَبْتِهِ إِلَّا الْوَالِدُ مِنْ وَلَدِهِ. رواه النسائي وابن ماجه .

د عبد الله بن عمرو رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : هيڅوک دي خپله هبه واپس نه اخلي خو هغه هبه واپس اخيستل جائز دي چي پلار زوي ته ورکړي وي . (نسائي ابن ماجه)

تخريج : سنن النسائي ۲۶۴۱۶ ، رقم : ۳۶۸۹ ، وابن ماجه ۷۹۶۱۲ ، رقم : ۲۳۷۸ .

تشریح : دغه حديث شريف د امام شافعي رحمۃ الله عليه دليل دی ځکه د هغه په نزد تحفه بېرته اخيستل جائز نه دي مگر پلار د خپل زوی څخه تحفه بېرته اخيستلای سي .

امام ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ فرمایا چي پلار د خپل زوی څخه تحفه بېرته اخیستلای سي، ددې مطلب دادی چي څرنګه یو پلار د ضرورت او حاجت په وخت کي د خپل اولاد د مال او زر څخه یو شی اخیستلای او مصرف کولای سي همدارنګه کوم شی چي هغه خپل زوی ته د تحفې په توګه ورکړی دی نو هغه هم د ضرورت په وخت کي اخیستلای او مصرف کولای سي.

په اووه ۷ صورتونو کي تحفه بېرته اخیستل جائز نه دي

دا خبره مخکي سوې ده چي د امام ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ په نزد تحفه بېرته اخیستل جائز دي مګر مکروه دي، په کومو حدیثو کي چي د تحفې بېرته اخیستلو عدم جواز ثابتیږي هغه یې پر کراحت باندې محمول کړي دي مګر د تحفې اووه صورتونه داسي دي چي په هغو کي د امام ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ په نزد هم تحفه بېرته اخیستل جائز نه دي.

د فقهي په ځینو کتابو کي ددغه اوو حروفو د مجموعې (دمع خرمة) څخه هغه اوو صورتونو ته اشاره سوې ده په دې توګه چي ددغه لفظ د مجموعې هر حرف یو صورت ته اشاره کوي چي د هغه تفصیل او وضاحت دادی.

د دال د حرف څخه مراد زیادتي متصله ده یعني په کومه تحفه کي چي د یو شی اضافه شوې وي یا په هغه کي یو شی ګډ سوې وي نو د هغه تحفې بېرته اخیستل صحیح نه دي د مثال په توګه زید بکر ته د مځکي یوه داسي برخه تحفه کړه چي په هغه کي نه سرای وو او نه درختي وغیره، اوس بکر په هغه مځکه کي سرای جوړ کړی یا په هغه کي یې درختي ولګولې نو په دغه صورت کي تحفه ورکونکی یعني زید لپاره دا جائز نه دي چي هغه خپل تحفه یعني مځکه د هغه څخه بېرته واخلي.

د میم حرف د واهب یا موهوب له مرګ ته اشاره کوي، ددې تفصیل دادی چي د مثال په توګه زید بکر ته یو شی په تحفه کي ورکړ بیا زید مړ سو نو اوس د حبن وارثانو ته دا حق نه سته چي هغوی د موهوب له یعني بکر څخه د هغه شي د بېرته اخیستلو غوښتنه وکړي کوم چي زید هغه ته تحفه کړی دی، یا بکر مړ سي او واهب یعني زید ته دا حق نه سته چي هغه د بکر د وارثانو څخه د هغه شي په باره کي غوښتنه وکړي کوم چي هغه بکر ته تحفه کړی دی.

د ع حرف هبه بالعوض ته اشاره کوي یعني که یو څوک یو چا ته خپل یو شی د یو شي په عوض کي تحفه کړي نو واهب ته د خپل هغه تحفه سوي شي د بېرته اخیستلو حق نه سته.

د خ حرف خروج طرف ته شاه کوي یعني که چيري موهوب د مرهوب له د ملکیت څخه وتلي وي په دې توګه چي هغه د تحفې شی خرڅ کړی وي یا یې یو چا ته ورکړی وي نو په دغه

صورت کي واهب د موهوب له څخه د هغه شی غوښتنه نه سي کولای .

د زاء حرف څخه زوجین ته اشاره ده يعني خاوند خپل ښځي ته يا ښځه خپل خاوند ته يو شی په تحفه کي ورکړي نو هغوی د يو بل څخه د هغه شي د بېرته اخيستلو حق نه لري .

د ق حرف قرابت ته اشاره کوي او قرابت هم هغه چي په هغه کي محرميت وي يعني که يو پلار خپل زوی ته يا يو زوی خپل پلار ته يا مور ته يا انا ته يا ورور ته يا بل يو قريب ته چي د هغه سره د محرميت قرابت وي خپل يو شی په تحفه کي ورکړي نو د هغه تحفې بېرته اخيستل د هغه لپاره جائز نه دي .

د هاء حرف د موهوب د هلاکت او ضائع کېدو طرف ته اشاره ده يعني که چيري موهوب د موهوب له څخه هلاک يا ضائع سوي وي نو د واهب لپاره دا جائز نه ده چي هغه د موهوب له څخه د هغه شي غوښتنه وکړي .

د يو شي ورکول او بېرته اخيستل ښه کار نه دی

﴿۲۸۹۱﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ وَابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه او حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يُعْطِيَ عَطِيَّةً ثُمَّ يَرْجِعَ فِيهَا إِلَّا الْوَالِدَ فِيمَا يُعْطِي وَلَدَهُ

ورکړل سوی شی واپس اخيستل جائز نه دي خو پلار خپل زوی ته ورکول سوي شی واپس اخيستلای سي

وَمَثَلُ الَّذِي يُعْطِيَ الْعَطِيَّةَ ثُمَّ يَرْجِعُ فِيهَا كَمَثَلِ الْكَلْبِ أَكَلَ فَإِذَا شَبَعَ قَاءَ ثُمَّ عَادَ فِي قَيْئِهِ . رواه ابوداؤد .

د هغه مثال د هغه سپي په شان دي چي ښه په مورنس خوراک وکړي او کله چي يې نس ډک سي قی ووهي او بيا هغه قی وختي . (ابوداؤد ترمذي نسائي ابن ماجه) او په ترمذي کي د دې حديث تصحيح سوېده .

تخريج: ابوداؤد في السنن ۸۰۸/۳، رقم: ۳۵۳۹، الترمذي في السنن ۳۸۴/۴، رقم: ۲۱۳۲، والنسائي ۱۶/۶۵، رقم: ۳۶۹۰، وابن ماجه في السنن ۷۹۵/۲، رقم: ۲۳۷۷.

د تحفې بدله تحفه

﴿۲۸۹۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي يوه صحرائي يوه اوښه رسول الله صلى الله عليه وسلم ته په هبه کي

بَكْرَةً فَعَوَّضَهُ مِنْهَا سِتَّ بَكَرَاتٍ فَتَسَخَّطَهُ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

ورکړه نبي کریم صلى الله عليه وسلم و هغه ته په تحفه کي شپږ ځواني اوښي ورکړې مگر هغه خوشحاله نه سو

رسول الله صلى الله عليه وسلم ته چي د دې خبر ورسیدی

وَسَلَّمَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ فُلَانًا أَهْدَى إِلَيَّ نَاقَةً فَعَوَّضْتُهُ مِنْهَا

نو نبي کریم صلى الله عليه وسلم (د خلکو په مینځ کي ودرېدي) اول يې د خداي تعالي حمد او ثنا بيان کړه بيا يې وفرمايل: فلاني سړي ماته يوه اوښه په هديه کي را کړل ما و هغه ته په بدله کي شپږ ځواني

سِتَّ بَكَرَاتٍ فَظَلَّ سَاخِطًا لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ لَا أَقْبَلَ هَدِيَّةً إِلَّا مِنْ قُرَشِيٍّ أَوْ

أَنْصَارِيٍّ أَوْ ثَقَفِيٍّ أَوْ دَوْسِيٍّ. رواه الترمذي و ابوداؤد والنسائي.

اوښي ورکړې مگر په دې هم هغه خوشحاله نه سو اوس ما اراده کړېده چي د قرشي، انصاري ثقفي او دوسي خلکو څخه پرته د بل چا هديه نه قبلوم. (ترمذي ابو داؤد و نسائي).

تخريج: الترمذي في السنن ۶۸۶/۵، رقم: ۳۹۴۵، و ابوداؤد ۸۰۷/۳، رقم: ۳۵۳۷، والنسائي ۶/۲۸۰، رقم: ۳۷۵۹.

تشریح: که تاسو يو چا ته خپل يو شی د تحفې په توگه ورکړی نو د هغه د عوض او بدلې توقع کول ستاسو د خلوص خلاف کار دی مگر که تاسو ته څوک خپل يو شی د تحفې په توگه درکړي نو په هيڅ صورت کي هم ستاسو له خوا د بدلې ادا کول به ستاسو د لوړ همتی او ستاسو ميني مطابق وي، کله چي به يو صحابي رسول الله صلى الله عليه وسلم ته يو شی د تحفې په توگه ورکړی نو د هغه د بدلې معمولي خواهش به هم د هغه په ذهن کي نه وو ځکه چي د هغه تحفه به سر تر پایه د خلوص او ميني يو اظهار وو مگر د دې سر بهر د رسول الله صلى الله عليه وسلم په خدمت کي چي به يو شی د تحفې په توگه راوړل سو نو رسول الله صلى الله عليه وسلم به يو صورت کي د هغه بدله د هغه څخه زياته ورکول او د رسول الله صلى الله عليه وسلم د معمول د سخاوت، برکت، لوړ همتی او تعلق د يو عظيمي جذبې مظهر وو.

کله چي یو صحرائي سړي د رسول الله ﷺ په خدمت کي یو اوبښه راوستل نو رسول الله ﷺ د معمول سره سم د هغه د تحفې څخه څو برابر زیاته بدله یعنی شپږ ځواني اوبښي هغه ته ورکړې مگر هغه په دې هم خوشحاله نه سو، دا خبره یقیناً ډېره عجیبه وه یو خو په دې وجه چي په ظاهره هغه په خپله تحفه کي مخلص نه وو د هغه مطلب دا وو چي هغه د رسول الله ﷺ په خدمت کي اوبښه ددې لپاره راوستلې وه چي رسول الله ﷺ هغه ته بدله ورکړي او بدله هم داسي چي د هغه د خواهش مطابق وي کوم وخت چي رسول الله ﷺ هغه ته شپږ اوبښي ورکړې نو هغه په دې خوشحاله نه سو او همدرانگه هغه په دنیوي مال کي د حرص د جذبې اظهار وکړ د هغه دغه کار رسول الله ﷺ ته دومره ناخوښه سو چي رسول الله ﷺ دا اعلان وکړ چي ما د قریشي، انصاري، ثقفی او دوسي څخه پرته د بل چا څخه د تحفې نه قبلولو اراده کړې ده.

قریشي هغه خلکو ته وایي چي د هغوی تعلق د قریشو سره وي او د انصاري څخه مراد د مدینې منورې انصار دي، ثقفی او دوسي د دوو قبیلو نومان دي، رسول الله ﷺ دغه قبیلې په خاصه توگه ځکه ذکر کړې او د هغوی استثناء یې وکړه چي دغه قبیلې په لوړ همتی، لوړې حوصلې، او سخاوت کي د امتیازي حیثیت خاوندان دي.

﴿۲۸۹۳﴾: وَعَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ أُعْطِيَ عَطَاءً

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: چا ته چي یو شی ورکول سي

فَوَجَدَ فَلْيُجْزِ بِهِ وَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُتْنِ فَإِنْ مَنْ أَتَى فَقَدْ شَكَرَ وَمَنْ كَتَمَ

او د هغه د ورکولو توان ولري نو خامخا دي دهغې په بدله کي یو شی ورکړي او کوم څوک چي د هبې د بدلې توان و نه لري نو هغه دي د هبې د ورکونکي تعریف وکړي ځکه چي چا تعریف وکړ هغه شکر ادا کړ او چا چي احسان پټ کړ یعنی نه یې بدله ورکړه او نه یې تعریف

فَقَدْ كَفَرَ وَمَنْ تَحَلَّى بِمَا لَمْ يُعْطَهُ كَانَ كَلَابِسِ تَوْبِي زُورٍ. رواه الترمذي و ابو داؤد

وکړ نو هغه د نعمت ناشکري وکړه او څوک چي په ځان کي هغه شی ظاهره کړي چي په هغه کي نه وي (مثلاً د دین او د دنیا د کمال اظهار یا علماؤ او صلحاؤ لباس په اغوستو سره خپل ځان عالم او صالح ښکاره کړي نو د هغه مثال د هغه چا په شان دي چي یوه داسي جامه واغوندي چي دوه ښکاري). (ابو داؤد ترمذي).

تخریج: الترمذي في السنن ۳۳۲/۴، رقم: ۲۰۳۴، وابدوداد ۱۵۸/۵، رقم: ۴۸۱۳.

تشریح: د محسن (احسان کونکي) تعريف کول د هغه د شکر ادا کولو قائم مقام ځکه گرځول سوی دی چي تعريف کول په اصل کي د شکر ادا کولو يو ښاخ دی، د شکر مفهوم دادی چي په زړه کي مينه ساتل په ژبه سره تعريف کول او په لاسو او پښو سره خدمت کول.

د حديث د آخري برخي مطلب دادی چي کوم څوک په خپل ځان کي د يو داسي ديني يا دنيوي کمال او صفت اظهار وکړي چي په حقيقت کي په هغه کي نه وي نو هغه په درواغو باندي د دوو جامو اغوستونکي په ډول دی، په درواغو د دوو جامو اغوستونکي څخه مراد هغه سړی دی چي د علماؤ او صالحينو د جامې په اغوستلو سره خپل ځان عالم او صالح ظاهر کړي حالانکه په حقيقت کي نه هغه عالم وي او نه صالح وي.

ځيني حضرات وايي چي ددې څخه مراد هغه سړی دی چي هغه داسي قميص اغوندي چي د هغه د لستونو لاندې نور دوه لستونې لگېدلې وي چي ليدونکی دا وگهي چي هغه دوه قيمصه اغوستي دي، او ځيني حضرات وايي چي په عربو کي يو سړی وو چي دوه ډوله جامې به يې اغوستلې چي خلک يې عزتمند او د حيثيت خاوند وگهي او کله چي به هغه د درواغو شاهدي ورکول نو د هغه د ظاهري شک په لېدو سره خلکو به هغه درواغجن نه گهي رسول الله ﷺ دغه سړي ته د هغه سړي سره تشبیه ورکړې ده چي خپل ځان د داسي کمال خاوند ظاهر کړي چي په هغه کي يې نوم او نښان هم موجود نه وي.

د احسان کونکي لپاره د خير دعاء

﴿۲۸۹۳﴾: وَعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ صُنِعَ إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ فَقَالَ لِفَاعِلِهِ جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا فَقَدْ أَبْلَغَ فِي الثَّنَاءِ. رواه الترمذي.

د حضرت اسامه بن زيد رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د چا سره چي احسان وسي او هغه د خپل محسن په حق کي دا الفاظ ووايي جزاک الله خيرا (خداي دي تاته د خير جزا درکړي) نو هغه د خپل محسن پوره تعريف وکړ. (ترمذي).

تخریج: الترمذي في السنن ۳۳۳/۴، رقم: ۲۰۳۵.

تشریح: او پوره تعريف يې وکړ يعني هغه د خپل محسن په حق کي د دعاء د الفاظ په ويلو سره هغه شکر ادا کړی ځکه چي هغه د خپل محسن په بدله ورکولو او د هغه په تعريف کولو کي د

خپل کوتاهی، اعتراف او د ځان د عاجز کېدو په اقرار سره د هغه بدله الله تعالی ته منسوب کړل چې الله تعالی دي هغه ته په دنیا او آخرت کي پوره اجر ورکړي او ظاهره ده چې د الله تعالی د اجر څخه غوره اجر څوک ورکولای سي.

یو جلیل القدر بزرگ او شیخ حضرت عبدالوهاب متقي رحمته الله علیه به ویل چې صوفي ته پکار دي چې هغه د الله تعالی د مخلوق د ورکولو یا نه ورکولو په دواړو صورتو کي د استقامت د دائرې څخه دباندې ونه وځي او نه د حق د لاري څخه قدم بلي خوا ته کړي که یو فاسق او نااهل سړی هغه ته یو شی د تحفې په توگه ورکړي نو د هغه دي دومره تعریف نه کوي چې هغه د یو صالح او ولي په صف کي ودروي بلکه د هغه په حق کي دي دغه الفاظ ووايي چې الله تعالی دي ته د خیر جزا درکړي او که هغه ته د یو صالح او متقي سړي یو تکلیف ورسېږي نو محض د هغه په وجه دي د هغه د صالح کېدو او تقوا نفی نه کوي او هغه ته دي بد او رد نه وایي بلکه د هغه په حق کي دي دغه الفاظ ووايي چې (غفر الله له ولنا) یعنې الله تعالی دي د هغه او زموږ مغفرت په برخه کړي، د اهل استقامت دا طریقه ده او دا د هغوی د عمل لاره ده.

د انسان شکر نه ادا کونکی د الله ﷻ شکر هم نه ادا کوي

﴿۲۸۹۵﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ لَمْ يَشْكُرْ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرْ اللَّهَ. رواه احمد والترمذي.

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چې د انسانانو شکريه ادا نه کړي نو هغه د الله تعالی شکر هم نه ادا کوي. (احمد ترمذي)

تفريغ: احمد في المسند ۳/۳۲، والترمذي في السنن ۴/۲۹۹، رقم: ۱۹۵۵

تشریح مطلب دادی چې د الله تعالی د شکر ادا کولو تکمیل پر دې منحصر دی چې د هغه پیروي وکړل سي په دې توگه چې هغه د هغه انسانانو چې تر هغه پوري د الله تعالی د نعمتونو د رسیدو ظاهري وسیله جوړه سوې ده د شکر ادا کولو کوم حکم چې ورکړل سوی دی د هغه پیروي وکړل سي نو کوم څوک چې د الله تعالی پیروي ونه کړي او د هغه حکم یې پر ځای نه کړی په دې معنی چې هغه د هغه خلکو شکر ادا نه کړ چې د هغوی په وسیله سره الله تعالی خپل نعمتونه هغه ته ورکړي دي نو ددې مطلب به دا وي چې هغه د الله تعالی د نعمتونو شکر هم ادا نه کړ، او یا ددغه حدیث مطلب دادی چې کوم څوک د خپل محسن شکر نه ادا کوي او د هغه

سره د سوي احسان او ښه چلن اقرار نه کوي نو هغه د نعمت د کفران (ناشکری) خپل دغه عادت په وجه د الله تعالیٰ شکر هم نه ادا کوي .

د نعمت د شکر اهمیت

﴿۲۸۹۶﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ أَتَاهُ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ و مدینې منورې ته تشریف راوړ نو

الْمُهَاجِرُونَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا رَأَيْنَا قَوْمًا أَبْذَلَ مِنْ كَثِيرٍ وَلَا أَحْسَنَ

مهاجرین د نبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضر سول او عرض یې وکړ: یا رسول الله! د کوم قوم چې موږ یې په کورو کې او سپرو (انصار) د هغوی په شان مو بل غوره قوم نه دي لیدلی

مُؤَاَسَاةً مِنْ قَلِيلٍ مِنْ قَوْمٍ نَزَلْنَا بَيْنَ أَظْهُرِهِمْ لَقَدْ كَفَوْنَا الْمُنَّةَ وَأَشْرَكُونَا

دېر غنيان زموږ لپاره زیات خرڅونکي او په لږ مال باندي ښه خدمت او کومک کوونکي او موږ د دوی په وسیله باندي د خواری څخه خلاص یو او په خپلي ګټې کې یې موږ شریکان کړو

فِي الْمُهَنَّا حَتَّى لَقَدْ خِفْنَا أَنْ يَذْهَبُوا بِالْأَجْرِ كُلِّهِ فَقَالَ لَا مَا دَعَوْتُمْ اللَّهُ لَهُمْ
وَأَتَيْنَهُمْ عَلَيْهِمْ . رواه الترمذي وصححه .

تر دې پورې چې هغوی زموږ سره (دومره ښه) چلن وکړ چې زموږ سره دا ویره پیدا سوه چې ټول ثواب یوازې دوی یو نسي نبی کریم ﷺ وفرمایل یا هغوی ټوله ثواب نسي وړلای تر څو پورې چې تاسو د هغوی لپاره دعاوي کوئ او د هغوی تعریف کوئ . (ترمذي).

تخریج: الترمذي في السنن ۵۶۳۱۴، رقم: ۲۴۸۷.

د لغاتو حل: في المهنّا: ما يقوم بالكفاية وإصلاح المعيشة.

تشریح کله چې نبی کریم ﷺ د مکې مکرمې څخه په هجرت کولو سره په مدینه منوره کې هستوګنه اختیار کړل او د رسول الله ﷺ سره د مهاجرینو یو لوی شمېر هم په مدینه کې هستوګنه اختیار کړه نو د مدینې اوسیدونکو یعنی انصارو چې د هغوی سره کوم ښه چلن وکړ او د سخاوت، اخوت او مینې کوم عظیم روایت یې چې قائم کړی بېله مبالغې انساني تاریخ د هغه د مثال وړاندي کولو څخه قاصر دی د مدینې انصارو د مکې د مهاجرینو لپاره نه یوازې د

زړه سترگي د لاري فرش کړې بلکه د خپل ويني او خولې گټه به يې هم د هغوی لپاره وقف کړل، هغوی خپل مخکي، خپل باغونه او خپل سرايونه نیم په نیم په هغوی کي وويشل د هغوی په خدمت او خاطر کي د شرافت انساني ټولي بلندی يې تر شا وغورځولې د هغوی دغه طرز عمل او بې پايه احساناتو مهاجرين دومره متاثر کړل چي هغوی د رسول الله ﷺ په خدمت کي خپل دغه اندېښنه وړاندي کړه چي اې د الله رسوله! دا سي نه وي چي دغه انصار ټول ثواب واخلي ځکه چي موږ خو تر ننه پوري تر دوی زيات قرباني کونکي، مخير او سخي او احسان کونکي قوم نه دی ليدلی، دوی د مال او زرد کموالي او زياتوالي څخه په بې نيازه کېدو سره زموږ سره احسان کوي د چا سره چي زيات مال وو هغه يې پر موږ هم دومره زيات خرڅ کړ او د چا سره چي کم مال وو هغه د هغه مطابق زموږ مرسته وکړه، يعني د چا چي څومره وس وو هغه په خپل حيثيت سره زموږ مېلمستيا وکړه تر دې چي د هغوی په ذريعه موږ د محنت او مشقت څخه هم وساتل سو په دې توگه چي د کرنې محنت د باغو او د درختو د ساتنې تکليف او د سرايو د جوړولو مشقت هغوی پر خپل ذمه واخيستی مگر په گټه او حاصلاتو کي موږ د هغوی شريک يو چي هغوی په خپل مخکه او باغو کي په محنت سره په محنت او تکليف سره څه کړي نو هغه نیم په نیمه زموږ سره ويشي! وس خو زموږ سره دا بېره ده چي زموږ دغه ټول ثواب هغوی تر لاسه نه کړي او دا بېره ده چي زموږ هجرت او زموږ د عبادتو ثواب الله تعالی د هغوی د بې پايه مرستي په وجه د هغوی په عمل نامه کي ونه ليکي.

مگر رسول الله ﷺ هغوی ته وفرمايل چي داسي نه سي کيدای ځکه چي د الله تعالی فضل او کرم ډېر پراخ دی د هغه سره د اجر کمي نه سته تاسو ته به ستاسو د عبادت ثواب تر لاسه کيږي او انصارو ته به د هغوی د مرستي او د هغوی د سخاوت اجر ورکول کيږي تر څو چي تاسو د هغوی لپاره د خير دعاء کوئ ځکه چي د هغوی په حق کي ستاسو دغه دعاء به د هغوی د احسان بدله سي او ستاسو د عبادت ثواب به تاسو ته تر لاسه کيږي.

يو بل ته تحفي ورکول عداوت له منځه وړي

﴿۲۸۹۷﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ تَهَادُوا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تَذْهَبُ الضَّغَائِنَ. رواه الترمذي.

د بي بي عائشې رض څخه روايت دی چي نبي کریم ﷺ وفرمايل: په خپلو کي تحفي او هديې

ليبرئ په دې سره د انسان بغض او كينه ليري كيږي (او محبت زياتيږي). (ترمذي)

تخريج: بياض في الاصل، قال ملا علي في المرقاة ۳/۳۸۰: والحق به: الترمذي.

تشریح: مطلب دادی چي د تحفې په ورکولو سره یو تر بله د بغض او عداوت جذبات ختمیږي او ددې پر ځای الفت او مینه پیدا کیږي.

د مشکوة شریف په اصل نسخه کي د لفظ رواه څخه وروسته خالي ځای وو چي دهغه مطلب دادی چي د مشکوة مؤلف ته ددغه حدیث د ماخذ علم نه وو سوی او وروسته بیا یو چا د الترمذي لفظ زیات کړی دی.

د کم شي تحفه سپکه مه گڼئ

﴿۲۸۹۸﴾: وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ تَهَادَوْا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تُذْهِبُ

وَ حَرَّ الصَّدْرِ وَلَا تَحْقِرَنَّ جَارَةً لِبَجَارَتِهَا وَلَوْ شَقَّ فَرْسَنٍ شَاةٍ. رواه الترمذي.

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: په خپلو کي تحفې او هديې ليرئ ځکه چي په هديه سره د سينو خيري ليري كيږي او يوه همسايه و بل همسايه ته هديه ليرل سپک مه گڼئ که څه هم هغه هديه د پسه د بنونگري يوه ټوټه وي. (ترمذي)

تخريج: الترمذي في السنن ۴/۳۸۳، رقم: ۲۱۳۰.

د لغاتو حل: وحر: ای غشه و وسوسته.

تشریح: مطلب دادی چي یو څوک دي خپل همسايه ته د یو کم شي د تحفې په توگه استول د هغه همسايه په حق کي حقیر نه گڼي بلکه څه چي استول غواړي هغه دي واستوي که څه هم هغه ډېر کم او معمولي شی وي، همدارنگه کوم همسايه ته چي تحفه استول سوي وي د هغه لپاره دا مناسب نه ده چي د خپل همسايه تحفه سپکه وگڼي بلکه هغه ته چي کومه تحفه راواستول سي هغه دي په شوق او خوشحالي سره قبوله کړي که څه هم هغه لږ او معمولي شی وي.

﴿۲۸۹۹﴾: وَ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثٌ لَا تُرَدُّ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي نبي کریم ﷺ وفرمايل: درې شيان داسي دي چي د

الْوَسَائِدُ وَالذُّهْنُ وَاللَّبَنُ. رواه الترمذي و قال هذا حديث غريب قيل أَرَادَ بِالذُّهْنِ الطَّيِّبِ.

هغه د قبلولو څخه انکار باید ونسي، یو تکیه (بالبنت)، دویم تیل د سر غوړولو او دریم شیدې، امام ترمذي دا حدیث نقل کړی دی او فرمایي چي دا حدیث غریب دی.

تخریج: الترمذي في السنن ۱۰۰۵، رقم: ۲۷۹۰.

تشریح: مطلب دادی که چیري یو سړی خپل مېلمه ته د تواضع په توګه بالبنت ورکړي یا خوشبويي ورکړي یا دڅېښلو لپاره شیدې یا بل شی ورکړي د هغه مېلمه لپاره مناسب نه دي چي د هغه د قبلولو څخه انکار وکړي، د ځینو حضراتو رایه ده چي د دهن (تېل) څخه مراد خوشبويي ده لکه څرنګه چي په ترجمه کي ذکر سوي دي مګر صحیح خبره داده چي د دهن څخه تېل مراد دي ځکه چي په هغه زمانه کي د عربو اکثر و خلکو په خپل سرونو کي تېل لګول.

د خوشبوداره ګلانو تحفه مه رد کوی

﴿۲۹۰۰﴾: وَعَنْ أَبِي عَثْمَانَ النَّهْدِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أُعْطِيَ أَحَدُكُمُ الرِّيحَانَ فَلَا يَرُدُّهُ فَإِنَّهُ خَرَجَ مِنَ الْجَنَّةِ. رواه الترمذي مرسلًا.

د حضرت ابو عثمان نهدي رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: که څوک درته خوشبوداره گل در کړي نو انکار مه کوه ځکه چي گل د جنت څخه راغلي دي دا حدیث ترمذي مرسلًا روایت کړی دی.

تخریج: الترمذي في السنن ۱۰۰۵، رقم: ۲۷۹۱.

تشریح: هغه گل د جنت څخه راغلی دی: ددې مطلب دادی چي د خوشبويي لرونکي گل یو فضیلت او خصوصیت دادی چي د هغه تخم د جنت څخه راغلی دی همدارنګه د هغه څخه چي کومه خوشبويي راځي هغه د جنت خوشبويي ده او بیا دا چي د گل تحفه ډېر لږ احسان لري لکه څرنګه چي په تېرو مخونو کي ددې وضاحت بیان سوی دی نو کله چي یو چاته گل ورکړل سي نو د هغه د قبلولو څخه دي انکار نه کوي.

الفصل الثالث (دریم فصل)

په اولاد کي د یوه سره تر جیحي سلوک کول مناسب نه دي

﴿۲۹۰۱﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَتْ امْرَأَةٌ بَشِيرٍ انْحَلْ ابْنِي غُلَامَكَ وَأَشْهَدْ لِي

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دی چي د بشیر رضي الله عنه ښځي و بشیر ته وویل زما زوی (نعمان) ته

یو غلام ورکړه او رسول الله ﷺ شاهد کړه پر دې خبره

رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ

هغه د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر سو او عرض یې وکړ (یا رسول الله!)

إِنَّ ابْنَةَ فُلَانٍ سَأَلَتْنِي أَنْ أَنْحَلَ ابْنَهَا غُلَامِي وَقَالَتْ أَشْهَدُ لِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى

د فلاني سړي لور (يعني دده بنځي) هغه ته دا حکم څرګند کړ چې زه د هغې و زوی ته خپل یو غلام ورکړم او دا یې ویلي دي چې په دې رسول الله ﷺ شاهد جوړول غواړم

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَلَهُ إِخْوَةٌ قَالَ نَعَمْ قَالَ أَفَكُلَّهُمْ أُعْطِيتَ مِثْلَ مَا أُعْطِيتَهُ

نبي کریم ﷺ ځینې پوښتنه وکړه ایا د دې هلک نور وروڼه سته؟ بشیر ﷺ وویل: هو! نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل ایا تا خپلو ټولو زامنو ته غلامان ورکړي دي؟

قَالَ لَا قَالَ فَلَيْسَ يَصْلُحُ هَذَا وَإِنِّي لَا أَشْهَدُ إِلَّا عَلَى حَقٍّ. رواه مسلم.

هغه وویل یا! نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: دا مناسبه نه ده او زه د ناحقه شاهد نه جوړېږم د حق شاهد کېږم. (مسلم).

تخریج: مسلم في الصحيح ۱۲۴۴/۱۳، رقم: ۱۹-۱۶۲۴.

د لغاتو حل: انحل: ای اعط. (ورکړه).

تشریح: د حق څخه مراد یا خو دادی چې زه یوازې د هغه پر خبره باندي شاهد جوړېږم چې بېله شکه او بېله کراهته په خاصه توګه حق او صحیح وي یا دا چې رسول الله ﷺ په عمومي توګه سره دا وفرمایل چې زه پر حق باندي شاهد جوړېږم پر باطل باندي شاهد نه جوړېږم، په هر حال په دې اړه تفصیلي بحث د اول فصل په حدیث کې تېر سوی دی.

رسول الله ﷺ به د نوي کمال تحفه څرنگه قبول

﴿۲۹۰۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَتَى

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روایت دی چې مالیدلي دي چې کله به د رسول الله ﷺ په خدمت

بِأَكْوَرَةِ الْفَاكِهَةِ وَضَعَهَا عَلَى عَيْنَيْهِ وَعَلَى شَفَتَيْهِ وَقَالَ اللَّهُمَّ كَمَا أَرَيْتَنَا

کي به مېوه حاضره سول نو نبي کریم ﷺ به په خپلو سترگو او شونډو مبارکو باندي ايښودل او فرمايل به يې: اې الله! څنگه چي تا موږ ته د دې ميوې شروع وښوده همدغسي د دې انجام

أَوَّلُهُ فَأَرِنَا آخِرَهُ ثُمَّ يُعْطِيهَا مَنْ يَكُونُ عِنْدَهُ مِنَ الصَّبِيَّانِ . رواه البيهقي
في الدعوات الكبير .

هم را وښايه بيا به نبي کریم ﷺ هغه مېوه و هغه کوچني ته ورکړه چي هغه وخت به د نبي کریم ﷺ سره موجود وو . (په بيهقي دعوات کبير کي).

تخريج: رواه البيهقي في الدعوات الكبير .

تشریح: د تازه ميوې پر خپلو سترگو ايښودل په دې سره د رسول الله ﷺ مقصد د الله تعالی د يو تازه نعمت تعظيم او شکر ادا کول وو ، د انتها تعلق که چيري د دنيا سره وي نو بيا دغه دعاء به د عمر د اوږدوالي لپاره وي او که د دې تعلق د آخرت سره وي نو د دې څخه به دې ته اشاره وي چي د آخرت په وړاندي د دنيا څه حقيقت دی ؟ لوی نعمت خو د آخرت نعمت دی همدارنگه د دغه دعاء مطلب به دا وي چي اې الله ! څرنگه چي تا موږ ته د دغه دنيا نعمتونه راکړي دي همدارنگه د آخرت نعمتونه هم چي حقيقي نعمتونه دي راکړه .

=====

بَابُ اللَّقْطَةِ (دورک سوي شي بيان)

لقطه د لام په پېښ او د قاف په زېر سره يعني لَقَطَهُ هم نقل سوې ده او د قاف په جزم سره يعني لَقَطَهُ هم ويل کيږي د محدثينو په نزد د قاف په جزم سره مشهوره ده .

لقطه هغه شي ته وايي چي يو ځای (په لاره يا بل ځای کي) پروت وي او تر لاسه سي او د هغه د مالک علم نه وي ، په دې باره کي شرعي حکم دادی چي چيري يو ورک سوی شی تر لاسه سي نو هغه پورته کول مستحب دي په شرط د دې چي پر خپل ځان باندي باور وي چي د دغه شي په تشهير کولو سره به يې د هغه مالک ته وسپاري ، که چيري پر خپل ځان باور نه وي نو بيا د هغه شي هلته پرېښودل غوره دي ، مگر که چيري دا بېره وي که هغه شی هلته پرېښودل سي نو ضائع به سي نو په دغه صورت کي د هغه پورته کول واجب دي که چيري ليدونکی هغه پورته نه کړي او هغه شی ضائع سي نو گناه کار به وي ، دا خو د لقطې اصول حکم دی اوس د لقطې يو څو مسائلو ته راسی :

لقطه د هغه چا سره امانت وي چا چي هغه پورته کړې ده په شرط ددې چي يو څوک شاهد کړي چي زه دغه شی د ساتلو يا د هغه مالک ته د رسولو لپاره پورته کوم ، په دغه صورت کي هغه لقطه که د پورته کونکي څخه ضائع سي نو پر هغه تاوان نه واجبيږي او که چيري پورته کونکی يو څوک پر هغه شاهد کړی او هغه لقطه د هغه څخه ضائع سوه نو پر هغه به تاوان واجب وي په شرط ددې چي د لقطې مالک دا انکار وکړي چي هغه دغه شی ماته د را کولو لپاره نه وو پورته کړی .

لقطه چي د کوم ځای څخه را پورته کړل سي پر هغه ځای هم او چيري چي د خلکو اجتماع وي هلته دي د هغه تشهير وکړي يعني پورته کونکی دي داسي ووايي چي دا شی د چا دی او دغه تشهير تر هغه وخته پوري کول پکار دی تر څو چي پورته کونکی ته دا يقين وسي چي اوس د دومره ورځو څخه وروسته به د هغه مالک غوښتنه نه کوي مگر د صاحبينو په نزد د تشهير وخت يو کال دی يعني د دوی په نزد مسئله داده چي تر يو کال پوري دي د لقطې تشهير وکړل سي او کوم شی چي تر زياتو ورځو پوري نه سي پاته کيدای د هغه تشهير دي يوازي تر هغه وخته پوري وکړل سي تر څو چي د هغه د خرابېدو بيره نه وي .

د لقطې د تشهير په دوران کي که چيري د هغه مالک راسي نو هغه ته دي خپل شی ورکړي کنه نو د تشهير د وخت تېرېدو وروسته دي هغه شی خيرات کړل سي اوس که چيري د خيرات کولو څخه وروسته د هغه مالک راسي نو مالک ته اختيار دی که هغه وغواړي نو خيرات دي برقرار وساتي او د هغه د ثواب دي حقدار سي او که وغواړي د پورته کونکي څخه دي د هغه تاوان واخلي يا د هغه سړي څخه دي خپل شی بېرته واخلي کوم ته چي د خيرات په توگه ورکړل سوی دی او که چيري هغه شی د هغه سره موجود نه وي نو د هغه څخه دي تاوان واخلي لکه څرنگه چي د لقطې د حيوان حکم دی .

په حيوانانو کي لقطه کېدل هم جائز دي يعني که د چا ورک سوی حيوان يو څوک تر لاسه کړي نو د هغه نهول او د هغه په تشهير کولو سره د هغه مالک ته رسول جائز دي په دې باره کي مسئله داده چي د تشهير د وخت په دوران کي پر هغه حيوان باندي چي د خوراک او څېښاک څه خرڅ سوی دی نو هغه به احسان گڼل کيږي يعني د هغه مطالبه به د مالک څخه نه کيږي په شرط ددې چي هغه خرڅ د حاکم د اجازې څخه پرته سوی وی او که حيوان تر لاسه کونکی په دې شرط سره په حيوان باندي خرڅ وکړي چي د حيوان د مالک څخه به يې اخلم او د حاکم په اجازه سره يې پر هغه حيوان خرڅ کړی وي نو د هغه ادا کول به پر مالک واجب سي کله چي مالک هغه

حيوان تر لاسه کړي نو د هغه حيوان نيونکي چي څه مصرف سوی دی هغه ټول به ادا کوي ، په دغه صورت کي لقطه پورته کونکي ته به دا حق حاصل وي چي تر څو پوري مالک هغه ته ټول مصرف ادا نه کړي هغه به لقطه د خپل ځان سره ساتي .

په دې اړه د قاضي او حاکم لپاره هم دا هدايت دی که چيري د لقطې پيدا کېدونکي شی يو داسي شی وي چي د هغه څخه گټه تر لاسه کيدای سي لکه تنبهدلی غلام نو په هغه باندي کار او مزدوري کولای سي او هغه چي څه وگټي د هغه څخه دي دده مصرف پوره کړل سي او که چيري لقطه داسي شی وي چي د هغه څخه گټه نه سي تر لاسه کيدای او د هغه په ساتلو کي مصرف وي لکه حيوان ، او قاضي د هغه د مصرف کولو اجازه ورکړي او دا فيصله وکړي چي پر هغه څه مصرف و سي هغه دي د مالک څخه تر لاسه سي په شرط ددې چي په هغه کي د مالک لپاره گټه وي او که چيري قاضي ته معلومه سي چي په دغه صورت کي مالک ته د گټي پر ځای تاوان دی نو بيا دي هغه شی خرڅ کړي او د هغه قيمت دي د ځان سره وساتي کله چي مالک راسي نو هغه دي ورکي .

که چيري د يو چا سره لقطه (پيدا سوی شی) وي او يو څوک د هغه د نښو په ښوولو سره د خپل ملکيت دعوه وکړي نو د هغه شي هغه ته ورکول جائز دي په دغه صورت کي د شاهدانو ضرورت نه سته مگر که چيري هغه نښي ونه ښيي نو بيا د شاهدانو څخه پرته هغه شی هغه ته نه ورکول کيږي که چيري د هغه شي پيدا کونکی مفلس او غريب وي نو د تشهير د وخت ختمېدو څخه وروسته دي هغه په خپل کار راولي او که چيري هغه شتمن وي نو بيا دي هغه شی خيرات کړي ، په دې باره کي به هغه ته دا اجازه وي که چيري هغه وغواړي نو خپل اصول يعني مور ، پلار او يا خپل فروع يعني زوی ، لور او ښځي ته دي يې د خيرات په توگه ورکړي په شرط ددې چي هغه خلک مفلس او غريب وي .

د تنبهدلي غلام نيول د هغه چا لپاره مستحب دي چي د هغه د نيولو توان ولري همدارنگه هغه غلام هم د ځان سره ساتل مستحب دي چي د هغه څخه لاره ورکه سوې وي .

که د يو چا غلام و تنبتي او تر درو ورځو فاصلې يا ددې څخه زيات ليري يو سړی هغه ونيسي او مالک ته يې ورسوي نو هغه راوستونکی به ددې حقدار وي چي د غلام د مالک څخه د خپل مزدورۍ په توگه څلوېښت درهمه تر لاسه کړي که څه هم د هغه غلام د څلوېښتو درهمو څخه کم وي مگر شرط دادی چي راوستونکی پر دې خبره يو شاهد راولي چي زه دغه غلام ددې لپاره نيسم چي د هغه مالک ته يې ورسوم او که چيري يو سړی يو تنبهدلی غلام د

هغه د مالک څخه د درو ورځو په کم فاصلې باندې راولي نو هغه ته دي په هغه حساب سره مزدوري ورکړل سي مثلاً د یوې نیمې ورځې د فاصلې څخه یې راوستلی وي نو هغه ته به شل درهمه ورکوي او که چیرې هغه غلام د هغه سړي څخه هم وتښتېږي کوم چې هغه نیولی وو نو په هغه به تاوان واجب نه وي په شرط ددې چې هغه یو څوک شاهد کړي او که چیرې هغه شاهد نه لري نو په دغه صورت کې نه یوازې دا چې هغه ته به مزدوري نه ورکول کېږي بلکه پر هغه به تاوان هم واجب وي.

د بې وارته کوچني د پورته کولو مسئله

که چیرې لقيط (بې وارته کوچنی) پیدا کړل سي نو د هغه پورته کول مستحب دي او که چیرې د هغه د هلاکېدو بېره وي نو بیا د هغه پورته کول واجب دي داسې کوچني تر څو چې غلام کېدل ثابت نه سي آزاد دی، د هغه کوچنی نفقه به د بیت المال (یعني حکومت) پر ذمه وي، همدارنگه د هغه میراث به هم د بیت المال وي، کوم څوک چې بې وارته کوچنی پورته کړي نو د هغه څخه به چاته د اخستلو حق نه وي که یو سړی دا دعوه وکړي چې دا زما کوچنی دی نو په قسم سره د هغه قول معتبر دی او د هغه کوچنی نسب به د هغه څخه ثابتېږي او که چیرې دوه کسان په یوه وخت کې د هغه دعوه وکړي نو د هغه کوچنی زیات حقدار هغه څوک دی کوم چې د هغه کوچنی په بدن کې یو نښه وښيي او په کتلو سره هغه نښه موجوده وي مثلاً هغه دا وښيي چې د هغه پر شا باندې ټکی دی او بیا چې کله کوچنی وکتل سي نو د هغه پر شا ټکی موجود وي، که چیرې یو غلام دعوه وکړي چې دغه کوچنی زما زوی دی نو د هغه دعوه به هم صحیح وي مگر هغه کوچنی به مسلمان وي په شرط ددې چې هغه د مسلمانانو په سیمه کې پیدا سوی وي او که چیرې هغه د میانو په کلي کې یا د هغوی په سیمه کې پیدا سوی وي یا د هغوی په سیمه کې د هغوی په مندر (عبادت گاه) یا بل ځای کې پیدا سوی وي نو په دغه صورت کې به هغه ذمي وي، که چیرې د پیدا سوي کوچنی سره مال د هغه پر بدن مال باندې زیورات یا بل شی وي نو هغه به د قاضي د حکم څخه وروسته پر هغه کوچني مصرف کېږي که څه هم ځیني علماء وایي چې د قاضي د حکم او اجازې څخه پرته هم د هغه مال پر هغه مصرف کېدای سي، د صحیح قول سره سم د پورته کونکي لپاره دا جائز ده چې هغه په کوچنی باندې د یو کسب زده کولو لپاره کسب کونکي ته حواله کړي مگر د هغه لپاره دا جائز نه ده چې د هغه نکاح وکړي یا د هغه په مال کې تصرف وکړي یا په هغه باندې مزدوري وکړي.

د لقطې په باره یو څو نوري مسئلې

مسئله : که چیري یو سړی په یو ځای کې خپل خپلۍ وکارې او ددې څخه وروسته یو بل سړی راسي او هغه هم خپل خپلۍ هلته وکارې او س اول سړی چې د هغه څخه روان سو نو د خپل خپلۍ په پنبو کولو پر ځای یې د هغه دوهم سړي خپلۍ په پنبو کړې او ولاړی ، نو اوس دا سوال پیدا کیږي چې په دغه صورت کې هغه دوهم سړي څه وکړي ایا د هغه لپاره دا جائزه چې هغه د اول سړي خپلۍ په پنبو کړې؟ په دې باره کې مختاره مسئله داده چې دا جائزه نه دي په شرط ددې چې د هغه اول سړي خپلۍ ددغه دوهم سړي د خپلیو په ډول وي یا د هغه د خپلیو څخه غوره وي مگر که چیري هغه خپلۍ خرابي وي نو د بیا د هغه استعمالولو بېله شکه جائز دي .

مسئله : که یو څوک د یو چا یو شی پیدا کړي نو ددې دوه ډولونه دي یو خو دا چې هغه شی دومره کمتر او معمولي وي چې د هغه په باره کې پیدا کونکی په دې پوهیږي چې ددې مالک به ددې غوښتنه نه کوي لکه هډوکي او داسي نور شيان یا په بېلابېلو ځایو کې پراته د انار پوستکي او داسي نور شيان نو دداسي شيانو په باره کې مسئله داده چې د هغه پیدا کونکی هغه په خپل استعمال کې راوستلای سي سره ددې چې د هغه په ملکیت کې نه راځي او د هغه مالک ته د اخیستلو حق دی مگر د شیخ الاسلام رحمته الله علیه قول دادی چې داسي شی د اخیستونکي په ملکیت کې راځي ، دوهم قسم داسي مال دی چې د هغه په باره کې پیدا کونکی په دې پوهیږي چې د هغه مالک به ددې غوښتنه کوي لکه سره زر ، سپین زر او داسي نور شيان نو د داسي شيانو په باره کې دا حکم دی چې د هغه شي په لېدلو سره د هغه پورته کول او د ځان سره اېښودل پکار دي او د هغه تشهیر دي وکړي تر څو چې هغه شی د هغه مالک ته ورسوي .

مسئله : که یو څوک یوه روپي یا د یوې ډوډۍ په اندازه خوراک یا تر دې کم شي پیدا کړي نو هغه ته د پراخۍ په حالت کې هم د هغه خوړل جائز دي .

مسئله : که په یو ژرنده کې غنم اوږه کیږي او د هغه په اوږو کې هغه اوږه یو ځای سي کوم چې په عامه توګه سره په ژوند کې پاته کیږي نو په دې کې څه پروا نه سته ، همدارنګه که د یو چا د جaro څخه یو خاشه د غاښو د خللولو لپاره واخیستل سي نو په دې کې هم څه پروا نه سته .

مسئله : په یو سرای کې چې د مسافرو حیوانان خوشایي ، پچي او داسي نور شيان کوي نو د هغه د مالک د تللو څخه وروسته د هغه چا ملکیت کیږي څوک چې یې مخکې پورته کړي ، د سرای د مالک یا د چوکیدار په ملکیت کې نه راځي .

الفصل الأول (لومړی فصل)

که یو څوک یو شی پیدا کړي نو څه وکړي؟

﴿۲۹۰۳﴾: عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت زید بن خالد رضی الله عنه څخه روایت دی چې یو سړی د رسول الله صلی الله علیه و آله په خدمت کې حاضر سو

فَسَأَلَهُ عَنِ اللَّقْطَةِ فَقَالَ اَعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوِكَاءَهَا ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً فَإِنْ جَاءَ

او د ((لقطه)) (د ورک سوي شی) په باره کې یې ځینې پوښتنه وکړه نبي کریم صلی الله علیه و آله ورته

و فرمایل: هغه شی چې په هغه کې بند دي په ښه ډول یې وپېژنه او دهغه سربند (سرپټ) هم

صَاحِبُهَا وَإِلَّا فَشَأْنُكَ بِهَا قَالَ فَضَالَةُ الْغَنَمِ قَالَ هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ

ښه وپېژنه بیا تریوه کاله پوري دهغه شی اعلان کوه که دهغه مالک پیدا سو نو شی و خپل

مالک ته ورکړه او که پیدا نسو نو په خپل خرڅ کې یې راوړه

لِذِّئِبٍ قَالَ فَضَالَةُ الْإِبِلِ قَالَ مَا لَكَ وَلَهَا مَعَهَا سِقَاؤُهَا وَحِذَاؤُهَا تَرُدُّ الْمَاءَ

هغه سړی پوښتنه وکړه چې د ورک سوي پسه په اړه څه بیان دي؟ نبي کریم صلی الله علیه و آله ورته و فرمایل:

هغه ستا دي یا ستا د ورور دي یا د شرمونښ بیا هغه د ورک سوي او ښ په اړه پوښتنه وکړه

كُلُّ الشَّجَرِ حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا. متفق عليه وفي رواية للمسلم فقال عرفها

نبي کریم صلی الله علیه و آله ورته و فرمایل: د اوښ سره ستا څه کار دي؟ هغه خپلي او ښه لري (مشک) او د

هغه پښې دي او بوت ته رسوي او هغه د درختو پاڼې خوري اخير دا چې دهغه مالک پیدا

کيږي. (بخاري او مسلم) د مسلم شريف په روايت کي دا الفاظ زيات دي

سنة ثم اعرِفَ وَكَائِهَا وَعِفَاصَهَا ثُمَّ اسْتَنْفَقَ بِهَا فَإِنْ جَاءَ رَبُّهَا فَأَدَّهَا إِلَيْهِ.

نبي کریم صلی الله علیه و آله دا و فرمایل: دیوه کاله پوري د دې اعلان کوه بیا په ښه شان یې شناخت وکړه د

دې او د دې د سربند او بیا هغه خپل په خرڅ کې راوړه وروسته که دهغه مالک پیدا سي نو

څومره مال چې یې کيږي هغه ورکړه یا یې قیمت ورکړه.

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۸۴/۵، رقم: ۲۴۲۹، و مسلم ۱۳۴۶/۳، رقم: ۱۷۲۲-۱.

د لغاتو حل: وکائها: الخيط الذي تشد به الصرة والکيس ونحوهما. (هغه تار چې کڅوڼه يا بل شی په تړل کېږي). عفاصها: ای وعاءها.

تشریح ابن مالک رحمته الله فرمایي چې رسول الله ﷺ د هغه شي د ظرف پيژندلو حکم ځکه وکړ چې کوم سړی د هغه شي د ملکیت د عوه وکړي نو د دغه پيژندنې په وجه به د هغه رېښتینوالی او درواغ معلوم سي مگر په دې اړه د علماؤ اختلاف دی که یو سړی د لقطې پورته کولو ته راسي او خپل ظرف د هغه د پيژندلو سره د هغه لقطه د مالک کېدو د عوه وکړي نو هغه لقطه هغه ته ورکول واجب دي که یا؟ امام مالک او امام احمد رحمتهما الله وايي چې په دغه صورت کي هغه لقطه هغه ته د شاهدانو څخه پرته ورکول واجب دي لکه څرنګه چې ظرف د هغه د پيژندلو دا مقصد وي، مگر امام شافعي او امام ابو حنیفه رحمۃ الله عليهما وايي که چیري یو سړی د لقطې او د هغه د سربند (سرپټ) او د هغه لقطې وزن یا شمېر وښيي او د لقطه پورته کونکي په زړه کي دا خبره راسي چې دغه سړی رېښتیا وايي نو بیا هغه لقطه هغه سړي ته ورکول جائز دي مگر هغه سړی د شاهدانو څخه پرته د لقطې پورته کونکی مجبوره کولای نه سي، په دغه صورت کي به دا ویل کېږي چې ظرف او سربند د یاد ساتلو ګټه به دا وي چې ددې په وجه به هغه لقطه د پورته کونکي په مال کي داسي نه ګڼل کېږي چې کله د لقطې مالک راسي نو لقطه پورته کونکی د خپل مال او اسباب او د هغه لقطې په مینځ کي فرق نه سي کولای.

ثم عرفها: (بیا د هغه تشهر او اعلان وکړئ) ددې مطلب دادی چې چیري هغه لقطه پیدا سوې ده نه یوازې هلته بلکه په بازار، مسجدو او ټولو هغه ځایو کي چیري د خلکو اجتماع وي د هغه لقطې په اړه اعلان وکړل سي چې د کوم سړی یو شی ورک سوی وي هغه دي فلاني ته په رسیدو سره د هغه شي تفصیل او نښي وښيي او خپل شی دي واخلي، د تشهير د وخت په باره کي د علماؤ اختلافي قولونه دي، امام شافعي، امام مالک، امام احمد او په حنفیه کي امام محمد رحمۃ الله عليهم د حدیث پر ظاهري مفهوم باندي عمل کوي چې ددې لپاره د یو کال وخت ټاکل سوی دی مگر د لقطې تر یو کال پوري تشهير کول پکار دي مگر د صحیح روایت سره سم د امام ابو حنیفه او امام ابو یوسف رحمۃ الله عليهما قول دادی چې د وخت په ټاکني کي یو قید نه سته بلکه په حدیث کي د یو کال اعتبار اتفاقي دی مگر بیا دا سوال هم پیدا کېږي که چیري په حدیث کي د یو کال وخت اتفاقي وي نو بیا د تشهير وخت به څومره وټاکل سي؟ ددې وضاحت په هدایه کي د امام ابو حنیفه رحمته الله د یوه روایت سره سم داسي کړی دی که چیري لقطه د لسو درهمو څخه د کم قیمت وي نو د هغه اعلان کول تر څو ورځو پوري کافي دی او که چیري

د لسو درهمو شی وی نو بیا تر یوې میاشتي پوري د هغه تشهير دي وکړل سي او که چيري هغه د سل درهمو شی وی نو بیا تر یو کال پوري د هغه تشهير دي وکړل سي .

ځيني علماء وايي چي د ماليت د پورتنی مقدار چي کوم مختلف وختونه بیان سوي دي په دې کي هيڅ يو وخت لازم نه دی بلکه هغه د لقطې پورته کونکي پر رایه موقوف دی چي هغه د لقطې تر هغه وخته پوري تشهير وکړي ترڅو چي هغه ته غالب گمان وسي چي اوس به هيڅوک نه راځي او ددغه وخت څخه وروسته به هغه لقطه نه غواړي ، ددغه علماؤ دليل د مسلم هغه روايت دی چي په هغه کي د سنه د لفظ څخه پرته يوازي عرفها نقل سوي دي .

که چيري لقطه د يو داسي شي په صورت کي وي چي تر زياتو ورځو پوري پاته کيدای نه سي او د موسم په تبديلی سره متاثره کيږي لکه د خوراک يو شی يا ميوه او داسي نور شيان نو په دې باره کي دا حکم دی چي د هغه تشهير دي تر هغه وخته پوري وکړل سي ترڅو چي هغه خراب نه وي او که چيري لقطه يو معمولي شی وي نو د هغه حکم دادی چي د هغه د تشهير ضرورت نه سته بلکه د هغه بېله اعلان او تشهير کولو د هغه د استعمال اجازه ده مگر د هغه مالک ته به دا حق وي که چيري هغه وغواړي نو د خپل هغه شي غوښتنه وکړي .

فان جاء صاحبها والا فشانک بها : ددې مطلب دادی چي د لقطې د تشهير او اعلان څخه وروسته که چيري د هغه مالک راسي نو هغه لقطه دي ورکړل سي او که چيري د هغه مالک سره شاهد هم وي چي د هغه د ملکيت شاهدي ورکړي نو د لقطې پر اخيستونکي باندي دا واجب دي چي هغه لقطه ورکړي او که شاهد نه وي نو بيا ورکول جائز نه دي لکه څرنگه چي مخکي وضاحت سوی دی او که چيري د اعلان کولو د وخت څخه وروسته د هغه لقطې مالک رانه سي نو بيا لقطه اخيستونکی دی هغه لقطه په خپل استعمال کي راولي ، ددې څخه دا معلومه سوه چي لقطه اخيستونکی د اصل مالک نه راتلو په صورت کي د هغه لقطې مالک کيږي که څه هم هغه شتمن وي يا مفلس او غريب وي ، د اکثر و صحابه کرامو او امام شافعي رحمته الله دا مذهب دی مگر د ځينو صحابه کرامو قول دی چي لقطه دي مسکين او مفلس ته د صدقې په توگه ورکړل سي ، د حضرت ابن عباس رضي الله عنه ، سفیان ثوري رضي الله عنه ، ابن المبارک رحمته الله او د حنفيه قول دادی او په دې باره کي دا حکم هم دی که د صدقه کولو څخه وروسته مالک راسي نو هغه ته به اختيار وي که وغواړي نو صدقه به برقرار وساتي او د هغه ثواب حقدار به سي او که وغواړي د لقطه اخيستونکي يا د هغه مفلس او غريب سړي څخه کوم ته چي لقطه د صدقې په توگه ورکړل سوې وي د هغو څخه تاوان واخلي ، په شرط ددې چي هغه ضائع سوې وي مگر که چيري په

دواړو کي یو سړي تاوان ورکړي نو هغه د دوهم کس څخه غوښتنه نه سي کولای يعني که چيري د لقطې اخيستونکي تاوان ورکړي نو هغه د مفلس او غريب سړي څخه د غوښتنه کولو هيڅ حق نه لري او که چيري د غريب سړي څخه تاوان واخلي نو بيا هغه د لقطې اخيستونکي څخه غوښتنه نه سي کولای مگر که چيري هغه لقطه ضائع سوې نه وي بلکه هم هغسي موجوده وي نو بيا به هغه لقطه ورکول کيږي، يعني ددې مطلب دا سو چي مالک ته به د تاوان اخيستلو حق په هغه صورت کي وي کله چي هغه شی ضائع سوی وي او که چيري هغه ضائع سوی نه وي نو بيا به هغه شي اخلي، د شرح وقايه په ځينو حاشيو کي د نهايه دا قول نقل سوي دي چي د تشهير څخه وروسته د لقطې صدقه کول جائز دي مگر د هغه اېښودل عزيمت دی.

هي لک (هغه ستاده) ددې مطلب دادی که چيري یو پسه تا پيدا کړی او بيا تا د هغه تشهير وکړی چي دهغه په نتیجه کي د هغه مالک راغلی نو هغه به خپل پسه واخلي مگر که چيري د تشهير څخه وروسته مالک نه راسي نو هغه پسه ستا سو او ته د هغه څخه گټه اخيستلای سي.

او لاڅيک... الخ (يا ستا د ورور لپاره ده...): ددې مطلب دادی که چيري تا پسه پيدا کړی او د هغه مالک راغلی نو هغه به يې واخلي او که چيري تا پسه پيدا کړی او هغه مالک ته په لاس ورسې نو هغه به يې واخلي، يا ددې مطلب دادی که چيري تا پسه پيدا کړی نو ستا پر ځای يو بل مسلمان ورور به واخلي او که چيري په دغه کي يو صورت هم نه وي نو بيا شرموښ به هغه پسه وځوري، يعني ددغه حديث شريف مطلب په دې خبره اگاه کول دي که چيري یو پسه پيدا سي نو هغه واخله او د مالک د نه راتلو په صورت کي د هغه څخه گټه اخيستل جائز دي چي هغه پسه په خپله ضائع نه سي او شرموښ يا بل حيوان يې ونه ځوري، دا حکم د هر هغه حيوان په باره کي دی چي د خپل ساتونکي د نه موجودتيا په حالت کي د شرموښ يا بل حيوان په لاس د ورتلو څخه خوندي نه سي پاته کيدای.

د اوښ د ژي څخه مراد هغه نس دی، يعني د اوښ نس د ژي په ډول دی په هغه کي دومره رطوبت وي چي هغه تر ډېرو ورځو پوري بېله اوبه ژوندي پاته سي، اوښ تر څو ورځو پوري تنده زغملای سي حال دا چي دا په نورو حيوانو کي نه وي، په دې باره کي مشهوره ده چي اوښ تر پنځلس ورځو پوري خپل تنده زغملای سي.

د اوښ د موزو څخه مراد د هغه ټينگ او قوي قدمونه دي چي هغه پر لاره باندي د تللو او اوبو او وانبو ته تر رسيدو پوري او د درندگانو څخه د ساتني طاقت لري، په حديث شريف کي

د ژي او موزو په ذريعه اوبن ته د هغه مسافر سره تشبيه ورکړل سوې ده چي هغه د ځان سره د سفر سامان ولري چي د هغه په موجودتيا کي هغه ته هيڅ خطره نه وي، علماء وايي چي په دې اړه هر هغه حيوان د اوبن په حکم کي دی کوم چي د خپل ساتونکي په نه موجودتيا کي د شرمونښ يا بل درنده په پنځو کي ضائع او هلاک نه سي لکه آس، غوا، خر او داسي نور، امام شافعي او امام مالک رحمه الله عليهما ددغه حديث څخه دا استدلال کړی دی چي په ځنگله کي اوبن، غوا او داسي نور حيوانات د لقطې په توگه نه سي نيول کيداى ځکه چي هلته د هغوی د ضائع کېدو بېره نه وي البته په کلیو او ښارو کي که دغه حيوان پيدا سي نو هغه د لقطې په توگه نيول جائز دي، د حنفیه په نزد د ټولو حيواناتو د لقطې په توگه نيول او تشهير کول د خلکو د مال د ساتني سره سم په هر ځای کي مستحب دي که څه هم ځنگل وي يا ښار وي، د حضرت زید رضي الله عنه ددغه روايت په باره کي حنفیه وايي چي په دې کي ذکر سوی حکم چي د اوبن د نيولو ضرورت نه سته دا په هغه زمانه کي وو کله چي امانت داري او ښېگڼه د خلکو ډېره وه چي د هغه په وجه د يو چا حيوان بل چا نه نیوی او د يو ځان په لاس نه ورتلی، مگر په اوس زمانه کي دا خبره نه سته او د امانت او دیانت خلک ډېر کم دي ځکه د الله تعالی د مخلوق د مال د ساتني تقاضا داده چي کوم حيوان په يو ځای کي تر لاسه سي هغه دي د لقطې په توگه ونيول سي او د هغه مالک ته د رسولو هڅه دي وکړل سي.

دورک سوي شي بېله تشهيره اېښودل خیانت دی

﴿۲۹۰۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ آوَى ضَالَّةً فَهُوَ ضَالٌّ مَا لَمْ يُعْرِفْهَا. رواه مسلم.

د زید بن خالد رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: څوک چي ورک سوي شي پورته کړي په کور کي يې کښېږدي تر څو پوري چي د هغه اعلان ونه کړي گمراه دی. (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۳۵۱/۲، رقم: ۱۷۲۵-۱۲.

تشریح مطلب دادی چي يو څوک يو ورک سوی د ځان سره وساتي نو هغه ته پکار دي چي د هغه شي تشهير او اعلان وکړي بېله تشهيره دي هغه د ځان سره نه ساتي ځکه چي دا خیانت او گمراهي ده.

د حاجیانو ورک سوي شيان

﴿۲۹۰۵﴾: وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُثْمَانَ التَّيْمِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ لُقْطَةِ الْحَاجِّ. رواه مسلم

د حضرت عبد الرحمن بن عثمان تيمي رحمته الله څخه روايت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله د حاجيانو د ((لقطه)) (ورک سوي شی) د پورته کولو څخه منعه فرمايلي ده. (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۳۵۱۲، رقم: ۱۱-۱۷۲۴.

تشریح: د حديث خلاصه داده چي د مکې مکرمې د حرم په حدودو کي د پيدا کېدونکي شي د تشهير او اعلان څخه وروسته هم د هغه مالک کېدل جائز نه دي بلکه د اخيستونکي لپاره دا واجب دي چي هغه د ځان سره تر هغه وخته پوري وساتي تر څو چي د هغه مالک پيدا سي که هر څومره وخت تېر سي، د امام شافعي رحمته الله علیه دا مذهب دی مگر د حنفيه په مذهب کي د حرم د حدودو او د غير حرم د محکمي لقطه يو ډول ده او ددې بيان په باب حرم مکه کي تېر سوی دی.

الفصل الثاني (دوهم فصل)

د غير اباد محکمي لقطه

﴿۲۹۰۶﴾: عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

حضرت عمرو بن شعيب رحمته الله علیه د خپل پلاره څخه او هغه د خپل پلاره څخه روايت کوي چي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ سِئِلَ عَنِ الثَّمَرِ الْمُعَلَّقِ فَقَالَ مَنْ أَصَابَ مِنْهُ مِنْ ذِي

د رسول الله صلی الله علیه و آله څخه د هغو مېوو په اړه پوښتنه وسوه چي په ونو کي دي نو يې وفرمايل: اړ کس دي مېوه وځوري

حَاجَةٍ غَيْرَ مُتَّخِذٍ خُبْنَةً فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ وَمَنْ خَرَجَ بِشَيْءٍ مِنْهُ فَعَلَيْهِ

او خپله کڅوڼه دي نه ډکوي نو په دې کي څه گناه نسته او څوک چي څيني مېوه وځوري او بيا يې وشکوي د ځانه سره يې هم يوسي نو پر هغه باندي د هغه

غَرَامَةٌ مِثْلِيَّهِ وَالْعُقُوبَةُ وَمَنْ سَرَقَ شَيْئًا مِنْهُ بَعْدَ أَنْ يُؤْوِيَهُ الْجَرِيرُ فَبَلَغَ

دوه چنده تاوان واجب دي او سزا هم او ٺوڪ چي مېوه د درمند څخه غلا كړي او د غلا سوي

ثَمَنَ الْمَجْنِ فَعَلَيْهِ الْقَطْعُ وَذَكَرَ فِي ضَالَةِ الْإِبِلِ وَالْغَنَمِ كَمَا ذَكَرَ غَيْرُهُ قَالَ وَ

مېوې قيمت د يوه ډهال د قيمت سره برابر سي د هغه سزا لاس پرېكول دي . د دې څخه وروسته راوي د ورك سوي اوښ او ورك سوي پسه په اړه پوښتنه وكړه څنگه چي نورو راويانو بيان

سَأَلَ عَنْ اللَّقْطَةِ فَقَالَ مَا كَانَ مِنْهَا فِي طَرِيقِ سِيَاءٍ وَالْقَرْيَةِ جَامِعَةً فَعَرَّفَهَا

كړې ده بيا د نبي كريم ﷺ څخه د ورك سوي شي پوښتنه وسوه نبي كريم ﷺ وفرمايل : كوم ورك سوي شي چي په عامه لاره كي پيدا سي كلي او يا يوې آبادۍ ته نژدې وي نو د هغه اعلان

سَنَةِ فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا فَادْفَعَهَا إِلَيْهِ وَإِنْ لَمْ يَأْتِ فَهُوَ لَكَ وَ مَا كَانَ فِي

دي تريوه كاله پوري كوي كه يې مالك راسي هغه دي و مالك ته وركول سي او كه رانسي نو بيا هغه ستا دي او ورك سوي شي چي په زړو خزانو

الْخَرَابِ الْعَادِيَّ فِيهِ وَفِي الرِّكَازِ الْخُمْسُ . رواه النسائي وروى ابو داود عنه

من قوله وسئل عن اللقطة الى آخره.

او خرابو كي پيدا سي نو په هغه كي يوازي پنځمه برخه د خداي تعالي ده . (نسائي ابو داود هم دومره د سئل عن اللقطة څخه پيل كړې بيا تر اخيره پوري) .

تخريج : سنن النسائي ۸۵۸، رقم: ۴۹۵۸، وابوداود ۳۳۵۲، رقم: ۱۷۱۰.

د لغاتو حل : حُبْنَةُ: اى ذخيره محموله. الجرين: موضع تجفيف التمر (د خرما وچولو ځاى). المجن: اى الترس. الميناء: اى الطريق العام.

تشریح : د اړ کس څخه مراد يا خو مطلق فقير او مفلس دی که څه هم هغه د اضطرار په حالت كي نه وي او يا ددې څخه مضطر يعني هغه ټوڪ مراد دی چي هغه د لوږي څخه مر کيږي ، خلاصه داده چي اړ کس دي د درختي څخه د ضرورت په اندازه مېوه وخوري مگر ځولۍ دي نه په ډکوي چي د ځان سره يې يوسي او پر داسي کس باندي څه گناه نه سته ، ابن مالک رحمه الله فرمايي چي ددې مطلب دادی چي داسي سپړی گناه کار خو نه دی مگر پر هغه به تاوان يعني د

هغه میوې قیمت ورکول واجب وي ، او بیا دا چي ددغه حکم تعلق د اسلام د ابتدائي زمانې سره وو او بیا منسوخ سو . او پر هغه دوه برابر تاوان دی : ددې مطلب دادی چي کوم څوک مېوه و خوري او څولی هم په ډکه کړي نو د هغه څخه به د هغه میوې دوه برابر قیمت اخیستل کیږي مگر ابن مالک رحمۃ اللہ علیہ فرمایي چي دا حکم د خبرداری په توگه دی کله مسئله خود داده چي د هغه میوې دوه برابر قیمت نه و اجیږي بلکه یوازي د هغه اصل قیمت اخیستل کیږي که څه هم د حضرت عمر رضی اللہ عنہ په اړه نقل سوي دي چي ددغه حدیث د ظاهري حکم سره سم هغه پر هغه دوه برابر قیمت دی ، او د امام محمد رحمۃ اللہ علیہ مذهب هم دادی او ځيني علماء وایي چي دغه حکم د اسلام د ابتدائي زمانې سره خاص دی بیا منسوخ دي .

او سزا ده : دلته د سزا څخه مراد تقدیر دی ، مطلب دادی چي د هغه لاس به نه پرې کیږي مگر که چيري تعزیر ورکول کیدای سي او دا ځکه دي چي په هغه زمانه کي باغونه خوندي او په دیوالونو کي دننه وه ، که چيري په درمن کي اېښودل سوې غله په دومره اندازه غلا کړل سي چي د یوه سپر د قیمت برابر وي نو د شرعي قانون سره سم د هغه لاس پرې کیږي ، هغه وخت د یوه سپر قیمت درې یا څلور درهمه وو ، د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ په نزد د غلا د مال هغه مقدار چي پر هغه د لاس پرې کېدو سزا ورکول کیږي څلورم درهمه یا تر دې زیات مالیت دی مگر د حنفیه په مذهب کي ابتدائي مالیت لس درهمه دی ، شمني رحمۃ اللہ علیہ لیکلي دي چي په هغه زمانه کي د سپر قیمت لس درهمه وو .

او کومه لقطه چي په داسي لار کي پیدا کړل سي چي ښار ته د نژدې کېدو په وجه د خاص او عام خلکو لاره وي نو د هغه تشهیر او اعلان واجب دی ځکه ددې غالب گمان کیدای سي چي هغه د یو مسلمان وي ، او کومه لقطه چي په یو پخواني او وېران کلي یا پخوانۍ غیر ابادي مخکي کي پیدا سي چيري چي د مسلمانانو کورونه نه وي او نه هغه د یو مسلمان په ملکیت کي وي نو د هغه دا حکم دی چي د هغه څخه دي پنځمه برخه د الله تعالی په لار کي صدقه او خیرات کړي او پاته برخه دي خپل په استعمال کي راولي که څه هم هغه لقطه د سرو او سپینو زرو په شکل کي وي یا ددې څخه پرته د نور سامان یا زیوراتو په شکل وي ، همدارنگه که د یو پخواني ځای څخه یو ښخ سوې خزانه یا بل شي تر لاسه سي نو د هغه دغه حکم دی .

دورک سوي شي استعمال او د مالک غوښتنه

﴿۲۹۰﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَجَدَ دِينَارًا فَأَتَى بِهِ

د حضرت ابو سعید خدری رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي حضرت علي رضی اللہ عنہ یو دینار پیدا کړ او بي بي

فاطمه رضی اللہ عنہا فَسَأَلَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ هَذَا رِزْقُ اللَّهِ عَزَّ

فاطمې رضی اللہ عنہا ته یې راوړ او وروسته حضرت علي رضی اللہ عنہ د دې په اړه د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم څخه پوښتنه وکړه رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ورته وفرمایل : دا د خدای تعالی رزق دي

وَجَلَّ فَأَكَلَ مِنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَكَلَ عَلِيٌّ وَفَاطِمَةُ فَلَمَّا كَانَ

نو دهغه دیناره څخه حضرت علي رضی اللہ عنہ بي بي فاطمې او نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ټولو وخوره د دې څخه

بَعْدَ ذَلِكَ أَتَتْهُ امْرَأَةٌ تَنْشُدُ الدِّينَارَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا

عَلِيُّ أَذِ الدِّينَارِ . رواه ابوداؤد.

وروسته یوه ښځه د دینار په لټه پسي راغله نو رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل : چي اې علي! دینار ورکړه . (ابوداؤد).

تخریج : ابوداؤد في السنن ۳۳۷/۲، رقم: ۱۷۱۴.

تشریح : ددغه روایت څخه دا څرگندیږي چي حضرت علي رضی اللہ عنہ د تشهير او اعلان څخه پرته

هغه دینار مصرف کړل بلکه دا حتمال دی چي مخکي یې د هغه تشهير وکړی او بیا وروسته یې

هغه مصرف کړل، رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د هغه په محض ویلو باندي هغه ته دینار ورکړل نو ددې وجه

داده چي یا خو هغه ښځي د دینار نښه بیان کړې وي یا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ته به په یو ذریعه علم سوی

وي چي هغه دینار د هغه ښځي وه .

ورک سوی شی په بدنیت سره مه پورته کوئ

﴿۲۹۰۸﴾: وَعَنِ الْجَارُودِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَالَّةُ

الْمُسْلِمِ حَرَقُ النَّارِ . رواه الدارمي.

د حضرت جارود رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل : د مسلمانانو ورک سوي شی

د اور سکروتي دي (يعني څوک چي پورته کړي او د لقطې احکام ورباندي نافذ نه کړي نو هغه

به یې دوښخ ته ورسوي). (دارمي)

تخریج : الدارمي ۳۴۴/۲، رقم: ۲۶۰۱.

د لغاتو حل: حرق: ای لهیبا.

تشریح مطلب دادی که چیري یو سړی یو لقطه (ورک سوی شی) په بدنیت سره پورته کړي چي زه به ددې مالک سم او هغه د لقطې په اړه احکام پوره نه کړي نو هغه لقطه به هغه سړی د دوږخ اورته حواله کړي.

کله چي ورک سوی شی پورته کړئ نو یو څوک شاهد کړئ

﴿۲۹۰۹﴾: **وَعَنْ عِيَاذِ بْنِ حِمَارٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ**

د حضرت عیاض بن حمار رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و فرمای :

مَنْ وَجَدَ لُقْطَةً فَلْيُشْهَدْ ذَا عَدْلٍ أَوْ ذَوِي عَدْلٍ وَلَا يَكْتُمُ وَلَا يُغِيبُ فَإِنْ

څوک چي لقطه پیدا کړي نو هغه دي منصف مزاجه خلک شاهدان جوړ کړي بیا دي لقطه نه پټوي او نه دي غائبوي بیا که د هغه مالک راسي نو هغه دي بیرته ورکړي او که یې

وَجَدَ صَاحِبَهَا فَلْيُرُدَّهَا عَلَيْهِ وَإِلَّا فَهُوَ مَالُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ. رواه احمد

وابوداؤد والدارمي.

مالک را نه سي نو بیا هغه د خدای تعالی مال دي چاته چي یې خدای غواړي ورکوي یې (یعني بیا هغه د پیدا کونکي لپاره حلال دي هغه ته خدای تعالی ورکړي دي) (احمد ابوداؤد دارمي).

تخریج: احمد في المسند ۱۶۱۱۴، رقم: ۱۷۰۹، والدارمي ۳۴۵۱۲، رقم: ۲۶۰۲.

تشریح: کله چي یو سړی لویدلی شی (لقطه) پورته کړي نو هغه وخت دي یو څوک پر دې شاهد کړي چي ما دغه شی پیدا کړی دی ددې لپاره چي یو څوک پر هغه باندي د غلا تهمت ونه لگوي او نه د کموالي او زیاتوالي دعوه وکړلای سي، په شاهد جوړولو کي یو حکمت او گټه دا هم ده چي په دغه صورت کي به د هغه نفس په حرص او طمع کي نه اخته کیږي ځکه چي بېله شاهده دا احتمال کیدای سي چي هغه په بدنیت کي اخته سي او په دا فکر کولو سره چي یو څوک شاهد نه سته هغه شی مالک ته د ورکولو پر ځای د خپل ځان سره وساتي او د شاهد په پیدا کولو سره نه یوازي دا چي طمع نه سي کیدای بلکه د هغه لقطې مالک ته حواله کول هم ضروري کیږي او په دې کي یو حکمت دا هم دی چي د پورته کونکي د ناڅاپه مرگ څخه وروسته د هغه وارثان هغه لقطه په خپل میراث او ترکه کي نه سي داخلولای.

حُیْنِي حضرات فرمائي چي د شاهد جوږولو دغه حکم د استحباب په توگه دی او حال دا چي حُیْنِي نور علماء فرمائي چي دغه حکم د وجوب په توگه دی ، په دغه حدیث کي خو دا فرمايل سوي دي چي هغه د الله تعالی ورکړی مال دی او په مخکني حدیث کي د الله تعالی ورکړی رزق ورته ويل سوي دي نو د دغه دواړو څخه مراد حلال دی ، مطلب دا چي د مالک د نه راتلو په صورت کي هغه لقطه یو داسي حال مال دی چي هغه سپری گټه حُیْنِي اخیستلای سي کوم چي الله تعالی هغه ته دغیب څخه ورکړی دی مگر که چيري وروسته مالک راسي نو بیا د هغه بدله به ورکوي لکه څرنګه چي مخکي ذکر سوي دي .

د پیدا سوي شي هغه مقدار چي د اعلان ضرورت یې نسته

﴿۲۹۱۰﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ رَخَّصَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْعَصَا

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله اجازه ورکړې ده که یوه سپري لکړه

وَالسَّوِطِ وَالْحَبْلِ وَأَشْبَاهَهُ يَلْتَقِطُهُ الرَّجُلُ يَنْتَفِعُ بِهِ . رواه ابو داؤد و ذکر

حدیث المقدم بن معديکرب الا لا یحل فی باب الاعتصام .

یا رسی یا یو بل ورک سوي شی پیدا کړي د گټي د اخیستلو . (ابو داؤد)

تخریج: ابو داؤد فی السنن ۳۳۹/۲، رقم: ۱۷۱۷.

تشریح: یعنی که چيري لقطه د دغه شيانو څخه وي نو د هغه پورته کونکی بېله اعلان کولو هغه په خپل استعمال کي راوستلای سي .

په شرح السنة کي ليکلي دي چي دغه حدیث ددې خبري دليل دی که چيري لقطه د يو کم شي په صورت کي وي نو د هغه اعلان دي نه کيږي مگر پر دغه قول باندي تنقید سوی دی ، پاته سو دا سوال چي د کم شي حد څه شي دی ؟ نو حُیْنِي علماء وايي چي لقطه د لسو درهمو څخه کمه وي نو هغه کم شی دی او حُیْنِي حضرات وايي چي کومه لقطه د يوه دينار وي يا تريوه دينار کمه وي نو هغه معمولي او کم شی دی لکه څرنګه چي د حضرت علي رضی الله عنه په باره کي د نقل سوي حدیث څخه معلومه سوه .

او د حضرت مقدم ابن معديکرب رضی الله عنه روایت (الا لا یحل ... الخ) په باب الاعتصام بالکتاب والسنة کي نقل سوی دی .

کِتَابُ الْفَرَائِضِ وَالْوَصَايَا

(د فرائضو (میراث) او وصیت بیان)

فرائض جمع د فريضة ده او د فرض څخه مشتق ده، فرائض د ميراث هغه برخو ته وايي چي په قرآن کریم يا حديثو کي ټاکلي سوي دي، په دغه باب کي دا بيان کيږي چي يو څوک مړ سي نو د هغه کوم کوم قريبان د هغه وارثان دي او د هغه پرې ايښی مال او اسباب به په هغه وارثانو کي څرنگه ويل کيږي، دغه باب د يو ارزښتناکه موضوع سره اړوند دی ځکه نو مناسب دي چي په ابتدائي توگه سره يو څو اصولي خبري او يو څو ضروري مسائل دلته نقل کړل سي.

د وارثانو ترتيب

علماء ليکلي دي چي د مړي د ترکه (يعني د هغه د پرېښودل سوي مال او سامان) سره څلور حقونه متعلق وي چي د هغو ترتيب دادی :

۱. اول خودي د مړي د کفن او ښخولو بندوبست وکړل سي يعني هغه ته دي غسل ورکړل سي بيا دي کفن ورکړل سي او بيا دي د جنازې د لمانځه څخه وروسته هديرې ته يووړل سي او بيا دي د هغه قبر وکښل سي، په دغه شيانو کي د مصرف کولو چي څه ضرورت وي هغه دي د مړي د ترکه (ميراث) څخه داسي مصرف کړل سي چي نه تنگي وکړل سي او نه اسراف وکړل سي.

۲. ددې څخه وروسته که چيري د مړي پر ذمه پور او يا بله غوښتنه وي نو د هغه ادا کول دي وکړل سي او د بيا د پور او غوښتنې د ادا کولو څخه وروسته دي :

۳. کوم مال او سامان چي پاته سي د هغه په دريمه برخه کي دي وصيت جاري کړل سي په شرط ددې چي هغه وصيت کړی وي، ددغه درو مرحلو څخه وروسته.

۴. د هغه پاته ټول مال او سامان دي د هغه په وارثانو کي وويشل سي چي ترتيب يې دادی : تر ټولو مخکي دي ذوالفروض ته د هغوی ټاکل سوي برخي ورکړل سي او هغوی ته د ورکولو څخه وروسته چي څه پاته سي هغه دي د مړي نسبي عصبات ته ورکړل سي ځکه چي ذوالفروض ته د ورکولو څخه وروسته چي څه پاته سي هغه د نسبي عصبات حق دی او که چيري د مړي په وارثانو کي ذوي الفروض نه وي نو بيا د هغه ټول ميراث به نسبي عصبات ته ورکول کيږي او که چيري د هغه په وارثانو کي نسبي عصبات هم نه وي نو بيا ذوي الفروض ته د ورکولو څخه

وروسته چي څه پاته سي هغه به ازادونکي ته ورکول کيږي په شرط ددې چي مړي غلام وي او که چيري هغه ازاد سوی وي مگر ازاد کونکی موجود نه وي نو بيا د هغه ازاد کونکي سړي عصبه ته به ورکول کيږي که دا هم نه وي نو بيا پاته سوی مېراث به ذوالفروض ته بېرته ورکول کيږي پرته د زوجين څخه ځکه چي په دوهم وار وېش کي د زوجين هېڅ برخه نه سته او که چيري د مړي په وارثانو کي نه ذوالفروض وي او نه نسبي عصبات او نسبي عصبات وي نو د هغه ميراث ذوالارحام ته ورکول کيږي که چيري ذوي الارحام هم نه وي نو بيا مولا موالات ته ورکول کيږي که چيري مولي موالات هم نه وي نو بيا د هغه مېراث به هغه چاته ورکول کيږي چي د هغه د نسب مړي اقرار کړي وي مثلاً هغه د زید په باره کي ويلي وي چي هغه زما د پلار زوی دی حالانکه د زید دغه نسب ددغه اقرار څخه پرته په بل صورت کي ثابت نه وي مگر بيا به هم هغه د مړي د ميراث حقدار وي او که چيري داسي څوک هم نه وي نو بيا دي هغه ميراث داسي سړي ته ورکول کيږي چي د هغه لپاره مړي د خپل ټول ميراث وصيت کړی وي او که چيري داسي څوک هم نه وي چي د هغه لپاره مړي د خپل مال او سامان وصيت کړی وي نو بيا د هغه ټول مال او سامان په بيت المال کي جمع کيږي او که چيري بيت المال هم نه وي نو بيا په پای کي د بيت المال په مصرف کي دي مصرف کړل سي يعني په مدرسو، مسجدو او مسکينانو دي مصرف کړل سي.

د ذوي الفروض تفصيل

ذوي الفروض دؤولس ۱۲ دي ۱-: پلار، ۲: نيکه (که څه هم نوري لوړي درجې يې وي لکه ورنیکه، ترنيکه او داسي نور)، ۳: اخيافي ورور چي پلار يې بېل بېل وي او مور يې يوه وي، ۴: ښځه، ۵: خاوند، ۶: مور، ۷: انا (که څه هم نوري د لوړي درجې وي لکه د انا مور، د انا انا او داي نور...) ۸: لور، ۹: ملسی، ۱۰: حقيقي خور، ۱۱: ميرېزی خور، ۱۲: اخيافي خور.

د ذوي الفروض برخي

د مړي په مېراث کي د پلار شپږمه برخه حق کيږي کله چي د مړي زوی، ملسی، کړوسی او کړوسی هم موجود وي او که چيري دا نه وي بلکه لور يا ملسی او کړوسی موجود وي نو پلار ته به شپږمه برخه ورکول کيږي او هغه به عصبه هم وي او که چيري نه زوی وي نه ملسی او نه کړوسی وي او نه لور يا ملسی يا کړوسی وي نو پلار به يوازي عصبه وي، خلاصه دا چي په اول صورت کي خو پلار يوازي صاحب فرض دی او په دوهم صورت کي صاحب فرض هم دی او عصبه هم، او په دريم صورت کي يوازي عصبه دی که چيري د مړي پلار نه وي نو په پورتنیو درو صورتو کي د هغه نيکه به د پلار په ډول وي او که چيري د مړي پلار او نيکه دواړه ژوندي

وي نو بيا نيکه به محروم وي يعني هغه ته به د مړي د مېراث څخه هېڅ نه ورکول کيږي .
 اخيافي ورور او اخيافي خور د مېراث شپږمه برخه ورکول کيږي په شرط ددې چي هغه يو
 وي ، که چيري دوه يا تر دوو زيات وي نو د هغوی لپاره دريمه برخه ده چي په سړي او ښځي کي
 برابر ويشل کيږي او که چيري د مړي پلار يا نيکه ژوندي وي يا د هغه زوی يا د زوی اولاد
 موجود وي نو بيا اخيافي ورور او خور به محروم وي .

که ښځه مړه سي او د هغه زوی او لور نه وي او د زوی اولاد يې هم نه وي نو د هغې د
 مېراث څخه به خاوند ته نيمه برخه ورکول کيږي او که چيري زوی ، لور يا د زوی اولاد يې
 موجود وي نو خاوند ته به څلورمه برخه ورکول کيږي .

که چيري خاوند مړ سي او د هغه لور يا زوی او د زوی اولاد نه وي نو د هغه د مېراث څخه
 ښځي ته څلورمه برخه ورکول کيږي او که چيري د مړي زوی ، لور يا د زوی اولاد موجود وي نو
 ښځي ته اته برخه ورکول کيږي ، ددې خبري بايد خيال وساتل سي که چيري د مړي يوه ښځه
 وي نو هغې ته به هغه برخه ورکول کيږي کوم چي ذکر سوې ده او که چيري تر يوې زياتي ښځي
 يې وي نو بيا هم دغه برخه ورکول کيږي فرق يوازي دومره دی که ښځه يوه وي نو د پورتنۍ
 برخي څخه به هغه يوازي حقدار وي او که چيري دوې يا درې وي نو هغوی به دغه برخه په خپلو
 کي ویشي .

د مړي په مېراث کي مور ته شپږمه برخه ورکول کيږي په شرط ددې چي د مړي زوی ، لور
 يا ملسی يا د هغه اولاد يا يوه خور يا دوه وږونه او دوې خويندي وي يا تر دوو زيات وږونه او
 خويندي وي (که څه هم حقيقي وږونه يا خويندي وي او که ميرېزي يا اخيافي) که په دوی کي
 هېڅوک هم موجود نه وي نو مور ته به د ټولي ترکې څخه دريمه برخه ورکول کيږي او که د مور
 سره پلار او خاوند يا ښځه هم وي نو په دغه صورت کي به پلار او خاوند يا ښځي ته په برخه
 ورکولو کي څه چي پاته سي د هغه څخه به مور ته دريمه برخه ورکول کيږي او که چيري په ذکر
 سوي صورت کي د ښځي يا خاوند سره د پلار پر ځای نيکه موجود وي نو بيا مور ته به د ټولي
 ترکې څخه دريمه برخه ورکول کيږي ځکه چي په دغه صورت کي نيکه د پلار قائم مقام نه دی .

د انا (د مور مور او د پلار مور) شپږمه برخه کيږي که يوه وي يا ډېري وي ، مطلب دادي که
 چيري يوازي انا يعني د مور مور وي يا يوازي د پلار مور وي يا دوې انا وي وي نو هغوی ټولي
 به دغه شپږمه برخه په خپلو کي ویشي په شرط ددې چي هغوی ټولي په درجه کي برابر وي او که
 چيري په درجه کي برابر نه وي بلکه په درجه کي متفاوت وي (لکه يوه انا وي او بله د انا مور

وي) نو د لوی درجې والا (يعني د مور مور) به د نژدې درجې والا (يعني انا) په وړاندي محروم وي همدارنگه د مور په موجودتيا کي ټولي اناگاني محروم دي، او د نيکه په موجودتيا کي د پلار د اناگاني محرومي دي مگر د نيکه بڼه يعني د پلار مور نه محروم کيږي.

د مړي مور د مېراث څخه هيڅکله نه محروم کيږي که د هغې ورور يعني د مړي زوی موجود وي نو هغه عصبه جوړيږي کنه نو ذوالفروض به وي، د لور د مېراث درې صورتونه دي: اول دا چي يوازي يوه لور وي او د هغې سره حقيقي يا ميرزي ورور نه وي نو د مړي د ترکې څخه به هغې ته نيمه برخه ورکول کيږي (او که چيري بل وارث هم نه وي نو بيا پاته نيمه برخه هم د هغې کيږي)، دوهم دا که چيري دوې لوني وي يا تر دوو زياتي وي او د هغوی سره حقيقي يا ميرزي ورور نه وي نو هغه لونه ته د ترکې څخه دوه پر درې برخه ورکول کيږي چي هغه به يې ټولي په خپل مينځ کي مساوي ویشي، دريم دا که چيري د لونه سره د مړي زوی موجود وي نو په دغه صورت کي د لور هيڅ برخه ټاکلې نه ده بلکه هغه عصبه جوړيږي ددې مطلب دادی چي د مړي د مېراث څخه څومره چي زوی ته ورکول کيږي د هغه نيمه به هري لور ته ورکول کيږي که يوه لور وي يا درې څلور لوني يې وي او که چيري د يو مړي ډېر زامن او ډېري لوني وي نو په هغوی کي د مېراث تقسيم به داسي وي چي هر زوی ته به دوې برخي او هري لور ته به يوه برخه ورکول کيږي.

که چيري د مړي لور، زوی يا ملسی نه وي بلکه يوازي يوه ملسی يې وي نو هغې ته به د مېراث څخه نيمه برخه ورکول کيږي او که چيري دوې يا تر دوو زياتي ملسياني يې وي نو هغوی ته به د ټول مېراث څخه دوه پر درې برخه ورکول کيږي چي هغوی ټول به يې په خپلو کي مساوي ویشي، او که چيري د مړي زوی، ملسی او کړوسی موجود نه وي بلکه يوازي يوه لور يې وي نو ملسي ته به شپږمه برخه ورکول کيږي که يو ملسی يې وي يا ډېر ملسيان يې وي او که چيري د مړي دوې يا تر دوو زياتي لوني وي نو په دغه صورت کي به ملسی محروم وي مگر که چيري د ملسی سره د مړي ملسی هم وي نو بيا که چيري د مړي يوه لور وي يا ډيري لوني يې وي هغه ملسی به عصبه سي، مطلب دا چي د ذوالفروض د برخو ورکولو څخه وروسته چي څه پاته سي دغه ملسی او ملسی به يې په خپلو کي د عصوبت په توگه ویشي يعني ملسي ته دوې برخي او ملسی ته به يوه برخه ورکول کيږي مگر دا خبره بايد په ذهن کي وي که چيري د مړي زوی موجود وي نو بيا ملسی په هر حال کي محرومه ده او که نه د قوميت اولاد موجود وي او نه د مړي د زوی اولاد موجود وي نو په پورتنیو ټولو صورتو کي د مړي کړوسی به د هغه د

ملسی قائم مقام وي او که چيري لوري ي وي نو د لور اولاد به محروم وي او که ملسی موجود وي نو د ملسی اولاد به محروم وي .

که چيري د مري زوی، لور، ملسی، ملسی یا کړوسيان موجود نه وي بلکه يوازي يوه حقيقي خوري ي وي نو هغه به په هر حال کي د لور قائم مقام وي يعني که چيري يوه خور وي نو هغې ته به د مري د ټول مېراث څخه نيم مال ورکول کيږي او که چيري دوې يا زياتي خويندي يې وي نو هغوی ته به د ټول مېراث څخه دوه پر درې برخه ورکول کيږي چي هغوی به يې په خپل مينځ کي ويشي ، په پورتنی صورت کي د ميريزی خور هم دغه حکم دی په شرط ددې چي حقيقي خور هم موجود نه وي .

که چيري د مري لور، ملسی یا کړوسی موجود وي نو په دغه صورت کي حقيقي خور عصبه جوړيږي مطلب دا چي د مري د مېراث څخه ذوي الفروض ته د ورکولو څخه وروسته چي څه پاته سي هغه به خور ته ورکول کيږي .

که د مري حقيقي ورور موجود وي نو د حقيقي خور سره په يو ځای کېدو سره عصبه جوړيږي او که حقيقي ورور نه وي بلکه ميريزی ورور وي نو حقيقي خور د هغه ميريزی ورور په موجودتيا کي په ذوي الفروض کي شامل دی .

که د مري يو حقيقي (سکه) ورور وي او د هغه سره ميريزي وړونه او خويندي هم وي نو د هغه حقيقي ورور په موجودتيا کي هغه ميريزی وړونه او خويندي محروم دي .

که د مري يوه حقيقي خور وي نو د هغې په موجودتيا کي ميريزی خور ته شپږمه برخه ورکول کيږي که هغه يوه وي يا تريوې زياتي وي او که چيري حقيقي خويندي د يوې څخه زياتي وي نو بيا ميريزی خور ساقط کيږي او هغې ته به هيڅ نه ورکول کيږي مگر که چيري د ميريزی خور سره ميريزی ورور هم وي که يو وي يا تريوه زيات وي په هر صورت کي ميريزی خور به د ميريزي ورور سره عصبه سي مطلب دا چي ذوي الفروض ته د ورکولو څخه وروسته د مري د مېراث څخه چي څه پاته سي هغه ټول به د هغه ميريزي خويندو او وړونو په مينځ کي د عصبوت په توگه ويشل کيږي او که د مري حقيقي خور د مري د لور، ملسی او يا کړوسی سره عصبه سي نو په دغه صورت کي ميريزی لور او ميريزی خور بالکل محروم دي .

دا خبره بايد په ذهن کي وي که چيري د مري زوی يا ملسی يا کړوسي يا کوسی موجود وي نو د مري حقيقي ورور، حقيقي خور او ميريزی ورور او خور محروم دي همدارنگه د مري د پلار يا نيکه په موجودتيا کي د مري حقيقي او ميريزي خويندي او وړونه محروم دي .

د عصباتو تفصيل

د مړي د مېراث څخه ذوي الفروض ته د خپلو برخو ورکولو څخه وروسته چي څه پاته سي هغه به په عصباتو کي وېشل کيږي، يعني ذوي الفروض د اولي درجې وارثان دي او عصبات د دوهمي درجې وارثان دي، د عصباتو هم څلور درجې دي: ۱: اول زوی، ملسی، کړوسی (يا ددې څخه د لاندي درجې)، ۲: دوهم: پلار، نيکه (يا ددوی څخه د لوړي درجې)، ۳: دريم حقيقي او ميريزي وړونه او د هغوی زامن (که څه هم د لاندي درجې وي). ۴: څلورم د مړي اکا، د مړي د پلار اکا، د مړي نيکه اکا او د هغه اکاگانو زامن، اوس ددغه څلورو درجو ترتيب دادی: په دغه څلورو درجو کي زامن مقدم دي بيا ملسيان بيا کړوسيان بيا پلاريان نيکه بيا ور نيکه بيا تر نيکه بيا ورور بيا خور بيا د ورور زامن، بيا اکا يا د اکا زامن، کله چي په دغه څلورو درجو کي د اولي درجې يو عصبه موجود وي نو پاته د درو درجو عصبات به بالکل محروم وي همدارنگه که چيري د اولي درجې عصبه يعني زوی يا ملسی يا کړوسی موجود نه وي او د دوهمي درجې عصبه موجود وي نو د پاته دوو درجو عصبات به محروم وي همدارنگه په دغه څلورو درجو کي هره درجه قريب عصبه پر ليري عصبه مقدم وي يعني د نژدې عصبه په موجودتيا کي ليري عصبه ته هيڅ نه ورکول کيږي مثلاً د مړي زوی موجود دی او ملسی هم موجود دي او دغه دواړه د اولي درجې عصبه دي مگر په دغه صورت کي نژدې عصبه يعني زوی مقدم دی چي هغه ته به د مړي مېراث ورکول کيږي او ليري عصبه يعني ملسی به محروم وي، همدارنگه حقيقي عصبه پر ميريزي عصبه مقدم دي او د مړي د پلار د اکاگانو ملسيان به د مړي د نيکه پر اکاگانو مقدم وي.

د ذوي الارحام تفصيل

لکه څرنگه چي مخکي بيان سویدی چي د مړي په وارثانو کي تر ټولو لومړی درجه د ذوي الفروض ده او دوهمه درجه د عصباتو ده اوس په دې پوه سئ که چيري د مړي په وارثانو کي نه ذوي الفروض وي او نه عصبات وي نو بيا د هغه مېراث به ذوي الارحام ته ورکول کيږي، يعني ذوي الارحام د وارثانو دريمه درجه ده، لکه څرنگه چي د عصباتو څلور درجې دي همدارنگه د ذوي الارحام هم څلور درجې دي چي تفصيل يې دادی: اول د مړي دلور، ملسی او کړوسی اولاد يعني د مړي ملسی، کړوسی او د مړي د زوی ملسی او کړوسی او د مړي د کړوسي د زوی لور او داسي نور...

دوهم : فاسد نېکه، فاسده انا (که څه هم د ټولو سربېره درجې وي)، دلته په دې پوه سئ چې فاسد نېکه هغه ته ويل کيږي چې د هغه او د مړي په مينځ کي د بنځي واسطه وي لکه د مړي نېکه او د مړي انا يا د انا پلار، او فاسده انا هغه انا ته وايي چې د هغې او د مړي په مينځ کي فاسد نېکه واسطه وي لکه د انا موريا د پلار مور، دا ټول ذوي الارحام دي حال دا چې صحيح نېکه او صحيح انا ذوي الفروض دي، صحيح نېکه هغه نېکه ته ويل کيږي چې د هغه او د مړي په مينځ کي د بنځي واسطه نه وي لکه نېکه، ورنېکه (يا تر دې سربېره درجې) او صحيح انا هغه انا ته ويل کيږي چې د هغې او د مړي په مينځ کي فاسد نېکه واسطه نه وي لکه انا، ورانا (يا تر دې د لوړې درجې).

درېم : د حقيقي خوښندو اولاد، د ميريزي خوښندو اولاد، د اخيافي خوښندو اولاد، د اخيافي وړونو اولاد، د حقيقي وړونو لوني او د ميريزي وړور لوني.

څلورم : د اکا ماينې که حقيقي وي او که ميريزی يا اخيافي وي، اخيافي اکا، ماما او خاله گاني.

د ذوي الارحام څلور درجې دي او د عصباتو په ډول د دوی ترتيب هم دادی که په هغه څلورو درجو کي د اول درجې ذوي الارحام وارث موجود وي يا د هغوی اولاد وي نو د پاته درو درجو ذوي الارحام به محروم وي، همدارنگه د دوهمي درجې د ذوي الارحام په موجودتيا کي د درېمي او څلورمي درجې او د درېمي درجې د ذوي الارحام په موجودتيا کي د څلورمي درجې ذوي الارحام محروم دي او د عصباتو په ډول په ذوي الارحام کي هم په هره درجه کي د نژدې ذي رحم به پر ليري ذي رحم باندې مقدم وي.

د ميراث څخه محروم کوونکي شيان

الله تعالی چې د مړي د مال او سامان د هغه وارثانو ته د ټاکلو برخو او ټاکل سوو قواعدو سره سم کوم حکم ورکړی دی نو په هغه کي د مړي او د هغه د وارثانو په مينځ کي د يو خاص علاقې او تعلق لحاظ ساتل سوی دی، که يو داسي خبره رامنځته سي چې په هغه سره نه يوازې دا چې د مړي او وارث په مينځ کي د يو خاص علاقې او تعلق اظهار نه کيږي بلکه هغه د يو ډول بېلوالي او نفرت ثابتولو ذريعه جوړه سي نو هغه وارث به د مړي د ميراث حقدار نه وي او هغه ته به هيڅ ميراث نه ورکول کيږي، داسي څلور شيان دي چې يو سړی د ميراث اخيستلو څخه محروم کوي چې تفصيل يې دادی :

۱. غلام : نه غلام د یو ازاد سړي وارث کیدای شي او نه ازاد سړی د غلام وارث کېدای شي .
 - ځکه چې غلام په شرعي توګه د یو شي د مالک کېدو وړتیا نه لري او نه یو شی د هغه ملکیت وي .
۲. قتل : که یو بالغ وارث خپل مورث قتل کړي نو هغه وارث به د مېراث اخیستلو څخه محروم وي مګر دلته د قتل څخه مراد هغه قتل دی چې د هغه په وجه پر قاتل باندي قصاص یا کفاره واجبیږي، د قتل پنځه ډولونه دي (چې تفصیل به یې وروسته راسي) په هغو کې څلور ډولونه داسي دي چې یا قصاص پکښي واجبیږي او یا کفاره او دیت پکښي واجبیږي نو په دغه څلورو صورتو کې د حنفي مذهب سره سم قاتل د مېراث څخه محروم دی کله چې هغه خپل مورث په ناحقه قتل کړي ، مګر که چیري وارث خپل مورث په ظلم سره قتل نه کړي بلکه د خپل ځان په دفاع کولو سره پر هغه مورث باندي وار وکړی او مورث ووژل سي مثلاً مورث په ناحقه پر هغه وارث حمله وکړه او بیا هغه وارث د خپل ځان ساتني لپاره پر مورث وار وکړی او د هغه په نتیجه کې مورث مړ سو ، یا پر مورث باندي شرعاً په یو وجه د قتل سزا واجب وي (مثلاً د قصاص په توګه) یا پر هغه یو حد جاري کول ضروري وي او د پاچا یا قاضي په حکم سره وارث هغه قتل کړي یا پر هغه حد جاري کړي او هغه مړ سي نو په دغه صورت کې به هم وارث د مېراث څخه محروم نه وي . د قتل په پنځو ډولو کې یو ډول قتل بالتسلیب دي د قتل په دغه ډول سره نه قصاص لازمېږي او نه کفاره بلکه یوازې دیت واجبیږي، په دغه ډول قتل کې قاتل د مېراث څخه نه محروم کیږي ، د قتل بالتسلیب صورت دادی چې د مثال په توګه یو سړی د بل سړي په مځکه کې د مالک د اجازې څخه پرته ډبري کنډیږدي یا څاه وکاږي او د ډبري سره په لګېدو یا په څاه کې په لوېدو سره یو سړی مړ سي نو پر هغه سړي دیت واجبیږي ، همدارنګه د حنفيه مذهب دادی که یو نابالغ یا لیونی خپل مورث قتل کړي نو هغه د مېراث څخه نه محروم کیږي ځکه چې د نابالغ او لیوني پر اکثر و افعالو باندي په شرعي توګه سزا او جزاء نه واجبیږي .
۳. د مذهب اختلاف : د دوو مذهبو اختلاف د مېراث څخه محرومیت راولي یعنې که چیري یو وارث مسلمان وي او مورث غیر مسلم (کافر) وي نو د هغه مېراث به مسلمان ته نه ورکول کیږي همدارنګه که چیري وارث غیر مسلم وي او مورث مسلمان وي نو د هغه مېراث به غیر مسلم ته نه ورکول کیږي .

۴. د دارینو اختلاف: یعنی د هیوادو اختلاف، د مړي او وارث د هیوادو مختلف کېدل د مېراث څخه محروم کوي د مثال په توګه یو سړی په دارالاسلام کې اوسېږي او بل سړی په دارالحرب کې اوسېږي نو دواړه د یو بل د مېراث څخه محروم دي مګر دا حکم د غیر مسلم لپاره دی د مسلمان مورث او وارث د هیوادو په اختلاف سره د مېراث څخه نه محروم کېږي.

الفصل الأول (لومړی فصل)

د مړي تر ګه د هغه د وارثانو حق دی

﴿۲۹۱۱﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَنَا أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: زه و مسلمانانو ته د خپلو

من انفسهم فمن مات وعليه دين ولم يترك وفاء فعلي قضاءه ومن ترك

ځانو هم ګران يم په مسلمانانو کې چې څوک مړ سي او په هغه باندي قرض وي او دومره مال پرې نه ږدي چې د هغه قرض په ادا سي نو د هغه قرض زما په ذمه دي او څوک چې مړ سي او مال

مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ وَفِي رِوَايَةٍ مَنْ تَرَكَ دِينًا أَوْ ضَيَاعًا فَلِيَّاتَنِي فَأَنَا مَوْلَاهُ وَفِي رِوَايَةٍ

من ترك مالا فلورثته ومن ترك كلاً فإلينا. متفق عليه.

پرېږدي نو هغه د هغه د وارثانو دي په يوه بل روايت کې دا الفاظ دي رسول الله ﷺ فرمايلي دي څوک چې مړ سي او قرض يا ګوچيان پرېږدي هغه ولي دي ماته راسي زه به د هغه انتظام کوم او په يوه بل روايت کې دا الفاظ سته څوک چې مړ سي مال ځيني پاته سي نو هغه مال د هغه د وارثانو دي او څوک چې مړ سي قرض يا اولاد پرېږدي نو د هغه انتظام زما پر ذمه دي. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۹۱۱۲، رقم: ۶۷۶۳، ومسلم ۱۲۳۸۱۳، رقم: ۱۶۱۹۱۱۷.

د لغاتو حل: ضياعاً: ای عيالا (عيال). کلاً: ای ثقلاً وهو يشمل الدين والعيال (پور او عيال).

تشریح: په پیل کې د رسول الله ﷺ دا معمول وو چې کله به یو سړی مړ سو نو که چیرې د هغه پر ذمه به پور وو او د هغه په مېراث کې به دومره مال نه وو چې د هغه د پور ادا کولو لپاره کافي وي نو رسول الله ﷺ به د هغه د جنازې لمونځ نه ورکوی مګر څه وخت چې الله تعالی پراخي

راوستل او د مال د پراخي نعمت وړ په برخه سو نو رسول الله ﷺ دا معمول جوړ کړی چي کوم سړی به پور وړی مړ سو نو رسول الله ﷺ به د هغه پورا دا کوی او د هغه د جنازې لمونځ به یې کوی ، دغه خبره د حضرت ابوهريره رضى الله عنه ددغه روایت څخه مفهوم کیږي چي کومه خبره د الافلاس والانظار په اول فصل کي تېره سوې ده او دا د رسول الله ﷺ د بې پایه شفقت، مهرباني او د زیات رحمت څرگندونه ده کوم چي رسول الله ﷺ د ټولو مسلمانانو لپاره درلودی .

د مړي تر که اول ذوي الفروض ته ور کړئ

﴿۲۹۱۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحِقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا فَمَا بَقِيَ فَهُوَ لِأُولَى رَجُلٍ ذَكَرٍ . متفق عليه .

د حضرت ابن عباس رضى الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایيل : د میراث برخه دي د هغه وارثانو ته ورکړل سي وروسته چي څه پاته سي نو هغه د زیات نژدې سړی لپاره دي . بخاري او مسلم
تخریج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۱۱۱۲ ، رقم : ۶۷۳۲ ، و مسلم ۱۲۳۸۱۳ ، رقم : ۱۶۱۹۱۱۷ .

تشریح : مطلب دادی چي د مړي تر که تر ټولو مخکي هغه خلکو ته ورکول کیږي د کومو برخي چي قرآن کریم ټاکلي دي چي هغوی ته ذوي الفروض ویل کیږي ، هغوی د ټاکل سوو برخو ورکولو څخه وروسته چي څه پاته سي هغه عصبات ته ورکول کیږي او بیا په عصبات کي مقدم هغه عصبه دي کوم د مړي تر ټولو نژدې قریبان وي ، د نژدې عصبه په موجودتیا کي د ليري عصبه حق نه سته ، د باب په شروع کي د ذوي الفروض او عصباتو تفصیلي ذکر سوی دی د حدیث په آخري الفاظو (رجل ذکر) کي لفظ د ذکر د تاکید لپاره هم استعمال سوی دی او ددې مقصد دا هم دی چي د خنثی څخه دي منع وکړل سي .

په شرح السنه کي لیکلي دي چي دغه حدیث شریف ددې خبري دلیل دی چي ځیني وارثانو د ځینو نورو وارثانو په حق کي حاجب (یعني دمیراث څخه منع کونکی) وي ، حجب یعنی د میراث څخه منع کول پر دوه ډوله دي : اول حجب نقصان ، دوهم حجب حرمان ، دلته په اجمالي توگه سره ددغه دواړو په تعریف پوه سئ چي ځیني وارثان داسي وي چي د هغوی په وجه د نورو وارثانو برخه کمیږي مثلاً د مړي اولاد نه وي نو د مړي مور ته به د ټولي مخکي څخه دریمه برخه ورکول کیږي او که چيري د مړي اولاد وي نو د مړي مور ته به شپږمه برخه ورکول کیږي دې ته حجب نقصاني وايي همدارنگه ځیني وارثان داسي وي چي د هغوی په وجه

حُينُو قَرِيبَانُو تَه د ميراث خُخه هِيخ نَه وِر کول کيږي د مثال په توگه د مړي د زوی په موجودتيا کي ورورد مېراث خُخه بالکل محروم وي .

د مذهب اختلاف د ميراث خُخه محروم تيار اولي

﴿٢٩١٣﴾: وَعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ وَلَا الْكَافِرُ الْمُسْلِمَ . متفق عليه

د حضرت اسامه بن زيد رضي الله عنه خُخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : مسلمان د کافر او کافر د مسلمان نسي وارث کېدای . (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٥٠١١٢، رقم: ٦٧٦٤، ومسلم ١٢٣٣١٣، رقم: ١٦١٤١١.

تشریح: علامه نووي رحمته الله عليه فرمايي چي پر دې خبره باندي د ټولو علماؤ اتفاق او اجماع ده چي کافر د مسلمان وارث نه سي کيدای يعني که يو مورث مسلمان وي او وارث کافروي نو د مسلمان مورث د مړ کېدو خُخه وروسته د هغه کافر وارث به د ميراث خُخه محروم وي مگر په دې باره کي اختلاف دی چي مسلمان د کافر وارث کيدای سي که يا ؟ اکثر علما وایي چي څرنګه کافر د مسلمان وارث نه سي کيدای همدارنګه مسلمان هم د کافر وارث کيدای نه سي مگر په صحابه کرامو او تابعينو کي د حُينو حضرات قول دادی چي مسلمان د کافر وارث کيدای سي د امام مالک رحمته الله عليه هم دا مذهب دی .

همدارنګه پر دې باندي هم د ټولو مسلمانانو اتفاق دی چي د کافر په ډول مرتد هم د مسلمان وارث کيدای نه سي مگر په دې باره کي اختلاف دی چي مسلمان د مرتد وارث کيدای سي که يا ؟ امام مالک ، امام شافعي ، حضرت ربيعہ او حضرت ابن ابي ليلى رحمۃ الله عليهم او داسي نور علما وایي چي مسلمان هم د مرتد وارث کېدای نه سي ، امام ابو حنيفه رحمته الله عليه فرمايي چي مرتد د خپل ارتداد په ژوند کي چي څه گټلي وي هغه به د بيت المال وي او د اسلام په حالت کي چي يې څه گټلي وي نو هغه به د هغه د مسلمانانو وارثانو وي .

ازاد کونکی د غلام وارث وي

﴿٢٩١٤﴾: وَعَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَوْلَى الْقَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ . رواه البخاري .

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د يوه قوم ازاد سوي غلام د هغه د خپل قوم څخه نه شمېرل کيږي . (هغه په ميراث کي شريک کيږي) (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۸۱۱۲، رقم: ۶۷۶۱.

تشرېح: په حديث شريف کي د مولا څخه مراد ازاد کونکی دی ، ددغه حديث مطلب دادی چي د ازاد سوي غلام وارث هغه څوک دی چا چي هغه ازاد کړی دی ، ددې پر خلاف ازاد سوي غلام خپل ازادونکي وارث نه دی ، ځيني حضرات وايي چي د مولی څخه مراد ازاد سوي غلام دی يعني کومه قبيله او فرد چي يو غلام ازاد کړي نو د هغه ازاد سوي غلام به هغه حکم وي کوم چي د هغه د ازادونکي قبيلې يا فرد وي مثلاً بني هاشم يو غلام ازاد کړی نو اوس هغه ازاد سوي غلام د زکوٰۃ په اړه د بني هاشم په ډول حکم لري لکه څرنگه چي پر بني هاشم باندي د زکوٰۃ مال حرام دی همدارنگه پر هغه ازاد سوي غلام باندي هم د زکوٰۃ مال حرام دی .

خوري د ماما وارث وي

﴿۲۹۱۵﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ابْنُ أُخْتِ الْقَوْمِ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د قوم خوريي د هغو سره دي

مِنْهُمْ. متفق عليه" وذكر حديث عائشة: "إنما الولاء" في باب قبل "باب

(يعني خوريي د ماما د مال وارث وي). (بخاري او مسلم) د بي بي عائشې حديث دي د بلوغ

السلم و سنذكر حديث البراء الخالة بمنزلة الامر في باب بلوغ الصغير و حضائته ان شاء الله تعالى.

الصغير و حضالته په باب کي به انشاء الله بيان کړل سي .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۸۱۱۲، رقم: ۶۷۶۲، ومسلم ۷۳۵۱۲، رقم: ۱۰۵۹۱۳۳

تشرېح: مطلب دادی چي خوريی د خپل ماما وارث دی او هغه د ذوي الارحامو څخه دی ، د امام ابو حنیفه او امام مالک رحمه الله عليهما په نزد ذوي الارحام د مړي وارثان دي مگر دا خبره ضروري ده چي ذوي الارحام ته به د مړي ميراث هغه صورت کي ورکول کيږي کله چي د مړي ذوي الفروض او عصبات نه وي ، ددغه دواړو په موجودتيا کي ذوي الارحامو ته هيڅ نه ورکول کيږي ددې تفصيل د باب په شروع کي تېر سوی دی .

په هر حال امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ د ذوی الارحامو پر وارث کېدو باندې ددغه حدیث څخه استدلال کړی دی .

او د بي بي عائشې رضي الله عنها روایت (انما الولاء... الخ) د باب السلم څخه مخکې په باب کي نقل سوی دی او د حضرت براء رضی اللہ عنہ روایت (بمنزلة الام... الخ) به په باب بلوغ الصغير و حضانتہ کي ذکر سي .

الفصل الثاني (دوهم فصل)

کافر د مسلمان او مسلمان د کافر وارث کېدای نه سي

﴿۲۹۱۶﴾: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَتَوَارَثُ أَهْلُ مِلَّتَيْنِ شَتَّى . رواه ابو داؤد وابن ماجه و رواه الترمذي عن جابر .

د حضرت عبد الله بن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل : دوه جلا مذهبہ خلک یو دبله نسي وارث کېدای . (ابو داؤد ابن ماجه) او په ترمذي کي د حضرت جابر رضی اللہ عنہ څخه روایت نقل سوي دي .

تخریج: ابو داود في السنن ۳۲۸۸۳، رقم: ۲۹۱۱، وابن ماجه ۹۱۳۷۲، رقم: ۲۷۳۱.

تشریح: مطلب دادی چې نه خو مسلمان د غیر مسلمان وارث کېدای سي او نه غیر مسلمان د مسلمان وارث کېدای سي .

د خپل مورث قاتل د میراث څخه محروم وي

﴿۲۹۱۷﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْقَاتِلُ لَا يَرِثُ . رواه الترمذي وابن ماجه .

د حضرت ابو هريره رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل : قاتل د مقتول د مال وارث نه دي . (ترمذي ابن ماجه)

تخریج: الترمذي في السنن ۳۷۰۷۴، رقم: ۲۱۰۹، وابن ماجه ۹۱۳۷۲، رقم: ۲۷۳۵.

تشریح: مطلب دادی چې کوم څوک خپل مورث په ناحقه قتل کړي نو هغه د هغه د میراث څخه محروم دی په دې باره کي تفصیل د باب په شروع کي تهر سوی دی .

د انا شپږمه برخه ده

﴿۲۹۱۸﴾: وَعَنْ بُرَيْدَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَعَلَ لِلْجَدَّةِ السُّدُسَ إِذَا لَمْ تَكُنْ دُونَهَا أُمًّا. رواه أبو داود.

د حضرت بريدۀ رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د انا لپاره شپږمه برخه ټاکلې ده په دې شرط چي مور نه وي موجوده. (ابو داود)

تخريج: ابو داود في السنن ۳۱۷۱۳، رقم: ۲۸۹۵.

تشریح: مطلب دادی که چيري د مړي مور ژوندی وي نو د هغې په وجه د مړي انا محرومه کيږي مگر که چيري د مړي مور ژوندی نه وي نو د هغه د مېراث څخه به انا ته شپږمه برخه ورکول کيږي دلته د جده څخه د مور مور او د پلار مور دواړي مراد دي.

ژوندی پيدا کېدونکی ماشوم وارث دی

﴿۲۹۱۹﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اسْتَهَلَ الصَّبِيُّ صُلِّيَ عَلَيْهِ وَوُورِثَ. رواه ابن ماجه والدارمي.

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کوچنی (د پيدا کېدو څخه وروسته) که چغه ووهي (يا دهغه د خولې څخه يو اواز را ووهي وروسته مړ سي) نو په هغه جنازه کول پکار ده او هغه دي وارث جوړ کړل سي. (ابن ماجه دارمي).

تخريج: ابن ماجه في السنن ۹۱۹۱۲، رقم: ۲۷۵۰، والدارمي ۴۸۵۱۲، رقم: ۳۱۲۶.

تشریح: د اواز کښلو څخه مراد د ژوند نښه ده، مطلب دادی چي کوچنی د زېږېدنې پر وخت د مور څخه نیم را ووهي او په هغه کي د ژوند يو نښه پيدا سي په دې توگه چي د هغه د خولې څخه اواز را ووهي يا ساه واخلي يا د هغه يو اندام وښورېږي او بيا مړ سي نو د هغه کوچني دي د جنازې لمنځ هم وکړل سي او د هغه په وارث گړځولو سره د هغه ورثه دي هم وويشل سي.

اوس د حديث د دغه وضاحت په رڼا کي په دغه مسئله باندي هم پوه سئ که يو سړی مړ سي او د هغه وارث د مور په نس کي وي نو د هغه ميراث دي وساتل سي بيا که چيري هغه ژوندی پيدا سي نو هغه به وارث وي او د هغه ميراث به د هغه وارثانو ته منتقل کړل سي او که چيري هغه ژوندی پيدا نه سي نو بيا وارث نه دی او د هغه ميراث به نورو وارثانو ته ورکول کيږي.

د اسلام د ابتداء یو حکم

﴿۲۹۲۰﴾: وَعَنْ كَثِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ

حضرت کثیر بن عبد الله رضی الله عنه د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلار څخه روایت کوي چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَوْلَى الْقَوْمِ مِنْهُمْ وَحَلِيفَ الْقَوْمِ مِنْهُمْ وَابْنَ أُخْتِ الْقَوْمِ مِنْهُمْ. رواه الدارمي

د يوه قوم ازاد سوي غلام د قوم څخه دي (يعني که د غلام څوک عصبه نه وي نو دهغه د مال وارث دهغه ازادونکي دي) او د قوم حليف (قريب) هم د قوم څخه دي. (د احکم د اسلام په پېل کي وو وروسته منسوخ کړل سو) او د قوم خوريي د قوم څخه دي. (دارمي).

تخريج: سنن الدارمي ۳۱۷۸۲، رقم: ۲۵۲۸.

تشریح: په اول فصل کي د حضرت انس رضی الله عنه روایت تېر سوی دی او د هغه په تشریح کي د مولی وضاحت سوی دی.

او نه د یو قوم حلیف دهغه قوم څخه دی: د دې مطلب دادی چي مخکي په عربو کي دا رواج وو چي دوو کسانو به په خپل مینځ کي د قسم او حلف په ذریعه اقرار وکړ چي موږ دواړه به د یو بل سره په غم او خوشحالي، مرگ او ژوند کي شریک یو، د یوه وینه به د بل وینه وي د یوه صلح به د بل صلح وي او د یوه جگړه به د بل جگړه وي که په موږ کي پریوه تاوان راسي نو دوهم به یې ادا کوي همدارنگه د یو بل په میراث کي هم دا اقرار کوي چي زه به ستا وارث یم او ته به زما وارث یې، د مېراث په اړه د اسلام په ابتدائي زمانه کي هم پر دې عمل کیدی مگر وروسته په قرآن کریم کي د وراثت یوه واضحه قاعده نازل سوه او وارثان او د هغوی برخي وټاکل سوې نو دغه پخوانی رواج هم ختم سو او د رسول الله ﷺ دغه ارشاد هم منسوخ سو.

خوری د خپل ماما ذي رحم وارث وي

﴿۲۹۲۱﴾: وَعَنِ الْبِقْدَامِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا أَوْلَى

د حضرت مقدم رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: زه د هر مؤمن لپاره د هغه د

بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ فَمَنْ تَرَكَ دَيْنًا أَوْ ضَيْعَةً فَإِلَيْنَا وَمَنْ تَرَكَ مَالًا

خان څخه زيات گران يم نو څوک چي قرض يا اولاد پرېږدي او مړ سي زه د هغه کفيل يم او
څوک چي مال پرېږدي

فَلِرَثَّتِهِ وَأَنَا مَوْلَى مَنْ لَا مَوْلَى لَهُ أَرِثُ مَالَهُ وَأَفُكُ عَانَهُ وَالْخَالُ مَوْلَى مَنْ لَا

نو هغه د هغه د وارث نو . ي او زه د هغه سړي مولا يم چي د هغه هيڅوک مولانه وي او د هغه د
مال وارث يم (يعني د چا چي هيڅوک وارث نه وي د هغه وارث زه يم زه به د هغه مال په بيت
المال کي جمعه کړم ځکه چي انبياء عليهم السلام په حقيقت کي د چا د مال وارثان نه وي) او د
هغه قيدي د عذاب د قيد څخه خلاصون کي يم او ماما د هغه چا وارث دي چي د هغه نور څوک

مَوْلَى لَهُ يَرِثُ مَالَهُ وَيَفُكُ عَانَهُ وَفِي رَوَايَةٍ وَأَنَا وَارِثُ مَنْ لَا وَارِثَ لَهُ أَعْقِلُ لَهُ

وارث نه وي هغه به د هغه مال بيا پيدا کوي او د هغه قيدي به خلاصوي او په يو بل روايت کي
د الفاظ دي چي نبي کریم ﷺ وفرمايل: زه د هغه چا وارث يم چي د هغه بل څوک وارث نه وي

وَأَرِثُهُ وَالْخَالُ وَارِثُ مَنْ لَا وَارِثَ لَهُ يَعْقِلُ عَنْهُ وَيَرِثُهُ.

زه به د هغه قصاص ادا کوم او د هغه وارث به جوړېږم ماما د هغه وارث دي چي د هغه بل
هيڅوک وارث نه وي د هغه قصاص به ادا کوي او هغه به يې مال اخلي. (ابوداؤد).

ترجمه: سنن ابی داود ۳۲۰۱۳، رقم: ۲۹۰۰،

بنځه د چا ميراث تر لاسه کولای سي؟

﴿۲۹۲۲﴾: وَعَنْ وَائِلَةَ بِنِ الْأَسْقَعِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

تَحُوزُ الْمَرْأَةُ ثَلَاثَةَ مَوَارِيثَ عَتِيقَهَا وَلَقِيطَهَا وَوَلَدَهَا الَّذِي لَا عَنَتَ

عَلَيْهِ. رواه الترمذي وابدوداؤد وابن ماجه.

د حضرت وائله بن اسقع رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: بنځه د درو سړو
ميراث اخيستلای سي: ۱- يو خو د خپل ازاد سوي غلام يا مينزي ۲۰- د لقيط (يعني د هغه يا

هغه ڪوچني چيري پروت وي او د هغه روزنه وکړي ۳- او هغه ڪوچنی چي د هغه په پيدائش لعان سي. (ترمذي ابو داؤد ابن ماجه).

تخريج: سنن الترمذي ۳۷۳/۴، رقم: ۲۱۱۵، وابوداؤد ۳۲۵/۳، رقم: ۲۹۰۶، وابن ماجه ۹۱۶/۲، رقم: ۲۷۴۲.

تشریح: د خپل ازاد سوي غلام څخه مراد دادی چي د مثال په توگه يو بنځه خپل غلام ازاد کړي او هغه ازاد سوی غلام په داسي حالت کي مړ سي چي د هغه نسبي عصبه نه وي نو څرنگه چي يو سړی په دغه صورت کي د خپل ازاد سوي غلام وارث کيږي همدارنگه دغه بنځه هم د خپل ازاد سوي غلام ميراث تر لاسه کولای سي.

د لقيط څخه مراد دادی چي د مثال په توگه يو بنځه په لاره کي يو پروت ڪوچنی پيدا کړی او د هغه روزنه وکړي او لوی يې کړي نو اوس دغه بنځه د هغه وارثه سوه چي د هغه لقيط د مړ کېدو څخه وروسته د هغه ميراث تر لاسه کړي، د حضرت اسحاق ابن راهو رحمته الله عليه دا مذهب دی مگر د نورو علماؤ مذهب دادی چي ملتقط (يعني د ڪوچني پورته کونکی) د ولاء حق نه لري، مطلب دادی چي کومه بنځه يو ڪوچنی پيدا کړي او لوي يې کړي نو د هغه نه وارثه کيږي ځکه چي رسول الله ﷺ د خپل ارشاد (لا ولاء لها الا ولاء العتاقة) په ذريعه د لقيط حق د ازادونکي سره مختص کړی دی، ددغه علماؤ په نزد دغه حکم دی چي بنځه د خپل لقيط وارثه وي دا منسوخ دی.

قاضي رحمته الله عليه چي ددغه حکم کوم مطلب بيان کړی دی د هغه سره سم دې ته د منسوخ ويلو ضرورت هم نه سته، قاضي رحمته الله عليه وايي چي ددغه جملې معنی داده چي د لقيط پرې ايښی مال او سامان د بيت المال حق دی مگر کومي بنځي چي لقيط پورته کړی دی او د هغه روزنه يې کړې ده نو هغه د نورو مسلمانانو په مقابله کي ددې زياته حقداره ده چي د بيت المال له طرفه هغه مال کوم چي لقيط پرې ايښی دی په هغه بنځي باندي مصرف کړل سي.

لعان دې ته وايي چي يو سړی پر خپل بنځي باندي زنا تهمت ولگوي يا کوم ماشوم چي پيدا سوی دی د هغه په باره کي دا ووايي چي دا زما ڪوچنی نه دی او هغوی په دغه وجه په خپلو کي پر يو بل لعنت او ملامتيا وکړي، ددې تفصيلي ذکر به په باب اللعان کي راسي انشاء الله، نو د کوم ڪوچني په پيدا کېدو کي چي لعان سوی وي د هغه ڪوچني نسب د پلار څخه ثابت نه دی او نه هغه ڪوچنی او پلار په خپلو کي د يو بل وارث کيدای سي ځکه چي د وراثت تعلق د نسب سره دی چي په دغه صورت کي نه سته البته د هغه ڪوچني نسب د مور څخه ثابتيږي ځکه

هغه کوچنی او مور به خپلو کي د یو بل وارث وي، د ولد الزنا هم دغه حکم دی.

د ولد الزنا حکم

﴿۲۹۲۳﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

حضرت عمرو بن شعيب رضی اللہ عنہ د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلار څخه روایت کوي چي رسول

وَسَلَّمَ قَالَ أَيُّهَا رَجُلٌ عَاهَرَ بِحُرَّةٍ أَوْ أُمَةٍ فَالْوَلَدُ وَلَدُ زِنَا لَا يَرِثُ وَلَا يُورَثُ.

رواه الترمذي.

الله ﷺ و فرمايل: څوک چي ازادي بنځي يا مينزي سره زنا وکړي او د هغه د زنا د نطفې څخه کوچنی پيدا سي نو کوچني ته ولد زنا ويل کيږي نه هغه د چا وارث کيږي او نه د هغه ميراث د چا کيږي. (ترمذي).

تخريج: الترمذي في السنن ۳۷۲\۴، رقم: ۲۱۱۳.

تشریح: مطلب دادی چي د زنا په نتیجه کي پيدا کېدونکی کوچنی نه د زنا کونکي وارث وي او نه د هغه د قريبانو ميراث به هغه ته ورکول کيږي ځکه چي وراثت د نسب په وجه وي او د ولد الزنا او د زنا کونکي په مينځ کي د نسب هيڅ وجود نه وي همدارنگه زنا کونکی به هم د خپل ولد الزنا وارث نه وي او نه د هغه قريبان به د هغه ميراث تر لاسه کولای سي، ددې برعکس د ولد الزنا مور به د هغه وارثه وي او ولد الزنا به د مور وارث وي.

د ازاد سوي غلام ميراث

﴿۲۹۲۴﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ مَوْلَى لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَاتَ وَتَرَكَ

د حضرت بي بي عائشې رضی اللہ عنہا څخه روایت دی چي د رسول الله ﷺ يو ازاد سوي غلام مړ سو او د

شَيْئًا وَلَمْ يَدَعْ حَيِّمًا وَلَا وَلَدًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُعْطُوا

مِيرَاثُهُ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ قَرْيَتِهِ. رواه ابو داؤد والترمذي.

هغه هيڅ خپل پاته نسو چي وارثان سوي يې وای رسول الله ﷺ و فرمايل: د هغه مال په کليوالو کي (مستحق) ته دي ورکول سي. (ابو داؤد ترمذي)

تخريج: ابو داود في السنن ۳۲۲\۳، رقم: ۲۹۰۲، والترمذي ۳۶۸\۴، رقم: ۲۱۰۶.

دلغاتو حل: حميما: اي قريبا. (دوست).

تشریح د هغه ازاد سوي غلام وارث نه وو ځکه د هغه مېراث د بيت المال حق سو او د بيت المال مصرف د فقيرانو او مسکينانو دي ځکه رسول الله ﷺ د هغه مال د هغه د کلي يواړو مستحق سړي ته ورکول غوره وگڼل.

انبياء عليهم السلام د چا وارثان نه وي

دا خبره مخکي واضح سوې ده که چيري د ازاد سوي غلام عصبات نسبي نه وي نو د هغه حق ولاء د هغه ازادونکي سړي ده يعني د هغه د مرگ څخه وروسته د هغه ازادونکي د هغه د ميراث مالک کيږي د دغه قاعدې سره کله چي د رسول الله ﷺ ازاد سوي غلام مړ سو او د هغه نسبي وارث نه وو نو د هغه مېراث رسول الله ﷺ ته اخيستل پکار وه مگر انبياء عليهم السلام د چا وارثان نه وي او نه څوک د انبياء عليهم السلام وارثان وي ځکه د هغه ازاد سوي غلام مېراث رسول الله ﷺ خپله وانه خيستي بلکه د بيت المال په مصرف کي يې ورکړ.

اوس دا سوال پيدا کيږي چي انبياء عليهم السلام د چا وارثان ولي نه دي او د هغوی مېراث ولي يو چا ته نه ورکول کيږي؟ ددې جواب دادی چي انبياء عليهم السلام د دنيا د بې ثباتۍ او د دنيا د مال او سامان سره د بې تعلقي او د دنيا د خواهشاتو څخه د پرهيز کولو نه يوازي دا چي تعليم ورکوي بلکه خپل تعليم يې خپله هم عملي کوی او د دنيا هيڅ يو شی د هغوی لپاره ارزښت نه درلودی، د هغوی پر حقيقت شناس نظر باندي د غفلت پرده نه وه ځکه د الله تعالی د حقيقي مالک او متصرف کېدو مشاوري او کامل يقين هغوی ته ترلاسه وو، د دنيا د مال او سامان د مستعار کېدو او په دنيا کي د انسان د مسافرانو حالت نقشه د هغوی په ذهن کي وه ځکه نو نه خو د هغوی د دنيا د مال او سامان سره څه مينه وه او نه د هغوی دا خواهش وو چي زموږ د قريبانو ميراث موږ ته ترلاسه سي او نه به هغوی ته د دغه دنيا څخه د رخصت کېدو پروخت د خپل مال او سامان د پرېښودو څه افسوس وو ځکه چي اول خو د انبياء عليهم السلام سره د دنيا مال او سامان نه وو او که چيري يو لږ مال او سامان به وو نو د هغه سره به يې هيڅ مينه نه وه چي انبياء عليهم السلام د دغه دنيا څخه د رخصتېدو وروسته که مال او سامان پرېږدي نو هغه به هم د چا وراثت نه وي او نه انبياء عليهم السلام په خپل ژوند کي د خپل قريبانو د مېراث څخه برخه اخيستي ده، رسول الله ﷺ د ټولو انبياء عليهم السلام شان په دغه الفاظو کي ظاهر کړ: انا معاشر الانبياء لا نورث ما ترکنا صدقة: يعني زموږ د نبيانو په مال او سامان کي ميراث نه جاري کيږي موږ چي څه پرېږدو هغه صدقه ده.

د چا چي هيڅوک وارث نه وي ...

﴿۲۹۲۵﴾: وَعَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ مَاتَ رَجُلٌ مِنْ خُزَاعَةَ فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت بريدہ رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي د خزاعه د قبيلې يو سړی مړ سو د هغه ميراث يې و

وَسَلَّمَ بِمِيرَاثِهِ فَقَالَ التَّمِسُّوْا لَهُ وَاِرْثًا أَوْ ذَارِحِمِ فَلَمْ يَجِدُوْا لَهُ وَاِرْثًا وَلَا ذَا

رسول الله ﷺ ته راوړ نو رسول الله ﷺ وفرمايل: د ده د وارث تلاش وکړئ نو يې هيڅوک

رَحِمِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْطُوهُ الْكُبْرَ مِنْ خُزَاعَةَ. رواه

ابوداؤد و في رواية له انْظُرُوا الْكُبْرَ رَجُلٍ مِنْ خُزَاعَةَ.

وارث پيدان سو نبي کریم ﷺ وفرمايل: د بنو خزاعه په قبيله کي چي کوم يو مشروي دا مال و

هغه ته ورکړي . (ابو داؤد) او د ابوداؤد په يوه بل روايت کي راغلي دي نبي کریم ﷺ

وفرمايل: د بنو خزاعه په قبيله کي تر ټولو د مشر تلاش وکړئ.

تخريج: ابوداؤد في السنن ۳/۳۲۴، رقم: ۲۹۰۴.

تشریح: د دغه حديث تشریح هم هغه ده کوم چي په پورتنی حديث کي سوې ده، د هغه سړي

هيڅوک وارث نه وو ځکه د هغه ترکه به په بيت المال کي جمع کېدل، رسول الله ﷺ دا مناسب

وگڼل چي د هغه ترکه دي د هغه قبيلې يو ډېر سپين ږيري سړي ته ورکړل سي ځکه چي داسي

سړی د بيت المال مصرف هم دی او د هغه د قبيلې د يو فرد کېدو او د خپل سپين ږيرتوب په وجه

تر ټولو زيات مستحق هم دی.

د مړي د پورا ادا کول د هغه تر وصيت مخکي دی

﴿۲۹۲۶﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ إِنَّكُمْ تَقْرَءُونَ هَذِهِ الْآيَةَ { مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةِ تَوْصُونَ

حضرت علي رضی اللہ عنہ (يوه ورځ) خلکو ته يې وويل: تاسو دا ايت واياست: من بعد وصية توصون

بِهَا أَوْ دَيْنٍ { وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى بِالَّذِينَ قَبْلَ الْوَصِيَّةِ

بها او دين (چي په دې کي مخکي تر قرض د وصيت حکم سوی دی) ليکن د رسول الله ﷺ دا

وَإِنَّ أَغْيَانَ بَنِي الْأُمِّ يَتَوَارَثُونَ دُونَ بَنِي الْعَلَاتِ الرَّجُلُ يَرِثُ أَخَاهُ لِأَبِيهِ

معمول وو چي حقيقي وړونه به د پلاره وارثان وي نه مورني وړونه او دا چي سپړي به د خپل

وَأُمِّهِ دُونَ أَخِيهِ لِأَبِيهِ . رواه الترمذي وابن ماجه وفي رواية الدارمي قال

الاخوة من الامريتوارثون دون بني العلات الى آخره .

ورور وارث وي نه مورني وړونه . (ترمذي ابن ماجه) او د دارمي په يو . بل روايت كي راغلي دي چي حضرت علي عليه السلام فرمايلي دي : د يو مور پلار وړونه (سکني وړونه) د يو بل وارثان دي نه هغه ورور چي فقط په پلار كي سره شريکان وي (يعني مورني وړونه) تراخر د حديث پوري .

تخريج : الترمذي في السنن ۳۶۲ \ ۴ ، رقم : ۲۰۹۴ ، وابن ماجه في السنن ۹۱۵ \ ۲ ، رقم : ۲۷۳۹ ، والدارمي ۴۶۴ \ ۲ ، رقم : ۲۹۸۴ .

د لغاتو حل : بني العلات : وهم الاخوة لاب وامهاتهم شتى .

تشرېح : په حديث شريف كي د ذکر سوي آيت كريمه خلاصه داده كه چيري مړي وصيت كړي وي نو د هغه د پوره كولو څخه وروسته ، او كه چيري د هغه پر ذمه پور وي نو د هغه د ادا كولو څخه وروسته د هغه په وارثانو كي دي د هغه مال وويشل سي ، په دغه آيت كريمه كي په ظاهره د وصيت تعميل د پور پر ادا كولو مقدم سوي دی ، او حال دا چي د رسول الله صلى الله عليه وسلم دا معمول وو چي د وصيت د تعميل څخه مخكي به يې د پور ادا كولو حكم وركوي ، په دې باره كي حضرت علي عليه السلام د خلكو څخه پوښتنه وكړه چي تاسو دغه آيت وايست ايا ددې په معني پوهيږئ كه يا ؟ يعني په داسي ويلو سره حضرت علي عليه السلام په مينځ كي اختلاف دی يا دا چي په آيت كريمه كي وصيت مقدم سوي دی ځكه چي د وصيت تعميل د پور پر ادا كولو مقدم دی بلكه دا خبره بايد په ذهن كي وي چي په آيت كريمه كي د الفاظو په اعتبار د پور ادا كول كه څه هم وروسته ذكر سوي دي مگر په حقيقت كي او د حكم په اعتبار داسي ده لكه څرنگه چي رسول الله صلى الله عليه وسلم د خپل حكم په ذريعه واضحه كړې ده ، اوس پاته سوه دا خبره چي په آيت كريمه كي د وصيت ذكر ولي مخكي سوي دی ؟ نو ددې مختصر جواب دادی چي د مړي د وصيت تعميل مشكل كار دی او په دې كي كوتاهي كيداى سي ځكه د وصيت ذكر مقدم كولو سره خبرداري وركړل سو چي د مړي د وصيت تعميل دي اسانه او غير ضروري نه گڼل كيږي بلكه دا دي يو ارزښتناكه او ضروري شي په گڼلو سره پوره كړل سي .

دمیراث دآیت شان نزول

﴿۲۹۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ جَاءَتْ امْرَأَةُ سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ بِابْنَتَيْهَا مِنْ سَعْدٍ

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې د سعد بن ربیع بنحی خپلي دواړي لوڼي چې د سعد

بن الربیع رضی اللہ عنہ إلی رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَاتَانِ

رضی اللہ عنہ د نطفې څخه وې د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کې حاضري کړې او عرض یې وکړه یا رسول الله! دا دواړي انجونې

ابْنَتَا سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ قُتِلَ أَبُوهُمَا مَعَكَ فِي أَحَدٍ شَهِيدًا وَإِنَّ عَمَّهُمَا أَخَذَ

د سعد بن ربیع د دوی پلار د احد په غزا کې چې ستاسو ملګري وو شهید سو او د دوی اکا د دوی مال (چې په میراث کې دوي ته رسیدل) واخیستی

مَا لَهُمَا وَلَمْ يَدَعْ لَهُمَا مَالًا وَلَا تُنْكَحَانِ إِلَّا وَلَهُمَا مَالٌ قَالَ يَقْضِي اللَّهُ فِي

او د دوی دواړو لپاره یې هیڅ نه پرېښوده او اوس د مال نه درلودلو په خاطر د دوی سره څوک نکاح نه کوي نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم ورته وفرمایل: د دې معاملې فیصله به خداي تعالي کوي (یعني د

ذَلِكَ فَنَزَلَتْ آيَةُ الْمِيرَاثِ فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى عَمِّهِمَا

وحي په ذریعه به وسي) نو د میراث ایت نازل سو (یو صيکم الله فی اولادکم) نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم سمدستي د انجونو اکا راوغوښت

فَقَالَ أُعْطِ لِابْنَتَيَّ سَعْدِ الثُّلُثَيْنِ وَأُعْطِ أُمَّهُمَا الثُّنْنِ وَمَا بَقِيَ فَهُوَ لَكَ . رواه

او حکم یې ورته وکړ چې د سعد و لوڼو ته دوه پردې ۲/۳ مال ورکړه او اتمه برخه د انجونو و مور ته ورکړه او وروسته چې څومره پاته سي هغه ستا دي .

احمد والترمذي و ابو داؤد وابن ماجه وقال الترمذي هذا حديث حسن غريب .

(ترمذي ابو داؤد احمد ابن ماجه) او په ترمذي کې دا حديث حسن غريب گڼل سوي دي .

تخريج: احمد في المسند ۳/ ۳۵۲، والترمذي في السنن ۴/ ۳۶۱، رقم: ۲۰۹۲، وابوداود في السنن ۱۳/

۳۱۶، رقم: ۲۸۹۲، وابن ماجه في السنن ۲/ ۹۰۸، رقم: ۲۷۲۰.

تشریح: د رسول الله ﷺ د پیغمبری او د اسلام د رڼا خپرېدو څخه مخکې د جاهلیت په زمانه کې دا طریقه رواج وه چې د مړي مېراث به یوازې هغه چا اخیستی کوم چې پوره نارینه، ځوان او د جنگ ډگر ته د تللو وړ وو، بنځو، کوچنیانو او کمزورو ته به مېراث نه ورکول کیدی، غریب، بې وزلي، معصوم او یتیم کوچنیان او د رحم وړ انجونې به په ژړا او ارمان کې پاته سوې او د هغوی د پروا کولو څخه پرته به ځوان، قوي او شتمن اکا او ورور راغلی او د مړي ټول مال به یې واخیستی، د ظلم او جبر دغه طریقه رواج وه چې رسول الله ﷺ د کونډو، یتیمانو، مسکینانو، انجونو او بې چاره خلکو د همدرد جوړېدو سره دغه دنیا ته تشریف راوړ او د اسلام نور یې د هر ظلم او جبر او د هرې بدۍ او هرې نا انصافی تیاره له منځه یووړل، تردې چې د مېراث په اړه د بنځو او انجونو سره د کیدونکي نا انصافی ختمولو وخت هم راغلی د بنځو په حق کې د دغه څرگند ظلم د خاتمې ابتداء داسې وسوه چې یو صحابي حضرت اوس ابن ثابت انصاري رضی الله عنه وفات سو، د هغه په قریبانو کې یوه بنځه ام کمحه او درې انجونې (لوني) پاته سوې (په ځینو روایتو کې دادي چې دوې لوني او یو کوچنی زوی یې وو) حضرت اوس رضی الله عنه د خپل مال او سامان د دوو کسانو لپاره وصیت کړی دی، هغه د جاهلیت د زمانې د رواجي طریقې سره سم د اوس رضی الله عنه ټول سامان د هغه د اکا زوی (یا د ځینو روایتو سره سم د هغه دوو حقیقي وروڼو) خالد او عرفطه ته ورکړل، چې د هغه نتیجه دا سوه چې د اوس رضی الله عنه بې وزلي بنځه او د هغه کوچنۍ لوني په ژړا سوې او هغوی ته هیڅ هم ور نه کړل سول،

څرگنده ده چې د داسې بې وزلي او لا چاره غریب مسلمانانو همدرد او مرستیال د رسول الله ﷺ څخه پرته بل څوک کیدای سي، هغوی د پریشانی او بیړي په حالت کې د رسول الله ﷺ په دربار کې په منډه حاضر سول او وه یې ویل چې د خاوند د مال څخه ما ته څه را کړل سول او نه زما لونیو ته څه ورکړل سول، څه چې وه هغه خالد او عرفطه ته ورکړل سول. اوس به موږ څه کوو، د دغه حالت په لېدو سره رسول الله ﷺ ته ډېر افسوس وسو مګر په سمدستي توګه رسول الله ﷺ هیڅ نه سواي کولای ځکه چې رسول الله ﷺ خود مختاره حاکم او د خدای جل جلاله په خدایي کې شریک نه وو ځکه د خپل ځان څخه یې یو فیصله نه سوه کولای، مګر بیا هم رسول الله ﷺ د اوس بنځې ته په ډاډ ورکولو سره و فرمایل چې ته خپل کور ته بېرته ولاړه سه او په دې اړه تر څو چې د الله تعالی له خوا فیصله کیږي انتظار او صبر کوه، نو رسول الله ﷺ د الله جل جلاله د حکم او فیصلې په انتظار کې وو چې دغه آیت کریمه نازل سو:

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ
وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا،

ژباړه: د نارینو و لپاره هم د هغه شي برخه ده کوم چي مور او پلار او نژدې قریبان یې پرېږدي او
د ښځو لپاره هم د هغه څخه برخه ده کوم چي مور او پلار او نژدې قریبان یې پرېږدي که څه هم
هغه شي لږ وي یا ډېر وي دا قطعي برخه ده.

د دغه آیت کریمه د نازلېدو څخه دا معلومه سوه چي د مېراث په اړه د ښځو او لوڼو سره تر
ننه چي کومه نا انصافي کېدل اوس هغه ختمه سوې ده او په مېراث کي یوازي د خلکو حق نه
دی بلکه د ښځو حق هم دی مگر په هر حال آیت مجمل وو چي په هغه کي یوازي د ښځو حق ثابت
سوی وو اوس دا وضاحت نه وو سوی چي په مېراث کي د خلکو څومره برخه ده او د ښځو څومره
برخه ده ځکه چي د الله تعالی د حکم د نازلېدو څخه وروسته رسول الله ﷺ د اوس ﷺ قریبانو ته
و فرمایل چي الله تعالی په مېراث کي د ښځو حق هم ټاکلی دی مگر تر اوسه پوري حقدار او د
هغه برخه ټاکل سوې نه ده ځکه نو تاسو د اوس ﷺ مال و ساتئ د هغه څخه هیڅ شی مه مصرف
کوئ، ډېر ژر داسي یو حکم نازلېدونکی دي چي په هغه کي به د برخو ټاکنه وکړل سي نو د دغه
پېښي ډېري ورځي نه وې تېري سوي چي هغه واقعه پېښه سوه کوم چي په پورتنی حدیث کي
ذکر سوې ده چي د خرنج قبیلې یو ستر انصاري حضرت سعد ابن ربیع ﷺ په دریم هجري کال
کي د احد په غزا کي د دوولس زخمونو خوړلو څخه وروسته شهید سو، د هغه د شهادت څخه
وروسته د هغه ورور د جاهلیت د زمانې د رواج سره سم د حضرت سعد ﷺ پر ټول مال باندي
قبضه وکړل او د هغه ښځه او دواړي لوږي یې محرومي کړې نو د حضرت سعد ﷺ ښځه د
رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضره سوه او د دغه نا انصافي پر خلاف یې درخواست وکړ،
رسول الله ﷺ ورته و فرمایل چي لږ صبر وکړه الله تعالی ډېر ژر یو آخري او قطعي فیصله
کونکی دی، نو څو ورځي وروسته دغه آیت کریمه د مېراث په اړه نازل سو:

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ...

ژباړه: الله تعالی تاسو ته ستا د اولاد په باره کي حکم درکوي چي د هلك برخه د دوو انجونو
برابره... الخ.

د دغه آخري فیصلې څخه وروسته کله چي د ټولو وارثانو برخي و ټاکل سوې نو رسول الله ﷺ د
سعد ابن ربیع ورور ته و فرمایل چي د الله تعالی د حکم سره سم د خپل ورور د مېراث څخه دوه

پر درې برخي انجونو ته ورکړه او اتمه برخه د هغوی مور ته ورکړه ، ددې څخه وروسته چي څه پاته سي هغه ته واخله يعني سعد عليه السلام چي څه پرې ايښي دي د هغه څلورويشت برخي جوړي کړه بيا د هغه څلورويشتو برخو څخه اته اته برخي دواړو انجونو ته ورکړه ، درې برخي د هغوی مور ته ورکړه او پاته پنځه برخي ته واخله .

د لور ، لمسی او خور برخي

﴿۲۹۲۸﴾: وَعَنْ هُزَيْلِ بْنِ شُرْحَبِيلٍ قَالَ سَأَلَ أَبُو مُوسَى عَنْ بِنْتٍ وَابْنَةٍ ابْنِ

د حضرت هزيل بن شرحبيل عليه السلام څخه روايت دی چي د حضرت ابو موسی څخه پوښتنه وسوه يو سړی مړ سو او د هغه يوه لور يوه لمسی.

وَأُخْتٍ فَقَالَ لِلْبِنْتِ النِّصْفُ وَلِلْأُخْتِ النِّصْفُ وَأَتِ ابْنُ مَسْعُودٍ فَسَيِّئًا بَعْثِي

او يوه خور وارثان پاته سوه نو مال به يې څنگه تقسيميزي هغه ورته وويل : لور ته به يې نيمه او خور ته به يې نيمه (او لمسی ته به يې نه ورکوي) بيا ابو موسی عليه السلام وويل : تا سو و ابن مسعود ته ورسئ او د هغه څخه پوښتنه وکړئ

فَسَأَلَ ابْنُ مَسْعُودٍ وَأَخْبَرَ بِقَوْلِ أَبِي مُوسَى فَقَالَ لَقَدْ ضَلَلْتُ إِذَا وَمَا أَنَا مِنْ

چي هغه زما سره اتفاق کوي (که يا) نو ابن مسعود عليه السلام څخه هم دا مسئله وپوښتل او ابو موسی چي څه ويلي وه د هغه څخه هم اگاه سو ابن مسعود عليه السلام وويل : زه به گمراه و شمېرل سم

الْمُهْتَدِينَ أَقْضِي فِيهَا بِمَا قَضَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْابْنَةِ النِّصْفُ

او ځان بيا د هدايت په لار بيايم که زه ددې فتوی سره موافقت وکړم زه خو به هغه فيصله ورکوم کومه چي رسول الله صلى الله عليه وسلم ورکړې ده (يعني) لور ته نيمه

وَلِلْابْنَةِ ابْنِ السُّدُسُ تَكْمِلَةُ الثَّلَاثِينَ وَمَا بَقِيَ فَلِلْأُخْتِ فَأَتَيْنَا أَبَا مُوسَى

لمسی ته شپږمه چي دوه پر دريمه کيږي (يعني) دوو لویو حق دوه پر دريمه دي نو کله چي يوې لور دوه يا د دوو څخه زياته برخه ورکول کيږي نو لمسی ته شپږمه برخه په ورکولو سره دوه پر دريمه کيږي او پاته چي څومره جوړيږي هغه يوه په دريمه د خور ده بيا موږ يعني سوال کوونکی و ابو موسی عليه السلام ته راغلو

فَأَخْبَرَنَا بِقَوْلِ ابْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ لَا تَسْأَلُونِي مَا دَامَ هَذَا الْحَبْرُ فِيكُمْ.
رواه البخاري.

او د دې فيصلې څخه مو هغه اگاهه کړ نو هغه وويل : تر څو پوري په تاسو کې چې يو لوی عالم موجود وي (يعني ابن مسعود رضي الله عنه) تر هغه وخته پوري تاسو زما څخه د هيڅ يوې مسئلې پوښتنه مه کوئ. (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۷/۱۲، رقم: ۶۷۳۶.

تشریح: د حضرت عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه د جواب خلاصه داده چې د مړي د ټول مېراث په شپږ برخو کولو سره داسې وويشل سي، يعني مور ته درې برخې، ملسي ته يوه برخه او خور ته دوې برخې ورکړي.

د نيکه برخه

﴿۲۹۲۹﴾: وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

د حضرت عمران بن حصين رضي الله عنه څخه روايت دی چې يو سړي رسول الله صلى الله عليه وآله ته راغلی

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّ ابْنَ ابْنِي مَاتَ فَمَا لِي فِي مِيرَاثِهِ قَالَ لَكَ السُّدُسُ فَلَمَّا

او ويې ويل چې زما د زوی زوی (لمسی) مړ سوی دی ایا د هغه په مال کې زما يو څه برخه سته؟
نبي کریم صلى الله عليه وآله ورته وفرمايل: د هغه په مال کې ستا شپږمه برخه جوړېږي کوم وخت چې هغه

وَلَّى دَعَاهُ فَقَالَ لَكَ سُدُسٌ آخَرُ فَلَمَّا وَلَّى دَعَاهُ قَالَ إِنَّ السُّدُسَ الْآخَرَ طُعْمَةٌ

ولاړی نو هغه يې راوغوښت او ورته يې وفرمايل: تا ته شپږمه برخه نوره رسيږي هغه ولاړی
نبي کریم صلى الله عليه وآله هغه بيا راوغوښت او ورته يې وفرمايل: دويمه شپږمه برخه به ستا لپاره وي د

لَكَ. رواه احمد والترمذي وابوداؤد وقال الترمذي هذا حديث حسن صحيح.

رزق په ډول به وي. (احمد ترمذي ابو داؤد) او په ترمذي کې دا حديث حسن صحيح شمېرل
سوی دی.

تخريج: احمد في المسند ۴/۴۲۸، رقم: ۲۸۹۶، والترمذي في السنن ۴/۴۱۹، رقم: ۲۰۹۹.

تشریح: دغه آخري شپږمه برخه ستا رزق دی، ددې مطلب دادی چي اوله شپږمه برخه ستا د ذوي الفروض کېدو په وجه تا ته تر لاسه سوه او دغه دوهمه شپږمه برخه ستا د عصبه کېدو په حیثیت سره تا ته درکړل سوه همدارنگه هغه سړي ته د ټول میراث څخه دریمه برخه تر لاسه سوه مگر رسول الله ﷺ په یو وار هغه ته دریمه برخه نه ورکړل چي هغه دا گمان ونه کړي چي په مېراث کي د نیکه برخه د ذی فرض کېدو په حیثیت سره دریمه برخه کېږي، دا خو د حدیث وضاحت سو اوس د مسئلې پر نوعیت باندي فکر وکړئ، کله چي یو سړی وفات سي نو د هغه په وارثانو کي دوې لوڼي وې او یو نیکه وو نو د مړي د مېراث څخه د هغه دواړو لوڼو دوه پر درې برخي سوې او په پاته دریمه برخه کي نیم يعني د ټول مېراث شپږمه برخه نیکه ته د ذی فرض کېدو په حیثیت سره تر لاسه سوه او د ټول مېراث شپږمه برخه چي پاته سوه هغه هم د عصبه کېدو په وجه ورکړل سول.

د انا برخه

﴿۲۹۳۰﴾: وَعَنْ قَبِيصَةَ بِنِ ذُوَيْبٍ قَالَ جَاءَتْ الْجَدَّةُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ

د حضرت قبيصه بن ذویب رضی الله عنه څخه روایت دی چي د یو وفات سوی سړی انا (د پلار مور) او انا (د مور مور) د حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه څخه د خپلي حصې په اړه پوښتنه وکړه هغه

تَسَأَلُهُ مِيرَاثَهَا فَقَالَ لَهَا مَا لَكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ شَيْءٌ وَمَا لَكَ فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ

ورته وفرمایل: چي کتاب الله او سنة رسول (حدیث) کي ستا برخه نسته

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا فَأَرْجِعِي حَتَّى أَسْأَلَ النَّاسَ فَسَأَلَ فَقَالَ الْبُغَيْرَةُ

اوس ته ولاړه سه زه به د خلکو څخه پوښتنه وکړم او وروسته به درته ووايم (يعني چي زما څومره حدیثونه پیاد وي په هغه کي به پلار د مور او د مور د مور د حصې ذکر نسته او د خلکو څخه به پوښتنه وکړم چي د چا په دې اړه حدیثونه پیاد وي) حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه د خلکو څخه پوښتنه وکړه نو مغیره رضی الله عنه بن شعبه ورته وویل:

بُنْ شُعْبَةَ حَضَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْطَاهَا السُّدُسَ فَقَالَ

زه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر وم نبي کریم ﷺ د پلار مور ته شپږمه برخه ورکړې وه او حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه پوښتنه وکړه

أَبُو بَكْرٍ هَلْ مَعَكَ غَيْرُكَ فَقَالَ مُحَمَّدٌ بْنُ مَسْلَمَةَ مِثْلَ مَا قَالَ الْبُغَيْرَةُ

ستا سره بل څوک هم وو؟ (دا چي هغه دا اورېدلي وي) محمد بن مسلمه رضي الله عنه د بغيره بن
شعبه رضي الله عنه د قول تائيد وکړ

فَأَنْفَذَهُ لَهَا أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ ثُمَّ جَاءَتْ الْجَدَّةُ الْأُخْرَى إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ

نو حضرت ابو بکر صدیق رضي الله عنه د پلار مور ته د شپږمه برخه ورکړه بيا د مور مور حضرت
عمر رضي الله عنه ته راغله

تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا فَقَالَ هُوَ ذَلِكَ السُّدُسُ فَإِنْ اجْتَمَعْتُمَا فَهُوَ بَيْنَكُمَا وَإِيتُكُمَا

او خپل ميراث يې وغوښت هغه ورته وويل: دغه شپږمه برخه ستا ده که تاسو دوې ياست (د
پلار مور او د مور مور) نو بيا هم دواړو ته شپږمه برخه ورکول کيږي او که په تاسو کې يوه وي

خَلَّتْ بِهِ فَهُوَ لَهَا. رَوَاهُ مَالِكٌ وَاحِدٌ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابُودَاوُدُ وَالدَّارِمِيُّ وَابْنُ مَاجَةَ.

نو هم شپږمه برخه به ورکول کيږي. (مالک احمد ترمذي ابو داؤد دارمي ابن ماجه).

تخريج: مالک في الموطأ ٥١٣/٢، رقم: ٤، واحمد في المسند ٢٢٥/٤، والترمذي ٣٦٦/٤، رقم: ٢١٠١،
وابوداؤد ٣١٦/٣، رقم: ٢٨٩٤، والدارمي ٤٥٦/٢، رقم: ٢٩٣٩، وابن ماجه ٩٠٩/٢، رقم: ٢٧٢٤.

تشریح: جدہ (انا) د پلار مور ته هم وايي او د مور مور ته هم وايي، د حضرت ابوبکر صدیق
رضي الله عنه په خدمت کې چې کومه ښځه حاضرې شوې وه هغه د مري انا (د مور مور) وه او د حضرت
عمر رضي الله عنه په خدمت کې چې کومه ښځه حاضرې شوې وي هغه د مري انا (د پلار مور) وه لکه
څرنگه چې په يوبل روايت کې دا وضاحت شوی دی.

د حديث د آخري جملې مطلب دادی چې د مري په مېراث کې د انا (د پلار مور) شپږمه
برخه وي که يوه وي يا ډيري وي او که يوه انا وي نو د هغه شپږمې برخې به يوازې حقداره وي او
که ډيري وي نو هغه شپږمه برخه دي په خپلو کې وويشي، حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه هغه
شپږمه برخه يوازې يوې انا ته د ورکولو حکم ځکه وکړه چې هغه ته دا معلومه نه وه چې د مري
دوهمه انا هم موجود ده مگر حضرت عمر رضي الله عنه ته چې دا معلومه سوه چې د مري دوهمه انا هم
سته نو هغه دا حکم وکړ چې په دغه شپږمه برخه کې دواړې اناگانې گډون لري.

د پلار په موجود کېدو کې انا ته د شپږمې برخې ورکولو یو واقعہ

﴿۲۹۳۱﴾: وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ فِي الْجَدَّةِ مَعَ ابْنِهَا إِنَّهَا أُولُ جَدَّةٍ أَطْعَمَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُدْسًا مَعَ ابْنِهَا وَابْنُهَا حَيٌّ. رواه الترمذي والدارمي والترمذي ضعفه.

د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی چې د هغه انا (د پلار مور) په نسبت چې د هغې زوی ژوندی وی وویل چې دا او اولني انا (د پلار مور) ده چې رسول الله صلی الله علیه و آله د زوی په موجودي کې شپږمه برخه ورکړې وه. (ترمذي دارمي)

تخریج: الترمذي في السنن ۳۶۷۸۴، رقم: ۲۱۰۲، والدارمي ۴۵۵۱۲، رقم: ۲۹۳۷.

تشریح: د مسئلې صورت دادی چې یو سړی مړ سي او د هغه پلار او انا پاته وي نو رسول الله صلی الله علیه و آله د هغه د مېراث څخه انا ته شپږمه برخه ورکړل سره ددې چې د هغه زوی يعني د مړي پلار موجود وو حالانکه د علماؤ مذهب دادی که د مړي پلار موجود وي نو د هغه د مېراث څخه انا ته هیڅ نه ورکول کېږي يعني انا د خپل زوی يعني د مړي د پلار په موجودتیا کې د مېراث څخه محرومه وي، په پورتنی حدیث باندي علماؤ ځکه عمل نه دی کړی چې دغه حدیث ضعیف دی او د هغه څخه استدلال نه سي کیدای، د دلیل په توګه صحیح اختیار کېدای سي، یا به دا وویل سي چې دا یو خاص صورت چې په هغه کې رسول الله صلی الله علیه و آله انا ته د هغې د زوی يعني د مړي د پلار په موجودتیا کې تبرعاً يعني د احسان له مخې برخه ورکړې وه او د مېراث په توګه یې نه وه ورکړې.

دیت د مقتول وارثانو ته ورکول کېږي

﴿۲۹۳۲﴾: وَعَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ سُفْيَانَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ

د حضرت ضحاک بن سفيان رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و آله هغه ته ولیکل:

إِلَيْهِ أَنْ وَرَثَ امْرَأَةٍ أَشِيَمَ الضَّبَابِي مِنْ دِيَةِ زَوْجِهَا. رواه الترمذي وابوداؤد وقال الترمذي هذا حديث حسن صحيح.

د اشيم ضبابي بنهي ته د هغي د خاوند د قتل د ديت څخه ميراث ورکړه. (ترمذي ابو داؤد) او په ترمذي کي دا حديث حسن صحيح دی.

تخريج: الترمذي في السنن ۳۷۱/۴، رقم: ۲۱۱۰، وابدود في السنن ۳۳۹/۳، رقم: ۲۹۲۷.

تشریح: اشيم ضبابي د رسول الله ﷺ په زمانه کي وژل سوی وو مگر دا قتل په قصد سره نه وو سوی بلکه په خطا سره سوی وو، د کوم سړي په خطا او غلطۍ سره چي قتل سوی وو پر هغه ديت واجب سو او کله چي هغه ديت ادا کړ نو رسول الله ﷺ ضحاک ته وليکل چي د مقتول يعني اشيم ضبابي د ديت په توگه چي کوم مال تر لاسه سوی دی د هغه څخه دي د هغه بنهي ته مېراث ورکړل سي.

په شرح السنه کي ليکل سوي دي چي دا حديث ددې دليل دی چي اول خو ديت د مقتول لپاره واجبيږي او بيا په ديت کي تر لاسه کېدونکی مال د مقتول د نور مال او سامان په ډول د هغه وارثانو ته نقل کيږي د اکثرو علماؤ دا قول دی.

نقل سوي دي چي امير المؤمنين حضرت عمر فاروق رضي الله عنه به دا فرمايل چي بنه د خپل خاوند په ديت کي د تر لاسه کېدونکي مال وارثه نه ده، حضرت ضحاک رضي الله عنه د هغه په مخکي دغه حديث بيان کړ او دا يې ثابته کړه چي د خاوند په ديت کي په تر لاسه کېدونکي مال کي د هغه بنهي ته مېراث رسيږي.

موالي د يو بل وارث نه وي

﴿۲۹۳۳﴾: وَعَنْ تَمِيمِ الدَّارِيِّ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا

د حضرت تميم داری رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه د هغه سړی

السُّنَّةُ فِي الرَّجُلِ مِنْ أَهْلِ الشِّرْكِ يُسْلِمُ عَلَى يَدَيَّ رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

په اړه څه حکم دی چي يو د مشرکانو د يو مسلمان په لاس مسلمان سي (يعني دا مسلمان د

هغه مولى وارث کېدای سي او که نه؟)

فَقَالَ هُوَ أَوَّلَى النَّاسِ بِحَيَاتِهِ وَمَمَاتِهِ. رواه الترمذي وابن ماجة والدارمي.

رسول الله ﷺ وفرمايل: دا سړی (يعني چي د چا په لاس مسلمان سوی دی) د هغه په ژوند او مرگ کي د هغه مولى دی (دا حکم د اسلام په ابتداء کي وو وروسته منسوخ سو). (ترمذي ابن

ماجه دارمي)

تخریج: الترمذي في السنن ۳۷۲/۴، رقم: ۲۱۱۲، وابن ماجه في السنن ۹۱۹/۲، رقم: ۲۷۵۲، والدارمي ۱۲/۴۷۱، رقم: ۳۰۳۳.

تشریح: حضرت تمیم داري رضی اللہ عنہ یو ستر او مشهور صحابي دی نوموړی مخکي عيسائي وو بيا الله تعالى هدايت ور په برخه کړ او په نهم هجري کال کي د اسلام په دولت مشرف سو، د اسلام قبلولو څخه وروسته د هغه ژوند د الله تعالى په بېره او عبادت کي تېر سو چي د شپې وېښېدلو په ډول عظيم وصف کي د امتيازي حيثيت خاوند سو، د شپې په يوه رکعت کي به يې ټول قرآن کریم ختم کوی او کله کله به يې د يوه آيت په ويلو سره سهار کوئ، يوه شپه يې د تهجد لمونځ ونه کړلای سو نو خپل ځان ته يې دا سزا ورکړه چي يو کال به پرله پسې نه بېده کيږي، حضرت تمیم داري رضی اللہ عنہ ته يو تاريخي امتياز هم تر لاسه دی چي دی لومړنی سړی دی چي تر ټولو مخکي يې په مسجد کي څراغ بل کړی دی. رضي الله عنه.

د حديث شريف څخه معلومېږي چي کوم څوک د يو مسلمان په لاس اسلام قبول کړي نو هغه مسلمان د هغه نوي مسلمان مولی کيږي نو د اسلام په شروع کي دا حکم وو چي مولی به په خپلو کي د يو بل وارث وو وروسته بيا دا حکم منسوخ سو.

ځيني حضرات وايي چي د حديث الفاظ (هغه تر ټولو زيات حقدار دی) ددې مراد دادی چي پر مسلمان کونکي باندي دا حق تر ټولو زيات دی چي د هغه نوي مسلمان په ژوند کي د هغه مرسته او خير خواهي وکړي او د هغه د مړ کېدو څخه وروسته د هغه د جنازې لمونځ وکړي.

ازاد سوی غلام دخپل بادار وارث دی که یا؟

﴿۲۹۳۲﴾: وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَجُلًا مَاتَ وَلَمْ يَدَعْ وَارِثًا إِلَّا غُلَامًا كَانَ

د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي یو سړی مړ سو او هغه د يوه غلام څخه پرته چي

أَعْتَقَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ لَهُ أَحَدٌ قَالُوا إِلَّا غُلَامًا لَهُ كَانَ

هغه په خپله ازاد کړی وو بل هيڅ وارث يې نه درلود رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم پوښتنه وکړه چي څوک

(وارث) يې سته؟ يو چا وويل چي

أَعْتَقَهُ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِيرَاثَهُ لَهُ. رواه ابوداؤد

والترمذي وابن ماجه.

د يوه ازاد سوي غلام څخه پرته بل څوک وارث يې نسته نبي کریم ﷺ د مړي د ميراث برخه هغه (غلام) ته ورکړه. (ابو داؤد ترمذي ابن ماجه).

تخريج: ابو داود في السنن ۳/۲۴۴، رقم: ۲۹۰۵، والترمذي ۴/۳۶۸، رقم: ۲۱۰۶، وابن ماجه في السنن ۱۲/۹۱۵، رقم: ۲۷۴۱.

تشریح: ازاد سوی غلام د خپل ازادونکي وارث نه وي ځکه ددغه حديث شريف مطلب دا بيانيزي چي رسول الله ﷺ ازاد سوي غلام ته د هغه ازادونکي ميراث د احسان له مخي ورکړی وولکه څرنگه چي د بي بي عائشې رضي الله عنها په حديث کي تېر سول چي رسول الله ﷺ د يو لا وارثه مړي د مېراث په باره کي وفرمايل چي د هغه مېراث د هغه د کلي يو سړي ته ورکړی، هلته چي کوم وضاحت سوی وو هغه وضاحت دلته هم دی.

حضرت شريح او حضرت طاوس (رح) ددې حديث د ظاهري مفهوم په نظر کي نيولو سره وايي لکه څرنگه چي ازادونکی د خپل ازاد سوي غلام وارث دی همداسي ازاد سوی غلام د ازادونکي وارث کيدای سي.

د ولاء مسئله

﴿۲۹۳۵﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَرِثُ الْوَلَاءَ مَنْ يَرِثُ الْمَالَ. رواه الترمذي وقال هذا حديث اسناده ليس بالقوي.

حضرت عمرو بن شعيب رحمه الله د خپل پلار څخه او هغه بيا د خپل پلار څخه روايت کوی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي د ولاء مالک وي هغه د مال وارث دی. (ترمذي دا حديث قوي نه دی) ولاء د يوه ازاد سوی غلام مال ته ويل کيږي.

تخريج: الترمذي في السنن ۴/۳۷۳، رقم: ۲۱۱۴.

تشریح: د ازاد سوي غلام مال ته ولاء وايي د حديث مطلب دادی چي يو سړی د مثال په توگه د زيد پلار مړ سو او بيا د هغه وروسته د هغه د پلار ازاد سوی غلام مړ سو نو اوس دغه سړی يعني زيد به د هغه د مال وارث وي ځکه څرنگه چي هغه د خپل پلار د نور مال وارث سوی دی همدارنگه د خپل پلار د ولاء هم وارث دی مگر دا حکم يوازي د عصبه سره خاص دی يعني کوم عصبه چي وارث بنفسه د عصبه کېدو په حيثيت سره د مړي د مال وارث کيږي هغه عصبه به د

ولاء هم وارث کيڙي، نو ازادونکي لور به د خپل پلار د ولاء وارثه نه وي که څه هم هغه د خپل پلار د مال وارثه ده مگر عصبه کيږي نه بلکه عصبه بنفسه خويوازي نارینه کيږي بنځي عصبه بنفسه نه کيږي مگر بنځه د داسي ازاد سوي غلام د مال وارثه کيږي چي هغې خپله ازاد کړي وي يا د هغه ازاد سوي غلام ازاده کړې وي .

الفصل الثالث (دریم فصل)

د اسلام څخه مخکي تقسیم سوی میراث ...

﴿۲۹۳۶﴾: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا

د حضرت عبد الله بن عمرو رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و فرمای: کوم میراث چي د

كَانَ مِنْ مِيرَاثٍ قُسِمَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَهُوَ عَلَى قِسْمَةِ الْجَاهِلِيَّةِ وَمَا كَانَ مِنْ

جاهلیت په زمانه کي تقسیم سوی دي هغه په جاهلیت کي ختم سو (یعني اوس په هغه میراث کي بدلون نسي کېدای) او کوم

مِيرَاثٍ أَدْرَكَهُ الْإِسْلَامُ فَهُوَ عَلَى قِسْمَةِ الْإِسْلَامِ . رواه ابن ماجة .

میراث چي په اسلام کي دی هغه به د اسلام په طریقه باندي ویشل کيږي . . (ابن ماجة).

تخريج: سنن ابن ماجة ۹۱۸/۲، رقم: ۲۷۴۹.

تشریح: د دغه حدیث شریف مطلب دادی چي کوم میراث د جاهلیت په زمانه کي ختم سوی وي اوس په هغه کي هیڅ نه کيږي چاته چي څومره تر لاسه سوي وي د هغه به مالک وي ، که چيري په هغه زمانه کي چا زیات مال تر لاسه کړی وي نو د هغه د بېرته ورکولو ضرورت نه سته او که چاته لږ مال تر لاسه سوی وي نو هغه ته د پاته برخي د غوښتني حق نه وي ، مگر د اسلام راوړلو څخه وروسته چي کوم میراث ویشل کيږي هغه به د اسلامي احکامو او قواعدو سره سم وېشل کيږي .

د عمه او وراره وارث کېدل

﴿۲۹۳۷﴾: وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ حَزْمٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ كَثِيرًا يَقُولُ كَانَ

عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَقُولُ عَجَبًا لِلْعَمَّةِ تَوَرَّثُ وَلَا تَرِثُ . رواه مالك .

د حضرت محمد بن ابی بکر بن حزم رحمۃ اللہ علیہ څخه روایت دی چې هغه د خپل پلاره څخه په کثرت دا اورېدلي دي چې عمر بن خطاب رضی اللہ عنہ به دا فرمایيل: پر عمه تعجب دی چې د هغې وراره د هغې وارث وي او هغه د خپل وراره وارثه کېدای نسي. (مالک).

تخریج: الامام مالک فی الموطا ۵۱۷/۲، رقم: ۹.

تشریح: د حضرت عمر رضی اللہ عنہ تعجب کول محض د عقل او قیاس پر بنیاد دی که چیري د حکم پر ځای راوړلو په نظر وکتل سي یا دا خبره په ذهن کي وي چې ددغه په حکمت او مصلحت الله تعالی پوهیږي نو د تعجب هیڅ خبره نه سته.

د حدیث مفهوم دادی که د یو سړي عمه مړه سي نو هغه د خپل عمه وارث کېدای سي ددې برعکس که هغه سړی مړ سي نو د هغه عمه د هغه سړي وارث کېدای نه سي، د حدیث دا مفهوم او د حضرت عمر رضی اللہ عنہ دا تعجب د هغه علماؤ د مذهب مطابق دی چې د هغوی په نزد د ذوي الارحام مړي وارث نه وي حال دا چې عمه د ذوي الارحام نه کېدو په وجه د هغه علماؤ په نزد د خپل وراره وارثه کېدای سي چې ذوي الارحام په فرائضو کي د پورتنی تفصیل سره سم وارث کېدای سي.

د فرض زده کولو حکم

﴿۲۹۳۸﴾: وَعَنْ عُمَرَ قَالَ تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَزَادَ ابْنُ مَسْعُودٍ وَالطَّلَاقَ وَالْحَجَّ

قَالَ فَإِنَّهُ مِنْ دِينِكُمْ. رواه الدارمي

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې د فرضو (میراث) احکام زده کړئ او ابن مسعود رضی اللہ عنہ په دې الفاظو دا خبره زیاته کړې ده او د طلاق او حج احکام او مسائل هم زده کړئ ځکه چې دا د دیني ضروریاتو څخه ګڼل کیږي. (دارمي).

تخریج: سنن الدارمي ۴۴۲/۲، رقم: ۲۸۵۶.

=====

بَابُ الْوَصَايَا (دوصیت بیان)

وصایا د وصیت جمع ده او خطایا د خطیه جمع ده، وصیت دې ته وایي چې یو سړی په خپل ژوند کې خپلو وارثانو ته دا ووايي چې زما د مرګ څخه وروسته فلانی فلانی کار وکړي مثلاً زما له خوا مسجد جوړ کړي، څاه وکاږي، یا په مدرسه، خانقاه او داسې نورو شیانو کې دومره روپی وړکړي، یا فلاني سړي ته دومره روپی یا مال ورکړي، یا پر فقيرانو او مسکینانو باندې خوراک، غله یا جامې وغیره وويشي، یا کوم فرضونه او واجبات مثلاً لمونځ، زکوة او داسې نور چې د هغه د غفلت په وجه قضاء سوي وي د هغه په باره کې خپلو وارثانو ته ووايي چې دا ادا کړي یا د هغه کفاره ورکړي، همدارنګه په ځینو ځایو کې د وصیت لفظ د نصیحت په معنی هم استعمالیږي.

د ظواهر علماء (یعني هغه علماء چې په هر صورت کې د قرآن او حدیث پر ظاهري مفهوم باندې عمل کوي) په نزد وصیت کول واجب دی حال دا چې د نورو ټولو علماؤ په نزد وصیت کول مستحب دی او واجب نه دی، د اسلام په ابتدائي زمانه کې (د مېراث د آیت نازلېدو څخه مخکې) وصیت واجب وو یعني په خپل اختیار سره د مور او پلار او نورو قریبانو لپاره د خپل مال او سامان څخه برخې ټاکل پر هر چا باندې واجب وه مګر کله چې د مېراث آیت نازل سو او الله تعالی د ټولو قریبانو برخې وټاکلې نو دا حکم منسوخ سو ځکه د وارث لپاره وصیت کول صحیح نه دي البته د مېراث د آیت نازلېدو څخه وروسته هم په دریمه برخه مال کې د وصیت کولو اختیار پاته سو که یو سړی په خپل آخري وخت کې د الله تعالی په لار کې د مال خرڅ کولو سره د خپل ټول عمر د کوتاهیو مثلاً بخل وغیره کفاره او مکافات کول غواړي نو دا سعادت تر لاسه کولای سي یا که چیرې خپل یو قریب یا د لیرې قریب یا خادم وغیره ته یو څه ورکول غواړي نو د دغه دریمې برخې څخه هغه ته په ورکولو سره خپل زړه خوشحاله کولای سي.

علماء کرام وایي که چیرې پر یو سړي باندې پور یا بل څه وي یا د هغه سره د چا امانت پروت وي نو پر هغه لازم دي چې د هغه د ادا کولو او د امانت بهرته ورکولو وصیت وکړي او په دې باره کې یو وصیت نامه ولیکي او پر هغه دي شاهدان هم وي.

الفصل الأول (لومړی فصل)

د وصیت لیکلو حکم

﴿۲۹۳۹﴾: عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ يَبِيتُ لِيْلَتَيْنِ إِلَّا وَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ. متفق عليه.

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: د کوم مسلمان معاملات یا تعلقات چې کومه خبره د وصیت قابله وی هغه ته پکار ده چې د دوو شپو د تېرېدو څخه مخکې هغه ولیکي. (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۵۵۱۵، رقم: ۲۷۳۸، ومسلم ۱۲۴۹۱۳، رقم: ۱۶۲۷۱.

تشریح: مطلب دادی چې د کوم چا پر ذمه د یو چا حق وي یا د خلکو یو معامله هغه ته حواله وي نو هغه باید د دوو شپو تېرولو څخه مخکې وصیت ولیکي، د دوو شپو څخه مراد لږ وخت دی یعنې کم وخت داسې تېرول نه دي پکار چې په هغه کې وصیت نه وي لیکلی ځکه چې د انسان په ژوند هیڅ باور نه سته، معلومه نه ده چې په کوم وخت کې د انسان د ژوند لږی پای ته ورسېږي او د وصیت نه لیکلو په نتیجه کې د وارثانو د ناخبرتیا په وجه د حق تلفي گناه د دنیا څخه د هغه سره ولاړه سي.

غواړه علماء د دغه حدیث سره سم د وصیت د واجب کېدو قائل دي حالانکه دا حدیث په عمومي توګه پر وصیت واجب کېدو باندې دلالت نه کوي البته ددې څخه دا ثابتېږي چې پر کوم چا باندې پور وي یا د هغه سره د چا امانت وي نو پر هغه لازم ده چې د هغه پور یا امانت په باره کې وصیت وکړي.

علماء کرام وایي چې په کومو معاملو کې وصیت کول لازم وي (د مثال په توګه پور، امانت یا داسې نورو شیانو کې) نو د هغه وصیت ژر تر ژره لیکل مستحب دي او دا ضروري ده چې د وصیت په لیکلو سره پر هغه باندې دوه شاهدان هم پیدا کړي.

د مال په دریمه برخه کې وصیت کیدای سي

﴿۲۹۴۰﴾: وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَاصٍ قَالَ مَرِضْتُ عَامَ الْفَتْحِ مَرَضًا أَشْفَيْتُ

د حضرت سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه څخه روایت دی چې زه د مکې د فتحي په کال داسې سخت

ناروغه سوم چي مرگ ته نژدي سوي وم

عَلَى الْمَوْتِ فَاتَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُنِي فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ

رسول الله ﷺ ما ته راغلي نو ما عرض وکړ يا رسول الله ﷺ!

إِنَّ لِي مَالًا كَثِيرًا وَ لَيْسَ يَرِثُنِي إِلَّا ابْنَتِي أَفَأُوصِي بِمَالِ كُلِّهِ قَالَ لَا قُلْتُ

زما سره زيات مال دي او د يوې لور څخه پرته بل څوک زه وارث نلرم ايا زه د خپل ټول مال وصيت د هغې په حق کي وکړم؟ نبي کریم ﷺ وفرمايل: يا! ما عرض وکړ

فَثَلَّثَنِي مَا لِي قَالَ لَا قُلْتُ فَالْشَّطْرُ قَالَ لَا قُلْتُ فَالثَّلْثُ قَالَ الثَّلْثُ وَالثُّلُثُ

د دوه پر دريمه مال وصيت وکړم؟ نبي کریم ﷺ وفرمايل: يا! ما عرض وکړ چي د نيم مال وصيت وکړم؟ نبي کریم ﷺ وفرمايل: يا! ما عرض وکړ چي د يو پر دريمه د مال وصيت وکړم؟ نبي کریم ﷺ وفرمايل: هو! د يو پر دريمي مال برخه هم

كَثِيرٌ إِنَّكَ أَنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ

ډېره ده که ته خپل وارثان مالداره او خوشحاله پرېږدې نو دا د دې څخه بهتره ده چي هغوی مفلس پرېږدې او هغوی د خلکو په مخکي (د سوال لپاره) لاس غځوي او ته چي څه د خداي

النَّاسَ وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تُبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أُجِرْتَ بِهَا حَتَّى اللَّقْمَةِ

تَرْفَعُهَا إِلَى فِي امْرَأَتِكَ . متفق عليه .

تعالی د رضا لپاره څرخ کوې د هغې به اجر در کول سي تر دې چي تا ته به د هغې څخه نور زيات ثواب در کول کيږي تر دې چي ته د خپلي بي بي (بنځي) په خوله کي گوله واچوې . بخاري او مسلم .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۵۳/۵، رقم: ۲۷۴۲، رقم: ۶۷۳۳، ومسلم في الصحيح ۱۳/۱۲۵۰، رقم: ۱۶۲۸/۵.

تشریح: زما وارث نسته: د حضرت سعد رضی الله عنه مراد دا وو چي په ذوي الفروض کي زما څوک وارث نه سته يا دا چي داسي وارثانو ته چي د هغوی په باره کي ماته ډېره وي چي هغوی به زما مال ضائع کړي پرته د يوې لور څخه بل څوک وارث مي نه سته، د حضرت سعد رضی الله عنه د دغه

جملې تاویل ځکه سوی دی چي د هغه خو عصبي وارثان وه .
 دا حدیث د یوې خوا ددې خبرې دلیل دی چي د مال جمع کول مباح دي او د بلي خوا ددې خبرې دلیل هم دی چي د وارثانو په حق کي د عدل او انصاف خیال ساتل پکار دي .
 د ټولو علماؤ پر دې خبره اتفاق دی چي د کوم مړي وارث موجود وي نو د هغه وصیت د هغه د دریمي برخي څخه په زیات مال کي نه جاري کیږي البته که چیري هغه وارثان په خپل اجازه او خوښي سره دا وغواړي نو د دریمي برخي څخه په زیات کي بلکه په ټول مال کي وصیت جاري کیدای سي په شرط ددې چي ټول وارثان عاقل، بالغ او موجود وي، او د چا چي وارث نه وي نو په دغه صورت کي هم د اکثر علماؤ دا مذهب دی چي د هغه وصیت هم د دریمي برخي څخه په زیات کي نه سي جاري کیدای البته امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ او د هغه پیروان علماء په دغه صورت کي د دریمي برخي څخه په زیات کي هم وصیت جاري کول جائز گرځوي او د امام احمد او حضرت اسحاق رحمۃ اللہ علیهما یو قول دا هم دی .

په دغه حدیث شریف کي ددغه خبري ترغیب ورکړل سوی دی چي د قریبانو او عزیزانو سره سره دي ښه چلن وکړل سي د هغوی په حق کي دي همېشه د خبرخواهي جذبه وي او د وارثانو په اړه دي د شفقت او میني طریقه اختیار کړل سي ، ددې څخه پرته ددغه حدیث څخه نوري یو څو خبري هم معلومیږي : اول دا چي خپل مال بل چاته د ورکولو څخه افضل دادی چي په خپلو قریبانو باندې خرڅ کړل سي، دوهم دا چي پر خپل کورنۍ باندې په خرڅ کولو سره ثواب ترلاسه کیږي په شرط ددې چي د الله تعالی رضا او خوښي مقصد وي، دریم دا که چیري په یو مباح کار کي د الله تعالی د رضا او خوښۍ نیت وکړل سي نو هغه مباح کار هم په طاعت او عبادت کي شمېرل کیږي ، ښځه که څه هم د بدني او دنيوي لذت او راحت ذریعه ده او د خوشحالی پروخت د هغې په خوله ګوله ورکول محض یو خوش طبعي ده چي د هغه د طاعت او عبادت او د آخرت د امورو سره هیڅ تعلق نه سته مګر ددې سرپرته رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم دا وښودل چي د ښځي په خوله ګوله ورکولو کي چي کله د الله تعالی د رضا او خوښۍ نیت وکړل سي نو په دې کي هم ثواب دی، ددې څخه پرته په نورو حالاتو کي په طریقه اولی ثواب ترلاسه کیږي .

الفصل الثانی (دوهم فصل)

﴿۲۹۴﴾: عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ عَادَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت سعد بن ابی وقاص رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي زما د ناروغۍ په ورځو کي رسول الله ﷺ زما پوښتنه وکړه او رسول الله ﷺ زما څخه وپوښتل

وَأَنَا مَرِيضٌ فَقَالَ أَوْصَيْتَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ بِكُمْ قُلْتُ بِمَا لِي كَلِّهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

چي ایا ته د څه وصیت اراده لرې؟ ما عرض وکړ چي هو! نبي کریم ﷺ وفرمایل: د څومره مال؟ ما عرض وکړ د خدای تعالی په لار کي د ټول مال اراده لرم؟

قَالَ فَمَا تَرَكْتَ لَوْلَدِكَ قُلْتُ هُمْ أَغْنِيَاءُ بِخَيْرٍ قَالَ أَوْصِ بِالْعَشْرِ فَمَا زِلْتُ أَنْاقِصُهُ حَتَّى قَالَ أَوْصِ بِالثُّلُثِ وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ. رواه الترمذي.

نبي کریم ﷺ وفرمایل: د خپل اولاد لپاره تايو څه پرېښودل؟ ما عرض وکړ چي هغوی غنيان او خوشحاله دي نبي کریم ﷺ وفرمایل: د لسمي حصې وصیت وکړه ما زیات ټينگار وکړ تر دې پوري چي نبي کریم ﷺ وفرمایل: د دريمي حصې مال وصیت وکړه او دا چي دريمه برخه هم ډېره ده. (ترمذي).

تخریج: الترمذي في السنن ۳۰۵۱۳، رقم: ۹۷۵.

د وارث په حق کي وصیت صحیح نه دی

﴿۲۹۲۲﴾: وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ

د حضرت ابو امامه رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي ما د حجة الوداع په خطبه کي د رسول الله ﷺ څخه

فِي خُطْبَتِهِ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعْطَى كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ فَلَا وَصِيَّةَ

دا اورېدلي دي خدای تعالی حق د هر چا حق ټاکلی دی (يعني خدای تعالی د ټولو وارثانو لپاره حصې ټاکلي دي) اوس د يو وارث په حق کي د وصیت ضرورت نسته

لِوَارِثٍ. رواه أبو داود وابن ماجه وزاد الترمذي: "الولد للفراش وللعاهر

(ابو داود ابن ماجه) او په ترمذي کي دا الفاظ زیات کړي دي چي نبي کریم ﷺ وفرمایل:

کوچني د صاحب فراش دي (چي په زنا نه وي پيدا سوي) او د زنا کاره لپاره حجر دی

الحجر وحسابهم على الله ويروى عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي

(سنگسارول) او هغه به د ميراث څخه محرومه وي او د هغوی حساب پر خداي تعالي دی او

ابن عباس رضي الله عنه د نبي کریم ﷺ

ﷺ قال: "لا وصية لوارث إلا أن يشاء الورثة" منقطع هذا اللفظ المصباح

څخه دا روايت کړی دي چي نبي کریم ﷺ فرمايلي دي د وارث لپاره د وصيت ضرورت نسته
خودا چي وارث وغواړي د دې څخه وروسته نور الفاظ نسته او دا د مصايح الفاظ وه

وفي رواية الدارقطني: قال: "لا تجوز وصية لوارث إلا أن يشاء الورثة"

او په دارقطني کي دا الفاظ دي چي د وارث لپاره وصيت کول جائز نه دي خودا چي وارث وغواړي

تخريج: ابوداود في السنن ۲۹۰/۳، رقم: ۲۸۷۰، والترمذي ۳۷۶/۴، رقم: ۲۱۲۰، وابن ماجه في السنن ۱۲/۹۰۵، رقم: ۲۷۱۳.

تشریح: الله تعالی هر حقدار ته د هغه حق ورکړی دی: د دې مطلب دادی چي الله تعالی د وارثانو لپاره خپل خپل برخي ټاکلي دي که هغه ذوي الفروض وي يا عصبه وي، اوس د هېڅ وارث په حق کي وصيت ضروري نه دی او که مړ کېدونکی سړی خپل وارث په حق کي وصيت وکړي چي هغه دي د نورو وارثانو څخه دومره برخه زیاته ورکړل سي نو په شرعي توګه د دې هېڅ اعتبار نه سته مګر که چيري ټول وارثان عاقل او بالغ وي او هغوی يو وارث ته په شوق او رضا سره د مړي د وصيت سره سم زیاته برخه ورکوي نو بيا په دې کي هېڅ پروا نه سته لکه څرنګه چي مخکي تېر سوي دي چي د مېراث د آيت نازلېدو څخه مخکي د ټولو قريبانو په حق کي وصيت کول واجب وو مګر د آيت کریمه د نازلېدو څخه وروسته د ټولو وارثانو برخي وټاکل سوي نو د وصيت واجب کېدل هم منسوخ سول.

فراش بنځي ته وايي مګر دلته په (الولد للفراش) کي د فراش څخه مراد صاحب د فراش يعني د بنځي مالک دی، د حديث شريف د دغه جملې مطلب دادی که چيري يو سړی د يو بنځي سره زنا وکړي او د هغه په نتيجه کي کوچنی پيدا سي نو د کوچني نسب د زنا کونکي سره نه قائميږي بلکه هغه صاحب فراش ته منسوب کېږي که هغه صاحب فراش د زنا کونکي بنځي خاوند وي يا د (مينزي کېدو په صورت کي) د هغې باداروي يا هغه سړی وي چي په شبه کي په اخته کېدو سره يې د هغه بنځي سره کوروالي کړې وي.

او د زنا کونکي لپاره ډبري دي : دغه جملې د زنا کونکي محرومي ته اشاره کوي لکه څرنګه چي زموږ په عامه اصطلاح کي د يو داسي سړي په باره کي چي هغه ته هيڅ نه ورکول کيږي داسي ويل کيږي چي هغه دي خاوري واخلې نو ددغه جملې مطلب دادی چي د زنا په نتيجه کي د پيدا کېدونکي کوچني نسب د زنا کونکي سره نه قائميږي ځکه نو هغه د ولد الزنا د مېراث څخه هيڅ نه سي تر لاسه کولای ، يا دا چي دلته د ډبرو څخه مراد سنگسارول دي چي زنا کونکی به سنگسار کيږي .

د هغه معامله الله ﷻ ته سپارل سوې ده : ددې مطلب دادی چي په بد کارۍ کي د اخته کېدونکو حساب او کتاب پر الله ﷻ دی چي هغه به هر يوه ته د هغه د عمل سره سم بدله ورکوي ، دغه جمله د يو بلي معنی سره زيات مناسبت لري هغه دا چي کوم د دنيا تعلق دی نو دلته موږ زنا کونکو ته سزا ورکوو په دې توګه چي پر هغه حد جاري کيږي ، اوس پاته سوه د آخرت معامله نو دا د الله ﷻ پر فرض او منشاء باندې موقوف دی که هغه وغواړي نو مؤاخذه به ځيني وکړي او که وه غواړي نو د خپل بې پايه رحم او کرم په برکت به يې وبخښي .

د ذکر سوي عبارت يو مطلب دا هم کيدای سي چي کوم څوک زنا وکړي يا په يو ګناه کي اخته وي او پر هغه يو حد قائم نه سي يعني په دنيا کي هغه ته سزا ور نه کړل سي نو د هغه معامله الله ﷻ ته حواله ده که چيري هغه وغواړي نو وه به يې بخښي او که وغواړي نو په عذاب کي به يې اخته کړي .

د بل چا لپاره په وصيت کولو سره وارثانو ته تاوان مه رسوي

﴿۲۹۴۳﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ الرَّجُلَ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : سړی

لَيَعْمَلُ وَالْمَرْأَةُ بِطَاعَةِ اللَّهِ سِتِّينَ سَنَةً ثُمَّ يَحْضُرُهَا الْمَوْتُ فَيُضَارَّانِ فِي

او ښځه د شپېتو کلو پوري د خدای تعالي عبادت او اطاعت کوي بيا چي د هغوی د مرګ وخت راسي نو هغوی وصيت کوي وارثانو ته نقصان رسوي (يعني د هغوی حق نه ورکوي بلکه د نورو په حق کي وصيت کوي يا و بل چاته خپل ټول حق ورکوي)

الْوَصِيَّةِ فَتَجِبُ لَهَا النَّارُ ثُمَّ قَرَأَ عَلَيَّ أَبُو هُرَيْرَةَ { مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةِ يُوصَى بِهَا

او په دې شکل خپل ځانونه د دوېخ مستحق ګرځوي او وروسته حضرت ابوهريره رضي الله عنه دا ايت و

أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ إِلَى قَوْلِهِ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } . رواه احمد
والترمذي و ابوداؤد وابن ماجه .

لوست من بعد وصية يوصي بها او دين غير مضار . ثخه بيا تر و ذلك الفوز العظيم پوري .
(احمد ترمذي ابوداؤد ابن ماجه).

تخريج: احمد في المسند ۲۷۸ ۱۲، و ابوداؤد في السنن ۲۸۸ ۱۳، رقم: ۲۸۶۷، و الترمذي في السنن ۱۴
۳۷۵، رقم: ۲۱۱۷، و ابن ماجه في السنن ۹۰۲ ۱۲، رقم: ۲۷۰۴.

تشریح: دغه حدیث شریف د بندگانو د حقوقو ارزښت بیانوي، کوم خلک چي خپل ټول ژوند د
الله تعالی په عبادت کي تېروي مگر د بندگانو د حقوقو څخه پر هیزنه کوي نو هغه د خپل ټولو
عباداتو سر بېره د الله تعالی د ناراضۍ مورد گرځي، رسول الله ﷺ و فرمایيل کوم خلک (که
سړی یا ښځه) چي تر شپېته کالو پوري عبادت کوي مگر د خپل ژوند په آخري وخت کي دا گناه
پر خپل سر و اخلي چي هغوی په خپل مال کي د دریمي برخي څخه زیات وصیت د یو چا په حق
کي وکړي یا خپل ټول مال یو وارث ته په تحفه کي ورکړي او نورو وارثانو ته هیڅ تر لاسه نه سي
او همدارنگه هغه خپل وارثانو ته تاوان ورسوي نو هغه د خپل دغه اوږده وخت د عباداتو سره
خپل ځان د دوېځ د عذاب حقدار وگرځوي ځکه چي خپل وارثانو ته تاوان رسول د بندگانو په
حقوقو کي د کوتاهیۍ په وجه غیر مناسب او ناجائز کار دی او د الله تعالی د حکم څخه مخ اړول
او د هغه د ټاکل سوو هدایاتو څخه تجاوز هم دی، حضرت ابوهریره رضی الله عنه د رسول الله ﷺ د
ارشاد بیانولو څخه وروسته د تاکید په توگه ذکر سوی آیت تلاوت کړي ځکه چي د دغه آیت
څخه دا ثابتیږي چي مورث باید د خپل مال د دریمي برخي څخه په زیات مال کي په وصیت
کولو سره خپل وارثانو ته تاوان ونه رسوي.

الفصل الثالث (دریم فصل)

د جائز وصیت کونکي لپاره زیری

﴿۲۹۳۳﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ مَاتَ عَلَى وَصِيَّةٍ مَاتَ عَلَى
سَبِيلٍ وَسُنَّةٍ وَمَاتَ عَلَى تَقَى وَشَهَادَةٍ وَمَاتَ مَغْفُورًا لَهُ . رواه ابن ماجه .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي وصيت وکړي او مړ سي هغه په صراط المستقيم او سنت طريقه باندي مړ سو او په تقوی او شهادت باندي مړ سو او په داسي حال کي مړ سو چي د هغه بخشش کول کيږي. (ابن ماجه).

تخريج: سنن ابن ماجه ۹۰۱۱۲، رقم: ۲۷۰۱.

کافر ته د نیک عمل ثواب نه رسيږي

﴿۲۹۳۵﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ الْعَاصَ بْنَ وَائِلٍ

حضرت عمر بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلار څخه روايت کوي چي عاص بن وائل د اوصيت وکړ

أَوْصَى أَنْ يُعْتَقَ عَنْهُ مِائَةٌ رَقَبَةٍ فَأَعْتَقَ ابْنُهُ هِشَامٌ خَمْسِينَ رَقَبَةً فَأَرَادَ

چي د هغه له لوري دي سل غلامان ازاد کړل سي نو د هغه زوی هشام پنځوس غلامان ازاد کړل

ابْنُهُ عَمْرُو أَنْ يُعْتَقَ عَنْهُ الْخَمْسِينَ الْبَاقِيَّةَ فَقَالَ حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ

بيا د هغه دويم زوی اراده وکړه چي پاته پنځوس غلامان دي هم د خپل پلار له طرفه څخه ازاد کړي بيا هغه په خپل زړه کي سوچ وکړ چي د دې په اړه د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه کول پکار

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ

دي نو هغه د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړ يا رسول الله ﷺ!

أَبِي أَوْصَى بِعْتَقِ مِائَةٍ رَقَبَةٍ وَإِنَّ هِشَامًا أَعْتَقَ عَنْهُ خَمْسِينَ وَبَقِيَتْ عَلَيْهِ

زما پلار د سلو غلامانو وصيت کړې وو هشام خويوازي پنځوس غلامان ازاد کړل پنځوس غلامان باقي پاته سوه

خَمْسُونَ رَقَبَةً أَفَأَعْتَقُ عَنْهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّهُ لَوْ كَانَ مُسْلِمًا

ايا هغوی زه ازاد کړم؟ نبي کریم ﷺ وفرمايل: که هغه مسلمان وای نو بيا تاسو د هغه له

فَأَعْتَقْتُمْ عَنْهُ أَوْ تَصَدَّقْتُمْ عَنْهُ أَوْ حَبَجْتُمْ عَنْهُ بَلَغَهُ ذَلِكَ. رواه ابوداؤد.

لوري غلامان ازادولای يا مو صدقه کولای يا مو حج کولای نو د هغه ثواب په مو پلار ته

رسيدلاي (مگر هغه کافر دی) نو په دې وجه سره هغه ټول دده لپاره بهې فائدي دي. ابوداؤد.

تخريج: سنن ابی داود ۳۰۲۱۳، رقم: ۲۸۸۳.

تشریح: عاص ابن وائل د اسلام زمانه تر لاسه کړې وه مگر په بدبختۍ سره هغه د اسلام په دولت مشرف نه سو او د کفر په حالت کي مړ سو د هغه دوه زامن وه حضرت هشام ابن عاص او حضرت عمرو ابن عاص رضي الله عنهما چي الله تعالی دغه دواړو د هدايت پر لاره روان کړل او دواړه په اسلام مشرف سول او د رسول الله ﷺ د صحابي کېدو اعزاز يې تر لاسه کړی. د رسول الله ﷺ د جواب خلاصه داده چي ستاسو پلار عاص که چيري مسلمان وای او د اسلام په حالت کي د دنيا څخه رخصت سوی وای نو د هغه له طرفه چي کوم عبادت (نيکي) کېدی د هغه ثواب به هغه ته رسيدلاي مگر هغه مسلمان نه سو او د کفر په حالت کي د دنيا څخه ولاړی نو اوس تاسو چي تاسو د هغه له طرفه يو عبادت يا نېک کار وکړئ نو هغه ته د عذاب څخه خلاصون نه سي تر لاسه کيدای بلکه دا يوازي د مسلمان لپاره گټور دي.

د وارث حق خوړونکي لپاره وعيد

﴿۲۹۴﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَطَعَ مِنْ

مِيرَاثٍ وَارِثِهِ قَطَعَ اللَّهُ مِيرَاثَهُ مِنَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رواه ابن ماجه و

رواه البيهقي في شعب الايمان عن ابي هريرة.

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي خپل وارث د ميراث څخه وباسي نو د قيامت په ورځ به خداي تعالی په جنت کي د هغه ميراث اخلي (جنت ته به يې نه پرېږدي). (ابن ماجه او بيهقي په شعب الايمان کي د ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت کړی دی).

تخريج: سنن ابن ماجه ۹۰۲۱۲، رقم: ۲۷۰۳. لم نجده في الشعب.

تشریح: په قرآن کریم کي الله تعالی مؤمنانو ته د جنت د وارث کېدو وعده په دې توگه ورکړې ده چي: يرثون الفردوس: يعني هغوی (مؤمنان) به د جنت وارثان وي.

رسول الله ﷺ ددې مطابق وفرمايل چي کوم سړی په ناجائزه توگه خپل وارث د ميراث څخه محروم کړي نو الله تعالی به د قيامت په ورځ هغه د جنت د وراثت څخه محروم کړي، مطلب دادی چي داسي سړی به په پيل کي د خلاصون تر لاسه کوونکو خلکو سره په جنت کي نه داخلېږي.

=====

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کِتَابُ النِّكَاحِ

د نکاح بیان

نکاح په لغت کي جمع کولو او یو ځای کولو ته وایي مگر ددغه لفظ اطلاق پر مجامعت کولو او د عقد پر معنی هم کیږي ځکه چي په مجامعت او عقد دواړو کي جمع کول او یو ځای کول ترلاسه کیږي .

په اصول فقه کي د نکاح دغه معنی یعنی جمع کېدل په معنی د مجامعت کولو برقرار او ساتل سوی ده، مطلب دا چي په قرآن کریم او حدیثو کي چي کله دغه لفظ راسي نو د هغه څخه باید دغه لغوي معنی مراد واخیستل سي په شرط ددې چي یو قرینه نه وي کوم چي ددغه معنی خلاف پر بلي معنی دلالت کوي .

د فقهی علماؤ په اصطلاح کي نکاح هغه خاص عقد او معاهدې ته وایي چي د سړي او ښځي په مینځ کي وي او په هغه سره د دواړو په مینځ کي د زوجیت تعلق پیدا کیږي .

د نکاح ارزښت

نکاح یعنی واده یوازي د دوو کسانو یو ټولنیز تړون، یو شخصي ضرورت، یو طبعي خواش او یوازي یوه ذاتي معامله نه ده بلکه دا د انساني ټولني د وجود او بقاء یو بنیادي متن هم دی، او په شرعي نقطه نظر سره د بنیادي ضرورت اندازه په دې سره لگول کیدای سي چي د حضرت آدم عليه السلام د وخت څخه تر شریعت محمدی صلى الله عليه وسلم پوري هیڅ یو داسي شریعت نه دی تېر سوی چي هغه د نکاح څخه خالي وي ځکه علماء کرام وایي چي داسي هیڅ عبادت نه سته چي د حضرت آدم عليه السلام څخه تر اوسه پوري مشروع وي او په جنت کي هم پاته وي پرته د نکاح او ایمان څخه چي په هر شریعت کي د سړي او ښځي اجتماع د یو خاص معاهدې سره سم مشروع راغلي ده او ددغه معاهدې څخه پرته د سړي او ښځي یو تر بله اجماع هیڅکله هم شریعت او مذهب جائز نه ده گرځولې، مگر دا خبره ده چي ددغه معاهدې صورتونه مختلف راغلي دي او ددې په شرطو او احکامو کي تغیر او تبدیل راغلی دی په دې باره کي اسلام چي کوم شرطونه ټاکلي دي او کوم احکام یې نافذ کړي دي او کوم قواعد یې وضع کړي دي په دغه باب کي ددغه

شیانو څخه شروع کیږي .

د نکاح ګټې او تاوانونه

د نکاح تر ټولو لویه ګټه د انساني نسل بقاء او د توالد او تناسل جاري پاته کېدل دي ، او همدارنګه ځینې نورې ګټې هم سته چې په لاندې توګه دي :

۱. په نکاح کولو سره جنسي جوش کمیږي ، دغه جنسي جوش د انساني د اخلاقي ژوند یو هلاکونکی پړاو وي چې د خپل سکون له کبله نه یوازې د مذهب او اخلاق بلکه د شرافت او انسانیت د ټولو پابندیو ماتولو څخه منع نه کوي ، مګر کله چې په یو جائز طریق سره سکون تر لاسه سي نو بیا د اعتدال پابند سي او ظاهره ده چې جائز طریق یوازې نکاح کېدای سي .

۲. په نکاح کولو سره خپل کور جوړیږي د کور لرلو آرام تر لاسه کیږي او په کورني ژوند کې د سکون او اطمینان دولت په برخه کیږي او د کورني ژوند د دغه اطمینان او سکون په ذریعه انساني ژوند ته د فکر او عمل پر هراړخ باندې مرسته تر لاسه کیږي .

۳. د نکاح په ذریعه کورنۍ زیاتیږي چې د هغه په وجه انسان خپل ځان ټینګ او غوره محسوس کوي او په ټولنه کې د خپل حقوقو او مفاداتو د تحفظ لپاره رعب لري .

۴. په نکاح کولو سره نفس د مجاهدې عادي کیږي ځکه چې د کورنۍ د خبراخیستني او روزني په اړه پر له پسې کوښښ کول وي چې د دغه پرله پسې کوښښ نتیجه دا وي چې انسان د بې عملي او لاپرواهي د ژوند څخه لیري وي چې د هغه لپاره په دنيوي توګه ګټور وي او ددې په وجه هغه په دیني ژوند یعنې عبادت او طاعت کې هم بېداره وي .

د نکاح په ذریعه نیک او صالح اولاد پیدا کیږي ، څرګنده ده چې د یو سړي د ژوند تر ټولو لویه سرمایه د هغه نېک او صالح اولاد وي چې د هغه په وجه نه یوازې په دنیا کې اطمینان ، سکون او د عزت دولت تر لاسه کوي بلکه په اخروي توګه سره هم د کامیابۍ او سعادت برخمن جوړیږي .

دا خو د نکاح ګټې وې او ځینې داسې شيان هم دي چې د نکاح په وجه د ځینو خلکو لپاره د تاوان او تکلیف سبب ګرځي چې هغو ته د نکاح آفات ویل کیږي چې په لاندې توګه دي :

۱. د حلال رزق د طلب څخه عاجزه کېدل ، یعنې د نکاح په وجه د کورنۍ اړتیاوي رامنځته کیږي او ډول ډول فکرونه پیدا کیږي ځکه نو په عامه توګه سره د حلال رزق په تر لاسه کولو کې هغه ذوق نه پاته کیږي کوم چې د یو مجرد او یوازې سړي په ژوند کې وي .

۲. په حرامو کارو کې زیاتوب، یعنې کله چې د ښځې د راتلو او د کوچنیانو د پیدا کېدو په وجه د ژوند اړتیاوې زیاتېږي نو ډېره واره د خپل ژوند وجود او معیار برقرار ساتلو لپاره د حرامو کارو څخه هم منع نه کوي چې د هغه نتیجه داسې چې کرار کرار د ذهن او عمل څخه د حلال او حرام تمیز هم ختم سي او حرام شیان اختیار کړل سي.

۳. د ښځو د حقوقو په ادا کولو کې کوتاهي کول، اسلام چې ښځو ته کوم لوړ حقوق ورکړي دي په هغه کې د ښځې سره د ښه چلن او حسن معاشرت یوه خاصه درجه ده مګر داسې ډېر کم خلک دي چې د ښځو د حقوقو لحاظ ساتي بلکه په بدبختۍ سره زور کې گڼل کېږي ځکه د ښځو د حقوقو تر پېښو لاندې کول او د هغوی سره بد چلن کول هم د یو ذاتي معاملې څخه زیات څه حیثیت نه لري حالانکه داسې یوازې یو انساني او ټولنیزه بد اخلاقي نه ده بلکه په شرعي توګه هم د لوی گناه خبره ده او په دې سره دین او دنیا دواړو ته تاوان رسېږي.

۴. د ښځو پر بد مزاجي باندې صبر نه کول، په عامه توګه سره سپړی خپل ځان پر ښځه غوره گڼي ځکه د ښځې له خوا که یو لږ بد اخلاقي وسي نو د زغملو وړ نه وي او د صبر او تحمل لمن د لاس څخه سمدستي ووځي.

۵. د ښځې د ذات څخه تکلیف پورته کول، ځینې ښځې داسې وي چې د خپل بد اخلاقي په وجه د خپلو خاوندانو لپاره د تکلیف او پریشاني یو مستقل سبب ګرځي چې د هغه په وجه کورنۍ ژوند غیر مطمئن او پریشانه ګرځي.

۶. د ښځې او کوچنیانو په وجه د الله تعالی د حقوقو نه ادا کول، یعنې داسې خلک ډېر کم وي چې د خپل کورني ژوند د استحکام او د ښځې او کوچنیانو سره د ښه چلن سره سره خپل دیني ژوند هم په پوره توګه سره برقرار وساتي، حال دا چې په عامه توګه داسې وي چې د ښځې او کوچنیانو د مصروفیاتو په بوختیا کې دیني ژوند کمزوری او بې عمله سي، چې د هغه نتیجه دا وي چې نه خو د عبادت او طاعت خیال پاته کېږي او نه د الله تعالی حقوق په پوره توګه سره ادا کېږي.

د نکاح د گټو او آفاتو په مخته اېښودو سره اوس په دې پوه سئ که چیرې دغه دواړه مقابل وي یعنې گټې او آفات برابر او مساوي وي نو په کوم شي سره چې د دین په کارو کې زیاتې کېږي هغه ته دي ترجیح ورکړل سي مثلاً یوې خواته د نکاح دا گټه وي چې د دې په وجه جنسي جوش کمیږي او بلې خواته د نکاح په کولو سره دغه دیني تاوان وي چې د ښځې پر بد اخلاقي به صبر ونه کړلای سي نو په دغه صورت کې دي نکاح کولو ته ترجیح ورکړل سي ځکه که چیرې

نکاح نه وي نو په زنا کي به اخته سي او څرگنده ده چي دغه شی د بنځي پر بد اخلاقي باندې د صبر نه کولو څخه زیات د دیني تاوان سبب وي .

د نکاح احکام

۱. د حنفي مذهب سره سم نکاح کول په هغه صورت کي فرض کيږي کله چي جنسي جوش هغه درجې ته ورسېږي چي د نکاح نه کولو په صورت کي په زنا کي د اخته کېدو یقین وي او د بنځي پر مهر او د هغې پر نفقه باندې قدرت ترلاسه وي او دا بېره نه وي چي د بنځي سره د ښه چلن کولو پر ځای به د هغې سره د ظلم او زیاتۍ چلن وي .

۲. نکاح کول په هغه صورت کي واجبېږي کله چي د جنسي جوش غلبه وي مگر د ویره غلبه نه وي چي په زنا کي د اخته کېدو یقین وي او د مهر او نفقې د ادا کولو قدرت وي او پر ښځه باندې د ظلم کولو بېره نه وي که پر یو سړي باندې د جنسي جوش غلبه وي مگر هغه د مهر او د بنځي د نفقې قدرت نه لري نو په داسي صورت کي که چیري هغه نکاح ونه کړي نو پر هغه به گناه نه وي حال دا چي پر مهر او نفقې باندې د قادر کېدو په وجه د جنسي جوش په صورت کي په نکاح نه کولو سره گناه کار کيږي .

۳. د اعتدال په حالت کي نکاح کول سنت مؤکده ده، د اعتدال د حالت څخه مراد دادی چي د جنسي جوش غلبه خونه وي مگر د بنځي سره پر کوروالي کولو باندې قدرت ولري او پر مهر او نفقې باندې هم قادر وي نو په دغه صورت کي نکاح نه کونکی گناه کار دی ، او د زنا څخه د ساتنې او دنسل د زیاتېدو په نیت سره نکاح کونکی په اجر او ثواب سره نازول کيږي .

۴. نکاح کول په هغه صورت کي مکروه ده کله چي پر ښځه باندې د ظلم کولو یقین وي ، که یو چاته دا یقین وي چي زه د خپل طبیعت او سختۍ په وجه د بنځي سره ښه چلن نه سم کولای بلکه پر هغې باندې زما له خوا ظلم کېدل یقیني دی نو په داسي صورت کي نکاح کول به پر هغه حرام وي .

د دغه وضاحت څخه څرگنده سوه چي شریعت د نکاح په باره کي د مختلفو حالاتو رعایت ساتلی دی چي په ځینو صورتو کي نکاح فرض وي په ځینو کي واجب او په ځینو کي سنت مؤکده وي ، او په ځینو صورتو کي نکاح کول مکروه هم وي او په ځینو کي حرامه هم وي نو هر سړی باید چي پر هغه صورت باندې عمل وکړي کوم چي د هغه د حالت سره سم وي .

د نکاح مستحبات

کله چي يو څوک نکاح کول غواړي که سړی وي يا ښځه نو هغه بايد د نکاح د پيغام استولو څخه مخکي د يو بل حالات او عادتونه په ښه ډول معلوم کړي چي داسي نه وي وروسته يو داسي شی معلوم سي چي د طبيعت او مزاج د خلاف کېدو په وجه د ښځي او خاوند په مينځ کي د بد حالۍ او جنجال سبب جوړ سي .

دا مستحب دي چي په عمر، عزت، نسب او مال کي ښځه د خاوند څخه کمه وي او په اخلاقو، عاداتو، خوش طبعۍ او اداو، حسن او جمال، او تقوا کي د خاوند څخه زياته وي، د سړي لپاره دا هم سنت دي چي هغه د کومي ښځي سره نکاح کول غواړي نو هغه ښځه د نکاح کولو څخه مخکي وويني په شرط ددې چي دا يقين وي که زه هغې ته پيغام ولېږم نو منظور به سي، دا مستحب دي چي د نکاح اعلان وکړل سي او د نکاح مجلس په ډاگه جوړ کړل سي چي په هغه کي د دواړو خواوو قريبانو او ځيني علماء او صالح خلک هم گډون وکړي، همدارنگه دا مستحب دي چي نکاح تړونکی ښک او صالح سړی وي او شاهدان عادل او پرهېزگاره وي.

ايجاب او قبول او د هغه د صحيح کېدو شرطونه

نکاح د ايجاب او قبول په ذريعه تر سره کېږي او ايجاب او قبول دواړه د ماضي په لفظ سره کېدل پکار دي (يعني داسي لفظ دي استعمال کړي چي د هغه څخه دا معلومه سي چي نکاح وسوه) د مثال په توگه ښځه داسي ووايي چي ما خپل ځان ستا په زوجيت کي ورکړی يا د ښځي سرپرست دا ووايي چي ما فلانۍ ښځه چي د هغې نوم فلانۍ ده تا ته په نکاح درکړل او د هغه په جواب کي سړی دا ووايي چي ما قبوله کړه، او يا ايجاب او قبول يو دي د ماضي په لفظ سره وي لکه ښځه چي داسي ووايي چي زما سره نکاح وکړه يا د ښځي سرپرست سړي ته ووايي چي د فلانۍ ښځي سره چي د هغې نوم دادی نکاح وکړه او د هغه په جواب کي سړی ووايي چي ما نکاح وکړه يا ددې برعکس چي سړی ووايي ايا تا خپل ځان زما په زوجيت کي راکړي يا داسي ووايي چي ايا تا زه قبول کړم او د هغه په جواب کي ښځه ووايي چي (هو ما درکړل يا هو ما قبول کړې) پر ځای يوازي داسي ووايي چي هو درمي کړل يا هو قبول مي کړې، (يعني لفظ د ما ونه وايي) نو په دغه صورت کي هم نکاح کېږي البته د شاهدانو په مخکي يوازي په دغه ويلو سره چي موږ ښځه او خاوند يو نکاح نه کېږي.

لکه څرنگه چي په ايجاب او قبول کي د ماضي لفظ استعمالول ضروري دي همدارنگه دا

هم ضروري ده چي په ايجاب او قبول کي په يو خاصه توگه سره د نکاح او تزويج لفظ استعمال کړل سي مثلاً داسي وويل سي چي ما ستا سره نکاح وکړه يا ستا سره مي تزويج وکړ، يا د نکاح او تزويج هم معنی الفاظ استعمال کړل سي چي د هغه څخه کنایتا د نکاح مفهوم معلوم سي نو دا هم جائز دي، په شرط ددې چي د هغه سره داسي وي چي د هغه په ذریعه د يو ذات کامل ملکیت في المال ترلاسه کيږي که د هې لفظ يا د صدقې لفظ يا د تمليک لفظ يا د بيع او شراء لفظ لکه چي ښځه ووايي چي ما ته د دومره روپو په عوض کي رانيولې او ددغه ټولو په جواب کي سړی ووايي چي ما قبوله کړې مگر ددې د صحيح کېدو يو شرط داهم دی چي متکلم دي د لفظ څخه مراد نکاح اخلي که چيري يو قرينه پر دې دلالت کوي او که يو قرينه نه وي نو قبلونکی دي د متکلم د مراد تصدیق وکړي چي شاهدان هم پوه سي چي ددغه لفظ څخه مراد نکاح ده که څه هم هغوی په يو قرينې سره پوه سوي وي يا په ښودلو سره پوه سوي وي.

د ايجاب او قبول پر وخت په عاقدينو (يعني نر او ښځه) کي د هر يوه لپاره د بل خبري اورېدل ضروري دي که هغه يې خپله واورې يا د يو وکیل په ذریعه يې واورې او يا بالولاية يعني د هغه د ولي په ذریعه يې واورې.

د ايجاب او قبول پر وخت د دوو شاهدانو موجودتيا د نکاح د صحيح کېدو لپاره شرط دی او دوه شاهدان که دوه نارينه وي يا يو نارينه او دوې ښځي وي، د شاهدانو ازاد کېدل ضروري دي د مينزي او غلام شاهدي معتبره نه ده همدارنگه د شاهدانو عاقل او مسلمان کېدل هم ضروري دي، د مسلمان شاهدي په هر حال کي کافي دي که هغه پرهيزگاره وي يا فاسق او يا پر ښه د قذف حد لگول سوی وي، د شاهدانو بينا کېدل يا د زوجينو قريب نه کېدل شرط نه دي، بنده سړي شاهدي او د زوجينو د قريبانو شاهدي معتبره ده که څه هم هغه په زوجينو کي د زوړو وي، د شاهدانو لپاره دا ضروري ده چي هغوی دواړه د ايجاب او قبول الفاظ يو ځای واورې او په اورېدو سره په دې پوه سي چي نکاح کيږي که څه هم هغوی د الفاظو په معنی پوه نه سي مثلاً ايجاب او قبول په يو داسي ژبه وي چي هغوی نه په پوهيږي، که دواړه شاهدان د ايجاب او قبول الفاظ يو ځای نه واورې بلکه جلا جلا يې واورې نو نکاح به صحيح نه وي، که يو څوک بل چا ته ووايي چي زما د فلانی نابالغي لور نکاح د فلاني سړي سره وکړه او هغه سړی د هغه انجلۍ نکاح د هغه د پلار يا بل چا په موجودتيا کي وکړي نو دابه جائز سي مگر که چيري پلار موجود نه وي نو بيا د دوو خلکو يا يوه سړي او دوو ښځو د موجودتيا څخه پرته نکاح نه صحيح کيږي.

الفصل الأول (لومری فصل)

خوانانو ته د نکاح کولو حکم

﴿۲۹۴﴾: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغْضُ لِلْبَصَرِ

اې خوانانو! په تاسو کي چي څوک د جماع د نفقې او ولورتوان ولري نو هغه ته پکار ده چي نکاح وکړي ځکه چي نکاح کول پټونکی د نظر

وَأُحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ. متفق عليه

او پاکونکی د فرج دی او څوک چي يې توان و نه لري نو هغه دي روژې نيسي ځکه چي روژه نيول د انسان شهوت ختموي. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۱۲/۹، رقم: ۵۰۶۶، ومسلم ۱۰۱۸/۲، رقم: ۱۴۰۰/۱.

د لغاتو حل: وجاء: ای کسر لشهوته. (د شهوت ختمول).

تشریح: انسان ته د بالغ کېدو څخه وروسته زلمی ویل کېږي مگر د خوانۍ په حد کي اختلاف

دی د امام شافعي رحمته الله علیه په نزد د خوانۍ حد دېرش کاله پوري دي، امام ابو حنیفه رحمته الله علیه فرمايي چي یو انسان تر څلوېښت کاله پوري د خوان ویلو مستحق دی.

د نکاح نه کولو څخه منع

﴿۲۹۴﴾: وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَاصٍ قَالَ رَدَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

عَلَى عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ التَّبْتُ لَوْ أُذِنَ لَهُ لَأُخْطِصِنَا. متفق عليه.

د حضرت سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ عثمان بن مظعون رضي الله عنه ته د بنځو سره د تعلق د پرېښودلو اجازه ور نه کړه که نبي کریم ﷺ و هغه ته اجازت ورکړې وای نو موږ به ځان خصي کړې وای (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۱۷/۹، رقم: ۵۰۷۳، ومسلم ۱۰۲۰/۲، رقم: ۱۴۰۲/۶.

د لغاتو حل : التبتل : ای الانقطاع عن النساء : (د ښځو څخه بېلوالی).

تشریح : د تبتل معنی ده د ښځو سره انقطاع او نکاح نه کول، د نصارا (د حضرت عیسیٰ ﷺ د پیروانو) په نزد تبتل یو ښه او غوره کار دی ځکه د هغوی په نزد د دیندارۍ آخري حد دادی چي انسان د ښځو څخه پرهیز وکړي او دنکاح وغیره څخه ځان وساتي ، لکه څرنګه چي په عیسائیت یا نورو مذهبو کي نکاح نه کول د ژوند د خوندونو څخه لیري کېدل د عبادت، نیکی او تقوا آخري حد ګڼل کیږي داسي خبره په اسلام کي بالکل نه سته بلکه اسلامي شریعت نکاح د انساني ژوند لپاره یو ضرورت ګرځولی او ددې ارزښت یې واضح کړی دی او ښوولي یې دي چي د ژوند د خوندونو څخه لیري کېدل او تکلیف زغمل عبادت نه دی بلکه رهبانیت دی چي هغه ته په دین فطرت کي هیڅ مقام تر لاسه نه دی ، مګر امام شافعي رحمته الله علیه دا وایي چي بېله نکاح ژوند تېرول غوره دي مګر د امام شافعي رحمته الله علیه دغه قول هم د نکاح په باره کي د اسلامي شریعت د بنیادي منشاء خلاف نه دی ځکه چي اول خو ددې تعلق یوازې د افضلیت سره دی او دوهم دا چي دغه افضلیت هم د نفس نکاح په باره کي نه دی بلکه یوازې د تخلي للعبادة (یعني د عبادت لپاره ځان یوازې کولو) په باره کي نه دی یعني د امام شافعي رحمته الله علیه مقصد یوازې دا څرګندول دي چي په عبادت کي بوختیا د نکاح تر بوختیا غوره دي ، مثلاً علي قاري رحمته الله علیه په مرقات کي د امام شافعي رحمته الله علیه د دلیل نقل کولو څخه وروسته د امام ابوحنیفه رحمته الله علیه ډېر دلیلونه نقل کړي دي چي د هغو څخه ثابتیږي چي د مجرد (بېله نکاح اوسیدلو) په مقابله کي تاھل (نکاح کول) غوره دي .

په هر حال کله چي حضرت عثمان ابن مظعون رضی الله عنه د رسول الله صلی الله علیه و آله څخه د تبتل اجازه غوښتل نو رسول الله صلی الله علیه و آله هغه ته د اجازه ورکولو څخه انکار وکړ ځکه اسلام د مسلمانانو په نزد د نکاح په ذریعه نسل خپرول خوښوي چي ددې په وجه په دنیا کي د الله تعالی حقيقي نوم اخیستونکي زیات سي او هغوی همېشه د کفر او باطل پر خلاف جهاد کوي، په دې اړه د حدیث راوي حضرت سعد ابن ابی وقاص رضی الله عنه دا وویل که چیري رسول الله صلی الله علیه و آله حضرت عثمان ابن مظعون رضی الله عنه ته د تبتل (یعني نکاح نه کولو) اجازه ورکړې وای نو موږ ټولو به ځانونه خصي کړي وای چي موږ ته د ښځو ضرورت نه وای او نه موږ ته د ښځو سره په یو خرابي کي د اخته کېدو بېره وای .

علامه طیبی رحمته الله علیه وایي چي دلته مناسب دا وه چي حضرت سعد رضی الله عنه دا ویلي وای که چیري رسول الله صلی الله علیه و آله حضرت عثمان ابن مظعون رضی الله عنه ته د تبتل اجازه ورکړې وای نو موږ به هم

تبتل کولای، مگر د حضرت سعد رضی الله عنه ددغه ویلو پر خای دا وویل چي موږ به ټولو خپل ځان خصي کړي وای، نو حضرت سعد رضی الله عنه دا خبره په اصل کي د مبالغې په توگه وکړه يعني ددې خبري څخه د هغه مقصد دا وو که چيري رسول الله صلی الله علیه و آله حضرت عثمان رضی الله عنه د تبتل اجازه ورکړې وای نو موږ به په تبتل کي دومره مبالغه او دومره سخت کوبنس کولای چي په پای کي به د خصي په ډول سوي وای، يعني ددغه جملې څخه د حضرت سعد رضی الله عنه مراد حقیقتاً خصي کېدل نه وه ځکه چي دغه کار (يعني د ځان خصي کول) جائز نه دي.

علامه نووي رحمۃ الله علیه فرمایي چي حضرت سعد رضی الله عنه دا خبره له دې کبله وکړه چي د هغه گمان دا وو چي خصي کېدل جائز دي حالانکه د هغه گمان د حقیقت او واقعیت خلاف وو ځکه چي خصي کېدل د انسان لپاره حرام دي که څه هم د کم عمر وي یا د ډېر عمر وي، دلته د حیوانانو په باره کي په دې پوهېدل پکار دي چي د هر هغه حیوان خصي کول حرام دي کوم چي غیر ماکول (يعني د هغو غوښه نه خوړل کېږي) وي او کوم حیوانان چي غوښه ئې خوړل کېږي د هغو خصي کول په کم عمر کي جائز دي مگر په ډېر عمر کي حرام دي، د حیوانانو د خصي کولو په باره کي پورتنی تفصیل علامه نووي شافعي رحمۃ الله علیه لیکلي دی، حال دا چي د فقهي په کتابو کي او په مختار او هدایه کي د ډېر عمر او لږ عمر د تفصیل څخه پرته یوازي دا لیکل سوي دي چي د حیوان خصي کول جائز دي.

د دینداره ښځي سره نکاح کول غوره دي

﴿۲۹۴۹﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا وَجَمَالِهَا وَلِدِينِهَا فَاظْفَرُ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبْتُ يَدَاكَ. متفق عليه.

د حضرت ابوهريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمايل: د ښځو سره په څلورو وجو نکاح کولای سي ۱- د مالداري په وجه ۲- د حسب په وجه ۳- د ښائست په وجه ۴- د مذهب په وجه. په دې کي چي چا د دين او مذهب په وجه نکاح وکړه هغه کامياب سو او ستا لاس دي په خاورو ککړ سي (که د مال او حسب يا د ښائست په وجه نکاح وکړی). (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۳۲/۹، رقم: ۵۰۹۰، و مسلم ۱۰۸۶/۲، رقم: ۱۴۶۶/۵۲.

تشریح: د حسب او نسب والا څخه مراد هغه ښځه ده چي نه یوازي په ذات کي شرف او لوړي لري بلکه هغه چي د کومي کورنۍ او قبیلې څخه وي هغه کورنۍ او قبيله هم د عزت او شرف

څښتنه وي، د انسان دا فطري خواهش وي چې هغه د داسې ښځې سره واده وکړي چې د حیثیت او عزت والا کورنۍ او قبیلې څخه وي چې د هغه ښځې په وجه د خپل اولاد په نسب کې د شرف او لوړتیا امتیاز ترلاسه کړي.

په هر حال د حدیث خلاصه داده چې په عامه توګه سره خلک د ښځو سره د نکاح کولو په اړه د پورتنیو څلورو شیانو په خاصه توګه لحاظ ساتي چې ځینې خلک د شتمنو ښځو سره نکاح کول غواړي، ځینې د حسب او نسب ښځه کول خوښوي، د ډېرو خلکو دا خواهش وي چې یو ښکلې او ښائسته ښځه یې د ژوند ملګرې سي او ځینې خلک نېکې او دیندارې ښځې ته ترجیح ورکوي، نو د دین او مذهب سره تعلق لرونکي هر څوک باید چې د هغه دینداره ښځې سره نکاح کول خوښ کړي ځکه چې په دې کې د دنیا خیر هم دی او د آخرت سعادت هم دی. ستاسو لاسونه دي په خاورو ولړل سي: دغه جملې د لفظي مفهوم په اعتبار د ذلت، هلاکت او ښېرا لپاره د کنایې په توګه استعمالیږي مګر دلته د دغه جملې څخه ښېرا کول مراد نه دي بلکه د دې مقصد د دینداره ښځو خپل مطلب ګرځولو ته ترغیب ورکول دي.

نیک بخته ښځې د دنیا غوره متاع دی

﴿۲۹۵۰﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الدُّنْيَا كُلُّهَا مَتَاعٌ وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ. رواه مسلم.

د حضرت عبد الله بن عمرو رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمایيل: دنیا ټوله متاع (د دنیا فائده) ده او د دنیا بهترین متاع نیکه ښځه ده. (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحيح ۱۰۹۰۱۲، رقم: ۱۴۶۷۱۶۴.

تشریح: د متاع معنی ده هغه شی چې د هغه څخه لږ ګټه ترلاسه سي او بیا فناه سي، نو دنیا ته د متاع ویلو مطلب دادی چې دنیا یو داسې شی دی چې د هغه ګټه تر لږ وخت پوري وي چې د هغه ګټه ژر فنا کېدونکې ده همدارنګه د دین غوره متاع نیکه ښځه ده، د دې مطلب دادی چې په دغه دنیا کې د کومو شیانو څخه ګټه ترلاسه کیدای سي نو په هغو کې غوره شی نېکه ښځه ده ځکه چې نېکه ښځه د آخرت په کارونو کې مرستیاله او ګټوره ثابتیږي.

د قریشو د ښځو فضیلت

﴿۲۹۵۱﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرُ نِسَاءٍ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل : په اوښ سپرېدونکو ښځو
 رَكِبْنَ الْإِبِلَ صَالِحَ نِسَاءٍ قُرَيْشٍ أَحْنَاهُ عَلَى وَلَدٍ فِي صِغَرِهِ وَأَرْعَاهُ عَلَى زَوْجٍ فِي
 ذَاتِ يَدِهِ . متفق عليه .

(د عربو په ښځو) کي غوره ښځي د قريشو ښکي ښځي دي چي پر کوچنيانو ډيري مهرباني او
 د خپل خاوند د مال ساتونکي او امانت داري دي . (بخاري او مسلم) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۲۵/۹، رقم: ۵۰۸۲، ومسلم ۱۹۵۹/۴، رقم: ۲۵۲۷/۲۰۲.

تشریح: پر اوښانو د سپرېدونکو ښځو څخه مراد د عربو ښځي دي ځکه چي د عربو ښځي په
 عامه توگه سره د اوښانو د سپرتيا عادي وي نو د حديث مطلب دا سو چي په عربي ښځو کي
 غوره ښځي د قريشو ښکي ښځي دي .

د ښځو فتنه ډېره تاواني ده

﴿۲۹۵۲﴾: وَعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا
 تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضَرَّ عَلَى الرِّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ . متفق عليه .

د حضرت اسامه بن زيد رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل : زه د ځان څخه
 وروسته د سړو لپاره د ښځو څخه زياته ضرر رسوونکې بله فتنه نه پرېږدم . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۳۷/۹، رقم: ۵۰۹۶، ومسلم ۲۰۹۷/۴، رقم: ۲۷۴۰/۹۷.

تشریح: د نارينوو لپاره د ښځو فتنې ته تر ټولو زياته تاواني ځکه ويل سوي دي چي اول خود
 نارينوو طبيعت په عامه توگه ښځو ته مائل وي ، دوهم دا چي نارينه په عامه توگه د ښځو د
 خواهشاتو زيات پابند وي چي د هغه نتيجه دا سي چي هغوی په حرامو کارو کي اخته سي او د
 ښځو په وجه په خپلو کي په جنگ ، نفرت او عداوت کي اخته سي ، ددې ښه مثال دادی چي د
 ښځو بې ځايه ناز سړی دنيا ته راغې کوي او څرگنده ده چي د دنيا داري څخه زيات بل کوم شی
 تاوان رسونکی کيدای سي ځکه چي رسول الله ﷺ په دې باره کي فرمايلي دي : حب الدنيا
 راس كل خطيئة : يعني د دنيا مينه د ټولو خرابيو رېښه ده .

(د ځان څخه وروسته) د دغه ارشاد څخه دا خبره ثابته سوه چي د ښځو فتنه د رسول الله ﷺ
 په زمانه کي وه او ددې زيات ظهور د رسول الله ﷺ څخه وروسته وسو ځکه چي هغه وخت د حق

غلبه وه او د نيکۍ طاقت ټولي بدي تر پښو لاندي کړي وي ، کله چي د رسول الله ﷺ څخه وروسته په کراره کراره د باطل قوت زياتېدی نو د بدي غلبه راغله .

د ښځو د فتنې څخه ځان وساتي

﴿۲۹۵۲﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو سعيد خدری رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

الدُّنْيَا حُلُوَّةٌ خَضِرَةٌ وَإِنَّ اللَّهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ فَاتَّقُوا

دنيا (ډېره) شيرينه او شنه يعني په نظر کي غوره شی دي او خداي تعالی ستاسو په دنيا کي پرېښوونکی دی بيا هغه تاسو ته وخت درکوي چي تاسو څه کوئ ؟ نو

الدُّنْيَا وَاتَّقُوا النِّسَاءَ فَإِنَّ أَوَّلَ فِتْنَةٍ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَتْ فِي النِّسَاءِ . رواه مسلم

د دنيا او د ښځو څخه ځان وساتي ځکه چي بني اسرائيلو ته لومړنۍ فتنه د ښځو وه . (مسلم) .

تخريج: مسلم في الصحيح ۲۰۹۸/۴، رقم: ۲۷۴۲/۹۹.

تشریح: دنيا خوږه او شنه ده : ددې مطلب دادی لکه څرنگه چي خوږشی د طبیعت لپاره خوښ شی وي او څرنگه چي شین شی طبیعت ته ښه معلومېږي همدارنگه دنيا هم زړه ته خوږه او سترگو ته ډېره ښه معلومېږي .

الله ﷻ تاسو ددغه دنيا خليفه گان کړي ياست . الخ : ددې مطلب دادی چي دغه دنيا په حقيقت کي د الله تعالی ملکيت دی هغه ددې حقيقي مالک او حاکم دی هغه تاسو پر دغه محکمه باندي د خليفه گرځولو سره ددې د تصرفاتو تاسو خپل وکیلان گرځولي ياست نو الله تعالی هر وخت تاسو ويني چي تاسو په دغه محکمه کي د هغه د خلافت بار څرنگه پورته کوئ او د خپل ژوند په ذريعه د دنيا په تصرفاتو کي د وکالت حق څرنگه ادا کوئ ، يا ددې جملې معنی داده چي کوم خلک ستاسو څخه مخکي ددغه دنيا څخه تللي دي الله تعالی تاسو د هغه خليفه (وارث) گرځولي ياست نو د هغوی سره چي څه وه هغه ټول يې تاسو ته درکړي دي او اوس هغه تاسو ته گوري چي تاسو د خپل اسلافو د احوالو او کيفيت څخه څرنگه عبرت اخلي او د هغوی په مالو او مېراث کي څرنگه تصرف کوئ .

د دنيا څخه ځان وساتي : ددې مطلب دادی چي دنيا د مکر او فريب يو جال دی ، ددغه جال

څخه تر خپل وس پوري ځان وساتئ داسي نه چي په دغه جالکي په راتللو سره د دنيا پر ظاهري مال باندي خپله دينداري د لاسه ورکړئ ځکه چي دنيا ته ثبات نه سته دا يو فنا کېدونکی شی دی بيا ددغه فنا څخه وروسته سبا چي تاسو د همېشه ژوند لپاره څه کولای سي نو ددغه حلالو شيانو به حساب ورکول کيږي او د هغه پر حرامو شيانو به په عذاب کي سئ همدارنگه د بنځو د مکر او فريب څخه هم ځان وساتئ ځکه چي د يو موټ خاورو دغه بنکلي مجسمه کله دنيکي بنځي په صورت کي د الله تعالی يو نعمت وي او کله د يو خرابي بنځي په شکل کي فتنه هم وي ، داسي نه چي د خرابو بنځو مکاري او بې ځايه ناز تاسو حرامو شيانو ته واړوي او د هغوی په وجه تاسو د تباهۍ او هلاکت په کنده کي ولويږي .

په بني اسرائيلو کي د تباهۍ سبب د بنځي فتنه وه

د تباهۍ د دروازې خلاصولو اول سبب او ذريعه بنځه جوړه سوې ده ، ددې تفصيل داسي دی چي د حضرت موسی عليه السلام په زمانه کي يو سړی (بلعم بن باعور) ډېر مستجاب الدعوات (يعني د دعاء قبلېدونکی) وو د هغه اسم اعظم په ياد وو چي د هغه په ذريعه به د هغه هره دعاء قبلېدل ، کله چي حضرت موسی عليه السلام د جبارينو سره د جنگ لپاره د شام په سيمه کي د بني کنعان په يو سيمه کي تم سو نو د بلعم د قوم خلک بلعم ته راغلل او هغه ته يې وويل چي موسی عليه السلام د خپل پيروانو يو لوی لښکر راوستلو سره زموږ د قتل او ددغه سيمي څخه زموږ د ايستلو لپاره راغلی دی تاسو د هغه لپاره يو داسي ښېرا وکړئ چي هغه ددغه ځای څخه بېرته وتښتېږي . بلعم جواب ورکړه چي زه په هغه څه پوهېږم کوم چي تاسو نه په پوهېږئ زه د الله جل جلاله د پيغمبر او د هغه د منونکو په حق کي ښېرا څرنگه کولای سم ، که زه د هغوی لپاره ښېرا وکړم نو زما دنيا او آخرت به دواړه تباه سي ، کله چي د هغه د قوم خلکو هغه ته ډېري زاری وکړې او پر ښېرا کولو باندي يې ډېر تېنگار وکړ نو بلعم وويل چي ښه دی زه استخاره کوم چي څه حکم کيږي ، بيا د هغه څخه وروسته به فيصله کوو ، د بلعم دا معمول وو چي هغه به بېله استخارې هيڅ يو کار نه کوی هغه چي استخاره وکړه نو په خوب کي هغه ته هدايت وسو چي د پيغمبر او مؤمنانو په حق کي هيڅکله ښېرا مه کوه ، بلعم د خپل خوب څخه خپل قوم خبر کړی او د ښېرا کولو څخه يې منع وکړه ، د قوم خلکو د فکر کولو څخه وروسته يوه طريقه اختيار کړه چي هغه خلکو د ځان سره د قيمتي تحفو په راوړلو سره بلعم ته راغلل او بيا د هغه په وړاندي په ډېر زاری سول ژړا او فرياد يې وکړ او هغه يې دومره مجبور کړ چي په پای کي د هغوی په جال کي راغلی ، د هغه د ښېرا کولو په غرض پر خپل خره باندي سپور سو او کرجستان نامي غره ته ولاړی چي د هغه

نژدې د حضرت موسى عليه السلام لښکروو، په لاره کې څو واړه خړولوېدې مگر په وهلو وهلو به يې پورته کړې تردې چې د لړۍ اوږده سوه او بلعم هم خپل خر په وهلو وهلو پرېشانه کړی، نو الله تعالی په خپل قدرت کامله سره خره ته وينا ورکړه، خره وويل اې ناپوه بلعم! پر تا دي افسوس وي ايا ته دا نه وينې چې ته چيري ځې، ته زما د مخته تللو کوښښ کوې او ملائکي زما مخته په راتللو سره ما پر شا بيايي، بلعم د بصيرت په سترگو سره خره خبرو کولو وليدی نو پر ځای ددې چې د خپل ارادې څخه منع سي مگر د خره په پرېښودو سره پرېښو غره ته وختی او هلته يې ښېرا شروع کړل، مگر دلته هم الله تعالی خپل شان وښودى چې کله به بلعم په خپله ښېرا کې د حضرت موسى عليه السلام او د هغه د لښکر نوم اخيستی نو د هغه د ژبي څخه به د بني اسرائيلو پر ځای د بلعم د قوم نوم راوتی، ددې په اورېدو سره د هغه د قوم خلکو وويل اې بلعم! دا څه کوې د بني اسرائيلو پر ځای زموږ په حق کې ښېرا کوې، بلعم وويل چې اوس زه څه وکړم دا الله تعالی زما د مقصد او ارادې څخه پرته زما د ژبي څخه ستاسو نوم پورته کوي تر دې چې د الله تعالی د عذاب په وجه د بلعم ژبه د هغه د خولې څخه په راوتلو سره پر سينه را ولوېدل، او بيا د بلعم عقل بالکل له منځه ولاړی او د ليوني په ډول يې ويل چې اوس زما دنيا او آخرت دواړه برباد سول، اوس موږ ته د بني اسرائيلو د تباهي لپاره يو بل جال تيارول پکار دي، بيا هغه مشوره ورکړه چې تاسو خپل ښځي ښه ښائسته او سنگار کړئ او د هغوی په لاسو کې د يو شي د ورکولو په بهانه ښځي د بني اسرائيلو لښکر ته واستوئ او هغوی ته ووايست که په بني اسرائيلو کې يو څوک تاسو خپل ځان ته راوبولي نو انکار مه کوئ، په ياد ولرئ که په بني اسرائيلو کې يو سړی هم د يوې ښځې سره په زنا کې اخته سو نو ستاسو ټول کوښښونه به کامياب سي، نو د بلعم قوم په دغه مشوره عمل وکړ او خپل ښځي يې ښکلي او سنگار کړې او د بني اسرائيلو لښکر ته يې واستولې، هغه ښځي چې لښکر ته ورسيدلې او په هغوی کې يوه ښځه چې د هغې نوم کسی بنت صوروو د بني اسرائيلو د يو سردار زمزم بن شلوم مخته تېره سوه، نو هغه د ښځې پر ښکلا او جمال باندي زړه بايلی او د هغه د لاس په نيولو سره يې حضرت موسى عليه السلام ته بوتلل او هغه ته يې وويل چې تاسو دغه ښځه زما لپاره حرامه گرځوئ، حضرت موسى عليه السلام ورته وويل چې هو، دغه ښځي ته بالکل مه ورځه،

نو زمزم وويل چې زه په دې باره کې ستاسو حکم بالکل نه منم نو هغه ښځه يې خپل خيمې ته بوتلل او هلته يې د هغې سره مخ تور کړی، نو ددې په سبب د الله تعالی حکم د قهر شکل اختيار کړ او د هغه سردار په عمل سره پر ټول لښکر باندي يو داسي وبا نازل سوه چې

سمدستي او ويا زره خلک هلاک سول ، بلي خوا ته فحاص د حضرت هارون عليه السلام ملسی چي يو قوي او د حضرت موسی عليه السلام ساتونکی وو هغه ته دا معلومه سوه چي زموږ د يوه سردار بد عمل د الله تعالی قهر ته دعوت ورکړی دی نو سمدستي يې خپله وسله را واخيستل او د زمزم خیمې ته داخل سو او د سترگو په رپ کي يې د زمزم او د هغه ښځي کار خلاص کړی او بيا يې وويل چي الله تعالی د دغه سړي په وجه موږ ټول هلاک او تباه کړلو نو د هغه دواړو په قتلېدو سره هغه وباء چي د عذاب په صورت کي نازل سوې وه ختمه سوه .

نحوست په درو شيانو کي وي

﴿۲۹۵۳﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّهَا الشُّؤْمُ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : نحوست (سپيره توب)

فِي الْمَرْأَةِ وَالْدَّارِ وَالْفَرَسِ . متفق عليه و في رواية الشُّؤْمُ فِي ثَلَاثَةِ فِي الْمَرْأَةِ وَالْمَسْكَنِ وَالِدَابَةِ .

په ښځه، په کور او په آس کي وي او په يوه روايت کي دا الفاظ دي نحوست په درو شيانو کي وي . (۱) په ښځه کي (۲) په کور کي (۳) په حيوان کي . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۳۷/۹، رقم: ۵۰۹۳، و مسلم ۱۷۴۵/۴، رقم: ۲۲۲۵/۱۱۵.

تشریح: لفظ دشوم د یمن ضد دی چي معنی یې د بې برکتۍ ده او دې ته نحوست هم وايي ، په حديث شريف چي دا فرمايل سوي دي چي په دغه درو شيانو کي بې برکتی وي نو دهغه شيانو په تفصيل پوه سئ چي د نحوست څخه مراد څه شي دی ؟

ځيني حضرات وايي د کور د نحوست څخه د کور تنگي او خراب همسايه مراد دی يعني کوم کور چي تنگ او تاریک وي او د هغه همسايه خراب وي نو هغه کور د تکليف او پریشانی سبب وي ، د ښځي د نحوست څخه د مهر زیاتوب د هغې بد اخلاقي او زبان درازي مراد دی يعني د کومي ښځي چي زیات مهر وټاکل سي هغه بد اخلاقه ، زبان درازه او وچه وي نو داسي ښځه د راحت او سکون پر ځای د اذیت او تکليف ذریعه جوړیږي ، همدارنگه د آس نحوست څخه د هغه شوخ کېدل ، سست قدم اخیستل او پر هغه باندي د جهاد نه کول مراد دي ، يعني کوم آس چي داسي وي چي د شوخی په وجه سړی پرېشانه کوي او سست تگ کوي او پر هغه باندي

په سپرېدو سره د جهاد نوبت هیڅکله نه وي راغلی نو هغه آس د خپل مالک لپاره هیڅ حقیقت نه لري .
 ځیني علماء وايي چې په دغه درو شيانو کې د نحوست د اظهار کولو مقصد په اصل کې
 دا ښوول دي که چیرې په یو شي کې نحوست کېدل څه حقیقت ولري نو په دغه درو شيانو کې به
 وي یعنې د دغه تشریح څخه دا حقیقت واضح کیږي چې په یو شي کې نحوست کېدل څه معنی
 نه لري ، دا ویل چې فلانی شی منحوس دی یا په فلاني شي کې نحوست دی دا یوازې د وهمي
 درجې شی دی چې د حقیقت سره یې هیڅ تعلق نه سته ځکه که چیرې نحوست حقیقتاً په یو شي
 کې وي نو هغه به په دغه درو شيانو کې خامخا وای ځکه چې دغه درې شيانو د نحوست وړ
 کېدای سي ، دغه حدیث شریف داسې دي لکه څرنګه چې په یو بل روایت کې فرمایيل سوي دي
 که یو شی د تقدیر د دائرې څخه د باندې وای نو هغه به بد نظر وای یعنې د کائناتو هر حرکت او
 ذره ذره شی د تقدیر پابند دی ځکه په عالم کې یوازې هغه په ظهور کې راځي کوم چې د مخکي
 څخه مقدر سوي دي هیڅ شی د تقدیر څخه وتلی نه دي ، که چیرې یو شی د تقدیر د دائرې څخه
 وتلی وای نو هغه به بد نظر وای ، نو څرنګه چې د دغه ارشاد مقصد دا ظاهرول نه دي چې بد
 نظر د تقدیر د دائرې څخه وتلی شی دی همدارنګه د ذکر سوو درو شيانو د نحوست ذکر کولو
 مقصد دا نه دی چې په دغه درو شيانو کې نحوست دی .

ځیني علماء وايي چې د دغه ارشاد په ذریعه په اصل کې د امت خلکو ته دا تعلیم ورکړل
 سو دی که د چا سره داسې سرای وي چې په هغه کې اوسیدل نه خوښوي یا د چا داسې ښځه وي
 چې د هغې سره محبت او کوروالي نه خوښوي یا د چا سره داسې آس وي چې هغه ته ښه نه
 معلومېږي نو په دغه درو صورتو کې د دغه شيانو پرېښودل پکار دي یعنې سرای والا دي د
 هغه سرای څخه منتقل سي ، ښځې والا دي هغه ښځې ته طلاق ورکړي او آس والا دي هغه آس
 څرخ کړي .

د حدیث د دغه وضاحت په رڼا کې دا خبره هم څرګنده سوه چې دغه ارشاد (طيرة منهي عنها) یعنې د بد فالۍ د اخیستلو د منع خلاف نه دی ، مطلب دا چې په عامه توګه سره خلک وايي
 چې دغه مکان منحوس دی یا فلانی ښځه د فلاني آس منحوس دی نو دا خبره دلته مراد نه ده .

د نکاح لپاره د پیغلې ښځې ترجیح

﴿۲۹۵۵﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةٍ فَلَمَّا

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دی چې موږ په یوه غزا کې د رسول الله صلی الله علیه و آله سره وو ، کله چې

قَفَلْنَا كُنَّا قَرِيبًا مِّنَ الْمَدِينَةِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي حَدِيثٌ عَهْدٍ بِعُرْسٍ

مور بیره راغلو او مدينې منورې ته نژدې را ورسېدو نو ما عرض وکړ يا رسول الله ﷺ! ما

قَالَ أَتَزَوَّجْتُ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ أَبْكَرًا أَمْ ثَيِّبًا قَالَ قُلْتُ بَلْ ثَيِّبًا قَالَ فَهَلَّا بِكَرًا

نوی واده کړی دی ایا زه وړاندي ولاړ سم؟ نبی کریم ﷺ راته وفرمایل: تانکاح کړې ده؟ ما عرض وکړ هو! نبی کریم ﷺ را څخه پوښتنه وکړه د پیغلې سره که د کونډۍ سره؟ ما عرض وکړ چې د کونډۍ سره. نبی کریم ﷺ راته وفرمایل: د پیغلې سره دي واده ولي نه کوی؟

تُلَا عِبْهَا وَتَلَا عِبْكَ قَالَ فَلَمَّا قَدِمْنَا ذَهَبْنَا لِنَدْخُلَ فَقَالَ أُمَّهُلُوا حَتَّى نَدْخُلَ

چې ته د هغې سره او هغې ستا سره لوبې کړې وای (يعني په بې تکلفي سره به مو ژوند کولای) بیا چې مور و مدينې منورې ته را ورسېدو نو مور و خپلو کورو ته د تلو تلوار وکړ رسول الله ﷺ راته وفرمایل: و درېئ مور به

لَيْلًا أَيْ عِشَاءً لِّكُنِّي تَمْتَشِطُ الشَّعْثَةَ وَتَسْتَحِدُّ الْمُغِيبَةَ. متفق عليه.

د شپې په وخت کي و کورو ته نه خو چې بنځي خپل بیر وړېښتان ږمونځ کړي او د نامه لاندې وړېښتان صفا کړي. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۴۲/۹، رقم: ۵۲۴۷، ومسلم ۱۰۸۸/۲، رقم: ۱۴۶۶/۵۷.

د لغاتو حل: الشعثة: ای المتفرقة شعر الراس (بیر سر). المغيبة: وهي التي غاب عنا زوجها فتستعمل الحديدة ای الموسی لخلق العانة.

تشریح: تا د هغې سره لوبې کولای... الخ: ددې څخه په خپلو کي بې تکلفي، الفت او رغبت مراد دی. مطلب دا چې د پیغلې بنځي سره په نکاح کولو کي ژوند زیات په مینه او رغبت سره تهرېږي او بې تکلفي محسوس کیږي، ددې پر خلاف کونډه بنځه چې د دوهم سړي په نکاح کي راسي نو د هغې زړه د اول خاوند په یاد کي وي، دوهم دا که چیري دغه خاوند په کوروالي او نورو کارو کي د دوهم خاوند په ډول نه وو نو د هغې طبیعت مور سي چې ددې نتیجه به داسي چې هغه به دومره بې تکلفه او خوش مزاجه نه ثابتېږي لکه څرنګه چې یو پیغله بنځه وي. د حدیث شریف د آخري جملې مطلب دادی چې خپلو کورو ته تلوار مه کوئ بلکه لږ ځنډ وکړئ چې ستاسو بنځي د شپې راتلو څخه مخکي په خپل سنگار سره ستا سو د مجامعت لپاره ځان

تیار کړي چي کله تاسو د شپې هغوی ته ورسېږي نو تاسو ته به هیڅ ډول بي لطفی نه وي ، دلته دا اشکال پیدا کیږي چي په نورو حدیثو کي د شپې په وخت کي راتلونکي مسافر د شپې په وخت کي د کور ننوتلو څخه منع سوي دي او دلته د شپې په وخت کي کور ته داخلېدل فرمايل سوي دي ؟ ددې جواب دادی چي کور ته راتلونکی مسافر ته د شپې په وخت کي کور ته د داخلېدو چي کومه منع سوې ده د هغې تعلق ددغه صورت سره دی چي کله ناڅاپه او بې خبره کور ته ولاړ سي ، او که چیري کورنۍ ته د مخکي څخه خبر وي لکه څرنګه چي دلته وسول نو په دغه صورت کي د شپې په وخت کي خپل کور ته داخلېدل منع نه دي .

الفصل الثانی (دوهم فصل)

هغه درې کسان چي الله ﷻ یې خامخا مرسته کوي

﴿۲۹۵۶﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ثَلَاثَةٌ حَقُّ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : درې کسان چي د هغوی

عَلَى اللَّهِ عَوْنُهُمُ الْمُكَاتِبُ الَّذِي يُرِيدُ الْأَدَاءَ وَالنَّاكِحُ الَّذِي يُرِيدُ الْعَفَافَ

کومک پر الله ﷻ واجب دی (۱) یو خو مکاتب غلام چي د خپل کتابت د ادا کولو اراده لري .

(۲) هغه نکاح کونکي سړی چي د هغه مقصد د نکاح څخه د زنا د ځان ژغورل وي .

وَالْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . رواه الترمذي والنسائي وابن ماجة .

(۳) د خداي تعالي په لاره کي جنگېدونکي . (ترمذي نسائي ابن ماجة) .

تخريج: الترمذي في السنن ۱۵۷/۴، رقم: ۱۶۵۵، والنسائي ۶۱/۶، رقم: ۳۲۱۸، وابن ماجة في السنن ۱۲

۸۴۱-۸۴۲، رقم: ۲۵۱۸.

تشریح مکاتب هغه غلام ته وایي چي د هغه بادر هغه ته دا ووايي که ته ما ته دومره روپی

راکړې نو ته به ازاد سې همدارنګه د روپو هغه اندازه چي د هغه غلام بادر د ازادۍ لپاره

ضروري ګرځولي دي هغه ته بدل کتابت ویل کیږي .

د بنځي دولي لپاره هدایت

﴿۲۹۵۷﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَطَبَ إِلَيْكُمْ

مَنْ تَرَضَّوْنَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَرَوْجُهُ إِنْ لَا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةً فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ عَرِضٌ . رواه الترمذي .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : که يو داسي سړی تاسو ته د نکاح پيغام را ورسوي چي د هغه د دين او اخلاقو څخه تاسو خوشحاله ياست نو د هغه پيغام و منئ نکاح ورسره وکړئ که يې ونه کړئ نو په مخکه کي به سخته فتنه او لوی فساد پيدا سي . (ترمذي).

تخريج: الترمذي في السنن ۳۹۴۱۳، رقم: ۱۰۸۴.

تشریح: دغه حديث شريف په اصل کي د ښځو سرپرستانو او وليانو ته يو خطاب او د هغوی لپاره يو ضروري لارښوونه ده که چيري يو دينداره او ښک سړی ستاسو د لور يا خور سره د نکاح کولو پيغام راواستوی نو د هغه پيغام و منئ او د هغه سره يې نکاح وکړئ او که داسي ونه کړئ بلکه د داسي سړي پيغام رد کړئ او د يو شتمن سړي په انتظار کي ياست لکه څرنگه چي د اکثرو شتمنو خلکو عادت دی نو ددې نتيجه به داسي چي اکثره ښځي به بې خاوند او اکثره خلک به بېله ښځي پاته سي ، له دې کبله به نه يوازې دا چي د زنا عام چلن به شروع سي بلکه د هغه ښځو سرپرست او ولي به په يو خراب پيغور او غيرت کي اخته سي بيا چي کله يو څوک هغه پيغور ورکوي نو هغوی په جنگ کوي، او په پای کي به دغه خرابي د جگړې او فتنې او فساد شکل وگرځي .

علامه طيبي رحمته الله عليه وايي چي دغه حديث د امام مالک رحمته الله عليه دليل دی چي هغه وايي د کفايت لحاظ دي يوازې د دين په صفت کي وکړل سي يعني د ده په نزد د نارينه او ښځي کفو (سيال) يوازې دين کيدای سي حال دا چي د علماؤ د اکثريت دا مذهب دی چي په دغه څلورو صفتو کي د يو بل د سيال کېدو لحاظ بايد وکړل سي ۱: دين، ۲: حریت، ۳: نسب، ۴: کسب، د يو مسلمانې ښځي نکاح دي د کافر سره نه کيږي او نه دي د يو نيکي ښځي نکاح د يو فاسق سره کيږي . د ازادي ښځي نکاح دي د غلام سره نه کيږي ، د معلوم النسب نکاح دي د غير معلوم النسب ښځي سره نه کيږي او د يو تجار د لور نکاح دي د يو حرام او مکروه کسب والا سړي سره نه کيږي مگر په دې باره کي دا خبره بايد په ذهن کي وي که د يو ښځي ولي او خپله هغه ښځه د يو غير کفو سره پر نکاح کولو باندي راضي وي نو نکاح صحيح کيږي .

د مینه ناکه بنځي سره نکاح کوئ

﴿۲۹۵۸﴾: وَعَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَزَوَّجُوا الْوُدَّ وَالْوُدَّ فَإِنِّي مُكَاثِرٌ بِكُمْ الْأُمَمَ . رواه أبو داود والنسائي .

د حضرت معقل بن یسار رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل: تاسو د هغه بنځي سره نکاح کوئ چې د خاوند سره محبت کونکې او زیات کوچنیان راوړونکې وي ځکه چې زه به د نورو امتونو په مقابله کې ستاسو په کثرت فخر کوم. (ابو داود نسائي)

تخریج: ابو داود في السنن ۵۴۲۱۲، رقم: ۲۰۵۰، والنسائي ۶۵۱۶، رقم: ۳۲۲۷.

تشریح: په منکوحه بنځه کې ذکر سوي دوه صفتونه ځکه ذکر سوي دي که چیرې د یو بنځي ډېر کوچنیان پیدا کېږي مگر هغه د خپل خاوند سره مینه کمه کوي نو په دغه صورت کې د خاوند رغبت هغې ته کم وي او که یو بنځه د خپل خاوند سره مینه زیاته کوي مگر د هغې کوچنیان نه پیدا کېږي نو په دغه صورت کې مقصد نه تر سره کېږي او مقصد د امت محمدیه صلی اللہ علیہ وسلم ډېر والی دی، څرگنده ده چې د زیاتو کوچنیانو پیدا کېدو په صورت کې کیدای سي که د مسلمانو بنځو کوچنیان زیات وي نو د امت په زیاتوب وي کوم چې د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم په نزد غوره او مطلوب دی.

اوس دا سوال پیدا کېږي چې د نکاح څخه مخکې دا څنگه معلومیدای سي چې کومه بنځه په راتلونکي ژوند کې د دغه صفتو والا کیدای سي، نو ددې جواب دادی چې د یو کورنۍ عامه مشاهده ده چې د هغې د یوې بنځي لپاره د دغه صفتونو معیار جوړیدای سي نو د هغه په اکثره انجونو کې دغه صفتونه پیدا کیدای سي چې د هغوی کورنۍ او قریبانو کې د دغه صفتونو مشاهده کېږي، په عامه توګه سره د قریبانو طبعي او صاف په یو بل کې سرایت کړی وي او په عادت او مزاج کې د یو کورنۍ هر فرد د بل سره یو ډول وي ځکه د یو کورنۍ د انجلی په باره کې د هغه د کورنۍ د عامي مشاهدې سره سم د دغه او صافو اندازه لګول مشکل نه دي. په هر حال د حدیث څخه معلومه سوه چې د خاوند ډېره مینه کونکې او کوچنیان پیدا کونکې بنځي سره نکاح کول مستحب دي او دا ډېر کوچنیان کېدل غوره دي ځکه چې په دې سره د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم مقصد (یعني د امت د زیاتوب فخر) تر لاسه کېږي.

یو احتمال دا هم دی چې دلته د نکاح کولو څخه مراد دا بنوول دي چې ستاسو په کومو

بيبيانو کي دغه اوصاف موجود وي نو د هغوی سره د زوجیت تعلق همېشه وساتئ او ددې هڅه وکړئ چي په خپلو کي تفرق او بېلوالي رانه سي .

د پيغلي سره نکاح کول غوره دي

﴿۲۹۵۹﴾: وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ بْنِ عُثْبَةَ بْنِ عُوَيْمٍ بْنِ سَاعِدَةَ

حضرت عبد الرحمن بن سالم بن عتبہ بن عويم بن سعديه انصاري رضي الله عنه د خپل پلار څخه

الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

او هغه د خپل پلار څخه روايت کوی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

عَلَيْكُمْ بِالْأَبْكَارِ فَإِنَّهُنَّ أَغْذَبُ أَفْوَهاً وَأَنْتَقُ أَرْحَمًا وَأَرْضَى بِالْيَسِيرِ . رواه

ابن ماجه مر سلا .

تاسو د پيغلو ښځو سره نکاح کوئ ځکه چي هغوی خوش زبانه ډېر کوچنيان راوړونکي او په لږ شى راضي کېدونکي وي . (ابن ماجه).

تخريج: ابن ماجه في السنن ۵۹۸۱۱، رقم: ۱۸۶۱.

د لغاتو حل: وانتق: ای اکثر اولادا . (ډېر اولاد زېږوونکي)

تشریح ددغه حدیث شریف په ذریعه د پيغلو ښځو خصوصیاتو اشاره سوې ده چي په کونډو ښځو کي نه تر لاسه کېږي د مثال په توگه پيغله ښځه د زیاتو کوچنیانو پیدا کولو وړ وي ځکه چي د هغې په رحم کي حرارت زیات وي نو د هغې رحم د نارینه د تولید ماده ډېر ژر قبلوي مگر دا محض د ظاهري اسبابو د درجې دی چي د الله تعالی د حکم څخه پرته څه ارزښت نه لري د پيغلو ښځو یو نفسیاتي خصوصیت دا بیان سوی دی چي هغوی په لږ مال او سامان باندې هم راضي او خوشحاله وي د هغوی خاوند چي څه ورکوي هغه په رضا او شوق سره قبلوي او په هغه قانع کېږي ځکه چي هغه خو د کونډي ښځي په ډول بل خاوند نه دی لیدلی چي هغې د کموالي او زیاتوب احساس وسي او هغه د خپل خاوند څخه د زیات مال او سامان غوښتنه وکړي .

الفصل الثالث (دریم فصل)

د نکاح یو خصوصیت

﴿۲۹۶۰﴾: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ تَرَ لِمُتَحَابِّينِ مِثْلَ النِّكَاحِ.

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و آله و فرمایل: تاسو به د نکاح څخه پرته بل داسي شی نه وو لېدلي چې د دوو کسانو په مینځ کې د دوو درجې محبت وکړي. (ابن ماجه)

تخریج: سنن ابن ماجه ۵۹۳۱، رقم: ۱۸۴۷.

تشریح: مطلب دادی چې د نکاح په ذریعه د خاوند او ښځې په مینځ کې بېله یو قرابته بې پایه مینه او الفت پیدا کیږي دا ډول هیڅ تعلق نه سته چې د دوو کسانو په مینځ کې چې د یو بل څخه بالکل پردي ددغه درجې مینه او الفت پیدا کړي.

د ازادو ښځو سره د نکاح فضیلت

﴿۲۹۶۱﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ أَرَادَ أَنْ يَلْقَى اللَّهَ طَاهِرًا مُطَهَّرًا فَلْيَتَزَوَّجْ الْحَرَائِرَ.

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و آله و فرمایل: کوم سړی چې د دې کار خواهش لري چې د خدای تعالی سره په پاکیزه حال کې ملاقات وکړي نو هغه له پکار ده چې ازادو ښځو سره نکاح وکړي.

تخریج: سنن ابن ماجه ۵۹۸۱، رقم: ۱۸۶۲.

تشریح: ددې وجه داده چې په عامه توګه سره ازادي ښځې د مینزو په نسبت زیاتې پاکې وي ځکه د هغوی پاکي د مباشرت په ذریعه د هغوی په خاوندانو کې سرایت کوي بیا دا چې ازاده ښځه خپل اولاد ته کوم ادب او تهذیب ښیي هغه د مینزې د وس خبره نه ده ځکه چې هغوی خپله د کم حیثیت والادي نو د خپل اولاد ادب او تهذیب به څرنگه مزین کړي.

د ښې ښځې خصوصیت

﴿۲۹۶۲﴾: وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ يَقُولُ مَا اسْتَفَادَ

د حضرت ابو امامه رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د خداي تعالي مؤمن بنده

الْمُؤْمِنُ بَعْدَ تَقْوَى اللَّهِ خَيْرًا لَهُ مِنْ زَوْجَةٍ صَالِحَةٍ إِنْ أَمَرَهَا أَطَاعَتْهُ وَإِنْ

چي د خداي تعالي د تقوی څخه وروسته کوم شی چي د ټولو څخه زیات د ځان لپاره غوره کوي هغه ښه ښځه ده (داسي ښځه) چي هغې ته د څه امر وکړي نو سمدستي عمل په وکړي

نَظَرَ إِلَيْهَا سَرَّتُّهُ وَإِنْ أَقْسَمَ عَلَيْهَا أَبْرَتْهُ وَإِنْ غَابَ عَنْهَا نَصَحَتْهُ فِي نَفْسِهَا وَمَالِهِ. روى ابن ماجة الا حاديث الثلاثة.

هغې ته چي گورې نو هغه زړه خوشحاله کوي او که هغې ته قسم ورکړې نو هغه قسم پوره کوي او که د هغې څخه غائب سي نو د خپلي پاکدامني او د هغه د مال ساتنه کوي. دا درې حديثونه ابن ماجة بيان کړي دي.

تخريج: سنن ابن ماجة ۵۹۶۱۱، رقم: ۱۸۵۷.

تشریح: د الله تعالی د احکامو پر ځای راوړلو او د هغه د ممنوعاتو څخه ځان ساتني ته تقوا وايي، د حديث شريف مطلب دادی چي د الله تعالی نیک او صالح بندگان د الله تعالی د احکام پر ځای راوړلو او د ممنوعاتو څخه د منع کېدو وروسته د خپل ديني او دنيوي خیر لپاره چي تر ټولو غوره شی خوښوي هغه نيکي او ښائسته ښځي دي.

د هغه تعميل کوي: د دې تعلق د هغه شيانو سره دی چي د گناه او معصيت باعث نه وي يعني هغه د خپل خاوند د هغه خبرو او احکامو تعميل کوي کوم چي د شريعت خلاف او د الله تعالی د ناراضۍ سبب نه وي دا قيد ځکه لگول سوی دی چي د شريعت دا حکم دی يعني د يو سړي د هيڅ داسي حکم تعميل کول نه دی پکار کوم چي د الله تعالی د نافرمانۍ سره اړوند وي.

د هغه قسم پوره کوي: مطلب دادی چي هغه پر خپل خواهش باندي د خپل خاوند خواهش مقدم کوي مثلاً کله چي د هغې خاوند هغې ته د يو داسي کار کولو قسم ورکړي چي د هغې د خواهش خلاف وي نو هغه د خپل خواهش په پرېښودو سره د خپل خاوند د قسم سره سم هغه کار کوي يا کله چي خاوند ورته د يو داسي کار نه کولو قسم ورکړي کوم چي د هغې د خواهش سره سم وي نو هغه د خپل خواهش پروا کولو څخه پرته د خپل خاوند د قسم مطابق هغه کار پرېږدي.

نکاح نیم دین دی

﴿۲۹۲۳﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا تَزَوَّجَ الْعَبْدُ فَقَدْ اسْتَكْمَلَ نِصْفَ الدِّينِ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ فِي النِّصْفِ الْبَاقِي.

د حضرت انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فرماییل: چا چې نکاح وکړه نو خپل نیم دین یې پوره کړ او س هغه ته پکار ده چې په پاته نیم دین کې ویره او تقوی پرهیزگاري اختیار کړي. (بيهقي)

تخریج: البیهقي فی شعب الایمان ۳۸۲۱۴، رقم: ۵۴۸۶.

تشریح: د انسان په بدن کې دوه شیان داسې دي چې په عامه توګه په دین کې د فساد او تاوان سبب ګرځي یعنې شرمګاه او نس چې د فتنې او فساد څخه خلاصون تر لاسه کوي نو اوس هغه ته پکار دي چې د نس د فتنې او فساد لیري کولو لپاره د الله تعالی څخه ویبریزې یعنې د حلال ګټې او حلال رزق په ذریعه خپل او د خپل کورنۍ نس ډک کړي چې د دین خیر پوره تر لاسه کړي

بابر کته نکاح

﴿۲۹۲۴﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أَعْظَمَ النِّكَاحِ بَرَكَهً أَيْسَرُهُ مُؤْنَةً. رواهما البيهقي في شعب الإيمان.

د بي بي عائشې رضی اللہ عنہا څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فرماییل: برکتناکه نکاح هغه ده چې د محنت په لحاظ اسانه وي یعنې د هغې د لور کم وي او ښځه په زیاتو مصرفو خپل خاوند پرېشانه نه کړي بلکه څه چې په مینځ کې وي پر هغه قناعت او صبر وکړي. (بيهقي)

تخریج: البیهقي فی شعب الایمان ۲۵۴۱۵، رقم: ۶۵۶۶.

تشریح: د محنت د لحاظه اسانه نکاح: ددې څخه مراد هغه نکاح ده چې په هغه کې د ښځې مهر کم وي او ښځه زیات مال او اسباب او د حیثیت څخه زیات د ژوند اړتیاوو طلب کولو سره سړی پرېشانه نه کړي بلکه د خاوند له طرفه چې څه او څرنگه تر لاسه کړل سي پر هغه په رضا او شوق قانع وي.

=====

بَابُ النَّظَرِ إِلَى الْمَخْطُوبَةِ وَبَيَانِ الْعَوْرَاتِ

(د نسبت کرل سوی بنځي لیدل او د عورت پټولو بیان)

د مخطوبه څخه مراد هغه بنځه ده چې هغې ته د نکاح پیغام استول سوی وي . او د عورت څخه مراد د بدن هغه اندامونه دي چې د هغو د پټولو حکم ورکړل سوی دی .

د بنځي د لیدو مسئله

د امام ابو حنیفه، امام شافعي، امام احمد او اکثر علماء رحمۃ الله علیهم په نزد د خپلي منسوبې بنځي سره تر نکاح کولو مخکي د هغې لیدل جائز دي که څه هم منسوبه بنځه ددې اجازه ورکړي او یا اجازه ور نه کړي . د امام مالک رحمۃ الله علیه په نزد د خپل منسوبې بنځي سره د نکاح کولو څخه مخکي لیدل په هغه صورت کي جائز دي کله چې د هغې اجازه وي د هغې د اجازې څخه پرته لیدل جائز نه دي مگر د یو روایت سره سم د امام مالک رحمۃ الله علیه په نزد د منسوبې بنځي لیدل بالکل منع دي .

په دې باره کي فقهي مسئله دا هم ده چې غوره او مناسب دادي چې سړی د خپل منسوبې بنځي د کتلو پر ځای یو بله تجربه کاره او باوري بنځه واستوي چې د هغه منسوبه بنځي په لیدو سره معلومات تر لاسه کړي .

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د نکاح څخه مخکي یو وار لیدل مستحب دي

﴿۲۹۶۵﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روایت دی یو سړی نبي کریم صلی الله علیه و آله ته راغلی او ویې ویل:

إِنِّي تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ فَانْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّ فِي أَعْيُنِ الْأَنْصَارِ شَيْئًا .

رواه مسلم .

زه د یوې انصاري بنځي سره نکاح کول غواړم رسول الله صلی الله علیه و آله ورته وفرمایل: یو وار هغه ووبینه ځکه چې د انصارو د بنځو په سترگو کي یو څه خرابي وي . (مسلم)

تخریج: مسلم فی الصحيح: ۱۰۴۰۱۳، رقم: ۷۴-۱۴۲۴.

تشریح د رسول الله ﷺ د لارښوونې مطلب دا وو چې د ځينو انصاريه ښځو په سترگو کي خرابي وي چي په هغه سره په طبيعت کي خړوالی پيدا کيږي ځکه نو مناسب دي چي ته د خپل منسوبه ښځي په لېدو سره دا اطمینان تر لاسه کړي چي د هغې په سترگو کي تاوان خو نه سته ، علامه نووي رحمه الله عليه د (في عين انصار شيئا) په معنی کي دا بيان کړی دی چي د ځينو انصاري ښځو سترگي شنې يا خړي وي ، په هر حال ددې څخه دا ثابته سوه چي د خير خواهي سره سم د يو شي عيب او تاوان بيانول جائز دي .

ددغه حديث شريف څخه دا هم معلومه سوه چي د نکاح د پيغام استولو څخه مخکي د خپل منسوبه ښځو کتل مستحب دي که چيري کتل يې ممکن نه وي نو بيا مستحب دادي چي يو باوري ښځه واستول سي چي د هغه ښځي په لېدو سره سړي ته د هغې حالات وښيي ، دلته دا خبره هم بايد په ذهن کي وي چي د خپل منسوبې ښځي يوازي مخ او د هغې لاسو ته کتل مباح دي که څه هم د جنسي هيجان څخه مامون نه وي ځکه چي د هغې لپاره دغه دواړه ائدامونه د سترپه حکم کي نه دي .

د ښځي حال مه بيانوی

﴿۲۹۲﴾: وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُبَاشِرُ الْمَرْأَةَ الْمَرْأَةَ فَتَنْتَعَهَا لِرُؤُوسِهَا كَأَنَّهُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا . متفق عليه .

حضرت ابن مسعود رحمه الله څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : هيڅ ښځه دي خپل بدن ښځي ته نه ښکاره کوي او داچي بيا د هغې ښځي بدني ښکلا و خپل خاوند ته بيان کړي چي د يوې ښځي بدني ښکلا د نارينه په وړاندي بيانول داسي دي لکه چي د هغې ښځي دايې وروښودی . بخاري او مسلم .

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۳۸۹، رقم: ۵۲۴۰.

تشریح د يو ښځي د خپل بدن په لوڅولو سره د بلي ښځي د لوڅ بدن سره مس کول او بيا د هغه ښځي د بدن خصوصيات يعني د نرم والي وغيره بيان کول د خپل خاوند په مخکي يو ډېره بده خبره ده ، رسول الله ﷺ ددې څخه ښځي منع کړي دي ځکه چي دا نه يوازي د بې شرعۍ او بد اخلاقي حرکت دی بلکه ددې څخه دا خطر هم ده چي د هغې خاوند د يو پردۍ ښځي د بدن د خصوصياتو په اورېدو سره په نفساني هيجان او بدو خيالو کي اخته سي چي د فتنې او فساد

سبب جو ڀڙي .

د نارينو او ٻنځو لپاره يو څو لارښوونې

﴿۲۹۶﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَنْظُرُ

د حضرت ابو سعيد رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : يو سړی دي د يوه سړي

الرَّجُلُ إِلَى عَوْرَةِ الرَّجُلِ وَلَا الْمَرْأَةُ إِلَى عَوْرَةِ الْمَرْأَةِ وَلَا يُفْضِي الرَّجُلُ إِلَى

لڅ بدن ته نه گوري او نه دي ټنځه د بلي ټنځي لڅ بدن ته گوري او نه دي دوه نارينه په يوه جامه

الرَّجُلُ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ وَلَا تُفْضِي الْمَرْأَةُ إِلَى الْمَرْأَةِ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ . رواه مسلم

کي يو ځاي کيږي او نه دي دوې لڅي ټنځي په يوه جامه کي يو ځاي کيږي (يعني په يو ځاي کي بيد يږي). (مسلم)

تخريج : مسلم في الصحيح ۱/۲۶۶، رقم: ۷۴-۳۳۸.

تشریح شريعت چي د سړي او ټنځي د بدن د کومو برخو يو بل ته د کتلو او مس کولو څخه منع کړې ده هغه ته ستر ويل کيږي او د بدن هغه برخي د عام نظرونو څخه پټول ضروري دي ، په دې باره کي چي کوم فقهي تفصيل دی هغه داسي دی :

د نارينه ستر د بدن هغه برخه ده چي د نامه څخه لاندې تر زنگنو پوري وي د هغه د بدن دغه برخي ته بېله ضرورت ته کتل نه خو د نارينه لپاره جائز دي او نه د ټنځي لپاره مگر د هغه سړي ټنځه يا مينزه يې کتلاي سي ، د نارينه د دغه برخي څخه پرته نور ټول بدن ته کتل د نارينه لپاره هم جائز دی او د ټنځي لپاره هم په شرط د دې چي ټنځه د جنسي هيجان څخه خوندي وي ، که چيري ټنځه د جنسي هيجان څخه خوندي نه وي نو بيا دي د هغه پردي نارينه د بدن هيڅ برخي ته نه گوري ، همدارنگه د ټنځي ستر د هغې ستر د نامه څخه لاندې تر زنگنو پوري دی نو د ټنځي د بدن دغه برخي ته بېله ضرورت ته کتل د ټنځي لپاره هم جائز نه دي بلکه د ټنځي ستر د پردي سړي په حق کي د هغې ټول بدن دی يعني د نارينه لپاره د هيڅ پردي ټنځي د بدن هيڅ يو برخي ته کتل جائز نه دي مگر د يو روايت سره سم د ټنځي مخ ، د هغې دواړه لاسونه او دواړي پښې د هغې په ستر کي داخلي نه دي ، مطلب دا چي د يو پردي ټنځي د دغه اندامو کتل د پردي سړي لپاره جائز دي په شرط د دې چي نارينه د جنسي هيجان څخه خوندي وي که چيري خوندي نه وي نو

بیا د هغه لپاره د دغه اندامو کتل هم جائز نه دي البته د یو خاص ضرورت په وخت کې لیدل جائز دي که څه هم د جنسي هیجان څخه خوندي وي مثلاً شاهد په یو معامله کې د شاهدي پر وخت یا حکم په یو معامله کې د فیصلې کولو پر وخت دغه اندامونه کتلاى سي همدارنگه د بنځي هغه اندامونه یعنې مخ، لاسونه او پښې مس کول د پردې سړي لپاره جائز نه دي که څه هم هغه د جنسي هیجان څخه مامون وي په شرط د دې چې بنځه ځوانه وي مگر که چیرې بنځه دومره عمر ته رسیدلې وي چې نفساني خواهش هغې ته بالکل نه راځي یا سړی دومره سپین بیری وي چې خپله هم پر نفس باندي واک ولري او د هغه بنځي د نفس څخه هم مطمئن وي نو په دغه صورت کې هغه اندامونه مس کول جائز دي.

نارینه د خپل بنځي د بدن هرې برخې ته کتل جائز دي همدارنگه د هغه مینزي ټول بدن ته کتل هم جائز دي د کومې سره چې مجامعت حلال وي.

د بنځي ستر د هغې د محرم په حق کې د هغې شا، نس او تر نامه لاندې تر زنگنو پورې دی نو د هېڅ بنځي د بدن دغه برخې او اندامونه کتل او مس کول د هغې د محرم لپاره هم جائز نه دي که څه هم هغه د جنسي هیجان څخه خوندي وي ځکه چې د بنځي سر، مخ، پڼډی، او سینه د هغې د محرم په حق کې ستر نه دی ځکه دغه اندامونه محرم لیدلای سي په شرط د دې چې د جنسي هیجان څخه خوندي وي.

د نارینه په حق کې د بل چا د مینزي ستر د هغه د محرم د ستر په ډول دی یعنې ملا، نس او په څخه لاندې تر زنگنو پورې نو د بل چا د مینزي د بدن دغه برخې چې د هغه د ستر په حکم د کتلو او مس کولو په باره کې هغه تفصیل دی کوم چې د محرم د بدن د مستور برخو د کولو دی.

که سړي ته په نفساني خواهش سره کتل یا هغه ته لاس وروړل حرام دي، یو بنځي سره د نکاح کولو د ارادې پر وخت یا یو مینزي ته د هغې د رانیولو پر وخت د نفساني لمس د بیړي سر بېره کتل یا لاس وروړل جائز دي.

غلام د خپل بادار د بنځي په حق کې د پردې سړي په ډول دی یعنې څرنگه چې د هغې لپاره د پردې سړي څخه پرده کول ضروري دي همدارنگه د غلام څخه هم پرده کول ضروري دي، همدارنگه نر بنځی او نرگه ی هم د نارینه په ډول دی، د فقهي علماء وایي چې پر پردې بنځي باندي نظر اچول حرام دي که څه هم دغه کتل د نفساني خواهشاتو لپاره وي یا د دې څخه پرته وي، دوه لوڅ نارینه دي په یوه جامه کې نه جمع کیږي، په دې باره کې علماء وایي چې د دوو

نارینو په یوه جامه کي یو ځای کېدل یا د دوو لوڅو بنځو په یوه جامه کي یو ځای کېدل هم د عادت له مخي د بدۍ محل نه لري مگر ددې سرېره دا حرام او مکروه دی ځکه چي کول په هر حال کي د شرم او حیاء خلاف کار دی.

د پردۍ بنځي سره د خلوت منع

۲۹۲: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَا لَا يَبِيتَنَّ حُلٌّ عِنْدَ امْرَأَةٍ ثَيِّبٍ إِلَّا أَنْ يَكُونَ نَاكِحًا أَوْ ذَا مَحْرَمٍ . رواه مسلم .

حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : پوه سئ ! هيڅ يو نارينه دي د يوې ځواني واده سوي بنځي سره يوازي په يوه خونه کي شپه نه تېروي البته هغه سړی ور سره ته کېدای سي چي هغه د بنځي خاوند يا محرم وي . (مسلم)

تخريج : مسلم في الصحيح ۱۷۱۰۴ ، رقم : ۲۱۷۱ .

تخريج : دلته د شپې تېرولو څخه مراد په يوازيوالي کي يو ځای کېدل دي ، مطلب دا چي هيڅ سړی دي د پردۍ ثيب بنځي سره په يوازيوالي کي نه يو ځای کېږي که شپه وي او که ورځ وي . ثيب : هغه بنځي ته وايي چي د هغې سره جماع سوې وي يا خاوند يې کړی وي ، مگر دلته د ثيب څخه مراد ځوانه بنځه ده که هغه پېغله وي يا واده سوې وي .

د محرم څخه مراد هغه سړی دی چي د هغه سره نکاح کول په ابدی توگه ناجائز وي لکه زوی ، ورور ، زوم او داسي نور ، که څه هم دغه محرميت د شېدو ورکولو په وجه وي .

۲۹۲۹: وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عقبه بن عامر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل :

إِيَّاكُمْ وَالْدُخُولَ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ الْحَمَوَ قَالَ الْحَمَوُ الْمَوْتُ . متفق عليه .

کله چي په يو ځاي کي بنځه وي هلته د ورتلو څخه ځان وساتئ يوه سړی پوښتنه وکړه ايا تاسو د لېور دا ځلېدل بد گڼئ نبي کریم صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل : ((لېور)) خو مرگ دی (يعني يوه تباه کوونکي فتنه ده) (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۷۱۰/۴، رقم: ۵۲۳۲، ومسلم ۱۷۱۱/۴، رقم: ۲۱۷۲/۲۰.

د لغاتو حل: الحمو: هم اقارب الزوج غير آبائه وابنائهم. (د خاوند خپلوان پرته د پلرونو او اولادونو څخه)

تشریح حمو د خاوند قریبانو ته وایي لکه لېور او داسي نور، د خاوند پلار او د خاوند زوی په حمو کي داخل نه دی.

لېور خو مرگ دی: ددې مطلب دادی چي څرنگه مرگ د انسان ظاهري او دنيوي ژوند تباہ کوي همدارنگه د حمو په یوازینوالي کي غیر محرم ښځي ته ورتلل د هغه دیني او اخلاقي ژوند تباہ کوي ځکه په عامه توګه سره خلک د غیر محرم ښځو سره د حمو ګډون کولو ته څه ارزښت نه ورکوي ځکه هغه ښځو ته هر وخت ځي او راځي او هغوی د ډیري ناستي او ولاړي په وجه د هغوی په یو خرابي کي اخته کېدل زیات مشکل نه دي ددې په وجه د فتني را پورته کېږي او نفس په خرابیو کي اخته کېږي.

په دغه جمله کي (الحمو الموت) کي د مرگ لفظ ذکر کول په اصل کي د دغه محاورې پر بنیاد دی چي عربو په نزد په عامه توګه سره د یو خطرناک شي څخه د بیرولو پر موقع استعمالیږي لکه څرنگه چي عرب وایي چي زمری مرگ دی یا پاچا اوږدی، ددغه جملو مطلب دادی چي زمری ته نژدې کېدل د مرگ غږېږي ته ورتلل دي یا د پاچا قربت د اوږد قربت په ډول دی نو ددغه شیانو څخه باید ځان وساتل سي.

علاج کونکي د ښځي بدن کتلای سي

﴿۲۹۷﴾: وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ اسْتَأْذَنَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي ام سلمه رض د رسول الله صلی الله علیه و آله څخه د ویني کښلو اجازه

فِي الْحِجَامَةِ فَأَمَرَ أَبَا طَيْبَةَ أَنْ يَحْجُمَهَا قَالَ حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ كَانَ أَخَاهَا مِنْ الرِّضَاعَةِ أَوْ غُلَامًا لَمْ يَحْتَلِمْ. رواه مسلم.

وغوښته نبي کریم صلی الله علیه و آله و ابو طیبه ته د ویني کښلو حکم ورکړ د جابر رضی الله عنه بیان دی چي ابو طیبه د ام سلمه رض رضاعي ورور و یا هلک چي تر دغه وخته پوري بالغ سوی نه وو. (مسلم).

تخریج: مسلم في الصحيح: ۱۷۳۰/۴، رقم: ۷۲-۲۲۰۶.

تشریح د حضرت جابر رضی الله عنه د خپل ګمان اظهارول پر دې خبره دلالت کوي چي بي بي ام سلمه رضي الله عنها ته د ویني کښلو سخته اړتیا نه وه ځکه د ضرورت په وخت کي د پردي سړي لپاره

هم دا جائز دي چي هغه د يو بنځي وينه وکاري، ددې څخه معلومه سوه چي يو ډاکټر د علاج پر وخت د بنځي ټول بدن کتلای سي.

ناڅاپه نظر لوبدل

﴿۲۹۷۱﴾: وَعَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نَظَرِ الْفُجَاءَةِ فَأَمَرَنِي أَنْ أَصْرِفَ بَصَرِي. رواه مسلم.

د حضرت جرير بن عبد الله رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله صلي الله عليه وسلم څخه يوې محرمې بنځي ته کتل په ناڅاپه ډول په باره کي پوښتنه وکړه نو نبي کریم صلي الله عليه وسلم را ته وفرمايل: سترگي دي ژر واړوه. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۶۹۹۱۳، رقم: ۲۱۵۹-۴۵.

تشریح: ددغه حکم مطلب دادی که چيري پر يو پردی بنځه باندي نظر ولويږي نو سمدستي دي خپل نظر راوگرځوي او بيا دي دوهم وار هغې ته نه گوري ځکه چي اول نظر بېله قصد او ارادې څخه وي او هغه معاف دی مگر سمدستي نظر اړول واجب دي ځکه د اول نظر څخه وروسته هغه بنځي ته بيا کتل د گناه خبره ده، په قرآن کریم کي په دغه آيت کي هم دغه حکم دی: قل للمؤمنين يغضوا من ابصارهم: مؤمنانو ته ووايه چي خپل نظرونه کښته کړي. مگر د ضرورت په وخت کي د مثال په توگه د نکاح يا بل څه لپاره د اول نظر څخه وروسته هم کتل جائز دي که د يو بنځي د بدن پر يو اندام باندي زخم يا بل څه وي يا د بدن يو برخه د يو ناروغۍ په وجه ډاکټر ته وښوول سي نو هغه دي بدن يوازي هغه برخه وښيي چيري چي زخم وي يا کوم ځای چي وينه کښل کيږي يا کومه برخه چي ضروري وي نو د بدن پاته برخه دي په جامه کي پټه وساتي.

د پردۍ بنځي په لېدو او بد خيال پيدا کېدو سره خپل بنځي ته ځي

﴿۲۹۷۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْمَرْأَةَ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل: بنځه

تُقْبَلُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ وَتُدْبِرُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ إِذَا أَحَدُكُمْ أَعْجَبَتْهُ الْمَرْأَةُ

د شيطان په شکل کي راځي او د شيطان په شکل کي ځي کله چي په تاسو کي يوه ته بنځه

فَوَقَعْتُ فِي قَلْبِهِ فَلْيُعِدْ إِلَى امْرَأَتِهِ فَلْيُواقِعْهَا فَإِنَّ ذَلِكَ يَرُدُّ مَا فِي نَفْسِهِ .

رواه مسلم .

بنائسته بنکاره سي او په زړه کي مو مینه راسي نو سمدستي و خپل کور ته ولاړ سئ او د خپلو
ښځو سره همبستري کوی ځکه چي جماع د زړه و سوسه ليري کوي . (مسلم)

تخریج : مسلم في الصحيح ۱۰۲۱۱۲، رقم : ۱۴۰۳۹۹.

تشریح ښځه د شیطان په شکل کي راځي ... الخ : دا په اصل کي د خرابو خیالو، خرابو
وسوسو او په گمراهۍ کي داخه کېدو په اړه ښځي ته د شیطان سره د مشابهت ورکولو یو طرز
دی . مطلب دادی چي څرنگه شیطان د انسانانو په زړه او دماغ کي د خرابو خیالاتو په اچولو
سره گمراه کوي همدارنگه د ښځي ښکلا د سړي نظر په خپل بند اچولو کي د زړه د خرابو
خواهشاتو او بدو خیالاتو په گمراهۍ کي اخته کوي، نو پردی ښځي ته کتل د فتنې او شر سبب
گرځي، ځکه نو علماؤ دا مسئله اخذ کړې ده چي ښځه باید بېله ضرورت د کور څخه د باندي ونه
وځي او که چيري د یو ضرورت لپاره د باندي وځي نو سنگار دي نه کوي، او سړی باید چي
پردی ښځي ته ونه گوري او نه د هغې جامو ته نظر وکړي .

ددغه حدیث شریف څخه دا مسئله هم اخیستل کیږي چي په دې کي څه پروا نه سته چي
سړی خپله ښځه د کوروالي لپاره ورځي ځان ته راوبولي که څه هم ښځه په یو داسي کار کي
بوخته وي چي د هغه پرېښودل ممکن نه وي ځکه ډېر واره پر سړي باندي د جنسي خواهش غلبه
دومره وي چي په مباشرت کي زنده کول د هغه د زړه، دماغ او بدن لپاره یو تکلیف او ناروغۍ
سبب کیږي .

الفصل الثانی (دوهم فصل)

دواده څخه وړاندي د ښځي لیدل مستحب دي

﴿۲۹۷۳﴾ : عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا خَظَبَ أَحَدُكُمْ الْمَرْأَةَ فَإِنْ

اسْتَطَاعَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَا يَدْعُوهُ إِلَى نِكَاحِهَا فَلْيَفْعَلْ . رواه ابوداؤد .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایيل : په تاسو کي چي کوم سړی و

یوې ښځې ته د نکاح کولو پیغام ولیږي نو هغه له پکار ده چې ممکنه وي یو وار دي یې وگوري که د نکاح اراده یې وي . (ابو داؤد) .

تخریج: ابو داود فی السنن ۵۶۵۱۲، رقم: ۲۰۸۲.

تشریح لکه څرنگه چې مخکې ویل سوي دي چې خپل منسوبې ښځې ته د پیغام استولو څخه مخکې یو وار کتل مستحب دي ددې لپاره که چیرې هغه ښځه یې خوښه وه نو د هغې سره د نکاح وروسته به د هغه ښځې په وجه د بدکاری څخه وساتل سي کوم چې د نکاح اصل مقصد دی، دا خبره هم باید په ذهن کې وي چې په یو ځای کې دا فرمایل سوي دي چې د یوې ښځې سره د هغې د ښکلا او جمال په وجه نکاح نه سي کېدای نو ددغه حکم دا مقصد نه دی چې د ښکلا او جمال خیال دي نه ساتل کیږي بلکه ددې مقصد دادی که د یو ښکلې ښځې په نکاح کولو کې یو دیني تاوان او فساد وي نو ددغه تاوان او کوتاهی څخه په صرف نظر کولو سره یوازي د هغې د ښکلا په وجه دي نکاح نه کیږي .

﴿۲۹۷۴﴾: وَعَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ خَطَبْتُ امْرَأَةً فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

د حضرت مغیره بن شعبه رضی الله عنه څخه روایت دی چې ما د یوې ښځې سره د نکاح کولو اراده وکړه

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْظَرْتُ إِلَيْهَا قُلْتُ لَا قَالَ فَاَنْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّهُ أُخْرَى أَنْ يُؤَدَّمَ بَيْنَكُمَا. رواه احمد والترمذي والنسائي وابن ماجة والدارمي.

رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و ماته و فرمایل: تا هغه لیدلې ده؟ ما وویل: نه. نبي کریم صلی الله علیه و آله و سلم و فرمایل: ته! هغه وگوره ځکه چې دا کار به ستاسو د دواړو ترمینځ د دائمې محبت ذریعه وگرځي. (احمد ترمذي نسائي ابن ماجة دارمي).

تخریج: احمد فی المسند ۲۴۶۱۴، رقم: ۱۰۸۷، وابن ماجة ۵۹۹، رقم: ۱۸۶۵، والنسائي ۶۹۱۶، رقم: ۳۲۳۵، والدارمي ۱۸۰۱۲، رقم: ۲۱۷۲.

د لغاتو حل: يُؤَدَّمَ: ای بان یؤلف.

تشریح مطلب دا دی که چیرې ته د خپل منسوبې ښځې ته په یو وار کتلو سره د هغې سره نکاح وکړې نو په خپلو کې به د یو بل سره مینه او الفت ډېر زیات سي ځکه چې د منسوبې ښځې د لېدلو څخه وروسته په نکاح سي نو په عامه توگه سره یو پښېماني نه پیدا کیږي او نه پر خپل انتخاب باندې شرمندگي او پښېماني وي .

د پردی بنځي په لېدو سره سمدستي د خپل بنځي څخه تسکین تر لاسه کړئ

﴿۲۹۴۵﴾: وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ امْرَأَةً

د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم یوه بنځه ولیده

فَاعْجَبَتْهُ فَأَتَتْ سَوْدَةَ وَهِيَ تَصْنَعُ طِيبًا وَعِنْدَهَا نِسَاءٌ فَأَخْلَيْنَهُ فَقَضَى

چې ښه ورته ښکاره سوه نو نبي کریم صلى الله عليه وسلم (سمدستي) بي بي سودې رض ته ورغی هغې په هغه وخت کې خوشبختي تیاروله او څو بنځي ور سره ناستي وې بنځي ولاړې سوي او د نبي کریم صلى الله عليه وسلم لپاره يې ځای خالي کړ نبي کریم صلى الله عليه وسلم

حَاجَّتُهُ ثُمَّ قَالَ أَيُّمَا رَجُلٍ رَأَى امْرَأَةً تُعْجِبُهُ فَلْيَقُمْ إِلَى أَهْلِهِ فَإِنَّ مَعَهَا مِثْلَ الَّذِي مَعَهَا. رواه الدارمي

ضرورت رفع کړ او بیا يې وفرمايل: کوم سړي ته چې یوه بنځه ښه ښکاره سي نو هغه دي سمدستي خپل کور ته ولاړسي او د خپلي بي بي سره دي نژدېکت وکړي ځکه چې د هغې سره هم هغه شی دی کوم چې د هغې بنځي سره وو. (دارمي).

تخریج: الدارمي ۱۹۶۱۲-۱۹۷، رقم: ۲۲۱۵.

د لغاتو حل: فاخلىنه: اى انفراد عنه.

تشریح: پر هغه بنځي باندي د رسول الله صلى الله عليه وسلم نظر لوېدل يو ناڅاپه عمل وو چې هغه په اختيار کي نه وو او بيا د هغه بنځي د رسول الله صلى الله عليه وسلم په نظر کي ښه راتلل د انساني طبيعت او جبلت غوښتنه وه چې يو فطري شی دی.

بنځه دي په پرده کي اوسي

﴿۲۹۴۶﴾: وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْمَرْأَةُ عَوْرَةٌ فَإِذَا

خَرَجَتْ اسْتَشْرَفَهَا الشَّيْطَانُ. رواه الترمذي.

د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: بنځه په پرده کي د اوسېدلو شی دي کله چې هغه د باندي راوځي نو شيطان ور پسې سي (يعني د خلکو په نظر)

کي يې راولي)، (ترمذي).

تخريج: الترمذي في السنن ۴۷۶۱۳، رقم: ۱۱۷۳.

تشریح المرأة عورة (يعني بنه ستر دی) يعني خرنګه چي ستر د عام نظرو څخه پټیږي همدارنګه بنه هم يو داسي شی دی چي د پردي سړي د نظر څخه په پټېدو سره په پرده کي بايد و اوسېږي او خرنګه چي د ټولو په مخکي ستر خلاصول يو خراب کار ګڼل کېږي همدارنګه د بنخي د خلکو مخته راتلل هم يو خراب کار دی.

پر پر دی بنخي باندي د ناخپه نظر لوېدو وروسته دوهم وار کتل ناجائز دي

﴿۲۹۷۷﴾: وَعَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيِّ يَا عَلِيُّ

د حضرت بريدۀ رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ حضرت علي رضي الله عنه ته وفرمايل: اي علي!

لَا تُتْبِعُ النَّظْرَةَ النَّظْرَةَ فَإِنَّ لَكَ الْأُولَىٰ وَلَيْسَتْ لَكَ الْآخِرَةُ. رواه احمد

والترمذي وابوداؤد والدارمي.

که په بنه دي ناخپه نظر ولګېدی نو اولنی نظر تاته جائز دي دوباره ورته کتل جائز نه دی. (احمد ترمذي ابوداؤد دارمي)

تخريج: احمد في المسند ۳۵۳/۵، والترمذي في السنن ۹۴/۵، رقم: ۲۷۷۷، وابوداؤد في السنن ۱۲/۶۱۰، رقم: ۲۱۴۹، والدارمي ۳۸۶/۲، رقم: ۲۷۰۹.

د مينزي د نکاح وروسته

﴿۲۹۷۸﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلاره څخه او هغه د خپل پلاره څخه روايت کوي چي نبي کریم ﷺ

وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا زَوَّجَ أَحَدُكُمْ عَبْدَهُ أَمَتَهُ فَلَا يَنْظُرْ إِلَى عَوْرَتِهَا وَفِي رَوَايَةٍ فَلَا

وفرمايل: کله چي په تاسو کي يو څوک د يوه سړي نکاح د خپلي مينزي سره وروته وي نو بيا دي

يَنْظُرَنَّ إِلَى مَا دُونَ السَّرَّةِ وَفَوْقَ الرُّكْبَةِ. رواه ابوداؤد.

دی د خپلي مينزي و شرمګاه ته نه ګوري او په دويم روايت کي دا الفاظ دي چي بيا دي نو د

مینزي تر نامه لاندی او تر زنگون لور حصی ته نه گوري. (ابو داؤد).

تخریج: ابو داؤد فی السنن ۳۶۲۱۴، رقم: ۴۱۱۴.

تشریح کله چي د خپل غلام سره د نکاح کولو په صورت کي دا حکم دی نو بیا د بل چا د غلام سره د خپل مینزي د نکاح کولو په صورت کي دغه حکم په طریقه اولی دی، چي هغه مینزه د ځن لپاره بالکل حرامه وگڼل سي نو د حدیث څخه دا ثابته سوه چي کله مینزه واده کړل سي نو بیا د هغې د بدن هغه برخو ته کتل حرام دي کوم چي د نامه څخه لاندی تر زنگونو پوري وي.

په دې اړه د امام ابو حنیفه رحمته الله علیه مذهب دادی چي د واده کېدو څخه وروسته مینزه د خپل بادار په حق کي د پردی بنځي د مینزي په ډول کیږي او د بل چا د مینزي د بدن د ستر تفصیل او حکم تر دې مخکي د حضرت ابوسعید رضی الله عنه د روایت په تشریح کي تېر سوی دی مگر د شافعی رحمته الله علیه فرمایي چي د واده کېدو څخه وروسته د مینزي ستر د سړي د ستر په ډول دی. دواړو حضراتو دلیلونه د فقهی په کتابو کي ذکر سوي دي.

ورون شرمگاه ده

﴿۲۹۷۹﴾: وَعَنْ جَرَهْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَمَا عَلِمْتُمْ أَنَّ الْفَخْذَ عَوْرَةٌ. رواه الترمذي و ابو داؤد.

د حضرت جرهد رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و سلم وفرمایل: تاسو ته معلومه نه ده چي ورون شرم گاه ده (یعني د پټولو شی دی). (ترمذي ابو داؤد)

تخریج: ابو داؤد فی السنن ۳۰۳۱۴، رقم: ۴۰۱۴، و الترمذي فی السنن ۵۱۰۲، رقم: ۲۷۹۵.

تشریح په اسد الغایه کي لیکل سوي دي چي یوه ورځ نبي کریم صلی الله علیه و سلم په مسجده کي حضرت جرهد رضی الله عنه ته راغلی نو وه یې لېدل چي د هغه ورون ښکاره دی، رسول الله صلی الله علیه و سلم ورته وفرمایل خپل ورون پټ کړه ځکه چي ورون ستر دی، دغه حدیث شریف د هغه علماؤ د مذهب خلاف دلیل دی کوم چي وایي چي ورون ستر نه دی. د امام مالک او امام احمد رحمته الله علیه یو روایت دادی چي په ورون په ستر کي داخل نه دی.

﴿۲۹۸۰﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ لَا تُبْرِزْ إِلَى فَخْذِكَ وَلَا تَنْظُرْ إِلَى فَخْذِ حَيٍّ وَلَا مَيِّتٍ. رواه ابو داؤد وابن ماجه.

د حضرت علي عليه السلام څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : اي علي ! خپل ورون مه بنکاره کوه او مه د چا د ژوندو يا مه و ورون ته گوره . (ابو داؤد ابن ماجه)

تخريج: ابو داود في السنن ۵۰۱۱۳، رقم: ۳۱۴۰، وابن ماجه ۴۶۹۱۱، رقم: ۱۴۶۰.

تشریح: د دغه حديث شريف څخه دا معلومیږي چي د ستر په حکم کي ژوندي او مړي دواړه يو ډول دي يعني څرنگه چي د ژوندي انسان ستر ته کتل حرام دي او د هغه پتول په شرعي توگه ضروري دي همدارنگه د مړي ستر ته کتل هم ممنوع دي .

﴿۲۹۸۱﴾: وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ قَالَ مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى مَعْمَرٍ وَفَخَذَاهُ مَكْشُوفَتَانِ قَالَ يَا مَعْمَرُ غَطِّ فَخَذَيْكَ فَإِنَّ الْفَخْذَيْنِ عَوْرَةٌ. في شرح السنة

د حضرت محمد بن جحش عليه السلام څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ و معمر عليه السلام ته نژدې تېر سو دغه وخت د هغه دواړه ورونه معلومېدل نبي کریم ﷺ ورته وويل : اي معمره ! خپل ورونونه پټ کړه ځکه چي ورونونه هم په شرمگاه کي شامل دی . (شرح السنة).

تخريج: شرح السنة ۲۱۱۹، رقم: ۲۲۵۱.

بېله ضرورت په يوازي ځای کي ستر لوڅول بڼه کار نه دی

﴿۲۹۸۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِيَّاكُمْ

د حضرت ابن عمر عليه السلام څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : خپل ځانونه د لڅېدو څخه

والتَّعَرِّي فَإِنَّ مَعَكُمْ مَنْ لَا يُفَارِقُكُمْ إِلَّا عِنْدَ الْغَائِطِ وَحِينَ يُفْضِي الرَّجُلُ إِلَى أَهْلِهِ فَاسْتَحْيُوهُمْ وَأَكْرِمُوهُمْ. رواه الترمذي .

وساتئ که څه هم يوازي ياست ځکه چي ستاسو سره دوې ملائکي دي چي هغوی يوازي په بيت الخلاء د قضائي حاجت او په کوروالي کي ستاسو څخه جلا کيږي د هغوی څخه حيا وکړئ او د هغوی عزت وکړئ . (ترمذي).

تخريج: الترمذي في السنن ۱۰۴۸۵، رقم: ۲۸۰۰.

تشریح: مطلب دادی چي تاسو هر وخت خپل ستر پتوي، نېک کارونه کوي او د خرابو خبرو او فحش اعمالو څخه ځان وساتئ چي د دغه ملائکو په شان کي بې حيايي نه وي او د دوی په

تعظیم او تکریم کي کمی رانه سي، ابن مالک رحمۃ اللہ علیہ وایي چي ددغه حدیث څخه معلومه سوه چي د یو ضرورت لپاره هم د مثال په توګه د کوروالي، لویو او کوچنی بولو پر وخت هم ستر خلاصول جائز نه دي ځکه چي دا ډېره د بې شرعي او بې غیرتي خبره ده.

بنځه سړي ته کتلای سي که یا؟

﴿۲۹۸۳﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّهَا كَانَتْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَيْمُونَةَ

د بي بي ام سلمه رض څخه روايت دی چي زه او بي بي ميمونه د نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کي

إِذْ أَقْبَلَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حاضري سوو په دې وخت کي ابن ام مکتوم رضی اللہ عنہ چي په سترگو پوند و وراغی رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم

اَحْتَجَبًا مِنْهُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْسَ هُوَ أَعْيَى لَا يُبْصِرُنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ

مور ته و فرمايل: دده څخه پرده وکړئ ما عرض وکړ يا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم! دی خو پوند دی (يعني

مور خونه ويني) نو نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم و فرمايل:

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفَعْمِيَآ وَانْ أُنْتَمَا أَلَسْتُمَا تُبْصِرَانِ. رواه احمد والترمذي وابوداؤد.

ايا تاسو هم پندې ياست؟ او دی نه وينئ؟ (يعني تاسو خودی وينئ که يا). احمد ترمذي ابو داؤد

تخريج: احمد في المسند ۲۹۶/۶، وابوداؤد في السنن ۳۶۱/۴، رقم: ۴۱۱۲، والترمذي في السنن ۹۴/۵،

رقم: ۲۷۷۸.

تشریح: ددغه حدیث شریف څخه دا معلومیږي چي څرنگه نارینه ته د پردی بنځي لېدل حرام دي همدارنگه بنځي ته هم د پردي سړي لېدل حرام دي مګر علماء کرام وایي چي دغه ارشاد پر تقوا باندي محمول دی او یا دا چي د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم مراد دا وو چي بنځه دي سړي ته د اختلاط په توګه نه ګوري يعني داسي بايد ونه سي چي دوه پردي سړی او بنځه یو ځای سي او د یو بل سره خبري وکړي او بنځي سړي ته په شوق او غوره سره وګوري نو په دې باره کي مسئله داده چي بنځه سړي ته کتلای سي مګر د نامه څخه لاندې تر زنگنو پوري کتل جائز نه دي، ددغه مسئلې دلیل د حضرت عائشې رضی اللہ عنہا دا قول دی چي حبشیانو د نېزو لوبي کولې او ما هغوی ته کتل، د بي بي عائشې رضی اللہ عنہا حبشیانو ته کتل د نهم هجري کال خبره ده او د بي بي عائشې رضي الله عنها عمر شپاړلس کاله وو او د پردې حکم نازل سوی وو، ددې څخه معلومه سوه چي د

بنڀي پردي سڙي ته ڪتل جائز دي پر ته دهغه د بدن هغه برخو ته چي هغه په ستر کي داخلي دي مگر دا خبره هم بايد په ذهن کي وي چي دغه اجازه په هغه صورت کي ده کله چي د جنسي خواهش څخه خوندي وي که د جنسي خواهش څخه خوندي نه وي نو بيا سڙي ته ڪتل بالکل حرام دي .

په يوازوالي کي هم ستر پټ ساتي

﴿۲۹۸۳﴾: وَعَنْ بَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

حضرت بهز بن حکیم رضی اللہ عنہ د خپل پلاره څخه او هغه بيا د خپل پلاره څخه روايت کوي چي رسول

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْفَظُ عَوْرَتِكَ إِلَّا مِنْ زَوْجَتِكَ أَوْ مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ قُلْتُ يَا

الله ﷺ وفرمايل : د خپلي بنځي او مينزي څخه پرته خپله شرمگاهه پټه ساتي ما عرض وکړ يا

رَسُولَ اللَّهِ أَفَرَأَيْتَ إِذَا كَانَ الرَّجُلُ خَالِيًا قَالَ فَإِنَّهُ أَحَقُّ أَنْ يُسْتَحْيَا مِنْهُ .

رواه الترمذي و ابو داؤد وابن ماجه .

رسول الله ﷺ ! که څه هم موږ يوازي يو ؟ هغه وخت هم موږ خپل بدن پټ ساتو نبي کريم ﷺ وفرمايل : د خداي تعالي څخه شرم او حيا کول زيات مناسب دی . (ترمذي ابو داؤد ابن ماجه) .

تخريج: ابو داؤد في السنن ۳۰۴/۴، رقم: ۴۰۱۷، والترمذي في السنن ۱۰۲/۵، رقم: ۲۷۹۴.

تشریح: د رسول الله ﷺ د جواب مطلب دادی چي په خلوت کي که چيري يو څوک موجود نه وي نو هغه وخت هم خپل ستر لوڅول مناسب نه دي ځکه چي الله تعالی په هر صورت کي موجود وي چي د انسانانو څخه زيات ددې وړ دی چي دهغه څخه شرم او حياء وکړل سي ، ددې څخه معلومه سوه چي په خلوت (يوازوالي) کي هم د ستر پټول واجب دي مگر د يو ضرورت په وجه لوڅول جائز دي .

په حديث کي چي د ستر پټولو کوم حکم سوی دی په هغه کي د بنځي او مينزي استثناء سوی ده چي د خپل بنځي يا مينزي په مخکي د خپل ستر لوڅول ضروري نه دي نو ددې څخه دا خبره واضحه سوه چي په د سڙي او بنځي (نکاح سوو) لپاره د يو بل ستر ته ڪتل مباح دي .

د پردی بنځي سره یوازي مه اوسئ

﴿۲۹۸۵﴾: وَعَنْ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِأَمْرَأَةٍ إِلَّا كَانَ ثَالِثَهُمَا الشَّيْطَانُ. رواه الترمذي

حضرت عمر رضي الله عنه د نبي کریم صلی الله علیه و آله څخه روایت کوي چي کله یو سړی د یوې بنځي سره یوازي یو ځای سي نو هلته دریم نفر شیطان وي (یعني د دواړو په فکر کي بد خیالات راگرځوي). (ترمذي)

تخریج: الترمذي في السنن معلقا ۳/۴۷۴، رقم: ۱۱۷۱.

تشریح: کله چي دوه پردي سړی او بنځه یوازي یو ځای سي نو هلته شیطان سمدستي را رسیږي چي د دواړو جنسي جذبات را پورته کوي تر دې چي پر هغوی د جنسي خواهش غلبه راسي او هغوی په بدکاری کي اخته سي، د حدیث خلاصه داده چي تاسو د پردی بنځي سره په یوازیوالي کي د یو ځای کېدو څخه ځان وساتئ.

﴿۲۹۸۶﴾: وَعَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَلْجُوا عَلَى الْمَغِيبَاتِ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمایيل: هغو بنځو ته مه ورځئ چي د هغوی خاوندان په سفر کي وی

فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنْ أَحَدِكُمْ مَجْرَى الدَّمِ قُلْنَا وَمِنْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ

ځکه چي په داسي وختو کي شیطان د ویني په شان په په ټولو رگو کي ځغلی موږ عرض وکړ یا رسول الله صلی الله علیه و آله! ایا شیطان ستاسو په رگو کي هم ځغلي نبي

قَالَ وَمِنِّْي وَلَكِنَّ اللَّهَ أَعَانَنِي عَلَيْهِ فَأَسْلَمُ. رواه الترمذي.

کریم صلی الله علیه و آله راته وفرمایيل: هو! په ما کي هم مگر خدای تعالی زما کومک کړی دی او ما هغه تابع کړی دی. (ترمذي).

تخریج: الترمذي في السنن ۳/۴۷۵، رقم: ۱۱۷۲.

د لغاتو حل: المَغِيبَات: ای الاجنبیات التي غاب عنهن ازواجهن. (هغه بنځي چي خاوندان یې په سفرو وي)

تشریح: هسي خو هيڅ یو پردی او غیر محرم بنځي ته په یوازیوالي کي ورتلل او د هغې سره اختلاط کول ممنوع دي مگر په دغه حدیث کي د هغه بنځو چي د هغوی خاوندان په کور کي نه

وي په خاصه توگه ذکر سوی دی چي په عامه توگه سره د واده څخه وروسته د ښځو جنسي جذبات بېداره کيږي او پر هغوی د نفساني خواش غلبه وي ځکه نو د هغوی د خاوندانو په نه موجودتیا کي هغوی ته د غیر محرم سړي ورتلل په خرابۍ کي داخه کېدو ډیر زیات احتمال لري.

د (مجرى الدم) ژباړه شیخ عبدالحق دهلوي رحمته الله علیه د ویني د تللو ځای یعنې رگ کړې ده لکه څرنګه چي دلته نقل سوي دي مګر ملا علي قاري رحمته الله علیه ددې مفهوم دا بیان کړی دی چي (په تاسو کي کي شیطان داسي ځغلي) لکه څرنګه چي ستاسو په رګونو کي وینه ځغلي چي تاسو ته نه معلومېږي همدارنګه شیطان پر تاسو داسي مسلط سوی دی ، سره ددې چي هغه پر تاسو باندي دومره تصرف لري مګر تاسو هغه نه وینئ ، د نتیجې په اعتبار د دواړو یو مطلب دی.

لفظ د اسلام د مضارع متکلم په صیغه سره نقل سوی دی او په ځینو روایتو کي د ماضي په صیغه سره هم نقل سوی دی او دواړه صحیح دي ، د مضارع متکلم ژباړه هغه ده کوم چي دلته نقل سوې ده او که چیري د ماضي په صیغه سره وویل سي نو بیا ژباړه داسي ده چي (الله تعالی د شیطان په مقابله کي زما مرسته کړې ده) نو شیطان زما په حق کي مسلمان (یعنې فرمانبردار او مغلوب) سوی دی.

غلام د پردي سړي په ډول دی

﴿۲۹۸﴾: وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى فَاطِمَةَ بِعَبْدٍ قَدْ وَهَبَهُ

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله د بي بي فاطمې رضی الله عنها کور ته د یوه غلام

لَهَا وَعَلَى فَاطِمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ثَوْبٌ إِذَا قَنَّعَتْ بِهِ رَأْسَهَا لَمْ يَبْلُغْ رِجْلَيْهَا

سره تشریف راوړ کوم چي نبی کریم صلی الله علیه و آله و بي بي فاطمې ته ورکړی وو او بي بي فاطمې پر بدن باندي داسي جامه اچولې وه

وَإِذَا غَطَّتْ بِهِ رِجْلَيْهَا لَمْ يَبْلُغْ رَأْسَهَا فَلَمَّا رَأَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

که به يې سر پټ کړو نو پښې او که به يې پښې پټي کړې نو سر به يې معلومېدی کله يې چي رسول الله صلی الله علیه و آله وليدی نو بي بي فاطمې رض د پټولو ډېر زیات کونښن کوی نو نبی کریم صلی الله علیه و آله ورته

مَا تَلَقَى قَالَ إِنَّهُ لَيْسَ عَلَيْكَ بَأْسٌ إِنَّمَا هُوَ أَبُوكَ وَغُلَامُكَ . رواه ابو داؤد .

و فرمایل : هیڅ پروانه لري (اې فاطمې!) یو دي پلار دی او بل دي غلام . (ابوداؤد) .

تخریج: ابوداود فی السنن ۳۵۹۱۴، رقم: ۴۱۰۶.

د لغاتو حل: قنعت: ای سترت. (پته سي)

تشریح ددغه حدیث شریف څخه امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ دا استدلال کړی دی چې د هغه ښځي غلام د هغه محرم دی یعنې په پرده کي چې د محرم کوم حکم دی هغه ددغه غلام هم دی، د امام ابوحنيفه رحمۃ اللہ علیہ په نزد غلام د خپل باداري په حق کي د پردي سړي په ډول دی نو د غلام د خپل باداري د بدن یوازي هغه برخي ته کتل جائز دي کوم ته چې د پردي سړي کتل جائز دي یعنې مخ، لاسونه او پښې، د حنفيه له خوا ددغه حدیث په باره کي د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ دا جواب ورکول کيږي چې امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ کومه خبره کړې ده هغه ددغه حدیث څخه نه ثابتيږي ځکه کیدای سي چې هغه غلام د بي بي فاطمې رضي الله عنها سره په هغه وخت کي نابالغه وه.

الفصل الثالث (دریم فصل)

نر ښځی هم په کور کي مه پرېږدی

﴿۲۹۸۸﴾: عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ عِنْدَهَا وَفِي الْبَيْتِ

د حضرت ام سلمه رضی اللہ عنہا څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د هغې سره تشریف درلود او په کور

مُخَنَّتٌ فَقَالَ لِعَبْدِ اللَّهِ أَخِي أُمِّ سَلَمَةَ يَا عَبْدَ اللَّهِ إِنَّ فَتَحَ اللَّهُ لَكُمْ غَدَاً

کي یو نر ښځو کي هم وو هغې نر ښځو کي عبد الله بن ابي امیه (د ام سلمه ورور) ته وویل اې عبد الله! که سبا تاسو ته خدای تعالی

الطَّائِفَ فَإِنِّي أَدُلُّكَ عَلَى بِنْتِ غِيلَانَ فَإِنَّهَا تُقْبَلُ بِأَرْبَعٍ وَتُدْبِرُ بِثَمَانٍ فَقَالَ

په طائف کي فتحه در کړه نوزه به د غیلان لور در ته وښیم هغه د څلورو سره راځي او د اتو سره ځي (یعنې دومره غټه ده چې کوم وخت راځي نو د هغې په خپته څلور وله وي او کوم وخت چې ځي نو د هغې په شاته وله وي دا د غیلان د لور تعریف دی عربو به غټي ښځي خوښولې)

النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَدْخُلَنَّ هَؤُلَاءِ عَلَيْكُمْ . متفق عليه .

(د دې په اورېدو سره) نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل: دا نر ښځو کي په کور کي مه پرېږدی. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري فی الصحيح (فتح الباري): ۴۳۱۸، رقم: ۴۳۲۴.

تشریح لفظ د مخنث د نون په زیر سره هم ویل کیږي او د نون په زور سره هم حال دا چي مشهور په زیر سره دی، مخنث هغه سړي ته ویل کیږي چي په عاداتو او حرکاتو کي د ښځي مشابه وي چي زموږ په اصطلاح کي نر ښځی ورته ویل کیږي، دغه مشابهت کله په خلقي توگه سره وي او کله په مصنوعي توگه سره اختیارېږي، په خلقي توگه چي کوم مشابهت وي په هغه کي څه گناه نه سته مگر کوم مشابهت چي په مصنوعي توگه وي چي ځيني خلک د ښځو مشابهت اختیاروي او خپل جامه، عادات او کړنې د ښځو سره مشابه ظاهر وي نو دا ډېره خرابه او د گناه خبره ده، داسي خلک د لعنت مستحق دي ځکه چي په حدیث شریف کي راغلي دي چي پر هغه ښځو دي د الله تعالی لعنت وي کوم چي دنارینو و مشابهت اختیاروي او پر هغه نارینو دي د الله تعالی لعنت وي کوم چي د ښځو مشابهت اختیاروي.

په دغه حدیث کي چي د کوم مخنث ذکر سوی دی د هغه نوم هیئت وو او ځینو د هغه نوم ماطع لیکلي دي، د هغه په باره کي علماؤ لیکلي دي چي دی به مخکي د رسول الله ﷺ د بیبيانو کورو ته تللی ځکه چي د بیبيانو دا گمان وو چي دی په خلقي توگه سره د نارینه د جذباتو څخه خالي دی او د هغه ښځو ته شوق او حاجت نه سته او نه د جنسي خواهش سره د هغه شوق سته بلکه هغه د غیر اولی الاربه څخه دی کوم چي په قرآن کریم کي د هغه ذکر دی، او ویل سوي دي چي د ښځو لپاره پرده کول د هغوی څخه واجب نه دي مگر کله چي رسول الله ﷺ دا خبره واورېدل چي په جنسي معاملاتو کي د هغه د شوق مظهر وو نو رسول الله ﷺ ته معلومه سوه چي مخنث د غیر اولی الاربه څخه نه دی بلکه د اولی الاربه څخه دی او نفساني خواهش ته شوق لري، نور رسول الله ﷺ سمدستي منع کړ چي اوس به دغه مخنث په کورو کي نه داخلېږي او ښځو ته دي نه ځي، فقهاؤ لیکلي دي چي د دغه ارشاد په رڼا کي نه یوازې دا چي د مخنث لپاره په کور کي د داخلېدو او ښځو ته د تللو څخه منع سوې ده بلکه د خصي او داسي نورو هم دا حکم دی او د پردې په اړه دوی د هغه خلکو په ډول دي چي د هغوی څخه پرده کول پر ښځو واجب دي.

په څلور سره ځي او په اته سره راځي: د دغه خبري څخه د هغه مخنث (نر ښځي) مقصد د غیلان د لور چي د هغې نوم بادیه وو چاغ والی بیانول مقصد وو ځکه چي په عامه توگه سره د کوم سړي بدن چاغ وي نو د هغه پر نس څلور گونجي وي چي د مخ څخه څلور معلومېږي او د شا څخه اته معلومېږي په دې توگه چي د هغه څلور و گنجو سرونه د دواړو خواوو څخه ښکاره وي، مخنث چي دا خبره وکړه نو د هغه مقصد دا وو چي د غیلان لور چي کله راځي نو د هغې پر

نس څلور گونجي وي او کله چي هغه په شاگرځولو سره ځي نو د شاخه اته گونجي معلوميږي چي په اصل کي د نس د هغه څلور گنجو هغه دواړه سرونه وي چي دواړه خواوو ته ښکاره وي ، خلاصه دا چي د چاغو ښځو ته زيات مهلن لري ځکه هغه مخنث د غيلان د لور د چاغ والي څرگندولو داسي تعبير اختيار کړ .

د لوڅ کېدو څخه منع

﴿۲۹۸۹﴾: وَعَنِ الْمِسُورِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ حَمَلْتُ حَجْرًا ثَقِيلًا فَبَيْنَا أَنَا أَمْشِي

د حضرت مسور بن مخرمه رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما يو دروند کاني پورته کړ او را روان سوم

سَقَطَ عَنِّي ثَوْبِي فَلَمْ أَسْتَطِعْ أَخْذَهُ فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

چي زما جامه وشکېدل او د بوج په وجه ما جامه پر بدن باندې نسوای ايښوولای رسول الله صلى الله عليه وسلم

فَقَالَ لِي خُذْ عَلَيْكَ ثَوْبَكَ وَلَا تَمْشُوا عُرَاةً . رواه مسلم .

چي زه کله لوڅ وليدم نو يې وفرمايل : اول جامه واغونډه او لوڅ مه ځي . (مسلم) .

تخريج : مسلم في الصحيح ۲۶۸۱ ، رقم : ۳۴۱۱۷۸ .

د شرم او حياء انتهايي درجه

﴿۲۹۹۰﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا نَظَرْتُ أَوْ مَا رَأَيْتُ فَرَجَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَطُّ . رواه ابن ماجه .

د عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي ما هيڅکله د نبي کریم صلى الله عليه وسلم شرمگاه نه ده ليدلې . (ابن ماجه)

تخريج : سنن ابن ماجه ۶۱۹۱ ، رقم : ۱۹۲۳ .

تشریح : حرف د او په اصل کي د راوي شک ظاهروي چي په روايت کي د مانظرت الفاظ کي او که د مارايت الفاظ نقل سوي دي ، په هر حال د دواړو معنی يوه ده په مفهوم او مطلب کي څه فرق نه سته .

په يوه روايت کي د بي بي عائشې رضي الله عنها دا الفاظ دي چي نه خور رسول الله صلى الله عليه وسلم زما ستر ليدلی دی او نه ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم ستر ليدلی دی ، ددغه دواړو روايتو څخه معلومه سوه

چي خاوند او ښځي د يو بل ستر ليدلای سي مگر د ژوند اداب او د شرم او حياء انتهايي درجه داده چي ښځه او خاوند هم د يو بل ستر ته ونه گوري .

ښځي ته په نظر لوېدو سره سمدستي نظر واپړوي

﴿۲۹۹۱﴾: وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَنْظُرُ إِلَى مَحَاسِنِ امْرَأَةٍ أَوْ لَمَرَّةٍ ثُمَّ يَغْضُ بَصَرَهُ إِلَّا أَحْدَثَ اللَّهُ لَهُ عِبَادَةً يَجِدُ حَلَاوَتَهَا . رواه احمد .

د حضرت ابو امامه رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل : د کوم مسلمان بنده نظر چي د يوې ښځي په حسن و جمال ولگيږي نو هغه سمدستي مخ ځيني واپړوي نو هغه ته به خداي تعالي يو داسي خوږوالي ورکړي چي دهغې لطف به ورته حاصل سي . (احمد) .

تخريج : الامام احمد في المسند ۵/ ۲۶۴ .

تشریح مطلب دادی چي هغه سړي د خپل رب په فرمانبرداري کي يو حسن او ښکلا ته نظر سمدستي وگرځوی او په داسي کولو سره هغه خپل ذوق ته د تسکين ورکولو پر ځای د خپل پروردگار د حکم په مخکي خپل نفس او خواش ترپنسولاندي کړ ځکه الله تعالی به د هغه دغه فعل په يو داسي عبادت کي بدل کړي چي د هغه په وجه به هغه په خپل زړه او دماغ کي د الله تعالی د تعمیل په نتیجه کي د ترلاسه کېدونکي خاص سکون او د زړه لذت محسوس کړي او دغه لذت په اصل کي د هغه تريخوالي بدله ده چي هغه د خپل نفس پر خواش باندي په صبر کولو سره زغملی دی .

منع شي ته پر کتلو باندي وعيد

﴿۲۹۹۲﴾: وَعَنِ الْحَسَنِ مُرْسَلًا قَالَ بَلَّغْنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَعَنَ اللَّهُ النَّازِرَ وَالْمُنْظُورَ إِلَيْهِ . رواه البيهقي في شعب الإيمان .

د حضرت حسن رضي الله عنه څخه مرسله روايت دی وايي چي ماته د اصحابو کرامو څخه دا معلومه سوې ده چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي : پر هغه سړی دي د خداي تعالي لعنت وي چي د بل شرمگاه ته گوري او پر هغه دي هم وي چي دده شرمگاه ته گوري . (بيهقي) .

تخریج: البیهقي فی شعب الایمان ۱۶۲۸۶، رقم: ۷۷۸۸.

تشریح مطلب دادی چي پر هغه چا دي د الله تعالی لعنت وي چي هغه شي ته په قصد او ارادې سره گوري چي د هغه لېدل جائز نه دي، هغه شی که یو انجلی وي یا د یو چا ستروي یا بل منع شی وي، همدارنگه هغه څوک ددې مستحق گرځول سوی دی څوک چي ولېدل سي مگر دا په هغه صورت کي کله چي هغه بېله غذره او بېله قصد خپل ځان بنوولی وي مثلاً یو ښځه په قصد سره خپل ځان یو پردي سړي ته وښيي نو په دغه صورت کي هغه هم په دغه لعنت کي داخله ده، مگر که چيري یو ښځه یو پردي سړي داسي ولېدل چي ښځي ته د قصد او ارادې دخل نه وي نو هغه په دغه لعنت کي داخله نه ده.

=====

بَابُ الْوَلِيِّ فِي النِّكَاحِ وَاسْتِئْذَانِ الْمَرْأَةِ

(د نکاح دولي او د ښځي څخه د اجازې اخیستلو بیان)

ولي په لغت کي سرپرست او کارساز ته وایي یعنی هغه سړی چي د یو چا کار منتظم کوي مگر دلته د ولي څخه مراد هغه سړی دی چي د یو ښځي د نکاح متولي او سرپرست وي، په دې توگه چي د ښځي د نکاح اختیار هغه ته حاصل وي.

په دغه باب کي هغه حدیثونه نقل سوي دي چي د هغو څخه دا معلومېږي چي د نکاح په باره کي ولي ته اجازه تر لاسه کېدل او د هغه رضا معلومول ضروري دي.

دلته دا ښوول هم ضروري دي چي ولایت (یعني د ولي کېدو حق) چاته حاصل دی، نو پوه سئ چي د نکاح په اړه د ولایت اختیار هغه قریب ته حاصل وي کوم چي عصبه بنفسه وي که عصبات بنفسه نه وي نو په هغوی کي به مقدم هغه وي کوم چي په وراثت کي مقدم وي یعنی په دې باره کي د عصباتو ترتیب هغه دی کوم چي په وراثت کي دی که په عصبات بنفسه کي څوک نه وي نو د مور ولایت به حاصل وي یا د انا او بیا مور ته بیا ملسی ته او بیا ملسي زوی ته او که چيري په دوی کي هم څوک نه وي نو بیا نېکه (د مور پلار) ته به د ولایت حق وي او بیا حقيقي خور ته او بیا میریزی خور ته بیا د مور اولاد ته، بیا د دغه ترتیب سره سم د هغوی اولاد ته او که په هغوی کي هم څوک نه وي نو بیا ذوي الاحرام ته د ولایت حق دی په ذوي الاحرام کي تر ټولو مخکي امه گانو ته د ولایت حق دی د هغوی څخه وروسته ماما او د هغوی څخه وروسته خاله گانو ته او د هغوی څخه وروسته د اکا لوڼو ته او د هغوی څخه وروسته د ترتیب

سره سم د هغوی اولاد ته او که په دوی کې هم څوک نه وي نو د ولایت حق به مولي الموالات ته حاصل وي (د مولي الموالات معنی په باب الفرائض کې بیان سوې ده) ، که چیرې په مولي الموالات کې هم څوک نه وي بیا د وخت د پاچا د ولایت حق دی . په شرط ددې چې هغه مسلمان وي او دهغه څخه وروسته د وخت د پاچا چې څوک نائب وي په شرط ددې چې د پاچا له خوا هغه ته دا اختیار ورکړل سوی وي د هغه څخه وروسته به د قاضي نائبانو ته د ولایت حق وي په شرط ددې چې د خپل نائب جوړولو اجازه او اختیار قاضي ته حاصل وي که قاضي ته دغه اجازه نه وي نو بیا یې هیڅوک هم ولې کېدای نه سي .

د ولایت د حق لپاره ازاد کېدل ، عاقل کېدل او مسلمان کېدل شرط دي نو هیڅ غلام د یو چا ولې کېدای نه سي او هیڅ نابالغ د چا ولې کېدای نه سي او همدارنګه لیونی او کافر هم د یو مسلمان ولې کېدای نه سي .

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د نکاح څخه مخکې د بنځي اجازه اخیستل

﴿۲۹۹۳﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُنْكَحُ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل : تر څو پوري چې د کونډۍ

الْأَيْمُ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ وَلَا تُنْكَحَ الْبُكْرُ حَتَّى تُسْتَأْذَنَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ إِذْنُهَا قَالَ أَنْ تَسْكَتَ . متفق عليه .

بنځي څخه اجازت نه وي اخيستل سوی نو د هغې نکاح کول نسي کولای او همداسي چې د پیغلو بنځو څخه اجازت نه وي اخيستل سوی نو نکاح یې نه صحيح کیږي اصحابو کرامو عرض وکړ یا رسول الله! د پیغلو څخه به (چې شرمیږي) اجازت څنګه حاصل سی؟ نو نبی کریم ﷺ ورته وفرمايل : د هغې اجازت دادي چې چپه خوله پاته سی . (يعني د اجازت دغو بنستلو څخه وروسته چپه خوله پاته سی) . (بخاري او مسلم) .

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۳۳۹/۱۱۲ ، رقمه : ۶۹۶۸ ، و مسلم ۱۰۳۶۱۲ ، رقمه : ۶۴-۱۴۱۹ .

د لغاتو حل : الايم : المراد به هنا الثيب البالغة . (بې خاونده) .

تشریح : ايم هغه بنځي ته ويل کیږي چې د هغې خاوند نه وي که هغه باکره (پېغله) وي او که

کونډه وي (چي خاوند يې مړ سوی وي يا طلاقه سوې وي) مگر دلته د ايم څخه مراد هغه بالغه ښځه ده چي د هغې خاوند مړ سوی وي يا طلاق ورکړل سوی وي .

د ښځي څخه د هغې د نکاح تر لاسه کولو په باره کي د باکرې او ثيب فرق سوی دی چي د ثيب په باره کي دا فرمايل سوي دي چي تر څو د هغې حکم تر لاسه نه کړل سي او د باکرې په باره کي دغه الفاظ دي چي تر څو پوري د هغې اجازه نه وي سوې نو دغه حکم او اجازه دا فرق څرگندوي چي ثيب (کونډه) ښځه د خپل نکاح په اړه زيات شرم او حياء نه کوي بلکه هغه په خپل الفاظو کي د خپل نکاح حکم کوي يا په اشاره سره د خپل خواهش اظهار کوي او په دې باره کي هغې ته څه شرم نه وي ، ددې پر خلاف باکره (پېغله) زيات شرم او حياء کوي ځکه هغه په څرگندو الفاظو کي د نکاح حکم نه کوي او نه په واضحه اشاره سره د خپل خواهش اظهار کوي مگر کله چي د هغې د نکاح اجازه د هغې څخه واخيستل سي نو هغه په رضا سره اجازه ورکوي بلکه زيات وخت داسي کيږي چي د اجازې د طلب پر وخت د هغې په ژبه سره اجازه ورکول د شرم او حياء خلاف گڼل کيږي او د خپل سکوت په ذريعه د خپل رضامندی اظهار کوي .

د دغه حديث څخه معلومه سوه چي د ښځي د حکم يا اجازې څخه پرته نکاح جائز نه ده مگر د فقهاؤ په نزد په دې باره کي تفصيل دادی د ټولو ښځو څلور ډولونه دي : اول ثيب بالغه يعني هغه کونډه ښځه چي بالغه وي ، د داسي ښځي په باره کي د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا قول دی چي د هغې نکاح د هغې د اجازې څخه پرته جائز نه ده په شرط ددې چي هغه عاقله وي يعني لیونی نه وي که عاقله نه وي نو د ولي په اجازې سره د هغې نکاح کيږي .

دوهم : باکره صغیره يعني هغه انجلۍ چي نابالغه وي د هغې په باره کي د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا قول دی چي د هغې د نکاح لپاره د هغې د اجازې ضرورت نه سته بلکه د هغې ولي هغې د اجازې څخه پرته هم نکاح کولای سي .

درېم : ثيب صغیره يعني هغه کونډه چي بالغه نه وي د هغې په باره کي د حنفي علماؤ قول دادی چي د هغې نکاح د هغې د اجازې څخه پرته کيدای سي مگر شافعي علما وایي چي د هغې نکاح د هغې د اجازې څخه پرته جائز نه ده .

څلورم : باکره بالغه : يعني هغه پېغله چي بالغه وي ، د هغې په باره کي د حنفي علماؤ قول دادی چي د هغې نکاح د هغې د اجازې څخه پرته جائز نه ده مگر د شافعي علماؤ په نزد جائز ده . د دغه تفصيل څخه دا خبره معلومه سوه چي د حنفي علماؤ په نزد د ولايت مدار پر صغر دی يعني د هغه په نزد ولي ته د ښځي د اجازې څخه پرته د نکاح کولو حق په هغه صورت کي حاصل

دی کله چي هغه د کم عمر يعني نابالغه وي که هغه باکره وي يا ثيبه (کونډه) وي، او د شافعي علماؤ په نزد د ولايت مدار پر بکارت دی يعني د هغوی په نزد ولي ته د ښځي د اجازې څخه پرته د نکاح کولو حق په هغه صورت کي حاصل وي کله چي هغه باکره وي که بالغه وي او که نابالغه وي، نو دغه حديث شريف د حنفیه په نزد پر بالغه باندي محمول دی که هغه کونډه وي يا پېلغه وي او د رسول الله ﷺ دغه ارشاد (ولاتنکح البکر حتی تستاذن) يعني د پېغلي نکاح دي نه کيږي تر څو چي د هغې اجازه تر لاسه نه سي، دا د شوافع د قول خلاف يو واضح دليل دی.

﴿۲۹۹۴﴾: وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْأَيْمُ أَحَقُّ

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کونډه ښځه (د خپلي

بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ تُسْتَأْذَنُ فِي نَفْسِهَا وَإِذْنُهَا صَمَاتُهَا، وَفِي رَوَايَةٍ

نکاح په معامله کي) د خپل ولي څخه زياته حقداره ده (يعني د نکاح د اجازت د ور کولو په معامله کي) او پېغله ښځه هم د دې حقداره ده چي د هغې څخه د نکاح کولو اجازت واخيستل سي او د هغې اجازت اخيستل چپه خوله پاته کېدل دي. او په دويم روايت کي دا الفاظ دي چي

الثَّيْبُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ تُسْتَأْمَرُ وَإِذْنُهَا سُكُوتُهَا وَفِي رَوَايَةٍ

کونډه ښځه دخپل ولي څخه په خپلو معاملاتو کي (نکاح وغيره) زيات حق لري او د پېغلي څخه دي هم اجازت واخيستل سي او د هغې اجازت ور کول چپه خوله پاته کېدل دي. او په يو

الثَّيْبُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ يَسْتَأْذِنُهَا أَبُوْهَا فِي نَفْسِهَا وَإِذْنُهَا

صَمَاتُهَا. رواه مسلم.

بل روايت کي دا الفاظ دي چي کونډه د ولي څخه زياته حقداره ده او د پېغلي څخه دي هم اجازت واخيستل سي او د هغې څخه د اجازت حق وپلار ته حاصل دی او د هغې اجازت ور کول چپه خوله پاته کېدل دي. (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۰۳۷۱۲، رقم: ۱۴۲۱۱۶۶.

تشریح: د خپل ولي څخه زيات خپله اختيار لري: د دې مطلب دادی چي کونډه ښځه د خپل نکاح د اجازې ور کولو يا نه ور کولو په اړه خود مختاره ده او دا چي تر څو پوري په خپل ژبه سره

اجازه ونه کړي نو د هغې نکاح نه کېږي پر خلاف د پیغلي انجلی چي د هغې لپاره په ژبه سره اجازه ورکول ضروري نه دي بلکه د هغې سکوت (پټه خوله) په ذریعه هم د خپل اجازې اظهار کولای سي، په دې اړه نور تفصیل مخکي تېر سوی دی .
دلته یو څو روایتونه نقل سوي دي چي په هغو کي یوازي لږ لفظي اختلاف دی د مفهوم او معنی په اعتبار ټول روایتونه یو ډول دي .

کونډه خپل ناخوښه نکاح رد کولای سي

﴿۲۹۹۵﴾: وَعَنْ خُنْسَاءَ بِنْتِ خِذَامٍ أَنَّ أَبَاهَا زَوَّجَهَا وَهِيَ ثَيِّبٌ فَكَرِهَتْ ذَلِكَ فَأَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَردَّ نِكَاحَهَا. رواه البخاري وفي رواية ابن ماجة نِكَاحَ أَبِيهَا.

د حضرت خنساء بنت خدام رضی الله عنه څخه روایت دی چي هغه کونډه وه د هغې پلار د هغې نکاح د یو چا سره وکړه او دا د هغه د نکاح څخه خوشحاله نه وه نو دا د نبی کریم صلی الله علیه و آله په خدمت کي حاضره سوه او د دې په اړه یې عرض وکړ نو نبی کریم صلی الله علیه و آله د هغه نکاح ور رد کړه او په ابن ماجة کي یو روایت دی چي د هغې د پلار تر لاسو نکاح .

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۹۴/۹، رقم: ۵۱۳۸، وابن ماجة ۶۰۲/۱، رقم: ۱۸۷۳.

د رسول الله صلی الله علیه و آله سره د نکاح پر وخت د حضرت عائشې رضی الله عنها عمر

﴿۲۹۹۶﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَزَوَّجَهَا وَهِيَ بِنْتُ سَبْعِ

د بي بي عائشې رضی الله عنها څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله د هغې سره نکاح وکړه کوم وخت چي د

سِنِينَ وَزُفْتُ إِلَيْهِ وَهِيَ بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ وَلَعُبَهَا مَعَهَا وَمَاتَ عَنْهَا وَهِيَ بِنْتُ ثَمَانَ عَشْرَةَ. رواه مسلم .

هغې عمر اووه کاله وو کوم وخت چي هغه د نهو کالو سوه نو د رسول الله صلی الله علیه و آله وکور ته ولېږل سوه او د هغې سره د بازی شيان وه او کوم وخت چي رسول الله صلی الله علیه و آله ور څخه وفات سو هغه وخت د دې عمر د اتلسو کلو وو . (مسلم).

تخریج: مسلم فی الصحیح ۱۰۳۹۱۲، رقم: ۷۱-۱۴۲۲.

تشریح دغه حدیث شریف د بی بی عائشې رضی اللہ عنہا د ژوندي درې مهم اړخه او د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم سره د هغې د ملګرتیا وخت څرګندوي، د اوو کالو په عمر کې بی بی عائشه رضی اللہ عنہا د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په زوجیت کې راغلل او د نهه کالو په عمر کې په رخصت کېدو سره د نبوت کورنۍ ته راغلل او د نهه کالو د ملګرتیا څخه وروسته یوازې د اتلس کالو په عمر وه چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د دنیا څخه تشریف یووړ.

د نهه کالو عمر د کوچنیوالي عمر وي دا وجه ده چې بی بی عائشې رضی اللہ عنہا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ته تشریف راوړ نو د هغې سره د لوبو شیانو یعنې ناوکی وې چې په عامه توګه سره د کوچنیانو تر ټولو شیان محبوب شیان دي، په یوه حدیث کې راغلي دي چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم هغه ناوکی ته وکتل نو پر هغه یې د ناخوښۍ اظهار ونه کړ، ددې څخه معلومه سوه چې د ناوکیو جوړول جائز دي او د کوچنیانو په ناوکیو لوبې کول مباح دي، ددې وجه علماؤ دا لیکلې ده چې په ناوکیو سره لوبې کول په اصل کې د کوچنیانو لپاره یو سبق هم دی چې په هغه سره د هغوی روزنه، ګڼل او د کور د اصطلاح او انتظام تربیت تر لاسه کېږي، او بیا په دې اړه یو احتمال دا هم دی چې دا واقعه د هجرت د ابتداء ده او تر هغه وخته پورې د عکس حرمت نازل سوی نه وو، ځیني علماء وایي چې بی بی عائشې رضي الله عنها د ځان سره ناوکی راوړې وې نو په هغو کې صورتونه جوړ سوي نه وه کوم چې په عکسونو کې وي او حرام دي بلکه په جامو کې په نغبتلو سره بېله د شکل او صورت څخه داسې شیان جوړ سوي وه.

الفصل الثانی (دوهم فصل)

د کم عمره انجلۍ نکاح دولي د اجازې پرته نه کیږي

﴿۲۹۹﴾: عَنْ أَبِي مُوسَى أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيِّ.

رواه احمد والترمذي و ابوداؤد وابن ماجه والدارمي.

د حضرت ابو موسی رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل: د ولي (سرپرست) د اجازت څخه ماسېوانکاح نه صحیح کیږي. (احمد ترمذي ابوداؤد ابن ماجه دارمي)

تخریج: احمد فی المسند ۳۹۴۱۴، ابوداؤد فی السنن ۵۶۸۱۲، رقم: ۲۰۸۵، والترمذي فی السنن ۱۳۴۰۷، رقم: ۱۱۰۱، وابن ماجه فی السنن ۶۰۵۱۱، رقم: ۱۸۸۱، والدارمي ۱۸۵۱۲، رقم: ۲۱۸۳.

تشریح: د حنفیه په نزد د دغه حدیث تعلق د نابالغي او غیر عاقلې سره دی یعنې د کم عمره انجونو او لیونۍ نکاح د هغه د ولي د اجازې څخه پرته نه کیږي، امام شافعي او امام احمد رحمۃ الله علیهما د حدیث پر ظاهري الفاظو باندي عمل کړی دی هغوی وایي چي نکاح هغه وخت صحیح کیږي کله چي ولي عقد وکړي او د بنځو په عبارت سره نکاح نه منعقد کیږي. علامه سیوطي رحمۃ الله علیه وایي چي په دغه حدیث کي پر نابالغه او غیر عاقله باندي د محمول نه منلو بلکه د مطلق په صورت کي جمهور علماء د صحت پر نفي باندي د امام ابو حنیفه رحمۃ الله علیه پر نفي کمال باندي محمول کړې ده.

﴿۲۹۹۸﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَيُّهَا امْرَأَةُ

د بي بي عائشې رضی الله عنها څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمايل: کومه بنځه چي خپله نکاح د

نَكَحَتْ نَفْسَهَا بِغَيْرِ إِذْنٍ وَلِيَّهَا فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ فَنِكَاحُهَا

خپل ولي (سرپرست) د اجازت څخه ماسپوا وکړي د هغې نکاح باطله ده د هغې نکاح

بَاطِلٌ فَإِنْ دَخَلَ بِهَا فَلَهَا الْمَهْرُ بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْ فَرْجِهَا فَإِنْ اشْتَجَرُوا

باطله ده د هغې نکاح باطله ده بیا که د هغې خاوند د دې سره همبستري وکړي نو د هغې د شرمگاه څخه د فائدي د اخیستلو مهر پر خاوند واجب دی او که د یوې بنځي په ولایت

فَالسُّلْطَانُ وَلِيُّ مَنْ لَا وَلِيَ لَهُ. رواه احمد والترمذي وابوداؤد وابن ماجه

والدارمي.

(سرپرستي) کي اختلاف وي نو د هغې بنځي ولي باچا (د وخت) دی که څوک ولي ونه لري. (احمد ترمذي ابوداؤد ابن ماجه دارمي).

تخریج: احمد في المسند ۶۶۱۶، وابوداؤد في السنن ۵۶۶۱۲، رقم: ۲۰۸۳، والترمذي في السنن ۱۳۰۷، رقم: ۱۱۰۲، وابن ماجه في السنن ۶۰۵۱۱، رقم: ۱۸۷۹، والدارمي ۱۸۵۱۲، رقم: ۲۱۸۴.

تشریح: د هغه نکاح باطله ده، دا الفاظ رسول الله صلی الله علیه و آله درې واره وفرمايل، یعنې ددې مطلب دادی چي د ولي د اجازې څخه پرته کېدونکي نکاح باندي خبردار دی، او ددې تاکید یې وکړ چي نکاح د ولي د اجازې او خوښي ته بنيادي درجه ترلاسه ده، همدارنگه دغه حدیث او داسي

نور حدیثونه ددغه ارشاد (الایم احق بنفسها من ولیها) یعنی دایم نکاح دي نه کيږي ترڅو چي هغه حکم تر لاسه نه کړلای، دا معارض او ټکر دي ځکه د خنیفه له خوا ددغه حدیث تاویل دا کيږي چي دلته مراد دادی چي کومه ښځه د ولي د اجازې څخه پرته د غیر سیال سره نکاح وکړي نو د هغې نکاح باطل ده یا دا چي د کم عمره انجلۍ یا د مینزي د مکاتبه د خپل ولي د اجازې څخه پرته نکاح وکړي نو د هغې نکاح به باطل وي.

ددې څخه پرته دا خبره هم باید په ذهن کي وي چي دغه حدیث او ددې څخه مخکي حدیث دواړه په فني توګه سره ددې درجي نه دي چي دا د یو مذهب خلاف د دلیل په توګه اختیار کړل سي ځکه ددغه دواړو حدیثو په صحیح کېدو کي محدثینو کلام کړی دی.

د حدیث د آخري جملې مطلب دادی چي کله د یو ښځي ولي په خپلو کي اختلاف او نزاع کوي او پر یو فیصله باندي نه متفق کيږي نو هغوی ټول کالعدم دي او په دغه صورت کي د ولایت حق د وخت پاچا ته دی کنه دا خو معلومه ده چي د ولي په موجودتیا کي پاچا ته د ولایت حق نه سته.

بېله شاهدانو نکاح نه صحیح کيږي

﴿۲۹۹۹﴾: وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْبَغَايَا اللَّاتِي يُنْكَحْنَ أَنْفُسَهُنَّ بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ. والاصح انه موقوف على ابن عباس. رواه الترمذي

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: که ښځي بېله شاهدانو نکاح وکړه نو هغوی زنا کوی د ترمذي بیان دی دا حدیث په ابن عباس موقوف دی (یعني د هغه قول دی). (ترمذي)

تخریج: الترمذي في السنن ۴۱۱۳، رقم: ۱۱۰۲.

تشریح: د نکاح صحیح کېدو یو شرط دادی چي دوه شاهدان وټاکل سي، ددغه حدیث څخه دا ثابتيږي چي بېله شاهدانو نکاح نه صحیح کيږي د ټولو امامانو دا مذهب دی او د صحابه کرامو او تابعینو څخه هم دا نقل سوي دي.

د ښځي سکوت دهغې رضاده

﴿۳۰۰۰﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْيَتِيمَةُ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: دپیغلو انجونو سره د

تُسْتَأْمَرُ فِي نَفْسِهَا فَإِنْ صَمَتَتْ فَهُوَ إِذْنُهَا وَإِنْ أَبَتْ فَلَا جَوَازَ عَلَيْهَا . رواه

الترمذي و ابوداؤد والنسائي ورواه الدارمي عن ابي موسى .

نکاح په معامله کي اجازت واخلئ (که د پوښتني کولو څخه وروسته) که چپه خوله پاته سوه نو د دې د لوري څخه د اجازت ورکول گڼل کيږي او که انکار يې وکړ نو په هغې باندي جبر کول پکار نه دی . (ترمذي ابوداؤد نسائي په دارمي کي د ابو موسی څخه).

تخريج: ابوداؤد في السنن ۵۷۳\۲، رقم: ۲۰۹۳، والترمذي في السنن ۴۱۷\۳، رقم: ۱۱۰۹، والنسائي ۱۶، رقم: ۸۷، رقم: ۳۲۷۰.

تشریح: د واده معامله د انساني ژوند يو لوی او ارزښتناک پړاو دی، په دغه پړاو کي د زوجينو د خوښۍ د خواش خلاف د مور او پلار او د ولي يو فيصله او په هغه کي د ادنا درجې کوتاهي او ناپوهي د زوجينو (ښځي او خاوند) ټول ژوند جهنم جوړوي، ځکه شريعت هر بالغ ته که سړی وي او که ښځه دا حق ورکړی دی چي هغه په دغه پړاو کي خپل خوښه او د خپل خوښۍ او ناخوښي پوره پوره اظهار وکړي، په خاصه توگه د ښځو په باره کي د هغوی مور او پلار او ولي باندي زيات زور اچول سوی دی چي هغوی په دغه معامله کي د خپل ذاتي خوښۍ او ناخوښۍ مدار ونه گرځوي بلکه ښځي ته خپله د فکر کولو موقع ورکړل سي او د هغې اجازه او خوښه دي اصله فيصله وگڼل سي او بيا د هغې د اجازې په باره کي دا انساني هم ورکړل سوې ده که ښځه د شرم او حياء په وجه د خپل اجازې او خوښۍ اظهار په ژبه نه سي کولای نو د هغې پټه خوله والی د هغې اجازه گڼل کيږي .

مگر دا خبره بايد په ذهن کي وي چي د ښځي سکوت د هغې د اجازې قائم مقام کېدل يوازي د هغه ولي په حق کي دی يعنې ښځه که د خپل ولي د اجازې پر وخت پټه خوله سي نو د هغې دغه پټه خوله والی د هغې اجازه گڼل کيږي او که د ولي څخه پرته بل څوک اجازه وغواړي نو په دغه صورت کي به د ښځي لپاره دا ضروري وي چي هغه په ژبه سره اجازه ورکړي .

د غلام نکاح د بادار د اجازې پرته نه صحيح کيږي

﴿۳۰۰۱﴾: وَعَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَيُّمَا عَبْدٍ تَزَوَّجَ

بِغَيْرِ إِذْنِ سَيِّدِهِ فَهُوَ عَاهِرٌ . رواه الترمذي و ابوداؤد و الدارمي .

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایيل: کوم غلام چې د خپل مالک د اجازې څخه پرته نکاح وکړي هغه زاني (زنا کاره) دی. (ترمذي ابو داؤد دارمي)

تخريج: ابو داود في السنن ۵۶۳/۲، رقم: ۲۰۷۸، والترمذي ۴۱۹۸۳، رقم: ۱۱۱۱، والدارمي ۲۰۳۸۲، رقم: ۲۲۳۳.

تشریح مطلب دادی چې د مملوک نکاح د مالک د اجازې څخه پرته نه صحیح کیږي که چیري یو مملوک د خپل مالک د اجازې څخه پرته نکاح وکړي او د هغه نکاح څخه وروسته د منکوحې سره کوروالي وکړي نو دا کار به حرام وي او هغه ته به زنا کار ویل کیږي، د امام شافعي او امام احمد رحمه الله عليهما دا مذهب دی چې د غلام نکاح د هغه د بادار د اجازې څخه پرته جائز نه ده او د نکاح څخه وروسته که بادار اجازه ورکړي نو بیا هم هغه عقد نه صحیح کیږي، د امام ابو حنیفه رحمته الله علیه مذهب دادی چې د بادار د اجازې څخه پرته نکاح صحیح کیږي مگر د هغه نافذ کېدل یعنې صحیح کېدل د بادار پر اجازه موقوف دی کله چې بادار اجازه ورکړي نو نکاح به صحیح سي لکه څرنګه چې د فضولي د نکاح حکم دی.

الفصل الثالث (دریم فصل)

بالغه د خپل نکاح په اړه خودمختار ده

﴿۲۰۰۲﴾: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ جَارِيَةً بَكَرًا أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَتْ أَنَّ أَبَاهَا زَوَّجَهَا وَهِيَ كَارِهَةٌ فَخَيَّرَهَا النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم. رواه ابو داؤد.

د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې یو پیغلې انجلۍ د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کي حاضرېده او عرض یې وکړ چې د هغې پلار دا پېل نکاح ورکړې ده او په دغه نکاح باندي دا راضي نه وه نو نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم هغې ته د نکاح د فسخ کولو اختیار ورکړ. (ابو داؤد).

تخريج: سنن ابی داود ۵۷۶۱۲، رقم: ۲۰۹۶.

تشریح د دغه حدیث شریف څخه معلومه سوه چې ولي ته دا حق نه سته چې هغه د نکاح په اړه پر بنځه زور وکړي که څه هم هغه باکړوي او ولي پلار، نیکه یا بل څوک قریب وي، دا د حنفیه مذهب دی.

په دغه مسئله کي امام شافعي رحمته الله علیه مخالف دی هغه فرمایي چې کومه بنځه پیغلې نه وي که څه هم هغه نابالغه وي نو ولي ته د هغې د نکاح په باره کي پر هغې د زور کولو حق نه سته مگر

کومه ښځه چې پېغله وي نو د نکاح کولو اختیار ولي ته حاصل دی .
د بالغې نکاح ولي ته کول مستحب دي

﴿۲۰۰۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُزَوِّجُ الْمَرْأَةَ الْمَرْأَةَ وَلَا تُزَوِّجُ الْمَرْأَةَ نَفْسَهَا فَإِنَّ الزَّانِيَةَ هِيَ الَّتِي تُزَوِّجُ نَفْسَهَا .
 رواه ابن ماجه .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله صلی الله علیه و فرمای : هيڅ يوه ښځه دي د يوې ښځې نکاح نه کوي او نه دي يوه ښځه په خپل اختيار سره نکاح کوي ځکه چې هره ښځه خپله نکاح کوي هغه زنا کاره ده . (ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۶۰۶۱، رقم: ۱۸۸۲.

تشریح: ښځه دي د ښځې نکاح نه کوي، د حنفیه په نزد د دغه منع تعلق يا خو د هغه ښځې سره دی چې هغې ته د ولایت حق حاصل نه وي يا دغه نهې پر تنزيهي باندي محمول ده ، که څه هم بالغې ته دا اختيار حاصل دی چې هغه خپله نکاح د خپل ولي د اجازې څخه پرته خپله وکړي يا بل څوک خپل وکیل جوړ کړي مگر د هغې لپاره دا مستحب دي چې هغه دخپل نکاح په اړه خپل ولي ته ځان وسپاري که د يوې ښځې ولي موجود وي نو د هغه ښځې نکاح هغه ته سپارل مستحب دي او دا خبره هم مخکي بيان سوې ده که د يو چا ولي نه وي نو بيا د هغې ولي قاضي دی . د دغه حديث شريف خلاصه داده چې غوره او مناسب خبره داده چې د کومې ښځې ولي موجود وي نو بله ښځه دي د هغې نکاح نه کوي بلکه هغه ولي دي د هغې نکاح وکړي او که چيرې ولي نه وي نو بيا قاضي ته دا حق دی چې د هغې نکاح وکړي .

نه دي ښځه په خپله خپل نکاح کوي : د حنفیه په نزد د دغه منع مراد دادی چې هيڅ ښځه دي بېله شاهدانو او غير سيال سره خپله نکاح نه کوي ، او دامام شافعي رحمته الله علیه په نزد مراد دادی چې هيڅ ښځه دي د خپل ولي څخه پرته خپله نکاح نه کوي همدارنگه د حديث د آخري جملې مطلب د حنفیه په نزد دادی چې کومه ښځه د هغه خاوند سره کوروالي وکړي چې هغې بېله شاهدانو او غير سيال سره نکاح کړې وي نو د هغې کوروالي به د زنا په حکم کي وي ، او دامام شافعي رحمته الله علیه په نزد مطلب دادی چې کومه ښځه د خپل ولي څخه پرته نکاح وکړي نو هغه چې

کله د خپل خاوند سره کوروالي کوي نو هغه زنا کوي ، د امام شافعي رحمته الله علیه په نزد څرنگه چې یو ښځي ته د بلي ښځي د عقد کولو ولایت حاصل نه دی همدارنگه هیڅ یو ښځي ته د خپل عقد نکاح کولو اختیار نه سته د شوافع په نزد د ښځو په عقد سره نکاح نه صحیح کیږي .

پر پلار د اولاد حقوق

﴿۳۰۰۴﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ وَابْنِ عَبَّاسٍ قَالَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابو سعید رضی الله عنه او ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و فرمای :

وَسَلَّمَ مَنْ وَلَدَ لَهُ وَلَدٌ فَلْيُحْسِنِ اسْمَهُ وَأَدَبُهُ فَإِذَا بَلَغَ فَلْيُزَوِّجْهُ فَإِنْ بَلَغَ وَلَمْ يُزَوِّجْهُ فَأَصَابَ إِيَّاهُ إِنْثَاءٌ فَإِنَّهُ عَلَى أَبِيهِ .

د کوم سړي چې بچی پیدا سي نو ښه نوم دي پر کښېږدي او ادب دي ورزده کړي کله چې هغه بالغ سي نو نکاح دي وروکړي که د بالغ کېدو سره یې د هغه نکاح ونه کړه او هلک په گناه کي مبتلا سو نو د هغه گناه پر پلار ده . (بیهقي) .

تخریج: البیهقي فی شعب الایمان باب فی حقوق الاولاد والاهلین، رقم: ۸۶۶۶.

تشریح: د نیکی ټولني حقیقي بنیاد هغه نوی ذهن دی چې د خپل مور او پلار او سرپرست د روزني په غېږ کي د اعمالو او کردار بنیادي روزنه ترلاسه کړي ، که چیري دغه روزنه نه وي نو د کائنات انساني هره طبقه به خطرناکو خرابیو څخه متاثره وي ځکه چې مخته په تللو سره دغه نوی ذهن د ټولني یو فعال جز گرځي او د هغه یو یو فعل او عمل خپل اثرات پیدا کوي .

په نن زمانه کي د فحاشۍ او بې حیایی او د جنسي خواهشاتو تر ټولو لوی سبب دادی چې کوم نسلونه مخته راځي هغوی د اعمالو او کردار او عقیدې د دغه بنیادي روزني څخه محروم وي کوم چې د مور او پلار په غېږ کي تر لاسه کېدل پکار دي ځکه دا حدیث دغه ارزښتناکه نقطې ته خبردار کوی او مور او پلار د خپل فریضې څخه خبروي چې کله د هغوی کوچنی پیدا سي نو مخکي دي د هغه ښه نوم کښېږدي ځکه چې ښه نوم پر ټول ژوند باندي ښه اثرات مرتب کوي بیا چې کله هغه په هوش کي سي نو د هغه تعلیم او روزني ته دي توجه ورکړي په دې توگه چې هغه ته دي د دین تعلیم ورکړي ، د اسلامي احکامو او ادبونو څخه دي یې خبر کړي او هغه دي د ژوند د لوړو اصولو او ښو طریقو په غالب کي واچوي چې تر ټولو مخکي د

هغه زړه او د ماغ د نیکۍ او بدۍ امتیاز و پیژني او بیا د هغه کردار د هغه پختګۍ حامل سي چي د ژوند پر هر ه لاره باندي هغه نیکۍ او خیر ته بوځي .

کله چي د تعلیم او روزني دغه مرحله تېره سي او هغه هلک بالغ سي نو ددې څخه وروسته د مور او پلار لویه فریضه داده چي د هغه هلک واده ته سمدستي متوجه سي چي د مجرد ژوند په وجه د جنسي جذباتو د مغلوبیت ښکار نه سي ، ددغه فریضې د ارزښت ښوولو او ددې خبري د تاکید لپاره د زجر او تهدید په توګه دا فرمايل سوي دي ګه یو سړی د خپل بالغ هلک واده ونه کړي او هغه هلک د انجونو د بې لارۍ ښکار سي او په بدیو کي اخته سي نو د هغه ګناه به پر پلار وي په دې باره کي د غلام او مینزي هم دغه حکم دی کوم چي د زوی حکم دی .

د انجلۍ پر بالغ کېدو باندي دهغې نکاح وکړئ

﴿۳۰۰۵﴾: وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

د حضرت عمر بن خطاب رضی الله عنه او د انس بن مالک رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي التَّوْرَةِ مَكْتُوبٌ مَنْ بَلَغَتْ ابْنَتُهُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً وَلَمْ

و فرمايل : په تورات کي لیکلی دی چي د کوم سړی لور چي د دولسو کلو سوه او هغې ته نکاح

يُزَوِّجَهَا فَأَصَابَتْ إِثْمًا فَأَيْمُنْ ذَلِكَ عَلَيْهِ . رواها البيهقي في "شعب الإيمان"

وړ و نه کړي او دهغې څخه ګناه وسوه نو پلار به یې هم پکښي شریک وي . دواړه حدیثونه بیهقي په شعب الایمان کي روایت کړی دي .

تخریج : البيهقي في شعب الإيمان ، رقم : ۸۶۷۰ .

=====

بَابُ اَعْلَانِ النِّكَاحِ وَالْخُطْبَةِ وَالشَّرْطِ

(د نکاح د اعلان، خطبې او شرط بیان)

د نکاح اعلان کول مسح دی، فرمایل سوي دي چي د نکاح اعلان کوي که څه هم د دریا په وهلو سره وي، د دریا وهلو په اړه د علماؤ اختلافي اقوال دي ځيني حضرات وايي چي دریا وهل حرام دي يا مکروه دي او ځيني ورته مطلق مباح ويلي دي، صحيح خبره داده چي پر ځينو موقعو باندې لکه د اختر په ورځ، د یو معزز مسافر او مېلمه د راتلو پر وخت او د نکاح په وخت کي د دریا وهل مباح دي. او ددې څخه پرته په بل هیڅ وخت او موقع باندې دریا وهل روانه دي خطبه: علماء کرام وايي چي دغه لفظ د خ په پېښ سره صحيح دی او د ځاء په زېر سره يې هم صحيح ورته ويلي دي، په دواړو کي فرق دادی چي د خطبه معنی د نکاح د پیغام لېږلو هم کیدای سي مگر صحيح خبره داده چي دلته د خطبې څخه مراد هغه خطبه ده کوم چي د نکاح پر وخت ويل کيږي.

د حنفیه په نزد د نکاح پر وخت خطبه ويل سنت ده او د شوافع په نزد هم سنت ده مگر د هغوی په نزد یوازې د عقد نکاح په وخت کي نه بلکه د هر عقد په وخت کي مثلاً شراء، بيع او داسي نورو کي هم خطبه ويل سنت ده.

د واده مراسم او بدعتونه

د شرط څخه مراد هغه شرطونه دي کوم چي په نکاح کي ذکر کيږي که هغه فاسده وي يا صحيحه وي.

داد مسلمانانو بدبختي ده چي د نکاح په ډول پاکه معامله هم د کافرانو د ناپاکه مراسمو او رواجونو څخه خوندي نه ده بلکه حقیقت دادی چي ددغه هیواد غیر شرعي مراسم چي په کوم کثرت سره د مسلمانانو د واده په اړه رواج سوي دي نو هغه د نکاح اسلامي او سنت طریقه بالکل له منځه وړې ده او اوس چي څومره مراسم رواج دي يا مخکي رواج وه د هغه ټولو احاطه کول هم ناممکن سوي دي بیا هم دلته ضروري ده چي د یو مراسمو او بدعتونو ذکر وکړل سي چي د هغو څخه د ساتني هڅه وکړل سي.

حرام سازونه او د مزامير استعمال، غزلي ويل، او داسي نور ناروا کارونه کوي او د کور په اړه غیر معمولي او د اسراف تر حد پوري بنائسته کول لکه دېوالونه په ټوکرانو پوښل، پر

آس سپرلي کول، د ورا په وړلو سره بېله ضرورت په ښار کي گرځېدل، زوم د ښار او کلي څخه زیارتو ته بېول او هلته نذرانه ورکول او بیا په ورا کي گډون کول د ډول او سورنا سره او د ښځو په محفل کي گډون کول، د اورد لوبې په ذریعه خپل مال ضائع کول دغه ټول شيان خراب او حرام دي.

همدارنگه هغه شيان هم حرام دي کوم چي د نکاح په مجلس کي مستور شيان ښکاره کول د زوم پر رېښمين ځای باندي کښېنول، د سرو او سپينو زرو په لوبو کي خوراک کول د زوم او د خسرگنۍ د حد څخه زیات تعريف او توصيف کول او د هغوی په بې ځايه خدمت کي داسي خبري بيانول چي هغه بالکل درواغ وي.

همدارنگه دغه شيان هم حرام دي چي زوم رېښميني جامې واغوندي (د رېښمينو جامو اغوستل د واده څخه پرته هم د نارينوو لپاره حرام دي)، د زوم د سر څخه د لنگۍ ايستل کول او د ناوې پر سر اېښودل، د ناوې او زوم شاوخوا اووه واره گرځېدل، د پردیو ښځو لپاره زوم ته راتلل او هغه ته لاس ورکول يا د هغه پزه او غوږ نېول او د هغه سره د بې حیايۍ خبري کول، د زوم گوتمۍ د شېدو په ذریعه په ښځه پرېول، په زوم باندي بوره او شېدې څېښل او د مصريو کڼد د ناوې پر سر اېښودل او زوم ته ويل چي دا په خوله پورته کړه، او کله چي ناوې او زوم يو ځای سي نو د ښځو د هغوی څخه چاپېره کېدل دا ټول شيان بدعت او حرام دي چي د شريعت او سنت سره هيڅ تعلق نه لري او د دغه کارو څخه ځان ساتل ډېر ضروري دي.

الفصل الأول (لومړی فصل)

د نکاح پر وخت دریاو هل جائز ده

﴿۲۰۰۶﴾: عَنْ الرَّبِيعِ بِنْتِ مُعَوِذِ بْنِ عَفْرَاءَ قَالَتْ جَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د بي بي ربیع بنت معوذ بن عفراء څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ په هغه زمانه کي چي

وَسَلَّمَ فَدَخَلَ حِينَ بُنِيَ عَلَيَّ فَجَلَسَ عَلَيَّ فِرَاشِي كَمَا جَلَسَ مِنِّي فَجَعَلَتْ

زه د خپل خاوند کور ته د نکاح وروسته راغلم زموږ کور ته تشریف راوړ او زما پر بستره داسي کښيناستی لکه څرنگه چي ته زما پر بستره ناست یې (دا خبره ربیع و حضرت خالد بن

جُوَيْرِيَاتُ لَنَا يَضْرِبْنَ بِالْأُفِّ وَيَنْدُبْنَ مَنْ قُتِلَ مِنْ آبَائِي يَوْمَ بَدْرٍ إِذْ قَالَتْ

ذکوان ته وکړه) په کور کي چي کومي انجونې موجودي وي هغوی درېې وهلې او زموږ په مشرانو کي چي کوم خلک د بدر په غزا کي شهيدان سوی وو د هغوی ښه والي يې بيانول پيل

إِحْدَاهُنَّ وَفِينَا نَبِيٌّ يَعْلَمُ مَا فِي غَدٍ فَقَالَ دَعِيَ هَذِهِ وَقُولِي بِالَّذِي كُنْتُ تَقُولِينَ . رواه البخاري

کړل په هغوی کي یوې انجلۍ دا هم وویل: چي په موږ کي داسي نبي دی چي د سبا خبره ورته معلومه ده. د دې په اورېدو سره نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: دا خبره پرېږده هغه څه وایه چي وړاندي دي ویل. (بخاري).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۰۲۱۹، رقم: ۵۱۴۷.

تشریح: عفراء د حضرت معوذ ﷺ د مور نوم دی، حضرت معوذ ﷺ د لوړي مرتبې صحابي دی چي د بدر په غزا کي د حق د جنډې د جنگ په ډگر کي پورته کولو سره يې د شهادت جام تر لاسه کړی او د اسلام په تاریخ کي د هغه عظیم شخصیت دی چي د خپل ورور معاذ ﷺ په ملګرتيا کي يې د بدر په غزا کي ابو جهل لعین قتل کړی وو. د کوچنیو انجو څخه د انصارو هغه کوچنۍ انجونې مراد دي چي کم عمره وي او د بلوغ حد ته رسيدلي نه وي.

اکمل الدين رحمه الله وايي چي دا حديث ددې دليل دی چي د نکاح پر وخت او د واده د شپې تېرولو د اعلان لپاره دریا وهل جائز دي، او بيا ځيني علماء په دغه جواز کي ختنه (سنت کېدل)، اخترونه او د مسافر د راتګ او د خوشحالي په مراسمو کي د دوستانو اجتماع او ملګرتيا هم شامله کړې ده يعني د نکاح په ډول په دغه صورتو کي هم د دریا وهل جائز دي مګر دا خبره دي په ذهن کي وي چي د دریا څخه مراد هغه دریا ده چي د هغې سره شرنګ کونکي شيان نه وي ځکه چي د شرنګ لرونکي دریا وهل په اتفاق سره مکروه دي.

د حديث د آخري جملې مطلب دادی چي هغه وخت کوچنیو انجونو د خپلو پلرونو او نیکونو د میرانې کارنامي او د حق په لاره کي د هغوی د قربان کېدو د شجاعت سندري ويلې نو په دغه وخت کي یوې کوچنۍ انجلۍ چي د عقائدو د نازکو اړخونو څخه ناخبره وه د رسول الله ﷺ په صفت کي دا وویل چي زموږ په مینځ کي هغه نبي موجود دی چي هغه په دې پوهیږي چي په سبا ورځ کي به څه کېږي، ددې په اورېدو سره رسول الله ﷺ هغه ددې څخه منع کړه ځکه په

دې کي رسول الله ﷺ ته د علم غیب نسبت وو او څرگنده ده چې رسول الله ﷺ دا څرنگه زغملای سي ځکه چې د عقائدو واضحه مسئله ده چې د غیب په خبرو د الله تعالی څخه پرته بل هیڅوک نه پوهیږي، مگر دا بېله خبره ده چې د غیب کومي خبري الله تعالی خپلو رسولانو ته منکشف کوي دغه حدیث شریف ددې دلیل هم دی چې په کومو اشعارو کي د شریعت او عقائدو خلاف خبره نه وي او فحش او درواغ پکښي شامل نه وي نو دهغو ویل او اورېدل جائز دي.

﴿۲۰۰۷﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ زَفَّتْ امْرَأَةً إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ مَا كَانَ مَعَكُمْ لَهُوَ فَإِنَّ الْأَنْصَارَ يُعْجِبُهُمُ اللَّهُ. رواه البخاري

د بي بي عائشې ؓ څخه روايت دی چې په انصارو کي د يوه سړي نکاح د يوې ښځې سره وسوه نبي کریم ﷺ ورته وفرمايل: چې ستاسو سره لوبه (درېې او غزلي ويل) نسته د انصارو خو غزلي ويل خوښ دي. (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۲۵۹، رقم: ۵۱۶۲.

د شوال په میاشت کي نکاح کول مستحب دي

﴿۲۰۰۸﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ تَزَوَّجَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي شَوَّالٍ وَبَنَى بِي فِي شَوَّالٍ فَأَيُّ نِسَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَانَ أَحْظَى عِنْدَهُ مِنِّي. رواه مسلم

د بي بي عائشې ؓ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ زما سره په شوال کي نکاح وکړه او درې کاله وروسته په شوال کي يې زه کور ته راوستم بيا د رسول الله ﷺ په بي بي گانو کي زما څخه زياته خوش نصيبه څوک ده (يعني د دوو اخترو په مينځ کي واده کول بايد بد ونه گڼل سي). مسلم

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۰۳۹۱۲، رقم: ۷۳-۱۴۲۳.

تشریح ددغه حدیث شریف څخه معلومه سوه چې ځيني جاهل خلک د شوال په میاشت کي واده کول منحوس گڼي دا بالکل غلطه خبره ده بلکه په دغه میاشت کي واده کول يا دناوي خپل کور ته راوستل مستحب دي، په عربو کي هم د جاهليت د زمانې د خلکو دا عقیده وه چې د شوال په میاشت کي نکاح کول او دناوي کور ته راوستل به يې بد گڼل، ددغه غلطې عقیدې په رد کي بي بي عائشې ؓ دا خبره وکړه که چيري د شوال په میاشت کي په واده کولو کي منحوس

والی وای نو زما واده زما په اړه منحوس ولي نه سو حال دا چي د شوال په میاشت کي زما نکاح وسوه او د شوال په میاشت کي زه په رخصت کېدو سره د رسول الله ﷺ کور ته راغلم او په دې خبره هر څوک خبر دي چي د رسول الله ﷺ په بیبيانو مبارکانو کي کومه خوشبختي او مینه چي د بي بي عائشې رضی الله عنها په برخه سول هغه بل هیڅ بي بي ته حاصله نه وه .

د مهر ادا کولو تاکید

﴿۳۰۰۹﴾: وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحَقُّ الشُّرُوطِ أَنْ تُوفُوا بِهِ مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ . متفق عليه

د حضرت عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایيل : په هغه شرطونو کي چي د هغې پوره کول ډېر ضروري دی یو شرط دادي چي د هغې په ذریعه تاسو د ځان لپاره د بنځو شرمگاوي حلال کړي دي (يعني مهر ولور) . (بخاري)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۱۷/۹، رقم: ۵۱۵۱، ومسلم ۱۰۳۵۱۲، رقم: ۶۳-۱۴۱۸.

تشریح: تر ټولو مهم شرط څخه مراد د هغې مهر دی او یا د بنځي ټول هغه حقوق مراد دي کوم چي د خاوند پر ذمه وي، د حدیث خلاصه داده چي تاسو د خپلو بنځو مهر ادا کوئ د هغو د خوراک او څېښاک مصرف ورکوئ هغو ته د اوسیدو لپاره سرای او د ژوند نور ضروریات د خپل توان سره سم پوره کوئ ، او د هغوی سره خپل ژوند داسي د ښه چلن او مینې محبت په اندازه سره تېروی کوم چي د یو باوقار او شریف انسان د شان سره سم وي .

اوس پاته سوه دا خبره چي دغه شیانو ته شرط ولي ويل سوي دي نو ددې واقعه داسي ده چي کله یو سړی د یو ښځي سره نکاح کوي نو د هغه د ذهن او تصور په هراړخ کي دا قصد وي چي هغه کومه ښځه د خپل بي بي په جوړولو سره خپل کور ته راولي نو د هغې د ټولو حقوقو ادا کول به په پوره توګه سره کوي او بیا هغه د هغې حقوق د ادا کولو التزام هم کوي نو د هغه دغه قصد او بیا د هغه التزام پر دې خبره دلالت کوي چي هغه ددغه حقوقو د ادا کولو شرط کړی دی .

د بل منسوبې ښځي ته پیغام مه استوی

﴿۳۰۱۰﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَخْطُبُ الرَّجُلُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ حَتَّى يَنْكِحَ أَوْ يَتْرُكَ . متفق عليه.

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل : هيڅوک دي د بل سړی د نکاح پر پیغام خپل پیغام نه ورکوي ترڅو پوري چې هغه نکاح و نه کړي يا يې د نکاح خيال پر مخ نه وي پرېښی . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۹۹/۹، رقم: ۵۱۴۴، ومسلم ۱۰۳۳/۲، رقم: ۵۲-۱۴۱۳.

تشریح: د يو چا منسوبې ته د نکاح د پیغام استولو منع په هغه صورت کي ده کله چې د هغه دواړو د واده معامله تقريباً فيصله سوې وي يعنې انجلۍ او هلک دواړه راضي سوي وي او مهر ټاکل سوی وي نو په دغه صورت کي بل چا ته جائز نه دي چې هغه د خپل ځان لپاره د نکاح پیغام ور واستوي او که بل څوک د دغه ممانعت سر پرته د يو چا منسوبې ته د نکاح پیغام واستوي او د هغه اول سړي د اجازې څخه پرته نکاح وکړي نو دغه نکاح خو صحيح کيږي مگر دغه دوهم سړی (د اول سړي د منسوبې سره يې نکاح کړې ده) گناه کار به وي .

بنځه دي د خپل خوا هس پوره کولو لپاره د بلي بنځي د طلاق سبب نه جوړيږي

﴿۲۰۱۱﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَسْأَلُ الْمَرْأَةُ

طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَسْتَفْرِغَ صَحْفَتَهَا وَلَتَنْكُحَ فَإِنَّ لَهَا مَا قَدَّرَ لَهَا . متفق عليه .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل : هيڅ يوه بنځه دي د خپل (دیني) خور د طلاق خوا هس نه کوي چې د هغې پياله خالي کړي (يعنې هغه بې . خاونده کړي) او په خپله د هغې د خاوند سره نکاح وکړي ځکه څه چې د هغې لپاره ټاکل سوي دي د هغې لپاره دي . بخاري او مسلم .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۹۴/۱۱، رقم: ۶۶۰۱، ومسلم ۱۰۳۳/۲، رقم: ۵۲-۱۴۱۲.

د لغاتو حل: صحفتها: انا، كالقصعة المبسوطة. (لکه کاسه يو لونی).

تشریح: د مثال په توگه زید واده کړی دی او خالده د هغه د بنځي نوم دی اوس زید د يو بلي بنځي مثلاً زهره سره هم واده کول غواړي مگر زهره وايي چې زه ستا سره واده کوم مگر ته به خپلي بنځي خالدي ته طلاق ورکړې يا دا صورت وي چې زید دوه ودونه کړي دي چې د يوې نوم خالده او د بلي نوم زهره دی اوس زهره خپل خاوند زید ته وايي چې خپل دوهمي بنځي خالدي ته طلاق ورکړه ، ددې څخه رسول الله ﷺ منع فرمايلي ده چې هيڅ بنځه دي د دوهمي بنځي د طلاق لپاره خپل سړي ته نه وايي ځکه چې خپل خپل تقدير د هري يوې سره دی نو د

دوهمي د بد غوښتني به څه گټه وي .

د حديث په وضاحت کي که د اول صورت اعتبار وکړل سي نو د (لتنکح) معنی به هغه وي کوم چي په ژباړه کي تېره سوې ده او که چيري دوهم صورت مراد واخيستل سي نو بيا ددغه جملې معنی به دا وي چي (د هغه ښځي د طلاق ورکولو مقصد به دا وي) د هغه ښځه د بل چا سره نکاح وکړي .

د شغار (موخۍ) منع

﴿۳۰۱۲﴾: وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم

نَهَى عَنِ الشِّغَارِ وَالشِّغَارِ أَنْ يُزَوَّجَ الرَّجُلُ ابْنَتَهُ عَلَى أَنْ يُزَوَّجَهُ الْآخَرُ

د شغار څخه منعه فرمايلې ده او شغار دادي چي يو سړی د خپلي لور نکاح د يو چا سره په دې

ابْنَتَهُ لَيْسَ بَيْنَهُمَا صَدَاقٌ . متفق عليه وفي رواية لمسلم قَالَ لَا شِغَارَ فِي الْإِسْلَامِ

شرط وکړي چي هغه به د خپلي لور نکاح د ده سره کوي او په دواړو کي به هيڅ مهر نه وي . (بخاري او مسلم) او د مسلم په يو بل روايت کي دي چي په اسلام کي شغار جائزه دی .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۶۲۱۹، رقم: ۵۱۱۲، ومسلم ۱۰۳۵۱۲، رقم: ۶۰-۱۴۱۵.

تشریح: شغار (موخۍ) د دوو کسانو په مینځ کي د يو بل د لور سره د نکاح کولو د يو خاص صورت نوم دی لکه زید د خپل لور نکاح د بکر سره په دې شرط وکړي چي هغه به د خپل لور نکاح د زید سره کوي او د دوی دواړو په نکاح کي مهر نه وي بلکه د هغه دواړو په مینځ کي د يو بل د لور تبادله مهر وي ، دا ډول نکاح د جاهليت په زمانه کي خلکو کول مگر اسلام ددې څخه منع فرمايلې ده .

په دې باره کي فقهي اختلاف دادي چي د امام شافعي رحمته الله عليه په نزد داسي نکاح بالکل نه صحيح کيږي او د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه مذهب دادي که يو سړی داسي نکاح وکړي نو هغه نکاح صحيح کيږي مگر مهر مثل ورکول به لازم وي مگر حکم دادي چي دداسي نکاح کولو څخه ځان ساتل پکار دي .

د متعه منع

﴿۳۰۱۳﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ يَوْمَ خَيْبَرَ وَعَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْحُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ. متفق عليه.

: حضرت علي رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د خیبر په ورځ د ښځو سره د متعه (عارضی نکاح) کولو څخه او د کورود خړو د غوښو خوړلو څخه منع کړې ده. (بخاري او مسلم)
نخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۸۱/۷، رقم: ۴۲۱۶، و مسلم ۱۰۲۷/۲، رقم: ۱۴۰۷-۲۹.

نشریح: تريو ټاکلي وخت پوري د ټاکلو روپو په عوض کي نکاح کولو ته متعه وايي، د مثال په توگه يو سړی د يو ښځي سره داسي نکاح وکړي چي زه به تر فلاني وخت پوري د دومره روپو په عوض کي ستا څخه گټه اخلم، د نکاح دغه خاص طريقه يعني متعه د اسلام په شروع کي جائز وه مگر وروسته حرامه وگرځول سوه.

علماء کرام وايي چي د متعه په باره کي تحقيقي خبره داده چي متعه دوه واره حلاله گرځول سوې ده او دوه واره حرامه گرځول سوې ده، په اول وار د خیبر د جنگ څخه مخکي په يو جهاد کي چي صحابه کرام د مجردوالي (نه واده کېدو) په وجه سخت پرېشانه سول تر دې چي ځينو کسانو د رسول الله ﷺ څخه د خصي کېدو اجازه وغوښتل نو رسول الله ﷺ د دوی لپاره متعه حلاله وگرځول ددې څخه وروسته د خیبر د جنگ په ورځ په اووم هجري کال کي رسول الله ﷺ متعه حرامه وگرځول او ددې څخه وروسته د مکې د فتح په ورځ په اتم هجري کال کي متعه جائز وگرځول سوه او بيا د هغه څخه وروسته د همېشه لپاره حرامه سوه، د متعې د جواز فسخ کېدل د صحيح حديثو څخه ثابت دي.

حضرت ابن عمر رضی اللہ عنهما په خپل روايت کي دا ذکر کړي دي لکه څرنگه چي د اضطرار په حالت کي د مردار حيوان غوښه خوړلو اجازه وي همدارنگه د اسلام د شروع په زمانه کي د هغه چا لپاره چي د مجردوالي په وجه د جنسي خواش په وجه د اضطرار حالت ته رسېدلی وي دا اجازه وه چي هغه متعه وکړي مگر وروسته د همېشه لپاره حرامه سوه، د صحابه کرامو په اجتماعي توگه دا فيصله وکړه چي د متعه کومه نکاح سوې ده هغه دي باطل وگرځول سي.

ځکه نو په هره زمانه کي د ټولو اهل اسلام پر دې خبره اجماع او اتفاق دی چي متعه حرامه ده، د ټولو صحابه کرامو، فقهاؤ او محدثينو په نزد د متعې حرام کېدل يو اتفاقي مسئله ده، په

صحابه کرامو کي يواي ابن عباس رضي الله عنه مخکي د اضطرار په حالت کي متعه مباح گڼل مگر کله چي حضرت علي رضي الله عنه هغه ته سخت تهديد ورکړ او د متعې په ابدې حرمت يې هغه خبر کړ نو ابن عباس رضي الله عنه د خپل قول څخه رجوع وکړه او هغه هم د حرمت قائل سو، د ابن عباس رضي الله عنه د خپل مباحث د قول څخه رجوع کول د حديث او فقه په کتابو کي ذکر سوي دي .

هدايه چي د حنفي فقهي يو مشهور او د لوړي درجې کتاب دي ددې مصنف د خپل علم ، فضل او فقهي د بصيرت په اعتبار د فقهاؤ په ډله کي تر ټولو د لوړي درجې خاوند دی مگر د متعه په اړه د هغه امام مالک رحمه الله عليه ته د متعې د جواز چي کوم نسبت کړی دی دا د هغه سخته علمي خطا ده ، معلومه نه ده چي هغه دا خبره د کوم ځای څخه ليکلې ده چي امام مالک رحمه الله عليه د متعې د جائز کېدو قائل وو ، حالانکه امام مالک رحمه الله عليه هم متعه داسي حرامه گڼي لکه څرنگه چي د ټولو اهل اسلام پر دې اتفاق دی ، نه يوازي ابن همام رحمه الله عليه په هدايه کي امام مالک رحمه الله عليه ته د جواز د نسبت قول ته غلط وييلي دي بلکه د هدايه څخه وروسته د فقهي چي څومره لوی لوی کتابونه تاليف سوي دي تقريباً ټولو د هدايه دغه غلطې بيانول لازم گڼلي دي .

د متعې په باره کي د شيعه گانو مذهب

لکه څرنگه چي مخکي تېر سول چي د ټولو مسلمانانو پر دې اجماع او اتفاق دی چي متعه حرامه ده مگر معلومه نه ده چي شيعه گان ولي اوس هم دا جائز گڼي ، ډېره عجيبه خبره خوداده چي د شيعه گانو په کتابو کي د دوی په صحيح حديثو کي د امامانو څخه د متعې حرمت نقل سوی دی مگر د شيعه گانو عمل دادی چي هغوی نه يوازي د متعې پر حلال کېدو باندې ټينگار کوي بلکه د هغه فضائل هم بيانوي او بيا دا هم وايي چي متعه په اصل کي حضرت عمر رضي الله عنه حرامه کړې ده حالانکه دا بالکل غلطه خبره ده ، حضرت عمر رضي الله عنه ته د حرامولو څه اختيار وو مگر دا خبره ضروري ده لکه څرنگه چي هغه د نورو اسلامي احکامو په تبليغ کي په ډېره سختي سره برخه اخستې ده همدارنگه هغه د متعې د حرمت په اعلان کي هم په ډېره سختي سره هڅه کړې ده د هغه آخري اعلان دا وو که چيري ما واورېدل چي يو چا متعه کړې ده نوزه به هغه ته د زنا سزا ورکړم د هغه ددغه اعلان نتيجه دا سوه چي کوم خلک تر اوسه د متعې د حرمت څخه ناخبره وه هغوی هم خبر سول ، حضرت عمر رضي الله عنه يوازي دومره وکړل چي د رسول الله صلى الله عليه وسلم د يو حکم تبليغ يې وکړ اوس که شيعه گان دا وايي چي متعه حضرت عمر رضي الله عنه حرامه کړې ده نو د دې به د يو خدا کونکي الزام څخه زيات نور هيڅ اهميت ونه لري .

﴿۲۰۱۲﴾: وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
عَامَ أُوطَاسٍ فِي الْمُتَعَةِ ثَلَاثًا ثُمَّ نَهَى عَنْهَا. رواه مسلم.

د سلمه بن اکوع رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د جنگ او طاس په کال يوازي د درو ورځو لپاره د متعي (عارضی نکاح) اجازت ورکړې وو بيا يې منعه ځيني و فرمايل . (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۰۲۳/۲، رقم: ۱۸-۱۴۰۵.

تشریح: او طاس د يوې شېلې نوم دی چي مکې مکرمې ته نژدې طائف ته په لاره کي واقع ده او د هغه شاوخوا د هوازن قبيلې بناخونه اباد وه او دې ته وادي حنين هم وايي .

د هجرت په اتم کال د رمضان المبارک په مياشت کي کله چي مکه مکرمه فتحه سوه او ټولو عربو باطل عناصرو د حق په مخکي کي خپل سر کښته کړی نو په او طاس کي اوسيدونکي د هوازن او ثقیف قبيلو ته ډېر غیرت راغلی او هغوی په پوره تياري سره د اسلام مقابله کول وغوښتل، د هجرت په اتم کال د شوال په مياشت کي د دغه قبيلو د خلکو سره په او طاس کي د رسول الله ﷺ په قيادت کي کي هغه جگړه وسوه چي غزوه حنين ورته ويل کيږي او د غزوه او طاس او غزون هوازن په نامه هم ياديږي، الله تعالی حق لوړ کړ او اسلامي لښکر ته يې فتح ورکړه په دغه غزا کي د غنيمت په توگه د مسلمانانو په لاس ډېر مال او سامان ورغلی، څلوېښت زره اوبنان، څلوېښت زره پسونه او تقريباً د څلوېښت زرو روپو سامان د مسلمانانو په لاس ورغلی او رسول الله ﷺ دغه ټول مال د او طاس په مسلمانانو کي وويشي .

په هر حال د متعي حلال کېدل او حرام کېدل دوهم وار د او طاس د جنگ په وخت کي سوی دی او دغه جنگ د مکې د فتح څخه سمدستي وروسته سوی دی ځکه په دغه وخت کي د متعي د تحليل او تحريم نسبت د مکې د فتح ورځي ته منسوب سوی دی يعني ددې څخه مخکي د حديث په تشریح کي دا بيان سوی دی چي د متعي تحليل او تحريم دوهم وار د مکې د فتح په ورځ سوی دی او هلته د مکې د فتح د ورځي څخه مراد د مکې د فتح کال دی نو اوس به دا خبره داسي وي چي په دوهم وار د متعي د تحليل او تحريم حکم د مکې د فتح په کال يعني په اتم هجري کال کي د او طاس د جنگ په وخت کي سوی دی .

الفصل الثانی (دوہم فصل)

د نکاح خطبہ

﴿۳۰۱۵﴾: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ عَلَّمَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ خنہ روایت دی چي رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم موہر تہ را ونبودی

التَّشَهُدُ فِي الصَّلَاةِ وَالتَّشَهُدُ فِي الْحَاجَةِ قَالَ التَّشَهُدُ فِي الصَّلَاةِ التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ

د لمونخ کولو تشهد او د حاجت او ضرورت پہ وخت کي تشهد پہ لمانخہ کي خود تشهد

لوستل دادی: التحیات لله

وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ

والصلوة والطيبات السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته السلام

عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا

علينا وعلى عباد الله الصالحين اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا

عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَالتَّشَهُدُ فِي الْحَاجَةِ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ نُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ

عبده ورسوله او د حاجت پہ وخت کي تشهد دادی: الحمد لله نستعينه و نستغفره

وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا

و نعوذ بالله من شرور انفسنا من يهده الله فلا مضل له و من يضلله فلا

هَادِي لَهُ وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ثُمَّ يَقْرَأُ

هادي له و اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا عبده ورسوله او د دي خنہ وروسته به نبي

ثَلَاثَ آيَاتٍ { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ

کریم صلی اللہ علیہ وسلم دا دري آیاتونہ لوستل: (يا ايها الذين امنوا اتقوا الله حق تقاته ولا تموتن الا وانتم

مُسْلِمُونَ } يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ

مسلمون ، يا ايها الناس اتقوا ربكم الذي خلقكم من نفس واحدة

وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي

و خلق منها زوجها و بث منهما رجلا كثيرا ونساء واتقوا الله الذي

تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا } يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

تساءلون به و الارحام ان الله كان عليكم رقيبا ، يا ايها الذين امنوا

اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ

اتقوا الله وقولو قولا سديدا يصلح لكم اعمالكم ويغفرلكم ذنوبكم و من

يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا } . رواه احمد والترمذي وابوداؤد

ايطع الله ورسوله فقد فاز فوزا عظيما). (احمد ترمذي ابو داؤد

والنسائي وابن ماجة والدارمي و في جامع الترمذي فسر الايات الثلث

نسائي، ابن ماجة او دارمي) او په جامع ترمذي كي د درو اياتو تفسير

سفيان الثوري وزاد ابن ماجة بعد قوله ان الحمد لله نحمده وبعد قوله

سفيان ثوري و كړ ابن ماجة په خپل روايت كي : ان الحمد لله ثخه وروسته د نحمده : لفظ

من شرور انفسنا ومن سيئات اعمالنا والدارمي بعد قوله عظيما ثم

زيات كړي دي او من شرور انفسنا ثخه وروسته يې و من سيئات اعمالنا الفاظ زيات كړي

دي او دارمي عظيما ثخه وروسته ليكلي دي چي

يتكلم بحاجته و روى في شرح السنة عن ابن مسعود في خطبة الحاجة

من النكاح وغيره .

د دې څخه وروسته دي د خپل حاجت بيان وکړي او په شرح السنة کي د ابن مسعود څخه دا تشهد د نکاح په خطبه کي نقل سوي دی .

تخريج: احمد في المسند ۱۱/۳۹۲، و ابوداود في السنن ۱۲/۵۹۱، رقم: ۲۱۱۸، والترمذي في السنن ۱۳/۴۱۳، رقم: ۱۱۰۵، والنسائي ۱۶/۸۹، رقم: ۳۲۷۷، وابن ماجه في السنن ۱۱/۶۰۹، رقم: ۱۸۹۲، والدارمي ۱۲/۱۹۱، رقم: ۲۲۰۲، وشرح السنة ۹/۴۹-۵۰، رقم: ۲۲۶۸.

تشریح: د تشهد معنی ده د ایمان د شاهی اظهار کول او زین العرب ویلي دي چي دلته د تشهد څخه مراد دادی چي په هغه کي د الله تعالی تعریف او دواړو کلمو شهادت ذکر وي . د حاجت او ضرورت څخه مراد نکاح ده او د حاجت او ضرورت پړوخت د ویونکي تشهد څخه مراد هغه خطبه ده چي د نکاح په وخت کي ویل کیږي ، دا خبره مخکي بیان سوي ده چي د امام شافعي رحمه الله په نزد یوازي په نکاح نه بلکه په ټولو عقدو کي خطبه ویل سنت ده .

په روایت کي چي دوهم آیت نقل سوی دی په هغه کي د (یا ایها الذین آمنوا) الفاظ هم دي او دغه آیت د مشکوة شریف په ټولو نسخو کي همداسي نقل سوی دی حالنکه په قرآن کریم کي دغه آیت داسي نه دی بلکه دا په اصل کي د سورة نساء د اول آیت یوه توطه ده چي :

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا،

کېدای سي چي د قرآن کریم کوم مصحف چي د ابن مسعود رحمه الله سره وو په هغه کي دغه آیت همداسي وي . د حصن حصین څخه دا مفهوم اخیستل کیږي چي ابوداؤد په ذکر سوي خطبه کي د (و رسوله) د لفظ څخه وروسته دا لفاظ هم نقل کړي: (ارسله بالحق بشيرا ونذيرا بین یدی الساعة من یطع الله ورسوله فقد رشد ومن یعصهما فلا یضر الا نفسه ولا یضر الله شیئا) .

کوم څوک چي د عقد کولو لپاره کښیني نو هغه دي مخکي دغه خطبه ووايي او ددې څخه وروسته دي ایجاب او قبول وکړي ، په ایجاب او قبول کي د هغه ټولو خبرو لحاظ دي وساتي کوم چي ضروري دي او د هغه ذکر په کتاب النکاح کي سوی دی .

د خطبي پرته نکاح بی برکته وي

﴿۳۰۱۶﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ

د حضرت ابوهريره رحمه الله څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

خُطْبَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَشَهُدٌ فَهِيَ كَالْيَدِ الْجَذْمَاءِ . رواه الترمذي وقال هذا

حدیث حسن غریب .

په کومه نکاح کي چي خطبه (يعني د خدای تعالیٰ حمد و ثنا) و نه ویل سي هغه داسي نکاح ده لکه پرېکړی لاس. (يعني بيکاره). (ترمذي کي دا حدیث حسن غریب گڼل سوی دی).

تخریج: الترمذي في السنن ۴۱۴/۳، رقم: ۱۱۰۶.

د لغاتو حل: الجذماء: ای المقطوعة.

تشریح: مطلب دادی چي څرنګه پرې کړی لاس به ګټي وي چي د هغه څخه ګټه نه سي اخیستل کیدای همدارنګه د خطبې څخه پرته نکاح هم به ګټي ده چي د خیر او برکت څخه خالي وي. ملا علي قاري رحمۃ اللہ علیہ په خپل تشریح کي لفظ د خطبه د خ په زېر سره لیکلی دی او ددې معنی یې د تزویج یعنی د نکاح کولو بیان کړې ده حال دا چي مولانا شاه اسحاق دهلوي رحمۃ اللہ علیہ ویلي دي چي موږ د خپلو استاذانو څخه دغه لفظ د خ په پېښ سره یعنی خطبه اوریدلی دی او د شیخ عبدالحق دهلوي رحمۃ اللہ علیہ د کلام څخه هم دا فهمول کیږي.

﴿۳۰۱۷﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَا يُبْدَأُ فِيهِ بِالْحَمْدِ فَهُوَ أَقْطَعُ. رواه ابن ماجه.

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کوم مهم او شانداره کار چي د الله ﷻ د حمد او ثنا څخه پرته پيل سي هغه کار به برکته دی. (ابن ماجه)

تخریج: ابن ماجه في السنن ۶۱۰/۱، رقم: ۱۸۹۴.

د نکاح اعلان کول مستحب دی

﴿۳۰۱۸﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْلِنُوا هَذَا النِّكَاحَ وَاجْعَلُوهُ فِي الْمَسَاجِدِ وَاضْرِبُوا عَلَيْهِ بِالْدُّفُوفِ. رواه الترمذي وقال هذا حديث غريب .

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د نکاح اعلان کوئ او نکاح په مسجدو کي ترئ او دف (دریځه) ورباندي وهئ. (په ترمذي کي دا حدیث غریب دی)

تخریج: الترمذي في السنن ۳۹۸/۳، رقم: ۱۰۸۹.

تشریح: د اعلان څخه مراد د شاهدانو موجودتیا ده چي نکاح د شاهدانو په مخکي وکړل سي نو دغه حکم د وجوب په توگه دی او که چیري د اعلان څخه مراد تشهرو وي چي نکاح په ښکاره توگه سره وکړل سي نو بیا دغه حکم د استحباب په توگه دی، په مسجد کي نکاح کول مستحب دي همدارنگه د جمعې په ورځ نکاح کول هم مستحب دي ځکه چي په مسجد کي د جمعې په ورځ په نکاح کولو سره برکت ترلاسه کیږي.

﴿۳۰۱۹﴾: وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَاطِبٍ الْجُمَحِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت محمد بن حاطب الجمحي څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایيل:

قَالَ فَضْلُ مَا بَيْنَ الْحَرَامِ وَالْحَلَالِ الصَّوْتُ وَالْدُّفُ فِي النِّكَاحِ. رواه احمد
والترمذي والنسائي وابن ماجه.

د حلال او حرام مال په مینځ کي د اعلان کولو او دريې وهلو فرق دی (يعني د نکاح اعلان کول د حلال او حرام په مینځ کي فرق ظاهر وي). (احمد ترمذي نسائي ابن ماجه).

تخریج: احمد في المسند ۴۱۸/۳، رقم: ۱۰۸۸، والنسائي ۱۲۷/۶، رقم: ۳۳۶۹، وابن ماجه في السنن ۱۱/۶۱۱، رقم: ۱۸۹۶.

تشریح: د آواز څخه مراد يا خو غزلي دي او يا د خلکو په مینځ کي د نکاح یادونه او اعلان کول دی، د حدیث دا مطلب نه دی چي بېله آواز او دریا څخه نکاح نه کیږي ځکه چي نکاح د دو شاهدانو په مخکي هم کیږي بلکه ددغه حدیث مقصد خلکو ته ددې ترغیب ورکول دي چي د نکاح مجلس دي په ښکاره منعقد کړل سي او په خلکو کي دي د هغه تشهرو وکړل سي او پاته سوه دا خبره چي د تشهیر حد څه شي دی نو هغه دادی چي په یو سرای کي نکاح وي نو په دوهم سرای کي یا په همسایگانو کي د هغه خبر ورسېږي، د تشهرو دا مطلب نه دی چي په کلیو او ښارو کي د شور او غوغا په ذریعه نکاح وکړل سي.

په واده کي د سندرو اجازه

﴿۳۰۲۰﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَتْ عِنْدِي جَارِيَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ زَوَّجْتُهَا

د بي بي عائشې څخه روایت دی چي زما سره یوه انصاري انجلۍ وه ما د هغې نکاح وکړه

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا عَائِشَةُ أَلَا تُغْنِينَ؟ فَإِنَّ هَذَا الْحَيَّ

نو رسول الله ﷺ و فرمايل : اي عائشې! ايا ته غزلي نه پر وايي؟ د انصارو قوم خو

مِنَ الْأَنْصَارِ يُجِبُّونَ الْغَنَاءَ. رواه ابن حبان في صحيحه

غزلي ويل ډيري خوښوي. (صحيح ابن حبان)

تفريغ: الاحسان في تقريب صحيح ابن حبان ۱۸۵\۱۳، رقم: ۵۸۷۵.

تشرېح: دغه انجلی کومه چي د بي بي عائشې ﷺ سره وه او د هغې نکاح يې کړې وه يا خو د هغې په قريباتو کي وه لکه څرنګه چي په مخکي راتلونکي حديث کي معلومېږي، او يا يو يتيمه وه چي د هغې روزنه يې کړې وه.

د مشکوٰۃ په اصل کي نسخه کي د رواه څخه وروسته عبارت نه دی نقل سوی، مطلب دا چي د مشکوٰۃ مؤلف ته ددغه روايت د اصل ماخذ علم نه وو او بيا وروسته نورو علماؤ پر حاشيه باندي دغه عبارت (ابن حبان في صحيحه) ليکلی دی.

﴿۳۰۲﴾: وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أُنْكَحْتُ عَائِشَةَ ذَاتَ قَرَابَةٍ لَهَا مِنَ الْأَنْصَارِ

حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي بي بي عائشې رض د يوې شريکي انصاري ښځي

نکاح رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَهْدَيْتُمُ الْفَتَاةَ قَالُوا نَعَمْ قَالَ

نکاح وتړله نور رسول الله ﷺ تشریف راوړ او وه يې و فرمايل: آيا انجونې مو ورليږلي دي؟ عرض يې وکړ هو! نبي کریم ﷺ ورته و فرمايل: .

سَلَّمْتُمْ مَعَهَا مَنْ يُغْنِي قَالَتْ لَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ

ورسره څوک غزلي والا هم ليږلي دي؟ عرض يې وکړ يا! نو نبي کریم ﷺ ورته و فرمايل: د

الْأَنْصَارِ قَوْمٌ فِيهِمْ غَزَلٌ فَلَوْ بَعَثْتُمْ مَعَهَا مَنْ يَقُولُ أَتَيْنَاكُمْ أَتَيْنَاكُمْ

فَحَيَّانَا وَحَيَّاكُمْ. رواه ابن ماجة.

انصارو داسي قوم دی چي دغزلو شوقيان دی کاشکي چي تاسو د هغوی سره يو څوک ليږلي وای چي غزلي يې ويلي وای! موږ تاسو ته راغلي يو موږ تاسو ته راغلي يو خداي تعالي دي

تشریح: که د یوې ښځې دوه ولیان (سرپرستان) وي او دواړه د هغه ښځې نکاح په جلا جلا وختو کې د دوو خلکو سره وکړي په دې توګه چې اول یې د یوه سړي سره نکاح وکړي او بیا دوهم ولي یې د بل چا سره نکاح وکړ، نو د دوهم ولي نکاح به باطل وي او هغه ښځه به د هغه سړي وي د چا سره چې یې مخکې نکاح سوې وي مګر دا حکم په هغه صورت کې دی کله چې دواړه ولیان د یوې درجې وي یعنې دواړه په یو ډول قریبان وي او که دواړه د یوې درجې نه وي نو بیا هغه ولي مقدم دی کوم چې زیات نژدې وي یعنې نژدې قرابت ولري نو په دغه صورت کې هغه ښځه به د هغه سړي وي د چا سره چې نژدې قریب نکاح کړې وي که څه هم هغه اول نکاح کړې وي یا وروسته یې کړې وي او که چیرې د ښځې د یو ډول دوو ولیانو د هغې نکاح په یوه وخت کې د دوو جلا جلا خلکو سره وکړه مثلاً یو ولي زید دی د هغې نکاح یې وکړ او هم هغه وخت د هغې دوهم ولي بکر د هغې نکاح وکړه نو په دغه صورت کې په اتفاق سره د ټولو علماؤ مذهب دادی چې د دواړو نکاح باطله سوه.

الفصل الثالث (دریم فصل)

متعه د اسلام په پیل کې جائز وه

﴿۲۰۲۲﴾: عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ كُنَّا نَغْزُو مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَيْسَ

د حضرت ابن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چې موږ په جهاد کې د رسول الله صلی الله علیه و سلم سره تلو او

مَعَنَا نِسَاءٌ فَقُلْنَا أَلَا نَخْتَصِمِي فَنَهَانَا عَنْ ذَلِكَ ثُمَّ رَخَصَ لَنَا أَنْ نَسْتَمْتِعَ

زموږ سره به ښځې نه وې موږ عرض وکړ ایا موږ ځانونه خصیان کړو؟ نبي کریم صلی الله علیه و سلم موږ د دې څخه منعه کړه او بیا ئې د متعې اجازت را کړ

فَقَالَ احْدَنَا يَنْكِحُ الْمَرَاةَ بِالثُّوبِ إِلَى أَجْلِ قَرَأَ عَبْدُ اللَّهِ { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

آمَنُوا لَا تَحْرِمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ } . متفق عليه.

په موږ کې به ځينو خلکو د جامو په بدل کې متعه (عارضی نکاح) کوله د دې څخه وروسته حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه دا ایت ولوستي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ لَكُمْ (ای مؤمنانو! کوم پاک شیان چې الله تعالی درته حلال کړی وی هغه مه حراموئ). (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۷۶۸، رقم: ۴۶۱۵، ومسلم ۱۰۲۲۲، رقم: ۱۱-۱۴۰۴.

تشریح دغه حدیث شریف د متعې پر اجازې باندي دلالت کوي، د اسلام په شروع کي د متعې اجازة وه مگر وروسته دغه اجازة منسوخ سول او اوس متعه کول حرام دي لکه څرنګه چي د راتلونکي حدیث څخه معلومېږي او مخکي هم يو حدیث تېر سوی دی چي دهغه څخه د متعې د اجازې منسوخ کېدل ثابت سوي دي.

د ابن مسعود رضي الله عنه ذکر سوی آیت ویل دې ته اشاره کوي چي ابن مسعود رضي الله عنه هم د ابن عباس رضي الله عنه په ډول د متعې د مباح کېدو قائل وو مګر د ابن عباس رضي الله عنه په باره کي دا ثابته سوې ده چي هغه ددې څخه رجوع کړې ده او هغه هم د متعې د حرام کېدو قائل سوی دی لکه څرنګه چي د راتلونکي حدیث څخه معلومېږي اوس پاته سوه د ابن مسعود رضي الله عنه خبره، نو کيدای سي چي هغه هم ددې څخه رجوع کړې وي او د متعې د حرام کېدو قائل سوی وي او دا هم کيدای سي چي هغه ته د متعې د جواز د منسوخ کېدو حکم معلوم سوی نه وي او په دې وجه هغه د متعې د جواز قائل سوی وي.

﴿۲۰۲۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ إِنَّمَا كَانَتْ الْمُتْعَةُ فِي أَوَّلِ الْإِسْلَامِ كَانَ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی د متعې جواز (جائز کېدل) د اسلام په پېل کي وو کله

الرَّجُلُ يَقْدَمُ الْبُلْدَةَ لَيْسَ لَهُ بِهَا مَعْرِفَةٌ فَيَتَزَوَّجُ الْمَرْأَةَ بِقَدَرِ مَا يَرَى أَنَّهُ

چي به يو څوک يو ښار ته ولاړ او هلته به يې د پېژندو څوک نه وه نو هلته به يې تر هغه مودې پوري واده وکړ تر څو پوري چي به هلته وو

يُقِيمُ فَتَحْفَظُ لَهُ مَتَاعَهُ وَتُصْلِحُ لَهُ شَيْءٌ حَتَّى إِذَا نَزَلَتْ الْآيَةُ إِلَّا عَلَى

هغې ښځې به د هغه د سامان حفاظت کوی او هغه ته به يې غذا برابروله تر دې پوري چي دا ایت کریمه نازل سو: الا علی

أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَكُلُّ فَرْجٍ سَوَاهُهَا فَهُوَ حَرَامٌ. رواه الترمذي.

ازواجهم او ماملکت ایمانهم حضرت ابن عباس رضي الله عنه وايي چي د دې ایت د نازلېدو څخه

وروسته د نکاح سوی ښځو او مینځو څخه پرته نوري ټولي ښځي حرامي سوي. (ترمذي).

تخریج: سنن الترمذي ۴۳۰۱۳، رقم: ۱۱۲۲

د لغاتو حل: شیه: ای طبیخه. (خواره).

تشریح: د آیت کریمه خلاصه داده چي کوم خلک خپل شرمگاه د خپلو ښځو او مینځو څخه پرته د نورو ښځو څخه خوندي ساتي نو پر هغوی څه ملامتیا نه سته مگر کوم خلک چي پر خپلو ښځو او مینځو باندي قناعت نه کوي یا کوم خلک چي د نکاح په ذریعه په شرعي توگه سره د خپل جنسي خواهش د تسکین سامان نه برابروي بلکه پردی ښځو ته مائل کیږي نو هغوی په اصل کي د حلال څخه په تجاوز کولو سره حرام ته تجاوز کونکي دي چي د هغوی لپاره سخته ملامتیا ده.

علامه طيبي رحمته الله علیه وايي چي ددغه ارشاد څخه د ابن عباس رضي الله عنه مقصد دا وو چي الله تعالی ددغه آیت په ذریعه د پرهیزگاره بندگانو تعریف دا بیان کړی دی چي هغوی د ټولو ښځو څخه خپل شرمگاه ساتنه کوي البته د خپلو ښځو او مینځو څخه پرهیز نه کوي بلکه د هغوی په ذریعه خپل خواهش پوره کوي او دا بالکل څرگنده خبره ده چي د متعې په صورت کي پر کومه ښځه باندي تسلط ترلاسه کیږي هغه نه خپل ښځه وي او نه مینه وي ځکه چیري ښځه وای نو د هغې او د سړي په مینځ کي به د مېراث لړۍ خامخا وای او اتفاقي مسئله ده چي د متعه ښځي سره د مېراث هیڅ لړۍ نه قائمیږي او هغه ښځه محض د څو ورځي په مزدوري باندي د خپل ځان هغه سړي ته حواله کوي ځکه نو هغه مینه کیدای هم نه سي ددې څخه معلومه سوه چي کوم څوک د متعې په توگه د یو ښځي سره جنسي تسکین ترلاسه کوي نو هغه د هغه خلکو په ډله کي نه دی کوم چي د هغوی وصف په ذکر سوي آیت کي بیان سوی دی.

امام فخر الدین رازي رحمته الله علیه هم په خپل تفسیر کي دا لیکلي دي چي کوم څوک د یو ښځي سره متعه کوي نو هغه ښځه د هغه ماینه نه گرځي او بیا دا واجبیږي چي هغه دده لپاره حلاله نه وي. د شیعه گانو په باره کي مخکي هم ښوول سوي دي چي د هغوی په نزد متعه جائز ده، دا ډېره د خندا خبره ده چي هغوی د ابن عباس رضي الله عنه پر قول په عمل کولو سره متعې ته جائز وايي، سره ددې چي د متعې د جواز په باره کي د ابن عباس رضي الله عنه د خپل قول څخه رجوع کول ثابت سوي دي او د حضرت علي رضي الله عنه مذهب او عقیده پریږدي او د هغه خلاف عمل کوي، په صحیح مسلم کي دا روایت موجود دی چي کله حضرت علي رضي الله عنه د او اورېدل چي ابن عباس رضي الله عنه متعې ته جائز وايي نو هغه وفرمایل ای ابن عباس! داسي مه وایه ځکه چي ما خپله اوریدلي دي چي رسول

الله ﷺ خيبر په ورځ متعه او په کورونو کي د خړو د غوښو خوړلو څخه منع فرمايلي ده .

په واده کي د سندرو اجازه

﴿۳۰۲۵﴾: وَعَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى قُرْظَةَ بِنِ كَعْبٍ وَأَبِي مَسْعُودٍ

د عامر بن سعد رضي الله عنه څخه روايت دی چي زه يوه واده ته ورغلم او قرظه بن کعب او ابو مسعود

الْأَنْصَارِيِّ فِي عُرْسٍ وَإِذَا جَوَارِ يُغْنَيْنِ فَقُلْتُ أَيْ صَاحِبِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

انصاري رضي الله عنه سره مي ملاقات وکړ څو انجونو غزلي وييلې ما وويل : اې در رسول الله ﷺ دوه

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَهْلٍ بَدْرٍ يُفَعَلُ هَذَا عِنْدَكُمْ فَقَالَا اجْلِسْ إِنَّ شِئْتَ فَاسْمَعْ

اصحابو ايا ستاسو په وړاندي بدر والا داسي کوي هغوی راته وويل : کښېنه که دي زړه

مَعَنَا وَإِنْ شِئْتَ فَادْهَبْ فَانْه قَدْ رُخِصَ لَنَا فِي اللَّهِوَ عِنْدَ الْعُرْسِ . رواه النسائي

غواړي ته يې هم زموږ سره واوړه او که دي خوښه وي بيرته ولاړه ځکه چي رسول الله ﷺ د

واده په ورځ موږ ته د دې اجازه راکړې ده . (نسائي)

تخريج : سنن النسائي ۱۳۵۱۶، رقم: ۳۳۸۳.

تشریح : ددې څخه معلومېږي چي په هغه زمانه کي هم د غزلو حرمت او کراهت مشهور وو، د

اخترو، نکاح او داسي نورو شيانو تخصيص ځينو خلکو ته معلوم وو او ځينو ته معلوم نه وو،

عامر ابن سعد رضي الله عنه هم د هغه خلکو څخه وو چي هغوی ته دا معلومه نه وه چي په اخترو، واده او

داسي نورو کي غزلي جائز دي .

=====

بَابُ الْمُحَرَّمَاتِ

(د هغو بنځو بيان چي نکاح ور سره حرامه وي)

د نکاح د صحيح کېدو يو شرط دا هم دی چي بنځه د محرماتو څخه نه وي، په دغه باب کي دا بنودل کيږي چي محرمات څوک دي چي د هغوی سره نکاح کول حرام دي، د محرماتو تفصيل د فقهي حنفي په مشهور او معتمد کتاب فتاوی عالمگیری کي په ډېره ښه توګه بيان سوی دی، ځکه نو مناسب ده چي د فتاوی عالمگیری هغه تفصيل دلته ذکر کړل سي

د محرمات تفصيل او ضروري مسئلې

د محرمو بنځو نهه ډولونه دي، يا دا چي د نکاح د حرام کېدو نهه سببه دي چي تفصيل يې په لاندې توګه دی :

اول سبب نسبي قرابت : کومي بنځي چي د نسبي قرابت په وجه حرامي دي هغه دادي : مور، لور، خور، امه، خاله، ورېره، خورزه، ددغه بنځو سره نکاح کول، جماع کول او داسي کار کول چي د جماع محرک او سبب جوړيږي لکه مچۀ اخيستل او داسي نور دا ټول کارونه د همېشه لپاره حرام دي .

د مور څخه خپل مور هم مراد ده او انا (د پلار مور او دمور مور) که څه هم د لوړي درجې وي لکه د انا مور، د انا انا او داسي نور هم مراد دي .

د لور حکم خپل حقيقي لور، د خپل زوی لور او د لور لور او همدارنګه تر لاندې پوري ټولو ته شامل دی . همدارنګه خور که حقيقي وي يا ميرېزی وي او که اخيافي وي ټولي حرامي دي .

د ورېرې او خورزې څخه هم درې ډوله ورېرې او خورزې مراد دي يعني د حقيقي ورور او خور اولاد، د ميريزي ورور او خور اولاد او د اخيافي ورور او خور اولاد، که څه هم د لاندې درجې وي دا ټول په محرم کي داخل دي .

د عمه څخه هم درې ډوله عمه ګاني مراد دي يعني حقيقي عمه، ميريزی عمه او اخيافي عمه همدارنګه د عمه په حکم کي د پلار عمه او د نيکه عمه، د مور عمه او د انا عمه هم مراد دي چي دا ټول په محرمات کي داخل دي مګر د عمه عمه حرامه ده که يا ؟ په دې کي تفصيل دي د مثال په توګه د زيد عمه د هغه د پلار حقيقي خور وي يا ميرېزی خور وي نو د داسي عمه به د زيد لپاره حرامه نه وي .

د خاله څخه مراد حقيقي خاله، ميريزی خاله او اخيافي خاله، د خپل پلار خاله او د خپل مور خاله او ټولي خاله گاني حرامي دي مگر د خاله د خاله په باره کي تفصيل دی مثلا د زید خاله د هغه د مور حقيقي خور وي يا اخيافي خور وي نو د هغې خاله خاله به د زید لپاره حرامه وي يعني د هغې سره د زید نکاح نه سي کېدای او که چيري د زید خاله د هغه د مور ميريزی خور وي نو د داسي خاله خاله به حرامه نه وي بلکه د هغې سره د زید نکاح جائز ده.

دوهم سبب د خسرگنۍ قرابت : هغه بنځي چي د خسرگنۍ د قرابت په وجه حرامي دي د هغو څلورو ډولونه دي ۱: خواښې (يعني د بنځي مور)، د بنځي انا او د هغه لوړي چي هر څومره درجې وي مثلا د پلار او مور انا او داسي نور، ۲: د بنځي لور او د بنځي د زامنو اولاد او د هغه څخه دلاندي درجې، د مثال په توگه د بنځي د ملسي اولاد او داسي نور ټول حرام دي په شرط د دې چي د بنځي سره يې جماع کړې وي که څه هم هغه د بنځي لور د هغه سړي په روزنه کي وي يا نه وي، حنفي علماء د بنځي د لوڼو د حرمت په باره کي خلوت صحيحه د جماع قائم مقام نه گرځوي يعني د بنځي د لوڼو د حرمت ثابتولو لپاره دا ضروري دي چي سړی د نکاح څخه وروسته د بنځي سره جماع هم وکړي او که يوازې خلوت صحيحه سوی وي (يعني د جماع کولو لپاره موقع په لاس ورغلې وي) مگر جماع يې نه وي کړې نو په دغه صورت کي د بنځي د لور (چي د بل خاوند د نطفې څخه وي) حرمت نه ثابتېږي، ۳: مژور يعني د زوی بنځه، د ملسي بنځه او د کړوسي بنځه او د دې څخه لاندي چي هر څومره درجې وي، او د دغه بنځو سره د هغوی د خاوندانو يعني زامنو او ملسيانو غير جماع کړې وي يا نه وي کړې په دواړو صورتو کي حرامي دي مگر يوازې په خولې ويونکی زوی حرام نه دی مثلا زید د بکر د خولې ويلو زوی دی نو د زید بنځه د بکر لپاره د محرماتو څخه نه ده که زید خپل بنځي ته طلاق ورکړي يا هغه مړ سي نو بکر د هغه بنځي سره خپل نکاح کولای سي، ۴: ميره يعني د پلار بنځه او د نيکه بنځه او د دې څخه د لوړي درجې دا ټولي هم د همېشه لپاره حرامي دي نه د دوی سره نکاح کېدای سي او نه په يو بله طريقه جماع کېدای سي.

د خسرگنۍ د قرابت سره حرمت په هغه صورت کي ثابتېږي کله چي نکاح صحيح وي، په فاسده نکاح سره حرمت نه ثابتېږي که يو سړی د يوې بنځي سره زنا وکړي نو د زنا کونکي لپاره د هغه بنځي مور، انا او د هغه بنځي لور، ملسی او کړوسی ټول به حرام سي او همدارنگه د هغې بنځي لپاره د زنا کونکي پلار، نيکه، ورنېکه او د هغه بنځي زوی، ملسی او کړوسی ټول حرام دي.

که یو سړی د یو ښځې سره جماع وکړي چي د هغه په وجه د هغه ښځې د تشو بولو او لویو بولو ځایونه یو سي نو د هغه ښځې مور به د جماع کونکي لپاره حرامه نه وي ځکه چي په دغه صورت کي نه سي ویل کیدای چي هغه ښځې د تشو بولو په ځای کي جماع کړې ده مگر که چيري د جماع څخه وروسته هغه ښځه حامله سي او دا هم معلومه سي چي دغه حمل د هغه سړي د نطفې څخه دی نو په دغه صورت کي د هغه مور به د هغه لپاره حرامه سي او څرنگه چي دغه حرمت په جماع کولو سره ثابتیږي همدارنگه (په شهوت سره) ښځې ته لاس وړ وړل، مچه اخیستل او په شهوت سره د ښځې شرمگاه ته په کتلو سره هم ثابتیږي او دغه ذکر سوي صورتونه يعني لاس وړ وړل، مچه اخیستل او داسي نور که د نکاح په صورت کي وي او که د ملکیت په صورت کي وي، د حنفیه په نزد دا دواړه صورتونه یو دي او حنفي علماء دا هم وایي چي په دې باره کي شبهه او غیر شبهه مساوي دي او په دې اړه په شهوت سره مباشرت (د سړي او ښځې په شهوت سره یو تر بل غاړه کېدل) هم د مچي اخیستلو په حکم کي دي همدارنگه د معانقه هم دغه حکم دی يعني په دغه ټولو صورتو کي حرمت ثابتیږي.

که یوې ښځې په شهوت سره د سړي خاص اندام (ذکر) ته وکتل یا په شهوت سره یې لاس وړي یا مچه یې ځيني و اخیستل نو په دغه صورت کي د هغه سره د مصاهرت حرمت ثابتیږي او نور ټولو اندامو ته په کتلو سره او په لاس وړولو سره حرمت مصاهرت نه ثابتیږي مگر که چيري دغه کتل او لاس وړول په شهوت سره وي نو بیا بېله اختلافه حرمت ثابتیږي، د حرمت په اړه د ښځې د شرمگاه د باندې برخي لیدلو اعتبار نه سته بلکه د نننه برخې په لیدلو سره حرمت ثابتیږي، علماء کرام وایي که یو سړی د ښځې په ولاړه شرمگاه وويني نو په دغه صورت کي حرمت نه ثابتیږي ځکه کله چي ښځه ولاړه وي نو د هغې د شرمگاه دننه برخه نه معلومیږي بلکه د شرمگاه دننه برخه هغه وخت معلومیږي کله چي ښځه په تکیه لگولو سره ناسته وي، که یو سړی د یو ښځې د شرمگاه دننه برخه داسي وويني چي په مینځ کي ناز که پرده یا شېشه وي مگر د شرمگاه دننه برخه معلومه سول نو حرمت ثابتیږي مگر که یو سړی په هنداره کي گوري نو هغه کي د یو ښځې شرمگاه په شهوت سره وويني نو پر هغه سړي باندي نه د هغه ښځې لور حرامه کیږي او نه د هغې لور حرامه کیږي ځکه چي هغه شرمگاه نه ده لیدلې بلکه د هغه عکس یې لیدلی دی او که چيري یو ښځه د اوبو د حوض پر غاړه یا پر پله باندي ناسته وي او یو سړی د هغې عکس په اوبو کي وويني او بیا د هغه څخه وروسته په شهوت سره په اوبو کي د هغې د شرمگاه عکس وويني نو په دغه صورت کي هم حرمت نه ثابتیږي مگر که چيري ښځه په

اوبو کي وي او سړی د هغې شرمگاه وويني او بيا په شهوت سره هغه وويني نو حرمت ثابتېږي .
يوې ښځې ته په شهوت سره په لاس وروړلو کي دا ضروري نه ده چي په قصد يې لاس وروړي وي نو بيا حرمت ثابتېږي بلکه که چيري په قصد سره يې لاس وروړي وي يا په هېره سره او يا په زور سره يا په غلطۍ سره يې لاس وروړي وي او که د خوب په حالت کي يې لاس وروړي وي په هر صورت کي حرمت ثابتېږي ، که يو څوک د جماع کولو لپاره خپل ښځه د خوب څخه پورته کول وغواړي مگر په غلطۍ سره د هغه لاس پر لور ولگيدی او بيا په دا گڼلو سره چي دا زما ښځه ده او بيا يې په شهوت سره هغه مس کړل او هغه لور پېغله او د شهوت وړو په نو په دغه صورت کي د هغه سړي لپاره د هغه انجلۍ مور يعني د هغه ښځه د همېشه لپاره حرامه کيږي .
که يو څوک په شهوت سره د ښځې هغه وېښتانه ته لاس وروړي کوم چي د سر سره يو ځای وي نو حرمت ثابتېږي مگر ناطفي عليه السلام د دغه تفصيل څخه پرته د مطلق وېښتانه په مس کولو سره حرمت بيانوي ، همدارنگه که يو سړی د ښځې نوک ته په شهوت سره لاس وروړي نو حرمت ثابتېږي .

دا چي ښوول سوي دي چي د ښځې په شهوت سره مس کول او لاس وروړل حرمت ثابتوي نو په دې باره کي دا خبره بايد په ذهن کي وي چي ښځې ته په لاس وروړلو سره په هغه صورت کي حرمت ثابتېږي کله چي د دواړو په مينځ کي يوشی حائل نه وي او که چيري يو ټوکر حائل وي او هغه دومره نازک وي چي د مس کونکي لاس د ښځې د بدن حرارت محسوس کړي مگر که چيري ټوکر داسي وي چي د مس کونکي لاس د ښځې د بدن حرارت محسوس نه کړي نو حرمت نه ثابتېږي که څه هم د هغه په وجه د سړي په خاص اندام (ذکر) کي حرکت وسي ، همدارنگه که يو سړی د ښځې د موزې لاندې برخه مس کړي نو حرمت ثابتېږي مگر که چيري پر موزو باندې پوست وي چي د هغه په وجه د ښځې د پښو حرارت مس کونکي ته محسوس نه سي نو حرمت نه ثابتېږي ، که چيري يو سړی د ښځې څخه مچه واخلي په داسي حالت کي چي د دواړو په مينځ کي يو ټوکر حائل وي نو حرمت ثابتېږي په شرط د دې چي مچه اخیستونکي ته د ښځې د غاښو يا د شونډانو يخوالي محسوس سي .

د حرمت ثابتولو لپاره دا ضروري نه وي چي د مس کولو څخه وروسته تر ډېره وخته پوري مس کوي ، علماء کرام وايي که يو چا په شهوت سره خپل ښځې ته لاس وروړاندې کړی مگر هغه لاس د ښځې پر ځای د هغه د لور پر پزه ولگيدی او په هغه سره شهوت زيات سو نو د هغه انجلۍ مور يعني خپل ښځه به پر هغه سړي حرامه سي که څه هم هغه سمدستي خپل لاس ليري کړي .

د حرمت ثابتولو لپاره دا شرط دي چي کومي بنځي ته لاس ور وړل سي يا مچه ځيني واخيستل سي نو هغه به د شهوت وړ وي ، که يو سړی د يو داسي نابالغي انجلۍ سره جماع وکړي چي هغه د شهوت وړ نه ده نو حرمت نه ثابتيږي ددې پر خلاف که چيري بنځه دومره سپين سرې سي چي د شهوت وړ نه وي نو د هغه د حرمت په حکم کي داخله سوه او د سپين سرتوب په وجه ددغه حکم څخه وتلای نه سي حال دا چي نابالغه د حرمت په حکم کي داخله نه ده .

لکه څرنگه چي د حرمت ثابتېدو لپاره د بنځي د شهوت وړ کېدل دي همدارنگه د نارينه د شهوت وړ کېدل هم شرط دي که چيري د څلورو کالو کوچنی د خپل پلار د بنځي (يعني خپل ميرې) سره جماع وکړي نو په دې وجه حرمت نه ثابتيږي مگر که چيري جماع کونکی داسي کوچنی وي چي په هغه عمر کي کوچنی جماع کولای سي نو د هغه هم هغه حکم دی چي کوم د بالغو دي او په دې باره کي علماؤ ليکلي دي چي د داسي کوچني پېژندل دادي چي هغه پر جماع کولو باندي قادر وي او بنځي ته يې شوق کيږي او بنځي د هغه څخه شرم کوي .

په ذکر سوو شيانو يعني مس کولو او کتلو کي د شهوت پورته کېدل شرط دي يعني بنځي ته لاس ور وړل ، مچه اخيستل او د شرمگاه دننه برخي ته د کتلو پر وخت که چيري شهوت پيدا سي نو حرمت ثابتيږي او که چيري شهوت پيدا نه سي مگر وروسته بيا شهوت پيدا سي نو حرمت نه ثابتيږي ، د شهوت معيار د نارينه لپاره دادی چي هغه په خاص اندام (ذکر) کي حرکت راسي (يعني لک سي) او که چيري حرکت د مخکي څخه وي او په هغه کي زياتوب راسي نو په دغه مسئله کي ټول صحيح دي او پر دې فتوا ده ، که چيري د يو چا په خاص اندام کي حرکت وو په داسي حالت کي چي هغه خپله بنځه ځان ته راوغوښتل او بيا په هغه دوران کي په يو ډول د هغه خاص اندام د هغه انجلۍ په وړنو کي داخل سو نو په دغه صورت کي که چيري د هغه خاص اندام په حرکت کي زياتوب نه وي پيدا سو نو د هغه انجلۍ مور يعني د هغه بنځه به د هغه لپاره حرامه نه وي ، د شهوت دغه معيار د هغه چا لپاره دی چي ځوان او پر جماع کولو باندي قادر وي او که چيري يو څوک سپين ږيري او يا پر جماع کولو قادر نه وي نو د هغه په باره کي د شهوت معيار دادی چي د خواهش پر وخت د هغه په زړه کي حرکت پيدا سي که چيري د مخکي څخه حرکت نه وو ، او که چيري په زړه کي د مخکي څخه حرکت موجود وي او د هغه په خواهش کي زياتوب راسي . د بنځي لپاره او د هغه سړي لپاره چي د هغه خاص اندام پرې کړل سو وي د شهوت معيار دادی چي په زړه کي خواهش پيدا سي او په لاس ور وړلو يا بل څه سره جنسي خوند تر لاسه سي که چيري خواهش د مخکي څخه موجود نه وو ، او که چيري خواهش د

مخکي څخه موجود وو نو بيا کله چي په هغه کي زياتوب راسي .
دا خبره دي په ذهن کي وي چي په سړي او ښځه کي په يوه کي د شهوت پيدا کېدل د حرمت
ثابتولو لپاره کافي دي .

په لاس وړولو يا مچه اخيستلو سره چي کوم حرمت ثابتېږي په هغه کي دا شرط ضروري
دي چي انزال نه وي ، که چيري په لاس وړولو يا شرمگاه ته په کتلو سره انزال وسي نو حرمت نه
ثابتېږي ځکه چي په انزال کېدو سره به دا خبره ثابته سي چي لاس وړول او داسي نور کارونه د
جماع سبب نه دي جوړ سوي ، که يو څوک د ښځي مقعد (د شا شرمگاه) ته وگوري نو په دې
سره حرمت نه ثابتېږي همدارنگه که يو سړی د ښځي سره د شاله خوا بدکاري وکړي نو حرمت
نه ثابتېږي همدارنگه که چيري د مړې سره جماع وکړي نو حرمت نه ثابتېږي .

که يو څوک د خپل ښځي سره د حرمت مصاهرت اقرار وکړي او د هغه اعتبار وکړل سي او
د دواړو يعني ښځي او خاوند په مينځ کي بېلوالی وکړل سي او همدارنگه که چيري سړی د
نکاح څخه مخکي د حرمت نسبت وکړي يعني خپل ښځي ته ووايي چي ما ستا سره د نکاح
کولو څخه مخکي ستا د مور سره جماع کړې ده نو د هغه د خبري اعتبار به کيږي او په دواړو کي
به جلاوالی راوستل کيږي ، مگر د هغه ښځي پوره مهر به واجب وي او عقر به واجب نه وي ، او
ددغه اقرار لپاره مداونت شرط نه دی يعني يوازي په يو وار اقرار کول کافي دي په وار وار د
اقرار کولو ضرورت نه سته ځکه که چيري يو سړی د خپل اقرار څخه رجوع وکړي يعني په يو
وار اقرار کولو څخه وروسته بيا انکار وکړي نو قاضي به د هغه انکار نه مني مگر که چيري هغه
په حقيقت کي غلط اقرار کړی وي نو عند الله د هغه ښځه د هغه سوه که څه هم په ظاهره قاضي د
دوی په مينځ کي جلاوالی راولي .

که يو څوک د يوې ښځي په باره کي ووايي چي دا زما رضاعي مور ده (يعني دې و ما ته تې
راکړی وي) او بيا څه وخت وروسته کله چي د هغه ښځي سره نکاح کول غواړي نو دا ووايي چي
ما درواغ ويلی دي دا زما رضاعي مور نه ده نو په دغه صورت کي د هغه لپاره د هغه ښځي سره
نکاح کول به استحسانا جائز وي .

که يو څوک د يوې ښځي څخه مچه واخلي او بيا ووايي چي دا په شهوت سره نه وه ،
يا ښځي ته لاس وړوي يا د هغې شرمگاه ته وگوري او دا ووايي چي دا په شهوت سره نه وو نو
د مچي اخيستلو په صورت کي به سمدستي د حرمت حکم ولگول سي ترڅو چي دا يقين پيدا نه
سي چي هغه په حقيقت سره په شهوت سره مچه نه وه اخيستې او په دوهم او دريم صورت کي د

حرمت حکم نه لڳول کيږي بلکه کله چي دا يقين وسي چي دا په شهوت سره سوی دی نو د حرمت حکم به لڳول کيږي ، په دې وجه کي فرق دادی چي مچه اخیستل په عامه توګه سره د شهوت پر وخت اخیستل کيږي او د مچي اخیستلو بنیاد پر شهوت وي پر خلاف د لاس وروړلو او لیدلو چي دغه دواړه کارونه بېله شهوت هم واقع کيږي مګر دا حکم په هغه صورت کي دی کله چي د شرمګاه څخه پرته یو بل اندام ته لاس وروړي او که چيري د یو ښځي شرمګاه ته لاس وروړي او بیا ووايي چي دا په شهوت سره نه وو نو په داسي صورت کي به دده د خبري اعتبار نه کيږي او که چيري یو سړی یو ښځي تر تیانو ونیسي او ووايي چي دا په شهوت سره نه وو نو د هغه د دغه خبري اعتبار به نه کيږي همدارنګه که د ښځي سره پر حیوان باندي سپورسي نو د هغه هم دا حکم دی مګر که چيري د ښځي پر شا په سپرېدو سره تر سند یا ویالې واوړي او دا ووايي چي هغه وخت زما شهوت نه وو نو د هغه د خبري اعتبار به کيږي .

یو سړی د خلکو په مخکي اقرار وکړي چي ما فلانی ښځه په شهوت سره مس کړې ده یا د هغې څخه مي مچه اخیستې ده او هغه خلکو د دغه خبري شاهدي ورکړي نو د هغوی شاهدي قبلېږي او حرمت ثابتيږي همدارنګه که چيري شاهد ووايي چي فلاني سړي فلانی ښځي ته په شهوت سره لاس وروړلی دی یا مچه یې ځيني اخیستې ده نو د هغوی شاهدي به منل کيږي ځکه چي شهوت یو داسي شی دی چي هغه معلوميږي ، د کومو خلکو په خاص اندام کي چي حرکت وي د هغوی په لېدو سره او د چا په خاص اندام کي چي حرکت نه وي د هغوی په باره کي به نورو ښو سره د شهوت معلومېدل ممکن دي .

قاضی علي سعدي رحمۃ اللہ علیہ وایي که چيري په نشه کي بې هوښه سړی د خپل لور په ښولو سره هغه د خپل بدن سره وموښلوي او مچه ځيني واخلي او بیا یې د هغې سره د جماع کولو اراده وکړه مګر انجلۍ ورته وویل چي زه ستا لور یم نو ددې په اورېدو سره هغه سړی انجلۍ پرېښودل نو په دغه صورت کي هم د انجلۍ موریعني د هغه سړي ښځه د هغه لپاره حرامه ده .

که د یو سړي څخه پوښتنه وسي چي تا د خپل خواښي سره څه کړي دي او هغه په جواب کي ووايي چي ما د هغې سره جماع کړې ده نو په دغه صورت کي حرمت ثابتيږي که څه هم پوښتنه کونکی په مسخرو کي پوښته وکړي او هغه سړی هم په مسخرو کي جواب ورکړي او بیا د هغه څخه وروسته که په لکاوو واړه ووايي چي ما دا خبره درواغ کړې ده نو د هغه اعتبار نه کيږي .

که یو سړی د یوې داسي مینزي په باره کي چي د هغه په ملکیت کي وي دا ووايي چي ما د دغه مینزي سره جماع کړې ده نو هغه مینه به د هغه د زوی لپاره حلاله نه وي او که چيري هغه

د یو داسي مینزي په باره کي چي د هغه په ملکیت کي نه وي بلکه د بل چا مینه وي دا ووايي چي ما ددې سره جماع کړې ده نو په دغه صورت کي به د هغه د زوی لپاره دغه مینه جائز وي چي د خپل پلار د دغه خبري اعتبار ونه کړي او هغه مینه په خپل ملکیت کي په اخیستو سره د هغې سره جماع وکړي او که چیري یو سړي ته د خپل پلار په مېراث کي یوه مینه تر لاسه سي نو د هغې سره جماع کولای سي ترڅو چي په یقین سره دا معلومه نه سي چي د هغه پلار د هغې سره جماع کړې ده .

که یو سړی د یوې ښځي سره په دې شرط واده وکړي چي هغه به باکره (پېغله) وي مگر د واده څخه وروسته کله چي د هغې سره د جماع کولو اراده وکړي نو معلومه سي چي هغه باکره نه ده او بیا د هغه ښځي څخه پوښتنه وکړي چي ستا د بکارت (پېغلتوب) پرده څرنگه زائله سوې ده (یعني ستا سره چا کوروالي کړې ده) ښځه په جواب کي ووايي چي ستا پلار، نو په دغه صورت کي که چیري هغه سړی د هغه د خبري اعتبار ونه کړي بلکه دا ووايي چي ته درواغ وایی نو نکاح به باقي وي .

که یوه ښځه د خپل خاوند د زوی په باره کي ووايي چي ده زه په شهوت سره مس کړې یم نو زه د خپل خاوند ښځه نه سوم نو د ښځي د دغه خبري اعتبار نه کیږي بلکه د خاوند د زوی قول به معتبر وي .

یو څوک د خپل پلار د ښځي (میرې) څخه په شهوت سره په زور مچه واخیستل او خاوند وویل چي دا محض په شهوت سره نه وو نو د خاوند د خبري اعتبار به کیږي او دا به د هغه ښځه وي مگر که چیري خاوند دا خبره تسلیم کړي چي مچه اخیستل په شهوت سره وه نو بیا به په دواړو کي جلاوالی راوستل کیږي او پر خاوند به مهر واجب وي، مگر خاوند به هغه روپی چي هغه په مهر کي ادا کړي دي د هغه سړي څخه تر لاسه کوي د چا په وجه چي دغه صورت پیدا سوی دی په شرط ددې چي هغه د فتنې لپاره دا حرکت کړی وي او که چیري هغه دغه کار د فتنې په قصد سره نه وي کړی نو بیا د هیڅ تر لاسه کولو حق نه سته ، او که چیري په دغه مسئله کي د مچه اخیستلو پر ځای (پلار د زوی د ښځي سره یا زوی د پلار د ښځي سره) جماع وکړي نو په دغه صورت کي خاوند په مهر کي ورکړل سوی مال په هیڅ ډول نه سي تر لاسه کولای ځکه چي پر جماع کونکي باندي حد واجب دی او قاعده داده چي په شرعي حد سره هیڅ مال نه واجبیږي . یو سړي د بل چا د مینزي سره نکاح وکړه او بیا ددې څخه مخکي چي د هغه خاوند جماع ورسره وکړي مینزي د خاوند د زوی څخه په شهوت سره مچه واخیستل ، خاوند دعوه وکړه چي

زما بنځي زما د زوی څخه مچه په شهوت سره اخیستې ده مگر د مینزي بادار ووايي چي دا غلطه خبره ده نو په دغه صورت کي به نکاح ختم سي ځکه چي خاوند ددې خبري اقرار کړی دی چي زما بنځي په شهوت سره مچه اخیستې ده مگر پر خاوند باندي پوره مهر نه واجبيږي بلکه نیم مهر واجبيږي ځکه چي د هغه مینزي مالک د هغه خبره درواغ کړې ده په دې باره کي د مینزي قول معتبر نه دی چي ما په شهوت سره مچه اخیستې وه .

که یوې بنځي په جنگ او جگړې کي د خپل نېکه خاص اندام ونيوی او بیا یې وویل چي ما په شهوت سره نه وو نیولی نو دهغې د خبري اعتبار کیږي .

د حرمت مصاهرت یا د حرمت رضاعت په وجه نکاح بالکل نه باطل کیږي او نه بالکل فاسد کیږي (چي د هغه په وجه جماع کول حرام کیږي) نو خاوند باید چي طلاق ورکړي او که طلاق ور نه کړي نو قاضي دي دد وارو په مینځ کي د جلاوالي څخه مخکي که چيري د خاوند سره جماع وکړه نو پر هغه به حد نه واجبيږي که څه هم هغه جماع په شبه کي په اخته کېدو سره کړې وي یا بېله شبه یې کړې وي ، که یو سړی د یوې بنځي سره بد کاري وکړي یا یو داسي کار یې وکړ چي په هغه سره حرمت ثابتیږي لکه لاس وروړل او داسي نور او بیا یې توبه وکېنل نو دا سړی به د هغه بنځي د لور محرم وي ځکه چي د هغه انجلی سره نکاح کول د هغه په حق کي د همېشه لپاره حرام دي او دا ددې خبري دلیل دی چي محرمیت د زنا څخه ثابتیږي لکه لاس وروړل او داسي نور .

د مثال په توګه زید د خالدې سره نکاح وکړه او د زید زوی (چي د خالدې د نس څخه نه دی) د خالدې د لور سره (چي د خالدې د مخکي خاوند څخه ده) نکاح وکړه یا د خالدې د مور سره یې نکاح وکړه نو په دې کي څه پروا نه سته .

که یو سړی پر خپل خاص اندام باندي د یو ټوکر په پیچلو سره جماع وکړي نو دا کتل کیږي که چيري هغه ټوکر نازک وي او د سړي خاص اندام یې د حرارت محسوس کولو څخه نه منع کوی نو د هغه بنځه به د جماع څخه وروسته د مخکي خاوند لپاره (چي هغه ورته طلاق مغلظه ورکړی وو) حلاله کیږي او که داسي وه چي د هغه ټوکر په وجه د هغه سړي خاص اندام ته حرارت نه محسوس کېدی نو هغه بنځه به د خپل خاوند لپاره حلاله نه وي .

دریم سبب د شېدو قرابت : یعنی هغه بنځي چي د رضاعت (تي رودلو) په وجه حرامي وي ، ټول هغه قرابتونه چي د نسبي او خسرګني کېدو په وجه حرام دي د رضاعت په وجه هم حرام دي ، که چيري یو بنځي یو کوچني ته د هغه د تي رودلو په عمر کي شېدې ورکړې نو په هغه دواړو

کي به دمور او زوی تعلق پیدا سي نو د تي رودونکي ښځي خاوند به د تي رودونکي کوچني رضاعي پلار وي چي د هغه په وجه د رضاعي مور او پلار ټول قريبان به د هغه کوچني لپاره حرام وي کوم چي د حقيقي مور او پلار د قرابت په وجه حرام وي .

د تي رودلو په عمر کي مطلقاً د تي رودلو سره حرمت ثابتېږي که زيات تې يې رودلی وي او که لږ، او د کم تي رودلو آخري حد دادی چي د شېدو نس ته مطلق رسيدل په يقين سره معلوم سي .
د تي رودلو عمر د امام ابوحنيفه رحمته الله عليه د قول سره سم تر دېرشو مياشتو پوري دی او د صاحبينو د قول سره سم تر دوو کالو پوري دی .

که يو کوچنی د تي رودلو په عمر کي د تي رودلو څخه بند سي او بيا څه وخت وروسته د هغه د تي رودلو په عمر کي تې وخورې نو دا به د رضاعت په حکم کي داخل وي ځکه چي تې رودل د کوچني د تي رودلو په وخت کي واقع کېږي او د تي رودلو د وخت تېرېدو څخه وروسته په تي رودلو سره رضاعت نه ثابتېږي .

د علماؤ پر دې خبره اتفاق دی چي د تي رودلو د مزدوري په اړه د تي رودني وخت دوه کاله منل سوی دی که يو سړی خپل ښځي ته طلاق ورکړي او هغه طلاقه سوې ښځه د هغه کوچني څخه دوه کاله عمر څخه وروسته د تي رودلو د مزدورۍ غوښتنه د کوچني د پلار (يعني خپل پخواني خاوند) څخه نه سي کولای مگر هغه طلاقې سوي ښځي چي په دوه کاله کي کوچني ته تې ورکړی دی د هغه د مزدورۍ پر ورکولو باندي مجبور کيدای سي .

د رضاعت حرمت څرنګه چي د رضاعي مور په قريبانو کي ثابتېږي همدارنګه د رضاعي پلار په قريبانو کي هم ثابتېږي او د رضاعي پلار څخه مراد د تي ورکونکي ښځي هغه خاوند دی چي د هغه سره د جماع په وجه يې شيدې پيدا سوي وي .

پر رضيع (يعني تي رودونکي) باندي د هغه د رضاعي مور او پلار او د هغه د رضاعي مور او پلار د اصول (يعني د هغوی پلار، نيکه او داسي نور) او د هغوی فروع (يعني د هغوی اولاد) که هغه نسبي وي يا رضاعي وي ټول حرام دي تر دې چي د هغه تي رودلو څخه مخکي د هغه د رضاعي مور چي کوم اولاد سوی وي يا د هغه د تي رودلو څخه وروسته چي کوم اولاد وي او هغه اولاد که څه هم د هغه رضاعي پلار څخه وي يا د رضاعي مور څخه او يا د بل خاوند څخه وي يا د هغه رضاعي مور د يو بل سړي کوچني ته تې ورکړي او يا د هغه رضاعي پلار د يو بلې ښځي څخه کوچنی پيدا سو نو دا ټول د رضيع وړونه او خوندي او د هغه د وړونو او خویندو اولاد هغه وړېږونه، ورپرې به وي، همدارنګه د رضاعي پلار وروږ به د هغه اکا وي او

در ضاعی پلار خور به دهغه عمه وي در ضاعی مور ورور به دهغه ماما وي او در ضاعی مور خور به دهغه خاله وي او همدارنگه در ضاعی مور انا به دهغه انا وي .

لکه څرنگه چي په رضاعت کي د نسبي قرابت حرمت ثابتیږي کوم چي لوړ بیان سول همدارنگه په رضاعت کي حرمت مصاهرت یعنی د خسرگنۍ د قرابت حرمت هم ثابتیږي ، د رضاعی پلار بنځه د رضیع (یعني تي رودونکي) باندي حرامه ده او د رضیع بنځه د هغه پر رضاعی پلار حرامه ده او همدارنگه نور هم قیاس کړئ .

مگر دوه صورتونه مستثنی دي اول خو دا که چيري یو سړی دا وغواړي چي د خپل نسبي زوی د خور سره نکاح وکړي نو دا دهغه لپاره جائز نه دي مگر په رضاعت کي جائز دي ځکه چي د یو سړی د نسبي زوی خور که دهغه د نطفې څخه نه وي نو هغه به دهغه حقیقي لور وي او که د هغه د نطفې څخه نه وي نو بیا ریببه (یعني دهغه میریزی لور) به وي حال دا چي د رضاعت په قرابت کي دغه دواړي خبري مفقود دي که چيري په نسبي قرابت کي هم په دغه دواړو خبرو کي یوه خبره موجود سي نو نکاح صحیح کیږي مثلاً د یو داسي مینزي کوچنی پیدا سو چي د دوو خلکو مشترکه مملوکه ده او هغه دواړه شریکان پر هغه کوچني باندي خپل خپل دعوا کوي تر دې چي دهغه کوچني نسب د هغه دواړو څخه ثابت سو او بلي خوا ته د دغه دواړو سره د خپل خپل بنځي څخه یوه یوه لور ده نو اوس په دغه دواړو کي هریو ته دا جائز دي چي هغه د دوهم شریک د لور سره خپل نکاح وکړي ځکه چي په دغه صورت کي د دغه دواړو په خبرو کي یوه خبره هم نه موجود کیږي سره ددې چي په هغوی کي کوم د دوهم د لور سره نکاح کړې ده یعني هغه د خپل نسبي زوی د لور سره نکاح کړې ده .

دوهمه مسئله داده چي د هیچا لپاره دا جائز نه دي چي هغه د خپل نسبي ورور د مور سره نکاح وکړي او د رضاعت په قرابت کي دا جائز وي ځکه چي په نسبي قرابت کي یا خو به دا صورت وي چي هغه دواړه به اخیافي وړونه وي همدارنگه د دواړو مور به یوه وي یا به دا صورت وي چي هغه دواړه به میریزی وړونه وي نو د داسي ورور مور به دخپل پلار بنځه وي حال دا چي د رضاعت په قرابت کي دغه دواړي خبري مفقود وي (یعني نه سته) .

د تي شریک ورور د خور سره (یعني چا چي دهغه د مور تی رودلی وي دهغه د خور سره) نکاح کول جائز دي لکه څرنگه چي په نسبي قرابت کي جائز دي مثلاً د زید یو میریزی ورور دی چي دهغه نوم بکر دی او د بکر یوه اخیافي خور ده (یعني د دواړو مور یوه ده مگر پلاریې جلا دی) نو بکر د دغه اخیافي خور سره نکاح کول د زید لپاره جائز دي چي د بکر میریزی ورور دی .

د تي روډلو شريک ورور مور (يعني چا چي د هغه د مور تي روډلی وي د هغه مور) د محرماتو څخه نه ده، همدارنگه د خپل رضاعي ورور انا سره هم نکاح کول جائز دي د رضاعي زوی د عمه د هغه د خور مور، د هغه خورزه او د هغه د عمه د لور سره هم نکاح کول جائز دي همدارنگه بنځي ته د خپل رضاعي خور د پلار، د خپل رضاعي زوی د ورور او د خپل رضاعي ملسي د پلار او د رضاعي زوی د نيکه او ماما سره نکاح کول جائز دي حال دا چي په نسبي قرابت کي دا ټول محرمات دي چي د هغوی سره نکاح جائز نه دي.

که يو سړی خپل بنځي ته چي د هغې شيدې يې ابله کړي وي طلاق ورکړي بيا هغه طلاقه سوې بنځه د عدې تېرولو څخه وروسته د يو بل سړي سره نکاح وکړي او د هغه دوهم خاوند سره جماع وکړي نو په دې باره کي د علماؤ پر دې اتفاق دی چي د هغې د دوهم خاوند د نطفې څخه چي د هغې کوچنی وسي نو د هغه د شېدو سبب به هم دوهم خاوند گرځول کيږي د هغه شېدو سره د اول خاوند هيڅ تعلق نه پاته کيږي مگر که چيري د دوهم خاوند څخه حامله سوې نه وي نو د هغې د شېدو سبب به اول خاوند گڼل کيږي مگر که چيري دا صورت وي چي د هغه دوهم خاوند څخه حامله سوه مگر تر اوسه يې کوچنی نه دی پيدا سوی نو امام ابو حنيفه رحمته الله وايي چي تر څو پوري د دوهم خاوند کوچنی پيدا نه سي هغه شيدې د اول خاوند گڼل کيږي. يو سړی د يوې بنځي سره نکاح وکړي مگر د هغې څخه يې هيچ اولاد پيدا نه سو بيا (بېله ولادته) د هغې شيدې را ابله سوې او هغې شيدې يو بل کوچني ته ورکړې نو هغه به د هغه بنځي گڼل کيږي د هغې د خاوند به د هغه شېدو سره هيڅ تعلق نه وي په دغه صورت کي هغه تي روډونکی کوچنی او د هغه سړي د اولاد په مينځ کي چي د دوهمي بنځي څخه وي د رضاعت حرمت نه ثابتيږي.

يو څوک د يوې بنځي سره زنا وکړي او د هغه په نتيجه کي د هغې کوچنی پيدا سو او بيا هغه بنځي يو بلي انجلۍ ته تي ورکړی نو د هغه زنا کونکي د هغه د پلار نيکه او د هغه اولاد ته د هغه تي روډونکي انجلۍ سره نکاح کول جائز نه دي مگر د زنا کونکي اکا او د هغه ما ما نکاح ورکولای سي لکه څرنگه چي د زنا کولو په نتيجه کي د پيدا کېدونکي انجلۍ سره د زنا کونکي اکا او ماما نکاح کولای سي، يو سړی په غلطۍ سره د يو بنځي سره جماع وکړي چي په هغه سره حامله سوه او بيا هغې يو کوچني ته تي ورکړی نو دغه کوچنی به د هغه جماع کونکي رضاعي ورور وي، پر دغه مسئله باندي دا قياس کول پکار دي چي په کومو صورتو کي د کوچني نسب د جماع کونکي څخه ثابتيږي نو په هغه صورتو کي د رضاعت قرابت هم د هغه

څخه ثابتېږي او په کومو صورتو کې چې د کوچني نسب د جماع کونکي څخه نه ثابتېږي نو په هغه صورتو کې به د رضاعت قرابت د تې ورکونکي ښځې څخه ثابتېږي .

يو سړی د يوې ښځې سره نکاح وکړي او د هغه ښځې کوچنی پیدا سو ښځې خپل کوچني ته تې ورکړی او وروسته يې شېدې وچې سوې ، څه وخت وروسته يې بيا شېدې پیدا سوې او هغې يو بل هلک ته هغه تې ورکړی نو اوس د هغه هلک لپاره د هغه سړي د اولاد سره نکاح کول جائز دي چې د هغه تې ورکونکي ښځې څخه پرته د يو بلې ښځې د د نس څخه وي .

د يوې پيغلې انجلۍ شېدې راغلې او هغې خپل تې يو کوچنی ته ورکړی نو دا به د هغه کوچني رضاعي مور وي او د رضاعت ټول احکام به د دواړو په حق کې ثابت وي ، که يو سړی د يو پيغلې انجلۍ سره نکاح وکړي او د جماع څخه مخکې هغې ته طلاق ورکړي نو د هغه سړي لپاره به د هغه تې خوړونکي انجلۍ سره نکاح کول جائز وي او که چيري د جماع څخه وروسته طلاق ورکړي نو د هغه انجلۍ سره نکاح کول جائز نه دي .

که چيري د يو داسې انجلۍ شېدې راغلې چې د هغې عمر د نهه کلو څخه کم وو او بيا هغې يو هلک ته تې ورکړی نو د دواړو په مينځ کې د رضاعت حرمت نه ثابتېږي ځکه چې د رضاعت حرمت په هغه صورت کې ثابتېږي کله چې تې د نهه کالو يا د نهه څخه په زيات عمر کې ورکړل سي همدارنگه که چيري د پيغلې انجلۍ په تيانو کې ژرې اوبه راغلې نو د هغه په څېښلو سره هم د رضاعت حرمت نه ثابتېږي .

که يوې ښځې د يو کوچني په خوله کې خپل تې دننه کړ مگر هغه کوچني ته د هغې د تيانو روډل معلوم نه سول نو په دغه صورت کې د شک په وجه د رضاعت د حرمت حکم نه نافذ کېږي البته د احتياط تقاضا داده چې حرمت ثابت کړل سي .

د يوې ښځې د تې څخه ژرې نرۍ اوبه د کوچني خولې ته ورسيدلې نو د رضاعت حرمت به ثابت سي او دا به ويل کېږي چې دا شيدې دي رنگ يې بدل سوی دی .

که يو څوک د تيانو څخه شيدې راوباسي او هغه په يو کوچني باندې وڅېښي نو په دې سره د رضاعت حرمت نه ثابتېږي او د حرمت ثابت کېدو لپاره د ژوندۍ او مړې ښځې د شېدو يو ډول حکم دی ، که چيري دوو کوچنيانو د يو څاروي شيدې وڅېښلې نو په هغه سره د رضاعت حرمت نه ثابتېږي .

د رضاعت حکم په دارالاسلام او او دارالحرب دواړو کې يو ډول دی که يو کافري ښځې په دارالحرب کې يو کافر کوچني ته تې ورکړی او بيا هغه مسلمان سو يا هغوی د دارالحرب

خنه دار الاسلام ته راغلل نو پر هغوی د رضاعت ټول احکام جاري کيږي .

لکه څرنگه چي د بنځي د تي خنخه د شېدو په څېنلو سره رضاعت ثابتيږي همدارنگه د کوچني په خوله کي د شېدو په اچولو سره يا په پزه کي په لوېشلو سره هم د رضاعت حرمت ثابتيږي البته په غوږو کي په څڅولو سره او د خاص اندام په سوري کي په اچولو سره او په مقعد کي او د نس په زخم کي په اچولو سره د رضاعت حرمت نه ثابتيږي که څه هم شېدې د هغه زخمونو په ذريعه دماغ او نس ته ورسېږي مگر د امام محمد رحمته الله عليه په نزد په حقنه (پېچکاری) په استعمالولو سره حرمت ثابتيږي .

که د خوراک په يو شي کي شيدې گلې سي او هغه پر اوړ باندي په گرمولو سره خوراک ځيني جوړ سي چي د هغه په وجه د شيدو حقيقت بدل سي نو د هغه په خوړلو سره حرمت نه ثابتيږي که څه هم شيدې غالبې وي يا مغلوبې وي او که چيري د خوراک سره يو ځای سوې شېدې پر اوړ پخې نه سي نو په دغه صورت کي هم د هغه په خوړلو سره حرمت نه ثابتيږي ځکه چي په هغه شي کي شيدې غالب نه وي او که چيري شيدې غالب وي نو د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد حرمت نه ثابتيږي ځکه چي بهيدونکي شی د وچ شي سره مخلوط سونو بهيدونکي شی د هغه وچ شي تابع سو او د مشروباتو د ډول خنخه ووتی يعني د څېنلو وړ نه سو ځکه علماء کرام وايي چي په کوم شي کي شيدې گلې سوي وي او هغه غالبې نه وي او هغه شی د بهېدو وړ وي نو د هغه په څېنلو سره حرمت ثابتيږي .

که د بنځي شيدې د پسو د شېدو سره گلې سي او د بنځي شيدې غالبې وي نو د هغه په څېنلو حرمت ثابتيږي همدارنگه که چيري بنځي په خپلو شيدو کي ډوډۍ خشته کړه او ډوډۍ شيدې جاذب کړې او هغه ډوډۍ يې په يو کوچني وخورل که چيري په هغه کي د شېدو ذريعه موجود وي نو حرمت به ثابت سي مگر د خوند د موجودتيا شرط په هغه صورت کي دی کله چي د هغه په گوله گوله سره وخورل سي او که په يو وار په وڅېنل سي نو بيا به هم حرمت ثابت سي . که د بنځي شېدې او د يو حيوان شيدې گلې سي نو په هغه کي د غالب اعتبار دی يعني که چيري د بنځي شيدې غالبې سي نو د هغه په څېنلو سره حرمت ثابتيږي او که اوبه يا بل شی غالب سي نو حرمت نه ثابتيږي همدارنگه که چيري د بنځي شېدې په يو بهيدونکي شي کي گلې سي نو غالب ته اعتبار وي او د غالب خنخه مراد دادی چي د هغه رنگ، بوی، او خوند درې سره شيان په هغو کي يو شی محسوس سي او که چيري دوه شيان برابر وي نو د حرمت ثابت کېدل به ضروري سي ځکه چي شيدې مغلوب نه وي .

که د دوو ښځو شېدې یو ځای سوي وي نو د امام ابو حنیفه او امام ابویوسف رحمۃ الله علیهما په نزد د هغه ښځې څخه د رضاعت حرمت ثابتیږي د کومې چې شېدې زیاتې او غالبې وي مگر امام محمد رحمۃ الله علیه وایي چې په هغه صورت کې د ښځو څخه حرمت ثابتیږي ، د امام ابو حنیفه رحمۃ الله علیه یو قول دا هم دی او دا قول زیات صحیح او احتیاط ته نژدې دی که چیرې د دواړو ښځو شیدې مساوي وي نو بیا په اتفاق سره (یعني د درو سره امامانو) مسئله داده چې د دواړو ښځو سره د رضاعت حرمت ثابتیږي .

که یو ښځې د خپل شېدو څخه مستې ، شلومبې یا بل شی جوړ کړی او په یو کوچني یې وخورې نو په دې سره حرمت نه ثابتیږي ځکه چې پردې د رضاعت اطلاق نه کیږي .
د کلي یوې ښځې یو کوچني ته تې ورکړی مگر وروسته د هیچا په یاد نه سول چې هغه تې ورکونکې ښځه څوک وه بیا د هغه کلي یو سړي د هغه انجلۍ سره نکاح وکړه نو دا نکاح به جائز وي ،

د ښځو لپاره ضروري ده چې بېله ضرورت یو کوچني ته خپل تې ورنه کړي او که چیرې یو کوچني ته تې ورکړی نو باید په یاد یې ولري یاد ځان سره یې ولیکي (د ښځو عادت وي چې هغوی بېله ضرورت د نورو کوچنیانو په خوله کې خپل تې ورکوي او هغوی ته شېدې ورکوي او بیا وروسته یې په یاد هم نه وي چې کوم کوچنی ته ما تې ورکړی دی) په دې وجه د حرمت رضاعت د احکامو څرگنده خلاف ورزي کیږي نو په دې باره کې باید احتیاط وسي .

که تې مخکې ورکړل سوی وي او که وروسته ورکړل سي د رضاعت حرمت په هر صورت کې ثابتیږي په مخکې او وروسته کې څه فرق نه سته ، که یو سړی د یو تې رودونکي انجلۍ سره نکاح وکړه او بیا د هغه سړي (یعني خاوند) نسبي یا رضاعي مور یا خور هغه انجلۍ ته خپل تې ورکړی نو دا انجلۍ به د هغه سړي لپاره حرامه سي او پر هغه به نیم مهر واجب وي مگر د هغه نیم مهر په توګه چې کومې روپۍ ادا کوي هغه به د مرضعه (تې ورکونکي) څخه اخلي په شرط ددې چې هغې تې محض د شرارت (یعني نکاح ختمولو لپاره) ورکړی وي او که چیرې د هغې د شرارت نیت نه وي (بلکه هغه انجلۍ د لوږې څخه ژېږدل او هغه ښځې د همدردۍ څخه تې ورکړی) نو بیا به د خاوند څخه د هغه روپو مطالبه نه سي کیدای .

یو سړي د دوو تې رودونکو انجونو سره نکاح وکړه ، وروسته یو پردۍ ښځه راغلل او هغه دواړو انجونو ته یې یو ځای پرله پسې تې ورکړی نو هغه دواړي انجونې به د سړي لپاره حرامې سي او بیا ددې څخه وروسته هغه چې په دواړو کې کومه یوه خوښه کړي د هغې سره

نکاح کولای سی او که درې انجوني وي او هغه بنځي درو سره ته پریو ځای تی ورکړی وي نو هغه درې سره به حرامي سي او ددې څخه وروسته په هغه درو کي چي کومه یوه دده خوښه وي د هغې سره دي نکاح وکړي او که چیري درو سره ته یې یو په بل پسې تی ورکړی وي نو اولي دوې خو به حرامي سي او دریمه به د هغه بنځه وي ، او که چیري اول یې دوو انجونو ته تی ورکړی وي او د هغه څخه وروسته یې دریمي ته ورکړی وي نو بیا هم دا حکم دی او که چیري مخکي یې یوې انجلۍ ته تی ورکړی وي او وروسته یې دوو انجونو ته یو ځای تی ورکړی وي نو درې سره به حرامي سي او په هغوی کي به د هري انجلۍ نیم مهر پر واجب سي چي هغه به یې د تي ورکونکي څخه اخلي په شرط ددې چي د هغې د شرارت نیت وي او که چیري څلور انجوني وي او هغه بنځي څلور سره انجونو ته پریو ځای یا یو په بل پسې تی ورکړی وي نو څلور سره به حرامه سي او که مخکي یې یوې ته او بیا درو ته تی ورکړی وي نو بیا هم دا حکم دی ،

که یو سړی د یوې لوی بنځي سره او د یوې تي رودونکي انجلۍ سره نکاح وکړي او بیا لویه بنځه کوچنی انجلۍ ته خپل تی ورکړي نو دواړي به حرامه سي او س که چیري هغه د لوی بنځي سره جماع نه وي کړې نو هغې ته به مهر نه ورکول کیږي او کوچنۍ انجلۍ ته به نیم مهر ورکول واجب وي چي هغه به یې د لوی بنځي څخه اخلي په شرط ددې چي د هغې د شرارت نیت وي او که چیري د هغې د شرارت نه وي نو بیا د هغې څخه هیڅ نه اخستل کیږي که څه هم دغه لوی بنځي ته معلومه وي دغه انجلۍ زما د خاوند بنځه ده .

د رضاعت ثبوت د دوو خبرو څخه په یوې خبري کیږي یو اقرار (یعني یو بنځه خپله اقرار وکړي چي ما فلاني ته تی ورکړی دی) او دوهم شاهدي (یعني شاهد دا شاهدي ورکړي چي فلانی بنځي فلاني ته خپل تی ورکړی دی) او د رضاعت په اړه شاهدي یا خو د دوو کسانو معتبره وي یا دیوه سړي او دوو بنځو په شرط ددې چي هغوی عادل وي .

(د رضاعت په وجه چي د بنځي او سړي په مینځ کي) کوم جلاوالی کیږي هغه د قاضي د حکم په ذریعه کیدای سي او کله چي دوه عادل خلک یا یو سړی او دوې بنځي د رضاعت شاهد دي ورکړي او د هغه پر بنیاد قاضي د هغو دواړو په مینځ کي جلاوالی راوړي نو بنځي ته به هیڅ نه ورکول کیږي په شرط ددې چي د هغې سره یې جماع نه وي کړې او که چیري جماع یې ورسره کړې وي نو مهر مثل او مهر متعین څخه چي کوم مقدار کم وي هغه مهر به پر خاوند واجب وي او نفقه او سکنه (یعني د خوراک او اوسیدو لپاره د سرای انتظام) به واجب نه وي . که چیري دوو عادل خلکو یا یو سړی او دوو بنځو د نکاح کېدو څخه وروسته د واده سوي

بنڀي په مخکي دا شاهدي ورکړه (او هغوی وویل چي د خاوند سره ستا رضاعت ثابت دی) نو هغه بنځي ته د خاوند سره اوسیدل جائز نه دي ځکه چي دا شاهدي صحیح ده په دې توگه چي څرنګه چي شهادت د قاضي په مخکي ورکړی وي نو رضاعت به ثابت سوی وای او هغه به د دواړو په مینځ کي جلاوالی کړی وای همدارنګه کله چي دغه شاهدي د بنځو په مخکي وسي نو ددې حکم به هم هغه وي او که د رضاعت دغه خبر یوازې یوه سړی ورکړی او د هغه بنځي په زړه کي دا خبره پیدا سي چي دغه سړی ریښتیا وایي نو د خاوند څخه پرهیز کول غوره دی مګر واجب نه دی.

یو سړی د یوې بنځي سره نکاح وکړي او د هغه څخه وروسته یو بله بنځه راغلل او دواړو ته یې وویل چي ما تاسو دواړو ته تې درکړی دی نو ددغه مسئلې څلورو صورتونه دي:

۱. که دواړو (بنځي او خاوند) په هغه بنځي باور وکړ نو نکاح به فاسد سي او بنځي ته به هیڅ مهر نه ورکول کیږي په شرط ددې چي د هغې سره جماع نه وي سوې.
۲. که بنځه او خاوند د هغه بنځي باور ونه کړي نو نکاح به بحال وي مګر که هغه بنځه عادل وي نو بیا د احتیاط له مخي خاوند باید خپل بنځه پریږدي، اوس که چیري هغه خپل بنځه پرېښودل نو غوره داده چي خاوند نیم مهر ورکړي او د بنځي لپاره غوره داده چي هغه هیڅ شی وانه خلي په شرط ددې چي پرېښودل د جماع څخه مخکي وي او که چیري د پرېښودو څخه مخکي جماع سوې وي نو د سړي لپاره غوره دادي چي د هغې پوره مهر هم ورکړي او د عدې تر وخت پوري د هغې نفقه او سکنه هم ورکړي او د بنځي لپاره غوره داده چي په مهر مثل او ټاکل سوي مهر کي چي کوم مقدار کم وي هغه دي واخلې او نفقه او سکنه دي نه اخلې او که چیري خاوند بنځه نه پرېښودل نو بنځي ته د خاوند سره اوسېدل جائز دي همدارنګه که دوو بنځو یا یو سړي او یوې بنځي یا دوو غیر عادل خلکو یا یوه غیر عادل سړي او دوو بنځو د رضاعت شاهدي وکړه نو د هغه به هم هغه حکم وي یعني خاوند ته غوره داده چي هغه خپل بنځه پریږدي.

۳. که خاوند د هغه بنځي باور وکړي او بنځي یې باور ونه کړي نو نکاح به فاسد سي او مهر ورکول به واجب سي.

۴. که بنځه د هغه بنځي اعتبار وکړي مګر خاوند د هغې باور ونه کړي نو نکاح به پر خپل حال وي مګر د بنځي لپاره دا ضروري دي چي هغه خاوند ته قسم ورکړي (چي په حقیقت کي د هغه بنځي خبري صحیح نه ده) که سړي د قسم اخیستلو څخه انکار وکړي نو د دواړو په

مینخ کي به جلاوالی راوستل کيږي .

یو سړي د یوې ښځې سره نکاح وکړي او بیا ووايي چي دا زما رضاعي خور ده یا هغې ته یو بل ډول د رضاعت نسبت وکړي او ددې څخه وروسته هغه ووايي چي ما ته وهم سوی وو ما چي څه ویلي دي هغه غلط دي نو استحسانا د دواړو په مینخ کي به جلاوالی نه راوستل کيږي په شرط ددې چي هغه پر خپل دوهمي خبري باندي قائم وي او که چيري هغه پر خپل اولي خبري قائم وي او دا ووايي چي ما څه ویلي دي هغه صحیح دي نو په دغه صورت کي به د دواړو په مینخ کي جلاوالی کيږي ، ددې څخه وروسته که هغه د خپل خبري څخه انکار وکړي نو د هغه به څه گټه نه وي او که چيري ښځه د خپل خاوند د خبري تصدیق وکړي نو هغې ته به هیڅ نه ورکول کيږي (په شرط ددې چي د هغې سره جماع نه وي سوې) او که ښځه د خپل خاوند تکذیب وکړي نو پر سړي باندي د هغې نیم مهر واجبيږي (په شرط ددې چي د هغې سره جماع نه وي سوي) او که چيري د هغې سره جماع سوې وي او هغه د خپل خاوند د خبري تصدیق ونه کړي نو پر سړي باندي د هغې ټول واجب دي مگر په نفقه او سکنه کي هیڅ نه واجبيږي .

که یو څوک د یوې ښځې په باره کي د هغې سره د نکاح کولو مخکي دا ووايي چي دا زما رضاعي خور ده یا رضاعي مور ده او بیا وروسته ووايي چي ما ته وهم سوی وو یا زما څخه خطا سوې وه (یعني ما چي مخکي څه ویلي دي هغه غلط دي) نو هغه سړي ته به د هغه ښځې سره نکاح کول جائز وي او که چيري پر خپل پخوانۍ خبره قائم نوي یعني وروسته هم وایي چي ما مخکي څه ویلي دي هغه صحیح دي نو په دغه صورت کي به د هغه ښځې سره د هغه نکاح کول جائز نه وي او که ددې سربېره نکاح وکړي نو د دواړو په مینخ کي به جلاوالی کيږي او که چيري هغه د خپل پخواني اقرار څخه انکار وکړي یعني دا ووايي چي ما دا اقرار نه وو کړی چي دا زما رضاعي مور ده یا خور ده مگر دوو کسانو ددې خبري شاهدي ورکړه چي ده اقرار کړی دي نو بیا په دغه صورت کي هم د هغوی په مینخ کي جلاوالی راوستل کيږي .

که یوه ښځه د یو سړي په باره کي اقرار وکړي چي دی زما رضاعي پلار یا رضاعي ورور دی مگر سړي د هغه څخه انکار وکړ او ددې څخه وروسته بیا ښځې هم د خپل قول تردید وکړ او هغې وویل چي زه غلطه سوې وم نو بیا د سړي د هغه ښځې سره نکاح جائز کيږي او همدارنگه که سړي د هغه ښځې سره نکاح وکړي مخکي تردې چي هغه ښځې د خپل قول تردید وکړي نو نکاح به صحیح وي .

که یو سړی د یوې ښځې سره (چي د هغه په نکاح کي وي) د خپل نسبي قرابت اقرار وکړي

يعني داسي ووايي چي دا زما بنځه زما حقيقي مورده يا حقيقي خورده يا حقيقي لورده او د هغې بنځي نسب چا ته معلوم نه وي او هغه سړی دا صلاحيت ولري (يعني د هغه په اړه دا کيدای سي چي هغه بنځه د هغه لوريا مور وي) نو د هغه سړي څخه به دوهم وار پوښتنه کيږي اوس که چيري هغه دا ووايي چي زه خطا وتلی وم يا ما غلطی وکړه يا زما څخه هېره سوې وه نو استحسانا د هغوی نکاح به باقي وي او که چيري پر دوهم وار پوښتنه کولو باندې هغه ووايي چي ما څه ويلې دي هغه صحيح دي نو بيا په دواړو کي جلاوالی راوستل کيږي او که چيري سړی دا صلاحيت نه لري (يعني د هغه دواړو په عمر کي دومره فرق وي چي هغه ددې خبري امکان نه لري) چي هغه بنځه د کم عمر وي او هغه بنځه د هغه حقيقي مور يا د هغه حقيقي خور سي نو نسبت به ثابت نه وي او د هغه دواړو په مينځ کي به جلاوالی نه سي راوستل کېدای او که چيري سړی د خپل بنځي په باره کي ووايي چي دا زما حقيقي لورده او بيا وروسته د خپلي خبري ترديد ونه کړي بلکه پر هغه ټينگار کوي حالنکه خلکو ته د هغه د لور نسب معلوم دی (يعني خلکو ته دا معلومه ده چي دا د هغه لور نه ده بلکه د بل چا لور ده) نو د دوی دواړو په مينځ کي به جلاوالی نه سي راوستل کېدای او همدارنگه که چيري هغه ووايي چي دا زما حقيقي مورده حالنکه خلکو ته د هغې نسب معلوم وي (يعني خلکو ته معلومه وي چي دا د هغه مور نه ده) نو په دغه صورت کي هم د دواړو په مينځ کي جلاوالی نه سي راوستل کېدای.

څلورم سبب جمع کول: يعني هغه بنځي چي د نورو بنځو سره په جمع کېدو سره د محرماتو څخه کيږي او د هغوی دوه ډولونه دي ۱: پردی بنځي جمع کول، ۲: ذوات الارحام جمع کول.

د اول قسم يعني د پردیو بنځو جمع کولو مطلب دادی چي (شريعت د څومره نکاحو اجازه ورکړې ده) د هغو څخه زياتي نکاوي کول، شريعت ازاد سړي ته په يوه وخت کي د څلورو نکاحو اجازه او غلام ته د په يوه وخت کي د دوو نکاح اجازه ورکړې ده، نو د ازاد سړي لپاره دا جائز نه دي چي هغه په يوه وخت کي د څلورو څخه زياتي بنځي وکړي او د غلام لپاره دا جائز نه دي چي هغه په يوه وخت کي د دوو څخه زياتي بنځي وکړي، د ازاد سړي لپاره دا جائز دي چي هغه په يوه وخت کي څومره چي غواړي (بېله نکاح) مينزي وساتي د شمېر يو قيد نه سته مگر غلام ته (بېله نکاح) د مينځو ساتل جائز نه دي که څه هم د هغه با دار اجازه ورکړي، د ازاد سړي لپاره دا جائز دي چي په يوه وخت کي د څلورو بنځو سره نکاح وکړي او هغه څلور بنځي که ازادي وي او که مينزي وي او که ازادي او مينزي گډي وي.

که يو سړی د پنځه بنځو سره په يوه عقد کي نکاح وکړي نو د ټولو بنځو نکاح باطل ده،

همدارنگه که یو غلام د درو بنځو سره نکاح وکړي نو د درو سره یو په بل پسې د نکاح کولو په صورت کې به اولي د وې نکاوي صحیح سي او دریمه به باطله سي او که په درې سره په یوه عقد کې په نکاح کې نو ټولي نکاوي به باطل سي .

که یو حربي کافر د پنځه کافرو بنځو سره نکاح وکړي او بیا هغه ټول (یعني خاوند او پنځه بنځي) مسلمانان سي نو دا پنځه نکاوي چې یو په بل پسې سوي دي اول څلور بنځي به جائز وي او پنځمي بنځي ته به طلاق ورکوي او که پنځه سره نکاوي په یوه عقد سوي وي نو ټولي به باطله سي او هغه ټولو ته به طلاق ورکوي .

که یو سړی اول د یوې بنځي سره نکاح وکړي او بیا د څلورو نورو بنځو سره نکاح وکړي نو یوازي د اولي بنځي نکاح به صحیح وي او د نورو څلورو نکاح به صحیح نه وي .

که یوې بنځي په یوه عقد کې د دوو خلکو سره نکاح وکړه او په هغوی کې د یوه سړي په نکاح کې له مخکې څخه څلور بنځي وي نو د هغې نکاح به د دغه دوهم سړي سره صحیح وي (چې د هغه په نکاح کې څلور بنځي نه وي) او که چیرې د دواړو خلکو په نکاح کې له مخکې څخه څلور څلور بنځي وي یا په هغوی کې د یوه په نکاح کې هم څلور بنځي نه وي نو دا نکاح به د هېڅ یوه سره هم صحیح نه وي .

د جمع کولو دوهم ډول یعني د ذات الارحام د جمع کولو مطلب دادی چې داسي د وې بنځي په یوه وخت کې په خپل نکاح کې وساتل سي چې په خپلو کې ډي رحم او نسبي قرابت ولري نو د وې خویندي په یوه وخت کې په خپل نکاح کې حرامي دي همدارنگه د وې خویندي د مینځو په جوړولو سره او د هغوی سره جماع کول هم حرام دي (یعني که د وې خویندي د یو چا په ملکیت کې وي نو د دواړو سره جماع نه سي کولای) ددې تفصیل مخته راځي ، که هغه دواړي نسبي خویندي وي یا رضاعي خویندي وي .

په دې باره کې اصل دادی چې داسي د وې بنځي چې د یوې بلي قریبه وي او داسي قرابت وي که په هغوی کې یوه د سړي په نکاح کې راسي نو په خپلو کې به د هغوی نکاح صحیح نه وي که څه هم هغه قرابت حقيقي وي یا رضاعي وي نو داسي د وې بنځي په یوه وخت کې په خپل نکاح کې ساتل جائز نه دي همدارنگه یوه انجلۍ او د هغې حقيقي یا رضاعي خاله یا دا ډول نور بنځي په یوه وخت کې په خپل نکاح کې راوستل جائز نه دي مگر که چیرې یوه بنځه او د مخکې خاوند لور (چې د هغې د نس څخه نه وي) په یوه وخت کې په نکاح کول جائز دي ځکه که چیرې هغه بنځه د سړي سي نو د هغې خاوند به د هغه پردۍ سره د هغه نکاح کول جائز وي

ددې برعکس که چیري هغه انجلۍ پر سړي فرض سي نو د هغه لپاره به هغه ښځه يعني د پلار د ښځي سره نکاح کول جائز نه وي ، همدارنگه يوه ښځه او د هغې مينزه په يوه وخت کي په خپل نکاح کي راوستل جائز دي په شرط ددې چي مخکي يې د هغه مينزي سره نکاح کړې وي .

که يو سړی دوې خویندي په يوه عقد کي په نکاح کړي نو نکاح به باطل وي او دواړي به د خاوند څخه جلا کيږي او بيا که چیري جلاوالی د دخول (يعني کوروالي) څخه مخکي وي نو هغه دواړو ته به د مهر په توگه هيڅ نه ورکول کيږي او که چیري جلاوالی د جماع څخه وروسته وي نو مهر مثل او مهر متعين کي چي کوم مقدار کم وي هغه به په دواړو کي هري يوې ته ورکول کيږي ، که يو سړی د دوو خویندو سره په دوو عقدو کي يعني يو په بل پسې نکاح وکړي نو کومه چي يې وروسته کړې وي نو هغه به فاسد وي او د خاوند لپاره به ضروري وي چي د هغې څخه جلاوالی اختيار کړي که خپله جلاوالی اختيار نه کړي او قاضي په دې خبري سي نو قاضي دي د دوی په مينځ کي جلاوالی راولي او بيا که چیري دغه جلاوالی د جماع څخه مخکي وي نو د جلاوالي په احکامو (يعني مهر، عدت او داسي نورو) کي به هيڅ حکم نافذ نه وي او که چیري د جماع څخه وروسته جلاوالی راسي نو په مهر مثل او ټاکل سوي مهر کي چي کوم مقدار کم وي هغه به ورکول کيږي او پر هغې به عدت تېرول واجب وي او که چیري کوچنی عېدا سي نو د هغه نسب به ثابت وي او هغه سړي ته به د خپل ښځي څخه تر هغه وخته پوري جلا سیدل وي ترڅو چي د هغې د خور عدت پوره نه سي او که چیري يو سړی د دوو خویندو سره دوو عقدو کي نکاح وکړي مگر دا معلومه نه وي چي د کومي خور سره يې مخکي او د کومې سره يې وروسته نکاح کړې ده نو په داسي صورت کي به خاوند ته حکم ورکول کيږي چي به بيان وکړي که چیري هغه بيان وکړي نو د هغه د بيان سره سم به عمل وکړل سي او بيا قاضي يې د دواړو په مينځ کي جلاوالی وکړي او د جلاوالي څخه وروسته هغه دواړو ته به نيم مهر ورکول کيږي په شرط ددې چي د دواړو مهر مساوي وي او که مهر مساوي نه وي نو په هغوی کي هري يوې ته به د مهر څلورمه برخه ورکول کيږي او که چیري د عقد پر وخت مهر ټاکل سوی نه وي نو د نيم مهر پر ځای به يوه جوړه جامې دواړو ته ورکول کيږي او که چیري جلاوالی د جماع څخه وروسته سوی وي نو هري يوې ته به د هغې مهر پوره ورکول کيږي .

ابو جعفر هندواني رحمۃ الله عليه وايي چي د ذکر سوي مسئلې دا حکم هغه وخت دی کله چي د دواړو څخه هره يوه دا دعوه وکړي چي مخکي يې زما سره نکاح سوې ده او شاهد د يوې هم نه وي نو دواړو ته به نيم مهر ورکول کيږي مگر که چیري دواړي دا ووايي چي موږ ته هيڅ معلوم

نه دي چي په موږ کي يې د کومي يوې سره مخکي نکاح کړې ده نو د هغوی په باره کي به هيڅ فيصله نه کيږي ترڅو چي دواړي پر يوه خبره په متفق کېدو سره صلح ونه کړي او د دواړو د صلح صورت به دا وي چي هغه دواړي قاضي ته ورسوي او ورته ووايي چي زموږ دواړو مهر زموږ پر خاوند واجب دی او زموږ په دغه غوښتنه کي يو دريم دعوه کونکي گډ نه دی (يعني زموږ پر خاوند چي کوم مهر واجب دی په هغه کي زموږ د دواړو څخه پرته د بلي دريمي بنځي حق نه سته) نو موږ دواړي پر دې خبره صلح او اتفاق کوو چي نيم مهر واخلو ددې څخه وروسته به قاضي فيصله کوي که په هغه دواړو کي هري يوې د خپل نکاح مخکي کېدو باندي شاهد وړاندي کړی نو پر سړي باندي به نيم مهر واجب وي چي د دواړو په مينځ کي به وويشل سي پر دغه حکم د ټولو علماؤ اتفاق دی او د دواړو خویندو په باره کي چي کوم احکام بيان سوي دي هغه به داسي په ټولو بنځو کي جاري کيږي چي د هغوی جمع (يعني هغوی په يوه وخت کي په نکاح کول) حرام وي، او که چيري دغه سړی (يعني چاچي د دوو خویندو سره په يوه عقد کي نکاح کړې وه او دا نکاح د باطل کېدو په وجه د دواړو خویندو او د هغه په مينځ کي جلاوالی کړی دی) د هغه دواړو خویندو څخه د جلاوالي وروسته بيا په هغه دواړو کي د يوې سره نکاح کول غواړي نو نکاح کولای سي په شرط ددې چي جلاوالی د جماع څخه مخکي سوی وي او که چيري جلاوالی د جماع څخه وروسته سوی وي نو په دغه صورت کي د دواړو خویندو د عدت تېرېدو څخه مخکي نکاح کول به جائز نه وي او که چيري يوه په عده کي وي او د دوهمي عده پوره سوې وي نو د هغه خور سره نکاح کول جائز دي کومه چي په عده کي وي او د دوهمي سره تر هغه وخته پوري نکاح کول جائز نه دي ترڅو چي د هغې عده پوره نه سي، او که چيري د جلاوالي څخه مخکي په هغه دواړو کي د يوې سره جماع سوې وي نو بيا د هغه خور سره نکاح کول جائز دي چي د هغې سره جماع سوې وي او (که چيري د هغه خور سره نکاح کول غواړي چي د هغې سره جماع نه وي سوې) نو د هغې سره به تر هغه وخته پوري نکاح کول جائز نه وي ترڅو چي د هغې خور عدت پوره نه سي مگر که چيري د هغې عدت پوره سي د کومي سره چي يې جماع کړې ده نو بيا په هغه دواړو کي چي د کومي سره غواړي نکاح کولای سي.

لکه څرنگه چي په يوه وخت کي د دوو خویندو سره نکاح کول جائز نه دي همدارنگه په يوه وخت کي د دوو مينځو خویندو څخه جنسي خوند اخيستل هم جائز نه دي (يعني که چيري د يو سړي په ملکيت کي په يوه وخت کي دوې خویندې د مينزي په توگه وي نو د هغوی دواړو څخه د يوې څخه جنسي خوند نه سي اخيستلای بلکه په هغوی کي د يوې سره جماع او داسي نور

کارونه کولای سي ځکه چي په هغه دواړو کي د يوې څخه د جنسي خوندي اخیستلو څخه وروسته دوهمه خور حرامه کيږي او د دوهمي خور څخه تر هغه وخته جنسي خوند اخیستلای سي کله چي اوله خور پر ځان حرامه کړي همدارنگه که چيري يو سړی يوه مينزه رانيسي او د هغې سره جماع وکړي بيا د هغه څخه وروسته د هغې خور رانيسي نو اوس يوازي د اولي سره جماع کولای سي د دوهمي سره جماع تر هغه وخته پوري حرامه ده تر څو چي اوله پر ځان حرامه نه کړي او د حرامولو صورت دادی چي يا خود هغې د يو چا سره نکاح وکړي يا د خپل ملکيت څخه يې خلاصه کړي او يا خرڅه يې کړي ، يا صدقه يې کړي يا يې مکاتبه کړي .

په دې اړه بايد دا خبره په ذهن کي وي چي د ځينو برخو ازادول د ټولو برخو د ازادولو مترادف دی ، د مثال په توگه يو څوک خپل مينزي ته ووايي چي ما ستا نيمه برخه يا څلورمه برخه ازاده کړه نو دا به د ټولي د ازادولو مترادف وي او د هغې سره جماع کول به ناجائز وي همدارنگه د هغې د ځينو برخو د خپل ملکيت څخه ايستل به د ټولي د ملکيت څخه د ايستلو مترادف (هم معنی) وي ، که يوازي دا وويل سي چي اوله پر ما حرامه ده نو د دغه ويلو په وجه د دوهمي سره جماع کول جائز نه دي لکه څرنگه چي د حيض ، نفاس ، احرام او روژې په وجه دوهمه نه حلاله کيږي (يعني څرنگه چي يوه خور د حيض ، نفاس او داسي نورو حالتو کي حرامه وي نو محض په دې وجه د هغه دوهمه خور نه حلاله کيږي ، همدارنگه يوازي دومره ويل چي اوله زما لپاره حرامه ده د دوهمي د حلالولو لپاره کافي نه دي) .

که يو سړی د هغه دواړو خويندو سره جماع وکړي کوم د مينزي په توگه د هغه په ملکيت کي دي نو د دې څخه وروسته په هغه دواړو کي د يوې سره هم جماع نه سي کولای تر څو چي د پورتنۍ طريقې سره سم دوهمه پر ځان حرامه نه کړي .

که يو سړی په هغه دواړو خويندو کي چي په يوه وخت کي يې په ملکيت کي وي يوه خرڅه کړي مگر هغه د يو عيب په وجه بېرته ورکړي يا په تحفه کي يې ورکړي مگر د خپل تحفې ختمولو سره هغه يې بېرته واخیستل يا د هغې نکاح يې وکړه مگر د هغې خاوند هغې ته طلاق ورکړی او د هغې عدت هم پوره سوه نو په دغه صورتو کي هغه سړی په دوی کي د يوې سره هم جماع نه کوي تر څو چي دوهمه خور پر ځان حرامه نه کړي .

يو سړي د يوې مينزي سره نکاح وکړه او د هغې سره يې د جماع کولو څخه مخکي د هغې خور رانيول نو د هغه لپاره د رانيول سوي مينزي څخه جنسي خوند اخیستل جائز نه دي ځکه چي فراش (يعني د زوجيت حق) د نفس نکاح څخه نه ثابتيږي ځکه که هغه رانيول سوي مينزي

سره نکاح و کړي نو دا به ویل کیږي چې هغه په فراش (یعني د زوجیت په حق) کې دوې خویندي جمع کړې او دا حرام دي.

که یو سړی د خپل مینزي سره نکاح وکړي او د هغه څخه وروسته د هغې د خور سره نکاح وکړي نو دا نکاح به صحیح وي او کله چې نکاح صحیح ده نو اوس به د هغه مینزي سره جماع نه کوي که څه هم تر اوسه یې د منکوحي سره جماع نه وي کړې او د هغه منکوحي سره دي تر هغه وخته پوري جماع نه کوي تر څو چې خپله مینه پر ځان حرامه نه کړي کوم چې د هغې سره جماع نه ده سوې نو بیا منکوحه سره جماع کولای سي.

که یو سړی د خپلي مینزي سره د جماع کولو وروسته د هغې د خور سره نکاح وکړي مگر هغه نکاح په یو وجه فاسد سوې نو محض په نکاح سره هغه مینه نه حرامه کیږي مگر که چیري د نکاح څخه وروسته د منکوحي سره جماع وکړي نو د مینزي سره جماع کول حرام دي.

که دوو خویندو یو سړي ته وویل چې موږ د دومره مهر په عوض کې ستا سره نکاح وکړه او دغه الفاظ د دواړو د ژبې څخه یو ځای ادا سي او هغه سړي په دوی کې د یوې سره نکاح قبوله کړه نو دا نکاح به جائز سي او که چیري مخکې خپله هغه سړی هغه دواړو خویندو ته دا ووايي چې ما په تاسو کې د هري یوې سره د زرو روپو په عوض کې نکاح وکړه او په هغوی کې یې یوه قبوله کړي او دوه مه انکار وکړي نو د دواړو نکاح به باطله سي.

امام محمد رحمته الله علیه فرمایي که یو سړی د نکاح کولو لپاره یو څوک خپل وکیل جوړ کړي او بیا یو بل سړی یې هم د نکاح لپاره وکیل جوړ کړی ددې څخه وروسته هغه دواړو د یوې بنځي سره د هغه سړي نکاح د هغه بنځو د اجازې څخه پرته وکړه او بیا وروسته معلومه سوې چې هغه دواړي بنځي رضاعي خویندي دي او د هغه دواړو وکیلانو د ژبې څخه د نکاح الفاظ یو ځای ادا سوي وه نو په دغه صورت کې د دواړو بنځو نکاح باطل ده همدارنگه که چیري دغه دواړي نکاوي د هغه بنځو په اجازه سره وي یا د یوې په اجازه سره او د یوې د اجازې څخه پرته وي نو بیا هم دغه حکم دی.

د مثال په توګه زید د دوو خویندو سره نکاح وکړه حالنکه په هغوی کې یوه خور د بل سړي په نکاح کې وه یا د یو دوهم خاوند د طلاق ورکولو په وجه د عدت په ورځي کې وه نو په دغه صورت کې د زید نکاح یوازي د دوهمي خور سره صحیح ده.

که یو سړی خپلي بنځي ته طلاق رجعي یا یو طلاق بائن یا درې طلاقه ورکړي یا د نکاح د فاسد کېدو په وجه نکاح منسوخ سي یا په شبه کې د اخته کېدو په وجه د یوې بنځي سره یې

جماع و کړه مقصد دا چې په دغه کي د کوم صورت پيدا کېدو په وجه چې هغه ښځه د عدې په ورځو کي وي نو د هغې د عدې په وخت کي د هغې د خور سره هغه سړي نکاح نه سي کولای او څرنگه چې د هغې د عدې په وخت کي د هغې د خور سره نکاح کول جائز نه دي همدارنگه د هغې د هيڅ يو قريبي ښځي سره نکاح کول جائز نه دي کوم چې د ذوي الارحام څخه وي ، او د دواړو پر يوخت د يوه سړي سره نکاح کول حرام وي . او همدارنگه د عدې په وخت کي د هغې څخه پرته د نورو څلورو ښځو سره نکاح هم حلال نه دي .

که يو سړي خپله مينزه چې ام ولد (يعني د هغه د کوچني مور وه) ازاده کړه نو تر څو چې د هغې عده پوره نه سي د هغې د خور سره واده کول جائز نه دي البته د امام ابو حنيفه رحمه الله عليه په نزد د هغې د عدې په زمانه کي د هغې څخه پرته د نورو څلورو ښځو سره نکاح کول جائز دي ، د امام ابو يوسف او امام محمد رحمۃ الله عليهما په نزد د هغې د عدې په وخت کي د هغې د خور سره هم نکاح کېدای سي .

که يو خاوند ووايي چې زما طلاقې سوي ښځي وي لي دي چې د هغې د عدې ورځي پوره سوي دي نو زه د هغې د خور سره نکاح کولای سم نو په دغه صورت کي به کتل کيږي چې د طلاق ورکولو څومره وخت سوی دی که چيري د طلاق ورکولو لږ وخت سوی وي چې په هغه کي د عدې پوره کېدو امکان نه وي نو د خاوند قول به معتبر نه وي همدارنگه د هغه د طلاقې سوي ښځي دا ويل چې زما عده پوره سوې ده د اعتبار وړ به نه وي مگر که چيري هغه يو داسي صورت بيان کړي چې په هغه کي د عدې پوره کېدو احتمال وي لکه هغه داسي ووايي چې د طلاق په دوهمه ورځ زما حمل چې د هغه اندامونه پوره وه ساقط سوی دی نو په دغه صورت کي د هغې قول معتبر دی او که چيري د طلاق دوهمه وخت تېر سوی وي چې په هغه کي د عدې پوره کېدو امکان وي نو که چيري ښځه د خپل خاوند د قول تصديق وکړي يا ښځه په دغه مجلس کي موجود نه وي نو د خاوند قول به معتبر وي او د هغه لپاره به په يوه وخت کي د څلورو ښځو سره نکاح کول يا د پخوانۍ ښځي د خور سره نکاح کول جائز وي ، حنفي علماء وايي چې په دغه صورت کي که چيري ښځه خاوند درواغجن کړي نو د خاوند قول به معتبر وي .

د يو سړي ښځه په مرتد کېدو سره د اړال حرب ته ولاړه سي نو د خاوند لپاره د هغې د عدې پوره کېدو څخه مخکي د هغې د خور سره نکاح کول جائز دي لکه څرنگه چې د هغې د مړې کېدو په صورت کي د هغې د خور سره نکاح کول جائز دي ، بيا که چيري هغه مرتده ښځه په مسلمانانه کېدو سره د اړال حرب څخه بېرته راسي او د هغې خاوند د هغې د خور سره نکاح کړي وي نو د

هغه ډ خور نکاح به فاسده نه وي او که چيري د هغه ډ خور سره د نکاح کېدو څخه مخکي راسي نو د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد په دغه صورت کي هم هغه سړی د هغه ډ خور سره نکاح کولای سي مگر صاحبين وايي چي هغه سړی په دغه صورت کي د هغه ډ خور سره نکاح نه سي کولای.

د داسي دوو ښځو په يوه وخت کي په نکاح کول جائز نه دي چي هغوی د يوې بلي عمه يا د يوې بلي خاله وي، ددې صورت دادی چي د مثال په توگه زید د عمر د مور سره او عمر چي د زید د مور سره نکاح وکړه او د هغه دوې لونبي پيدا سوې نو په هغوی کي هره يوه انجلۍ به د دوهمي انجلۍ عمه وي يا دا چي د مثال په توگه زید د عمر د لور سره او عمر د زید د لور سره نکاح وکړه او د هغوی لونبي پيدا سوې نو په هغوی کي به هره يوه انجلۍ د بلي خاله وي او هغه دواړي په يوه وخت کي په خپل نکاح کول جائز نه دي.

که يو سړی د داسي دوو ښځو سره نکاح وکړي چي په هغوی کي يوه ددغه سړي لپاره حرامه وي که هغه د محرم کېدو په وجه يا د واده کېدو په وجه يا د بت پرست کېدو په وجه او دوهمه ښځه داسي وي چي د هغه سره د هغه سړي نکاح کول جائز وي نو په داسي صورت کي د هغه ښځي سره نکاح کول به صحيح وي کوم چي د هغه لپاره حلاله وي او ټاکل سوی ټول مهر به ښځي ته ورکول کيږي چي د هغه سره نکاح صحيح سوې ده، دغه صلح د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه د قول سره سم ده او که چيري هغه سړی د نکاح څخه وروسته د هغه ښځي سره جماع وکړي چي د هغه سره نکاح کول د هغه لپاره حلال نه وي نو هغه ښځي ته به مهر مثل ورکول کيږي او ټاکل سوی ټول مهر به هغه ښځي ته ورکول کيږي د کوم سره چي نکاح کول صحيح وه.

پنځم سبب مملو که کېدل: يعني هغه مينزي چي د هغوی سره نکاح کول حرام دي، کله چي د منځکي څخه ازاده ښځه په نکاح کي وي همدارنگه ازادي ښځي او مينزي يو ځای په نکاح کول هم حرام دي، مدبره (يعني هغه مينزه چي هغه ته بادار ووايي چي زما د مرگ څخه وروسته ته ازاده يې) او ام ولد (يعني هغه مينزه چي د هغه ډ نس څخه د بادار کوچنی پيدا سوی وي) هم دا حکم دی.

که يو سړی په خپل عقد کي يوه ازاده ښځه او يوه مينزه په نکاح کړي نو د ازادي ښځي نکاح به صحيح وي او د مينزي نکاح به باطل سي په شرط ددې چي هغه ازاده ښځه داسي وي چي د هغه سره نکاح کول د هغه لپاره جائز وي که چيري هغه ازاده ښځه داسي وي چي د هغه سره نکاح کول د هغه لپاره جائز نه وي لکه د هغه عمه يا خاله نو بيا د مينزي نکاح به باطل نه وي.

او که چيري يو سړی اول د مينزي سره نکاح وکړي او بيا د ازادي بنځي سره نکاح وکړي نو د دواړو نکاح به صحيح وي .

که يو سړی خپلي بنځي ته چي ازاده بنځه وي طلاق بائن يا درې طلاقه ورکړي او هغه تر اوسه د عدې په ورځو کي وي او دغه سړي د يو مينزي سره نکاح وکړي نو په دغه صورت کي د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه قول دادی چي د مينزي نکاح به جائز نه وي او امام ابو يوسف او امام محمد رحمۃ الله عليهما وايي چي جائز ده ، او که چيري يو سړی د خپل بنځي د طلاق رجعي د عدې په وخت کي د يو مينزي سره نکاح وکړي نو په دې باره کي اتفاقي مسئله داده چي د هغه نکاح به جائز نه وي .

که يو سړی د مينزي او هغه ازادي بنځي سره نکاح وکړي چي د نکاح فاسد يا جماع بشبه د عدې ورځي تېروي نو د مينزي نکاح به صحيح سي .

که يو سړی د خپل منکوحه مينزي د طلاق رجعي د عدې په وخت کي د يو بلي ازادي بنځي سره نکاح وکړي او بيا هغه منکوحه مينزه ته رجوع وکړي (يعني خپل ورکړی طلاق بېرته اخلي) نو دا به جائز وي .

يو غلام د خپل بادار د اجازې څخه پرته د يو ازادي بنځي سره نکاح وکړي او د هغې سره يې جماع هم وکړه او بيا د بادار د اجازې څخه پرته يې د يو مينزي سره هم نکاح وکړه او ددې څخه وروسته د هغه بادار هغه ته د دواړو سره د نکاح کولو اجازه ورکړه نو په دغه صورت کي د ازادي بنځي نکاح به صحيح او د مينزي نکاح به باطل سي .

که يو سړی د يو بل سړي د مينزي سره د هغه د اجازې څخه پرته نکاح وکړي مگر د هغې سره يې جماع نه وي کړې او بيا د يو ازادي بنځي سره هم نکاح وکړي او ددې څخه وروسته د مينزي بادار د نکاح اجازه ورکړي نو په دغه صورت کي هم د مينزي نکاح نه صحيح کيږي او که چيري يو سړی د يوې مينزي سره د هغې د بادار د اجازې څخه پرته نکاح وکړي او بيا يې د يو ازادي انجلۍ سره هم نکاح وکړه او ددې څخه وروسته د مينزي بادار د مينزي د نکاح اجازه ورکړه نو د انجلۍ نکاح به صحيح وي .

د مثال په توگه د زيد يوه بالغه لور او يوه بالغه مينزه ده ، زيد يو سړي ته وويل چي ما دغه دواړي د دومره مهر په عوض کي تا ته په نکاح درکړې ، هغه سړي د مينزي نکاح قبوله کړه نو دا نکاح به باطل وي او که چيري ددې څخه وروسته هغه سړي د ازادي نکاح قبوله کړه نو دا نکاح به جائز وي .

که یو سړی د ازادي ښځې سره د نکاح توان ولري مگر ددې سربېره یې د مینزي سره نکاح وکړه او هغه مینه که مسلمانان وي یا اهل کتاب وي (یعني یهودي یا عیسائي وي) نو نکاح به صحیح وي مگر دا خبره دي په ذهن کي وي چي د ازادي ښځې سره د نکاح کولو د قدرت سربېره د مینزي سره نکاح کول مکروه دي .

که یو سړی د څلورو مینځو او پنځو ازادو ښځو سره نکاح وکړي نو یوازې د مینځو نکاح به صحیح وي .

شپږم سبب د بل چا د حق تعلق : یعنی د هغه ښځو سره نکاح کول حرام دي چي د هغوی د یو بل سړي سره حق متعلق وي او کومي ښځې چي د چا په نکاح کي وي یا د چا په عده کي وي ، عده که د طلاق په وجه وي یا د مرگ او یا د نکاح فاسده په وجه کي چي په هغه کي جماع سوې وي یا شبه د نکاح نو د داسي ښځو سره نکاح کول جائز نه دي .

که یو سړی په ناخبرتیا کي د بل چا د منکوحي سره نکاح وکړي او د هغې سره جماع وکړي نو اوس کله چي په هغوی کي جلا والی راسي نو پر ښځې باندي عده واجب ده او که چيري هغه خبر وو چي دا د بل سړي ښځه ده نو د جلا والي څخه وروسته پر هغه ښځه باندي عده تېرول واجب نه دي او د هغې د خاوند لپاره د عدې په زمانه کي د هغې سره جماع کول ناجائز نه وي او که چيري د هغې خاوند هغې ته طلاق ورکړي نو د عدې په زمانه کي د هغې سره نکاح کول جائز دي په شرط ددې چي د عدې څخه پرته بل یو مانع موجود نه وي .

د کومي ښځې چي د زنا حمل وي د هغې سره نکاح کول جائز دي مگر تر څو چي ولادت ونه سي خاوند ته د هغې سره جماع کول جائز نه دي او اسباب جماع (یعني مچه اخیستل ، لاس وروړل) هم جائز نه دي ، او که چيري هغه د هغه ښځې سره چي د زنا حمل یې وي هغه سړی نکاح وکړي چي د هغې سره یې زنا کړې ده نو د هغه نکاح به صحیح وي او هغه د ولادت څخه مخکي هم د ښځې سره جماع کولای سي او هغه ښځه به د نفقي مستحقه وي .

یو سړی د یوې ښځې سره نکاح وکړي او څه وخت وروسته د ښځې حمل ساقط سي چي د هغه اندامونه ظاهر سوي وه اوس د حمل د اسقاط که چيري د نکاح څخه څلور میاشتې یا ددې څخه زیات وخت وروسته سوی وی نو نکاح به جائز وي او که چيري د څلورو میاشتو څخه په کم وخت کي اسقاط سوی وي نو نکاح به جائز نه وي ځکه د حمل اندامونه د څلورو میاشتو څخه په کم کي نه ظاهرېږي .

او داسي حامله ښځه چي د هغې په باره کي دا معلومه سي چي د هغې حمل د فلاني سړي د

جائز نطفی ڄڻه دی نو په اتفاق سره دا مسئلہ ده چي د هغې سره نکاح کول جائز نه دي، امام ابو یوسف رحمۃ اللہ علیہ د امام ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ څخه دا قول نقل کړی دی که چيري یو داسي ښځه وي چي د حربي کافر څخه حامله سوې وي او په هجرت کولو سره یا په مینزه جوړولو سره دارالاسلام ته راوستل سوي وي نو د هغې سره نکاح کول جائز دي مگر تر څو چي د هغې ولادت ونه سي نو د هغې سره جماع کول جائز نه دي.

امام طحاوي رحمۃ اللہ علیہ پر دغه قول باندي باور کړی دی مگر امام محمد رحمۃ اللہ علیہ د امام ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ یو قول نقل کړی دی چي په دغه صورت کي به نکاح جائز نه وي او پردې باندي امام کرخي رحمۃ اللہ علیہ باور کړی دی او دا قول زیات صحیح او د باور وړ دی.

که یو څوک د خپل ام ولد د مینزي نکاح د یو چا سره وکړي په داسي حال کي چي هغه د خپل بادار څخه حامله سوي وي نو دا نکاح به باطل وي مگر که چيري هغه حامله نه وي نو بیا نکاح به صحیح وي.

یو څوک د خپلي مینزي سره جماع وکړي او دهغه څخه وروسته یې یو چاته په نکاح وکړي نو نکاح به جائز وي مگر د بادار لپاره دا مستحب دي چي هغه د خپل نطفې د ساتني لپاره استبراء وکړي (یعني د حیض راتلو څخه وروسته د خاوند سره جماع وکړي) او کله چي دا نکاح جائز سوه نو د خاوند لپاره (د استبراء د انتظار رکولو څخه پرته) د هغې سره جماع کول جائز دي دا د امام ابو حنیفہ او امام ابو یوسف رحمۃ اللہ علیهما قول دی، او امام محمد رحمۃ اللہ علیہ فرمایي چي زه دا نه خوښوم چي د هغې خاوند د استبراء څخه پرته د هغې سره جماع وکړي، فقیه ابو اللیث رحمۃ اللہ علیہ وایي چي په دې اړه د امام محمد رحمۃ اللہ علیہ قول پر احتیاط مبني دی او موږ پر دغه قول عمل کوو مگر په دغه مسئلہ کي د امامانو د اختلاف قول په هغه صورت کي دی کله چي بادار د مینزي نکاح د استبراء کولو څخه پرته کړې وي او که چيري د نکاح څخه مخکي استبراء سوي وي نو په دغه صورت کي د ټولو په اتفاق سره خاوند بېله استبراء کولو د هغې سره جماع کول جائز دي.

یو سړي یوه ښځه پر زنا کولو ولېدل او بیا وروسته یې د هغې سره نکاح وکړه نو د امام ابو حنیفہ او امام ابو یوسف رحمۃ اللہ علیهما په نزد د استبراء کولو څخه مخکي هم د هغې سره جماع کول جائز دي مگر د امام محمد رحمۃ اللہ علیہ قول په دغه صورت کي دادی چي زه دا نه خوښوم چي د هغې سره د استبراء کولو څخه پرته جماع وکړل سي او که چيري یو سړی د خپل مینزي سره نکاح وکړي نو د حنفیه په نزد دا جائز کیږي.

که یوه ښځه په بند سره د دارالحرب څخه دارالاسلام ته راوستل سوه او د هغې خاوند ورسره نه وي نو پر هغې به عده واجب نه وي او د هغې سره د هر سړي نکاح کیدای سي، همدارنگه که یوه ښځه په مسلمانانه کېدو سره د دارالحرب څخه په هجرت کولو دارالاسلام ته راسي نو د امام ابو حنیفه رحمته الله علیه د قول سره سم پر هغې عده واجب نه ده مگر د صاحبینو په نزد پر هغې عده واجب ده (تر څو چي د هغې عده پوره نه سي) د هغې سره نکاح کول جائز نه دي مگر په دې باره کي هیڅ اختلاف نه سته چي د هغې سره جماع کول به تر هغه وخته پوري جائز نه وي تر څو چي د یو حیض راتلو په وجه استبراء ونه سي.

اووم سبب د مذهب اختلاف: یعني هغه ښځي چي د مشرک کېدو په وجه د هغوی سره نکاح کول حرام دي لکه د اور عبادت کونکي او د بُتانو عبادت کونکو ښځو سره نکاح کول جائز نه دي که څه هم هغه ازادي وي یا مینزي وي، او د بُت عبادت کونکو په حکم کي هغه ښځي هم داخلي دي چي هغوی د لمر او ستورو عبادت کوي یا دخپلو خوښ کړو عکسونو عبادت کوي یا دیوناني حکیمانو د نظر سره سم د خدای د بې کار (معطل کېدو) عقیده ولري، یا په دهریت کي اخته وي او یا د باطنیه او اباحیه ډلو سره تعلق لري (باطنیه ډله هغه ډلي ته وایي چي د قرآن کریم د باطني معنی عقیده لري او اباحیه ډله هغه ډلي ته وایي چي د هغوی په نزد د دنیا هر کار که ښه وي که بد کول جائز دي) همدارنگه د هر هغه مذهب منونکي ښځي هم په دغه حکم کي داخلي دي چي د هغه اختیارول د کفر سبب وي همدارنگه د خپل هغه مینزي سره چي هغه د اور عبادت کونکې وي جماع کول هم ناجائز دي.

مسلمان د کتابیه (یعني یهودي او عیسائي) ښځو سره چي په دارالحرب کي اوسېږي او د ذمي کافري (یعني د مسلمانانو په هیواد کي په محصول ورکولو سره اوسیدونکو) ښځو سره واده کول جائز دي که څه هم هغه ازادي وي یا مینزي وي، مگر غوره خبره داده چي د هغو سره هم واده ونه کړل سي او نه د هغوی ذبح سوی حیوان بېله ضرورت و خوړل سي که یو مسلمان د یو یهودي یا عیسائي ښځي سره واده وکړي نو هغه ته به دا اختیار وي چي هغه خپله ښځه د هغې د عبادت خانې څخه راوگرځوي او نه هغه په خپل کور کي شراب جوړولو ته نه پرېږدي مگر مسلمان خاوند ته به دا اختیار نه وي چي هغه عیسائي یا یهودي ښځه د حیض او نفاس او د جنابت په وجه پر غسل کولو باندي مجبوره کړي.

که یو مسلمان په دارالحرب کي د یو کتابیه ښځي سره نکاح وکړي نو د هغه نکاح به جائز وي مگر مکروه به وي او بیا د دغه نکاح څخه وروسته دواړه ښځه او خاوند دارالاسلام ته راسي

نو په دارالحرب کي کړې نکاح به باقي وي مگر که چيري دا صورت وي چي خاوند دارالاسلام ته راسي او بنځه هلته پرېږدي نو د هيواد د بدلېدو په وجه به په دواړو کي جلاوالي راسي .
کوم خلک چي د يو آسماني مذهب پيروان وي او د هغوی لپاره آسماني کتاب هم وي لکه د حضرت ابراهيم او حضرت شعیب علیهما السلام صحیفې او د حضرت داؤد عليه السلام زبور او داسي نور نو هغه خلک په اهل کتاب کي شمېرل کيږي او د هغوی د بنځو سره د مسلمانانو نکاح کول جائز دي او د هغوی ذبح سوی حیوان خوړل هم د هغوی لپاره حلال دی او که چيري په مور او پلار کي يو کتابي يعني يهودي يا عيسائي وي او دوهم د اور عبادت کونکی وي نو هغه سړی به په اهل کتاب کي شمېرل کيږي .

يو مسلمان د يوې کتابيه بنځي سره واده وکړي او بيا هغه بنځه د اور عبادت کونکې سوه نو هغه به د خپل مسلمان خاوند لپاره حرامه وي او د دواړو واده به کالعدم وگڼل سي ، او که چيري د يهودي بنځي سره واده وکړي او هغه عيسائي سوه يا د عيسائي بنځي سره يې واده وکړی مگر وروسته هغه يهوديه سوه نو په دغه صورت کي به نکاح باقي وي ، په دې باره کي دا اصل په ذهن کي ساتل پکار دي چي د مذهب بدلولو په وخت کي دا کتل کيږي چي په خاوند او بنځه کي د خپل مذهب په پرېښودو سره بل مذهب قبول کړی دی که چيري هغه يو داسي مذهب وي چي د هغه په وجه دوی نوی واده وکړي نو د هغه مذهب په وجه د هغوی دواړو واده جائز نه سي (مثلا د اور عبادت کونکي او داسي نور) او که چيري هغه مذهب داسي وي چي د هغه د پيروانو او مسلمانانو په مينځ کي واده کول جائز نه وي نو په خاوند او بنځه کي چي کوم يو په خپل مذهب پرېښودو سره هغه مذهب قبول کړي نو واده به کالعدم سي .

اوس پاته سوه دا خبره که چيري مسلمان خاوند او يهودي يا عيسائي بنځي کي يو څوک مجوسيت (د اور عبادت) اختيار کړي او د هغه په وجه د دواړو نکاح فاسد سي نو ددې څخه وروسته به څه حکم وي نو په دې باره کي مسئله داده که چيري د واده د فاسد کېدو سبب بنځه جوړه سوې وي يعني بنځي مجوسيت اختيار کړی وي نو د دواړو په مينځ کي به جلاوالی راوستل کيږي او هغې ته به مهر نه ورکول کيږي په شرط ددې چي هغې د جماع څخه مخکي خپل مذهب بدل کړی وي او که چيري هغې د جماع کولو څخه وروسته مجوسيت اختيار کړی وي نو بيا هغې ته به پوره مهر ورکول کيږي او که چيري د واده د فاسد کېدو سبب سړی وي يعني خاوند خپل مذهب پرېږدي او مجوسيت اختيار کړي او په خاوند او بنځه کي جلاوالی وسي نو هغه بنځي ته به د ټاکل سوي مهر نيم ورکول کيږي په شرط ددې چي دغه صورت د

جماع څخه مخکي واقع سوی وي او که چيري مهر ټاکل سوی نه وي نو يوه جوړه جامې به ورکول کيږي او که چيري د جماع څخه وروسته داسي وسول نو بيا به هغه ښځي ته پوره مهر ورکول واجب وي .

کوم مسلمان چي مرتد سي نو د هغه نکاح د يو مرتدي ښځي سره جائز ده او د يو کافري يا مسلماني سره د هغه نکاح جائز نه ده ، همدارنگه که چيري يوه مسلمانه ښځه مرتده سي نو د هغې نکاح به د هيچا سره جائز نه وي .

د يوې مسلماني ښځي واده نه د مشرک سره جائز دی او نه د کتابي يعني يهودي او عيسائي سره ، د بت عبادت کونکي او اور عبادت کونکي ښځي واده د مشرک او کافر سره صحيح کيږي مگر د مرتد سره نه صحيح کيږي ، د ذمي کافرانو واده په خپلو کي د يو بل سره جائز دی که څه هم د هغوی مذهبونه مختلف وي .

د مسلمان لپاره د مسلماني ښځي په موجودتيا کي د کتابيه (يهودي او عيسائي ښځي) سره او د خپل کتابيه ښځي په موجودتيا کي د مسلماني ښځي سره عقد ثاني جائز دی او د نوبت (يعني د شپې په وار ورکولو کي) د دواړو حقوق برابر دي .

اتم سبب مالک کېدل : يعني هغه ښځي چي د مالک کېدو په وجه د خپل مملوک (غلام) لپاره حرامي دي ، د هيڅ يو ښځي لپاره دا جائز نه دي چي هغه دخپل غلام سره نکاح وکړي همدارنگه هغې ته د هغه غلام سره هم نکاح کول جائز نه دي چي د هغې او بل سړي په مينځ کي مشترک وي ، که د نکاح څخه وروسته په خاوند او ښځه کي يو هم د يو بل د ټول يا لږ مالک سي نو نکاح به باطل سي .

که يو سړی د خپلي مينزي سره نکاح وکړي يا د هغه مينزي سره نکاح وکړي چي د هغې د يو برخي مالک وي نو نکاح به صحيح نه وي مگر په دې باره کي د دغه خبري لحاظ ساتل ضروري دي چي زموږ په زمانه کي د مينځو او غلامانو د رانيولو او پلورلو رواج بالکل نه سته او په نن زمانه کي هغه شرطونه او قيدونه تر لاسه کيږي چي د هغه په موجودتيا کي د مينزي سره جماع کول جائز وي ځکه ځيني علماء وايي که چيري د مينزي ساتلو رواج وي نو د هغې سره جماع کول نه دي پکار بلکه د هغه مينزي سره نکاح کول پکار دي که چيري په حقيقت کي مينزه نه وي بلکه ازاده ښځه وي نو د نکاح په وجه د هغې سره جماع کول به جائز وي .

که يو ازاد سړی خپله ښځه (چي د يو چا مينزي وي) په شرط خیار سره رانيسي نو په دغه صورت کي د هغه نکاح باطل نه ده دا د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه قول دی .

نهم سبب طلاق : يعني هغه بنهي چي د طلاق په وجه حرامي کيږي ، که يو سړی خپل بنهي ته چي ازاده وي درې طلاقه ورکړي نو ددې څخه وروسته د هغې سره نکاح نه جائز کيږي مگر که چيري هغه بنه (د خپل عدې پوره کولو څخه وروسته د يو بل سړي سره نکاح وکړي او په دواړو کي کوروالي وسي نو او بيا هغه سړي ته طلاق ورکړي نو د عدې تېرولو څخه وروسته د مخکني خاوند لپاره د هغه بنهي په نکاح کول جائز کيږي ، او که چيري يو سړی د يو مينزي سره نکاح وکړي او بيا هغې ته دوه طلاقه ورکړي نو ددې څخه وروسته د هغې سره نکاح کول جائز نه دي او څرنگه چي د هغې سره نکاح کول جائز نه دي همدارنگه د هغې سره جماع کول هم صحيح نه دي .

يو څوک د يو چا د مينزي سره نکاح وکړي او بيا دوه طلاقه ورکړي ددې څخه وروسته هغه مينزه رانيول او ازاده يې کړه اوس که چيري د هغې سره نکاح کول غواړي نو په هغه صورت کي به جائز وي چي هغه د يو بل سړي په نکاح کي راسي او هغه سړی جماع ورسره وکړي او بيا هغه سړی طلاق ورکړي او کله چي د عدې ورځي تېري سي نو هغه سړی (يعني اول خاوند) د هغې سره نکاح کولای سي .

يو څو اړوند ضروري مسئلې

تر دغه ځايه د محرمات (يعني هغه بنه چي د هغې سره نکاح کول حرام دي) بحث پوره سو ، اوس ضروري ده چي د دغه باب سره اړوند يو څو ضروري مسئلې ذکر سي .
نکاح متعه باطل ده او کله چي د يو بنهي سره داسي نکاح (متعه) جائز نه ده نو د هغې سره جماع کول هم جائز نه دي او نه پر هغې طلاق واقع کيږي او نه پر هغې د ايلاء اوظهار احکام نافذ کيږي همدارنگه د هغوی په مينځ کي د وراثت هيڅ لړۍ نه سته .

د نکاح متعه صورت دادی چي يو سړی د يو داسي بنهي سره چي مواضع (يعني د بل چا د زوجيت يا عدې وغيره) څخه خالي وي ، دا ووايي چي ته د دومره روپو په عوض کي تر لسو ورځو پوري خپل نفس ما ممتع يعني برخمن کړه او څرنگه چي نکاح متعه ناجائز ده همدارنگه موقت نکاح هم ناجائز ده که څه هم په موقت نکاح کي د لږ يا ډېر وخت ټاکل وي يا ټاکل نه وي په هر صورت کي ناجائز ده مگر که چيري د دواړه د يو داسي وخت ټاکل وکړي چي دومره اوږد وي چي تر هغه وخته پوري د دواړو ژوندي پاته کېدل ناممکن وي مثلاً دا ووايي چي موږ د زرو کالو لپاره نکاح کوو نو په دغه صورت کي د نکاح موقت حکم نه جاري کيږي بلکه نکاح به

صحيح وي او د وخت شرط به باطل وي لکه څرنگه چي د نکاح پر وخت کي د قيامت راتلل، د جال خروج او يا د عيسى عليه السلام د نزول تر وخته پوري د وخت بيانولو پوري نکاح صحيح کيږي او د وخت شرط باطل کيږي همدارنگه که چيري د نکاح په وخت کي د وخت ټاکنه ونه کړي مگر په زړه کي وخت ټاکل سوی وي يعني د نکاح کونکي دا فکر وي چي هغه به تريوه کاله پوري د ځان سره ساتم او بيا به يې پرېږدم نو په دغه صورت کي هم نکاح صحيح کيږي او که چيري يو سړی د يو ښځي سره په دې شرط نکاح وکړي چي د يوې مياشتي وروسته به طلاق درکوم نو نکاح صحيح کيږي همدارنگه که چيري يو سړی د نکاح پر وخت د ښځي سره دا شرط کښيږدي چي زه به د ورځي ستا سره يم او د شپې به نه يم نو دا نکاح هم صحيح کيږي .

که سړي او ښځي دواړو احرام ترلی وي نو دهغوی لپاره د احرام په حالت کي نکاح کول جائز دي همدارنگه که چيري يو ولي (سرپرست) احرام ترلی نو د احرام په حالت کي د ښځي نکاح ترلای سي .

يوې ښځي (د قاضي په عدالت کي) د يو سړي د مثال په توگه د زيد په باره کي دعوه وکړه چي هغه زما سره نکاح کړې ده او د ثبوت په توگه يې دوه شاهدان هم وړاندي کړل او قاضي فيصله وکړه چي زيد د هغه ښځي خاوند دی حالنکه په حقيقت کي زيد د هغه ښځي سره نکاح نه وي کړې نو د هغه ښځي لپاره دا جائز دي چي هغه د زيد سره و او سيږي او د زيد لپاره دا جائز دي که چيري هغه ښځه د جماع خواش وکړي نو جماع دي ورسره وکړي دا د امام ابو حنيفه رحمه الله عليه قول دی او د امام ابويوسف رحمه الله عليه اول قول هم دی مگر د هغه دوهم قول ددې خلاف دی او د امام محمد رحمه الله عليه د قول سره سم دی، د امام محمد رحمه الله عليه قول دادی چي په دغه صورت کي د سړي لپاره د هغه ښځي سره جماع کول جائز نه دي، په ذکر سوي مسئله کي د قاضي فيصله به د عقد نکاح په حکم کي وي (يعني دا به گڼل کيږي چي قاضي د دوی نکاح کړې ده) ځکه ښځي ته د خپل سړي د اوسيدو او د هغې په خواش سره زيد ته د هغې سره جماع کول هم جائز دي مگر شرط دادی چي هغه وخت په ښځه کي د نکاح صلاحيت وي (يعني داسي يو مانع موجود نه وي چي هغه د زيد ښځه جوړېدو مانع وي) که چيري دا صورت وي چي د قاضي د فيصلې پر وخت هغه د بل چا په نکاح کي وي يا د اول خاوند د طلاق ورکولو په وجه د عدې په ورځو کي وي يا هغه سړی يعني زيد هغې ته درې طلاقه ورکړي وي نو بيا د قاضي فيصله به نه جاري کيږي او هغه ښځه به د زيد ښځه نه جوړيږي همدارنگه د اکثرو علماؤ په نزد د قاضي د فيصلې د جاري کېدو يو شرط دا هم دی چي د هغه فيصلې پر وخت شاهد هم موجود وي او که چيري

خپله زید د یو ښځې په باره کې دعوه وکړې چې ما د دغه ښځې سره نکاح کړې ده او د خپل دعوي په ثبوت کې شاهد هم وړاندې کړې نو ددې به هم هغه حکم وي کوم ذکر سو .
 همدارنگه که چیرې یو ښځه د قاضي په عدالت کې دعوه وکړې چې زما خاوند ما ته طلاق را کړی دی او هغه د درواغو شاهد هم وړاندې کړې نو قاضي به د طلاق فیصله جاري کوي سره ددې چې هغه ښځه پوهیږي چې ما درواغ ویلي دي نو د قاضي دغه فیصله به د طلاق په حکم کې وي او پر هغه ښځې به طلاق واقع سي ، ددې څخه وروسته هغه ښځې د عدې تېرولو څخه وروسته د بل سړي سره نکاح کولای سي او د شاهد لپاره هم د هغه ښځې سره نکاح کول جائز دي او هغه ښځه به د خپل اول خاوند یعنې زید لپاره حرامه سي مگر امام ابو یوسف رحمۃ اللہ علیہ وایي چې په دغه صورت کې هغه ښځه به د اول خاوند یعنې زید لپاره حلاله نه وي یعنې د هغه سره نکاح نه سي کولای او نه د هغه دوهم خاوند سره نکاح کول به جائز وي ، د امام محمد رحمۃ اللہ علیہ دا قول دی چې تر څو پوري دوهم سړی (چې د هغه سره یې نکاح کړې وي) د هغه سره جماع ونه کړي د اول خاوند لپاره به حلاله وي او که چیرې دوهم سړی د هغې سره جماع وکړي نو بیا تر څو چې د هغې عدې پوره نه سي د عدت واجب کېدو په وجه به د اول خاوند لپاره حرامه وي یعنې د امام محمد رحمۃ اللہ علیہ په نزد د دوهم سړي سره د هغې نکاح بالکل جائز نه ده .

د مثال په توګه زید د یو خالدي په باره کې دعوه وکړه چې هغې زما سره نکاح کړې ده مگر خالدي انکار وکړ ، ددې څخه وروسته زید د خالدي سره صلح کول وغوښتل او هغې ته یې وویل که ته اقرار وکړې نو زه به تا ته سل روپۍ درکړم ، خالدي اقرار وکړ نو اوس پر زید باندي دغه مال یعنې خالدي ته سل روپۍ ورکول واجب دي او د خالدي دغه اقرار به د نکاح عقد ګڼل کیږي ، که چیرې خالدي دغه اقرار د شاهدانو په مخکې کړی وي نو نکاح به صحیح سي او د خالدي لپاره به د زید سره اوسیدل عند الله صحیح ګڼل کیږي (یعنې په دغه صورت کې هغوی دواړه به نه یوازي په دنیاوي او قانوني توګه سره ښځه او خاوند ګڼل کیږي بلکه په دې وجه به پر هغوی ګناه هم نه وي) مګر که چیرې خالدي د اقرار پر وخت شاهد وړاندې نه کړ نو نکاح نه منعقد کیږي او نه به د خالدي لپاره د زید سره اوسیدل جائز وي .

الفصل الأول (لومړی فصل)

د بنځي د عمه او خاله سره نکاح

﴿۳۰۲۱﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يُجْمَعُ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا وَلَا بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَخَالَتِهَا. متفق عليه.

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: د خپلي بنځي د عمه او خاله سره (د خپلي بنځي په موجودگي کي) نکاح نسي کېدای. (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۶۰/۹، رقم: ۵۱۰۹، ومسلم ۱۰۲۸/۲، رقم: ۱۴۰۸-۳۳.

تشریح: د عمه او خاله څخه عموميت مراد دی يعني که حقيقي (سکه) عمه او خاله وي لکه بنځي د پلار او مور خور، او که مجازي وي لکه د هغه بنځي د نيکه يا ورنیکه او انا خور، په حديث کي د عمه د ورېرې او د خاله د خورزې تخصيص اتفاقي دی چې کيدای سي يو چا په دې اړه پوښتنه کړي وي ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم يوازي د هغه دوو يادونه وکړه کله نو د دغه دواړو څخه پرته نوري هم داسي بنځي سته چې د هغوی په يو وخت کي په نکاح کول حرام دي، په تېرو مخونو کي د دې تفصيل تېر سوی دی.

درضاعت ذکر

﴿۳۰۲۲﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَحْرُمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ الْوِلَادَةِ. رواه البخاري.

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: څوک چې د نسب په خاطر حرام وي هغه په رضاعت (تې رودل) کي هم حرام وی (يعني د چا سره چې نکاح د نسب په خاطر حرامه وی همداسي په تې رودلو سره هم حرامیږي).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۳۸/۹، رقم: ۵۲۳۹.

تشریح: يعني کوم قرابت چې د نسب په وجه د يو بل لپاره حرام دی هغه قرابت د تې ورکولو لپاره هم د يو بل لپاره حرام دی د مثال په توگه څرنگه چې نسبي يعني حقيقي خور د خپل ورور لپاره حرامه ده همدارنگه رضاعي خور هم حرامه ده مگر ځيني داسي مسائل دي چې د دغه

کلیې څخه هستنی دی لکه په ځینو صورتو کې نسبي قرابت او د رضاعي قرابت په مینځ کې فرق وي چې د هغه تفصیل په تېرو مخونو کې تېر سوی دی .
 علامه نووي رحمه الله فرمایي چې ددې خبرې دلیل دی چې که څه هم په رضاعت سره نکاح حرامیږي او نظر ، خلوت او مسافرت حلالیږي (یعني د مثال په توګه د رضاعي مور او زوی په مینځ کې نکاح حرامیږي او یو بل ته نظر کول، د یو بل سره په یوازینوالي کې ناسته او ولاړه او د یو بل سره یوازي سفر کول جائز دي) مګر په رضاعي قرابت سره د قرابت ټول احکام نه جاري کیږي ، په رضاعي قرابت کې نه خو د یو بل وارث کیږي نه پریو بل باندې نفقه واجبیږي نه د یو بل په ملکیت کې په راتلو سره ازادي تر لاسه کولای سي ، او که چیرې ټی ورکونکی خپل ټی رودونکی قتل کړي نو د هغه پر ذمه د هغه قصاص هم نه ساقط کیږي په دغه ټولو صورتو کې هغه دواړه رضاعي قریبان بالکل د پردې خلکو په ډول دي .

﴿۳۰۲۸﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ جَاءَ عَمِّي مِنَ الرِّضَاعَةِ فَاسْتَأْذَنَ عَلَيَّ فَأَبَيْتُ أَنْ

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی زما د شودود رودلو اکا راغی ما ورته وويل ترڅو پوري

أَذِنَ لَهُ حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

چې ما د نبي کریم ﷺ څخه پوښتنه نه یې کړې تا ته د ننه راتلو اجازت نه درکوم رسول الله ﷺ

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَتْهُ فَقَالَ إِنَّهُ عَمُّكَ فَأَذِنِي لَهُ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ

تشریف راوړ نو ما ځینې پوښتنه وکړه نبي کریم ﷺ راته وفرمایل : دا خو ستا اکا دی د راتلو اجازت به دي ورکړی وای ما عرض وکړ یا رسول الله!

إِنَّمَا أَرْضَعْتَنِي الْمَرْأَةُ وَلَمْ يُرْضِعْنِي الرَّجُلُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

ما ته خویوې ښځې شیدې را کړې دي سپړی خورا باندې نه دي چښلي نبي کریم ﷺ ورته

وَسَلَّمَ إِنَّهُ عَمُّكَ فَلْيَلْجِ عَلَيْكَ وَذَلِكَ بَعْدَ أَنْ ضَرَبَ عَلَيْنَا الْحِجَابُ . متفق عليه

و فرمایل هغه ستا اکا دي هغه ته د ننه راتلو اجازت ورکوه دا واقع د هغه وخت ده چې د پردې احکام نافذ سوي وه . (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۳۸/۹، رقم: ۵۲۳۹، ومسلم ۱۰۷۰/۲، رقم: ۱۴۴۵/۷.

تشریح بي بي عائشہ رضی اللہ عنہا ۱۱ چي د کوم رضاعي اکا ذکر کړی دی د هغه نوم افلح وو او بي بي عائشہ د کومي بنخي تي رودلی وو د هغې خاوند ابوالقيس وو هغه او ابوالقيس وړونه وه ددغه قرابت سره هغه د بي بي عائشہ ۱۱ اکا سو .

ما ته خو بنخي تي را کړی دی ... الخ: ددې څخه د بي بي عائشہ ۱۱ مطلب دا وو چي ما ته خو بنخي تي را کړی دی ځکه نو زما د رضاعت تعلق يوازي د بنخي سره قائم سوی دی نه د سړي سره ، يعني بي بي عائشہ رضي الله عنها دا گڼل چي د يو بنخي تي خوړل د هغه د خاوند د قرابت سره تعلق نه لري نو رسول الله ﷺ د بي بي عائشہ ۱۱ ددغه گمان تصحيح وکړل چي د يو بنخي په تي رودلو سره لکه څرنگه چي د هغه بنخي سره او د هغه د خاوند د قريبانو سره هم رضاعي تعلق قائميرئ او څرنگه چي د رضاعي مور، خور او رضاعي خاله او د هغې لور رضاعي خور وي همدارنگه د هغه د خاوند ورور هم رضاعي اکا وي او رضاعي اکا د حقيقي اکا په ډول دی ځکه افلح ستا کور ته راتلای سي د هغه څخه شرم او پرده نه سته .

ددې څخه معلومه سوه چي څرنگه د تي رودونکي د قريبانو سره د رضاعت حرمت ثابتيرئ همدارنگه د هغه د خاوند د قريبانو سره هم د رضاعت حرمت ثابتيري .

د رضاعي ورېرې سره نکاح حرام ده

﴿۲۰۲۹﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ لَكَ فِي بِنْتِ عَمِّكَ حَمْرَةٌ فَإِنَّهَا

د حضرت علي رضی الله عنه څخه روايت دی چي ما عرض وکړ يا رسول الله ! ايا تاسو د خپل اکا حمزه رضی الله عنه د لور سره نکاح نه کوي ؟

أَجْمَلُ فَتَاةٍ فِي قُرَيْشٍ فَقَالَ لَهُ أَمَّا عَلِمْتَ أَنَّ حَمْرَةَ أَخِي مِنَ الرِّضَاعَةِ وَإِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ مِنَ الرِّضَاعَةِ مَا حَرَّمَ مِنَ النَّسَبِ . رواه مسلم .

هغه د قريشو يو بنائسته انجلۍ ده نبي کريم ﷺ وفرمايل : اي علي ! تا ته معلومه نه ده چي حمزه رضی الله عنه زما رضاعي ورور دی او خداي تعالي چي کوم شيان د نسب په وجه حرام کړی دي هغه يې د رضاعت د لحاظه هم حرام کړی دي . (مسلم) .

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۰۷۱۱۲، رقم: ۱۴۴۶۱۱۱ .

تشریح حمزه د ابولهب په ډول د رسول الله ﷺ سکه اکا وو ، مگر د رسول الله ﷺ د تي رودلو شريک ورور هم وو ، ددې صورت دا وو چي د ابولهب سره يوه مينزه وه چي د هغې نوم ثويبه وو

، ثوبیه مخکي حضرت حمزه رضی اللہ عنہ ته تی ورکړی دي بیا خلور کاله وروسته یې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ته هم تی ورکړی دی دا هغه ثوبیه ده چي ابولهب د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د پیدا کېدو په خوشحالی کي هغه ازاده کړه ، ویل کیږي چي د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم پر زېږېدو باندي ابولهب د خپل خوشحالی اظهار کړی وو د هغه په وجه د دوشنبې په ورځ د الله تعالی له طرفه د ابولهب په عذاب کي کمی کیږي ځکه چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د دوشنبې په ورځ پیدا سوی وو .

رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ته خلورو بنځو تی ورکړی دی ۱: د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم مور مبارکه، ۲: بي بي حلیمه رضي الله عنها، ۳: ثوبیه، ۴: او ام یمن چي د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د پلار محترم مینه وه .

در ضاعت مقدار

﴿۲۰۳۰﴾: وَعَنْ أُمِّ الْفَضْلِ قَالَتْ إِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تُحَرِّمُ

د حضرت ام فضل رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل : نکاح نه حراموي

الرَّضْعَةَ أَوِ الرِّضْعَتَانِ وَفِي رِوَايَةٍ عَائِشَةُ قَالَ لَا تُحَرِّمُ الْمَصَّةَ وَالْمَصَّتَانِ وَ

یو یا دوه واره تی رودل د بي بي عائشې رض په روایت کي دا الفاظ دی چي یو یا دوه واره دی

فِي أُخْرَى لِأُمِّ الْفَضْلِ قَالَ لَا تُحَرِّمُ الْإِمْلاَجَةَ وَالْإِمْلاَجَتَانِ. هذِهِ رِوَايَاتٌ لِمُسْلِمٍ

رودل نکاح نه حراموي د ام فضل رضی اللہ عنہ په روایت کي دی د بنځي په تی باندي یو یا دوه واره و هلو سره نکاح نه حراموي دا درې واره روایتو ته د مسلم دی .

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۰۴۷/۲، رقم: ۱۴۵۱/۲۱.

تشریح: په څرگنده خو د دغه روایتو څخه دا معلومیږي چي په یو واریا دوه واره تي ورکولو سره نکاح نه حرامیږي مگر په درې واره یا تر دې زیات تی ورکولو سره حرمت ثابتیږي ، ځيني علماء پر دې باندي په عمل کولو سره فتوا ورکړې ده مگر حنفیه او اکثر علماء په نزد مسئله داده چي په مطلق تي ورکولو سره د رضاعت حرمت ثابتیږي که څه هم هغه مقدار د اعتبار څخه کم وي یا زیات وي په شرط ددې چي د کوچني د حلق څخه شیدې نس ته ورسېږي او هغه شی هم د رضاعت په وخت کي وي او د رضاعت وخت د اکثر و علماء په گډون صاحبین یعنی امام ابو یوسف او امام محمد رحمه الله علیهما په نزد دوه کاله دی مگر د امام ابو حنیفه په نزد د رضاعت وخت دوه نیم کاله دی مگر په حنفي مذهب کي د صاحبینو پر قول فتوا ده .

کوم علماء چي دا وایي چي د مطلق تي په ورکولو سره حرمت ثابتیږي د هغوی دلیل د قرآن کریم دغه آیت کریمه دی : واما تكم اللاتي ارضعنکم : او پر تاسو باندي ستاسو رضاعي مندي حرامي دي .

چي هغه د قرآن کریم یو مطلق حکم مقید کړي ځکه د ذکر سوي روایت ددې دلیل نه سي کیدای چي حرمت رضاعت په هغه صورت کي ثابت سي کله چي کوچني ته درې واره یا تر دې زیات تې ورکړل سي ، ددغه حضراتو یو دلیل د بي بي عائشې رضی الله عنها هغه روایت دی چي په هغه کي د مطلق تي ورکولو سره حرمت ثابتېدل ددغه الفاظو په ذریعه بیان سوي دي : يحرم من الرضاعة ما يحرم من الولادة. : يعني په تي ورکولو سره هغه قرابت حرامیږي کوم چي د زېږېدنې په وجه حرامیږي .

د رضاعت د حرمت په اړه امام شافعي رحمته الله فرمایي که چيري کوچنی تر پنځه واره کم تې وڅوري نو د رضاعت حرمت نه ثابتیږي د هغه دلیل په راتلونکو کي حدیثو کي دی .

﴿۳۰۳۱﴾ : وَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ فِيهَا أَنْزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ عَشْرُ رَضَعَاتٍ

د بي بي عائشې رضی الله عنها څخه روایت دی چي په قران کریم کي دا حکم نازل سوی دی چي په لس واره

مَعْلُومَاتٍ يُحَرِّمُنَ ثُمَّ نُسَخْنَ بِخُمْسٍ مَعْلُومَاتٍ فَتَوَفَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

شید و رودلو سره چي کله د هغې د چنبلو پوره یقین وي نو نکاح حرامیږي بیا دا حکم منسوخ سو او پنځه واره د شید و رودلو حکم نازل سو ددې څخه وروسته رسول الله صلی الله علیه و آله وفات سو

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهِيَ فِيهَا يُقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ . رواه مسلم .

او ددې ایت شریف په قران کریم کي تلاوت کېدی . (مسلم) .

تخریج : مسلم في الصحيح : ۱۰۷۵/۲ ، رقم : ۱۴۵۲-۲۴ .

تشریح : مخکي دا حکم وو چي یو کوچني به د یو بنځي لس واره تې وړودی نو د هغه دواړو په مینځ کي به د رضاعت حرمت ثابتېدی مگر وروسته نه یوازي دا چي دغه حکم منسوخ سو بلکه ددغه آیت تلاوت هم منسوخ سو چي په هغه کي دغه حکم وو او دغه آیت نازل سو چي پنځه واره تې رودل نکاح حراموي او بیا ددغه آیت تلاوت هم د ټولو صحابه کرامو په نزد منسوخ مگر د بي بي عائشې رضي الله عنها په قرائت کي ددې تلاوت منسوخ نه سو تر دې چي اوس

امام شافعي رحمته الله وایي چي ددغه آیت حکم خو پاته دی چي رضاعت حرمت په پنځه واره تی رودلو سره ثابتیږي او ددې تلاوت منسوخ سوی دی مگر د امام ابوحنيفة رحمته الله او نور علماء کرامو په نزد ددغه آیت هم منسوخ سوی دی او ددې حکم هم د ددغه مطلق آیت کریمه : (وامهاتکم اللاتی ارضعنکم) په ذریعه منسوخ سو .

درضاعت د مدت وروسته په شیدو رودلو سره حرمت نه ثابتیږي

﴿۲۰۳۲﴾: وَعَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا رَجُلٌ فَكَانَتْ كَرِهَةً ذَالِكَ فَقَالَتْ إِنَّهُ أَخِي فَقَالَ انْظُرْنَ مَنْ إِخْوَانُكُنَّ فَإِنَّا الرِّضَاعَةُ مِنْ الْمَجَاعَةِ . متفق عليه .

د بي بي عائشې رضی الله عنہا څخه روایت دی یوه ورځ رسول الله صلی الله علیه و آله په خپله تشریف راوړ هغه وخت د هغې سره یو سړی ناست وو نبي کریم صلی الله علیه و آله خو دا خبره ښه ونه گڼله ما عرض وکړ دا زما رضعي وروردی نبي کریم صلی الله علیه و آله وفرمایل : فکر وکړه ستا ورور څوک کېدای سي ؟ د شیدو د چنبلو اعتبار د لوږي په وخت دی (يعني د شیدو د چنبلو احکام هغه وخت جاري کېدای سي چي کله لوږي د غذا په وخت کي يې شیدې چنبلي وي او شیدې يې غذا وي). (بخاري او مسلم).

خروج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۱۴۶/۹، رقم : ۵۱۰۲، ومسلم ۱۰۷۸/۲، رقم : ۱۴۵۵/۳۲.

يحي : د رسول الله صلی الله علیه و آله د ارشاد مطلب دا وو چي د تي ورکولو احکام په هغه صورت کي کيږي کله چي تي په د خوراک په توگه ورکول سوی وي او په هغه سره لوږه ختمه سوې وي دا خبره د تي رودلو په ورځو کي وي او د تي رودلو وخت د اکثرو علماؤ په نزد دوه کاله د امام ابوحنيفة رحمته الله په نزد دوه نیم کاله عمر دی په دغه وخت کي د کوچني د غذائي ضرورت او خواش دار د ښځي پر تي وي ترڅو چي هغه تی نه خوري د هغه لوږه نه ختمیږي نو حديث خلاصه دا سوه چي په لوی عمر کي د رضاعت د وخت ختمېدو څخه وروسته د يو ښځي په تي رودلو سره د رضاعت حرمت نه ثابتیږي او هغه وخت چي د بي بي عائشې رضي الله عنها سره سړی ناست وو او بي بي عائشې رضي الله عنها ورته د تي رودلو ورور ويلي وه هغه په اصل کي په لوی عمر کي تی رودلی وو او په لوی عمر کي په تي رودلو سره د رضاعت حرمت نه ثابتیږي ځکه رسول الله صلی الله علیه و آله ته د هغه د بي بي عائشې رضي الله عنها سره ناسته ناخوښه سوه .

در ضاعت دثبوت لپاره شاهدي

﴿۲۰۳۳﴾: وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّهُ تَزَوَّجَ ابْنَةً لِأَبِي إِهَابٍ بْنِ عَزِيزٍ فَأَتَتْهُ

د حضرت عقبه بن حارث رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي هغه د ابو اهاب بن عزيز د لور سره نکاح وکړه

امْرَأَةً فَقَالَتْ إِنِّي قَدْ أَرْضَعْتُ عُقْبَةَ وَالَّتِي تَزَوَّجَ بِهَا فَقَالَ لَهَا عُقْبَةُ مَا أَعْلَمُ

بيا يوه ښځه راغله او ويې ويل : چي عقبه او د ابو اهاب ولور ته ماتي ورکړي دي عقبه هغې ته وويل : زما په ياد نه دی چي

أَنْكِ قَدْ أَرْضَعْتَنِي وَلَا أَخْبَرْتَنِي فَأَرْسَلَنِي إِلَى أَبِي إِهَابٍ فَسَأَلَهُمْ فَقَالُوا مَا

تا ماته شيدې را کړي دي او نه دي پخوا ماته د دې خبر را کړي دي بيا عقبه يو سړی د ابو اهاب کورنۍ ته د حال د معلومولو لپاره ولېږي

عَلِمْنَا أَرْضَعْتَ صَاحِبَتَنَا فَرَكِبَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ

هغوی موږ ته وويل : دا معلومه نه ده چي دې انجلۍ ته دې ښځي تي ورکړي دي عقبه رضی اللہ عنہ رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ته مدينې منورې ته ورغی او واقعې يې ورته بيان کړه

فَسَأَلَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَيْفَ وَقَدْ قِيلَ فَفَارَقَهَا

عُقْبَةُ وَنَكَحَتْ زَوْجًا غَيْرَهُ. رواه البخاري.

نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم ورته وفرمايل : ته دا څنگه (په خپله نکاح کي ساتلای سی ؟) کله چي دا خبره وسوه نو عقبه هغه ښځه د ځانه څخه جلا کړه او هغې د بل سړي سره نکاح وکړه . (بخاري) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۵۱/۵، رقم: ۲۶۴۰.

تشریح: امام احمد رضی اللہ عنہ د دغه حديث څخه استدلال کړی دی چي د رضاعت په ثبوت کي د يوې ښځي شاهدي قبلېږي مگر د امام ابو حنيفه رضی اللہ عنہ او اکثر و علماؤ په نزد د تي رودلو د ثبوت لپاره د دوو نارينو يا يوه نارينه او دوو ښځو چي عادل وي شاهدي قبلېږي ځکه دا حضرت د دغه حديث په باره کي دا وايي چي د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم دغه ارشاد د تقوا او احتياط پر بنياد دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د احتياط له کبله دا مناسب ونه گڼل چي عقبه رضی اللہ عنہ هغه انجلۍ په نکاح کړي .

د دار الحرب د بندي بنهي سره نکاح

﴿۳۰۳﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ

د حضرت ابو سعيد خدری رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د حنین په جگړه کې (یو

حُنَيْنٍ بَعَثَ جَيْشًا إِلَى أُوطَاسَ فَلَقُوا عَدُوًّا فَقَاتَلُوهُمْ فَظَهَرُوا عَلَيْهِمْ

اسلامی) لښکر او طاس لور ته ولېږي هغه د دښمن سره و جنگېدی او ور باندې غالب سوه او

وَأَصَابُوا لَهُمْ سَبَايَا فَكَانَ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم تَحَرَّجُوا مِنْ

غلامان او مینزي یې و نیولي د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم اصحابو کرامو په دې خیال چې د دې مینځو

غُشْيَانِهِنَّ مِنْ أَجْلِ أَزْوَاجِهِنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي ذَلِكَ

مشرک خاوندان سته نو هغوی د مینځو سره کوروالي و نه کړه په دې اړه دا ایت نازل سو :

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ { أَيُّ فَهِنَّ لَكُمْ حَلَالٌ إِذَا

انْقَضَتْ عِدَّتُهُنَّ . رواه مسلم .

والمحصنت....ایمانکم . (په تاسو هغه بنهي حرامی نه دي چې د هغو تاسو مالکان یاست او تاسو په جگړه کې نیولي دي) یعنې کله چې د مینځو د عدت ورځې پوره سي نو هغوی ستاسو لپاره حلالی دي . (مسلم) .

تخريج: مسلم في الصحيح: ۱۰۷۹۱۲، رقم: ۱۴۵۶۱۳۳.

تشریح: مسئله داده چې کومه بنه د یو سړي په نکاح کې وي نو بل چاته نه د هغې سره جماع کول صحیح دي او نه هغه په خپل تصرف کې راوستل جائز دي مگر د کافرانو هغه بنهي چې د جنگ څخه وروسته د دار الحرب څخه راوستل سي او د هغوی خاوندان په دار الحرب کې پاته سوي وي نو د هغه بنځو د عدې تېرېدو څخه وروسته په خپل تصرف کې راوستل جائز دي او دلته د عدت څخه مراد استبراء دی یعنې که چیرې هغه بنهي حامله وي نو کله چې د هغې اولاد پیدا سي او که هغې ته حیض راځي نو کله چې هغې ته حیض راسي نو بیا کله چې یوه میاشت تېره سي بیا د هغې سره جماع کول جائز دي .

په دې اړه علامه طيبي رحمۃ اللہ علیہ وايي چي ابن عباس رضي اللہ عنہ د دغه آيت کریمه سره سم دا مسئله اخذ کړې ده چي کله يو خاوند والا مينزه پلورل کيږي نو د هغې نکاح ماتيزي او کوم څوک چي هغه رانيسي نو د هغه لپاره استبراء څخه وروسته د هغې سره جماع کول جائز کيږي يعني ابن عباس رضي اللہ عنہ دغه آيت کریمه پر عموميت باندي محمول کړی دی حال دا چي د نورو ټولو علماؤ په اتفاق سره مذهب دادی چي د هغې نکاح نه ماتيزي د دوی په نزد دغه آيت کریمه د هر خاوند والا مينزي په باره کي نه دی نازل سوی بلکه دا يوازي د هغه مينځو په اړه نازل سوی دی چي د دارالحرب څخه په نيولو سره راوستل سوي وي .

الفصل الثاني (دوهم فصل)

هغه بنغي چي په يو وخت کي په نکاح کول منع دي

﴿۳۰۳۵﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى أَنْ تُنْكَحَ

د حضرت ابو هريره رضي اللہ عنہ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د دې څخه منعه فرمايلي ده چي

الْمَرْأَةُ عَلَى عَمَّتِهَا أَوْ الْعَمَّةُ عَلَى ابْنَةِ أُخِيهَا أَوْ الْمَرْأَةُ عَلَى خَالَتِهَا أَوْ الْخَالَةُ عَلَى

عمه د ورپرې سره يا د ورپرې سره خاله نکاح جمع کړل سي او د خاله سره يې د خورزې جمع کولو څخه (يعني خاله او خورزه يو ځای په نکاح ساتلو څخه) او دا چي

بِنْتُ أُخْتِهَا وَلَا تُنْكَحُ الصُّغْرَى عَلَى الْكُبْرَى وَلَا الْكُبْرَى عَلَى الصُّغْرَى . رواه

الترمذي وابوداؤد والدارمي والنسائي وروايت ته الی قوله بنت اختها.

د کشري د دوستي په موجودوالي کي د مشري سره د دوستۍ او د مشري په موجودوالي کي د کشري سره نکاح نسبي کولای . (ترمذي ابو داؤد دارمي نسائي) .

تخریج: ابوداؤد في السنن ۵۵۳/۲، رقم: ۲۰۶۵، والترمذي في السنن ۴۳۳/۳، رقم: ۱۱۲۶، والنسائي ۱۶۹۸، رقم: ۳۲۹۶، والدارمي ۱۸۳/۲، رقم: ۲۱۷۸.

تشریح: د حديث د دوهمي برخي يعني (لا تنکح الصغرى على الكبرى... الخ) دا په اصل کي د حديث د اولي برخي يعني (ان تنکح المرأة على عمتها... الخ) باندي د حکم د تائيد په توگه دی نو د لوی قریب څخه عمه او خاله مراد دي او د کوچني عمر د قرابت څخه ورپره او خورزه

مراد دي .

د حديث خلاصه داده که چيري خاله په نکاح کي وي نو د هغې په موجودتيا کي د هغې د خورزې سره يا مخکي خورزه په نکاح کي وي نو د هغې په موجودتيا کي د هغې د خاله سره يا همدارنگه د مخکي څخه عمه په نکاح کي وي نو د هغې په موجودتيا کي د هغې د وېرې سره يا ورېره په نکاح کي وي نو د هغې په موجودتيا کي د هغې د عمه سره نکاح کول ناجائز دي مگر که چيري په هغوی کي يوې ته طلاق ورکړي او د هغې د عدې ورځي تېري سي نو بيا د بلي سره نکاح کولای سي يا په هغوی کي د يوې د مړ کېدو ورسته د بلي سره نکاح کول صحيح دي .

د پلار د ماينې سره نکاح کول حرام دي

﴿۲۰۳۶﴾: وَعَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ مَرَّ بِي خَالِي أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَّارٍ وَمَعَهُ لَوَاءٌ

د حضرت براء بن عازب رضي الله عنه څخه روايت دی چي زما ماما ابو برده بن نیار زما سره تېر سو د هغه په لاس کي بیرغ یا نشان وو

فَقُلْتُ أَيْنَ تَذْهَبُ قَالَ بَعَثَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى رَجُلٍ تَزَوَّجَ

ما ځيني پوښتنه وکړه چي ته چيري ځي؟ هغه راته وويل يو سړي د خپل پلار د ښځي سره

امْرَأَةً أَبِيهِ آتَيْتُهُ بِرَأْسِهِ . رواه الترمذي وابوداؤد و في رواية له وللنسائي

وابن ماجه والدارمي فامرني ان اضرب عنقه واخذ ماله وفي هذه الرواية

قال عمي بدل خالي .

نکاح کړېده رسول الله ﷺ ما ته د هغه د سر پرېکېدو امر راکړی دی . (ترمذي ابو داؤد) او د ابو داؤد نسائي ابن ماجه او دارمي په روايتو کي دا الفاظ دی رسول الله ﷺ ما ته حکم راکړی دي چي زه د هغه غاړه ووهم او د هغه مال راوړم او په دې روايت کي د ((خالي)) پر ځاي ((عمي)) دی .

تخريج: سنن الترمذي ۶۴۳۱۳، رقم: ۱۳۶۲، وابوداؤد ۶۰۲۱۴، رقم: ۴۴۵۶.

تشریح: رسول الله ﷺ حضرت ابو برده رضي الله عنه د خپل پلار د ښځي سره د نکاح کونکي د غاړي وهلو لپاره واستوی نو د هغه په لاس يې د ښځي په توگه پېرغ ورکړی و چي خلک د هغه ښځي په

لېدو سره پوه سي چي دغه سړی ذکر سوی خدمت لپاره د رسول الله ﷺ له خوارا استول سوی دی .
 علامه طيبي رحمه الله وايي چي رسول الله ﷺ ابو برده رضی الله عنه ته د کوم سړي د غاړي وهلو حکم ورکړی وو هغه د خپل پلار د ښځي سره د نکاح په کولو سره د شريعت اسلام د يو ظاهري حکم محض خلاف ورزي نه وه کړې بلکه د هغه عقیده دا هم وه چي د پلار د ښځي سره نکاح کول حلال دي لکه څرنگه چي د جاهليت د زمانې يعني کفارو داسي عقیده وه نو د اسلامي شريعت دا فيصله ده چي کوم څوک د يو حرام شي د حلال کېدو عقیده ولري نو هغه کافر کېږي او د داسي سړي قتل کول او د هغه مال او سامان ضبط کول جائز دي .

﴿۳۰۳﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يُحَرِّمُ مِنَ الرِّضَاعِ إِلَّا مَا فَتَقَ الْأُمْعَاءُ فِي الثَّدْيِ وَكَانَ قَبْلَ الْفِطَامِ . رواه الترمذي .

د بي بي ام سلمه رضی الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : په رضاعت کي يوازي هغه رضاعت نکاح حراموي چي کوچنی د شېدو د پرېښېدو څخه وړاندي (د شيدو رودلو په وخت کي) شيدې وڅښي (هغه وخت چي شيدې د هغه غذا وي) . (ترمذي)

تخريج: الترمذي في السنن ۴۵۸۳، رقم: ۱۱۵۲.

د لغاتو حل: ما فتق الامعاء: اى الذي شق امعاء الصبي كالطعام.

تشریح: کولمې خلاصي کړي : ددې مطلب دادی چي هغه شيدې د کوچني نس داسي موږ کړي لکه څرنگه چي د يو وږي سړي نس په خوراک سره مېرېږي ، او دغه خبره د تي رودلو په وخت کي وي او د تي رودلو وخت دوه کاله يا دوه نيم کاله پوري دی، ددغه ارشاد مطلب دادی چي په لوی عمر کي يعني د دوو يا دوه نيمو کالو څخه وروسته د تي په رودلو سره د رضاعت حرمت نه ثابتېږي بلکه د کوچنيوالي په عمر کي يعني د دوو کالو يا دوه نيمو کالو په عمر کي د تي په رودلو سره د رضاعت حرمت ثابتېږي .

د سينې څخه د څښلو په وجه : ددغه الفاظ مقصد محض د تي خوړلو صورت او واقعه بيانوي دي چي ښځي د خپل سينې څخه په کوچني باندي شيدې څښي کنه نو د رضاعت د حرمت ثابتولو لپاره د سينې څخه څښل شرط نه دي يعني دا ضروري نه دي چي د رضاعت حرمت دي په هغه صورت کي ثابت سي کله چي کوچنی د ښځي د سينې د تي څخه شيدې وڅښي بلکه که چيري ښځي د خپل سيني شيدې په څښلي وي او که په بل شي لکه قاشوقه او

داسي بل شي کي يې شېدې په څېښلي وي او که په بله ذريعه سره يې شيدې د کوچني نس ته رسولي وي په هر صورت د رضاعت حرمت ثابتېږي .

هغه شيدې د تي پرېکولو څخه مخکي څېښلي وي : دا جمله په اصل کي د مخکني عبارت د تاکيد په توگه ده مطلب دادی چي په شريعت کي د کوچني د تي پرېکولو کوم وخت ټاکلی دی يعني دوه کاله يا دوه نيم کاله عمر ددې څخه مخکي چي کوم کوچني شيدې وڅېښي نو د رضاعت د حرمت په اړه به د هغه اعتبار وي .

فقهاؤ ليکلي دي چي د رضاعت د وخت په باره کي د ټاکلي سوي وخت څخه مخکي د تي پرېکولو اعتبار نه کيږي که يو کوچنی د وخت څخه مخکي يعني د دوو کالو يا دوه نيم کالو د عمر څخه مخکي د تي څخه پرې سوی وي او ددې څخه وروسته په هغه ټاکلي وخت يعني دوه کاله يا دوه نيم کاله په عمر کي د ننه يو ښځي هغه ته تی ورکړی نو د رضاعت حرمت ثابتېږي ، په دې باره کي په ضمني توگه په دغه مسئله پوهېدل هم ضروري دي چي يو کوچني ته د ټاکلي وخت يعني دوه کاله يا دوه نيم کاله د عمر څخه وروسته تی ورکول جائز نه دی ځکه چي تی د انسان يو جز دی او د انسان د جز څخه بهي ضرورته گټه اخيستل حرام دي او دا ظاهره ده چي د رضاعت د وخت څخه وروسته ضرورت ختم سي په دې توگه د انسان تی د دواء په توگه استعمالول هم جائز نه دي .

دا خبره هم بايد په ذهن کي وي چي طبيبانو ثابته کړې ده چي د لور شيدې سترگو ته گټه رسوي ، علماؤ په دې باره کي اختلاف کړی دی ځيني حضرات وايي که څه هم په طبي توگه سره دا خبره صحيح وي مگر په شرعي توگه جائز نه ده ، حال دا چي ځيني علماء وايي چي دا جائز دي په شرط ددې چي دغه گمان غالب وي چي دخپل لورد شېدو په سترگو کي اچولو سره د سترگو ناروغي ختمېږي .

د رضاعت حق ادا کول

(۲۰۳۸) : وَعَنْ حَجَّاجِ بْنِ حَجَّاجٍ الْأَسْلَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا يُذْهِبُ عَنِّي مَذْمَمَةَ الرِّضَاعِ فَقَالَ غُرَّةٌ عَبْدٌ أَوْ أَمَةٌ . رواه الترمذي وابدأؤد والنسائي والدارمي .

حضرت حجاج بن حجاج اسلمي رضي الله عنه د خپل پلار څخه روايت کوي چي هغه د رسول الله ﷺ

څخه پوښتنه وکړه يا رسول الله! هغه کوم شی دی چې د شیدو د چښلو حق ادا کوي؟ نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: شیدو رودونکي ته غلام يا مينزه ورکول په دې سره د هغې د رضاعت د خدمت حق ادا کيږي. (ترمذي ابوداؤد نسائي دارمي).

تخريج: ابوداود في السنن ۵۵۳/۲، رقم: ۲۰۶۴، والترمذي في السنن ۴۵۹/۳، رقم: ۱۱۵۳، والنسائي ۱۰۸/۶، رقم: ۳۳۲۹، والدارمي ۲۰۹/۲، رقم: ۲۲۵۴.

د لغاتو حل: مذمة: ای حق الارضاع (د تې رودلو حق).

تشریح: د پوښتنه کونکي مطلب دا وو چې هغه کوم شی دی چې زه یې تې ورکونکي ته ورکړم چې د هغه په وجه زه د تې ورکونکي د هغه حق څخه خلاص سم کوم چې د تې ورکولو په وجه د هغې پر ما دی؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمایل که ته هغه ښځې ته کومي چې تا ته تې درکړی دی یو غلام يا مينزه ورکړې نو د هغې د تې درکولو حق به ادا سي يعني خلاصه دا سوه چې تې ورکونکې ښځه یو لوی خدمت تر سره کوي ځکه نو د هغې هم خدمت کول پکار دي چې هغه خادم د هغې خدمت وکړي او د خدمت بدل خدمت سي.

د رسول الله ﷺ د رضعي مور تعظیم او تکریم

﴿۳۰۳۹﴾: وَعَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ الْغَنَوِيِّ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابو طفيل غنوي رضي الله عنه څخه روايت دی چې زه د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر وم

وَسَلَّمَ إِذْ أَقْبَلْتُ امْرَأَةً فَبَسَطَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رِدَاءَهُ حَتَّى قَعَدْتُ

يوه ښځه (يعني بي بي حليمه رض د نبي کریم ﷺ دايي) راغله نبي کریم ﷺ ورته خپل پټو هوار کړ او هغه په پټو باندي کښېنستل

عَلَيْهِ فَلَمَّا ذَهَبَتْ قِيلَ هَذِهِ ارْضَعِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رواه ابوداؤد

نو هغو خلکو ته (چې د نبي کریم ﷺ په دې احترام حيران وه) وښودل سوه کله چې هغه ولاړه چې دې ښځې و نبي کریم ﷺ ته شیدې ورکړي وی (د سینې شیدې ورکړي وی). (ابوداؤد).

تخريج: ابوداود في السنن ۳۵۳/۵، رقم: ۵۱۴۴.

تر مخلور زیاتی بنحی ناجائز دی

﴿۳۰۲۰﴾: وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ غِيلَانَ بْنَ سَلَمَةَ الثَّقَفِيَّ أَسْلَمَ وَلَهُ عَشْرُ نِسْوَةٍ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَأَسْلَمْنَ مَعَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُمْسِكْ أَرْبَعًا وَفَارِقْ سَائِرَهُنَّ. رواه أحمد والترمذي وابن ماجه

د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي غیلان د سلمه ثقفی زوی مسلمان سو د جاهلیت په زمانه کي د هغه په نکاح کي لس بنحی وی هغه هم مسلمانې سوې نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم هغه ته وفرمایل: په دې کي څلور بنحی وساته او نوري د ځانه څخه جلا کړه. (احمد ترمذي ابن ماجه) ۶۲۸۱۱، تخريج: احمد في المسند ۴۴۱۲، والترمذي في السنن ۴۳۵۱۳، رقم: ۱۲۸، وابن ماجه في السنن ۶۲۸۱۱، رقم: ۱۹۵۲.

تشریح: ددغه حدیث شریف څخه معلومه سوه چي د کفر په حالت کي کوم واده کيږي هغه معتبر وي. که چيري کافر بنحی او خاوند اسلام راوړي نو هغوی ته د نکاح د تجدید حکم نه سي ورکول کېدای په شرط ددې چي د هغوی په نکاح کي داسي قرابت نه وي کوم چي اسلامي شریعت منع حرام کړي دي او ددغه حدیث څخه دا هم معلومه سوه چي د څلورو څخه زیاتي بنحی په یو وخت کي په نکاح کول هم جائز نه دي.

﴿۳۰۲۱﴾: وَعَنْ نُوْفَلِ بْنِ مُعَاوِيَةَ قَالَ أَسْلَمْتُ وَتَحْتِيْ خَمْسُ نِسْوَةٍ فَسَأَلْتُ

د حضرت نوفل بن معاویه رضی اللہ عنہ څخه روایت دی کوم وخت چي زه مسلمان سوم زما پنځه بنحی النبی صلی اللہ علیہ وسلم فقال فارق واحدة وأمسك أربعاً فعمدت إلى وی ما د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم څخه پوښتنه وکړه نو نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم راته وفرمایل: یوه بنحی د ځانه څخه اُقدِمهنَّ صُحْبَةً عِنْدِيْ عَاقِرٍ مُنْذُ سِتِّينَ سَنَةً فَفَارَقْتُهَا. رواه في شرح السنة جلا کړه او نوري څلور وساته نو ما د ټولو څخه اولني بنحی چي تر شپږو کالو پوري وچه وه ما د ځانه جلا کړه (شرح السنة).

تخريج: البغوي في شرح السنة ۹۰، ۹۱، رقم: ۲۲۸۹.

د دوو خوښندو سره په یو وار نکاح کول منع دي

﴿۳۰۴۲﴾: وَعَنِ الضَّحَّاكِ ابْنِ فَيْرُوزَ الدَّيْلَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَسْلَمْتُ وَتَحْتِي أُخْتَانِ قَالَ اخْتَرِ أَيَّتَهُمَا شِئْتَ . رواه الترمذي وابوداؤد وابن ماجه .

حضرت ضحاک بن فیروز دیلمی رحمۃ اللہ علیہ د خپل پلار څخه روایت کوي چې هغه پوښتنه وکړه چې یا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ! ما اسلام قبول کړی دی او زما په نکاح کي دوې خوندي دی نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم ور ته وفرمایل : په دواړو کي یوه خوښه کړه (او بله د ځان څخه جلا کړه) . (ترمذي ابو داؤد ابن ماجه) .

تخریج: ابوداؤد في السنن ۶۷۸/۲، رقم: ۲۲۴۳، والترمذي في السنن ۴۳۶/۳، رقم: ۱۱۳۰، وابن ماجه في السنن ۶۲۷/۱، رقم: ۱۹۵۱.

تشریح: مظهر رحمۃ اللہ علیہ وايي چې د امام شافعي، امام مالک او امام احمد رحمه الله عليهم مذهب دادی که چيري یو سړی په داسي حال کي اسلام قبول کړي چې د هغه په نکاح کي دوې خویندي وي او هغه دواړي خویندي هم د هغه سره اسلام قبول کړي نو د هغه لپاره به دا جائز وي چې هغه په دواړو کي یوه په خپل نکاح کي وساتي که اول منکوحه وي او که دوهمه منکوحه وي مگر د امام ابوحنيفه رحمۃ اللہ علیہ مذهب دادی که چيري هغه سړي دواړي خویندو سره یو ځای عقد کړی وي نو په دغه صورت کي د هغه لپاره د دواړو څخه یوه په خپل نکاح کي ساتل جائز دي مگر که چيري هغه دواړو سره یو په بل پسې عقد کړی وي نو په هغوی کي د هغه ښځي په نکاح کي ساتل جائز دي کوم چې یې مخکي په نکاح کړي وي او د کومي ښځي سره چې یې وروسته نکاح کړی وي هغه په هېڅ صورت کي هم په خپل نکاح کي ساتل جائز نه دي .
په کافر ښځي او خاوند کي که یو اسلام قبول کړي نو نکاح قائمه ده که یا؟

﴿۳۰۴۳﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَسْلَمَتِ امْرَأَةٌ فَتَزَوَّجَتْ فَجَاءَ زَوْجُهَا إِلَى

د ابن عباس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی یوه ښځه مسلمانې سوه او هغې نکاح وکړه او د هغې اولنی خاوند

النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ وَعَلِمْتُ بِإِسْلَامِي

د نبی کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړ: يا رسول الله! زه مسلمان سوي يم او زما ښځي ته زما د مسلمان کېدو خبر نه وو معلوم (او بيا هغې د دويم سړي سره نکاح وکړه)

فَانتَزَعَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ زَوْجِهَا الْآخِرِ وَرَدَّهَا إِلَى زَوْجِهَا
نبی کریم ﷺ هغه ښځه د دويم خاوند څخه جلا کړه او اولني خاوند ته يې حواله کړه.

الْأَوَّلِ وَفِي رِوَايَةٍ أَنَّهُ قَالَ إِنَّهَا أَسْلَمَتْ مَعِيَ فَرَدَّهَا عَلَيْهِ . رواه أبو داود،
په يو بل روايت کي دي چي هغې زما سره اسلام قبول وکړ، نو هغه يې بېرته ده ته ورکړه (ابوداؤد)

وَرَوِيَ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ أَنَّ جَمَاعَةً مِنَ النِّسَاءِ رَدَّهِنَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
او په شرح السنة کي ليکلي دي چي نبی کریم ﷺ ډيري ښځي د هغوی خاوندانو ته وسپارلې

وَسَلَّمَ بِالنِّكَاحِ الْأَوَّلِ عَلَى أَزْوَاجِهِنَّ عِنْدَ اجْتِمَاعِ الْإِسْلَامِ بَعْدَ اخْتِلَافِ
الدِّينِ وَالْدَّارِ مِنْهُنَّ بِنْتُ الْوَلِيدِ بِنْتُ مُغِيرَةَ كَانَتْ تَحْتَ صَفْوَانَ بْنِ أُمَيَّةَ

کله چي دواړه مسلمان سوي وه په دې ښځو کي يوه د وليد بن مغیره لور وه چي د صفوان بن
امیه ښځه وه دا ښځه

فَأَسْلَمَتْ يَوْمَ الْفَتْحِ وَهَرَبَ زَوْجُهَا مِنَ الْإِسْلَامِ فَبَعَثَ إِلَيْهِ ابْنَ عَمِّهِ وَهَبَ

د مکې د فتحې په ورځ مسلماننه سوه او د هغې خاوند د اسلام څخه تېښته وکړه نبی کریم ﷺ د
هغې خاوند ته د هغه د اکا زوی وهب بن عمير وليږي

بْنِ عُمَيْرٍ بِرِذَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَانًا لَصَفْوَانَ فَلَمَّا قَدِمَ

او د ښځې په ډول يې خپل پټو ورکړ او هغه ته يې د امن اطلاع ورکړه کوم وخت چي

جَعَلَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسْيِيرَ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ حَتَّى أَسْلَمَ

صفوان په خدمت نبوي کي شامل سو نو هغه ته يې څلور مياشتي امان ورکړ چي هغه په اباديو

فَاسْتَقَرَّتْ عِنْدَهُ وَأَسْلَمَتْ أُمُّ حَكِيمٍ بِنْتُ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ امْرَأَةً عِكْرَمَةَ

کي وگرځي او د مسلمانانو حالت وگوري تردې چي صفوان مسلمان سو نو ښځه ورسره پاته

بْنِ أَبِي جَهْلٍ يَوْمَ الْفَتْحِ بِكَتَّةٍ وَهَرَبَ زَوْجُهَا مِنَ الْإِسْلَامِ حَتَّى قَدِمَ الْيَمَنَ

سوه دويمه ښځه د حارث بن هشام لورام حکيم وه چي د عکرمه (د ابو جهل د زوی) ښځه وه دا هم د مکې د فتحي په ورځ مسلمان سو ده او د دې خاوند د اسلام څخه و تېښتېد اخير عکرمه چي يمن ته ورسيدې

فَارْتَحَلَتْ أُمُّ حَكِيمٍ حَتَّى قَدِمَتْ عَلَيْهِ الْيَمَنَ فَدَعَتْهُ إِلَى الْإِسْلَامِ فَأَسْلَمَ

فَثَبَّتَا عَلَى نِكَاحِهِمَا . رواه مالك عن ابن شهاب مرسلا

نوام حکيم و هغه ته ورغله او هغه ته يې د اسلام هدايت وکړ هغه مسلمان سو او د دواړو نکاح برقراره پاته سوه . (دا حديث مالک د ابن شهاب څخه مرسلا ذکر کړی دی) .

تخريج: ابوداود في السنن ۶۷۴ \ ۲، رقم: ۲۲۳۹، ومالك في الموطا ۵۴۳ \ ۲، رقم: ۴۴، والبغوي في شرح السنة ۹۳ \ ۹، رقم: ۲۲۹۰.

تشریح: که په غیر مسلم خاوند او ښځه کي یو مسلمان سي او دوهم مسلمان نه وي نو د واړو نکاح به باقي وي که یا ؟ په دې باره کي مظهر رحمته الله علیه وايي چي امام شافعي او امام احمد رحمۃ الله عليهما فرمايي چي په دغه صورت کي که چيري هغه دوهم (چا چي اسلام نه وي قبول کړی که ښځه وي او که خاوند) د عدې تېرولو څخه مخکي اسلام قبول کړي نو د هغوی نکاح به باقي وي که څه هم د دواړو پخوانی مذهب يو وي د مثال په توگه دواړه عيسايان يا يهوديان يا د بتانو عبادت کونکي وي او که د دواړو مذهب يو ډول نه وي د مثال په توگه د يوه مذهب بت پرستي وي او دوهم عيسائي يا يهودي وي همدارنگه که دواړه په دارالاسلام کي اوسيدونکي وي يا په دارالحرب کي او که په دوی کي يو په دارالاسلام کي وي او بل په دارالحرب کي اوسيږي .

امام ابو حنيفه رحمته الله علیه فرمايي چي په دغه صورت کي په دواړو کي جلاوالی د درو وجو څخه په يو وجه کيدای سي اول دا چي د عدې ورځي پوره سي ، دوهم دا چي په دواړو کي چا چي اسلام قبول کړی وي هغه اسلام نه قبلونکي ته د اسلام دعوت ورکړی وي او هغه د اسلام قبلولو څخه انکار وکړي، دريم دا چي په دواړو کي يو دارالاسلام ته په منتقل کېدو سره دارالحرب ته ولاړ سي يا د دارالحرب په پرېښودو سره دارالاسلام ته راسي او د امام ابو حنيفه رحمته الله علیه په نزد په دواړو کي د يوه اسلام قبلول که د مجامعت څخه مخکي سوي يا وروسته په دواړو صورتو کي يو ډول حکم دی .

الفصل الثالث (دریم فصل)

محرمات خوگ دي؟

﴿۳۰۴﴾: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ حُرِّمَ مِنَ النَّسَبِ سَبْعٌ وَمِنَ الصَّهْرِ سَبْعٌ ثُمَّ قَرَأَ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ الْآيَةَ. رواه البخاري

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چې د نسب د نکاح په وجه د اوو قسمو بنځو سره نکاح کول حرامه ده او د نکاح په ذریعه چې کومه رشته او قرابت قائم وي د هغه سره هم د اوو بنځو نکاح کول حرامه ده بیا هغه دا ایت ولوست حرمت عليكم امهاتکم الایة (بخاري).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۵۳/۹، رقم: ۵۱۰۵.

تشریح: د نسب له مخي چې کوم اووه قرابت والا بنځي حرامي سوي دي هغه دادي: ۱: مور، ۲: لور، ۳: خور، ۴: د پلار خور، ۵: د مور خور، ۶: خورزه.

مصاهرت هغه قرابت ته وايي چې د نکاح په ذریعه قائم وي چې خسرگنۍ هم ورته ويل کيږي. د مصاهرت په وجه چې کومي اووه بنځي حرامي گرځول سوي دي په هغوی کي څلور د همېشه لپاره حرامي دي چې د هغوی سره په هېڅ حال او هېڅ وخت کي نکاح کول جائز نه دي او هغه دادي: ۱: د بنځي مور يعني خوانبې، ۲: د زوی او ملسي بنځي يعني مژور، که څه هم د لاندې درجې وي لکه کړوسي او کوسي او داسي نورو بنځي، ۳: د پلار او نيکه بنځي که څه هم لوړې درجې وي لکه د ورنیکه او ترنيکه بنځي، ۴: د خپل هغه بنځي لور چې د هغې سره يې باغ کړې وي، د خسرگنۍ هغه قرابت چې د همېشه لپاره حرام نه وي درې دي: ۱: د بنځي مور، ۲: د بنځي عمه، ۳: د بنځي خاله.

حضرت ابن عباس رضي الله عنه د دغه خبري د دليل په توگه د قرآن کریم آیت تلاوت کړه په دغه آیت کي نسبي قرابت د هغه اوو بنځو ذکر دی کومي چې حرامي گرځول سوي دي او د خسرگنۍ په وجه چې کومي بنځي حرامي دي په هغوی کي د اکثرو ذکر په دغه آیت کریمه کي دی:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمْ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرِّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِكُمُ اللَّائِي فِي حُجُورِكُمْ مِّنْ نِّسَائِكُمُ اللَّائِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ

وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
عَفُورًا رَحِيمًا ۲۳: سورة النساء .

ژباړه: حرامي کړل سوي دي پر تاسو باندي ميندي ستاسو او لوڼي ستاسو او ستاسو خويندي
او ستاسو عمه گاني او ستاسو خاله گاني او ستاسو ورېرې او ستاسو خورزې او ستاسو هغه
ميندي چي تاسو ته يې تې درکړې وي او ستاسو د تي شريکي خويندي او ستاسو د ښځو
ميندي او ستاسو د ښځو هغه لوڼي چي د هغوی د مخکني خاوند څخه دي او ستاسو په روزنه
کي دي او ستاسو د هغه ښځو څخه چي د هغوی سره تاسو نکاح کړې ده او که تاسو د هغوی
سره جماع نه وي کړې نو ستاسو لپاره په دې کي گناه نه سته چي تاسو د هغوی د لوڼو سره نکاح
وکړئ او ستاسو د هغه زامنو ښځي (هم حرامي دي) چي ستاسو د نسل څخه وي او دا هم
حرامي دي چي تاسو دوې خويندي يو ځای په خپل نکاح کي وساتئ مگر څه چي سوي دي
(هغه معاف دي) بېشکه الله تعالی ډېر ښځونکی او رحمت والا دی .

د خپلي ښځي د لور سره نکاح منع ده

﴿۳۰۴۵﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلاره څخه او هغه د خپل پلاره څخه روايت کوي چي رسول

وَسَلَّمَ قَالَ أَيُّمَا رَجُلٍ نَكَحَ امْرَأَةً فَدَخَلَ بِهَا فَلَا يَحِلُّ لَهُ نِكَاحُ ابْنَتِهَا وَإِنْ

الله ﷺ وفرمايل : څوک چي د يوې ښځي سره نکاح وکړي بيا د هغې سره کوروالي وکړي نو
هغه لپاره د هغې د لور سره نکاح کول حرامه ده (يعني د هغې د لور سره چي د هغې د نکاح کولو
څخه مخکي د بل خاوند څخه وي) او که يې

لَمْ يَدْخُلْ بِهَا فَلْيُنْكَحْ ابْنَتَهَا وَأَيُّمَا رَجُلٍ نَكَحَ امْرَأَةً فَلَا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَنْكَحَ

د هغې سره کوروالي نه وي کړې نو د هغې د وفات يا طلاق وروسته د هغې د لور سره نکاح
کول جائز ده او څوک چي د يوې ښځي سره نکاح وکړي نو د هغې د مور سره نکاح کول حرامه

أُمُّهَا دَخَلَ بِهَا أَوْ لَمْ يَدْخُلْ . رواه الترمذي وقال هذا حديث لا يصح من

ده که څه هم د هغې سره يې صحبت کړی وي يا يې نه وي کړی . (ترمذي) او په ترمذي کي دا

قبل اسنادہ انہارواہ ابن لہیعہ والمثنیٰ ابن الصباح عن عمرو بن شعيب وہما یضعفان فی الحدیث

حدیث د اسناد د اعتبارہ مستند نہ دی د ابن لہیعہ او مثنیٰ بن صباح عمرو بن شعيب خخہ
روایت کړی دی په حدیث شریف کي دواړه راویان ضعیفہ دي .

تخریج: سنن الترمذی ۴۲۵۱۳، رقم: ۱۱۱۷.

تشریح: په حدیث شریف کي د خپلي ښځي د لور سره د نکاح د عدم جواز حکم بیان سوی دی
هغه د قرآن کریم د دغه آیت کریمه خخه ثابت دی :

وَرَبَائِكُمُ اللَّائِي فِي حُجُورِكُمْ مِّنْ نِّسَائِكُمُ اللَّائِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْكُمْ.

ژباړه: او حرامی دي پر تاسو باندي ستاسو د ښځو هغه لوني کومي چي د هغوی خخه د مخکي
خاوند خخه دي او ستاسو په روزنه کي دي او ستاسو د هغه ښځو خخه دي چي هغوی سره تاسو
جماع کړې وي او که تاسو د هغوی سره جماع نه وي کړې نو په دې کي خه گناه نه سته چي تاسو
اد هغوی لونیو سره نکاح وکړئ .

او دښځي مور يعني خوانبي سره د نکاح د عدم جواز چي کوم مطلق حکم بیان سوی دی
هغه د قرآن کریم د دغه آیت خخه ثابت دی : (وامهات نسائکم) يعني پر تاسو حرامی دي
ستاسو د ښځو ميندي .

=====

بَابُ الْمُبَاشَرَةِ (د کوروالۍ بیان)

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د مباشرت په اړه د یهودو یو غلط خیال

﴿۳۰۴۶﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَتْ الْيَهُودُ تَقُولُ إِذَا أَتَى الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ مِنْ دُبْرِهَا
فِي قُبْلِهَا كَانَ الْوَلَدُ أَحْوَلَ فَزَلَتْ { نِسَاؤُكُمْ حَرْثُكُمْ فَاتُّوا حَرْثَكُمْ أَنِّي

شَتُّمُ { . متفق عليه

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چې يهوديانو به ويله څوک چې د بنځي د شا په طرف کي د شرمگاه مخکنی برخه يعني فرج کي جماع وکړی نو د هغې کوچنی چپک پيدا کيږی په دې خبره دا ايت نازل سو نساؤکم انی شتتم . (ستاسو بنځي ستاسو پټي دی تا سو ته اختيار دی (چي هغوی د شرمگاه په مخکنی برخه کي) څنگه چي غواړئ ورسره کوروالي وکړئ). (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۸۹۸، رقم: ۴۵۲۸، ومسلم ۱۰۵۸۱۲، رقم: ۱۴۳۵۱۱۷.

تشریح: يهودو به ويل که چيري يو سړی د بنځي سره داسي جماع وکړي چي د هغې د شا له خوا څخه په درېدو سره يا په پروته د هغې په مخکني ځای يعني شرمگاه کي خپل خاص اندام داخل کړي نو په دې وجه به کوچنی چپک پيدا کيږي د هغوی د دغه غلط خيال د ترديد لپاره دغه آيت کریمه نازل سو چي ستاسو بنځي ستاسو کښت دی لکه څرنگه چي ستاسو په کښت کي ستاسو لپاره فصل پيدا کيږي همدارنگه ستاسو د بنځو په ذريعه ستاسو اولاد پيدا کيږي ځکه نو تاسو خپل کښت په راتلو کي خودمختاره ياست څرنگه چي غواړئ ورځئ که په پروته وي ، که په ناسته او که په ولاړه که دمخ د خوا څخه وي او د شا له خوا څخه څرنگه چي ستاسو زړه غواړي د هغوی سره جماع کوئ په هيڅ صورت کي تاوان نه سته مگر شرط دادی چي جماع په هر صورت کي د بنځي په مخکني برخي (يعني د تشو بولو په ځای کي) کول پکار دي ځکه چي په کوم اعتبار سره بنځي ته کښت ويل سوي دي د هغه اطلاق د بنځي پر مخکني شرمگاه کيداى سي نه د شا پر شرمگاه (يعني د لويو بولو ځای) باندي ددې اطلاق نه سي کيداى په دې توگه چي د شا شرمگاه د اولاد پيدا کېدو ځای نه دی بلکه د ډکو بولو ځای دی ځکه نو دا خبره بايد په ذهن کي وي چي د شا له خوا بدفعلي کول يوازي په اسلام کي نه بلکه په هر دين کي حرام دي .

د عزل مسئله

﴿۳۰۴﴾: وَعَنْهُ قَالَ كُنَّا نَعْزِلُ وَالْقُرْآنُ يَنْزِلُ متفق عليه و زاد مسلم
فَبَلَغَ ذَٰلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَنْهَنَا .

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې موږ به عزل (د عزل صورت دادی چې کوروالي د ښځې سره وښي کله چې مني خالي وځي نو ذکر را ایستل او مني د باندې خارجول) کوئ او قرآن کریم به نازلېدی. (بخاري او مسلم) او د مسلم په یوه روایت کې دا الفاظ دي چې نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته دا (زموږ عزل کول) معلوم وه او نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم موږ د دې څخه نه یو منعه کړی.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۰۵/۹، رقم: ۵۲۰۸، و مسلم ۱۰۶۵/۲، رقم: ۱۳۶-۱۴۴۰.

تشریح: د عزل مطلب دادی چې د ښځې سره داسې جماع (کوروالي) وکړل سي چې کله نارینه انزال کېږي نو هغه خپل خپل خاص اندام (ذکر) د ښځې د شرمگاه څخه راوباسي او مني د باندې اخراج کړي په داسې کولو سره مني دننه نه رسیږي ځکه د حامله کېدو څخه وژغورل سي. علامه ابن همام رحمۃ اللہ علیہ فرمایي چې اکثر علماء کرام د دې قائل دي چې عزل جائز دی او ځینې حضرات چې په هغو کې صحابه کرام هغه شامل دي دې ته ناجائز وايي مگر صحیح خبره داده چې عزل کول جائز دي او په درمختار کې هم دالیکلي دي که یو سړی د یو خاص حکمت یا عذر په وجه عزل کول غواړي نو هغه ته اجازه دې مگر دا باید په خیال کې وي چې د خپل مینزي سره عزل کول د هغې د اجازې څخه پرته هم جائز دي مگر د خپل ازادي منکوچې سره د هغې د اجازې څخه وروسته عزل جائز دي، د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ په باره کې سید دالیکلي دي چې د هغه په نزد هم د خپل ازادي منکوچې (نکاح سوي ښځې) سره د هغې د اجازې څخه وروسته عزل کول جائز دي مگر مینهزه که مملوکه وي یا منکوچه وي د هغې د اجازې څخه پرته عزل کول جائز دي او امام نووي رحمۃ اللہ علیہ دالیکلي دي چې زموږ شوافع په نزد عزل کول مکروه دی ځکه چې دنسل د قطع کولو سبب دی.

(۲۰۳۸): وَعَنْهُ قَالَ أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّ

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې یو سړی د نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کې حاضر سو او

لِي جَارِيَةٍ هِيَ خَادِمَتُنَا وَأَنَا أَطُوفُ عَلَيْهَا وَأُكْرَهُ أَنْ تَحْمِلَ فَقَالَ اعْزِلْ عَنْهَا

عرض یې وکړ زما سره یوه مینهزه ده چې زموږ خدمت کوي زه د هغې سره کوروالي کوم مگر زه دا نه خوښوم چې هغه حامله سي نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل: که ته غواړې نو عزل کوه

إِنْ شِئْتَ فَإِنَّهُ سَيَأْتِيهَا مَا قَدَّرَ لَهَا فَلَبِثَ الرَّجُلُ ثُمَّ أَتَاهُ فَقَالَ إِنَّ الْجَارِيَةَ

او کوم شی چي په تقدیر کي وي هغه به ضرور پیدا کيږي هغه سړی ولاړی او ترډیرو ورځو پوري راغللی بیا هغه حاضر سو عرض یې وکړ چي

قَدْ حَبَلْتُ فَقَالَ قَدْ أَخْبَرْتُكَ أَنَّهُ سَيَأْتِيهَا مَا قُدِّرَ لَهَا. رواه مسلم.

هغه ښځه حامله سوې ده نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: ما پخوا لا خبر کړی یې چي کوم شی مقرر وي هغه به ضرور پیدا کيږي. (مسلم).

تخریج: مسلم فی الصحيح ۱۰۶۴/۲، رقم: ۱۳۴-۱۴۳۹.

تشریح: علامه نووي رحمه الله وايي چي دا حدیث ددې خبري دلیل دی چي د عزل کولو سربېره که چيري حمل وسي نو نسب یې ثابت وي او علامه ابن همام رحمه الله هم په دې باره کي ويلي دي که یو سړی د خپل ښځي په اجازه سره یا هغې د اجازې څخه پرته عزل وکړي او ددې سربېره د هغه ښځي حمل وسي نو ایا د هغه سړي لپاره د هغه حمل څخه انکار کول جائز دي که یا؟ په دې مسئله کي تفصیل دی چي د علماؤ قول دادی که چيري یو سړی د عزل کولو څخه وروسته دخول نه وي کړی یا دخول یې کړی وي مگر د هغه څخه مخکي یې بولي کړي وي نو په دغه صورت کي د هغه لپاره د حمل څخه انکار کول جائز دي او که چيري هغه دوهم وار د دخول څخه مخکي بولي نه وي کړی نو بیا د هغه لپاره د حمل څخه انکار کول جائز نه دي ځکه چي په دغه صورت کي ددې خبري قوي احتمال کیدای سي چي د هغه په ذکر (د نارینه خاص اندام) کي د مني یو څاڅکی پاته سوی وي او هغه اوس د دخول په صورت کي د ښځي رحم ته تللی وي نو په دغه صورت کي د امام ابو حنیفه رحمه الله مذهب دادی که چيري یو سړی (د جماع څخه د فارغه کېدو وروسته) د بولو کولو څخه مخکي د جنابت غسل وکړي او د هغه څخه وروسته چي بولي وکړي او د مني یو څاڅکی راووځي نو په دغه صورت کي پر هغه واجب دي چي دوهم وار غسل وکړي.

﴿۳۰۴۹﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د ابو سعید خدری رحمه الله څخه روایت دی چي د بنی مصطلق په جگړه کي موږ د نبي کریم ﷺ

وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةِ بَنِي الْمُصْطَلِقِ فَأَصَبْنَا سَبِيًّا مِنْ سَبْيِ الْعَرَبِ فَاشْتَهَيْنَا

سره ولاړو او د عربو یو څو مینزي زموږ په لاس کي راغلې زموږ ښځو ته خواش و سو او جره

النِّسَاءَ وَاشْتَدَّتْ عَلَيْنَا الْعُزْبَةُ وَأَحْبَبْنَا الْعَزْلَ فَأَرَدْنَا أَنْ نَعْزِلَ وَقُلْنَا نَعْزِلُ

والي زموږ لپاره يو مشکل سو خود بنځو سره مو په دې خيال جماع و نکړه چي حاملداره سي
اخير مو د عزل اراده وکړه وروسته مو سوچ وکړ

وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَظْهُرِنَا قَبْلَ أَنْ نَسْأَلَهُ فَسَأَلْنَاهُ عَنْ

چي کله رسول الله ﷺ دلته تشریف راوړی نو د هغه ﷺ څخه د پوښتني کولو پرته عزل کول
مناسب نه دی موږ چي کله د نبي کریم ﷺ څخه پوښتنه وکړه

ذَلِكَ فَقَالَ مَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا مَا مِنْ نَسَمَةٍ كَائِنَةٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا
وَهِيَ كَائِنَةٌ. متفق عليه.

نویې راته وفرمایل: د عزل په پرېښولو کي ستاسو څه نقصان نسته ځکه چي کوم نفس (بشر) د
قیامت په پوري پیدا کیدونکي دی هغه به ضرور پیدا کیږي. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۲۸/۷، رقم: ۴۱۳۸، ومسلم ۱۰۶۱/۲، رقم: ۱۴۳۸/۱۲۵.

د لغاتو حل: العُزْبَةُ: اى قلة الجماع. (لږ کوروالي).

تشریح: امام نووي رحمه الله فرمایي چي د سبیا من سبي العرب څخه دا خبره ثابتېږي چي پر عربو
باندي رق (غلامي) جاري کیږي کله چي هغوی مشرکان وي يعني څرنگه چي غیر عرب
مشرکان او کافران په جنگ کي نیولو څخه وروسته غلامان او مینزي جوړېدای سي همدارنگه
هغه مشرکان او کافران چي د هغوی تعلق د عربو د نسل سره وي په یو جنگ کي د بنديانو په
توگه په لاس راسي نو هغوی هم د مسلمانو په حق کي مینزي او غلامان کیږي ځکه چي دلته د
کومو مینځو او غلامانو په لاس راتلل ذکر سوي دي د هغوي تعلق د بني المصطلق سره وو چي
د خزاعه قبیلې یو ښاخ دی او د خزاعه قبیلې والاد عربو څخه دي، د امام شافعي او امام مالک
رحمة الله عليهما مذهب دادی مگر امام ابو حنیفه رحمه الله فرمایي چي عربو ته الله تعالی یو
خاص شرف ورکړی دی د هغه سره سم د هغوی په افرادو کي غلامي نه جاري کیږي يعني هغوی
مینزي او غلامان نه سي جوړېدای، د امام شافعي رحمه الله پخوانی قول هم دادی.

ما عليكم ان لا تفعلوا: دلته حرف د ان د الف په زور سره يعني ان هم صحيح دي او د الف په زهر
سره يعني ان هم صحيح دی، د دغه جملې امام نووي رحمه الله دا بیان کړې ده که چيري تاسو عزل نه

کوی نو په دې کي څه تاوان نه سته ځکه کله چي دا خبره فيصله ده چي الله تعالی کوم نفس پیدا کول مقدر کړي دي نو هغه به خامخا پیدا کيږي ځکه که تاسو عزل کوی یا یې نه کوی پر پیدا کېدونکي نفس باندي د هغه هیڅ اثر نه لویږي که چيري هغه دغه دنیا ته راځي نو تاسو په لک واره عزل وکړئ د کوچني بندېدو په لکاوو طریقې وکړئ مگر هغه به دنیا ته راځي او که چيري د هغه پیدا کېدل مقدر نه وي نو بیا که تاسو عزل وکړئ نو ستاسو هیڅ تاوان نه سته ، خلاصه دا چي ستاسو عزل کول هیڅ گټور شی نه دی په دې اعتبار دا حدیث د عزل د عدم جواز ته اشاره کوي .
 ځيني حضرات وايي چي په (ان لا تفعلوا) کي حرف د لا زائد دی په دغه صورت کي به د دغه جملې معنی دا وي چي په عزل کولو کي څه بدوالی نه سته په دې اعتبار به دغه حدیث د عزل د جائز کېدو دلیل وي .

﴿۳۰۵۰﴾: وَعَنْهُ قَالَ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْعَزْلِ فَقَالَ مَا مِنْ كُلِّ الْمَاءِ يَكُونُ الْوَلَدُ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ خَلْقَ شَيْءٍ لَمْ يَمْنَعْهُ شَيْءٌ . رواه مسلم .

د حضرت ابو سعید خدری رضی الله عنه څخه روایت دی چي د رسول الله ﷺ څخه د عزل په باره کي پوښتنه وسوه نو نبي کریم ﷺ وفرمایل : د منیو د ټولو او بو څخه کوچنی نه پیدا کيږي (بلکه د دې لپاره یوه قطره هم کافي ده) او کله چي الله تعالی د یو شی د پیدا کولو اراده وکړي نو هیڅ شی هغه نسي منعه کولای . (مسلم) .

تخریج: مسلم فی الصحيح: ۱۰۶۴/۲، رقم: ۱۳۳-۱۴۳۸.

تشریح: دلته دا اشکال پیدا کيږي چي په سوال او جواب کي څه مطابقت نه سته حالنکه د حدیث پر حقیقي مفهوم باندي که نظر وکړل سي نو د دغه اشکال پیدا کېدو هیڅ محال نه پاته کيږي ځکه د سوال مقصد دا وو چي د عزل کولو اجازه تر لاسه سي چي د بنځي سره د ولادت کېدو بېره پاته نه سي ، د سوال د دغه حقیقي مفهوم سره سم رسول الله ﷺ جواب ورکړ چي تاسو خلک خو دا گڼئ چي د سړي مني د بنځي په رحم کي لوېدل د بنځي په نزد د ولادت کېدو سبب دی او عزل کول د ولادت نه کېدو سبب دی بلکه حقیقت دادی چي د مني د هر څاڅکي څخه کوچنی جوړيږي اکثر داسي کيږي چي د سړي مني د بنځي رحم ته ورسیري مگر د هغه څخه کوچنی نه جوړيږي او ځيني وختونه داسي کيږي چي خلک عزل کوي مگر د دې سربېره بنځه حامله سي د دې څخه معلومه سوه چي د بنځي حامله کېدل د سړي د مني پر لوبدو باندي

موقوف نه دي بلکه د الله تعالى پر اراده باندي موقوف دي همدارنگه د بنځي څخه حامله کېدل هم د الله تعالى پر اراده باندي موقوف دي پر عزل باندي موقوف نه دي مگر دا خبره ضروري ده چي الله تعالى د توالد او تناسل يو نظام ټاکلی دی چي د سړي د نطفې څخه د کوچني توليد کيږي ځکه کيدای سي چي د عزل کولو په صورت کي هم د نطفې يو برخه بېله اختياره د بنځي رحم ته ولاړه سي او د هغه څخه کوچنی جوړ سي بلکه په دې کي هم څه شک نه سته که چيري د يو کوچني پيدا کېدل په تقدير کي وي نو الله تعالى پر دې قدرت حاصل دی چي هغه کوچنی بېله نطفې څخه پيدا کړي.

په ظاهره خو دغه حديث شريف د عزل پر جائز کېدو باندي دلالت کوي مگر ددې حقيقي مفهوم دې ته اشاره کوي چي عزل کول غوره کار نه دی بلکه مکروه دی، په دغه مسئله کي د حنفیه او نورو علماؤ چي کوم فقهي مذهب دی د هغه بيان د حضرت جابر رضي الله عنه د روايت په تشریح کي تېر سوی دی.

﴿۳۰۵۱﴾: وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

د حضرت سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه څخه روايت دی چي يو سړی د رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنِّي أَعْزِلُ عَنْ امْرَأَتِي فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

حاضر سو او عرض يې وکړ چي زه د خپلي بي بي سره عزل کوم نبي کریم صلي الله عليه وسلم ور څخه پوښتنه

وَسَلَّمَ لَمْ تَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَالَ الرَّجُلُ أَشْفَقُ عَلَى وَلَدِهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ كَانَ ذَلِكَ ضَارًّا ضَرًّا فَارِسَ وَالرُّومَ . رواه مسلم .

وکړه چي عزل ولي کوی؟ هغه وويل د خپل شېر خوار کوچني په وجه عزل کوم دا چي حمل و نسي او کوچني ته په شېدو رودلو کي تاوان پېښ نسي. نبي کریم صلي الله عليه وسلم ورته وفرمايل: که په دې (يعني د حمل په ورځو کي) شيدو ور کولو کي تاوان وای نو د روم او فارس خلکو ته به يې خامخا تاوان رسولای (ځکه چي هغوی په دې عادت دي). (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح: ۱۰۶۷/۲، رقم: ۱۴۴-۱۴۴۳.

تشریح: د خلکو دا خيال وو چي د رضاعت په وخت کي جماع کول او بيا په حمل کېدو سره د بنځي په شېدو کي خرابي پيدا کيږي ځکه د هغه شېدو په څېښلو سره تي رودونکي کوچني ته

تاوان رسيږي ددې څخه پرته په داسي حالت کي د بنځي شيدې هم کميږي ددغه بيړي له کبله هغه سړي د رسول الله ﷺ څخه د عزل اجازه وغوښتل او د هغه په جواب کي رسول الله ﷺ ورته وفرمايل چي د رضاعت په وخت کي جماع کول او حمل کېدل که چيري د تي رودونکي کوچني لپاره تاواني وای نو د روم او فارس خلکو ته به يې خامخا تاوان رسولی وای ځکه چي هغوی ددې عادي دي او کله چي د هغوی دغه عادت د هغوی لپاره تاوان کونکی نه دی نو معلومه سوه چي د رضاعت په وخت کي حمل کېدل تاوان رسونکی نه دی نو د عزل کولو څه گټه نه سته او د حمل کېدو د بيړي په وجه عزل مه کوه يعني د رسول الله ﷺ دغه ارشاد د عزل پر کراهت او ناخوښۍ باندي دلالت کوي .

﴿۳۰۵۲﴾: وَعَنْ جُذَامَةَ بِنْتٍ وَهَبٍ قَالَتْ حَضَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د بي بي جذامه بنت وهب رض څخه روايت دی چي زه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضره سوم

وَسَلَّمَ فِي أَنَسٍ وَهُوَ يَقُولُ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَتَاهِيَ عَنِ الْغِيْلَةِ فَنَظَرْتُ فِي الرُّومِ

نو نبي کریم ﷺ د خلکو يوې ډلې ته مخاطب سو چي ما اراده کړې وه چي خلک به د (غيله)، (غيله په دوو معنی ده ۱- يو خوداد چي د کوچني د شيدو رودلو په وخت کي د هغه د مور سره جماع کول او ۲- دا چي د حمل په وخت کي و کوچني ته تي ورکول چي دا به عربو بد گڼل او ويل به يې دې باندي و کوچني ته تاوان رسوی)، څخه منعه کړم مگر کله چي ما وليدل

وَفَارِسَ فَإِذَا هُمْ يُغِيلُونَ أَوْلَادَهُمْ فَلَا يَضُرُّ أَوْلَادَهُمْ ذَلِكَ شَيْئًا ثُمَّ سَأَلُوهُ

چي د روم او فارس خلکو به د حمل په وخت کي غيله کوله او د غيلې په وجه و کوچني ته تاوان نه رسېدی نو بيا ما خپله اراده پرېښودل وروسته خلکو د نبي کریم ﷺ څخه د عزل په اړه

عَنِ الْعَزْلِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَلِكَ الْوَادُ الْخَفِيُّ وَهِيَ

{ وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ } . رواه مسلم .

پوښتنه وکړه نو نبي کریم ﷺ ورته وفرمايل : عزل کول د کوچني د بنځولو پټ شکل دی او د دې ايت په مفهوم کي داخل دی واذا الموءودة سئلت (يعني کومه کوچنۍ چي ژوندی بنځ کړل سي او د هغې څخه به پوښتنه وسي) . (مسلم) .

تخریج: مسلم في الصحيح ۱۰۶۷۲، رقم: ۱۴۱-۱۴۴۲

د لغاتو حل: الغيلة: ای الارضاع حال الحمل. (د حمل په وخت کي تی ورکول).

تشریح: د غيله معنی ده د حمل په حالت کي کوچني ته تی ورکول، په نهایت کي لیکلي دي چي د غيله مطلب دادی چي یو سړی د رضاعت په ورځو کي د خپل ښځي سره جماع وکړي، عربو د غيلې څخه پرهیز کوی او دا گمان یې کوی چي په دغه صورت کي تي رودونکي کوچني ته تاوان رسيږي ځکه رسول الله ﷺ دا اراده وکړه چي خلک د رضاعت په ورځو کي خپل ښځي ته د ورتلو څخه منع کړي مگر کله چي رسول الله ﷺ ولېدل چي د روم او فارس خلک داسي کوي او د هغوی اولاد ته څه تاوان نه رسيږي نو رسول الله ﷺ د ممانعت اراده پرېښودل.

د (واد) معنی ده د ژوندي ښخول، د جاهليت په زمانه کي به عربو د مفلسۍ د بيري څخه او د پېغور له کبله خپله لوني ژوندي ښخولې، په ذکر سوي آيت کریمه کي دې ته اشاره ده چي د قیامت په ورځ به د الله تعالی له لوري د هغه مور او پلار څخه پوښتنه کېږي چي په خپل لاس به یې خپل لوني ژوندي ښخولې، رسول الله ﷺ عزل هم په (واد خفي) يعني د ژونديو په ښخولو سره تعبیر کړ همدارنگه دغه حديث شريف د هغه حضراتو دليل دی چي عزل ته جائز نه وايي او نوم حضرات چي عزل جائز گڼي هغوی دا وايي چي يا خو دغه حديث شريف منسوخ دی او يا رسول الله ﷺ دا خبره د تهديد او خبرتيا په توگه فرمايلې ده يا دا چي ددغه ارشاد په ذریعه دې ته اشاره سوې ده چي عزل نه کول غوره دي.

ددغه حضراتو تائيد ددغه روايت څخه هم کېږي چي يوه ورځ د رسول الله ﷺ يو مجلس جوړ سوی وو، په حاضرینو کي حضرت علي، حضرت زبير او د حضرت سعد رضي الله عنهم څخه علاوه نور جليل القدر صحابه کرام لکه حضرت امير المؤمنين حضرت عمر فاروق رضي الله عنهم موجود وو، د عزل په باره کي بحث کېدی، د صحابه کرامو رایه دا وه چي په دې کي څه پروا نه سته مگر يو صحابي دا وويل چي خلک خو دا وايي چي عزل کول موعوده صغری (يعني د ژونديو ښخول) دي يعني څرنگه چي خپل اولاد ژوندي ښخول موعوده کبری دی همدارنگه عزل کول موعوده صغری دی، حضرت علي رضي الله عنه ددې په جواب کي وفرمايل چي ترڅو پوري په کوچني کي ساه را نه سي د موعوده اطلاق نه پر کېږي يعني د ساه راتللو څخه وروسته که چيري د جمل اسقاط وکړل سي يا کوچنی د ژوندي پيدا کېدو څخه وروسته ژوندي ښخ کړل سي نو دې ته به موعوده ويل کېږي، د حضرت علي رضي الله عنه ددغه جواب په اورېدو سره حضرت عمر رضي الله عنه وفرمايل: اي علي! الله تعالی دي ستاسو عمر اوږد کړي تا رښتا وويل، فقهي مسئله

داده چي ترڅو پوري په کوچني کي ساه رانه سي د هغه د حمل اسقاط جائز دي او د حمل څخه يو سل او شل ۱۲۰ ورځو کي په حمل کي ساه راځي، يعني د حمل څخه وروسته په يوسل او شلو ورځو کي دننه د حمل اسقاط جائز دی او ددې څخه وروسته جائز نه دی.

ځيني حضرات وايي چي دغه ارشاد مبارک د عزل پر حرام کېدو باندې دلالت نه کوي البته پر مکروه کېدو باندې دلالت کوي په دې معنی چي عزل کول د واد حقيقي (يعني په حقيقت کي د ژونديو بنخولو) په حکم کي داخل نه دی ځکه چي د واد حقيقي مطلب دادی چي د يو نفس هلاکول حال دا چي په عزل کي دا صورت نه وي البته عزل کول د واد حقيقي مشابه دی ځکه دې ته پټه ژوندي بنخول ويل سوي دي چي دې ته اشاره کوي چي د عزل په ذريعه د خپل مني ضائع کول دي او دا خبره څرگنده ده چي مني الله تعالی د کوچني پيدا کېدو لپاره تيار کړي دي ځکه دغه کار (يعني عزل کول) د خپل کوچني د هلاکولو يا د هغه ژوندي بنخولو مشابه دي.

علامه ابن همام رحمته الله عليه وايي چي د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه په باره کي دا صحيح روايت نقل سوي دی چي هغه وفرمايل: عزل موعودة صغری دی او د حضرت ابو امامه رضي الله عنه په باره کي نقل سوي دي چي د هغه څخه د عزل په باره کي پوښتنه وسوه نو هغه وفرمايل چي ما د هيڅ مسلمان په باره کي د عزل کولو نه دي اوريدلي، معلومه سوه چي عزل غوره کار نه دی. همدارنگه د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دي چي حضرت عمر فاروق رضي الله عنه به ځيني خلک پر عزل کولو باندې وهل او د حضرت عثمان غني رضي الله عنه په باره کي دا نقل سوي دي چي هغه به د عزل کولو څخه منع کول، ددغه ټولو رواياتو څخه د عزل منع ثابتېږي مگر علماء کرام وايي چي دا منع د نهې تنزيهي په توگه ده.

بښي ته دراز خبرو ښوولو څخه منع

﴿۳۰۵۳﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اعْظَمَ

د حضرت ابو سعيد خدری رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: د قيامت په ورځ به

الامانة عند الله يوم القيامة وفي رواية إِنَّ مِنْ أَشَرِّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً

د خدای تعالی په نظر هغه سړی ډیر خراب وي چي د خپلي بي بي سره کوروالي وکړي او د

يَوْمَ الْقِيَامَةِ الرَّجُلُ يُفْضِي إِلَى امْرَأَتِهِ وَتُفْضِي إِلَيْهِ ثُمَّ يَنْشُرُ سِرَّهَا. رواه مسلم

هغه پٽ راز نورو ته څرگند کړي (يعني کومي خبري چي تر پر دې شاته سوی وي يا کوم افعال او حرکات چي کړی وی د هغو بيان کوی) (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحيح: ۱۰۶۱۱۲، رقم: ۱۳۴-۱۴۳۷.

تشریح علامه طيبي رحمۃ اللہ علیہ د (ان اعظم الامانة...) په باره کي وايي چي ددې مطلب دادی چي هغه لوی امانت چي په هغه کي د خیانت کونکي څخه به د قیامت په ورځ سخته پوښتنه کيږي د ښځي او خاوند په مینځ کي جنسي معاملاتو سره متعلق خبري دي يعني د ښځي او خاوند په مینځ کي جنسي افعال او د راز خبري لوی امانت دی چي د هغه ساتنه د هر خاوند او ښځي ذمه داري ده کوم خاوند او ښځه چي ددغه امانت ساتنه ونه کړي په دې توگه چي هغه د خپل ښځي سره د کوروالۍ وروسته د هغې راز څرگند کړي نو د هغه څخه به د قیامت په ورځ سخته پوښتنه کيږي او د اشرف رحمۃ اللہ علیہ د قول سره سم ددغه ارشاد معنی داده چي د قیامت په ورځ به د الله تعالی په نزد تر ټولو په لوی امانت کي خیانت د هغه سړي خیانت وي چي هغه د خپل ښځي سره کوروالي وکړي او بیا د هغې راز څرگند کړي، د راز څرگندولو څخه مراد دادی چي د هغه او ښځي په مینځ کي د راز کومي خبري سوي وي او د جنسي اړیکو سره اړوند کوم کارونه سوي دي هغه خلکو ته وايي، لکه څرنگه چي د بې حیاء خلکو عادت دی چي د خپل ښځي یو عیب بیانوي یا دا چي د خپلو ښځو هغه ښه والی او صفت بیانوي کوم چي د هغه پټ ساتل شرعا او اخلاقاً واجب وي.

ابن مالک رحمۃ اللہ علیہ وايي چي ددغه ارشاد مطلب دادی چي ښځه او خاوند هر یو د بل د افعالو او اقوالو امین دی په دوی کي چي کوم یو د یو بل هغه افعال او اقوال ظاهر وي د کوم چي ظاهرول دوهم نه خوښوي نو هغه ته به خیانت کونکی ویل کيږي.

په هر حال د حدیث شریف خلاصه داده چي د ښځي او خاوند په مینځ کي د جنسي معاملاتو او ذاتي چارو سره اړوند چي کومي خبري یا کارونه وي هغه د بل په مخکي کي بیانول یا د یو بل عیبونه څرگندول یوازي په اخلاقي توگه نه بلکه په شرعي توگه هم په آخرت کي د مؤاخذې موجب دی.

دلته یوه عبرتناکه واقعہ بیانول د گټي څخه خالي نه ده چي یو وخت یو عالم او پوه سړي خپل ښځي ته د طلاق ورکولو اراده وکړه خلکو پوښتنه ځيني وکړه چي داسي ولي کوې؟ هغه وویل زه د خپل ښځي عیبونه ولي ذکر کړم (يعني که چيري زه د طلاق وجه بیان کړم نو دا د هغې

عيب څرگندول سول چي زه تاسو د طلاق وجه بيان کړم او زه دا نه خوښوم ترڅو چي هغه زما
 ښځه ده د هغې عيب بيان کړم بيا چي کله هغه طلاق ورکړي نو بيا خلکو پوښتنه ځيني وکړه چي
 تا خپل ښځي ته ولي طلاق ورکړ نو هغه وويل چي زه د يو پردۍ ښځي عيونه ولي ښکاره کړم
 يعني که چيري زه د طلاق وجه بيان کړم نو ددې مطلب دادی چي زه د پردۍ ښځي عيونه تاسو
 ته بيانوم او زه دا بالکل مناسب نه گڼم.

ځيني علماء وايي چي د ښځي او خاوند لپاره د يو بل د خبرو څرگندول په هغه صورت کي
 وي کله چي د هغه گټه او مقصد نه وي مگر که چيري يو گټه يا يوه معقوله وجه وي نو بيا دا
 ممانعت نه سته د مثال په توگه د ښځي دا دعوه وي چي د هغې خاوند د هغې د جنسي خواهش د
 پوره کولو اهل نه دی يا ښځه دا شکايت وکړي چي د هغې خاوند د هغې سره د لاپرواهۍ چلن
 کوي نو په دغه صورت کي د ښځي لپاره د هغه شيانو ذکر کول به ناخوښه نه وي لکه څرنگه چي
 الله تعالی په خپله فرمايي:

لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ

ژباړه: الله ﷻ دا نه خوښوي چي يو خرابه خبره په ډاگه بيا نه سي مگر که چيري پر چا باندي ظلم
 سوی وي (نو هغه په ډاگه هم بيانولای سي).

الفصل الثاني (دوهم فصل)

په حیض کي د کوروالي منع

﴿۲۰۵﴾: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أُوجِيَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 {نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ} أَقْبِلْ وَأَدْبِرْ وَاتَّقِ الدُّبُرَ
 وَالْحَيْضَةَ. رواه الترمذي وابن ماجة والدارمي.

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه روايت دی چي پر رسول الله ﷺ باندي دا ايت نازل سو نساءکم
 حرثکم. (يعني ښځي ستاسو کښت دی څنگه چي غواړی د هغوی سره کوروالي وکړی) (که د
 مخکني لور څخه دخول کوئ يا د وروسته طرفه څخه) البته د لويو بولو د ځاي د دخول څخه
 ځان وژغورئ او د حیض په وخت کي ورسره جماع مه کوئ. (ترمذي ابن ماجة دارمي).

تخريج: سنن الترمذي ۲۰۰۵، رقم: ۲۹۸۰، وابن ماجة ۶۲۰۱، رقم: ۱۹۲۵.

تشریح لفظ دَاقِبَل (یعنی کہ دمخ لہ خوا مخکنی شرمگاہ تہ راسی) او اَدَبَر (یعنی کہ دشا لہ خوا مخکنی شرمگاہ تہ راسی) دغہ دوارہ لفظونہ د آیت کریمہ (فاتوا حرثکم...) پہ تفسیر او بیان کی دی یعنی ددغہ دوارو الفاظو پہ ذریعہ دا وضاحت سوی دی چي د آیت کریمہ مطلب دادی کہ خوک و غواړي دمخ لہ خوا راسی یا دشا لہ خوا مگر دخول به په هر صورت کی په مخکنی شرمگاہ کی وي او بدفعلي یعنی دشا په شرمگاہ کی دخول حرام دی همدارنگه د حیض په حالت کی هم په مخکنی شرمگاہ کی دخول حرام دی.

﴿۳۰۵۵﴾: وَعَنْ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحِي مِنْ الْحَقِّ لَا تَأْتُوا النِّسَاءَ فِي أَدْبَارِهِنَّ. رواه احمد والترمذي وابن ماجه والدارمي.

د حضرت خزیمہ بن ثابت رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل: الله تعالی د حق خبره کولو څخه نه شرمیږي تاسو د ښځو سره د لویو بولو په ځای کی کوروالی مه کوئ. (احمد ترمذي ابن ماجه دارمي)

تخریج: احمد فی المسند ۲۱۳/۵، والترمذي ۴۶۸/۳، رقم: ۱۱۶۴، وابن ماجه ۱۱/۶۱۹، رقم: ۱۹۲۴، والدارمي ۱۹۶/۲، رقم: ۲۲۱۳.

تشریح: حیاء هغه تغیر ته وایي چي د عیبجن کېدو او بد ویلو د پیري څخه په انسان کی واقع کیږي او د الله تعالی په ذات کی د تغیر واقع کېدل محال دي ځکه نو دلته د حیاء څخه حقیقي حیاء مراده نه ده بلکه مجازي حیاء یعنی ترک کول مراد دي کوم چي د حیاء مقصد دی، همدارنگه د (ان الله لا يستحي...) مطلب به دا وي چي الله تعالی د حق خبري کولو او د هغه د اظهار څخه ترک کوي نو په حدیث کی دا خبره د وروستني مضمون (د ښځي سره د بدفعلي کولو ممانعت) د تمهید او مقدمې په توگه ذکر کول ددغه بدفعلي ډېر خرابي او د هغه پر حرام کېدو باندي خبرداری ورکول دي چي دا خبره دومره ناخوښه او مکروه ده چي ددې پر ژبه راوړل او ددې ذکر کول هم د شرم او حیاء خلاف کار دی که څه هم د هغه ذکر کول د هغه د منع کېدو په وجه وي مگر دا یو شرعي مسئله ده او د شرعي مسئلې د بیانولو څخه پرته بله چاره نه سته ځکه نو واورئ چي د ښځو سره (د هغوی د شا په شرمگاه کی) بدفعلي کول حرام دي ځکه نو ددې څخه پر هیز وکړئ، ددې څخه معلومه سوه چي د ښځو سره بدفعلي کول حرام دي نو د خلکو سره

دغه فعل کول په طریقه اولی حرام دي .

علامه طيبي رحمه الله فرمايي چي دلته مناسب دا وه چي رسول الله ﷺ دا فرمايلي وای چي زه د حق خبري بيانولو څخه حياء نه کوم مگر رسول الله ﷺ دا خبره الله تعالی ته منسوبه کړې ده او ددې څخه د رسول الله ﷺ مقصد د حکم ارزښت څرگندول او ددغه بدفعلي خرابي د مبالغې په توگه بيانول دي نو دا ددې خبري دليل دی چي د خپلو ښځو او مينځو سره بدفعلي کول حرام دي کوم خلک چي دا جائز گڼي هغوی په سخته گمراهي کي اخته دي .

علامه طيبي رحمه الله وايي که چيري يو سړی د يو پردی ښځي سره بدفعلي وکړي نو هغه به د زنا په حکم کي وي مگر ددې په بدله کي به نه سنگسار کيږي او نه به پر هغه حد جاري کيږي البته يو څه سزا به خامخا ورکول کيږي .

علامه نووي رحمه الله وايي که چيري يو سړی د خپل غلام سره بدفعلي وکړي نو هغه به د پردي سره د بدفعلي کونکي په حکم کي وي او امام ابو حنيفه رحمه الله فرمايي چي پر دغه بدفعلي باندي فاعل او مفعول (يعني دواړه بدفعلي کونکي) د سزا وړ دي او دواړو ته د هغوی د حال مناسب سزا دي ورکړل سي مگر که چيري مفعول (د چا سره چي بدفعلي سوې وي) کوچنی وي يا لیونی وي يا په زور بدفعلي ورسره سوې وي نو هغه ته به سزا نه ورکول کيږي .

د ښځي سره د شاله خوا کوروالي کوونکی ملعون دی

﴿۳۰۵۶﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَلْعُونٌ مَنْ أَتَى امْرَأَتَهُ فِي دُبُرِهَا . رواه احمد وابوداؤد .

د حضرت ابوهريره رحمه الله څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي په مقعد (کونه) کي د ښځي سره بدکار کوي هغه لعنتي دی . (احمد ابوداؤد)

تخريج: احمد في المسند ۴۴۴/۲، وابوداؤد في السنن ۶۱۸/۲، رقم: ۲۱۶۲.

﴿۳۰۵۷﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الَّذِي يَأْتِي امْرَأَتَهُ فِي دُبُرِهَا لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ . رواه في شرح السنة .

د حضرت ابوهريره رحمه الله څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي د خپلي ښځي

سره په مقعد (کونه) کي جماع کوی خدای تعالی هغه ته د شفقت او د رحمت په سترگه نه گوری. (شرح السنة).

تخریج: البغوي في شرح السنة ۱۰۷/۹، رقم: ۲۲۹۷.

﴿۳۰۵۸﴾: وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى رَجُلٍ أَتَى رَجُلًا أَوْ امْرَأَةً فِي الدُّبْرِ. رواه الترمذي.

د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل: خدای تعالی هغه سړي ته په د رحمت او شفقت نه گوری چې د نریا ښځي سره په مقعد (کونه) کي جماع کوی. (ترمذي).

تخریج: الترمذي في السنن ۴۶۹/۳، رقم: ۱۱۶۵.

د غيله منع

﴿۳۰۵۹﴾: وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدٍ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ سِرًّا فَإِنَّ الْغَيْلَ يُدْرِكُ الْفَارِسَ فَيَدْعُهُ عَنْ فَرْسِهِ. رواه ابوداود.

د بي بي اسماء بنت يزيد رض څخه روایت دی چې ما د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم څخه اورېدلي دی چې تاسي خپل اولادونه په پټه سره مه قتلوی (يعني غيله مه کوئ) ځکه چې غيله سپور کمزوره کوي او هغه د آس څخه غورځوي يعني د رضاعت په حالت کي استقرار د حمل سره کوچنی کمزوره کیږي او په ځوانۍ کي دا کمزوري خپل اثر ښيي. (ابوداود).

تخریج: ابوداود في السنن ۲۱۱/۴، رقم: ۳۸۸۱.

د لغاتو حل: الغیل: وهو لبن يحصل عند الاغالة، ای ضرره واثره.

تشریح: خپل اولادونه په پټه سره مه قتلوی: ددې مطلب دادی چې د غيلې په ذریعه په هلاکت کي مه اچوئ او دا مخکي ښوول سوې ده چې د حمل په حالت کي تې ورکول یا د رضاعت په وخت کي جماع کولو ته غيله وايي نو د حديث خلاصه دا سوه چې د غيلې په وجه د کوچني په مزاج کي خرابي پيدا کیږي او د هغه قوه کمزورې کیږي او ددغه خرابۍ او ضعف اثر د هغه د

بالغ کېدو څخه وروسته معلومېږي چې دهغه نتيجه دا سي چې هغه کوچنی د لوی کېدو څخه وروسته کله چې د جنگ ډگر ته ولاړ سي نو د دښمن په مقابلې کې سست او کمزوری وي او د آس څخه لویږي او دا شی د هغه په حق کې داسي دی لکه هغه چې د مقابلې څخه مخکې قتل کړل سوی وي نو غيلة مه کوی چې د غيلة په وجه د خپل کوچني د قتل سبب گرځي .

دلته دا اشکال پیدا کېږي چې ددغه حديث څخه معلومه چې پر کوچني باندي د غيلې اثر لویږي حال دا چې ددې څخه مخکې په ځينو حديثو کې راغلي دي چې غيلة پر کوچني اثر نه اچوي، ددې جواب طيبي رحمه الله عليه دا ورکړی دی چې په تېرو حديثو کې پر کوچني د غيلې اثر لوېد، نفي د جاهليت د زمانې د هغه عقيدې د ترديد لپاره وه چې خلکو حقيقي غيلة مؤثر گڼل او ددغه حديث په ذريعه د غيلې د اثر کېدو چې کوم اثبات سوی دی هغه ددې لپاره چې غيلة في الجملة سبب جوړېږي او مؤثر حقيقي د الله تعالیٰ رضا او دهغه حکم دی، يا داسي به ووايو چې په دغه حديث کې د غيلې کومه منع سوې ده هغه د نهي تنزيهي په توگه ده او د رسول الله صلی الله علیه و آله ارشاد (لقد هممت . .) پر تحریم باندي محمول دی همدارنگه په دواړو حديثو کې څه تضاد نه پاته کېږي ددې څخه پرته دا هم ويل کېدای سي چې د غيلې په اړه د رسول الله صلی الله علیه و آله له خوا ممانعت او عدم ممانعت د دواړو بنياد د رسول الله صلی الله علیه و آله پر اجتهاد وويي کله چې رسول الله صلی الله علیه و آله ولېدل چې د عربو خلک غيلة کوي او د هغوی کوچنيان ضعيف او کمزوري کېږي نو رسول الله صلی الله علیه و آله د غيلې څخه منع وکړل مگر وروسته چې رسول الله صلی الله علیه و آله د روم او فارس خلک وليدل چې د هغوی په نزد د غيلې په وجه کوچني ته څه تاوان نه رسيږي نو رسول الله صلی الله علیه و آله د غيلې څخه منع وکړه، د بي بي جدامه رضي الله عنها روايت ددې خبرې تائيد کوي .

الفصل الثالث (دریم فصل)

د عزل مشروط جواز

﴿۳۰۶۰﴾: عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُعْزَلَ عَنِ الْحُرَّةِ إِلَّا بِإِذْنِهَا. رواه ابن ماجه .

د حضرت عمر بن خطاب رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله صلی الله علیه و آله د يوې ازادي ښځې سره د جماع په وخت کې د ښځې د اجازت څخه بغير د عزل څخه منعه کړېده . (ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۶۲۰/۱، رقم: ۱۹۲۸.

تشریح: که چیري د ازادي بنهي سره د جماع پر وخت عزل و کړل سي نو د هغې څخه اجازه اخيستل ضروري دي، د هغې د اجازې اخيستلو پرته عزل نه کيږي ځکه د عزل په وجه نه يوازي دا چي کوچنی نه کيږي بلکه د بنهي په جنسي لذت کي هم کمي کيږي او د دغه دواړو شيانو سره د ازادي بنهي حق متعلق دی، که چیري بنه د کوچني پيدا کېدل غواړي نو سړي ته دا اختيار نه سته چي هغه د بنهي دغه خواهش پوره نه کړي همدارنگه که چیري بنه د عزل په وجه په خپل جنسي لذت کي کمي محسوس کړي نو دا هم دهغې سره بې انصافي ده ځکه ضروري ده چي د عزل لپاره د بنهي اجازه و اخيستل سي که چیري هغه اجازه ورکړي نو عزل دي وکړي او که نه نو عزل دي نه کوي، دغه حديث شريف د ازادي بنهي د اجازې په شرط سره او د مينزي د اجازې څخه پرته هم د عزل په جائز کېدو دلالت کوي لکه څرنگه چي د حنفیه مذهب دی.

=====

بَابُ خِيَارِ الْمَلَكُوكَيْنِ

(مينزي ته د ازادۍ وروسته اختيار وړ کول)

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

مينزه د ازادۍ وروسته نکاح فسخ کولای سي

﴿٢٠٦١﴾: عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهَا

حضرت عروه رضي الله عنه د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ هغې ته وفرمايل:

فِي بَرِيرَةَ خَذِيئَهَا فَأَعْتَقَهَا وَكَانَ زَوْجُهَا عَبْدًا فَخَيَّرَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْتَارَتْ نَفْسَهَا وَلَوْ كَانَ حُرًّا لَمْ يُخَيِّرْهَا. متفق عليه.

د بريره په معامله کي چي ته دا واخله ازاده يې کړه د بريرې رض خاوند يو غلام وو کوم وخت چي هغه ازاده کړل سوه نو رسول الله ﷺ و هغې ته اختيارات ورکړه (يعني د خپل خاوند په نکاح کي پاته کيږي يا ځان ازادوي) بريرې رض ازادي خوښه کړه او د خاوند څخه جلا سوه که دهغې خاوند ازاد وای نو نبي کریم ﷺ هغې ته اختيار نه ورکوی. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ١٩٠\٥، رقم: ٢٥٦٣، ومسلم ١١٤٢\٢، رقم: ١٥٠٤\٨.

تشریح: د بریره رضی اللہ عنہ ذکر سوې واقعي د په کتاب البیوع کي په تفصیل سره ذکر سوې ده، دغه مینزه د یهودي په ملکیت کي وه بیا بي بي عائشې رضی اللہ عنہا په رانیولو سره ازاده کړې وه، د بریره رضي الله عنها د رانیولو پر وخت رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم بي بي عائشې رضی اللہ عنہا ته وفرمایل چي مخکي يې د مالک خخه رانیسه بیا يې ازاده کړه، د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د قول سره سم حضرت عائشې رضی اللہ عنہا هغه رانیول او بیا يې ازاده کړه، د بریره رضی اللہ عنہا خاوند یو غلام وو حکم رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم بریره ته دا اختیار کړی وو چي د ازاد کېدو خخه وروسته که ته غواړې نو د خپل خاوند په نکاح کي اوسه او که د هغه په نکاح کي اوسېدل نه غواړې نو د هغه خخه جلا سه، د دغه اختیار سره سم بریرې جلاوالی اختیار کړ او د خپل خاوند سره يې تعلق قطع کړ، د حدیث آخري جمله (ولو کان حراً...) او که چیري د هغې خاوند ازاد وي... الخ، دا په ظاهره د عروه خپل قول معلومېږي او د امام مالک، امام شافعي او امام مالک رحمۃ الله علیهم مذهب هم دادی چي د مینزي د ازادولو خخه وروسته په خپل نکاح کي ساتل یا د فسخ کولو اختیار په هغه صورت کي دی کله چي د هغې خاوند غلام وي چي هغه د ازادېدو خخه وروسته د یو غلام په نکاح کي پاته کېدل پیغور محسوس نه کړي، که چیري د هغې خاوند غلام نه وي نو بیا هغې ته دغه اختیار نه سته، مگر امام ابو حنیفه رحمۃ الله علیہ فرمایي چي هغې ته په هر صورت کي اختیار دی که د هغې غلام ازاد وي یا غلام، د دواړو خواوو د علماؤ دلیلونه د فقهي په کتابو کي ذکر سوې دي. او که چیري ښځه او خاوند دواړه یو ځای ازاد سي نو د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا مذهب دی چي په دغه صورت کي ښځي ته اختیار نه سته همدارنگه که چیري خاوند ازاد سي نو هغه ته د خپل نکاح باقي ساتلو د فسخ کولو اختیار نه سته که څه هم د هغه ښځه ازاده وي یا مینزه وي.

﴿۲۰۶۲﴾: وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ زَوْجُ بَرِيرَةَ عَبْدًا أَسْوَدَ يُقَالُ لَهُ مُغِيثٌ

د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ خخه روایت دی چي د بریرې رضی اللہ عنہا خاوند یو توررنگه غلام وو او مغیث

كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ يَطُوفُ خَلْفَهَا فِي سِكَكِ الْمَدِينَةِ يَبْكِي وَدُمُوعُهُ تَسِيلُ عَلَى

نو مېدی لکه هغه چي زه اوس هم وینم چي هغه د مدينې منورې په کوڅو کي په بریرې پسي گرځېدی او د سترگو خخه يې اوبښکي څڅېدلې او پر

لِحَيَّتِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْعَبَّاسِ يَا عَبَّاسُ أَلَا تَعْجَبُ مِنْ

بریره یې پرېوتلې (یوه ورځ) رسول الله ﷺ وفرمایل: ای عباس! ایا تاته په دې تعجب نه دي چې مغیث رضی الله عنه د بریرې رضی الله عنها سره څومره مینه کوله

حُبِّ مُغِيثٍ بِرِيرَةَ وَمِنْ بُغْضِ بِرِيرَةَ مُغِيثًا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

او بریرې رضی الله عنها هغه څخه څومره نفرت کوی بیا نبی کریم ﷺ بریرې ته وفرمایل: ای بریرې!

وَسَلَّمَ لَوْ رَاجَعْتِيهِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ تَأْمُرُنِي قَالَ إِنَّمَا أَشْفَعُ قَالَتْ لَا

حَاجَةٌ لِي فِيهِ . رواه البخاري .

کاشکي تار جوع کړې وای يعني د مغیث سره دي د دویم وار لپاره نکاح کړې وای! بریرې رض عرض وکړ یا رسول الله! ایا تاسو ما ته حکم را کوئ؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل: زه سفارش کوم بریرې رضی الله عنها عرض وکړ زه ده ته ضرورت نه لرم يعني زه دده سره نکاح کول نه غواړم. (بخاري).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۰۸/۹، رقم: ۵۲۸۳.

تشریح: د ځینو روایتو څخه دا معلومیږي چې مغیث رضی الله عنه يعني د بریره رضي الله عنها خاوند ازاد وو ځکه که چیري ددغه حدیث د اولي جملې دا وضاحت وکړل سي چې مغیث یو تور غلام وو یا دا چې مغیث مخکي غلام وو او بیا ازاد کړل سو، نو په دغه صورت کي د روایتو په مینځ کي هیڅ تضاد نه پاته کیږي.

ددغه حدیث شریف څخه معلومه سوه چې یو مشر او حاکم د چا په حق کي د جائز کار سفارش کول ښه خبره ده، ددغه حدیث څخه دا هم ثابتې سوه چې د خپل مشر او حاکم سفارش قبولول واجب نه دي او نه د هغه د سفارش نه منلو په وجه مشر او حاکم ته د مؤاخذه کولو حق سته او ددغه حدیث څخه دا هم معلومه سوه چې د یو چا سره د هغه د بد شکلي او بد اخلاقي په وجه تعلق نه ساتل جائز دي.

الفصل الثانی (دوهم فصل)

مملوک ښځه او خاوند ازادول

﴿۳۰۲﴾: عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا أَرَادَتْ أَنْ تَعْتِقَ مَمْلُوكَيْنِ لَهَا زَوْجٌ فَسَأَلَتْ النَّبِيَّ

ﷺ فَأَمَرَهَا أَنْ تَبْدَأَ بِالرَّجُلِ قَبْلَ الْمَرْأَةِ . رواه أبو داود والنسائي .

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي هغې د دوو غلامانو چي يو ښځه او بل يې خاوند وه د ازادولو اراده وکړه د نبي کریم ﷺ څخه يې پوښتنه وکړه نبي کریم ﷺ ورته امر وکړ چي اول سړی ازاد کړه بيا ښځه (چي ښځي ته د نکاح د فسخ کولو اختيار پاته نسي). (ابوداؤد نسائي).

تفريغ: ابوداؤد في السنن ۶۷۳/۲، رقم: ۲۲۳۷، والنسائي ۱۶۱/۶، رقم: ۳۴۴۶.

تشریح: که چيري بي بي عائشې رضي الله عنها مخکي ښځه ازاده کړې وي نو هغه د ازادولو څخه وروسته به د يو غلام په نکاح کي وه، په دغه صورت کي به هغې ته دا اختيار وو که چيري هغې غوښتلای نو خپل نکاح به يې باقي ساتلای او که هغې ته د خاوند سره اوسيدل خوښ نه وه نو نکاح به يې فسخ کړې وای، (لکه څرنگه چي د درو سره امامانو مذهب دی او د هغه تفصيل تېر سوی دی) نو رسول الله ﷺ بي بي عائشې رضي الله عنها ته مخکي د سړي د ازادولو حکم ورکړ چي ښځي ته اختيار پاته نه سي او د سړي زړه مات نه سي مگر صحيح خبره داده چي رسول الله ﷺ اول د سړي د ازادولو حکم ځکه ورکړ چي سړی د ښځي په نسبت زيات کامل او افضل وي نو هغه مقدم کول پکار دي يا دا چي رسول الله ﷺ دا خبره محسوس کړه چي سړی خو مينزه ښځه زغملای سي مگر که ښځه د يو غلام په نکاح کي وي نو هغه ځيني بېزاره وي او هر وخت په ذهني اذيت کي اخته وي ځکه رسول الله ﷺ اول د سړي د ازادولو حکم وکړ چي د هغه ښځه خپل خاوند له خوا په بې بيزاری کي اخته نه سي.

مينزي ته د نکاح اختيار

﴿۳۰۶۳﴾: وَعَنْهَا أَنَّ بَرِيرَةَ عَتَقَتْ وَهِيَ عِنْدَ مُغِيثٍ فَخَيَّرَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ لَهَا إِنْ قَرَبَكَ فَلَا خِيَارَ لَكَ. رواه ابوداؤد.

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي بريره رضي الله عنها په داسي حال کي ازاده سوه چي هغه دمغيث په نکاح کي وه نبي کریم ﷺ هغې ته د نکاح د ساتلو يا نه ساتلو اختيارات ورکړه او ورته يې وفرمايل: که ستا خاوند ستا سره جماع وکړي نو بيا تاته د نکاح د فسخ کولو اختيار نه پاته کيږي. ابوداؤد.

تفريغ: سنن ابی داؤد ۶۷۳/۲، رقم: ۲۲۳۶.

د لغاتو حل: قَرَبَک، ای جامعک.

تشریح: په هدايه کي ليکل سوي دي که چيري يو مينزه د خپل بادار په رضا سره خپله نکاح وکړي يا د هغې بادار د هغې نکاح په رضا سره يا د رضا څخه پرته وکړي او بيا هغه مينزه ازاده

سي نو هغې ته د خپل نکاح باقي ساتلو يا فسخ کولو اختيار سته که څه هم د هغې خاوند ازاد وي يا غلام وي، که چيري مينزه د خپل بادارد رضا او اجازې څخه پرته خپل نکاح وکړي او بيا بادار هغه ازاده کړي نو د ازاد کېدو سره د هغې نکاح صحيح کيږي مگر د هغې اختيار به نه وي ، ائمه ثلاثه (درې امامان) دا وايي که چيري مينزه د يو ازاد سړي په نکاح کي وي نو د ازادېدو څخه وروسته هغه مينزي ته د خپل نکاح د باقي ساتلو يا فسخ کولو اختيار نه پاته کيږي .

علامه ابن همام رحمته الله عليه وايي چي د امام ابو حنيفه او ائمه ثلاثه په مينځ کي د دغه اختلاف بنياد دادی چي د بريره د خاوند په باره کي متعارض روايتونه نقل سوي دي ، په بخاري او مسلم کي د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه دا ثابته ده چي بريره ته په داسي حال کي اختيار ورکړل سوی وو چي دهغې خاوند غلام وو مگر په بخاري او مسلم کي دا هم نقل سوي دي چي کله بريره ازاده سوه نو د هغې خاوند يو ازاد سړی وو .

همدارنگه روايت سنن اربعه يعني ابوداؤد، ترمذي، نسائي او ابن ماجه هم نقل کړی دی او ترمذي دغه روايت ته صحيح ويلي دي ، نو ائمه ثلاثه اول روايت ته ترجيح ورکړې ده او امام ابو حنيفه رحمته الله عليه دوهم روايت ته ترجيح ورکړه ده ، ملا علي قاري د ابن همام دغه قول په مرقات کي په تفصيل سره ليکلی دی ، دلته د اوږدوالي د پيري څخه د هغه خلاصه نقل سوې ده .

وهذا الباب خال عن الفصل الثالث

په دغه باب کي دريم فصل نه سته .

=====

بَابُ الصَّدَاقِ (د مهر بيان)

مهر د زوجيت د حق تر لاسه کولو هغه معاوضې ته وايي چي بنځي ته د هغې د خاوند له خوا ورکول کيږي، د مهر نه ورکولو نيت نه کول د نکاح صحيح کېدو يو شرط دی يعني که چيري يو څوک د نکاح پر وخت دا نيت وکړي چي مهر به نه ورکول کيږي نو د هغه نکاح نه صحيح کيږي، د نکاح پر وخت د مهر ذکر کول د نکاح صحيح کېدو لپاره شرط نه دی که چيري د مهر ذکر ونه سي نو نکاح صحيح کيږي او پر خاوند باندي مهر مثل واجبيږي .

د مهر اندازه : شريعت د مهر لپاره يو خاص اندازه واجب کړې ده او نه د هغه زيات حد ټاکل سوی دی بلکه هغه يې د خاوند پر حيثيت او توان باندي موقوف کړی دی ، کوم څوک چي د

ثومره مهر ورکولو توان لري هغه دي وټاکل سي البته د مهر کم از کم يو حد ټاکل سوی دی چي سړی دي د هغه څخه کم مهر نه ټاکي، د حنيفه په مذهب کي د مهر کم مقدار لس درهمه دي که يو سړی تر دې کم مهر وټاکي نو د هغه مهر به صحيح نه وي.

د امام مالک رحمۃ الله عليه په نزد د مهر آخري حد څلورمه د دينار دی او امام شافعي او امام احمد رحمۃ الله عليهما فرمايي چي کوم شی د ثمن يعني قيمت صلاحيت لري په هغه سره مهر ټاکل جائز دي.

د ازاج مطهراتو او مبارکو لوڼو مهر: د ام المؤمنين بي بي ام حبيبہ رضي الله عنها څخه پرته د ټولو ازواجو مطهراتو او د بي بي فاطمې رضي الله عنها څخه پرته د ټولو مبارکانو لوڼو مهر پنځه سوه درهمه وو، پنځه سوه درهمه د سپينو زرو مقدار (۱۵۷۵) ماشې يعني يو کيلو ۵۳۰ گرامه کيږي، د نن سبا د نرخ مطابق د يو کيلو ۵۳۰ گرامو سپينو زرو قيمت تقريبا ۷۱۸ روپۍ کيږي، د ام المؤمنين ام حبيبې عليها السلام مهر څلور زره درهم يا څلور سوه ديناره وو، څلور زره درهمه دوولس زره شپږ سوه ماشه يعني دوولس کيلو ۲۴۷ گرام سپين زره په اندازه کيږي، او د سپينو زرو د موجوده نرخ مطابق اووه زره درې سوه اته څلوينست (۷۳۴۸) کيږي. د حضرت فاطمې زهراء عليها السلام مهر څلور سوه مثقاله نغده وو څلور سوه مثقاله ۱۸۰۰ ماشه يعني ۷۵۰ گرامه سپين زره په اندازه کيږي او د سپينو زرو موجوده نرخ ۱۰۵۰ روپۍ کيږي.

الفصل الأول (لومړی فصل)

د مهر کم از کم مقدار

﴿۳۰۶۵﴾: عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَتْهُ امْرَأَةٌ

د حضرت سهل بن سعد رضي الله عنه څخه روايت دی چي يوه ښځه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په خدمت کي حاضره

فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي وَهَبْتُ نَفْسِي لَكَ فَقَامَتْ طَوِيلًا فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ

سوه او عرض يې وکړ يا رسول الله! زه خپل ځان و تاسو ته هبه کوم په دې ويلو سره هغه د جواب لپاره تر ديره و درېده يو سړی را ولاړ سو او عرض يې وکړ

يَا رَسُولَ اللَّهِ زَوَّجْنِيهَا إِنْ لَمْ تَكُنْ لَكَ فِيهَا حَاجَةٌ فَقَالَ هَلْ عِنْدَكَ مِنْ

يا رسول الله! که ستاسو دې ته ضرورت نه وي نو نکاح يې زما سره وکړه نبي کریم صلى الله عليه وسلم ورڅخه

پوښتنه وکړه چې ایا ستا سره یې د ولوریو څه شی سته؟

شَيْءٌ تُصَدِّقُهَا قَالَ مَا عِنْدِي إِلَّا إِزَارِي هَذَا قَالَ فَالْتَمِسْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ

هغه عرض وکړ چې د دې لونگ څخه پرته (چې ما پر ځان اچولي دي) نور هیڅ راسره نسته نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: ولاړه یو شی پیدا کړه که څه هم هغه د اوسپني گوتی وي

حَدِيدٍ فَالْتَمَسَ فَلَمْ يَجِدْ شَيْئًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ

د هغې پلټنه یې وکړه مگر هغه هیڅ شی یې پیدا نکړ رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: ایا

مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ شَيْءٌ قَالَ نَعَمْ سُورَةٌ كَذَا وَسُورَةٌ كَذَا فَقَالَ قَدْ زَوَّجْتُكَهَا

تا ته د قران کریم څخه هم یو شی یاد نه دي؟ هغه عرض وکړ چې فلاني فلاني سورتونه مې په یاد دي نو نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل څه چې دي د قران کریم څخه په یاد دي د هغه په بدله کې

بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ، وَ فِي رَوَايَةٍ قَالَ انْطَلَقَ فَقَدْ زَوَّجْتُكَهَا فَعَلِمَهَا مِنَ

الْقُرْآنِ. متفق عليه.

مې ستا نکاح د دې ښځې سره وکړه او په یوه بل روایت کې راځي چې نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل ما ستا نکاح د دې سره وکړه ته دې ته قران کریم ورزده کړه. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۹۰/۹-۱۹۱، رقم: ۵۱۳۵، و مسلم ۱۰۴۰/۲، رقم: ۱۴۲۵/۷۶.

تشریح: د رسول الله ﷺ په مبارک ژوند کې دا حکم وو که چیرې یو ښځې به خپل ځان رسول الله ﷺ ته هبه کوي او رسول الله ﷺ به د هغې هبه قبوله کړه نو هغه ښځه به د رسول الله ﷺ لپاره حلاله وه او پر رسول الله ﷺ به د هغې مهر نه واجب کېدی، دا د بل چا لپاره نه بلکه یوازې د رسول الله ﷺ لپاره جائز وه، اوس دا جائز نه دي بلکه دا د رسول الله ﷺ د خاصیتو څخه وو یعنې یوازې د رسول الله ﷺ لپاره جائز وو، د قرآن کریم دغه آیت کریمه پردې دلالت کوي:

وَأَمْرًا مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ،

ژباړه: او که چیرې یو مؤمنه ښځه خپل ځان پیغمبر (ﷺ) ته هبه کړي (یعنې د مهر اخیستلو څخه پرته د هغه په نکاح کې راتلل غواړي) او پیغمبر ﷺ هم د هغې سره نکاح کول غواړي نو هغه ښځه حلاله ده مگر اې محمد! (ﷺ) دا اجازه یوازې تا ته ده ټولو مسلمانانو ته نه ده.

په دې باره کي فقهي تفصيل دادی چي د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ په نزد د مهر څخه ماسوا د هېې د لفظ په ذريعه د نکاح جواز يوازي د رسول الله ﷺ لپاره وو او دا د بل چا لپاره جائز نه دي حال دا چي حنفي مذهب دادی چي د هېې د لفظ په ذريعه د دواړو (خاوند او ښځي) په مينځ کي نکاح صحيح کيږي او پر هغه سړي مهر مثل واجبيږي، که څه هم هغه ښځه د مهر ذکر ونه کړي يا د مهر نفې وکړي، د حنفي مذهب سره سم د ذکر سوي آيت الفاظ (خالصة لک ...) په معنی کي د خپل ځان د هېه کونکي ښځي د مهر واجب کېدو څخه پرته حلالېدل يوازي د رسول الله ﷺ لپاره دي.

ولو خاتما من حديد (که څه هم هغه د اوسپني گوتمی وي) ددې څخه دا معلومه سوه چي په هر ډول مال سره مهر ټاکل جائز دي که څه هم هغه شی د هر څومره لږ قيمت وي، په شرط ددې چي ښځه او سړی دواړه پر هغه راضي وي، د امام شافعي او امام احمد رحمۃ الله عليهما دا مذهب دی، په دې باره کي د امام ابو حنيفه او امام مالک رحمۃ الله عليهما مذهب د باب په شروع کي ذکر سوی دی، د حنفيه حضراتو دليل د حضرت جابر رضي الله عنه هغه روايت دی کوم چي دارقطني او ييهقي نقل کړی دی : قال رسول الله : لا تنكحوا النساء الا الاكفاء ولا يزوجهن الا الاولياء ولا مهر دون عشرة دراهم.

ژباړه: رسول الله ﷺ فرمايلي دي د ښځو نکاح دي د هغوی د سيالانو سره وکړل سي او د ښځو نکاح دي د هغوی ولي (سرپرست) کوي او د لس درهمو څخه د کم مهر اعتبار نه سته. د حنفي مذهب تائيد په دارقطني او ييهقي کي د حضرت علي رضي الله عنه څخه ددغه ارشاد څخه هم کيږي : (لا صداق اقل من عشرة دراهم) : حضرت علي رضي الله عنه و فرمايل د لسو درهمو څخه کم مهر معتبر نه دی.

د حضرت سهيل رضي الله عنه دغه روايت حنفيه حضراتو پر مهر معجل باندي محمول کړی دی ځکه چي د رسول الله ﷺ دا معمول وو چي خپلو ييبیانو مبارکانو ته به يې د هغوی د ټاکل مهر يو څه برخه سمدستي يعني د جماع کولو څخه مخکي ورکول ځکه رسول الله ﷺ هغه صحابي ته هم دا حکم وکړ چي تا ته کوم شی تر لاسه سي که څه هم هغه د اوسپني گوتمی وي هغه راوړه چي د نکاح څخه وروسته هغه ښځي ته د مهر په توگه ورکړل سي، له دې څخه ځينو علماؤ دا مسئله اخذ کړې ده چي د نکاح څخه وروسته د خپل ښځي سره تر هغه وخته پوري جماع کول نه دي پکار تر څو چي د هغې د مهر څخه يو څه برخه ورکړل سوې نه وي، د حضرت ابن عباس، حضرت زهري او حضرت قتاده رضي الله عنهم دا مذهب وو، د هغوی دليل دادی چي کله

حضرت علي رضي الله عنها سره نکاح وکړه نو رسول الله ﷺ هغه بي بي فاطمې ته تر هغه وخته پوري د ورتللو څخه منع کړ تر څو چي هغه بي بي فاطمې رضي الله عنها ته دهغې د مهر څخه يو څه ورنه کړي ، حضرت علي رضي الله عنه وويل اې دا الله رسوله ! دا وخت خو زما سره هيڅ نه سته ، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : ته فاطمې ته خپل زغره ورکړه ، نو هغه خپل زغره ورکړه او ددې څخه وروسته هغې ته ورغلی ، دا خو معلومه ده چي د بي بي فاطمې رضي الله عنها مهر څلور سوه مثقاله سپين زرو ه او رسول الله ﷺ حضرت علي رضي الله عنه ته د ټاکلي سوي مهر څخه د يوې زغري په اندازه ورکولو حکم ورکړی وو نو ددغه حضراتو په نزد د مهر ټاکلو څخه سمدستي (يعني د جماع کولو څخه مخکي) يو څه ورکول واجب دي حال دا چي د حنفيه حضراتو په نزد دا مستحب دي او واجب نه دي .

د حديث د آخري الفاظو څخه په څرگنده دا معلوميږي چي رسول الله ﷺ د قرآن کریم تعليم مهر وټاکي ، ځيني امامان دا جائز گڼي حال دا چي د امام ابو حنيفه رحمه الله عليه په نزد جائز نه دي ، هغه وايي چي په دغه صورت کي (يعني د قرآن کریم د تعليم په مهر گرځولو سره) نکاح خو صحيح کيږي مگر پر خاوند باندې مهر مثل واجبيږي او کوم چي ددغه روايت تعلق دی نو په ارشاد مبارک کي (مجامعک ...) کي حرف د با د بدل لپاره نه دی بلکه د سببیت د اظهار لپاره دی يعني ددغه جملې معنی داده چي په قرآن کریم تا ته چي څه په ياد وي د هغه په سبب ما ستا نکاح ددغه بنځي سره وکړه يعني تا ته د قرآن کریم په يادول ددغه بنځي سره سوي وه نو د اسلام قبوليت دهغوی د نکاح سبب وو او هغه مهر نه وو گرځول سوی .

ته هغې ته د قرآن کریم بنوونه کوه : دا حکم د وجوب په توگه نه وو بلکه د استحباب په توگه وو نو دا ددې خبري دليل نه دی چي رسول الله ﷺ د قرآن کریم تعليم مهر گرځولی وو .

د ازواج مطهراتو د مهر مقدار

﴿۲۰۲۶﴾: وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ كَمْ كَانَ صَدَاقُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى

د حضرت ابو سلمه رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه پوښتنه وکړه چي د

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ كَانَ صَدَاقُهُ لِأَزْوَاجِهِ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ أَوْقِيَّةً وَنَشَّ قَالَتْ

رسول الله ﷺ مهر څومره وو ؟ هغې راته وويل : د بي بي عائشې رضي الله عنها مهر د خپلو بي بي گانو لپاره دولس اوقيه او يوشو ويا بي بي عائشې رضي الله عنها وويل :

أَتَدْرِي مَا النَّشُّ قُلْتُ لَا قَالَتْ نِصْفُ أُوقِيَّةٍ فَتِلْكَ خُمْسُ مِائَةِ دِرْهَمٍ . رواه مسلم و نش بالرفع في شرح السنة في جميع الاصول .

په نش پوهېږي (چي څه ته وايي؟) ما ورته وويل چي يا نو هغه راته وويل :نيم اوقيه او ټول چي يو ځای سي نو پنځه سوه درهمه سوه . (مسلم) د شرح السنة او د اصول په ټولو کتابو کي ((نش)) په پېښ (رفع) سره دی .

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۰۴۲۱۲، رقم: ۱۴۲۶۱۷۸.

تشریح: پنځه سوه درهمه د اوسني وزن او اوسني حیثیت تفصیل د باب په شروع کي بیان سوی دی ددغه حدیث څخه شوافع دا استدلال کوي چي پنځه سوه درهمه مهر ټاکل مستحب دي . دلته یو شک پیدا کیږي چي بي بي عائشې رضي الله عنها د رسول الله ﷺ د ټولو بیبیانو مبارکو د مهر شمېر پنځه سوه درهم بنوولی دی حالنکه د بي بي ام حبیبه ﷺ مهر څلور زره درهم یا څلور سوه دیناره وو او بي بي ام حبیبه ﷺ هم د رسول الله ﷺ بي بي مبارکه وه، ددې جواب دادی چي بي بي عائشې ﷺ د ټولو بیبیانو مبارکانو د مهر شمېر بنوولی دی چي د هغوی مهر خپله رسول الله ﷺ ټاکلی وو حال دا چي د ام حبیبه ﷺ مهر د حبشې پاچا نجاشي ټاکلی وو .

الْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د ډېر مهر منع

﴿۳۰۶﴾: عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ أَلَا لَا تُغَالُوا صَدُقَةَ النِّسَاءِ فَإِنَّهَا لَوْ

د حضرت عمر بن خطاب رضی الله عنه څخه روایت دی چي هغه وويل: پوه سئ! د بنځو دروند مهر مه

کانت مَكْرُمَةً فِي الدُّنْيَا وَتَقْوَى عِنْدَ اللَّهِ لَكَانَ أَوْلَاكُمْ بِهَا نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

ټاکئ که ډېر مهر د بزرگۍ او عظمت وجه وي او دخداي تعالی په نېزد د پرېهزگاري موجب وي نو رسول الله ﷺ د دې زیات مستحق وو

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا عَلِمْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِكَاحَ شَيْئًا مِنْ نِسَائِهِ

او ماته معلومه ده چي نبي کریم ﷺ د خپلو بي بي گانو او لور مهر

وَلَا أَنْكَحَ شَيْئًا مِنْ بَنَاتِهِ عَلَى أَكْثَرِ مِنْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أُوقِيَّةً . رواه احمد
والترمذي وابدواؤد والنسائي وابن ماجة والدارمي .

دولس اوقيه څخه زيات نه دی اېښي . (احمد ترمذي ابدواؤد نسائي ابن ماجة دارمي)

تخريج: احمد في المسند ۴۰۱-۴۱، وابدواؤد في السنن ۵۸۲۲، رقم: ۲۱۰۶، والترمذي في السنن ۱۳
۴۲۳، رقم: ۱۱۱۴، والنسائي ۱۱۷۶، رقم: ۳۳۴۹، وابن ماجة في السنن ۶۰۷۱.

تشریح: دلته د تقوا څخه مراد زياته تقوا ده، (ان کرمکم عند الله اتقاکم) يعني د الله تعالى په
نزد په تاسو کي تر ټولو د لوی مرتبې والا هغه دی چي تر ټولو زيات متقي کېدو په وجه د الله
تعالی په نزد د امتياز ورکونکي بزرگۍ او فضيلت مستحق گرځي . خلاصه دا چي د زيات مهر
په وجه نه يوازي دا چي په دنيا کي عظمت او بزرگي نه تر لاسه کيږي بلکه د دې په وجه په آخرت
کي هم د الله تعالى په نزد د بزرگۍ او فضيلت درجه نه تر لاسه کيږي او کله چي د دې په وجه نه د
دنيا فائده سته او نه د دين گټه نو بيا دغه بې معنی شی ولي اختيار کړل سي، د بيبيانو مبارکانو
د مهر په اړه درې روايتونه دي چي په ظاهره متضاد معلومېږي يو خود بي بي عائشې رضي الله
عنها روايت دی، دوهم روايت دادی چي په هغه کس دوولس اوقيه يعني څلور سوه اتيا درهمه
مقدار ذکر سوی دی او يو روايت مخته راځي چي په هغه کي د ام حبيبې رضي الله عنها د مهر
مقدار څلور زره درهمه ذکر سوی دی، په دغه درو سره روايتو کي د بي بي ام حبيبې رضي الله
عنها مهر والا روايت مستثنی گڼل پکار دي، ځکه چي د هغې مهر رسول الله ﷺ نه وو ټاکلی
بلکه د حبشه پاچا نجاشي ټاکلی وو او نجاشي پاچا هم دومره زيات مهر محض د رسول الله ﷺ
د تعظيم او تکریم سره سم ټاکلی وو .

اوس پاته سو د بي بي عائشې رضي الله عنها او حضرت عمر رضي الله عنهما روايتونه نو د هغوی دواړو په مينځ
کي هم په حقيقت کي هيڅ تضاد نه سته ځکه چي بي بي عائشې رضي الله عنها د مهر د اصل
مقدار په وضاحت کولو سره په اوقيه سره کسري يعني د نيم اوقيه ذکر هم کړی دی او حضرت عمر
رضي الله عنهما يوازي د اوقيه ذکر وکړ او کسري يې پرېښودې . د دې څخه پرته دا احتمال هم دی چي
حضرت عمر رضي الله عنهما دوولس اوقيه څخه د زيات نفی د خپل علم سره سم کړی دی يعني حضرت عمر
رضي الله عنهما ته به يوازي د وولس اوقيه علم وو او بي بي عائشې رضي الله عنها چي يونس زيات (نيم اوقيه) ذکر
کړی دی هغه به د حضرت عمر رضي الله عنهما په علم کي نه وي راغلی .

دا خبره باید په ذهن کې وي چي حضرت عمر رضی الله عنه دلته یوازي غوره او افضل بیان کړی دی یعنې د هغه د ارشاد مطلب به دا وي چي زیات غوره دادي چي مهر کم وټاکل سي چي د هغه سنت اندازه دوولس اوقیه دي او کوم چي د جواز تعلق دی نو دا ښوول سوي دي چي تر دې زیات مهر ټاکل هم جائز دي .

د مهر لږ برخه سمدستي ورکول غوره دي

﴿۳۰۶۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ أَعْطَى فِي صَدَاقِ امْرَأَتِهِ مِذَاءً كَفَيْهِ سَوِيْقًا أَوْ تَمْرًا فَقَدْ اسْتَحَلَّ . رواه ابو داؤد .

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و سلم وفرمایل : کوم سړی چي د خپلي بي بي په مهر کي دواړه ډک لاسونه ستوان يا خرماوی ورکړي نو هغه خپله بي بي په ځان حلاله کړه . ابو داؤد تخریج : ابو داؤد في السنن ۵۸۵۱۲ ، رقم : ۲۱۱۰ .

﴿۳۰۶۹﴾: وَعَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ بَنِي فِزَارَةَ تَزَوَّجَتْ عَلَى نَعْلَيْنِ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْضَيْتِ مِنْ نَفْسِكَ وَمَالِكَ بِنَعْلَيْنِ قَالَتْ نَعَمْ فَأَجَازَهُ . رواه الترمذي .

د حضرت عامر بن ربیع رضی الله عنه څخه روایت دی چي د بني فزاره د قبیلې یوې ښځې په یوه جوړه څپلۍ سره د یوه سړی سره نکاح وکړه رسول الله صلی الله علیه و سلم و هغې ته وفرمایل : ایا تا خپل ځان یوازي د دوو څپلیو په بدله کي حواله کړ او په دې راضي سوې هغې وویل : چي هو نو ښي کریم صلی الله علیه و سلم د هغې د نکاح د باقي پاته کېدو اجازت ورکړ . (ترمذي) .

تخریج : الترمذي في السنن ۴۲۰۱۳ ، رقم : ۱۱۱۳ .

تشریح : د تعارض د د فاعل له کبله دا حدیث به هم پر مهر معجل باندي محمول سي مگر ددې وضاحت دا مناسب دی چي کله هغه ښځي د خپل مهر مثل د مطالبې حق تر لاسه سو مگر کله چي هغه په یوه جوړه څپلیو راضي سوه نو هغه د خپل مهر مثل څخه د یوې جوړې څخه زیات حق څخه خلاصه سوه نو رسول الله صلی الله علیه و سلم هغه مهر جائز وگرځوی او په دغه صورت کي د هغه په جائز کېدو کي اختلاف نه سته ځکه دا حدیث د امام شافعي رحمه الله د مذهب دلیل نه سي کیدای او دا حدیث هم ضعیف دی .

د مهر مثل واجب کېدو یو صورت

﴿۲۰۷۰﴾: وَعَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً وَلَمْ

حضرت علقمه رضی الله عنه د حضرت ابن مسعود رضی الله عنه څخه روایت کوي چي د هغه څخه دا مسئله وپوښتل سوه چي یوه سړي د یوې ښځي سره نکاح وکړه

يَفْرِضُ لَهَا شَيْئًا وَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا حَتَّى مَاتَ فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ لَهَا مِثْلُ

چي نه يې مهر مقرر کړی دي او نه يې ورسره جماع کړې ده چي مړ سو ابن مسعود رضی الله عنه روييل :

صَدَاقِ نِسَائِهَا لَا وَكَسَ وَلَا شَطَطَ وَعَلَيْهَا الْعِدَّةُ وَلَهَا الْبِرَاقُ فَقَامَ مَعْقِلُ

د هغه په قوم کي چي د ښځو کوم مهر ټاکل سوی دی هغومره مهردی ورکړي نه کم نه زیات پر دې عده تېرول واجب ده او په میراث کي هم ورسره شریکيږي په دې اورېدو سره معقل بن

بُن سِنَانٍ الْأَشْجَعِيُّ فَقَالَ قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَرُوعَ

سنان اشجعي رضی الله عنه و درېدی او اعلان يې وکړ چي زموږ د قبيلې د یوې ښځي بروع بنت واشق

بِنْتِ وَاشِقٍ امْرَأَةٍ مِنَّا بِمِثْلِ مَا قَضَيْتَ فَفَرِحَ بِهَا ابْنُ مَسْعُودٍ . رواه

الترمذي و ابوداؤد والنسائي والدارمي .

په معامله کي رسول الله صلی الله علیه و آله دا حکم ورکړی وو په دې اورېدو سره ابن مسعود رضی الله عنه ډېر خوشحاله سو (چي زما فیصله د نبی کریم صلی الله علیه و آله د فیصلې سره موافقه وخته) .

تخریج: ابوداؤد في السنن ۵۸۹۱۲، رقم: ۲۱۱۵، والترمذي في السنن ۴۵۰۱۳، رقم: ۱۱۴۵، والنسائي ۱۶۱۲۱، رقم: ۳۳۵۵ والدارمي ۲۰۷۱۲، رقم: ۲۲۴۶.

تشریح: حضرت ابن مسعود رضی الله عنه ته الله تعالی علم، فضل، ذهانت، ذکاوت او د ديني فراست لوی دولت ورکړی وو ، یو مشکل مسئله به يې د خپل بې پایه قوت او اجتهاد په ذریعه همداسي حل کوله چي هغه به د قرآن او حدیث بالکل سمه وه دلته دا مسئله هم د حضرت ابن مسعود رضی الله عنه څخه وپوښتل سوه نو تر یوې میاشتي پوري د قرآن او حدیث په رڼا کي پر دې فکر کولو بیا په خپل قوت اجتهاد سره د هغه شرعي فیصله يې وکړه نو یو صحابي حضرت معقل

رضي الله عنه ته على الاعلان دا شهادت ورکړ چي د ابن مسعود رضي الله عنه دغه فيصله د رسول الله صلى الله عليه وسلم د حکم عين مطابق ده ځکه چي رسول الله صلى الله عليه وسلم هم په دا ډول يو مسئله کي داسي فيصله کړې وه نو حضرت ابن مسعود رضي الله عنه خپله پر دغه خبره باندي د ډېري زياتي خوشحالي اظهار وکړ چي الله تعالی زما رهبري وکړه او زما دغه فيصله د رسول الله صلى الله عليه وسلم د حکم مطابق سوه .

په ذکر سوې مسئله کي د حضرت علي رضي الله عنه او د صحابه کرامو د يو ډلي دا مذهب وو چي په دغه صورت کي بنځه د عدم دخول په وجه د مهر نه حقداره کيږي مگر که چيري پر هغې عده واجب وي او هغې ته به د خاوند مېراث هم حاصلېږي، په دې باره کي د امام شافعي رحمه الله عليه دوه قوله دي يو خو د حضرت علي رضي الله عنه موافق دی او دوهم قول د ابن مسعود رضي الله عنه مطابق ده، د امام ابو حنيفه او امام احمد مذهب هغه دی کوم چي ابن مسعود رضي الله عنه بيا کړ .

مهر مثل څه ته وايي؟ مهر مثل د بنځي هغه مهر ته وايي چي د هغې د پلارد کورنۍ د هغه بنځو وي چي په دغه خبرو کي د هغو په مثل وي، عمر، جمال، مال، ښار، زمانه، عقل، دينداري، بکارت، ثيبیت، علم او ادب او اخلاق او داسي نور .

الفصل الثالث (دریم فصل)

د ام حبیبې نکاح او مهر

﴿۳۰۷﴾: عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ جَحْشٍ فَمَاتَ بِأَرْضِ

د بي بي ام حبیبې رضي الله عنها څخه روايت دی چي زه د عبد الله بن جحش په نکاح کي وم چي زما خاوند

الْحَبَشَةِ فَرَوَّجَهَا النَّجَاشِيُّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمَّهَرَهَا عَنْهُ أَرْبَعَةَ

په حبشه کي مړ سو د حبشې باچا زما نکاح د نبی کریم صلى الله عليه وسلم سره په څلور زره مهر باندي وکړه

آلَافٍ وَفِي رِوَايَةٍ أَرْبَعَةَ آلَافٍ دِرْهَمٍ وَبَعَثَ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ مَعَ شَرِّ حَبِيلِ ابْنِ حَسَنَةَ . رواه ابو داؤد والنسائي .

او په يوه روايت کي د څلور و زرو درهمو الفاظ سته او هغې د نبی کریم صلى الله عليه وسلم په خدمت کي د شرحبیل بن حسنه په نگرانی کي ولېږه . (ابو داؤد نسائي) .

تخریج: سنن ابی داؤد ۵۸۳۸۲، رقم: ۲۱۰۷، والنسائي ۱۱۹۸۶، رقم: ۳۳۵۰.

تشریح: دام حبیبہ رضی اللہ عنہا د اول خاوند نوم د مشکوۃ پہ ټولو نسخو کي عبداللہ ابن حش لیکل سوی دی حالانکه د هغه صحیح نوم عبید اللہ ابن حش دی ، په سنن ابوداؤد او اصول وغیرہ کي همداسي لیکل سوي دي .

دام حبیبہ ﷺ اصلي نوم رمله وو چي د ابوسفیان لور او د حضرت معاویه خور وه ، مخکي د هغې واده د عبید اللہ ابن حش سره سوی وو ، عبید اللہ اسلام قبول کړی وو او دام حبیبہ سره د مکې څخه په هجرت کولو حبشې ته راغلی وو بیا هلته په رسیدو سره مرتد سو يعني د اسلام په پرېښودو سره عیسائي سو او هلته مړ سو . ام حبیبہ ﷺ پر اسلام باندي ثابته قدمه پاته سوه بیا رسول اللہ ﷺ عمرو ابن امیه ضمری د حبشې پاچا اصحمه ته چي د هغه لقب نجاشي وو په دغه حکم ورکولو سره ولیرې چي هغه ام حبیبه ته د رسول الله ﷺ د نکاح پیغام ورکړي .

نجاشي د رسول الله ﷺ د دغه حکم په اورېدو سره خپله یوه مینزه ابرهه دام حبیبه په خدمت کي واستول ، ابرهه هغې ته وویل چي زه پاچا تا ته را استولې یم او ویلي یې دي چي ماته د رسول الله ﷺ دا حکم سوی دی چي ستا سره د رسول الله ﷺ نکاح وکړم ، ام حبیبه دغه پیغام په خوشحالی سره قبول کړ او سمدستي یې یو سړی حضرت خالد بن سعید رضی الله عنه ته واستوی او هغه یې خپل وکیل وټاکي چي د هغه د پلار د اکا زوی وو او ورسره ابرهه ته د دغه زیري اورولو په عوض کي دوې جوړې جامې او د سپینو زرو یوه گوتمی هم ورکړه ، بیا چي بابنم سو نو نجاشي حضرت جعفر ابن ابوطالب رضی الله عنه او هغه ټولو مسلمانانو ته چي هغه وخت د حبشه کي موجود وه د جمع کېدو حکم ورکړ کله چي هغوي ټول جمع سول نو نجاشي دا خطبه وویل : الحمد لله الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن العزيز الجبار اشهد ان لا اله الا الله وان محمدا عبده ورسوله ارسله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره المشركين . او بیا یې دغه الفاظ وویل : ددې څخه وروسته ما هغه شی قبول کړ کوم چي رسول الله ﷺ فرمایلي دي او ما څلور زره دیناره مهر وټاکي ددې څخه وروسته هغوی هغه څلور زره دیناره د خلکو په مخکي وړاندي کړل ، ددې څخه وروسته حضرت خالد ابن سعید رضی الله عنه دا خطبه وویل : الحمد لله و احمده واستعينه واستغفره واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له وان محمدا عبده ورسوله ارسله بالهدى ودين الحق ليظهره الدين كله ولو كره المشركين . ، بیا یې دغه الفاظ وویل : ددې څخه وروسته ما هغه شی قبول کړ کوم چي رسول الله ﷺ فرمایلي دي او ما د ابوسفیان لور ام حبیبه سره د رسول الله ﷺ نکاح وکړه ، الله تعالی دي رسول الله ﷺ ته دا نکاح مبارکه کړي ، ددغه ايجاب او قبول څخه وروسته د مهر هغه څلور زره دیناره حضرت

خالد ابن سعید رضی اللہ عنہ ته ورکړل سول چي هغه يې د ځان سره وساتي بيا چي خلکو د ولاړېدو اراده وکړه نو نجاشي وويل اوس لا تاسو خلک ناست اوسئ ځکه چي د نکاح پر وخت ډوډۍ خوړل د انبياؤ سنت دي نو هغوی ډوډۍ راوغوښتل او ټولو خلکو په ډوډۍ خوړلو سره خپلو کورو ته ولاړل، داد اووم هجري کال واقعده هغه وخت دام حبیبه رضي الله عنها پلار ابو سفیان مشرک وو، او د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم سخت دښمن وو بيا وروسته يې اسلام قبول کړی دی.

د اسلام قبول د مهر قائم قام دی

﴿۳۰۷۲﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ تَزَوَّجَ أَبُو طَلْحَةَ أُمَّ سُلَيْمٍ فَكَانَ صِدَاقُ مَا بَيْنَهُمَا

د حضرت انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي ابو طلحه رضی اللہ عنہ په دې شرط دام سلیم سره نکاح وکړه چي

الْإِسْلَامَ أَسْلَمْتُ أُمَّ سُلَيْمٍ قَبْلَ أَبِي طَلْحَةَ فَخَطَبَهَا فَقَالَتْ إِنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ

اسلام قبول به يې مهر وي ام سلیم د ابو طلحه رضی اللہ عنہ څخه وړاندي مسلمان سوې وه بيا يې ابو طلحه ته پيغام ورو لېږئ چي ما اسلام قبول کړی دی

فَإِنْ أَسْلَمْتُ نَكَحْتُكَ فَأَسْلَمَ فَكَانَ صِدَاقُ مَا بَيْنَهُمَا. رواه النسائي.

که ته هم مسلمان سوې نوزه به ستا سره نکاح کوم نو ابو طلحه اسلام قبول کړ او اسلام قبول يې مهر سو. (نسائي).

تخريج: سنن النسائي ۱۱۴۸۶، رقم: ۳۳۴۰.

تشریح: ام سلیم رضي الله عنها د ملحان لور او د حضرت انس بن مالک رضی اللہ عنہ موره ده، اول د هغې واده د مالک ابن نضر سره سوی وو چي د هغه څخه حضرت انس رضی اللہ عنہ پیدا سو، مالک د اسلام په دولت مشرف سوی نه وو او هغه د شرک په حالت کي ووژل سو بيا ام سلیم اسلام قبول کړی او ابو طلحه رضی اللہ عنہ چي هغه وخت مشرک وو هغې ته د نکاح پيغام واستوی او نکاح يې ورسره وسوه.

د حديث الفاظ (او اسلام قبول يې مهر وټاکل) ددې وضاحت د حنفیه حضراتو د مذهب سره سم دادی چي ام سلیم د ابو طلحه سره نکاح په مهر سره وسوه مگر ام سلیم د خپلي وعدې سره سم د ابو طلحه رضی اللہ عنہ د اسلام راوړلو يوه وجه خپل مهر وټاکي يعني د ابو طلحه اسلام قبول د هغوی په مينځ کي د نکاح سبب سونه دا چي د اسلام قبوليت مهر وو، مگر نور امامان د حديث پر ظاهري معنی باندې په محمول کولو سره وايي چي د ابو طلحه اسلام قبول د هغه مهر وو.

بَابُ الْوَلِيْمَةِ

(دواده دڙوډي کولو بيان)

وليمه هغه خوراک ته وايي چي په نکاح کي خوړل کيږي، ولیمه د التيام څخه مشتق دی چي د هغه معنی د اجتماع ده، دغه خوراک ته ولیمه ځکه وايي چي په هغه اجتماع کي د زوجینو په مراسمو کي تر سره کيږي.

دولیمې شرعي حیثیت او وخت

د اکثرو علماؤ د قول سره سم ولیمه سنت ده او ځيني علماء ورته مستحب وايي او د ځينو په نزد واجب ده، همدارنگه د ولیمې د وخت په باره کي هم اختلافي قولونه دي ځيني علماء وايي چي د ولیمې اصل وخت د دخول (يعني د واده د شپې) څخه وروسته دی، ځيني حضرات وايي چي ولیمه د نکاح پر وخت خوړل پکار دي او ځيني علماء وايي چي د نکاح پر وخت هم خوړل پکار دي او د نکاح څخه وروسته هم.

د دوو ورځو څخه تر زیات وخت پوري د ولیمې په باره کي هم د علماؤ مختلف قولونه دي یوه ډله دې ته مکروه وايي يعني د علماء د دغه ډلې په نزد تر دوو ورځو پوري خوړل کيدای سي تر دې زیات خوړل مکروه دي، د امام مالک رحمته الله علیه په نزد تر یوې هفتې پوري خوړل مستحب دي مگر په دې باره کي صحیح خبره داده چي دا د خاوند پر توان او حیثیت پوري اړه لري که سړي هغه یوازي پر یوه وخت اکتفاء وکړي او که تر څو ورځو پوري د خوراک ورکولو توان لري نو تر څو ورځو پوري دي یې ورکړي.

مېلمستیا ډولونه: په مجمع البحار کي لیکلي دي چي د مېلمستیا اته ډولونه دي ۱: ولیمه، ۲: خرس، ۳: اعذار، ۴: وکیره، ۵: نقيعه، ۶: وضيمه، ۷: عقیقه، ۸: مادبه.

ولیمه هغه مېلمستیا ته وايي چي د واده پر موقع تر سره کيږي، خرس هغه مېلمستیا ته وايي چي د کوچني د پيدا کېدو په خوشحالي کي وکړل سي، اعذار هغه مېلمستیا ته وايي چي د تنه (سنت کېدو) په وخت کي وکړل سي، وکیره هغه مېلمستیا ته وايي چي د سرای جوړولو په خوشحالي کي وکړل سي، نقيعه هغه مېلمستیا ته وايي چي د مسافر د راتلو په خوشحالي کي وکړل سي، عقیقه هغه مېلمستیا ته وايي چي د کوچني د نوم اېښودو په خوشحالي کي وکړل سي، او مادبه هغه مېلمستیا ته وايي چي بېله یو خاص وجه وکړل سي، د مېلمستیا دغه ټول

دولونه مستحب دي البته د وليمې په باره کي ځيني علماء وايي چي واجب ده .

الفصل الأول (لومړی فصل)

د وليمې کولو حکم

۳۰۷۲: عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى عَلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د عبد الرحمن بن عوف په جامو د ژړوالي

عَوْفٍ أَثَرٌ صُفْرَةٍ فَقَالَ مَا هَذَا قَالَ إِنِّي تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً عَلَى وَزْنِ نَوَاقٍ مِنْ ذَهَبٍ
قَالَ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ أَوْلِمَ وَلَوْ بِشَاةٍ . متفق عليه .

نښه وليده پوښتنه يې ځيني وکړه چي دا څه دي ؟ هغه ورته وويل : يو نوا (پنځه درهمه) په
سرو زرو باندي مي د يوې ښځي سره نکاح وکړه نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل : خداي تعالي دي
درباندي مبارک کړي ته وليمه وکړه که څه هم يو پسه وي . بخاري او مسلم .

تخريج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۳۰۴/۹ ، رقم : ۵۱۴۸ ، و مسلم ۱۰۴۲/۲ ، رقم : ۷۹ - ۱۴۲۷ .

د لغاتو حل : اثر صُفْرَةٍ (ای من الزعفران) . د زعفران ژړونگ .

تشریح : د حضرت عبد الرحمن رضي الله عنه پر جامو باندي يا د هغه پر بدن باندي د زعفرانو په لېدو
سره رسول الله ﷺ وفرمايل چي دا څه دي ؟ ددې مطلب دا هم کيدای سي چي رسول الله ﷺ د
هغه د لگېدو سبب پوښتلی وي او دا هم کېدای سي چي رسول الله ﷺ نارينه د خلوق (يو ډول
خوشبويي چي د زعفران څخه جوړېږي) د استعمال څخه منع کړې وي ، ځکه رسول الله ﷺ ددغه
الفاظو په ذريعه هغه ته خبردار ورکړ چي دا د نارينوو لپاره منع ده نو بيا تا ولي استعمال کړې
ده . نو عبد الرحمن رضي الله عنه جواب ورکړ چي ما په قصد سره نه دي استعمال کړي بلکه د ناوي سره د
اختلاط په وجه بېله زما قصد او علمه هغه لگيدلي دي .

قاضي رحمته الله عليه وايي لکه څرنگه چي نش شل درهمه او اوقيه د څلوېښت درهمو برابر وزن ته
وايي همدارنگه نواۍ د پنځه درهمه وزن ته وايي ، نو د يوه نواۍ سرو زرو مطلب دادی چي ما
ددغه ښځي مهر د پنځه درهمه په اندازه يعني شپاړلس ماشې سره زر ټاکلي دي ، ځيني
حضرات وايي چي د نواۍ څخه نواۍ تمر يعني د خرما هډوکي مراد دي او په ظاهره دا صحيح
معلومېږي په دغه صورت کي به د حضرت عبد الرحمن رضي الله عنه مطلب دا وي چي ما د خرما د

هډو کي په اندازه د سرو زرو مهر ټاکلی دی .

ته ولیمه وکړه که څه هم هغه یو پسه وي ، دغه ډول عبادت د کم مقدار بیانولو لپاره هم استعمالیږي او ډېر هم ځيني مراد کیږي ، یعني د رسول الله ﷺ مقصد دا بیانول وه چي که څه هم زیات مصرف وي مگر بیا هم ولیمه وکړه او د تکثیر د مراد اخیستو وجه داده چي په هغه زمانه کي پسه د یو ډېر لږ اندازې لپاره ذکر کول د قیاس څخه لیري معلومیدی ځکه چي د حدیثو څخه معلومیږي چي په هغه زمانه کي د مسلمانانو مالي او اقتصادي حالت ډېر کمزوری وو خلکو به د ستوان او دا ډول نورو معمولي شیانو په ذریعه د ولیمې سنت پوره کوی بیا دا چي خپله د عبد الرحمن ابن عوف رضی الله عنه مالي حیثیت هغه وخت دومره زیات نه وو چي رسول الله ﷺ هغه ته د پسه په ډول د کم شی صورت بیان کړی وي .

د رسول الله ﷺ تر ټولو لویه ولیمه

﴿۳۰۴﴾: وَعَنْهُ قَالَ مَا أَوْلَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ نِسَائِهِ مَا أَوْلَمَ عَلَى زَيْنَبَ أَوْلَمَ بِشَاةٍ . متفق عليه

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د خپلي یوې بي بي په نکاح کي هم دومره ولیمه نه وه کړې څومره چي یې د بي بي زینب رضی الله عنها په نکاح کي کړی وه نو نبی کریم ﷺ د هغې په نکاح کي د یو پسه ولیمه کړی وه . (بخاري او مسلم) .

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۳۲/۹، رقم: ۵۱۶۸، ومسلم ۱۰۴۹/۲، رقم: ۱۴۲۸/۹۰.

تشریح: ددې څخه په مخکي حدیث کي دا بنوول سوي دي چي د پسه ذکر د تکثیر لپاره دی نو د حدیث څخه ددې تائید کیږي چي داسي ولیمه چي په هغه کي یو پسه استعمال کړل سوی وي د یو لوی او ډېر مصرف والا ولیمې حیثیت لري .

﴿۳۰۵﴾: وَعَنْهُ قَالَ أَوْلَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ بَنَى بِزَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ فَأَشْبَعَ النَّاسَ خُبْزًا وَلَحْمًا . رواه البخاري .

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ بي بي زینب بنت جحش د نکاح کولو وروسته کور ته راوسته نو نبی کریم ﷺ ولیمه وکړه او د خلکو نسونه یې په غوښو او ډوډۍ سره ماړه کړه . (بخاري)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵۲۸/۸، رقم: ۴۷۹۴.

د ښځې ازادول د هغې مهر کيدای سي که يا؟

﴿۳۰۷۶﴾: وَعَنْهُ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْتَقَ صَفِيَّةَ وَتَزَوَّجَهَا وَجَعَلَ عِتْقَهَا صَدَاقَهَا وَأَوْلَمَ عَلَيْهَا بِحَيْسٍ. متفق عليه.

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ته بي بي صفیه د خیبر په غزا کې په لاس راغلې وه هغه یې ازاده کړه او وروسته یې ورسره نکاح وکړه او د هغې مهر یې د هغې ازادي وکړځوله او د حیس (خرماوي پنیرو او غوړیو) ولیمه یې وکړه. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۳۲/۹، رقم: ۵۱۶۹، و مسلم ۱۰۴۳/۲، رقم: ۸۴-۱۳۶۵.

د لغاتو حل: حیس: طعام يتخذ في التمر والاقط والسمن. (يوه ډول خوراک).

تشریح: بي بي صفیه رضي الله عنها د حبيبي ابن اخطب لور وه چې په خیبر کې د بنو قریظه او بنو نضیر سردار وو، کله چې د خیبر د یهودیانو سره د مسلمانانو جنگ وسو او الله تعالی مسلمانانو ته فتح ورکړه نو صفیه هم د مینزي په توګه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په ملکیت کې راغلل مګر رسول الله صلى الله عليه وسلم هغه ازاده کړه او بیا په خپل زوجیت کې ه راوستو سره یې هغه د دین او دنیا تر ټولو لوی سعادت سره مشرفه کړه.

په دغه مسئله کې د عالمانو اختلافي قولونه دي که چیري یو سړی خپل مینهزده ازاده کړي او د هغې سره نکاح وکړي او د هغې ازادي د هغې مهر وټاکي نو دا جائز دي که یا؟ د صحابه کرامو یو ډله او ځیني علماء د دغه حدیث د ظاهري مفهوم سره د دې د جواز قائل دي حال دا چې د صحابه کرامو او علماء یو ډله دې ته جائز نه وایي او د حنفیه حضراتو مذهب هم ددی، د هغوی له خوا د دغه حدیث تاویل دا حدیث کیږي چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم له خوا د بي بي صفیه رضي الله عنها ازادي د هغې مهر ټاکل یو استثنايي صورت دی چې یوازي د رسول الله صلى الله عليه وسلم د ذات مبارک سره خاص دی نو دا د رسول الله صلى الله عليه وسلم د خصائصو څخه وو او بل چاته دا جائز نه دي. د هدایه په تشریح کې لیکلي دي که چیري یو سړی خپل مینهزده ازاده کړي او د هغې ازادي د هغې مهر وټاکي په دې توګه چې هغې ته داسي ووايي چې ما ته په دې شرط ازاده کړې چې ته به زما سره د ازادۍ په عوض کې نکاح کوې او بیا مینهزده دا خبره ومني نو دغه ازادول به صحیح سي یعني هغه به ازاده سي البته د نکاح په اړه به هغه خودمختاره وي تر دې که چیري هغه سړی

دهغي سره نکاح وکړي نود هغه لپاره به دهغي مهر مثل واجب وي .
 حيس د يو خوراک نوم دی چي د حلوا په ډول دی او د خرما، غوړو او اقط (کروت) څخه
 جوړېږي چي د پيروي په ډول دی او د مستو څخه جوړېږي .

د حضرت صفیه رضی اللہ عنہا ولیمه

﴿۲۰۷۷﴾: وَعَنْهُ قَالَ أَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ خَيْبَرَ وَالْمَدِينَةِ

د حضرت انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم (د خیبر د غزا څخه وروسته) د خیبر او

ثَلَاثَ لَيَالٍ يُبْنَى عَلَيْهِ بِصَفِيَّةٍ فَدَعَوْتُ الْمُسْلِمِينَ إِلَى وَلِيمَتِهِ وَمَا كَانَ فِيهَا

مدینې په مینځ کي درې ورځي قیام وکړ او د بي بي صفیې رضی اللہ عنہا سره یې تر نکاح کولو وروسته

مِنْ خُبْزٍ وَلَا لَحْمٍ وَمَا كَانَ فِيهَا إِلَّا أَنْ أَمَرَ بِالْأَنْطَاعِ فَبُسِطَتْ فَأُلْقِيَ عَلَيْهَا
 التَّمْرَ وَالْأَقِطَ وَالسَّمْنَ . رواه البخاري .

هلته شپه تېره کړه او (سهار ته) د ولیمې لپاره یې مسلمانان راوبولل او په ولیمه کي نه غوښه
 نه ده ده بلکې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم سترخان راوړ او حکم یې وکړ چي سترخوان هوار کړي کله چي
 سترخوان هوار سو نو پر هغه باندي د خرما پنیر او غوړي کښېښودل سوه . (بخاري او مسلم) .

فخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۷۹۱۷، رقم: ۴۲۱۳.

د لغاتو حل: الانطاع: جمع النطع وهو المتخذ من الاديم. (سترخوان)

تشریح: په ذکر سوي حديث کي د بي بي صفیې رضي الله عنها په ولیمه کي چي د کوم حيس
 ذکر سوی دی د هغه تفصيل په دغه حديث شريف کي بيان سوی دی چي د حيس اجزاء خرما،
 اقط (کروت) او غوړي وي .

د حضرت ام سلمه (رض) ولیمه

﴿۲۰۷۸﴾: وَعَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ قَالَتْ أَوْلَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى

بَعْضِ نِسَائِهِ بِمَدَّيْنٍ مِنْ شَعِيرٍ . رواه البخاري .

د بي بي صفیې رضی اللہ عنہا بنت شيبه څخه روایت دی چي نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د خپلي يوې بي بي ولیمه په دوه

سپره اور بشو سره وکړه . (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۳۸/۹، رقم: ۵۱۷۲.**د ولیمې بلنه قبول پکار ده**

﴿۳۰۷۹﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْوَلِيْمَةِ فَلْيَأْتِهَا . متفق عليه و في رواية لمسلم فليجب عرسا كان او نحوه .

د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چې د ولیمې دعوت وکړي هغه قبول پکار ده او د مسلم په يوه روايت کي دا الفاظ دي د ولیمې دعوت دي قبول کړي که واده وي يا دا ډول بل يو دعوت وي . (بخاري او مسلم) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۴۰/۹، رقم: ۵۱۷۳، و مسلم ۱۰۵۲/۲، رقم: ۱۴۲۹/۹۶.

تشریح: د بل ډول دعوت څخه مراد ختنه (سنت کېدل) او د عقيقي يا نوري مېلمستيا وي مراد دي ، د دې څخه معلومه سوه چې په دغه روايتو کي د ولیمې څخه مراد يوازې هغه خوراک دی چې د واده په وخت کي خوړل کيږي .

ځيني حضرات وايي چې د واده د مېلمستيا بلنه قبول واجب دي که يو څوک بېله عذر ده د بلنه قبول نه کړي نو هغه گناه کار دی ځکه د رسول الله ﷺ ارشاد دی : من ترک الدعوة فقد عصی الله ورسوله : يعني څوک چې مېلمستيا قبول نه کړي هغه د الله او د هغه د رسول نافرمانی وکړه .

ځيني علماء وايي چې واجب نه ده بلکه مستحب ده مگر دا خبره بايد په ذهن کي وي چې د قبول څخه مراد مېلمستيا ته تلل دي يعني که چيري يو څوک واده ته وبلل سي نود هغه لپاره ورتلل د ځينو علماء په نزد واجب دي او د ځينو علماء په نزد مستحب دي ، اوس پاته سوه دا خبره چې په خوراک کي گډون وکړي نو په دې باره کي په اتفاق سره دا مسئله ده که چيري د يو چا روژه نه وي نو په خوراک کي گډون کول مستحب دی ، د واده د خوراک څخه پرته د نورو مېلمستياوو قبول مستحب دي .

طیبي او ابن مالک (رح) هم دا ويلي دي چې د مېلمستيا قبول و جو ب يا استحباب په

ځينو صورتو کي ساقط کيږي مثلاً دا شبه کېدل چي په مېلمستيا کي کوم خوراک ورکول کيږي هغه به د حلال مال څخه نه وي يا په هغه مېلمستيا کي د شتمنو کسانو تخصيص وي يا په هغه مېلمستيا کي يو داسي سړی وي چي د هغه څخه د تاوان رسيدو بېره وي يا هغه ددې وړ نه وي چي د هغه سره کښيني، نو په دغه صورت کي که چيري يو سړی مېلمستيا قبوله نه کړي نو څه پروا نه لري، همدارنگه که چيري يو سړی مېلمستيا ته يوازي ددې لپاره وبلل سي چي د هغه څخه کار واخلي او هغه ته يو تاوان رسيږي نو په داسي صورت کي مېلمستيا نه قبلول غوره دي، همدارنگه که چيري يو څوک يو سړی ددې لپاره مېلمستيا ته راوبولي چي هغه د خلکو په باطل ارادو يا غير شرعي کارو کي مرسته وکړي يا په يو مېلمستيا کي منع شيان لکه شراب او داسي نور وي يا هلته غزلي او سروز او نور غير شرعي کارونه وي يا په کوم ځای کي چي مېلمستيا وي هغه د ورېښمو فرش او ارسوی وي نو په داسي مېلمستيا کي گډون کول بايد ونه سي دا خبره بايد په ذهن کي وي چي نن سبا مجلسو د ذکر سوو شيانو څخه خالي نه وي که ټول شيان نه وي نو په هغه کي ځيني مجلسو داسي وي، ځکه د صوفيانو قول دی چي عزلت (يعني کونج نشيني) حلاله سوې ده بلکه دا ويل زيات مناسب دي چي نن سبا کونج نشيني واجب سوې ده نو کوم سړی چي د احتياط سره سم کونج نشيني اختيارول غواړي او په يو مجلس يا مېلمستيا کي گډون مناسب نه گڼي نو د هغه لپاره نه ورتلل غوره دي.

۲۰۸۰: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دُعِيَ إِلَى طَعَامٍ فَلْيُجِبْ فَإِنْ شَاءَ طَعِمَ وَإِنْ شَاءَ تَرَكَ. رواه مسلم.

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي د ډوډۍ لپاره وبلل سي هغه ته پکار ده چي دعوت قبول کړي او هلته دي ولاړ سي که يې خوري او که يې نه خوري (خپله خوښه يې ده). (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۰۵۴/۲، رقم: ۱۴۲۰/۱۱۰۵.

تشریح: ددغه حديث څخه معلومه سوه چي د مېلمستيا قبلولو مطلب بلونکي ته ورتلل دي او دا واجب يا سنت دی مگر په خوراک کي گډون کول سنت دي په شرط ددې روژاتي نه وي. ابن مالک رحمته الله عليه وايي چي په دغه حديث شريف کي د دعوت قبلولو چي کوم حکم ورکړل سوی دی هغه د وجوب په توگه دی مگر ددې تعلق هم د هغه چا سره دی چي هغه ته يو عذر نه وي او

که چيري يو څوک معذور وي مثلاً د مېلمستيا ځای دومره ليري وي چي هلته ورتلل تکليفي وي نو په دغه صورت کي د هغه مېلمستيا په نه قبلولو کي څه پروا نه سته .

په وليمه کي يوازي شتمن خلک را بلل بد کار دی

﴿۳۰۸۱﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيْمَةِ يُدْعَى لَهَا الْأَغْنِيَاءُ وَيُتْرَكُ الْفُقَرَاءُ وَمَنْ تَرَكَ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ . متفق عليه .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : د وليمې هغه طعام خراب طعام دي چي په هغه کي دولت مند خلک و بلل سي او فقيران و نه غوښتل سي او چا چي د دعوت څخه انکار وکړ هغه د خداي جل جلاله او د رسول الله صلى الله عليه وسلم نافرماني وکړه . (بخاري او مسلم) .

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۴۴/۹، رقم: ۵۱۷۷، و مسلم ۱۰۵۴/۲، رقم: ۱۴۳۲/۱۰۷.

تشریح: شر الطعام : يعني د خراب خوراک مطلب دادی چي کوم نور دېر خراب خوراکونه دي په هغویو دا هم دی ، دا ځکه ويل سوي دي چي ځيني خوراکونه تردې هم زيات خراب دي او دا فرمايل سوي دي (شر الناس من اكل وحده) يعني خراب سپری هغه دی چي هغه يوازي خوراک وکړي ، او دا هم مراد دی چي په خرابو خلکو کي يو خراب سپری هغه هم دی چي يوازي خوراک کوي . ددغه حديث مقصد د وليمي د خوراک خرابي بيانول دي ځکه چي نه يوازي د وليمي گولو حکم ورکړل سوی دی بلکه د هغه قبلولو تاکيد هم سوی دی او کوم څوک چي د وليمې دعوت قبول نه کړي نو هغه گناه کار دی ، د حديث مراد دادی چي کومه وليمه داسي وي چي په هغه کي يوازي شتمن خلک راو بلل سي او مسکينان پرېښودل سي نو هغه يو خرابه وليمه ده ، هغه وخت د ځينو خلکو دا عادت وو چي هغوی به خپل وليمې ته يوازي شتمن خلک را بلل چي هغوی ته به يې ښه ښه خوراکونه ورکول او مسکينان به يې پرېښودل ، نو رسول الله صلى الله عليه وسلم ددغه ارشاد په ذريعه ددغه خراب عادت څخه منع وفرمايل .

د دعوت نه قبلولو په وجه د الله تعالی نافرمانی داسي کيږي چي د الله تعالی رسول د دعوت قبلولو حکم ورکړی دی چا چي دعوت قبول نه کړ هغه د الله تعالی د رسول نافرمانی وکړه نو هغه د الله تعالی د حکم نافرمانی وکړه .

کوم حضرات چي مېلمستيا قبلولو ته واجب وايي هغوی دغه حديث د خپل قول دليل

گرځولی دی، حال دا چې جمهور علماء دا حدیث پر تاکید او استحباب باندې محمول کېږي دی.
نابلل سوي کس ته خوراک ورکول

﴿۳۰۸۲﴾: وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُكْنَى أَبَا

د حضرت ابو مسعود انصاري رضي الله عنه څخه روایت دی چې یو انصاري سړی چې د هغه کنیت ابو

شُعَيْبٌ وَكَانَ لَهُ غُلَامٌ لِحَامٌ فَقَالَ اصْنَعْ لِي طَعَامًا يَكْفِي خُمْسَةَ لَعْلِي أَدْعُو

شعیب وودده یو غلام وو چې غوښه به یې خرڅوله یوه ورځ هغه خپل غلام ته وویل: د پنځو
 کسانو غذا تیاره کړه شاید چې زه

النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَامِسَ خُمْسَةٍ فَصْنَعَ لَهُ طَعِيمًا ثُمَّ أَتَاهُ فَدَعَاهُ

رسول الله صلی الله علیه و آله ته دعوت ورکړم غلام یو څه (لږ) غذا تیاره کړه بیا هغه سړی د نبی کریم صلی الله علیه و آله په
 خدمت کې حاضر سو او د دودۍ بلنه یې ورکړه

فَتَبِعَهُمْ رَجُلٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا أَبَا شُعَيْبٍ إِنَّ رَجُلًا تَبِعَنَا

یو بل کس هم د نبی کریم صلی الله علیه و آله سره ملګري سو نبی کریم صلی الله علیه و آله ورته وفرمایيل: اې ابو شعیبه! یو
 بل سړی هم زموږ سره ملګري سوی دی

فَإِنْ شِئْتَ أَذْنْتُ لَهُ وَإِنْ شِئْتَ تَرَكْتَهُ قَالَ لَا بَلْ أَذْنْتُ لَهُ. متفق عليه.

که دي خوښه وي ده ته اجازه وکړه او که دي خوښه وي پرې یې ږده ابو شعیب رضي الله عنه ورته وویل
 زه ده ته هم اجازت ورکوم. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵۸۳/۹، رقم: ۵۴۶۱، ومسلم ۱۶۰۸/۳، رقم: ۱۳۸-۲۰۳۶.

تشریح: دا حدیث ددې خبرې دلیل دی چې د هیچا لپاره دا جائز نه ده چې هغه د یو چا
 مېلمستیا ته بېله بلني ولاړ سي او همدارنګه د مېلمه لپاره هم جائز نه ده چې هغه بېله بلني یو بل
 سړی د ځان سره بوځي مګر که چیري کوربه ددې خبرې اجازه ورکړې وي یا داسي مېلمستیا
 وي چې هلته عامه اجازه وي یا مېلمه په دې پوهیږي که چیري زه بل څوک د ځان سره بوځم نو د
 کوربه د خوښۍ خلاف به نه وي نو په دغه صورت کې بلنه ورکړل سوی سړی بل څوک د ځان سره
 بېولای سي.

ددغه حدیث شریف څخه نوري څو خبري هم معلومېږي: اول دا چي د کوربه د اجازې څخه پرته د هغه په کور کي داخلېدل جائز نه دي، دوهم دا چي که چيري يو سړی د يو څو خاصو کسانو دعوت وکړي او د هغوی سره يو بل سړی هم يو ځای سي نو د هغه مېلمنو لپاره دا مستحب دي چي هغوی د کوربه څخه د هغه سړي اجازه وغواړي، دريم دا چي د بل چا په باره کي د کوربه لپاره دا مستحب دي چي هغه پر دسترخوان باندي د ناستي څخه منع نه کړي مگر دا چي د هغه په وجه مېلمنو ته د تاوان يا تکليف رسيدو بېره وي او که چيري هغه په خوراک کي د گډون څخه پرته جواب کړي نو په نرمۍ سره دي هغه جواب کړي مگر غوره داده چي د هغه خوراک څخه يو څه هغه ته ورکړي په شرط ددې چي هغه يې وړوي.

په شرح السنه کي ليکلي دي چي دا حدیث پر دې دلالت کوي چي يو نابلل سوي سړي ته د مېلمستيا په خوراک کي گډون کول جائز نه دي، ځيني علماء کرام وايي چي کله يو سړی د چا مېلمستيا وکړي او هغه د خوراک په اېښودو سره هغه د خوراک مالک وگرځوی نو اوس هغه مېلمه مختار دی چي هغه خوراک په خپله خوري يا بل چا ته يې ورکوي او يا په وړلو سره يې خپل کور ته يوسي مگر که چيري داسي صورت وي چي کوربه د دسترخوان په غوړلو سره پر هغه خوراک کښيږدي چي ددې نېټه ده چي هغه مېلمه يې د هغه خوراک مالک نه وي جوړ کړی بلکه هغه ته يې ددې اجازه ورکړې وي چي هغه دلته په کښېنستلو سره خوراک وکړي او څه چي پاته سي هغه به د کوربه وي نو اوس د مېلمه لپاره دا ضروري ده چي هغه پر دسترخوان باندي په ناستي سره خوراک وکړي، نه دا چي هغه خوراک کور ته يوسي او يا د هغه څخه بل چا ته څه ورکړي. ځيني علماؤ دې ته ښه وييلي دي چي کله پر يو دسترخوان باندي خلک د خوراک کولو لپاره کښيني نو هغوی پر دسترخوان باندي موجود شيان په خپلو کي يو بل ته ورکوي مگر که چيري هغه خلک پر دوو دسترخوانو باندي ناست وي نو د يوه دسترخوان خلک د دوهم دسترخوان خلکو ته د خپل دسترخوان څخه شيان ورکول جائز نه دي.

الفصل الثانی (دوهم فصل)

د حضرت صفیه (رض) ولیمه

﴿۳۰۸۳﴾: عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْلَمَ عَلَى صَفِيَّةَ بِنْتِ

حَبِيبٍ بِسَوِيْقٍ وَتَمْرٍ. رواه احمد والترمذي وابوداؤد وابن ماجة.

د حضرت انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د بي بي صفیې رض وليمه يې د ستوانو او خرماؤ سره کړې وه. (احمد ترمذي ابو داؤد ابن ماجه)

تخريج: احمد في المسند ۱۱۰/۳، وابوداود في السنن ۱۲۶/۴، رقم: ۳۷۴۴، والترمذي في السنن ۱۳/۴۰۳، رقم: ۱۰۹۵، وابن ماجه في السنن ۶۱۵/۱، رقم: ۱۹۰۹.

تشریح: د بي بي صفیې رضی اللہ عنہا د وليمې په باره کي چي کوم حديث تېر سوی دی په هغه کي د وليمې خوراک حیس ذکر سوی دی حال دا چي دلته د ستوانو او خرماوو ذکر دی، په دواړو روایتو کي به مطابقت داسي وي چي د بي بي صفیې رضی اللہ عنہا په وليمه کي دواړه شيان موجود وه حیس هم وو او ستوان او خرماوي هم وې، راویانو چي څه لیدلي هغه يې ذکر کړي دي.

د دنيوي زيب اوزينت څخه در سول الله ﷺ پر هېز

﴿۳۰۸۴﴾: وَعَنْ سَفِينَةَ أَنَّ رَجُلًا ضَافَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ فَصَنَعَ لَهُ طَعَامًا

د حضرت سفینه رضی اللہ عنہا څخه روایت دی چي حضرت علي رضی اللہ عنہ ته یو میلمه راغلی حضرت علي رضی اللہ عنہ د هغه لپاره غذا تیاره کړه

فَقَالَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا لَوْ دَعَوْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

بي بي فاطمې رضی اللہ عنہا وويل: که موږ و نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته دعوت ورکړو

فَأَكَلَ مَعَنَا فدعوه فجاء فوضع يديه على عضادتي الباب فرأى القرام قد

اوډوډی. زموږ سره و خوری نو دا به بهتره وي نو نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم تشریف راوړ او د دروازې په دواړو اړخويې لاس کښېښودی او ودرېد نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم په کور کي دننه

ضُربَ فِي نَاحِيَةِ الْبَيْتِ فَرَجَعَ قَالَتْ فَاطِمَةُ فَتَبِعْتَهُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَارِدَكَ

په کونج کي یوه پرده وهل سوې ولیدل نو واپس يې تشریف یوړ بي بي فاطمه رضی اللہ عنہا وايي زه هم په نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم پسې روانه سوم او عرض مي وکړ یا رسول الله! تاسو بیرته ولي تشریف یوړ

قَالَ إِنَّهُ لَيْسَ لِي أَوْلِيٌّ أَنْ يَدْخُلَ بَيْتًا مُزَوَّجًا. رواه احمد وابن ماجه.

نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم راته وفرمايل: ما او هيڅ يو نبي ته د زينت والا په کور کي داخلېدل مناسب نه دی. (ابن ماجه احمد).

تخریج: احمد في المسند ۲۲۰۸۵، رقم: ۳۳۶۰.

د لغاتو حل: القرام: وهو ثوب رقيق من صوف فيه الوان العهون و رقوم و نقوش. (يو ډول ټوکر).

تشریح: قرام نازکي او نقش لرونکي پردې ته وايي، ځيني حضرات وايي چې د بي بي فاطمې عليها السلام په کور کي چې کومه پرده وه هغه نقش لرونکې نه وه مگر هغه پردې ديوال داسي ښائسته کړې وو لکه څرنگه چې د واده د ناوي او زوم کټ په پردو سره ښائسته کيږي او دا د شتمو خلکو د خپل شتمنۍ او وجاهت بې ځايه اظهار کولو طريقه ده ځکه رسول الله ﷺ د هغه پردې په لېدو سره بېرته ولاړې په دې سره رسول الله ﷺ دا تنبيه وفرمايل چې دېوالونه په داسي پردو سره ښائسته کول مناسب نه دي ځکه چې دا د نيازمنت دی چې د آخرت لپاره تاوان کونکی هم کېدای سي.

بېله بلني مېلمستيا ته ور تلل بد کار دی

﴿۳۰۸۵﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل :

مَنْ دُعِيَ فَلَمْ يُجِبْ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ دَخَلَ عَلَى غَيْرِ دَعْوَةٍ دَخَلَ سَارِقًا وَخَرَجَ مُغِيرًا. رواه ابو داؤد.

چا ته چې د خوراک بلنه وسي او هغه دعوت قبول نه کړي نو هغه دخداي تعالي او دهغه د رسول الله ﷺ نافرماني وکړه او څوک چې بېله اجازې د چا وډوډۍ ته ورسې نو هغه د غلو پشان راغی او د مال د غلا کولو څخه وروسته بېرته ولاړی. (ابو داؤد).

تخریج: ابو داود في السنن ۱۲۵۱۴، رقم: ۲۷۴۱.

تشریح: مېلمستيا ته بېله بلني تلونکي سړي ته په غله سره ځکه تشبيه ورکړل سوې ده چې څرنگه يو غل په پټه په يو کور کي داخلېږي همدارنگه بېله بلني سړی هم د غله په ډول راځي نو څرنگه چې غل د چا په کور کي د ننوتلو په وجه گناه کار دی همدارنگه بېله بلني سړی هم د خپل دغه غير اخلاقي او بد کار په وجه گناه کار دی، رسول الله ﷺ د دغه حديث په ذريعه د خپل امت خلکو ته د ژوند د اخلاقو دوه بنيادي درسونه ورکړي دي چې د انسان د ټولني لوی او انساني وقار ضامن دی اول خو دا چې د يو چا بلنه بېله عذره نه قبلول د نفس پر تکبر او پر عدم الفت باندي دلالت کوي، دوهم دا چې بېله بلني د يو چا کور ته ور تلل د نفس پر حرص او خپل عزت د لاسه ورکولو باندي دلالت کوي.

که دوه کسان په یو وار بلنه ورکړي نو اول د چا بلنه قبول پکار دي؟

﴿۳۰۸۶﴾: وَعَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِذَا اجْتَمَعَ الدَّاعِيَانِ فَأَجِبْ أَقْرَبَهُمَا أَبَا وَإِنْ سَبَقَ أَحَدُهُمَا فَأَجِبْ الَّذِي سَبَقَ. رواه احمد و ابوداؤد

په صحابه کرامو رض کي د يو سړي بيان دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: که دوو نفرو دعوت درکړي نو د هغه دعوت قبول کړه چي د چا دروازه درنژدې وي او که په هغوی کي هريوه اول درته وويل نو د هغه دعوت قبول کړه. (احمد ابوداؤد).

تخریج: احمد في المسند ۴۰۸/۵، و ابوداؤد في السنن ۱۳۳/۴، رقم: ۳۷۵۶.

تشریح: دا حکم د هغه صورت سره اړوند دی کله چي په یوه وخت کي د دوو مېلمستیاوو کېدو په وجه یا په یو بل وجه د دواړو په دعوت کي گډون کول ممکن نه وي مگر که چیري د دواړو په مېلمستیا کي گډون کول ممکن وي نو بیا دا حکم دی چي د دواړو په بلنه کي گډون وکړي او دا حکم د دوو همسایگانو د بلني په باره کي هم دی، که چیري په یوه وخت کي دوه همسایگان مېلمستیا وکړي نو د هغه همسایه بلني ته به ترجیح ورکول کيږي کوم چي ډېر نژدې وي او که چیري د همسایگانو څخه پرته د ښار او کلي نوردوه خلک په یوه وخت کي بلنه وکړي نو په دغه صورت کي دوه همه وجه مثلاً شناخت، اصلاح، او د حقوقو سره سم ترجیح ورکول کيږي یعني په هغه دواړو کي به د هغه سړي بلني ته ترجیح ورکوي کوم چي د بل څخه نژدې قریب وي یا د هغه دوهم څخه زیات نیک او صالح وي او یا د حقوقو په اعتبار هغه دوهم ډېر نژدې وي.

ددغه حدیث شریف څخه یوه نکته دا معلومه سوه که چیري یو دیو معلم سره د هغه دوه شاگرد په یوه وخت کي د سبق زده کولو لپاره راسي، یا یو حاکم ته دوه خلک د مسئلې پوښتنو لپاره راسي نو مخکي دي هغه چا ته سبق ووايي یا مسئله دي وروښيي کوم چي مخکي راغلی وي.

د نامه لپاره تر ډېرو وړو څو پوري دولیمي کولو وعید

﴿۳۰۸۷﴾: وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامُ أَوَّلِ يَوْمٍ حَقٌّ وَطَعَامُ يَوْمِ الثَّانِي سُنَّةٌ وَطَعَامُ يَوْمِ الثَّلَاثِ سُبُعَةٌ وَمَنْ سَعَّ سَعَّ اللَّهُ بِهِ. رواه الترمذي.

د حضرت ابن مسعود رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: د اولي ورځي طعام حق دی يعني ضروري دی او د دويمې ورځي سنت دی او د دريمې ورځي مشهورتيا ده الله تعالي به (د قيامت په ورځ) هغه مشهور او رسوا کړي. (ترمذي).

تخريج: الترمذي في السنن ۳/۴۰۳، رقم: ۱۰۹۷.

تشریح: مطلب دادی چې په واده کي په اوله ورځ خلک خوراک ته رابلل او د خلکو بلنه قبلول سنت مؤکده دي او کوم علماء چې د ولیمې بلني ته واجب وايي د هغوی په نزد د حق څخه مراد واجب دی، او په دوهمه ورځ خلک رابلل سنت او مستحب دي، د دوو ورځو څخه وروسته که چيري هغه یو چا ته بلنه ورکړي نو پوهېدل پکار دي چې اوس د هغه په بلنه کي د نامه جذبه پیدا سوې ده يعني هغه په دریمه ورځ خلک د خوراک لپاره ځکه را بولي چې شهرت یې زیات سي او خلک یې تعریف وکړي د هغه په باره کي دا تنبيه فرمايل سوې ده چې کوم څوک د نامه لپاره په دریمه ورځ هم خلک د خوراک لپاره را بولي او ددې خواهش لرونکی وي چې خلک د هغه د سخاوت تعریف وکړي چې د هغه د فخر اظهار وکړل سي نو د داسي سړي په اړه به الله تعالی د حشر په میدان کي دا اعلان وکړي چې وگورئ! دا سړی درواغجن دی، محض د بنوولو لپاره یې خلکو ته خوراک ورکوی نو هغه سړی به د ټول مخلوق په مخکي سخت رسوا او ذلیل سي.

علامه طيبي رحمته الله علیه وايي کوم بنده ته چې الله تعالی یو نعمت ورکړي (د مثال په توگه هغه نکاح وکړي) نو پر هغه لازمه ده چې د هغه شکر ادا کړي او د نکاح شکر دادی چې ولیمې په مهلمستيا کي د خلکو په رابللو سره هغوی ته خوراک ورکړي او دا شکر ادا کول مثلاً بلنه کول په اوله ورځ خو ضروري وي او په دومه ورځ مستحب وي که په اوله ورځ کوتاهي سوې وي نو په دوهمه ورځ به د هغه کمي پوره سي ځکه چې سنت واجب پوره کوي او په دریمه ورځ بلنه کول محض د بنووني او نامه لپاره وي يعني په دریمه ورځ مهلمستيا کول نه يوازي دا چې گټه یې نه سته بلکه د نامه په وجه د آخرت تاوان هم دی، همدارنگه کومو خلکو ته چې بلنه ورکړل سي د هغوی په باره کي دا مسئله ده چې د اولي ورځي بلنه قبلول د هغوی لپاره واجب دي، د دوهمي ورځي بلنه قبلول مستحب دي او د دريمې ورځي بلنه قبلول مکروه بلکه حرام دي.

ددغه حديث شريف څخه د مالکيه ددغه مذهب ترديد کيږي چې تر اوو ورځو پوري د ولیمې مهلمستيا کول مستحب دي.

د فخر کونکو بلنه منع ده

﴿۳۰۸۸﴾: وَعَنْ عِكْرَمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى

حضرت عکرمه رضی الله عنه د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت کوي چي رسول الله صلی الله علیه و آله د دوو مقابله

عَنْ طَعَامِ الْمُتَبَارِئِينَ أَنْ يُؤْكَلَ. رواه ابوداؤد وقال محي السنة والصحيح

انه عن عكرمة عن النبي صلى الله عليه وسلم مرسلا.

کونکو او فخر کونکو د ډوډۍ خوړلو څخه منعه کړې ده (يعني د داسي دوو سړو د طعام خوړلو څخه يې منعه کړېده چي په خپل مينځو کي مقابله کوي). (ابوداؤد) محي السنة وفرمايل: صحيح داده چي عکرمه رضی الله عنه د رسول الله صلی الله علیه و آله څخه مرسلا بيان کړې دی.

تخريج: ابوداود في السنن ۱۳۲/۴، رقم: ۲۷۵۴.

تشریح: متباريين هغه دوو خلکو ته وايي چي د زيات خوراک پخولو او خوړولو کي مقابله وکړي او په هغوی کي د هريوه دا هڅه وي چي هغه د دوهم په ضد کي زيات خوراک تيار کړي او زياتو خلکو ته بلنه ورکړي چي هغه لوړ او بل سړی کم سي، يعني د دغه مقابلې څخه د دواړو مقصد فخر او نوم کول وي د داسي خلکو په باره کي دا حکم سوی دی چي د هغوی بلنه دي نه قبلېږي او د هغوي په خوراک کي دي گډون نه کېږي.

نن سبا په دې اړه احتياط نه کېږي مگر د پخوانۍ زمانې د بزرگانو دا حال وو که چيري هغوی ته به د يو چا د مېلمستيا په باره کي دا شک وسو چي د هغه د مېلمستيا مقصد نوم او فخر دی نو د هغه په مېلمستيا کي د گډون کولو څخه به يې پرهيز کوی.

الفصل الثالث (دریم فصل)

﴿۳۰۸۹﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُتَبَارِئَانِ

د حضرت ابوهريره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمايل: د فخر کونکو دي نه

لَا يُجَابَانِ وَلَا يُؤْكَلُ طَعَامُهُمَا. قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ يَعْنِي الْمُتَعَارِضَيْنِ بِالضِّيَافَةِ فَخْرًا وَرِيَاءً.

دعوت قبلوي او نه دي د هغوی طعام خوري امام احمد رح وايي د مقابله کونکو څخه مراد هغه خلک دي چي د فخر او ريا په ډول په دعوت کي مقابله کوي . (بيهقي) .

تخريج: البیهقي في شعب الايمان ۱۲۹۱۵، رقم: ۶۰۶۸.

د فاسق بلنه مه قبلوی

﴿۳۰۹۰﴾: وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ إِجَابَةِ طَعَامِ الْفَاسِقِينَ .

د حضرت عمران بن حصین رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د ټولو فاسقانو خلکو د دعوت قبلولو څخه منعه فرمایلي ده . (بيهقي)

تخريج: البیهقي في شعب الايمان ۶۶۱۵، رقم: ۵۸۰۳

تشریح: د فاسق څخه مراد مطلق فاسق دی که څه هم هغه په هر ډول فسق کي اخته وي ، د فاسق د مېلمستيا قبلولو د منع سبب دادی چي اکثر فاسقان د خپل مزاج په اعتبار ظالم هم وي او دا مسئله هم ده چي ظالم د خلکو مال په ظلم اخلي د هغه په مېلمستيا کي گډون کول حرام دی ، ددې څخه علاوه د فاسق مېلمستيا قبولول د هغه خوشحاله کول او د هغه عزت کول چي دا شرعاً ناجائز کار دی .

د یو پر هېرگار د خوراک پلټنه مه کوئ

﴿۳۰۹۱﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ الْمُسْلِمِ فَلْيَأْكُلْ مِنْ طَعَامِهِ وَلَا يَسْأَلْ وَيَشْرَبْ مِنْ شَرَابِهِ وَلَا

د حضرت ابو هريره رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایلي : کله چي په تاسو کي یو

مسلمان ورور ته ورسئ نو د هغه سره خوراک او چيښاک وکړئ خو دا پوښتنه دي نه کوي چي

يَسْأَلْ، روى الأحاديث الثلاثة البیهقي في "شعب الايمان" وقال : هذا إن

صح فلأن الظاهر أن المسلم لا يطعمه ولا يسقيه إلا ما هو حلال عنده .

هغه خوراک او چيښاک د کوم ځايه څخه او څنگه راځي دا درې حديثونه بيهقي په ((شعب

الایمان)) کي روایت کړی دی .

تخریج: البیهقي فی شعب الایمان ۶۷۸۵ رقم: ۵۸۰۱

تشریح د مسلمان څخه کامل یعنی متقي او پرهیزگار مسلمان مراد دی ، په دې باره کي ویل سوي دي که چیري یو سړی هغه ته د خوراک کولو لپاره ورسې نو د هغه د خوراک د جائز او ناجائز کېدو تحقیق دي نه کوي بلکه څه چي مخته راسي هغه دي بېله شک او شېبه و خوري ځکه چي اول خو د هغه د پرهیزگار کېدو په وجه د هغه په باره کي دا گمان کول پکار دي چي هغه ناجائز او حرام مال په چا نه خوري ، دوهم دا که چیري د هغه خوراک د جائز او ناجائز کېدو تحقیق کوي نو هغه ته به تکلیف ورسېږي چي دا مناسب کار نه دی مگر که چیري دا یقین وي چي کوم شی هغه په خوراک کي راوړی دی د هغه یو برخه په حرامه ذریعه تر لاسه سوې ده یا د هغه اکثر خوراک حرام دی نو بیا دي هغه نه خوري .

=====

بَابُ الْقَسَمِ

(د ښځو په منځ کي دوختونو وېشلو بیان)

که د یو چا تر یوې زیاتې ښځې وي نو د هغه ښځو سره د شپې تېرولو لپاره د نوبت (وار) ټاکل واجب دي یعني هغه ښځو ته وار په وار ورتلل پکار دي ، په دې باره کي د یو څو خبرو باید خیال وساتل سي :

۱. کله چي وار و ټاکل سي نو د یوې ښځې په وار کي د دوهمې ښځې سره شپه تېرول جائز نه دي مثلاً کومه شپه چي کومې ښځې ته ورتلل وي په هغه شپه کي دي بلي ښځې ته نه ورځي .
۲. په یوه شپه کي د دوو ښځو سره شپه تېرول جائز نه دي مگر که چیري دواړي ښځې هغه ته اجازه ورکړي او هغه خپله هم د دې لپاره تیار وي نو بیا جائز دي ، د رسول الله ﷺ په باره کي نقل سوي دي چي هغه ﷺ په یوه شپه کي د ډېرو بیبيانو مبارکانو سره جماع کړې ده ، نو دا دهغه وخت خبره ده کله چي وار ټاکل واجب سوي نه وه ، یا دا چي په دې باره کي رسول الله ﷺ ته د بیبيانو اجازه تر لاسه سوې وه ، حنفیه حضرات وايي چي د وار ټاکل پر رسول الله ﷺ واجب نه وه بلکه رسول الله ﷺ په خپل کرم او مهرباني سره خپل هري بي بي ته وار ټاکلی وو .

۳. د سفر په حالت کي بنځو ته د وار ټاکلو حق نه سته او نه د یو بنځي د وار لحاظ ساتل ضروري دي بلکه ددې انحصار د خاوند پر خوښۍ دی چي هغه د کومي بنځي سره غواړي د ځان سره په سفر کي بیولای سي، که څه هم غوره دادي چي خاوند خپلو بنځو په مینځ کي قرعه اندازي (پچه) واچوي او د کومي بنځي په نامه چي پچه راو وځي هغه دي په سفر کي د ځان سره بوځي.

۴. د مقیم په باره کي د وار تعلق د شپې سره دی او ورځ د شپې تابع ده، مگر کوم سړی چي د شپې په خپل کاروبار کي اخته وي د مثال په توگه چوکیداري یا بل کار کوي او د هغه په وجه شپه په کور کي نه سي تېرولای نو د هغه په حق کي د وار تعلق د ورځي سره دی. په درمختار کي د الیکلي دي چي د کوم سړی زیاتي بنځي وي نو پر هغه باندې د بنځو سره په شپه کي د اوسیدو او د هغوی د خوراک په باره کي برابري کول واجب دي، د هغوی سره د جماع کولو یا نه کولو او په مینه کي برابري کول واجب نه دي بلکه مستحب دي.

د یوې بنځي سره د جماع په باره کي د هغې پر خاوند دا حق دی چي هغه به په یو وار جماع کولو سره ساقط کیږي د جماع کولو په باره کي خاوند خودمختار دی چي کله وغواړي وه یې کړي مگر کله کله جماع کول پر هغه دیانتاً واجب وي او د ایلاء د وخت په اندازه (یعني تر څلور میاشتو پوري) جماع نه کول د خاوند لپاره مناسب نه دي مگر که چیري د یو بنځي په خوښه تر دومره وخت پوري جماع نه کوي نو بیا څه پروا نه لري مگر د هري بنځي سره یوه یوه شپه او یوه یوه ورځ تېرول پکار دي مگر برابري کول په شپه کي ضروري دي که چیري یو څوک خپل یوې بنځي ته د مابنام څخه وروسته سمدستي ورغلی او دوهمي بنځي ته د ماخستن څخه وروسته ورغلی نو د هغه دغه کار د برابری خلاف دی او د هغه په باره کي به دا ویل کیږي چي د وار حکم پرې ایښی دی، د یوې بنځي سره د هغه د وار څخه علاوه (یعني د بلي بنځي وار کي) دي جماع نه کوي، همدارنګه د یوې بنځي سره د هغې د وار څخه علاوه په بله شپه کي دي نه ورځي مگر که چیري هغه بنځه ناروغه وي نو د هغې د پوښتني او علاج لپاره ورتللای سي بلکه که چیري د هغې ناروغي سخته وي نو د هغې د وار څخه علاوه هم د هغې سره تر هغه وخته پوري پاته کېدل جائز دي تر څو چي هغه روغه سي یا وفات سي مگر دا په هغه صورت کي جائز دي کله چي د هغې سره بل څوک خدمت کونکی نه وي او که چیري خاوند په کور کي د ناروغۍ په حالت کي وي نو هغه دي خپله هره بنځه د هغې په وار کي خپل ځان ته رابولي.

الْفَضْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

در رسول الله ﷺ د ازواج مطهراتو شمېر

﴿۳۰۹۲﴾: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبِضَ عَنْ

تِسْعِ نِسْوَةٍ وَكَانَ يَقْسِمُ مِنْهُنَّ لِثَمَانٍ. متفق عليه

د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہو څخه روایت دی چې کوم وخت رسول الله ﷺ وفات سو نو هغه وخت د نبی کریم ﷺ په نکاح کې نهه بیبیانې وې او په هغوی کې د اتو وار ټاکل سوی وو (ځکه چې نهه یې بی سودې ﷺ د خپل وار ورځ یې بی عائشې ﷺ ته ورکړې وه). (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۱۲/۹ رقم: ۵۰۶۷. ومسلم ۱۰۸۶/۲، رقم: ۱۴۶۵/۵۱.

تشریح: د رسول الله ﷺ یوولس بیبیانې مبارکانې وې مگر دوې بیبیانې یې بی خدیجه ﷺ او بی بی زینب بنت خزاعه ﷺ د رسول الله ﷺ په ژوند مبارک کې وفات سوي دي ځکه دلته یوازې د هغه بیبیانو ذکر کېږي کوم چې د رسول الله ﷺ د وفات پر وخت د رسول الله ﷺ په نکاح کې وې او د هغوی نومونه دادي:

۱. حضرت عائشة ﷺ

۲. حضرت حفصه ﷺ

۳. حضرت ام حبیبه ﷺ

۴. حضرت سوده ﷺ

۵. حضرت ام سلمه ﷺ

۶. حضرت صفیه ﷺ

۷. حضرت میمونه ﷺ

۸. حضرت زینب ﷺ

۹. حضرت جویره ﷺ

په دغه نهه بیبیانو مبارکانو کې د اتو وار ټاکل سوی وو او د نهه یې بی سوده رضی الله عنها لپاره وار ټاکل سوی نه وو ځکه چې هغې د خپلې ناروغۍ په وجه خپل وار یې بی عائشې رضی الله عنها ته ورکړی وو، نو رسول الله ﷺ د هغې په وار کې د بی بی عائشې رضی الله عنها سره وو لکه څرنګه چې د راتلونکي حدیث څخه به معلوم سي.

یوه بنځه خپل وار خپل بني ته ورکولای سي

﴿۳۰۹۳﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ سَوْدَةَ لَبَّأَ كَبِرَتْ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ جَعَلْتُ

د بي بي عائشې ښځه روايت دی کوم وخت چي بي بي سوده رض د ډېر وخت سوه نو هغې وويل: يا رسول الله!

يَوْمِي مِنْكَ لِعَائِشَةَ فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْسِمُ لِعَائِشَةَ يَوْمَيْنِ يَوْمَهَا وَيَوْمَ سَوْدَةَ. متفق عليه.

ما دخپل وار ورځ بي بي عائشې ښځه ته ورکړه نو د دې څخه وروسته نبي کريم ښځه د دې ورځي د بي بي عائشې سره وو يوه ورځ د بي بي سودې او بله خپله ورځ. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۱۲/۹۴ رقم: ۵۲۱۲. و مسلم ۱۰۸۵/۲، رقم: ۴۷-۱۴۶۳.

تشریح: د بي بي سوده ښځه د پلار نوم زمعه او د مور نوم يې سموس وو، مخکي د دې واده د حضرت سکران سره سوی وو، دوی دواړو د رسول الله ښځه د پيغمبرۍ په اولو ورځو کي اسلام راوړی وو او په هجرت سره حبشې ته تللي وه کله چي د هغې خاوند حضرت سکران ښځه وفات سو نو رسول الله د بي بي خديجې د وفات څخه وروسته د هغې سره نکاح وکړه، د بي بي عائشې سره د رسول الله نکاح د بي بي سوده رضي الله عنها دنکاح څخه وروسته سوې ده، د حضرت عمر رضي الله عنه يا حضرت معاويه رضي الله عنه په زمانه کي بي بي سوده ښځه وفات سوه او په مدينه منوره کي دفن کړل سوه. رضي الله عنها.

که يو ښځه خپل ټاکل سوی وار خپل بني ته ورکړي نو دا جائز دي په شرط د دې چي په هغه کي د خاوند له خوا زوره وي او د خپل وار بلي ښځي ته ورکونکي لپاره هم دا جائز دي چي کله هغه وغواړي خپل وار بېرته واخلي.

﴿۳۰۹۴﴾: وَعَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَسْأَلُ فِي مَرَضِهِ

د بي بي عائشې ښځه روايت دی چي رسول الله به په خپلي ناروغي کي چي په هغه کي

الَّذِي مَاتَ فِيهِ أَيْنَ أَنَا غَدًا أَيْنَ أَنَا غَدًا يُرِيدُ يَوْمَ عَائِشَةَ فَأَذِنَ لَهُ أَرْوَاجُهُ

وفات سو پوښتنه کوله سبا به زه د چا په کور کي يم سبا به زه د کومې بي بي سره يم او د نبي

کریم ﷺ خواهش دا وو چي د بي بي عائشې ﷺ د نمبر ورځ معلومه سي د نبی کریم ﷺ د

يَكُونُ حَيْثُ شَاءَ فَكَانَ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ حَتَّى مَاتَ عِنْدَهَا. رواه البخاري.

خواهش او رغبت په محسوسولو سره يېيانو اجازت ورکړ چي کوم ځاي مو خوښه وي هلته قيام وکړئ نو د فات تر وخته پوري نبی کریم ﷺ د بي بي عائشې ﷺ سره وو. (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۱۷/۹ رقم: ۵۲۱۷.

تشریح: (يريد يوم عائشة) دا د مخکنۍ جملې وضاحت دی يعني د رسول الله ﷺ هره ورځ دا پوښتنه کول د يېيانو مبارکانو څخه د اجازې غوښتلو لپاره وو چي ټولي يېياني د بي بي عائشې ﷺ سره د اوسيدو اجازه ورکړي، نو دغه جمله (فاذن له ازواجه) يعني يېيانو رسول الله ﷺ ته اجازه ورکړه دا پر دې خبره دلالت کوي.

د ښځې په سفر بېولو لپاره قرعه اندازي کول

﴿۳۰۹۵﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا

فَرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ فَأَيُّتُهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا مَعَهُ. متفق عليه.

د بي بي عائشې ﷺ څخه روايت دی چي کله به رسول الله ﷺ د سفر اراده کوله نو د خپلو يېيانو په منځ کي به يې قرعه اندازي کوله او د کومي بي بي نوم چي په قرعه کي راووت نو څه به يې د ځان سره په سفر کي بېول. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۹۳/۵، رقم: ۲۶۸۸، ومسلم ۲۱۲۹/۴، رقم: ۵۶-۲۷۷۰.

﴿۳۰۹۶﴾: وَعَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ مِنَ السُّنَّةِ إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ الْبُكَرَ

د حضرت ابو قلابه به ﷺ څخه روايت دی چي د انس رضی الله عنه بيان دی چي د سنتو څخه يو دادی چي کله يو سړی په کونډه ښځه باندې

عَلَى الثَّيِّبِ أَقَامَ عِنْدَهَا سَبْعًا وَقَسَمَ وَإِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبَ أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثًا

د پيغلي سره نکاح وکړي نو اووه ورځي دي د پيغلي سره وي او بيادي وارو ټاکي او کله چي د انجلي څخه وروسته د يوې کونډي سره واده وکړي نو درې ورځي دهغې سره وي

ثُمَّ قَسَمَ قَالَ أَبُو قِلَابَةَ وَلَوْ شِئْتُ لَقُلْتُ إِنَّ أَنْسَا رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . متفق عليه .

بيادي وار مقرر کړي ابو قلابه رضي الله عنه وايي زړه مي غواړي چي دا ووايم چي دانس رضي الله عنه دا حديث د نبي کریم صلی الله علیه و آله د لوري مرفوع کړی دی . (بخاري او مسلم) .

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۱۴/۹، رقم: ۵۲۱۴، ومسلم ۱۰۸۴/۲، رقم ۱۴۶۱/۴۴.

تشریح: امام شافعي رحمته الله عليه په دغه حديث شريف باندي په عمل کولو سره وييلي دي که چيري د يو سړي په نکاح کي ډېري بنځي وي يا يوه بنځه وي او هغه د يو بلي بنځي سره نکاح وکړي ، که چيري هغه بنځه پېغله وي نو د هغې سره دي تر اوو شپو پوري اوسيږي او که چيري هغه کونډه يا طلاقه سوې وي نو د هغې سره دي تر درو شپو پوري اوسيږي او بيا تر دې وروسته دي د نوي او زړې بنځو په مينځ کي وار وټاکي او هري يوې ته دي مساوي يوه يوه شپه ورځي ، مگر د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد په دې باره کي په پېغلي ، کونډي ، نوي او زړې کي څه فرق نه سته په دې اعتبار ټولي برابري دي ، هغه په دغه دواړو حديثو باندي عمل کړی دی کوم چي ددغه باب په دوهم فصل کي راځي او په هغه کي دا ډول فرق نه دی بيان سوی ، د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد ددغه حديث معنی داده که چيري يو سړی د خپل يوې يا ډېرو بنځو په موجودتيا کي د يو پېغلي بنځي سره نکاح وکړي نو د هغې سره دي تر اوو شپو پوري وي او بيا دي د مخکنيو بنځو سره د هري يوې سره اووه اووه شپو پوري وي او که چيري د کونډي سره نکاح وکړي نو د هغې سره دي تر درو شپو پوري وي او بيا دي د مخکنيو بنځو کي د هري يوې سره درې درې شپې وکړي . د روايت په پای کي د حضرت ابو قلابه رضي الله عنه مطلب دادی که چيري ما غوښتلای نو دغه حديث ته به مي مرفوع وييلي وای يعني دا به مي وييلي وای چي دا حديث حضرت انس رضي الله عنه د رسول الله صلی الله علیه و آله څخه نقل کړی دی ځکه چي د صحابي دا ويل چي دا سنت دي د مرفوع په حکم کي دی .

﴿۳۰۹﴾: وَعَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو بکر بن عبدالرحمن رضي الله عنه څخه روايت دی چي کله رسول الله صلی الله علیه و آله

حِينَ تَزَوَّجَ أُمَّ سَلَمَةَ وَاصْبَحَتْ عِنْدَهُ قَالَ لَهَا لَيْسَ بِكَ عَلَى أَهْلِكَ هَوَانٌ

دام سلمه رضي الله عنها سره نکاح وکړه نو په دويمه ورځ سهار يي هغې ته وويل ستا دپاره دا خبره د ذلت نه ده

ثَلَاثٌ سَبْعَتٌ عِنْدَكَ وَسَبْعَتٌ عِنْدَهُنَّ وَأَنْ ثَلَاثٌ ثَلَاثٌ عِنْدَكَ وَدَرْتٌ قَالَتْ
ثَلَاثٌ وَفِي رَوَايَةٍ أَنَّهُ قَالَ لَهَا لِبَكْرٍ سَبْعٌ وَلِلثَّيْبِ ثَلَاثٌ. رواه مسلم.

چي زه درې شپې ستا سره یم که ته غواړې نو زه به اووه ورځي ستا سره یم او اووه ورځي
به د نورو بیبیانو سره یم او که ستا خوښه وي نو درې ورځي به ستا سره یم او بیا به وار وټاکم ام
سلمې رض وویل: تاسو درې ورځي زما سره و اوسېږئ او په یو بل روایت کي دي د پیغلو
لپاره اووه ورځي دي او کونډو دپاره درې ورځي. (مسلم).

تخریج: مسلم فی الصحيح ۱۰۸۳۱۲، رقم: ۴۱-۱۴۶۰.

تشریح: په دې کي څه ذلت نه سته: ددې مطلب دادی چي زه به ستا سره درې شپې یم نو ددې
په وجه به ستا پر قبيله او کورنۍ د حقارت او ذلت داغ نه وي ځکه چي زما ستا سره تر درو
شپو پوري پاته کېدل ستا سره د صحبت او بې شوقۍ په وجه نه دی بلکه د شرعي حکم په وجه
دی، ددغه الفاظو په ذریعه رسول الله ﷺ د هغه عذر تمهید بیان کړی دی چي د هغه په وجه د
واده په اولو ورځو کي د بي بي ام سلمه رض سره د شپې تېرولو لپاره یوازي پر درو شپو باندي
اکتفاء ورسول او هغه عذر دغه شرعي حکم دی که چيري د خپل اول بنځي په موجودتيا کي د
بلي بنځي سره نکاح وکړل سي نو د هغه نوي بنځي سره به پرله پسې تر اووه ورځو پوري شپه
تېرول په هغه صورت کي جائز وي کله چي هغه پېغله وي مگر ددې څخه وروسته د مخکنیو
شپو سره هم د هري یوې سره تر اووه شپو پوري تېرول پکار دي چي د دواړو په اعتبار د چا سره
بې انصافي ونه سي او که چيري هغه نوې بنځه کونډه یا طلاقه سوې وي نو بیا د هغې سره به
درې شپې تېرول کیږي مگر د هغه څخه وروسته به د مخکنیو شپو سره هم د هري یوې سره درې
درې شپې تېرول دي، نو رسول الله ﷺ د بي بي ام سلمه په وړاندي ددغه مسئلې په وضاحت
کولو سره وفرمایل که ته غواړې نو زه ستا سره هم تر اووه شپو پوري پاته کېدای سم مگر دغه
حق د پیغلي انجلۍ لپاره دی او ته ښه (کونډه) یې، او بیا دا چي وروسته به زه د خپلو ټولو
بیبیانو سره تر اووه اووه شپو پوري یم ځکه نو غوره داده چي د کونډي په حق کي کوم حکم دی
د هغه سره سم زه ستا سره درې شپې تېري کړم او بیا وروسته د هري بي بي سره درې درې شپې
تېرولو سره ستاسو د ټولو په مینځ کي وار وټاکم. نو بي بي ام سلمه د شریعت سره سم دا خبره
ومنل او رسول الله ﷺ د هغې سره تر درو شپو پوري وو.

الفصل الثانی (دوهم فصل)

یو څوک د خپل ټولو بنځو سره په یو ډول مینه کولو مجبور نه دی

﴿۳۰۹۸﴾: عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْسِمُ بَيْنَ نِسَائِهِ

د عائشې څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ به د خپلو بیبيانو په مینځ کې وارتاکلی وو

فَيَعْدِلُ وَيَقُولُ اللَّهُمَّ هَذِهِ قِسْمَتِي فِيمَا أَمْلِكُ فَلَا تَلْمِني فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا أَمْلِكُ. رواه الترمذي وابدأؤد والنسائي وابن ماجه والدارمي.

او د عدل او انصاف څخه به یې کار اخیستی او فرمایل به یې اې الله! ما دا واورونه ټاکلي دي دا زما تقسیم دي په هغه شی کې چې په هغه کې زه مالک یم او د کوم شی چې ته مالک یې زه یې مالک نه یم ما په هغه شی باندې ملامت نه کړې. (ترمذي ابدأؤد نسائي ابن ماجه دارمي)

تخریج: سنن الترمذي ۴۴۶۱۳، رقم: ۱۱۴۰، وابدأؤد ۶۰۱۱۲، رقم: ۲۱۳۴، والنسائي ۶۴۱۷، رقم: ۳۹۴۳، وابن ماجه ۶۳۳۱، رقم: ۱۹۷۱، والدارمي ۱۹۳۱۲، رقم: ۲۲۰۷.

تشریح: د دعاء مطلب دادی چې خپلو بنځو ته د ورتللو او د هغوی د نفقې برابرولو زه مالک یم نو په دغه شیانو کې عدل او انصاف کول زما ذمه داري ده چې زه یې پوره کړم او د یوې بنځې سره نا انصافي او د هغې حق تلف نه کړم مګر د مینې او محبت معامله د زړه سره وي چې پر هغه باندې زما اختیار نه سته زه په هغه کې برابري نه سم کولای ځکه که چیرې د یوې بي بي سره زما زیات مینه او د بلې سره کمې مینه وي نو په دې کې به زما د مقصد او ارادې دخل نه وي او زما څخه مؤاخذه مه کوې.

د حدیث شریف څخه معلومه سوه چې د چا تر یوې زیاتي بنځې وي نو پر هغه دا لازم دي چې د هغه بنځو سره په شپه تېرولو او نفقې ورکولو کې د عدل او انصاف څخه کار واخلي او په دغه شیانو کې د هغوی په مینځ کې داسې مساوات وکړي چې یوې بنځې ته هم د فرق شکایت نه وي مګر د مینې، محبت، مباشرت او جماع په باره کې عدل او برابري لازم نه ده ځکه چې دغه شیان د زړه او طبیعت سره متعلق دي چې پر هغه باندې د هیڅ انسان اختیار نه وي.

د بنحو په منځ کې پر انصاف نه کولو وعید

﴿۳۰۹۹﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا كَانَ عِنْدَ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: د چا چې د يوې بنځي وي

الرَّجُلِ امْرَأَتَانِ فَلَمْ يَعْدِلْ بَيْنَهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقُّهُ سَاقِطٌ. رواه

الترمذي و ابوداؤد والنسائي وابن ماجة والدارمي.

او د هغوی په مینځ کې عدل او انصاف ونه کړي نو د قیامت په ورځ به هغه داسې راځي چې نیم بدن به یې غورځېدلی وي. (ترمذي ابوداؤد نسائي ابن ماجة دارمي)

تخريج: سنن الترمذي ۴۴۷۱۳، رقم: ۱۱۴۱، ابوداؤد ۶۰۰۱۲، رقم: ۳۱۳۳، والنسائي ۶۳۱۷، رقم: ۳۹۴۲، وابن ماجة ۶۳۳۱، رقم: ۱۹۶۹، والدارمي ۱۹۳۱۲، رقم: ۲۲۰۶.

تشریح: د چا چې ډیرې بنځي وي که د دوی وي یا درې او یا څلور وي او هغه د دوی په مینځ کې عدل او انصاف نه کوي نو د هغه پر دغه بې انصافي باندې ذکر سوې سزا بیان سوې ده، نو په وار ورکولو کې برابري کول په دې اعتبار واجب دي چې د شپې څومره برخه د یوې بنځي سره تېروي هغومره برخه به د بلې سره هم تېروي مثلاً که چیرې یوې بنځي ته د ماښام څخه وروسته ورځي نو بلې ته به هم د ماښام څخه وروسته ورځي که چیرې هغې ته د ماښام څخه وروسته ورځي نو دا به د عدل او انصاف خلاف کار دی مگر د صحبت په باره کې برابري کول واجب نه دي، دلته دا خبره هم په ذهن کې ساتل پکار دي چې په دغه حکم کې باکره، ټیبه، نوې، زړه، سلماڼه، کتایبه او ټولي بنځي برابري دي او د ټولو حقوق یو ډول دی البته د ازادي بنځي په سبب د مینځي، مکاتبې، مدبره او ام ولد لپاره نیم وار دی یعنې که چیرې د یو سړي په نکاح کې یوه ازاده بنځه وي او یوه مینزه وي نو د مینزي سره به یوه شپه تېروي او د ازادي بنځي سره د دوی شپې تېروي د مینزي لپاره وار ټاکل واجب نه دي.

الفصل الثالث (دریم فصل)

د نبي کریم ﷺ په نهه بې بیانو کې د یوې وار ټاکلی نه وو

﴿۳۱۰۰﴾: عَنْ عَطَاءٍ قَالَ حَضَرْنَا مَعَ ابْنِ عَبَّاسٍ جَنَازَةَ مَيْمُونَةَ بِسَرَفٍ

د حضرت عطاء رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي موبد ابن عباس رضی اللہ عنہ سره په سرف په ځاي کي د بي بي ميموني رضی اللہ عنہا په جنازه کي شريک سو

فَقَالَ هَذِهِ زَوْجَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِذَا رَفَعْتُمْ نَعْشَهَا فَلَا تُزْعِرْ عَوْهَا

ابن عباس رضی اللہ عنہ وويل چي دا د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د بي بي جنازه ده کله چي دا پورته کړئ نو زيات

وَلَا تُزْلِزْ لُوحَهَا وَارْفُقُوا بِهَا فَإِنَّهُ كَانَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حرکت مه ورکړئ او کرار ځي د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په نکاح کي نهه بيبياني وې نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم په

تِسْعَ نِسْوَةٍ كَانَ يَقْسِمُ مِنْهُنَّ لِثْمَانٍ وَلَا يَقْسِمُ لِوَاحِدَةٍ قَالَ عَطَاءُ الَّذِي كَانَ

هغوی کي د اتو لپاره وار مقرر کړی وو او د يوې بي بي واري نه وو حضرت عطاء رضی اللہ عنہ فرمايي

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَقْسِمُ لَهَا بَلْغَنَا أَنَّهَا صَفِيَّةٌ وَكَانَتْ آخِرَهُنَّ

چي د کومي بي بي چي واري مقرر نه وو موبد ته معلومه سوې ده چي هغه بي بي صفیه رضوه

چي هغه د نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم په بيبيانو کي تر ټولو په اخير کي په نکاح سوې وه

مَوْتًا مَاتَتْ بِالْمَدِينَةِ . متفق عليه ، وَقَالَ رَزِينٌ قَالَ غَيْرُ عَطَاءٍ هِيَ سَوْدَةُ

او په مدينه کي وفات سوه . (بخاري او مسلم) د رزين بيان دی چي هغه بي بي چي د هغې واري

مقرر نه وو هغه بي بي سوده رضی اللہ عنہا وه

وَهُوَ أَصَحُّ وَهَبْتُ يَوْمَهَا لِعَائِشَةَ حِينَ أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

کوم وخت چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم هغې ته د طلاق ورکولو اراده وکړه نو هغې خپله ورځ وبي بي

عائشې رضی اللہ عنہا ته ورکړه

طَلَقَهَا فَقَالَتْ لَهُ : أَمْسِكْنِي قَدْ وَهَبْتُ يَوْمِي لِعَائِشَةَ لَعَلِّي أَكُونُ مِنْ

نِسَائِكَ فِي الْجَنَّةِ .

او دا د هغې الفاظ دي ((تاسو ما په خپله نکاح کي و ساتئ زه خپله ورځ وبي بي عائشې رض ته

ورکوم د دې لپاره چي په جنت کي ستاسو د بيبيانو سره شامله شم)).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۱۲/۹، رقم: ۵۰۶۷، ومسلم ۱۰۸۶/۲، رقم: ۵۱-۱۴۶۵.

تشریح: بي بي ميمونه عليها السلام د رسول الله ﷺ زوجه مبارکه وه او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه خاله وه ، دهغې د پلار نوم حارث او دمور نوم يې هنده وو او خپله ددې نوم بره وو مگر رسول الله ﷺ دهغې نوم ميمونه کښېښودى، دا مخکي د مسعود ابن عمر په نکاح کي وه او د رسول الله ﷺ سره يې د هجرت په شپږم کال د ذي قعدة په مياشت کي د سرف په ځای کي چي د مکې مکرمې څخه پر اته مېله فاصله باندي واقع دی د هغې نکاح وسوه، دلته د واده شپه تېره سوه او اتفاقي خبره داده چي په دغه ځای کي ددې وفات هم وسو او دلته دفن سوه.

د کومي بي بي مبارکي لپاره چي وار نه وو ټاکل سوی هغه بي بي صفیه رضي الله عنها وه او يا بي بي سوده رضي الله عنها، په دې باره کي په ظاهره دوه متضاد روایتونه دي مگر تحقيقي خبره داده چي هغه بي بي سوده عليها السلام وه، بلکه خطابي رحمته الله عليه د عطاء دغه قول چي هغه بي بي صفیه وه په دې باره کي دا ويلي دي چي دا د يو راوي غلطی ده يعني عطاء خو دلته د بي بي سوده ويلي دي مگر د يو راوي په غلطی سره بي بي صفیه نقل سوي دي.

وكانت اخرهن موتا ماتت بالمدينة: او د رسول الله ﷺ په بيبيانو کي بي بي صفیه رضي الله عنها تر ټولو په آخر کي په مدينه منوره کي وفات سوې ده، ددې تروضاحت کولو مخکي په دې پوه سئ چي د رسول الله ﷺ په بيبيانو مبارکانو کومه بي بي کله وفات سوې ده، صاحب د مواهب ليکلي دي چي بي بي صفیه د هجرت په پنځوسم کال د رمضان په مياشت کي وفات سوې ده او ځيني علماء وايي چي د حضرت معاويه رضي الله عنه په زمانه کي په دوپنځوسم يا پنځه پنځوسم هجري کال کي وفات سوې ده او په بقیع کي دفن سوې ده، بي بي ميمونه رضي الله عنها په ۵۱ هجري کال کي وفات سوه او د ځينو علماء د قول سره سم په ۶۶ هجري يا ۶۳ هجري کال کي وفات سوې ده حال دا چي ځيني علماء وايي چي په ۵۸ هجري کال کي وفات سوې ده، بي بي سوده په ۵۴ هجري کال کي او بي بي حفصه په ۵۰ هجري کال کي وفات سوې ده او د ځينو علماء قول دادی چي په ۴۱ هجري کال کي وفات سوي دي، بي بي سلمه په ۵۹ هجري کال ، بي بي ام حبيبېه په ۴۴ يا د ځينو علماء د قول سره سم په ۴۳ هجري کال کي، بي بي زينب بنت جحش په ۳۰ هجري کال يا د ځينو علماء د قول سره سم په ۲۱ هجري کال کي او بي بي جویره په ۵۰ هجري کال کي وفات سوې ده، بي بي خديجه رضي الله عنها د هجرت څخه مخکي په مکه مکرمه کي وفات سوې ده او بي بي زينب بنت خزيمه هم د رسول الله ﷺ د وفات څخه مخکي وفات سوې ده.

کله چي دغه تفصيل ته وکتل سي نو معلومېږي چي دا ويل چي بي بي صفيه رضي الله عنها تر ټولو په آخر کي په مدينه منوره کي وفات سوې ده صحيح نه دی او که چيري لفظ د کانت د ضمير مرجع بي بي ميمونه وگرځول سي نو هم خبره نه صحيح کيږي ځکه چي د ځينو علماؤ د قول سره سم د بي بي ميمونې د وفات کال ۶۶ هجري يا ۶۳ هجري کال صحيح گڼل کيږي نو په بيبيانو مبارکانو کي تر ټولو په آخر کي وفات کېدل خو به ثابت سي مگر دا خبره خپله ددې عبارت د مخکني جملې (ماتت بالمدينه) يعني هغه په مدينه کي وفات سوې ده مطابق نه وي ځکه چي په دې باره کي حديث وضاحت کړی دی چي هغه په صرف نامي ځای کي وفات سوې ده نو ددغه عبارت صحيح مفهوم متعين کول ډېر مشکل دی ، الله تعالى ښه پوهيږي چي په دغه عبارت کي کوم مفهوم پټ دی او ددې صحيح مطلب څه شي دی .

=====

بَابُ عِشْرَةِ النِّسَاءِ وَمَا لِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِّنَ الْحُقُوقِ

(د ښځو د حقوقو بيان)

په دغه باب کي هغه حديثونه نقل کيږي چي د ښځو سره د صحبت او اختلاط او ښه چلن او دهرې ښځي د حقوقو په باره کي منقول دي ، په عنوان کي د هري ښځي د حقوق ويلو پر ځای د ښځو حقوق ويل په ظاهره مناسب دي مگر په دې کي نکته داده چي دلته د ښځو جنس مراد نه دی بلکه د ښځو اقسام مراد دي يعني د کومو ښځو سره چي نکاح کيږي هغه پر څو ډوله وي ځيني باکره (پيغلي) وي ځيني ثيبه (کونډه) وي او ځيني خوش اخلاقه وي او ځيني بد اخلاقه وي همدارنگه ځيني ښځي شتمني وي او ځيني غريباني وي او داسي نور ... دلته د ښځو اقسام مراد وه ځکه نو په عنوان کي د هري ښځي حقوق وويل سول .

الْفَضْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د ښځي کوروالی په بده لهجه نه سي سميدلای

﴿۳۱۰﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَوْصُوا

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : د ښځو سره نيکي کوي

بِالنِّسَاءِ خَيْرًا فَإِنَّهُنَّ خُلِقْنَ مِنْ ضَلَعٍ وَإِنَّ أَعْوَجَ شَيْءٍ فِي الضِّلَعِ أَعْلَاهُ فَإِنْ

(نرمي) ځکه ڇي دوی د کږې پوښتی څخه پیدا سوی دي چي کورښی دی او په پوښتی کي تر ټولو زیات کورښ پورته برخه ده که تاسو د هغې د سیده کولو کوښښ کوئ نو پوښتی به ماته

ذَهَبَتْ تَقِيْمُهُ كَسْرَتُهُ وَإِنْ تَرَكَتُهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ فَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ. متفق عليه

سي او که يې په خپل حال پرېږدئ نو د هغې کورښ والي به ليري نسي نو زما وصيت قبول کړئ د ښځو سره د ښه کولو په باره کي. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۵۳/۹، رقم: ۵۱۸۶، و مسلم ۱۰۹۱۱۲، رقم: ۶۰-۱۴۶۸

تشریح: په دغه حديث شريف کي د ښځي د خلقت او طبيعت په باره کي دوي بنيادي نکتي بيان سوي دي اول دا چي د ښځو اصل او بنياد بي بي حواء ده (چي زموږ د ټولو انسانانو مور ده) چي د حضرت آدم عليه السلام د لورې پوښتی څخه پیدا سوې ده چي ډېره زیاته کړه وي، نو د ښځو په اصل خلقت کي کورښ والی دی چي څوک يې سمولای نه سي، دوهم دا چي څرنگه چي د پښتی حال دی که يو څوک د هغه سیده کول وغواړي نو نه سیده کيږي بلکه ماتېږي او که چيري يو څوک دا پر خپل حال پرېږدي نو همېشه به کړه وي بالکل همدارنگه د ښځو حال دی چي د هغوی اصل خلقت د اعمالو او اخلاقو کورښ والی دی ځکه که يو سړی وغواړي چي د هغوی دغه کورښ والی سم کړي نو په دې کي به کامياب نه سي بلکه هغه به ماته کړي (د ماتولو څخه مراد طلاق ورکول دي لکه څرنگه چي د راتلونکي حديث څخه معلومېږي) نو د ښځو څخه گټه اخيستل او د هغوی پر کار راتلل په هغه صورت کي ممکن دي چي د هغوی خلقي کورښ والي د ماتولو څخه وژغورل سي.

نو د حديث خلاصه دا سوه چي د ښځو د اصلاح او صحيح کېدو معامله ډېره پېچيده او نازکه ده د هغوی پر غلطۍ او کوتاهي باندي د سختۍ او غضب پر ځای په يخ زړه سره فکر کول پکار دي او د دغه بنيادي نکتي لحاظ ساتل پکار دي چي د هغوی د کورښ والي د صحيح کولو لپاره که د سختۍ څخه کار واخيستل سي نو د هغه انجام به ماتول يعني د طلاق په صورت کي ظاهر سي او يوازي د هغه ښځو د تباھۍ نه بلکه د خپل ژوند لپاره به هم د تاوان او اضطراب باعث وي ځکه د خپلو ښځو سره ښه چلن کوئ او د هغوی پر کورښ والي باندي صبر کوئ او دا توقع مه کوئ چي هغوی به په ټولو خبرو کي ستاسو د رضا او خوښۍ سره سم عمل کوي مگر ددې دا مطلب هم نه دی چي هغه کورښ والي دي د ورځني کورني ژوند او ټولنيزو کارو څخه په تېرېدو د گناه او معصيت حد ته ورسېږي بلکه د هغوی پر کورښ والي باندي صبر کول او د هغه

څخه سترگي پټول هغه وخت مناسب دي ترڅو چي يو گناه لازم نه سي که چيري گناه لازم نه سي نو بيا غفلت کول او سترگي پټول بالکل مناسب نه دي .

﴿۳۱۰۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : چي بنځه د پوښتي څخه

مِنْ ضِلَعٍ لَنْ تَسْتَقِيمَ لَكَ عَلَى طَرِيقَةٍ فَإِنْ اسْتَمْتَعَتْ بِهَا اسْتَمْتَعَتْ بِهَا

پيدا سوې ده هغه هيڅکله ستا لپاره په يوه سيده حالت کي نسي پاته کېدای که ته دهغي څخه فائده پورته کول غواړې نو په دغه حالت کي ورڅخه فائده حاصله کړه

وَبِهَا عَوَجٌ وَإِنْ ذَهَبَتْ تُقِيمُهَا كَسَرْتَهَا وَكَسَرُهَا طَلَا قُهَا . رواه مسلم .

او که يې ته سيده کول غواړې نو ماته به يې کړې او دهغي ماتول طلاق ورکول دي . (مسلم) .

تخريج : مسلم في الصحيح ۱۰۹۱۱۲ ، رقم : ۵۹ - ۱۴۶۸ .

تشرېح : هيڅکله به سيده نه سي پاته کېدای : ددې مطلب دادی که چيري ته وغواړې چي يو بنځه پر خپل حالت باندې همېشه قائمه وي نو دا ناممکن نه ده ځکه چي دهغي په خلقت کي کوروالی دی دهغه حالت بدليزې کله د شکر دلاري په پرېښودو سره ناشکري اختيار کړي او کله د فرمانبردارۍ پر لاره په تلو کي د نافرمانۍ لار اختيار کړي چي د قناعت په لاس ورکولو سره د طمع او حرص په جال کي وموښلي ، مقصد دا چي همدارنگه دهغي د مزاج او عمل نوري تبديلی دي .

د بنځو سره ښه چلن کوی

﴿۳۱۰۳﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَفْرَكُ مُؤْمِنٌ

مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ . رواه مسلم .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : هيڅکله دي يو مسلمان د يوې مسلماني ښځي سره بغض او عناد نه کوي ځکه چي يو عادت که خراب وي نو بل عادت يې ښه دی . (مسلم) .

تخريج : مسلم في الصحيح ۱۰۹۱۱۲ ، رقم : ۶۱ - ۱۴۶۹ .

تشریح: د حدیث د آخري برخي مطلب دادی چي د یو انسان ټول افعالو او خاصیتونه خراب نه وي که چيري د هغه یو څه کارونه او خصلتونه خراب وي نو ځيني ښه عادتونه هم لري نو هر مسلمان باید د خپل ښځي پر هغه کارو او اخلاقو نظر ولري کوم چي د هغه په نظر کي غوره دي او کوم کارونه او اخلاق چي خراب دي پر هغه دي صبر کوي، یا ددغه ارشاد مقصد ددې ترغیب ورکول دي چي د ښځو سره ښه چلن کوئ د هغوی سره په یو ځای والي کي د خوشحالی او مسرت ژوند تیروئ او که چيري د هغوی له خوا یو داسي کوتاهي یا غلطی وسي یا په هغوی کي یو داسي خراب عادت وي چي د هغه څخه تکلیف رسیږي نو پر هغه باندي صبر کوئ.

دغه حدیث شریف یو لوی نکتې ته اشاره کوي چي بهی عیبه یار او د خپل طبیعت سره سم ملگری په لاس نه راځي که چيري یو سړی بهی عیبه یار لټول شروع کړي نو هغه به همپشه بهی یاره پاته سي ځکه چي داسي هیڅ انسان نه سته چي په هغه کي یو عیب او یو ناخوښه خبره نه وي، همدارنگه هیڅ انسان په خاصه توګه مسلمان د ښه خصلتو او عادتو څخه بالکل خالي نه وي نو عقل غوښتنه داده چي د هغه ښه خصلتونه په نظر کي ولري او د خرابو عادتو څخه یې سترګي پټي کړي.

کوروالی هري ښځي ته په میراث کي تر لاسه دی

﴿۳۱۰۴﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْلَا بَنُو إِسْرَائِيلَ لَمْ يَخْزُ اللَّحْمُ وَلَوْلَا حَوَاءُ لَمْ تَخُنْ أُنْثَى زَوْجَهَا الدَّهْرَ. متفق عليه.

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و فرمای: که بني اسرائيل نه وای نو غوښه به نه خرابدلای او که بي بي حوانه وای نو ښځي به د خپل خاوند سره هیڅکله خیانت نه کولای (بني اسرائيل د شيانو د جمعه کېدو څخه منعه سوي وه حکم یوازي داوو چي د ضرورت موافق به یې شيان اخیستل او خوړل به یې دا چي دوی ددې حکم نافرمانی وکړه او خدای جل جلاله هغوی ته ددې سزا ورکړه چي کوم شی به هغوی ساتئ هغه به خرابیدئ). (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۳۰۶، رقم: ۳۳۹۹، و مسلم ۱۰۹۲۱۲، رقم: ۶۳-۱۴۷۰.

د لغاتو حل: لم یخنز: ای تغیر و اتتن، یشیر الی ان خنز اللحم شیء عوقب به بنو اسرائيل.

تشریح: د حضرت موسی علیه السلام په وخت کي د بني اسرائيلو لپاره په ځنګل کي د الله تعالی له خوا د من او سلوا نعمت نازلیدی او هغوی ته دا حکم وو چي هغوی ته څومره اړتیا وي هغومره

دي دي اخلي د ضرورت څخه زيات دي نه ذخيره کوي مگر بني اسرائيلو پر ځای ددې چي د خپل کم فطرتی او د الله تعالی د نافرمانۍ څخه منع سي په دغه وخت کي د الله تعالی د حکم نافرمانی وکړه او د هغه څخه نعمت څخه یې د خپل اړتیا څخه زيات ذخيره کول شروع کړل مگر داسي و سول چي کله به هغوی ذخيره کول نو هغه غوښه به خرابه سوه د غوښو دغه خرابېدل د هغوی د بد کار يعني پر الله تعالی باندي د باور نه کولو او محض د حرص او طمع په وجه د ذخيره کولو د سزا په توگه وو، ددې څخه وروسته د همېشه لپاره د غوښو خرابېدل لازم وگرځېدل، په دې باره کي رسول الله ﷺ وفرمايل که چيري بني اسرائيل په دغه خراب عادت کي اخته نه وای او هغوی ته سزا نه وای ورکړل سوې نو غوښه به نه خرابېدل بلکه تر څو چي خلکو غوښتلاي هغه به یې د خپل ضرورت سره سم ساتلای .

دلته د خیانت څخه مراد د امانت ضد معنی مراد نه ده بلکه د خیانت څخه کوږوالي مراد دی، د بي بي حواء کوږوالی داوو چي هغې حضرت آدم عليه السلام ته د جنت د هغه درختي خوړلو ترغيب ورکړ د کوم څخه چي الله تعالی منع کړې وه، رسول الله ﷺ وفرمايل کومه بې لاري چي د بي بي حواء څخه سوې ده هغه د هري ښځي جزگرځول سوی دی، که چيري بي بي حواء دغه بې لاري نه وای کړې نو په هيڅ ښځه کي به د بې لاري تخم نه وای او هغې به د خپل خاوند سره هيڅکله دبې لاري چلن نه کولای .

د ښځي دو هلو منع

﴿۳۱۰۵﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن زمعه رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

لَا يَجْلِدُ أَحَدُكُمْ امْرَأَتَهُ جَلْدَ الْعَبْدِ ثُمَّ يُجَامِعُهَا فِي آخِرِ الْيَوْمِ وَفِي رَوَايَةٍ

په تاسو کي دي څوک خپله ښځه داسي نه وهي څنگه چي (په بې دردي سره) غلام وهي او بيا دي د ورځي په اخيري برخه د هغې سره کوروالي وکړي (يعني دا مناسبه نه ده چي هغې ته وهل هم ورکړي او بيا په هغه ورځ ورسره جماع هم وکړي) او په يوبل روايت کي دي

يَعْمَدُ أَحَدُكُمْ فَيَجْلِدُ امْرَأَتَهُ جَلْدَ الْعَبْدِ فَلَعَلَّهُ يُضَاجِعُهَا فِي آخِرِ يَوْمِهِ ثُمَّ

په تاسو کي چي يو سړی اراده وکړي او خپله ښځه وهي داسي لکه څنگه چي غلام وهي او شايد هغه په هغه ورځ د هغې سره هم بستر هم سي (دا مناسبه نه ده) بيا

وَعَظَّمُ فِي ضَحِكِهِمْ مِنْ الضَّرْطَةِ فَقَالَ لِمَ يَضْحَكُ أَحَدُكُمْ مِمَّا يَفْعَلُ .

متفق عليه.

نبي کریم ﷺ د باد د خارجېدو (ګوز) پسي خنډېدونکي ته په نصيحت کولو سره وفرمايل : په تاسو کې يو سړی په داسې خبره باندي ولي خاندي چې هغه په خپله هم دا کار کوي . بخاري او مسلم **تخریج** : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۷۰۵ \ ۸ ، رقم : ۴۹۴۲ ، و مسلم في الموضع السابق .

تشریح : او بيا د ورځي په آخري برخه کې د هغې سره جماع کوي : ددې په ذريعه رسول الله ﷺ يوه لويه نفسیاني نکته بيان کړل چې کوم څوک د خپل ښځي څخه جنسي خوند تر لاسه کوي د هغه لپاره دا خبره څرنگه مناسب کيدای سي چې يوې خواته د هغې سره داسې بې کيفه معامله کوي او بلي خواته د هغې سره دومره وحشیانه چلن وکړي ، که څه هم د خپلي ښځي پرله پسې نافرمانۍ او سرکښۍ باندي د وهلو اجازه ده مګر داسې نه ده چې د غلامانو په ډول هغه ووهل سي ، دا يوازي يو غير شرعي کار نه دی بلکه يو غير انساني او غير اخلاقي کار هم دی ، ددې څخه معلومه سوه چې د خپل ښځي سره مينه ، اتفاق او ښه چلن کول پکار دي .

د حديث د آخري خبرو مطلب دادی چې د انسان پر يو داسې عجيبه خبره باندي خنډل خوښه خبره ده مګر کله چې يو شی په خپل ځان کې موجود وي او بيا هغه د بل چا څخه وسي نو پر هغه باندي د خندا څه خبره ده ، ددې څخه معلومه سوه که د يو سړی باد پرې سي نو د هغه څخه دي ځان ناخبره وښيي ترڅو هغه سړی شرمنده نه سي .

دلته يوه عبرتناکه واقعه د بيانولو وړ ده چې يو ډېر لوی عالم تېر سوی دی چې نوم يې عاصم وو ، هغه کونړ وو مګر هغه د دنيا په نظر کې خپل ځان کونړ کړی وو ، ددې تفصيل دادی چې يوه ورځ يوه ښځه د مسئلې پوښتلو لپاره هغه ته راغلې وه ، په دغه دوران کې د هغې باد خارج سو ، عاصم فکر وکړ چې دا ښځه ده اوس به ډېره شرمندګي محسوس کړي نو د هغې د شرمندګۍ ليري کولو لپاره هغه وويل لږ په زوره خبري کوي ته څه وايي ؟ يعنې هغه دا ظاهره کړه چې زه کونړ يم په لوړ آواز سره خبري اورم ، هغه ښځه ډېره خوشحاله سوه او شرمندګي يې ليري سوه مګر عاصم د خپل دغه خبري ظاهرولو لپاره خپل ځان د همېشه لپاره کونړ کړی .

علامه طيبي رحمه الله وايي چې په دغه حديث کې دا تنبيه پته ده چې هر عقلمند انسان کله د بل مسلمان ورور د عيب ويلو اراده وکړي نو په خپل زړه کې دي فکر وکړي چې دغه عيب يا دا

دول بل عیب په ما کي هم موجود دی که یا؟ که هغه خپل ځان د یو عیب څخه خالی پیدا نه کړی نو د هغه لپاره د هغه مسلمان ورور د عیب ویلو پر ځای دا غوره دي چي د خپل ځان د عیب پر پاکولو باندي توجه وکړي، یو هوښیار سړي څومره ښه ویلي دي چي زه اکثر خلک وینم چي هغوی د نورو عیبونو ته گوري مگر خپله په هغوی کي چي کوم عیب وي د هغه څخه رانده وي.

د خپلي ښځي سره ښه چلن کوی

﴿۳۱۰۶﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كُنْتُ أَلْعَبُ بِالْبَنَاتِ عِنْدَ النَّبِيِّ

د بي بي عائشې رضی الله عنه څخه روايت دی چي ما به د رسول الله صلی الله علیه و آله کره (په گوديانو سره) لوبي کولې

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ لِي صَوَاحِبٌ يَلْعَبْنَ مَعِيَ فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا

او زما همخولو به هم زما سره لوبي کولې بيا چي نبي کریم صلی الله علیه و آله به راغلی نو زما همزولي به د

دَخَلَ يَتَقَمَّعْنَ مِنْهُ فَيُسَرِّبُهُنَّ إِلَيَّ فَيَلْعَبْنَ مَعِيَ. متفق عليه.

شرم په وجه پټي سوې نو نبي کریم صلی الله علیه و آله به هغوی و ما ته را لېږلې او هغوی به زما سره لوبي کولې. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵۲۶۱۱۰، رقم: ۶۱۳۰، ومسلم ۱۸۹۰۱۴، رقم: ۲۴۴۰-۸۱.

د لغاتو حل: يَنْقَمِعْنَ: اى يتغيين، ويستترن حياء. فيسربهن: اى يرسلهن الى سربا سربا.

تشریح: په دغه حديث شريف کي ددې خبري بيان دی چي د خپل ښځي سره په خدا او خوشحالي او سيدل د هغې د جائز جذباتو او شوق لحاظ ساتل د خوشحاله ژوند يو دروازه ده چي د هغه څخه پرته هيڅ انسان ته خوشحالي او اطمینان نه په برخه کېږي، په ناوکیو باندي د بازی کولو حکم او تفصيل د باب الولي په بحث کي تېر سوی دی.

﴿۳۱۰۷﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ وَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُومُ عَلَى

د بي بي عائشې رضی الله عنه څخه روايت دی چي ما نبي کریم صلی الله علیه و آله وليدی او ښه مي په ياد دي چي هغه

بَابِ حُجْرَتِي وَالْحَبَشَةُ يَلْعَبُونَ بِالْحَرَابِ فِي الْمَسْجِدِ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

زما د حجرې د دروازې سره ولاړ دی او د حبشې خلکو په يوه مسجد کي په نېزو سره لوبي

کولې (جنگي مشق به يې کوي) او نبي کریم صلی الله علیه و آله

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتُرُنِي بِرِدَائِهِ لِأَنْظُرَ إِلَى لَعِبِهِمْ بَيْنَ أُذُنِهِ وَعَاتِقِهِ ثُمَّ يَقُومُ

په خپل پټو سره پرده وکړه د دې لپاره چې زه هم د هغوی لوبه ووينم نوزده د نبی کریم ﷺ تر شا ودرېدم او د نبی کریم ﷺ د غوږ او اوږې په مينځ کې مې لوبه کتله نبی کریم ﷺ تر هغه وخت

مِنْ أَجْلِي حَتَّى أَكُونَ أَنَا الَّتِي أَنْصَرِفُ فَاقْدِرُوا قَدَرَ الْجَارِيَةِ الْحَدِيثَةِ السِّنِّ

الْحَرِيصَةِ عَلَى اللَّهِ. متفق عليه.

پوري زما په خاطر ولاړ وو ترڅو پوري چې زه ولاړه وم د دې څخه اندازه ولگوي چې د يوې کم عمره انجلۍ چې د لوبې د تماشې (لیدني) شوق يې درلودي تر هغه وخته پوري نبی کریم ﷺ ورسره ولاړ وو. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۳۶/۹، رقم: ۵۲۳۶، ومسلم ۶۰۹۱۲، رقم: ۸۹۲-۱۸

تشریح: د مسجد څخه مراد د مسجد غولۍ دی چې د مسجد سره پيوست يو پوټکی غوندي ځای وو، يعني حبشانو په مسجد کې خپل لوبه نه بنودل بلکه د مسجد سره پيوست په غولي کې يې د خپل لوبې څرگندونه کول، او که چيرې مسجد مراد واخيستل سي يعني دا وويل سي چې د هغوی لوبه په مسجد کې دننه وه نو په دې کې هم څه قباحت نه سته ځکه چې د هغوی د برچو لوبه بنوول د جهاد يو تمرين وو، نو د غشي وپشتلو په ډول د هغوی دغه لوبه هم د عبادت په ډول وه همدارنگه د هغوی لوبه کول هم خوبنه وه، په ظاهره دا معلومېږي چې دغه واقعه د پردې د واجب کېدو څخه مخکې ده.

رسول الله ﷺ د عائشې رضی الله عنها خوښي او ناخوښي څرنگه پېژندل؟

﴿۳۱۰۸﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنِّي لَأَعْلَمُ إِذَا

د بي بي عائشې رضی الله عنها څخه روايت دی چې يوه ورځ رسول الله ﷺ وفرمايل: زه پوهېږم چې ته کله

كُنْتُ عَنِّي رَاضِيَةً وَإِذَا كُنْتُ عَلَيَّ غَضْبِي فَقُلْتُ مِنْ أَيْنَ تَعْرِفُ ذَلِكَ فَقَالَ إِذَا

زما څخه خوشحاله يې او کله زما څخه ناراضه يې ما عرض وکړه تاسو ته څنگه معلومه سي؟ نبی کریم ﷺ راته وفرمايل: کله چې

كُنْتُ عَنِّي رَاضِيَةً فَإِنَّكَ تَقُولِينَ لَا وَرَبِّ مُحَمَّدٍ وَإِذَا كُنْتُ عَلَيَّ غَضْبِي قُلْتُ لَا

ته زما څخه خوشحاله او راضي يې نو داسي وايي د محمد ﷺ په پروردگار دي مي قسم وي دا خبره داسي نه ده او چي ناراضه يې نو داسي وايي چي

وَرَبِّ إِبْرَاهِيمَ قَالَتْ قُلْتُ أَجَلٌ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَهْجُرُ إِلَّا اسْمَكَ .
متفق عليه .

د ابراهيم ﷺ په پروردگار دي مي قسم وي دا خبره داسي نه ده بي بي عائشه رضی اللہ عنہا وايي ما عرض وکړ يا رسول الله! دا خبره صحيح ده زه يوازي ستاسو نوم پرېږدم . (بخاري او مسلم) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۲۵۱۹، رقم: ۵۲۲۸، و مسلم ۱۸۹۰۱۴، رقم: ۲۴۳۹-۸۰

تشریح: مگر زه يوازي ستاسو نوم پرېږدم : ددې مطلب دادی چي د غصې په حالت کي زما عقل سلب سي که څه هم زه ستا نوم نه اخلم مگر زما په زړه کي ستا لپاره د ميني کوم درياب چي څپې وهي د هغه په څپو کي د ذرې په اندازه کمي هم نه کيږي بلکه زما زړه ستا په مينه کي مستغرق وي .

بڼځي ته د کوروالي څخه انکار کول نه دی پکار

﴿۳۱۰۹﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابوهريره رضى الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

وَسَلَّمَ إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَأَبَتْ فَبَاتَ غَضْبَانَ لَعَنَتْهَا

کله چي یوسړی خپله بي بي د کوروالي لپاره وبولي او هغه انکار وکړي او خاوند د هغې د انکاره څخه ټوله شپه په قهروي نو تر سهاره پوري

الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ مُتَّفِقٌ عَلَيْهِ وَفِي رِوَايَةٍ لَهَا قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا

روایت کي راغلي دي چي نبي کریم ﷺ وفرمايل : زما دي په هغه ذات باندي قسم وي چي زما ملائکې پر هغې بڼځي باندي لعنت وايي . (بخاري او مسلم) او د بخاري او مسلم په دويم

مِنْ رَجُلٍ يَدْعُو امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَتَأْبَى عَلَيْهِ إِلَّا كَانَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ

سَاخِطًا عَلَيْهَا حَتَّى يَرْضَى عَنْهَا .

روح د هغه په لاس کي ده څوک چي خپله بڼځه د خوب ځاي ته وبولي (يعني د کوروالي لپاره)

او هغه انکار وکړي نو هغه ذات چې په اسمان کي دي (الله ﷻ) تر هغه وخته ځيني ناراضه دي تر څو يې چې خاوند ناراضه وي .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۱۴/۶، رقم: ۳۲۳۷، ومسلم ۱۰۶۰۱۲، رقم: ۱۲۲-۱۴۳۶

تشریح: دا وعید په هغه صورت کي دی کله چې یو ښځه د یو شرعي عذر نه کېدو په وجه د خاوند بستري ته د ورتللو څخه انکار وکړي، ځيني حضرات وايي چې حیض یو داسي عذر نه دی چې د هغه په موجودتیا کي ښځي ته د خاوند بستري ته د ورتللو څخه د انکار حق وي ځکه چې د جمهورو علماؤ په نزد خاوند ته په دغه حالت کي هم د جامو سرپرېره د خوند اخیستلو يعني د بدن سره یو ځای کېدلو، مچ اخیستلو او داسي نور جائز دي او د ځينو علماؤ په نزد د شرمگاه څخه پرته د ټول بدن څخه خوند اخیستل جائز دي .

تر سهار پوري: د غالب گمان په اعتبار دا فرمايل سوي دي يعني اکثر دغه صورت په شپه کي پېښېږي ځکه تر سهار پوري ذکر سوي دي که چيري د خاوند له خوا خواهش او د ښځي له خوا انکار د ورځي وو او د هغه په وجه خاوند ټوله ورځ ناراضه وي نو ملائکي تر ماښام پوري تر هغه ښځه لعنت وايي .

هغه چې په اسمان کي دي: د دې مطلب دادی چې هغه ذات چې د هغه حکم په اسمانو کي جاري دی یا هغه ذات چې د هغه په اسمانو کي عبادت کېږي او د دې څخه مراد د الله تعالی ذات دی، الله تعالی د مخکي او د مخکي د ټول مخلوق معبود هم دی او د اسمان د ټول مخلوق معبود هم دی لکه چې الله تعالی فرمايي: وهو الذي في السماء اله وفي الارض اله: او هغه (الله تعالی) هغه ذات دی چې په اسمان کي هم معبود دی او په مخکه کي هم معبود دی .

مگر په حدیث شریف کي یوازي د اسمان معبود ځکه ویل سوي دي چې د مخکي په نسبت اسمان زیات شرف لري او یوازي د اسمان ذکر د مقصد لپاره کافي دی او دا اهم احتمال دی چې د دغه جملې څخه ملائکي مراد وي .

د دغه حدیث شریف څخه معلومه سوه چې د خاوند ناراضگي د الله تعالی د ناراضگي سبب دی او کله چې د جنسي جذباتو د پوره کولو لپاره د خاوند د ناراضگي دا ارزښت دی نو بیا په دیني معامله کي د خاوند د ناراضگي به څومره اهمیت وي .

ښځه دي د خپلي بني سره بد چلن نه کوي

﴿۳۱۱۰﴾: وَعَنْ أَسْمَاءَ أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ بِي ضَرَّةً فَهَلْ عَلَيَّ

جُنَاحٌ إِنْ تَشَبَّعْتُ مِنْ زَوْجِي غَيْرَ الَّذِي يُعْطِينِي الْمُتَشَبِّعُ بِمَا لَمْ يُعْطِ
كَلَّاسٍ ثَوْبِي زُورٍ . متفق عليه

د بي بي اسماء رضی اللہ عنہا څخه روايت دی يوې نبځي رسول الله ﷺ ته عرض وکړ يا رسول الله! زما يوه
بن ده که زه دهغې په مخکي د داسي شيانو ذکر وکړم چي زما خاوند ماته نه وي را کړي نو ايا دا
کار گناه لري؟ نبي کریم ﷺ وفرمايل: د نه ورکول سوي شی اظهار داسي دی لکه چا چي د
دو کپ لباس اغوستي وي (يعني دا سي لباس چي په حقيقت کي يوه جامه وي مگر دوه تر
سترگو کيږي څومره گناه چي دغه لري هغومره گناه د دې هم ده). (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۱۷/۹، رقم: ۵۲۱۹، ومسلم ۱۶۸۱/۳، رقم: ۱۲۷-۲۱۳۰

د لغاتو حل: تشبعت: ای تزینت و تکثرت با کثر مما عندی و اظهرت لخسرتي انه يعطيني اکثر مما يعطيها
ادخالاً للغیظ علیها و تحصیلاً للضرر بها. (مرقاة)

تشریح: د دوو جامو څخه مراد څادر او لونگ دی، او د درواغو د جامې اغوستونکي څخه
هغه سړی مراد دی چي د يو چا څخه غوښتل سوي يا د چا امانت جامې واغوندي او دا ظاهره
کړي چي هغه جامې د هغه دي، يا هغه سړی مراد دی چي د زاهدانو او بزرگانو لباس واغوندي
حالنکه د هغه د زهد او بزرگۍ سره هيڅ نسبت نه وي، ځيني علماء وايي چي په حديث کي د
هغه سړي سره تشبيه ورکړل سوې ده چي داسي قميص يې اغوستی وي چي د هغه د لستونو
لاندي دوه نور لستوني وي چي ليدونکي دا فکر وکړي چي هغه دوې جامې اغوستي دي او
ځيني حضرات وايي چي په عربو کي يو سړی وو چي محض ددې لپاره به يې دوې جامې
اغوستلې چي خلک هغه ته د عزت او احترام په نظر وگوري او که هغه په درواغو شاهدي
ورکړي نو څوک دهغه شاهدي درواغ ونه گڼي نو په حديث کي د هغه سړي سره تشبيه ورکړل
سوې ده.

د ايلاء مطلب

﴿۳۱۱﴾: وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ آلِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت انس رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ ايلاء وکړه

مِنْ نِسَائِهِ شَهْرًا وَكَانَتْ أَنْفَكْتُ رَجُلَهُ فَأَقَامَ فِي مَشْرُبَةٍ تِسْعًا وَعِشْرِينَ

د خپلو بیبيانو سره د یوې میاشتي (چې هغوی ته به نه ورځي) د نبی کریم ﷺ پښه له بنده ختلې وه او نبی کریم ﷺ تر نهه ویشت ورځو پوري په بالاخانه کې وو.

لَيْلَةً ثُمَّ نَزَلَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ آلَيْتَ شَهْرًا فَقَالَ إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعًا وَعِشْرِينَ. رواه البخاري.

کله چې یې لاندې تشریف راوړ نو خلکو پوښتنه پر وکړه چې یا رسول الله! تاسو خو د یوې میاشتي ایلاء کړې وه او تر اوسه پوري نهه ویشت ورځي کیږي نبی کریم ﷺ ورته وفرمایل: میاشت نهه ویشت ورځي هم وي. (بخاري).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۰۰۹، رقم: ۵۲۰۱.

د لغاتو حل: آلی: ای حلف (قسم کول)

تشریح: د ایلاء لغوي معنی د قسم اخیستلو ده او د شریعت په اصطلاح کې ایلاء دې ته وايي چې یو سړی پر دې باندې قسم واخلي چې زه به څلور میاشتي یا ددې څخه زیات وخت پوري خپل ښځې ته نه ورځم یعنې د هغې سره به جماع نه کوم، که چیرې قسم پوره سي یعنې هغه سړی د خپل قسم سره سم تر څلور میاشتو پوري یا تر دې زیات وخت پوري خپل ښځې ته ور نه سي نو طلاق بائن واقع کیږي او که چیرې هغه قسم پوره نه کړي یعنې د هغه وخت د پوره کېدو څخه مخکې خپل ښځې ته ورسي نو ایلاء ساقط کیږي او که چیرې د یو سړی په نکاح کې د یو چا مینه وي یعنې که چیرې د هغه ښځه ازاده نه وي بلکه د یو چا مینه وي او د هغې سره ایلاء وکړي نو د هغې کم او کم وخت د څلورو میاشتو پر ځای دوې میاشتي دي او که چیرې یو سړی د ازادې ښځې په حق کې د څلورو میاشتو څخه کم او د مینزې په حق کې د دوو میاشتو څخه د کم وخت لپاره قسم واخلي نو دغه ایلاء ته به شرعي ایلاء نه وبل کیږي، په حدیث کې رسول الله ﷺ ته چې د کومې ایلاء نسبت سوی دی هغه شرعي ایلاء نه ده بلکه ایلاء لغوي ده یعنې رسول الله ﷺ دا قسم اخیستی وو چې زه به خپلو بیبيانو ته تر یوې میاشتي پوري نه ورځم، د هغه سبب دا وو چې د رسول الله ﷺ بیبيانو د زیاتې نفقې غوښتنه کړې وه په هغه سره رسول الله ﷺ ته سخته ناخوښي ورسول او رسول الله ﷺ په قسم سره دا عهد وکړ چې زه به دغه بیبيانو ته تر یوې میاشتي پوري نه ورځم، په هغه ورځو کې دا پښه رامنځته سوه چې رسول الله ﷺ د آس څخه راولویدی چې د هغه په وجه د رسول الله ﷺ په پښه مبارکه کې برېښ راغلی، بیا رسول

الله ﷺ تر یوې میاشتي پوري په بالاخانه کي وو او لاندي نه راغلی مگر هغه میاشت غالباً د یو کم دیرش ورځو وه ځکه رسول الله ﷺ پر نهه ویشت ورځو باندي اکتفاء وکړه او لاندي راغلی.

درسول الله ﷺ د ایلاء واقعہ

﴿۳۱۱۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي حضرت ابو بکر رضی الله عنه تشریف راوړ او د رسول الله ﷺ په خدمت کي د حاضرېدو اجازه یې وغوښتل

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَجَدَ النَّاسَ جُلُوسًا بِبَابِهِ لَمْ يُؤْذَنْ لِأَحَدٍ مِنْهُمْ قَالَ فَأَذِنَ

هغه ولیدل چي په دروازه کي خلک سره ټول دي او هیچاته د حاضرېدو اجازه ورنه کړل سوه

لِأَبِي بَكْرٍ فَدَخَلَ ثُمَّ أَقْبَلَ عُمَرُ فَاسْتَأْذَنَ فَأَذِنَ لَهُ فَوَجَدَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ

یوازي ابو بکر صدیق رضی الله عنه ته اجازت ورکړل سو وروسته حضرت عمر رضی الله عنه راغلی او اجازه یې وغوښتل او هغه ته اجازت ورکړل سو ابو بکر رضی الله عنه ولیدل چي نبي کریم ﷺ تشریف فرما دی

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا حَوْلَهُ نِسَاءُ وَاجِبًا سَاكِتًا قَالَ فَقَالَ لَأَقُولَنَّ شَيْئًا

او د نبي کریم ﷺ په خدمت کي بیبياني شاوخوا ناستي وی نبي کریم ﷺ دغه وخت فکر مند او خاموش ناست وو د راوي بیان دی چي حضرت عمر رضی الله عنه په خپل زړه کي وویل چي زه به یوه

أُضْحِكُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ رَأَيْتَ بِنْتَ خَارِجَةَ

داسي خبره وکړم چي نبي کریم ﷺ پرې وځاندي. اخير حضرت عمر رضی الله عنه عرض وکړ یا رسول الله! که د خارجه لور (زما ښځه)

سَأَلْتَنِي النَّفَقَةَ فَقُمْتُ إِلَيْهَا فَوَجَأْتُ عَنْقَهَا فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

زما څخه زیاته نفقه وغواړي نوزه به را ولاړسم او د هغې څخه به وپېچم رسول الله ﷺ وځنډل

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ هُنَّ حَوَالِي كَمَا تَرَى يَسْأَلُنِي النَّفَقَةَ فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ إِلَى

او ویې فرمایل: دا بیبيگاني چي زما شاوخوا ناستي دي زما څخه زیات خرڅ غواړي په دې

اور ٻڌو سره حضرت ابو بکر رضي الله عنه و درٻڌي او

عَائِشَةَ يَجَأُ عَنْقَهَا وَقَامَ عُمَرُ إِلَى حَفْصَةَ يَجَأُ عَنْقَهَا كِلَاهُمَا يَقُولُ تَسْأَلِينَ

بي بي عائشه رضي الله عنها ٻي تر ستوني و نيول او حضرت عمر رضي الله عنه ولا ٻڌو سو او خپله لور حفصه رضي الله عنها ٻي تر ستوني و نيول (ابو بکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه) وويل: تاسو د رسول الله صلي الله عليه وسلم څخه هغه شي غواړي

رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا لَيْسَ عِنْدَهُ فَقُلْنَ وَاللَّهِ لَا نَسْأَلُ رَسُولَ

چي دده سره نسته د نبي کریم صلي الله عليه وسلم ښييانو وويل: قسم په خداي چي موږ به د رسول الله صلي الله عليه وسلم څخه هيڅکله داسي شي نه غواړو

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ شَيْئًا أَبَدًا لَيْسَ عِنْدَهُ ثُمَّ اعْتَزَلَهُنَّ شَهْرًا أَوْ تِسْعًا وَعِشْرِينَ ثُمَّ

چي دهغه سره نه وي د دې څخه وروسته نبي کریم صلي الله عليه وسلم د خپلو ښييانو څخه جلا والي اختيار کړ (يعني ايلاء يې وکړه) تر نوښت وړځو پوري بيا

نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ { يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ حَتَّىٰ بَلَغَ لِّلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ

دا ايت نازل سو : يا ايها النبي قل لازواجک..... تر للمحسنات منکن

أَجْرًا عَظِيمًا } قَالَ فَبَدَأَ بِعَائِشَةَ فَقَالَ يَا عَائِشَةُ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَعْرِضَ عَلَيْكَ

اجرا عظيمًا. د دې ايت تر نازلېدو وروسته نبي کریم صلي الله عليه وسلم تر ټولو وړاندي بي بي عائشه رضي الله عنها ته ورغلی او هغې ته يې وفرمايل: اې عائشه! زه وتاته يوه خبره وړاندي کوم

أَمْرًا أَحَبُّ أَنْ لَا تَعْجَلِي فِيهِ حَتَّىٰ تَسْتَشِيرِي أَبَوِيكَ قَالَتْ وَمَا هُوَ يَا رَسُولَ

او اميد لرم چي ته به (په فيصله کولو کي) په دې کار کي تلوار نه کوې او په دې معامله کي به دخپل پلار او مور سره مشوره کوې بي بي عائشه رضي الله عنها ورته وفرمايل يا رسول الله!

اللَّهُ فَتَلَا عَلَيْهَا الْآيَةَ قَالَتْ أَفِيكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَسْتَشِيرُ أَبَوِيَّ بَلْ أُخْتَارُ اللَّهُ

راته ووايه هغه څه خبره ده؟ نبي کریم صلي الله عليه وسلم ورته دغه ايت ولوستی (چي دهغه په اورېدو سره) بي بي عائشه رضي الله عنها وويل: يا رسول الله! ايا ستا په هکله زه دخپل پلار او مور سره مشوره وکړم ما الله تعالی

وَرَسُولُهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ وَأَسْأَلُكَ أَنْ لَا تُخْبِرَ امْرَأَةً مِنْ نِسَائِكَ بِالَّذِي قُلْتُ

او دهغه رسول الله ﷺ او داخرت کور ته ترجیح ورکړېده او زه امید لرم چې په دې خبره چې ما

قَالَ لَا تَسْأَلْنِي امْرَأَةً مِنْهُنَّ إِلَّا أَخْبَرْتُهَا إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْنِي مُعَنِّتًا وَلَا

تاسو ته عرض کړل تاسو د دې ذکر بلې بي بي ته مه کوئ نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل : هغه بیایانې چې کومه یوه زما څخه پوښتنه وکړي زه به هغې ته هم وایم ځکه چې الله ﷻ زه د دې

مُتَعَنِّتًا وَلَكِنْ بَعَثْنِي مُعَلِّمًا مُبْسِرًا . رواه مسلم .

لپاره نه یم را لېږلی چې چاته تکلیف ورسوم بلکه د دې لپاره یې را لېږلي یم چې د خدای تعالی و مخلوق ته د دین احکام وروښودم او اسانې وکړم . (مسلم) .

تخریج : مسلم فی الصحيح ۱۱۰۲/۲ ، رقم : ۱۴۷۸/۲۹

د لغاتو حل : واجما : ای حزینا (غمجن) . فوجات : ای ضربت (ما ووهل) .

تشریح : حضرت عمر رضی الله عنه رسول الله ﷺ په داسې حال کې ولیدی ... الخ : د دې څخه دا څرگندېږي چې دغه واقعہ د پردې واجب کېدو څخه مخکې ده ځکه که چیرې پرده واجب سوې وای نو نه به حضرت عمر رضی الله عنه بالاخانې ته د ښځو مخته ورتلی او نه به ښځې د هغوی مخته وای .

چې په هغه سره نبي کریم ﷺ وځنډل : د دې څخه د حضرت عمر رضی الله عنه مقصد دا وو چې زه یو داسې په زړه پوري خبره وکړم چې په هغه سره د رسول الله ﷺ خفگان ختم سي او رسول الله ﷺ خوشحاله سي ، د دې څخه معلومه سوه چې دا مستحب دي که چیرې یو څوک خپل قریب او ملګري غمجن وويني نو د هغه په مخکې دي یو داسې خبره وکړي چې په هغه سره هغه وځاندي او خوشحاله سي او خپله هم په هغه خبره کې په ګډون کولو سره خپل غم هیر کړي ، نقل سوي دي چې رسول الله ﷺ به کله خپل یو صحابي غمجن ولیدی نو هغه به یې د خوش طبعۍ او ټوکو په ذریعه خوشحاله کوی .

په حدیث شریف کې چې د کوم آیت ذکر سوی دی هغه پوره آیت داسې دی :

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تُرْذِنُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّتْهَا فَمَتَّعَلَيْنَ أُمْتِعَكُنَّ وَأُسَرِّحَكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ۚ ۲۸ وَإِنْ كُنْتُمْ تُرْذِنُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا

ژبانه : اې پيغمبره ! خپلو بيبيانو ته ووايه چې (ما فقر اختيار کړی دی) که تاسو (زما پر فقر باندي راضي نه ياست بلکه) د دنيا ژوند او د هغه زيب او زينت غواړئ نو زه به تاسو ته څه مال درکړم او په ښه ډول به مو رخصت کړم (يعني د همېشه لپاره به ستاسو څخه جلا والی اختيار کړم) او که تاسو (زما پر فقر راضي ياست او دا) غواړئ چې تاسو ته د الله تعالى او د هغه د رسول رضا تر لاسه سي او جنت ستاسو د اوسېدو ځای سي نو په تاسو کې څوک نیکي کونکي دي د هغوی لپاره الله تعالى اجر عظيم تيار کړی دی (يعني ستاسو د دغه سختۍ په عوض کې چې تاسو زما د فقر او فاقې د ژوند ملگرتيا په جوړېدو کې پر ځان وړئ الله تعالى به تاسو ته بې اندازې اجر او ثواب درکړي).

د دغه آيت کریمه د نازلېدو څخه وروسته رسول الله ﷺ په خپلو بيبيانو کې تر ټولو مخکي د بي بي عائشې ؓ سره رابطه وکړه او هغه يې په اسماني هدايت خبره کړه چې زه ستا مخکي کوم هدايت او ضابطه اېښودونکی يم زه غواړم چې ته په هغه باره کې يو فيصله کولو څخه مخکي د خپل پلار او مور سره مشوره وکړې او دا حکم يې ځکه ورکړ چې بي بي عائشه رضي الله عنها که څه هم تر ټولو زياته هونبیاره او عقلمنده وه مگر په هر حال د کم عمر وه ، رسول الله ﷺ ته دا بېرته وه چې عائشه رضي الله عنها د کم عمرۍ په جذباتو کې رانه سي او د دنيا د عيش او عشرت له کبله زما په پرېښودو سره د آخرت د ابدې سعادتونو څخه مخ وانه پوي چې د هغه نتيجه به دا وي چې په دې سره به يوازې عائشې ؓ تاوان نه وي بلکه مور او پلار ته به يې سخت اذيت او تکليف ورسېږي مگر که چيرې په دې باره کې د مور او پلار سره مشوره وکړي نو هغوی به هغه صلاح ورکړي چې د هغه د دين او دنيا دواړو د خير او غوره والي سره سمه وي ، مگر دا د بي بي عائشې ؓ د فطري سعادت خبره وه چې هغې د خپل مور او پلار د مشورې څخه پرته خپله فيصله دا وکړه چې زه د دنيا آرام ژوند باندي د آخرت همېشنۍ سعادتونو ته ترجيح ورکوم او الله ﷻ او د هغه د رسول رضا او منشاء اختياروم .

بي بي عائشې ؓ چې رسول الله ﷺ ته دا خواست وکړ چې ما تاسو ته کوم جواب درکړی دی هغه تاسو خپل بي بي ته مه وايست د هغې دا خيال وو چې کېدای سي هيڅ يو بي بي د رسول الله ﷺ پر فقر باندي په راضي کېدو سره د آرام وړکونکي ژوند لپاره د رسول الله ﷺ څخه جلا سي ځکه هغې فکر وکړه چې يو بي بي ته زما د دغه ايمان او يقين څخه ډکي فيصلي خبرو سي نو کېدای سي هغو ته هم لارښوونه تر لاسه سي او هغه هم داسې فيصله وکړي مگر که چيرې زما د دغه فيصلي څخه بې خبره وي نو کېدای سي چې يوه بي بي د دنيا عيش او آرام ته د

رسول الله ﷺ پر ملگرتیا باندی ترجیح ورکړي ځکه نو ښه به دا وي چي يوه بي بي د رسول الله ﷺ د نکاح څخه ونه وځي ، د بي بي عائشې رضي الله عنها ددغه خواش محرک د رسول الله ﷺ د هغې زیاته مینه وه چي په هغه کي بله ښځه گډېدل يې نه خوښول مگر په هر حال د رسول الله ﷺ په نظر کي د ټولو بيبيانو مبارکانو خير او نيکي يو ډول حيثيت درلودی ، رسول الله ﷺ دا څرنگه زغملای سول چي يوه بي بي دي د آخرت په سعادتونو سره ونازول سي او نوري بيبياني دي د دنيا په اختيارولو سره د تباهي پر لار رواني سي ، رسول الله ﷺ د بي بي ددغه درخواست قبلولو څخه انکار وکړ او هغې ته يې واضحه کړه که زما څخه يو بي بي پوښتنه وکړي نو زه به يې هغې ته وایم ځکه چي د هغې خير په دې کي پټ دی ،

او که چيري زه ورته ونه وایم نو ددې مطلب به دا وي چي ما د هغې سره د شفقت رويه اختيار نه کړه او هغه لار مي ورته ونه ښوول چي دهغې د راحت او د هغې خير او فلاح لپاره ضروري ده حالانکه الله تعالی زه ددې لپاره پيغمبر نه يم را استولی چي زه په خلکو کي بدخواهي وکړم يا يو څوک په تکليف او غم کي اخته کړم زه دغه دنيا ته ددې لپاره را استول سم چي د انساني کائناتو هر فرد ته د دنيا او آخرت د خبرو تعليم ورکړم او هر انسان ته د هغه ديني او دنيوي معاملاتو کي د آساني او سهولت لاره وښيم .

﴿۳۱۱۳﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَغَارُ عَلَى اللَّائِي وَهَبَنَ أَنْفُسَهُنَّ لِرَسُولِ

د بي بي عائشې رضی الله عنها څخه روايت دی چي ما به هغي ښځي ته په ذليله سترگه کتل کومي چي خپل ځان و نبي کریم ﷺ ته هبه کوی

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ أَتَهَبُ الْمَرْأَةُ نَفْسَهَا فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

يعني خپل ځان به يې د نبي کریم ﷺ په خوښه کي پرېښودی يوه ورځ ما عرض وکړ ايا يوه ښځه خپل ځان هبه کولای سي ؟ (يعني دومره ذليله کيدای سي) بيا چي دا ايت نازل سو :

{ تَرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنْ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ

ترجي من تشاء..... جناح عليک . (يعني د هغو ښځو څخه چي ته غواړې اې محمده ! هغه جلا کړه او کومه چي غواړې هغه د ځان سره وساته او کومي ښځي چي تا جلا کړې دي که د هغوی څخه ته هم څوک وبلې

فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ قُلْتُ مَا أَرَى رَبَّكَ إِلَّا يُسَارِعُ فِي هَوَاكَ . متفق عليه ، و
حديث جابر اتقوا الله في النساء ذكر في قصة حجة الوداع .

نوپه تاخه گناه نسته) نو ما (بي بي عائشه رض وايي) نبي كريم ﷺ ته عرض وکړزه وينم چي ستاسو پروردگار ستاسو رضامندي او خواهش ژر پوره کوي او وروسته د دې ايت حکم منسوخ سو او د جابر رضی الله عنه په حديث کي چي د بنځو په باره کي چي دالله تعاليٰ څخه وډېرېږي د حجة الوداع په واقعه کي بيانېږي .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵۲۴/۸، رقم: ۴۷۸۸، ومسلم ۱۰۸۵/۲، رقم: ۱۴۶۴/۴۹

تشریح: کومو بنځو چي به خپل ځان رسول الله ﷺ ته هبه کوي نو هغوی ته بي بي عائشې رضي الله عنها ځکه په ښه نظر نه کتل چي د ښځي خپل ځان بل چا ته هبه کول د ښځي د عزت او شرف خلاف دي او ددې حرص د حياء پر قلت باندي دلالت کوي که څه هم کومو بنځو چي رسول الله ﷺ ته خپل ځانونه هبه کول د هغه بنځو لپاره دا د هغوی د عزت باعث وو چي هغه يې خپل خوشبختي گڼل .

يوه ښځه خپل ځان هبه کولای سي، بي بي عائشې رضي الله عنها دا خبره د هغه بنځو د هبه کولو په مخالفت کي کول، ددې څخه د هغې مطلب دا وو چي د يو ښځي لپاره مناسب نه دي چي هغه خپل ځان يو پردي سړي ته هبه کړي، په يوه روايت کي د بي بي عائشې رضي الله عنها دا الفاظ هم نقل سوي دي چي ايا ښځه خپل ځان په هبه کولو سره شرم او حياء نه محسوس کوي .

د ذکر سوي آيت کریمه مطلب يا خودادی چي رسول الله ﷺ په خپلو بيبيانو کي چي کومي غواړي خپل هم بستري دي يې جوړ کړي او کومي چي غواړي د ځان څخه دي يې جلا کړي، يا دا مطلب دی چي رسول الله ﷺ د کومو بيبيانو څخه غواړي په خپل نکاح کي وساتي او کومي چي غواړي د خپل نکاح څخه يې جلا کړي، يعني طلاق ورکړي، يا دا مطلب دی چي رسول الله ﷺ د خپل امت په بنځو کي د کومو سره چي غواړي نکاح دي وکړي او د کومو سره چي غواړي نکاح دي نه کوي .

امام نووي رحمه الله وايي چي دغه آيت کریمه په اصل کي د دغه آيت (لا يحل لک النساء من بعد) لپاره ناسخ دی ځکه چي د رسول الله ﷺ تر وفات پوري د رسول الله ﷺ لپاره د ازواج مطهرات څخه علاوه نوري ښځي هم مباح وې .

مشهور مفسر امام بغوي رحمه الله عليه وايي چي (په حديث کي د ذکر سوي آيت په باره کي) تر ټولو صحيح قول دادی چي دغه آيت کریمه په اصل کي د رسول الله ﷺ د بيبيانو مبارکانو په باره کي نازل سوی وو، د هغه تفصيل دادی چي د خپلو بيبيانو کي وار ټاکل مخکي پر رسول الله ﷺ باندي هم راجب وه مگر کله چي دغه آيت کریمه نازل سونو دا وجوب د رسول الله ﷺ په حق کي ساقط سو او رسول الله ﷺ ته اختيار تر لاسه سو چي خپل بيبيانو رسول الله ﷺ د وار څخه جلا کړي او د هغوی څخه چي کومه يو ځان ته رابولي نو رسول الله ﷺ داسي کولای سي، په دې کي څه گناه نه سته، الله تعالی د امت پر نورو خلکو باندي د رسول الله ﷺ د فضيلت او غوره والي په ظاهرولو سره د خپلو بنځو لپاره د وار ټاکلو حکم باندي عمل نه کول د رسول الله ﷺ لپاره مباح کړي وه چي د کومي بي بي په باره کي د رسول الله ﷺ خواهش وي رسول الله ﷺ د هغې د وار څخه پرته هغې ته ورتلای سي او که چيري رسول الله ﷺ خپل يو بي بي د هغې په وار کي د ځان سره کول نه غواړي نو رسول الله ﷺ ته ددې هم اجازه ده.

ما اری بک... الخ: ددې معنی داده چي زما گمان دادی چي تاسو (د کوم شي خواهش کوئ ستاسو پروردگار هغه ژر پوره کوي، علامه نووي رحمه الله عليه وايي چي ددې خبري څخه د بي بي عائشې رضی الله عنها مراد دا وو چي الله تعالی د ځينو احکامو پابندي د رسول الله ﷺ په حق کي نرمه کړې ده او رسول الله ﷺ ته په هغه د عمل نه کولو اساني ورکړل سوې ده ځکه په ذکر سوې معامله کي هم رسول الله ﷺ ته د خپل خوښي سره سم د عمل کولو اختيار ورکړل سوی دی. اوس دا سوال پيدا کيږي چي هغه کومه بنځه وه چي هغې خپل ځان رسول الله ﷺ ته هبه کړی وو، ځيني علماء وايي چي هغه بي بي ميمونه رضي الله عنها وه او ځيني وايي چي بي بي ام شریک وه، ځيني حضرات وايي چي هغه بي بي زينب بنت خزيمه وه او ځيني وايي چي بي بي خوله بنت حکيم وه، مگر ددغه حديث د ظاهري مفهوم څخه دا ثابتيږي چي هغه يوه بنځه نه وه بلکه ډيري بنځي وې.

و حديث جابر اتقوا الله في النساء، ذکر في قصة حجة الوداع، او د حضرت جابر رضی الله عنه حديث (اتقوا الله....) د حجة الوداع په بيان کي نقل سوی دی.

الْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

در رسول الله ﷺ د خپلو بیبيانو سره ښه چلن

﴿۳۱۱۳﴾: عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا كَانَتْ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د بي بي عائشې رضی الله عنه څخه روايت دی چي (په يوه سفر کي) زه د رسول الله ﷺ سره وم (په دې

فِي سَفَرٍ قَالَتْ فَسَابَقْتُهُ فَسَبَقْتُهُ عَلَى رَجُلِي فَلَمَّا حَمَلْتُ اللَّحْمَ سَابَقْتُهُ
فَسَبَقَنِي قَالَ هَذِهِ بَيْتُكَ السَّبْقَةِ. رواه ابوداؤد.

(موقع) زما او د رسول الله ﷺ په مينځ کي د خُغاستي مقابله وسوه زه د نبی کریم ﷺ تر مخه
سوم بيا ډېر وخت وروسته چي زه غټه سوم نو بيا د خُغاستي مقابله وسوه نو په دې وار رسول
الله ﷺ زما څخه مخته سو نو نبی کریم ﷺ وفرمايل: دا د هغه خُغاستي بدله ده. (چي په هغه
کي ته زما څخه مخته سوې وې). (ابوداؤد).

تخريج: ابوداؤد في السنن ۶۵۱۳، رقم: ۲۵۷۸

د لغاتو حل: حملت اللحم: ای سمت (چاغه سوم)

تشریح: په خپلو پښو سره: دلته ددې خبري تاکید کول مقصد دي چي زه پر سپرلۍ باندي په
ناستي سره نه وم خُغستلی بلکه پر خپل پښو مي خُغستل، طيبي رحمه الله عليه وايي چي ددغه جملې
څخه تاکید مقصد دی لکه يو څوک چي ووايي چي ما په خپل لاس سره وليکل يا ما په خپل
سترگو وليدل.

دغه روايت د خپلو ښځو سره د رسول الله ﷺ د ښه ژوند يو مثال دی، ددې څخه واضحه
يږي چي رسول الله ﷺ د خپلو بيبيانو مبارکانو سره د خوشحالي ژوند تېروي او د خپلو
بيبيانو په باره کي ډېر مهربان او ورين تندي وو، په دغه روايت کي د امت لپاره هم دا سبق دی
چي په خپل ژوند کي د رسول الله ﷺ د ښه ژوند پيروي وکړل سي او د خپلو بيبيانو سره په ورين
تندي او خوشحالي سره ژوند وکړل سي.

قاضي خان رحمه الله عليه وايي چي سياق (يعني د خُغاستي او داسي نورو شيانو مقابله) په
څلورو شيانو کي جائز ده: په اوبڼ کي، په غاټره کي، په غشي ويشتلو کي او پر پښو په
خُغاسته کي، او دا مقابله که چيري په شرط سره وي نو په هغه صورت کي به جائز وي کله چي د

دواړو څخه يوازې د يوې خوا څخه شرط وي مثلاً د زيد او بكر په مينځ كې مقابله وسوه او زيد بكر ته وويل كه چيري ما وگټل نو زه به دومره روپۍ يا فلانۍ شى غواړم او كه چيري مقابله تا وگټل نو تا ته به هيڅ نه دركول كيږي او كه چيري دواړو خواوو ته دا شرط وي يعنې دواړو د يو بل سره شرط لگولى وي چي په موږ دواړو كې كوم يو مقابله وگټي هغه ته به دومره روپۍ يا فلانۍ شى دركول كيږي نو دا حرام دى ځكه چي دا خمار دى مگر كه چيري دواړو خواوو يو محلل (يعنې د دواړو شرط حلالونكى پر دريم سړى) په خپلو كې شامل كړي نو په دغه صورت كې به شرط جائز وي د محلل د شامل كېدو صورت دا وي چي مثلاً زيد او بكر په خپلو كې دا شرط ولگوي چي زموږ په مقابله كې چي كوم مخكې سي نو دومره روپۍ يا فلانۍ شى به هغه ته ورکول كيږي او په خپل مقابله كې يو دريم سړى مثلاً خالد هم شامل كړي او دا فيصله وسي كه دغه دريم سړى يعنې خالد مقابله وگټل نو هغه ته به هيڅ نه ورکول كيږي نو دا صورت جائز دى او حلال دى مگر د جائز كېدو مطلب دا دى چي د هغه په نتيجه كې گټونكى ته چي كوم شى ورکول كيږي هغه به حلال او طيب وي نه دا چي هغه په شرعي توگه سره استحقاق لري ځكه چي د شريعت په نظر كې گټونكى محض د هغه مقابله سره يا پر هغه روپو باندي څه قانوني حق نه لري ، د مقابله انعام جائز دي مگر د يو فرد يا ادارې له خوا كه چيري د انعام په توگه يا د يو شي په ټاكلو سره مقابله كونكو ته وويل سي چي په تاسو كې كوم سړى مقابله وگټي هغه ته به دغه روپۍ يا دغه شى ورکول كيږي فقهاؤ دې ته جائز وييلي دي .

د خپلي كورنۍ سره ښه چلن كونكى غوره انسان دى

﴿۳۱۱۵﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دى چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: په تاسو كې بهتره سړى هغه

لِأَهْلِهِ وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي وَإِذَا مَاتَ صَاحِبُكُمْ فَدَعُوهُ . رواه الترمذي

والدارمي وابن ماجه عن ابن عباس الى قوله لاهلي .

دى چي د خپل اهل او عيال (عزيزانو خپلوانو او خادمانو) سره بهترين چلن وكړي او په ښه اخلاقو سره ورسره مخامخ كيږي او زه په خپل اهل و عيال كې په تاسو كې تر ټولو ښه يم په تاسو كې چي كوم سړى مې سي نو بيا هغه پرېږدى (يعنې په بدې يې د هغه ذكر مه كوي). (ترمذي) او په دارمي او ابن ماجه كې د حضرت ابن عباس څخه تر ((اهله)) پوري روايت راغلى دى .

تخریج: الترمذي في السنن ۶۶۶۱۵، رقم: ۳۸۹۵، والدارمي ۲۱۲۱۲، رقم: ۲۲۶۰

تشریح: د حدیث د اولي برخي معنی داده چي الله ﷻ او د هغه د مخلوق په نزد غوره سړی هغه دی چي د خپل بنځي، اولاد، قریبانو او تر ځان لاندې کسانو سره ښه چلن کوي ځکه چي د هغه نیک چلن کول د هغه پر خوش اخلاقی او خوش طبعی باندې دلالت کوي.

او کله چي ستاسو صاحب مړ سي... الخ: ددې مطلب دادی چي کله ستاسو یو قریب یا ملگری مړ سي نو د هغه د بدی ذکر کول پرېږدي، يعني ددغه جملې په ذریعه دا تعلیم ورکول مقصد دي چي کوم خلک د دنیا څخه تللي دي د هغوي غیبت مه کوئ لکه څرنګه چي په یوه روایت کي ددې خبري تعلیم ورکړل سو دی چي خپل مړه خلک په نیکی سره یادوی يعني یوازي د هغوی نیکی بیانوي د هغوی د بدیو یادونه مه کوئ.

ځیني علماؤ ددغه جملې څخه دا مراد اخیستی دی چي کله یو سړی مړ سي نو د هغه پر مینه او د هغه پر مرګ باندې ژړا کول پرېږدئ او اوس پوه سئ چي د هغه سره ستا بدني تعلق نه سته. ځیني حضرات وايي چي رسول الله ﷺ په دغه جمله کي د صاحب څخه خپل ذات مبارک مراد اخیستی دی، ددې مطلب امت ته دا تلقین ورکول دي چي کله زه ددغه دنیا څخه رخصت سم نو تاسو د افسوس، تحیر او اضطراب اظهار مه کوئ ځکه چي الله تعالی ستاسو کار جوړونکی دی، کوم ذات چي زما ژوند ستاسو د هدایت او سعادت ذریعه جوړ کړی وو هغه ذات به زما څخه وروسته هم تاسو پر دغه هدایت او سعادت قایم ولري.

ځیني حضرت ددغه جملې معنی دا بیانوي چي کله زه ددغه دنیا څخه رخصت سم نو تاسو پرېږدئ په دې معنی چي زما کورنۍ، زما صحابه، او زما د شریعت پیروان يعني علماء او ولایاؤ ته په تکلیف رسولو سره ما ته د تکلیف رسولو سبب مه جوړېږئ ځکه که چیري تاسو هغوی ته تکلیف رسوئ نو د هغوی په تکلیف رسولو سره به ما ته تکلیف رسیږي.

فرمانبرداره بنځي ته د جنت زیږی

﴿۳۱۱۲﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَرْأَةُ إِذَا صَلَّتْ

حضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: کومه ښځه چي پنځه وخته

خُسُسَهَا وَصَامَتْ شَهْرَهَا وَأَحْصَنْتْ فَرْجَهَا وَأَطَاعَتْ بَعْلَهَا فَلْتَدْخُلْ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ شَاءَتْ. رواه ابو نعیم في الحلیة.

لمونخ کوي د روژې د مياشتي روژه نيسي خپل شرمگاه وساتي د خپل خاوند اطاعت کوي هغې ته اختيار دي د جنت کومي دروازې څخه چي يې خوښه وي داخله دي سي . (ابو نعيم)
تخريج: ابو نعيم في الحلية ۳۰۸/۶،

که چيري غير الله ته سجده کول جائز وای نو...

﴿۳۱۱﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ كُنْتُ
 أَمْرًا أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لِأَحَدٍ لَأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ أَنْ تَسْجُدَ لِرِزْوَجِهَا. رواه الترمذي

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : که ما يو چاته د سجدې کولو امر ورکولای نو ښځي ته په مي حکم کړی وای چي و خپل خاوند ته دي سجده کوي . (ترمذي)
تخريج: الترمذي في السنن ۴۶۵/۳، رقم: ۱۱۵۹

تشریح: مطلب دادی چي د الله ﷻ څخه علاوه بل چا ته سجده کول صحيح نه دي که چيري د الله ﷻ څخه پرته بل چا ته سجده کول صحيح وای نو ما به ښځو ته دا حکم ورکړی وای چي هغه دي خپل خاوند ته سجده کوي ځکه چي پر ښځه باندي د خاوند ډېر زيات حقوق دي چي د هغه د شکر ادا کولو څخه عاجزه ده ، په ارشاد مبارک کي ددې خبري ارزښت او تاکيد بيان سوی دی چي پر ښځه باندي د خپل خاوند اطاعت او فرمانبرداري واجب ده .

د خاوند درضا اهميت

﴿۳۱۱﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّهَا
 امْرَأَةٌ مَا تَنْتِ وَرِزْوَجُهَا عَنْهَا رَاضٍ دَخَلَتْ الْجَنَّةَ. رواه الترمذي .

د بي بي ام سلمه رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : کومه ښځه چي په دې حال کي وفات سي چي د هغې خاوند د هغې څخه راضي او خوشحاله وي نو هغه و جنت ته داخله سوه . (ترمذي)

تخريج: الترمذي في السنن ۴۶۶/۳، رقم: ۱۱۶۱

تشریح: کوم خاوند چي عالم او متقي وي د هغه د رضامندی او خوشحالی دا اجر بيان سوی دی د فاسق او جاهل خاوند د رضا او خوشحالی به څه اعتبار نه وي .

د خاوند اطاعت و کړئ

﴿٣١٩﴾: وَ عَنْ طَلْقِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا
الرَّجُلُ دَعَا زَوْجَتَهُ لِحَاجَتِهِ فَلْتَأْتِهِ وَإِنْ كَانَتْ عَلَى التَّنَوُّرِ . رواه الترمذي .

د حضرت طلق بن علي عليه السلام څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : کله چي يو خاوند خپله
 ښځه د کوروالي لپاره را وبولي نو ښځي ته د هغه د حکم منل پکار دي که څه هم هغه پر تنور
 وي . (يعني په ډوډۍ يا د خوراک په شي باندي مصروفه وي نو هغه دي پرېږدي او د خپل
 خاوند حاجت دي پوره کړي). (ترمذي)

تخريج: الترمذي في السنن ٤٦٥/٣، رقم: ١١٦٠

تشریح: که څه هم هغه پر تنور وي: ددې مطلب دادی چي که څه هم ښځه په یو ډېر ضروري کار کي بوخته وي او د یو شي د تاوان احتمال هم وي نو بیا هم د خاوند اطاعت دي وکړل سي او د هغه په بلنه سمدستي هغه ته رسیدل پکار دي مثلاً ښځه د نغري سره وي او ډوډۍ یې پر تبخي اچولې وي په دغه حالت کي یې خاوند د جماع لپاره راوبولي نو ددې خبري پروا کولو څخه پرته چي ډوډۍ او اوږو تاوان به وسي د خاوند د حکم پوره کولو لپاره هغه ته دي سمدستي وسي.

خاوند ته تکلیف مه ور کوئ

٣١: وَعَنْ مُعَاذٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تُؤْذِي امْرَأَةً زَوْجَهَا

اَللّٰهُمَّ شَخْهٖ رَوَايَتِ دِي چي رسول الله ﷺ و فرمايل : كله چي يوه بنه و خپل خاوند ته په

الدُّنْيَا إِلَّا قَالَتْ زَوْجَتُهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ لَا تُؤْذِيهِ قَاتِلُكَ اللَّهُ فَإِنَّمَا هُوَ

دنيا کي تکليف ورکوي نو هغې ته په جنت کي غټو سترگو والا حوره وايي خداي دي تا تباہ
کړي ته خپل خاوند ته تکليف مه ورکوه دی خو

عِنْدَكَ دَخِيلٌ يُوشِكُ أَنْ يُفَارِقَكَ إِلَيْنَا. رواه الترمذي وابن ماجه وقال
الترمذي هذا حديث غريب .

ستا مېلمه دی چي ژر به ستا څخه جلا سي او موږ ته به جنت ته راسي. (ترمذي ابن ماجه) او په ترمذي کي دا حديث غريب شمېرل سوي دی.

تخریج: الترمذي في السنن ۴۷۶۱۳، رقم: ۱۱۷۴، وابن ماجه في السنن ۶۴۹۱۱، رقم: ۲۰۱۴

تشریح: په یو بل روایت کې داسې ویل سوي دي چې (لعن الملائكة لعاصية الزوج) یعنی ملائکې پر هغه ښځو باندي لعنت وایي کوم چې د خپل خاوند نافرمانې کوي، ددغه دواړو روایتونو څخه یوې خواته د خاوند د نافرمانۍ یا هغه ته د تکلیف رسولو سخته بډي ثابتېږي او بلې خوا دا هم واضحه سوه چې په دنیا کې انسان څه کوي هغه د ملاء اعلیٰ یعنی د آسمان د اوسیدونکو په علم کې راځي.

پر خاوند د ښځې حق

﴿۳۱۲۱﴾: وَعَنْ حَكِيمِ بْنِ مُعَاوِيَةَ الْقَشِيرِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ

د حکیم بن معاویه قشیري رضی اللہ عنہ د خپل پلاره څخه نقل کوي چې ما عرض وکړ یا رسول الله! د

مَا حَقُّ زَوْجَةٍ أَحَدِنَا عَلَيْهِ قَالَ أَنْ تُطْعِمَهَا إِذَا طَعِمَتْ وَتَكْسُوَهَا إِذَا اكْتَسَيْتَ

ښځې پر خاوند څه حق دی؟ نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم راته وفرمایل: کله چې ته څه خوړې و هغې ته یې هم ورکوه او چې څه اغوندي نو په هغې یې هم اغونده

وَلَا تَضْرِبُ الْوَجْهَ وَلَا تُقَبِّحُ وَلَا تَهْجُرُ إِلَّا فِي الْبَيْتِ. رواه احمد وابن ماجه

هغه پر مخ مه وهه بدوړد مه ورته وایه او د هغې څخه جلاوالي مه اختیاروه خو په کور کې د ننه (یعني په کور کې د ښځې سره ناخوښي او ناراضگي وي نو د هغې سره په کور کې جلاوالي اختیاروه). (احمد ابوداؤد ابن ماجه)

تخریج: احمد في المسند ۴۴۶۱۴، رقم: ۲۱۴۲، وابن ماجه في السنن ۵۹۳۱۱، رقم: ۱۸۵۰

تشریح: په خاصه توګه پر مخ باندي د نه وهلو حکم ځکه ورکړل سوی دی چې په ټولو اندامو کې مخ افضل دی، ددې څخه دا مفهوم اخیستل کیږي چې د یو معقول وجه له کبله مثلاً د فواحش پر کولو باندي یا د فرضو پر پرېښودو باندي د مخ څخه پرته پر بل ځای باندي وهل خو جائز دي مګر پر مخ باندي وهل په هیڅ صورت کې جائز نه دي.

خاوند خپله ښځه تادیبا وهلاي سي که یا؟

په دې کې شک نه سته چې ښځه او خاوند د انسانیت له نظره د یو مرتبې حامل دي او د اسلام په نظر کې ښځه هم د هغه شرف او مرتبې حامله ده کوم چې سړی یې حامل دی مګر په دې

کي هم څه شک نه سته چي کله يو سړی او يوه ښځه د ازواج په قرابت کي په منسلک کېدو سره د يو بل د ژوند ملګري جوړ سي نو د دغه دواړو په شرعي او معاشرتي حيثيت کي لږ فرق راځي او هغه دا چي خاوند ته په قدرتي توګه سره يو خاص غوره والی ترلاسه کيږي چي د هغه تعلق د انساني شرف او مرتبې په فرق او امتياز سره نه وي بلکه د هغوي د يو بل تر مينځ د غوښتنو او د يو بل د حقوقو د ادا کولو سره وي ، خاوند د خپل دغه خاص غوره والي په وجه ښځه په هغه معاملاتو کي د خپل حکم پابند جوړولو اختيار لري چي د هغه شريعت هغه ته دا حق ورکړی دی يا د هغې تعلق د شرعي فرائضو او واجباتو په ادا کولو کي وي که چيري يوه ښځه په خپلو معاملاتو کي د خپل خاوند د حکم پابندي نه کوي او د خاوند د وينا پر هغې اثر نه کوي يعني د هغه نصيحت او تنبيه نه قبلوي او خاوند ته يقين وسي اوس بېله سختۍ کار نه کيږي نو هغه ته به د ښځي د وهلو اجازه وي مګر په دې باره کي دا خيال ساتل پکار دي چي د ښځي داسي نافرمانی چي پر هغه باندي وهل کېدای سي يوازي په هغه کارو کي معتبر دي چي د هغه شريعت وضاحت کړی دی ، په فتاوی قاضي خان کي ليکلي دي چي خاوند خپل ښځه پر څلورو خبرو باندي وهلاي سي :

۱. د خاوند د خواهش او حکم سرېره زينت او ښکلا نه کوي .
 ۲. خاوند د جماع خواهشمند وي مګر ښځه د يو عذر (لکه حيض او داسي نورو) نه کېدو سرېره انکار وکړي .
 ۳. اسلامي فرضونه مثلاً لمونځ پريږدي ، د جنابت او ناپاکۍ څخه وروسته د ښځي غسل نه کول هم د فرضو د ترک په حکم کي دی ، يعني که چيري ښځه د ناپاکۍ او حيض د غسل څخه انکار کوي نو خاوند هغه وهلاي سي .
 ۴. کله چي ښځه د خپل خاوند د اجازې او خوښۍ څخه پرته د کور څخه ووځي .
- د حديث د آخري جملې مطلب دادی که چيري د ښځي د يو نافرمانۍ يا د هغې پر يو خبره باندي د ناراضګۍ په وجه د هغې څخه په جلا والی اختيارولو کي حکمت وي نو د همېشه لپاره د جلا والي اختيارولو پر ځای دا غوره ده چي پر خپل بستره باندي د هغې څخه جلا والی اختيار کړي يعني د هغې سره پرېوتل پريږدي او د شپې په کور کي ورسره مه اوسه چي هغه ستا داسي کول په خپل حق کي د سزا ګڼلو سره سمه سي ، او د همېشه جلا والي يعني طلاق نوبت رانه سي ، په قرآن کریم کي داسي فرمايل سوي دي :

وَاللَّائِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ.

ژباړه: او کومې ښځې چې داسې وي چې تاسو ته د هغوی د نافرمانۍ احتمال وي نو هغوی ته اول په ژبه سره نصیحت وکړئ او بیا هغوی د پرېوتلو په ځایو کې یوازې پرېږدئ (یعنې د هغوی سره مه بدېږئ) او بیا په اعتدال سره هغوی وهئ.

بدزبانه ښځې ته طلاق ورکړئ

﴿۳۱۲۲﴾: وَعَنْ لَقِيطِ بْنِ صَبْرَةَ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي امْرَأَةً فِي لِسَانِهَا

د لقيط بن صبره رضي الله عنه څخه روايت دی چې ما عرض وکړ يا رسول الله! زما ښځه بد زبانه ده

شَيْءٌ يَغْنِي الْبَذَاءَ قَالَ طَلَّقْهَا قُلْتُ إِنَّ لِي مِنْهَا وَلَدًا وَلَهَا صُحْبَةٌ قَالَ فَمُرْهَا

نبي کریم صلی الله علیه و آله راته وویل: طلاق ورکړه ما عرض وکړ د هغې د نس څخه زما اولاد پیدا سوی دی او پخوانۍ اړیکې ورسره لرم نبي کریم صلی الله علیه و آله راته وویل (نصیحت ورته وکړه)

يَقُولُ عِظْهَا فَإِنْ يَكُ فِيهَا خَيْرٌ فَسَتَقْبَلُ وَلَا تَضْرِبَنَّ ظَعِينَتَكَ ضَرْبَكَ أُمِّيَّتَكَ. رواه ابوداؤد.

که په هغې کې یو څه نیکي هم وي نو ستا نصیحت به قبول کړي او هغه داسې مه ووهه لکه څوک چې خپله مینزه وهي یعنې زیاته یې مه ووهه. (ابوداؤد).

تخریج: ابوداؤد فی السنن ۹۷/۱، رقم: ۱۴۲

تشریح: (يقول عظها) دا الفاظ د راوي چې د هغه په ذریعه دا وضاحت کول مقصد دی چې دغه ارشاد (فمرها) یعنې بیا هغې ته حکم کوه، ددې څخه د رسول الله صلی الله علیه و آله مراد دا وو چې هغې ته نصیحت کوه.

د حدیث په آخري جملې کې دې ته اشاره ده چې مخکې خپل ښځې ته په ژبه سره نصیحت کولو هڅه وکړئ که چیرې په ژبه سره نصیحت اثر نه پرکوي نو بیا یې وهئ، مگر په بې رحمۍ سره یې مه وهئ بلکه په معمولي او لږ ډول یې وهئ.

د ښځو د وهلو څخه منع

﴿۳۱۲۳﴾: وَعَنْ إِيَّاسِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ایاس بن عبدالله رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل :

لَا تَضْرِبُوا إِمَاءَ اللَّهِ فَجَاءَ عُمَرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ

خپلي بيبياني مه وهئ (د دې حکم څخه وروسته) حضرت عمر رضی اللہ عنہ د نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړ (يا رسول الله!)

ذُكِرَ النِّسَاءُ عَلَى أَزْوَاجِهِنَّ فَرَخَّصَ فِي ضَرْبِهِنَّ فَأُطِيفَ بِأَلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى

بنځي په خپلو خاوندانو باندې غالبه سوي دي او جرئت يې زيات سوي دي (په دې اورېدو سره) نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم د بنځو د وهلو اجازت ورکړ. د دې څخه وروسته ډيري بنځي د نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِسَاءً كَثِيرٌ يَشْكُونَ أَزْوَاجَهُنَّ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

بيبيانو ته راټولي سوي او د خپلو خاوندانو شکايتونه يې ورته وکړل (يعني دا چي هغوی وهي اوبد وړد ورته وايي) (د دې شکايت په اورېدو سره) رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل :

وَسَلَّمَ لَقَدْ طَافَ بِأَلِ مُحَمَّدٍ نِسَاءً كَثِيرٌ يَشْكُونَ أَزْوَاجَهُنَّ لَيْسَ أَوْلَئِكَ

بِخِيَارِكُمْ. رواه ابوداؤد وابن ماجه والدارمي .

د محمد صلی اللہ علیہ وسلم بيبيانو ته ډيري بنځي د خپلو خاوندانو څخه په شکايت راغلې دي دغه کسان په تاسو کي ښه نه دي (کوم چي د خپلو بنځو سره د اندازې زياته سختي کوي). (ابوداؤد ابن ماجه دارمي).

تخريج: ابوداؤد في السنن ٦٠٨١٢، رقم: ٢١٤٦، وابن ماجه في السنن ٦٣٨١١، رقم: ١٩٨٥، والدارمي ١٢١٩٨، رقم: ٢٢١٩.

د لغاتو حل: ذُكِرَ: اي اجتران ونشزن وغلبن (غالبې سوي)

تشریح: د حديث د آخري الفاظو مطلب دادی چي کوم خلک خپل بنځي ډيري وهي يا مطلق يې وهي نو په تاسو کي غوره خلک نه دي بلکه غوره خلک هغه دي چي خپل بنځي نه وهي د هغوی پر تکليف ورکولو باندې صبر او تحمل کوي او دومره زياتي يې نه وهي چي د هغوی د شکايت باعث وي د ادب په توگه يې لږ وهي .

په شرح السنه کي ليکلي دي چي ددغه روايت څخه معلومېږي که چيري يو بنځه د خپل

خاوند د نکاح د حقوقو د ادا کولو څخه انکار کوي نو د هغې وهل مباح دي مگر زیات وهل یې ښه نه دي ، په تېرو مخونو کې د حضرت حکیم ابن معاویه رضی الله عنه روایت تېر سوی دی او د هغه په تشریح کې چې کوم آیت کې راغلی دی د هغه څخه دا معلومېږي چې د تادیب لپاره د خپل ښځې د وهلو اجازه ورکړل سوې ده حال دا چې د دغه روایت څخه د هغه منع ثابتېږي یعنې په دواړو کې په ظاهره تضاد او تعارض معلومېږي نو دا تضاد او تعارض د امام شافعي رحمه الله علیه څخه نقل سوي دي چې په دغه تطبیق سره تضاد ختم کیدای سي چې رسول الله صلی الله علیه و آله د دغه آیت د نازلېدو څخه مخکې د ښځو د وهلو څخه منع کړې وي بیا چې کله ښځې پر خاوندانو غالبې سوې او د هغوی جرئت زیات سو نو رسول الله صلی الله علیه و آله د وهلو اجازه ورکړه او د رسول الله صلی الله علیه و آله د حکم په توثیق کې دغه آیت نازل سو مگر د دې څخه وروسته چې د ښځو له خوا دا شکایت وسو چې د هغوی خاوندان هغوی ډېر وهي نو رسول الله صلی الله علیه و آله اعلان وکړ چې که څه هم د ښځو وهل مباح دي مگر د هغو پر بدیو صبر کول او هغوی نه وهل غوره او افضل دي .

د ښځې د خاوند پر خلاف د پارولو منع

﴿۳۱۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ مِنَّا مَنْ خَبَبَ امْرَأَةً عَلَى زَوْجِهَا أَوْ عَبْدًا عَلَى سَيِّدِهِ . رواه ابوداؤد .

د حضرت ابوهريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمایل : هغه سړی زموږ د ډلې څخه نه دی کوم چې و یوې ښځې ته بد چلن ورزده کړي یا یو غلام و خپل مالک ته بې لاري کړي . (ابوداؤد)

تخریج : ابوداؤد فی السنن ۳۶۵۱۲ ، رقم : ۵۱۷۰

د لغاتو حل : خبب : ای خدع و افسد

تشریح : یوه ښځه د هغې د خاوند پر خلاف یا یو غلام او مینزه د هغو د بادار پر خلاف گمراه کول یو ډېر بد کار دی ، د دغه حدیث شریف مطلب دادی چې هغه سړی زموږ د پیروانو څخه نه دی چې دیو ښځې زړه د هغې د خاوند څخه اړوي مثلاً د ښځې په مخکې د هغې د خاوند خرابي بیانوي یا د هغې په مخکې د یو پردي سړي ښه والی بیان کړي یا هغه وهڅوي چې خپل خاوند څخه د زیات مال او سامان غوښتنه وکړي یا د خپل خاوند خدمت او پیروي مه کوه همدارنگه یو غلام او مزدوري وهڅوي چې ته د خپل بادار د لور په پرېښودو سره ولاړه یی د هغه په

خدمت کي کوتاهي وکړه ، همدارنگه د ښځي خلاف خاوند يا مينزه د هغې د مالک خلاف يا مالک د هغه د غلام يا مينزي پر خلاف هڅول هم په دغه حکم کي داخل دي .

د کمال ايمان دليل

﴿۳۱۲۵﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ مِنْ أَكْمَلِ الْمُؤْمِنِينَ إِيْمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا وَالْطَفُفُهُمْ بِأَهْلِهِ. رواه الترمذي

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: کامل مؤمن هغه مسلمان دی چي د هغه اخلاق ښه وي او په خپل اهل و اولاد باندي مهربانه وي . (ترمذي)

تخريج: الترمذي في السنن ۱۰/۵-۱۱، رقم: ۲۶۱۲

تشریح: خوش اخلاقه او پر خپل کورنۍ باندي ډېر مهربان مسلمان ته کامل مؤمن څکه ويل سوي دي چي د ايمان کمال خوش اخلاقي او د مخلوق په خاصه توگه د خپل کورنۍ په حق کي سرتر پايه مهربانه او خوش اخلاقه وي .

﴿۳۱۲۶﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيْمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا وَخِيَارُكُمْ خِيَارُكُمْ لِنِسَائِهِمْ . رواه الترمذي وقال هذا حديث حسن صحيح ورواه ابوداؤد الى قوله خلقا .

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: په مسلمانانو کي کامل مؤمن هغه دی چي د هغه اخلاق ښه وي او په تاسو کي بهتره سړی هغه دی چي د خپلي ښځي سره په ښه چلن مخته کيږي (يعني ښه چلن ورسره کوي) او په ترمذي کي دا حديث صحيح حسن دی او په ابوداؤد کي تر ((خلقا)) پوري روايت سوی دی .

تخريج: ابوداود في السنن ۶۰/۵، رقم: ۴۶۸۲، والترمذي في السنن ۴۶۶۱۳، رقم: ۱۱۶۲

د حضرت عائشې رضي الله عنها سره د رسول الله صلى الله عليه وسلم يوه واقعه

﴿۳۱۲۷﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ غَزْوَةٍ د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم د تبوک د غزا

تَبُوكَ أَوْ حَنِينَ وَفِي سَهْوَتِهَا سِتْرٌ فَهَبَّتْ رِيحٌ فَكَشَفَتْ نَاحِيَةَ السِّتْرِ عَنْ

يا د حنين د غزا څخه راغلی نو په کور کي يې په لويه تاخچه کي يوه لويه پرده وليده

بَنَاتٍ لِعَائِشَةَ لَعِبٍ فَقَالَ مَا هَذَا يَا عَائِشَةُ قَالَتْ بَنَاتِي وَرَأَى بَيْنَهُنَّ فَرَسًا لَهُ

چي د هغې يوه څوکه په هوا سره خلاصه سوه او په هغه کي د بي بي عائشې عليها السلام ناو کياني په نظر راغلی نو رسول الله ﷺ ورڅخه پوښتنه وکړه اې عائشې! دا څه شي دي؟ بي بي عائشې عليها السلام ورته وويل چي دا زما ناو کياني دي په دې ناو کياني کي نبي کریم ﷺ يو آس هم وليدی

جَنَاحَانِ مِنْ رِقَاعٍ فَقَالَ مَا هَذَا الَّذِي أَرَى وَسُطَهُنَّ قَالَتْ فَرَسٌ قَالَ وَمَا

چي هغه د ټوکړدوه وزره درلودل نبي کریم ﷺ ورڅخه پوښتنه وکړه د دې ناو کياني په مينځ کي څه شي دي؟ بي بي عائشې عليها السلام ورته وويل چي دا آس دی نبي کریم ﷺ ورڅخه

الَّذِي عَلَيْهِ قَالَتْ جَنَاحَانِ قَالَ فَرَسٌ لَهُ جَنَاحَانِ قَالَتْ أَمَا سَمِعْتَ أَنَّ

پوښتنه وکړه او دده دا وزر څنگه دی؟ بي بي عائشې عليها السلام ورته وويل ايا تاسو نه دي اورېدلي

لِسُلَيْمَانَ خَيْلًا لَهَا أَجْنَحَةٌ قَالَتْ فَضَحِكَ حَتَّى رَأَيْتُ نَوَاجِذَهُ . رواه ابو داؤد .

چي د حضرت سليمان عليه السلام آس وزرونه درلودل بي بي عائشه رض وايي په دې اورېدوسره رسول الله ﷺ په خدا سو تر دې چي ما د هغوی اخيري غاښونه وليدل . (ابو داؤد) .

تخريج: ابو داود في السنن ۲۲۷/۵، رقم: ۴۹۳۲

تشریح: (تبوک يا حنين) دلته حرف د يا د راوي شک ظاهروي يعني راوي ته په يقين سره معلومه نه ده چي بي بي عائشې رضي الله عنها د تبوک د غزا ذکر کړی وو که د حنين د غزا .

تبوک د يو ځای نوم دی چي د مدينې منورې څخه ۴۶۵ مېله فاصله باندي د دمشق او مدينې په درمياني لاره باندي واقع دی ، په نهم هجري کال کي نبي کریم ﷺ دلته لښکر راوستلی وو مگر دښمن ته د مقابلې همت پاته نه سو ځکه نو جگړه ونه سوه .

حنين د يو شيلې نوم دی چي د مکې مکرمې څخه شمال مشرق ته د طائف پر لار واقع ده ، دغه شيلې ته وادي او طاس هم ويل کيږي، په اتم هجري کال کي د مکې د فتح څخه څو ورځي وروسته مشهوره د حنين غزا دلته سوې ده ، د کوچنيو انجونو په ناو کيو سره د بازی کولو

شرعي حکم او دهغه تفصيل د باب الولي په غسن کي تېر سوی دی .

الفصل الثالث (دریم فصل)

غير الله ته سجده كول جائز نه دي

﴿۲۱۲۸﴾: عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ أَتَيْتُ الْحِيرَةَ فَرَأَيْتُهُمْ يَسْجُدُونَ

د حضرت قيس بن سعيد رضي الله عنه څخه روايت دی چي زه و حيرې (ديو ځاي نوم دی) ته ولاړم ما وليدل چي دهغه ځاي خلکو و خپل مشر ته سجده کوله

لِمَرْزُبَانَ لَهُمْ فَقُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يُسْجَدَ لَهُ فَاتَّيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى

ما په زړه کي وويل رسول الله صلى الله عليه وسلم خود دې زيات مستحق دی چي سجده ورته وسي نوزه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر سوم

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ إِنِّي أَتَيْتُ الْحِيرَةَ فَرَأَيْتُهُمْ يَسْجُدُونَ لِمَرْزُبَانَ لَهُمْ

او ومي ويل : زه حيرې ته تللي وم هلته مي وليدل چي دهغه ځاي خلکو خپل سردار ته سجده کوله

فَأَنْتَ أَحَقُّ أَنْ يُسْجَدَ لَكَ فَقَالَ أَرَأَيْتَ لَوْ مَرَرْتُ بِقَبْرِ نَبِيِّ كَرِيمٍ رَأَيْتَهُ وَفَرَمَايِلَ : كَهْتَه

ترده خوته ډېر زيات حقداره يې چي سجده درته وکړل سي نبي کريم صلى الله عليه وسلم راته وفرمايل : که ته زما و قبر ته ورسي نو ايا ته به زما قبر ته سجده کوي ؟

فَقُلْتُ لَا فَقَالَ فَلَا تَفْعَلُوا لَوْ كُنْتُ أَمْرًا أَحَدًا أَنْ يُسْجَدَ لِأَحَدٍ لَأَمَرْتُ

ما عرض وکړ يا ! نبي کريم صلى الله عليه وسلم راته وفرمايل : داسي مه کوه که ما چاته د سجدې حکم

النِّسَاءَ أَنْ يُسْجُدْنَ لِأَزْوَاجِهِنَّ لِمَا جَعَلَ اللَّهُ لَهُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ حَقٍّ . رواه

ابوداؤد و رواه احمد عن معاذ بن جبل .

ورکولای نو ښځو ته به مي حکم ورکړی وای چي خپلو خاوندانو ته دي سجده کوي ځکه چي الله جل جلاله په ښځو باندې د خاوندانو حق ټاکلي دی . (ابوداؤد او احمد د معاذ بن جبل څخه).

تخریج : سنن ابی داود ۶۰۴۱۲ ، رقم : ۲۱۴۰

تشریح: حضرت قیس ابن سعد رضی اللہ عنہ چي په حیره کي خلک خپل سردار ته پر سجده کولو باندي ولېدل نو د هغه په زړه کي دا خیال پیدا سو چي دا خلک د خپل سردار د عظمت او مرتبې سره سم هغو ته سجده کوي نو په انساني کائناتو کي د رسول الله ﷺ څخه زیات بل څوک د عظمت او مرتبې خاوند کېدای سي نو رسول الله ﷺ ته دي ولي سجده ونه کړل سي ، د هغه دغه خیال د رسول الله ﷺ په خدمت کي د عرض کولو صورت اختیار کړ چي هلته دغه عرض په ډېر نرم انداز کي رد کړل سو او دا واضحه کړل سوه چي د انسان تندي دومره مقدس دی چي هغه یوازي د خپل خالق په مخکي پر سجده کیږي د مخلوق په مخ کي کښته کېدای نه سي که څه هم هغه مخلوق هر څومره د عظمت او فضیلت والا وي ځکه چي الله تعالی فرمایي :

لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ:

ژباړه: مه لمر ته سجده کوئ او مه سپوږمۍ ته سجده کوئ بلکه یوازي الله تعالی ته سجده کوئ چي هغه د هغوی پیدا کونکی دی که چیري تاسو د الله ﷻ عبادت کوئ.

نافرمانه ښځي ته سزا

﴿۳۱۲۹﴾: وَعَنْ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يُسْأَلُ الرَّجُلُ فِيمَا ضَرَبَ امْرَأَتُهُ عَلَيْهِ . رواه ابوداؤد وابن ماجه .

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایي : کوم سړی چي خپله ښځه وهي نو د هغه د وهلو وجه به نه ځيني معلوموي. (ابوداؤد ابن ماجه)

تخریج: سنن ابی داود ۶۰۹۱۲، رقم: ۲۱۴۷، وابن ماجه ۶۳۹۱۱، رقم: ۱۹۸۶

تشریح: د مؤاخذې وړ نه دی: ددې مطلب دادی چي د خپل ښځي په وهلو باندي څه گناه نه لایزمیږي چي د هغه څخه په دنیا او آخرت کي پوښتنه وسي په شرط ددې چي د ښځي وهلو کوم شرطونه دي د هغو خیال وساتل سي او د حد څخه تجاوز ونه کړل سي .
د (عليه) ضمیر ما ته راجع دی او د ما څخه مراد نافرمانی ده کوم چي په دغه آیت کریمه کي مذکور ده (واللاتي تخافون نشوزهن...) نو دغه جمله (پر هغه څه وهئ) یعنی کله چي یو سړی خپل ښځه پر نافرمانی وهي نو هغه گناه کار نه دی .

نبخه دي د خاوند د اجازې پرته نقل روژه نه نيسي

﴿۳۱۳۰﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو سعيد رضي الله عنه څخه روايت دی چي موږ د رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کي ناست وو

وَنَحْنُ عِنْدَهُ فَقَالَتْ زَوْجِي صَفْوَانُ بْنُ الْمُعَطَّلِ يَضْرِبُنِي إِذَا صَلَّيْتُ

يوه نبخه حاضره سوه او عرض يې وکړ زما خاوند صفوان بن معطل کوم وخت چي زه لمونځ

وَيُفْطِرُنِي إِذَا صُمْتُ وَلَا يُصَلِّي الْفَجْرَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ قَالَ وَصَفْوَانُ عِنْدَهُ

کوم ما و هي او کله چي روژه نيسم نو روژه راباندي ماتوی او د سهار لمونځ په داسي وخت کي کوي چي لمر راخيږي د راوي بيان دی دغه وخت صفوان هم د نبي کریم صلي الله عليه وسلم سره موجود وو

قَالَ فَسَأَلَهُ عَمَّا قَالَتْ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَّا قَوْلُهَا يَضْرِبُنِي إِذَا صَلَّيْتُ فَإِنَّهَا

نبي کریم صلي الله عليه وسلم د هغه څخه حقيقي احوال وپوښتي هغه عرض وکړ يا رسول الله! د دې دا ويل

چي کله زه لمونځ کوم نو زه دا وهم وجه يې داده چي

تَقْرَأُ بِسُورَتَيْنِ وَقَدْ نَهَيْتُهَا قَالَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ كَانَتْ سُورَةً

دا په لمانځه کي دوه اوږده سورت وایي او زه يې د دې څخه منعه کوم راوي وایي په دې

اوږدو سره رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل : د سورة

وَاحِدَةٍ لَكَفْتُ النَّاسَ قَالَ وَأَمَّا قَوْلُهَا يُفْطِرُنِي إِذَا صُمْتُ فَإِنَّهَا تَنْطَلِقُ تَصُومُ

فاتحې څخه وروسته يو سورت ويل هم مناسب دی بيا صفوان رضي الله عنه عرض وکړ د دې دا قول چي

روژه نيسي او زه يې ورباندي ماتوم

وَأَنَا رَجُلٌ شَابٌّ فَلَا أَصْبِرُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَصُومُ

وجه يې داده چي کوم وخت نفلي روژې پيل کړی نو مسلسل روژه نيسي او روژه نه پرېږدي او

زه يو ځوان يم صبر نسيم کولای نو نبي کریم صلي الله عليه وسلم ورته وويل : هيڅ يوه نبخه دي روژې نه نيسي

امْرَأَةٌ إِلَّا بِإِذْنِ زَوْجِهَا وَأَمَّا قَوْلُهَا إِنِّي لَا أَصَلِّي حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَإِنَّا أَهْلُ

د خپل خاوند د اجازې څخه ماسپو انقلي د دې څخه وروسته صفوان عليه السلام عرض وکړ او د دې
دا بيان چي زه د لمر ختوپه وخت کي لمونځ کوم د دې وجه داده چي موږ

بَيَّتْ قَدْ عُرِفَ لَنَا ذَاكَ لَا نَكَادُ نَسْتَيْقِظُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ قَالَ فَإِذَا
اسْتَيْقَظْتَ يَا صَفْوَانُ فَصَلِّ . رواه ابوداؤد وابن ماجه

د شپې کار کوو او زموږ د خلکو دا عادت سوی دی چي د لمر ختوپه وخت کي بيدارېږو نبي
کریم عليه السلام و فرمايل کوم وخت چي دي سترگي وغړېږي لمونځ کوه . (ابوداؤد ابن ماجه) .

تخریج: سنن ابی داود ۸۲۷/۲، رقم: ۲۴۵۹، وابن ماجه ۵۶۰/۱، رقم: ۱۷۶۲، باختصار

تشریح: صفوان یو کښت گر سړی وو هغه به د شپې تر ډېره وخته پوري خپل مخکې او باغونه
اوبه کول او بیا به هلته بېده سو او هلته به د خوب څخه راوېښونکی څوک به نه وو ځکه نو د هغه
سترگي به ډېر وخت وروسته ولغړېدلې ، له دې کبله هغه معذور وو نو رسول الله عليه السلام د هغه د
عذر په وجه هغه ته حکم وکړ که ستا سترگي پر وخت ونه لغړېږي نو کله چي بيدار سې اول خپل
لمونځ وکړه او د هغه څخه وروسته په خپل کار کي بوخت سه .

په سخت حکم کي هم د خاوند اطاعت وکړئ

﴿۳۱۱﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ فِي نَفَرٍ مِنْ

د بي بي عائشې عليها السلام څخه روايت دی چي رسول الله عليه السلام د انصارو او مهاجرينو په مينځ کي

الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ فَجَاءَ بَعِيرٌ فَسَجَدَ لَهُ فَقَالَ أَصْحَابُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ

تشریف درلود په دې وخت کي یو اونښ راغی او نبي کریم عليه السلام ته یې سجده وکړه اصحابو
کرامو عرض وکړ یا رسول الله!

تَسْجُدُ لَكَ الْبَهَائِمُ وَالشَّجَرُ فَنَحْنُ أَحَقُّ أَنْ نَسْجُدَ لَكَ فَقَالَ اعْبُدُوا

تاسو ته چارپایان او درختي سجده کوي بیا خو موږ ته اول پکار ده چي تاسو ته سجده وکړو
نبي کریم عليه السلام وویل: د خپل رب عبادت کوئ

رَبِّكُمْ وَأَكْرِمُوا أَخَاكُمْ وَلَوْ كُنْتُ أَمْرًا أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لِأَحَدٍ لَأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ

او د خپل ورور عزت کوی (يعني زما عزت کوی نه سجده کول) که ما چاته د سجدې کولو حکم ورکولای نو ښځې ته به مې حکم کړی وای چي

أَنْ تَسْجُدَ لِرَوْجِهَا وَلَوْ أَمَرَهَا أَنْ تَنْقُلَ مِنْ جَبَلٍ أَصْفَرَ إِلَى جَبَلٍ أَسْوَدَ وَمِنْ

خپلو خاوندانو ته سجده کوی (نه بزرگ یا پیر ته) او خاوند چي ښځې ته دا حکم ورکړی چي د هغه ژر غره څخه ډبري

جَبَلٍ أَسْوَدٍ إِلَى جَبَلٍ أَبْيَضٍ كَانَ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تَفْعَلَهُ. رواه احمد.

هغه بل تور غره وړی او د هغه ځایه څخه یې بیا و هغه بل سپین غره ته یوسي نو ښځې ته همداسي کول پکار ده. (احمد).

تخریج: الامام احمد في المسند ۷۶۱۶

تشریح: د خپل رب عبادت کوی: ددې مطلب دادی چي سجده په اصل کي عبادت دی او د عبادت وړ یوازي الله تعالی دی، د الله تعالی څخه علاوه هیڅوک که څه هم هغه ښي وي د چا معبود نه سي جوړېدای تاسو ما په خپل مسجود جوړولو سره ما د خدای ﷻ په خدایي کي ګډول غواړئ حالنکه خدای ﷻ زه په ښي جوړولو سره ستاسو لپاره له دې کبله نه یم رالیرلی چي زه پر تاسو باندي د خپل عبادت په کولو سره تاسو په شرک کي اخته کړم بلکه زه خودغه دنیا ته ددې لپاره راغلی یم چي تاسو د شرک د تیارو څخه په را ایستلو سره د الله ﷻ د بندګۍ پر لاره روان کړم او تاسو ته دا ښوونه وکړم چي ستاسو دغه مقدس تندي یوازي د الله ﷻ په مخکي کښته سئ، رسول الله ﷺ ددغه ارشاد په ذریعه د قرآن کریم دغه آیت کریمه ته اشاره کړې ده:

مَا كَانَ لَشَيْءٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنَّبُوءَةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّائِيِّنَ .

ژباړه: هیچا ته مناسب نه دي چي الله ﷻ هغه ته کتاب، د دین فهم او نبوت ورکړي او هغه دي خلکو ته ووايي چي الله پرېږدئ او زما بندګان جوړ سئ بلکه (هغه باید داسي ووايي چي اې خلکو!) تاسو الله والا جوړ سئ.

او کوم چي د اوبن رسول الله ﷺ ته د سجدې کولو سوال دی نو په دې کي څه تردد نه سته ځکه چي د اوبن سجده کول د عادت او قانون خلاف دیو عجیبه خبري په توګه وو چي اوبن ته د

الله تعالیٰ له خوا د مسخر کېدو په سبب واقع سوی وو او ظاهره ده چي د الله تعالیٰ په حکم او فعل کي د رسول الله ﷺ هېڅ دخل نه وو او بیا دا چي اوبن معذور محض وو ځکه څرنگه چي الله تعالیٰ ملائکو ته دا حکم کړی وو چي هغوی حضرت آدم ﷺ ته سجده وکړي او ملائکو حضرت آدم ﷺ ته سجده کول په دې وجه د اشکال محل نه سي کیدای چي هغوی د الله تعالیٰ د حکم پر ځای راوړلو باندي مجبور دي همدارنگه اوبن ته هم د الله تعالیٰ له خوا دا حکم ورکړل سو چي هغه رسول الله ﷺ ته سجده وکړي او هغه د دغه حکم پر منلو باندي مجبور وو .

او د خپل ورور يعني زما تعظیم کوی : د دې مطلب دادی چي زما د ذات او زما د منصب ستاسو د عقیدې او میني دومره تقاضا باید وي چي تاسو په خپل زړه کي زما مینه ولری او په ظاهر او باطن کي زما پیروي وکړی .

د غرونو د رنگونو مقصد د هغه غرونو د درمیاني فاصلې زیات ليري والي بیانول دي ځکه چي داسي غرونه یو بل ته نژدې نه وي ، نو د دغه جملې مطلب دا سو که چيري دوه غرونه د یو بل څخه ليري واقع وي او خاوند خپل ښځي ته حکم ورکړي چي د یوه غره ډبري پورته کړي او دوهم غره ته یې یوسي نو ښځي ته د دغه سخت حکم پوره کول هم پکار دي ، خلاصه دا که چيري خاوند ښځي ته د دومره سخت کار حکم ورکړي نو ښځه باید چي د هغه حکم پر ځای کړي .

د کومي ښځي خاوند چي ناراض وي د هغې لمونځ په پوره توګه نه قبليري

﴿۳۱۳۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَةٌ لَا تُقْبَلُ

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : د درو کسانو لمونځ نه صحیح

لَهُمْ صَلَاةٌ وَلَا تَصْعَدُ لَهُمْ حَسَنَةُ الْعَبْدُ الْآبِقُ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى مَوْلَاهُ فَيَضَعُ

کيږي او نه د هغو څه نیګي د اسمان پر لور ځي (۱) - یو تنستبدلي غلام چي ترڅو هغه بیرته راسي او خپل ځان و خپل خاوند ته حواله نه کړي

يَدُهُ فِي أَيْدِيهِمْ وَالْمَرْأَةُ السَّاحِطَةُ عَلَيْهَا زَوْجُهَا وَالسَّكَرَانُ حَتَّى يَصْحُو . رواه

البيهقي في شعب الإيمان .

(۲) - هغه ښځه ده چي خپل خاوند ځيني ناراضه وي . (۳) - هغه نشه کونکي چي ترڅو پوري

په هوش کي نه وي راغلی . (بيهقي په شعب الايمان کي) .

تخريج: البیهقي في شعب الايمان ۶/۴۱۷، رقم: ۸۷۲۷

تشریح: (مالکانو) دلته د جمع په صیغه کي مالک او د هغه اولاد ته اشاره ده چي غلام ته یوازي د خپل مالک نه بلکه د هغه د اولاد وفاداري کول هم ضروري دي .

په یو بل روایت کي د زوجها لفظ څخه وروسته حتی یرضاعنها الفاظ هم نقل سوي دي یعني د کومي ښځي خاوند چي د هغې څخه ناراضه وي د هغې لمونځ تر هغه وخته پوري په پوره توګه نه قبلېږي او د هغې هیڅ یو نیکي پورته نه ځي تر څو چي د هغې خاوند هغې څخه خوشحاله نه سي ، په دغه روایت کي دا الفاظ ځکه نقل نه سول چي دا مفهوم خپله واضح دی او مراد دادی چي یا خود هغې خاوند د هغې څخه راضي سي او یا هغې ته طلاق ورکړي .

د غوره ښځي پیژندنه

﴿۳۱۳۳﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روایت دی چي د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وسوه چي کومه

النِّسَاءِ خَيْرٌ قَالَ الَّتِي تَسْرُهُ إِذَا نَظَرَ وَتُطِيعُهُ إِذَا أَمَرَ وَلَا تُخَالِفُهُ فِي نَفْسِهَا

وَلَا مَالِهَا بِمَا يَكْرَهُ . رواه النسائي و البیهقي في شعب الايمان .

ښځه بهترینه ده نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل : هغه ښځه چي کوم وخت د هغې خاوند و هغې ته وګوري نو هغه یې خوشحاله کړي او کله چي خاوند ورته څه حکم وکړي نو د هغه اطاعت وکړي او په خپل ځان او د خاوند په مال کي داسي کارونه کړي چي په هغه باندي خاوند خفه کېږي . (نسائي بیهقي) .

تخريج: سنن النسائي ۶/۶۸، رقم: ۳۲۳۱، البیهقي في شعب الايمان ۶/۴۱۹، رقم: ۸۷۳۷ .

تشریح: په دغه روایت کي د یو ښه ښځي پیژندل دا ښوول سوي دي چي کله د هغې خاوند هغې ته وګوري یعني د هغې خوش اخلاقي او خوش طبعي وويني نو هغه خوشحاله سي او که چيري هغه ښځه په صورت او سیرت دواړو کي ښه وي نو بیا نور علی نور دی ، او د ښځي یوه پیژندنه دا هم ښودل سوې ده چي هغه په خپل ذات او خپل مال کي داسي خبره نه کوي چي د هغې د خاوند په نظر کي ناخوښه وي .

دلته د خپل مال څخه د بنځي مال هم مراد کيدای سي يعنې د کوم مال چي په حقيقت کي هغه خپله مالکه وي نو هغه مال هم د خاوند د خوښي خلاف نه مصرف کوي او ددې څخه هغه مال هم مراد کيدای سي چي خپله د هغې ملکيت نه وي بلکه په حقيقت کي د هغې خاوند د هغه مالک وي البته د بنځي په واک او تصرف کي وي نو په دغه صورت کي هم دا مطلب دی چي د هغې خاوند هغې ته مال او سامان ورکړي نو هغه د ځان سره په امانت ساتي په هغه کي خيانت نه کوي او نه د خاوند خوښي خلاف هغه مصرف کوي .

﴿۳۱۳۴﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَرْبَعٌ مَنْ أُعْطِيَهُنَّ،

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څلور شيان داسي دي چي چاته ورکړل سي نو

فَقَدْ أُعْطِيَ خَيْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ: قَلْبٌ شَاكِرٌ، وَلِسَانٌ ذَاكِرٌ، وَبَدَنٌ عَلَى الْبَلَاءِ صَابِرٌ، وَزَوْجَةٌ لَا تَبْغِيهِ خَوْنًا فِي نَفْسِهَا وَلَا مَالًا. رواه البيهقي في شعب الایمان

د دنيا او آخرت ښېگټه ورکړل سوه، شکر کوونکی زړه، ذکر کوونکې ژبه، پر ستونزو صبر کوونکی بدن او داسي ښځه چي سرکښي نه کوي، نه په خپل ځان کي او نه دده په مال کي. بیهقي په شعب الایمان.

تخریج: البيهقي في شعب الایمان ۱۰۴\۴، رقم: ۴۴۲۹.

=====

بَابُ الْخُلْعِ وَالطَّلَاقِ (د خلعي او طلاق بیان)

د خلع مطلب: خُلْع د خاء په پېښ سره او د خاء په زور سره اسم دی، د خلع لغوي معنی دیو شي کښل دي او په عامه توگه سره دا لفظ د بدن څخه اغوستی شی مثلاً جامې، څپلی او داسي نورو د کښلو په معنی کي استعمالیږي مگر د شریعت په اصطلاح کي ددغه لفظ معنی داده چي د نکاح د ملکیت د مال په عوض کي د خلع په لفظ سره زائل کول، یا د نکاح د ملکیت ختمولو لپاره د خلع په لفظ سره د خپل بنځي څخه مال اخیستل، ددغه شرعي اصطلاح وضاحت دادی که چیري په بنځه او خاوند کي اختلاف راسي او په دواړو کي هیڅ ډول روغه نه سي

کیدای او سری طلاق هم نه ورکوي نو بنځي ته جائز دي چي د څه مال په ورکولو سره يا د خپل مهر په ورکولو سره خلاصون ترلاسه کړي، مثلاً خپل سړي ته ووايي چي دومره روپۍ واخله او خلع وکړه يعني ما پرېږده، يا داسي ووايي چي کوم مهر ستا پر ذمه دی د هغه په عوض کي ما پرېږده، ددې په جواب کي سړي ووايي چي ما پرې بنودلې نو په دې سره پر بنځه باندي يو طلاق بائن واقع کيږي او په دواړو کي به جلاوالی وسي.

مظهر رحمۃ الله عليه وایي چي په دې باره کي د علماؤ اختلافي قولونه دي که چيري يو سړي بنځي ته ووايي چي ما د دومره مال په عوض کي ستا سره خلع وکړه او بنځه ووايي چي ما قبوله کړه او بيا په بنځه او خاوند کي جلاوالی واقع سي نو آیا دا طلاق دی که فسخ دی؟ د امام ابو حنیفه او امام مالک رحمۃ الله عليهما مذهب دادي چي دا طلاق بائن دی، او د امام شافعي رحمۃ الله عليه صحیح قول هم دادي مگر د امام محمد رحمۃ الله عليه مذهب دادي چي دا فسخ دی او د امام شافعي رحمۃ الله عليه يو قول دا هم دی.

که چيري د بنځي او خاوند په مینځ کي د اختلاف په وجه د خاوند زیاتي او سرکښي وي او خاوند د دغه زیاتي او سرکښۍ په وجه د بنځي څخه خلع غواړي نو په دغه صورت کي د خاوند لپاره دا مکروه دي چي هغه د خلع د معاوضې په توگه یو شی واخلي او که چيري د بنځي او خاوند د اختلاف بنیاد د بنځي نافرمانی او سرکښي وي يعني د بنځي د نافرمانۍ او بد اخلاقی په وجه د خلع نوبت راغلی وي نو په دغه صورت کي د خاوند لپاره دا مکروه دی چي د هغې څخه د خلع په عوض کي دومره روپۍ واخلي کوم چي هغه د بنځي په مهر کي ورکړي وي او تر هغه هم زیات وي.

د طلاق معنی : د طلاق لغوي معنی خلاصول او پرېښودل دي، مگر د شریعت په اصطلاح کي د بنځي په نکاح سره عائد کېدونکو پابندیو څخه ازادولو ته طلاق ویل کيږي، د طلاق ډولونه او احکام به مخته راسي انشاء الله.

الفصل الأول (لومړی فصل)

د ناخوښه خاوند څخه طلاق تر لاسه کیدای سي

﴿۳۱۳۵﴾: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ امْرَأَةً ثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ أَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چي د ثابت بن قیس رضی الله عنه بنځه د رسول الله صلی الله علیه و آله په

وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ مَا أُعْتِبَ عَلَيْهِ فِي خُلُقٍ وَلَا دِينٍ

خدمت کي حاضره سوه او عرض يې وکړ: يا رسول الله! د ثابت بن قيس رضي الله عنه ماته غصه نه راځي او نه د هغه په اخلاقو او دين کي ماته څه عيب په نظر راځي

وَلَكِنِّي أَكْرَهُ الْكُفْرَ فِي الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَتُرَدِّينَ عَلَيْهِ حَدِيثَهُ

مگر زه د هغه په نعمتو کي ناشکري نه خوښوم (يعني زما ورسره محبت نسته) په دې پوښتني نبي کریم صلی الله علیه و آله ورته وفرمايل: ايا ته هغه باغ چي هغه يې په مهر کي درکړی دی ورکولای سی؟

قَالَتْ نَعَمْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَقْبَلُ الْحَدِيثَ وَطَلَّقَهَا تَطْلِيقَةً. رواه البخاري

هغې ورته وويل: هو! نبي کریم صلی الله علیه و آله ثابت را وغوښت او ورته يې وفرمايل: ته خپل باغ د هغې څخه بيرته واخله او هغې ته يو طلاق ورکړه. (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۹۵/۹، رقم: ۵۲۷۳.

تشریح: د ثابت ابن قيس رضي الله عنه د ښځي مطلب دا وو چي زه د خپل خاوند څخه جلاوالی له دې کبله نه غواړم چي هغه بد اخلاقه دی يا د هغه عادتونه زما خوښ نه دي يا دا چي د هغه په دين کي تاوان دی بلکه له دې کبله چي زما د هغه سره مينه نه سته او هغه په طبعي توگه زما خوښ نه دی مگر په هر حال هغه زما خاوند دی او زما سره دا بېرته ده چي زما له خوا داسي يو حرکت ونه سي چي د اسلامي حکم خلاف وي د مثال په توگه زما څخه نافرمانی ونه سي يا د هغه د خوښي خلاف يو کار را څخه ونه سي نو په دغه صورت کي به د نعمت کفران يا گناه وي چي زه يې نه خوښوم ځکه زه د هغه څخه جلاوالی اختياروم،

ويل کيږي چي ثابت ابن قيس رضي الله عنه ډېر بد صورته او لنډی وو، او د هغه ښځه چي حبيبه يا جميله نومېدل ډېره ښائسته وه ځکه د دواړو جوړه ډېره نابرابره وه او د هغه ښځي هغه نه خوښوی نو رسول الله صلی الله علیه و آله د هغوی د خوښي سره سم حضرت ثابت رضي الله عنه ته دا حکم ورکړ چي هغه خپل ښځي ته يو طلاق ورکړي، ددې څخه معلومه سوه چي د طلاق ورکونکي په حق کي دا غوره او افضل دي چي هغه يو طلاق ورکړي که چيري رجوع کول وي نور رجوع به وکړي او ددې څخه دا خبره هم ثابته سوه چي خلع طلاق دی او فسخ نه دی، د هدايه صاحب په دې باره کي د رسول الله صلی الله علیه و آله څخه يو حديث هم نقل کړی دی چي (الخلع تطليقة بائنة) يعني خلع طلاق بائن دی.

په حیض کې د طلاق څخه منع

﴿۳۱۶﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَةً وَهِيَ حَائِضٌ فَذَكَرَ عُمَرُ

د حضرت عبد الله بن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې هغه خپلې ښځې ته د حیض په حالت کې طلاق ورکړ حضرت عمر رضی اللہ عنہ د دې ذکر

لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَتَغَيَّظَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ لِيُرَاجِعَهَا ثُمَّ يُسْكِنُهَا

نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته وکړ نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم په دې واقعې باندې ډیر خفه سو او ویې فرمایل: عبد الله دي خپله ښځه بیرته واخلي او هغه ته پکار دي چې خپله ښځه د خپل ځان سره وساتي

حَتَّى تَطْهَرَ ثُمَّ تَحِيضَ فَتَطْهَرَ فَإِنْ بَدَأَ لَهُ أَنْ يُطَلِّقَهَا فَلْيُطَلِّقْهَا طَاهِرًا قَبْلَ

تر دې پورې چې هغه پاکه سي د دې څخه وروسته که طلاق ضروري وي نو د پاکۍ په حالت کې دي طلاق ورکړي او په دې دوران کې دي

أَنْ يَمْسَهَا فِتْلَكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ تَطْلُقَ لَهَا النِّسَاءُ وَفِي

لاس نه وزوړي او دا هغه عدت دی چې خداي جل جلاله د هغه حکم په قران کریم کې فرمایلی دی چې په دې کې دي طلاق ورکړل سي.

رواية مُرَّةٌ فَلْيُرَاجِعَهَا ثُمَّ لِيُطَلِّقْهَا طَاهِرًا أَوْ حَامِلًا. متفق عليه.

او په دویم روایت کې دا الفاظ دي چې نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم و حضرت عمر رضی اللہ عنہ ته وفرمایل: عبد الله ته امر ورکړه چې بیرته رجوع وکړي او بیا چې هغه پاکه سي یا د حمل په حالت کې دي طلاق ورکړي. (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۶۵۳/۸، رقم: ۴۹۰۸، ومسلم ۱۰۹۳/۲، رقم: ۱۴۷۱/۱

تشریح: (فتغیظ فيه) یعنی رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د دغه واقعې څخه ډېر په غصه سو، دا د دې خبرې دلیل دی چې د حیض په حالت کې طلاق ورکول حرام دي که چیرې دا حرام نه وای نو رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به نه په غصه کېدی او د حیض په حالت کې طلاق ورکول ځکه حرام دي چې کیدای سي طلاق ورکونکي د حیض په حالت کې محض د کراهت په وجه طلاق ورکړي وي او هغه مصلحت

د هغه د طلاق ورکولو وجه نه وي چي د هغه په وجه طلاق ورکول حرام دي ، مگر که چيري يو شوک د حيض په حالت کي طلاق ورکړي نو طلاق به واقع سي ، همدا وجه ده چي رسول الله ﷺ عبدالله ته د رجوع کولو حکم ورکړ او دا بالکل ظاهره خبره ده چي رجوع کول د طلاق وروسته وي . دلته يو سوال پيدا کيږي چي په ذکر سوي صورت کي دوهم طهر (يعني د دوهم حيض څخه وروسته د پاکۍ حالت) پوري د طلاق په مؤخذ کولو کي څه حکمت دی ؟ صحيح خبره داده که چيري حکم دا وي چي په کوم حيض کي طلاق ورکړل سوی دی او بيا رجوع سوې ده نو د هغه حيض د تېريدو څخه وروسته د پاکۍ په حالت کي دي طلاق ورکړل سي مگر ددې برعکس تر دوهم طهر پوري مؤخذ کړل سو په دې باره کي علماء وايي چي ددې څو وجي دي اول خو دا چي رجوع کول يوازي د طلاق په غرض سره نه وي نو طلاق ورکول تريو داسي وخت پوري زنډول پکار دي چي په هغه کي يوې خواته طلاق ورکول حلال او بلي خواته د طلاق پر فيصله د فکر کولو موقع هم ورکړل سي او کيدای سي يو داسي حل پيدا سي چي د طلاق ورکولو بالکل نوبت رانه سي او ظاهره ده چي ددغه دواړو حکمتونو رعايت په دوهم طهر کي کيدای سي . دوهم دا چي تر دومره وخت پوري د طلاق ورکول زنډول په اصل کي د طلاق ورکونکي ددغه بد کار (يعني د حيض په حالت کي د طلاق ورکولو) سزاده .

درېم دا چي د کوم حيض په حالت کي طلاق ورکړل سوی دی هغه او د هغه څخه وروسته طهر دواړه د يو شي په حکم کي دي که چيري په اول طهر کي ورکړل سوی وي نو د حيض په حالت کي ورکړه ده مگر دا خبره دي په فکر کي وي چي ددغه درو وجهو څخه دا خبره راسخ کيږي چي تر دوهم طهر پوري طلاق څخه منع کېدل واجب نه دي بلکه غوره دي .

د طلاق ډولونه : په دې خبره پوه سئ چي د وخت او محل په اعتبار د نفس طلاق درې ډولونه دي : ۱: احسن ، ۲: حسن ، او حسن ته سني هم وايي ، ۳: بدعي .

د طلاق احسن صورت دادی چي طلاق هم په داسي طهر (يعني د پاکۍ په حالت) کي ورکړل سي چي په هغه کي يې جماع نه وي کړې او بيا هغه په هغه حالت پريږدي (يعني بيا هغې ته طلاق ور نه کړي او نه د هغې سره جماع وکړي تر دې چي د هغې عده پوره سي ، د طلاق دغه اول ډول تر ټولو غوره دی .

د طلاق حسن صورت دادی چي يو طلاق رجعي په داسي طهر کي ورکړل سي چي په هغه کي جماع نه وي سوې په شرط ددې چي بنځه مدخول بها وي او که چيري بنځه مدخول بها نه وي نو د هغې لپاره يو طلاق حسن دی او هغې ته د حيض په حالت کي هم طلاق ورکول کېدای

سي، او د آئسه، صغيره او حامله ښځو لپاره طلاق حسن دادی چي هغوی (تر درو میاشتو پوري) په هره میاشت کي یو طلاق ورکړل سي او دغه ښځو ته د جماع څخه وروسته هم طلاق ورکول جائز دي، د طلاق دغه دوهم ډول هم غوره دی.

د طلاق بدعي صورت دادی چي مدخول بها ښځي ته په یوه طهر کي په یو وار درې طلاق ورکړي یا داسي دوه طلاقه ورکړي چي په هغه کي د رجعت امکان نه وي یا هغې ته په هغه طهر کي طلاق ورکړي په کوم کي چي جماع کړې وي همدارنگه که چيري یو سړی د حیض په حالت کي طلاق ورکړي نو دا حکم د طلاق بدعي په حکم کي دی او که چيري هغه ښځه چي هغې ته د حیض په حالت کي طلاق ورکړل سوی دی مدخول بها وي نو د صحیح روایت سره سم هغې ته رجوع کول واجب دي مگر ځيني علماء رجوع کولو ته مستحب وایي بیا که چيري هغه پاکه سي او د هغه څخه وروسته دوهم حیض ورته راسي او بیا د هغه څخه هم پاکه سي نو طلاق ورکول که چيري ضروري وي نو هغې ته په دوهم طهر کي دي طلاق ورکړل سي، د طلاق دغه درې سره ډولونه د شریعت په نظر کي ناخوښه دي که څه هم طلاق واقع کیږي مگر طلاق ورکونکی به گناه کار وي.

د واقع کېدو په اعتبار د طلاق دوه ډولونه دي ۱: رجعي، ۲: بائن، د طلاق رجعي صورت دادی چي طلاق ورکونکی یو واریا دوه واره په واضح الفاظو کي داسي ووايي چي (انت طالق یا طلقتک) یا داسي ووايي چي ته دي طلاقه یې یا ما تا ته طلاق درکړی، همدارنگه د طلاق په ورکولو سره طلاق ورکونکی د عدې په ورځو کي بېله نکاح رجوع کولای سي يعني که چيري هغه داسي ووايي چي ما تا ته رجوع وکړه یا هغې ته لاس وروړي یا مس یې کړي یا د هغې سره جماع وکړي نو په دې سره رجوع کیږي او دنوي نکاح ضرورت نه سته، د طلاق بائن صورت دادی چي د طلاق په واضح الفاظو پرځای په داسي الفاظو طلاق ورکړل سي کوم چي صراحتاً د طلاق لپاره نه استعمالیږي مگر کنایه هغه د طلاق مفهوم ادا کوي، پرته ددغه درو الفاظو د کنایه څخه کوم چي فقهاؤ د طلاق لپاره گړځولي دي، د طلاق بائن حکم دادی چي ښځه د نکاح څخه ووځي نو د نکاح د نوي کولو څخه پرته هغه ښځه خپل بي بي گړځول حرام دي.

د حکم او نتیجې په اعتبار هم د طلاق دوه ډولونه دي ۱: مغلظه، ۲: مخففه، د طلاق مغلظه صورت دادی چي په یو وار درې طلاق ورکړل سي مثلاً داسي ووايي چي ما درې طلاقه درکړل یا جلا جلا درې طلاقه ورکړل سي مثلاً داسي ووايي چي ما طلاقه کړې، ما طلاقه کړې، ما طلاقه کړې، ددغه طلاق څخه وروسته طلاق ورکونکی هغه ښځه دوهم وار په خپل نکاح کي

بېله حلاله نه سي راوستلای ، د حلاله صورت دادی چي هغه ښځه د عدې تېرولو څخه وروسته د يو بل سړي سره نکاح وکړي او هغه دوهم سړی د هغې سره په جماع کولو هغې ته طلاق ورکړي او بيا چي د هغې عده پوره سي نو مخکنی خاوند دهغې سره نکاح وکړي .

د طلاق مخففه صورت دادی چي په يو واري يا جلا جلا دوه طلاقه ورکړي يا يو طلاق ورکړي ، بيا که چيري دغه دواړه طلاقه يا يو طلاق په واضح الفاظو سره وي نو په عده کي دننه رجوع کولای سي او د نکاح نوي کولو ضرورت نه سته او که چيري الفاظ په کنايه سره وي نو د نکاح د نوي کولو څخه وروسته هغه خپل ښځه جوړولای سي د حلاله ضرورت نه سته .

د کومو خلکو ورکړی طلاق واقع کيږي او د کومو خلکو نه واقع کيږي

د هر عاقل او بالغ سړی ورکړی طلاق واقع کيږي که هغه ازاد وي يا غلام وي او که هغه په خپل خوښه سره طلاق ورکړی وي او که د چا په زور سره يا د نشې په حالت کي يې ورکړی وي . همدارنگه که چيري عاقل او بالغ سړی گونگی وي او هغه د اشارې په ذريعه طلاق ورکړي نو د هغه طلاق هم واقع کيږي او د هلک او ليوني ورکړی طلاق نه واقع کيږي همدارنگه که چيري بېده سړی طلاق ورکړی او د کښېنستو څخه وروسته ووايي چي ما تا ته په خوب کي طلاق درکړی دی نو د هغه طلاق هم نه واقع کيږي که چيري يو مالک د خپل غلام ښځي ته طلاق ورکړي نو د هغه طلاق هم نه واقع کيږي .

په طلاق کي اصل اعتبار د ښځي دی ، د ازادي ښځي لپاره درې طلاقه دي که چيري هغه د يو غلام په نکاح کي وي ، همدارنگه د مينزي لپاره دوه طلاقه وي که چيري هغه د يو ازاد سړي په نکاح کي وي .

د اختيار مسئله

﴿۲۱۳﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ خَيْرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأُخْتَرْنَا

اللَّهُ وَرَسُولُهُ فَلَمْ يَعْذْ ذَلِكَ عَلَيْنَا شَيْئًا . متفق عليه .

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله موږ ته د دنيا او اخرت اختيار را کړ او په دې اختيار را کولو کي په موږ کي هيڅ شی واقع نه سو (يعني هيڅ ډول طلاق واقع نه سو) او د دې صورت دادی چي که څوک و خپلي ښځي ته ووايي چي تا ته اختيار دی ما قبلوی يا د خپل نفس اختيار لری نو په دې سره ښځه نه طلاقيږي . (بخاري او مسلم) .

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۶۷/۹، رقم: ۵۲۶۲، ومسلم ۱۱۰۳/۲، رقم: ۲۴-۱۴۷۷

تشریح: ددغه حدیث شریف څخه معلومه سوه که چیري یو څوک خپل ښځي ته ووايي چي خپل ځان اختیار کړه یا ما اختیار کړه او بیا ښځه خاوند اختیار کړي نو په دغه صورت کي طلاق نه واقع کیږي، د امام ابوحنیفه او امام شافعي رحمه الله علیهما دا مذهب دی مگر که چیري ښځه خپل ځان اختیار کړي نو په دغه صورت کي د امام شافعي او امام احمد رحمه الله علیهما په نزد طلاق رجعي او د امام ابوحنیفه رحمه الله علیه په نزد طلاق بائن او د امام مالک رحمه الله علیه په نزد درې طلاقه واقع کیږي.

نقل سوي دي چي په صحابه کرامو کي امیر المؤمنین حضرت علي رضي الله عنه ددې قائل وو چي ښځي ته د خاوند په محض اختیار ورکولو سره طلاق رجعي واقع کیږي که څه هم هغه خپل خاوند اختیار کړي.

حضرت زید ابن ثابت رضي الله عنه ددې قائل وو چي طلاق بائن واقع کیږي، بي بي عائشې رضي الله عنها ددغه دواړو قولونو په رد کي ددغه حدیث په بیانولو سره دا واضحه کړې ده چي خاوند په محض اختیار ورکولو سره هیڅ طلاق نه واقع کیږي.

یو شی پر ځان باندي حرامولو سره کفار ه لازمیري

﴿۳۱۳۸﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ فِي الْحَرَامِ يُكْفَرُ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ { متفق عليه.

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی چي کوم سړی په ځان باندي یو شی حرام کړی نو پر هغه باندي کفار ه ده او ستاسو لپاره د رسول الله ﷺ پیروي کول څومره ښه ده. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۶۵۶/۸، رقم: ۴۹۱۱، ومسلم ۱۱۰۰/۲، رقم: ۱۴۷۳/۱۸

د لغاتو حل: في الحرام: ای في التحريم.

تشریح: مطلب دادی که چیري یو سړی پر ځان باندي یو شی حرام کړي که هغه شی دده خپل یا د بل چا شی وي نو پر هغه د قسم کفار ه لازمیري او هغه شی نه حرامیږي، ابن عباس رضي الله عنه ددې قائل وو او د حنفیه حضراتو مذهب هم دادی که چیري یو سړی یو شی پر ځان حرام کړي که څه هم هغه شی په خپله حرام وي یا د بل چا په ملکیت کي وي مثلاً داسي ووايي چي پر ما شراب حرام دي یا د فلاني مور پر ما حرامه ده نو دا د قسم په توګه دی په شرط ددې که چیري هغه دیو

حرام شي په باره کي دا ويلي وي چي دا شی پر ما حرام دی او هغه و خوري يا يې استعمال کړي نو هغه حانث يعني قسم ماتونکی سو او پر هغه باندي هغه کفار ه لازمېږي کوم چي پر قسم ماتونکي باندي لازمېږي مگر که چيري هغه شی صدقه کړي يا يې يو چا ته هبه کړي نو بيا نه حانث کيږي او پر هغه هيڅ کفار ه نه لازمېږي .

حضرت ابن عباس رضي الله عنه د خپل خبري په تائيد کي دغه آيت کریمه (لقد کان لکم ...) ووايه او دې ته يې اشاره وکړه چي کله رسول الله ﷺ پر ځان باندي غسل حرام کړل نو ددغه آيت کریمه (يا ايها النبي لم تحرم ما احل الله لک) په ذريعه رسول الله ﷺ ته د کفارې ورکولو حکم ورکړل سو (چي تفصيلي ذکر به يې مخته راسي) نو پر تاسو د رسول الله ﷺ پيروي لازمه ده که تاسو يو شی پر ځان حرام کړی او بيا د هغه شي په استعمالولو سره حانث سئ نو کفار ه ادا کړئ .

که يو څوک داسي ووايي چي ټول حلال شيان پر ما حرام دي نو د داسي قول په باره کي فتوا داده چي په داسي ويلو سره د هغه پر بنځي باندي طلاق واقع کيږي که څه هم هغه د طلاق نيت نه وي کړی او که چيري خپل بنځي ته داسي ووايي چي ته پر ما حرامه يې نو دا به ايلاء سي په شرط ددې چي هغه په حقيقت کي د حرام کولو نيت کړی وي يا يو نيت يې نه وي کړی او که چيري هغه ددغه ويلو په وخت کي چي ته پر ما حرامه يې د درواغو نيت کړی وي نو دا ويل به لغو وي يعني په دغه ويلو سره به عند الله هيڅ نه کيږي مگر دا معامله که حاکم ته ورسېږي نو حاکم به د ايلاء حکم جاري کوي او که چيري ددغه ويلو پر وخت هغه د طلاق نيت کړی وي نو طلاق بائن واقع کيږي او که چيري د درو طلاقو نيت يې کړی وي نو درې طلاقه واقع کيږي او فتوا پر دې ده، که چيري د طلاق نيت يې نه وي کړی نو بيا هم طلاق بائن واقع کيږي .

﴿۳۱۳۹﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَمُكُّهُ عِنْدَ زَيْنَبَ

د عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به بي بي زينب بن حنظل (خپله بي بي) ته ور تللی

بُنْتُ جَحْشٍ وَشَرَبَ عِنْدَهَا عَسَلًا فَتَوَاصَيْتُ أَنَا وَحَفْصَةُ أَنَّ أَيْتَنَا دَخَلَ

او هلته به يې شات خوړل (بي بي عائشه رضي الله عنها وايي) چي ما او بي بي حفصه رضي الله عنها په خپلو منځو کي مشوره وکړه چي په موږ کي چي و کومي يوې ته تشریف راوړي نو هغه وخت به

عَلَيْهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلْتَقُلْ إِنِّي أَجِدُ مِنْكَ رِيحَ مَغَافِيرٍ أَكَلْتُ

رسول الله ﷺ ته ووايو چي ستا دخولي څخه د مغافيرو (يو قسم ميوه چي د شاتو سره مشابه ده) بوي راځي ايا تاسو مغافير خوړلي دي؟

مَغَافِيرٍ فَدَخَلَ عَلَى إِحْدَاهُمَا فَقَالَتْ لَهُ ذَلِكَ فَقَالَ لَا بَأْسَ شَرِبْتُ عَسَلًا

نو نبي کریم ﷺ په هغوی کي یوې ته تشریف راوړ او هغې د نبي کریم ﷺ څخه دغه عرض وکړ نبي کریم ﷺ ورته وویل: هیڅ خبره نه ده د بي بي زينبي ﷺ کره مي شات خوړلی دي

عِنْدَ زَيْنَبِ بِنْتِ جَحْشٍ فَلَنْ أُعَوِّدَ لَهُ وَقَدْ حَلَفْتُ لَا تُخْبِرِي بِذَلِكَ أَحَدًا

او بيا به هيڅکله زه شات نه خورم خو ته د دې څخه څوک مه خبروه چي ما د شاتو د خوړلو څخه قسم اخيستي دی.

يَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِهِ فَنَزَلَتْ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ الْآيَةُ . متفق عليه .

چي په بيبيانو کي د دې څخه و چاته تکليف و نه رسيږي . په دې خبره باندي دا ايت نازل سو : يا ايها النبي ازواجک . (اې نبي ! ته په ځان باندي ولي هغه شيان حراموې چي د هغې خوراک تاته حلال دی) . (بخاري او مسلم) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٦٥٦٨، رقم: ٤٩١٢، ومسلم ١١٠٠٢، رقم: ٢٠-١٤٧٤

د لغاتو حل: مغافير: وهو ثمرة العصاة كالعرق والقرش. (يو ډول مېوه)

تشریح: د بي بي زينب بنت جحش ﷺ سره به پاته کېدی: دا د هغې د نوبت (وار) ذکر نه دی بلکه د دې څخه مراد دادی چي رسول الله ﷺ به خپلو بيبيانو ته د گڼبت کولو لپاره ورتلی او د بي بي زينب کور ته به يې تشریف راوړ نو هغه وخت به د هغې سره پاته کېدی . مغافير د يو درختي د ميوې نوم دی چي د سرېښو مشابه وي او د هغه بوي خراب دی او يو ډول د عسلو ډبوی سره مشابهت لري .

د دغه حديث شريف خلاصه داده چي د رسول الله ﷺ غسل ډېر خوښ وه کله چي به رسول الله ﷺ د گڼبت (گرځېدو) پر وخت بي بي زينب ﷺ ته راغلی نو هغې به رسول الله ﷺ ته غسل ورکول ، په دې وجه رسول الله ﷺ به د بي بي زينب ﷺ سره لږ زيات پاته کیدی ، دا خبره بي بي

عائشې رضی اللہ عنہا ته سختہ سوه نو هغې د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د یو بلي بي بي حفصې رضی اللہ عنہا سره چي بي بي عائشې رضی اللہ عنہا ته ډېره نژدې وه او په اکثر وختونو کې به یې د هغې سره اتفاق کوی د ذکر سوي خبرې کولو په باره کې یې مشوره سره وکړه چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د بي بي زينب رضی اللہ عنہا سره پاته کېدل او غسل خوړل پرېږدي نو همداسي ورسول لکه څرنگه چي ذکر سول مگر الله تعالی ته دا خبره خوښه نه سوه چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم یو حلال شی د خپلو بیبيانو د خوښۍ لپاره پر ځان حرام کړي نو ذکر سوي آیت کریمه نازل سو .

الْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د بېله ضرورت له طلاق غوښتونکي ښځې لپاره وعید

﴿۳۱۰﴾: وَعَنْ ثَوْبَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّهَا امْرَأَةُ سَأَلْتُ زَوْجَهَا طَلَاقًا مِنْ غَيْرِ بَأْسٍ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَائِحَةُ الْجَنَّةِ . رواه احمد والترمذي وابوداؤد وابن ماجه والدارمي .

د حضرت ثوبان رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل : کومه ښځه چي بېله کومي وجي د خپل خاوند څخه طلاق غواړي په هغې باندې د جنت بوی حرام دی . (احمد ترمذي ابو داؤد ابن ماجه دارمي)

تخریج: احمد في المسند ۲۷۷/۵، وابوداؤد في السنن ۶۶۷/۲، رقم: ۲۲۲۶، والترمذي في السنن ۱۳/۴۹۳، رقم: ۱۱۸۷، وابن ماجه في السنن ۶۶۲/۱، رقم: ۲۰۵۵، والدارمي ۲۱۶/۲، رقم: ۲۲۷۰

طلاق ښه شی نه دی

﴿۳۱۱﴾: وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَبْغَضُ الْحَلَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الطَّلَاقُ . رواه ابوداؤد .

د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل : په حلالو شیانو کې تر ټولو بد شی د الله تعالی په نزد طلاق دی . (ابوداؤد)

تخریج: ابوداؤد في السنن ۶۳۱/۲، رقم: ۲۱۷۸

تشریح: مطلب دادی که خه هم طلاق حلال او مباح دی مگر د الله تعالی په نزد مبعوض او مکروه دی، داسی ډېر شیان دي چي هغه مباح خو دي مگر مکروه گڼل کیږي د مثال په توگه فرض لمونځ بېله عذره په کور کي کول، یا پر غضب وهل سوي مخکه باندي لمونځ کول که خه هم دا مباح دي مگر مکروه دي.

د نکاح څخه مخکي د طلاق ور کولو مسئله

﴿۳۱۳۲﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا طَلَاقَ قَبْلَ نِكَاحٍ

د حضرت علي عليه السلام څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و فرمایيل: د نکاح تر مخه طلاق نسته او

وَلَا عِتَاقٍ إِلَّا بَعْدَ مِلْكٍ وَلَا وَصَالٍ فِي صِيَامٍ وَلَا يُتَمُّ بَعْدَ اخْتِلَامٍ وَلَا رِضَاعٌ بَعْدَ فِطَامٍ وَلَا صُنْتُ يَوْمٍ إِلَى اللَّيْلِ. رواه في شرح السنة

نه د مالک کېدو تر مخه غلام ازادولای سي او (په یو مخ) روژې نیول جائز نه دي او د بالغ کېدو څخه وروسته څوک یتیم نه پاته کیږي او د شیدو د رودلو د مودې څخه وروسته څوک په رضاعت کي نه شاملیږي او ټوله ورځ چپه خوله پاته کېدل هم جائز نه دي. (شرح السنة).

تخريج: البغوي في شرح السنة ۱۹۸/۱۹، رقم: ۲۳۵۰.

تشریح: په دغه روایت کي د یو څو اصولي خبرو ذکر سوی دی، فرمایيل سوي دي که یو سړی د نکاح څخه مخکي طلاق ورکړي نو هغه طلاق نه واقع کیږي ځکه چي طلاق په اصل کي د نکاح جز دی که چیري د نکاح وجود پیدا سي نو پر هغه د طلاق اثر هم مرتب کیږي او کله چي نکاح بالکل سوې نه وي نو د طلاق هم څه حقیقت نه وي.

همدارنگه ویل سوي دي چي غلام تر څو پوري په خپل ملکیت کي را نه سي د هغه ازادول هیڅ معنی نه لري او که چیري یو سړی داسي یو غلام ازاد کړي چي تر اوسه د هغه مالک نه وي نو هغه غلام به ازاد نه وي، په دې اعتبار دغه حدیث د امام شافعي او د امام احمد رحمه الله علیهما د مذهب دلیل دی، د امام ابو حنیفه رحمته الله علیه مذهب دادی که چیري یو سړی د نکاح څخه مخکي د طلاق نیت وکړي نو صحیح دی مثلاً زید یو پردی بنځي ته ووايي که ما ستا سره نکاح وکړه نو ته پر ما طلاق یې، یا داسي ووايي چي زه د کومي بنځي سره نکاح وکړم هغه طلاق ده، نو په دغه صورت کي که چیري زید د هغه بنځي سره نکاح وکړي نو د نکاح په وخت کي هغه طلاقه کیږي، همدارنگه که چیري یو څوک ووايي که زه د هغه غلام مالک سم یا داسي ووايي

چي زه د کوم غلام مالک سم هغه ازاد دی نو په دغه صورت کي هغه غلام د هغه په ملکیت کي په راتلو سره ازاد یږي .

ددغه حدیث شریف د حنفیه حضراتو په نزد دا مطلب نه دی چي د هغه پر طلاق باندي هیڅ اثر نه مرتب کیږي بلکه مطلب دادی چي په کوم وخت کي هغه طلاق ورکړی دی په هغه وخت کي طلاق واقع کیږي همدارنگه ددغه حدیث د طلاق د تعلیق نفی نه کیږي ، یوه خبره یې دا وفرمایل چي ټوله ورځ چپ او سپدل ناجائز او لا حاصل وي ددغه ممانعت وجه داده چي په تېرو امتونو کي چپ او سپدل په عبادت کي شمېرل کېدل او ټوله ورځ چپ او سپدل د الله تعالی د تقرب ذریعه گڼل کېدل ، رسول الله ﷺ دا وضاحت وفرمایه چي زما د امت لپاره دا صحیح نه دي چي ددې په وجه هیڅ ثواب نه ترلاسه کیږي مگر خپل ژبه د لا یعنی (بې گټو) خبرو کي د بوختیا پر ځای دا غوره ده چي خپله ژبه هر وخت پټه وساتي .

﴿۳۱۳۳﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ

حضرت عمرو بن شعيب رضی الله عنه د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلار څخه روایت کوي چي رسول

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا نَذْرَ لِبْنِ آدَمَ فِيمَا لَا يَمْلِكُ وَلَا عِثْقَ فِيمَا لَا يَمْلِكُ

الله ﷺ وفرمایل : د انسان فکر په هغه شي کي درست نه دي چي د هغه مالک نه وي او د هغه شي ازادول هم صحیح نه دي کوم چي د هغه مالک نه وي

وَلَا طَلَاقَ فِيمَا لَا يَمْلِكُ . رواه الترمذي وزاد ابوداؤد ولا بيع الا فيما يملك

او نه د هغې بنځي طلاق صحیح کیږي کوم چي د هغې سره یې نکاح نه وي کړې . (ترمذي ابوداؤد) او د ابوداؤد په یو بل روایت کي راغلي دي د هغه شی بیع صحیح نه ده چي د هغه مالک نه وي .

تخریج : ابوداؤد فی السنن ۶۴۰/۲ ، رقم : ۲۱۹۰ ، والترمذي فی السنن ۴۸۶۱۳ ، رقم : ۱۱۸۱

تشریح : د نذر نه صحیح کېدو مطلب دادی که چیري یو سړی ووايي چي زه د الله تعالی د رضا لپاره نذر منم حالنکه د نذر منلو پر وخت هغه غلام د هغه په ملکیت کي نه وي نو دا به صحیح نه وي او که چیري ددې څخه وروسته د هغه غلام مالک سي نو هغه غلام به نه ازاد یږي د طلاق او ازادولو په باره کي د مخکني حدیث په تشریح کي وضاحت سوی دی .

د طلاق بت مسئله

﴿۳۱۴۲﴾: وَعَنْ رُكَانَةَ بِنِ عَبْدِ يَزِيدَ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ سُهَيْمَةَ الْبَتَّةَ فَأُخْبِرَ

د حضرت ركانه بن عبد يزيد رضي الله عنه څخه روايت دى چي هغه خپلي بنځي سهيمه رضي الله عنها ته طلاق بائن وركړ وروسته يې په دغه اړه

بِذَلِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ وَاللَّهِ مَا أَرَدْتُ إِلَّا وَاحِدَةً فَقَالَ

رسول الله صلى الله عليه وسلم ته اطلاع وركړه او عرض يې وكړ چي قسم په خداي ما د يوه طلاق اراده كړې وه رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل :

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاللَّهِ مَا أَرَدْتُ إِلَّا وَاحِدَةً فَقَالَ رُكَانَةُ وَاللَّهِ

قسم په خداي تا د يوه طلاق اراده كړې وه ؟ ركانه وويل : قسم په خداي

مَا أَرَدْتُ إِلَّا وَاحِدَةً فَرَدَّهَا إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَطَلَّقَهَا

ما د يوه طلاق اراده كړې وه رسول الله صلى الله عليه وسلم و هغه ته خپله بنځه بيرته وركړه وروسته ركانه رضي الله عنه

الثَّانِيَّةَ فِي زَمَانِ عُمَرَ وَالثَّلَاثَةَ فِي زَمَانِ عُثْمَانَ . رواه ابوداؤد والترمذي

وابن ماجه والدارمي الا انهم لم يذكروا والثانية والثالثة .

خپلي بنځي ته دويم طلاق د حضرت عمر رضي الله عنه په خلافت كي وركړ او دريم طلاق يې د حضرت عثمان رضي الله عنه په خلافت كي وركړ (ابوداؤد ترمذي ابن ماجه) خو ابن ماجه د دويم او دريم طلاق ذكر نه دى كړى ..

تخريج: ابوداؤد في السنن ٦٥٥١٢، رقم: ٢٢٠٦، والترمذي ٤٨٠١٣، رقم: ١١٧٧، وابن ماجه في السنن ١١٦١، رقم: ٢٠٥١، والدارمي ٢١٦١٢، رقم: ٢٢٧٢

تشریح: د طلاق بته مطلب دادى چي حضرت ركانه په دغه الفاظو سره طلاق وركړ (انت طالق البتة) يعني تا ته دي طلاق البته وي، لفظ د البته د بته اسم دى چي معنى يې ده پرې كول، قطع كول نو د طلاق بته مفهوم دا سو چي داسي طلاق چي د نكاح تعلق بالكل نه پاته كوي او بنځي د نكاح څخه په قطعي توگه باسي، د دې مطلب د امام شافعي رحمته الله عليه په نزد دادى چي رسول الله

ﷺ رکانه ته د رجوع کولو حکم ورکړي يعني رکانه د رجوع کولو ددغه حکم په وجه (راجعتها الی نکاحي) يعني ما هغه په خپل نکاح کي بېرته واخيستل، ددغه الفاظو په ذريعه هغه ښځه په خپل نکاح کي بېرته واخيستل.

امام شافعي رحمته الله عليه دا مطلب ځکه اخيستی دی چي د هغه په نزد طلاق بته يو رجعي طلاق دی مگر که چيري ددې په ذريعه د دوو يا درو طلاقو نيت يې کړی وي نو بيا به دنيت سره سم دوه يا درې طلاقه واقع کيږي او د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد په دغه لفظ سره په طلاق ورکولو سره يو طلاق بائن واقع کيږي که د يوه طلاق نيت يې کړی وي يا د دوو طلاقو يا بالکل هيڅ نيت يې نه وي کړی ځکه د هغه په نزد ددغه جملې معنی داده چي رسول الله ﷺ هغه ښځه د نوي نکاح په ذريعه رکانه ته بېرته ورکړه.

د نکاح او طلاق الفاظ په خدا او مسخرو کي هم ثابتيږي

﴿۳۱۳۵﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ثَلَاثٌ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: درې داسي شيان دي چي

جِدُّهُنَّ جِدٌّ وَهَزْلُهُنَّ جِدُّ النِّكَاحُ وَالطَّلَاقُ وَالرَّجْعَةُ. رواه الترمذي
وابوداؤد وقال الترمذي هذا حديث غريب.

د ارادې سره واقع کيږي او په خدا (مسخرو) کي هم واقع کيږي. (۱): نکاح (۲): طلاق (۳): رجعت (يعني په يوه يا دوو طلاق ورکول څخه وروسته رجوع کول). (ترمذي ابوداؤد) او په ترمذي کي دا حديث حسن غريب گڼل سوی دی.

تخريج: ابوداؤد في السنن ۶۴۳/۲، رقم: ۲۱۹۴، والترمذي في السنن ۴۹۰/۳، رقم: ۱۱۸۴

تشریح: د جد معنی ده په يو کار کي سعي او کوښښ کول، مگر دلته دا معنی مراد ده چي کوم لفظ د کومي معنی لپاره وضع سوی وي هغه په ژبه سره د ادا کولو پر وخت هغه معنی ځيني مراد سي د مثال په توگه لفظ د نکحت چي کله په ژبه سره ادا کړل سي نو ددې معنی نکاح اخيستل کيږي يا کله چي لفظ د طلقت په ژبه سره ادا کړل سي نو ددې معنی د يوه طلاق ورکول دي او د لفظ هزل معنی ده چي په ژبه سره څه ادا کړل سي هغه معنی مراد نه وي.

نو د حديث شريف مطلب دادی چي کوم شيان داسي وي چي په ژبه سره په ادا کولو سره واقع کيږي که څه هم د هغه معنی مراد وي يا مراد نه وي که د دوو پردي سړي او ښځي په مينځ

کي په خدا خدا کي د دوو شاهدانو په مخکي ايجاب او قبول وسي نو نکاح کيږي او هغوی دواړه به خاوند او ښځه وي او که يو څوک په خدا او مسخرو کي طلاق ورکړي نو طلاق واقع کيږي همدارنگه د طلاق رجعي څخه وروسته په خدا کي په رجوع کولو سره هم رجعت ثابتيږي او ددغه درو شيانو څخه علاوه نور شيان د مثال په توگه بيع، شراء او داسي په خدا او مسخرو کي نه واقع کيږي.

په زوره طلاق واقع کيږي که يا؟

﴿۳۱۳۶﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ

لَا طَلَّاقَ وَلَا عَتَاقَ فِي إِغْلَاقٍ. رواه ابوداؤد وابن ماجه قيل معنى الاغلاق الاكراه
د بي بي عائشې څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي د زور په حالت کي نه طلاق واقع کيږي او نه ازادي (يعني که په زوره سره يو چا ښځي ته طلاق ورکړي يا يو غلام يې ازاد کړي نو طلاق او ازادي نه صحيح کيږي). (ابوداؤد ابن ماجه) او د اغلاق څخه مراد زور دی.

تخريج: ابوداود في السنن ۶۴۲/۲، رقم: ۲۱۹۳، وابن ماجه ۶۶۰/۱، رقم: ۲۰۴۶

تشریح: د اکراه معنى ده زور کول، نو ددغه حديث شريف مطلب دا سو که چيري په يو چا په زوره طلاق ورکړل سي يا دهغه غلام ازاد سي نو نه طلاق واقع کيږي او نه دهغه غلام ازاد وي. دغه حديث د امام شافعي، امام مالک او امام احمد رحمه الله عليهم د مذهب دليل دی ځکه چي ددغه درو سره امامانو په نزد دغه دواړه شيان د زور په حالت کي نه واقع کيږي او د امام ابو حنيفه رحمه الله عليه مذهب دادی چي واقع کيږي هغه دا پر هزل قياس کړی دی (چي بيان يې په مخکني حديث کي تېر سو) امام ابو حنيفه رحمه الله عليه چي د خپل مذهب په دليل کي څه وړاندي کړي دي هغه د فقهي په کتابو کي مذکور دي.

دلته دا ښوول ضروري دي چي د امام ابو حنيفه رحمه الله عليه د مذهب سره سم د زور په حالت کي چي د کومو شيانو حکم ثابتيږي هغه يوولس دي: ۱: نکاح، ۲: طلاق، ۳: رجعت، ۴: ايلاء، ۵: فئ يعني د ايلاء څخه رجوع کوي، ۶:ظهار، ۷: عتاق، ۸: عفو قصاص يعني د قصاص معافول، ۹: قسم، ۱۰: نذر، ۱۱: د اسلام قبلول.

د لیونی طلاق نه واقع کیږي

﴿۳۱۴﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ طَلَاقٍ جَائِزٌ إِلَّا طَلَاقَ الْمَعْتُوهِ وَالْمَغْلُوبِ عَلَى عَقْلِهِ . رواه الترمذي وقال هذا حديث غريب وعطاء بن عجلان الراوي ضعيف ذاهب الحديث .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلی الله علیه و فرمای : هر طلاق ورکول واقع کیږي خو د بې عقل او مغلوب العقل طلاق نه واقع کیږي . (ترمذي کي د احديث غريب گنل کیږي) او عطاء بن عجلان راوي ضعيف دی او حافظه يې خرابه ده .

تخريج: الترمذي في السنن ۴۹۶۱۳، رقم: ۱۱۹۱

تشریح: د امام ابو حنیفه رحمته الله علیه مذهب د دغه حدیث مطابق دی ځکه چي د هغه په نزد د لیونی طلاق نه واقع کیږي دلته په حدیث کي د معتوه څخه مراد لیونی دی یعني هغه سړی چي کله مسلوب العقل وي او کله يې عقل پر ځای وي، په قاموس کي لیکلي دي چي د عته معنی د کم عقل کېدل، مدهوش کېدل دي او په صراح کي لیکلي دي چي معتوه بې عقل سړي ته هم وايي، د فقهي په کتابو کي د دې معنی دا بیان سوې ده، په دې اعتبار د حدیث دغه جمله (والمغلوب علی عقله) دا د معتوه لفظ عطف تفسيري دی یعني په دغه جمله کي د معتوه وضاحت کول مقصد دی ځکه په ځینو روایتو کي المغلوب بېله و او نقل سوی دی .

د دغه تفصیل څخه ثابته سوه چي کله د معتوه طلاق نه واقع کیږي نو د لیونی سړی چي بالکل عقل او شعور نه لري د هغه طلاق په طریقه اولی نه واقع کیږي، زین العرب رحمته الله علیه وايي چي معتوه ناقص العقل او مغلوب العقل ته وايي مگر لیونی، بیده سړی، مدهوش او داسي ناروغ چي د هغه عقل د هغه د مرضی په وجه تللی وي هغه هم د دغه لفظ په مفهوم کي داخل دي یعني د دغه ټولو طلاق هم نه واقع کیږي .

د معتوه لفظ په باره کي ابن همام رحمته الله علیه د ځینو علماؤ دا قول نقل کړی دی چي معتوه هغه سړي ته وايي چي ناقص العقل او ناپوه وي او د بې عقلۍ او ناپوهۍ خبري کول مگر نه څوک وهي نه چا ته ښکېځل کوي پر خلاف د لیونی چي هغه خلک وهي او ښکېځل کوي .

د امام ترمذي رحمته الله علیه د قول سره سم د دغه حدیث راوي که څه هم ضعیف دی مگر د دې تائید د هغه روايت څخه کیږي کوم چي د حضرت علي رضي الله عنه څخه نقل سوی دی چي (کل طلاق جائز الا

طلاق المعتوه) يعني هر طلاق واقع کيږي مگر د معتوه سړي طلاق نه واقع کيږي .

درې مرفوع القلم کسان

﴿۳۱۳۸﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُفِعَ الْقَلَمُ

د حضرت علي رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د درو کسانو څخه قلم پورته

عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَبْلُغَ وَعَنِ الْمَعْتُوهِ

سوی دی (يعني د هغوی قول او فعل د مواخذي څخه پاک دی). (۱): يو خو بيده دي ترڅو پوري چي بيداره سوی نه وي. (۲): هغه کوچنی دی ترڅو پوري چي بالغ سوی نه وي (۳): بې

حَتَّى يُعْقَلَ. رواه الترمذي وابوداؤد ورواه الدارمي عن عائشة وابن ماجة عنهما

عقل ترڅو پوري چي په هوش نه وي را غلی. (ترمذي ابو داؤد دارمي) د بي بي عائشې رض او د ابن ماجة دواړو څخه روايت روايت سوې دی .

تخريج: ابوداود في السنن ۵۶۰/۴، رقم: ۴۴۰۳، والترمذي في السنن ۲۴/۴، رقم: ۱۴۳۲

مينزي ته دوه طلاقه دي

﴿۳۱۳۹﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ طَلَّاقُ الْأَمَةِ

تَطْلِيقَتَانِ وَعِدَّتُهَا حَيْضَتَانِ. رواه الترمذي وابوداؤد وابن ماجة والدارمي

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ فرمايلي دي: د مينزي لپاره دوه طلاقه دي او عدت يې دوه حيضه دي او د دريم طلاق ضرورت نسته. ترمذي ابوداؤد ابن ماجة دارمي

تخريج: ابوداود في السنن ۶۳۹/۲، رقم: ۲۱۸۹، والترمذي في السنن ۴۸۸/۳، رقم: ۱۱۸۲، وابن ماجة في السنن ۶۷۲/۱، رقم: ۲۰۸۰، والدارمي ۲۲۴/۲، رقم: ۲۲۹۴

تشریح: مطلب دادی چي څرنگه چي ازادي ښځي عده درې حيضه ده او که چيري هغې ته حيض نه راځي نو د هغې عده درې مياشتي ده همدارنگه د مينزي عده دوه حيضه ده او که چيري هغې ته حيض نه راځي نو د هغې عده به يوه نيمه مياشت وي .

همدارنگه دغه حديث شريف پر دې دلالت کوي چي په طلاق او عده کي د ښځي اعتبار وي نه د سړي ، که چيري ښځه ازاده وي نو د هغې طلاق به درې وي او د هغې د عدې وخت به

درې حیضه وي که څه هم هغه د یو غلام په نکاح کي وي او که ښځه مینزه وي نو د هغې طلاق به دوه وي او د هغې د عدې وخت به دوه حیضه وي که څه هم د هغې خاوند ازاد سړی وي، د حنفیه مذهب هم دادی مگر د امام شافعي رحمته الله علیه په نزد په طلاق او عده کي د سړي اعتبار دی که چیري سړی ازاد وي نو د هغه د ښځي طلاق به درې وي او د هغې د عدې وخت به درې حیضه وي که څه هم د هغه ښځه مینزه وي او که چیري سړی غلام وي نو د هغه د ښځي طلاق به دوه وي او د هغې د عدې وخت به دوه حیضه وي که څه هم د هغه ښځه ازاده وي.

ددغه حدیث شریف څخه معلومه سوه چي د عدې د وخت تعلق د حیض سره دی نه د طهر سره لکه څرنګه چي د حنفیه مذهب دی، یعنې دا حدیث ددې دلیل سو چي د عدې د وخت په باره کي چي په قرآن کریم کي (ثلاثة قروء) فرمایل سوي دي نو د هغه څخه درې حیضه مراد دي او درې طهره مراد نه دي.

الفصل الثالث (دریم فصل)

د خپل خاوند څخه د طلاق یا خلع غوښتونکو ښځو وعید

﴿۳۱۵۰﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْمُتَنَزِّعَاتُ وَالْمُخْتَلِعَاتُ هُنَّ الْمُنافِقَاتُ. رواه النسائي.

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و سلم وفرمایل: د خپلو خاوندانو نافرمانې ښځي او د خلعي (خلع د شرعي په اصطلاح کي دپته ویل کیږي چي د مال په مقابل کي دخپلي ښځي څخه جلاوالي اختیار کړي که خاوند مال واخلي نو د ښځي سره یې خلع وکړه نو ښځه په طلاق بائن سره طلاقیږي) مطالبه کونکي ښځي منافقي دي. (نسائي).

تخریج: سنن النسائي ۱۶۸۱۶، رقم: ۳۴۶۱

د لغاتو حل: الْمُتَنَزِّعَاتُ: ای الناشزات التي ينتزعن أنفسهن عن أزواجهن. (نافرمانه). الْمُخْتَلِعَاتُ: ای التي يطلبن الخلع والطلاق (هغه چي خلع او طلاق غواړي).

تشریح: مطلب دادی چي کومي ښځي بېله سببه د خپلو خاوندانو څخه طلاق غواړي یا د هغوی څخه خلع غواړي نو هغوی منافقي دي، د منافق مطلب دادی چي هغوی په ظاهره د اسلام د احکامو فرمانبرداره دي مګر په باطني توګه ګناه کاره دي.

د بنحو د ټول مال په عوض کي خلع مکروه ده

﴿۳۱۵۱﴾: وَعَنْ نَافِعٍ عَنْ مَوْلَاةٍ لِّصَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ أَنَّهَا اخْتَلَعَتْ مِنْ زَوْجِهَا بِكُلِّ شَيْءٍ لَهَا فَلَمْ يُنْكَرْ ذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ . رواه مالك .

حضرت نافع رضي الله عنه د صفیه بنت ابو عبید رضي الله عنه د ازادي سوي مینزي څخه نقل کوي چي صفیه رض د خپل ټول مال په ورکولو سره د خپل خاوند څخه د خلعي مطالبه وکړه او عبدالله بن عمر رضي الله عنه د هغې څخه انکار ونکړ . (مالک).

تخریج: الامام مالک في الموطأ ۵۶۵۱۲، رقم: ۳۲

تشریح: حضرت عبدالله ابن عمر رضي الله عنه ځکه ددې څخه انکار ونه کړ چي خلع په هر حال جائز وه که څه هم داسي (يعني د بنحوي د ټول مال په عوض کي) خلع کول مکروه دي .

په یو وار درې طلاقه ورکول حرام دي

﴿۳۱۵۲﴾: وَعَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ قَالَ أَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت محمود بن لبید رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم خبر کړل سو چي یوه سړي

عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثَ تَطْلِيقَاتٍ جَمِيعًا فَقَامَ غَضْبَانًا ثُمَّ قَالَ أَيْلَعِبُ

خپلي بنحوي ته درې طلاقه په یوه ځای ورکړی دي نبي کریم صلى الله عليه وسلم په قهر سو او ودرېدی او ویې فرمایل: د خدای تعالی د کتاب سره ټوکی کیږي

بِكِتَابِ اللَّهِ وَأَنَا بَيْنَ أَظْهَرِكُمْ حَتَّى قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا أَقْتُلُهُ . رواه النسائي .

او حال دا چي زه ستا سو سره موجود یم په دې اورېدو سره په صحابه کرامو کي یو کس و درېدی او وه یې ویل: یا رسول الله! ایا زه دغه سړی قتل نه کړم؟ (نسائي).

تخریج: سنن النسائي ۱۴۲۱۶، رقم: ۳۴۰۱

تشریح: د الله تعالی د کتاب څخه د قرآن کریم دغه آیت (الطلاق مرتان آیت الله هزوا) مراد دی، په دغه آیت کي یوې خوا ته دا حکم بیان سوی دی چي پر یوه ځای درې طلاقه باندي

ورنه کړل سي بلکه په جلا توگه سره ورکول پکار دي ، بلي خواته د (ولا تتخذوا...) په ذريعه دا خبرتيا ورکړل سوې ده چي د الله تعالی احکام د لهو او لعب په ډول بې وقعته مه گڼئ ، رسول الله ﷺ دغه آيت کریمه ته اشاره وفرمايل چي په جلا توگه د طلاق ورکولو پر ځای پر يوه ځای د درو طلاقو ورکول د الله تعالی د حکم او منشاء خلاف ورزي ده او دا خلاف ورزي د الله تعالی په احکامو پوري خندا کول دي ځکه چي کوم څوک د الله تعالی د حکم خلاف ورزي وکړي هغه په حقيقت کي په خپل عمل سره دا ثابته کړه چي د هغه په نظر کي د الله تعالی د حکم هيڅ حيثيت نه سته چي په هغه عمل کول او عمل نه کول دواړه ورته برابر وي .

د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد درې طلاق پر يوه ځای ورکول بدعت او حرام دی او ددغه حديث څخه هم دا ثابتيږي ځکه رسول الله ﷺ به د يو سړي پر هغه فعل باندي په غصه کيدی چي د گناه باعث به وو د امام شافعي رحمته الله عليه په نزد درې طلاقه په يوه ځای ورکول حرام نه دي بلکه ښه کار نه دی .

علماء کرام وايي چي درې طلاقه په يو وار نه ورکولو کي گټه داده چي يو طلاق يا دوه طلاقه څخه وروسته کيدای سي الله تعالی د خاوند زړه هغه ښځي ته مائل کړي او د هغه په فيصله کي يو تبديلي راسي چي هغه بېرته رجوع وکړي او د دواړو په مينځ کي د جلا والی نوبت نه راسي .

د علماءو په دې باره کي مختلف قولونه نقل سوي دي که چيري يو سړي خپل ښځي ته دا ووايي چي انت طالق يعني پر تا دي درې طلاقه وي ، نو ايا د هغه پر ښځه به يو طلاق واقع سي که درې طلاقه واقع کيږي ، امام ابو حنيفه ، امام مالک ، امام شافعي او امام احمد او جمهور علماء وايي چي درې طلاقه واقع کيږي حال دا چي طاوس او ځيني اهل ظاهر دا وايي چي يو طلاق واقع کيږي .

د يو صحابي دا ويل چي زه هغه سړي قتل نه کړم ، دا په دې وجه وو چي رسول الله ﷺ هغه سړي ته په کتاب الله باندي ټوکي کونکی ويلي وه چي کفر دی که چيري يو مسلمان د کفر په حد کي داخل سي نو د هغه سزا قتل ده حالنکه هغه صحابي په دې پوه نه سو چي رسول الله ﷺ د هغه سړي په باره کي کوم الفاظ فرمايلي دي هغه د زجر او توبيخ په وجه دي او د هغه حقيقي معنی مراد نه ده .

﴿۳۱۵۳﴾: وَعَنْ مَالِكٍ بَلَغَهُ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ إِنِّي طَلَقْتُ

د حضرت مالک رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي هغه ته معلومه سوې ده چي يوه سړی عبداللہ ابن عباس رضی اللہ عنہ ته وويل : چي ما و خپلي بنځي ته په يوه وار

امْرَأَتِي مِائَةً تَطْلِيْقَةٍ فَمَاذَا تَرَى عَلَيَّ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ طَلَقْتَ مِنْكَ بِثَلَاثِ

سل طلاقه ورکړی دی تاسو زما په هکله څه حکم کوی ؟ ابن عباس رضی اللہ عنہ ورته وويل : په درې واړه طلاق ويلو سره ستا طلاقونه واقع سوه او ستا بنځه ستا څخه جلا سوه

وَسَبْعٌ وَتِسْعُونَ اتَّخَذْتَ بِهَا آيَاتِ اللَّهِ هُزُؤًا . رواه في الموطأ

او پاته اووه نيوي طلاقو سره دي د خداي جل جلاله د اياتونو سره ټوکی وکړې . (موطأ) .

تخريج : الامام مالک في الموطأ ۵۵۰/۲، رقم: ۱.

تشریح : په مخکني حديث کي چي د کوم آيت (الطلاق مرتان...) ذکر سوی دی حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ دې ته اشاره کړې ده چي تا په داسي کولو سره د الله جل جلاله د حکم خلاف ورزې کړې ده

د الله جل جلاله په نزد طلاق بد شی دی

﴿۳۱۵۴﴾: وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت معاذ بن جبل رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل :

يَا مُعَاذُ مَا خَلَقَ اللَّهُ شَيْئًا عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الْعِتَاقِ وَلَا خَلَقَ

اې معاذه ! الله تعالی چي څومره شيان د مخکي پر مخ پيدا کړي دي نو په هغوی کي تر ټولو

اللَّهُ شَيْئًا عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ أَبْغَضَ إِلَيْهِ مِنَ الطَّلَاقِ . رواه الدارقطني

خوښ شی الله جل جلاله ته د مينزي يا غلام ازادول دي او تر ټولو بد شی د الله جل جلاله په نزد طلاق دی . (دارقطني)

تخريج : سنن الدارقطني ۳۵۸۴، رقم: ۹۴.

تشریح : غلام او مينزه ازادول د الله تعالی په نزد تر ټولو غوره ځکه دی چي ددې په وجه يو انسان ته د هغه پيدائشي او فطري حق رسيږي هغه ته د يو داسي مخلوق د غلامۍ څخه

خلاصون په برخه کېږي چې د انسان کېدو د حیثیت سره د هغه د مرتبې برابر دي او هغه د خپل پروردگار عبادت او طاعت ته فارغ سي او د هغه مالک د خپل دغه قرباني په وجه د دوږخ د اور څخه خلاصون ترلاسه کوي .

د خراب طلاق څخه مراد دادی چې د الله تعالی په نزد هغه طلاق ډېر خراب دی چې د یو حاجت او ضرورت څخه پرته محض د خپل نفس د خوشحاله کولو لپاره ورکړل سي ، علامه ابن همام رحمۃ اللہ علیہ وايي چې په ځینو حالاتو کې طلاق ورکول مستحب هم دی د مثال په توګه بڼځه لمونځ نه کوي او بد کاره وي نو هغې ته طلاق ورکول غوره دی .

په فتاوی قاضي خان کې لیکلي دي که چیرې د یو چا بڼځه لمونځ نه کوي نو هغه ددې وړ ده چې هغې ته طلاق ورکړل سي که څه هم د هغه سړي سره دومره مال نه وي چې د هغې مهر ادا کړي . د ابو حفص بخاري رحمۃ اللہ علیہ دا قول نقل سوی دی که چیرې یو بنده په داسې حال کې د الله تعالی ملاقات وکړي (یعني مړ سي) چې د هغه پر غاړه د هغه د بڼځي مهر وي نو هغه زما په نزد د هغه څخه زیات غوره دی چې هغه د یو داسې بڼځي سره صحبت وکړي کوم چې لمونځ نه کوي . دغه حدیث شریف پر دې دلالت کوي چې نکاح کول د عبادت لپاره د کونج اختیارولو څخه غوره دی .

بَابُ الْمُطْلَقَةِ ثَلَاثًا

(د هغې بڼځي بیان چې درې طلاقه ورکړل سوي وي)

کومي بڼځي ته چې درې طلاقه ورکړل سي د هغې حکم په دغه باب کې بیان سوی دی ، چې کله یو سړی خپل بڼځي ته درې طلاقه ورکړي او بیا هغه خپل بڼځه بېرته کول غواړي نو دا صورت ممکن دی کله چې هغه بڼځه دوهم سړی سره نکاح وکړي او د هغه سره کوروالي وکړي بیا هغه سړی طلاق ورکړي او هغه بڼځه د خپل عدې د پوره کولو څخه وروسته د اول خاوند سره نکاح وکړي ، د دغه مرحلو څخه د تېرېدو وروسته به هغه بڼځه خپل اول خاوند ته حلاله وي .

د مشکوٰۃ په ځینو نسخو کې د باب المطلقۃ ثلاثا پر ځای دا عبارت هم لیکل سوی دی چې (وفیه ذکر الظهار والایلاء) یعني په دغه باب کې د ظهار او ایلاء ذکر هم سوی دی ، د ظهار او ایلاء معنی او د هغه مسائل به انشاء الله تعالی مخته راسي .

الفصل الأول (لومړی فصل)

د حلالې صحيح کېدل ...

﴿۳۱۵۵﴾: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ جَاءَتْ امْرَأَةً رِفَاعَةَ الْقُرْظِيَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي د رفاعه قرظي بنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په خدمت کي

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ إِنِّي كُنْتُ عِنْدَ رِفَاعَةَ فَطَلَّقَنِي فَبَتَّ طَلَاقي فَتَزَوَّجْتُ

حاضره سوه او عرض يې وکړه د رفاعه په نکاح کي وم او هغه ماته درې طلاقه راکړه

وروسته مي نکاح وکړه

بَعْدَهُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنُ الزَّبِيرِ وَمَا مَعَهُ إِلَّا مِثْلُ هُدْبَةِ الثَّوْبِ فَقَالَ

د عبد الرحمن بن زبير رضي الله عنه سره او د هغه سره (مخصوصه عضوه) نسته خود زړېدلي ټوکر په

شان رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل:

أَتُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ قَالَتْ نَعَمْ قَالَ لَا حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ

وَيَذُوقَ عُسَيْلَتِكَ . متفق عليه

ايا ته د دويم وار لپاره اراده لرې چي د رفاعه په نکاح کي راسې؟ هغې ورته وويل: هو!

وروسته نبي کریم صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: ته تر هغه وخته پوري د رفاعه سره نکاح نسې کولاي تر

څو چي ته د عبد الرحمن څخه خوند وانخلي او عبد الرحمن ستا څخه خوند وانخلي. (بخاري

او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۴۹/۵، رقم: ۲۶۳۹، ومسلم ۱۰۵۵/۲، رقم: ۱۴۳۳/۱۱۱

تشریح: د حديث د آخري جملې مطلب دادی چي تر څو پوري ستا دوهم خاوند ستا سره جماع

ونه کړي (او بيا د هغه د طلاق څخه وروسته د عدې ورځي پوره نه سي) ته خپل مخکني خاوند

يعني رفاعه رضي الله عنها سره نکاح نه سې کولای، دا حديث مشهور دی او پر دې خبره دلالت کوي چي حلاله

يعني د مخکني خاوند لپاره د حلال کېدو لپاره د بل چا سره محض نکاح کول کافي نه دي بلکه د

هغه سره جماع کول هم ضروري دي البته په جماع کي يوازي د خول کافي دی انزال شرط نه دی.

الفصل الثانی (دوهم فصل)

پر محلل او محلل له باندي لعنت

﴿۳۱۵۶﴾: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُحِلَّ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ. رواه الدارمي ورواه ابن ماجه عن علي وابن عباس وعقبة بن عامر.

د حضرت عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په حلالونکي او چي ورته حلالیږي دواړو باندي لعنت ویلي دي (یعني که یو سړی خپلي ښځي ته درې طلاقه ورکړي بیا هغه و بل سړی ته ووايي چي ته د دې سره نکاح وکړه او زما دپاره یې حلاله کړه نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم پر دې دواړو باندي لعنت ویلي دي). (دارمي او ابن ماجه د حضرت علي رضی اللہ عنہ حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ او حضرت عقبه بن عامر رضی اللہ عنہ څخه روایت نقل کړې دي).

تخریج: سنن الدارمي ۲۱۱۲، رقم: ۲۲۵۸.

تشریح: د مثال په توگه دوه کسان دي چي د یوه نوم زید دی او د بل نوم بکر دی، زید خپل ښځي خالدې ته درې طلاقه ورکړي دي او د هغې د عدې ورځي پوره سوي دي اوس زید غواړي چي خالده بېرته په خپل زوجیت کي راولي نو دوهم سړی د خالدې سره په دې شرط نکاح کوي چي د جماع څخه وروسته به خالدې ته طلاق ورکړي ترڅو چي خالده د مخکني خاوند زید سره بېرته نکاح وکړي او د خالدې اول خاوند ته محلل له ویل کیږي.

په حدیث کي ددغه دواړو په باره کي ویل سوي دي چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم پر هغوی لعنت ویلی دي پر حلاله کونکي باندي د لعنت ویلو وجه داده چي هغه په ژبه سره د تحلیل د شرط اظهار او اقرار کولو څخه وروسته او محض د جلاوالي اختیارولو په قصد سره د هغه ښځي سره نکاح وکړه حال دا چي نکاح ددې لپاره مشروع سوې ده چي ددې په ذریعه سړی او ښځه د همېشه لپاره د یو بل د ژوند ملگري وي نو په دغه صورت کي نه یوازې دا چي د نکاح پر اصل مقصد باندي رد واقع کیږي بلکه دښځي عزت او حرمت هم مجروح کیږي ځکه په یو حدیث کي هغه ته د مستعار میږي سره تشبیه ورکړل سوې ده.

پر محلل له یعنی اول خاوند باندي د لعنت ویلو وجه داده چي ددغه صورت حال او ددغه

نکاح اصل باعث هغه جوړ سوی دی مگر دا خبره دي په ذهن کي وي چي د حديث څخه دا معلومېږي چي په دغه صورت کي عقد نکاح باطل کيږي بلکه د حديث د الفاظو څخه دا ثابتېږي چي عقد صحيح کيږي ځکه چي په حديث کي نکاح کونکي ته محلل ويل سوي دي او دا ظاهره خبره ده چي يو محلل په هغه صورت کي وي کله چي عقد صحيح وي په عقد فاسد سره نه محلل کيږي نو ثابته سوه چي په دغه ارشاد کي د لعنت د حقيقي مفهوم مراد نه دی بلکه دلته مراد د محلل او د محلل له بدوالی ظاهرول دي او دا واضح کول دي چي دا يو بد کار دی چي يو سليم الطبع انسان يې نه سي زغملای .

د حلاله د مکروه تحريمي کېدو صورت : د هدايه او د فقه د نورو کتابو څخه معلومېږي که چيري حلاله په ژبه سره مشروط کړل سوې وي يعني محلل هغه بنځي ته چي د هغې خاوند ورته درې طلاقه ورکړي دي دا ووايي چي زه ستا سره له دې کبله نکاح کوم چي تا د هغه خاوند لپاره چي تا ته يې طلاق درکړی دی حلاله کړم (يعني زه يوازي ددې لپاره ستا سره نکاح کوم چي زه د جماع څخه وروسته تا طلاقه کړم او د اول خاوند لپاره ستا دوهم وار نکاح کول حلال سي) يا بنځه محلل ته دا ووايي چي زه ستا ددې لپاره نکاح کوم چي زه د خپل اول خاوند لپاره حلاله سم نو په دغه صورت کي به حلاله مکروه تحريمي وي مگر که چيري په ژبه سره دا ونه ويل سي مگر په نيت کي دا خبره وي نو بيا محلل به نه د مؤاخذي وړ وي او نه به د لعنت وړ وي ځکه چي په دغه صورت کي به دا ويل کيږي چي د هغه مقصد په اصل کي د حالاتو اصلاح ده .

ابن همام رحمته الله عليه ويلي دي که چيري هغه بنځه کومي ته چي درې طلاقه ورکړل سوي دي د غير کفو (يعني غير سيال) سره د خپل ولي د اجازې څخه پرته نکاح وکړي او بيا د هغه سره جماع هم وکړي نو په دغه صورت کي به هغه بنځه د اول خاوند لپاره حلاله نه وي او فتوا پر همدې باندې ده .

د ايلاء مسئله

﴿۳۱۵﴾: وَعَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ قَالَ أَذْرَكْتُ بِضْعَةَ عَشَرَ مِنْ أَصْحَابِ

رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّهُمْ يَقُولُ يُوقَفُ الْمُؤَيِّي. رواه في شرح السنة

د حضرت سليمان بن يسار رحمته الله عليه څخه روايت دی چي ما د نبي کریم صلی الله علیه و آله په صحابه وو کي تر لسو

کسانو زیات لیدلي دي چي د هغوی بیان دی چي ایلاء کونکي ته دي مهلت ورکړل سي (يعني چاچي دا قسم کړی وي چي تر څلورو میاشتو پوري یا د دې څخه زیات د خپلي بي بي سره کوروالي ونه کړي نو د میعاد تر تېرېدو وروسته و هغه ته وخت ورکړل سي یا خو به خپله بي بي بیرته اخلي او کفاره دي اداء کړي یا دي طلاق ورکړي). (شرح السنة).

تخريج: البغوي في شرح السنة ۲۳۷/۹، رقم: ۲۳۷۳.

تشریح: ایلاء دې ته وايي چي یو سړی دا قسم وکړي چي زه به څلور میاشتي یا تر دې زیات د خپل بنځي سره جماع نه کوم که چیري هغه د خپل بنځي سره جماع ونه کړي تر دې چي څلور میاشتي تېري سوې نو په دغه صورت کي د اکثر و صحابه کرامو د قول سره سم د هغه سړي پر بنځه د محض څلورو میاشتو تېرېدو څخه وروسته طلاق نه واقع کیږي بلکه ایلاء کونکی به ودرول سي يعني قاضي او حاکم به هغه بندي کوي او هغه ته به دا وایي چي یا خو خپلي بنځي ته رجوع وکړه يعني د هغې سره جماع وکړه او د خپل قسم نه پوره کولو کفاره ورکړه او یا خپلي بنځي ته طلاق ورکړه، د امام مالک، امام شافعي او امام احمد رحمه الله عليهم دا مذهب دی او امام شافعي رحمه الله وايي که چیري هغه سړی د حاکم او قاضي پر دغه خبره عمل ونه کړي يعني نه بنځي ته رجوع کوي او نه طلاق ورکوي نو حاکم او قاضي ته اختیار دی چي د هغه بنځي ته یو طلاق ورکړي.

د امام ابو حنیفه رحمه الله مذهب دادی چي په دغه صورت کي که چیري هغه سړی په څلور میاشتو کي دننه د خپل بنځي سره جماع وکړي نو د هغه ایلاء به ساقط سي مگر پر هغه به د قسم نه پوره کولو کفاره لازمېږي او که چیري هغه جماع ونه کړي تر دې چي څلور میاشتي تېري سي نو د هغه بنځه به په یوه طلاق بائن طلاقه سي، د ایلاء نور مسائل او تفصیل د فقهې په کتابو کي کتلاي سئ.

د ظاهر حکم

﴿۳۱۵۸﴾: وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّ سَلِمَانَ بْنَ صَخْرٍ يُقَالُ لَهُ سَلْمَةُ بْنُ صَخْرٍ

د حضرت ابو سلمه رحمه الله څخه روایت دی چي سلیمان بن صخر خپله بنځه د ځان لپاره د خپلي

الْبَيَاضِيِّ جَعَلَ امْرَأَتَهُ عَلَيْهِ كَظْهَرِ أُمِّهِ حَتَّى يَمُضِيَ رَمَضَانُ فَلَمَّا مَضَى نِصْفُ

مورد شاه شان وگرځوله (مثلا دايې ورته وويل چي ته ماته د خپلي مورد شاه شان يې) تر

هغه وخته پوري ترڅو چي روژه ختمه نسي وروسته روژه نه وه تيره سوي چي

مِنْ رَمَضَانَ وَقَعَ عَلَيْهَا لَيْلًا فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ

سليمان دخپلي بنځي سره کوروالي وکړه وروسته هغه د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سو او واقعه يې ورته بيان کړه

ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَعَتِقَ رَقَبَةً قَالَ لَا أَجِدُهَا قَالَ فَصُمُ شَهْرَيْنِ

رسول الله ﷺ ورته حکم ورکړ چي ته يو غلام ازاد کړه هغه عرض وکړ چي زه د غلام د ازادېدو وس نه لرم نبي کریم ﷺ ورته وويل نو بيا دوي مياشتي مسلسل روژې ونيسه

مُتَتَابِعَيْنِ قَالَ لَا أُسْتَطِيعُ قَالَ أَطْعِمُ سِتِّينَ مِسْكِينًا قَالَ لَا أَجِدُ فَقَالَ

هغه وويل چي د روژو د نيولو هم طاقت نه لرم، نبي کریم ﷺ ورته وويل: په شپيتو مسکينانو باندي ډوډۍ وخوره عرض يې وکړ چي د دې هم را سره گنجائش نسته نو رسول الله ﷺ

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِفَرُوقَةَ بْنِ عَمْرٍو أَعْطَاهُ ذَلِكَ الْعَرَقَ وَهُوَ مَكْتَلٌ

فروه بن عمر رضی الله عنه ته حکم وکړ چي د خرماؤ يوه کڅوڼه هغه ته ورکړه (چي هغه يوه سړي راوړې

يَأْخُذُ خُمْسَةَ عَشَرَ صَاعًا أَوْ سِتَّةَ عَشَرَ صَاعًا لِيُطْعِمَ سِتِّينَ مِسْكِينًا. رواه

وه) او په هغه کي تر پنځلسو صاعو او شپاړلسو کاسو پوري خرماوي وې چي ورکړي دي شپيتو مسکينانو ته. (ترمذي او ابوداؤد)

الترمذي وروی ابوداؤد وابن ماجة والدارمي عن سليمان بن يسار عن

سلمة بن صخر نحوه قال كنت امراء اصيب من النساء ما لا يصيب

غيري و في روايتها اعني ابداؤد والدارمي فاطعم وسقا من تمر بين

ستين مسکينا.

ابن ماجة او دارمي د سليمان بن يسار څخه او هغه د سلمه بن صخر څخه هم په دې شان روايت

کړې دی هغه وویل چي د بنځو سره زما تعلق د نورو څخه زیات دی او د ابوداؤد او دارمي په روایت کي بیان دی چي د خرماؤ یو وسق شپېتو مسکینانو ته ورکړه.

تخریج: الترمذي في السنن ۵۰۳\۳، رقم: ۱۲۰۰

تشریح: په دغه حدیث شریف کي د ظهار حکم بیان سوی دی، ظهار دې ته وایي چي یو سړی خپل بنځي ته یا د هغې د بدن یو داسي اندام ته چي د هغه په ویلو سره ټول بدن مراد کیږي یا د هغې د بدن یو داسي اندام ته چي غیر متعین وي محرمات ابدیه (یعني د مور، خور، عمه او داسي نور) د بدن د یو داسي اندام سره تشبیه ورکړي چي هغه ته کتل حلال نه وي لکه یو څوک خپل بنځي ته ووايي چي ته پرما زما د مور د شا په ډول حرامه یې، یا ستا د بدن نیمه برخه زما د مور د شا (ملا) یا نس په ډول ده یا زما د مور د ورون په ډول ده یا زما د خور یا زما د عمه د ملا په ډول ده، په همداسي ویلو سره د هغه بنځي سره جماع کول یا داسي فعل کول چي د جماع سبب جوړیږي لکه لاس وروړل، مچه اخیستل او داسي نور تر هغه وخته پوري حرام دي ترڅو چي د ظهار کفاره ادا نه کړل سي او که چیري یو څوک د ظهار د کفارې ادا کولو څخه مخکي جماع وکړي نو پر هغه باندي د مخکنۍ کفارې څخه علاوه نور څه نه واجبیږي مگر هغه باید چي د الله تعالی څخه بخښنه وغواړي او بیا ترڅو چي کفاره ادا نه کړي دوهم وار د هغې سره جماع ونه کړي.

دا خبره باید په ذهن کي وي چي ظهار یوازې د بنځي او مینزي سره کیږي او بنځه که ازاده وي یا مینزه وي همدارنگه مسلمانان وي یا کتابیه یعنی عیسائي یا یهودي وي، د ظهار نور مسائل د فقهې په کتابو کي کتلاي سئ.

علامه طیبی رحمۃ اللہ علیہ وایي چي د حدیث الفاظ (حتی یمضي رمضان) یعنی ترڅو چي رمضان ختم سي، دلته ظهار موقت صحیح کیږي او قاضي خان رحمۃ اللہ علیہ ویلي دي چي کله یو سړی موقت ظهار کوي نو هغه تر هغه وخته پوري ظهار کونکی وي او کله چي هغه ټاکل سوی وخت تېر سي نو ظهار باطل کیږي.

علامه ابن همام رحمۃ اللہ علیہ وایي که چیري یو سړی ظهار وکړي او د یو ورځي د مثال په توگه د جمعي د ورځي استثناء وکړي نو دا نه صحیح کیږي او که چیري د یوې ورځي یا یوې میاشتي لپاره ظهار وکړي نو تر هغه وخته پوري قید لگول صحیح دي او بیا د هغه وخت تېرېدو څخه وروسته ظهار نه پاته کیږي.

اطعم ستین مسکینا : یعنی شپیتو مسکینانو ته ډوډۍ ورکړه ، ددې څخه دوې خبري مراد دي یا خو شپېته مسکینانو ته دوه وخته په ماړه نس خوراک ورکول دي او یا په هغوی کې هر یوه ته د صدقه فطر په اندازه غله یا د هغه قیمت ورکول دي او څرنګه چې د کفارې ادا کولو لپاره د غلام ازادولو په صورت کې د جماع څخه مخکې یو غلام ازادول ضروري دي یا د کفارې ادا کولو لپاره دوې میاشتي د روژې نېولو په صورت کې د جماع څخه مخکې دوې میاشتي پرله پسې روژې نیول ضروري دي همدارنګه مسکینانو ته خوراک ورکول هم د جماع کولو څخه مخکې ضروري دی .

د حدیث دغه جمله (شپېته مسکینانو ته خوراک ورکړه) په دې باره کې دا یو تردد پیدا کیدای سي چې رسول الله ﷺ شپیتو مسکینانو ته د خوراک ورکولو لپاره چې سلمه ابن صخر رضی الله عنه کومي خرماوي ورکړې د هغو مقدار خپله د روایت د وضاحت سره سم پنځلس یا شپاړلس صاع وو ، ددې څخه معلومه سوه چې هر مسکین ته یو صاع ورکول واجب نه دي حال دا چې د فقهي په کتابو کې دا لیکلي دي که چیرې خرماوي ورکړل سي نو د صدقه فطر د اندازې برابر يعني یو یو صاع دي ورکړل سي .

د حدیث د جملې او د فقهي په حکم کې اختلاف واقع سو مګر ددغه جملې که چیرې دا ترجمه وکړل سي چې هغه خرماوي د شپېته مسکینانو په خوړلو کې صرف کړي نو بیا څه تعارض نه پاته کیږي ځکه چې په داسې ویلو سره به د ارشاد مطلب دا وي چې په دغه خرماوو کې د خپل طرف څخه د نورو خرماوو په یو ځای کولو سره پر شپېته مسکینانو باندې وويشه . ددغه څخه علاوه د ابوداؤد او دارمي د یو بل روایت دا الفاظ چې شپېته مسکینانو ته یو وسق خرماوي ورکړه ، دا هم ددې دلیل دی چې ددغه جملې څخه دا مراد نه دی چې یوازې دغه خرماوي شپېته مسکینانو ته ورکړه بلکه مراد دادی چې په دغه خرماوو کې د خپل طرف څخه هم د خرما په یو ځای کولو سره د یو وسق په اندازه پوره کړه او بیا هر مسکین ته یو یو صاع خرماوي ورکړه ، واضحه دي وي چې یو وسق د شپېته صاع په اندازه دی .

د ظاهر کفار

﴿۳۱۵۹﴾: وَعَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ صَخْرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ

د حضرت سليمان بن يسار رضی الله عنه څخه او هغه د سلمه بن صخر څخه روایت کوي چې رسول الله

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمُظَاهِرِ يُوقَعُ قَبْلَ أَنْ يُكْفَرَ قَالَ كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ . رواه
الترمذي وابن ماجه .

ﷺ د ظهار کونکي په اړه فرمایلي دي : که هغه دکفاره ورکولو څخه ترمنځه د بنځي سره
صحبت وکړي نو په هغه باندې یوه کفاره واجب ده . (ترمذي ابن ماجه) .

تخریج : الترمذي في السنن ۵۰۲۱۳، رقم: ۱۱۹۸، وابن ماجه في السنن ۶۶۶۱۱، رقم: ۲۰۶۴

تشریح : د اکثرو علماؤ دا مذهب دی که چیري یو سړی ظهار وکړي او بیا د کفارې ادا کولو
څخه مخکي جماع وکړي نو پر هغه هم یوه کفاره واجبیږي مگر ځیني علماء وایي چي د کفارې
ادا کولو څخه مخکي د جماع کولو په صورت کي دوې کفارې واجبیږي .

که یو سړی د خپلو ډېرو بنځو سره ظهار وکړي یعنې هغوی ټولو ته داسي ووايي چي
تاسو پر ما باندې زما د مورد ملا په ډول حرامي یاست نو په دغه صورت کي په اتفاق سره د
ټولو علماء دا دي چي دغه سړی به د هغه ټولو سره ظهار کونکی سي البته په دې باره کي
اختلافي قولونه دي چي پر هغه به یوه کفاره واجبه وي که زیاتي ؟ د امام اعظم ابو حنیفه او
امام شافعي رحمه الله علیهما په نزد پر هغه څو کفارې واجبیږي یعنې په هغه بنځو کي چي د
کومي سره د جماع اراده وکړي مخکي به کفاره ادا کول واجب وي، د حسن، زهري، ثوري او
نورو حضراتو هم دا قول دی، امام مالک او امام احمد رحمه الله علیهما فرمایي چي پر هغه یوه
کفاره واجب ده یعنې هغه دي اول یوه کفاره ادا کړي او د هغه څخه وروسته د بنځي سره جماع
کول ورته جائز دي .

الفصل الثالث (دریم فصل)

﴿۳۱۶۰﴾: عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَجُلًا ظَاهَرَ مِنْ امْرَأَتِهِ فَعَشِيَهَا

حضرت عکرمه رضی الله عنه د ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت کوي چي یوه سړي د خپلي بنځي سره ظهار
وکړ او بیا د کفارې د ورکولو څخه وړاندې یې د هغې سره صحبت وکړ

قَبْلَ أَنْ يُكْفَرَ فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ مَا حَمَلَكَ

او وروسته د نبی کریم صلی الله علیه و آله په خدمت کي حاضر سو او واقعه یې ورته بیان کړه نبی کریم صلی الله علیه و آله

ورته و فرمايل ته په دا کار کولو باندي څه شي اماده کړې؟

عَلَى ذَلِكَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ رَأَيْتُ بَيَاضَ حِجْلِيهَا فِي الْقَمَرِ فَلَمْ أَمْلِكْ نَفْسِي

هغه عرض وکړ يا رسول الله! د سپوږمۍ په رڼا کې د هغې سپين پايزېب زما په نظر راغلی او
زه يې په جماع کولو مجبور کړم

أَنْ وَقَعْتُ عَلَيْهَا فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمَرَهُ إِلَّا يَقْرَبَهَا

په دې اورېدو سره نبي کریم ﷺ وځنډل بيا يې حکم ورکړ ترڅو پوري چي دي کفار نه وي ادا

حَتَّى يُكْفَرَ. رواه ابن ماجه وروى الترمذى نحوه وقال هذا حديث حسن

صحيح غريب و روى ابوداؤد والنسائي ونحوه مسندا ومرسلا وقال

النسائي المرسل اولى بالصواب من المسند.

کړې هغې ته نژدې مه ورځه. (ابن ماجه) ترمذي ويلى چي دا حديث حسن صحيح غريب دی.
او ابو داؤد دا مسندا او مرسلا روايت کړی او ويلى يې دی چي مرسلا بهتر دی د مسند څخه
په حقوالي کي.

تخريج: سنن ابن ماجه ۱/۶۶۶، رقم: ۲۰۶۵، والترمذي ۳/۵۰۳، رقم: ۱۱۹۹، وابوداؤد ۳/۶۶۶، رقم: ۲۲۲۱، والنسائي ۶/۱۶۷، رقم: ۳۴۵۷.

د لغاتو حل: حَجْلِيهَا: اى خلخالها (پايزېب)

=====

بَابُ فِي وُجُوبِ كَوْنِ الرَّقَبَةِ الْمُصْتَقَةِ كَفَّارَةً مُؤْمِنَةً
(په كفاره ظاهر كي چي کوم غلام آزاد کړل سي، دهغه مؤمن کېدل
ضروري دي که یا؟)

الْفَضْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

کفاره ظاهر

﴿۳۱۶﴾: عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت معاويه بن حکم رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي زه د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کې حاضر سوم

فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ جَارِيَةً كَانَتْ لِي تَزْعِي غَنَمًا لِي فَجِئْتُهَا وَقَدْ فُقِدَتْ

او عرض مي وکړ يا رسول الله! زما يوه مينزه ده چي پسونه پيايي يوه ورځ زه وهغې ته ورغلم

شَاةٌ مِنَ الْغَنَمِ فَسَأَلْتُهَا عَنْهَا فَقَالَتْ أَكَلَهَا الذِّئْبُ فَأَسِفْتُ عَلَيْهَا وَكُنْتُ

نو يو پسه پکښي کم وو ما د هغې څخه د دې پوښتنه وکړه نو هغې راته وويل چي شرمونښ

خوړلي دي ماته په دې خبره غصه راغله او زه هم

مِنْ بَنِي آدَمَ فَلَطَمْتُ وَجْهَهَا وَعَلَيَّ رَقَبَةٌ أَفَاعْتُقُهَا فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

انسان يم (چي غصه کېږم) نو هغه مي پر مخ په چپلاخه ووهله او پر ما باندي د کفارې په ډول

يو غلام ازادول واجب دی ايا زه دغه مينزه ازاده کړم؟ نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم مينزه راوغوښتل

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيْنَ اللَّهُ فَقَالَتْ فِي السَّمَاءِ فَقَالَ مَنْ أَنَا فَقَالَتْ أَنْتَ رَسُولُ

او پوښتنه يې ځيني وکړه چي الله تعالي چيري دی؟ هغې وويل چي په اسمان کې. بيا نبي

کریم صلی اللہ علیہ وسلم ورڅخه پوښتنه وکړه چي زه څوک يم؟ هغې ورته وويل ته د الله تعالي رسول يې

اللَّهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْتَقُهَا رَوَاهُ مَالِكٌ . وَفِي رَوَايَةٍ

رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل: دا ازاده کړه. (مالک) او د مسلم په يوه روايت کې دا الفاظ دي چي

مسلم قَالَ كَانَتْ لِي جَارِيَةٌ تَرْعَى غَنَمًا لِي قَبْلَ أَحَدٍ وَالْجَوَانِيَّةُ فَاطَلَعَتْ ذَاتَ

معاويه وويل زما يوه مينزه ده چي دا حد په جوانيه خای کي زما پسونه خروي يوه ورځ ما

يَوْمٍ فَإِذَا الذِّيبُ قَدْ ذَهَبَ بِشَاةٍ مِنْ غَنَمِنَا وَأَنَا رَجُلٌ مِنْ بَنِي آدَمَ آسَفُ كَمَا

خپل پسونه وليدل چي شرمونښ يو ځيني خوړلي وو او زه يو انسان یم (د بشریت په تقاضا سره) ماته هم داسي غصه راځي

يَأْسَفُونَ لَكِنْ صَكَكْتُهَا صَكَّةً فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَظَّمَهُ

څنگه چي نورو ته ما د هغې وهل وغوښته مگر يوازي په يوه چپلاخه باندي مي اکتفاء وکړه بيا زه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سوم او قصه مي ورته بيان کړه

ذَلِكَ عَلَيَّ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا أُعْتِقُهَا قَالَ أُتِنِي بِهَا فَأَتَيْتُهُ بِهَا فَقَالَ لَهَا

نو رسول الله ﷺ زما په هکله دا کار لوی وبلي ما عرض وکړ يا رسول الله! ايا زه دغه مينزه ازاده کړم؟ نبي کریم ﷺ وفرمايل: هغه مينزه دلته راوړله نو ما هغه راوستل نو نبي کریم ﷺ د

أَيْنَ اللَّهِ قَالَتْ فِي السَّمَاءِ قَالَ مَنْ أَنَا قَالَتْ أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ قَالَ أُعْتِقُهَا فَإِنَّهَا

مُؤْمِنَةٌ.

هغې څخه پوښتنه وکړه چي خداي تعالي چيري دی؟ هغې وويل په اسمان کي بيا نبي کریم ﷺ ور څخه پوښتنه وکړه زه څوک یم؟ هغې عرض وکړ تاسو د خداي تعالي رسول ياست نبي کریم ﷺ وفرمايل: ازاده يې کړه دا مسلمان ده.

تخریج: مالک في الموطأ ۲/۶۶۷، رقم: ۸، ومسلم ۱۱/۳۸۱، رقم: ۵۳۷/۳۳

تخریج: والجوانية: موضع قريب من احد. (يو چاته نژدې). صککتها: ای لطمتها لطمه (چپلاخه وهل)

تشریح: په دغه باب کي د دغه حديث شريف په ذکر کولو سره د مصنف مقصد دا ظاهرول دي چي په ظاهر کي د کفارې په توگه چي کوم برده (غلام يا مينځه) ازاد کړل سي د هغوی مسلمان کېدل ضروري دي، د امام شافعي رحمه الله مذهب دادی مگر په حنفي مذهب کي دا ضروري نه دي ځکه حنفيه دا حديث پر افضليت محمول کوي مگر د هغوی په نزد د دغه حديث څخه مراد

یوازي دا ظاهرول دي چي د ظاهر په کفاره کي ازادېدونکې برده که مسلمان وي نو دا غوره او افضل دي

الله تعالی چيري دی؟ : ددغه الفاظو په ذریعه د رسول الله ﷺ مقصد د الله تعالی د خای په باره کي سوال نه وو ځکه چي الله تعالی د مکان او زمان د قید څخه پاک دی بلکه دلته د رسول الله ﷺ مقصد دا پوښتنه کول وو چي وښیاست د الله تعالی حکم په کوم خای کي جاري او ساري دی او د هغه پاچاهي او قدرت چيري ظاهر دی او ددغه سوال ضرورت دا وو چي هغه وخت د عربو کفارو به بتان د عبادت وړ گڼل او جاهلو خلکو به د هغه بتانو څخه علاوه بل معبود نه گڼی نو رسول الله ﷺ دا معلومول وغوښتل چي ایا دا مینزه مؤحده ده که مشرکه ده ، يعني د رسول الله ﷺ مقصد په اصل کي د هغه بې شمېره معبودانو نفی کول وه کوم چي پر مخکه موجود وه نه دا چي په آسمان کي د الله تعالی د مکان ثابتول وه ، هغه مینزي چي ذکر سوی جواب ورکړ نو رسول الله ﷺ ته معلومه سوه چي هغه مؤحده (توحيد منونکې) ده او مشرکه نه ده .

د مالک رحمته الله علیه په روایت کي د حضرت معاویه رحمته الله علیه څخه دا نقل سوي دي چي د یو برده ازادول په یو سبب سره واجب دي نو ایا زه هغه مینزه ازاده کړم چي هغه کفاره هم اداسي کوم چي واجب ده او د هغې د وهلو د وجي څخه چي ما ته پښیماني ده هغه هم ختمه سي ، مگر مسلم چي کوم روایت نقل کړی دی د هغه د الفاظو څخه دا معلومېږي چي حضرت معاویه رحمه الله هغه مینزه محض ددې لپاره ازادول غوښتل چي هغه په غصه کي وهلې وه .

د دواړو روایتونو په مفهوم کي په ظاهره اختلاف معلومېږي مگر که چيري فکر وکړل سي نو په دواړو کي هیڅ اختلاف هم نه سته ځکه چي د مالک رحمه الله علیه په روایت کي دا مفهوم په صراحت سره بیان سوی دی چي په یو بل سبب سره پر ما باندي د برده ازادول واجب دي مگر د وهلو په وجه هم د هغې ازادول زما لپاره ضروري دي که زه هغه ازاده کړم نو ایا د هغه دواړو وجهو تقاضا به پوره سي ، ددې پر خلاف د مسلم په روایت کي مطلق دي چي د هغه مطلب دادی چي پردغه دواړو خبرو باندي محمول کیدای سي نو دا به وویل سي چي د مسلم د روایت مطلق مفهوم د مالک د روایت پر مقید مفهوم باندي محمول دی مگر د مسلم د روایت د الفاظو مطلب هم هغه دی کوم چي د مالک د روایت د الفاظو مطلب دی که چيري زه هغه مینزه ازاده کړم نو ایا دواړه سببه به پوره سي که یا ،

د ظهار د کفارې مسائل

د حنفي مذهب سره سم د ظهار په کفاره کې تر ټولو اوله درجه د بُرده (مينزي يا غلام) د ازادولو ده، بُرده که مسلمان وي يا غير مسلمان، بنځه وي که سړی وي کوچنی وي يا لوی او که څه هم کونډ يا پوند وي مگر دومره کونډ وي که هغه په لوړ آواز سره مخاطب کړل سي نو هغه يې اوري او که چيري داسي برده وي چې د هغه يو لاس او يوه پښه پرې سوي دي نو د هغه ازادول به هم صحيح وي په شرط ددې چې دغه دواړه اندامونه د مختلف خواوو څخه پرې سوي وي مثلاً که چيري راسته لاس پرې سوی وي نو چپه پښه به پرې سوی وي همدارنگه د هغه مکاتب ازادول هم صحيح دي چې هغه د خپل کتابت په بدل کې هيڅ نه وي ادا کړی.

کوم برده چې کونګی وي يا داسي کونډ وي چې هغه بالکل هيڅ هم نه اوري نو د هغه په ازادولو سره د ظهار کفاره نه ادا کېږي همدارنگه د کوم برده چې دواړه لاسونه پرې سوي وي يا دواړي پښې يا د دواړو پښو ټټي گوتي پرې سوي دي يا يو لاس او يوه پښه د يوې خوا څخه پرې سوي وي مثلاً راسته لاس يې هم پرې سوی وي او راسته پښه يې هم پرې سوی وي نو د داسي برده ازادول کافي نه دي، داسي برده چې ليونی وي يعني پر هغه باندي همېشه لیونتوب خپور وي يا مدبر او ام ولد وي يا داسي مکاتب وي چې هغه د کتابت په بدله کې څه ادا کړي وي نو د هغوی په ازادولو سره د ظهار کفاره نه ادا کېږي.

دوهمه درجه د پرله پسې روژو نېولو ده يعني که چيري ظهار کونکي ته برده تر لاسه نه سي نو بيا هغه ته پرله پسې دوې مياشتي روژې نيول پکار دي په دې توګه چې هغه په دواړو مياشتو کې نه د رمضان روژه راسي او نه هغه ورځي راسي چې په هغه کې روژې نيول منع دي لکه د اختر وړځي، ايام تشریق او تر څو پوري چې روژې ختم نه سي (يعني تر څو چې دوې مياشتي پرله پسې روژې ختم نه سي) تر هغه پوري د بنځي سره صحبت نه کوي که چيري د روژو ختمېدو څخه مخکې د هغه بنځي سره (د کومي سره چې يې ظهار کړی دی) صحبت وکړي نو اوس به ټولي روژې بېرته د سره نيسي که څه هم د ورځي يې د هغې سره صحبت کړی وي يا په شپه کې، او که څه هم په قصد سره يې کړی وي يا په هېره د ټولو يو حکم دی همدارنگه که د يو عذر په وجه يې روژه ماته کړې وي يا بېله عذر يې روژه ماته کړې وي.

درېمه درجه شپېته مسکينانو ته خوراک ورکول دي يعني که چيري يو سړی د ذکر سوو شرطو سره د روژې طاقت نه لري نو بيا هغه دي شپېته مسکينانو ته دوه وخته ډوډۍ ورکړي يا هغوی ته دي اومه غله ورکړي، د اومې غلې صورت دادی چې هر مسکين ته نيم صاع (پاو کم

دوه سپره) غنم يا يو صاع يعني درې نيم سپره اوربشي يا خرماوي يا دهغه قيمت ورکړي همدارنگه که چيري د يوه شي د ورکولو پر ځای دوه شيان ورکړل سي نو دا هم جائز دي .

په کفاره کي اباحت جائز دی : د اباحت مطلب دادی چي د خوراک په پخولو سره د فقير په مخکي کښېښودل سي چي د هغه څخه څومره خوړل وغواړي وه يې خوري ، دا اباحت د کفاراتو په فديه کي جائز دی مگر په واجب صدقاتو لکه زکوة او داسي نورو کي جائز نه دی ځکه چي واجب صدقې يعني زکوة وغيره کي فقير د مالک کول ضروري دي ،

ددغه وضاحت څخه وروسته اوس په دې پوه سئ چي دظهار په کفاره کي شپېته مسکينانو ته دوه وخته په ماړه نس خوراک ورکول کيږي که څه هم هغه خوراک په يوه ورځ کي دوه وخته وي يعني په غرمه او په شپه کي په وخوړل سي ، همدارنگه په خوړولو کي د نس مړېدو اعتبار دی که څه هم په هر څومره لږ خوراک باندي د هغه نس موړ سي ، او کوم چي د خوراک د نوعيت سوال دی نو د هغه انحصار د ورکونکي پر حيثيت او توان باندي دی چي هغه څرنگه خوراک ورکولای سي ورځي يې کړي که په خوراک کي د اوربشو ډوډۍ وي نو د هغه سره کتغ ضروري دی البته د غنمو ډوډۍ سره کتغ ضروري نه دی ، که چيري دوه وخته شپېته مسکينانو ته د خوراک ورکولو پر ځای يوه فقير ته تر شپېته ورځو پوري دواړه وخته خوراک ورکړل سي نو دا هم جائز دي مگر يو فقير ته په يوه ورځ د شپېته فقيرانو خوراک ورکول جائز نه دي په دغه صورت کي به يوازي د يوې ورځي ادا سي .

که چيري ظهار کونکی د خوراک ورکولو په مينځ کي جماع وکړي نو په دغه صورت کي که څه هم هغه گناه کار دی مگر د سره خوراک ورکول پکار نه دي که چيري پر يو سړی باندي د دوو ظهارو دوې کفارې واجب وي او هغه شپېتو فقيرانو ته نيم صاع غنم د کفارې په اعتبار سره يو يو صاع ورکړي نو د دواړو ظهارو کفاره به ادا نه سي بلکه د يوه ظهار کفاره به ادا سي مگر که چيري پر يو سړی باندي يوه کفاره د ظهار او يوه کفاره د روژې ماتولو واجب وي او هغه هر فقير ته يو يو صاع غنم ورکړي نو دا به جائز وي او دواړي کفارې به ادا سي .

=====

بَابُ اللَّعَانِ (د لعان بیان)

د لعان معنی او تعریف : د لعان او ملاعنة معنی پر یو بل باندي لعنت ویل دي مگر د شریعت په اصطلاح کي لعان دې ته وایي چي خاوند پر خپل ښځه باندي د زنا تهمت ولگوي یا کوم کوچنی چي پیدا سوی دی د هغه په باره کي دا ووايي چي دا زما نه دی او ښځه ددې په جواب کي خاوند ته ووايي چي ته پر ما باندي تهمت لگوي نو هغه ښځه قاضي او حاکم ته فریاد وکړي ، قاضي د خاوند په را غوښتلو سره د الزام ثابتولو لپاره ورته ووايي که چیري خاوند د شاهدانو په ذریعه دا ثابته کړي نو قاضي به پر هغه ښځي د زنا حد جاري کړي او که چیري خاوند د څلورو شاهدانو په ذریعه الزام ثابت نه کړي نو قاضي به خاوند ته دا ووايي چي داسي ووايه چي زه د الله ﷻ په شاهد کولو سره وایم چي ما د زنا کوم نسبت دې ته کړیدی زه په هغه کي رینستونی یم ، ښځي ته په اشاره کولو سره څلور واره به خاوند داسي وایي بیا په پنځم وار اشاره کولو سره به دا وایي چي ما دغه ښځي ته د زنا کوم نسبت کړی دی که زه په هغه کي درواغجن یم نو پر ما دي د الله ﷻ لعنت وي .

کله چي خاوند پنځه واره داسي ووايي نو بیا ښځه سړي ته په اشاره کولو سره څلور واره داسي ووايي چي زه د الله ﷻ په شاهد گرځولو سره وایم چي ده ما ته د زنا کوم نسبت کړی دی په هغه کي دی درواغجن دی بیا په پنځم وار سړی ته په اشاره کولو سره داسي ووايي چي دغه سړی ما ته د زنا کوم نسبت کړی دی که په هغه کي دی رینستونی وي نو پر ما دي د الله ﷻ لعنت وي .

کله چي دواړه داسي ملاعنت وکړي نو حاکم به دواړو کي جلاوالی راولي او یو طلاق بائن به واقع کیږي او هغه ښځه به د هغه سړي لپاره همپشه حرامه سي که ددې څخه وروسته سړی خپل ځان درواغجن وښيي يعني دا اقرار وکړي چي ما پر ښځه باندي د درواغو تهمت لگولی وو نو په دغه صورت کي به پر هغه د تهمت حد جاري کیږي او د ښځي سره نکاح کول به هغه ته صحیح سي مگر امام ابو یوسف رحمته الله وایي که چیري سړی خپل ځان درواغجن وښيي نو بیا هم ښځه د هغه لپاره همپشه حرامه ده .

الْفَضْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

دلغان یوه واقعہ

﴿۳۱۶۲﴾: عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ أَنَّ عُوَيْمَرَ الْعَجْلَانِيَّ قَالَ

د حضرت سهل بن سعد رضی اللہ عنہ ساعدي څخه روايت دی چي عويمر عجلاني د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړ

يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ رَجُلًا وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيْقُتْلُهُ فَيَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ

يا رسول الله! تاسو د هغه سړي په باره کي څه حکم ورکوئ چي د خپلي ښځي سره يو ناولده سړی ونيسي ايا هغه وژنې؟ نو د مقتول وارثان به څوک وژني؟ يا په يو داسي صورت کي څه

يَفْعَلُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَنْزَلَ فِيكَ وَفِي صَاحِبَتِكَ

کول پکار دي؟ نبي کریم ﷺ ورته وفرمايل: الله جل جلاله ستا او ستا د ښځي په باره کي حکم نازل

فَاذْهَبْ فَأَتِ بِهَا قَالَ سَهْلٌ فَتَلَا عَنَّا فِي الْمَسْجِدِ وَأَنَا مَعَ النَّاسِ عِنْدَ رَسُولِ

کړی دی ته ولاړه سه خپله ښځه راوله د سعد بن سهل بيان دی زموږ په مينځ کي د ښځي خاوند دواړو په جماعت کي لغان وکړ

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا فَرَغَا قَالَ عُوَيْمَرُ كَذَبْتُ عَلَيْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ

کوم وخت چي لغان وسو نو عويمر وويل: که زه دا ښځه د ځانه سره وساتم نو گويا ما په دې

فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَسْحَمَ أَدْعَجَ الْعَيْنَيْنِ عَظِيمَ الْأَلْيَتَيْنِ خَدَّ لَجِ السَّاقَيْنِ فَلَا

باندې د درواغو تور لگولي دی د دې څخه وروسته هغه و خپلي ښځي ته درې طلاقه ورکړه بيا رسول الله ﷺ وفرمايل: که دا ښځه داسي بچی (اولاد) راوړي چي د هغه رنگ تور او سترگي يې توري وي د سترگو مردگي يې لوی وي او د دواړو پنډيو غوښه يې ډکه وي

أَحْسَبُ عُوَيْمَرًا إِلَّا قَدْ صَدَقَ عَلَيْهَا وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَحْيَرُ كَأَنَّهُ وَحَرَةٌ فَلَا

نو عويمر ريښتني دی او د زنا تور لگول صحيح دي او که داسي بچی راوړي چي د هغه رنگ

سوربخن وي نو عویمردروا غجن دی

أَحْسِبُ عُويْمِرًا إِلَّا قَدْ كَذَبَ عَلَيْهَا فَجَاءَتْ بِهِ عَلَى النَّعْتِ الَّذِي نَعَتَ رَسُولُ

نو بنځي هغسی بچی راوړ چي د هغه صفت رسول الله ﷺ بیان کړی وو او د عویمر بیان ریښتني

اللَّهُ ﷺ مِنْ تَصْدِيقِ عُويْمِرٍ فَكَانَ بَعْدُ يُنْسَبُ إِلَى أُمِّهِ . متفق عليه .

ثابت سو د دې څخه وروسته هغه کوچنی د خپلي مور ولور ته منسوب سو . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٤٤٩٨، رقم: ٤٧٤٥، ومسلم ١١٢٩١٢، رقم: ١٤٩٢

د لغاتو حل: اسحَم: اى اسود: (تور). ادعج: السواد في العين. (تور سترگی). وحره: دويبة حمراء تلتزق بالارض.

تشریح: که یو څوک یو پردی سړی د خپل بنځي سره پر زنا کولو باندي وويني او هغه سړی مړ کړي نو په دې باره کي د علماؤ اختلافي قولونه دي چي هغه سړی د خپل بنځي سره پر زنا کولو باندي وويني نو د اسلامي قانون سره سم د قصاص يعني د مرگ د سزا وړ دی که یا ؟ د جمهورو علماؤ قول دادی چي د مرگ سزا دي ورکړل سي مگر که چيري هغه سړی د دې په ثبوت کي چي مقتول د هغه بنځي سره زنا کړې ده څلور شاهدان وړاندي کړي یا خپله د مقتول وارثان د دې خبري اقرار وکړي نو په دغه صورت کي هغه ته د مرگ سزا نه سي ورکول کيدای ، بيا هم دا خبره دي په ذهن کي وي چي د څلورو شاهدانو نه وړاندي کولو ياد مقتول د وارثانو د اقرار نه کولو په صورت کي هغه ته د مرگ سزا ورکړل سي نو د واقعي په اعتبار که چيري هغه ریښتونی وي نو د الله تعالی په نزد به گناه کار نه گڼل کيږي .

الله تعالی وحي نازل کړي دي : ددې مطلب دادی چي په دغه مسئله کي دغه آیاتونه نازل

سوي دي :

وَالَّذِينَ يَزْمُونَ أَرْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ.... الخ.

سورة النور

ژباړه : او کوم کسان چي پر خپلو بنځو باندي د زنا تهمت ولگوي او د هغوی سره شاهد نه وي نو د هغوی شاهدي داده چي هغه څلور واره د الله ﷻ په قسم کولو سره ووايي چي پر مادي د

الله ﷻ لعنت وي که چيري زه درواغجن یم ...

د ځينو مفسرينو د قول سره سم دغه آيت کریمه په نهم هجري کال کي د شعبان په مياشت کي نازل سوی دی، ابن مالک رحمۃ الله علیه وايي چي ددغه حديث شريف څخه په ظاهره دا معلومېږي چي د لعان په باره کي ذکر سوی آيت د حضرت عويمر رضي الله عنه پر واقعہ باندي نازل سوی دی او په اسلام کي تر ټولو اول لعان د هغه له خوا سوی وو، ځيني علماء وايي چي دغه آيت کریمه د يو بل صحابي حضرت هلال ابن اميه رضي الله عنه په باره کي نازل سوی دی او په دغه حکم کي تر ټولو مخکي هلال رضي الله عنه لعان کړی دی، مخته به د ابن عباس رضي الله عنه روايت راسي چي د هغه دا ثابتېږي، نو په دغه صورت کي به د ارشاد (ستاسو په باره کي وحي نازل سوي دي) مطلب دا وي چي ستاسو د معاملې په ډول يوه معامله کي وحي نازل سوي دي.

ځيني حضرات وايي چي دا احتمال هم کيدای سي چي دغه آيت د دواړو په باره کي نازل سوی وي چي د هغه صورت به داسي وي چي مخکي په هغوی کي يو چا د رسول الله ﷺ څخه په خپل باره کي پوښتنه کړې وي بيا وروسته دوهمه قضيه وړاندي سوې وي او هغه هم د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه کړې وي تر دې چي د هغه دواړو په باره کي دغه آيت کریمه نازل سو، مگر په هغه دواړو کي حضرت هلال رضي الله عنه اول لعان کړی دی.

ما پر هغې د درواغو ته مت لگولی دی: دا حضرت عويمر رضي الله عنه د درو طلاقو سبب بيان کړ چي ددغه صورت څخه وروسته که چيري زه دغه ښځه په خپل نکاح کي وساتم او طلاق ورنه کړم نو ددې څخه دا لازميږي چي ما دغه ښځي ته د زنا نسبت په درواغو کړی دی ځکه د هغې په نکاح کي د ساتلو مطلب به دا وي چي ما څه ويلي دي هغه ټول درواغ دي او دا ښځه د بدکاری د گناه څخه پاکه ده.

د لعان په صورت کي د خاوند او ښځي په مینځ کي د تفریق مسئله

﴿۳۱۲﴾: وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا عَنَ بَيْنَ رَجُلٍ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د يو سړي او ښځي په منځ کي لعان وکړ

وَأَمْرَاتِهِ فَأَنْتَفَى مِنْ وَلَدِهَا فَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا وَالْحَقَّ الْوَلَدَ بِالْمَرْأَةِ، متفق عليه

بيا يې د سړي او ښځي په مینځ کي جلا والي راوست او بچی يې د ښځي ولور ته منسوب کړ.

(بخاري او مسلم)

وَفِي حَدِيثِهِ لَهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَظَّهُ وَذَكَرَهُ وَأَخْبَرَهُ

او په بخاري او مسلم کي يوبل روايت د ابن عمر رضي الله عنه څخه راغلې دى رسول الله صلى الله عليه وسلم و هغه سړى ته نصيحت وکړ او د آخرت عذاب يې ورياد کړ

أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ ثُمَّ دَعَاَهَا فَوَعَّظَهَا وَذَكَرَهَا

او پوه يې کړ چې د دنيا عذاب د آخرت د عذاب څخه ډېر اسانه دى (د دې لپاره چې هغه درواغ ونه وايي) بيا يې هغه بنځه راوغوښتل او هغې ته يې هم نصيحت وکړ او د آخرت عذاب يې

وَأَخْبَرَهَا أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ .

ورياد کړ او پوه يې کړه چې د دنيا عذاب د آخرت د عذاب څخه اسانه دى .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٤٦٠/٩٩، رقم: ٥٣١٥، ومسلم ١١٣٢/٢، رقم: ١٤٩٤/٨

تشریح: جلاوالی یې راوست: ددې مطلب دادی چې د لعان په صورت کي د بنځي او خاوند په مینځ کي جلاوالی د حاکم او قاضي په حکم سره کیږي نه محض په لعان سره، د امام ابوحنیفه رحمته الله علیه مذهب دادی او د هغه یو دلیل دا هم دی که چیري په نفس لعان سره جلاوالی واقع کیدای نو بیا به درې طلاقه ولي ورکول کیدای لکه څرنګه چې په ذکر سوي حدیث کي تېر سول چې حضرت عویمر رضي الله عنه د لعان څخه وروسته خپل بنځي ته درې طلاقه ورکړل.

د دنيا د عذاب څخه حد يعني شرعي سزا مراد ده، ددې وضاحت دادی که چیري یو سړی پر یو بنځه باندي (که خپل بنځه یې وي یا پردی بنځه وي) د زنا تهمت ولګوي او د هغه تهمت درواغ ثابت سي نو د شرعي قانون سره سم به پر هغه حد جاري کیږي يعني هغه به پر یو پاكي بنځي باندي د زنا د درواغو تهمت لګولو په سزا کي اتیا درې وهل کیږي او که چیري هغه سړی رېښتونی ثابت سي يعني دا خبره ثبوت ته ورسېږي چې هغه بنځي بد کاري کړې ده نو بیا پر هغه بنځي به حد جاري کیږي چې د واده کېدو په صورت کي به هغه سنگسار کیږي او د واده نه کېدو په صورت کي دا امکان کیدای سي که یو سړی د غلط فهمۍ په وجه یا د یو خاص جذبې په وجه پر بنځه باندي تهمت لګولی وي او بیا هغه ته دا یقین وسي چې ما پر بنځه کوم الزام لګولی دی هغه به بنیاده دی مګر اوس ددې بیري څخه چې پر یو پاكي بنځي باندي د درواغو تهمت لګولی دی یا دا چې په حقیقت کي بنځي بد کاري کړې وي مګر ددې بیري څخه چې زه به

سنگسار کړل سم يا سل دُرې به ووهل سم د خپل هغه گناه اعتراف او اقرار نه کوي بلکه ملاعت ته تيارېږي نو رسول الله ﷺ د دغه امکاني صورت خلاف د دواړو په متنبه کولو سره وفرمايل چي د آخرت د عذاب په مقابله کي د دنيا عذاب ډېر آسانه او معمولي دی ، څرنگه چي صورت حال وي او ريښتيا خبره وي د هغه اقرار وکړه او د دغه دنيا آسانه عذاب اختيار کړه او د آخرت د سخت عذاب څخه ځان وساته .

د لعان کونکو محاسبه په آخرت کي کيږي

﴿۳۱۶۳﴾: وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِمُتْلَا عَيْنٍ حِسَابُكُمْ

د حضرت ابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ لعان کونکو ته وفرمايل : ستاسو

عَلَى اللَّهِ أَحَدُكُمْ كَاذِبٌ لَا سَبِيلَ لَكَ عَلَيْهَا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لِي قَالَ لَا

حساب به د خدای جل جلاله سره وي په تاسو کي خامخايو درواغجن دی او ستا د دې ښځي سره هيڅ اړيکي نسته (دا ښځه پر تا باندي د همېش لپاره حرامه ده) هغه سړی ورته وويل : زما مال (زما ورکول سوی مهر) نبي کریم ﷺ ورته وفرمايل :

مَا لَكَ إِنْ كُنْتَ صَدَقْتَ عَلَيْهَا فَهُوَ بِمَا اسْتَحْلَلْتَ مِنْ فَرْجِهَا وَإِنْ كُنْتَ

ستا مال و تا ته نسي درکول کيدای که ته په دعوه کي ريښتني يې نو ستا مال د هغې دشرمگاه د حلالولو په بدله کي ولاړی

كَذَبْتَ عَلَيْهَا فَذَاكَ أَبَعْدُ وَأَبَعْدُ لَكَ مِنْهَا. متفق عليه.

او که ستا دعوه د درواغو وي نو د مهر بيرته اخيستل ستا څخه ډېر ليري دي . بخاري او مسلم

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۹۶/۹، رقم: ۵۳۵۰، و مسلم ۱۱۳۱/۲، رقم: ۱۴۹۳/۵

تشریح: ستا حساب به د الله جل جلاله سره وي: مطلب دادی چي په دغه دنيا کي خو موږ ستاسو دغه تنازع د لعان په صورت کي ختمه کړې ده مگر ستاسو دواړو حقيقي محاسبه به په آخرت کي وي هلته به ستاسو د معاملې تحقيق کيږي او څوک چي درواغجن وي هغه ته به الله تعالی سزا ورکوي .

نو هغه مال د هغه بدله سوه... الخ: د دې خبري دليل چي لعان کونکی دي مهر بېرته نه

اخلي، په شرط ددې چي د هغې سره يې دخول کړی وي په دې باره کي د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا مذهب دی البته د عدم دخول په باره کي اختلاف دی، امام ابو حنیفه، امام شافعي او امام مالک رحمۃ الله علیهم وايي که چيري لعان کونکی د هغه ښځي سره دخول نه وي کړی نو په دغه صورت کي هغه ښځه د نيم مهر حقداره ده.

د لعان د آيت شان نزول

﴿۳۱۶۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ امْرَأَتَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي هلال بن اميه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په حضور کي په

الله عليه وسلم بِشْرِيكَ ابْنِ سَحْمَاءَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَيِّنَةُ

خپلي ښځي او شريک بن سحماء باندې د زنا تور ولگوي نبي کریم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: شاهدان

أَوْ حَدًّا فِي ظَهْرِكَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا رَأَى أَحَدُنَا عَلَى امْرَأَتِهِ رَجُلًا يَنْطَلِقُ

راوله کنه په تا باندې به شرعي حد قائم سی هلال عرض وکړ يا رسول الله! کله چي په موږ کي يو سړی د خپلي ښځي سره يو څوک وويني نو ايا هغه به په شاهدانو پسې گرځي؟

يَلْتَمِسُ الْبَيِّنَةَ فَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ الْبَيِّنَةُ وَإِلَّا حَدٌّ فِي

نبي کریم صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: شاهدان راوله کنې ستا په شا باندې به شرعي حد قائم کړل سي

ظَهْرِكَ فَقَالَ هِلَالٌ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنِّي لَصَادِقٌ فَلَيُنْزِلَنَّ اللَّهُ مَا يُبْرِئُ

هلال عرض وکړ په هغه ذات دي مي قسم وي چي تاسو يې په حق سره رالېږلي ياست زه

ريښتني يم نو ضرور به خداي تعالی احکام نازل کړي چي په هغه سره به خلاصه سي

ظَهْرِي مِنْ الْحَدِّ فَنَزَلَ جِبْرِيلُ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ {وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ

زما ملا له حده نو د جبرئيل عليه السلام په واسطه دا ايت نازل سو: والذين يرمون ازواجهم

فَقَرَأَ حَتَّى بَلَغَ إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ { فَجَاءَ هِلَالٌ فَشَهِدَ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ

تر (ان کان من الصادقين) پوري. د دې څخه وروسته هلال حاضر سو او شاهدي يې ورکړه

يعني لعان يې وکړ نبي کریم صلى الله عليه وسلم به د هغه شهادت اورېدی او فرمايل به يې:

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُمَا تَائِبٌ ثُمَّ

خداي تعالي ته معلومه ده چي په تاسو کي خامخايو درواغجن دی په تاسو کي به هغه څوک وي چي توبه وباسي بيا

قَامَتْ فَشَهِدَتْ فَلَمَّا كَانَتْ عِنْدَ الْخَامِسَةِ وَقَفُوهَا وَقَالُوا إِنَّهَا مُوجِبَةٌ ابْنُ

هغه بنځه را ولاړه سوه هغې هم لعان وکړ يعني څلور واړه يې د خپل ذات شاهدي ورکړه په پنځم وار چي يې شاهدي ورکوله نو اصحابو کرامو رض هغه منعه کړه ستا اخيري شاهدي ورکول واجب کونکي دی (يعني د بنځي او خاوند په مينځ کي جدائي يا د اخرت عذاب). د

عَبَّاسٍ فَتَلَكَاتُ وَنَكَصَتْ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهَا تَرْجِعُ ثُمَّ قَالَتْ لَا أَفْضَحُ قَوْمِي

ابن عباس رضی اللہ عنہ بیان دی چي په دې اورېدو سره بنځه لږ ايساره سوه سوچ يې وکړه په هغې باندي زموږ خيال راغلی چي رجوع به وکړي او په پنځم وار به قسم ونه خوري

سَائِرِ الْيَوْمِ فَمَضَتْ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبْصِرُوهَا فَإِنْ جَاءَتْ

مگر بيا هغې وويل زه خپل قوم د ټول عمر لپاره نه ذليله کوم نو پنځمه شاهدي يې هم پوره کړه د دې څخه وروسته نبي کریم ﷺ و فرمايل : که دا بنځه تورو سترگو لرونکي

بِهِ أَكْهَلَ الْعَيْنَيْنِ سَابِعَ الْأَلْيَتَيْنِ خَدَّجَ السَّاقَيْنِ فَهُوَ لِشَرِيكِ ابْنِ

او درانه کوناتي او غټو پنډيو لرونکي کوچنی راوړي نو هغه به د شريک بن سحما زوی وي

سَحْمَاءَ فَجَاءَتْ بِهِ كَذَلِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْلَا مَا مَضَى

نو هغسي بچي يې راوړ او نبي کریم ﷺ و فرمايل : که د خداي تعالي په کتاب کي د لعان کوونکي دا حکم نه وي (نو تاسو به ليدلي وای چي)

مِنْ كِتَابِ اللَّهِ لَكَانَ لِي وَلَهَا شَأْنٌ. رواه البخاري.

ما به دې بنځي ته کومه سزا ورکولای. (بخاري).

تخریج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۴۴۹۱۸، رقم : ۴۷۴۷

د لغاتو حل : خدلج الساقين: الغليظ الممتليء الساق. (پنډي پنډي)

تشریح د دغه حدیث شریف څخه دا ثابتیږي چي تر ټولو مخکي حضرت بلال رضی الله عنه لعان کړی دی او په دغه وخت کي د لعان په باره کي ذکر سوی آیت کریمه نازل سوی دی او په دې باره کي حقیقي تفصیل هغه دی کوم چي د حضرت سهل رضی الله عنه د روایت په تشریح کي بیان سوی دی .
بیله شکه الله تعالی پوهیږي . الخ : دلته دا معلومیږي چي رسول الله صلی الله علیه و آله دا خبره د هغه دواړو د لعان څخه د فارغه کېدو وروسته فرمایلي ده او مطلب دادی چي کوم څوک په درواغو خبره کوي یا پر چا باندي د درواغو تهمت لگوي نو پر هغه لازم دي چي هغه توبه وکړي ، ځيني حضرات وايي چي رسول الله صلی الله علیه و آله دا خبره د لعان څخه مخکي هغه دواړو ته د درواغو د عواقبو څخه د بېرېدو لپاره فرمایلي ده .

په دغه حدیث شریف کي ددې خبري دلیل هم دی چي حاکم او قاضي دي په یو معامله کي د خپل گمان او خیال په وجه حکم نه ورکوي بلکه هغه حکم دي ورکوي چي د هغه دلائل او شواهد تقاضا وکړي .

د زنا تهمت د څلورو شاهدانو په ذریعه ثابتیږي

﴿۳۱۶۶﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ لَوْ وَجَدْتُ مَعَ أَهْلِي رَجُلًا

د حضرت ابوهريره رضی الله عنه څخه روایت دی چي سعد بن عبادۀ رضی الله عنه وویل : که زه د خپلي بسخي سره

لَمْ أَمْسَهُ حَتَّى آتِي بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَمْ

یو ناولده سپړی ووینم نو تر څو پوري چي ما څلور شاهدان نه وي راټول کړی نو هغه ته به لاس ورنه وږم رسول الله صلی الله علیه و آله ورته وفرمایل : هو !

قَالَ كَلَّا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنْ كُنْتُ لَأُعَاجِلُهُ بِالسَّيْفِ قَبْلَ ذَلِكَ قَالَ

سعد رضی الله عنه وویل : هیڅکله نه : په هغه ذات دي مي قسم وي چي ته یې په حقه سره رالېږلي یې شاید زه د شاهدانو د راټولولو څخه وړاندي په توره باندي د هغه خاتمه کوم

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْعُوا إِلَى مَا يَقُولُ سَيِّدُكُمْ إِنَّهُ لَغَيُورٌ وَأَنَا

أَغْيَرُ مِنْهُ وَاللَّهُ أَغْيَرُ مِنِّي . رواه مسلم .

رسول الله ﷺ و فرماییل : و اورئ ستاسو مشر خه وایي ؟ البته هغه غیرتمند دی او زه د ده خخه زیات غیرتمند یم او الله تعالی زما خخه زیات غیرتمند دی . (مسلم).

تخریج : مسلم فی الصحيح ۱۱۳۵۲، رقم : ۱۴۹۸۱۱۶

تشریح : د رسول الله ﷺ د جواب په اورېدو سره حضرت سعد رضی الله عنه چي خه وویل په هغه سره د رسول الله ﷺ د قول تردید کول مقصد نه وو او نه د رسول الله ﷺ د حکم مخالفت مقصد وو هغه د خپل دغه خبري په ذریعه په اصل کي د خپل طبیعت او مزاج په باره کي ونبوول چي زما حال دادی او زما د غصې او غیرت حال دادی که زه د خپل ښځي سره پردی سړی ووينم نو سمدستي به یې قتل کړم ، حال دا چي په دې باره کي د شریعت حکم دادی چي ترڅو پوري څلور شاهدان پیدا نه سي نو هغه ته هیڅ مه وایاست نو په دغه صورت کي زما لپاره کومه لاره ده ؟ رسول الله ﷺ د حضرت سعد رضی الله عنه د خبري په اورېدو سره خلک هغه ته متوجه کړل چي واورئ ستاسو سردار خه وایي ، یعنی په دې سره د حضرت سعد رضی الله عنه صفت او تعریف کول مقصد وو او دې ته اشاره کول دي چي په طبیعت او مزاج کي دومره غیرت د بزرگانو صفت او د سردارانو عادت دی که خه هم په دې باره کي د شریعت حکم بل دی چي په هغه عمل کول د غیرت پر تقاضا باندي تر عمل کولو زیات ضروري دی .

خلاصه دا چي رسول الله ﷺ د دغه ارشاد په ذریعه د حضرت سعد رضی الله عنه د خبري تائید ونه کړ بلکه رسول الله ﷺ د هغه عذریان کړ چي حضرت سعد رضی الله عنه کومه خبره کړې ده د هغه خخه په ظاهره زما د حکم مخالفت معلومېږي هغه په اصل کي د هغه د غیر معمولي غیرت په وجه د هغه د ژبي خخه وتلې ده .

حضرت مظهر رحمۃ الله علیه وایي چي د حضرت سعد رضی الله عنه رسول الله ﷺ ته جواب ورکول د رسول الله ﷺ د مخالفت یا د ارشاد نه قبلولو په توګه نه وو بلکه په حقیقت کي د هغه د خواش د اظهار په توګه وو که چيري غیرتمند سړی یو پردی سړی د خپل ښځي سره وويني نو هغه ته دي د وژلو اجازه ورکړل سي کله چي رسول الله ﷺ د دغه اجازې ورکولو خخه په یو بلیغ انداز کي انکار وکړ نو هغه پته خوله سو .

غیرت د یو انسان دننه کیفیت او حالت هغه تغیر ته وایي چي په خپل اهل کي د یو ناخوښه شي پر لیدو باندي پیدا کیږي ، ظاهره ده چي د الله تعالی د غیرت نسبت ددې معنی د اعتبار خخه محال او ناممکن دی نو د الله تعالی د غیرتمند کېدو معنی داده چي هغه بندگان د گناهو خخه منع کونکی دی چي د هغه د قربت او مقبولیت خخه ليري نه سي .

د الله ﷺ څخه زیات هیڅوک غیر تمند نسته

﴿۳۱۶﴾: وَعَنْ الْبُخَيْرَةِ قَالَ قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ لَوْ رَأَيْتُ رَجُلًا مَعَ امْرَأَتِي

د حضرت مغیره رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي سعد بن عبادہ رضی اللہ عنہ وویل: که زه یو ناولده سړی د

لَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ غَيْرِ مُصْفَحٍ فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ

خپلي ښځې سره ووينم نو زه به یې په توره باندي قتل کړم په دې الفاظ اورېدو سره رسول الله ﷺ وفرمايل:

أَتَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْدٍ وَاللَّهِ لَا أَنَا أَغَيْرُ مِنْهُ وَاللَّهُ أَغَيْرُ مِنِّي وَمِنْ أَجْلِ غَيْرَةٍ

ایا تاسو د سعد په غیرت باندي تعجب کوئ؟ قسم په خدای چي زه دده څخه زیات غیر تمند یم
او الله تعالی زما څخه زیات غیر تمند دی او د الله تعالی د غیرت په وجه

اللَّهُ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا أَحَدٌ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْعُذْرُ مِنْ

گناهونه حرام سوی دي هغه گناهوي چي ظاهري وي او که پټي وي د خدای تعالی څخه زیات
څوک عذر نه خوښوي

اللَّهُ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ بَعَثَ الْمُبَشِّرِينَ وَالْمُنْذِرِينَ وَلَا أَحَدٌ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْمِدْحَةُ

په دې وجه الله ﷺ پیروونکي او زیري ورکونکي (پېغمبران) رالېږلي دي د خدای ﷺ څخه

مِنْ اللَّهِ وَمِنْ أَجْلِ ذَلِكَ وَعَدَ اللَّهُ الْجَنَّةَ. متفق عليه.

زیات هیڅوک تعریف نه خوښوي په دې وجه الله ﷺ د جنت وعده کوي. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۹۹/۱۳، رقم: ۷۴۱۶، ومسلم ۱۱۳۶/۲، رقم ۱۴۹۹/۱۷

تشریح: او الله تعالی د خپل غیرت په وجه گناهونه حرام کړي دي: دغه جمله په اصل کي د الله

تعالی د غیرت د وضاحت لپاره ده چي د الله تعالی د غیرت معنی داده چي هغه خلک د حرامو
کارو څخه منع کړي دي او د حرامو کارو پر کولو باندي یې عذاب ټاکلی دی.

د غیرت مطلب دادی چي سړی هغه خبره ناخوښه کړي او په هغه ناراضه سي چي څوک د هغه په
ملکیت کي تصرف وکړي.

د غیرت مشهوری معناوي دادی چي سرې په هغه شي باندي په غصه سي چي د هغه د بنځي سره بد کاري وکړي يا هغه ته په بد نظر سره وگوري نو د الله تعالی غیرت دادی چي پر هغه چا باندي په غصه سي کوم چي گناه کونکی وي .

امام نووي رحمه الله وايي عذر د الله تعالی څخه زیات د هیچا نه دی خوښ ، دلته د عذر د عذار یعنی د عذر د ازالې په معنی دی ، مطلب دادی چي څرنگه الله تعالی عذر ختمول خوښوي همدارنگه یو بل عذر ختمول نه خوښوي ځکه الله تعالی دنیا ته پیغمبران او رسولان را استولي دي چي د هغه له خوا د حجت پوره والی وسي او بندگانو ته د عذر کولو موقع ترلاسه نه سي لکه څرنگه چي الله تعالی فرمایي :

لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ

ژباړه : ددې لپاره چي خلکو ته د الله تعالی په وړاندي د پیغمبرانو څخه وروسته عذر پاته نه سي .
تعریف د الله تعالی څخه زیات هیڅوک نه خوښوي : ددې مطلب دادی چي تعریف کول څومره چي الله تعالی خوښوي هغومره بل څوک یې نه خوښوي ځکه الله تعالی خپل تعریف په خپله هم فرمایلی دی او د خپل محبوب بندگانو تعریف یې هم کړی دی او د هغه خلکو په جنت کي د داخلېدو دعوه یې هم کړې ده چي د هغه حمد او تعریف بیانوي او د هغه په احکامو باندي عمل کوي .

د الله ﷻ د غیرت تقاضا څه شی ده ؟

﴿۳۱۶۸﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ يَغَارُ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ يَغَارُ وَغَيْرَةُ اللَّهِ أَنْ لَا يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ . متفق عليه

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : الله ﷻ غیرت مند دی او مسلمان هم غیرتمند دی او د الله ﷻ غیرت دادی چي مسلمان بنده هغه کار ونکړی کوم چي الله ﷻ حرام کړی دی . (بخاري او مسلم) .

تخریج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۳۱۹/۹ ، رقم : ۵۲۲۳ ، ومسلم ۲۱۱۴/۴ ، رقم : ۲۷۶۱/۳۶

د کوچني د نسبت څخه انکار مه کوی

﴿۳۱۶۹﴾: وَعَنْهُ أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي يو صحرائي د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر

أَمْرَاتِي وَلَدْتُ غُلَامًا أَسْوَدَ وَإِنِّي أَنْكَرْتُهُ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

سو او عرض يې وکړ يا رسول الله! زما ښځي تور کوچنی راوړی دی او ما د هغه څخه انکار کړی دی (يعني دا کوچنی زما د نطفې څخه نه دی) رسول الله ﷺ ورته وفرمايل:

وَسَلَّمَ هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَمَا أَلْوَانُهَا قَالَ حُمْرٌ قَالَ هَلْ فِيهَا مِنْ

ايا ستا سره او ښان سته؟ هغه عرض وکړ هو! نبي کریم ﷺ ورته وفرمايل: د هغو رنگونه څنگه دي؟ هغه عرض وکړ چي سره دي. رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: ايا په هغو کي

أُورِقَ قَالَ إِنَّ فِيهَا لَوُرُقًا قَالَ فَأَنَّى تَرَى ذَلِكَ جَاءَهَا قَالَ عِرْقٌ نَزَعَهَا قَالَ

خاكي او ښان هم سته؟ هغه وويل: خاكي هم پکښي سته نبي کریم ﷺ وفرمايل: خاكي او ښان د کوم ځايه څخه پيدا سوه؟ (يعني د سرو او ښانو بچۍ خاكي څنگه سوه؟) هغه عرض وکړ يو رڼگ دی چي دا يې خاكي رنګه جوړ کړه نبي کریم ﷺ ورته وفرمايل:

فَلَعَلَّ هَذَا عِرْقٌ نَزَعَهُ وَلَمْ يُرَخِّصْ لَهُ فِي الْإِنْتِفَاءِ مِنْهُ. متفق عليه.

شايد دې رڼگ ستا په کوچني کي تور رنګ پيدا کړې وي رسول الله ﷺ هغه پوه کړ چي هغه دي د خپل کوچني څخه انکار نه کوي. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۹۶۱۱۳، رقم: ۷۳۱۴، رقم: ۱۵۰۰۱۱۸

تشریح: علامه طيبي رحمته الله عليه وايي چي ددغه حديث شريف څخه معلومه سوه چي د محض معمولي او کمزوري ښي په وجه د خپل کوچني څخه انکار کول يعني دا ويل چي دا زما کوچنی نه دی منع دي بلکه په دغه صورت کي د ټينګو دلائلو او وجهو کېدل ضروري دي مثلاً د ښځي سره يې صحبت نه وي کړی او ددې سربېره ولادت وسي يا صحبت يې کړی وي مګر د صحبت څخه وروسته د شپږو مياشتو څخه په کم وخت کي کوچنی پيدا سوی وي نو په دغه صورتو کي د هغه کوچني څخه انکار کول جائز دي.

د زنا په نتيجه کي د پيدا کېدونکي ماشوم نسب د زاني څخه نه ثابتېږي

﴿٣١٤﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ عُتْبَةُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ عَهْدًا إِلَى أَخِيهِ سَعْدِ بْنِ

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي عتبه بن ابي وقاص رضي الله عنه خپل ورور سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه ته وصيت وکړ چي

أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ ابْنَ وَلِيدَةَ زَمْعَةَ مَنِّي فَأَقْبَضَهُ إِلَيْكَ فَلَمَّا كَانَ عَامَ الْفَتْحِ

د زمعه د مينزي زوی زما د نطفې څخه دی ته هغه واخله د مکې د فتحي په کال هغه کوچنی

أَخَذَهُ سَعْدٌ فَقَالَ إِنَّهُ ابْنُ أَخِي وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ أَخِي فَتَسَاوَقَا إِلَى

رسول الله صلى الله عليه وسلم فَقَالَ سَعْدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَخِي كَانَ عَهْدَ

واخيستی او وه يې ويل چي هغه زما د ورور زوی دی او عبد بن زمعه رضي الله عنه وويل : چي دا

کوچنی زما ورور دی دواړو خپله معامله نبی کریم صلى الله عليه وسلم ته راوړه، سعيد وويل يا رسول الله!

إِلَيَّ فِيهِ وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ أَخِي وَابْنُ وَلِيدَةَ أَبِي وَلَدَ عَلَى فِرَاشِهِ فَقَالَ

زما ورور ماته دا وصيت کړې وو چي دا زما کوچنی دی او عبد بن زمعه وويل چي دا کوچنی زما ورور دی او زما د پلار د مينزي زوی دی زما د پلار پر بستره پيدا سوی دی رسول الله صلى الله عليه وسلم

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ

و فرمايل : اې عبد بن زمعه ! ته د دې کوچني وارث يې کوچنی د هغه دي چي د چا پر بستره چي

وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ ثُمَّ قَالَ لِسُودَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ احْتَجِبِي مِنْهُ لِمَا رَأَى مِنْ شَبهِهِ

پيداسي او زنا کاره لپاره حجر دي يعني هغه د کوچني څخه محروم دی بيا رسول الله صلى الله عليه وسلم خپلي بي بي سودې رض ته وويل : چي هغه د زمعه لور وه د دې کوچني څخه پرده کوه ځکه چي په

بُعْتَبَةَ فَمَا رَأَاهَا حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ وَفِي رِوَايَةٍ هُوَ أَخُوكَ يَا عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ مِنْ أَجْلِ

أَنَّهُ وَلَدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِيهِ . متفق عليه .

دې دي د عتبه سره مشابهت پيدا کيږي نو بي بي سودې رضي الله عنها د هغه کوچني څخه ټوله عمر پرده کوله او هيڅ کله يې ونه ليدې تر هغو چي وفات سو . او په يو روايت کي دا الفاظ دي چي نبی کریم صلى الله عليه وسلم و فرمايل : اې عبد بن زمعه ! دا ستا ورور دی ځکه چي ستا د پلار پر بستره پيدا

سوی دی. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۷۱/۵، رقم: ۲۷۴۵، ومسلم ۱۰۸۰/۲، رقم: ۱۴۵۷/۳۶.

تشریح: په دغه حدیث شریف کي چي کوم نومونه ذکر سوي دي مخکي د هغو په باره کي دا بنوول ضروري دي چي د واقعي په پوهېدو کي اساني راسي، عتبه د حضرت سعد ابن ابي وقاص رضي الله عنه حقيقي (سکه) ورور دی، الله تعالی حضرت سعد رضي الله عنه د اسلام په دولت مشرف کړی وو او يو جلیل القدر صحابي دی، مگر عتبه د کفر د تیارو څخه ونه تلای سو تر دې چي د کفر په حالت کي مړ سو او دا هغه بدبخت دی چي د احد د غزا په وخت کي يې د رسول الله صلي الله عليه وسلم مبارک غاښ شهید کړی وو، زمعه د بي بي سوده رضي الله عنها د پلار نوم دی او عبد د زمعه زوی يعني د بي بي سوده سکه ورور دی، بي بي سوده رضي الله عنها د رسول الله صلي الله عليه وسلم بي بي مبارکه ده. اوس حدیث ته راسی، عتبه د زمعه د مينزي سره زنا وکړه چي د هغه په نتیجه کي هلک پيدا سو، د جاهليت په زمانه کي دا رواج وو چي د زنا کونکي په دعوه به د ولد الزنا نسب د هغه زنا کونکي څخه ثابتیدی ځکه عتبه د هغه پخواني رواج سره سم د هغه کوچني په باره کي دعوه وکړه چي دا زما دی او خپل ورور حضرت سعد رضي الله عنه ته يې وصيت وکړی چي ته دغه هلک په خپل تحويل کي په اخيستو سره د هغه روزنه وکړه نو حضرت سعد رضي الله عنه د مکې د فتح په کال د خپل ورور د وصيت سره سم هغه هلک په خپل تحويل کي واخيستی او دا اعلان يې وکړی چي دا زما وراره دی، بلي خواته د زمعه زوی عبد دا دعوه وکړه چي دا زما ورور دی ځکه چي زما د پلار د مينزي څخه پيدا دی، مقصد دا چي د دواړو په مينځ کي د تنازعې يو صورت پيدا سو نو د دواړو دغه معامله د رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کي وړاندي سوه، رسول الله صلي الله عليه وسلم عبد ابن زمعه ته وويل چي دا ستا ورور دی ځکه چي د کوچني نسب د صاحب فراش څخه ثابتیږي او زنا کونکی د دې څخه محروم وي.

الولد للفراش وللعاهر الحجر (کوچنی صاحب فراش ته منسوب وي او د زنا کونکي لپاره محرومي ده) د دغه جملې تفصيلې وضاحت د باب الوصايا په اول باب کي د حضرت ابوامامه رضي الله عنها د روايت په تشریح کي تېر سوی دی.

ام المؤمنین بي بي سوده رضي الله عنها د رسول الله صلي الله عليه وسلم دغه حکم چي ته د دغه کوچنی څخه پرده کوه د دې مطلب دا وو که څه هم دغه کوچنی د شرعي حکم سره سم ستا ورور سو په دې توگه چي دده نسب ستا د پلار زمعه څخه ثابت دی او دا هم پر خپل ځای صحیح دی چي په شرعي معاملاتو

کي د مشابهت او قیافه او قرائنو اعتبار نه سته مگر هغه هلک د عتبه مشابه وو او د عتبه د دعوي په وجه هغه د عتبه د نطفې څخه کېدل تر یو حده د حقیقت سره سم دی ځکه د احتیاط تقاضا داده چي ته د هغه څخه پرده وکړې .

د دوهم روایت آخري الفاظ (انه ولد علی فراش ابيه) يعني ددې لپاره چي هغه کوچنی د هغه د پلار پر بستره پیدا سوی دی ، دا په اصل کي د راوي خپل قول دی يعني راوي ددغه الفاظو په ذریعه دا واضح کړه چي رسول الله ﷺ د عبد ابن زمعه په حق کي دا حکم چي دا هلک ستا ورور دی ځکه ورکړی وو چي هغه د هغه د پلار پر بستره پیدا سوی وو او د هغه پر بستره باندي د پیدا کېدو مطلب دادی چي د حمل استقرار او د کوچني د ولادت په زمانه کي هغه مینه د زمعه په ملکیت کي وه او د هغه تر تصرف لاندي وه او هغه کوچنی د هغه په کور کي پیدا سوی دی .

د نسب په اثبات کي د قیافه شناس قول معتبر دی که یا؟

﴿۳۱۴﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ

د بي بي عائشې ؓ څخه روایت دی يوه ورځ نبي کریم ﷺ په خوشحالي خوشحالي زما کره

مَسْرُورًا فَقَالَ أَيُّ عَائِشَةَ أَلَمْ تَرِي أَنَّ مُجَزَّزًا الْمُدَلَجِيَّ دَخَلَ فَلَمَّا رَأَى

راغلی او ويې فرمايل : اي عائشې ! نن مجزز مدلجي (قیافه شناس) چي اسامه او زید ولیدل

أَسَامَةَ وَزَيْدًا وَعَلَيْهِمَا قَطِيفَةٌ قَدْ عَظِيَا رُءُوسَهُمَا وَبَدَتْ أَقْدَامُهُمَا فَقَالَ إِنَّ

هَذِهِ الْأَقْدَامَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ . متفق عليه .

چي یو شی یې اغوستي او بیده وو او پښې یې ښکارېدې نو هغه وویل : چي دا پښې ځيني د ځينو څخه دي (يعني په دې پښو کي نسبتي شرکت دی) عربو به ویله چي د اسامه رنگ د زید د رنگه څخه مختلف دی نو په دې وجه هغه د زید زوی نه دی نو د قیافه شناسه په دې ویلو سره د دې تردید وسو او نبي کریم ﷺ په دې ډېر خوشحاله سو د زید بن حارثه رضی الله عنه يعني د اسامه پلار د نبي کریم ﷺ متبني (جوړ سوی زوی) وو . (بخاري او مسلم)

تخریج : البخاري في الصحيح (فتح الباري) : ۵۶۱۱۲ . رقم : ۶۷۷۱ ، و مسلم ۱۰۸۲۱۲ ، رقم : ۱۴۵۹۱۳۸

تشریح : حضرت زید ابن حارثه رضی الله عنه چي د رسول الله ﷺ متبني وو (يعني خپل زوی کړی یې

وو) ډېر سپين و سور او بناسته وو، حال دا چي دهغه زوی حضرت اسامه رضي الله عنه تورو و او د خپل مور په رنگ وو، دهغه مور چي ام ايمن نوميدل يوه مينزه او توره وه، د پلار او زوی درنگ د فرق په وجه به منافقانو د حضرت اسامه رضي الله عنه په نسب کي عيب وايه او دليل به يې دا ورکوی چي د داسي بناسته پلار زوی دومره تور څرنگه کيدای سي، رسول الله صلى الله عليه وسلم به د منافقانو پر دغه خبره خفه کېدی نو په دغه دوران کي دغه واقعې پېښه سوه.

مجزز مدلجي د عربو يو مشهور قيافه پيژندونکی او په خپل فن کي ډېر رسيدلی وو هغه به د سړي د صورت په لېدو سره د هغه حالات، کوائف او صفتونه معلومول، هغه مسجد نبوي ته راغلی او د حضرت زید او اسامه رضي الله عنهما پښې يې وليدلې هغه د خپل علم قيافه له مخي دا فيصله وکړه چي دغه پښې د کومو دوو کسانو دي دا دواړه په خپلو کي پلار او زوی کيدای سي، رسول الله صلى الله عليه وسلم په دې خبره ډېر خوشحاله سو ځکه چي د عربو په نزد د قيافه شناس قول معتبر وو او د هغه فيصلې ته به يې د سند درجه ورکول نو رسول الله صلى الله عليه وسلم ته اطمینان وسو اچي اوس د اسامه رضي الله عنه نسب د سند څخه ثابت سوی دی او منافقان به هم د هغه د نسب په باره کي د پيغور کولو جرئت نه کوي.

مگر دا خبره بايد په ذهن کي وي چي د حديث څخه دا لازمېږي چي د شرعي احکامو او نسب کي د قيافه پيژندونکي قول معتبر دی، د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه مذهب دادی البته امام شافعي، امام مالک او امام احمد رحمۃ الله عليهم د قيافه پيژندونکي قول معتبر گڼي تر دې چي د هغوی په مذهب کي دا مسئله ده که يو مينزه د دوو خلکو په ملکيت کي وي او دهغې څخه کوچنی پيدا سي او هغه دواړه کسان د کوچني د نسب دعوه وکړي يعنې هريو دا وايي چي دا زما زوی دی نو په دغه صورت کي به هغه دواړه قيافه پيژندونکي ته رجوع کوي او هغه قيافه پيژندونکي چي د خپل علم پر بنياد څه فيصله وکړي هغه به قبلوي، د امام اعظم ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد په دغه صورت کي هغه کوچنی د شرعي حکم په اعتبار د دواړو دی که څه هم د واقعې په اعتبار هغه د يوه وي او هغه مينزه به د دواړو ام ولد وي.

د خپل پلار څخه د انکار کونکي وعيد

﴿۲۱۴۲﴾: وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ وَأَبِي بَكْرَةَ قَالَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ. متفق عليه

د حضرت سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه او ابی بکره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: کوم سړی چې د خپل پلار څخه پرته بل سړی ته ځان منسوبه کوي او هغه د دې حقیقت څخه خبر وي چې دی د پلار څخه دی نو په هغه جنت حرام دی. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵۴۱۲، رقم: ۶۷۶۶، ومسلم ۸۰۱۱، رقم: ۶۳۱۱۵

تشریح: پر هغه جنت حرام دی: د دې مطلب دادی که چیري یو سړی د خبرتیا سرپرته د خپل پلار پر ځای د بل سړی څخه خپل نسبت ثابتوي او هغه دې خبري ته بد نه وایي بلکه د هغه دا عقیده وي چې په خپل نسب کې داسي کول حلال دي نو د یو حرام شی د حلال کېدو عقیده درلودلو په وجه هغه د کفر حد ته ورسیدی او کله چې هغه د کفر حد ته ورسیدی او په همدغه حال کې مړ سو نو د هغه نتیجه به دا وي چې پر هغه به د جنت دروازې د همېشه لپاره بندي وي او که چیري هغه سړی دا عقیده نه لري يعني د خپل پلار پر ځای دوهم سړي ته نسبت کول حلال نه گڼي بلکه حرام یې گڼي نو په دغه صورت کې به پر هغه د جنت د حراموالي مطلب دا وي چې تر هغه وخته پوري به پر هغه د جنت دروازې بندي وي تر څو چې هغه د خپل گناه سزا ونه څکي، او یا دا به ویل کیږي چې د رسول الله ﷺ دغه ارشاد چې پر هغه جنت حرام دی دا د زجر او توبیخ په توگه دی چې د هغه مقصد خلک د دغه بدې څخه منع کول دي.

﴿۳۱/۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أَبِيهِ فَقَدْ كَفَرَ. متفق عليه وقد ذكر حديث عائشة ما من احد اغير من الله في باب صلوة الخسوف.

د حضرت ابوهريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: د خپلو پلرو څخه انکار مه کوئ (يعني د هغو د نسب څخه ځانونه مه بېگانه کوئ) ځکه چې کوم سړی د خپل نسب څخه انکار وکړ هغه د نعمت ناشکري وکړه. (بخاري او مسلم) او د بي بي عائشې رضی الله عنها حديث ما من احد الخ صلوة خسوف کي بيان سوې دی.

تخریج: ابوداود في السنن ۶۹۵۱۲، رقم: ۲۲۶۳، والنسائي ۱۷۹۱۶، رقم: ۱۴۸۱، والدارمي ۲۰۴۱۲، رقم: ۲۲۳۸

تشریح: د جاهلیت په زمانه کې دا یو عامه خرابي وه چې خلکو به د خپل اصلي پلار څخه د خپل نسب په انکار کولو سره بل سړی به یې خپل پلار گرځوی، رسول الله ﷺ د دې څخه منع وکړه.

په دې باره کي مسئله داده چي په قصد سره د خپل پلار پر خای د بل سړي سره خپل نسب قائلول حرام دي که یو سړی د پردي سړي سره خپل نسب قائلول مباح وگڼي او دا عقیده ولري نو هغه کافر کیږي ځکه چي د داسي شي د حلال او مباح کېدو عقید درلودل چي ټول امت حرام گرځولی وي کفر دی ، په دغه صورت کي د حدیث الفاظ (فقد کفر) دا پر خپل حقيقي معنی محمول وي او که چيري یو څوک ددې د مباح کېدو عقیده ونه لري نو په دغه صورت کي به د کفر دوې معناوي وي یو خو دا چي هغه سړی د کفارو د فعل مشابهت اختیار کړی دوهم دا چي هغه د نعمت کفران (ناشکري) وکړه . د بي بي عائشې رضی الله عنها حدیث (ما من احد اغیر من الله) په باب صلوۃ الخسوف کي نقل سوی دی .

الفصل الثانی (دوهم فصل)

د خپل کوچني څخه انکار کونکی د الله ﷻ د دېدار څخه محروم دی

﴿۳۱۴۲﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَمَّا نَزَلَتْ

د حضرت ابوهريره رضی الله عنه څخه روایت دی چي د لعان دایت په نازلېدو هغه د رسول الله ﷺ څخه دا

آيَةُ الْمَلَأَنَةِ أَيَّمَا امْرَأَةٍ أَدْخَلَتْ عَلَى قَوْمٍ مِّنْ لَّيْسَ مِنْهُمْ فَلَيْسَتْ مِنَ اللَّهِ

اورېدلي وه چي کومه بنځه چي په یو قوم کي هغه بچی شامل کړي چي هغه د هغو څخه نه وي (يعني په زنا يې کوچنی راوړي وي او هغه يې و خپل خاوند ته منسوب کړې وي) هغه بنځه

فِي شَيْءٍ وَلَكِنْ يُدْخِلُهَا اللَّهُ جَنَّتَهُ وَأَيَّمَا رَجُلٍ جَحَدَ وَلَدَهُ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ

قابل اعتبار نه ده خدای تعالی به هغه په جنت کي داخله نه کړي او کوم سړی چي د خپل زوی څخه انکار وکړي حال دا چي پوهیږي چي دا زما زوی دي خدای تعالی به د هغه څخه پرده

اُحْتَجَبَ اللَّهُ مِنْهُ وَفَضَحَهُ عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ فِي الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ . رواه

أبو داود والنسائي والدارمي

وکړي (يعني هغه ته به د خدای تعالی دېدار نصیب نسي) او خدای تعالی به هغه په اولینو او اخیرنیو خلکو کي رسوا کړي . (ابوداؤد نسائي دارمي).

تخریج: ابوداود فی السنن ۶۹۵/۲، رقم: ۲۲۶۳، والنسائي ۱۷۹/۶، رقم: ۱۴۸۱، والدارمي ۲۰۴/۲، رقم: ۲۲۳۸

تشریح: د حدیث خلاصه داده چي نه باید بنځه په بدکاری کولو سره خپل حرام کوچنی خاوند ته منسوب کړي او نه باید سړی داسي وکړي چي هغه د خبرتیا سربېره د خپل کوچنی څخه انکار وکړي او پر بنځي باندي د زنا تهمت لگوي .

بدکاره بنځي ته طلاق ورکول غوره دي

﴿۳۱۴۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی چي یو سړی د رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر سو

فَقَالَ إِنَّ بِي امْرَأَةً لَا تَرُدُّ دَيْدَ لَأَمْسٍ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَلَّقْهَا

او عرض یې وکړ یا رسول الله! زما بنځه د هیچا څخه مخ نه اړوي (یعني کوم سړی چي ورسره جماع کوي د هغه څخه انکار نه کوي)

قَالَ إِنِّي أَحِبُّهَا قَالَ فَأَمْسِكُهَا إِذَا . رواه أبو داود والنسائي وقال النسائي :

رفعه أحد الرواة إلى ابن عباس وأحدهم لم يرفعه قال : وهذا الحديث

ليس بثابت .

نبي كريم صلي الله عليه وسلم ورته وفرمايل : هغې ته طلاق ورکړه هغه عرض وکړ زما ورسره زیاته مینه ده

نبي كريم صلي الله عليه وسلم ورته وفرمايل : نو د هغې ساتنه کوه او د ځان سره یې ساته . (ابوداود نسائي)

نسائي وايي په راویانو کي یو راوي خود ابن عباس رضي الله عنه ته مرفوع کوي او دویم نه کوي

نسائي وايي دا حدیث ثابت نه دی .

تخریج: ابوداود فی السنن ۵۴۱/۲، رقم: ۲۰۴۹، والنسائي ۱۷۰/۶، رقم: ۳۴۶۵

دلغاتو حل: ید لامس: ای لاتمنع نفسها عن يقصدها بفاحشة .

تشریح: دا حدیث شریف پر دې خبره دلالت کوي چي بدکاری بنځي ته طلاق ورکول غوره دي

ځکه رسول الله صلي الله عليه وسلم د طلاق ورکولو حکم اول ورکړ او د ساتني حکم یې وروسته ورکړ مگر که

چيري په یو وجه طلاق ورکول اسان نه وي مثلاً د هغې سره یې دومره زیاته مینه وي چي هغه د

خان خنجه جلا کول ممکن نه وي يا د هغه په نس کي يې کوچنی وي چي د مور جلا والی نه سي زغملای يا د هغه بنځي پر ده باندي پوريا مهر واجب وي چي د هغه پر ادا کولو قادر نه وي نو په داسي صورت کي جائز دي چي هغه ته طلاق ور نه کړي مگر دا شرط دی چي هغه د بد کاری خنجه منع کړي او که چيري هغه نه سي منع کولای نو بيا د طلاق نه ور کولو په صورت کي به گناه کار وي.

د نسب د اثبات په اړه يو هدايت

﴿۳۱۷۶﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلار خنجه او هغه د خپل پلار خنجه روايت کوي چي رسول

وَسَلَّمَ قَضَى أَنْ كُلُّ مُسْتَلْحَقٍ اسْتُلْحِقَ بَعْدَ أَبِيهِ الَّذِي يُدْعَى لَهُ ادَّعَاهُ وَرَثَتُهُ

الله ﷺ د هغه کوچني په نسبت چي هغه د پلار د مرگ خنجه وروسته د هغه په وارثانو کي شامل

فَقَضَى أَنَّ مَنْ كَانَ مِنْ أُمَةٍ يَمْلِكُهَا يَوْمَ أَصَابَهَا فَقَدْ لَحِقَ بِمَنْ اسْتُلْحِقَهُ

کړ د دې حکم د ور کولو اراده يې وکړه چي کوم کوچنی د داسي مينزي خنجه پيدا وي چي د هغه پلار په هغه ورغ د هغه مينزي مالک وي چي په کومه ورغ يې ورسره صحبت کړې وي نو هغه کوچنی د هغه په نسب کي شامل سو

وَلَيْسَ لَهُ مِمَّا قُسِمَ قَبْلَهُ مِنَ الْمِيرَاثِ شَيْءٌ وَمَا أُدْرِكَ مِنْ مِيرَاثٍ لَمْ

او د هغه وارث سو او د هغه د پيدا کېدو تر مخه چي کوم مال تقسيم سوې وي په هغه کي د هغه

يُقَسَّمُ فَلَهُ نَصِيبُهُ وَلَا يَلْحَقُ إِذَا كَانَ أَبُوهُ الَّذِي يُدْعَى لَهُ أَنْكَرُهُ وَإِنْ كَانَ مِنْ

هيڅ برخه نسته او که ميراث د هغه د پيدا کېدو خنجه وروسته بيا پيدا سي او تقسيم سوې نه وي نو په هغه کي د هغه برخه نسته او هغه کوچنی چي د هغه پلار د هغه خنجه انکار کړې وي د هغه

أُمَةٍ لَمْ يَمْلِكُهَا أَوْ مِنْ حُرَّةٍ عَاهَرَ بِهَا فَإِنَّهُ لَا يَلْحَقُ بِهِ وَلَا يَرِثُ وَإِنْ كَانَ الَّذِي

په نسب کي شاملېداي نسي که څه هم هغه کوچنی د هغه مينزي خنجه وي چي د هغه سره يې په هغه ورغ صحبت کړې وي په کومه ورغ چي د هغه مالک سوې نه وو که د ازادي بنځي سره

يُدْعَى لَهُ الَّذِي هُوَ ادَّعَاهُ فَهُوَ وَلَدُ زُنْيَةٍ مِنْ حُرَّةٍ كَانَ أَوْ أَمَةٍ. رواه ابوداؤد

يې زنا کړې وي هغه کوچنی نه د هغه په نسب کي شاملېدای سي او نه يې هم وارث کېدای سي که څه هم پلار يې د هغه کوچني دعوا کړې وي چي دا د هغه کوچنی دی هغه کوچنی که د مينزي څخه وي که د ازاداي بنځي څخه وي حرامي به وي. (ابوداؤد).

تخريج: ابوداود في السنن ۶۹۶/۲، رقم: ۲۲۶۵

تشریح: خطابي ﷺ وايي چي دا هغه احکام دي کوم چي د اسلام د شروع په زمانه کي رسول الله ﷺ جاري کړي وه، په هغه زمانه کي د خلکو بد کاري مينزي وي چي زنا به يې کول او د هغوی مالکانو به هم د هغوی سره کوروالي کول او بيا چي به د هغوی څخه کوچنی پيدا سو نو مالک به د هغه دعوه کول او زنا کونکي به هم دعوه کول، د داسي جگړو په شرعي توگه سره د ختمولو لپاره رسول الله ﷺ پورتنی احکام جاري کړل، په دې باره کي چي رسول الله ﷺ کومه شرعي قاعده وټاکل او د هغې ذکر په حديث شريف کي سوی دی د هغه وضاحت دادی چي د مثال په توگه زید وفات سو او د هغه څخه وروسته د زید وارثان به دا دعوه کولای سي او د هغه کوچني نسب به د زید سره په قائمولو سره د هغه د مېراث حقدار کيدای سي مگر دا په هغه صورت کي وي کله چي هغه هلک د يو داسي مينزي د نس څخه وي چي د زید په ملکيت کي پاته سوې وي او زید دهغې سره په جائز طريقه جماع کړې وي يا هغه د يو داسي ازادي بنځي د نس څخه وي چي د زید په نکاح کي پاته سوې وي او خپله زید هم په خپل ژوند کي دا اقرار کړې وي چي دا زما زوی دی.

لکه څرنگه چي په حديث کي وضاحت دی چي دغه هلک به د هغه وارثانو په حق کي برخه لرونکی وي کومو چي دغه دعوه کړې وي او که ځيني وارثان دعوه کوي نو يوازي د هغه ځينو وارثانو په حق کي به برخه لرونکی وي او دا کوچنی به يوازي په هغه ميراث کي برخمن وي کوم چي تر اوسه ويشل سوی نه وي او کوم مېراث چي د دغه دعوي څخه مخکي ويشل سوی وي په هغه کي به هيڅ برخه نه ورکول کيږي او که چيري دا صورت وي چي زید په خپل ژوند کي د هغه کوچنی د نسب څخه انکار کړی وي يعني دا يې ويلي وي چي دا زما زوی نه دی نو بيا د هغه د مرگ څخه وروسته که چيري دهغه وارثان د هغه کوچني په ځان کي گډول غواړي نو داسي نه سي کيدلای او نه به هغه کوچني ته د مېراث څخه برخه ورکول کيدای سي.

او که چيري هغه کوچنی د يو داسي مينزي د نس څخه وي چي د زید په ملکيت کي نه وي

یا دیو داسی ازادی بنځي د نس څخه وي چي هغه دزید په نکاح کي نه وه یعني هغه کوچنی د زنا په نتیجه کي پیدا سوی وي نو په دغه صورت کي هم هغه د زید په وارثانو کي نه سي گډېدلای او نه به هغه ته د زید په مېراث کي برخه ورکول کیږي بلکه که چیري زید په خپل ژوند کي دا وغواړي چي د هغه سره د خپل نسب په یو ځای کولو سره هغه په خپلو وارثانو کي شامل کړي نو هغه هم داسي نه سي کولای ځکه چي د ولد الزنا نسب د زنا کونکي سره نه قائمیږي او نه هغه د زنا کونکي وارث وي.

غیرت په ځینو صورتو کي خوښ او په ځینو کي ناخوښه دی

﴿۲۱۷۷﴾: وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَتِيكَ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مِنْ

د حضرت جابر بن عتيك رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایيل: د غیرت یو قسم چي

الْغَيْرَةُ مَا يُحِبُّ اللَّهُ وَمِنْهَا مَا يُبْغِضُ اللَّهُ فَأَمَّا الَّتِي يُحِبُّهَا اللَّهُ فَالْغَيْرَةُ فِي

خداي تعالي يې خوښوي او د غیرت یو قسم چي الله ﷻ يې نه خوښوي کوم چي الله ﷻ يې

خوښوي هغه غیرت دی چي

الرَّيْبَةِ وَأَمَّا الَّتِي يُبْغِضُهَا اللَّهُ فَالْغَيْرَةُ فِي غَيْرِ رَيْبَةٍ وَإِنَّ مِنَ الْخِيَلَاءِ مَا

د شک او شبې په ځای وي (لکه په بنځي یا په مینزي باندې شک او شبه وي چي د دې اړیکي د بل سړي سره دي). او هغه غیرت چي الله ﷻ يې نه خوښوي هغه غیرت دی چي د شک او شبې په ځای نه وي (یعني ځاني گمان يې وي او د شک څه قرینه نه وي) او ځيني لويي

يُبْغِضُ اللَّهُ وَمِنْهَا مَا يُحِبُّ اللَّهُ فَأَمَّا الْخِيَلَاءُ الَّتِي يُحِبُّ اللَّهُ فَاخْتِيَالُ

(تکبر) بنودل داسي دي چي د الله ﷻ خوښ نه دي، او ځيني هغه ده چي خداي تعالي يې

خوښوي کومه لويي چي خداي تعالي خوښوي هغه داده چي

الرَّجُلِ عِنْدَ الْقِتَالِ وَاخْتِيَالُهُ عِنْدَ الصَّدَقَةِ وَأَمَّا الَّتِي يُبْغِضُ اللَّهُ فَاخْتِيَالُهُ

فِي الْفَخْرِ وَفِي رَوَايَةٍ فِي الْبَغْيِ. رواه احمد و ابوداؤد والنسائي.

د غزا په وخت یا د صدقې د ورکولو په وخت کي سړی بنکاره کړي او کومه چي د خداي تعالي

بد ايسي نو هغه په نسب باندې فخر کول دي او په يو بل روايت کي دا الفاظ دي چي تکبر د الله ﷻ خوښ نه دی هغه په ظلم کي تکبر کول دي. (احمد ابوداؤد نسائي).

تخريج: احمد في المسند ۵ \ ۴۴۵، وابوداود في السنن ۳ \ ۱۱۴، رقم ۲۶۵۹، والنسائي ۵ \ ۷۸، رقم: ۲۵۵۷.

تشریح: پر خپل نسب باندې فخر او تکبر کول دادی چي يو سړی د لوړ او اعلى نسب او د ښه کورنۍ څخه وي او هغه دا وايي چي ما ته په نسب کي لوړوالی او امتياز حاصل دی او زما پلار او نيکه د لوړي کورنۍ کېدو په وجه بزرگ او افضل دی، دا يو داسي تکبر دی چي الله تعالى ته ناخوښه دی ځکه چي د الله تعالى په نزد غوره والی، فوقيت او بزرگي هغه سړي ته تر لاسه وي کوم چي د دين په اعتبار تر ټولو غوره وي، الله تعالى فرمايي:

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ

ژباړه: بېله شکه د الله تعالى په نزد په تاسو کي زيات بزرگ او د لوړي مرتبې سړی هغه څوک دی چي په تاسو کي زيات متقي (پرهيزگاره) وي.

د مشکوة شريف په يوه نسخه کي په دغه روايت کي د (في الفخر) پر ځای د (في الفقر) الفاظ دي يعني کوم تکبر چي د الله تعالى خوښ دی هغه د فقر تکبر دی، مطلب دا چي د الله تعالى دا خبره خوښه نه ده چي يو سړی د فقر په حالت کي پر خپل قناعت او خپل صبر باندې تکبر وکړي، علماء کرام وايي چي دا تکبر تر هغه تکبر بد دی کوم چي پر خپل غناء او مال باندې کېږي مگر د فقير تکبر په هغه صورت کي خراب او د الله تعالى په نزد ناخوښه دی کله چي هغه د فقر په مقابل کي وکړل سي مگر که چيري هغه تکبر د شتمنو او خانانو په مقابل کي وکړي نو دا ښه او غوره دی ځکه چي داسي تکبر ته خو صدقه ويل کېږي.

الفصل الثالث (دریم فصل)

دولد الزنا نسب

﴿۳۱۷۸﴾: عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلاره څخه او هغه د خپل پلاره څخه روايت کوي چي يو سړی ودرېدی او عرض يې وکړ يا

رَسُولُ اللَّهِ إِنَّ فُلَانًا ابْنِي عَاهَرْتُ بِأُمِّهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

رسول الله! فلانی زما زوی دی ماد هغه د مور سره د جاهلیت په زمانه کې زنا کړې وه نبي کریم

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا دَعْوَةَ فِي الْإِسْلَامِ ذَهَبَ أَمْرُ الْجَاهِلِيَّةِ الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ

الْحَجَرُ. رواه ابوداؤد

ﷺ ورته وفرمايل: د جاهلیت د زمانې خبرې تیرې سوې په اسلام کې د هغه دعوا نه چلېږي. کوچنی د صاحب فراش (د بستري د خاوند دی یعنې د چا په بستره دي پیدا سوې وي) او د زنا کاره لپاره په کاهو سنگسارول دی. (ابوداؤد).

تخریج: سنن ابی داود ۷۰۶۱۲، رقم: ۲۲۷۴.

د لغاتو حل: لا دعوة: ای لا دعوی نسب.

تشریح: د صاحب فراش څخه هغه سړی مراد دی چې د ولد الزنا د مور خاوند یا مالک وي، مطلب دا چې کومه ښځه د چا په نکاح کې وي (یا د مینزي کېدو په صورت کې) د یو چا په ملکیت کې وي نو د هغه د زنا په نتیجه کې چې کوم کوچنی پیدا سي د هغه نسب د هغه د خاوند یا مالک څخه ثابتېږي او که چیرې هغه ښځه د یو چا په نکاح یا ملک کې نه وي نو بیا به کوچنی مور ته منسوب وي، په هر صورت د زنا کونکي به د هغه کوچني سره هېڅ نسبي تعلق نه وي.

هغه څلور ښځې چې د هغو څخه لعان نه کېږي

﴿۳۱/۴۹﴾: وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَرْبَعٌ مِنَ النِّسَاءِ لَا

مُلَاعَنَةَ بَيْنَهُنَّ النَّصْرَانِيَّةُ تَحْتَ الْمُسْلِمِ وَالْيَهُودِيَّةُ تَحْتَ الْمُسْلِمِ وَالْحُرَّةُ

تَحْتَ الْمَمْلُوكِ وَالْمَمْلُوكَةُ تَحْتَ الْحُرِّ. رواه ابن ماجه

د حضرت عمرو بن شعیب رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: څلور ښځې دي چې په هغوی باندي لعان نسته: (۱): یوه نصراني ښځه ده چې د یوه مسلمان په نکاح کې وي. (۲): بله یهودي ښځه ده چې د یوه مسلمان په نکاح کې وي. (۳): بله هغه ازاده ښځه ده چې د یوه غلام په نکاح کې وي. (۴): هغه مینزه ده چې د یوه ازاد په نکاح کې وي. (ابن ماجه)

تخریج: سنن ابن ماجه ۶۷۰۱۱، رقم: ۲۰۷۱

تشریح: مطلب دادی که چیری یو عیسائی یا یهودی بنه د یو مسلمان په نکاح کي وي او د هغه خاوند پر هغه باندي د زنا تهمت ولگوي او هغه یې رد وکړي نو په دغه صورت کي د دواړو په مینځ کي لعان نه کیږي همدارنگه که چیری یو ازاده بنه د یو غلام په نکاح کي وي یا یو مینه د ازاد سړي په نکاح کي وي نو د هغوی په مینځ کي لعان نه کیږي او ددې وجه داده چي لعان په اصل کي شاهدي ده ځکه د لعان په صورت کي د سړي او بنځي دواړو د شهادت وړ کېدل ضروري دي حال دا چي مملوک او کافر د شهادت وړ نه دي یعني په هیڅ معامله کي د دوی شاهدي معتبره نه ده نو د دوی په مینځ کي د لعان هیڅ صورت نه سته.

رسول الله ﷺ تر خپل امکان پوري د لعان څخه ځان ساتي

﴿۳۱۸۰﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ رَجُلًا حِينَ أَمَرَ الْمُتَلَا عَيْنِينَ أَنْ يَتْلَا عَنَّا أَنْ يَضَعَ يَدَهُ عِنْدَ الْخَامِسَةِ عَلَى فِيهِ وَقَالَ إِنَّهَا مُوجِبَةٌ. رواه النسائي.

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چي د دوو کسانو لعان کېدی رسول الله ﷺ یوه سړي ته امر ورکړ کله چي دا خلک په پنځم وار شاهدي ورکوي نو ته د هغوی په خوله لاس کېښوده ځکه چي د پنځم وار شهادت واجب کېدونکي دی (یعني جلاوالي په مینځ کي راوړي). (نسائي).

تخریج: سنن النسائي ۱۷۵۶، رقم: ۳۴۷۲.

تشریح: کیدای سي یو خاوند پر خپل بنه باندي د زنا تهمت لگولی وي او بنځي به د هغه تردې کړی وي نو رسول الله ﷺ هغوی ته حکم ورکړ او هغه وخت یو بل سړي ته یې دا حکم ورکړ چي د پنځمي شاهدي پر وار د لعان کونکي پر خوله لاس کېښوده چي هغه د پنځمي شاهدي په ورکولو سره لعان پوره نه کړي.

ددغه حکم مقصد دا وو چي د هغه پر خوله لاس کېښودل سي نو هغه ته به احساس وسي او کوم چي ریښتیا خبره وي د هغه په اقرار کولو سره به د پنځمي شاهدي څخه منع سي او کله چي پنځمه شاهدي پوره نه سي نو لعان نه واقع کیږي، دا حدیث ددې دلیل دی چي رسول الله ﷺ تر خپل وس پوري د لعان څخه د منع کولو هڅه کول او دا یې غوښتل چي کومه ریښتیا خبره وي بنه او خاوند دي د هغه اقرار وکړي او ددغه دنیا د آسانه عذاب یعني د زنا یا تهمت د حد په اختیارولو سره د آخرت د سخت عذاب څخه وساتل سي.

شیطان د خاوند او ښځې په مینځ کې د بدګمانۍ پیدا کولو هڅه کوي

﴿۳۱۸﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهَا

د بي بي عائشې څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ يوه شپه (يعني د شعبان په پنځلسمه

لېلا) قَالَتْ فَغَرْتُ عَلَيْهِ فَجَاءَ فَرَأَى مَا أَصْنَعُ فَقَالَ مَا لَكَ يَا عَائِشَةُ أُغْرِتِ

شپه) زما څخه ولاړ سو او ولاړی د بي بي عائشې رض بیان دی په دې باندي ما ته غیرت راغلی (لږ وخت وروسته) رسول الله ﷺ بیرته تشریف راوړ او زه چې په کوم خلجان (تردد) کې مبتلا وم نبي کریم ﷺ هغه ملاحظه کړ (يعني محسوس یې کړ او ویې لیدل) او وې فرمایل:

فَقُلْتُ وَمَا لِي لَا يَخَارُ مِثْلِي عَلَى مِثْلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

اې عائشې! په تاڅه وسوه ایا تا په ما باندي غیرت وکړ؟ ما عرض وکړ په ماڅه وسوه چې زما ستاسو په ډول سړی باندي غیرت ونه کړم. نبي کریم ﷺ راته وفرمایل: هو،

لَقَدْ جَاءَكَ شَيْطَانُكَ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَعِيَ شَيْطَانٌ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ وَمَعَكَ

تا ته شیطان راغلی دی او ته یې په وسوسه کې اچولې یې بي بي عائشه څخه وایي چې ما عرض وکړ یا رسول الله! ایا زما سره شیطان سته؟ نبي کریم ﷺ راته وفرمایل: هو. ما وویل:

يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ وَلَكِنْ أَعَانَنِي اللَّهُ عَلَيْهِ حَتَّى أُسَلِّمَ. رواه مسلم.

او ستاسو سره (یا رسول الله!) نبي کریم ﷺ راته وفرمایل: زما سره هم شیطان سته مګر الله جلّ مات په هغه باندي کومک را کړې دی. او زه یې د هغه څخه ساتلي يم. (مسلم).

تخریج: صحیح مسلم ۲۱۶۸۱۴، رقم: ۷۰-۲۸۱۵

تشریح: یو وخت د شعبان پر پنځلسمه شپه رسول الله ﷺ په آرامه د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه په پورته کېدو سره جنت البقیع ته ولاړی چې هلته د مړو لپاره دعاء او مغفرت وکړي مګر بي بي عائشې څخه دا فکر وکړ چې رسول الله ﷺ زما څخه په ولاړېدو خپل یو بلي بي بي ته ورغلی دی، دا د شیطان چم وو چې هغه یې په دغه شک کې اخته کړه په دې وجه هغې ته ډېر غیرت راغلی د هغې د زړه کیفیت متغیر سو او بیا هغې ولېدل چې د رسول الله ﷺ منزل د یو بلي بي بي حای نه دی بلکه جنت البقیع دی چیري چې رسول الله ﷺ د دغه دنیا څخه د تلونکو

مسلمانانو په دعاء او مغفرت کي بوخت دی ، يقيني خبره ده چي کوم شک او شبهې بي بي عائشه عليها السلام په دومره بېره کي اخته کړه چي هغه د رسول الله صلى الله عليه وسلم د ستنېدو څخه مخکي کور ته ورسېږي نو د هغه ځای څخه په منډه بېرته راغلل کله چي په کور کي داخله سوه نويو څه د منډو په وجه او يو څه د پښيمني په وجه زړه يې درېدې او ساه يې ژر ژر اخيستل ، د هغه وروسته رسول الله صلى الله عليه وسلم کور ته راغلی او د بي بي عائشې عليها السلام دا کيفيت يې وليدې چي ساه يې ژر ژر کښل او بېره پر خپره سوې ده ، ورته وه يې فرمايل ولي دومره بېره درباندي راغلې ده چي تايوازي په دې وجه غيرت وکړ چي زه همداسي ولي ولاړم ، ددې په جواب کي چي بي بي عائشې رضي الله عنها څه وويل هغه په اصل کي د ښځو د فطري جذباتو ترجماني وه هغې وويل دا ناممکنه ده چي زما په ډول ښځه دي پر تاسو غوندي سړي باندي غيرت ونه کړي مگر که څه هم ما ته ستاسو ډېر محبت تر لاسه دی مگر زما بني هم څو دي او بيا تاسو په ټول ظاهري او باطني کمال سره متصف ياست نو په دغه صورت کي زه ولي په شک او غيرت کي اخته نه سم .

=====

بَابُ الْعِدَّةِ (د عدې بيان)

د عدت معنی : د عدت لغوي معنی د شمېرلو ده او د شريعت په اصطلاح کي عدت دې ته وايي چي کله يو سړی خپل ښځي ته طلاق ورکړي يا د خلع او ايلاء په ذريعه نکاح يا د نکاح په ډول شی (مثلا نکاح فاسد) مات سي په شرط ددې چي په نکاح کي جماع يا خلوت صحيحه سوې وي يا خاوند مړ سي نو هغه تر ټاکلي وخت پوري (چي د هغه تفصيل به مخته راسي) په کور کي پاته کيږي تر چو چي هغه وخت ختم نه سي تر هغه پوري چيري نه ځي او نه د بل چا سره نکاح کوي کله چي دغه وخت پوره سي نو چيري چي غواړي تللای سي او د چا سره چي غواړي نکاح کولای سي .

د عدت وخت : کله چي ازادي ښځي ته د هغې خاوند طلاق ورکړی وي يا نکاح فسخ سوې وي او هغې ته حيض راځي نو د هغې د عدې وخت درې حيضه دی يعني هغه به تر درو حيضو راتلو پوري د خاوند په کور کي (چيري چي طلاق ورکړل سوې دی) ناسته وي او د هغه کور څخه د باندي به نه ځي او نه به د چا سره نکاح کوي ، همدارنگه د کومي ځي سره چي په شبه کي جماع سوې وي د هغې د عدت وخت هم درې حيضه دی يعني يو څوک چي د بل ښځي سره د

خپل ښځي په گڼلو سره په خطا کي جماع وکړي نو هغه ښځه به هم تر درو حیضو راتلو پوري په عده کي وي تر څو چي عده ختمه نه سي تر هغه وخته به د خاوند سره جماع نه کوي ، د کومي ښځي سره چي بې قاعدې يعني فاسده نکاح سوې وي لکه موقت نکاح او بيا جلاوالی وکړل سي يا د جلاوالي څخه مخکي خاوند مړ سوی وي نو د هغې د عدت وخت هم درې حیضه دی ، کله چي ام ولد ازاده سي يا د هغې با دار مړ سي نو د هغې عدت هم درې حیضه دی .

که يوې ښځي ته د کم عمرۍ په وجه يا د وچي کېدو په وجه او يا د سپين سر توب په وجه حیض نه راځي نو د عدې عده درې میاشتي ده .

د کومي ازادي ښځي خاوند چي مړ سي نو د هغې عدت څلور میاشتي او لس ورځي دی که څه هم د هغه ښځي سره بې جماع سوې وي يا نه وي سوې او که څه هم هغه مسلماننه ښځه وي يا د مسلمان سړي په نکاح کي يهودي يا نصراني وي او که څه هم هغه بالغه وي يا نابالغه ، او که څه هم د هغې خاوند ازاد وي يا غلام وي او که څه هم په دغه وخت کي هغې ته حیض راځي يا نه راځي .

د حاملې ښځي عدت د حمل وضع دی ، که څه هم هغه ښځي ته خاوند طلاق ورکړی وي يا د هغې خاوند مړ سوی وي او که څه هم هغه ښځه ازاده وي يا مينزه وي ، د ولادت په کېدو سره د هغې عده پوره کېږي که څه هم د خاوند د طلاق ورکولو يا د خاوند د مړو کېدو څخه وروسته ولادت وسي تر دې چي په مبسوط نامي کتاب کي ليکلي دي که چيري د حاملې ښځي خاوند مړ سي او هغه ته غسل ورکول کېږي يا کفن ورکول کېږي که چيري د هغه ښځي ولادت وسو (يعني کوچنی يې پيدا سو) نو د هغې عده پوره سوه .

کومه ښځه چي ازاده نه وي يعني د يو چا مينزه وي او د هغې خاوند طلاق ورکړي نو د هغې عدت هغه حیض دی په شرط د دې چي هغې ته حیض راځي او که چيري هغې ته حیض نه راځي نو بيا د هغې عده يوه نيمه میاشت ده او که چيري دهغې خاوند مړ سي نو د هغې عده دوې میاشتي او پنځه ورځي ده که څه هم هغې ته حیض راځي يا نه راځي .

د عدت د شروع وخت : د طلاق په صورت کي د عدت شروع د طلاق څخه وروسته وي يعني د طلاق څخه وروسته چي درې حیضه راسي نو هغه به شمېرل کېږي که يو چا د حیض په حالت کي ښځي ته طلاق ورکړی وي نو هغه حیض نه شمېرل کېږي بلکه د هغه حیض څخه وروسته د درو حیضو اعتبار دی ، او په وفات کي د عدت شمېر د خاوند د وفات څخه وروسته وي که ښځي ته د طلاق يا د وفات خبر ونه سي تر دې چي د عدت وخت تېر سي نو د هغې عده پوره سوه ، د عدې په باره کي نور مسائل د فقهي په کتابو کي تر لاسه کولای سئ .

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د عدت په ورځو کې پر خاوند نفقه واجب ده که یا؟

﴿۳۱۸۲﴾: عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ أَنَّ أَبَا عَمْرٍو بْنَ حَفْصٍ طَلَّقَهَا

د حضرت ابو سلمه رضي الله عنه څخه روايت دی چې فاطمه بنت قيس رضي الله عنها دا بيان وکړ چې ابو عمرو بن حفص رضي الله عنه د هغې خاوند و هغې ته طلاق ورکړ

الْبَتَّةَ وَهُوَ غَائِبٌ فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا وَكَيْلُهُ لِلشَّعِيرِ فَسَخِطَتْهُ فَقَالَ وَاللَّهِ مَا لَكَ

او ابو عمرو (يعني د هغې خاوند) د هغې سره موجود نه وو د هغه ځايه څخه يې طلاق را ولېږی بيا د ابو عمرو وکیل فاطمې رض ته څه اوربشي را ولېږلې فاطمه په هغه باندي ډيره خفه سوه وکیل و فاطمې ته وويل قسم په خداي چې

عَلَيْنَا مِنْ شَيْءٍ فَجَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لَهُ

ستا پر موږ باندي حق نسته يعني ستا نفقه پر موږ باندي واجب نه ده موږ چې څه درکوو هغه د احسان په ډول درکوو د دې څخه وروسته فاطمه د نبی کریم صلی الله علیه و آله په خدمت کې حاضره سوه او

فَقَالَ لَيْسَ لَكَ نَفَقَةٌ فَأَمَرَهَا أَنْ تَعْتَدِي فِي بَيْتِ أَمْرِ شَرِيكِ ثُمَّ قَالَ تِلْكَ أَمْرُاءُ

واقعه يې ورته بيان کړه نبی کریم صلی الله علیه و آله ورته وفرمايل: ستا نفقه په خاوند باندي واجب نه ده بيا نبی کریم صلی الله علیه و آله و فاطمې رضي الله عنها ته وفرمايل چې ته د ام شریک په کور کې د عدت ورځي تيري کړه بيا نبی کریم صلی الله علیه و آله وفرمايل: ام شریک يوه داسي ښځه ده چې د

يَغْشَاهَا أَصْحَابِي اعْتَدِي عِنْدَ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ فَإِنَّهُ رَجُلٌ أَعْيَى تَضَعِينَ

هغې په کور کې زما اصحاب (د ام شریک خپلوان) ځي او راځي په دې وجه ته د ابن مکتوم کره د عدت ورځي تيري کړه هغه يو پوند سپری دي هلته درسره دا غوستلو کالي هم واخله

ثِيَابَكَ فَإِذَا حَلَلْتَ فَأَذِينِي قَالَتْ فَلَمَّا حَلَلْتُ ذَكَرْتُ لَهُ أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي

چې کله حلاله سې (د عدت ورځي دي ختمې سي) نو ما خبر کړه د فاطمې رض بيان دی کله چې زما د عدت ورځي تيري سوې نو ما رسول الله صلی الله علیه و آله ته عرض وکړ معاويه بن ابو سفیان

سُفْيَانَ وَأَبَا جَهْمٍ خَطَبَانِي فَقَالَ أَمَّا أَبُو جَهْمٍ فَلَا يَضَعُ عَصَاهُ عَنْ عَاتِقِهِ

او ابو جهم ما ته د نکاح پېغام راو لېږي نبي کریم ﷺ و فرمايل: ابو جهم خويو داسي سپړی دی چې هيڅ وخت يې لرگی د اوږې څخه نه کېښته کيږي (يعني ډېر سخت مزاجه سپړی دی)

وَأَمَّا مُعَاوِيَةُ فَصُعْلُوكٌ لَا مَالَ لَهُ أَنْكِحِي أَسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ فَكَرِهْتُهُ ثُمَّ قَالَ

او معاويه يو مفلس سپړی دی د هغه سره هيڅ نسته ته د اسامه بن زيد رضي الله عنه سره نکاح وکړه د فاطمې رض بيان دی ما د رسول الله ﷺ دغه مشوره خوښه نکړه د اسامه سره مي د نکاح تجويز

انكِحِي أَسَامَةَ فَنَكَحْتُهُ فَجَعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا وَاعْتَبَطْتُ وَفِي رِوَايَةٍ عَنْهَا قَالَ

زړه ته نه تلئ نبي کریم ﷺ راته و فرمايل: ته د اسامه سره نکاح وکړه نو ما د اسامه سره نکاح وکړه الله جل و علا زما په دې نکاح کي برکت واچوی او وروسته په ما باندې ښځو غبطه کول، په يو

فأما أبو جهم فرجل ضراب للنساء رواه مسلم وفي رواية عنها ان زوجها طلقها ثلاثا فأتى النبي ﷺ فقال لا نفقة لك إلا أن تكوني حاملاً .

روايت کي د فاطمې رضي الله عنها څخه دا الفاظ منقول دي د فاطمې رضي الله عنها خاوند درې طلاقه ورکړه نو هغه د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضره سوه نبي کریم ﷺ ورته و فرمايل: (د خاوند د لوري څخه) ستا لپاره نفقه نسته البته که حملداره يې نو ستا نفقه پر خاوند باندې واجب ده . مسلم

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۱۱۴/۲، رقم: ۱۴۸۰-۳۶.

تخريج: فسخطته: ای ما رضيت به.

تشریح هلته جامې در سره واخله: ددې مطلب دادی چې ابن ام مکتوم رضي الله عنه وړوند دی ځکه نو هلته به تاته د پردې ضرورت نه وي او که دا ترجمه وکړل سي چې هلته ته خپل جامې اېږده نو بيا به مطلب دا وي چې هلته تر څو پوري ته په عده کي يې د زينت او ښکلا جامې مه اغونده، يا ددې جملې په ذريعه په کنایه سره دا اظهار کول مقصد دي چې د عدې په ورځو کي د کور څخه وتل جائز نه دي.

امام نووي رحمه الله وايي چې ددغه حديث څخه ځينو علماؤ دا استدلال کړی دی چې د ښځي پردې سپړي ته کتل جائز دي په شرط ددې چې هغه پردې سپړی هغې ته ونه گوري مگر دا

استدلال کمزوری او ضعیف دی ، صحیح خبره هغه ده کوم چي د اکثر و علماؤ قول دی چي
 څرنګه د پردي سړي بنځي ته کتل حرام دي همدارنګه د پردي بنځي پردي سړي ته کتل هم حرام
 دي ځکه څرنګه چي الله تعالی د نارینو په باره کي دا حکم کړی دی چي :

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ ... الآية

ژباړه : (ای محمد ! ﷺ) ته مسلمانو نارینو ته ووايه چي خپل نظرونه کښته کړئ ...
 همدارنګه الله تعالی د بنځو په باره کي هم دا حکم ورکړی دی چي :

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ ... الآية

ژباړه : او مسلمانو بنځو ته هم ووايه چي هغوی خپل نظرونه کښته وساتي ...

په دې باره کي د حضرت ابن ام مکتوم رضی الله عنه په اړه د ام المؤمنین بي بي ام سلمه رضي الله
 عنها هغه روايت هم یو لوی دلیل دی چي په هغه کي بي بي سلمه رضي الله عنها بیان کړی دی
 چي یو وار هغه او بي بي میمونہ رضي الله عنهما د رسول الله ﷺ سره وې چي ناڅاپه حضرت
 ابن ام مکتوم رضی الله عنه راغلی نو رسول الله ﷺ هغه دواړو ته وفرمایل چي پرده وکړئ ، بي بي ام سلمه
رضی الله عنها وویل : دی خو پروند دی موږ نه ویني چي موږ د هغه څخه پرده وکړو ، رسول الله ﷺ
 وفرمایل : (افعميا وان اتما الستما تبصرانه) ایا تاسو هم ږنډې یاست ایا تاسو هغه نه وینئ .
 د بي بي فاطمې رضي الله عنها ددغه روايت څخه په هیڅ ډول دا نه ثابتیږي چي رسول الله
ﷺ ابن ام مکتوم رضی الله عنه ته کتل د بي بي فاطمې لپاره جائز ګرځولي دي ، بلکه د رسول الله ﷺ
 مقصد یوازي دا ظاهرول وو چي ته به ابن ام مکتوم رضی الله عنه سره په امن او حفاظت سره اوسېږي
 ځکه چي د هغه سره به تا هیڅوک نه ویني ، او کوم چي د بي بي فاطمې رضی الله عنها سوال دی نو هغې ته
 خپله د کتاب الله دا حکم معلوم وو چي پردي سړي ته کتل منع دي ځکه هغې ته دا ممکن نه وه
 چي هغه دي ابن ام مکتوم ته وګوري .

په هر حال د بي بي فاطمې رضی الله عنها ددغه روايت څخه ځیني علماء د بنځو لپاره د پردي سړي ته
 کتلو چي کوم جواز ثابت کړی دی د هغه په باره کي د اکثر و جمهورو علماؤ له خوا دا جواب
 ورکول کیږي .

اوس پاته سوه د امام اعظم ابو حنیفه رحمته الله علیه د فقهي مذهب خبره ، نو دا په ذهن کي راوستل
 پکار دي چي د هغه په نزد پردي سړي ته د هغه د نامه څخه لاندې تر زنگنو پوري برخي څخه
 پرته کتل د بنځي لپاره جائز دي په شرط د دې چي هغه د جنسي ترغیب څخه محفوظ او خوندي

وي که چيري د جنسي ترغيث څخه مامون نه وي نو بيا د پردي سړي پوره بدن ته کتل د هغې لپاره حرام دي .

ابو جهم رضي الله عنه خپل کوټک د اوږو څخه نه کښته کوي: ددې څخه د ابو جهم رضي الله عنه سخت مزاجی ته اشاره ده چي ابو جهم رضي الله عنه ډېر سخت سړی دی هغه ښځي وهي او دهغه سره ستا گزاره مشکل ده نو ددې څخه معلومه سوه چي يو چاته د يو ښځي يا يو سړی يو عيب معلوم وي نو د کوزدې پر وخت د هغه اظهار کول جائز دي چي د واده څخه وروسته هغه دواړه په يو تکليف او پريشانۍ کي اخته نه سي .

بي بي فاطمې رضي الله عنها د حضرت اسامه رضي الله عنه انتخاب ځکه ناخوښه کړی چي اول خو هغه د رسول الله ﷺ د غلام زوی وو ، دوهم د هغه رنگ توروو ، حال دا چي فاطمه رضي الله عنها قريشي وه او ښکلې وه مگر حضرت اسامه رضي الله عنه د رسول الله ﷺ ډېر محبوب وو ، د رسول الله ﷺ په دربار کي يو خاص فضيلت او تقرب ورته حاصل وو ځکه رسول الله ﷺ دوهم وار د هغه سفارش وکړ نو ددې څخه وروسته د فاطمې انکار کول مناسب ونه گڼل او د رسول الله ﷺ د حکم سره سم ئې حضرت اسامه رضي الله عنه سره نکاح وکړه او دهغه نتيجه دا سوه چي الله تعالی د هغوی په نکاح کي خير او برکت ورکړ او هغه ته د اسامه رضي الله عنه په زوجيت کي ارام او سکون په برخه سو .

په دې باره کي د علماؤ اختلافي قولونه دي چي کله ښځي ته طلاق بائن ورکړل سي او هغه حامله نه وي نو د عدې پوره کولو پوري د هغې نفقه او د اوسيدو ځای د خاوند پر ذمه دی که يا ؟ د امام اعظم ابو حنيفه رحمه الله عليه او نورو علماؤ په نزد پر خاوند باندي د هغې نفقه او د اوسيدو ځای واجب دی ، سکني (د اوسيدو ځای) په دغه آيت کریمه سره ثابت دی :

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ

ژباړه : تاسو هغه (طلاق سوي ښځي) ته خپل وس سره سم د اوسيدو ځای ورکړئ چيري چي تاسو اوسيږئ .

او د نفقې په اعتبار واجب دی چي هغه ښځه د هغه خاوند په وجه د ټولو پابنديو سره په عده کي ناسته وي ، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ددې قائل وو بلکه هغه ددغه حديث په باره کي فرمايل چي موږ د يوې ښځي (فاطمه بنت قيس) په وينا چي رسول الله ﷺ ما ته وفرمايل چي ستا نفقه او د اوسيدو ځای ستا د خاوند پر ذمه نه سته ، موږ د الله ﷻ کتاب او د رسول الله ﷺ سنت نه سو پرېښودلای چي د هغه څخه نفقه او سکني واجب کېدل ثابت دي کيدای سي چي

فاطمې ته اشتباه سوې وي يا هغې ته د رسول الله ﷺ اصل ارشاد ياد نه وي ، ما د رسول الله ﷺ څخه اوريدلي دي چي د بنځي نفقه او سکنی د خاوند پر ذمه ده مگر ابن مالک رحمۃ الله عليه وايي چي دا واقعه د صحابه کرامو په وړاندي پېښه سوې وه (او په هغه صحابه کرامو کي هيچا د فاطمې د قول ترديد نه دی کړی ځکه دا په منزله د اجماع سو). .

امام احمد رحمۃ الله عليه وايي چي د هغه بنځي لپاره نه نفقه واجب ده او نه سکنی، او هغه ددغه حديث څخه استدلال کړی دی چي امام مالک، امام شافعي او نور علماء وايي چي دغه آيت (اسکنوهن .. الخ) په موجب د هغه بنځي لپاره سکنی واجب ده او نفقه واجب نه ده مگر که چيري بنځي ته د حمل په حالت کي طلاق ورکړل سوی وي نو ددغه حديث سره سم د هغې لپاره نفقه واجب ده .

﴿۳۱۸۳﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنَّ فَاطِمَةَ كَانَتْ فِي مَكَانٍ وَحْشٍ فَخِيفَ عَلَى

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي فاطمه بنت قيس چي په کوم کور کي اوسېده هغه خرابه (زړه آبادي) وه او هلته هر وخت خطر وه

نَاجِيَّتَهَا فَلِذَلِكَ رَخَّصَ لَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَعْنِي فِي النِّقْلَةِ وَفِي

په دې وجه رسول الله ﷺ و هغې ته اجازت ورکړ چي هغه د عدت په ورځو کي د هغه ځايه څخه

رواية قالت ما لفاطمة الا نتقي الله تعني في قولها لا سکنی ولا نفقة . رواه البخاري

ولا په سي او په يو بل روايت کي دا الفاظ دي چي بي بي عائشې رض و فاطمې رض ته وويل : چي ته د الله ﷻ څخه نه بهرېږې چي دا وايي چي کومي بنځي ته درې طلاقه ورکړل سي د هغې لپاره نه خو د اوسېدو لپاره کور سته او نه نفقه (يعني ته دا قول و نبي کریم ﷺ ته منسوبوي د خدايه څخه نه بهرېږي چي دا نبي کریم ﷺ داسي ويلي دي). (بخاري

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۷۷/۹، رقم: ۵۳۲۴

تشریح: د حديث د اولو الفاظو مطلب دادی چي فاطمه بنت قيس رضي الله عنها په کوم ځای کي اوسېدل هغه په يو وران ځای کي وو چي هلته هر وخت د غلو بهر وه ځکه رسول الله ﷺ هغې ته د هغه سرای څخه د ابن ام مکتوم رضي الله عنه سرای ته د ورتلو ويلي وه ، ددغه بيان څخه د بي بي عائشې رضي الله عنها مقصد دا اگاه کول وو چي فاطمه د خپل عدې په ورځو کي د خپل خاوند د کور

په پرېښودو سره د بل په کور کې ناسته وي او څوک دا ونه وايي چې د درو طلاقو ښځې لپاره سکني نه سته. او هغه چې چيري غواړي په عده کې دي کښيني بلکه فاطمه د خپل خاوند د سرای په پرېښودو سره د يو بل سړي په سرايکي د عدي تېرولو سبب دغه دی کوم چې بيان سو د دوهم روايت د الفاظو مطلب دادی چې فاطمه بنت قيس د رسول الله ﷺ څخه دانقل کړي دي چې کومي ښځې ته طلاق بائن ورکړل سوی وي د هغې لپاره نه نفقه سته او نه سکني (د اوسېدو حای)، بي بي عائشې رضي الله عنها د هغې د دغه خبرې رد وکړ او وه يې ويل چې فاطمه دا قول رسول الله ﷺ ته په منسوب کولو سره د الله ﷻ څخه نه بيريزي رسول الله ﷺ به هيڅکله داسي نه وي ويلي بلکه فاطمې ته به غلط فهمي سوې وي.

په دغه مسئله کې د بي بي عائشې رضي الله عنها هم هغه مذهب دی کوم چې د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه دی او دا حديث د امام اعظم ابو حنيفه رحمه الله عليه د مذهب تاکيد کونکی هم دی چې طلاق بائن والا ښځې لپاره سکني هم سته او نفقه هم سته.

﴿۳۱۸۴﴾: وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ إِنَّمَا نُقِلَتْ فَاطِمَةُ لِطُولِ لِسَانِهَا عَلَى أَحْمَائِهَا. رواه في شرح السنة.

د حضرت سعيد بن مسيب رضي الله عنه څخه روايت دی چې فاطمه بن قيس رضي الله عنه د عدت په ورځو کې په دې وجه د خاوند د کور څخه وايستل سوه چې د خاوند د قريبانو سره به يې ژبه چلول. (شرح السنة) **تخريج:** البغوي في شرح السنة ۲۹۴/۹، رقم: ۲۳۸۴

تشریح: د عدي په وخت کې د خپل خاوند د کور څخه د فاطمې د تللو يو سبب خو هغه وو کوم چې په مخکي حديث کې تېر سوی دی يعني د هغې کور په يو وران حای کې وو او دوهم سبب دادی کوم چې په دغه حديث کې ذکر سوی دی.

د عدت په زمانه کې د ضرورت لپاره د کور څخه وتل جائز دي که یا؟

﴿۳۱۸۵﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ طَلَّقْتُ خَالَتِي ثَلَاثًا فَأَرَادَتْ أَنْ تَجِدَ نَخْلَهَا

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چې زما خاله ته درې طلاقه ورکول سوه هغې اراده وکړه فَزَجَرَهَا رَجُلٌ أَنْ تَخْرُجَ فَأَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ بَلَى فَجَدِّي

نَخْلِكَ فَإِنَّهُ عَسَى أَنْ تَصَدَّقَ أَوْ تَفْعَلَ مَعْرُوفًا. رواه مسلم.

چي د کوره څخه د باندې ولاړه سي او خپل خرماوي ووهي يو سړي د هغې د وتلو مخه ونيول او د رسول الله ﷺ په خدمت کي يې حاضره کړه او واقعديې ورته بيان کړه نبي کریم ﷺ ورته وفرمايل: ولاړه سه او خپلي د خرماؤ درختي ووهه شايد ته د دې خرماؤ څخه صدقه وکړې ياد دې په ذريعه يو بل احسان وکړې. (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۱۲۱۱۲، رقم: ۵۵-۱۴۸۳

د لغاتو حل: تَجَدَّد: اى تقطع تمر نخلها.

تشریح: د رسول الله ﷺ د ارشاد مطلب دا وو که چيري هغه خرماوي دومره وي چي پر هغه زکوٰۃ واجبيږي نو ته به د هغه زکوٰۃ ادا کوي او که چيري د نصاب په اندازه نه وي نو ته به د هغه په ذريعه احسان او نیک چلن وکړې په دې توگه چي خپلو همسايگانو او مسکينانو ته به هغه د صدقې په توگه ورکوي يا خلکو ته به يې د تحفې په توگه استوي، د دې څخه معلومه سوه که چيري هغې صدقه نه کولای نو د هغې لپاره به د کور څخه وتل جائز نه وای.

امام نووي رحمه الله وايي چي په دغه حديث کي د دې خبري دليل دی چي کومه ښځه د طلاق بائن په صورت کي ناسته وي نو د هغې ته د خپل يو ضرورت په وجه د کور څخه وتل جائز دي، په دغه مسئله کي چي د حنفیه کوم مذهب دی هغه به د بي بي ام عطيه په روايت کي راسي.

د حاملې ښځې عدت

﴿۳۱۸۲﴾: وَعَنِ الْمُسَوِّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ أَنَّ سُبَيْعَةَ الْأَسْلَمِيَّةَ نَفِسَتْ بَعْدَ وَفَاةٍ

د حضرت مسور بن مخرمه رضي الله عنه څخه روايت دی چي سبيعه اسلميه د خپل خاوند تر مرگ وروسته

زَوْجَهَا بِلَيَالٍ فَجَاءَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَأْذَنَتْهُ أَنْ تَنْكِحَ فَأَذِنَ

لَهَا فَانْكَحَتْ. رواه البخاري.

کوچنی راوړ بيا هغه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضره سوه او د نکاح کولو اجازت يې وغوښت نبي کریم ﷺ ورته اجازه ورکړه او هغې نکاح وکړه. (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۶۵۳\۸، رقم: ۴۹۰۹.

تشریح: سبيعه اسلميه د خپل خاوند د وفات پر وخت حامله وه د وفات څخه شو

وروستي د هغې کوچنۍ پيدا سو نو رسول الله ﷺ هغې ته د دوهمي نکاح کولو اجازه ورکړه .
 علماء کرام وايي که چيري د خاوند د وفات يا د طلاق څخه وروسته د بنځي اولاد وسي نو هغه
 د عدې څخه وځي او د هغې لپاره دوهمه نکاح کول جائز دي که څه هم ولادت د طلاق يا وفات
 څخه لږ وروسته وي .

د عدت په زمانه کي د سترگو تورولو منع

﴿۳۱۸۷﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ جَاءَتْ أُمْرَأَةً إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د بي بي ام سلمه څخه روايت دی چي يوه بنځه د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضره سوه او

فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَتِي تُؤْفِي عَنْهَا زَوْجَهَا وَقَدْ اشْتَكْتُ عَيْنَهَا

عرض يې وکړ يا رسول الله! زما د لور خاوند مړ سو او د هغې سترگي خوږيږي ايا زه د هغې

أَفْتَكُحُلُهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا كُلَّ ذَلِكَ

سترگي توري کړم؟ نبي کریم ﷺ ورته وفرمايل: يا! خو واره هغې بنځي داسي پوښتنه کوله

يَقُولُ لَا ثُمَّ قَالَ إِنَّمَا هِيَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ وَقَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ فِي

الْجَاهِلِيَّةِ تَرْمِي بِالْبُعْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ . متفق عليه

او نبي کریم ﷺ هر وار د يا جواب ورکوي بيا نبي کریم ﷺ وفرمايل: د عدت تېرول څلور
 مياشتي اولس ورځي دی او د جاهلت په زمانه کي به يو کال په عدت کي اوسېدلاست او پچه
 به مو ويشتل په تېرېدو د کال . بخاري او مسلم .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۸۴/۹، رقم: ۵۳۳۶، ومسلم ۱۱۲۴/۲، رقم: ۱۴۸۸

تشریح: دا حديث په ظاهره د امام احمد رحمته الله عليه دليل دی د هغه په نزد هغه بنځي ته رانجه په
 سترگو کي اچول جائز نه دي د کومي چي خاوند مړ سو وي او هغه په عده کي ناسته وي که څه
 هم د سترگو خوږېدو په وجه هغې ته د رانجو استعمالولو ضرورت وي او که د ښکلا او زينت
 لپاره وي ، د امام ابو حنيفه او امام مالک رحمۃ الله عليهما په نزد د مجبوري په حالت کي
 رانجه استعمالول جائز دي او امام شافعي رحمته الله عليه هم د سترگو خوږېدو په صورت کي اجازه
 ورکوي مگر په دې شرط چي د شپې يې ولگوي او د ورځي يې پرېولي .

ددغه حديث په باره کي حنفي علماء وايي که چيري هغه بنځي د زينت او بنکلا لپاره رانجه لگولي وای مگر بهانه يې کړې وه چي سترگي يې خوږ دي او رسول الله ﷺ ته به ددې خبري علم وو ځکه نو رسول الله ﷺ د رانجو لگولو اجازه نه ورکړه .

د حديث د آخري جملې وضاحت دادی چي د جاهليت په زمانه کي دا رواج وو چي د کومي بنځي خاوند به مړ سو نو هغه به يو کوچنی او تاریکه خونه کي کښېنستل او ډيري خرابي جامې به يې اغوستلې ، د زينت او بنکلا هيڅ شی به يې نه استعمالوی خوشبويي به يې نه لگول غرض دا چي تريوه کاله به په دغه حالت کي اوسېدل بيا کله چي به کال ختم سو په هغه ورځ به هغې ته خر ، پسه يا يو بل حيوان راوستل سو چي په هغه سره به يې خپل شرمگاه وموړل او د هغه څخه وروسته به د هغه خوني څخه راوتل بيا هغې ته په لاس کي يو څو پچي ورکول کېدی چي هغې به غورځولې او په هغو سره به يې د عدې څخه راوتل رسول الله ﷺ دغه رواج ته اشاره وفرمايل چي د پخوا په نسبت اوس د عدې وخت ډېر لږ دی يعني څلور مياشتي او لس ورځي او په دې کي خرابي او پريشاني هم نه سته نو بيا دومره اضطراب ولي وي .

د عدت په زمانه کي دوېر کولو حکم

﴿۳۱۸۸﴾: وَعَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ وَزَيْنَبِ بِنْتِ جَحْشٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د بي بي ام حبيبه رض او زينب بنت جحش رض څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هيڅ

وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تَوَمَّنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا . متفق عليه

يو مسلمانې بنځه چي پر الله جل جلاله او په آخرت باندي ايمان لری په يو مړي باندي د درو ورځو څخه زيات ویر نه کوي ماسوا د خاوند د ویر څخه چي هغه تر څلورو مياشتو او لسو ورځو پوري کولای سي .

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۸۴/۹، رقم: ۵۳۳۴، ومسلم ۱۱۲۳/۲، رقم: ۵۸-۱۴۸۶

تشریح: د ویر کولو مطلب دادی چي بنکلا او سنگار کول پرېږدي او د رانجو ، خوشبويي او داسي نورو شيانو څخه دي ځان وساتي ، دغه ماتم پر يو مړي باندي تر درو ورځو زيات جائز نه دی مگر د خپل خاوند پر وفات څلور مياشتي او لس ورځي يعني د عدې تر پوره کېدو پوري ماتم کول واجب دی .

پاته سوه دا خبره چي څلور مياشتي او لس ورځي يعني د عدې د وخت شروع کله ده؟ نود جمهورو علماؤ په نزد ددغه وخت شروع د خاوند د مرگ څخه وروسته وي مگر حضرت علي رضي الله عنه ددې قائل دی چي د عدې شروع د هغه وخت څخه وي کله چي بنځه د خاوند د مرگ څخه خبره سي، که چيري د يو بنځي خاوند په سفر يا بل ځای کي وفات سوی وي او هغه بنځه خبره نه وي تر دې چي څلور مياشتي او لس ورځي تيري سوي وي نو د جمهورو علماؤ په نزد عده پوره سوه حال دا چي د حضرت علي رضي الله عنه د قول مطابق د هغې عده نه پوره کيږي بلکه د هغې د خبرېدو د وخت څخه څلور مياشتي او لس ورځي به په عده کي ناسته وي.

﴿۳۱۸۹﴾: وَعَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تُحِدُّ امْرَأَةٌ

د بي بي ام عطيه رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: هيڅ بنځه دي پر مړي باندي

عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا

تر درو ورځو زيات ويره نه کوي خو د خاوند د ويره څخه ماسپوا چي هغه تر څلورو مياشتو او لسو ورځو پوري کولای سي په دې ورځو کي دي نه رنگينه جامه اغوندي

إِلَّا ثَوْبَ عَصَبٍ وَلَا تَكْتَحِلُ وَلَا تَمْسُ طِيبًا إِلَّا إِذَا طَهَّرَتْ نُبْذَةً مِنْ قُسْطٍ أَوْ أَظْفَارٍ مُتَّفَقٍ عَلَيْهِ وَزَادَ أَبُو دَاوُدَ وَلَا تَخْتَضِبُ.

مگر هغه څادر چي د هغې په سوت رنگ سوی جوړ سوی وي هغه استعمالولای سي او نه دي په دې ورځو کي خوشبويي او نه رانجه لگوي خو کله چي د حيض څخه پاکه سي نو هغه وخت د قسط او اظفار معمولي خوشبويي لگولای سي. (بخاري او مسلم) او د ابو داؤد په يوه روايت کي دا الفاظ دي په دغه ورځو کي دي ورېښتان هم په نکړوڅو نه سره کوي.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۹۲/۹، رقم: ۵۳۴۲، ومسلم ۱۱۲۷/۲، رقم: ۶۶-۹۳۸، وابوداود في السنن ۷۲۵/۲، رقم: ۲۳۰۳

د لغاتو حل: عصب: نوع من البرود. قسط، اظفار: نوع من الطيب (يو ډول خوشبويي)

تشریح: د رنگينو جامو څخه مراد هغه جامه ده چي د کسم، زعفران او داسي نورو شيانو په رنگ سره رنگ سوې وي او په عامه توگه د زينت او ښکلا په توگه اغوستل کيږي، په کافي نامي کتاب کي ليکلي دي که چيري بنځه د رنگينو جامو څخه پرته نوري جامې نه لري نو هغه

هم اغوستلای سي ځکه چي د هغې د ستر پټول ضروري دي مگر شرط دادی چي هغه رنگيني جامې د بنکلا او زينت لپاره استعمال نه سي .

عصب په هغه زمانه کي يو خاص ډول څادر ته ويل کېدل چي داسي به جوړ سوی وو چي مخکي د سوت په جمع کولو سره به يو ځای تړل کېدی بيا به يې هغه په کسم کي رنگ کړی او د هغه څخه وروسته به يې اوبدی نو هغه به سور څادر سو ، چي په هغه کي به سپيني ليکي هم وې ځکه چي د سوت په تړلو سره د رنگ کولو په وجه هغه برخه به سپينه پاته سوه کوم چي به تړل سوې وه .

ددې څخه هم معلومه سوه چي د عدې والا بنځي لپاره د رنگينو جامو اغوستلو منع د هغه جامو سره اړه ده چي د اوبدلو څخه وروسته رنگ سوي وي نو د هغه اغوستل هم صحيح دي .

علامه ابن همام حنفي رحمته الله عليه وايي چي زموږ د حنفي علماؤ په نزد د عدې والا بنځي لپاره عصب اغوستل هم صحيح نه دي د امام شافعي رحمته الله عليه په نزد د عدې والا بنځي لپاره عصب اغوستل جائز دي که څه هم هغه غټ وي يا مهين وي حال دا چي امام مالک رحمته الله عليه د مهين عصب اغوستلو څخه منع کړې ده او د غټ عصب څخه منع نه کوي .

د رانجو استعمالولو په باره کي چي د امامانو کوم اختلافي قولونه دي هغه مخکي د بي بي ام سلمه د روايت په تشریح کي تېر سوی دي ، علامه ابن همام رحمته الله عليه وايي چي د حنفي مذهب سره سم عدې والا بنځي ته د مجبوري په حالت کي رانجه استعمالول جائز دي او داغسي جائز نه دي .

قسط او اظفار : دا دواړه يو ډول خوشبويي ده ، قسط عود ته وايي چي په عامه توگه سره بنځو او کوچنيانو ته دود کيږي ، کرمانی رحمته الله عليه وايي چي قسط عود هندي ته وايي .

اظفار : يو ډول عطر دي ، دغه دواړه ډوله خوشبويي په هغه زمانه کي په عامه توگه عربو بنځو د حيض څخه د پاکېدو پر وخت د بدبويي ليري کولو لپاره په شرمگاه کي استعمالول ، رسول الله صلی الله علیه و آله عدې والا بنځي د خوشبويي د استعمال څخه منع کړي دي مگر حائضې ته د حيض څخه د پاکېدو په وخت کي د بدبويي ليري کولو لپاره د دغه دواړو خوشبويي د استعمالولو اجازه يې ورکړې ده .

دا حديث پر دې خبره دلالت کوي چي د کومي بنځي خاوند مړ سوی وي پر هغې باندي د عدې په وخت کي ماتم کول واجب دي پر دې باندي د ټولو علماؤ اجماع او اتفاق دی البته د ماتم په تفصيل کي اختلاف دی .

امام شافعي او جمهور علماء (رح) وايي چي د خاوند د وفات څخه وروسته پر هر عدي والا بنځي باندي ماتم کول واجب دي که څه هم هغه مدخول بها وي يا غير مدخول بها وي ، او که څه هم لويه وي يا کوچنی وي ، پيغله وي يا کونده وي ازاده وي يا مينزه ، مسلمانانه وي يا کافره .

امام اعظم ابو حنيفه رحمته الله عليه وايي چي پر اووه ډوله بنځو باندي ماتم واجب نه دی چي د هغه تفصيل د درمختار مطابق دادی : ۱: کافره ، ۲: ليونی ، ۳: صغیره ، ۴: معتده عتق يعني هغه ام ولد چي د خپل بادر له خوا د ازاد کېدو يا د خپل بادر د مړ کېدو پر وخت په عده کي ناسته وي ۵: هغه بنځه چي د نکاح فاسد په وجه په عده کي ناسته وي ، ۶: هغه بنځه چي د وطي بشبه په عده کي ناسته وي ، يعني هغه بنځه چي يو پردي سړي په غلط فهمۍ کي جماع ورسره کړې وي او د هغه په وجه په عده کي ناسته وي ، ۷: هغه بنځه چي د طلاق رجعي په عده کي ناسته وي . لکه څرنګه چي په حديث کي فرمايل سوي دي چي د خپل خاوند څخه علاوه د بل چا پر مرګ باندي بنځي ته تر درو ورځو زيات ماتم کول جائز نه دی او تر دوو ورځو پوري هم يوازي مباح دی واجب نه دی که په دغه درو ورځو کي د هغې خاوند هغه د ماتم کولو څخه منع کړي نو هغه ته دا حق دی ځکه چي د بنځي د سنگار او بنګلا تعلق د خاوند د حق سره دی که په دغه درو ورځو کي هم د خاوند دا خواهش وي چي بنځه دي ماتم پرېږدي او بنګلا او سنگار دي وکړي او بنځه د خاوند خبره ونه مني نو د دغه بنځي وهل د خاوند لپاره جائز دي ځکه چي په ماتم کولو کي د خاوند حق فوت کېږي .

د ماتم (غم کولو) احکام او مسائل

کومي بنځي ته چي طلاق رجعي ورکړل سوی وي د هغې عده يوازي دوو مړه ده چي هغه تر ټاکلی وخت پوري د کور څخه د باندي ونه وځي او نه د بل چا سره نکاح وکړي ، د هغې لپاره سنگار کول صحيح دی او کومي بنځي ته چي مکلفه او مسلمانانه وي درې طلاقه ورکړل سوي وي يا يو طلاق بائن يا په يو بله طريقه نکاح يې ماته سوې وي يا خاوند يې مړ سوی وي نو په دغه ټولو صورتو کي د هغې لپاره دا حکم دی چي تر څو پوري په عده کي وي تر هغه دي د کور څخه نه وځي نه دي خپله بله نکاح کوي او نه دي سنگار او بنګلا کوي دا ټولي خبري پر هغې حرامي دي ، دغه سنگار نه کولو او خیرني او سیدو ته ماتم ويل کېږي .

تر څو چي عده ختم نه سي تر هغه وخته خوشبويي لګول ، زيورات استعمالول ، رانجه لګول ، خوله سره کول ، په سر کي تېل اچول ، سر ږمونځ کول ، نکريزي لګول ، ښه جامې

اغوستل، ريسميني او رنگ داره جامې اغوستل دا ټول منع دي، مگر د مجبوري په حالت کي که په دغه شيانو کي يوشی اختيار کړل سي نو څه پروا نه سته مثلاً په سر کي د درد کېدو په وجه د تېلو استعمالولو ضرورت وي نو بېله خوشبويي تېل استعمالول صحيح دي همدارنگه د دواڼي په توگه رانجه استعمالول هم صحيح دي.

د کومي بنځي چي نکاح نه وي سوې بلکه بې قاعدې نکاح سوې وي او هغه فسخ سوه يا خاوند يې مړ سو نو پر داسي بنځي باندي ماتم کول واجب نه دي، همدارنگه کومه بنځه چي د عتق (يعني ازادي) په عده کي وي (لکه ام ولد چي باداريې ازاده کړي او هغه په عدي کي ناسته وي) نو پر هغې باندي ماتم کول واجب نه دي.

کومه بنځه چي په عدي کي ناسته وي هغې ته د نکاح پيغام استول جائز نه دي مگر د نکاح کنايه يعني داسي ويل چي زه د هغه بنځي سره د نکاح خواش لرم يا د هغې سره د نکاح کولو اراده لرم دا جائز دي مگر دا هم په هغه صورت کي جائز دي کله چي هغه بنځه د وفات په عده کي ناسته وي که چيري د طلاق په عده ناسته وي نو دا هم جائز نه دي.

کومه بنځه چي د طلاق په عده کي ناسته کي وي هغې ته په هيڅ وخت کي هم د کور څخه د باندي وتل جائز نه دي مگر کومه بنځه چي د وفات په عده کي ناسته وي هغې ته د ورځي وتل جائز دي او د شپې تر لږ وخت پوري وتلای سي مگر شپه به د خپل کور څخه پرته په بل ځای کي نه تېروي، مينزه د خپل بادارد کار لپاره د باندي وتلای سي.

د عدي والا بنځي ته د خپل عدي ورځي په هغه سرای کي تېرول پکار دي چي په هغه کي د هغې طلاق يا د خاوند مرگ په وخت کي اوسېږي مگر که چيري هغه د سرای څخه په زور وايستل سي يا په هغه سرای کي د خپل مال او سامان د ضائع کېدو بېره وي يا د هغه سرای د نږدو بېره وي يا د هغه سرای د کرايه پر ادا کولو باندي قادره نه وي نو په دغه صورتو کي په بل ځای کي عده تېرول جائز دي.

همدارنگه په دې کي پروا نه سته چي بنځه د خاوند په يو سرای کي اوسېږي که څه هم هغه د طلاق بائن په عده کي ناسته وي په شرط د دې چي د دواړو په مينځ کي پرده حائله وي مگر که چيري خاوند فاسق او د باور وړ نه وي يا ځای تنگ وي نو بنځه دي د هغه سرای څخه نقل سي که څه هم د خاوند نقل کېدل غوره دي، او که چيري د بنځي او خاوند په يوه ځای کي د اوسيدو په صورت کي دواړه خاوند او بنځه د ځان سره يو بله داسي باوري بنځه وساتي چي د دواړو پر جلا ساتلو باندي قادره وي نو دا به ډېره ښه وي.

که یو څوک خپل بنځه د ځان سره په سفر کې بوځي او بیا د سفر په دوران کې هغې ته طلاق بائن یا درې طلاقه ورکړي، یا سړی مړ شي او د بنځې ښاري معنی د هغې د وطن د هغه ځای څخه چیري طلاق یا وفات واقع سوی وي د شرعي سفر (یعنې د درو ورځو د سفر) څخه پر کم مسافت باندې واقع وي نو هغه دي خپل ښار ته بېرته راسي او که چیري د هغه ځای څخه چیري طلاق یا وفات واقع سوی وي د هغه ښار د شرعي سفر په اندازه یا تر دې زیات فاصله وي او هغه منزل مقصود د هغه مسافت څخه پر کمه فاصله وي نو خپل ښار ته د بیرته راتلو پر ځای منزل مقصود ته دي ولاړه سي او په دغه دواړو صورتو کې که د هغې ولي ورسره وي یا نه وي مگر غوره داده چې هغه بنځه خپل ښار ته بېرته راسي چې د خاوند په کور کې عده تېره کړي او که چیري هغه بنځه د طلاق یا وفات په وخت کې په یو ښار کې وي نو هلته د عدې تېرولو څخه پرته دي نه وځي او که چیري وځي نو د یو محرم کېدل ورسره ضروري دي مگر صاحبین وایي که چیري د هغې یو محرم ورسره وي نو بیا د عدې څخه مخکې هم د هغه ښار څخه وتلاي سي.

الفصل الثانی (دوهم فصل)

په عدت کې د یوه ځای څخه بل ځای ته نقل کېدل جائز نه دي

﴿۳۱۹۰﴾: عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ كَعْبٍ أَنَّ الْفُرَيْعَةَ بِنْتَ مَالِكِ بْنِ سِنَانٍ وَهِيَ اخْتُ

د بي بي زينب بنت کعب څخه روايت دی چې ماته فريعه بنت مالک بن سنان چې د

أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَخْبَرَتْهَا أَنَّهَا جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

ابو سعيد خدری څخه خورده خبر را کړې دی چې هغه د رسول الله ﷺ په خدمت کې د دې خبرې

تَسَأَلُهُ أَنْ تَرْجَعَ إِلَى أَهْلِهَا فِي بَنِي خُدْرَةَ فَإِنَّ زَوْجَهَا خَرَجَ فِي طَلَبِ عَبْدٍ لَهُ

د پوښتنې لپاره حاضره سوه چې د هغې خاوند د تنبېدلو غلامانو په لټه پسې وتلی وو

أَبْقُوا فَتَقْتُلُوهُ قَالَتْ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَرْجَعَ إِلَى

نو غلامانو هغه وواژه اوس هغې ته د خپل خاوند په کور کې د عدت ورځې تېرول پکار دي مگر

أَهْلِي فَإِنَّ زَوْجِي لَمْ يَتْرُكْنِي فِي مَنْزِلِ يَمْلِكُهُ وَلَا نَفَقَةٍ فَقَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ

هغه غواړي چي خپلي قبيلې حدره ته ولاړه سي او هلته د عدت ورځي تيري کړي د فريعي بنت مالک بيان دی هغه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضره سوه او عرض يې وکړ چي ايا هغه د عدت ورځي د خپلو قريبانو کره تيري کړي؟ ځکه چي د هغې خاوند خپل ذاتي کورنه دی پرېښي او نه ورسره نفقه سته رسول الله ﷺ ورته وفرمايل:

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَمْ فَأَنْصَرَفْتُ حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي الْحُجْرَةِ أَوْ فِي الْمَسْجِدِ دَعَانِي فَقَالَ

هو! (ته د خپل کور والاؤ کره تللای سې) فريعه وايي زه و خپل کور ته ولاړم کوم وخت چي زه صحن يا مسجد نبوي ته ورسېدم نو نبي کریم ﷺ زه واپس راوغوښتم او راته يې وفرمايل: ته

امْكُثِي فِي بَيْتِكَ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ قَالَتْ فَأَعْتَدْتُ فِيهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. رواه مالك والترمذي وابوداؤد والنسائي وابن ماجة والدارمي.

خپل و هغه کور ته ولاړه سه کوم چي ستا د خاوند څخه پاته سوی دی. تر څو پوري چي ستا عده پوره کيږي فريعه وايي زه د څلورو مياشتو او لسو ورځو پوري په هغه ځای کي پاته سوم. (مالک ترمذي ابوداؤد نسائي ابن ماجة دارمي).

تخريج: مالک في الموطأ ١٢ / ٥٩١، رقم: ٨٧، وابوداؤد في السنن ١٢ / ٧٢٣، رقم: ٢٣٠٠، والترمذي في السنن ١٣ / ٥٠٨، رقم: ١٢٠٤، والنسائي ١٦ / ٢٠٠، رقم: ٣٤٣٠، وابن ماجة في السنن ١١ / ٦٥٤، رقم: ٢٠٣١، والدارمي ١٢ / ٢٢١، رقم: ٢٢٨٧.

تشریح: ددغه حديث شريف څخه معلومه سوه چي عدې والا ښځي ته بېله ضرورت د يوه ځای څخه بل ځای ته تلل صحيح نه دي، په شرح السنه کي ليکلي دي چي په دې باره کي د علماؤ اختلاف دی چي کومه ښځه د خاوند د مړ کېدو په وجه په عده کي ناسته وي د هغې لپاره سکني (يعني د خاوند په سراي کي عده تېرول) ضروري دي که يا، به دې باره کي د امام شافعي رحمه الله دوه قوله دي او په هغو کي صحيح قول دادی چي د هغې لپاره سکني ضروري ده، حضرت عمر فاروق، حضرت عثمان، حضرت عبدالله ابن مسعود او عبدالله ابن عمر رضي الله عنهم هم ددې قائل وه د هغوی له خوا هم دا حديث د دليل په توگه وړاندي کيږي او رسول الله ﷺ مخکي خو فريعه ته د سراي د منتقل کولو اجازه ورکړې وه مگر بيا رسول الله ﷺ هغه د منتقل کېدو څخه منع کړه او دا حکم يې وکړ چي هغه دي د خاوند په سراي کي د عدې ورځي تېري کړي، ددې څخه ثابته سوه چي فريعه ته اول د رسول الله ﷺ اجازه ورکول د (امکثي في بيتک ...) په

ذریعہ منسوخ سو .

د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ دوہم قول دادی چي د خاوند د مړ کېدو په وجه د عدې والا بنځي لپاره سکني ضروري نه ده بلکه هغه چي چيري غواړي په عده کي کنبښتلاي سي او دا قول د حضرت علي، حضرت ابن عباس او بي بي عائشې رضي الله عنهم هم دی، ددغه قول دليل چي رسول الله ﷺ فريعه ته د سراي د منتقل کېدو اجازه ورکړې وه بيا وروسته رسول الله ﷺ په خپل سراي کي د عدې تېرولو چي کوم حکم ورکړی وو هغه د استحباب په توگه وو، په دغه مسئله کي د امام ابو حنيفه رحمۃ اللہ علیہ مذهب به په باب النفقات کي په تفصيل سره بيان سي .

په عدت کي سنگار کول نه دي پکار

﴿۳۱۹﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د بي بي ام سلمه رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ زمور کور ته راغلی

حِينَ تُوِفِّي أَبُو سَلَمَةَ وَقَدْ جَعَلْتُ عَلَى صَبْرٍ فَقَالَ مَا هَذَا يَا أُمَّ سَلَمَةَ قُلْتُ إِنَّمَا

کوم وخت چي زما خاوند ابو سلمه رضي الله عنه وفات سو . ما هغه وخت په خپل مخ باندي مصبر لگولي وو نبي کریم ﷺ پوښتنه وکړه : ام سلمه ! دا څه دي ؟ ما عرض وکړ دا

هُوَ صَبْرٌ لَيْسَ فِيهِ طِيبٌ فَقَالَ إِنَّهُ يَشُبُّ الْوَجْهَ فَلَا تَجْعَلِيهِ إِلَّا بِاللَّيْلِ

مصبر دی چي هيڅ يو قسم خوشبويي پکښي نسته نبي کریم ﷺ وفرمايل : مصبر مخ روښانه کوي که يې په دې وجه ته لگوې نو د شپې يې لگوه

وَتَنَزَعِيهِ بِالنَّهَارِ وَلَا تَمْتَشِطِي بِالطَّيِّبِ وَلَا بِالْحِنَاءِ فَإِنَّهُ خِضَابٌ قُلْتُ بَأَيِّ

او د ورځي يې مينزه خوشبويي مه لگوه او مه په نکړو ځو باندي لاسونه سره کوه ځکه چي د

شَيْءٍ أَمْتَشِطُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ بِالسِّدْرِ تَغْلِفِينَ بِهِ رَأْسَكَ . رواه ابوداؤد

النسائي

گروځو رنگ سوروي ما عرض وکړ يا رسول الله ! نو بيا يې په څه شي باندي سره کوم نبي کریم ﷺ وفرمايل : د بيرو پاني په سردو مره اچوه چي هغه ستا سر پټ کړي . ابوداؤد ، نسائي

تخریج: ابوداود في السنن ۷۲۷\۲، رقم: ۲۳۰۵، والنسائي ۲۰۴\۶، رقم: ۳۴۳۹

د لغاتو حل: صبرا: دواء مر (يو ډول ترخه درمل).

تشریح: د خوشبويي لرونکو تېلو په باره کي د علماء اتفاق او اجماع ده چي عدي والا بنځه دي دا نه استعمالوي البته د يو بېله خوشبويي والا تېلو په باره کي اختلاف دی ، امام اعظم ابو حنيفه او امام شافعي رحمه الله عليهما د بېله خوشبويي والا تېلو څخه هم منع کوي البته د ضرورت او مجبوري په حالت کي د هغه اجازه ده او امام مالک، امام احمد او علماء ظواهر د عدي والا بنځي لپاره د داسي تېلو استعمال جائز گڼي چي په هغه کي خوشبويي نه وي .

﴿۳۱۹۲﴾: وَعَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا

د بي بي ام سلمه رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د کومي بنځي خاوند چي مړ

لَا تَلْبَسُ الْمُعْصِفَرُ مِنَ الثِّيَابِ وَلَا الْمَشَقَّةَ وَلَا الْحُلِيَّ وَلَا تَخْتَضِبُ وَلَا تُكْتَحِلُ. رواه ابوداود والنسائي.

سي هغه دي د کسم (يو قسم گل چي سور رنگ ځيني جوړيږي) رنگه جامې اغوندي او نه دي د گيرو (يو ډول ژړ خاوره ژړ رنگ) (بلکه د هر ډول شوخ رنگه جامه) نه دي زېور اچوي نه دي نکريځي لگوي او نه رانجه. (ابوداود نسائي).

تخریج: ابوداود في السنن ۷۲۷\۲، رقم: ۲۳۰۴، والنسائي ۲۰۳\۶، رقم: ۳۴۳۷.

تشریح: که توري او خړي جامې واغوندي نو په دې کي څه پروا نه سته، همدارنگه په کسم سره رنگ سوي جامې چي د رنگ کېدو يې زيات وخت کيږي او خوشبويي ونه لري اغوستل هم صحيح دي ، په هدايه کي ليکلي دي چي عدي والا بنځي ته د يو عذر په وجه د مثال په توگه خارش، سپږي يا يوناروغی په وجه د ريښمو جامې اغوستل هم جائز دي .

الفصل الثالث (دریم فصل)

د مطلقه د عدت په اړه يو بحث

﴿۳۱۹۳﴾: عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ الْأَحْوَصَ هَلَكَ بِالشَّامِ حِينَ دَخَلَتْ

د حضرت سليمان بن يسار رضي الله عنه څخه روايت دی چي احوص په شام کي هغه وفات سو چي د

أَمْرَاتُهُ فِي الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ وَقَدْ كَانَ طَلَّقَهَا فَكَتَبَ مُعَاوِيَةَ بْنُ أَبِي

هغه ٻنڌه د عدت په وخت کي وه او د عدت اخيري ورځ يعني د دريم حيض ورځي پوره سوې او احوص وهغي ته د خپل مرگ څخه وړاندي طلاق ورکړې وو معاويه بن ابو سفیان د دې د

سُفْيَانَ إِلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ يَسْأَلُهُ عَنْ ذَلِكَ فَكَتَبَ إِلَيْهِ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ إِنَّهَا إِذَا

مسئلي د پوښتني لپاره و زيد بن ثابت رضي الله عنه ته خط وليکي (يعني د دې خبري د پوښتني لپاره يې پوښتنه وکړه چي ايا په دې صورت کي ټنډه د خپل خاوند په ميراث کي پاته کېدای سي؟ او که يا؟) زيد بن ثابت په جواب کي وليکل کله چي

دَخَلْتُ فِي الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ فَقَدْ بَرِّئْتُ مِنْهُ وَبَرِّئُ مِنْهَا لَا يَرِثُهَا وَلَا تَرِثُهُ. رواه مالك.

ټنډه د دريم حيض ورځي تېروي نو د هغې اړيکي د خاوند څخه قطعه سوې (يعني خاوند ور څخه جلا سو) اوس نه خاوند د هغې د مال وارث کېدای سي او نه ټنډه د خاوند د مال وارث کېدای سي. (مالک).

تخريج: الامام مالک في الموطأ ۵۷۷/۲، رقم: ۵۶.

تشریح: د مسئلي صورت دا وو چي احوص رضي الله عنه خپلي ټنډي ته طلاق ورکړ او هغه تر درې حيضه راتلو پوري په عده کي کېښستل لکه څرنگه چي د طلاق د عدې حکم دی اوس د هغې عده پوره سوې نه وه چي دريم حيض شروع سوی وو چي احوص وفات سو، په دغه صورت کي هغې ته څلور میاشتي او لس ورځو پوري د وفات په عده کي کېښستل پکار وه نو معاويه رضي الله عنه د زيد ابن ثابت رضي الله عنه څخه دا مسئله وپوښتل چي په دغه صورت کي ټنډه د خاوند وارثه کېږي که يا؟ حضرت زيد رضي الله عنه معاويه رضي الله عنه ته وليکل چي کله دريم حيض شروع سوی دی نو محض د دريم حيض د ويني په لېدو سره د هغې تعلق قطع سو او د زوجيت د پابندۍ څخه ازاده سوه ځکه چي په دغه صورت کي د طلاق عده يا خو په دې اعتبار چي د هغې د عدې زياته برخه تېره سوې ده يا په دې اعتبار چي دريم حيض يې شروع سوی دی پوره سوي دي، په دغه صورت کي د وفات عده ساقط سول، نو څرنگه چي د طلاق د عدې پر پوره کېدو باندي که چيري يو سړی ژوندي وي نو د هغه ټنډي وارث کېدای نه سي همدارنگه اوس په دغه مسئله کي کله چي سړی

مړ سوی دی نو ښځه به د هغه وارثه نه وي .

ددې څخه معلومه سوه چې د حضرت معاویه رضی الله عنه مقصد دا معلومول وو چې هغه ښځه به د احرص رضی الله عنه وارثه وي که یا ؟ حال دا چې دا احتمال هم دی چې د حضرت معاویه مقصد د عدې په باره کي معلومول وو چې ایا دا ښځه د خپل طلاق عده جاري وساتي يعني دریم حیض چې شروع سوی دی د هغه څخه په پاکېدو سره د عدې څخه ووځي یا اوس د وفات په عده کي کښيني .

ملا علي قاري رحمته الله عليه وايي چې په دې باره کي طيبي شافعي رحمته الله عليه ليکلي دي چې ددې څخه صريحاً ثابتېږي چې الله تعالی په قرآن کریم کي د طلاقي سوي ښځي د عدې په باره کي چې کوم حکم ورکړی دی چې :

وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ

ژباړه : او طلاقي سوي ښځي دي خپل ځان تر درو حیضو ختمېدو پوري منع وساتي .

نو دلته د قروء څخه مراد طهر دی ، يعني د طيبي رحمته الله عليه مقصد دا واضح کول دي چې دغه حديث د شوافعو دليل دی ځکه چې د هغوی په نزد د طلاقي سوي ښځي عده درې حیضه نه ده بلکه درې طهره ده حالانکه د طيبي رحمته الله عليه دا خبره چې ددغه حديث څخه د شوافعو مذهب ثابتېږي ټېنگه خبره نه ده ځکه چې اول خو دا د يو صحابي يعني حضرت زيد ابن ثابت رضی الله عنه مذهب دی ، دوهم دا چې خپله حضرت زيد رضی الله عنه څخه ددې پر خلاف هم منقول دي د هغه څخه دا نقل سوي دي چې (عدة الامة حیضتان) يعني د مينزي عده دوه حیضه ده ، او بيا ددې څخه علاوه دا بالکل نه معلومېږي چې حضرت معاويه د حضرت زيد په قول عمل کړی دی که یا .

د حنيفه په نزد د ثلثة قروء څخه مراد درې حیضه دی ، د خلفاء راشدينو او اکثرو صحابه کرامو هم دا قول دی ، او د ديارلسو صحابه کرامو څخه منقول دي چې هغوی به دا ويل چې ښځه تر څو پوري چې د دریم حیض څخه پاکه نه سي سړي ته (يعني چا چې طلاق ورکړی دي) د هغه زيات حق ساتل دي مطلب دا که چيري د دریم حیض څخه د پاکېدو وروسته د عدې وخت پوره کېږي او د هغه ښځي سره د سړي پوره انقطاع کېږي نو ددې څخه دا خبره ثابتېږي چې د قروء څخه حیض مراد دی ، ملا علي قاري رحمته الله عليه په خپل کتاب کي په دې باره کي تفصيلي بحث کړی دی او د حنيفه حضراتو ډېر دلائل يې ليکلي دي .

د مطلقې د عدت مسئله

﴿۳۱۹۲﴾: وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَيُّهَا امْرَأَةُ

د حضرت سعيد بن مسيب رضي الله عنه څخه روايت دی چي عمر بن خطاب رضي الله عنه وفرمايل: کومي بنځي

طَلَّقَتْ فَحَاضَتْ حَيْضَةً أَوْ حِيْضَتَيْنِ ثُمَّ رَفَعْتُهَا حِيْضَتُهَا فَإِنَّهَا تَنْتَظِرُ

ته چي طلاق ورکړل سي او د هغې د دوو حيضو موده پوره سوې وي او وروسته يې حيض بند سي

تِسْعَةَ أَشْهُرٍ فَإِنْ بَانَ بِهَا حَمْلٌ فَذَلِكَ وَإِلَّا اعْتَدْتُ بَعْدَ التَّسْعَةِ أَشْهُرٍ ثَلَاثَةَ

أَشْهُرٍ ثُمَّ حَلَّتْ. رواه مالك

نوهغه دي د نهو مياشتو انتظار وکړي که حمل ظاهر سي نو خير کڼې د نهو مياشتو وروسته دي بيا د درو مياشتو عدت تيري کړي او د دې څخه وروسته بيا د عدت څخه وځي. مالک

تخريج: الامام مالک في الموطأ ۵۸۲/۲، رقم: ۷۰.

د لغاتو حل: رُفِعَتْهَا: اى رُفِعَتْ عَنْهَا. (له هغې څخه يې پورته کړ).

=====

بَابُ الْإِسْتِبْرَاءِ (د پاکی طلب کولو بيان)

په شريعت کي د استبراء مطلب دادی چي د مينزي د رحم د حمل څخه پاكي طلب کول، ددې فقهي تفصيل دادی چي کله د يو سړي په ملکيت کي يو مينزه راسي که هغه رانيولې وي يا په يو وصيت کي تر لاسه سوې وي يا يو چا په تحفه کي ورکړې وي او يا په مېراث کي تر لاسه سوې وي نو هغه سړی ته د هغه مينزي سره تر هغه وخته پوري جماع کول يا مس کول يا مچه اخيستل وغيره حرام دي تر څو چي استبراء ونه کړي. يعني د هغه په قبضه کي د راتلو څخه وروسته يو حيض ورته را نه سي که هغې ته حيض راځي يا د حيض نه راتلو په صورت کي پر هغې د يوې مياشتي وخت تېر نه سي يا د حامله کېدو په صورت کي ولادت ونه سي او دا استبراء په هر حال کي کول ضروري دي که هغه پيغله وي يا هغه يې د يو بنځي څخه رانيولې وي يا هغه د يو محرم يا نابالغ کوچني د مال څخه د وراثت په ذريعه تر لاسه سوې وي که څه هم په

دغه صورتو کي د قیاس تقاضا داده چي استبراء واجب کېدل نه دي پکار ځکه چي په استبراء کي حکمت دادی چي په دغه طریقہ سره د رحم پاکېدل معلوم سي چي د هغه د نطفې سره د بل چا نطفې اختلاف نه وي کړی او ظاهره ده چي په دغه صورت کي د یو چا د نطفې احتمال نه سته مگر دا صریح نص دی چي رسول الله ﷺ د او طاس پر موقع د حاصلیدونکو مینځو په باره کي دا و فرمایل چي خبردار! د حامله مینزي سره تر هغه وخته پوري صحبت مه کوی تر څو چي د هغې ولادت ونه سي او د غیر حامله مینزي سره تر هغه وخته پوري صحبت مه کوی تر څو چي د هغې یو حیض را نه سي او ظاهره ده چي په هغه مینځو کي به پیغلي هم وې او داسي مینزي به هم وې چي د پیغلو په ډول د نطفې د اختلاط احتمال یې نه وي ځکه د قیاس په نظر اندازه کولو سره په دغه صورتو کي استبراء واجب وگرځول سوه.

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د استبراء پرته د مینزي سره جماع کول...

﴿۳۱۹۵﴾: عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ قَالَ مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِامْرَأَةٍ مُجَحِّ

د حضرت ابودرداء رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د یوې مینزي سره نژدې تیر سو چي هغه د کوچني د پیدا کېدو په درد کي وه

فَسَأَلَ عَنْهَا فَقَالُوا أَمَةٌ لِفُلَانٍ قَالَ أَيْلَمَ بِهَا قَالُوا نَعَمْ قَالَ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ

پوښتنه یې وکړه چي دا د چا ښځه ده؟ عرض وکړل سو چي دا د فلاني مینه ده. نبي کریم ﷺ پوښتنه وکړه ایا هغه سړي د دې سره صحبت کوي؟ خلکو وویل: هو. نبي کریم ﷺ و فرمایل: ما اراده کړې وه چي

الْعَنَهُ لَعْنًا يَدْخُلُ مَعَهُ فِي قَبْرِهِ كَيْفَ يَسْتَحْدِمُهُ وَهُوَ لَا يَحِلُّ لَهُ أَمْ كَيْفَ

یورته وهو لا یحل له. رواه مسلم

پر هغه سړي لعنت ولېږم چي د هغه سره و قبر ته ولاړ سي هغه به څنگه خپل زوی ته د خدمت کولو لپاره وایي لکه څنگه چي د زوی څخه د خدمت کار اخیستل جائز نه دی یا زوی غلامول صحیح نه دی یا څنگه به هغه دی خپل وارث کوي دا چي هغه د ده زوی نه وي (یعني د مینزي

سره د هغې د حمل په ورځو کي جماع کول او هغه پاکېدو ته نه پرېښودل یو داسي خراب کار دی چي پر هغه لعنت ویل صحیح دی په داسي حال کي چي هغه حمل د بل سړي وي يعني هغه په داسي حالت کي رانیسي چي هغه حامله وي). مسلم

تخریج: مسلم فی الصحيح ۱۰۶۵۱۲، رقم: ۱۳۹-۱۴۴۱.

د لغاتو حل: مُجَح: ای حامل تقرب ولادتھا. (هغه حامله ښځه چي ولادت یې نژدې وي).

تشریح: رسول الله ﷺ پر هغه سړي باندي د لعنت اراده ځکه وکړه چي د یو مینزي سره جماع کړې وه چي د حمل په حالت کي د هغه په ملکیت کي راغلې وه نو هغه استبراء ترک کړه حالنکه هغه فرض وه.

هغه به څرنګه خپل زوی ته د خدمت لپاره وایي. الخ: رسول الله ﷺ ددغه ارشاد په ذریعه د استبراء پر پرېښودونکي باندي د لعنت سبب ته اشاره فرمایلي ده، خلاصه دا چي کله یو سړی د خپل مینزي سره بېله استبراء صحبت وکړي او بیا د هغې څخه کوچنی پیدا سي نو د هغه کوچني په باره کي به دا احتمال وي چي هغه ددغه سړي د نطفې څخه کوم چي د هغه د ملکیت څخه په وتلو سره دا مینه بېله استبراء د صحبت کونکي په ملکي کي راغلې ده نو په دغه صورت کي که چیري هغه سړی چا چي بېله استبراء د هغه مینزي سره جماع کړې ده د هغه کوچني نسب اقرار وکړي يعني دا ووايي چي دا زما زوی دی (حال دا چي په حقیقت کي د هغه د نطفې څخه نه وي) نو هغه کوچنی به د هغه وارث وي، همدارنګه به د یو بل چا کوچنی خپل وارث ګرځول لازم سي چي حرام دي په دې سره به هغه د لعنت مستحق وي یا به دا صورت وي چي هغه به د هغه کوچني د نسب څخه انکار وکړي يعني دا به ووايي چي دا کوچنی زما د نطفې څخه نه دی حال دا چي دا احتمال هم کیدای سي چي هغه کوچنی د هغه د نطفې څخه وي نو په دغه صورت کي به هغه کوچني غلام وي (حال دا چي د هغه احتمال مطابق په حقیقت کي هغه کوچنی به د هغه زوی نه وي) همدارنګه پر خپل کوچني باندي غلامي کول او خپل نسب منقطع کول لازمیږي او دا هم د لعنت مستحق کوونکی صورت دی نو ثابتته سوه چي استبراء ډېره ضروري ده.

الفصل الثانی (دوهم فصل)

﴿۳۱۹۶﴾: عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي سَبَايَا أَوْطَاسَ لَا تُوطَأُ حَامِلٌ حَتَّى تَضَعَ وَلَا غَيْرُ ذَاتِ حَمْلٍ حَتَّى تَحِيضَ

حَيْضَةٌ. رواه احمد وابوداؤد والدارمي.

د حضرت ابو سعيد خدری رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د هغو بندیانو په هکله چې د او طاس په غزا کې نیول سوي وه دا حکم جاري کړ چې د حاملو ښځو سره تر هغه وخته چې د هغې کوچنۍ پیدا سوي نه وي جماع نسي کولای او د غیر حاملې سره تر هغه وخته پوري جماع نسي کولای تر څو چې د هغې یو حیض پوره نسي. (احمد ابوداؤد دارمي).

تخریج: احمد في المسند ۶۲/۳، رقم: ۲۱۵۷، والدارمي ۲۲۴/۲، رقم: ۲۲۹۵.

تشریح: که چیري یو غیر حاملې ته د هغې د کم عمرۍ په وجه یا د زیات عمر کېدو په وجه حیض نه راځي نو د هغې استبراء داده چې تر یوې میاشتي پوري هغې ته د ورتللو څخه پرهیز وکړي کله چې یوه میاشت تېره سي بیا دي د هغې سره جماع وکړي، دغه صورت په حدیث کې ځکه ذکر نه سو چې دا قلیل الوجود او نادر صورت دی.

که چیري مینزه د حیض په حالت کې د یو چا په ملکیت کې راسي نو په استبراء کې به د هغه حیض اعتبار نه وي بلکه د بل پوره حیض اعتبار به کیږي.

دا حدیث ددې دلیل دی چې د مینزي لپاره د نوي ملکیت لپاره استبراء واجبوي د څلورو امامانو دا مذهب دی او دا حدیث پر دې دلالت کوي چې د دار الحرب څخه یو کافره د مینزه په توګه ونیول سي نو د هغې اولنۍ نکاح ختمیږي مګر په دې باره کې د حدیث ظاهر مفهوم مطلق دی که څه هم د هغوی خاوندان د هغوی سره نه وي، د امام شافعي او امام مالک رحمۃ الله علیهما دا مذهب دی حال دا چې امام ابو حنیفه رحمۃ الله علیه وایي که چیري ښځه او خاوند دواړه یو ځای ونیول سي نو په دغه صورت کې د هغوی نکاح باقې ده.

﴿۳۱۹﴾ وَعَنْ رُوَيْفِعِ بْنِ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت رويفع بن ثابت انصاري رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل

وَسَلَّمَ يَوْمَ حُنَيْنٍ لَا يَحِلُّ لِامْرَأٍ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يُسْقِيَ مَاءَهُ

د حنین په غزا کې: کوم سړی چې پر الله جل جلاله او د آخرت پر ورځ ایمان لري د هغه لپاره دا خبره جائز نه ده چې هغه خپلې اوبه (مني)

زَرْعَ غَيْرِهِ يَعْنِي إِيْتِيَانَ الْحَبَالَى وَلَا يَحِلُّ لِامْرَأٍ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

د بل په کښت کي واچوي (يعني کومه ښځه چي د بل د نطفې څخه حامله سوې وي د هغې سره جماع وکړي) او کوم سړی چي پر الله ﷻ او د آخرت پر ورځ ايمان لري د هغه لپاره دا هم جائز

أَنْ يَقَعَ عَلَى امْرَأَةٍ مِنَ السَّبْيِ حَتَّى يَسْتَبْرِئَهَا وَلَا يَحِلُّ لِامْرَأٍ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ

نډه چي هغه په جگړه کي د نيول سوي مينزي سره تر هغه وخته پوري جماع وکړي ترڅو چي هغه پاکه سوې نه وي او کوم سړي چي پر الله ﷻ

وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَبِيعَ مَغْنَمًا حَتَّى يُقَسِّمَ . رواه ابوداؤد رواه الترمذي الى قوله زرع غيره

او د آخرت په ورځ ايمان لري د هغه لپاره دا جائز نډه چي د غنيمت مال تر تقسيم وړاندي خرڅ کړي . (ابوداؤد) خو ترمذي (زرع غيره) پوري روايت کړې دی .

تخريج: ابوداؤد في السنن ۶۱۵/۲، رقم: ۲۱۵۸، ومسلم ۱۳۳۸/۳، رقم ۷-۱۷۱۴.

الفصل الثالث (دریم فصل)

د غیر حائضې مينزي د استبراء مدت

﴿۳۱۹۸﴾: عَنْ مَالِكٍ قَالَ بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْمُرُ

د حضرت مالک رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به د مينځو د پاکولو حکم ورکوي

بِاسْتِبْرَاءِ الْإِمَاءِ بِحَيْضَةٍ إِنْ كَانَتْ مِمَّنْ تَحِيضُ وَثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ إِنْ كَانَتْ مِمَّنْ لَا تَحِيضُ وَيَنْهَى عَنْ سَقْيِ مَاءِ الْغَيْرِ .

يعني که هغه به د حيض والا ښځه وه نو تر يوه حيض راتلو پوري او چاته چي به حيض نه راتلی نو هغه به تر درو مياشتو مودې پوري انتظار کیدی او نبي کریم ﷺ د بل په اوبو کي د اوبو د يو ځای کولو څخه (يعني د دويم سړي د حاملې سره د جماع کولو څخه) منع فرمايلې ده . (رزين) .

تخريج: رواه رزين.

تشریح: د حديث په آخري جمله کي د حامله مينزي د استبراء حکم دی که چيري يو مينزه د حمل

په حالت کي په ملکیت کي راسي نو د هغې سره دي تر هغه وخته پوري جماع نه کوي ترڅو چي هغه د ولادت څخه فارغه نه سي کوم چي د هغې په رحم کي د بل سړي د نطفې څخه دی ترڅو د هغه سره د خپل نطفې او نسب اختلاط ونه سي .

د غیر حائضه مینزي په باره کي د جمهورو علماؤ مذهب دادی چي کومي مینزي ته حیض نه راځي د هغې استبراء داده چي د هغې سره هغه وخت جماع وکړل سي کله چي په خپل ملکیت کي د راتلو وروسته پر هغې پوره یوه میاشت یا تر دې زیات وخت تېر سي او ځیني حضرات د دغه حدیث سره سم وایي چي د غیر حائضه مینزي استبراء داده چي د هغې سره هغه وخت جماع وکړل سي کله چي په خپل ملکیت کي د راتلو څخه وروسته پر هغې درې میاشتي یا تر دې زیات وخت تېر سي .

د پیغلي مینزي لپاره استبراء واجب ده که یا؟

﴿۳۱۹۹﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ إِذَا وَهَبَتِ الْوَلِيدَةُ الَّتِي تُوْطَأُ أَوْ بَيَعَتْ أَوْ أُعْتِقَتْ فَلْتَسْتَبْرِئْ رَحِمَهَا بِحَيْضَةٍ وَلَا تَسْتَبْرِئِ الْعَذْرَاءُ. رواهما رزين

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي هر کله یوه مینه چي د هغې سره جماع کیدلای سي هغه یو چا ته هبه کړه سي یا وپلورل سي یا آزاده کړل سي نو هغې ته پکار ده چي خپل رحم په یو حیض سره پاک کړي او پیغلي انجلی مینزي ته د پاکولو ضرورت نسته . رزين .

تخریج: رواه رزين .

تشریح: په دغه حدیث شریف باندي ابن شریح رحمته الله عمل کړی دی هغه وایي چي د پیغلي مینزي لپاره استبراء واجب نه ده حال دا چي د جمهورو علماؤ مذهب دادی چي د هغې لپاره هم استبراء واجب ده ځکه چي رسول الله صلی الله علیه و آله د اوطاس په غزا کي د نیول سوو مینځو په باره کي د استبراء حکم عام ورکړی دی چي په هغه کي د پیغلو استثناء نه سته .

د ام ولد عدت: د هدایه صاحب لیکلي دي که چیري د ام ولد با دار مړ سي یا هغه یې آزاده کړي نو د هغې د عدې وخت درې حیضه دی او که چیري هغې ته حیض نه راځي نو د هغې عده به درې میاشتي وي .

علامه ابن همام رحمته الله وایي چي دا حکم په هغه صورت کي دی کله چي ام ولد حامله نه وي او نه د بل سړي په نکاح کي وي او نه د چا په عده کي وي که چیري هغه حامله وي نو بیا

دهغي عده د حمل تر وضع پوري ده او که چيري هغه د بل چا په نکاح کي وي يا د يو چا په عده کي وي نو په دغه صورتو کي دهغي سره د جنسي اختلاط هيڅ سوال نه پيدا کيږي ځکه د بادار د ازادولو په وجه يا د بادار د مړ کېدو په وجه پر هغي عده واجب نه وي دا د حنفيه مذهب دی، د امام شافعي او امام مالک رحمه الله عليهما مذهب دادی چي د بادار له خوا د ازاد کېدو يا د بادار د مړ کېدو په صورت کي دام ولد عده يو حيض دی په حنفيه کي د امام محمد رحمته الله عليه هم دا قول دی.

=====

بَابُ النَّفَقَاتِ وَحَقِّ الْمَمْلُوكِ

(د نفقي او غلامانو او مينغو د حقوقو بيان)

نفقات د نفقه جمع ده او نفقه هغه شي ته وايي چي مصرف کيږي، او د شريعت په اصطلاح کي خوراک، جامې او د اوسيدو ځای ته نفقه وايي.

د نفقي څو ډولونه او نوعيتونه دي لکه د بنځي نفقه، د اولاد نفقه او د قريبانو نفقه ځکه د نفقي د دغه انواعو په اعتبار په عنوان کي نفقات يعني د جمع صيغه استعمال سوې ده او دلته د نفقي څخه دغه عام مفهوم مراد دی که هغه واجب وي يا غير واجب وي.

د بنځي د نفقي احکام او مسائل : پر سړي باندې خپل بنځي ته نفقه يعني خوراک، څېښاک، جامې او د اوسيدو ځای ورکول واجب دي که څه هم سړی په عمر کي د خپل بنځي څخه کوچنی وي او که څه هم بنځه مسلمانې وي يا کافره وي که بالغه وي يا داسي نابالغه وي چي دهغي سره جماع نه کيږي مگر د نفقي د واجب کېدو شرط دادی چي هغه بنځي خپل ځان د خاوند په کور کي خاوند ته سپارلی وي او که چيري سپارلی يې نه وي نو د هغه وجه يا خود هغي يو حق وي چي د هغه د ادا کولو څخه انکار کوي يا خپله خاوند د سپارلو غوښتنه نه کوي.

غوره داده چي خاوند خپل بنځه د دسترخوان ملگرې کړي او دواړه يو ځای اوسيږي او د حيثيت سره سم څه چي پيدا سي په هغه دواړه گزاره وکړي او څرنگه چي د شريفو کورنيو قاعده ده چي خاوند په هر حال کي کسب او کار کوي او بنځه د کور د انتظام ذمه داره سي، خاوند چي څه گټي د هغه سره سم سامان کور ته راوړي او بنځه هغه سامان د کور په اړتياوو کي مصرف کوي او که چيري په يو وجه د خاوند او بنځي داسي اوسيدل ممکن نه وي او بنځي قاضي ته دا

خواست و کړي چي زما لپاره دي زما پر خاوند نفقه و ټاکل سي نو د قاضي له خوا د ښځي لپاره مياشتنۍ نفقه ټاکل کيږي او هغه ټاکل سوی مقدار دي هغې ته حواله کيږي همدارنگه په يوه کال کي دوه واره جامې ورکول ټاکل کيږي او هغه ټاکل سوي جامې په شپږو مياشتو کي هغې ته حواله کيږي که چيري قاضي د ښځي لپاره مياشتنۍ نفقه وټاکي نو خاوند دي هغې ته مياشتنۍ نفقه ورکوي او که چيري خاوند مياشتنۍ نفقه نه ورکوي او ښځه يې هره ورځ غواړي نو د ماښام په وخت کي ښځي ته د غوښتنې کولو اختيار وي .

د نفقې د ټاکلو په باره کي بايد د هغه اندازي لحاظ وساتل سي کوم چي د ښځي لپاره کافي دي او بېله اسرافه او تنگۍ خپل گزاره وکړلای سي ، پاته سوه د معيار خبره نو په دې کي د ښځي او خاوند دواړو د حالت او حيثيت اعتبار دی که دواړه په مالي توگه د ښه حالت او کيفيت خاوندان وي نو د هغه حيثيت نفقه به هم واجب وي او که دواړه غريبان او مفلس وي نو نفقه به هم په هغه اعتبار واجب وي او که چيري دا صورت وي چي خاوند شتمن وي او ښځه مفلسه وي يا خاوند مفلس وي او ښځه شتمنه وي نو بيا به د درميانه درجې نفقه واجب وي يعني هغه نفقه به ورکول کيږي چي د شتمنۍ د درجې څخه کمه وي او د غريبۍ د درجې څخه زياته وي او ځيني حضرات وايي چي په هر صورت د خاوند د حالت اعتبار کيږي هغه چي د کوم حيثيت او حالت خاوند وي د هغه سره سم به نفقه ټاکل کيږي که څه هم ښځه هر ډول وي .

که د ښځي او خاوند په مينځ کي د شتمنۍ او غريبۍ په باره کي اختلاف پيدا سي يعني خاوند وايي چي زه غريب يم ځکه نو د غريبۍ نفقه به درکوم او ښځه وايي چي ته شتمن يې ځکه زه به د شتمنۍ نفقه اخلم او بيا دا معامله د قاضي عدالت ته ورسېږي او ښځه خپل دعوه وړاندي کړي نو د شاهدانو په اعتبار کولو سره د ښځي لپاره به د شتمنۍ نفقه ټاکل کيږي او که ښځي شاهدان پيدا نه کړل نو بيا د خاوند اعتبار کيږي .

که چيري د ښځي سره يو خادم يا خادمه هم وي او خاوند شتمن وي نو د ښځي د نفقې سره د هغه خادم يا خادمي نفقه به هم پر خاوند واجب وي او که غريب وي نو د هغه خادم يا خادمي نفقه به پر خاوند لازم نه وي .

که قاضي د خاوند د غريبۍ په وجه د ښځي لپاره د غريبۍ نفقه وټاکل او بيا خاوند شتمن سو او ښځي د شتمنۍ د نفقې دعوه وکړه نو د هغې لپاره به د شتمنۍ نفقه ټاکل کيږي .
کومه ښځه چي د خاوند د وفات په عده کي وي هغې ته نفقه نه ورکول کيږي که څه هم حامله وي يا غير حامله وي ، همدارنگه کومه ښځه چي نافرمانه سي يعني د خاوند د اجازې

څخه پرته يا په يو بل وجه د خاوند د کور څخه ووځي نو د هغې نفقه هم پر خاوند واجب نه ده او کومه بنځه چې د پور يا بل شي د نه ادا کولو په وجه په بندي خانه کي اچول سوې وي يا د خپل پلار گنۍ په کور کي داسي ناروغه سي چې د واده څخه وروسته د خاوند کور ته نه وي استول سوې يا يو غصب کونکي تېستولې وي يا هغه دومره کم عمره وي چې د هغې سره جماع نه کېږي يا بېله خاونده حج ته تللې وي نو د هغې د حضر نفقه به پر خاوند باندي واجب وي او د سفر مصرف او د سپرلۍ کرایه وغيره به پر خاوند واجب نه وي که چيري بنځه په خپل پلار گنۍ کي ناروغه سي او د نکاح څخه وروسته ناروغه د خاوند کور ته استول سوې وي نو د هغې نفقه به هم پر خاوند باندي واجب نه وي البته کومه بنځه چې د خاوند کور ته د تللو څخه وروسته ناروغه سي نو د هغې نفقه به پر خاوند واجب وي .

خاوند بايد د بنځي لپاره د اوسيدو ځای د شرعي مقاصدو د لحاظ ساتلو سره د خپل حيثيت او استطاعت سره سم برابر کړي او هغه بايد داسي سراي وي چې د سړي د کورنۍ او د بنځي د کورنۍ څخه خالي وي او که چيري بنځه د خپل کورنۍ سره اوسيدل غواړي نو بيا داسي سراي ورکول واجب نه دي .

که د خاوند په کور کي څو خوني وي نو يوه خونه بنځي ته په خالي کولو سره هغې ته ورکول کافي دي بنځي ته به د دوهمي خوني د غوښتني حق نه وي .

که خاوند غواړي چې په کور کي د بنځي سره د هغې قريبان د راتلو څخه منع کړي نو خاوند ته دا حق سته چې هغه منع کړي، مگر که چيري د بنځي هغه قريبان وي چې هغه محرم وي نو هغوی بنځي ته د راتلو څخه يا د هغې سره د خبرو کولو څخه د منع کولو حق نه سته همدارنگه خاوند ته دا حق هم نه سته چې هغه په مياشت کي يو وار بنځه د خپل مور او پلار کور ته د ورتلو څخه يا د هغې مور او پلار کور ته د راتلو څخه منع کړي (يعني په هفته کي تریو وار زیات تللو او راتللو څخه يې منع کولای سي) او د مور او پلار څخه علاوه نورو قريبانو ته په کال کي يو وار د بنځي د تللو څخه د منع کولو حق نه سته يعني په کال کي يو وار څخه زیات پر هغوی پابندي لگولای سي .

کومه بنځه چې د طلاق په عده کي وي نو هغه د خاوند څخه د نفقې، د اوسيدو لپاره د ځای د تر لاسه کولو مستحقه ده که څه هم طلاق رجعي وي يا بائن يا مغلظه وي او که څه هم بنځه حامله وي يا غير حامله وي همدارنگه کومه بنځه چې د داسي جلاوالي په عده کي وي چې د يو معصيت په وجه نه بلکه د يو شرعي حق په وجه واقع سوی وي نو د هغې نفقه او د

اوسیدو ٿای به هم د خاوند پر ذمه وي مثلاً یو ام ولد یا مدبره د یو چا په نکاح کي وي او بیا د خیار عتق په وجه جلا والی راغلی یا د یوې نابالغي نکاح د هغې یو سرپرست کړې وه او بیا هغې د بالغ کېدو څخه وروسته د خیار بلوغ په وجه د هغه خاوند څخه جلا والی اختیار کړ نو په دغه صورتو کي هم بنځه د نفقې او د اوسیدو د ټای حقداره ده، که چیري بنځه د یو داسي جلا والي په عده کي وي چي د یو معصیت په وجه واقع سوی وي نو د هغې نفقه او د اوسیدو ټای د خاوند پر ذمه نه دی مثلاً بنځه (نعوذ بالله) مرته سوه یا هغې د خپل خاوند د زوی سره داسي بد فعل وکړ چي په هغه سره پر خاوند حرامه سوه لکه د هغه سره کوروالي وکړي یا هغه یې په شهوت سره مس کړي یا مچه یې ټیني واخیستل او د هغه په وجه د بنځي او خاوند په مینځ کي جلا والی واقع سو او هغه په عده کي کښېنستل نو په دغه صورتو کي به هغه د خاوند څخه د خوراک او اوسیدو د ټای د غوښتلو حقداره نه وي.

که یوې بنځي ته درې طلاقه ورکړل سوي وي او هغه په عده کي کښېنستل مگر بیا د عدې په وخت کي (نعوذ بالله) مرته سوه نو د هغې د نفقې او اوسیدو د ټای حق به ساقط سي او که چیري بنځه د خپل عدې په وخت کي د خاوند د زوی یا د خاوند د پلار سره ناجائز تعلق قائم کړي نو د نفقې او سکني مستحقه به وي په شرط ددې چي هغه عده د طلاق رجعي نه وي بلکه د طلاق بائن یا طلاق مغلظه وي.

د اولاد د نفقې احکام او مسائل: د نابالغ اولاد (چي د هغوی په ذاتي ملکیت کي هیڅ هم مال او سامان نه وي) مصرف د پلار پر ذمه دي که څه هم پلار غریب او مفلسه وي.

که چیري یو کوچنی تی روي او د هغه مور د هغه د پلار په نکاح کي وي او هغه کوچنی د بلي بنځي تی روي او د هغه مور هغه تی ورکول نه غواړي نو د هغه مور به پر تي ورکولو باندي نه سي مجبوره کېدای مگر که چیري کوچنی د بلي بنځي تی نه روي یا د مور څخه پرته بل تی ورکونکې بنځه نه وي نو په دغه صورت کي به هغه پر تي ورکولو باندي مجبوره کیږي.

که چیري مور د تي ورکولو څخه انکار وکړي او بله تی ورکونکي بنځه وي نو دا حکم دی چي پلار دی تی ورکونکې وټاکي چي کوچني ته تی ورکوي اوس که چیري د هغه کوچني په ذاتي ملکیت کي مال موجود وي نو هغه تی ورکونکي ته به د کوچني مال څخه روپی وړکول کیږي او که چیري د کوچني په ذاتي ملکیت کي مال موجود نه وي نو بیا د تي ورکولو مزدوري به د پلار پر ذمه وي.

که پلار د کوچني مور د تي ورکولو لپاره په اجاره وټاکي او هغه دده په نکاح کي وي يا د طلاق رجعي په عده کي وي نو دا جائز نه دي مگر که چيري هغه مور د طلاق بائن يا د طلاق مغلظ په عده کي وي نو بيا د هغې د تي ورکولو پر مزدوري باندي ساتل جائز دي بلکه په دغه صورت کي هغه مور د بلي بنځي په نسبت د زياتي مزدوري مطالبه دي نه کوي کنه نو دا به د هغې بې عقلي وي .

که يو سړی خپل منکوحه يا معتده بنځه د خپل کوچني لپاره د تي ورکولو په مزدوري وټاکي چي هغه کوچنی د بلي بنځي څخه وي نو دا اجاره جائز ده .
که د يو چا بالغه غريبه لور وي يا بالغ زوی يې گوډ او شل وي نو د هغه مصرف هم د پلار پر ذمه دی او فتوا پر دې باندي ده ، ځيني حضرات وايي چي د هغوی د مصرف دوې برخې د پلار پر ذمه ده او يوه برخه د مور پر ذمه ده .

د مور او پلار د نفقې احکام او مسائل : اصول يعني پلار ، نيکه ، ورنیکه او داسي نور که چيري محتاج وي نو د هغوی د مصرف ذمه داري پر اولاد ده په شرط ددې چي اولاد شتمن او مالداره وي ، د شتمن او مالدار کېدو مطلب دادی چي هغوی په مالي توگه ددې حيثيت ولري چي هغو ته د صدقې او زکوٰۃ اخيستل حرام وي که چيري په شتمنو کي لور او زوی دواړه وي نو د هغو د نفقې ذمه داري به پر دواړو باندي په مساوي توگه وي .

د محتاج سړي د نفقې د واجب کېدو په باره کي د قرب او جزئي اعتبار دی نه د ارث مثلاً که د يو محتاج سړي لور او ملسی دواړه شتمن وي نو د هغه نفقه به پر لور واجب وي سره ددې چي د هغه سړي مېراث دواړو ته رسېږي همدارنگه که د يو محتاج سړي ملسی او ورور دواړه شتمن وي نو د هغه نفقه به پر ملسی واجب وي که څه هم د هغه سړي د مېراث مستحق به يوازي ورور وي .

د ذوي الارحامو د نفقې احکام او مسائل : پر هر شتمن سړي باندي د هر ذي رحم نفقه واجب ده په شرط ددې چي هغه ذي رحم محتاج يا نابالغ وي او يا غريبه بنځه وي يا گوډ ، شل ، پوند او طالب د علم وي يا د جهل او ناپوهۍ يا بل يو عذر په وجه د گټې وړ نه وي ، که چيري شتمن خلک ددغه کسانو مصرف ونه کړي نو هغه دي پر د هغو پر مصرف مجبور کړل سي ، د ذي رحم قريبانو نفقه د مېراث د مقدار په اعتبار واجبېږي .

د مېراث د مقدار مطلب دادی چي کوم څوک د خپل غريبی په وجه د خپل ذي رحم قريبانو څخه د نفقې تر لاسه کولو مستحق دی که هغه تصور کړل سي او د هغه مېراث د هغه په هغه ذي رحم وارثانو کي وویشل سي نو د کوم وارث په برخه کي چي کوم مقدار راسي هغه مقدار به د

هغه د نفقې په توګه پر هغه ذي رحم واجب وي، د مثال په توګه زید یو غریب او مفلس سړی دی د هغه په قریبانو کې یوازې درې خویندې دي یعنې یوه حقیقي خور، یوه میریزی او یوه اخیافي خور ده په دغه درو خویندو باندې د زېد نفقه واجب ده چې هغه درې سره به یې داسې پوره کوي چې د زید پوره نفقه به پر پنځه برخو ویشي او بیا درې پر پنځه برخه به د حقیقي خور پر ذمه وي او یوه پر پنځه برخه به د میریزی خور پر ذمه وي او یو پر پنځه برخه به د اخیافي خور پر ذمه وي، د مېراث وېش بالکل داسې دی لکه څرنگه چې د زید د ترکې څخه د دغه خویندو د برخو مېراث تقسیم کېږي.

په دې باره کې د مېراث د مقدار په حقیقت کې هر وخت متعین او معلوم کېدل شرط نه دی بلکه محض د وراثت اهل کېدل شرط دي که چیرې د زید یو ماما وي او یو د اکا زوی یې وي او هغوی دواړه شتمن وي نو د زید نفقه به د هغه پر ماما واجب وي.

د پلار د بنځي نفقه د هغه پر زوی واجب ده او د مېرور نفقه پر خسر واجب ده په شرط ددې چې هغه هلک (یعنې زوی) یې نابالغ وي یا ګوډ، شل او معذور وي.

کوم څوک چې غریب وي پر هغه د چا نفقه واجب نه ده که څه هم د هغه مور او پلار یا ذي رحم قریبان وي مګر د بنځي او اولاد نفقه پر هغه په هر حال کې واجب ده.

د دین او مذهب د اختلاف په صورت کې پر یو بل باندې نفقه واجب نه ده مګر بنځه، مور او پلار، نیکه، انا، اولاد او د اولاد اولاد که نارینه وي که بنځینه دا خلک د دغه حکم څخه مستثنی دي د دغه کسانو نفقه د دین او مذهب د اختلاف سر بېره واجب ده.

د غریب لپاره دا جائز ده چې هغه د خپل نفقې لپاره د خپل زوی مال مصرف کړي مګر د عمار (یعنې غیر منقوله شیان لکه مخکې، باغ او داسې نورو) شیانو د خرڅولو اختیار ورته نه سته همدارنګه که چیرې پر هغه زوی باندې د پلار د نفقې څخه پرته پور وي نو د هغه لپاره د زوی د منقوله شیانو د خرڅولو اختیار به ورته نه وي او مور ته د خپل زوی د مال د خرڅولو اختیار نه سته او د صاحبینو په نزد پلار ته هم د منقوله شیانو د خرڅولو اختیار نه سته.

د مینزي او غلام د نفقې احکام او مسائل: پر بادار باندې د خپل غلام او مینزي د مصرف پوره کول ضروري دي که هغوی یې په ملکیت کې پوره وي لکه خالص غلام او یا نیم وي لکه مدبر او ام ولد او که څه هم هغه کم عمره وي یا د لوی عمر والا وي.

که یو څوک د خپلو غلامانو د کفالت څخه انکار وکړي نو هغه غلام په دې کې مختار دی چې محنت او مزدوري وکړي او څه چې وګټي د هغه څخه خپل مصرف پوره کړي او که چیرې د

هغوی لپاره د مزدورۍ کار نه وي او هغوی په گټلو سره خپل مصرف نه سي پوره کولای نو بیا د قاضي له خوا بادار مجبور کېدای سي چي هغه غلامان خرڅ کړي .
 که يو څوک يو حيوان رانيسي نو پر هغه باندي د حيوان د خوراک او څېښاک بندوبست کول واجب دي که چيري هغه د حيوان د خوراک او څېښاک څخه انکار وکړي نو هغه به په قانوني توگه سره د هغه حيوان پر خرڅولو مجبوره کيدای نه سي مگر دياتا او په اخلاقي توگه سره هغه ته حکم ورکول کيدای سي چي هغه حيوان خرڅ کړي يا د هغه د خوراک او څېښاک بندوبست وکړي .

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د بنځي او اولاد نفقه پر خاوند واجب ده

﴿۳۲۰۰﴾: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَنَّ هِنْدَ بِنْتَ عُتْبَةَ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَبَا

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي د عتبه لور هنده د نبي کریم صلی الله علیه و آله په خدمت کي حاضره سوه او عرض يې وکړ يا رسول الله! (زما خاوند)

سُفْيَانَ رَجُلٌ شَحِيحٌ وَلَيْسَ يُعْطِينِي مَا يَكْفِينِي وَوَلَدِي إِلَّا مَا أَخَذْتُ مِنْهُ

ابو سفيان ډېر بخيل سړی دی ماته دومره نه راکوي چي زما او زما د زوی د نفقې د اخراجاتو کافي سي که زه د هغه د مال څخه د ضرورت په اندازه يو څه وکارم

وَهُوَ لَا يَعْلَمُ فَقَالَ خُذِي مَا يَكْفِيكَ وَوَلَدِكَ بِالْمَعْرُوفِ . متفق عليه .

په داسي ډول چي هغه خبرنسي نو اخراجات پوره کيږي؟ (نو ايا دا صورت جائز دی؟) نبي کریم صلی الله علیه و آله ورته وفرمايل : د هغه د مال څخه د ضرورت په اندازه اخله او خپل او د خپل زوی د شرعي حقوقو په اندازه يې خرڅوه . بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۵۹۷/۹، رقم: ۵۳۶۴، ومسلم ۱۳۳۸/۳، رقم: ۱۷۱۴-۷.

تشریح: د دغه حديث څخه معلومه سوه چي د ضرورت په اندازه نفقه واجب ده د ټولو علماؤ پر دې اجماع او اتفاق دی ، امام نووي رحمه الله عليه وايي چي د دغه حديث څخه څو مسئلې ثابتيږي :
 ۱: پر سړي باندي د بنځي او نابالغ اولاد (چي د هغه په ذاتي ملکيت کي مال نه وي) نفقه واجب ده ،
 ۲: نفقه د ضرورت او اړتيا په اندازه واجب ده ،
 ۳: د فتوا ورکولو پر وخت يا د يو شرعي

حکم د جاري کولو پر وخت د پردی بنځي خبري اورېدل جائز دي، ۴: د يو چا په باره کي يو داسي خبره بيانول چي هغه يې واورې نو ناخوښي به محسوس کړي دا جائز دي په شرط ددې چي دا بيانول د يو مسئلې د پوښتلو يا فتوا ورکولو په قصد وي، ۵: که پر يو چا باندي يو مالي مطالبه وي او هغه يې نه ادا کوي نو مطالبې والا ته جائز دي چي د هغه سړي د اجازې څخه پرته د هغه د مال څخه دخپل مطالبې په اندازه مال واخلي، ۶: بنځه هم دخپل خاوند د مال په ذريعه پر خپل اولاد باندي مصرف کولو او د هغوی د کفالت کولو ذمه داره ده، ۷: بنځي ته دخپل ضرورت موافق د کور څخه دباندې وتل جائز دي که څه هم خاوند هغې ته صريحا اجازه ورکړې وي يا بنځي ته د هغه د رضا علم وي، ۸: قاضي ته اختيار دی که هغه په يو معامله کي مناسب وگڼي نو محض دخپل علم او معلوماتو په وجه حکم جاري کړي لکه څرنګه چي ددغه حديث څخه معلومه سوه چي رسول الله ﷺ د بي بي هند څخه شاهد ونه غوښتي بلکه دخپل معلومات په وجه يې حکم ورکړ.

د الله ﷻ ورکړی دولت بايد اول پر خپله کورنۍ مصرف کړل سي

﴿۳۲۰۱﴾: وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَعْطَى اللَّهُ أَحَدَكُمْ خَيْرًا فَلْيَبْدَأْ بِنَفْسِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ. رواه مسلم.

د حضرت جابر بن سمره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کله چي الله ﷻ په تاسو کي يو چاته مال ورکړ نو هغه ته پکار ده چي اول هغه په خپل ځان خرڅ کړي او په خپل کورنۍ (يعني په بنځي او کوچنيانو). (مسلم).

تخريج: صحيح مسلم ۱۴۵۳/۳، رقم: ۱۰-۱۸۲۲.

د غلام نفقه پر مالک واجب ده

﴿۳۲۰۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْمَلُوكِ طَعَامُهُ وَكِسْوَتُهُ وَلَا يُكَلَّفُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا يُطِيقُ. رواه مسلم.

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: په مالک باندي د غلام ډوډۍ، جامه فرض ده او د غلام څخه دي دومره کار اخلي چي هغه يې توان او طاقت ولري. (مسلم)

تخریج: صحیح مسلم ۱۲۸۴/۳، رقم: ۴۱-۱۶۶۲.

تشریح: په دغه حدیث کې د غلام په باره کې دوی لارښوونې دي یو خو دا چې د غلام نفقه د هغه پر مالک واجب ده ځکه مالک باید چې د هغه خپل غلام ته د هغه د اړتیا په اندازه او د خپل ښار د عام رواج مطابق وډوی او جامې ورکړي یعنې په هغه ښار کې چې په عامه توګه غلام ته په کومه اندازه او د کوم معیار وډوی او جامې ورکول کېږي د هغه سره سم دي یې هغه ته هم ورکوي، دوهم هدایت دادی چې خپل غلام ته دي د یو داسې کار حکم نه کوي چې هغه یې نه سي کولای او د هغه د توان او طاقت څخه وتلی وي یا د هغه په وجه د هغه بدن ته تاوان رسیږي د دغه هدایت په ذریعه دا احساس ورکړل سوی دی چې انسان د خپل غلام په باره کې دا حقیقت باید په ذهن کې ولري چې څرنگه مالک حقیقي یعنې الله تعالی پر خپلو بندګانو باندي د هغوی د طاقت او توان څخه زیات د هیڅ عمل او کار بار نه دی اچولی او هغوی یې د هغه کار پابند کړي دي چې د هغوی د فکر او عمل مطابق وي همدارنګه بندګانو ته هم چې مالک مجازي دي دا پکار دي چې هغوی پر خپل غلام باندي چې د هغوی په ډول انسان دی د هغه د توان او طاقت څخه زیات د کار کولو بار نه واچوي.

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه دغه حدیث مرفوع نقل سوی دی چې د غلام په باره کې د مالک لپاره درې شیان ضروري دي ۱: کله چې غلام لمونځ کوي نو هغه ته دي د تلوار کولو حکم نه ورکوي، ۲: کله چې هغه خوراک کوي نو هغه دي د خپل یو کار نه وایي، ۳: هغه ته دي دومره خوراک ورکوي چې د هغه نس په ښه ډول موړسي.

د غلام سره د ښه چلن حکم

﴿۳۲۰۳﴾: وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِخْوَانُكُمْ

د حضرت ابوذر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمایل: ستاسو غلامان ستاسو

جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ فَمَنْ جَعَلَ اللَّهُ أَخَاهُ تَحْتَ يَدِيهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا

وروڼه دي چې الله جل جلاله ستاسو تر لاس لاندې کړی دی کوم سړی چې الله جل جلاله د یوه ورور او خادم مالک کړي نو هغه ته پکار ده چې په خپل غلام باندي هغه څه وخوري کوم چې یې

يَأْكُلُ وَلْيُلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ وَلَا يُكَلِّفْهُ مِنَ الْعَمَلِ مَا يَغْلِبُهُ فَإِنْ كَلَّفَهُ مَا يَغْلِبُهُ

فَلْيُعِنُّهُ عَلَيْهِ . متفق عليه .

مالک خوري او هغه جامه به وراغوندي کومه چي خپله يې اغوندي او د هغه څخه دي دومره کار نه اخلي کوم چي د هغه په توان کي نه وي او که داسي څه کار د هغه څخه اخلي چي د هغه په توان کي نه وي نو په هغه کي دي ورسره خپله کومک وکړي . (بخاري او مسلم)

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴۶۵۱۰، رقم: ۶۰۵۰، و مسلم ۱۲۸۲۱۳، رقم: ۳۸-۱۶۶۱.

تشریح: امام نووي رحمته الله عليه وايي چي د دغه حديث په ذريعه مالک ته دا حکم ورکول دي چي هغه دي خپل غلام ته هغه څه ورکوي کوم چي په خپله يې خوري او هغه دي په اغوندي کوم چي په خپله اغوندي دا د وجوب په توگه نه بلکه د استحباب په توگه دي، پر مالک باندي د هغه غلام د حيثيت سره سم نفقه واجب ده کوم چي په عام رواج کي وي که څه هم هغه د مالک د خوراک او جامو برابر وي يا د هغه څخه کم او زيات وي تر دې که چيري مالک د خپل زهد او تقوا په وجه يا د خپل بخل په وجه په خپل خوراک او جامو کي داسي تنگي کوي چي هغه د خلکو د معيار خلاف وي نو داسي تنگي د غلام په حق کي جائز نه ده .

د حديث د آخري جملې مطلب دادی چي کوم کار د غلام لپاره مشکل وي او د هغه په پوره کولو کي تکليف وي نو د هغه کار په پوره کولو کي د غلام مرسته کوه که په خپله مرسته ورسره وکړي او يا بل څوک د مرستي کولو لپاره وټاکي، د ځينو بزرگانو په باره کي نقل سوي دي چي هغوی به پر مېچن باندي په اوږه کولو کي د خپلو مينځو مرسته کول په دې توگه چي د هغه مينځو سره به يې په گډه مېچن کول .

د غلام روزي منع کول گناه ده

﴿۳۲۰۴﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو جَاءَهُ قَهْرَمَانٌ لَهُ فَقَالَ لَهُ أُعْطِيتَ

د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي هغه ته قهرمان راغلی نو هغه ځيني پوښتنه وکړه چي ده و خپلو غلامانو ته د خوراک سامان ورکړی دی

الرَّقِيقَ قُوتَهُمْ قَالَ لَا قَالَ فَاَنْطَلَقُ فَأَعْطَهُمْ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

هغه عرض وکړ يا هغه ورته وويل بيرته ولاړ سه د هغوی د خوراک سامان فوراً ورکړه دا چي

وَسَلَّمَ قَالَ كَفَى بِالرَّجُلِ إِثْمًا أَنْ يَحْبِسَ عَمَّنْ يَمْلِكُ قُوتَهُ وَفِي رَوَايَةٍ كَفَى

بالمراء اثما ان يضيع من يقوت . رواه مسلم .

رسول الله ﷺ فرمايلي دی چي د انسان لپاره دا ګناه کافي ده چي د چاروږي د هغه په لاس کي وي چي هغه د هغه روزي ضائع کړي . (مسلم)

تخریج: صحیح مسلم ۶۹۲/۲، رقم: ۴۰-۹۹۶.

د لغاتو حل: قهرمان: ای وکیل، وهو الخازن والوکیل الحافظ لما تحت یدہ والقائم بامور الرجل.

د خپل خادم او مزدور سره په خوراک کولو کي شرم مه کوئ

﴿۳۲۰۵﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَنَعَ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه خخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کله چي په تاسو کي يو

لَا أَحَدِكُمْ خَادِمُهُ طَعَامَهُ ثُمَّ جَاءَهُ بِهِ وَقَدْ وَلِيَ حَرَّهُ وَدُخَانَهُ فَلْيُقْعِدْهُ مَعَهُ

غلام يو خوراک تيار کړي او مالک ته يې راوړي نو په کومه ګرمي او دود چي هغه خوراک تيار کړې وي نو د هغه غوښتنه داده چي خپل مالک يې د ځانه سره کښېنوي

فَلْيَأْكُلْ فَإِنْ كَانَ الطَّعَامُ مَشْفُوهًا قَلِيلًا فَلْيَضَعْ فِي يَدِهِ مِنْهُ أَكْلَةً أَوْ اكْلَتَيْنِ .

رواه مسلم .

او د ځان سره يې په وځوري او که خوراک لږ وي او خوړونکي زيات وي نو يو يا دوه نوړي دي د هغه په لاس کي کښېږدي . (مسلم).

تخریج: صحیح مسلم ۱۲۸۴/۳، رقم: ۴۲-۱۶۶۳.

د لغاتو حل: مشفوها: ای کثیرا اکلوه. أكلة: اللقمة: (ګوله، مړۍ).

تشریح: ددغه حدیث شریف خلاصه داده چي يو سړي دي د خپلو خادمانو او مزدورانو سره پر يوه دسترخوان باندي په خوراک کولو کي پيغور نه محسوس کوي ځکه چي خادم او مزدور هم د يو انسان او مسلمان کېدو په حیثیت سره د هغه ورور دی، او بیا په دې کي دا حکمت دی چي پر يوه دسترخوان باندي چي څومره زيات خلک يو ځای خوراک کوي نو په هغه کي هغومره برکت وي، په يوه روايت کي فرمايل سوي دي چي خوراک هغه دی چي په هغه کي زيات لاسونه لويږي، دا خبره بايد په ذهن کي وي چي په حدیث کي د خادم او مزدور د ځان سره پر

دستر خوان کنبښول يا د هغه خوراک څخه د لږ يا ډېر ورکولو حکم د استحباب په توګه دی.

غلام ته دوه چنده ثواب

﴿۳۲۰۶﴾: وَعَنِ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا نَصَحَ لِسَيِّدِهِ وَأَحْسَنَ عِبَادَةَ اللَّهِ فَلَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ. متفق عليه.

د حضرت عبداللہ بن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل: کله چې یو غلام په ښه طور سره د خپل مالک خدمت وکړي او د الله جل جلاله عبادت هم په ښه ډول سره کوي نو د هغه لپاره دوه چنده ثواب دی. (بخاري او مسلم)

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۷۵/۵، رقم: ۲۵۴۶، و مسلم ۱۲۸۴/۳، رقم: ۴۶-۱۶۶۷.

تشریح: هغه ته د دوه برابر ثواب تر لاسه کېدو صورت دا وي چې یو ثواب خود خپل بادار د خدمت په وجه وي او یو ثواب د الله تعالی د عبادت په وجه تر لاسه کېږي، ددې څخه معلومه سوه چې د خپل بادار خیر خواهي يعني د هغه خدمت کول هم عبادت دی بلکه په حقیقت کې هغه هم د الله تعالی عبادت دی ځکه چې د عبادت مطلب دی د الله تعالی د حکم فرمانبرداري کول او د الله تعالی حکم دادی چې د خپل بادار خدمت او خیر خواهي دي وکړل سي ځکه کوم غلام چې د خپل بادار خدمت کوي نو هغه په حقیقت کې د الله تعالی د حکم فرمانبرداري کوي لکه څرنگه چې د مور او پلار خدمت او فرمانبرداري کونکي ته ثواب ورکول کېږي چې هغه د مور او پلار د خدمت او طاعت په ذریعه د الله تعالی د حکم فرمانبرداري کوي، ځیني حضرات ددغه حدیث تاویل دا کوي چې غلام ته د هغه پر هر عمل باندې دوه برابر ثواب ورکول کېږي.

د غلام لپاره غوره خبره څه شي ده؟

﴿۳۲۰۷﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِعْمًا لِلْمُؤْلُوكِ أَنْ يُتَوَفَّاهُ اللَّهُ بِحُسْنِ عِبَادَةِ رَبِّهِ وَطَاعَةِ سَيِّدِهِ نِعْمًا لَهُ. متفق عليه.

د حضرت ابوهريره رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل: د غلام لپاره تر ټولو څخه بهرینه خبره دا ده چې هغه د الله جل جلاله په عبادت او د خپل مالک په خدمت کې وفات سي.

(بخاري او مسلم)

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۷۵/۵، رقم: ۲۵۴۹، و مسلم ۱۲۸۵/۳، رقم: ۴۶-۱۶۶۷.

د تنبہدلي غلام لمونځ نه قبليري

﴿۳۲۰۸﴾: وَعَنْ جَرِيرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَبَقَ الْعَبْدُ

د حضرت جرير رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: کله چې يو غلام وتبنتي نو د

لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ وَفِي رَوَايَةٍ عَنْهُ قَالَ أَيُّمَا عَبْدٍ أَبَقَ فَقَدْ بَرَأَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ

هغه لمونځ نه قبليري او د جرير رضي الله عنه په يو بل روايت کي دا الفاظ دي کوم غلام چې وتبنتي نو د

هغه څخه د اسلام ذمه داري ختمه سوه

وَفِي رَوَايَةٍ قَالَ أَيُّمَا عَبْدٍ أَبَقَ مِنْ مَوَالِيهِ فَقَدْ كَفَرَ حَتَّى يَرْجَعَ إِلَيْهِمْ. رواه مسلم

او د جرير رضي الله عنه په بل روايت کي دا الفاظ دي کوم غلام چې د خپل مالکانو څخه وتبنتي ترڅو پوري چې بيرته رانسي هغه کافر سو. (مسلم).

تخريج: صحيح مسلم ۸۳۱، رقم: ۱۲۴-۷۰.

تشریح: د هغه څخه د اسلام ذمه داري ختمه سوه: ددې مطلب دادی چې کله غلام په تنبهدو سره دارالحرب ته ولاړ سي او مرتد سي نو د هغه څخه د اسلام ذمه داري ختمه سوه او د هغه د مسلمان په حیثیت سره چې دهغه او د اسلام په مینځ کي کوم عهد او امان وو او د هغه په وجه اسلامي قانون د هغه د سر او مال ضامن وو هغه قطع سو نو د هغه قتل کول جائز سول مگر که چيري هغه د خپلو مالکانو څخه په تنبهدو سره دارالحرب ته نه وي تللی بلکه د مسلمانانو په یو ښار کي وي او مرتد سوی نه وي نو د هغه قتلول جائز نه دي په دغه صورت کي ددغه جملې (د هغه ذمه ختمه سوه) مطلب به دا وي چې د تنبهدو په جرم کي به اسلامي قانون د هغه هېڅ مدافعت نه کوي.

هغه کافر سو: ددې مطلب دادی که چيري هغه تنبهدل حلال وگڼي يعني هغه په دې عقیده سره وتبنتيري چې د مالک څخه تنبهدل څه گناه نه لري بلکه دا جائز دي نو هغه کافر سو او که چيري هغه تنبهدل حلال ونه گڼي بيا ددغه جملې مطلب به دا وي چې هغه کفر ته نژدې سو يعني د هغه په کفر کي د داخلېدو بیره ده یا هغه د کافرانو په ډول عمل وکړ یا دا چې هغه د خپل مالک ناشکري وکړه.

پر غلام د زنا تهمت لگولو مسئله

﴿۳۲۰۹﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
مَنْ قَذَفَ مَبْلُوكَهُ وَهُوَ بَرِيءٌ مِمَّا قَالَ جُلِدَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ كَمَا
قَالَ. متفق عليه.

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې ما د ابو قاسم رضي الله عنه څخه دا اورېدلي دي څوک چې په خپل غلام باندې د زنا تهمت ولگوي او غلام د هغه څخه پاک وي نو د قيامت په ورځ به يې مالک په درو ووهل سي که چيري تهمت ويل بې ځايه نه وو نو داسي به نه کيږي. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۸۵۱۱۲، رقم: ۶۸۵۸، و مسلم ۱۲۸۲۸۳.

تشریح: مطلب دادی که چيري يو سړی پر خپل غلام باندې د زنا تهمت په درواغو ولگوي نو د هغه په سزا کې که څه هم هغه ته په دنيا کې سزا نه ورکول کيږي مگر په آخرت کې به د ټول مخلوق په مخکې داسې دليل کړل سي چې په درو به ووهل سي، ددې څخه معلومه سوه چې د غلام د غلام د عزت دومره خيال ساتل پکار دي لکه څرنگه چې د يو ازاد سړي د عزت او حرمت خيال ساتل کيږي او هغه خلک ډېر ناپوهان دي چې خپلو مزدورانو او غلامانو ته بې ځايه بنکنځل کوي او د آخرت د عذاب څخه نه بيرېږي.

د غلام بېله خطا و هلو کفاره

﴿۳۲۱۰﴾: وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
مَنْ ضَرَبَ غُلَامًا لَهُ حَدٌّ أَوْ لَطَمَهُ فَإِنَّ كَفَّارَتَهُ أَنْ يُعْتِقَهُ. رواه مسلم

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چې ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه دا اورېدلي دي څوک چې خپل غلام بې گناه ووهي يا په مخ باندې چکه ورکړي نو د هغه کار کفاره داده چې ازاد يې کړي. (مسلم)

تخريج: صحيح مسلم ۱۲۷۹۱۳، رقم: ۳۰-۱۶۵۷.

تشریح: بېله وجه د هر چا په چپلاخه وهل حرام دي مگر دلته په خاصه توگه د غلام ذکر سوی دی چې د هغه پر بې گناه و هلو باندې په چپلاخه و هلو سره تاوان دادی چې هغه غلام ازاد کړي.

﴿۳۲۱۱﴾: وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ كُنْتُ أَضْرِبُ غُلَامًا لِي فَسَمِعْتُ

د حضرت ابو مسعود انصاري رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما خپل غلام وواهه نو ما تر شا داواز

مِنْ خَلْفِي صَوْتًا اعْلَمُ أَبَا مَسْعُودٍ لِلَّهِ أَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَيْهِ فَالْتَفَتْتُ فَإِذَا هُوَ

واورېدی ابو مسعوده! اگاهه! الله تعالی پرتا باندې د دې څخه زیات قدرت لري څومره چي ته پردغه غلام باندې قدرت لرې ما چي تر شا وکتل نو

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هُوَ حُرٌّ لَوْ جِئَهُ اللَّهُ فَقَالَ
أَمَّا لَوْ لَمْ تَفْعَلْ لَكَفَحْتُكَ النَّارَ أَوْ لَمَسْتُكَ النَّارَ. رواه مسلم.

رسول الله صلی الله علیه و آله وو ما عرض وکړ يا رسول الله! دی د خدای تعالی لپاره ازاد دی نو نبی کریم صلی الله علیه و آله راته وفرمایل: که تا دی ازاد کړی نه وای نو د دویځ اور به ته سوځلی وای. (مسلم).

تخریج: صحیح مسلم ۱۲۸۱/۳، رقم: ۳۵-۱۶۵۹.

تشریح: د رسول الله صلی الله علیه و آله د ارشاد مطلب دا وو چي تا د خپل غلام په وهلو سره یوه لویه گناه کړې ده، دا ښه سو چي تا هغه ازاد کړی او د هغه گناه د بار څخه دي ځان خلاص کړی کنه نو تا هغه ناحقه وهلی دی که ده ستا کوتاهي معاف کړې نه وای نو دده د نه ازادولو په صورت کي به ته په دویځ کي اچول سوی وای.

امام نووي رحمته الله علیه وایي چي د رسول الله صلی الله علیه و آله ددغه ارشاد په ذریعه په اصل کي د خپل مملوک سره د نرمۍ کولو او د هغه سره د حلم معاملې کولو ترغیب ورکړل سوی دی او په دې باره کي مسئله داده چي کوم غلام ووهل سي د هغه ازادول واجب نه دي بلکه مستحب دي او هغه هم په دې امید چي ازادول په ناحقه د وهلو د گناه کفاره سي.

الفصل الثانی (دوهم فصل)

د اولاد پر ګټه د پلار حق دی

﴿۳۲۱۲﴾: عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلاره او هغه د خپل پلاره څخه روايت کوي چي یوسړی د

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لِي مَالًا وَإِنَّ وَالِدِي يَحْتَاجُ إِلَى مَالِي قَالَ أَنْتَ وَمَالُكَ

نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړ زما سره مال دی او زما پلار زما د مال

لِوَالِدِكَ إِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ أَطْيَبِ كَسْبِكُمْ كُلُّوا مِنْ كَسْبِ أَوْلَادِكُمْ . رواه

ابوداؤد وابن ماجه .

محتاجه دی رسول الله ﷺ ورته فرمايل : ته او ستا مال دواړه ستا د پلار دي بېشکه چي ستاسو اولاد ستاسو بهترينه گټه ده د خپل اولاد گټه خوري . (ابوداؤد ابن ماجه) .

تخریج : سنن ابی داود ۸۰۱۱۳ ، رقم : ۳۵۳۰ ، وابن ماجه ۷۶۹۱۲ ، رقم : ۲۲۹۲ .

تشریح : ته او ستا مال دواړه ستا د پلار دي : ددې مطلب دادی چي څرنگه پر تا باندي د خپل پلار خدمت او فرمانبرداري واجب ده همدارنگه پر تا باندي دا هم واجب دي چي خپل مال پر خپل پلار باندي مصرف کړې او د هغه د ژوند اړتياوي پوره کړې او ستا د پلار لپاره دا جائزه چي هغه ستا په مال کي تصرف وکړي .

دا حديث ددې خبري دليل دی چي د پلار نفقه پر زوی واجب ده ، ددغه حديث په ضمن کي دا مسئله هم بيانېږي که د يو چا پلار د زوی د مال څخه يو شی پټ کړي (غلايې کړي) يا د هغه د مينزي سره جماع وکړي نو پر هغه باندي حد نه جاري کېږي .

ستاسو اولاد ستاسو تر ټولو لويه گټه ده : ددې مطلب دادی چي انسان د محنت او تکليف کولو سره چي څه گټي په هغه کي تر ټولو حلاله او غوره گټه د هغه اولاد دي ، اولاد چي څه وگټي هغه د پلار لپاره حلال دي او هغه د پلار په حق کي دخپل گټي په ډول ده ، اولاد ته د پلار گټه په دې اعتبار ويل سوي دي چي په اصل کي اولاد د پلار په ذريعه او د هغه د تکليف او فعل په نتيجه کي په وجود راځي .

د مربي په حق کي د یتیم د مال حکم

﴿۳۲۱۳﴾ : وَعَنْهُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلاره او هغه د خپل پلاره څخه روايت کوي يو سړی د نبي

فَقَالَ إِنِّي فَقِيرٌ لَيْسَ لِي شَيْءٌ وَلِي يَتِيمٌ فَقَالَ كُلْ مِنْ مَالِ يَتِيمِكَ غَيْرَ

کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړ يا رسول الله! زه مفلس او فقير يم زما سره هيڅ هم نسته او زما په ذمه باندي يو يتيم کوچنی دی (ايا زه د هغه د مال څخه يې خورم) نبي کریم ﷺ ورته وفرمايل: د يتيم د مال څخه يې خوره مگر فضول خرڅي مه کوه او مه په

مُسْرِفٍ وَلَا مُبَادِرٍ وَلَا مُتَأَثِّلٍ. رواه بوداؤد والنسائي وابن ماجه.

خرڅولو کي د تلوار څخه کار اخله او مه يې د ځان لپاره مال جمعه کوه. (ابوداؤد نسائي ابن ماجه
تخريج: سنن ابی داود ۲۹۲۱۳، رقم: ۲۸۷۲، والنسائي ۲۵۶۱۶، رقم: ۳۶۷۰، وابن ماجه ۹۰۷۱۲، رقم: ۲۷۱۸.

د لغاتو حل: مُبَادِر: ای مستعجل. (تلواري) مُتَأَثِّل: ای غیر جامع مالا في مال اليتيم.

تشریح: د يتيم کوچني د مال څخه د يتيم روزونکي ته د خپل اړتياوو پوره کولو اجازه رسول الله ﷺ په درو خبرو سره مشروط کړه اول شرط دا چي د هغه د مال څخه يوازې دو مره واخيستل سي چي د ژوند د اړتياوو په اندازه وي، اسراف او د خپل ضرورت او حاجت څخه زيات مصرف کولو سره د هغه يتيم مال دي نه ضائع کيږي، دوهم شرط دا چي د هغه د مال څخه څه اخيستل کيږي نو هغه دي د ضرورت په وخت کي واخيستل سي ددې پيري څخه چي کله يتيم بالغ سي نو خپل ټول مال به په خپل قبضه کي واخلي د ضرورت څخه مخکي دي هيڅ شی نه اخلي، دريم شرط دا چي د خپلي اړتيا په نامه د هغه د مال په اخيستلو سره دي د ځان سره نه جمع کوي.

په هر حال د حديث څخه دا معلومه سوه چي د يتيم د روزونکي لپاره دا جائز دي که چيري هغه غريب وي نو د هغه يتيم د مال څخه دي د خپل ضرورت او اړتيا په اندازه په خپل ځان مصرف کړي مگر کوم مربې چي شتمن وي هغه ته دا جائز نه دي، دا مسئله د قرآن کریم څخه هم ثابته ده.

د غلامانو د حق ادا کولو تاکيد

﴿۳۲۱۴﴾: وَعَنْ أَمْرِ سَلَمَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي مَرَضِهِ الصَّلَاةَ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ. رواه البيهقي في شعب الإيمان وروى أحمد وأبو داود عن علي نحوه.

د بي بي ام سلمه رضی الله عنها څخه روايت دی چي نبي کریم ﷺ دخپلي ناروغي په حالت کي وفرمايل: د

لمانځه ډېر زيات خيال ساتئ او د هغو غلامانو او مينځو چي ستاسو په قبضه کي دي . (بيهيقي په شعب الايمان کي) خو احمد او ابو داؤد د حضرت علي عليه السلام څخه هم په دغه شان نقل کړی دی .

تخريج : البيهقي في شعب الايمان ۳۶۹۱۶، رقم: ۸۵۵۳.

تشریح : د لمانځه ډېر زيات خيال ساتئ : ددې مطلب دادی چي پر لمانځه باندي همېشتوب اختيار کړئ هيڅ يو لمونځ بېله يو شرعي عذره مه قضاء کوئ او د لمانځه چي کوم حقوق او اداب دي هغه پوره پوره ادا کوئ .

د مينزي او غلام حق دادی چي د هغوی مالک هغوی ته په ماړه نس خوراک ورکړي د حيثيت سره سم هغوی ته جامې ورکړي د ناحق وهلو او بد رد ويلو څخه پرېهز وکړي ، همدارنگه د حيوانانو د حق ادا کولو هم دغه حکم دی چي د کوم چا په ملکيت کي حيوان وي د هغه د خوراک او څېښاک بندوبست دي کوي او د هغوی د ناحقه وهلو څخه دي ځان ساتي ، علماء کرام وايي چي د قيامت په ورځ به د ذمي او حيوان خصومت د مسلمانانو د خصومت (دبمنۍ) څخه سخت وي .

د غلام سره د بد چلن کونکو وعيد

﴿۳۲۱۵﴾: وَعَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ سَيِّئُ الْمَلَكَةِ . رواه الترمذي وابن ماجه .

د حضرت ابو بکر صديق عليه السلام څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : څوک چي د خپلو ماتحت سره بد چلن کوي هغه په جنت کي نه داخلېږي . (ترمذي ابن ماجه)

تخريج : سنن الترمذي ۲۹۵۱۴، رقم: ۱۹۴۶، وابن ماجه ۱۲۱۷۱۲، رقم: ۳۶۹۱.

د غلام سره ښه چلن کول د خير او برکت باعث دی

﴿۳۲۱۶﴾: وَعَنْ رَافِعِ بْنِ مَكِيثٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ حُسْنُ الْمَلَكَةِ يُؤْنِسُ وَسُوءُ الْخُلُقِ شُومٌ . رواه ابو داؤد و لم ار في غير المصابيح ما زاد عليه فيه من قوله والصدقة تمنع ميتة السوء والبر زيادة في العمر .

د حضرت رافع بن مكيث عليه السلام څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : د غلامانو سره ښه

چلن او نيکي د خير او برکت باعث ده او د غلامانو سره بد اخلاقي د بې برکتی عامل دی .
(ابوداؤد) او په مصاييح کي د دې حديث سره دا الفاظ هم ليکلي دي چي په بل کتاب کي زما
تر نظر نه دي تير سوي او صدقه کول انسان د بد مرگ څخه ساتي او نيکي کول عمر زياتوي .

تخريج: سنن ابی داود ۳۶۱۵، والمصاييح ۴۷۸۲، رقم: ۲۵۱۴.

تشریح: اکثر داسي کيږي چي کله مالک د خپل غلام سره نيکي او ښه چلن کوي نو هغوی د
خپل مالک ډېر تابعدار او خير خواه کيږي او کوم کار چي هغه ته سپاري هغه يې په پوره شوق
او ايماندارۍ سره تر سره کوي او دا شيان د خير او برکت باعث کيږي ددې برعکس که چيري
يو څوک د خپل غلام سره بد چلن کوي نو د هغه په زړه کي د مالک له خوا د بغض او نفرت
جذبات پيدا کيږي او آخر هغوی د خپل مالک د سر او مال د هلاکت او تاوان څخه هم منع نه کوي .
د خراب مرگ څخه يا خو ناخاپه مرگ مراد دی او يا د توحيد او د حق څخه په غفلت سره مړ
کېدل مراد دي، ناخاپه مرگ ځکه خراب مرگ دی چي انسان ناخاپه د مرگ غېږ ته ولاړ سي نه د
حقوق الله او نه د حقوق العباد کي د کوتاهيو د کمۍ پوره کولو موقع تر لاسه کړي او نه د توبه
کولو مهلت ورپه برخه سي .

د نيکۍ څخه مراد د مخلوق سره ښه چلن او نيکي کول دي او د خالق طاعت او عبادت هم
مراد کېدای سي د نيکۍ په وجه د عمر زياتېدل حقيقتاً هم ممکن دي په دې توگه چي الله تعالی
د يو چا عمر معلق کړي چي د دغه بنده عمر دومره کاله دی مگر که چيري هغه نيکي کوي يعني
د خپل پروردگار طاعت او عبادت او د مخلوق سره ښه چلن او خير خواهي کي بوخت وي نو د
هغه په عمر کي به هغومره کاله زياتوب وسي نو د نيکۍ کولو په صورت کي به د هغه عمر
هغومره زيات سي .

دا وضاحت د عمر د زياتوب د حقيقي مفهوم په صورت کي دی او د معنوي مفهوم
وضاحت يې دادی چي د نيکۍ په وجه په عمر کي خير او برکت تر لاسه کيږي يا نيکۍ کونکي
ته د هغه د مرگ څخه وروسته خلک يې په نيکۍ سره يادوي نو په معنوي توگه سره دا هم د عمر
زياتېدل دي .

د روايت په آخر کي د مشکوة مصنف چي کوم اعتراض کړی دی هغه د ميرک رحمۃ الله عليه د
تحقيق سره سم د شيخ جزري رحمۃ الله عليه پر دغه قول باندې ختميږي چي دغه روايت صاحب مصاييح
څرنگه نقل کړی دی بالکل همدا سي امام احمد رحمۃ الله عليه هم روايت کړی دی .

که غلام د خدای روی در کړی نو خپل لاس ودری

﴿۳۲۱۷﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا ضَرَبَ

د حضرت ابو سعيد رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه و سلم وفرمایل: کله چې په تاسو کې یو

أَحَدُكُمْ خَادِمَهُ فَذَكَرَ اللَّهَ فَأَرْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ. رواه الترمذي و البيهقي في

شعب الايمان لكن عنده فليمسك بدل فافعوا ايديكم.

څوک خپل غلام وهي او هغه و تاته خدای تعالی وسیله کړي یا د خدای تعالی په نوم باندي معافي وغواړي نو خپل لاس ځیني پورته کړئ او د غلام وهل پرېږدئ. (ترمذي د بیهقي په نیزد) فارفعوا ايديکم پر ځای: فليمسک راغلې دی.

تخریج: سنن الترمذي ۲۹۷۱۴، رقم: ۱۹۵۰، البيهقي في شعب الايمان ۳۷۷۱۶، رقم: ۸۵۸۴.

تشریح: علامه طيبي رحمته الله علیه وایي چې د (ته خپل لاس منع کړه) ددې تعلق د هغه صورت سره دی کله چې یو څوک خپل غلام د ادب لپاره وهي او که چیري پر هغه حد جاري کوي یعني د شراب څښلو یا پر یو چا باندي د درواغو تهمت ویلو په سزا کې هغه وهل کیږي نو بیا دي لاس نه منع کوي بلکه حد دي پوره کړي.

کم عمره کوچنی د مور څخه مه بېلوی

﴿۳۲۱۸﴾: وَعَنْ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ

د حضرت ابو ایوب رضی الله عنه څخه روایت دی چې ما د رسول الله صلی الله علیه و سلم اورېدلي دي څوک چې د مور او

مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ وَالِدَةٍ وَوَلَدِهَا فَفَرَّقَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَحَبَّتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رواه

الترمذي والدارمي

زوی په مینځ کي جلاوالي راوړي (یعني د مینزي زوی خرڅ یا هبه کړي او د هغې څخه یې جلا کړي) نو الله جل جلاله به د قیامت په ورځ د هغه او د هغه د قریبانو په مینځ کي جلاوالي راوړي. (ترمذي دارمي).

تخریج: سنن الترمذي ۵۸۰۱۳، رقم: ۱۲۸۳، والدارمي ۲۹۹۱۲، رقم: ۲۴۷۹.

تشریح: د مور او زوی څخه مراد مینزه او د هغې زوی دی، همدارنگه د جلا والي مطلب دادی چي یو څوک یو مینزه خرڅه کړي یا هغه یو چا ته تحفه کړي او کوچنی د ځان سره وساتي یا کوچنی خرڅ کړي یا یې تحفه کړي او د هغه مور د ځان سره وساتي، که یو څوک مور او زوی د یو بل څخه جلا کړي نو د قیامت په ورځ به هغه په موقف کي چیري چي ټول مخلوق سره د خپلو قریبانو جمع وي او خلک به خپل پروردگار ته د یو بل شفاعت کوي نو الله تعالی به هغه سړی او د هغه قریبان مثلاً مور، پلار یا د اولاد وغیره په مینځ کي جلا والی راولي.

علماء کرام وایي چي په دغه حدیث کي یوازي د مور او زوی ذکر محض اتفاقي دی کنه نو هر کم عمره غلام او د هغه ذي رحم قریبان لکه مور، پلار، نیکه، انا، ورور، خور یا داسي نورو په مینځ کي د جلا والي دا حکم دی، د حنفیه په نزد د دوو وړو نو د یو بل څخه جلا کول جائز دي. د ذکر سوي وضاحت څخه دا خبره ثابته سوه چي د کوچني په بندي کولو سره د لوی استثناء وسوه یعني که لوی عمر والا غلام د هغه د مور یا د هغه پلار یا بل قریب څخه جلا کړل سي نو جائز دي اوس سوال دا پیدا کیږي چي د لوی تعریف څه شي دی؟ نو په دې باره کي د علماء اختلافي قولونه دي چي کوم غلام ته د کم عمر والا ویل کیږي د امام شافعي رحمته الله علیه په نزد اووه کاله یا ته کاله عمر والا ته لوی ویل کیږي حال دا چي د امام ابوحنیفه رحمته الله علیه مذهب دادی چي څوک بالغ سي هغه ته لوی ویل کیږي او د امام ابوحنیفه رحمته الله علیه او امام محمد رحمته الله علیه په نزد کوچنی او د هغه قریب د یو بل څخه په جلا کولو سره خرڅول مکروه دي حال دا چي امام ابویوسف رحمته الله علیه وایي که د هغه دواړو یعني کوچني او د هغه په قریبانو کي د ولادت قرابت وي نو په دغه صورت کي د هغه دواړو په جلا کولو سره خرڅول جائز نه دي او د هغوی قول دا هم دی چي د ولادت د قرابت د استثناء څخه پرته د ټولو قریبانو په باره کي دا حکم دی.

﴿۳۲۱۹﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ وَهَبَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غُلَامَيْنِ

د حضرت علي عليه السلام څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه و آله و ماته دوه غلامان را کړل چي په خپلو

أَخَوَيْنِ فَبِعْتُ أَحَدَهُمَا فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا عَلِيُّ مَا

کي وړونه وه ما په هغوی کي یو خرڅ کړ بیا نبی کریم صلی الله علیه و آله زما څخه پوښتنه وکړه اې علي! ستا

فَعَلَ غُلَامُكَ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ رُدَّهُ رُدَّهُ. رواه الترمذي وابن ماجه.

هغه دویم غلام څه سو؟ نو ما ورته واقعہ بیان کړه نو نبي کریم ﷺ راته وفرمایل: ای علي! هغه بیرته راو له. (ترمذي ابن ماجه).

تخریج: سنن الترمذي ۵۸۰۱۳، رقم: ۱۲۸۴. وابن ماجه ۷۵۵۱۲، رقم: ۲۲۴۹.

تشریح: هغه بیرته راو له: مطلب دادی چي تا کومه بیع کړې ده هغه فسخ کړه او هغه غلام ځان ته راو له چي د دواړو په مینځ کي جلا والی واقع نه سي ددغه جملې په دوه واره ویلو کي دې ته اشاره ده چي کوم حکم درکول سوی دی هغه د وجوب په توگه دی او بیع مکروه تحریفي ده ددغه حدیث څخه معلومه سوه چي دیو بل د جلا والي حکم یوازي د مور او زامنو سره خاص نه دی.

﴿۳۲۲۰﴾: وَعَنْهُ أَنَّهُ فَرَّقَ بَيْنَ جَارِيَةٍ وَوَلَدِهَا فَنَهَاةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ فَرَدَّ الْبَيْعَ. رواه أبو داود منقطعاً

د حضرت علي رضی الله عنه څخه روایت دی چي هغه د یوې مینځي او د هغې د کوچني په مینځ کي جلا والي راوستی یعنی په دواړو کي یې یو خرڅ کړ رسول الله ﷺ د دې څخه منعه وکړه نو هغه بیع یې بیرته فسخ کړه. (ابوداؤد).

تخریج: سنن ابی داود ۱۴۴۱۳، رقم: ۲۶۹۶.

تشریح: ذکر سوي حدیثونه د امام ابویوسف رحمته الله علیه د مذهب دلیل دی چي کوچنی غلام او د هغه مور یا د هغه پلار دیو بل څخه جلا کول او خرڅول ناجائز دي.

پر غلام باندي د احسان کولو اجر

﴿۳۲۲۱﴾: وَعَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ يَسَّرَ اللَّهُ حَتْفَهُ وَأَدْخَلَهُ جَنَّتَهُ رِفْقٌ بِالضَّعِيفِ وَشَفَقَةٌ عَلَى الْوَالِدَيْنِ وَإِحْسَانٌ إِلَى الْمَسْلُوكِ. رواه الترمذي وقال هذا حديث غريب.

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: که په چا کي دا درې خبري پیدا سوې نو الله جل جلاله به پر هغه باندي مرگ اسانه کړي او هغه به خپل جنت ته داخل کړي (۱): یو د کمزور او نادار سره نرمي کول. (۲): پر مور او پلار باندي شفقت کول. (۳): د غلامانو سره احسان کول. (ترمذي ویلي دي دا حدیث غریب دی).

تخریج: سنن الترمذي ۵۶۶۱۴، رقم: ۲۴۹۴.

تشریح: د ضعیف او کمزوري څخه هر هغه څوک مراد دی چي هغه د بدن په اعتبار ضعیف او کمزوری وي یا په مالي حیثیت سره کمزوری وي .
د احسان کولو مطلب دادی چي پر مالک باندي د هغه د غلام څه چي واجب وي تر هغه زیات د هغه سره ښه چلن وکړي .

لمونځ گزار غلام مه وهی

﴿۳۲۲﴾: وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهَبَ لِعَلِيِّ د حضرت ابو امامه رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ و حضرت علي رضی الله عنه ته یو غلام هبه کړ
غُلَامًا فَقَالَ لَا تَضْرِبْهُ فَإِنِّي نَهَيْتُ عَنْ ضَرْبِ أَهْلِ الصَّلَاةِ وَقَدْ رَأَيْتُهُ يُصَلِّي .
چي دی به نه وهی ځکه چي زه د لمونځ کونکي د وهلو څخه منعه سوی یم او ما دا غلام په لمونځ کولو باندي لیدلی دی .

هذا لفظ المصابيح وفي المجتبى للدارقطني أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ضَرْبِ الْمُصَلِّينَ .

(او په مصابيح کي دا الفاظ دي) مگر په مجتبى دارقطني کي د عمر رضی الله عنه څخه نقل سوی دي چي هغه وويل چي نبي کریم ﷺ موږ د لمونځ کونکي د وهلو څخه منعه کړی يو .

تخریج: المصابيح ۴۸۰۱۲، رقم: ۲۵۲۰.

تشریح: د لمونځ کونکو د وهلو څخه منع د الله تعالی په نزد د هغوی د شرف او فضیلت په وجه او د مخلوق په مینځ کي د هغوی د عزت او وقار د لحاظ ساتلو په وجه دي .
علامه طیبی رحمته الله علیه دلته دا نکته بیان کړې ده چي کله الله تعالی په دنیا کي د لمونځ کونکو د وهلو څخه منع فرمایلي ده نو د هغه د بې پایه فضل او کرم څخه امید دی چي هغه به په آخرت کي هغوي په عذاب کي په اخته کولو سره ذلیل او خوار نه کړي انشاء الله .

د مملوک د خطاوو معاف کولو حکم

﴿۳۲۳﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبد الله بن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي یو سړی د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کي حاضر

فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَمْ نَعْفُو عَنْ الْخَادِمِ فَسَكَتَ ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ الْكَلَامَ

سو او عرض یې وکړ یا رسول الله! موږ د خپلو غلامانو غلطیاني تر کومه اندازې پوري ور

فَصَبَتْ فَلَمَّا كَانَتْ الثَّالِثَةَ قَالَ اغْفُوا عَنْهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً . رواه

ابوداؤد ورواه الترمذي عن عبد الله بن عمرو .

معاف کړو؟ په دې اورېدو سره نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم خاموشه سو هغه سړی د دویم وار لپاره پوښتنه
خښي وکړه مگر نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم بیا هم جواب ورنکړ په دریم وریې پوښتنه وکړه نو نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم
ورته وفرمایل: د خپل غلام غلطۍ هره ورځ اويا واره ور معافوه. (ابوداؤد ترمذي)

تخریج: سنن ابی داود ۳۶۲۵، رقم: ۵۱۶۴.

تشریح: د اوویا واره څخه دا خاص عدد مراد نه دی بلکه د عربو په نزد د یو شي زیاتوب او
کثرت بیانولو لپاره په عامه توګه د اوویا عدد ذکر کیږي، د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم مقصد هم دا واضح
کول دي چي د هغوی خطاوي زیات معاف کړل سي.

د سوال کونکي پر پوښتنه باندي د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم پټه خوله کېدل د سوال د نزاکت په وجه
وو چي عفو خو مطلقا مستحب او غوره ده نه دا چي د هغه په یو خاص عدد سره مقید کول او دا
هم ممکن ده چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د وحی په انتظار کي پټه خوله سوی وي.

د مملوک په اړه یو هدايت

﴿۳۲۲۲﴾: وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ لَاءَ مَكْمُ

د حضرت ابو ذر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل: ستاسو په غلامانو کي چي

مِنْ مَمْلُوكِكُمْ فَأَطَعُوا مِمَّا تَأْكُلُونَ وَأَكْسُوهُ مِمَّا تَكْسُونَ وَمَنْ لَا يُلَائِكُمْ

کوم غلام ستاسو د طبیعت کار کوي نو په هغه باندي هغه څه خورئ کوم چي تاسو یې خورئ او هغه
کالي ور باندي اغونډئ کوم چي تاسو یې اغونډئ او کوم غلام چي ستاسو د طبیعت کار نه کوي نو
هغه ته تکلیف مه ورکړئ

مِنْهُمْ فَبِيعُوهُ وَلَا تُعَذِّبُوا خَلَقَ اللَّهُ . رواه احمد و ابوداؤد .

بلکه خرڅ يې کړئ د خداي تعالي و مخلوق ته تکليف ورکول صحيح کار نه دی. احمد ابوداؤد
تخريج: الامام احمد في مسنده ۱۶۸/۵، وابوداؤد ۳۵۹/۵، رقم: ۵۱۵۷.

د حيوانانو سره د ښه چلن کولو حکم

﴿۳۲۲۵﴾: وَعَنْ سَهْلِ بْنِ الْحَنْظَلِيَّةِ قَالَ مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت سهل بن حنظليه رضي الله عنه څخه روايت دی رسول الله صلى الله عليه وسلم يو اوښ وليدی چي د هغه شاد

بَعِيرٍ قَدْ لَحِقَ ظَهْرُهُ بِبَطْنِهِ فَقَالَ اتَّقُوا اللَّهَ فِي هَذِهِ الْبَهَائِمِ الْمُعْجَمَةِ
فَارْكَبُوهَا صَالِحَةً وَاتْرَكُوهَا صَالِحَةً. رواه ابوداؤد.

نس سره منښتې وه (يعني ډېر وږي او تږي وو کار ورڅخه زيات اخيستل کېدی چي د هغه له
وجي زيات کمزوره سوی وو) نبي کریم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: په دې بې زبانه حيوان باندي رحم کوئ
او دخدايه څخه و بېرېږئ په دوی باندي په هغه حالت کي سپرېږئ چي د سپرتيا قابله وي او
پرېږدئ يې چي زيات ستړی نه وي. (ابوداؤد).

تخريج: سنن ابی داؤد ۴۹۱۳، رقم: ۲۵۴۸.

تشریح: په بې زبانه حيوانانو رحم کوئ او د خدايه څخه و بېرېږئ: ددې مطلب دادی چي
هغوی پر وينا کولو باندي قادر نه دي چي د خپل لوږي او تندي حال خپل مالک ته بيان کړي
ځکه د هغوی د واښو او اوبو په ورکولو کي کوتاهي مه کوئ، دا ددې خبري دليل دی چي د
حيوانانو خوراک او اوبه د هغوی پر مالکانو واجب دي.

پر هغوی باندي په داسي حالت کي سپرتيا مه کوئ: ددغه جملې په ذريعه د خوراک او
څېښاک د ورکولو ترغيب دی چي د هغوی په خوراک او څېښاک کي کوتاهي مه کوئ ترڅو
هغوی قوي او د سپرتيا وړ سي او کله چي ستړي کېدو ته نژدې سي نو هغوی پرېږدئ کله چي
واښه او اوبه وڅېښي او طاقت پکښي راسي نو د هغه څخه وروسته پر هغوی سپرتيا کوئ يا
بار باندي وړئ ځکه چي په داسي کولو سره حيوانان غټېږي.

الفصل الثالث (دریم فصل)

د یتیم د مال په اړه د الله ﷻ قول

﴿۳۲۲﴾: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَمَّا نَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَى { وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی کوم وخت چې الله ﷻ دا فرمان نازل کړ ولا تقربوا مال

إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ } وَ قَوْلُهُ تَعَالَى { إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى

الیتیم الا بالتي هي احسن (د یتیم و مال ته مه نژدې کېږئ مګر په هغه طریقه سره چې هغه ښه وي) او د الله ﷻ دا قول: ان الذين..... ظلما: (کوم خلک چې د یتیمانو مال په ظلم سره

ظُلْمًا } الْآيَةَ انْطَلَقَ مَنْ كَانَ عِنْدَهُ يَتِيمٌ فَعَزَلَ طَعَامَهُ مِنْ طَعَامِهِ وَ شَرَابِهِ

خوري) نو د کومو خلکو تر نګرانی لاندې چې کوم کوچنیان وه هغوی سخت احتیاط شروع کړی د هغوی خوراکي مواد یې د خپلو خوراکي موادو څخه جلا کړه او خپل د څښلو شیان یې

مِنْ شَرَابِهِ فَإِذَا فَضَلَ مِنْ طَعَامِ الْيَتِيمِ وَ شَرَابِهِ شَيْ حَسَّ لَهُ حَتَّى يَأْكُلَهُ أَوْ

د هغوی د څښلو د شیانو څخه جلا کړه او کومه خوراکه چې به د یتیمانو څخه پاته سوه نو هغه به یې د دویم وار لپاره په یتیمانو خوړل او یا به یې

يُفْسِدَ فَاشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

خیرات کړه دا خبره د یتیمانو د سرپرستانو لپاره تکلیف سوه نو هغوی ورسول الله ﷺ ته د دې

فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ { وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ

ذکر وکړ نو په دې معامله الله ﷻ دا حکم نازل کړ: ويسئلونک..... فاخوانکم. (ای محمده! ستا څخه خلک د یتیمانو مسئلې پوښتي د هغوی په اړه ورته ووايه چې د هغوی مال جلا په دیانت سره ایښودل بهتره ده او که تاسو د هغوی مال د خپلو سره یوځای کوئ نو هغوی ستاسو

تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ } فَخَلَطُوا طَعَامَهُمْ بِطَعَامِهِمْ وَ شَرَابَهُمْ بِشَرَابِهِمْ . رواه

ابوداؤد والنسائي .

وړونه دي د دواړو د مال په یو ځای کېدو سره که په دیانت سره خرڅ سي نو په دې کي څه خرج نسته.) د دې ایت په نازلېدو خلکو د یتیمانو خوراک چینساک د خپل خوراک او چینساک سره یو ځای کړ. (ابوداؤد نسائي).

تخریج: سنن ابی داود ۲۹۱۳، رقم: ۲۸۷۱، والنسائي ۲۵۶۱۶، رقم: ۳۶۷۱.

تشریح: په حدیث شریف کي ذکر سوی دوهم آیت کریمه دادی:

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا. سورة النساء

ژباړه: بېله شکه کوم خلک چي د یتیمانو مال په ظلم سره خوري هغوی په اصل کي په خپل نس کي د دوېځ اور اچوي او هغوی به ډېر ژر په تاوده اور کي داخل سي.
په حدیث شریف کي ذکر سوی آخري آیت کریمه داسي دی:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَغْنَتْكُمُ. سورة البقرة

ژباړه: او پوښتنه کوي ستا څخه د یتیمانو (د جلا کولو) په باره کي نو هغوی ته ووايه چي د هغوی د مصلحت رعايت کول زيات غوره دي که تاسو د هغوی سره مصرف شامل کړئ او هغه کوچنيان ستاسو (دیني) وړونه دي او الله تعالی مصلحت ضائع کونکي او د مصلحت رعايت کونکي جلا جلا پېژني او که الله تعالی غوښتلای نو د سخت قانون په ټاکلو سره به يې تاسو په مصيبت کي اچولي واست.

د حدیث خلاصه داده چي د یتیمانو د مال په باره کي د قرآن کریم د ذکر سوي هدايت سره سم د یتیمانو روزونکو او څارنکو سخت اختیاط کول شروع کړل او د یتیمانو مال يې د خپل مال او سامان څخه د جلا کولو په وجه نه یوازي دا چي د ذمه دارو په مشکلاتو کي زیاتوب وسو بلکه د یتیمانو د مال تاوان هم شروع سو نو د هغه روزونکو پر وينا الله تعالی دا اجازه ورکړه چي د یتیمانو روزونکي د یتیمانو مال او سامان د خپل مال او سامان سره یو ځای کولای سي.

والله يعلم المفسد... الخ: د دغه آیت کریمه په ذریعه دې ته اشاره ده چي د هغوی مال د خپل مال سره گډ کړئ مگر په هر حال د هغوی خیر خواه او همدرد اوسئ خپل نیت مه خرابوئ د هغوی مال ته په چم سره تاوان مه رسوئ ځکه چي الله تعالی د مصلحت رعايت کونکي او نه رعايت کونکي ډېر ښه پېژني که یو روزونکی په بدنیتي او بدخواهي سره د یتیم په مال کي تصرف وکړي نو هغه ته به سخته سزا ورکړل سي.

نقل سوي دي چي د امام محمد رحمته الله عليه يو شاگرد وفات سو نو د هغه د کتابو په پلورلو سره د هغه د کفن او بنځولو بندوبست وکړل سي ، خلکو وويل چي ستا سو شاگرد خو ددې وصيت نه وو کړی نو تاسو داسي ولي وکړل ؟ امام محمد رحمته الله عليه په جواب کي دغه آيت کریمه ووايه : والله يعلم المفسد من المصلح... الخ.

د پلار او زوی او دوو وروڼو په مینځ کي بېلوالی مه راولی

﴿۳۲۲﴾: وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الْوَالِدِ وَوَلَدِهِ وَبَيْنَ الْأَخِ وَبَيْنَ أُخِيهِ. رواه ابن ماجه والدارقطني.

د ابو موسی رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم په هغه سړي باندي لعنت ويلې دی چي د پلار او د زوی په مینځ کي جلاوالي راولي او يا دوه وروڼه سره جلا کوي . (ابن ماجه دارقطني)

تخريج: سنن ابن ماجه ۷۵۶۱۲، رقم: ۲۲۵۰، والدارقطني ۶۷۱۳، رقم: ۲۵۵.

تشریح: د جلاوالي راويستلو څخه مراد په دواړو کي د يو څرخول يا تحفه کول او يا داسي نور دي په شرط ددې چي يو زوی يا ورور کم عمره وي ، ددې تفصيل د ابويوب رضي الله عنه د روايت په تشریح کي تېر سوی دی ، او يا د جلاوالي مطلب دا هم کېدای سي چي د يوه پلار او زوی يا دوو وروڼو په مینځ کي ناراضگي پيدا کړل سي .

﴿۳۲۲﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أُتِيَ بِالسَّبْيِ أَعْطَى أَهْلَ الْبَيْتِ جَمِيعًا كَرَاهِيَةً أَنْ يُفَرَّقَ بَيْنَهُمْ. رواه ابن ماجه

د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی چي کله رسول الله صلى الله عليه وسلم ته به د يو کور قيديان راوستل سول نو هغوی ټول به يې و يوه سړي ته سپارل ددې لپاره چي نبي کریم صلى الله عليه وسلم د هغوی په مینځ کي جلاوالي راوستل بد گڼل . (ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۷۵۵۱۲، رقم: ۲۲۴۸.

بد خلک څوک دی؟

﴿۳۲۳﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَلَا أَنْبِئُكُمْ

بِشَرِّ أَرْكُمُ؟ الَّذِي يَأْكُلُ وَحْدَهُ وَيَجْلِدُ عَبْدَهُ وَيَمْنَعُ رِفْدَهُ. رواه رزين

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : ايا زه تاسو د هغو خلکو څخه اگاه کړم چي په تاسو کي ډېر بد دي ؟ دا هغه خلک دي چي په ځان يې خوري او غلامان وهي او چاته خيرات نه ورکوي . (رزين).

تخريج : رواه رزين.

د لغاتو حل : رِفْدَه : اى عطيته عن مستحقها . (ورکړه)

تشریح : په دغه حديث کي د يو څو د اسي شيانو ذکر سوى دی کوم چي ناخوښه او خراب دي او دغه شيان چي د کومو خلکو عادت وي هغه خلک خراب او ناخوښه وي ، د ټولو څخه په جلا کېدو خوراک کول خراب کار دی خلاصه دا چي کوم خلک بد او بخیل دي هغوی خراب دي .

په جامع صغير کي ابن عساكر د حضرت معاويه رضي الله عنه څخه دا روايت نقل کړی دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : ايا زه تاسو ته دا ونه بنسیم چي په خلکو کي څوک خراب دي ؟ خراب سړی هغه دی چي خوراک يوازې کوي ، چاته په بڅښني او ورکړي سره گټه نه رسوي ، يوازي سفر کوي او خپل غلام په ناحقه وهي ، او ايا زه تاسو ته دا ونه بنسیم چي تر هغه خراب سړی څوک دی ؟ تر هغه خراب سړی هغه دی چي د هغه د شر او فتنې څخه خلک بيريزي او د هغه څخه د هيڅ خير اميد نه لري ، او ايا زه تاسو ته تر هغه هم بد سړی ونه بنسیم ؟ تر هغه بد سړی هغه دی چي خپل آخرت د دنيا په عوض کي خرڅ کړي ، او ايا زه تاسو ته دا ونه بنسیم چي تر دغه هم زيات خراب سړی څوک دی ؟ تر دغه هم زيات خراب سړی هغه دی چي د دين په ذريعه دنيا گټي .

غلامان د خپل اولاد او ورور په ډول وساتي

﴿۲۲۰﴾: وَعَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا

د حضرت ابو بکر صديق رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

يَدْخُلُ الْجَنَّةَ سَبِيئُ الْمَلِكَةِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْسَ أَخْبَرْتَنَا أَنَّ هَذِهِ الْأُمَّةَ

څوک چي دخپل مملوک (غلام او مينزه) سره بد چلن کوي هغه په جنت کي نه دا ځليږي اصحابو کرامو عرض وکړ يا رسول الله ! ايا تاسو و موږ ته نه دي فرمايلي چي ستاسو په دې

أَكْثَرُ الْأُمَمِ مَمْلُوكِينَ وَيَتَأَمَّى قَالَ نَعَمْ فَأَكْرَمُهُمْ كَكَرَامَةِ أَوْلَادِكُمْ

امت کي به تر ٿولو امتو زيات غلامان او یتيمان وي؟ (ايا د دومره کثرت په حالت کي د هريوه سره په بنو سره چلن کول ممکن دی؟) نبي کریم ﷺ وفرمايل: هو! تاسو د هغوی سره داسي چلن کوئ څنگه چي يې د خپلو اولادو سره کوئ

وَأَطِيعُوهُمْ مِمَّا تَأْكُلُونَ قَالُوا فَمَا تَنْفَعُنَا فِي الدُّنْيَا قَالَ فَرَسٌ تَرْتَبِطُهُ تُقَاتِلُ

په هغوی باندې هغه څه خورئ څه چي خپله خورئ اصحابو کرامو عرض وکړ موږ ته په دنيا کي خير رسونکي کوم شی دی؟ نبي کریم ﷺ ورته وفرمايل: هغه آس چي تاسو د دښمن د

عَلَيْهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَمْلُوكٌ يَكْفِيكَ فَإِذَا صَلَّى فَهُوَ أَخُوكَ. رواه ابن ماجه.

جگړې لپاره د ځانو سره تړلی وي او هغه غلام چي تاته د لمانځه او عبادت لپاره وخت درکړي او ستا کارونه و سر ته رسوي او کله چي ستاسو غلام لمونځ کوي نو هغه ستاسو ورور دی. (ابن ماجه).

تخریج: سنن ابن ماجه ۱۲۱۷/۲، رقم: ۳۶۹۱.

تشریح: په امت کي به مينځي، غلامان او یتيمان ډېر زيات وي: د دې سبب دادی چي کله جهاد ډېر سي نو کفار به ډېر بنديان کيږي او د جهاد په کثرت سره به مسلمانان هم شهيدان کيږي او کله چي مسلمانان شهيدان کيږي نو د هغوی ماشومان به یتيمان سي.

=====

بَابُ بُلُوغِ الصَّغِيرِ وَ حِضَائَتِهِ فِي الصَّغَرِ

(د نابالغه کوچنيانو د بلوغ او په وړ کتوب کي

د هغوی دروزني بيان)

په دغه باب کي دا بيان کيږي چي د هلک او انجلۍ د بالغ کېدو نښه او حد څه شي دی، او دا چي د کوچني روزنه د چا پر ذمه ده؟

د بلوغ نښه او حد: د هلک د بالغ کېدو نښه داده چي هغه ته احتلام وسي او په هغه کي د ښځي د حامله کېدو صلاحيت پيدا سي او انزال کيږي، همدارنگه د انجلۍ د بالغ کېدو نښه داده چي هغې ته مياشتنۍ ناروغۍ (حيض) راځي احتلام ورته کيږي او د هغې حمل کيدای سي، که چيري دا نښي نه وي نو بيا کله چي د هلک او انجلۍ دواړو عمر پنځلس کاله سي نو

هغوی د بالغ په حکم کي داخل دي، فتوا پر همدغه قول ده، د هلک د بالغ کېدو کمه وخت دوولس کاله دی او د انجلۍ د بالغ کېدو کم وخت نهه کاله دی.

که هلک او انجلۍ بالغ کېدو ته نژدې وي او هغوی دا ووايي چي موږ بالغ سوي یو نو د هغوی د واپرو خبره به صحیح گڼل کیږي او هغوی دواړه به د بالغ په حکم کي وي.

د کوچني د روزني حق د چا دی؟ د کوچني د روزني حق تر ټولو زیات پر مور دی که هغه د قائم کېدو په حالت کي وي یا هغې ته طلاق ورکړل سوی وي مگر که چیري مور مرته یا بدکاره وي نو بیا به د هغې تر ټولو زیات حق نه وي، که چیري مور د طلاق څخه وروسته د کوچني د روزني څخه انکار وکړي نو صحیح خبره داده چي هغه به نه مجبوره کیږي ځکه کیدای سي چي هغه عاجزه وي، مگر د هغه کوچني ذي رحم قریب چي د مور څخه علاوه نه وي نو د کوچني د ضائع کېدو د ساتني لپاره مور پر روزنه کولو باندي مجبوره کیدای سي، که چیري مور (د خاوند د وفات یا طلاق څخه وروسته) د هغه کوچني د غیر محرم سره واده وکړي نو بیا د هغه کوچني روزنه تر ټولو زیات د هغې حق نه دی او که چیري هغه د یو محرم سره واده وکړي مثلاً د کوچني د اکا سره یې نکاح کړې وي نو په دغه صورت کي د هغه حق نه ساقط کیږي همدارنگه که چیري مور مخکي د یو غیر محرم سره نکاح وکړي او د هغه په وجه د هغه حق ساقط سو مگر بیا مور د یو محرم سره واده وکړ نو اوس به هغه ته د روزني تر ټولو زیات حق د مور وي.

که د کوچني مور د روزني حق نه لري په دې وجه چي هغې د غیر محرم سره واده کړی وي یا مرته سوې وي یا مړه سوې وي نو بیا د هغه کوچني د روزني حق تر ټولو زیات د انا (د مور د مور) وي که چیري انا نه وي نو د هغه څخه پورته درجې والا ته به حق وي، د انا څخه وروسته د روزني تر ټولو زیات حق انا (د پلار مور) ته دی که چیري انا هم نه وي نو د روزني تر ټولو زیات حق به د هغه کوچني حقيقي خور او د هغه څخه وروسته د اخیافي خور او د هغه څخه وروسته به د میريزي خور وي او که چیري په هغوی کي هم څوک نه وي یا د روزني اهلیت نه وي نو بیا د کوچني د روزني تر ټولو زیات حق د کوچني د خاله او د هغه څخه وروسته د کوچني د عمه دی او خورزه به د ورېرې او ورېره به د خاله څخه غوره وي.

د روزني د حق په باره کي چي د کومو قریبانو ذکر سوی دی د هغوی ازاد کېدل شرط دي نو مینزي او ام ولد د روزني هیڅ حق نه سته مگر ذمیة د مسلمانې په حکم کي ده چي ذمیة ته هم د روزني حق حاصل دی په شرط ددې چي د دین د پوهي عمر ته نه وي رسیدلې که چیري داسي هیڅ یو بنځه نه وي چي هغې ته د روزني حق حاصل وي نو بیا د هغه کوچني روزنه به د عصباتو

حق وي او د هغوی روزنه به پر هغوی وي کوم چي مېراث تر لاسه کوي، مگر انجلۍ به د يو داسي عصبه په روزنه کي نه ورکول کيږي چي هغه غير محرم وي لکه د اکا زوی يا فاسق او بې پروا وي.

د روزني د حق وخت : د روزني د حق وخت نهه کاله يا اووه کاله عمر ټاکل سوی دی او په قدوري کي ليکلي دي چي کله چي کوچني يوازي خوراک او څېښاک کول شروع کړي، جامې اغوندي او خپله استنجا کوي نو د روزني حق ختميږي، ددې څخه وروسته د هغه پلار هغه کوچنی په خپل ساتنه کي اخيستلای سي او د انجلۍ په صورت کي مور يا انا تر هغه وخته پوري د روزني حقدار وي تر څو چي هغه انجلۍ ته حيض را نه سي او د امام محمد رحمته الله عليه په نزد د انجلۍ د شهوت وړ کېدو پوري مور او انا ته د روزني حق دی لکه څرنگه چي مور، انا او داسي نورو بنځو د حق په باره کي دا شرط دی چي کله انجلۍ د سپري وړ سي نو هغه د دوی د روزني څخه وځي.

الفصل الأول (لومړی فصل)

د بلوغ عمر پنځلس کاله دی

﴿۳۲۱﴾: عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ عَرَضْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي زه رسول الله صلى الله عليه وسلم ته وپاندي سوم

عَامَ أَحَدٍ وَأَنَا ابْنُ أَرْبَعِ عَشْرَةَ سَنَةً فَرَدَّنِي ثُمَّ عَرَضْتُ عَلَيْهِ عَامَ الْخَنْدَقِ

د احد د غزا په کال کي او زما عمر څوارلس کاله وو. هغوی زه بیرته ولېږم بیا د خندق په غزا

وَأَنَا ابْنُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً فَأَجَازَنِي فَقَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ هَذَا فَرْقٌ مَا

بَيْنَ الْمُقَاتِلَةِ وَالذُّرِّيَّةِ. متفق عليه

کي چي عمر مي پنځلس کاله وو د دويم وار وپاندي سوم نو نبي کریم صلى الله عليه وسلم و ماته اجازه را کړه عمر بن عبد العزيز رضي الله عنه وايي دا عمر (يعني د پنځلسو کلو عمر) د فوجي خدمت او کوچنيوالي تر مينځ فرق کونکي دی. (بخاري او مسلم).

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۲۷۶/۵، رقم: ۲۶۶۴، ومسلم ۱۴۹۰/۳، رقم: ۹۱-۱۸۶۸.

تشریح: کله چي حضرت عمر بن عبدالعزيز رضي الله عنه دا حديث واوریدی نو مذکورہ جملہ يي وويل ، ددې څخه د هغه مراد دا وو چي کله هلک د پنځلس کالو عمر ته ورسېږي او کوم چي د پنځلس کالو عمر ته ونه رسېږي هغه به په نابالغو هلکانو کي شمېرل کېږي ، ددې څخه معلومه سوه چي د بالغ کېدو عمر پنځلس کاله دی .

د حضرت حمزه د لور روزنه

﴿۳۲۲﴾: وَعَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ صَالَحَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ

د حضرت براء بن عازب رضي الله عنه څخه روايت دی چي د حديسې په کال کي نبي کریم صلی الله علیه و آله په درو خبرو

الْحَدِيثِ عَلَى ثَلَاثَةِ أَشْيَاءٍ عَلَى أَنَّ مَنْ أَتَاهُ مِنَ الْمُسْرِكِينَ رَدَّهُ إِلَيْهِمْ وَمَنْ

باندې معاهده کړې وه : (۱) : یو خو دا چي په مشرکانو کي کوم سړی نبي کریم صلی الله علیه و آله ته راغلی نو هغه بیرته دوی ته واپس کوي .

أَتَاهُمْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ لَمْ يَرُدُّوهُ وَعَلَى أَنْ يَدْخُلَهَا مِنْ قَابِلٍ وَيُقِيمَ بِهَا ثَلَاثَةَ

(۲) : دویم دا چي په مسلمانانو کي کوم سړی و مشرکانو ته ولاړسي نو مشرکان به هغه و مسلمانانو ته نه سپاري . (۳) : دریم دا چي نبي کریم صلی الله علیه و آله په راتلونکي کال کي چي مکې معظمې ته راسي نو یوازي به تر درو

أَيَّامٍ فَلَمَّا دَخَلَهَا وَمَضَى الْأَجَلُ خَرَجَ فَتَبِعَتْهُ ابْنَةُ حَمْزَةَ تُنَادِي يَا عَمَّ يَا

ورځو پوري په مکه کي قیام کوي کله چي نبي کریم صلی الله علیه و آله و مکې ته تشریف راوړ نو د درو ورځو وروسته يې د بیرته تلو اراده وکړه نو د حضرت حمزه رضي الله عنه لور په اکا اکا نعرو و هلو په نبي کریم

عَمَّ فَتَنَّاوَلَهَا عَلِيٌّ فَأَخَذَ بِيَدِهَا فَاخْتَصَمَ فِيهَا عَلِيٌّ وَزَيْدٌ وَجَعْفَرٌ قَالَ عَلِيٌّ

صلی الله علیه و آله پسي را وځغستل حضرت علي زید او حضرت جعفر (رض) په مینځ کي ددې کوچني د روزني پر سر سره جگړې سوې حضرت علي رضي الله عنه وويل

أَنَا أَخَذْتُهَا وَهِيَ بِنْتُ عَمِّي وَقَالَ جَعْفَرُ بِنْتُ عَمِّي وَخَالَتُهَا تَحْتِي وَقَالَ زَيْدٌ

مادا کوچنی اخیستی دی او بل دا چي دازما د اکا زوي دی جعفر رضي الله عنه وويل چي دا کوچنی زما

د اکا زوی دی او د دې خاله زما په نکاح کي ده زید رضی الله عنه وویل چي

بُنْتُ أَخِي فَقَضَى بِهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِحَالَتِهَا وَقَالَ الْخَالَةُ

دا کوچنۍ زما د ورور لور ده نبی کریم صلی الله علیه و آله د دې جگړې پرېکړه په داسي وکړه چي د حضرت حمزه رضی الله عنه لور یې د هغې و خاله ته وسپارل او ویې فرمایل: خاله

بِمَنْزِلَةِ الْأُمِّ وَقَالَ لِعَلِّي أَنْتَ مِنِّي وَأَنَا مِنْكَ وَقَالَ لِحُجْرٍ أَشْبَهَتْ خُلُقِي وَخُلُقِي وَقَالَ لَزَيْدٍ أَنْتَ أَخُونَا وَمَوْلَانَا . متفق عليه .

د مور په شان ده او حضرت علي رضی الله عنه ته یې وفرمایل: ته زما څخه یې او زه ستا څخه یم او زید ته یې وفرمایل: ته زموږ ورور یې او زموږ محبوب پالل سوې یې . (بخاري او مسلم) .

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۴۹۹۷، رقم: ۴۲۵۱، و مسلم ۱۴۰۹۳، رقم: ۹۰-۱۷۸۳.

تشریح: حدیبیه د مکې څخه پر پنځلس مېله فاصله باندي جدې ته د یو ځای نوم دی، په شپږم هجري کال کي رسول الله صلی الله علیه و آله د خپلو صحابه کرامو په ملګرتیا کي د عمرې کولو لپاره د مدینې څخه مکې ته روان سو کله چي حدیبیه ته ورسیدی نو د مکې کفارو هلته وګرځول او مکې ته یې نه پرېښودل او بیا په دغه ځای کي د رسول الله صلی الله علیه و آله او د مکې د کفارو په مینځ کي د یوې معاهدې د درو بنیادي نکتو ذکر په حدیث شریف کي سوی دی ، دا د حدیبې صلح ډېره مشهوره واقعه او د دې تفصیلي بیان به په کتاب الجهاد کي راسي .

حضرت حمزه رضی الله عنه د رسول الله صلی الله علیه و آله اکا او رضاعي ورور دی ځکه چي رسول الله صلی الله علیه و آله او حضرت حمزه رضی الله عنه د ابولهب د مینزي ثوبیه ته رودلی دی ، د دغه رضاعت په وجه د حضرت حمزه رضی الله عنه لور رسول الله صلی الله علیه و آله ته په اکا وویل .

حضرت جعفر د رسول الله صلی الله علیه و آله د اکا زوی یعنی د ابوطالب زوی او د حضرت علي رضی الله عنه ورور وو او په عمر کي د حضرت علي رضی الله عنه څخه لس کاله مشروو .

حضرت زید ابن ثابت رضی الله عنه یو غلام وو چي رسول الله صلی الله علیه و آله ازاد کړی وو او خپل زوی یې ګرځولی وو ، د هغه سره د رسول الله صلی الله علیه و آله ډېره مینه وه رسول الله صلی الله علیه و آله د نورو صحابه کرامو په ډول د حضرت حمزه او حضرت زید رضي الله عنهما په مینځ کي ورورولي قائمه کړې وه ځکه حضرت زید د حضرت حمزه رضی الله عنه لور ته ورېره وویل .

حضرت علي عليه السلام چي د حضرت حمزه عليه السلام لور مدينې ته راوستل نو د هغې د روزني په باره کي د ذکر سوو درو سره حضراتو په مينځ کي تنازعه پيدا سوه ، په هغوی کي هر يوه دا دعوه کول چي ددغه کوچني د روزني تر ټولو زيات حق زما دی او هر سړي دا غوښتل چي دا زما په روزنه کي وي نو رسول الله عليه السلام ددغه تنازعه فيصله داسي وفرمايل چي هغه کوچنی يې د هغه خاله ته ورکړی چي د حضرت جعفر عليه السلام په نکاح کي وه او د هغه درو سره حضراتو د ډاډ او زړه خوشحاله کولو لپاره يې ذکر سوي الفاظ وفرمايل چي هغوی خفه نه سي .

الفصل الثاني (دوهم فصل)

د يو ماشوم د روزني تر ټولو زياته حقداره مور ده

﴿۳۲۳﴾: عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ

حضرت عمرو بن شعيب عليه السلام د خپل پلار څخه او هغه بيا د خپل پلاره څخه روايت کوي چي

امْرَأَةٌ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنِي هَذَا كَانَ بَطْنِي لَهُ وَعَاءٌ وَتُدْيِي لَهُ سِقَاءٌ

يوې ښځې وويل: يا رسول الله! زما د زوي په موده کي زمانس دده لوبښي وو او زماتيان دده ژى وو

وَجَرِي لَهُ حِوَاءٌ وَإِنَّ أَبَاهُ طَلَّقَنِي وَأَرَادَ أَنْ يَنْزَعَهُ مِنِّي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْتِ أَحَقُّ بِهِ مَالَمْ تَنْكِحِي . رواه احمد وابوداؤد .

او زما غېږه دده ځانگړه وه اوس دده پلار وماته طلاق را کړی دی او دا کوچنی زما څخه په زور

اخيستل غواړي رسول الله عليه السلام ورته وفرمايل: تر څو پوري چي ته بله نکاح و نکړې نو د کوچني د روزني ته زياته حقداره يې . (احمد ابو داؤد).

تخريج: الامام احمد في مسنده ۱۸۲۱۲، وابوداؤد ۷۰۷۱۲، رقم: ۲۲۷۶.

تشریح: ددغه حديث څخه وروسته چي کوم حديث راځي په هغه کي دا ذکر سوي دي چي رسول الله عليه السلام هلک ته اختيار ورکړی وو که چيري هغه غواړي نو د خپل مور سره دي واوسيږي

او که غواړي د خپل پلار سره دي سي، همدارنگه د دواړو حديثو په مفهوم کي په ظاهره اختلاف معلوميږي، علامه طيبي رحمه الله وايي چي په دغه حديث کي د کوم هلک ذکر سوی دی

کيدای سي چي هغه کم عمره وو او د تمیز عمر ته نه وو رسيدلی ځکه رسول الله عليه السلام د هغه د

روزني تر ٿولو زيات حق مور ته ورکڻ، حال دا چي په راتلونکي حديث کي چي د کوم هلک ذکر سوي دی کيدای سي چي هغه د تمیز عمر ته رسيدلی وي ځکه رسول الله ﷺ هغه ته دا حق ورکڻ چي هغه د خپل اختيار په وجه د هريوه سره چي غواړي اوسيدلای سي او د هغه سره ولاړ سي، ترڅو چي ته د چا سره نکاح ونه کړې: په دې باره کي دا حديث مطلق دی مگر علماؤ دا مسئلہ د غير محرم سره مقيد کړې ده يعني که طلاقه سوې موريا بل څوک د يو داسي سړي سره واده وکړي چي د هلک غير محرم وي نو هغې ته د هغه کوچني د روزني حق نه رسيږي او که چيرې د يو داسي سړي سره واده وکړي چي د هلک محرم وي لکه د هغه اکا سره نکاح وکړي نو په دغه صورت کي هغې ته د روزني حق سته ځکه چي هغه محرم به د هلک په حق کي يقينا شفيق او مهربان وي.

د روزني وروسته کوچني ته اختيار ورکول

﴿۳۲۳﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرَ غُلَامًا بَيْنَ أَبِيهِ وَأُمِّهِ. رواه الترمذي.

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ و يوه هلک ته د دې اختيار ورکړ که هغه د مور سره اوسيږي او که د پلاره سره. (ترمذي)

تخريج: سنن الترمذي ۶۳۸/۳، رقم: ۱۳۵۷.

تشریح: لکه څرنگه چي په مخکني حديث کي بنوول سوي دي چي کيدای سي دغه هلک د تمیز عمر ته رسيدلي وي يعني بالغ سوي وي ځکه هغه ته دا اختيار ورکړل سوي دی چي هغه د پلار سره غواړي يا د مور سره اوسيدل غواړي، نو د دې تعلق د حضانه يعني د روزني د مسئلې سره اړه نه لري حال دا چي په اول حديث کي چي د کوم هلک ذکر سوي دی د هغه تعلق د حضانه د مسئلې سره متعلق دی ځکه چي رسول الله ﷺ حضانه يعني د روزني په باره کي مور مقدمه کړل. د حنفیه حضراتو په نزد دا مسئلہ ده چي د روزني په وخت کي هلک ته دا اختيار نه سته که هغه غواړي نو د خپل مور سره دي وي او که غواړي د پلار سره دي وي حال دا چي د امام شافعي رحمته الله عليه په نزد هلک ته د روزني په باره کي هم دا اختيار حاصل دی.

﴿۳۲۴﴾: وَعَنْهُ قَالَ جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي يو ښځه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضره سوه

إِنَّ زَوْجِي يُرِيدُ أَنْ يَذْهَبَ بِابْنِي وَقَدْ سَقَانِي وَنَفَعَنِي فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ

أَوْ عَرَضَ بِهِ وَكَرَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ! زَمَا خَاوَنَد غَوَارِي چي زما زوي بوخي حالانکه هغه اوس د دې
قابله دی چي په ما اوبه وڅيښي او نفعه راته ورسوي رسول الله ﷺ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذَا أَبُوكَ وَهَذِهِ أُمُّكَ فَخُذْ بِيَدِ أَيْهَمَا شِئْتَ فَأَخَذَ بِيَدِ أُمِّهِ
فَانْطَلَقَتْ بِهِ . رواه ابوداؤد والنسائي والدارمي .

هلک ته وفرمايل : دا ستا پلار دی او دا ستا مورده په دوی کي چي ستا کوم يو خوښ وي نو د
هغه لاس ونيسه هلک د مور لاس ونيوي او د هغې سره ولاړ . (ابوداؤد نسائي دارمي) .

تخریج : سنن ابی داود ۷۰۸۱۲ ، رقم : ۲۲۷۷ ، والنسائي ۱۸۵۱۶ ، رقم : ۳۴۹۶ ، والدارمي ۲۲۳۱۲ ، رقم : ۲۲۹۳ .

الفصل الثالث (دریم فصل)

﴿۳۲۳۶﴾: عَنْ هِلَالِ بْنِ أَسَامَةَ عَنْ أَبِي مَيْمُونَةَ سُلَيْمَانَ مَوْلَى لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ

حضرت هلال بن اسامه رضی الله عنه د میمونې رضی الله عنه څخه روایت کوي کوم وخت چي سلیمان د مدينې

قَالَ بَيْنَمَا أَنَا جَالِسٌ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ جَاءَتْهُ امْرَأَةٌ فَارِسِيَّةٌ مَعَهَا ابْنٌ لَهَا وَقَدْ

حاکم وو او زه د ابو هريره رضی الله عنه سره ناست وم نو هغه ته يوه ښځه راغله چي د فارس (ايران)

اوسېدونکې وه او د هغې سره خپل زوی وو

طَلَّقَهَا زَوْجَهَا فَادَّعِيَاهُ فَرَطْنَتْ لَهُ تَقُولُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ زَوْجِي يُرِيدُ أَنْ يَذْهَبَ

د هغې خاوند طلاق ورکړی وو او د ښځې او خاوند تر مینځ جگړه وه ښځې په فارسي باندي و

ابو هريره رضی الله عنه ته وويل اي ابو هريره! زما خاوند زما د زوی بېول غواړي

بِابْنِي فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ اسْتَهْمَا عَلَيْهِ رَطْنٌ لَهَا بِذَلِكَ فَجَاءَ زَوْجَهَا وَقَالَ مَنْ

ابو هريره رضی الله عنه ورته وفرمايل : تا سو په دې هلک باندي پچه وکړي ابو هريره رضی الله عنه و هغې ته دا

الفاظ په فارسي وويل وروسته د هغې خاوند راغلی او هغه وويل

يُحَاقُّنِي فِي ابْنِي فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ اللَّهُمَّ إِنِّي لَا أَقُولُ هَذَا إِلَّا أَنِّي كُنْتُ قَاعِدًا

زما د زوي په اړه څوک زما سره جگړه کوي ابو هريره رضي الله عنه وويل يا الله! زه چي څه وایم د خپله
خانه څخه نه وایم واقعه داده چي يوه ورځ زه

مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاتَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ

د نبي کریم صلی الله علیه و آله په خدمت کي ناست وم يوه ښځه راغله او هغې وويل يا رسول الله! زما دا

زَوْجِي يُرِيدُ أَنْ يَذْهَبَ بِابْنِي وَقَدْ نَفَعَنِي وَسَقَانِي مِنْ بُرِّ أَبِي عَنَبَةَ وَعِنْدَ

خاوند زما زوي را څخه په زوره بيايي حالانکه دی وماته نفعه رسوي او دا ابو عنبه د شاه څخه
راته اوبه راوړي او د

النسائي مِنْ عَذْبِ الْمَاءِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَهْمَا عَلَيْهِ

نسائي په يو روايت کي دا الفاظ دي چي په ما خوږې اوبه څښي نو رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمايل:
چي دواړه ورباندي پچه اچونه وکړي

فَقَالَ زَوْجُهَا مَنْ يُحَاقُّنِي فِي وَلَدِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذَا أَبُوكَ وَهَذِهِ

نو خاوند يې وويل چي څوک سته چي زما په زوي کي دي را سره جگړه و کړي؟ نو رسول الله صلی الله علیه و آله
هغه هلک ته وفرمايل: دا ستا پلار دي او دا

أُمُّكَ فَخَذُ بَيْدِ أَيِّهِمَا شِئْتَ فَأَخَذَ بَيْدَ أُمِّهِ . رواه ابوداؤد والنسائي والدارمي

ستا مورده په دوی کي چي دي کوم يو خوښ وي د هغه لاس ونيسه هلک د مور لاس ونيوي.
ابوداؤد، نسائي، دارمي).

تخريج: سنن ابی داود ۷۰۸/۲، رقم: ۲۲۷۷، والنسائي ۱۸۵/۶، رقم: ۳۴۹۶، والدارمي ۲۲۳/۲، رقم: ۲۲۹۳.

د لغاتو حل: فرطنت: کلام لایفهمه الجمهور والمعنى انها تكلمت. استهما: ای اقترعي انت وابوه.
يُحَاقُّنِي: ای من ينازعني: څوک چي زما سره جگړه کوي.

تشریح: حضرت ابو هريره رضي الله عنه د هغې ښځي سره په فارسي ژبه خبري وکړې، ددې څخه معلومه

سوه چي ځينو صحابه کرامو د عجمو سره تعلق درلودی او د هغوی سره د اوسیدو په وجه د هغوی ژبه یې زده کړې وه .

په دغه حدیث کي چي د کوم هلک ذکر سوی دی هغه هم بالغ وو او بالغ ته دا حق سته چي هغه د چا سره غواړي د هغه سره اوسیدلای سي ځکه رسول الله ﷺ هغه ته دا حق ورکړ او هغه د مور سره اوسیدل اختیار کړل .

د هلک د بالغ کېدو دلیل دادی چي هغه د ښار څخه ليري اوبه راوړلې که چيري هغه نابالغ وای نو نه یوازې دا چي هغه به د خپل کم عمرۍ په وجه د ښار څخه دباندې دومره ليري نه تللای بلکه د هغه مور به هم د دې پيري څخه چي هغه د خپل ناپوهۍ په وجه په شاه کي ونه لويږي هغه د دومره ليري اوبو راوړلو لپاره نه استولای .

=====

